

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
14 G 8 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
14 G 8 [1]

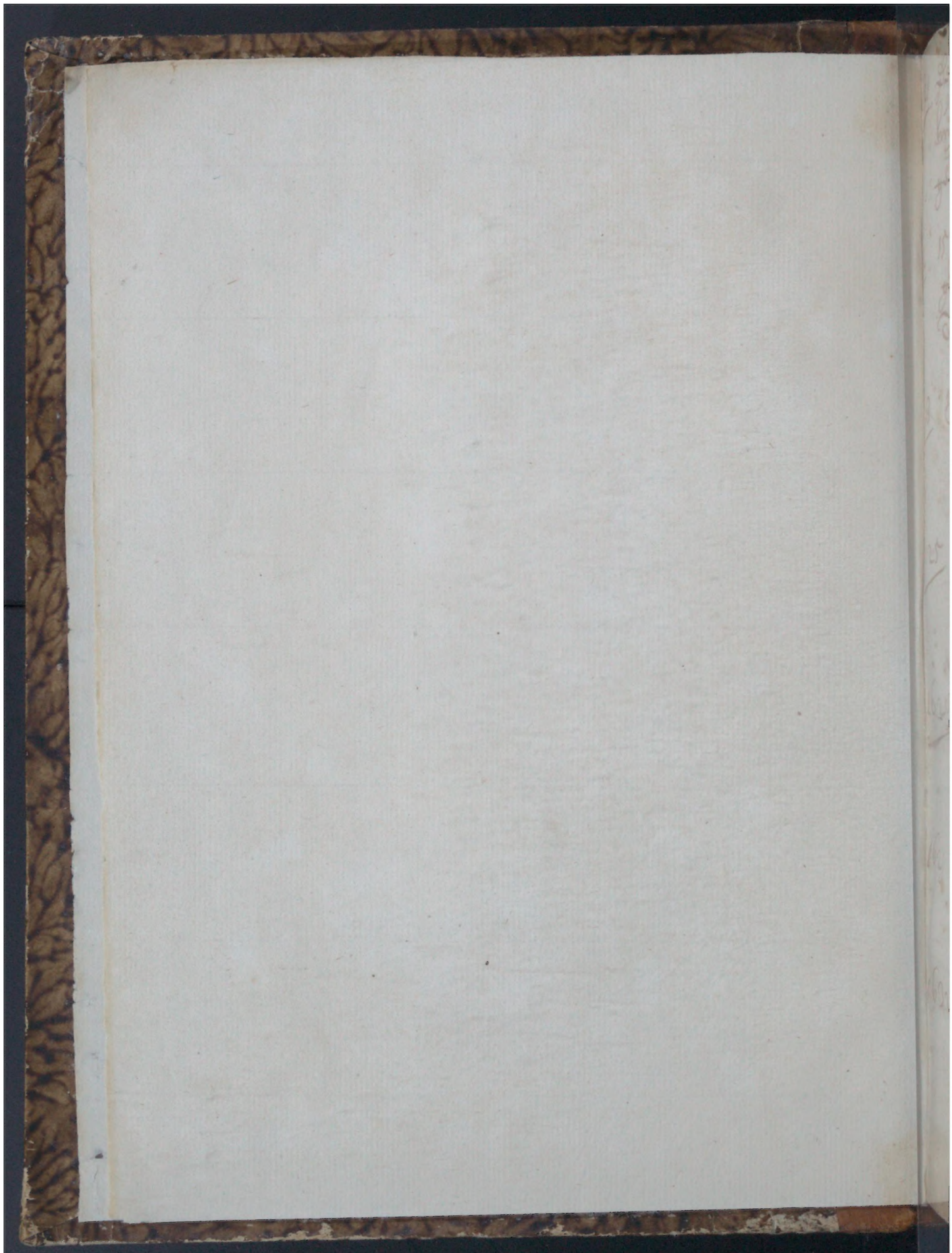
Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
14 G 8 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
14 G 8 [1]

1458.

1-2

621 Den 11 April 1608 Thennis franken
huygemanus met prijsdijndt in huyg
getreden

22 15 Junij ten twee uren namiddagh is
geboren den jonck-genaemt fiont
Thennissen huygemanus

623 19 novemb ten een uren namiddagh
is geboren den jonck-genaemt Jan
Thennissen huygemanus

625 21 septemb: ten acht uren namiddagh
is geboren den dochter genaemt
Lemken Thennis

626 13 April ten ses uren namiddagh is
geboren den jonck-genaemt Klandt
Thennissen huygemanus

629 5 octob: twee uren namiddagh is geboren
den dochter genaemt Maeskenne
Thennis

632 20 marts ten negen uren namiddagh
is geboren den dochter genaemt
Jannetie Thennis

Noch Twee dochters boges gemaect
was sienten ^{ij} geboren ende gestorven
van welcken geboorte ik wilt hebben
winge te jenseit gebonden

1642 19 octob. een vnde wien hantdaghe is
gebooren een jonc gemaect Chemnis
Chemnisen knygeman

1645 5 jnnij is frans Chemnisen knygeman
met masytie joos in de knygelycken
staet getreden: boges gebooren int jaer
1622: frans Chemnisen knygeman den
15 jnnij: ende masytie joos den 10 dñto
een dochter

1646 21 april is gebooren gemaect pinte
frans morgenb een 7 wien is gestorven
den 31 mij 1653

1647 20 octob. is gebooren een dochter gemaect
Jannetie frans smachb een 7 wien
den 21 febr. 1651
getrouwt met Jan Korneelz. Boet

1651 1 octob is gebooren een jonc gemaect
Chemnis fransen knygeman gestorven
den 6 novemb. 1651

652 20 octob. is geboren een dochter genaemt
marijtte frans en gestorven den 19 july
1653

1654 20 may is geboren een dochter genaemt
pryncesse frans smogens den 9 in en
cent, Adriaen Bouterwek's Meester,

657 22 mallet is geboren een jonck genaemt
Cherrie frans en mijn man's favoriet
den 12 may

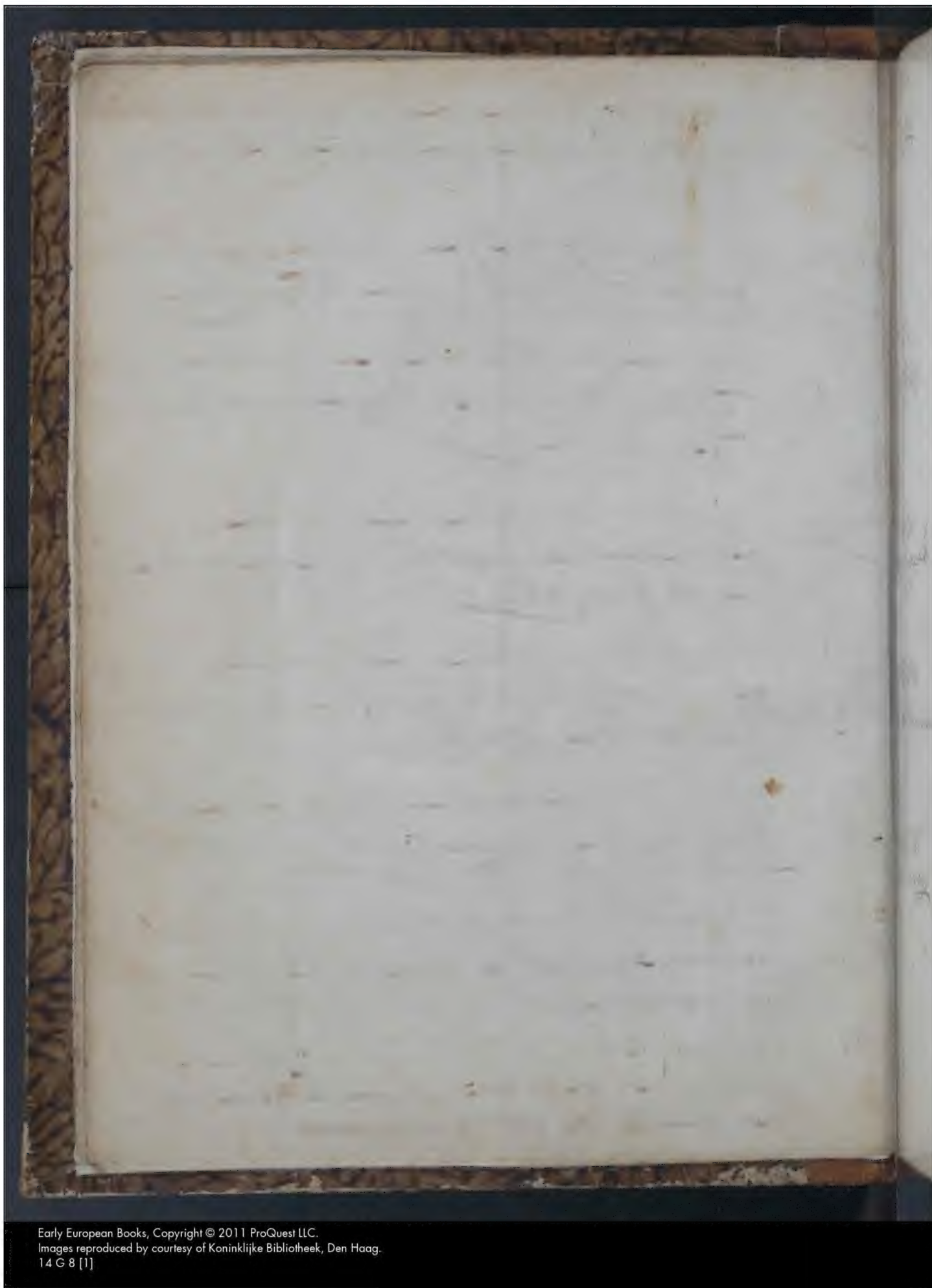
659 9 octob. is geboren een dochter
genaemt leentje frans en gestorven
den 14 july 1660

661 27 april is geboren een dochter
genaemt jorijtte frans ende gestorven
den 20 novemb. 1662

664 7 january is geboren een jonck genaemt
joos frans en mijn man's, den, getrouwd
gewest met Meester Meester,

695 5 april: is marijtte joos mijn moeder
gestorven: hooft se leede in den helle
is ontlayen ontjijnd 72 jure 10 maand

697 10 may is frans Cherrie mijn man's
mijn vader gestorven hooft se leede in
den helle is ontlayen ont 75 jure

1681
Amey

Den ick Chennis fransey knijgen
getrouwt met Margijta haren ick ont-
fijndt oec de 24 jaren con-gabaey int jaer
1657 day 22 Inwert Ende knijp vrouwe geboren
int jaer 1668 day 22 fminij

682
7 fminij

is geboren ons eerste kint een dochter ende
genavmt Marijtn knijgemont saterdag
smorgens ten onf vieren is getrouwen 7 April
smorgens ten 9 meren 1701

683
7 sept 8

Ons tweede kint een dochter genavmt pieter
Anelliet knijgemont op maandag haren ten
seis meren getrouwen 22 novemb op sondaigh 1683

684

- novemb

Ons derde kint een soen genavmt fran-
Chennis knijgemont donnedag ten
12 meren is getrouwen 15 sept: saterdag
ten 3 meren 1685

686
Amey

Ons vierde kint een dochter genavmt
pieter Anelliet knijgemont sondaigh
smorgens ten onf vijfen getrouwen 16 fminij
op maandag smorgens 7 meren 1686

1687 Ont^e vijfde ^{de} ~~de~~ son^d genavmt frans
13de may Chennissen huygemont^e dijn^edaghe smorgens
ten 3^{en} may gestorven 29 sept^e: son^ddaghe 1687

1688 Ont^e fieds ^{de} ~~de~~ son^d genavmt Marijs huyge
31 augustij^e mont^e sat^e ^{de} ~~de~~ daghe smorgens ten 8^{en} may
gestorven 2 april snachte ten 12 may 1694

1690 Ont^e fieds ^{de} ~~de~~ son^d genavmt frans
11de may Chennissen huygemont^e sat^e ^{de} ~~de~~ daghe snachte
ten 12 may gestorven 10 may - - 1690

1692 Ont^e acht^e ^{de} ~~de~~ son^d genavmt frans
1de feb Chennissen huygemont^e son^ddaghe smorgens
ten 6 may gestorven ten 4 feb 1692

1693 Ont^e negent^e ^{de} ~~de~~ son^d frans Chennissen
3de novemb huygemont^e son^ddaghe ten 12 may
gestorven 2 april snachte ten 12 may
1694

1695 Ont^e twint^e ^{de} ~~de~~ een dochter pieternellatie
6de may huygemont^e sat^e ^{de} ~~de~~ daghe savonds 7 may
^{7^{de} Palm. Vrijdag. avond}

1696 Ont^e veft^e ^{de} ~~de~~ een dochter janna huygemont
21 sept^e Vrijdag smorgens ten 7 may gestorven
11 octob Vrijdag smorgens ten 11 may 1696

597 vnt twaelfde een sonde fionis Chennissen
huygemanis smandag Abont d'ney gestorven
24 mey saterdaghs t'ey n'men 1690

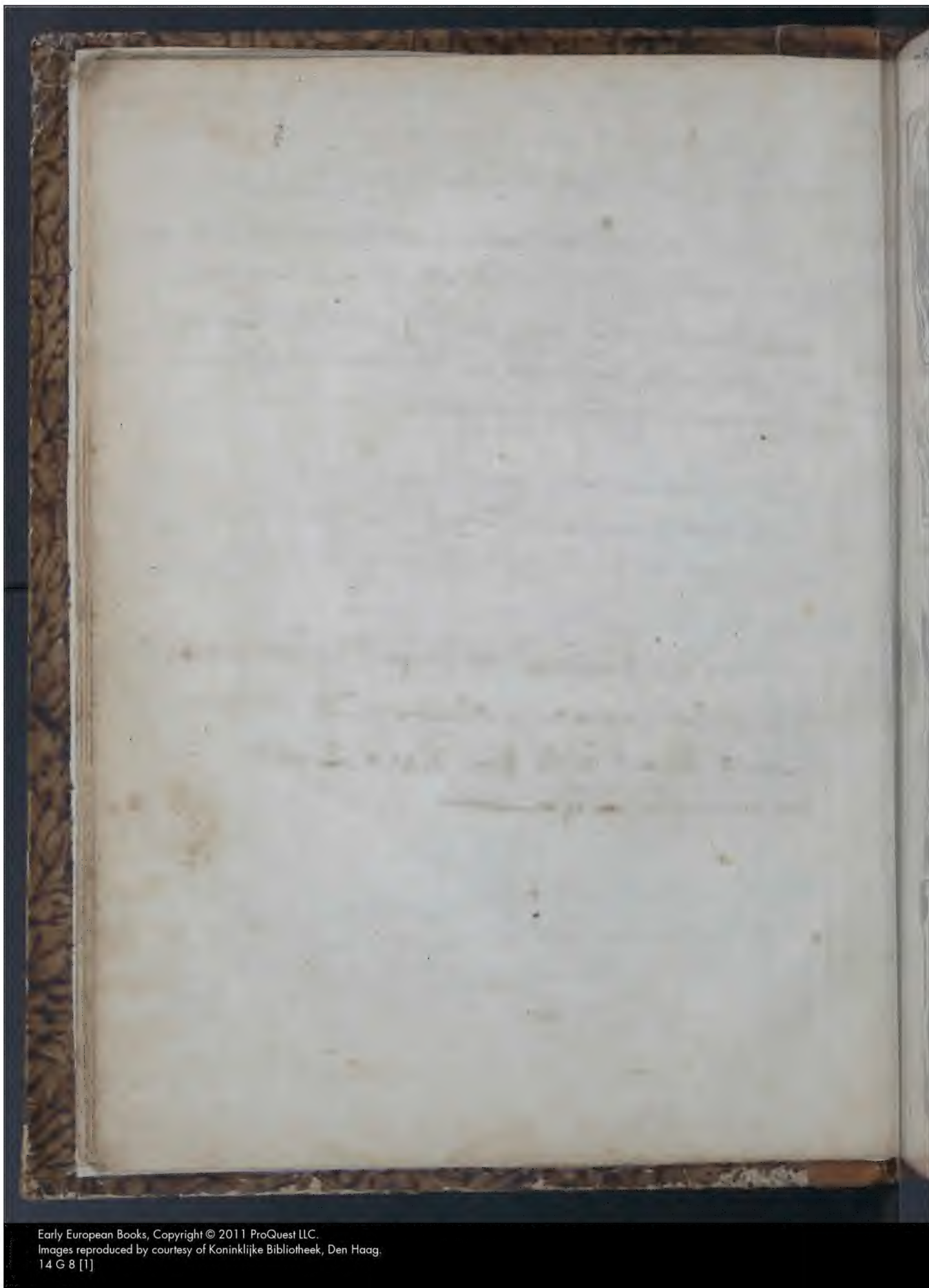
100 is hijs vrouwe van een doot lint verlost een
sonde sondaeghs s'avond ten v'men het 13 lint

101 vnt veertwintde een sonde fionis Chennissen
huygemanis sondaeghs na middaghs t'ey 3 n'men
gestorven 31 july smorgens t'ey 5 mey 1704

02 vnt vijfende een sonde Marijnis huygemanis
hore saterdaghs smorgens t'ey 7 mey gestorven
den 1 April sondaeghs namiddag 4 mey 1703

19 vnt # vnt #
op den 22 jannw. is hijs vrouwe overledig
na acht dagen gelogen te hebben de
heere hooft ic. sal hard Ziel
genadigh Zijn

20 jany op d'nsdag 17 mey 1703 een
soff als waren 18 venter 1703
huygemanis na een jaar 18 huygemanis
huygemanis overleden, te 1703
op den 17 mey 1703
huygemanis 1703

752169

VEREEN. DOOPSG. GEMEENTE

TE
AMSTERDAM

Het Nieuwe Testament

dat is.

Het Nieuwe Verbondt onzes Heeren Jesu Christi.

Nu Eerst,

Door Last vande Hoog Mog HEEREN STATEN GENERAEL

der Vereenigde Nederlanden, ende volgens
t Besluit vande Synode Nationael gehouden tot
Dordrecht, inde Iaren 1618 ende 1619.

Uyt d' Oorspronckelycke Griekschs Tale in vyft
Nederlandsche getrouweelyck Over-geſet. Met
nieuwe by-geweghde Verklaringen op de duyſere
plaatſen. aenterekeningen van de gelyck-
lydende Texten

† Amsterdam By Ot. Barentsz. Smient
ende Jan. Barentsz. Smient Aⁿ. 1644.

vonden hebbende dat in dese Overfettinge alles was by-gebracht, dat de waerheyt, de ey-
genschap van de woorden, ende de sin der selver, kan vereytschen.

SOO IST, dat wy naer rijpe deliberatie, ende hier op ghehadt hebbende 't advijs
van den Rade van State deser Vereenighde Nederlanden, de meerghemelte Overfettinge
hebben geapproveert ende geauthoriseert, gelijk wy deselve authoriseren ende approve-
ren midts desen : ten eynde dat deselve in de Kercken ende publijcke Scholen der Veree-
nighde nederlanden, ende andere Rijcken ende Lantschappen onder onse gehoorfaemhey-
re sorterende, moghe worden aenghenomen ende ghebruyckt, ende dat dien volghens alle
Kerckelicke Vergaderingen Kercken-Dienaren, Professoren ende Doctoren in de H. Theo-
logie, Regenten van Collegien, ende voorts allen ende een yegelicken die dit eenichsin-
gen reguleren, omme also de eenigheyt, welstant ende dienst der ghemelte Nederlantche
Ghereformeerde Kercken ende Scholen meer ende meer te vorderen : Daer toe Godt Al-
machtigh ghenadelijk gelieve lijnen Zegen te verleenen. Gedaen ter Vergaderinge van
de Hoogh-gemelte Staten Generael. In den Haghe den 29 Julij 1637.

Was geparaphreert,

A. Ploos van Amstel, v.

Onderstont,

Ter Ordonnantie van deselve,

Geteykent

Cornelis Musch.

I N H O U D T.

des

NIEUWEN TESTAMENTS.

HET woordt Testament is een Latijnsch woordt/ waer mede overgeset wozt het Grieksch woort Diarbeke, 't welck de Grieksche Oversetters ghebruycken / om upt te drucken het Hebzeusch woordt Berith, dat is/ Verbont. Ende wozt daer dooz eyghentlijck verstaen 't Verbondt selve / dat Godt met de menschen heeft ghemaeckt / om haer onder sekere konditien te gheven het eeuwigh leven: welck Verbondt tweederley is/ het Oude ende het Nieuwe. Het Oude is 't welck Godt ghemaect heeft met den eersten mensche vooz den val/ waer en het eeuwige leven beloofst wozt onder conditie van eene gantsch volkomene ghehoorsaemheyt/ ende onderhondinge der Wet: ende wozt daerom ghenacmt het Verbondt der Wet, 't welck Godt den Israëlitien wederom vooz-gehouden heeft / op dat sy daer upt souden leeren verstaen / (dewijle dese konditie by alle menschen overtreden is / ende nu van gheen mensche volbracht en kan wozen) dat sy hare saligheyt moeten soecken in een ander Verbondt / 't welck het nieuwe ghenacmt wozt/ ende daer in bestaet/ dat Godt sinen Sone tot eenen Middelaer verordineert heeft/ ende het eeuwige leven beloofst onder konditie dat wy in hem ghelooven: ende wozt ghenacmt 't Verbondt der ghenade. Ende dit wozt oock/ten aensien van de verscheydene bedieninghe des selven van de menschen/ Oude ende Nieuw ghenacmt. Het Oude is de bedieninghe deses Verbondts vooz de komste des Middelaers / die aen Abraham ende sijne nakomelingen/upt sinen zaden/ beloofst is/ ende dooz menigerley Ceremonien/ van Mose beschreven/ afgebeeld. Het nieuwe is de bedieninghe des selven Verbondts na dat de Sone Gods/ de Middelaer deses Verbondts/ in den vleesche gekomen is/ en de versoeninge der menschen met Godt heeft te wege gebracht. Dese twee Verbonden zijn wel eenerley/ wat aengaet haer wesen/ overmits in beyde de verginghe der sonden/ de salicheyt/ en het eeuwigh leven beloofst wozt/ onder konditie van in den Middelaer te gelooven: maer wozen onderscheyden ten aensien van de bedieninghe van beyde/ die in 't nieuwe veel klaerder is/ sonder vooz-beelden/ ende sich uptstreckt tot alle volkeren. Ende kan het Oude bequamelijck ghenacmt wozen het Testament der beloftenisse, en het Nieuwe/ het Testament der vervullinghe. Boven dient so wozen oock gemeenlijck dooz het Oude ende Nieuwe Testament verstaen de boecken/ in welcken de op-rechtinge ende bedieninghe des verbonts beschreven wozen: in welcke beteekenisse de wozen Het Nieuwe Testament, in den tijtel alhier genomen wozen/ en wozt gestelt tegen de boecken der H. Propheten/ in welcke de Middelaer deses Verbondts beloofst wozt/ ende beschreven upt wat geslachte ende wanneer hy mensche soude wordē/ wat hy soude doen en lijden/ om de menschen met Godt te versoenen/ ende haer de eeuwige saligheyt te verkrijghen/ ende toe te brengen. Ghelijck dan in de Schriften des Ouden Testaments te vozen gesecht/ ende afgebeeld is/ dat de Messias/ ofte Middelaer/ die de menschen met Godt soude versoenen/ de eenichgheboren

geboren Sone Godts soude zijn/ eeuwig ende waerachtigh Godt met den Vader/ ende Heplighen Gheest / Psal. 45. 8. ende 110. 1. Iesa. 9. 5. Jerem. 23. 6. ende 33. 2. Mich. 5. 1. Mal. 3. 1. Ende dat hy in de volheyte des tijds de ware menschelijcke nature soude aen-nemen van een vrouwe/ ende Maghet / Genes. 3. 17. Iesa. 7. 14. uyt den geslachte Abrahams, Isaacx, Jakobs, Iude, ende Davids, Gen. 21. 12. ende 22. 18. ende 49. 9. 10. 2. Sam. 7. 12. Ies. 11. 1. Jer. 23. vers. 5. Dat hy geboren soude worden in de stadt Bethlehem/ Mich. 5. 1. ten tijde als de scepter van Juda soude wech-ghenomen worden/ Gen. 49. 10. Ies. 11. 1. Dan. 9. 24. Dat hy geboren zijnde/ bluchten soude na Egypten/ Ose. 11. 1. opgevoet worden tot Nazareth/ Ies. 11. 1. ende dat hy Eliam soude hebben tot een Dooz-looper/ die inde woestijne soude predike/ ende hem den wegh bereyden/ Iesa. 40. 3. Malach. 3. 1. ende 4. 5. Dat hy 't Euangelium soude beginnen te prediken in Galileen/ Ies. 9. vers. 1. 2. Dat hy sijne Leere met vele wonder-teeckenen soude bevestigen/ Ies. 35. 5. Dat hy te Jerusalem sijnen ingaenck soude doen/rijdende op een ezelinne/ Ps. 118. 25. Zach. 9. 9. Dat hy van een van sijne discipelen soude verraden worden/ Psal. 41. 10. ende 55. 14. Dat hy om dertich silbere penninghen soude verkocht worden. Zach. 11. 12. Dat hy gegeeselt/ bespott/ ende bespoghen soude worden/ Iesai. 50. 6. Dat hy als een misdadige soude gehandelt worden/ Iesa. 53. 12. Dat hy om onser sonden wille lijden soude/ Iesa. 53. 3. 4. Dat hy in sijne ziele de uyterste benaentwiheden soude lijden/ Psal. 22. 1. Iesa. 63. 11. Dat hy soude ghekrupicht worden/ Deut. 21. 23. Psal. 22. 17. Dat hy soude aen het krupce bespot worden/ ende met edick en galle ghebruyckt/ Psal. 22. 8. ende 69. 22. Datmen over sijne kleederen het lot soude werpen/ Ps. 22. 19. Dat sijne breenderen niet en souden gebroken worden/ Exod. 12. 46. Psal. 34. 21. Dat hy een geweldige doot soude sterven/ Ies. 54. 8. Dan. 9. 26. Dat hy begraven soude worden van een Rijke/ Iesai. 53. 9. Dat hy in 't graf gheen verrottinghe en soude sien/ Psal. 16. 10. maer ten derden dage opstaen van den dooden/ Ies. 53. 10. Ioan. 2. 1. Dat hy soude op varen ten hemel/ ende aldaer sitten ter rechterhandt Godts/ Psal. 68. 19. ende 110. 1. Ende dat hy van daer soude senden sijnen Heplighen Geest/ Ioel 2. 28. Also wort in de Schriften des Nieuwen Testaments van de H. Euangelisten ende Apostelen beschreven/ dat dit alles verbult is in onsen Heere ende Salighmaker JESU CHRISTO. Den inhoudt dan van de Boecken des Nieuwen Testaments is/ dat in deselve voornamelijck beschreven wort de Persoon en 't Ampt onses Salighmakers JESU CHRISTI. Van sinen Persoon, dat hy is waerachtigh Godt / ende een waerachtigh ende rechtveerdigh mensche / in eenigheyt des persoons. Van sijne Godtlijcke nature wort al om betuyght/ als hem toegheschreven worden/ de namen van Godt/ als daer is J E H O V A, eenich-gebozen Sone Godts/ Dorst des levens/ Heere over al/ Rechter der levende ende der doode/ Coninck der Coningen/ ende Heere der Heeren. Desgelijcks de Godtlijcke eygenschappen/ als daer zijn Onepndelijckheyt/ Eeuwigheyt/ Alwetenheyt/ ende Almachtigheyt/ Godlijcke werken/ als daer zijn de scheppinge ende onderhoudinge van alle creaturen / de verkiefinge ten eeuwigen leven instellinge des kerckendienstes ende der Sacramenten/ gevinge des H. Geests/ weder-gheboorte/ verlossinge uyt de macht des Duyvels/ opweckinge uyt den dooden/ 't oordeel des gheheelen werelts/ en sitten ter rechterhant Godts/ waer toe oock dient de beschrij-

eschrijvinghe van de menichvuldighe mirakelen / die hy door sijne eyghene kracht edaen heeft. Ende eyndelick oock de Goddelijcke eere ende dienst/namelijk dat wy hem moeten gelooven/hem aenbidden/ende in synen name gedoopt worden. Sijne menschelijcke nature wordt beschreven/ als verclaert wort/dat hy ontfanghen is van den H. Gheest/ uyt den gheslachte Davids, dat hy is ghebozen van de Magheer Maria, dat hy een menschelijcke ziele heeft/ ende een waer menschelijck lichaem/mee alle natuerlijcke eygenshappē van beyde.namelijk dat hy heeft gehongert ende geboost/gegeten/geslapen/dat hy vermoeyt is geweest/geweent heeft/ontroert is geweest/pijne heeft gevoelt/vertooznt ende bedroeft is geweest. Sijn Ampt, waer toe hy van den Vader in de werelt ghesonden is/wordt/ volghens synen toenaem C H R I S T U S, dat is Ghesalsde/dynderley beschreven/namelijk sijn Prophetisch/Priesterlijck/ende Conincklijck Ampt. Sijn Prophetisch Ampt heeft hy bedient/so door hem selven/als door sijne discipelen/voornamelijk twaelf/die hy tot Apostelen heeft vercozen. Selve heeft hy het Euangelium gepredickt/leerende dat hy de beloofde Messias ende Salichmaker was/ ende dat de gene die de salicheydt sullen vercrighen/in hem moeten ghelooven/ende haer tot Godt bekeeren. Tot welken eynde hy oock de Wet heeft verklaert/ende van de valsche uytlegginghen der Schrifteghelerde/ende Phariseen gesuyvert. Sijne Apostelen heeft hy nae sijne hemelvaert gesonden in de gantsche werelt/die alle volcken't Euangelium ende de bekeeringe tot Godt hebben gepredickt/soo met monde ende levendighe stemme/ als door hare Schriften ende Sendt-brieven/die een groot deel zijn van de Schriften des Nieuwen Testaments. Sijn Priesterlijck Ampt heeft hy bedient wannier hy hier op der aerden vooz ons aen lichaem ende aen ziele de straffe geleden heeft die wy door onse sonden verdient hadden/ ende aen 't hout des cruyces gheslachtet ende ghedoodt zijnde tot een offerhande der versoeninge hem selven Godt synen Vader vooz ons heeft opgheoffert: en dat hy nu in 't Heylighe der Heyligen/dat is in den hemel/ingegaen is/ ende ter rechterhand des Vaders geseten zijnde/aldaer vooz ons bidt. Sijn Conincklijck Ampt heeft hy bedient/eensdeels hier op aerden/ als hy ons van 't ghewelt onser vyanden door synen doot heeft verlost/ende tegen 't selve beschut/ende behout/ende als hy een proef-stuck van 't selve heeft ghegeven/ door 't uytwerpen der onreynne geesten/door het drijven van de koopers ende verkoopers uyt den Tempel/ ende door synen Conincklijcken in-ganck binnen Jerusalem. Eensdeels bedient hy het nu daer boven in den Hemel/sijne Gemeente met sijn woort ende Geest regerende/ende tegen het geweldt harer vyanden beschermende: ende sijne/ende harer vyanden straffende/ ende tot eene voetbank sijner voeten werpende. Ende sal 't selve ten vollen uytvoeren/ als hy ten oordele komende sijne Gemeente volcomelick sal verheerlicken/ ende sijne vyanden/en alle godtloose in de eeuwige doot sal verstoeten. Dit is de somma van het gene in de Schriften des Nieuwen Testaments beschreven wort/ende begrepen is. Ende worden dese Schriften des Nieuwen Testaments bequamelijck afgedeelt in tweederley boecken. Want in sommige der selve worden beschreven eenige geschiedenissen ofte historien/ ende in sommige worden verhandelt eenighe leer-stucken der Christelike Religie: hoewel in de historische/ oock hier en daer eenige leer-stucken worden verclaert/ ende in de andere oock eenige historien worden verhaelt/ soo wordense

denſe nochtang ſoo onderſcheyden/ ten aenſien van 't voornaemſte dat in deſelbe verhandelt wort. De Prophetiſche boecken des Nieuwen Testaments handelen / ofte van ſaken die geſchiet zijn/ ofte van ſaken die noch geſchieden ſouden. De ſaken die geſchiet zijn worden tweederley beſchreven: namelijk die gheſchiet zijn/ ofte van den Heere JESU CHRISTO ſelbe beſchreven in de vier Euangelien van de vier Euangelisten/ Mattheo, Marco, Luca, Ioanne: Ofte die gheſchiet zijn van de H. Apoſtelen/ beſchreven van Luca in de Handelinghe der Apoſtelen. De ſaken die noch gheſchieden ſouden/ worden beſchreven van Ioanne in ſyne Openbaringhe, in welke te horen geſeght ende beſchreven wordt de ſtaet der Gemeente Chriſti na ſyne hemelvaert/ tot de volepdinghe der werelt. De boecken die leerſtucken verhandelen / zijn de Sendbrieven der H. Apoſtelen, ſo des Apoſtels Pauli, als eeniger andere. De Apoſtel Paulus heeft by verſcheydene gelegentheden geſchreven 14 Send-brieven/ ſommighe aen eenighe byſondere Gemeenten/ namelijk aen de Romeynen, aen de Corinthers twee/ aen de Calaten, aen de Ephesers, aen de Philippenſen, aen de Coloſſenſen, aen de Theſſalonicenſen twee. Sommighe aen particuliere perſoonen / alſoo nochtang dat den inhoudt de gantſche Gemeente aengaet / aen Timotheum twee/ aen Titum, ende aen Philemonem, Waer by komt de Send-brief tot den Hebreen, van welke by ſommighe ghetwijfelt wordt/ doch ſonder reden/ of deſelbe van den Apoſtel Paulo geſchreven is. Enige andere Apoſtelen hebben oock aen de Gemeenten eenige Send-brieven geſchreven/ als Iacobus, Petrus twee/ Ioannes d'yp/ ende Judas. Dit zijn de Schriften des Nieuwen Testaments/ die alle tot dien eynde zijn geſchreven/ op dat, gelijk den Euangelist Ioannes verklaert/ capit. 20. vers 31: wy ſouden gelooven dat IESUS is de CHRISTUS, de ſone Godts, ende dat wy geloovende het leven ſouden hebben in ſynen Name.

H E T
Heyligh Euangelium.,
Nae [de beschrijvinge]

M A T T H E I.

Het Eerste Capittel.

1 Afkomstē Iesu Christi na den vleesche uyt de Woz-baderen van Abraham af. 18 Sijne ontfangē
kerusse van den H. Geest / ende gheboorte uyt de Maegēt Maria. 22 Gelyck doozeghe was dooz den
Prophēet.

1 **I**ET Boeck des geslāchtes IESU CHRI-
2 STI, des soons ^a Davids / des soons Abra-
3 hams. ^b Abraham ghewan Isaac. ende
4 ^c Isaac ghewan Jacob. ende ^d Jacob ghewan
Judam ende sijne broeders. Ende ^e Judas
ghewan Phares ende Zara by Chamar. ende
5 ^f Phares ghewan Esrom. ende ^g Esrom ghe-
6 wan Aram. Ende Aram ghewan Aminā-
7 dab. ende Aminadab ghewan Naasson. ende Naasson ghewan Sal-
8 mon. Ende Salmon ghewan Booz by Rachab. ende Booz ge-
9 wan Obed by Ruth. ende Obed ghewan Jesse. Ende ^h Jesse
ghewan David den koninck. ende David de koninck ghewan Sa-
10 lomom by die gene die Drias [wijs was geweest]. Ende ⁱ Sa-
lomom ghewan Roboam. ende Roboam ghewan Abia. ende Abia
11 ghewan Asa. Ende Asa ghewan Josaphat. ende Josaphat ghe-
12 wan Joram. ende Joram ghewan Oziam. Ende Ozias ghewan
Joatham. ende Joatham ghewan Achaz. ende Achaz ghewan
13 Ezechiam. Ende Ezechias ghewan Manasse. ende Manasse ge-
14 wan Amon. ende Amon ghewan Josiam. Ende ^k Josias ghe-
15 wan Jechoniam ende sijne broeders / ontrent de Babylonische
16 overboeringe. Ende na de Babylonische overboeringe ghewan
17 ^l Jechonias Salathiel. ende ^m Salathiel ghewan Zorobabel.
18 Ende Zorobabel ghewan Abiud. ende Abiud ghewan Eliakim.
19 ende Eliakim ghewan Azor. Ende Azor ghewan Sadok. ende
20 Sadok ghewan Achim. ende Achim ghewan Eliud. Ende Eliud
ghewan Eleazar. ende Eleazar ghewan Matthan. ende Matthan
ghewan

^a Luc. 1. 31.

^b Genes. 22.

^c Genes. 25.

^d Genes. 29.

^e Genes. 38.

^f Ruth. 4.

^g 1. Chron. 2. 1.

^h Ruth. 4.

ⁱ 1. Sam. 16.

^j ende 17. 12.

^k 1. Chron. 2. 1.

^l ende 12. 18.

^m 1. Reg. 11.

ⁿ 1. Chron. 3.

^o 1. Chron. 3.

^p 1. Chron. 3.

^q 1. Chron. 3.

^r 1. Chron. 3.

^s 1. Chron. 3.

^t 1. Chron. 3.

^u 1. Chron. 3.

^v 1. Chron. 3.

^w 1. Chron. 3.

^x 1. Chron. 3.

^y 1. Chron. 3.

^z 1. Chron. 3.

^{aa} 1. Chron. 3.

^{ab} 1. Chron. 3.

^{ac} 1. Chron. 3.

^{ad} 1. Chron. 3.

^{ae} 1. Chron. 3.

^{af} 1. Chron. 3.

^{ag} 1. Chron. 3.

^{ah} 1. Chron. 3.

^{ai} 1. Chron. 3.

^{aj} 1. Chron. 3.

^{ak} 1. Chron. 3.

^{al} 1. Chron. 3.

^{am} 1. Chron. 3.

^{an} 1. Chron. 3.

^{ao} 1. Chron. 3.

^{ap} 1. Chron. 3.

^{aq} 1. Chron. 3.

^{ar} 1. Chron. 3.

^{as} 1. Chron. 3.

^{at} 1. Chron. 3.

^{au} 1. Chron. 3.

^{av} 1. Chron. 3.

ghewan Jacob. Ende Jacob ghewan Joseph / den man van 16
Maria / upt welcke ghebozen is IESUS, gheseght Christus.

Alle de geslachten dan van Abraham tot David [zijn] veertien¹⁷ gheslachten / ende van David tot de Bablonische overvoeringe [zijn] veertien geslachten / ende van de Bablonische overvoeringe tot Christusum [zijn] veertien geslachten. De geboorte Jesu¹⁸

n. Dec. 1, 27/
 34.

Christi was nu aldus : ¹⁸ Want als Maria sijne Moeder met Joseph ondertrouwt was / eer sy te samen gekomen waren / wiert sy swanger bebonden upt den heyligen Geest. Joseph nu ha-¹⁹ren man / alsoo hy rechtveerdigh was / ende haer niet en wilde openbaerlick te schande maken / was van wille haer hemmelick te verlaten. Ende also hy dese dingen in den sin hadde / siet de En-²⁰

ghel des Heeren verscheen hem in den droom/ segghende/ Joseph
[ghy] sone Davids / en zijt niet bezreest Mariam uw' wijs tot u
te nemen: want het ghene in haer ontfanghen is/ dat is uyt den
heylighen Geest. Ende so sal eenen sone baren / ende. ghy sal

o Huce 1.
31.

Act. 4, 12.

21
sijnen Name heeten I E S U S. P Want hy sal sijn Volck salich
maken van hare sonden. Ende dit alles is gheschiedt / op dat
22
verbult soude worden / t gene van den Heere ghesproken is door
den Propheten

357.14

den / ende eenen sone baren / ende ghy sult sijnen Name heeten
 Emmanuel / het welck is / overgeset zijnde / Godt met ons. Jo=24

seph dan/ opgeweckt zijnde van den slaep/ dede ghelijck de Engel
des Heeren hem bevolen hadde/ ende heeft sijn wijs tot hem geno-
men. Ende en bekeride haer niet / tot dat sy desen haren oer-

McC. 2.21.

gebozen sone gebaert hadde: ende: hier sijnen Name I E S U S.

Het ij. Capittel.

4. Welcken hy / van de plaerse sijnre geboorte onderwijst zijnde, tot Bethlehém gebonden ende aangebe-
den hebben. 12. Liceren weder na haer Landt. 13. Joseph blide mit her kinteken na Egypten.
14. Herodis doet de jonge kinderleken dooden. 19. Joseph komt wederom in Judea. 20. Daer wy
kneze van Archelus / wijckt hy in Galileen / ende woont te Nazareth.

PRICE 2. 40.

Doe nu Iesus gebozen was te Bethleheim/ [gelegen] in Judea/ in de dagen des Konings Herodis/ siet/ [eenige] Wijse van Oosten zijn tot Jerusalem aengekomen/ Seggende/ waer is de gebozene Koningh der Joden? Want wy hebben gesien sijne Sterre in 't Oosten/ ende zijn gekomen om hem te aenbidden.

De Koningh Herodes nu [dit] gehoozt hebbende / wierdt ont-
roert / ende geheel Jerusaleem met hem. Ende by een vergader
hebben

hebbende alle de Over-Priesters ende Schrift-gheleerde des
 Volcks/brachde van hem/ waer de Christus soude geboren wor-
 5 den. Ende sy senden tot hem/ Te Bethlehem in Judea [ghele-
 6 ghen]. Want also is gheschreven dooz den Propheet. ^b Ende ^b Mich. 5.
 [ghy] Bethlehem/ ghy lant Juda/ en zijt geensins de minste on- ^{1.} Ioan. 7. 42.
 der de Vorsten Juda/ want uyt u sal de Kints-man voortkomen/
 7 die mijn Volck Israël weyden sal. Doe heeft Herodes de Wij-
 se heymelick geroepen/ ende vernam neer stelick van haer/ den tijt/
 8 wanneer de Sterre verschenen was. Ende haer na Bethlehem
 sendende/ sende / Kint hen en/ ende ondersoect neer stelick na dat
 kindeken/ ende als ghy het sult gebonden hebben/ bootschapt het
 9 my/ op dat ick oock kome/ ende dat selve aenbidde. Ende sy den
 Koningh gehoozt hebbende/ zijn hen en gereyst: ende siet de Ster-
 10 re die sy in 't Oosten ghesien hadden/ gingh haer voor/ tot dat sy
 quam ende stont boven [de plaetse] daer het kindeken was. Als
 sy nu de Sterre saghen/ verbzeuchden sy haer met seer groote
 11 bzeuchde. Ende in het hups ghekomen zijnde/ vonden sy het
 kindeken met Maria sijne Moeder: ende nedervallende/ hebben
 sy het selve aengeboden. Ende hare Schatten open ghedaen heb-
 12 bende/ brachten sy hem gheschencken/ Gout ende Wieroeck/ ende
 Myrre. Ende dooz Goddelicke openbaringe vermaent zijnde
 in den droom/ dat sy niet en souden weder-keeren tot Herodem/
 veretrocken sy dooz eenen anderen wegh weder na haer Landt.
 13 Doe sy nu veretrocken waren/ siet de Enghel des Heeren ver-
 schijnt Joseph in den droom/ seggende/ Staet op/ ende neemt tot u
 dat kindeken/ ende sijne Moeder/ en vliet in Egypten/ ende weest
 aldaer/ tot dat ick het u seggen sal. Want Herodes sal het kinde-
 14 ken soecken/ om 't selve te dooden. Hy dan opgestaen zijnde/ nam
 het kindeken/ ende sijne Moeder tot hem in der nacht/ ende ver-
 trock na Egypten. Ende was aldaer tot den doot van Hero-
 15 des/ op dat vervult soude worden/ 't gene van den Heere ghespro-
 ken is/ dooz den Propheet/ segghende/ Uyt Egypten hebbe ick ^c Hos. 11.
 16 mijnen Sone geroepen. Als Herodes sach dat hy van de Wijse
 bedrogen was/ doe wiert hy seer toornich/ ende [eenige] afgeson-
 den hebbende/ heeft omgebacht alle de kinderen die binnen Beth-
 lehem/ ende in alle des selfs landt-palen [waren]/ van twee jaren
 [out] ende daer onder/ na den tijdt dien hy van de Wijse neer ste-
 lick

d Jer. 31.
25.

lick ondersocht hadde. Doe is verbult geworden/ t gene gespro-¹⁷
ken is door den Propheet Jeremiam/ seggende/ ^d Een stemme ¹⁸
is in kama ghehoort / gheklach / gheween / ende veel ghekerm :
Kachel beweende hare kinderen/ ende en wilde niet vertroost we-
sen/ om datse niet en zijn. Doe Herodes nu gestorven was/ siet ¹⁹
de Engel des Heeren verschijnt Joseph in den droom/ in Egnp-
ten/ Seggende/ Staet op neemt het kindeken ende sijne Moeder ²⁰
der tot u/ ende treckt in t Landt Israels : want sy zijn gestorven
die de ziele des kindekens sochten. Hy dan opghestaen zijnde/ ²¹
heeft tot hem genomen het kindeken ende sijne Moeder / ende is
gekomen in t Landt Israels. Maer als hy hoorde dat Arche- ²²
laus in Judea Koninck was/ in de plaetse sijns Vaders Herodes/
vreesde hy daer henem te gaen : Maer door Goddelicke openba-
ringhe vermaent in den droom/ is hy vertrocken in de deelen van
Galileen. Ende [daer] ghekomen zijnde / nam hy sijne woon- ²³
plaetse in de Stadt ghenaeemt Nazareth : op dat verbult soude
worden/ dat door de ^e Propheeten gheseght is/ dat hy Nazarenius
sal geheeten worden.

e Jes. 11. 1.
enoe 60. 21.
Zach. 6. 12.

Het iij. Capittel.

¹ Joannes de Dooper predickt bekeeringe. ³ Sijn ampt/ kleedinge ende spijs. ⁵ Heeft grooten
toelooft. ⁶ Doopt. ⁷ Bestraft de Pharisceen ende Saduceen. ¹¹ Wijst aen de weerdicheit des
persoons ende des doops Christi. ¹³ Doopt Christum, die uyt den Hemel wordt betuycht te zijn de
wel-geliefde Sonne Gods.

Marc. 1.
Luc. 3. 3.

Ende in die dagen ^a quam Joannes de Dooper predikende in ¹
de woestijne van Judea/ Ende seggende/ Bekeert u : want ²
het Koninkrijk der Hemelen is na- hy ghekomen. Want dese ³
is t/ van den welcken ghesproken is door Esaiam den Propheet/
segghende/ ^b De stemme des roependen in de woestijne / Berendt
den wegh des Heeren / maect sijne paden recht. Ende deselve ⁴
Joannes hadde sijne kleedinghe ^c van kemels hay / ende eenen
lederen gordel om sijne lenden : ende sijn voedsel was sprinck-
hanen ende wilden honich. Doe is tot hem uptgegaen Jerusa- ⁵
lem ende geheel Judea/ ende t geheele Landt rondt- om den Jor-
daen. ^d Ende wierden van hem ghedoopt in de Jordaen/ belij- ⁶
derde hare sonden. Hy dan siende ^e vele van de Pharisceen ende ⁷
Saduceen tot sijnen doop komen / sprack tot haer / ^f Ghy adde-
ren ghebroeders/ wie heeft u aengelwesen te blieden van den toe-
komenden toorne ? ⁸ ^g Bzengt dan bzuchten voort der bekeeringe
weer-

Jes. 40. 3.
Marc. 1. 3.
Luc. 3. 4.
Joh. 1. 23.
Marc. 1. 6.

Marc. 1.

Luc. 3. 7.

Matth.

34.

Luc. 23. 33.

Luc. 3. 8.

9 weerdich. Ende en meynt niet by u selven te seggen/ ^h Wy heb- ^h Joan. 8.
 10 ben Abraham tot eenen Vader. Want ick segge u/ dat Godt selfs ^{39.}
 11 oock alreede de Wyple aen de wortel der boomen gelecht: alle boom ⁱ Matth. 7.
 12 dan die geen goede vrucht voort en brenghet/ wordt uytgehoutwen ^{19.}
 13 ende in 't vper geworpen. Ick doope u wel met water tot beke- ^{Joan. 15. 6.}
 14 ringe: ^k maer die na my komt is stercker dan ick/ wiens schoenen ^k Marc. 7.
 15 ick niet weerdich en ben [hem na] te draghen: die sal u met den ^{Luc. 3. 16.}
 16 heyligen geest ende met vper doopen. Wiens wan in sijne hant ^{Joan. 1. 15/}
 17 is/ ende sal sijnen doorsch- vloer door- snyderen/ ende sijne carwe in ^{26.}
 18 sijne schuere t' samen brengen/ ende sal het kaf met omuytblusselick ^{Act. 1. 5.}
 19 vper verbjanden. ¹ Doe quam Iesus van Galilea na den Jor- ¹ Mar. 1. 9.
 20 daen tot Joannem/ om van hem gedoopt te worden. Doch Jo- ^{Luc. 3. 21.}
 21 annes wepgerde hem seer/ segghende/ ² My is noodich van u ghe-
 22 doopt te worden/ ende komt ghy tot my? Maer Iesus antwoor-
 23 dende seyde tot hem / Laet mi af: Want aldus betaemt ons alle ^m Joan. 1.
 24 gerechtichendt te verbullen. Doe liet hy van hem af. Ende Je- ^{32.}
 25 sus gedoopt zijnde/ is ter stont opgeklommen uyt het water. En- ^{Jesai. 42. 1.}
 26 de fiet de Hemelen werden hem geopent/ ende hy sach ⁿ Matth.
 27 de Gheest ^{12. 18.}
 28 Gods neder dalen/ gelijk een Duyvel/ ende op hem komen. En- ^{ende 17. 5.}
 29 de fiet/ een stemme uyt de Hemelen/ seggende/ ^{Luc. 9. 35.}
 30 dese is mijn So- ^{2. Pet. 1. 17.}
 31 ne/ mijn geliefde/ in den welcken ick mijn welbehagen hebbe. ^{Jesai. 42. 1.}
 32 ^{Coloss. 1. 13.}

Het iij. Capittel.

¹ Christus in de woestijne 40 dagen gebast hebbende/ wordt van den Duyvel versocht. ¹¹ Daer na
 van de Enghelen ghedient. ¹² Verlatende Nazareth/ gaet woenen te Capernaum. ¹⁷ Begint te
 prediken. ¹⁸ Beroept Petrum ende Andreum. ²¹ Jacobum ende Joannem/ welke alles verla-
 rende/ hem volgen. ²³ doorwandelende Galileam/ leert in de Synagogen/ ende gheneest allerley
 krankheden.

1 ^a De ^a wierdt Iesus van den Geest wechgelept in de woestij- ^a Matth. 1.
 2 ne/ om versocht te worden van den Duyvel. Ende als hy ^{12.}
 3 veertich dagen ende veertich nachten gebast hadde/ hongerde hem ^{Luc. 4. 1.}
 4 ten laetsten. Ende de versoeker tot hem gekomen zijnde/ seyde/
 5 Indien ghy Godts Sone zijt/ seght dat dese steenen brooden
 6 worden. Doch hy antwoordende/ seyde/ Daer is gheschreven/ ^b Deut. 8.
 7 ^b De Mensch en sal by broodt alleen niet leven/ maer by alle
 8 woordt/ dat door den mond Gods uytgaet. Doe nam hem de
 9 Duyvel mede/ na de heylige stadt/ ende stelde hem op de tinne des
 10 Tempels/ Ende seyde tot hem/ Indien ghy Godts Sone zijt/
 11 werpt u selven nederwaerts: want daer is gheschreven/ ^c Psal. 91.
 12 ^c Dat hy ^{11. 12.}
 13 sijne

sijne Engelen van u bevelen sal/ende [dat] sy u op de handen sul-
 len nemen / op dat ghy niet t'eenigher tijdt / uwen voet aen eenen
 steen aen en stoot. Iesus seyde tot hem / Daer is wederom ge- 7
 d Deut. 6. schreven/ d Ghy en sult den Heere uwen Godt niet versoecken.
 16.
 Wederom nam hem de Duyvel mede op eenen seer hooghen 8
 Bergh / ende toonde hem alle de Koninckrijcken der werelt/ ende
 haren heerlickheydt. Ende seyde tot hem/ Alle dese dinghen sal 9
 ick u geven/indien ghy nedervallende/ my sult aenbidden. Doe 10
 seyde Iesus tot hem / Gaet wech Satan: want daer staet ghe-
 e Deuter. 6. schreven/ e Den Heere uwen Godt sult ghy aenbidden/ ende hem
 13.
 10. 20.
 alleen dienen. Doe liet de Duyvel van hem af/ ende siet de En- 11
 gelen zijn toe gekomen / ende dienden hem. Als nu Iesus ghe- 12
 f. Marc. 1. hoorde hadde / dat i Ioannes overgelevert was/ is hy weder- ghe- 12
 14.
 14. keert na Galileen. Ende Nazareth verlaten hebbende/ is ko- 13
 8. Luc. 4. 14.
 20.
 10. 4. 43.
 men woonen te Capernaum/ gelegen aen de Zee/ in de lant-palen
 van Zabulon ende Nephtalium. Ep dat verbult soude wor- 14
 den/ t gene gesproken is/ door E. saiam den Propheet/ seggende/
 d. Jes. 6. 23.
 10. 9. 1.
 h Het landt Zabulon / ende het landt Nephtalim / [aen den] 15
 wegh der Zee / over de Jordaen / Galilea der volckeren. Het 16
 Volck dat in duyfsternisse sat/ heeft een groot licht gesien: ende de
 gene die saten in den Lande ende schadutwe des doots/ den selven
 is een licht op-gegaen. Van doen aen heeft Iesus begonnen te 17
 1. Marc. 1. prediken/ ende te seggen/ i Bekeert u/ want het Koninckrijck der 17
 15.
 10. 1. Hemelen is na-by ghekomen. k Ende Iesus wandelende aen 18
 de Zee van Galilea/ sach twee broeders/[namelick] Simon/ ge-
 seght Petrus/ ende Andreasijnen broeder/ het net in de zee wer-
 pende: (want sy waren Visschers). Ende hy seyde tot haer/ 19
 Volcht my na/ende ick sal u visschers der menschen maken. Sp 20
 dan terstont de netten verlatende/ zijn hem naghevolcht. Ende 21
 hy van daer voortgegaen zijnde/ sach twee andere broeders/[na-
 melick] Jacobum den [sone] Zebedei / ende Joannemijnen
 broeder / in het Schip met haren Vader Zebedeus hare netten
 vermakende/ ende heeft haer geroepen. Sy dan terstont verla- 22
 tende het schip/ ende haren Vader/ zijn hem nagevolcht. Ende 23
 Iesus onne-gingh gheheel Galileen/ leerende in hare Synago-
 gen/ ende predikende het Euangelium des Koninckrijcks/ende
 alle siechte ende alle quale onder den Volcke. Ende sijn geruch- 24
 te gingh

te gingh [vandaer] uyt in gheheel Syrien: ende sy brachten tot hem alle die qualick gestelt waren / met verscheyden sieecten ende pijnen bevangen zijnde/ende van den Duppel beseten/ende maen-
 25 siecke/ende geraeckte/ende hy genas deselve. Ende vele scharen volchden hem na/ van Galilea / ende van Decapolis/ ende [van] Jerusaleim/ende [van] Judea/ende [van] over den Jorbaen.

Het v. Capittel.

1 Christus leert op den bergh / welcke menschen ghelucksalich zijn. 13 Vergelijckt sijne Discipelen hy sout) licht/ ende een stadt op eenen Bergh gelegen. 17 Verklaert dat hy is gekomen om de wet te verbullen. 21 Wederspreckt de verkeerde uytleggingen der Ouden van t sefte gebodt. 27 Van t sechende gebodt/ende van den schepdt-brief. 33 Van t eede-sweeren. 38 Van weer-waake. 40 Gebedt verbzaechsaemheyt. 42 Welbadigheyt/ ende oprechte liefde oock tegen de vyanden.

1 Ende [Jesus] de scharen siende / is gheklommen op eenen Bergh / ende als hy nedergheseten was / quamen sijne Disci-
 2 pelen tot hem. Ende sijnen mondt gheopent hebbende / leerde

3 haer/seggende/ ^a Salich [zijn] de arme van goeste: Want ha- ^a Luc. 6. 20.

4 rer is het Koninckrijk der Hemelen. ^b Salich [zijn] die treu- ^b Luc. 6. 21.

5 ren: Want sy sullen vertroost worden. ^c Salich [zijn] de sacht- ^c Psal. 37. 11.

6 moedighe: Want sy sullen het aerdtrijk be-erven. ^d Salich ^d Luc. 55. 1.

[zijn] die hongeren ende dorsten [na] de gerechticheyt: Want sy
 7 sullen versadicht worden. Salich [zijn] de barmhertige: Want

8 haer sal barmherticheydt gheschieden. ^e Salich [zijn] de repne ^e Psal. 15. 2.

9 van herten: Want sy sullen Godt sien. Salich [zijn] de breedt- ^f Heb. 12. 14.

10 same: Want sy sullen Godts kinderen genaemt worden. ^f Sa- ^f 2. Cor. 13. 14.

lich [zijn] die vervolcht worden om der gherechticheydt wille: ^g 2. Tim. 2. 12.

11 Want harer is het Koninckrijk der Hemelen. Salich zijt ghy ^h 1. Petr. 3. 14.

als u [de menschen] smaden ende vervolghen/ ende lieghende alle

12 quaet tegen u spreken / ^g om mijnent wille. ^h Verblijt ende ver- ^g 1. Petr. 4.

heucht [u]/want uwen loon [is] groot in de Hemelen: want also ^h Luc. 6. 23.

hebben sy vervolcht de Propheten/ die vooz u [geweeft zijn].

13 ⁱ Ghy zijt het sout der aerde: indien nu het sout smakeloos ⁱ Marc. 9.

wordt/ waer mede sal [het] gesouten worden? Het en deucht ner- ^{50.} Muce 14. 34.

gens toe meer / dan om bukten gheworpen/ende van de menschen

14 vertreden te worden. Ghy zijt het licht der werelt: een Stadt

boven op eenen Bergh liggende/ en kan niet verborghen zijn.

15 ^k Noch men steeckt geen keerse aen / ende set die onder een ko- ^k Marc. 4.

ren mate: maer op een kandelaer/ ende sy schijnt allen/ die in den ^{21.} Muce 8. 16.

16 hupse [zijn]. ^l Laet u licht also schijnen vooz de menschen / dat ^l 1. Petr. 2.

sy uwe goede wercken moghen sien / ende uwen Vader / die in de ^{22.}

gae/ende niet u gheheel lichaem in de helle gheworpen worde.

- 31 Daer is oock geseght/ ^t So wie sijn wijs verlaten sal/ die gebe ^t Deut. 24.
 32 haer eenen schepdt-brief. ^v Maer ick segghe u/ dat soo wie sijn ^v Matth.
 Wijs verlaten sal/ anders dan upt oorsake van hoererye/ die ^{12.7.}
 maect dat sy overspel doet:ende so wie de verlatene sal trouwen/ ^{Matth. 10.4.}
 33 die doet overspel. ^{11.} Wederom hebt ghy ghehoort/ dat [van] den ^{Luc. 16.18.}
 Guden gheseght is/ ^{1. Cor. 7.10.} Ghy en sult den eedt niet breken/ maer ghy ^x Exod. 20.
 34 sult den Heere uwe eeden houden. ^{7.} Maer ick segge u/ ^v Sweert ^{Leb. 19.15.}
 ganschelick niet/ noch by den Hemel/ om dat hy is de thoon ^{Deut. 5.11.}
 35 Gods: ^y Noch by de Aerde/ ^y om dat sy is de voethanck sijner ^y Mat. 5.12.
 voeten: ^z Noch by Jerusalem/ ^z om dat sy is de stadt des grooten ^z Jes. 66.1.
 36 koninghs. ^a Noch by u hooft en sult ghy niet sweeren/ om dat ^a Psal. 48.3.
 37 ghy niet een hant kondt wit ofte swart maken. ^b Maer laet sijn
 uw' woordt ja/ja: neen/neen: wat boven desen is/ dat is upt den
 38 boosen. ^b Ghy hebt ghehoort dat ^b gheseght is/ ^b Goge om ooge/ ^b Exod. 21.
 39 ende tandt om tandt. ^{24.} Maer ick segghe u/ ^c dat ghy den boosen ^{Leb. 24.20.}
 niet en wederstaet: ^c maer so wie u op de rechter wange slaet/keert ^{Deut. 19.21.}
 40 hem oock de andere toe. ^e Ende soo nemant met u rechten wil/ ^e Luc. 6.29.
 41 ende uwen rock nemen/ laet hem oock den mantel. ^f Ende so wie ^f Rom. 12.17.
 u sal dwingen een mijle te gaen/ gaet met hem twee [mijlen]. ^{1. Cor. 6.7.}
 42 ^d Geeft den genen die [net] van u bidt/ ende en keert u niet af ^d 1. Thess. 5.
 43 vanden genen die van u leenen wil. ^{15.} Ghy hebt ghehoort datter ^{1. Petr. 3.9.}
 geseght is/ ^{16.} Ghy sult uwen naesten lief hebben/ende uwen vyant ^{Prov. 24.29.}
 44 sult ghy haten. ^{8.} Maer ick segge u/ ^e Hebt uwe vyanden lief/ ^e Deut. 15.
 ghent/ ^{8.} se die u verbloecken/ doet wel den ghenen die u haten/ ende ^{Luc. 6.35.}
 45 bidt voor de gene die u gewelt doen/ ende die u vervolgen. ^c Op ^c Levit. 17.
 dat ghy mencht kinderen zijn uwes Vaders/ die in de Hemelen ^{18.}
 is. ^f Want hy doet sijne Sonne opgaen over boose ende goede/en ^f Luc. 6.37.
 46 de regent over rechtveerdige ende onrechtveerdige. ^{19.} Want in ^{19.} Rom. 12.20.
 dien ghy lief hebt/ die u lief hebben/ wat loon hebt ghy? ^g Doen ^g Luc. 23.
 47 oock de Tollenaers niet het selve? ^{34.} Ende indien ghy uwe broe- ^{Act. 7.60.}
 ders alleen groet/wat doet ghy boven andere? ^{1. Cor. 4.13.} Doen oock niet de ^{1. Petr. 2.23.}
 48 Tollenaers also? ^h Weest dan ghy-lieden volmaect/gelijck uw' ^h Ant. 6.32
 Vader/die in de Hemelen is/volmaect is.

Het vj. Capittel.

¹ Christus leert hoe men moet aelmoessen geven. ⁵ Bidden. ¹⁶ Wasten. ¹⁹ Wat voor schatten vergaderen. ²² Hoe het verstant moet ghericht zijn. ²⁴ Dat men gheen twee heren kan dienen. ²⁵ Dat men de sorge van lichamelijke noodtust moet Gode bevelen. ³³ Ende voor al het koninkrijcke Godes soecken.

A v

I hebt

Hebt acht dat ghy uwe aelmoeffe niet en doet voor de men-
 schen/ om van haer gesien te worden: anders so en hebt ghy
 geenen loon by uwen Vader / die in de Hemelen is. ^a Wanneer
 ghy dan aelmoeffe doet/so en laet voor u niet trompetten/ ghelijck
 de gebedensde in de Synagogen/ende op de straten doen/op dat se
 van de menschen ge-eert mogen worden: Voorwaer segge ick u/
 sy hebben haren loon wech. Maer als ghy aelmoeffe doet / soo
 en laet uwe slincke-[hande] niet weren/ wat uwe rechte doet.

Op dat uwe aelmoeffe in 't verborghen sy: ende uwe Vader/die
 in 't verborghen siet/ die sal 't u in 't ^b openbaer vergelden. Ende
 wanneer ghy bidt/ so en sulc ghy niet zijn gelijck de ghebedensde:
 want die plegen geerne in de Synagogen/ende op de hoecken der
 straten staende/ te bidden/ op dat sy van den menschen mogen ge-
 sien worden. Voorwaer ick segghe u/dat sy haren loon wech heb-
 ben. Maer ghy / wanneer ghy bidt/ ^c gaet in uwe binnen-ka-
 mer/ende uwe deure gesloten hebbende/ bidt uwen Vader die in 't
 verborghen is/ende uw' Vader die in 't verborghen siet/sal 't u in 't
 openbaer vergelden. Ende als ghy bidt/^d so en gebruyckt geen
 ndel verhael van woorden/gelijck de Heydenen: want sy meynen
 dat sy voor hare veelheydt van woorden/ sullen verhoort worden.

Wordest dan haer niet gelijck: want uw' Vader weet wat ghy
 van noode hebt / eer ghy hem biddet. Ghy dan biddet aldus: ^e
 Onse Vader/die in de Hemelen [zijt]/uwen naem werde gehen-
 licht. Uw' koninckrijcke kome / uwen wille geschiedde gelijck
 in den Hemel/[also] oock op der aerden. Onse dagelicks broodt
 geest ons heden. Ende vergeest ons onse schulden/gelijck oock
 wy vergeben onse schuldenaren. Ende en leyt ons niet in ver-
 soekinghe/maer verlost ons van den ^f boosen. Want uw' is het
 koninckrijcke/ ende de kracht/ ende de heerlickheydt / in der eeu-
 wicheydt / Amen. ^g Want indien ghy den menschen hare mis-
 daden vergeest/so sal uwe Hemelsche Vader oock u vergeben.

Maer indien ghy den menschen hare misdaden niet en ver-
 geest/ soo en sal oock uwe Vader uwe misdaden niet vergeben.
 Ende wanneer ghy vast/ en toont geen droevich gesichte/ ge-
 lijck de ghebedensde: want sy mismaecken hare aenghesichten/op
 dat sy van de menschen moghen ghesien worden / als sy vasten.
 Voorwaer ick segghe u/ dat sy haren loon wech hebben. Maer
 ghy/

ghy/als ghy vast/salft u' hoost/ende wascht u aengesichte.

18 Op dat het van de menschen niet gesien en werde als ghy vast/
maer u' Vader/die in 't verborghen is: ende u' Vader/ die in 't

19 verborghen siet/ sal 't u in 't openbaer vergelden. Vergadert u

* geen schatten op der aerden/daerse de motte ende roest verderft/

20 ende daer de dieven doorgraven ende stelen. Maer vergadert

u schatten in den Hemel/daerse noch motte noch roest en verderft/

21 ende daer de dieven niet en door-graven noch en stelen. Want

22 waer uwen schat is / daer sal oock u herte zijn. De keerse des

lichaems is ^m de ooge: indien dan uwe ooge eenvoudich is/ so sal

23 u geheel lichaem verlicht wesen. Maer indien u ooge boos is/

so sal geheel u lichaem dupster zijn. Indien dan het licht dat in

u is / dupsternisse is / hoe groot [sal] de dupsternisse [selve] zijn?

24 ⁿ Niemand en kan twee heeren dienen / want of hy sal den ee-

nen haten / ende den anderen liefhebben / of hy sal den eenen aen-

hanghen / ende den anderen verachten/ Ghy en kont niet Godt

25 dienen/ende den Mammon. Daerom segge ick u: zijt niet be-

sozcht vooz u leven / wat ghy eten / ende wat ghy drincken sult:

noch vooz u lichaem / waer mede ghy u kleden sult. Is het le-

ven niet meer dan het voedsel / en het lichaem dan de kleedinge?

26 ^p Aensiet de vogelen des Hemels/dat sy niet en zaepen/noch en

maepen/ noch en versamelen in de schueren/ende u hemelsche Va-

der voedt [nochtans] deselve: en gaet ghy deselve niet [seer] veel

27 te bovē? Wie doch van u kan niet besozcht te zijn een elle tot sij-

28 ne lenghde toedoen? Ende wat zijt ghy besozcht vooz de klee-

dinge? Aemmerckt de Lelien des veldts/ hoe sy wassen: sy en ar-

29 beiden niet/noch en spinnen niet: Ende ick segghe u/ dat oock

Salomon in alle sijne heerlickhejdt niet en is bekleedt geweest/

30 ghelijck een van desen. Indien nu Godt het gras des Veldts/

dat heden is ende morgen in den oven ghetworpen wordt/ also be-

kleet/en sal hy u niet veel meer [kleeden]/ Ghy kleyn geloovige?

31 Daerom en zijt niet besozcht/ seggende/wat sullen wy eten? of

wat sullen wy drincken? of waer mede sullen wy ons kleden?

32 Want alle dese dingen soecken de Heydenen. Want uwe He-

33 melsche Vader weet/ dat ghy alle dese dingen behoeft. Maer

soeckt eerst het Koninckrijcke Gods/ende sijne gherechtichejdt/

34 ende alle dese dinghen sullen u toeghetworpen worden. Zijt dan

niet

k Psal. 23. 4.

Jacob. 5. 1.

Hebr. 13. 5.

1 Luc. 12. 33.

1. Tim. 6. 19.

m Luce 11.

34.

n Luce 16.

13.

o Psal. 37. 5.

ende 55. 23.

Luce 12. 22.

Phil. 4. 6.

1. Tim. 6. 8.

1. Petr. 5. 7.

p Job 39. 3.

Psal. 147. 2.

q 2. Reg. 5.

13.

Psal. 37. 25.

ende 55. 23.

niet besocht tegen den morgen: want de morgen sal voor het sijne
orgen/[elcken] dagh heeft genoeg aen sijn selfs quaet.

Het vj. Capittel.

¹ Christus leert voorder / hoe men van sijnen naesten moet oordeelen / ende den selfen bestraffen.
⁶ Dat men het heylige den berachter niet en moet voorbraghen. ⁷ Dat men niet bidt en moet aen-
houden. ¹² Hoe men handelen moet met sijnen naesten. ¹³ Van de enge ende wyde poorte. ¹⁵ Van
de valsche Propheten te myden. ²¹ Dat niet alle die uiterlich Gode dienen sullen salich worden.
²⁴ Dat men niet wordt Godes niet alleen moet hooren/maer oock doen.

^a Luc. 6. 37. ^a **E**n oordeelt niet / op dat ghy niet geoordeelt en worde. 1
^{Rom. 2. 1.} ^b Want met welck oordeel ghy oordeelt / sult ghy geoor- 2
¹ Cor. 4. 3. 5. ^b deelt worden: ende met welcke mate ghy metet / sal u weder geme- 3
^b Marc. 4. 24. ^c ten worden. ^c Ende wat siet ghy den splinter die in de ooghe 3
^{Luc. 6. 38.} ^c uwes broeders is / maer den balck die in uwe ooghe is / en merckt 4
^c Luc. 6. 41. ^c ghy niet? ^d Of / hoe sult ghy tot uwen broeder segghen / laet toe 4
^{42.} ^d dat ick den splinter upt uw' ooghe upt doe / ende siet daer is een 5
^d Prov. 18. 17. ^d balck in uwe ooge. ^d Ghy geveynsde / werpt eerst den balck upt 5
^e Prov. 9. 8. ^e uw' ooghe / ende dan sult ghy besien / om den splinter upt uwes 6
^{ende 13. 9.} ^e broeders ooge upt te doen. ^e En geeft het heylighe den honden 6
^f Matth. 23. 22. ^f niet / noch en werpt uwe peerlen niet voor de swijnen: op dat sy 7
^{Mar. 11. 24.} ^f niet eenigher tijdt deselve met hare voeten en vertreden / ende 7
^{Luc. 11. 9.} ^f [haer] omkeerende / u en verscheuren. ^f Biddet / ende u sal gege- 8
^{Joan. 14. 13.} ^f ven worden: soeket / ende ghy sult vinden: kloppet / ende u sal 8
^{ende 16. 24.} ^f open ghedaen worden. ^f Want een neghelick die bidt / die ont- 9
^{Mat. 7. 5. 6.} ^f sanght: ende die soekt / die vindt: ende die klopt / die sal open ghe- 9
^{Joan. 7. 21.} ^f daen worden. ^f Ofte wat mensche isser onder u / so sijn sone hem 10
^{ende 5. 14.} ^f soude bidden om broot / die hem eenen steen sal geven? ^f Ende so 10
^{Jer. 29. 12.} ^f hy hem om een visch soude bidden / die hem een slange sal geven? 11
^{Prov. 8. 17.} ^f **A**ndien dan ghy ^f die boos zijt / weet uwen kinderen goede 11
^{Gen. 6. 3.} ^f gaven te geven / hoe veel te meer sal uwe Vader / die in de Hemelen 12
^{ende 8. 21.} ^f is / goede [gaven] geven / den genen diese van hem bidden. ^f Alle 12
^{Luc. 6. 37.} ^f [dinghen] dan / die ghy wilt dat u de menschen souden doen / doet 13
^{Luc. 13.} ^f ghy hen oock also: **W**ant dat is de Wet ende de Propheten. 14
^{Act. 1. 14.} ^k **G**aet in door de enge poorte: want wijf is de poorte / ende 13
^{Deut. 13.} ^k breeidt is de wegh / die tot het verderf leydt / ende vele zijnder die 14
^{Jer. 23. 16.} ^k door deselve ingaen. ^k Want de poorte is enge / ende de wegh is 15
^{Mat. 24. 4.} ^k nauwe / die tot het leven leydt / ende weynige zijnder / die den sel- 15
^{Joan. 16. 17.} ^k ven vinden. ^m **M**aer wacht [u] van de valsche Propheten / de- 15
^{Phil. 5. 6.} ^m welcke in schaeps-kleederen tot u komen / maer van binnen zijn- 16
^{Coloss. 2. 8.} ^m se 16
^{Joan. 4. 1.}

6^{se} grijpende wolven. Men hare vruchten sult ghyse kennen.

Leest men oock een drupbe van doornen / of vijgen van distelen?

7^e ⁿ Alsoo een peder goede boom / brenghet voort goede vruchten /

8^{ende} een quade boom / brenghet voort quade vruchten. Een goe-

de boom en kan geen quade vruchten voortbrenghen : noch een

9 quade boom goede vruchten voortbrenghen. Een peder boom

die geen goede vrucht voort en brenghet / wordt uptgehouden / en-

10 de in 't vper ghevozen. Soo sult ghy dan deselve aen hare

11 vruchten kennen. ^o Niet een peghelick / die tot my seght / Heere /

Heere / en sal ingaen in 't Koninckrijcke der Hemelen : maer die

12 daer doet den wille mijns Vaders / die in de Hemelen is. ^p Vele

fullen ten dien daghe tot my segghen / Heere / Heere / en hebben wy

niet in uwen name ghepropheetert / ende in uwen name dupbelen

23 uptgetvozen / ende in uwen name vele krachten gedaen ? ^q En-

de dan sal ick haer opentlick aensegghen / Ick en heb u nont ghe-

kent. ^r Gaet wech van my ghy die de ongherechtigheyt werckt.

24 ^r Een peghelick dan die dese mijne woorden hoozt / ende deselve

doet / dien sal ick vergelijcken by een voorsichtich man / die sijn

25 hups op een steenrotze gheboutwt heeft. Ende daer is slach-re-

ghen nedergeballen / ende de water-stroomen zijn gekomen / ende

de winden hebben gewaent / ende zijn tegen het selve hups aenge-

26 ghegront. ^r Ende een peghelick die dese mijne woorden hoozt /

ende deselve niet en doet / die sal by eenen dwasen man vergeleken

27 worden / die sijn hups op het zant gheboutwt heeft. Ende de

slach-reghen is neder-geballen / ende de water-stroomen zijn ghe-

komen / ende de winden hebben gewaent / ende zijn teghen 't selve

hups aengheslaghen / ende het is gheballen / ende sijnen val was

28 groot. Ende het is geschiet / als Iesus dese woorden ghe-en-

dicht hadde / [dat] de scharen haer ontscteden over sijne leere.

29 ^v Want hy leerde haer / als macht hebbende / ende niet als de

Schrift-geleerde.

Het viij. Capittel.

¹ Christus veruicht eenen melaetschen. ⁵ gheneest den knecht eens hoofsmans. ¹⁴ de schoon-
moeder Petri. ¹⁶ ende noch vele andere. ¹⁸ Verklaert eenen Schrift-geleerden / die hem wilde vol-
gen sijne armoede. ²¹ Ende ghebieet eenen anderen hem te volghen sonder wistel. ²³ Sijnt het on-
moeder op de Zet. ²⁸ Wijst de Dupbelen upt twee bescreuen menschen / ende laet toe datse in de ver-
kens boren.

i Doe

n Matt. 12.

33.

Matth. 11.

15.

Matth. 3. 10.

Luce 3. 8.

o Rom. 2.

13.

Mat. 1. 22.

Act. 19. 13.

Matth. 25.

11.

Luce 6. 46.

ende 13. 25.

p Jer. 14. 14.

ende 27. 15.

Luce 13. 26.

q Psal. 6. 9.

Matth. 25.

12.

Luce 13. 25 /

27.

r Matth. 25.

41.

Luce 13. 25 /

27.

s Jer. 17. 8.

Luce 6. 47.

Rom. 2. 13.

r Rom. 2.

13.

Mat. 1. 21.

Ezech. 31.

11.

v Matt. 1.

22.

ende 6. 2.

Luce 4. 32.

^a ² ^{10.} ^{Matth. 1.} **D**oe hy nu van den berch afghelommen was / zijn hem vele
^b ^{11.} ^{Luc. 5. 12.} scharen ghevolght. ² Ende siet een melaetsche quam / ende
^c ^{12.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^d ^{Luc. 7. 1.} aenbadt hem / seggende: Heere / indien ghy wilt / ghy kont my rep-
^e ^{13.} ^{Matth. 5. 14.} nighen. Ende Iesus de handt uytstreckende / heeft hem aenge-
^f ^{14.} ^{Luc. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^g ^{Luc. 7. 1.} raecht / seggende: Ick wil / wordt gereynicht. Ende ter stont wert
^h ^{15.} ^{Matth. 5. 14.} [hy van] sijne melaetscheit gereynicht. Ende Iesus sende tot
ⁱ ^{16.} ^{Luc. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^j ^{Luc. 7. 1.} hem / Siet dat ghy [dit] niemant en seght: maer ^b gaet henen / toont
^k ^{17.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^l ^{Luc. 7. 1.} u selven den Priester / ende offert de gabe / die ^c Moyses gheboden
^m ^{18.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ⁿ ^{Luc. 7. 1.} heeft / haer tot een ghetugenis. ^d Als nu Iesus te Caperna-
^o ^{19.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^p ^{Luc. 7. 1.} um inghegaen was / quam tot hem een Hoofstman over hondert /
^q ^{20.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^r ^{Luc. 7. 1.} biddende hem / Ende seggende: Heere / mijn knecht licht te hups
^s ^{21.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^t ^{Luc. 7. 1.} gheraecht / ende lijdt sware pijnen. Ende Iesus sende tot hem /
^u ^{22.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^v ^{Luc. 7. 1.} Ick sal komen ende hem ghenesen. Ende de Hoofstman over
^w ^{23.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^x ^{Luc. 7. 1.} hondert antwoordende sende: Heere / ick en ben niet weerdigh dat
^y ^{24.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^z ^{Luc. 7. 1.} ghy onder mijn dack soude inkomen / maer ^c spreekt alleenlick een
^{aa} ^{25.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^{ab} ^{Luc. 7. 1.} woordt / ende mijn knecht sal ghenesen worden. Want ick ben
^{ac} ^{26.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^{ad} ^{Luc. 7. 1.} oock een mensche onder de macht [van andere] / hebbende onder
^{ae} ^{27.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^{af} ^{Luc. 7. 1.} myn krijs-knechten: ende ick segge tot desen: Gaet / ende hy gaet:
^{ag} ^{28.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^{ah} ^{Luc. 7. 1.} ende tot den anderen / Komt / ende hy komt: ende tot mijnen dienst-
^{ai} ^{29.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^{aj} ^{Luc. 7. 1.} knecht / Doet dat / ende hy doet het. ¹ Iesus nu [dit] hoorende /
^{ak} ^{30.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^{al} ^{Luc. 7. 1.} heeft hem verwondert / ende sende tot de gene die [hem] volghden /
^{am} ^{31.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^{an} ^{Luc. 7. 1.} Doorwaer segghe ick u / Ick en hebbe selfs in Israël soo grooten
^{ao} ^{32.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^{ap} ^{Luc. 7. 1.} gheloof niet gebonden. ² Doch ick segge u / dat vele sullen ko-
^{aq} ^{33.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^{ar} ^{Luc. 7. 1.} men van oosten ende westen / ende sullen met Abraham / ende
^{as} ^{34.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^{at} ^{Luc. 7. 1.} Isaac / ende Jacob aensitten in het Coninckrijk der Hemelen.
^{at} ^{35.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^{au} ^{Luc. 7. 1.} Ende de kinderen des Coninckrijcks sullen uytgheworpen
^{av} ^{36.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^{aw} ^{Luc. 7. 1.} worden in de buytenste duysternisse / ³ aldaer sal weeninghe zijn /
^{ax} ^{37.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^{ay} ^{Luc. 7. 1.} ende knerssinghe der tanden. Ende Iesus sende tot den hoof-
^{az} ^{38.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^{ba} ^{Luc. 7. 1.} man over hondert / Gaet henen / ende u geschiedde gelijk ghy ge-
^{ba} ^{39.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^{bb} ^{Luc. 7. 1.} looft hebt. Ende sijn knecht is ghesont gheworden te dier selver
^{bb} ^{40.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^{bc} ^{Luc. 7. 1.} uppe. ⁴ Ende Iesus ghelomen zijnde in het hups Petri / sach
^{bd} ^{41.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^{bd} ^{Luc. 7. 1.} sijn wijs moeder [te bedden] ligghen / hebbende de kortse.
^{be} ^{42.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^{be} ^{Luc. 7. 1.} Ende hy raecte haer handt aen / ende de kortse verliet haer /
^{bf} ^{43.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^{bf} ^{Luc. 7. 1.} ende sy stondt op / ende diende henlieden. Ende als het laet ge-
^{bg} ^{44.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^{bg} ^{Luc. 7. 1.} worden was / hebben sy vele van den Duvel beseten tot hem ge-
^{bh} ^{45.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^{bh} ^{Luc. 7. 1.} bracht / ende hy wierp de [boose] geesten uyt met den woorde / ende
^{bi} ^{46.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^{bi} ^{Luc. 7. 1.} hy genas alle die qualick ghestele waren. Op dat vervult sou-
^{bj} ^{47.} ^{Matth. 13. 2.} ^{ende 14. 2.} ^{bj} ^{Luc. 7. 1.} de wor-

de worden/dat ghesproken was door Iesaiam den Propheet/seg-
 ghende / ^k Hy heeft onse krankheden [op hem] ghenomen / ende ^k Ies. 53.4.
 [onse] sieckten ghedraghen. Ende Iesus vele scharen siende ¹ Ier. 2.24.
 3 rondt-om hem / beval aen d'andere zijde over te varen. ¹ Ende ¹ Luc. 9. 57.
 daer quam een seker Schrijft-gheleerde tot hem / ende seyde tot
 hem/ Meester ick sal u volghen/ waer ghy oock henen gaet.
 Ende Iesus seyde tot hem: De Vossen hebben holen / ende de
 Vogelen des Hemels nesten:maer de Sone des menschen en heeft
 1 niet waer hy het hooft neder legghen. Ende een ander upt sijne
 discipelen seyde tot hem / Heere laet my toe dat ick eerst henen
 2 gae / ende mijnen vader begrave. Doch Iesus seyde tot hem/
 2 Volcht my/ ende ^m laet de doode hare dooden begraven. ⁿ Ende ^m 1. Tim. 5.
 als hy in 't schip gegaen was/ zijn hem sijne Discipelen gebolcht. ⁿ Marc. 4.
 4 Ende siet/ daer onstondt een groote onstuytmicheydt in de zee/
 also dat het schip van de golven bedeckt wierdt: doch hy sliep.
 25 Ende sijne Discipelen hy [hem] komende hebben hem opghe-
 26 weckt / segghende / Heere behoort ons: wy vergaen. Ende hy
 seyde tot haer/ Wat zijt ghy vreesachtich/ghy kleyn-geloovighe?
 Doe stont hy op ende bestrafte de winden ende de zee: ende daer ^o Job 26.
 27 wiert groote stilte. Ende de menschen verwonderden haer/seg- ^{12.}
 gende/ Hoedanich een is dese/dat oock de winden ende de zee hem ^{12.}
 28 ghehoorsaem zijn? ^p Ende als hy over aen d'ander zijde was ^p Marc. 5.
 ghekomen in het landt der Gergesenen / zijn hem twee van den ^{1.} Luc. 8. 26.
 Dumbel beseten ontmoetet/ komende upt de graven/die seer wreet
 waren/alsoo dat niemant door dien wegh konde voorby gaen.
 29 Ende siet sy riepen / segghende / Iesu ghy Sone Godts/wat
 30 hebben wy met u [te doen]? Zijt ghy hier ghekomen om ons te
 31 pijnighen voor den tijdt? Ende verre van haer was een kudde
 32 veler swijnen weydende. Ende de Dumbelen baden hem / seg-
 gende/Indien ghy ons upt-worpt/laet ons toe/dat wy in de cud-
 33 de swijnen varen. Ende hy seyde tot haer / Gaet henen. Ende
 sy upt-gaende voeren henen in de cudde swijnen: ende siet de ghe-
 heele kudde swijnen stortede van de steyle af in de zee / ende stor-
 34 ven in 't water. Ende diese werdden zijn geblucht: ende als sy
 in de stadt gekomen waren/bodtschapten sy alle [dese] dinghen/
 35 ende wat den beseten [geschiedt was]. Ende siet / de geheele
 stadt ginck upt Iesu te gemoet:ende als sy hem sagen/^q baden sy/
 dat hy upt hare landt-palen wilde verrecken. ^{39.} Her ^q Marc. 16.

1 Christus gheueft enen gheraecten ofte lammen / ende bewijst dat hy macht heeft om de sonden te vergheuen / 9 Beroept Mattheum / ende eet met de Tollenaers / 14 Werdedicht sijne Discipelen / dat sie niet en vasten / 20 Geueft een broutve van het bloedt-bloeyen / 23 Verweckt eens Ouersten ghestorvene dochterken / 27 Maect twee blinde siende / 32 Werpt eenen stammen Dupbel upt / 35 Predickt / ende geueft vele siecken / 36 Vermaent te bidden om arbeiders in den oogst.

Mat. 2. 3.
Luce 5. 18.
Mat. 9. 33.

Ps. 32. 5.
Mat. 43. 25.

Mat. 2.
Luce 5. 27.

Mat. 6. 6.
Mat. 6. 8.
Mat. 12.
1. Tim. 1.
Mat. 2. 17.
Luce 5. 33.
Mat. 19. 10.
Mat. 2.
Luce 5. 33.
2. Cor. 11.

Ende in het schip gegaen zijnde / voer hy over ende quam in sijne stad. Ende siet / sy brachten toe hem eenen gheraecten / op een bedde liggende. Ende Iesus haer geloove siende / sende tot den geraecten / Sone / zijt wel gemoet / uwe sonden zijn u vergheuen. Ende / siet sommighe der Schriftegeleerden seiden in haer selven / ^b Dese lastert [Godt]. Ende Iesus siende hare gedachten / sende / Waerom overdenckt ghy quae in uwe herten ?

Want wat is lichtelijker te segghen / De sonden zijn u vergheuen: ofte te seggen / Staet op / ende wandelt ? Doch op dat ghy moocht weten / dat de Sone des menschen macht heeft op der aerden de sonden te vergheuen / (doe sende hy tot den gheraecten) Staet op / neemt uw bedde op / ende gaet henen na u hups. Ende hy opghestaen zijnde / ginc henen na sijn hups. De scharen nu [dat] siende / hebben haer verwondert / ende Godt verheerlickt / die soodanighe macht den menschen ghegheuen hadde.

Ende Iesus van daer voortgaende / sach een mensche in het Tolhups sitten / genaemt Mattheus: ende sende tot hem / Volghet my. Ende hy opstaende volghde hem. Ende het gheschiede als hy in het hups [Matthei] aensadt / siet vele tollenaers ende sondaers quamen ende saten mede aen / met Iesu / en sijne discipelen.

Ende de Phariseen [dat] siende / seiden tot sijne discipelen / Waerom eet uw Meester met de tollenaers ende sondaren?

Maer Iesus [sulcks] hoorende / sende tot haer / Die gesont zijn en hebben den Medecijn-meester niet van noode / maer die sieck zijn. Doch gaet henen ende leerde / wat het zy / ^d Ick wil barmherticheyt / ende niet offerhande. ^e Want ick ben niet gekomen om te roepen recheveerdighe / maer sondaers tot bekeeringe. ^f Doe

quamen de discipelen Ioannes tot hem / segghende / Waerom vasten wy ende de Phariseen veel / en uwe discipelen en vasten niet ?

Ende Iesus sende tot haer / konnen oock de bruylofts kinderen treuren / so lange de bruydegom by haer is? Maer de daghen sullen komen / wanneer de bruydegom van haer sal wechghenomen

men zijn/ ende dan sullen sy vasten. Oock en set niemant eenen
lap ongevolt laken/ op een oudt kleedt: want desselven aengesette
lap scheurt af van het kleedt/ ende daer wort een erger scheure.

^h Noch men doet geen en nieuwen wijn in oude [leder-]sacken: ^h Mat. 2. 4.
Marc. 2. 21. anders soo bersten de [leder-]sacken/ ende de wijn wort upt- ghe-
stort/ ende de [leder-]sacken verderven: maer men doet nieuwen
wijn in nieuwe [leder-]sacken/ en beyde te samen worden behou-
den. Als hy dese dingen tot haer sprack/ ⁱ Mat. 5.
22. siet een Overste quam
ende aenbade hem/ seggende / Mijn dochter is nu ter stont gestor- ^{Luce 8. 41.}
ven/ doch komt ende leght utwe handt op haer/ ende sy sal leven.

Ende Jesus opgestaen zijnde volghde hem/ ende sijne discipe-
len. ^k Ende siet een vrouwe/ die twaelf jaren het bloed- bloepen
ghehadt hadde/ komende tot hem van achteren/ raecte den zoom
sijnes kleedts aen. Want sy seyde in haer selven / indien ick al-
leenlick sijn kleedt aenraecte/ soo sal ick ghesont worden. Ende

Jesus hem omkeerende/ ende haer siende/ seyde/ ^l Mat. 5.
34. Zijt wel gemoet
dochter / uw' geloove heeft u behouden. Ende de vrouwe wierdt ^{Luce 8. 48.}
ghesont van deselve upze af. ^m Ende als Jesus in het hups
des Oversten quam / ende saghe de pijpers en de woelende schare. ^m Mat. 5.
38.

⁴ Seyde hy tot haer / Vertreckt / want het dochterken en is niet
⁵ doodt / maer ⁿ slaept. Ende sy belachten hem. Als nu de schare ⁿ Joan. 12.
11.

uptghedreven was/ ginck hy in/ ende greep haer handt: ende het
dochterken stont op. Ende dit geruchte ginck upt door dat ge-
heele lant. Ende als Jesus van daer voortginck/ zijn hem twee
blinde ghevolcht/ roepende ende segghende / [Ghy] sone Davids
sontfermt u onser. Ende als hy in hups gekomen was/ quamen
de blinde tot hem. Ende Jesus seyde tot haer/ Gheloofst ghy dat
ick dat doen kan? Sy seiden tot hem / Ja Heere. Doe raecte
hy hare ooghen aen/ segghende / u gheschiede na uw' gheloove.

³⁰ Ende hare oogen zijn geopent geworden. ^o Ende Jesus heeft ^o Matth.
12. 16.
haer seer strengelick verboden/ seggende/ Siet dat het niemant en ^{Luce 5. 14.}

³¹ wete. ^p Maer sy uptghegaen zijnde/ hebben hem ruchbaer ge-
³²maect/ door dat gheheele landt. ^q Als dese nu uptginghen/ siet ^p Mat. 7.
36.

so brachten sy tot hem een mensche die stom ende van den Dupvel
³³ beseten was. Ende als de Dupvel uptgheworpen was / sprack ^q Matth.
12. 22.

de stomme. Ende de scharen verwonderden haer/ seggende/ Daer
³⁴ en is noyt desghelijcks in Israel ghesien. Maer de Phariseen ^{Luce 11. 14.}

1. Matth.

12.24.

Marc. 3.22.

Luce 11.15.

1. Mar. 6.6.

Luce 13.22.

1. Mar. 6.

34.

v. Jer. 23.1.

Ezech. 34.2.

1. Luc. 10.2.

Joan. 4.35.

7. 2. Thes. 3.

21.

senden/ Hy werpt de Dupvelen upt/ doo? den Oversten der Dup-
velen. Ende Jesus omginc alle de steden ende vleecken / lee-
rende in hare Synagogen/ ende predikende het Euangelium des
Koninkrijcks/ ende ghenefende alle sieckten ende alle qualen on-
der den volcke. Ende hy de scharen siende/ wert innerlick met
ontferminghe betweecht over haer / om datse vermoeyt ende ver-
stopt waren / v ghelijck schapen / die gheen herder en hebben.
Doe sende hy tot sijne Discipelen / * De oogst is wel groot/
maer de arbeiders zijn wernighe. v Biddet dan den Heere des
oogsts/ dat hy arbeiders in sinen oogst upt stoote.

Her x. Capittel.

1 Christus geeft sinen Apostelen macht / om wonderwercken te doen. 2 haer namen. 5 sendtse
om te prediken onder het volck Israels. 8 Onderricht haer/ hoef haer tot de repse schicken/ ende hoe-
se haer dragen sullen/ tegen de gene die haer ontfangen/ ende niet ontfangen. 16 Wat haer booz swarig-
heyt ontrouwen sal/ ende waer mede sy haer in desen allen hebben te troosten. 32 Leert wat booz loon
hebben te verwachten/ die hem staetbaerlijk belijden. 40 en tegen sinen dienslaerchten welbadig zijn.

1. Mar. 3.

23.

Luce 6.13.

ende 9.1.

Ende sijne ewaelf Discipelen tot hem gheroepen hebbende/
heeft haer macht ghegeven over de onreynne gheesten / om de
selve upt te werpen/ ende om alle sieckte ende alle quale te genesen.

De namen nu der ewaelf Apostelen zijn dese: De eerste Simon
gheseght Petrus / ende Andreas sijn broeder: Jacobus de [so-
ne] Sebedei/ ende Joannes sijn broeder. Philippus ende Bar-
tholomeus: Thomas ende Mattheus de Tollenaer: Jacobus
de [sone] Alphei/ ende Lebheus/ toegheenaemt Thaddeus. Si-
mon Cananites/ ende Judas Iscariotes/ die hem oock verraden
heeft. Dese ewaelf heeft Jesus uptgesonden / ende haer bevel
gegeven/ seggende/ Ghy en sult niet henen gaen op den wegh der
Hendenen/ noch ghy en sult niet ingaen in [eenige] stadt der Sa-
maritanen. ^b Maer gaet veel meer henen tot de verlorene scha-
pen des hups Israels. Ende henen gaende/ ^c predickt/ seggen-
de/ Het Koninkrijk der Hemelen is na hy gekomen. ^d Geneest
de krancke / repnicht de melaetsche / weckt de doode op/ werpt de
Dupvelen upt. ^e Ghy hebt het om niet ontfangen / geeft het om
niet. ^f En verkrijcht u noch goud/ noch silver/ noch koper- [gelt] ^g
in uwe gordels. Noch male tot den wegh / noch twee rocken/ ^h
noch schoenen/ noch slaf. ⁱ Want de arbeider is sijn voertfel
weerdigh. ^j Ende in wat stadt ofte vleecke ghy sult inkomen/ ^k
ondersoekt wie daer in weerdigh is: ende blijft aldaer / tot dat
ghy [daer] uptgaet. Ende als ghy in het hups gaet / soo groet ^l
het

b Act. 3. 26.

ende 13.26/

46.

c Luce 9. 2.

d Luc. 10. 9.

e Act. 3. 18.

20.

f Mar. 6. 8.

Luce 9. 3.

ende 22.35.

g 1. Tim. 5.

18.

h Luce 10. 7.

1. Cor. 9. 4/

14.

i Mat. 19. 13.

Deut. 24. 14.

ende 25. 4.

j Mar. 6.

10.

k Luce 9. 4.

ende 10. 5.

het selve. Ende indien dat hups weerdigh is / soo kome utwen
 vrede over dat selve: maer indien het niet weerdigh en is / so keere
 utwen vrede weder tot u. ⁱ Ende so nemiit u niet en sal ontfan- ⁱ Marc. 6.
 gen/noch uwe woorden hooren/ uptgaende upt dat hups ofte upt ^{11.}
 deselve stadt / ^k schuddet het stof uwer voeten af. ¹ Voorwaer ^k Luc. 9. 5.
 segghe ick u / Het sal den lande van Sadoma ende Gomorra ver- ^k Act. 2. 13.
 draechlicker zijn in den dagh des oordeels/dan deselve stadt. ^{51.}
^m Siet ick sende u als schapen in 't midden der wolven: Zijt ^{ende 18. 6.}
 dan voorzichtig gelijk de slangen/en oprecht gelijk de duiven. ¹ Luc. 10. 12.
⁷ Maer wacht u voor de menschen: ⁿ want sy sullen u overleve- ⁿ Matth. 24. 9.
 ren in de Raedts-vergaderinghen/ en in hare Synagogen sullen ^{Luc. 21. 12.}
⁸ sy u geesselen. ^o Ende ghy sult oock voor Stadthouders ende ^{Joan. 15. 20.}
 koningen geleydet worden/om mijnen wille/haer ende den he- ^{ende 16. 2.}
 denen tot getuygenisse. ^p Doch wanneer sy u overleveren/so en ^{Apoc. 2. 10.}
 sult ghy niet besorcht zijn/hoe of wat ghy spreken sult. Want het ^o Act. 24. 1.
 sal u in deselve uyze ghegheven worden / wat ghy spreken sult. ^{ende 25. 4.}
⁹ Want ghy en zijt niet die spreket / maer ['t is] de Geest uwes ^p Luc. 12.
 Vaders/ die in u spreekt. ^q Ende de [eene] broeder sal den [an- ^{11.}
 deren] broeder overleveren tot de doot/ ende de Vader het kindt/ ^{ende 21. 14.}
 ende de kinderen sullen opstaen teghen de ouders / ende sullen se ^{Mar. 13. 11.}
¹² dooden. Ende ghy sult van allen ghehatet worden om mijnen ^q Luc. 21.
 name/ ^r maer die volstandig sal blijven tot den eynde/die sal salich ^{16.}
¹³ worden. ^r Wanneer sy u dan in dese stadt vervolghen/ vliedt in ^{Mich. 7. 2.}
 de andere: Want voorwaer segghe ick u / ghy en sult [uwe repse ^r Luc. 21.
 doot] de steden Israels niet ge-eyndicht hebben / of de Sone des ^{19.}
¹⁴ menschen sal gekomen zijn. ^s De Discipel en is niet boven den ^{Matth. 24.}
¹⁵ meester / noch de dienstknecht boven sinen heere. Het [3°] den ^{13.}
 discipel genoeg / dat hy werde gelijk sijn meester/ende de dienst- ^{Mar. 13.}
 knecht gelijk sijn heere. ^t Indien sy den heere des hups Beelze- ^{13.}
¹⁶ bul hebben geheeten/hoe veel te meer sijne hupsgenooten? ^{Apoc. 2. 10.}
 vreesst dan haer niet: ^v want daer en is niet bedeckt / 't welck niet ^{ende 3. 10.}
 en sal ondeckt worden/ende verborghen/ 't welck niet en sal gewe- ¹ Matth. 24.
¹⁷ ten worden. ^w 't ghene ick u segge in de duysternisse/ segget in 't ^{13.}
 licht: ende 't gene ghy hoort in de oore/ predickt dat op de daken. ^{ende 4. 12.}
¹⁸ ^x Ende en vreesst u niet voor de gene die het lichaem dooden/en- ^{ende 12. 15.}
 de de ziele niet en konnen dooden: Maer vreesst veel meer hem/die ^{Act. 8. 11.}
¹⁹ beyde ziele ende lichaem kan verderben in de helle. En worden ^{Joan. 8. 48.}
 niet

niet twee muschkens om een penninckken verkocht? En niet een
 van desen en sal op de aerde vallen/sonder uwen Vader. ^b Ende
 oock uwe haren des hoofds zijn alle ghetelt. En breeft dan
 niet/ghy gaet vele muschkens te boven. ^c Een negelick dan die
 my belijden sal voor de menschen/dien sal ick oock belijden voor
 mijnen Vader die in de Hemelen [is]. Maer soo wie my ver-
 loochent sal hebben voor de menschen/dien sal ick oock verlooch-
 nen voor mijnen Vader die in de Hemelen [is]. ^d En meent niet
 dat ick gekomen ben om vrede te brengen op de aerde: Ick en ben
 niet ghekomen om vrede te brengen/maer het sweerdt. ^e Want
 ick ben gekomen om den mensche tweedrachtigh te maken tegen
 sijnen vader/ende de dochter teghen hare moeder/ende de schoon-
 dochter tegen hare schoon-moeder. ^f Ende sy [sullen] des men-
 schen vanden [worden]/die sijne huysgenooten [zijn]. ^g Die
 vader of moeder lief heeft boven my/en is mijns niet weerdigh:
 ende die sone ofte dochter lief heeft boven my/en is mijns niet
 weerdigh. ^h Ende die sijn kruyce niet [op hem] en neemt/ende
 my na en volcht/en is mijns niet weerdigh. ⁱ Die sijne ziele
 bindt/sal [de] selve verliesen: ende die sijn ziele sal verloren heb-
 ben om mijnen wille/sal deselve binden. ^k Die u ontfanght/
 ontfanght my: ende die my ontfanght/ontfanght hem die my ge-
 sonden heeft. ^l Die eenen Prophete ontfanght in den naem eens
 Propheten/sal den loon eens Propheten ontfangen: ende die ee-
 nen rechtveerdigen ontfanght in den naem eens rechtveerdigen/
 sal den loon eens rechtveerdigen ontfangen. ^m Ende so wie een
 van dese kleynen te drincken geeft alleenlick eenen beker kout
 [waters] in den name eens Discipels/voorwaer segghe ick u/gy
 en salijnen loon geensins verliesen.

Het xj. Capittel.

¹ Ioaunes de Dooper in de gebanckenisse zijnde/sendt twee Discipelen tot Christus. ⁴ Den volck-
 ken Christus uyt sijne leere ende werken bewijst/dat hy de beloofde Messias is. ⁷ Gheeft tot den volcke
 van Iouans persoon ende ampt een heerliche getuigenisse. ¹⁶ Bewijst den Joden onder sekeren ghe-
 lijkenisse hare onbekeerlicheit. ²⁰ Ende dreyche daerom de steden van Chorazin ende Bethsaida
 en Capernaum met seer swaere straffen. ²⁵ Stelt daer tegen het welbehagen sijns Vaders in't onbe-
 wijfen der kleynen. ²⁸ Joot alle vermoepde sondaers tot hem/ende belooft den selven vergaeninge.

Ende het is gheschiedt/doe Iesus ghe-epridicht hadde sijne
 twaelf Discipelen bevelen te gheuen/dat hy van daer voort-
 ginck/om te leeren ende prediken in hare steden. ^a Ende Ioa-
 annes in de gebanckenisse gehoozt hebbende de werken Christi/
 fant

3 sant twee van sijne Discipelen. Ende sende tot hem / Zijt ghy de ghene die komen soude / of verachten wy eenen anderen ?

4 Ende Iesus antwoorde ende sende tot haer : Gaet henen ende bootschapt Joanni weder / t ghene ghy hoort ende siet. ^b De blinde worden siende / ende de kreupelen wandelen / de melaetsche worden gereynicht / ende de doobe hooren / de doode worden opge- ^b De weckt / ende den armen wordt het Euangelium verkondicht. ^b Iesai. 29. 18. ende 35. 5. ende 61. 1. Luce 4. 18.

6 Ende salich is hy / die aen my niet en sal ghe-erghert worden.

7 Als nu dese henen gingen / heeft Iesus tot de scharen begin- ^c Luc. 7. 24. nen te seggen van Joanne / Wat zijt ghy uptghegaen in de woestijne te aenschouwen ? Een riet dat van den wint gins ende weder beweeght wordt ? Maer wat zijt ghy uptghegaen te sien ?

Een mensche met sachte kleederen bekleet ? Siet die sachte [kleederen] dragen / zijn in der Coninghen huyzen. Maer wat zijt ghy uptgegaen te sien een Propheet ?

Ja ick segghe u / oock veel meer dan een Propheet. Want dese is t / van den welcken gescreven staet / ^d Siet ick sende mijnen Enghel voor u / aenghe-

11 sichte / die uwen wegh bereyden sal voor u henen. Doorwaer segghe ick u / onder de gene die van vrouwen ghebozen zijn / en is niemand opgestaen meerder dan Joannes de Dooper : Doch die de minste is in het Koninckrijk der Hemelen / is meerder dan hy.

12 Ende van de dagen Joannis des Doopers tot nu toe / wordt het Koninckrijk der Hemelen gewelt aengedaen / ende de gewel-

13 digers nemen het selve niet ghewelt. Want alle de Propheeten ende de Wet / hebben tot Joannem toe gepropheteert. ^e Ende ^f Mal. 4. 5. Luc. 1. 17. soo ghy het wilt aennememen / hy is Elias die komen soude / Wie

15 dooren heeft om te hooren / die hoore. Doch waer hy sal ick dit geslachte vergelijken ? ^g Het is ghelijck de kinderken / die op de merckten sitten / ende haren ghesellen toeroepen. Ende seggen /

17 Wy hebben uop de sluyte gespeelt / ende ghy en hebt niet gedaenst. Wy hebben u klaech-lieden ghesongen / ende ghy en hebt niet ge-

18 tweent. ^h Want Joannes is gekomen / noch etende noch drinckende / ende sy segghen / Hy heeft den Duyvel. De Sone des menschen is ghekomen / etende ende drinckende / ende sy segghen /

19 Siet daer / een mensche [die] een vzaet ende wijn-supper [is] / een vrient van Tollenaren en sondaren. Doch de wijsheyt is gerecht-

20 veerdicht geworden van hare kindere. ⁱ Doe begon hy de stede /

in dewelcke sijne krachten meest geschiet waren/ te verwijten/ om datse haer niet bekeerdt en hadden. ^k Wee u Chorazin/ wee u Bethsaida: Want soo in Tyrus ende Sidon de krachten waren geschiet/ die in u geschiedt zijn/ sy souden haer eertijts in sack ende asche bekeerdt hebben. ^l Doch ick segghe u/ Het sal Tyrus ende Sidon verdraechliker zijn in den dagh des oordeels/ dan u-
 lieden. Ende ghy Capernaum/ die tot den Hemel toe zijt ver-
 hoocht/ ghy sult tot de helle toe neder gestooten worden. Want so in Sodoma die krachten waren geschiedt/ die in u geschiedt zijn/ sy soude tot op den huydighen dagh ghebleven zijn. Doch ick segge u/ ^m dat het den lande van Sodoma verdraechliker sal zijn in den dagh des oordeels/ dan u. ⁿ In die selve tijdt antwoorde de Iesus ende seide/ Ick dancke u Vader/ Heere des Hemels ende der aerden/ dat ghy dese dinghen voor den wijsen ende verstandigen verborogen hebt/ ende hebt deselve den kinderkens gheopenbaert. Ja Vader/ want also is gheweest het welbehaghen voor u. ^p Alle dingen zijn my overgegeven van mijnen Vader: ende niemant en kent den Sone dan den Vader/ nochte niemant en kent den Vader/ dan de Sone/ ende dien het de Sone wil openbaren. Komt herwaerts tot my/ alle die vermoeyt ende belast zijt/ ende ick sal u ruste geven: ^r Neemt mijn jock op u/ ende leert van my/ dat ick ^s sachtmoedigh ben/ ende nedrich van herten: ^t ende ghy sult ruste vinden voor uwe zielen. Want mijn jock is sacht/ ende mijn last is licht.

Her xij. Capittel.

¹ De Apostelen op den Sabbath apren pluckende/ worden van Christo verantwoorde. ⁹ Christus genceft een dorre hand op den Sabbath/ ende verdedicht het selve. ¹⁴ Ontwijckt de lagen der Phariseen/ ende ghenceft allerley brancchen. ¹⁶ Verbiedt sulcks rijckbaer te maken/ om de Propheete Iesae te vervullen. ²² Weert eenen Tughel uyt eenen blinden ende strommen/ ende wederlegt de lasteringen der Phariseen. ³¹ Spreekt van de sonde in den h. Geest. ³⁶ Ende van de reuchschap die de mensche sal moeten geben van alle ydele woorden. ⁴⁸ Geeft den Phariseen gheen ander tecken/ als het tecken Ione. ⁴¹ Ende stelt reghen hare hartuechicheit/ het exempel der Pharisieren ende der Koninkinne uyt het Tziden. ⁴³ Keert door gelijcknisse van wegeloopene ende wederkomende onreine geesten/ hoe het haer gaen sal. ⁴⁶ Ende wie sijne rechte broeder/ suster ende moeder zijn.

^a **I**n dien tijdt ginck Iesus op eenen Sabbath-dagh door het gezaende/ ende sijne discipelen hadden hunger/ ende begon den anzen te plucken ende te eten. Ende de Phariseen [dat] siende/ senden tot hem/ Siet uwe Discipelen doen ^b dat niet en is geoorloft te doen/ op den Sabbath. Maer hy seide tot haer/ En hebt ghy niet gelesen wat David gedaen heeft doe hem hungerde/ ende

4 ende haer die met hem [waren] ? Hoe dat hy ghegaen is in het
 Hups Godts/ende de ^c roon-brooden ghegeten heeft/die hem niet
 ghedoozloft waren te eten/ noch oock haer die met hem [waren]/
 5^d maer den Priesteren alleen. ^e Of en hebt ghy niet ghelesen in
 de Wet/ dat de Priesters den Sabbath onthepligen in den Tem-
 pel/ op de Sabbath-daghen/ ende [nochtans] ontschuldich zijn ?
 6 Ende ick segghe u / dat ^f een meerder dan de Tempel hier is.
 7 Doch so ghy geweten haddet / wat het ^g 3^p/ Ick wil barmher-
 tighert/ende niet offerande/ ghy en soudt de onschuldige niet ver-
 8 oordeelt hebben. ^h Want de Sone des menschen is een Heere
 9 oock van den Sabbath. ⁱ Ende van daer voortgaende / quam
 10 hy in hare Synagoge. Ende siet daer was een mensche/die een
 doore handt hadde/ ende ^j sy vzaechden hem/ seggende/ ^k Is 't oock
 gheoorloft op de Sabbath-daghen te ghenesen ? (op dat sy hem
 11 mochten beschuldigen). Ende hy seyde tot haer / Wat mensche
 salder zijn onder u/ die een schaep heeft/ende so dat selve op eenen
 Sabbath-dagh ^l in een gracht valt / die het selve niet en sal aen-
 12 grijpen ende ontheffen ? ^m Hoe veel gaet nu een mensche een
 schaep te boven ? So is 't dan op de Sabbath-daghen gedoorloft
 13 wel te doen. Doe seyde hy tot dien mensche / Streckt uwe hant
 upt/ ende hy streckte se upt/ ende sy wert her stelt gesont gelijk de
 14 andere. ⁿ Ende de Phariseen ontgegaen zijnde/ hielden t'samen
 15 raet tegen hem/ hoe sy hem doode mochten. Maer Iesus [dat]
 wetende/ ^o vertrock van daer/ende vele scharen volchden hem/en-
 16 de hy genas se alle. ^p Ende geboot haer scherpelick / dat sy hem
 17 niet operibaer maken en souden. Op dat vervult soude worden/
 't ghene ghesproken is/ door Iesaiam den Propheet / segghende.
 18 ^q Siet mijnen knecht/ welcken ick verkoren hebbe/ mijnen be-
 minden / in welcken mijn ziele een wel-belaghen heeft. Ick sal
 mijnen Geest op hem legghen/ende hy sal het oordeel den Herde-
 19 nen verkondighen. Hy en sal niet twisten / noch roepen / noch
 20 daer en sal niemant sijne stemme op de straten hooren. Het ge-
 krooekte riet en sal hy niet verbzeken / ende het roockende lenniet
 en sal hy niet onthusschen/ tot dat hy het oordeel sal onthzenghen
 21 tot overwinninge. Ende in sijnen name sullen de Herdenen
 22 hopen. ^r Doe wiert tot hem gebzacht een van den Dumbel bese-
 ten/[die] blind ende stom [was]/ende hy ghenas hem/ also dat de
 blinde

blinde ende stomme/ beyde sprack ende sagh. Ende alle de schare ²³
^{r Joh. 4. 29.} ontsetteden haer/ ende seyden/ Is niet dese de Sone Davids.
^{t Matth. 9.} Maer de Phariseen [dit] gehoozt hebbende/ seyden/ Dese en ²⁴
^{34.} werpt de Dupbelen niet upt/ dan dooz Beelzebub/ den oversten der
^{Mar. 3. 22.} Dupbelen. Doch Iesus kennende hare ghedachten/ sende tot ²⁵
^{Luc. 11. 15.} haer/ Ven peder koninckrijk dat teghen hem selven verdeelt is/
 wort verwoest: ende een peder stadt/ofte hups/ dat tegen hem sel
 ven verdeelt is/ en sal niet bestaen. Ende indien de Satan den ²⁶
 Satan uptwerpt/ soo is hy tegen hem selven verdeelt: hoe sal dan
 sijn rijk bestaen? Ende indien ick dooz Beelzebub de Dupbe- ²⁷
 len uptwerpe/ dooz wien werpen se dan uwe sonen upt? Daerom
 sullen die uwe rechters zijn. Maer indien ick dooz den Gheest ²⁸
 Godts de Dupbelen uptwerpe/ soo is dan het Coninckrijk
 Godts tot u ghekomen. Ofte hoe kan yemande in 't hups eens ²⁹
 stercken inkomen/ ende sijne vaten ontrooben/ ten zy dat hy eerst
 den stercken gebonden hebbe/ ende als dan sal hy sijn hups beroo-
 ven. Wie met my niet en is/ die is tegen my: ende wie met my ³⁰
^{v Mar. 3.} niet en vergadert/ die verstroyt. Daerom segge ick u/ alle son- ³¹
^{28.} de ende lasteringe sal den menschen vergeven worden: maer de la-
^{Luc. 12. 10.} steringe tegen den Geest/ en sal den menschen niet vergeven wor-
^{1. Joh. 5. 16.} den. * Ende so wie [eenigh] woort gesproken sal hebben tegen ³²
^{x 1. Sam. 2} den Sone des menschen/ het sal hem vergeven worden: * maer so
^{27.} wie tegen den heyligen Geest sal gesprokē hebben/ het en sal hem
^{y Num. 15.} niet vergeven worden/ noch in dese eeuw/ noch inde toekomende.
^{1. Joh. 5. 16.} Ofte maect den boom goet/ en sijne vrucht goet: ofte maect ³³
^{2 Matth. 7.} den boom quaet/ en sijne vrucht quaet. Want upt de vrucht wort
^{18.} de boom gekent. ^a Ghy adderen gebroetsels/ hoe komt ghy goe- ³⁴
^{a Mat. 3. 7.} de dinghen spreken daer ghy boos zijt/ ^b want upt den overbloet
^{b Ps. 40. 11.} des herten/ spreekt de mond. De goede mensche brenghet goe- ³⁵
^{Luc. 6. 45.} de dinghen voort upt den goeden schat des herten/ ende de boose
 mensche brenghet boose dinghen voort/ upt den boosen schat. Maer ³⁶
^{c Eph. 5. 4.} ick segghe u/ ^c dat van elck ydel woort ^d twelek de menschen sullen
^{d Gal. 12. 14} ghesproken hebben/ sy van 't selve sullen rekenschap gheven ^e in
^{e Luc. 19. 22.} den dage des oordeels. ^e Want upt uwe woorden sult ghy ghe- ³⁷
^{f 2. Sam. 1.} rechterveerdicht worden/ ende upt uwe woorden sult ghy verooz-
^{f Matth. 16.} deelt worden. ^f Doe antwoorden sommige der Schriftgeleerde ³⁸
^{1.} ende Phariseen/ segghende/ Meester wy wilden van u [wel] een
 trecken

39 teecken sien. Maer hy antwoorde/ ende seyde tot haer/ Het boos
 ende overspelich gheslachte versoeckt een teecken/ ende haer en sal
 geen teecken gegeven worden/ dan het teecken Ione des Prophe-
 40 ten. ^s Want ghelijck Ionas drie dagen ende drie nachten was ^s Ioan. 1.
 in den buick des walvischs/ alsoo sal de Sone des menschen ^{ende 2. 11.}
 drie daghen ende drie nachten wesen in het herte der aerden.
 41 ^h De mannen van Ninive sullen opstaen in het oordeel met dit ^h Luce 11.
 gheslachte/ ende sullen 't selve veroordeelen: want sy hebben haer ^{32.}
 bekeert ⁱ op de predikinghe Ione. Ende siet/ meer dan Ionas is ⁱ Ion. 3. 5.
 42 hier. ^k De koninginne van 't Zuyden sal opstaen in het oordeel ^k 1. Reg. 10.
 met dit gheslachte/ ende 't selve veroordeelen: want sy is gekomen ^{1.} 2. Chro. 9. 1.
 van de eynden der aerde/ om te hooren de wijsheydt Salomons: ^{Luce 11. 31.}
 43 Ende siet/ meer dan Salomon is hier. ¹ Ende wanneer de on- ¹ Luc. 11. 24.
 repnie geest van den mensche uptgegaen is/ so gaet hy door dorre
 44 plaetsen/ soeckende ruste/ ende en vindtse niet. Dan seght hy/
 Ick sal wederkeeren in mijn hups/ van waer ick uptgegaen ben:
 ende komende/ vindt hy het ledich/ met besemen gekeert/ ende ver-
 45 ciert. Dan gaet hy henen/ ende neemt met hem seuen andere
 geesten/ booser dan hy selve/ ^m ende ingegaen zijnde/ woonense al- ^m Heb. 6. 4/
 daer/ ende het laetste des selven mensches/ wort erger dan het eer- ^{ende 10. 26.}
 46 ste. Also sal het oock met dit boos gheslachte zijn. ⁿ Ende als hy ^{2.} Petr. 2. 20.
 noch tot de scharen sprack/ siet sijne moeder ende broeders stonden ⁿ Marc. 3.
 47 buyten/ soeckende met hem te spreken. Ende nemant seyde tot ^{31.}
 hem/ Siet uwe moeder ende uwe broeders staen [daer] buyten/
 48 soeckende u te spreken. Maer hy antwoordende/ seyde tot den
 ghenen die hem [dat] seyde/ Wie is mijne moeder/ ende wie sijn
 49 mijne broeders? Ende sijne hant uytstreckende ober sijne Dis- ^o Ioan. 15.
 50 cipelen/ seyde: Siet mijne moeder ende mijne broeders. ^{14.} ^{2.} Corinth. 5.
 Want ^{16.} ^{Galat. 5. 6.}
 so wie den wille mijns Vaders doet/ die in de Hemelen is/ deselve ^{ende 6. 15.}
 is mijn broeder/ ende suster/ ende moeder. ^{Col. 3. 11.}

Het xiiij. Capittel.

1 Christus stelt sijne toehoordersen voor/ verscheyden gelijkenissen/ daer van d'eerste is van een Zaep-
 wien's zaet op verscheyden plaetsen valt. 10 Verklaert sijnen Discipelen d'oorzake/ waerom hy in ge-
 lijkenissen spreekt. 18 Leght sijnen Discipelen deselve gelijkenisse uyt. 24 Doecht daer hy de ghe-
 lijkenisse van het onkrup tusschen de eerwe. 31 Van 't mostaert-zaet. 33 Van den suer-deessin.
 36 Legt uyt de gelijkenisse van 't onkrup/ 44 Doet daer hy de gelijkenisse van den verborgen schat.
 45 Van den koopman die peerlen soecht. 47 Van 't visch-net. 52 Van een Schuyl-gelderde/ die uyt
 synen schat niemo' ende out voortbrengt. 54 Komt in sijn Vaderlant/ daer hy niet veel geacht en wort.

1 ^a Ende te dien dage Iesus uyt den hupsse gegaen zijnde/ sat hy ^a Marc. 4. 1.
 2 ^b De Zee. Ende tot hem vergaderden vele scharen/ so dat hy ^{Luce 8. 4. 5.}

^b Luc 5. 3. ^b in een schip ginck/ende neder sat/ ende alle de schare stont op den oever. Ende hy sprack tot haer vele dingen door gelijckenissen/ segghende/ Siet een zaep^{er} ginck upt om te zaepen: Ende als hy zaende/viel een deel [zaets] hy den wegh: ende de vogelen quamen/ende aten dat selve op. Ende een ander [deel] viel op steenachtighe [plaetsen] / daer het niet veel aerde en hadde / ende het ginck ter stont op/ om dat het gheen diepte van aerde en hadde.

Maer als de Sonne opgegaen was/ so is 't verbrandt gewor^{den} / ende om dat het geen wortel en hadde/ is het verdozt. Ende een ander [deel] viel in de doornen: ende de doornen wies^{sen} op/ ende verstickten het selve/ Ende een ander [deel] viel in de goede aerde/ ende gaf vrucht/ het een hondert/ het ander tsestich/ ende het ander dertigh [vout]. Wie ooren heeft om te hooren / die hoore. Ende de Discipelen tot hem komende / seiden tot hem/ Waerom spreekt ghy tot haer door gelijckenissen? Ende hy antwoordende/ sende tot haer/ Om dat het u gegeven is/ de verborghen^{heden} des Koninckrijcks der Hemelen te weten / maer dien en is 't niet gegeven. Want wien heeft/ dien sal gegeven worden/ ende hy sal overvloedelick hebben: maer wie niet en heeft/ van dien sal ghenomen worden oock dat hy heeft. Daerom sprek^e ick tot haer door gelijckenissen/ om dat sy siende/ niet en sien/ ende hoorende/ niet en hooren / noch oock verstaen. Ende in haer word^t de Prophetie Iesae vervult/ die seght/ Met het gehoor sult ghy hooren / ende geensins verstaen: ende siende sult ghy sien/ ende gheensins bemerken. Want het herte des volcks is dick geworden/ ende sy hebben met den ooren swaerlick gehoozt: ende hare oogen hebben sy toegedaen/ op dat sy niet t'eniger tijdt met den oogen en souden sien/ ende met den ooren hooren / ende met der herten verstaen / ende haer bekeeren / ende ick haer genese. Doch utwe oogen zijn salich/ om dat sy sien/ ende utwe ooren/ om dat sy hooren. Want voorwaer ick segge u/ dat vele Propheten ende rechtveerdige hebben begeert te sien de dinghen die ghy siet / ende en hebben [se] niet gesien: ende te hooren die dingen die ghy hoozt/ en en hebben [se] niet gehoozt. Ghy dan hoozt de gelijckenisse van de zaep^{er}. Als yemant dat woort des Koninckrijcks hoozt/ ende niet en verstaet/ so komt de boose/ ende ruckt wech 't gene in sijn herte gezaept was. Dese is de gene die

die hy den wegh bezaept is. Maer die in steenachtighe [plaet-
 sen] bezaept is/dese is de ghene die het woort hoozt/ende dat ter-
 1 stont niet vrechden ontfanght. Doch hy en heeft geen wortel
 in hem selven / maer is vooz eenen tijt: ende als verdruckinge of
 2 vervolginghe komt om des woorts wille/so wort hy ter stont ge-
 2 erghert. ^m Ende die in de doornen bezaept is / dese is de ghene
 die het woort hoozt/ende de sochvuldighent deser werelt/ende de
 verledinge des rijckdoms verstickt het woort/ende het wort on-
 3 vruchtbaer. Die nu in de goede aerde bezaept is/dese is de ghe-
 ne/die het woort hoozt ende verstaet/die oock vrucht draeght / en-
 de voortbrenghet / de een hondert / de ander tsestigh / ende de ander
 4 dertigh [vout]. ^e En ander gelijckenisse heeft hy haer vooz-ge-
 stelt/seggende/ het Coninckrijk der hemelen is gelijck een men-
 5 sche/die goet zaet zaepde in sijnen acker. Ende als de menschen
 sliepen/quam sijnen vpant ende zaepde onkrup mitten in de ter-
 6 we/ende ginck wech. Doe het nu [tot] krupt opgeschoten was/
 ende vrucht voort bracht/doe openbaerde hem oock het onkrup.
 7 Ende de dienst-knechten van den heere des huys/gingen ende
 senden tot hem: Heere / en hebt ghy niet goet zaet in uwen acker
 8 ghezaept: van waer heeft hy dan dit onkrup? Ende hy sende
 tot haer/ ^e En vpandigh mensche heeft dat gedaen. En de dienst-
 knechten senden tot hem/ Wilt ghy dan dat wy henen gaen/ende
 9 dat selve vergaderen? Maer hy sende / Neen / op dat ghy het
 onkrup vergaderende/oock mogelick met het selve de terwe niet
 3 ouyt en treckt. Laetse beyde te samen opwassen tot den Oogst/
 en in den tijt des Oogst sal ick tot de mayers seggen/ Vergadert
 3 1 den: ⁿ maer de terwe brenghet te samen in mijne schuere. ^e En
 ander gelijckenisse heeft hy haer vooz-ge-stelt/seggende/ ^o Het Co-
 ninckrijk der hemelen is gelijck het Mostaert-zaet/ ^t welck een
 3 2 mensche heeft genomen/en in sijnen acker gezaept: Het welcke
 wel het minste is onder alle de zaden: maer wanneer het opgewas-
 sen is/dan ist het meeste van de moes-krupden:ende het wort een
 boom / also dat de vogelen des hemels komen ende nestelen in sij-
 3 3 ne racken. ^e En andere gelijckenisse sprack hy tot haer/[seggen-
 de/] ^p Het Coninckrijk der hemelen is ghelijck een suer-deessem/
 welcke een vrouwe nam/ende verberchde in d'n maten meels/ tot
 dat

^m Matth.
 19.23.
 Mar. 10.23.
 Luc. 18.24.
 1. Tim. 6.9.

ⁿ Matth. 3.
 12.
 o Marc. 4.
 30.
 Luc. 13.18.

^p Luc. 13.
 20/21.

q Marc. 4. 33. dat het geheel ghesuert was. Alle dese dingen heeft Iesus tot 34
de scharen ghesproken door ghelijckenissen: ende sonder ghelij-
kenisse en sprack hy tot haer niet. Op dat verbult soude wor- 35
den/dat gesproken is door den Propheet/ seggende/ Ick sal mij-
nen mont op doen door gelijckenissen: Ick sal voortbrengen din-
ghen die verborghen waren van de gront-legginghe der werelt.

Doe nu Iesus de scharen [van hem] ghelaten hadde/ ginck 36
hy na huss. Ende sijne Discipelen quamen tot hem/ segghende/
Verklaert ons de ghelijckenisse van het onkrup des ackers.

Ende hy antwoordende/ seyde tot haer/ Die het goet zaedt 37
zaeyt/ is de Sone des menschen. Ende de acker is de werelt: 38
ende het goede zaedt/ zijn de kinderen des Coninckrijcks: ende
het onkrup zijn de kinderen des boosen. Ende de Wyant die het 39
selve ghezaeyt heeft/ is de Duyvel: ende de Voght is de vol-
eyndinghe der werelt: ende de Maepers zijn de Enghelen.

Gelijckerwijs dan het onkrup vergadert/ ende niet vuer ver- 40
byant wort/also sal het[oock] zijn in de voleydinge deser werelt.

De Sone des menschen sal sijne Enghelen uytenden/ ende sy 41
sullen uyt sijn Coninckrijk vergaderen alle de ergernissen/ ende
de ghene die de ongherechtigheyt doen. Ende sullen deselve in 42
den vperigen oven werpen: daer sal weeninge zijn ende knersin-
ge der tanden. Dan sullen de rechtveerdige blincken ghelijck 43

de Sonne/in t Coninckrijk haers Vaders. Die ooren heeft om
te hoozen/ die hoorze. Wederom is het Coninckrijk der he- 44
melen ghelijck een schat in den acker verborghen/ welken een
mensche ghevonden hebbende/verberghde[dien]/ende van blijde-
schap over den selven/ gaet hy henen/ ende verkoopt al wat hy
heeft/ ende koopt dien selven acker. Wederom is het Coninck- 45
rijk der hemelen/gelijck een koopman die schoone peerlen soeckt:

De welcke/ hebbende een peerle van groote waerde gebonden/ 46
ginck henen/ ende verkoecht al wat hy hadde/ ende kocht deselve.

Wederom is het Coninckrijk der hemelen/gelijck een net ge- 47
worpen in de Zee/ende dat alderley soorten[van visschen]t samen
brenghet: Het welcke wanneer het vol gheworden is/ [de vis- 48
schers] aen den oever optreken/ende neder-sittende lesen het goe-
de uyt in [hare] vaten/ maer het quade werpen sy wech. Alsoo 49
sal het in de voleydinghe der eeuwen wesen: De Enghelen sullen
uyt-

uptgaen / ende de boose upt het midden der rechtveerdighen as-
 schepden: Ende sullen deselve in den vperighen oven werpen :
 1^y Daer sal zijn weeninge ende knersinge der tanden. Ende Ie- ^{y Siet 5.42}
 sus seyde tot haer / Hebt ghy dit alles verstaen ? sy seyde tot hem /
 2 Ja Heere. Ende hy seyde tot haer : daerom een peghelick
 Schyftgeleerde in het Koninckrijk der Hemelen onderwesen is /
 3 gelijk een heere des huys / die upt synen schat nieuwe ende oude
 4 dingen voorsz. encht. ^{z Marc. 6.} Ende het is gheschiedt / als Iesus dese ^{1^y Luc. 4.16.}
 ghelijckenissen ge-eyndicht hadde / vertrock hy van daer. Ende
 ghelkomen zijnde in sijn Vaderlandt / leerde hy se in hare Syna-
 goge / so dat sy haer ontfetreden / ende seiden / ^{a Marc. 6.} Van waer [komt] ^{2^y Ion. 6.42.}
 5 desen / die wijsheydt ende die krachten. ^b Is dese niet de sone
 des timmermans ? ende is sijne moeder niet genaemt Maria / en-
 6 de sijn broeders Iacobus ende Ioses / ende Simon ende Judas ?
 7 Ende sijne susters / zijne niet alle hy ons ? Van waer [komt]
 8 dan desen dit alles ? Ende sy wierden aen hem ge-ergert. Maer
 Iesus seyde tot haer / ^{c Marc. 6.} Een Propheet en is niet onge-eert dan in ^{4^y Luc. 4.24.}
 8 sijn Vaderlant / ende in sijn huys. Ende hy en heeft aldaer niet ^{Joan. 4.44.}
 vele krachten gedaen / van wegen haer ongelooft.

Het xiiij. Capittel.

1 Het gheboelen Herodis van Christo. 3 Verhael van Joannis des Doopers ghebanckenisse ende
 onthoofdinge op het verzoek van Herodias Dochter. 13 Christus versadicht in de woestijne over de
 vyf duysent menschen met vyf brooden ende twee visschen. 22 Komt tot sijne discipelen die op Zee
 in noot waren / ende wandelt op het water. 28 Ende op sijn gheboort oock Petrus / die bezyest voorsz.
 den windt / begint te sincken / maer wordt behouden van Christo. 32 Die het onweder stilt / waer doorsz
 hy te kent wort / Gods Sone te sijn. 34 Christus komt weder in het landt van Genesareth / ende
 geneest vele kranchen.

1^a Te dier selver tijt hoorde Herodes de Vier. Voort het geruch- ^{a Marc. 6.}
 2 te van Iesu. Ende seyde tot sijne knechten / Dese is Jo- ^{14^y Luc. 9.7.}
 annes de Dooper : hy is opgeweckt van de dooden / ende daerom
 3 wercken de krachten in hem. ^b Want Herodes hadde Ioan- ^{b Marc. 6.}
 nem gevangen genomen / ende hem ghebonden / ende in den kerc- ^{18^y Luc. 3.19.}
 ker gheset / om Herodias de huysvrouwe Philippi sijns broeders
 4 wille. Want Ioannes seyde tot hem / ^c Het en is u niet geoor- ^{c Luc. 18.}
 5 loft haer te hebben. Ende willende hem dooden / vreesde hy ^{16^y}
 6 het volck / ^d om dat sy hem hielden voorsz. een Propheet. Maer ^{d Matth. 23.}
 als ^e de dagh van Herodis gheboorte ghehouden wierdt / danste ^{e Marc. 6.}
 de dochter van Herodias in het midden [van haer] / ende sy be- ^{21^y Gen. 40.20.}
 7 haechde Herodi. ^f Waerom hy haer niet eede beloofde te ghe- ^{f Jud. 11.30.}
 8 ven / wat sy oock eyschen soude. Ende sy te voren onderrecht
 zijnde

zijnde van hare moeder / sende / Geeft my hier in een schotel het
 hooft Ioannis des Doopers. Ende de Coninck wierdt be- 9
 droeft/ doch om de eeden/ ende de gene die [met hem] aensaten/ ge-
 boodt hy / dat het [haer] soude ghegeven worden. Ende sant 10
 henen / ende onthoofde Ioannem in den kercker. Ende sijn 11
 hooft werdt ghebracht in een schotel/ ende het dochterken ghege-
 ven/ ende sy droegh het hare moeder. Ende sijne Discipelen 12
 quamen/ ende namen het lichaem wech/ ende begroeven het selve:
 ende gingen ende boodschapten het Jesu. 8 Ende [als] Jesus 13
 [dit] hoorde/ vertroock hy van daer te schepe/ na een woeste plaet-
 se alleen: en de scharen [dat] hoorzende/ zyn hem te voete gebocht
 upt de steden. h Ende Jesus uptgaende sach een groote scha- 14
 re / ende i wiert innerlick met ontferminghe over haer betweeght/
 ende ghenas hare krancken. k Ende als het nu avondt wierdt/ 15
 quamen sijne Discipelē tot hem/ seggende/ Dese plaetse is woest/
 ende de tijdt is nu voorby gegaen: laet de scharen van u/ op dat sy
 henen gaen in de vlecken/ ende haer selven spijsse koopen. Maer 16
 Jesus seyde tot haer/ Ten is haer niet van noode henen te gaen:
 geeft ghy haer te eten. Doch sy seiden tot hem/ Wy en hebben 17
 hier niet dan vijs brooden ende twee visschen. Ende hy seyde/ 18
 Brenghet my de selve hier. Ende hy beval de scharen neder te 19
 sitten op het gras/ ende nam de vijs brooden/ en de twee visschen/
 ende opwaerts siende na den hemel/ l seggende de selve: ende als hy-
 se ghebroken hadde/ gaf hy de brooden den Discipelen/ en de Dis-
 cipelen den scharen. Ende sy aten alle ende wierden versadicht/ 20
 ende sy namen op/ het overschot der brocken/ twaelf volle korven.
 Die nu gegeten hadden / waren ontrent vijs duysent mannen/ 21
 sonder de vrouwen ende kinderen. m Ende ter stont dwanck Je- 22
 sus sijne Discipelen in het Schip te gaen/ ende voor hem af te va-
 ren na d'ander zijde / ter wijle hy de scharen van hem soude laten.
 n Ende als hy nu de scharen van hem gelaten hadde / klam hy 23
 op den berch alleen/ om te bidden. Ende als het nu avont was ge-
 worden/ so was hy daer alleen. Ende het schip was nu midden 24
 in de zee/ zijnde in noot van de baren: want de windt was [haer]
 teghen. Maer ter vierder waecke des nachts / quam Jesus af 25
 tot haer wandelende op de zee. Ende de Discipelen siende hem 26
 op de zee wandelen / wierden ontroert / segghende / Het is een
 spoock=

7 spoocksel/ende sy schreuwden van vreesse. Maer ter stont sprack
 haer Iesus aen/segghende/ Zijt goets moets/ick ben 't/en vreesst
 8 niet. Ende Petrus antwoorde hem/ ende seyde/ Heere/ indien
 9 ghy het zijt/ so ghebidt my tot u te komen op het water. Ende
 hy seyde/ komt: ende Petrus klam neder van het schip/ en wan-
 10 delde op het water/om tot Iesum te komen. Maer siende den
 stercken wint/wiert hy bevreest / ende als hy begon neder te sine-
 11 ken/riep hy/seggende/Heere behoudt my. Ende Iesus ter stont
 de hant uytstekende/greep hem aen/en seyde tot hem/Ghy kleyn-
 12 gheloobighe/ waerom hebt ghy ghewanckelt? Ende als sy in't
 13 schip gheklommen waren / stilde de windt. Die nu in't schip
 [waren]/quamen ende aenbaden hem/ segghende/ Waerlick ghy
 14 zijt Godts sone. Ende over gevaren zijnde/quamen sy in het
 15 landt Genesareth. Ende als de mannen van die plaetse hem
 wierden kennende/ sonden sy in dat geheel omliggende lant/ ende
 16 brachten tot hem alle die qualick ghestelt waren. Ende baden
 hem/ dat sy alleenlick den zoom sijns kleedts souden mogen aen-
 raecken: ende so vele als [hem] aenraeckten/wierden ghesont.

o Marc. 6.
31.

Het xv. Capittel.

1 De Discipelen Christi van de Schriftgeleerde ende Phariseen beschuldicht zijnde/ om datse niet on-
 gewassen handen aten/ worden van Christo verantwoordt/ die der selver geveynstheyde bestraft/ ende
 verwerpt de menschelike insettingen. 10 Leert dat hare genomene ergernisse niet en is te achten/ en-
 de wat het is dat den mensche waerlick ontrempt. 22 Werpt den Duyvel uyt de dochter van een
 Chanaanische wyf. 30 Ende genest alleley geveckelike menschen. 32 Versadighet met seuen
 brooden ende weynich vischkens vier duysent mannen.

1^a De quamen tot Iesum [eenige] Schriftgeleerde ende Pha-
 2 riseen/die van Jerusalem [waren]/ segghende. Waerom
 overtreden utwe Discipelen de insettinghe der Euden? want sy
 en wassen hare handen niet/ wanneer sy broodt sullen eten.
 3 Maer hy antwoordende / seyde tot haer / Waerom overtreedt
 4 oock ghy het ghebodt Godts / dooz utwe insettinghe? ^b Want
 Godt heeft gheboden/segghende/Vert utwen vader ende moeder:
 ende ^c Wie vader ofte moeder vloecht / die sal den doodt sterben.
 5 Maer ghy seght: So wie tot vader ofte moeder sal segghen:
 [Het is] een gave / soo wat u van my soude konnen te nutte ko-
 6 [die voldoet]. ^d Ende ghy hebt [also] Gods gebodt krachteloos
 7 gemactt dooz utwe insettinghe. Ghy geveynstet/ wel heeft Je-
 saias van u gepropheteert / seggende/ ^e Dit volck genaeckt my
 niet

4 Mar. 7. 6

b Exod. 20.
12.
Deut. 5. 16.
Ephes. 6. 2.
c Exod. 21.
vs 17.
Heb. 20. 9.
Matth. 23. 20.
d Marc. 7.
13.
1. Tim. 4. 3.
2. Tim. 3. 2.
e Jes. 29. 13.
Ezech. 33.
31.
Marc. 7. 6.

met haren monde/ en eert my met de lippen/maer haer herte hant
hem verre van my. Doch te vergeefs eeren sy my leerende lee-
ringhen / [die] ^f gheboden van menschen [zijn]. ^g Ende als hy
de schare tot hem gheroepen hadde/seyde hy tot haer/ Hoozt ende
verstaet. ^h ⁱ T gene ten monde ingaet/ en ontreynicht den men-
sche niet/ maer 't ghene ten monde uptgaet / dat ontreynicht den
mensche. Doe quamen sijne Discipelen tot hem/ende senden tot
hem/Weet ghy [wel] dat de Phariseen dese reden hoozende/ge-er-
gert zijn geweest? Maer hy antwoordende seyde/ ⁱ Alle plante/
die mijn Hemelsche Vader niet gheplant en heeft/sal uptgheroepe
worden. Laetse varen / ^k sy zijn blinde leydslieden der blinde.
Indien nu de blinde den blinden leydt / soo sullen sy beyde in de
gracht vallen. ^l Ende Petrus antwoordende seyde tot hem/
Verklaert ons dese ghelijckenisse. Maer Jesus seyde / Zijt
oock ghylieden als noch onwetende? En verstaet ghy noch niet
dat al wat ten monde ingaet / in den buick komt / ende in de he-
melickheyt wordt uptgheworpen? Maer die dinghen/ die ten
monde upt gaen/ komen voort upt het herte/ende de selve ontreyn-
nighen den mensche. ^m Want upt het herte komen voort/ boose
bedenckingen/doodslagen/ overspelen/ hoereren/ dieverpen/val-
sche ghetuyghenissen/lasteringhen. Dese dingen zijn 't die den
mensche ontreynigen: maer het eten niet onghewasschen handen
en ontreynigt den mensche niet. ⁿ Ende Jesus van daer gaen-
de vertroock nae de deelen van Tyrus ende Sidon. Ende siet
een Chananeesche vrouwe upt die landpaleu komende / riep tot
hem/segghende/ Heere [ghy] sone Davids/ ontfermt u mijnder:
mijn dochter is deerlijck van den Duyvel beseten. Doch hy
en antwoordde haer niet een woordt. Ende zijne Discipelen tot
hem komende baden hem/segghende/ Laetse van u/ want sy roept
ons nae. Maer hy antwoordende seyde / ^o Ick en ben niet
ghesonden dan tot de verlorene schapen des huys Israels.
Ende sy quam ende aenbade hem/ segghende/ Heere help my.
Doch hy antwoordde ende seyde/ Het en is niet betamelick het
bzoort der kinderen te nemen en den hondkens [voor] te werpen.
Ende sy seyde/ Ja Heere: doch de hondkens eten oock vande
brocksken/die daer vallen van de tafel harer Heeren. Doe ant-
woordde Jesus/ende seyde tot haer/ O vrouwe / groot is uw' ge-
loove/

geloove/u geschiede ghelijck ghy wilt. Ende hare dochter wierdt
 9 ghesondt van dier selver upre. Ende Jesus van daer vertrec- p Marc. 7.
31.
 kende / quam aende Zee van Galileen / ende klam op den berch/
 10 ende sat daer neder. Ende vele scharen zijn tot hem gekomen / q Jesai. 29.
18.
ende 31.
Matth. 11.
5.
Luce 7. 22.
 hebbende by haer kreupelen / blinde / stomme / lamme / ende vele
 andere / ende wierpense vooz de voeten Jesu / ende hy ghenas de
 11 selve. Alsoo dat de scharen haer verwonderden / siende de stom-
 me sprekende / de lamme ghesont / de kreupelen wandelende / ende de
 blinde siende : ende sy verheerlickten den Godt Israels.
 12 Ende Jesus sijne Discipelen tot hem gheroepen hebbende / r Marc. 8. 1.
 seyde / Ick worde innerlick met ontferminghe beweecht over de
 schare / om dat sy nu drie dagen by my gebleven zijn / ende en heb-
 ben niet dat sy eten souden : ende ick en wilse niet nuchteren van
 13 my laten / op dat sy op den wegh niet en beswiicken. Ende sij-
 ne Discipelen seiden tot hem / Van waer [sullen] wy so vele broo-
 den in de woestijne [bekomen] / dat wy sulck een groote schare
 14 souden versadighen? Ende Jesus seyde tot haer / Hoe veel broo-
 den hebt ghy? Sy seiden / Seuen / ende weynighe vischkens.
 15 Ende hy ghebodt de scharen neder te sitten op de aerde.
 16 Ende hy nam de seuen brooden ende de visschen / ende als hy
 gedanckt hadde / brack hyse / ende gaffe sijne Discipelen / ende de f 1. Sam. 9.
13.
 17 Discipelen [gavense] de schare. Ende sy aten alle ende werden
 versadicht / ende sy namen op / het overschot der brocken / seuen
 18 volle mande. Ende die daer gegeten hadde / waren vier duysent
 19 mannen / sonder de vrouwen ende kinderen. Ende de schare
 van hem ghelaten hebbende / ginck hy in het schip / ende quam in
 de landtpalen van Magdala.

Het xvj. Capittel.

1 De Phariseen ende Sadduceen eysschen een teeken / maer worden van Christo bestraft / ende op het
 teeken Jone gheloven. 5 Christus waerschout syne Discipelen vooz der selver suer-deesein.
 13 Verscheyden gheboeten des ghemeinen Volcks van Christo. 15 Petri belijdenisse van den selven /
 welcken Christus prijst / ende belooft hem de sleutelen des Hemelrijcks. 21 Woordeghet sijnen doot
 ende opstandinge / ende verwerpt de verkeerde afzandinge Petri. 24 Hoe men Christum moet nadoelgen /
 ende de ziele bewaren. 27 Van Christi toekomste in syne heerlichheydt.

1 Ende de Phariseen ende Sadduceen tot hem gekomen zijnde / a Matth.
12. 38.
Marc. 8. 1
Luce 11. 2
ende 12. 54.
Joan. 6. 30
b Luce 12
54.
 Ende [hem] versoekende / begeerden van hem / dat hy haer
 2 een teeken ynt den Hemel soude toonen. Maer hy antwoorde /
 ende seyde tot haer / b Als het avondt gheworden is / seghe ghy /
 Schoon weder / want de Hemel is root. Ende des mozzghens /
 Heden /

Heden / omweder / want den Hemel is droevigh root. Ghy ghe-
 veynsde / het aenschijn des Hemels weet ghy wel te onderschen-
 den / ende en kondt ghy de teekenen der tijden niet [onderschen-
 den] ? ^e Het boos ende overspelijk geslachte versoeckt een teec-
 ken: ende [haer] en sal geen teeken gegeven worden / dan het teec-
 ken ^d Sone des Propheten. Ende haer verlatende / ginck hy wech.
 Ende als sijne Discipelen op d'ander zijde ghekomen waren /
^e hadden sy vergheten brooden [mede] te nemen. ^e Ende Iesus
 seide tot haer / Siet toe / ende wacht u van den suerdeessin der
 Phariseen ende Sadduceen. Ende sy overleiden by haer sel-
 ven / seggende / [T is] om dat wy geen brooden [mede] genomen
 en hebben. Ende Iesus [dat] wetende / seide tot haer / Wat
 overleght ghy by u selven / ghy kleyn gheloofige / dat ghy gheen
 brooden [mede] genomen en hebt? ^e En verstaet ghy noch niet? ^g
 noch en ghedenckt ghy niet aen de vijf brooden der vijf duysent
 [mannen] / ende hoe veel korben ghy opnaemt? ⁸ Noch aen de
 seven brooden der vier duysent [mannen] / ende hoe veel manden
 ghy opnaemt? Hoe en verstaet ghy niet / dat ick u van geen broot
 gesproken en hebbe / [als ick seide] dat ghy u wachten soude van
 den suerdeessin der Phariseen ende Sadduceen? Doe verstonden
 sy / dat hy niet geseght en hadde / dat sy haer wachten souden
 van den suerdeessin des broodts / maer van de leere der Phariseen
 ende Sadduceen. ^h Als nu Iesus ghekomen was in de deelen
 Cesaree Philippi / vraechde hy sijne Discipelen / segghende / Wie
 seggen de menschen / dat ick de Sone des menschen ben? Ende
 sy seiden / ⁱ Sommige / Ioannes de Dooper / ende andere Elias /
 ende andere / Jeremias / ofte een van de Propheten. Hy seide
 tot haer / Maer ghy / wie seght ghy dat ick ben? ^k Ende Simon
 Petrus antwoordende / seide / Ghy zijt de Christus de Sone des
 levendigen Godts. Ende Iesus antwoordende / seide tot hem /
 Salich zijt ghy / Simon Bar-Jona: want vleesch ende bloet en
 heeft u [dat] niet gheopenbaert / ^l maer mijn Vader die in de He-
 melen is. ^m Ende ick segge u oock / dat ghy zijt Petrus / ende op
 dese Petra sal ick mijn Gemeinte bouwen / ende ⁿ de poorten der
 Helle en sullen deselve niet overweldighen. ^p Ende ick sal u ge-
 ven de sleutelen van het Koninkrijk der Hemelen: ende so wat
 ghy sult binden op der aerden / sal in de Hemelen ghebonden zijn.
 Ende

^e Matth.
12.39.
Luc. 11.29.
Joan. 1.
17.

^e Marc. 8.
14.
Luce 12.1.

^f Matth.
14.17.
Luce 9.13.
Joan. 6.9.
Marc. 6.38.
8. Matth.
15.34.

^h Marc. 8.
27.
Luce 9.18.

ⁱ Matth.
14.1.

^k Joan. 6.
69.

^l Matth.
11.25.

^m Psal. 118.
21.

ⁿ Joan. 1. 42.
Jesai. 28.
16.

^o Luc. 3. 11.
Jesai. 33.
10.

^p Matth.
8.18.
Joan. 20.32.

Ende so wat ghy ontbinden sult op der aerden / sal in de Hemelen
ontbinden zijn. Doe verboodt hy sijne Discipelen / dat sy nie-
mant seggen en souden / dat hy was Iesus de Christus. ⁹ Van
doen aen begon Iesus sijne Discipelen te vertoonen / dat hy mor-
ste henen gaen na Jerusalem / ende vele lijden van de Juderlingen
ende Overpriesteren / ende Schrijftgeleerde / ende gedoot worden /
ende ten derden daghe opgheweckt worden. Ende Petrus hem
tot sich ghenomen hebbende / begon hem te bestraffen / segghende /
Heere [zijt] u ghenadigh : dit en sal u gheensins gheschieden.
¹³ Maer hy hem omkeerende / seyde tot Petrum / Gaet wech ach-
ter my Satana / : ghy zijt my een aenstoot : want ghy en versint
niet de dinghen die Godts zijn / maer die der menschen zijn.
²⁴ Doe seyde Iesus tot sijne Discipelen / : So pement achter my
wil komen / die verloochene hem selven / ende neme sijn kruys op /
ende volge my. : Want soo wie sijn leven sal willen behouden /
die sal 't selve verliezen : maer soo wie sijn leven verliezen sal / om
mijnent wille / die sal 't selve vinden. : Want wat baetet een
mensch / so hy de gheheele werelt ghewint / ende lijdt schade sijner
ziele ? Ofte * wat sal een mensch gheven / tot lossinghe van sijne
ziele. : Want de Sone des menschen sal komen in de ² heer-
lickheyt sijns Vaders met sijne Engelen / ende ² alsdan sal hy een
²⁸ pegelick vergelden na sijn doen. ^b Doozwaer segghe ick u / daer
zijn sommige van die hier staen / welcke den doot niet smaken en
sullen / tot dat sy den Sone des menschen sullen hebben sien ko-
men in sijn koninckrijcke.

⁹ Matth. 17.22.
ende 20.18.
Marc. 8.31.
ende 9.31.
ende 10.33.
Luce 9.22.
ende 18.31.
ende 24.7.

¹³ 2. Sam. 19.22.
1. Matth. 10.38.
Marc. 8.34.
Luce 9.23.
ende 14.27.
1. Matth. 10.39.
Marc. 8.35.
Luce 9.24.
ende 17.33.
Joan. 12.25.
v. Luc. 9.25.
x. Psal. 49.9.
Marc. 8.37.
y. Matth. 24.30.
ende 25.31.
ende 26.64.
z. Matth. 25.31.
a. Job 34.11.
Psal. 62.13.
Rom. 2.6.
b. Marc. 9.1.
Luce 9.27.

Het xvij. Capittel.

¹ Christus wordt in het hylwfen van Moses ende Elias voor sijne Discipelen op den bergh verheer-
licht. ² Ende upt den Hemeel verklaert te zijn de Sone Godts. ¹⁰ Keert dat Joannes is die Elias /
die komen soude. ¹⁴ Geneest eenen besetenen maen-siecken / dien de Discipelen niet en hadden konnen
geuifen. ²⁰ Verhaelt de kracht des geloofs / ende des gebeds. ²² Doozegt sijnen doot ende op-
standinge. ²⁴ Betaelt schattinge voor hem selven / ende voor Petro.

¹ Ende ² na ses dagen nam Iesus met hem Petrum ende Iaco-
bum / ende Joannem sijnen broeder / ende brachse op eenen
hoogen berch alleen. Ende hy wierdt voor haer verandert van
gedaente : en sijn aengesicht blonck ghelijck de Sonne / ende sijne
kleederen werden wit / ghelijck het licht. Ende sier / van haer
werden gesien Moses ende Elias met hem esamen sprekende.
⁴ Ende Petrus antwoordende seyde tot Iesum : Heere / 't is
goet dat wy hier zijn / so ghy wilt / laet ons hier drie tabernakelen

² Marc. 9.2.
Luce 9.28.
2. Petr. 1.17.

C ij

maken/

b Matth.

3.17.

Matth. 1.11.

ende 9.7.

Luce 3.22.

ende 9.35.

Col. 1.13.

2. Petr. 1.17.

Jesal. 42.1.

c Deut. 18.

19.

Actoz. 3.22.

d Marr. 9.

9.

Luce 9.36.

e Marr. 9.

11.

f Mal. 4.5.

Matth. 11.

14.

Marr. 9.11.

g Marr. 6.

16.

Luce 9.37.

h Marr. 9.

28.

i Matth.

21.21.

Luce 17.6.

k Matth.

16.21.

ende 20.18.

Marr. 8.31.

ende 9.31.

ende 10.33.

Luce 9.22.

44.

ende 18.31.

maken / vooz u eenen / ende vooz Moyses eenen / ende eenen vooz
 Elias. Dewijle hy noch sprack / siet een luchtige wolcke heeft
 haer ober-schaduwet. Ende siet een stemme upt de wolcke / seg-
 gende / ^b Dese is mijn geliefde Sone / in den welken ick mijn wel-
 behagen hebbe / ^c hoorz hem. Ende de Discipelen [die] hoorende /
 vielen op haer aenghesichte / ende wierden seer bevreesst. Ende
 Jesus by haer komende raecte se aen / ende sende / Staet op ende
 en vreesst niet. Ende hare ooghen opheffende en sagghen sy nie-
 mant dan Jesum alleen. ^d Ende als sy van den berch af qua-
 men / gheboodt haer Jesus / seggende / En seght niemant dit ghe-
 sichte / tot dat de Sone des menschen sal opgestaen zijn upt den
 dooden. ^e Ende sijne Discipelen vracchden hem / seggende / Wat
 segghen dan de Schrifstgheleerde / dat ^f Elias eerst moet komen.
 Doch Jesus antwoordende seyde tot haer: Elias sal wel eerst
 komen / ende alles weder oprechten. Maer ick segge u / dat Eli-
 as nu gekomen is / en sy en hebben hem niet gekent: doch sy heb-
 ben aen hem gedaen al wat sy hebben gewilt / Also sal oock de So-
 ne des menschen van haer lijden. Doe verstonden de Discipelen
 dat hy haer van Joanne den Dooper gesproken hadde. ^g Ende
 als sy by de schare ghekomen waren / quam tot hem een mensche /
 vallende vooz hem op de knien / ende seggende / Heere ontfermt u
 over mijn sone / want hy is maensieck / en is in swaert lijden: want
 menichmael valt hy in't vyer / en menichmael in't water. Ende
 ick hebbe hem tot uwe Discipelen gebracht / en sy en hebben hem
 niet konnen genesen. Ende Jesus antwoordende seyde / O on-
 geloovige ende verkeert geslachte / hoe lange sal ick noch met ulie-
 den zijn? Hoe lange sal ick u noch verdragen? bringt hem my hier.
 Ende Jesus bestrafte hem / ende de Duvvel ginck van hem upt /
 ende het kint wiert genesen van dier upren af. ^h Doe quamen de
 Discipelen tot Jesum alleen / ende senden / Waerom en hebben wy
 hem niet konnen uptwerpen? Ende Jesus seyde tot haer / Om
 uwes ongeloofs wille: want voozwaer segge ick u / so ghy een ge-
 loobe haddet als een mostaert-zacc / ghy sout tot desen bergh seg-
 gen / Gaet henen van hier derwaerts / ende hy sal henen gaen: en
 niet en sal u onmogelick zijn. Maer dit geslachte en baert niet
 upt / dan dooz bidden en vasten. ^k En als sy in Galilea verkeer-
 den / seyde Jesus tot haer / De Sone des menschen sal oberghel-
 vert

vert worden in de handen der menschen. Ende sy sullen hem dooden / ende ten derden dage sal hy op-gheweckt worden. Ende sy wierden seer bedroeft. Ende als sy te Capernaum inghekomen waren / ginghen tot Petrum die de Didrachmen ontfinghen / ende seydten / uwe Meester en betaelt hy de Didrachmen niet.

Hy seyde / ¹Ja. Ende doe hy in huns ghekomen was / voozquam hem Jesus / seggende / Wat dunckt u Simon ? De Konin ghen der aerden / van wien nemen sy tollen ofte schattinghe ? van hare sonen / ofte van den vrenden ? Petrus seyde tot hem / Van den vrenden. Jesus seyde tot hem / Soo zijn dan de sonen vry. ⁷Maer op dat wy haer gheen en aenstoet en gheven / gaet henen na de zee / werpt den angel [uyt] / en den eersten visch die opkomt / neemt / ende sijnen mondt gheopent hebbende / sult ghy eenen sater vinden : neemt dien / ende geeft hem aen haer / vooz my ende u.

1. Matth.
22. 21.
Rom. 15. 7.

Het xviij. Capittel.

¹ Christus leert dooz het exempel van een kindeken / wie de meeste is in 't rijk der Hemelen. ⁶ Wat straffe sy weerdigh zijn die ergernisse geben. ⁸ Hoe nauwe men sich moet wachten van te ergeren den kleynen / vooz dewelcke sels de Engelen soogen. ¹¹ ende Christus gekomen is om salich te maken : geelijck hy berklaert dooz de ghelijckenisse van een verlooren schaep. ¹⁵ Hoe men sal handelen met eenen broeder / die teghen ons ghesondicht heeft / ende wat in desen het ampt ende de macht der Ghemeente is. ¹⁹ Hoe krachtich het gemeen gebede der geloovigen is. ²¹ dat men alijt moet bereyt zijn te vergeven : het welck berklaert woort dooz de ghelijckenisse van een sonich / die met sijne knechten reenschap houdt.

¹ **T** E dier selver upre quamen de Discipelen tot Jesus / seggen de / Wie is doch de meeste in 't Coninckrijk der Hemelen ? ² Ende Jesus een kindeken tot hem gheroeppen hebbende / stelde ³ dat in 't midden van haer / Ende seyde / Doozwaer segghe ick u / ^bindien ghy u niet en verandert / ende woort gelijck de kinderckens / so en sult ghy in het Coninckrijk der Hemelen geensins ingaen. ⁴ ^c So wie dan hem selven sal vernederen gelijck dit kindeken / ⁵ dese is de meeste in 't Coninckrijk der hemelen. ^d Ende soo wie soodanigh een kindeken ontfanght in mijnen Name / die ontfanght my. ^e Maer soo wie een van dese klepne / die in my ghe looven / erghert / het ware hem nutter dat een menlen-steen aen sijnen hals ghehangen / ende dat hy versoncken ware in de diepte ⁷ der zee. Wee der werelt van de ergernissen : ^f want het is noot sakelick dat de ergernissen komen : ⁸ Doch wee dien mensche dooz welcken de ergernisse komt. ^h Indien dan uwe handt ofte uwe voet u erghert / houdt se af ende werpt se van u. Het is beter tot den leven in te gaen / kreupel / ofte verminckte [zijnde] / dan twee

a. Marc. 9.
34.
Luce 9. 46.
ende 22. 24.
b. Matth.
19. 14.
1. Corinthy.
14. 20.
1. Petr. 2. 2.
c. 1. Petr. 5.
6.
d. Marc. 9.
37.
Luce 9. 48.
Mat. 13. 12.
e. Marc. 2.
42.
Luce 17. 2.
f. 1. Cor. 11.
19.
g. Matth.
26. 24.
Acto 3. 2. 23.
ende 4. 27 /
28.
h. Deut. 15.
6.
Matth. 5.
29. 30.
Marc. 9. 43.

E ij

twee

twee handen ofte twee voeten hebbende/ in 't eenwighe vuer ghe-
 worpen te worden. Ende indien uwe ooghe u erghert / treckte
 uyt / ende werpse van u. Het is u beter maer een ooghe hebben-
 de tot het leven in te gaen/ dan twee oogen hebbende/ in 't helsche
 vuer gheworpen te worden. Siet toe dat ghy niet een van dese
 i Psal. 34.8. kleynen en veracht: want ick segge u-lieden / dat hare Enghelen
 in de Hemelen altijd sien het aengesichte mijns Vaders/ die in de
 k Luce 19. Hemelen is. k Want de Sone des menschen is ghekomen om
 i Luce 15.3. saligh te maken dat verlooren was. i Wat dunckt u/ indien ee-
 nich mensche hondert schapen hadde/ ende een uyt deselve afghe-
 dwaelt ware/ en sal hy niet de negen-en-tientich laten/ ende op
 de berghen henen gaende/ het afghedwaelde soecken? Ende in-
 dien het geschiedt / dat hy het selve vindt: Voorwaer ick segge u/
 dat hy hem meer verblijft over deselve/ dan over de negen-en-tie-
 gentich/ die niet afgedwaelt en zijn geweest. Also en is de wille
 niet uwes Vaders die in de Hemelen is / dat een van dese kleynen
 m Luce 19. verloren gae. m Maer indien uwe broeder tegen u ghesondicht
 i Luce 17.10. heeft/ gaet henen ende bestraft hem tusschen u ende hem alleen:
 i Luce 17.3. indien hy u hoort/ so hebt ghy uwen broeder gewonnen. Maer
 i Luce 17.19. indien hy [u] niet en hoort / soo neemt noch een ofte twee met u:
 n Num. 31. n op dat in den mont van twee ofte drie getuygen/ alle woort be-
 sta. Ende indien hy deselve geen gehoor en geeft / o so seght het
 i Deut. 17.6. der Gemeente: ende indien hy oock der Gemeente geen ghehoor
 ende 19.15. en geeft / p soo sy hy u als de Heyden ende de tollenaer. q Voor-
 i Joann. 8.17. der Gemeente: ende indien hy oock der Gemeente geen ghehoor
 2. Cor. 13.1. en geeft / r soo sy hy u als de Heyden ende de tollenaer. q Voor-
 i Heb. 10.23. waer segge ick u/ al wat ghy op der aerden binden sult/ sal in den
 o 2. Thess. 3.14. Hemel gebonden wesen: ende al wat ghy op der aerden onthouden
 p 1. Cor. 13.2. sult/ sal in den Hemel onthouden wesen. Wederom segge ick u/
 2. Thess. 3.14. indien daer twee van u t'samen stemmen op der aerden/ over eeni-
 q Matth. 16.19. ge sake/ die sy souden mogen begeeren/ dat die haer sal geschieden
 i Joann. 20.23. van mijnen Vader die in de Hemelen is. r Want waer twee of-
 i Luce 24.35-36. te drie vergadert zijn in mijnen Name / daer ben ick in 't midden
 van haer. Doe quam Petrus tot hem/ ende seide/ Heere hoe me-
 richmael sal mijn broeder teghen mi sondigen / ende ick hem ver-
 i Luce 17.4. geven? Tot sevenmael? Iesus seide tot hem / Ick en segge
 i Matth. 6. u niet tot sevenmael/ maer tot seventichmael seven-[mael].
 i Marc. 11.27. Daerom wordt het koninckrijk der Hemelen vergheleken by
 i Col. 3.13. een seker koninck/ die rekeninge niet sijne dienstknechten houden
 wilde.

4 wilde. Als hy nu begon te rekenen/ wierdt tot hem gebzacht een
 5 die hem schuldich was tien dussent talenten. ^{v Matth.} Ende als hy niet ^{5.25.}
 en hadde om te betalen/ beval sijn Heere / dat men hem soude ver-
 6 koopen/ ende sijn wijs ende kinderen/ ende al wat hy hadde/ ende
 7 dat [de schult] soude betaelt worden. De dienstknecht dan ne-
 dervallende/ aenbadt hem/ segghende/ Heere weest lanckmoedigh
 8 over my/ ende ick sal u alles betalen. Ende de Heere deses dienst-
 knechts met barmherticheit innerlick beweecht zijnde/ heeft hem
 9 ontslagen/ ende de schult hem quijt ghescholden. Maer deselve
 dienstknecht uptgaende/ heeft gevonden eenen sijner mede-dienst-
 knechten/ die hem hondert penninghen schuldigh was/ ende hem
 aenbattende/ greep [hem] by de kele/ segghende/ Betaelt my dat
 29 ghy schuldigh zijt. Sijn mede-dienstknecht dan nedervallende
 aen sijne voeten/ badt hem/ segghende/ Zijt lanckmoedigh over
 30 my/ ende ick sal u alles betalen. Doch hy en wilde niet: maer
 ginck henen/ ende wierp hem in de ghebanckemisse / tot dat hy de
 31 schult soude betaelt hebben. Als nu sijne mede-dienstknechten
 sagen 't ghene geschiedt was/ zijn sy seer bedroeft geworden/ ende
 komende / verklaerden sy haren Heere al watter geschiedt was.
 32 Doe heeft hem sijn Heere tot hem geroepen/ ende seide tot hem/
 Ghy boose dienstknecht/ alle die schult hebbe ick u quijt gheschol-
 33 den/ dewijle ghy my ghebeden hebt. Behoorde ghy oock niet u
 over uwen mede-dienstknecht te ontfermen / ghelijck ick oock my
 34 over u ontfermt hebbe? Ende sijn Heere vertoornet zijnde / le-
 verde hem de pijnders over / tot dat hy soude betaelt hebben al
 35 wat hy hem schuldigh was. * Alsoo sal oock mijn Hemelsche
 Vader u doen / indien ghy niet van herten en vergeeft een ieghe-
 lick sijnen broeder sijne misdaden.

x Matth.
 6.14.
 Matth. 11.
 26.
 Jac. 2.13.

Het xix. Capittel.

1 Christus gheneest vele siecken. 3 Beantwoordt de bzaghe van den scheidt-brief. 9 Keert dat de
 gerrouwde niet en mogen scheiden dan om hoererpe. 11 ende dat de gabe der onthoudinge niet alleen
 gegeven en word. 13 Beceelt dat de kinderen tot hem komen/ ende segghentse. 16 Antwoordt eenen
 jonckelinc op sijne bzaghe/ wat hy moet doen om het ewich leven te verkrijghen. 23 Hoe swaerlick
 de rijcke in 't koninkrijck der hemelen komen. 27 wat vergeldinge ontfangen sullen die het hare om
 Christi wille verlaten.

1 Ende ^a het gheschiedde / doe Iesus dese woorzen ghe-eyndicht ^{a Mar. 10.}
 hadde/ dat hy verrock van Galilea/ ende quam over den Jor-
 2 daen/ in de lant-palen van Judea. Ende vele scharen volghden
 3 hem / ende hy ghenas se aldaer. ^b Ende de Phariseen quamen ^{b Mar. 10.}
 tot ^{2.}

C iij

tot hem/ versoeckende hem/ ende segghende tot hem/ Als het een mensche gheoorloft sijn wijs te verlaten om allerley oor{sake}?

Doch hy antwoordende/seyde tot haer/ En hebt ghy niet ghelesen/ die ^c van den beginnen [den mensche] ghemaect heeft/ dat hy ^d se ghemaect heeft. ^e Ende geseght heeft/ Daerom sal een mensche vader ende moeder verlaten/ ende sal sijn ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^{aa} ^{ab} ^{ac} ^{ad} ^{ae} ^{af} ^{ag} ^{ah} ^{ai} ^{aj} ^{ak} ^{al} ^{am} ^{an} ^{ao} ^{ap} ^{aq} ^{ar} ^{as} ^{at} ^{au} ^{av} ^{aw} ^{ax} ^{ay} ^{az} ^{ba} ^{bb} ^{bc} ^{bd} ^{be} ^{bf} ^{bg} ^{bh} ^{bi} ^{bj} ^{bk} ^{bl} ^{bm} ^{bn} ^{bo} ^{bp} ^{bq} ^{br} ^{bs} ^{bt} ^{bu} ^{bv} ^{bw} ^{bx} ^{by} ^{bz} ^{ca} ^{cb} ^{cc} ^{cd} ^{ce} ^{cf} ^{cg} ^{ch} ^{ci} ^{cj} ^{ck} ^{cl} ^{cm} ^{cn} ^{co} ^{cp} ^{cq} ^{cr} ^{cs} ^{ct} ^{cu} ^{cv} ^{cw} ^{cx} ^{cy} ^{cz} ^{da} ^{db} ^{dc} ^{dd} ^{de} ^{df} ^{dg} ^{dh} ^{di} ^{dj} ^{dk} ^{dl} ^{dm} ^{dn} ^{do} ^{dp} ^{dq} ^{dr} ^{ds} ^{dt} ^{du} ^{dv} ^{dw} ^{dx} ^{dy} ^{dz} ^{ea} ^{eb} ^{ec} ^{ed} ^{ee} ^{ef} ^{eg} ^{eh} ^{ei} ^{ej} ^{ek} ^{el} ^{em} ^{en} ^{eo} ^{ep} ^{eq} ^{er} ^{es} ^{et} ^{eu} ^{ev} ^{ew} ^{ex} ^{ey} ^{ez} ^{fa} ^{fb} ^{fc} ^{fd} ^{fe} ^{ff} ^{fg} ^{fh} ^{fi} ^{fj} ^{fk} ^{fl} ^{fm} ^{fn} ^{fo} ^{fp} ^{fq} ^{fr} ^{fs} ^{ft} ^{fu} ^{fv} ^{fw} ^{fx} ^{fy} ^{fz} ^{ga} ^{gb} ^{gc} ^{gd} ^{ge} ^{gf} ^{gg} ^{gh} ^{gi} ^{gj} ^{gk} ^{gl} ^{gm} ^{gn} ^{go} ^{gp} ^{gq} ^{gr} ^{gs} ^{gt} ^{gu} ^{gv} ^{gw} ^{gx} ^{gy} ^{gz} ^{ha} ^{hb} ^{hc} ^{hd} ^{he} ^{hf} ^{hg} ^{hh} ^{hi} ^{hj} ^{hk} ^{hl} ^{hm} ^{hn} ^{ho} ^{hp} ^{hq} ^{hr} ^{hs} ^{ht} ^{hu} ^{hv} ^{hw} ^{hx} ^{hy} ^{hz} ^{ia} ^{ib} ^{ic} ^{id} ^{ie} ^{if} ^{ig} ^{ih} ⁱⁱ ^{ij} ^{ik} ^{il} ^{im} ⁱⁿ ^{io} ^{ip} ^{iq} ^{ir} ^{is} ^{it} ^{iu} ^{iv} ^{iw} ^{ix} ^{iy} ^{iz} ^{ja} ^{jb} ^{jc} ^{jd} ^{je} ^{jf} ^{jj} ^{jk} ^{jl} ^{jm} ^{jn} ^{jo} ^{jp} ^{jq} ^{jr} ^{js} ^{jt} ^{ju} ^{jv} ^{jw} ^{jx} ^{ja} ^{jb} ^{jc} ^{jd} ^{je} ^{jf} ^{jj} ^{jk} ^{jl} ^{jm} ^{jn} ^{jo} ^{jp} ^{jq} ^{jr} ^{js} ^{jt} ^{ju} ^{jv} ^{jw} ^{jx} ^{ka} ^{kb} ^{kc} ^{kd} ^{ke} ^{kf} ^{kg} ^{kh} ^{ki} ^{kj} ^{kk} ^{kl} ^{km} ^{kn} ^{ko} ^{kp} ^{kq} ^{kr} ^{ks} ^{kt} ^{ku} ^{kv} ^{kw} ^{kx} ^{ky} ^{kz} ^{la} ^{lb} ^{lc} ^{ld} ^{le} ^{lf} ^{lg} ^{lh} ^{li} ^{lj} ^{lk} ^{ll} ^{lm} ^{ln} ^{lo} ^{lp} ^{lq} ^{lr} ^{ls} ^{lt} ^{lu} ^{lv} ^{lw} ^{lx} ^{ly} ^{lz} ^{ma} ^{mb} ^{mc} ^{md} ^{me} ^{mf} ^{mg} ^{mh} ^{mi} ^{mj} ^{mk} ^{ml} ^{mm} ^{mn} ^{mo} ^{mp} ^{mq} ^{mr} ^{ms} ^{mt} ^{mu} ^{mv} ^{mw} ^{mx} ^{my} ^{mz} ^{na} ^{nb} ^{nc} nd ^{ne} ^{nf} ^{ng} ^{nh} ⁿⁱ ^{nj} ^{nk} ^{nl} ^{nm} ⁿⁿ ^{no} ^{np} ^{nq} ^{nr} ^{ns} ^{nt} ^{nu} ^{nv} ^{nw} ^{nx} ^{ny} ^{nz} ^{oa} ^{ob} ^{oc} ^{od} ^{oe} ^{of} ^{og} ^{oh} ^{oi} ^{oj} ^{ok} ^{ol} ^{om} ^{on} ^{oo} ^{op} ^{oq} ^{or} ^{os} ^{ot} ^{ou} ^{ov} ^{ow} ^{ox} ^{oy} ^{oz} ^{pa} ^{pb} ^{pc} ^{pd} ^{pe} ^{pf} ^{pg} ^{ph} ^{pi} ^{pj} ^{pk} ^{pl} ^{pm} ^{pn} ^{po} ^{pp} ^{pq} ^{pr} ^{ps} ^{pt} ^{pu} ^{pv} ^{pw} ^{px} ^{py} ^{pz} ^{qa} ^{qb} ^{qc} ^{qd} ^{qe} ^{qf} ^{qg} ^{qh} ^{qi} ^{qj} ^{qk} ^{ql} ^{qm} ^{qn} ^{qo} ^{qp} ^{qq} ^{qr} ^{qs} ^{qt} ^{qu} ^{qv} ^{qw} ^{qx} ^{qy} ^{qz} ^{ra} ^{rb} ^{rc} rd ^{re} ^{rf} ^{rg} ^{rh} ^{ri} ^{rj} ^{rk} ^{rl} ^{rm} ^{rn} ^{ro} ^{rp} ^{rq} ^{rr} ^{rs} ^{rt} ^{ru} ^{rv} ^{rw} ^{rx} ^{ry} ^{rz} ^{sa} ^{sb} ^{sc} ^{sd} ^{se} ^{sf} ^{sg} ^{sh} ^{si} ^{sj} ^{sk} ^{sl} sm ^{sn} ^{so} ^{sp} ^{sq} ^{sr} ^{ss} st ^{su} ^{sv} ^{sw} ^{sx} ^{sy} ^{sz} ^{ta} ^{tb} ^{tc} ^{td} ^{te} ^{tf} ^{tg} th ^{ti} ^{tj} ^{tk} ^{tl} tm ^{tn} ^{to} ^{tp} ^{tq} ^{tr} ^{ts} ^{tt} ^{tu} ^{tv} ^{tw} ^{tx} ^{ty} ^{tz} ^{ua} ^{ub} ^{uc} ^{ud} ^{ue} ^{uf} ^{ug} ^{uh} ^{ui} ^{uj} ^{uk} ^{ul} ^{um} ^{un} ^{uo} ^{up} ^{uq} ^{ur} ^{us} ^{ut} ^{uu} ^{uv} ^{uw} ^{ux} ^{uy} ^{uz} ^{va} ^{vb} ^{vc} ^{vd} ^{ve} ^{vf} ^{vg} ^{vh} ^{vi} ^{vj} ^{vk} ^{vl} ^{vm} ^{vn} ^{vo} ^{vp} ^{vq} ^{vr} ^{vs} ^{vt} ^{vu} ^{vv} ^{vw} ^{vx} ^{vy} ^{vz} ^{wa} ^{wb} ^{wc} ^{wd} ^{we} ^{wf} ^{wg} ^{wh} ^{wi} ^{wj} ^{wk} ^{wl} ^{wm} ^{wn} ^{wo} ^{wp} ^{wq} ^{wr} ^{ws} ^{wt} ^{wu} ^{wv} ^{ww} ^{wx} ^{wy} ^{wz} ^{xa} ^{xb} ^{xc} ^{xd} ^{xe} ^{xf} ^{xg} ^{xh} ^{xi} ^{xj} ^{xk} ^{xl} ^{xm} ^{xn} ^{xo} ^{xp} ^{xq} ^{xr} ^{xs} ^{xt} ^{xu} ^{xv} ^{xw} ^{xx} ^{xy} ^{xz} ^{ya} ^{yb} ^{yc} ^{yd} ^{ye} ^{yf} ^{yg} ^{yh} ^{yi} ^{yj} ^{yk} ^{yl} ^{ym} ^{yn} ^{yo} ^{yp} ^{yq} ^{yr} ^{ys} ^{yt} ^{yu} ^{yv} ^{yw} ^{yx} ^{yy} ^{yz} ^{za} ^{zb} ^{zc} ^{zd} ^{ze} ^{zf} ^{zg} ^{zh} ^{zi} ^{zj} ^{zk} ^{zl} ^{zm} ^{zn} ^{zo} ^{zp} ^{zq} ^{zr} ^{zs} ^{zt} ^{zu} ^{zv} ^{zw} ^{zx} ^{zy} ^{zz} ^{aa} ^{ab} ^{ac} ^{ad} ^{ae} ^{af} ^{ag} ^{ah} ^{ai} ^{aj} ^{ak} ^{al} ^{am} ^{an} ^{ao} ^{ap} ^{aq} ^{ar} ^{as} ^{at} ^{au} ^{av} ^{aw} ^{ax} ^{ay} ^{az} ^{ba} ^{bb} ^{bc} ^{bd} ^{be} ^{bf} ^{bg} ^{bh} ^{bi} ^{bj} ^{bk} ^{bl} ^{bm} ^{bn} ^{bo} ^{bp} ^{bq} ^{br} ^{bs} ^{bt} ^{bu} ^{bv} ^{bw} ^{bx} ^{by} ^{bz} ^{ca} ^{cb} ^{cc} ^{cd} ^{ce} ^{cf} ^{cg} ^{ch} ^{ci} ^{cj} ^{ck} ^{cl} ^{cm} ^{cn} ^{co} ^{cp} ^{cq} ^{cr} ^{cs} ^{ct} ^{cu} ^{cv} ^{cw} ^{cx} ^{cy} ^{cz} ^{da} ^{db} ^{dc} ^{dd} ^{de} ^{df} ^{dg} ^{dh} ^{di} ^{dj} ^{dk} ^{dl} ^{dm} ^{dn} ^{do} ^{dp} ^{dq} ^{dr} ^{ds} ^{dt} ^{du} ^{dv} ^{dw} ^{dx} ^{dy} ^{dz} ^{ea} ^{eb} ^{ec} ^{ed} ^{ee} ^{ef} ^{eg} ^{eh} ^{ei} ^{ej} ^{ek} ^{el} ^{em} ^{en} ^{eo} ^{ep} ^{eq} ^{er} ^{es} ^{et} ^{eu} ^{ev} ^{ew} ^{ex} ^{ey} ^{ez} ^{fa} ^{fb} ^{fc} ^{fd} ^{fe} ^{ff} ^{fg} ^{fh} ^{fi} ^{fj} ^{fk} ^{fl} ^{fm} ^{fn} ^{fo} ^{fp} ^{fq} ^{fr} ^{fs} ^{ft} ^{fu} ^{fv} ^{fw} ^{fx} ^{fy} ^{fz} ^{ga} ^{gb} ^{gc} ^{gd} ^{ge} ^{gf} ^{gg} ^{gh} ^{gi} ^{gj} ^{gk} ^{gl} ^{gm} ^{gn} ^{go} ^{gp} ^{gq} ^{gr} ^{gs} ^{gt} ^{gu} ^{gv} ^{gw} ^{gx} ^{gy} ^{gz} ^{ha} ^{hb} ^{hc} ^{hd} ^{he} ^{hf} ^{hg} ^{hh} ^{hi} ^{hj} ^{hk} ^{hl} ^{hm} ^{hn} ^{ho} ^{hp} ^{hq} ^{hr} ^{hs} ^{ht} ^{hu} ^{hv} ^{hw} ^{hx} ^{hy} ^{hz} ^{ia} ^{ib} ^{ic} ^{id} ^{ie} ^{if} ^{ig} ^{ih} ⁱⁱ ^{ij} ^{ik} ^{il} ^{im} ⁱⁿ ^{io} ^{ip} ^{iq} ^{ir} ^{is} ^{it} ^{iu} ^{iv} ^{iw} ^{ix} ^{iy} ^{iz} ^{ja} ^{jb} ^{jc} ^{jd} ^{je} ^{jf} ^{jj} ^{jk} ^{jl} ^{jm} ^{jn} ^{jo} ^{jp} ^{jq} ^{jr} ^{js} ^{jt} ^{ju} ^{jv} ^{jw} ^{jx} ^{ja} ^{jb} ^{jc} ^{jd} ^{je} ^{jf} ^{jj} ^{jk} ^{jl} ^{jm} ^{jn} ^{jo} ^{jp} ^{jq} ^{jr} ^{js} ^{jt} ^{ju} ^{jv} ^{jw} ^{jx} ^{ka} ^{kb} ^{kc} ^{kd} ^{ke} ^{kf} ^{kg} ^{kh} ^{ki} ^{kj} ^{kk} ^{kl} ^{km} ^{kn} ^{ko} ^{kp} ^{kq} ^{kr} ^{ks} ^{kt} ^{ku} ^{kv} ^{kw} ^{kx} ^{ky} ^{kz} ^{la} ^{lb} ^{lc} ^{ld} ^{le} ^{lf} ^{lg} ^{lh} ^{li} ^{lj} ^{lk} ^{ll} ^{lm} ^{ln} ^{lo} ^{lp} ^{lq} ^{lr} ^{ls} ^{lt} ^{lu} ^{lv} ^{lw} ^{lx} ^{ly} ^{lz} ^{ma} ^{mb} ^{mc} ^{md} ^{me} ^{mf} ^{mg} ^{mh} ^{mi} ^{mj} ^{mk} ^{ml} ^{mm} ^{mn} ^{mo} ^{mp} ^{mq} ^{mr} ^{ms} ^{mt} ^{mu} ^{mv} ^{mw} ^{mx} ^{my} ^{mz} ^{na} ^{nb} ^{nc} nd ^{ne} ^{nf} ^{ng} ^{nh} ⁿⁱ ^{nj} ^{nk} ^{nl} ^{nm} ⁿⁿ ^{no} ^{np} ^{nq} ^{nr} ^{ns} ^{nt} ^{nu} ^{nv} ^{nw} ^{nx} ^{ny} ^{nz} ^{oa} ^{ob} ^{oc} ^{od} ^{oe} ^{of} ^{og} ^{oh} ^{oi} ^{oj} ^{ok} ^{ol} ^{om} ^{on} ^{oo} ^{op} ^{oq} ^{or} ^{os} ^{ot} ^{ou} ^{ov} ^{ow} ^{ox} ^{oy} ^{oz} ^{pa} ^{pb} ^{pc} ^{pd} ^{pe} ^{pf} ^{pg} ^{ph} ^{pi} ^{pj} ^{pk} ^{pl} ^{pm} ^{pn} ^{po} ^{pp} ^{pq} ^{pr} ^{ps} ^{pt} ^{pu} ^{pv} ^{pw} ^{px} ^{py} ^{pz} ^{qa} ^{qb} ^{qc} ^{qd} ^{qe} ^{qf} ^{qg} ^{qh} ^{qi} ^{qj} ^{qk} ^{ql} ^{qm} ^{qn} ^{qo} ^{qp} ^{qq} ^{qr} ^{qs} ^{qt} ^{qu} ^{qv} ^{qw} ^{qx} ^{qy} ^{qz} ^{ra} ^{rb} ^{rc} rd ^{re} ^{rf} ^{rg} ^{rh} ^{ri} ^{rj} ^{rk} ^{rl} ^{rm} ^{rn} ^{ro} ^{rp} ^{rq} ^{rr} ^{rs} ^{rt} ^{ru} ^{rv} ^{rw} ^{rx} ^{ry} ^{rz} ^{sa} ^{sb} ^{sc} ^{sd} ^{se} ^{sf} ^{sg} ^{sh} ^{si} ^{sj} ^{sk} ^{sl} sm ^{sn} ^{so} ^{sp} ^{sq} ^{sr} ^{ss} st ^{su} ^{sv} ^{sw} ^{sx} ^{sy} ^{sz} ^{ta} ^{tb} ^{tc} ^{td} ^{te} ^{tf} ^{tg} th ^{ti} ^{tj} ^{tk} ^{tl} tm ^{tn} ^{to} ^{tp} ^{tq} ^{tr} ^{ts} ^{tt} ^{tu} ^{tv} ^{tw} ^{tx} ^{ty} ^{tz} ^{ua} ^{ub} ^{uc} ^{ud} ^{ue} ^{uf} ^{ug} ^{uh} ^{ui} ^{uj} ^{uk} ^{ul} ^{um} ^{un} ^{uo} ^{up} ^{uq} ^{ur} ^{us} ^{ut} ^{uu} ^{uv} ^{uw} ^{ux} ^{uy} ^{uz} ^{va} ^{vb} ^{vc} ^{vd} ^{ve} ^{vf} ^{vg} ^{vh} ^{vi} ^{vj} ^{vk} ^{vl} ^{vm} ^{vn} ^{vo} ^{vp} ^{vq} ^{vr} ^{vs} ^{vt} ^{vu} ^{vv} ^{vw} ^{vx} ^{vy} ^{vz} ^{wa} ^{wb} ^{wc} ^{wd} ^{we} ^{wf} ^{wg} ^{wh} ^{wi} ^{wj} ^{wk} ^{wl} ^{wm} ^{wn} ^{wo} ^{wp} ^{wq} ^{wr} ^{ws} ^{wt} ^{wu} ^{wv} ^{ww} ^{wx} ^{wy} ^{wz} ^{xa} ^{xb} ^{xc} ^{xd} ^{xe} ^{xf} ^{xg} ^{xh} ^{xi} ^{xj} ^{xk} ^{xl} ^{xm} ^{xn} ^{xo} ^{xp} ^{xq} ^{xr} ^{xs} ^{xt} ^{xu} ^{xv} ^{xw} ^{xx} ^{xy} ^{xz} ^{ya} ^{yb} ^{yc} ^{yd} ^{ye} ^{yf} ^{yg} ^{yh} ^{yi} ^{yj} ^{yk} ^{yl} ^{ym} ^{yn} ^{yo} ^{yp} ^{yq} ^{yr} ^{ys} ^{yt} ^{yu} ^{yv} ^{yw} ^{yx} ^{yy} ^{yz} ^{za} ^{zb} ^{zc} ^{zd} ^{ze} ^{zf} ^{zg} ^{zh} ^{zi} ^{zj} ^{zk} ^{zl} ^{zm} ^{zn} ^{zo} ^{zp} ^{zq} ^{zr} ^{zs} ^{zt} ^{zu} ^{zv} ^{zw} ^{zx} ^{zy} ^{zz} ^{aa} ^{ab} ^{ac} ^{ad} ^{ae} ^{af} ^{ag} ^{ah} ^{ai} ^{aj} ^{ak} ^{al} ^{am} ^{an} ^{ao} ^{ap} ^{aq} ^{ar} ^{as} ^{at} ^{au} ^{av} ^{aw} ^{ax} ^{ay} ^{az} ^{ba} ^{bb} ^{bc} ^{bd} ^{be} ^{bf} ^{bg} ^{bh} ^{bi} ^{bj} ^{bk} ^{bl} ^{bm} ^{bn} ^{bo} ^{bp} ^{bq} ^{br} ^{bs} ^{bt} ^{bu} ^{bv} ^{bw} ^{bx} ^{by} ^{bz} ^{ca} ^{cb} ^{cc} ^{cd} ^{ce} ^{cf} ^{cg} ^{ch} ^{ci} ^{cj} ^{ck} ^{cl} ^{cm} ^{cn} ^{co} ^{cp} ^{cq} ^{cr} ^{cs} ^{ct} ^{cu} ^{cv} ^{cw} ^{cx} ^{cy} ^{cz} ^{da} ^{db} ^{dc} ^{dd} ^{de} ^{df} ^{dg} ^{dh} ^{di} ^{dj} ^{dk} ^{dl} ^{dm} ^{dn} ^{do} ^{dp} ^{dq} ^{dr} ^{ds} ^{dt} ^{du} ^{dv} ^{dw} ^{dx} ^{dy} ^{dz} ^{ea} ^{eb} ^{ec} ^{ed} ^{ee} ^{ef} ^{eg} ^{eh} ^{ei} ^{ej} ^{ek} ^{el} ^{em} ^{en} ^{eo} ^{ep} ^{eq} ^{er} ^{es} ^{et} ^{eu} ^{ev} ^{ew} ^{ex} ^{ey} ^{ez} ^{fa} ^{fb} ^{fc} ^{fd} ^{fe} ^{ff} ^{fg} ^{fh} ^{fi} ^{fj} ^{fk} ^{fl} ^{fm} ^{fn} ^{fo} ^{fp} ^{fq} ^{fr} ^{fs} ^{ft} ^{fu} ^{fv} ^{fw} ^{fx} ^{fy} ^{fz} ^{ga} ^{gb} ^{gc} ^{gd} ^{ge} ^{gf} ^{gg} ^{gh} ^{gi} ^{gj} ^{gk} ^{gl} ^{gm} ^{gn} ^{go} ^{gp} ^{gq} ^{gr} ^{gs} ^{gt} ^{gu} ^{gv} ^{gw} ^{gx} ^{gy} ^{gz} ^{ha} ^{hb} ^{hc} ^{hd} ^{he} ^{hf} ^{hg} ^{hh} ^{hi} ^{hj} ^{hk} ^{hl} ^{hm} ^{hn} ^{ho} ^{hp} ^{hq} ^{hr} ^{hs} ^{ht} ^{hu} ^{hv} ^{hw} ^{hx} ^{hy} ^{hz} ^{ia} ^{ib} ^{ic} ^{id} ^{ie} ^{if} ^{ig} ^{ih} ⁱⁱ ^{ij} ^{ik} ^{il} ^{im} ⁱⁿ ^{io} ^{ip} ^{iq} ^{ir} ^{is} ^{it} ^{iu} ^{iv} ^{iw} ^{ix} ^{iy} ^{iz} ^{ja} ^{jb} ^{jc} ^{jd} ^{je} ^{jf} ^{jj} ^{jk} ^{jl} ^{jm} ^{jn} ^{jo} ^{jp} ^{jq} ^{jr} ^{js} ^{jt} ^{ju} ^{jv} ^{jw} ^{jx} ^{ja} ^{jb} ^{jc} ^{jd} ^{je} ^{jf} ^{jj} ^{jk} ^{jl} ^{jm} ^{jn} ^{jo} ^{jp} ^{jq} ^{jr} ^{js} ^{jt} ^{ju} ^{jv} ^{jw} ^{jx} ^{ka} ^{kb} ^{kc} ^{kd} ^{ke} ^{kf} ^{kg} ^{kh} ^{ki} ^{kj} ^{kk} ^{kl} ^{km} ^{kn} ^{ko} ^{kp} ^{kq} ^{kr} ^{ks} ^{kt} ^{ku} ^{kv} ^{kw} ^{kx} ^{ky} ^{kz} ^{la} ^{lb} ^{lc} ^{ld} ^{le} ^{lf} ^{lg} ^{lh} ^{li} ^{lj} ^{lk} ^{ll} ^{lm} ^{ln} ^{lo} ^{lp} ^{lq} ^{lr} ^{ls} ^{lt} ^{lu} ^{lv} ^{lw}

1° Ghy sult uwen naesten lief hebben/ als u selven. De jongelinck
 sende tot hem/ Alle dese dingen hebbe ick onderhouden van mijne
 2 jonckheydt af: Wat gebreekt my noch? Iesus sende tot hem/
 3 Soo ghy wilt volmaectt zijn / ^p gaet henen / verkoopt wat ghy
 hebt/ ^q ende geeft het den armen/ ende ghy sult eenen schat hebben
 4 in den Hemel: ende komt herwaerts/ volcht my. Als nu de jon-
 gelinck dit woordt hoorde/ ginck hy bedroeft wech: want hy had-
 5 de vele goederen. Ende Iesus sende tot sijne Discipelen/ Dooz-
 6 waer ick segghe u / ^r dat een rijke swaerlick in het Koninckrijk
 7 der Hemelen sal in gaen. Ende wederom segghe ick u / Het is
 8 lichter dat een kemel gae dooz de ooge van een naelde/ dan dat een
 9 rijke ingae in het Koninckrijk Gods. Sijne Discipelen nu
 10 [dit] hoorende/ wierden seer verslaghen/ seggende/ Wie kan dan
 11 saligh worden? Ende Iesus [haer] aensiende/ sende tot haer/
 12 By de menschen is dat onmogelick/ ^s maer by Godt zijn alle din-
 13 ghen moghelick. Doe antwoorde Petrus/ ende sende tot hem/
 14 Siet wy hebben alles verlaten/ ende zijn u ghevolcht: wat sal
 15 ons dan geworden? Ende Iesus sende tot haer/ voorwaer ick
 16 segge u/ dat ghy die my gebolcht zijt/ in de weder-geboorte/ wan-
 17 neer de Sone des menschen sal gheseten zijn op den throon sijner
 18 heerlichheydt / ^v [dat] ghy oock sult sitten op twaelf throonen/
 19 doordeelende de twaelf geslachten Israels. ^x Ende so wie sal ver-
 20 laten hebben hupsen/ of broeders/ of susters/ of vader/ of moeder/
 21 of wijs/ of kinderen/ of ackers/ om mijns Naems wille/ ^y [die] sal
 22 hondert-vout ontfangen/ en het eeuwige leven be-erven. ^z Maer
 23 vele eerste sullen de laetste zijn / ende [vele] laetste de eerste.

o Levit. 19.
 17. Matth. 22.
 39. Marc. 12.
 31. Galat. 5. 14.
 Jac. 2. 8.
 p Luce 12.
 33. ende 16. 9.
 q Matth. 6.
 19. 1. Tim. 6. 19.
 r Prov. 11.
 28. Marc. 10.
 23. Luce 18. 24.
 s Job 42. 26.
 Jer. 32. 17.
 Zach. 8. 6.
 Luce 1. 37.
 ende 18. 27.
 t Matth. 4. 20.
 Marc. 10.
 28. Luce 5. 11.
 ende 18. 28.
 v Luce 22.
 30.
 x Deut. 33.
 9.
 y Job 42.
 12.
 z Mar. 10.
 31.
 Luce 13. 33.

Het xx. Capittel.

1 Dooz de ghelijcken: sse van arbejders op verscheyden upren gehuert/ ende in den wijngaert gheson-
 den / ende 's avondts gelijcken loon ontfanghende/ leert Christus hoe hy naemaels beloonen sal de ghene
 die hem gedienc hebben. 17 Dooz seght wederom sijn lijden/ doot/ ende opstandinge. 20 Antwoort
 de moeder der kinderen Zebedi op haer verzoek. 24 Ende beernaent sijne Discipelen haer te wach-
 ren van eergierigheyt ende wereltse heerschappye. 29 Maerckt ontrent Jericho twee blinden siende.

1 W Ant het Koninckrijk der Hemelen is ghelijck een heere des
 2 hups / die met den moeghenstont uptginck om arbejders te
 3 hueren in sijnen wijngaert. Ende als hy met de arbejders
 4 eens geworden was/ booz eenen penningh des daeghs/ sant hy se
 5 henen in sijnen wijngaert. Ende uptgegaen zijnde ontrent de
 6 derde upre sagh hy andere ledigh staende op de merckt. Ende
 7 hy sep-

C b

hy sep-

hy seide tot de selve/ Gaet ghy oock henen in den wijngaert: ende
so wat recht is sal ick u gheven. Ende sy ginghen. **Wederom**
uptgegaen zijnde ontrent de sesste ende negenste upre/ dede hy des-
gelijcks. Ende upgegaen zijnde ontrent de elfde upre/ vont hy
andere ledich staende/ ende seide tot haer / wat staet ghy hier den
gheheelen dach ledich? Sy senden tot hem / Om dat ons nie-
mant ghehuert en heeft. Hy seide tot haer/ Gaet oock ghy henen
in den wijngaert/ ende so wat recht is sult ghy ontfangen. Als
het na avondt gheworden was/ seide de heere des wijngaerts tot
sijnen Kentmeester/ Koep de arbeiders/ en gheeft haer den loon/
beginnende van de laetste tot de eerste. Ende als se quamen die
ter elfder upre [gehuert waren] ontfingen sy een peder eenen pen-
ninck. Ende de eerste komende meyniden dat sy meer ontfangen
souden/ ende sy selve ontfingen oock elck eenen penninck. Ende
[dien] ontfanghen hebbende murmureerden sy teghen den Heere
des huys. Seggende dese laetste en hebben [maer] een upre ge-
arbeidt/ ende ghy hebt se ons ghelijck ghemaect/ die wy den last
des daeghs ende de hitte gedragen hebben. Doch hy antwoor-
dende seide tot eenen van haer / Vrient ick en doe u geen onrecht.
En zijt ghy niet met my eens gheworden voor eenen penninck?

Merint het utwe/ en gaet henen. Ick wil desen laetsten oock ge-
ven gelijk als u. **Of** en is 't my niet geoorloft te doen met het
mijne/ wat ick wil? **Of** is utwe ooghe boos/ om dat ick goet ben?
Also sullē de laetste de eerste zijn/ en de eerste de laetste. Want
vele zijn geroepen/ maer weynige uptverkozen. Ende Iesus
opgaende nae Jerusalem/ nam tot hem de twaelf Discipelen al-
leen op den wegh/ en seide tot haer/ Siet wy gaen op nae Je-
rusalem/ ende de Sone des menschen sal den Overpriesteren ende
Schriftgeleerden overgelevert worden/ en sy sullen hem ter doot
veroordeelen. En sy sullen hem den heydenen overleveren/ om
hem te bespotten ende te geesselen/ en te krupcigen/ en ten derden
daghe sal hy weder opstaen. Doe quam de moeder der sonen
Zebedei tot hem met hare sonen/ [hem] aenbiddende/ ende beget-
rende wat van hem. En hy seide tot haer/ Wat wilt ghy? Sy
seide tot hem/ Segt dat dese mijne twee sonen sittē mogen/ de een
tot uwer rechter/ ende de ander tot uwer lincker- [hant] in u Co-
ninckrijck. Maer Iesus antwoorde ende seide/ Ghylie-
den

Rom. 9. 21.

Mat. 19.

30.

Mar. 10.

31.

Luc. 13. 30.

c. Matt. 22.

14.

d. Mar. 10.

32.

Luc. 18. 31.

ende 24. 7.

e. Mat. 27. 2.

Luc. 23. 1.

Joan. 18.

28. 31.

Act. 3. 13.

Mat. 10.

33.

Rom. 8. 26

den en weet niet wat ghy begheert: Kont ghy den drinckbeker
 drincken dien ick drincken sal: ende met den Doop ghedoopt wor-
 den/^h Daer mede ick gedoopt worde? Sy seiden tot hem/wy kon-^h Luc. 12. 50
 nen. Ende hy seide tot haer/Mijnen drinckbeker sult ghy wel
 drincken/ ende met den doop daer ick mede ghedoopt worde/ sult
 ghy ghedoopt worden/maer het sitten tot mijner rechter/ende tot
 mijner linker-[handt]/en staet hy nu niet te gheven: maer [het
 sal ghegheven worden] dien het bereydt isⁱ van mijnen Vader.ⁱ Mat. 25.
²⁴ Ende als de [andere] tien [dat] hoorden namen sy het seer qua-³⁴
²⁵ lick van de twee broeders. Ende als haer Iesus tot hem ghe-
 roepen hadde/ seide hy/^k Ghy weet dat de Overste der volkeren^k Marc. 10.
 heerschappye voeren over haer/ ende de Grootte ghebruncken⁴¹
²⁶ macht over haer. ¹ Doch also en sal onder u niet zijn: maer soo
 wie onder u sal willen groot worden/[die] zy uwe dienaar.
²⁷ ^m Ende soo wie onder u sal willen de eerste zijn / die zy uwe^m Mat. 23.
²⁸ dienstknecht. ⁿ Gelijck de Sone des menschen niet en is geko-¹²
 men om gediend te worden/ maer om te dienen/ende ^o sijne ziele te¹²
²⁹ geven [tot] een rantsoen voor vele. ^p Ende als sy van Jericho¹²
³⁰ uytgingen/ is hem een groote schare gevolght. Ende siet/ twee¹²
 blinde sittende aen den wegh / als sy hoorden dat Iesus voorby
 ginck/riepen/segghende/Heere/ghy sone Davids/ontfermt u on-¹²
³¹ ser. Ende de schare bestrafte haer / op dat sy swijghen souden/
 maer sy riepen te meer/segghende/ Ontfermt u onser/Heere ghy
³² sone Davids. Ende Iesus [stille] staende riep se ende seide/
³³ Wat wilt ghy dat ick u doe? Sy seiden tot hem/Heere dat on-
³⁴ se ooghen gheopent werden. Ende Iesus innerlick betweecht
 zijnde met barmherticheyt raecte hare ooghen aen/ende terstont
 wierden hare oogen siende/ende sy volghden hem.

Het xxj. Capittel.

¹ Christus doet sijnen ingauck binnen Jerusalem sitende op eenen Esel. ¹² Driest de verhoopers
 ende hoopers uyt den Tempel. ¹⁴ Ende gaeft aldaer blinde ende kreupelen. ¹⁵ Verantwoort het
 coepen der kinderen tegen de afgunste der Overpriesteren. ¹⁹ Verbloecht eenen inghebdom / die daer
 op terstont verdoort. ²¹ Wijs aen de kracht des geloofs. ²³ Beantwoort de vraghe der Overpri-
 steren ende Oversten des volcks/ uyt wat macht hy sulchs dede/ met een weder-vraghe van den Doop
 Joannis. ²⁸ Overtuycht haer van hare onghehoorsaemheyt met eene ghelijckenisse van twee sonen.
³³ Ende biecht haren ondergauck door een ander ghelijckenisse van een heere eens Wyngaerts/
 wiens knechten ende sone van de landt-lieden mishandelt ende gedoot werden.

¹ Ende ^a als sy nu Jerusalem ghenaeckten/ ende gekomen waren ^a Marc.
 tot Bethphage/ aen den olijsberch / doe sanc Iesus twee Disci-¹ Luc. 19.
² pelen/segghende tot haer/ Gaet henen in het vleck/ dat tegen u
 over

over[licht] / ende ghy sult terstont een eselinne gebonden vinden /
 ende een veulen met haer : ontbint se en brenge se tot my. Ende
 indien u yemant yet seght / so sult ghy segghen / dat de Heere deser
 van noode heeft : ende hy sal se terstont senden. Dit alles nu is
 geschiet op dat verbult worde t gene gesproken is door den Pro-
 pheet / seggende / ^b Segget de dochter Sion: Siet uwe Coninck
 komt [tot] u sachtmoedich ende gheseten op een eselinne / ende een
 veulen zijnde een jonck eener sckdraghende [eselinne]. Ende
 de Discipelen heuen gegaen zijnde / ende gedaen hebbende / gelijk
 Iesus haer bevolen hadde / Brachten de eselinne ende het veu-
 len / ^c ende leyden hare kleederen op de selve / ende ^d setteden [hem]
 daer op. Ende de meeste schare spreiden hare kleederen op den
 wegh / ende andere hieuten tacken van de boomen / ende spre-
 den se op den wegh. Ende de scharen die voor gingen ende die
 volghden / riepen seggende / Hosanna den sone Davids: ^e gesegene
 [is] hy die komt in den Name des Heeren: Hosanna in de hooch-
 ste hemelen. Ende als hy te Jerusalem inquam / wiert de ghe-
 heele stadt beroert / seggende / Wie is dese? Ende de scharen se-
 den / Dese is Iesus / de Propheet van Nazareth in Galilea.
 Ende Iesus ginck inden Tempel Godes / ende dreef uyt alle
 die verkochten ende kochten inde Tempel / ende keerde om de ta-
 felen der wisselaers / ende de sit-stoelen der ghene die de dunben
 verkochten. Ende hy seyde tot haer / Daer is gheschreven: ^f
 Mijn Hups sal een hups des gebedts ghenacmt worden / maer
 ghy hebt dat tot eenen moordenaers-kynl ghemaect. Ende
 daer quamen blinde ende kreupelen tot hem in den Tempel / ende
 hy ghenas de selve. ^g Als nu de Overpriesters ende Schrif-
 geleerde sagen de wonderheden / die hy dede / ende de kinderen roe-
 pend in den Tempel / ende seggende / Hosanna den sone Davids /
 nazien sy dat seer qualick. Ende seyden tot hem / Hooft ghy
 [wel] / wat dese seggen? Ende Iesus seyde tot haer / Ja. Hebt ghy
 nont gelesen / ^h Vyt den mondt der jonghe kinderen ende de sooge-
 lingen hebt ghy [u] lof toeberent? Ende haer verlatende ginck
 hy van daer uyt de stadt na Bethania / ende overnachtte aldaer.
 Ende des morghens vroech als hy wederkeerde na de stadt /
 hongerde hem. Ende siende eenen vijghe-boom aen den wegh /
 ginck hy na hem toe / ende en vant niet aen den selven / dan alleen-
 lick

^b Jer. 62. 11.
^c Luc. 9. 9.
^d Job. 12. 15.

^e 1. Reg. 9.
 17.
^f 1. Sam. 17.
 24.

^g Psal. 118.
 25. 26.

^h Dan. 14. 26
ⁱ Mat. 11. 15
^j Luc. 19. 45.
^k 1. Sam. 2. 14.

^l 1. Reg. 8.
 29.
^m Jer. 56. 7.
ⁿ Jerem. 7. 11.
^o Luc. 16. 46.
^p 1. Marc. 11.
 27.

^q Psal. 3. 3.

^r Mat. 11.
 10.

lick bladeren. Ende seyde tot hem / Dyt u en worde gheen vrucht
meer in der eeuwichent. Ende de vijge-boom verdoorde ter stont.

Ende de Discipelen [dat] siende/verwonderden haer/segghen-
de/ Hoe is de vijge-boom[soo] ter stont verdoort? Doch Iesus
antwoordende seyde tot haer / Doozwaer segghe ick u / ¹ Indien
ghy gelooft haddet/ ende niet en twijffeldet/ghy sout niet alleen-
lick doen 't ghene den vijge-boom is [geschied] / maer indien ghy
oock tot desen berch seydet/Woort opgheheben ende in de zee ghe-
worpen / het soude gheschieden. ^m Ende al wat ghy sult begeer-

ren in 't gebedt/ gheloovende/ sult ghy ontfanghen. ⁿ Ende als
hy in den tempel gekomen was/quamen tot hem/terwile hy leer-
de/de Overpriesters ende de Ouderlingen des volcx / segghende/

• Dooz wat macht doet ghy dese dinghen? Ende wie heeft u dese
macht ghegheben? Ende Iesus antwoordende seyde tot haer/
Ick sal u oock etn woort vragen/ 't welck indien ghy my sult seg-
gen/so sal ick u oock seggen dooz wat macht ick dese dinghen doe.

5 De Doop Ioannis van waer was [die]? Dyt den hemel ofte
upt de menschen? Ende sy overleyden by haer selven ende seiden/
Indien wy seggen/Dyt den hemel/soo sal hy ons seggen/Waer-
6 om en hebt ghy hem dan niet geloofst? Ende indien wy seggen/

Dyt de menschen/soo vreesen wy de schare: ^p want sy houden alle
7 Ioannem dooz een Propheet. En sy Iesu antwoordende se-
den/Wy en weten 't niet. Ende hy seyde tot haer/ So en segge ick

8 u oock niet / dooz wat macht ick dit doe. Maer wat dunckt u?
Een mensche hadde twee sonen/ende gaende tot den eersten seyde/

9 Sone gaet henen/werckt heden in mijnen wijngaert. Doch hy
antwoorde/ende seyde/Ick en wil niet:ende daer na berouw heb-
10 bende/ ginck hy henen. Ende gaende tot den tweeden / seyde

desgelijcks. Ende dese antwoorde/ende seyde/ ^q Ick [gae] Heere/
11 ende hy en ginck niet. Wie van dese twee heeft den wille des

Vaders ghedaen? Sy seiden tot hem/De eerste. Iesus seyde tot
haer / Doozwaer ick segghe u / dat de tollenaers ende de hoeren u

12 voorgaen in 't Coninckrijcke Godts. ^r Want Ioannis is tot
u gekomen in den wech der gherechticheyt/ende ghy en hebt hem
niet geloofst:maer de tollenaers ende hoeren hebben hem geloofst:
13 doch ghy [sulcks] siende/en hebt daer nae geen berouw ghehad/
14 om hem te gelooven. Hooze een ander gelijckenisse. Daer was

¹ Matt. 17.
20.
² Luc. 17.6.
^m Mat. 7.7.
Mat. 11.24.
ⁿ Luc. 11.9.
Joan. 14.13.
ende 16.24.
Jacob. 1.5.
¹ Joan. 3.22.
ⁿ Marc. 11.
27.
^p Luc. 20.1.
^o Exo. 2.14.
Acq. 4.7.
ende 7.27.

^p Mat. 14.5
Marc. 6.20.

^q Ezech. 33.
31.

^r Mat. 3.1.
Psal. 80.9.
Ies. 5.1.
Jer. 2.21.
ende 12.10.
Marc. 12.1.
Luc. 20.9.

een

1. Chron.
24. 21.

* Psal. 2. 8.
Psal. 11. 2.
* Psal. 37.
18.
Psal. 2. 3.
Mat. 26. 3.
ende 27. 1.
Joh. 11. 53.

y Psal. 118.
22.
Jes. 8. 14.
ende 28. 16.
Mat. 12. 10.
Luc. 20. 17.
Act. 4. 11.
Rom. 9. 33.
1. Petr. 2. 6.
* 1. Cor. 3. 10.
Matt. 8. 12.
Jes. 55. 5.
Jes. 8. 15.
Zach. 12. 3.
Luc. 20. 18.
* Gal. 2. 34.
Luc. 20. 19.
Luc. 7. 10.
Joh. 7. 40.

een heere des huys / die eenen wijngaert plantede / ende settede eenen tuyn daer omme / ende groef eenen wijn-pers-back daer in / ende bouwde eenen toren / ende verhuerde dien den land-lieden en tensde buuten [landes]. Doe nu de tijdt der vruchten genaeckte / sant hy sijne dienstknechten tot de land-lieden om sijne vruchten te ontfanghen. Ende de land-lieden / nemende sijne dienst-knechten / hebben den eenen geslagen / ende den anderen ghedoot / ende den derden gesteennicht. Wederom sant hy andere dienst-knechten / meer [in 't gental] dan de eerste / ende sy deden haer desgelijcx. Ende ten laetsten sandt hy tot haer sijnen sone / segghende / Sy sullen mijnen sone ontfien. Maer de land-lieden den sone siende / senden onder malkanderen / Dese is de erfghenaem / komt laet ons hem dooden / ende sijne erfgenisse [aen ons] behouden. Ende hem nemende wierpen sy [hem] opt / buuten den wijngaert / ende doodden [hem]. Wanneer dan de Heere des wijngaerts komen sal / wat sal hy dien land-lieden doen?

Sy senden tot hem / Hy salde quade eenen quaden doot aen doen / ende sal den wijngaert anderen land-lieden verhueren / die hem de vruchten op hare tijden sullen gheven. Iesus seyde tot haer / Hebt ghy noyt ghelesen in de Schriften / De steen die de bouw-lieden verworpen hebben / dese is gheworden tot een hooft des hoecks: Van den Heere is dit gheschiet / ende het is wonderlick in onse ooghen. Daerom segghe ik u lieden / dat het Coninckrijk Gods van u sal wechgenomen worden / ende eenen volcke gegeven / dat sijne vruchten voortbrenghe. Ende wie op desen steen valt / die sal verplettert worden: ende op wien hy valt / dien sal hy vermorfelen. Ende als de Overpriesters ende Phariseen dese sijne gelijkenissen hoorden / verstoncken sy dat hy van haer sprack. Ende soeckende hem te vangen / vreesden sy de scharen / dewijle dese hem hielden voor een Propheet.

Het xxij. Capittel.

1 De gelijkenisse van een binst / tot welcke de eerst-ghewoode weygerden te komen. 8 Ende mochten daerom andere in hare plaetse ghenoot. 11 Onder de welcke een / verstaende sonder bruyt / staet uytghevozen wort. 17 Christus antwoort op de brage der Phariseen ende Herodianen / of men den tempel mach schattinghe gheven. 23 Op de brage der Sadduceen van de vrouwe die seuen mannen ghehad hadde: ende hy bewijst teghen haer de opstandinghe opt den dooden. 35 Verklaert welck het grootste ghebodin de werlt is. 41 Ende dat de Messias niet alleen Davids sone / maer ook sijn heere is.

Luc. 14. 10.
Luc. 19. 7.

Ende Iesus antwoordende sprack tot haer wederom doot ghe-
Elijkenissen / segghende / Het Coninckrijk der hemelen is
ghelijck 2

ghelijck een seker Coninck / die sijnen sone een bruyloft bereydt hadde. Ende sondt sijne dienstknechten upt om de ghenoodde ter bruyloft te roepen/ ende sy en wilden niet komen. Wederom sondt hy andere dienstknechten upt/ seggende/ seght den genoodden/ Siet/ ick hebbe mijn middachmael bereyt/ mijn offen/ ende de gemeste [beesten] zijn gheslachtet/ ende alle dinghen zijn gereedt/ komt tot de bruyloft. Maer sy [sulcks] niet achtende / zijn hen ghEGAEN/ dese tot sijnen acker/ gene tot sijne koopmanschap.

En de andere grepen sijne dienstknechten/ deden [haer] smaecthepdt aen/ ende dooddense. Als nu de Coninck [dat] hoorde/ wierdt hy toornich/ ende sijne krijghs-henzen sendende/ heeft die dootslagers verniet/ ende hare stadt in brandt ghesteken. Doe sende hy tot sijne dienstknechten/ De bruyloft is wel bereyt/ doch de genoodde en waren 't niet weerdich. Daerom gaet op de uptgangen der wegghen/ ende soo vele als ghinder sult vinden/ roept se tot de bruyloft. Ende de selve dienstknechten uitgaende op de wegghen/ vergaderden alle die sy vonden/ beyde quade ende goede/ ende de bruyloft wiert vervult met aensittende [gasten]. Ende als de Coninck inghegaen was om de aensittende [gasten] te oversien / sach hy aldaer een mensche niet ghekleedt [zijnde] mer een bruylofts-kleedt. Ende sende tot hem / Vriendt / hoe zijt ghy hier ingekomen/ geen bruylofts-kleedt [aen] hebbende? En de hy verstomde. Doe sende de Coninck tot de dienaers / Bindet sijne handen ende voeten/ neemt hem wech/ ende werpt [hem] upt in de buytenste duysternisse: ^b Daer sal zijn weeninghe ende knerssinghe der tanden. Want ^c vele zijn geropen/ maer weynige uytverkozen. ^d Doe gingen de Phariseen hen en hielden 't samen raedt/ hoe sy hem verstricken souden in [sijne] reden. Ende sy fonden upt tot hem hare discipelen met de Herodianen/ seggende/ Meester/ wy weten dat ghy waerachtich zijt/ ende den wech Godts in der waerheyt leert/ en na niemant en vraegt: ^e want ghy en siet den persoon der menschen niet aen. Seght ons dan/ Wat dunckt u? is het geoorloft den kaiser schattinghe te gheben/ ofte niet? Maer Iesus bekennde hare boosheyt/ sende/ Ghy gheveynsde / wat versoeckt ghy mi? Toont mi den schattingh-pennick. Ende sy brachten hem eenen pennick. Ende hy sende tot haer/ Wiens is dit beelddt ende het opschrift? ^f Sy

b Matth. 9.
12.
ende 13. 42.
ende 24. 51.
ende 25. 30.
Luc. 13. 28.
c Matth. 20.
16.
d Marc. 12.
13.
Luc. 10. 20.

e. Marc. 17.

25.

Rom. 13. 7.

f. Marc. 12.

18.

Mat. 20. 27.

Act. 23. 8.

g. Deut. 25. 5.

• Sy seiden tot hem / Des Kersers. Doe sende hy tot haer / 2
 Geest dan den Kerser dat des Kersers is / ende Gode dat Godts 2
 is. Ende sy die hoorzende verwonderden haer : ende hem ver- 2
 latende / zijn sy wech ghegaen. ^f Te dien selven daghe quamen 2
 tot hem de Sadduceen / die seggen datter geen opstandinge en is /
 ende vraeghden hem / Seggende / Meester / ^s Moses heeft ge- 2
 seght / Indien niemant sterft geen kinderen hebbende / soo sal sijn 2
 broeder des selven wijs trouwen / ende sijnen broeder zaet ver- 2
 ken. Nu waren daer by ons seiven broeders / ende de eerste [een 2
 wijs] getrouwt hebbende / sterft / ende dewijle hy geen zaet en had- 2
 de / so liet hy sijn wijs voor sijnen broeder. Desghelijcks oock de 2
 tweede / ende de derde / tot den sevendenden toe. Ten laetsten na al- 2
 le is oock de vrouwe ghestorven. An de opstandinghe dan / 2
 wiens wijs sal sy wesen van die seiven / want sy hebben se alle ghe- 2
 hadt. Maer Jesus antwoorde ende seide tot haer / Ghy 2
 dwaelt / niet wetende de Schriften / noch de kracht Godts. 2

Want in de opstandinge en nemen sy niet een houwelicke / noch 3
 en worden niet ten houwelicke uptghegheven : ^h maer sy zijn als 3
 Engelen Godts in den hemel. Ende wat aengaet de opstan- 3
 dinge der dooden / en hebt ghy niet gelesen 't gene van Godt tot u 3
 i. Gen. 3. 6, lieden ghesproken is / die daer seght / ⁱ Ick ben de Godt Abra- 3
 hams / ende de Godt Isaacs / ende de Godt Jacobs : Godt en is 3
 niet een Godt der doode / maer der levende. Ende de scharen [dit] 3
 hoorzende / ^k wierden verflagen over sijne leere. ⁱ Ende de Phari- 3
 seen gehoozt hebbende / dat hy den Sadduceen den mont ghestopt 3
 hadde / zijn te samen by een vergadert. ^m Ende een upt haer / 3
 [zijnde] een Wet-geleerde / heeft gevraegt / hem versoekende / en- 3
 de segghende / Meester / welck is het groot gebodt in de Wet ³ 3
 Ende Jesus seide tot hem / ^o Ghy sult lief hebben den Heere 3
 uwen Godt met geheel uw herte / ende met geheel uwe ziele / ende 3
 met geheel uw verstant. Dit is het eerste / en het groot gebodt. 3
 Ende het tweede desen ghelijck / [is] ^o Ghy sult uwen naesten 3
 lief hebben als u selven. Aen dese twee gheboden hanght de 4
 gantsche Wet ende de Propheten. ^p Als nu de Phariseen t'sa- 4
 men vergadert waren / vraeghde haer Jesus / Ende seide / Wat 4
 dunckt u van de Christus / Wiens sone is hy ? Sy seiden tot hem / 4
 Davids [sone]. Hy seide tot haer / Hoe noemt hem dan Da- 4
 vid

bid in den Geest /ijnen Heere / seggende / ⁹ De Heere heeft ge-
seght tot mijnen Heere / Sit aen mijne rechter- [handt] / tot dat
ick utwe vpanden sal gheset hebben tot een voet-banck utwer voe-
ten? Indien hem dan David noemt [ijnen] Heere / hoe is hy
sijn Sone? En niemant en konde hem een woort antwoorden:
noch niemant en durfde hem van die dage aen [pet] meer vragen.

Het xxij. Capittel.

¹ Christus vermaent sijne toehoorders / dat sy sullen volghen het gene de Schrifgeleerde ende Phari-
seer uyt Mose haer leeren / ende niet hare wercken. ⁵ Beschijft der selver gedepnshepde ende eergie-
righepde. ⁸ Ende vermaent de syne sich daer van te wachten / ende na nedrighepde te staen. ¹³ Der-
konicht het Wee achtmael ober de Pharisaeu ende Schrifgeleerde / om verscheydene hare woese stuc-
ken / als namelick / datse den Hemel slozen voer de menschen. ¹⁴ Der weduwen hupen op aten.
¹⁵ quade Joden- genooen maecten. ¹⁶ Verkeerdelich leerden sweeren by den Tempel / Altaer ende
Hemel. ²³ Kleene dingen verticiden / ende 't swaerste van de Wet na lieten. ²⁵ Datse her duyrenste
reynichden / ende niet het herte. ²⁷ De ghewitte graven ghelijck zijnde. ²⁹ Datse der ouder Pri-
yheten graven optimmerden / ende de inuulwe sochten te dooden. ³⁷ Vlaecht ober de hartneclichepde
der stadt Ierusalem / ende voorseghet haren onderganch.

¹ De sprack Iesus tot de scharen / ende tot sijne Discipelen /
² Segghende / ^a de Schrifgheleerde / ende de Phariseen zijn
³ gheseten op den stoel Moysis: ^b Daerom al wat sy u segghen dat
ghp houden sult / houdt [dat] ende doet [het] / maer en doet niet
nae hare wercken: ^c want sy segghen 't / ende en doen 't niet.
⁴ ^d Want sy binden lasten die swaer zijn ende qualick om dra-
⁵ gen / ende leggense op de schouderen der menschen / maer sy en wil-
⁶ len die met haren vingher niet verroeren. Ende alle hare werc-
ken doen sy ^e om van de menschen ghesien te worden. Want sy
maken ^f hare gedenck-cedels breedte / ende maken de zoomen van
⁷ hare kleederen groot. ⁸ Ende sy beminnen de voer-aensittinge
in de maelrijden / ende de voerghestoelten in de Synagogen.
⁹ Oock de begroetinghen op de mercken / ende van de menschen
¹⁰ ghenaeemt te worden Rabbi / Rabbi. Doch ghp en sult niet
Rabbi ghenaeemt worden / want een is uw' Meester / [namelick]
¹¹ Christus: ende ghp zijt alle broeders. Ende en sult niemant u-
wen vader noemen op der aerden: ¹ want een is uw' vader / [na-
¹² melick] die in de Hemelen is. Noch ghp en sult niet meesters
ghenoemt worden: want een is uw' meester / [namelick] Chri-
¹³ stus. ^k Maer de meeste van u / sal uw' dienaar zijn.
¹² Ende wie hem selven verhooghen sal / [die] sal vernedert wor-
den: ende wie hem selven sal vernederen / [die] sal verhooghe wor-
¹³ den. ^m Maer wee u ghp Schrifgheleerde ende Phariseen /
ghp ghebepnsde: Want ghp suyt het koninckrijk der Hemelen

9 Ps. 110. 1.
Acto. 2. 34.
1. Cor. 15.
25.
Hebr. 1. 3.
ende 10. 13.

a Mel. 8. 4.
b Deut. 17.
19.
Mal. 3. 6.
c Rom. 2.
19.
d Ies. 10. 2.
Luce 11. 46.
Acto. 15. 10.
e Mat. 6. 5.
f Deut. 6. 8.
ende 22. 12.
g Mat. 12.
38 / 39.
Luce 11. 43.
ende 20. 46.

h Jac. 3. 1.
i Mal. 1. 6.
k Mat. 20.
26.
l Job 22.
29.
Job. 29. 23.
Luce 14. 11.
ende 18. 14.
Jac. 4. 6. 10.
l. Petr. 5. 5.
m Luce 11.
52.

o. Mat. 12.
40.
Luce 10. 47.
2. Tim. 3. 6.
Eph. 1. 11.

voor de menschen / overmits ghy [daer] niet in en gaet / noch de
ghene die ingaen souden / niet en laet ingaen. "Wee u ghy 14
Schriftgeleerde ende Phariseen / ghy geveynsde : Want ghy eet
de hynsen der weduwen op/ende [dat] onder den schijn van lange
te bidden. Daerom sult ghy te swaerder oordeel ontfanghen.

Wee u ghy Schriftgeleerde ende Phariseen / ghy gheveynsde : 15
Want ghy omreyst zee ende lant om een Jode-genooot te maken:
ende als hy het geworden is / so maect ghy hem een kint der hel-
len / tweemaal meer dan ghy [zijt]. Wee u ghy blinde leyds- 16
den / die segget / So wie geswozen sal hebben hy den Tempel / dat
en is niet : maer so wie gheswozen sal hebben hy het gout des
Tempels / die is schuldich. Ghy dwase ende blinde : want welck 17
is meerder / het gout / ofte de Tempel die het gout hepligt? Ende 18
soo wie geswozen sal hebben hy den altaer / dat en is niet : maer so
wie gheswozen sal hebben hy de gabe / die daer op is / die is schul-
digh. Ghy dwase ende blinde : want wat is meerder / de gabe / 19
of den altaer die de gabe hepligt? Daerom wie sweert hy den 20
altaer / die sweert hy den selven / ende hy al wat daer op is. P En 21
de wie sweert hy den Tempel / die sweert hy den selven / ende hy
dien die daer in woont. Ende wie sweert hy den Hemel die 22
sweert hy den thoon Godts / ende hy dien die daer op sit. "Wee 23
u ghy Schriftgeleerde ende Phariseen / ghy gheveynsde / want
ghy vertient de munte / ende de dille / ende het komijn / ende ghy
laet na het swaerste der Wet / [namelick] het oordeel / ende de
barmhertighejdt / ende het gheloove. "Dese dinghen moesten
doen / ende de andere niet nalaten. Ghy blinde leydslieden / die 24
ghy de mugge uptsijget / ende den kemel doorszwelget. "Wee u 25
ghy Schriftgeleerde ende Phariseen / ghy geveynsde : want ghy
reynicht het buytensse des drinck-bekers ende des schotels /
maer van binnen zijns vol van roof ende onmatighejdt. Ghy 26
blinde Phariseer / reynicht eerst dat binnen in den drinck-beker
ende de schotel is / op dat oock het buytensse der selve reyn wor-
de. Wee u ghy Schriftgeleerde ende Phariseen / ghy ghe- 27
veynsde : want ghy zijt / de wit-gheplasterde graven ghelijck /
die van buuten wel schoon schijnen / maer van binnen zijns vol
doodes-beenderen ende aller onreynighejdt. Alsoo oock schijnt 28
ghy wel den menschen van buuten rechtveerdigh / maer van
binnen

o. Exod. 29.
37.
p. 1. Neg. 8.
13.
2. Chron. 6.
12.
9. 2. Chron. 6.
33.
Esa. 66. 1.
Mat. 5. 34.
Hiero. 7. 49.
1. Luce 11.
42.
1. Sam.
15. 22.
Psalm. 6. 6.
Mich. 6. 8.
1. Matth. 9.
13.
ende 13. 7.
1. Luce 11.
49.

Tit. 1. 15.
1. Act. 23. 3.

binnen zijt ghy vol gheveynstheydt ende ongherechtigheydt.
 2 Wee u ghy Schrift-gheleerde ende Phariseen / ghy ghe-
 veynsde: want ghy bouwt de graven der Propheten op / ende
 verciert de graf-teeckenen der rechtveerdighe. Ende segghet/
 Indien wy ten tijden onser Vaderen hadden gheweest / wy en
 souden niet haer geen gemeenschap gehad hebben aen het bloedt
 der Propheten. Aldus ghetuycht ghy [teghen] u selven / ^a dat
 ghy kinderen zijt der ghene die de Propheten ghedoodt heb-
 ben. Ghy [dan] oock vervult de mate uwer Vaderen.
 3 Ghy slangen/ghy adderen geboetsels/hoe sout ghy de helische
 4 verdoemenisse ontvlieden? ^c Daerom siet / ^d ick sende tot u
 Propheten / ende Wijsen / ende Schrift-gheleerde / ende uyt den
 selven sult ghy [sommighe] dooden ende kruycighen / ende [som-
 mighe] uyt den selven sult ^e ghy gheesselen in uwe Synagogen/
 ende sultse verbolghen van stadt tot stadt. Op dat op u kome
 alle het rechtveerdighe bloedt / dat vergoten is op der aerden/
^f van het bloedt des rechtveerdighen Abels af / tot op ^g het bloedt
 Zacharie des soons Barachie / welcken ghy ghedoodt hebt tus-
 5 schen den Tempel ende den Altaer. Doozwaer segge ick u / alle
 7 dese dinghen sullen komen over dit gheslachte. ^h Jerusalem/
 Jerusalem / ghy die de Propheten doodet / ende ⁱ steenicht die tot
 u gesonden zijn: ^k Hoe menichmael hebbe ick uwe kinderen wil-
 len by-een vergaderen / ghelijckerwijs een hinne hare kiecken
 by-een vergadert onder de vleughelen / ende ghy-lieden en hebt
 8 niet ghewilt. ^l Siet uw huys wordt u woest ghelaten.
 9 Want ic segge u/ghy en sult my van nu aē niet sien/tot dat ghy
 seggen sult/^m Gesegent is hy die komt in den Name des Heeren.

Het xxiiij. Capittel.

¹ Christus voorspelt de verwoestinghe des Tempels ende der stadt Jerusalem / verhalende de swa-
 righeden ende teckenien/die voer ende ontrent deselve souden gheschieden. ¹⁵ Wijs aen de Propheete
 Daniels van deselve verwoestinghe/ende vermaent om sich te bereyden tot een haestige vlucht/om desen
 groeten jammer te ontgaen. ²³ Waerschoyt tegen de verleydinghe der valsche Christi ende der val-
 seche Propheten. ²⁹ Propheetert verder van het eynde der werelt/ende van sijne laetste toekomst te
 nootdeelen/welcker heerlijckheyt ende sekerheyt hy beschrijft/ aenwijsende de teckenien/die ontrent desel-
 ve souden gheschieden. ³⁶ Doch dat den dagh ende ure des selven niemant van Godt alleen bekent en
 is. ³⁷ Vergelijcke de tijden deser toekomst/by de tijden van Joel voer de Sundvloet. ⁴² Daer
 op vermaent hy tot waken/door ghelijckenisse so van een huys-vader / wakende teghen de komste des
 diefs. ⁴⁵ Als van een getrouw ende van een boose dienst-knecht.

¹ Ende ^a Iesus ginck uyt ende verrock van den Tempel / ende
 sijne Discipelen quamen by hem / om hem de geboutwen des
 2 Tempels te toonen. Ende Iesus sende tot haer / En siet ghy

Dij

niet

^a Mar. 13.
² Luce 21.5.

¹ Ps. 69. 26.
² Jer. 7. 33.
³ Mich. 3. 12.
⁴ Act. 1. 20.
⁵ Ps. 118.
⁶ 26.

^b Mat. 3. 7.
^c Luce 11.
^d 49.
^e Matth. 10. 16.
^f Luce 10. 3.
^g Joan. 16. 2.
^h Act. 7. 52.
ⁱ Matth. 10. 17.
^j Act. 5. 40.
^k Gen. 4. 8.
^l Heb. 11. 4.
^m 2. Chron. 24. 21.

² Luce 11.
⁴⁷.

^a Act. 7. 52.
¹ Thess. 2.
¹⁵.

^h Luce 13.
³⁴.
ⁱ Matth. 21.
³⁵.
^k Ps. 17. 8.
^{ende} 91. 4.

b. 1. Reg. 9. niet alle dese dinghen? Doozwaer segge ick / ^b Hier en sal niet se-
 2. 8. nen] steen op den [anderen] steen ghelaten worden / die niet afge-
 Mich. 1. 12. broken en sal worden. ^c Ende als hy op den Oliffberch geseten
 Luce 19. 44. was / ginghen de Discipelen tot hem alleen / segghende / ^d Seght
 c. Mat. 13. ons / wanneer sullen dese dingen zijn? ende welck [sal] het reecken
 1/3. [zijn] van uwe toekomst / ende van de voleyndinghe der werelt?

^e Jer. 29. 8. Ende Iesus antwoordende seide tot haer / ^e Siet toe / dat u
 Ephes. 5. 6. niemant en verleyde. ^f Want vele sullen komen onder mijnen
 Coloss. 2. 18. name / segghende / Ick ben de Christus / ende sy sullen vele verley-
 2. Thess. 23. den. Ende ghy sult hooren van oorlogen / ende gheruchten van
 1. Joann. 4. 1. oorlogen. Siet toe / en wordet niet verschrickt: want alle [die] din-
 f. Jer. 14. 14. ende 23. 23. gen moeten geschieden / maer noch en is het eynde niet. ^g Want
 Joann. 5. 43. der smerten. ^h Als dan sullen sy u overleveren in verdrukkinge /

^g Jer. 19. 2. ende sullen u dooden / ende ghy sult ghehaet worden van alle volc-
 h. Matth. 10. 11. keren / om mijns Naems wille. Ende dan sullender vele ge-er-
 Luce 21. 11 / 11. gert worden / ende sullen malkanderen overleveren / ende malkan-
 1. Cor. 15. 20. deren haten. Ende vele valsche Propheten sullen opstaen / ende
 Apoc. 1. 10. 1. 2. Pet. 2. 1. 2. Tim. 3. 1. sullender vele verleyden. Ende om dat de ongerechtigheyt ver-
 2. 1. menichvuldicht sal worden / soo sal de liefde van velen verkouden.

ⁱ Matth. 10. 22. Maer wie volherden sal tot den eynde / die sal saligh worden. ^j
 1. 2. 2. Ende die Euangelium des Koninckrijcks sal in de geheele we-
 Marc. 13. 13. relt gepredickt worden / tot een getuygenisse allen volkeren: ende
 Luce 21. 19. dan sal het eynde komen. ^m Wanneer ghy dan sult sien den
 Apoc. 2. 7 / 10. grouwel der verwoestinge / waer van gesproken is dooz ⁿ Daniel
 ende 3. 10. den Prophet / staende in de heylige plaetse (die [het] leest die merc-
 m. Marc. 13. 14. ke daer op.) Dat alsdan die in Judea zijn / vlieden op de bergen. ^o
 Luce 21. 20. Die op het dach is / en kome niet af / om yet uyt sijn huys wech
 n. Dan. 9. 27. te nemen. Ende die op den acker is / en keert niet weder te rug-
 1. 1. ge / om sijne kleederen wech te nemen. Maer wec den bevuch-
 1. 1. ten ende den sogende [vrouwen] in die dagen. Doch bidt dat u

^o Est. 1. 12. we vlucht niet en gheschiede des winters / noch ^p op eenen Sab-
 p. Dan. 12. bath. ^p Want alsdan sal groote verdrukkinge wesen / hoedanne
 1. 1. niet en is gheweest van het begin der werelt tot nu toe / noch oock
 niet

2 niet zijn en sal. Ende so die dagen niet verkozt en wierden/ geen
 bleesch en soude behouden worden: maer om der upverkoene
 3 wille sullen die dagen verkozt worden. Alsdan/ so pement tot u
 lieden sal seggen/ Siet hier is de Christus/ oft daer/ en gheloofst
 4 het niet. Want daer sullen valsche Christi/ ende valsche Pro-
 pheten opstaen/ ende sullen groote teekenen ende wonderheden
 doen/ alsoo dat sy (indien het moghelick ware) oock de upverko-
 5 rene souden verleyden. Siet ick hebbe [het] u voorseghet.
 6 Soo sy dan tot u sullen seggen/ Siet hy is in de woestijne/ en
 gaet niet upt: Siet [hy is] in de binnen kameren/ en gheloofst het
 7 niet. Want ghelyck de blyren uptgaet van het Oosten/ ende
 schijnt tot het Westen/ also sal oock de roekomst des Soons des
 8 menschen wesen. Want alwaer het doode lichaem sal zijn/
 9 daer sullen de arenden vergadert worden. Ende terstont na
 de verdruckinghe dier daghen/ sal de Sonne verduystert wor-
 den/ ende de Maene en sal haer schijnsel niet gheven/ ende de
 Sterren sullen van den Hemel vallen/ ende de krachten der heme-
 10 len sullen betweert worden. * Ende alsdan sal in den hemel ver-
 schijnen het teeken des Soons des menschen: ende dan sullen al-
 le de gheslachten der aerde weenen/ ende sullen den Sone des
 menschen sien komende op de wolcken des hemels/ met groote
 11 kracht ende heerlickheyt. Ende hy sal sijne Enghelen upt sen-
 den met een basupne van groot gheluyt/ ende sy sullen sijne upt-
 verkoene by een vergaderen upt de vier winden/ van [het een]
 12 upterste der hemelen/ tot [het ander] upterste der selve. * Ende
 leert van den vygeboom dese ghelijckenisse: Wanneer sijnen tack
 nu teer wordt/ ende de bladeren upspruyten/ soo weet ghy dat de
 13 somer nae by is. Alsoo oock ghy lieden/ wanneer ghy alle dese
 dinghen sult sien/ soo weet dat [het] nae by is voorde deure.
 14 Voorwaer segghe ick u/ dit gheslachte en sal gheensins voorby
 15 gaen/ tot dat alle dese dinghen sullen gheschiet zijn. ^b De hemel
 ende de aerde sullen voorby gaen/ maer mijne woorden en sullen
 16 gheensins voorby gaen. Doch van dien dagh ende upre en
 weet niemant/ oock niet de Enghelen der hemelen/ dan mijn Va-
 17 der alleen. ^d Ende gelijk de dagen Noë [waren]/ also sal oock
 18 zijn de toekomst van den Sone des menschen. Want ghelyck
 sy waren in de dagen voorde sundervloet/ eterde ende drinckende/
 19

D u j

trou-

9. Mat. 13.
 21.
 Luc. 21. 8.
 1. Thess. 2. 1.
 2. Thess. 2. 1.
 11.
 1. Luc. 17. 23.
 1. Joh. 3. 31.
 Luc. 17. 36.
 1. Jesa. 13. 10.
 1. Jer. 31. 7.
 Joel 2. 31.
 ende 3. 15.
 Mat. 13. 24.
 Luc. 21. 25.
 1. Dan. 7. 10.
 Mat. 16. 27.
 ende 25. 31.
 ende 26. 62.
 Mat. 13. 26.
 ende 14. 62.
 Luc. 21. 27.
 Act. 2. 11.
 3. Thess. 1. 10.
 10.
 Apoc. 1. 7.
 y Apoc. 1. 7.
 2. 1. Cor. 15. 52.
 1. Thess. 4. 16.
 a. Marc. 13. 29.
 Luc. 21. 29.
 b. Marc. 13. 31.
 Ps. 102. 27.
 Jer. 31. 6.
 1. Jer. 1. 11.
 c. Marc. 13. 32.
 Act. 1. 7.
 d. Gen. 6. 2.
 Luc. 17. 26.
 1. Pet. 3. 20.
 2. Pet. 2. 5.

1. **Wien 7. 9.** **trontwende ende ten houwelicke uptgevende/** ^e **tot den dach toe/ in**
welcken Moē in de Arcke ginch: **Ende en bekenden 't niet tot** ³⁹
dat de sunde- vloet quam/ ende haer alle wech nam: **alsoo sal oock**
zijn de toekomste des Soons des menschen. ^f **Alsdan sullender** ⁴⁰
 twee op den acker zijn/ de een sal aenghenomen/ ende de ander sal
verlaten worden. **Daer sullen twee [vrouwen] malen in den** ⁴¹
meulen/ de eene sal aengenomen/ ende de andere sal verlaten wor-
den. ^g **Waeckt dan / want ghy en weet niet in welcke upre utw** ⁴²
Heere komen sal. ^h **Maer weet dit / dat soo de heere des hups** ⁴³
geweten hadde in welcke nachtwake de dief koinen soude/ hy sou-
de ghewaecht hebben / ende en soude sijn hups niet hebben laten
dooz-graben. **Daerom zijt oock ghy bereyt / want in welcke** ⁴⁴
upre ghy 't niet en meynt/ sal de Sone des menschen komen.
ⁱ **Wie is dan de getrouwe ende voorzichtigte dienstknecht / den** ⁴⁵
welcken sijn Heere over sijne dienst-boden ghestelt heeft/ om hen-
lieden [haer] voedsel te gheven ter rechter tijt. **Salich is die** ⁴⁶
dienstknecht/ welcken sijn Heere komende sal vinden alsoo doende.
Doozwaer ick segge u/ dat hy hem sal setten over alle sijne goe- ⁴⁷
deren. **Maer so die quade dienstknecht in sijn herte soude seg-** ⁴⁸
gen/ Mijn Heere vertroeft te komen: **Ende soude beginnen [sij** ⁴⁹
ne] mede dienst-knechten te slaen / en te eten ende te drincken met
de dronckaerts: **So sal de heere deses dienstknechts komen ten** ⁵⁰
dage/ in welcken hy [hem] niet en verwacht/ en ter upre die hy niet
en weet. **Ende sal hem afschepden/ ende sijn deel setten met de** ⁵¹
gebeynsde. ^k **Daer sal weeninge zijn/ ende knersinge der tanden.**

Het xxv. Capittel.

1 Dooz de ghelijkenisse van sijf wijs / ende sijf dwase maechden / bemaent Christus wederom tot waeren regen sijn toekomsse. 14 Ende dooz de ghelijkenisse van de dienstmaechten / die eick hare taellen ten van den heere ontfaugen hadden / om haer mede wijs te doen / bemaent hy tot gerrouwe bescrevunge der gaven van Godt een peder gegeven. 31 Daer na beschijft hy sijne laetse toekomsse ten oordele / hoe hy sijne schapen van de bocken onderscheiden / ende ocker beede bonnisse szejken en invoeeren sal.

Alsdan sal het Koninckrijk der Hemelen ghelijck zijn tien
maechden/welcke hare lampen namen/ende ginghen upt/den
Wyndegom te ghemoet. Ende vijf van haer waren wijsse/ende
de vijf waren dwase. Die dwases [waren] hare lampen nemen-
de/en namen gheen olie met haer. Maer de wijsse namen olie in
hare vaten met hare lampen. Als nu de Wyndegom vertoesde/
wierden sy alle slummerich/ende vielen in slaep. Ende te mid-
dernacht gheschiedde een geroep/Siet de Wyndegom komt/gaet
upt

1. ⁷upt hem te gemoet. Doe stonden alle die maechden op / ende be-
 2. ⁸reypden hare lampen. Ende de dwase seiden tot de wijse / Gheeft
 3. ⁹ons van uw' olie / want onse lampen gaen upt. Doch de wijse
 4. ¹⁰antwoorden / seggende / [Geensins] / op datter misschien voer ons
 5. ¹¹ende voer u niet ghenoech en is: maer gaet liever tot de verkoo-
 6. ¹²pers / ende koopt voer u selven. Als sy nu henen gingen om te
 7. ¹³koopen / quam de Vyndegom / ende die gereedt [waren] / ginghen
 8. ¹⁴met hem in tot de byplost / ende de deure wiert gesloten. Daer
 9. ¹⁵na quamen oock de andere maechden / seggende / Heere / Heere / doet
 10. ¹⁶ons open. Ende hy antwoordende / seide / Voer waer segghe ick
 11. ¹⁷u / ick en^a kenne u niet. ^b Soo waecht dan / want ghy en weet
 12. ¹⁸den dagh niet / noch de ure / in dewelcke de Sone des menschen
 13. ¹⁹komen sal. ^c Want [het is] ghelijck een mensche die buyten
 14. ²⁰'s landts reysende / sijne dienstknechten riep / ende gaf haer sijne
 15. ²¹goederen over. Ende den eenen gaf hy vijf talenten / ende den
 16. ²²anderen twee / ende den derden een / een pghelick na sijn vermo-
 17. ²³gen / ende verreyde terstont. Die nu de vijf talenten ontfangen
 18. ²⁴hadde / ginck henen ende handelde daer mede / ende wan andere
 19. ²⁵vijs talenten. Desgelijcks oock die de twee [ontfangen hadde] /
 20. ²⁶die wan oock andere twee. Maer die het een ontfangen hadde /
 21. ²⁷ginck henen ende groef in de aerde / ende verberghde het gelt sijns
 22. ²⁸heeren. Ende nae eenen langen tijt quam de heere van deselve
 23. ²⁹dienstknechten / ende hield rekeninghe met haer. En die de vijs
 24. ³⁰talenten ontfangen hadde / quam ende bracht tot hem andere vijs
 25. ³¹talenten / seggende / Heere vijs talenten hebt ghy my gegeven / an-
 26. ³²dere vijs talenten hebbe ick boven deselve ghewonnen. Ende
 27. ³³sijn heere seide tot hem / Wel / ghy goede ende ghetroutwe dienst-
 28. ³⁴knecht / ^d over weynich zijt ghy getrouw geweest / over vele sal
 29. ³⁵ick u setten / Gaet in / in de vreughde uwes heeren. Ende die de
 30. ³⁶twee talenten ontfanghen hadde / quam oock tot hem ende seide /
 31. ³⁷Heere twee talenten hebt ghy my ghegeven / siet / twee andere ta-
 32. ³⁸lenten hebbe ick boven deselve ghewonnen. Sijn heere seide
 33. ³⁹tot hem / Wel / ghy goede ende getrouwe dienstknecht / over wey-
 34. ⁴⁰nige zijt ghy getrouw geweest / over vele sal ick u setten: gaet in /
 35. ⁴¹in de vreughde uwes heeren. Maer die het een talent ontfan-
 36. ⁴²ghen hadde / quam oock ende seide / Heere / ick kende u dat ghy een
 37. ⁴³hart mensche zijt / maepende daer ghy niet ghezaept en hebt / ende

vergaderende van daer/[waer] ghy niet gestropt en hebt. Ende²⁵
beveest zijnde/ben ick henen gegaen/ende hebbe uw' talent ver-
borgghen inde aerde: siet / ghy hebt het uwe. Maer sijn heere²⁶
antwoordende seyde tot hem/Ghy boose ende luyse dienstknecht/
ghy wist dat ick maeye daer ick niet ghezaent en hebbe/ende van
daer vergadere waer ick niet gestropt en hebbe. So moest ghy²⁷
dan mijn gelt den wisselaren ghedaen hebben/ ende ick komende
soude het mijne weder ghenomen hebben met woeker. Neemt²⁸
dan van hem het talent wech/ en geest het den genen/die de tien
talenten heeft. Want een pegelick die heeft/[dien] sal ghege-²⁹
ben worden/ende hy sal overbloedich hebben: maer van de ghene
die niet en heeft/van dien sal genomen worden oock dat hy heeft.

Ende den onnutten dienstknecht werpt uyt in de buktenste³⁰
duysternisse/ daer sal weeninge zijn ende knersinghe der tanden.

Ende wanneer de Sone des menschen komen sal in sijne³¹
heerlickheyt/ende alle de heylighe Engelen met hem/dan sal hy
sitten op den³² thoon sijner heerlickheyt. Ende voor hem sul-
len alle de volckeren vergadert worden / ende hy sal se van mal-
kanderen scheidten / ghelijck de herder de schapen van de bocken
scheidet. Ende hy sal de schapen tot sijner rechter-[hant] set-³³
ten/ maer de bocken tot [sijner] linker-[handt]. Alsdan sal de³⁴
Coninck segghen tot de ghene die tot sijner rechter-[handt zijn]/
komte ghy ghesegghende mijns Vaders/be-erst dat Coninckrijck/
k³⁵ welck u berendt is van de grontlegginge der werelt. Want³⁶
ick ben hungerigh gheweest/ende ghy hebt my te eten ghegeven:
Ick ben dorstigh gheweest/ende ghy hebt my te drincken ghege-
ven: Ick was een vreemdelinck / en ghy hebt my geherberghet.

[Ick was]³⁷ naect/ende ghy hebt my gekleet: Ick ben kranck³⁸
gewest / ende ghy hebt my besocht: Ick was in de gevangen-
nisse / ende ghy zijt tot my ghekomen. Dan sullen de rechebeer-³⁹
dighe hem antwoorden/ segghende/ Heere/ wanneer hebben wy u
hungerich gesien/ende gespijsicht? ofte dorstigh/ende te drincken
gegeven? Ende wanneer hebben wy u een vreemdelinck gesien/⁴⁰
ende geherberghet? ofte naect ende ghekleedet? Ende wanneer⁴¹
hebben wy u kranck gesien/ofte inde gevangenisse/ ende zijn tot
u ghekomen? Ende de Coninck sal antwoorden ende tot haer⁴²
seggen/ Doo?waer segge ick u/ voor so veel ghy [dit] een van de-
se mijne

e Matth.

13.12.

Mar. 4.25.

Luce 8.18.

ende 19.26.

f Matth. 8.

12.

ende 13.42.

ende 22.13.

ende 24.51.

Luce 13.28.

g Matth.

16.27.

ende 26.64.

Mar. 14.

63.

Luce 21.27.

Act. 1.11.

1. Th. 4.16.

2. Th. 1.10.

Apoc. 1.7.

h Matth.

19.28.

i Ezech. 34.

17.20.

Matth. 13.

19.

k Matth.

26.23.

Mar. 10.

63.

Jer. 58.7.

Ezech. 18.7.

n Heb. 13.2.

1. Jez. 58.7.

Jas. 2.15/6.

2. Tim. 1.

6.

Psal. 19.

7.

Matth. 10.

2.

Mar. 9.41.

Matth. 13.20.

Luce 9.6.

se mijne minste broeders ghedaen hebt/so hebt ghy [dat] my ghe-
daen. Dan sal hy seggen oock tot de gene die ter slijcker- [hant
zijn] / 9 Gaet wech van my ghy verbloecte in het : eeuwighe
vyer/ t welck den Duyvel ende sijne Engelen bereypt is. Want
ick ben hungerich geweest/ ende ghy en hebt my niet te eten gege-
ven: Ick ben dorstich geweest/ ende ghy en hebt my niet te drinc-
ken gegeven. Ick was een vreemdelingh/ ende ghy en hebt my
niet gheherberghet: Naectt/ ende ghy en hebt my niet ghekleedt :
Kranck/ ende in de ghevanckenisse/ ende ghy en hebt my niet be-
socht. Dan sullen oock dese hem antwoorden/ seggende/ Heere/
wanneer hebben wy u hungerich gesien/ of dorstich/ of een vroom-
delingh/ of naectt/ of kranck/ ofte in de ghevanckenisse/ ende en
hebben u niet ghedient? Dan sal hy haer antwoorden ende seg-
gen/ Doo?waer segge ick u : 1 booz soo veel ghy [dit] een van dese
minste niet gedaen en hebt/ soo en hebt ghy het my oock niet ghe-
daen. Ende dese sullen gaen in de eeuwighe pijn : maer de
rechtveerdighe in dat eeuwighe leven.

9 Psal. 6.9.
Matt. 7.23.
Luce 13.25/
27.
1 Iesa. 30.
33.
Apoel. 19.20.

1 Psal. 4.14.
31.
ende 17.7.
Zach. 2.8.
1 Paul. 12.
2.
Joan. 5.29.

Het xxvj. Capittel.

1 Christus boozseght wederom sinen doot. 3 Over welcken de Overste der Joden beraedtslagen.
6 Wordt te Bethanien van een vrouwe ghesalft. 10 Welcker daer hy berantwoordt ende prist.
14 Judas verkoopt Christum. 17 Christus doet het Pascha bereyden/ ende ver het selve met sijne Dis-
cipelen/ ende boozseght de verraderye Jude. 26 Steet daer in sijn Maondemael in. 31 Boozseght
sijne Discipelen hare verstroopinghe/ ende Petro sinen val. 36 Verbaught sijn tijden in een hof met
geoorde benauwtheit ende sterck liden/ bemaende sijne Discipelen die slapen/ tot waken ende bid-
den. 47 Wordt van Juda verraden met eenen kus/ ende van de Joden gebangen. 51 Bestraft Pe-
trum/ die des Over-priesters dienstknecht een oore afhouwt. 57 Wordt tot Cajaphas booz den
Naectt ghebracht. 59 Booz valsche gheluyghen aengheklacht. 63 Bekeert dat hy de Christus is.
65 Wordt daer over als een Godes-lasteraer veroordeelt/ ende smadelich mishandelt. 69 Petrus
verlaecht Christum. 75 Komt tot keruuse/ ende beweent sinen val.

1 Ende het is geschiedt/ als Iesus alle dese woorden ge-eyndicht
2 Ehadde/ dat hy tot sijne Discipelen sende. 2 Ghy weet dat na
twee daghen het Pascha is/ ende de Sone des menschen sal over-
3 ghelevert worden/ om gekruncicht te worden. b Doe verga-
derden de Over-priesters ende de Schrifstgheleerde ende de Ou-
derlinghen des volcks/ in de sale des Hoogen-Priesters/ die ghe-
4 naemt was Cajaphas. Ende beraedtslaechden t'samen/ dat
5 sy Iesum met listigheyt vangen ende dooden souden. Doch sy
6 volck. Als nu Iesus te Bethanien was/ ten huse Symonis
7 des Melaeltschen. c Quam tot hem een Vrouwe/ hebbende een
alabaster-flesche met seer kostelicke Salve/ ende gootse upt op
8 sijn hooft/ daer hy aen [tafel] sat. Ende sijne Discipelen [dat]
siende/

a Mar. 14.
1.
Luce 22.1.
Joan. 13.1.
b Psal. 2.2.
Joan. 11.47.
Actoel. 4.27.

c Mar. 14.
3.
Luce 7.37.
Joan. 11.2.
ende 12.3.

D v

siende/

siende / namen 't seer qualick / segghende / Waer toe dit verlies?

Want dese salve hadde kommen diere verkocht/ende de pennin-
gen den armen gegeven worden. Maer Iesus[sulcr] verstaen-

de / seyde tot haer / Waerom doet ghy dese Vrouw moepte aen?

d Matth. 17.
11.

h Marc. 14. 7.
Joan. 12. 3.

Want sy heeft een goet werck aen my gewrocht. ^d Want de ar-

me hebt ghy altyt met u/maer my en hebt ghy niet altyt. Want

als sy dese salve op mijn lichaem gegoten heeft/ so heeft sy het ge-

daen tot [een voorbereydinghe van] mijne begravenisse. Door-

waer segge ick u/ Alwaer dit Euangelium gepredickt sal worden

in de geheele werelt / [daer] sal oock tot harer gedachtenisse ghe-

e Marc. 14.
10.

f Luc. 22. 4.

spproken worden van 't gene sy ghedaen heeft. ^e Doe ginck een

van de twaelve genaemt Judas Iscariot/ tot de Overpriesters/

Ende seyde/ Wat wilt ghy my geven/ende ick sal hem u over-

f Zach. 11.
12.

leveren? Ende sy hebben hem toegeleght ^f dertich silbere [pennin-

ghen]. Ende van doen af socht hy gelegentheyt/ op dat hy hem

g Marc. 14.
12.

h Luc. 22. 7.

i Luc. 22. 12.

17.

overleveren mochte. ^g Ende op den eersten [dach] ^h der ongehe-

velde [brooden] / quamen de Discipelen tot Iesum/segghende tot

hem / Waer wilt ghy dat wy u bereyden het Pascha te eten?

En hy seyde / Gaet henen in de stadt tot sulck eenen/ende seg-

get hem/ De Meester seght/ mijnen tijde is na hy/ ick sal by u het

Pascha houden met mijne Discipelen. Ende de Discipelen de-

h Marc. 14.
17.

i Luc. 22. 14.

j Joan. 13. 21.

k Act. 1. 17.

ⁱ Ende als het avondt geworden was/ sat hy aen met de twael-

ve. Ende doe sy aten seyde hy/ Doorwaer ick segge u/ dat ^k een

van u my sal verraden. Ende sy seer bedroeft geworden zijnde/

begon een pegelick van haer tot hem te seggen/ Wen ick 't Heere?

l Psal. 41. 10.

m Luc. 22. 21.

n Joan. 13. 18.

En hy antwoordende seyde/ ^l Die de handt met my in de scho-

tel indoopt / die sal my verraden. De Sone des menschen gaet

wel henē/ gelijk van hem geschreven is/ maer wec dien mensche/

door welcken de Sone des menschen verraden wordt/ het ware

hem goet/ so die mensche niet ghebozen en hadde geweest. Ende

o Marc.
14. 24.

p Luc. 22. 19.

q Col. 1. 23.

Judas/ die hem verriet/ antwoorde ende seyde/ Wen ick 't Rab-

bi? Hy seyde tot hem / Ghy hebt het gheseght. ^m Ende als sy

aten/ nam Iesus het broodt/ en gesegent hebbende brack hy het/ en

gaf het den Discipelen/ en seyde/ Nemet/ etet/ dat is mijn lichaem.

Ende hy nam den drinck-beker / ende ghedaenckte hebbende gaf

haer [dien]/ seggende/ Drinkt alle daer upt. Want dat is mijn

bloedt/

bloedt/ⁿ het [bloedt] des Nieuwen Testaments/^t welck voor vele vergoten wort / tot vergevinge der sonden. Ende ick segghe u / dat ick van nu aen niet en sal drincken van dese vrucht des wijns / tot op dien dagh / wanneer ick met u de selve nieuwt' sal drincken in 't Coninckrijck mijns Vaders. ° Ende als sy den lof-sanck gesongen hadden / ginge sy upt na den olijfburch. Doe seyde Iesus tot haer / Ghy sult alle aen my ghe-ergert worden in desen nacht: Want daer is geschreven/^v Ick sal den herder slaen / ende de schapen der kudde sullen verstroyt worden. ⁹ Maer na dat ick sal opgestaen zijn / sal ick u voorgaen na Galileen. Doch Petrus antwoordende seyde tot hem / Al wierden sy doock alle aen u ge-ergert / ick en sal nimmermeer ge-ergert worden. Iesus seyde tot hem / Voorwaer ick segge u / dat ghy in desen selven nacht / eer de haen gekraeyt sal hebben / my driemael sult verloochenen. Petrus seyde tot hem / Al moeste ick doock met u sterben / so en sal ick u geensins verloochenen. Desgelijck seyde doock alle de discipelen. ° Doe ginck Iesus met haer in een plaetse genaemt Gethsemane / en seyde tot de discipelen / Sit hier neder tot dat ick henen gae / en aldaer sal gebeden hebben. En met hem nemende Petrum / en de twee sonen Zebedei / begon hy droevich en seer bangst te worden. ° Doe seyde hy tot haer / Mine ziele is geheel bedroeft tot der doot toe: blijft hier en waecht met my. Ende een wepnich voortgegaet zijnde / viel hy op sijn aengesigt / biddende en seggende / * Mijn Vader / indien 't mogelick is / laet dese drinckbeker van my voorby gaen: ° Doch niet gelijck ick wil / maer gelijck ghy [wilt]. Ende hy quam tot de discipelen / ende vondse slapende / ende seyde tot Petrum / En konde ghy dan niet een upre met my waken? Waecht ende bidt / op dat ghy niet in verfoekinghe en komt: ° de gheest is wel ghewilligh / maer het vleesch is swack. Wederom ten tweeden mael henen gaende badt hy / seggende / Mijn Vader / indien dese drinckbeker van my niet voorby en kan gaen / ten sy dat ick hem drincke / utwen wille gheschiede. Ende komende [by haer] vondt hyse wederom slapende: want hare ooghen waren beswaert. Ende haer latende ginck hy wederom henen / en badt ten derden mael / seggende de selve woorden. Doe quam hy tot sijne discipelen / ende seyde tot haer / Slaept [nu] voort / ende rustet: Siet de upre is na by gekomen / ende de

Done

o Marc. 14.

26.

Luc. 22. 39.

Joan. 18. 10.

p Zach. 13. 7.

Joan. 16. 31.

q Marc. 14.

28. en 16. 7.

r Luc. 22. 33.

f Joan. 13.

38.

t Marc. 14.

32.

Luc. 22. 39.

Joan. 18. 10.

v Joan. 12.

27.

x Luc. 22.

41.

y Mat. 20.

28. en 22. 33.

z Joan. 6. 33.

a Galat. 5.

17.

Sone des menschen wordt overgelevert in de handen der sonda-
ren. Staet op/ laet ons gaen / siet / hy is na by die my verract.

b Mat. 14.

43.

Luce 22. 47.

Jaan. 18. 3.

Ende als hy noch sprack / siet / Judas een van de twaelve
quam/ende met hem een groote schare/met sweerden ende stocken/
[gesonden] van de Overpriesteren ende Ouderlingen des volcks.

Ende die hem verriet/hadde haer een teecken gegeven/seggen-
de/ Dien ick sal kussen/ deselve is 't/ grijpt hem. Ende ter stont

c 2. Sam.

20. 9.

komende tot Jesum / seyde hy / Weest ghegroet Rabbi: ende hy
kuste hem. Maer Jesus seyde tot hem / Vriendt waer toe zijt
ghy hier? Doe quamen sy toe/ ende sloegen de handen aen Jesum/
ende grepen hem. Ende siet/ een van de gene die met Jesu wa-
ren/de handt upstekende/ troock sijn sweerdt upt/ende slaende den
dienstknecht des Hooghen-Priesters/ hiewt sijne oore af. Doe
seyde Jesus tot hem / Keert uw sweerdt weder in sijne plaetse:

d Gen. 9. 6.

Apoc. 13. 10.

want alle die het sweert nemen/sullen door het sweerdt vergaen.
Of meynt ghy dat ick mijnen Vader nu niet en kan bidden/
ende hy sal my meer als twaelf legioenen Enghelen bysetten?

e Psal. 22.

7.

Ende 69. 2.

10.

Luce 24. 25.

Hoe souden dan de Schriften verbult worden / [die segghen]
dat het also geschieden moet? Ter selver upre sprack Jesus tot
de scharen/ Ghy zijt uptgegaen als tegen eenen moordenaer/ met
sweerden ende stocken/ om my te vangen: dagelicks sat ick by u/
leerende in den Tempel/ ende ghy en hebt my niet ghegrepen.

Doch dit alles is geschiedt/op dat de Schriften der Propheten
souden verbult worden. Doe vluchteden alle de Discipelen/ hem
verlatende.

f Joh. 19. 13.

Psalm 88. 9.

g Mat. 14.

54.

Luce 22. 54.

Joa. 18. 12.

Die nu Jesum gevangen hadden / leidden [hem]
henen tot Cajapham den Hoogen-Priester/ alwaer de Schrifte-
leerde ende Ouderlingen vergadert waren. Ende Petrus volg-
de hem van verre/tot aen de saele des Hoogen-priesters/ende bin-
nen ghegaen zijnde/ sat hy by de Dienaren/ om het eynde te sien.

h Mat. 14.

11.

Act. 10. 13.

Ende de Over-Priesters/ ende de Ouderlingen/ ende den ge-
heelen Grooten Raedt/sochten valsche ghetuygenisse teghen Je-
sum/op dat sy hem dooden mochten/ende en vonden niet. Ende
hoewel daer vele valsche ghetuyghen toeghekomen waren/soo en
vonden sy [doch] niet. Maer ten laetsten quamen twee valsche
ghetuygen/ende seiden/ Dese heeft geseght/ Ick kan den Tem-
pel Godts afbreken/ ende in drie daghen den selven opbouwen.

i Joh. 2. 19.

k Mat. 14.

59.

Ende de Hooghe-Priester opstaende/ seyde tot hem / En ant-
woordt

woort ghy niets? Wat getungen dese tegen u? ¹ Doch Iesus
 sweech stille/ ende de Hooge-priester antwoordende seyde tot hem/
 Ick besweere u by den levendighen Godt / dat ghy ons seght/ of
 ghy zijt de Christus / de Sone Godts? Iesus seyde tot hem/
 Ghy hebt het geseght/^m Doch ick segge u lieden/ van nu aen sult
 ghy sien den Sone des menschen sittende ter rechter-[handt] der
 kracht [Godts] ende komende op de wolcken des hemels. Doe
 verscheurde de Hooge-priester sijne kleederen/ seggende/ Hy heeft
 [Godt] ghelasterd/wat hebben wy noch ghetuyghen van noode?
 Siet / nu hebt ghy sijne [Godts-] lasteringhe ghehoort? Wat
 dunckt u lieden? En sy antwoordende seyden / ⁿ Hy is des doots
 schuldigh. ^o Doe spoghen sy in sijn aengesichte / ende sloeghen
 hem met buysten. ^p Ende andere gaven hem kinnebacks-fla-
 gen/ seggende/ ^q Propheteert ons Christe/ wie is 't die u geslagen
 heeft? ^r Ende Petrus sat buyten in de saele / ende een dienst-
 maecte quam tot hem/ segghende/ Ghy waert oock met Iesu den
 Galileer. Maer hy loochende het vooz allen/ seggende/ Ick en
 weet niet wat ghy seght. Ende als hy na de vooz-poozte upt-
 ginck / sach hem een andere [dienst-maecht] / en seyde tot de gene
 die aldaer [waren] / Dese was oock met Iesu den Nazarener.
² Ende hy loochende het wederom met eenen eedt / [segghende] /
³ Ick en kenne den mensche niet. Ende een weymigh daer na/ die-
 der stonden / by-komende/ seyden tot Petrum/ Waerlick ghy zijt
⁴ oock van die/ want uwe sprake maectt u openbaer. Doe begon
 hy [sich] te verbloecken/ ende te sweeren/ Ick en kenne den men-
⁵ sche niet. Ende ter stont kraepde de haen: ende Petrus wiert in-
 dachtich des woordts Iesu/ die tot hem gheseght hadde/ ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l

^a Psal. 2.3.
^b Marc. 11.1.
^c Luc. 22.66.
^d Luc. 23.2.
^e Joan. 18.28.

^f Act. 3.13.

^g Act. 1.18.
^h Sam. 17.
 23.

ⁱ Act. 1.19.

^j Zach. 12.
 12.

^k Marc. 15.2.
^l Luc. 23.3.
^m Joan. 18.33.

ⁿ Matth. 26.62.

^o Jes. 53.7.
^p Act. 2.32.

^q Marc. 15.6.

^r Luc. 23.17.

^s Joan. 18.39.

^t Marc. 15.
 7.

^u Luc. 23.19.

^v Joan. 18.40.

Is het nu morgenstondt gheworden was / hebben al de Over-priesters ende de Ouderlinghen des volcks t'samen raet genomen teghen Jesum/dat sy hem dooden souden. Ende hem gebonden hebbende / leyden sy [hem] wech/ende gaven hem over aen ^b Pontius Pilatus den Stadthouder. Doe heeft Judas/die hem verraden hadde / siende dat hy veroordeelt was / berouwt ghehadt/ende heeft de dertich silbere [penningen] den Overpriesteren ende den Ouderlinghen weder gebracht. Seggende/Ick hebbe ghesondicht/ verradende het onschuldich bloede. Maer sy seiden / Wat gaet ons [dat] aen? Ghy meught toesien. Ende als hy de silbere [penningen] in den tempel geworpen hadde/vertrock hy/ende ^c henen gaende / verwochde [hem selven]. Ende de Over-priesters de silbere [penningen] nemende seiden/Het en is niet geoorloft de selve inde Offer-kiste te leggen/dewijle het eenen prijs des bloets is. Ende t'samen raedt genomen hebben de / kochten sy daer mede den ^d acker des potbackers / tot eene begravenisse vooz de vreemdelingen. Daerom is dien acker ghe-naemt den acker des bloets / tot op den huydigen dach. Doe is verbult geworden 't ghene gesproken is ^e door den Propheet Jeremiam/seggende/Ende sy hebben de dertich silbere [penningen] genomen/de weerde des geweerdeerde van de kinderen Israëls/den welken sy gheweerdeert hebben. Ende hebben de selve gegeven vooz den acker des potbackers/volgens 't gene my de Heere bevolen heeft. ^f Ende Jesus stont vooz den Stadthouder/ende de Stadthouder vzaeghe hem/segghende/Zijt ghy de Coninck der Joden? Ende Jesus seide hem / Ghy seght het. Ende als hy van de Overpriesters ende de Ouderlinghen beschuldicht wiert/ en antwoorde hy niets. ^g Doe seide Pilatus tot hem/En hoorz ghy niet hoe vele [saken] sy tegen u getuygen? ^h Maer hy en antwoorde hem niet op een eenich woordt/also dat de Stadthouder hem seer verwonderde. ⁱ En op het feest was de Stadthouder gewoon den volcke eenen gevangenen los te laten/welken sy wilden ^k Ende sy hadden doen eenen welbekenden gevangenen ghenaeamt Barrabbas. Als sy dan vergaderd waren seide Pilatus tot haer / Welcken wilt ghy dat ick u sal los late/Barrabbam ofte Jesum/die genaemt wort Christus? Want hy wist dat sy hem dooz nijdicheyt overgelevert hadden.

Ende

Ende als hy op den Rechter-stoel sat / so heeft sijne hupsvrouwe tot hem ghesonden / seggende / Hebt [Doch] niet te doen met dien rechteveerdighen: want ick hebbe heden veel geleden in den droom om sijnent wille. ¹ Maer de Overpriesters ende de Ouderlingen hebben de scharen aengeraden dat sy souden Barrabbam be-
geeren / ende Jesum dooden. Ende de Stadthouder antwoor-
dende seyde tot haer / Welcken van dese twee wilt ghy dat ick u sal los laten? Ende sy seiden / Barrabbam. Pilatus seyde tot haer / Wat sal ick dan doen [met] Jesu / die ghenaemt wort Chri-
stus? Sy seiden alle tot hem / laet hem ghekrupcicht worden.

1 Marc. 15.
11.
Luc. 23. 18.
Joa. 11. 40.
Acto 23. 14.

Doch de stadthouder seyde / wat heeft hy dan quaets ghedaen? Ende sy riepen te meer / seggende / Laet hem gecrupcicht worden.

Als nu Pilatus sach dat hy niet en voorderde / maer veel meer [datter] oproet wiert / nam hy water / ende wiesch de handen voor de schare / segghende / Ick ben onschuldich van het bloedt deses rechteveerdigen: Ghy lieden meught toesien. Ende alle het volck antwoordende seyde / ^m Sijn bloet [kome] over ons / ende over on-
se kinderen. Doe liet hy haer Barrabbam los / maer Jesum ge-
geesselt hebbende gaf hy hem over om ghekrupcicht te worden.

m Acto 23. 5.
28.
n Marc. 15.
16.
Joa. 19. 2.

² Doe namen de krijghs-knechten des Stadthouders Je-
sum met haer in het Recht-hups / ende vergaderden over hem de
gantse bende. Ende als sy hem ontkleedt hadden / deden sy
hem eenen purperen mantel om. Ende een kroone van door-
nen gevlochten hebbende / setteden [die] op sijn hooft / ende eenen
riet-stock in sijne rechter [handt] : ende vallende op hare knien
voor hem / bespotteden sy hem / segghende / Weest ghegroet / ghy
Coninck der Joden. Ende op hem ghespoghen hebbende / na-
men sy den riet-stock ende sloeghen op sijn hooft.

¹ Ende doe sy hem bespottet hadden / deden sy hem den mantel
af / ende deden hem sijne kleederen aen / ende leydden hem heenen
om te krupcigen. ^o Ende uitgaende vonden sy eenen man van
Cyrenen / met name Simon: desen dwongen sy dat hy sijn krups
doeghe. ^p Ende ghekomen zijnde tot de plaetse ghenaemt
Golgotha / welcke is gheseght hooft-scheel plaetse /

o Marc. 15.
21.
Luc. 23. 36.
p Psal. 69. 22.
Marc. 15.
22.

⁴ Gaven sy hem te drincken edick met galle ghemenght : ende
als hy [dien] ghesmaect hadde / en wilde hy niet drincken.

Luc. 23. 37.
Joa. 19. 17.
q Marc. 15.
24.
Joa. 19. 23.

⁵ Doe sy nu hem gekrupcicht hadden / verdeelden sy sijne klee-
den /

leren /

deren / het lot werpende: op dat verbult soude worden t'ghene
 gheseght is door den Propheet / ¹ sy hebben mijne kleederen
 onder haer verdeelt / ende hebben het lot over mijne kleedinghe
 gheworpen. Ende sy neder sittende / bewaerden hem aldaer.
 Ende sy stelde boven sijn hooft sijne beschuldige geschreven /
DESE IS IESUS DE CONINCK DER IODEN.
 Doe wierden met hem twee moordenaers gecrucighe / een ter
 rechter / ende een ter sincker [zijde]. Ende die voorby gingen
 lasterden hem schuddende hare hoofden / Ende seggende / ² Ghy
 die den Tempel afbreeckt / ende in d'yn dagen op bouwt / verlost u
 selven. Indien ghy de Sone Godts zijt / soo komt af van het
 krups. En desgelijcks oock de Overpriesters met de Schryft-
 geleerde ende Onderlinghen ende Phariseen [hem] bespottende /
 senden / Andere heeft hy verlost / hy en kan hem selven niet ver-
 lossen. Indien hy de Coninck Israëls is / dat hy nu afkome van
 het krups / en wy sullen hem gelooven. Hy heeft op Godt be-
 trouwt: dat hy hem nu verlosse indien hy hem [wel] wil. Want
 hy heeft gheseght / Ick ben Godts Sone. Ende het selve ver-
 wetē hem oock de moordenaers / die met hem gekrucicht waren.
 Ende vander sester upre aen / wiert er duyternisse over de ge-
 heele aerde tot de negende upre toe. En ontrent de negende upre
 riep Iesus met een groote stemme / seggende / ELI, ELI, LA-
 M A S A B A C H T H A N I, dat is / Mijn Godt / mijn Godt /
 waerom hebt ghy my verlaten. Ende sommighe van die daer
 stonden [sulcks] hoozende senden / Dese roept Eliam. Ende
 ter stont een van haer [toe] loopende nam een spongie / etde [die]
 met edick ghebult hebbende / stackse op eenen riet-stock / ende gaf
 hem te drinken. Doch de andere senden / Hout op / laet ons sien
 of Elias komt / om hem te verlossen. Ende Iesus wederom
 met een groote stemme roepende gaf den gheest. Ende siet het
 voozhanghsel des Tempels scheurde in twee / van boven tot be-
 nedē: en de aerde beefde / ende de steenrotsen scheurden. Ende
 de graben wierden gheopent / ende vele lichamen der heplighe / die
 ontslapen waren / wierden opgeweckt. En upt de graben upt
 ghegaen zijnde nae sijne opstandinghe / quamen sy in de heplighe
 stadt / ende zijn velen verschenen. En de hoofman over hon-
 dert / ende die met hem Iesum bewaerden / siende de aerdbewinge /
 ende

ende de dingen die geschiet waren/wierden seer bevreest/seggende/

5 Waerlijck dese was Godts Sone. Ende aldaer waren vele vrouwen van verre aenschouwende/ die Iesum ghevolght wa-

6 ren van Galilea / om hem te dienen. Onder de welcke was

7 Maria Magdalena / ende Maria de Moeder Jacobi ende Jo-

8 se/ende de Moeder der sonen Zebedei. Ende als het avondt

9 geworden was/quam een rijk man van Arimathea/ met namen

10 Joseph / die oock selve een Discipel Iesu was. Dese quam tot

11 Pilatum / ende begheerde het lichaem Iesu. Doe beval Pilatus

12 dat [hem] het lichaem ghegeven soude worden. Ende Joseph

13 het lichaem nemende/ wand het selve in een supver fijn lijnwaet.

14 Ende leyde dat in sijn nieuwt graf/ twelck hy in een steenrot-

15 se uptghehouwen hadde/ende eenen grooten steen [tegen] de deu-

16 re des grafs ghewentelt hebbende ginck hy wech. Ende aldaer

17 was Maria Magdalena/ ende de andere Maria/ sittende tegen

18 over het graf. Des anderen daeghs nu/ welcke is nae de vooz-

19 bereydinge/ vergaderden de Overpriesters ende de Phariseen tot

20 Pilatum/ Segghende/ Heere wy zijn indachtich/dat dese Ver-

21 leyder noch levende gesegt heeft/ Naeydigen dagen sal ick opstaen.

22 Beveelt dan dat het graf verskert worde tot den derden dach

23 toe/op dat sijne discipelen misschien niet en komen by nachte/ en-

24 de stelen hem/ende segghen tot den volcke/ Hy is opghestaen van

25 den dooden: ende [so] sal de laetste dwalinghe erghet zijn als de

26 eerste. En Pilatus seyde tot henliede/ Ghy hebt eene wacht/gaet

27 henen/verskert het gelijk ghy't verstaet. En sy henen gaende

28 verskerden het graf met de wacht/den steen versegelt hebbende.

Het xxviii. Capittel.

1 De vrouwen komen tot het graf Christi. 2 Worden door eenen Enghel/bie den steen afgewentelt hadde / onderrecht van sijne opstaeninghe. 3 Ende gaen om de selve den discipelen te boodschappen. 4 Christus ontmoet haer onderweghen. 5 De wachters brengen de selve tijdinghe aen de Overpriesters/maer laten haer niet gete om kooppen/ om te seggen dat hy upt het graf ghestolen was. 6 Christus openbaert hem selven synen discipelen in Galilea/ 7 Ende gheeft haer bevel om onder alle volcken te prediken ende te doopen. 8 Ende belooft haer synen bystant.

1 Ende late [nae] den Sabbath als het begon te lichten teghen

2 den eersten [dach] der weke / quam Maria Magdalena/

3 ende de andere Maria / om het graf te besien. Ende siet / daer

4 gheschiede een groote aerdbevinge: want een Enghel des Heeren

5 nederdalende upt den Hemel / quam toe / ende wentelde den steen

6 af van de deure / ende sat op den selven. Ende sijne ghedaente

¶

was

^b Dan. 7. 9. was gelijk een blixem/ ende sijne ^b kleedinge wit gelijk sneeuw.
^{Matth. 1. 10.}

Ende upt vzeese van hem/ zijn de wachters seer verschrikt ge-
 worden/ ende wierden als doode. Waer de Engel antwoor-
 de seide tot de vrouwen/ En vzeest ghy lieden niet: ^c want ick
^c weet dat ghy soeckt Iesum die gekrupicht was. Hy en is hier
^d niet: want hy is opghestaen ghelijck hy ^d gheseght heeft. Komt
 herwaerts/ siet de plaetse daer de Heere ghelegghen heeft.

Ende gaet haestelick henen/ ende segget sijnen discipelen/ dat hy
 opghestaen is van den dooden: ende siet/ hy gaet u booz na Gali-
 leen: ^e daer sult ghy hem sien/ Siet/ ick hebbe het u lieden gese-
 ght.

^f Ende haestelick uptgaende van het graf met vzeese ende groo-
 te blijdschap/ liepen sy henen om [t selve] sijnen discipelen te
 bootschappen. Ende als sy henen gingen/ om sijne discipelen te
 bootschappen/ Siet/ ^g Iesus is haer ontmoet/ seggende/ Weest
 gegroet: ende sy tot [hem] komende grepen sijne voeten/ ende aen-
 baden hem. Doe seide Iesus tot haer/ En vzeest niet/ gaet he-
 nen/ bootschapper mijnen broederen/ dat sy henen gaen nae Sa-
 lileen/ ende ^h aldaer sullen sy my sien. Ende als sy henen gin-
 gen/ siet/ eenige van de wacht quamen in de stadt/ ende bootschap-
 ten den Overpriesters alle de dingen die geschiet waren. Ende
 sy vergadert zijnde met de Ouderlingen/ en t samen raet ghenom-
 en hebbende/ gaven sy den krijchs-knechten veel gelts/ Ende
 seiden/ Segget/ Sijne Discipelen zijn des nachts gekomen/ ende
 hebben hem gestolen/ als wy slapen. Ende indien sulcks komt
 gehoozt te worden van de Stadt-houder/ wy sullen hem te vreden
 stellen/ ende maken dat ghy sonder sorghe zijt. Ende sy het gelt
 ghenomen hebbende/ deden ghelijck sy gheleert waren. Ende die
 woort is verbruyt geworden by de Joden tot op den huydigen
 dagh. Ende de elf Discipelen zijn henen ghegaen na Galileen/

na den bergh/ daer Iesus haer bescheiden hadde. Ende als sy
 hem sagen/ baden sy hem aen/ doch sommighe twijfelden. Ende
 Iesus by haer komende/ sprack tot haer/ seggende/ ^k My is gege-
 ven alle macht in Hemel ende op Aerden. ^l Gaet dan henen/ on-
 derwijst alle de volckeren/ deselve doopende in den Name des
 Vaders/ ende des Soons/ ende des heyligen Geests: leerende haer
 onderhouden alles wat ick u geboden hebbe. ^m En siet/ ick ben
 met u lieden alle de daghen/ tot de volcindinge der werelt/ Amen.

Eynde des H. Euangeliums, na [de beschrijvinge] Matthei.

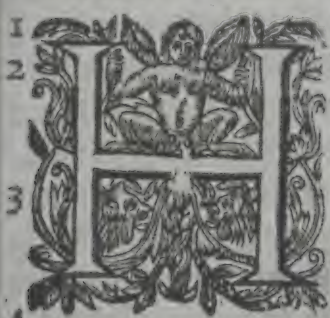
HET

H E T
Heyligh Euangelium,
Nae [de beschrijvinge]

M A R C I.

Het Eerste Capittel.

1 De p[re]dicatie des Euangeliums begint met den dienst Ioannes/die inde woestijne doopt ende p[re]dicht met grooten toeloop. 9 Christus wort van hem gedoopt/ ende upt den hemel betuyghet te zyn de wel-ghelesde Sone Godts. 12 Wort in de woestijne versocht. 14 P[re]dicht in Galilea. 16 Ende beroept Simonen ende Andrean. 19 Als oock Jacobum ende Ioannem. 21 Keert binnen Capernaum. 23 Werpt eenen onreynen gheest up. 29 Gheneest de schoon-moeder Petri van de korse. 32 Ende allerley krancke ende besetene menschen. 35 Vercrecht in een woeste plaetse om te liden. 38 Gaet van daer p[re]diken in de naeste steden. 40 Aeynichte eenen melaetschen/ den welcken hy ghebiecht te swijgen/ ende sich den Priester te vertoonen.

HET begin des Euangeliums I E S U CHRI-
STI des Soons Godts. Gelijck geschre-
ven is in de Propheten/ a Siet/ ick sende mij-
nen Enghel vooz uw' aenghesicht/ die utwen
wegh vooz u heinen bereyden sal. b De stem-
me des roependen in de woestijne/ Bereyde
den wegh des Heeren/ maeckt sijne paden
recht. c Ioannes was doopende in de woe-
stijne/ ende p[re]dikende den Doop der bekeeringe tot verghevinge
der sonden. d Ende alle het Joodtsche landt ginck tot hem upt/
ende die van Jerusalem: ende wierden alle van hem ghedoopt in
de riviere de Jordaen/ belijdende hare sonden. e Ende Ioan-
nes was gekleedt met kemels hayz/ ende met eenen lederen gordel
om sijne lenden/ ende at f sprinckhanen ende wilden honich.
g Ende hy p[re]dickte/ segghende/ Namt komte die stercker is
dan ick/ wien ick niet weerdigh en ben nederbuckende den riem
sijner schoenen te ontbinden. h Ick hebbe u-lieden wel gedoopt
met water/maer hy sal u doopen i met den Heplighen Gheest.
j Ende het gheschiedde in die selve dagen/ dat Iesus quam van
Nazareth [gelegen] in Galilea/ ende wiert van Ioanne gedoopt
in de Jordaen. k Ende terstont als hy upt het water opklam/
sach hy de Hemelen open gaen/ ende den Geest gelijck een duyve
op hem neder dalen. Ende daer gheschiedde eene stemme upt
de Hemelen/ l Ghy zijt mijn gheliefde Soon/ in den welcken ick
E ij mijn

a Malach. 3.1.
Mat. 11.10.
Luce 7.27.
b Ies. 40.3.
Matth. 3.3.
Luce 3.4.
Joan. 1.23.
c Mat. 3.1.
Luce 3.3.
Joan. 3.23.
d Mat. 3.5.
Luce 3.7.
e 2. Reg. 1.8.
Matth. 3.4.
f Heb. 11.22.
g Mat. 3.11.
Luce 3.16.
Joan. 1.27.
h Mat. 3.11.
Acto. 1.5.
inde 11.16.
inde 19.4.
i Ies. 44.3.
Hoi. 2.28.
Acto. 2.4.
ende 11.15.
k Mat. 3.16.
Luce 3.21.
Joan. 1.32.
l Psalm 2.7.
Ies. 42.1.
Matth. 3.17.
inde 17.5.
Matth. 9.7.
Luce 3.22.
inde 9.35.
Col. 1.13.
2. Petr. 1.17.

Cap. i.

Euangelium

^m Mat. 4.1. ⁿ Mat. 4.12. ^o Mat. 4.14. ^p Mat. 4.18. ^q Jer. 16.16. ^r Mat. 19.27. ^s Mar. 10.28. ^t Luc. 5.11. ^u Luc. 18.28. ^v Mat. 4.21. mijn welbehagen hebbe. ^m Ende ter stontdreef hem den Geest ¹² upt in de woestijne. Ende hy was aldaer inde woestijne veer ¹³ tich daghen/ versocht van den Satan: ende was hy de wilde ghe ¹⁴ dierten/ende de Enghelen dienden hem. ⁿ Ende nae dat Joann ¹⁵ nes overghelevert was/quam Iesus in Galileen/predikende het Euangelium des Coninckrijcks Godts: Ende segghende/De ¹⁶ tijt is vervult/ ende het Coninckrijk Godts nae hy ghekomen: ^o Bekeert u/ende gheloofst den Euangelio. ^p Ende wandelende ¹⁷ hy de Galileesche Zee / sach hy Simonem ende Andrean ¹⁸ synen broeder / werpende het net in de Zee (want sy waren visschers.)

^r Mat. 4.22. ^s Luc. 4.31. ^t Mat. 7.28. ^u Luc. 4.32. Ende Iesus seyde tot haer/volght my nae/ende ick sal maken ¹⁹ dat ghy visschers ²⁰ der menschen sult worden. ²¹ Ende sy ter ²² stont hare netten verlatende zijn hem ghevolght. ²³ Ende van ²⁴ daer een weynich voortgegaen zijnde/ sach hy Jacobum den [so ²⁵ ne] Zebedei/ende Joannem synen broeder/ende de selve in't schip ²⁶ hare netten vermakende. Ende ter stont riep hy se / ende sy la ²⁷ tende haren Vader Zebedeum in het schip/met de huerlingen/zijn ²⁸ hem na ghevolght. ²⁹ Ende sy quamen binnen Capernaum: en ³⁰ de ter stont op den Sabbathdach in de Synagoge gegaen zijnde/ ³¹ leerde hy. ³² Ende sy versloeghen haer over sijne leere: want hy ³³ leerde haer als macht hebbende/ende niet als de Schriftegeleerde.

³⁴ Ende daer was in hare Synagoge een mensche met eenen ³⁵ onreynen geest/ende hy riep upt/ Seggende/ Laet af wat heb ³⁶ ben wy met u [te doen] ghy Iesu Nazarener? Zijt ghy gheko ³⁷ men om ons te verderven? Ick kenne u/wie ghy zijt/[namelick] ³⁸ de Heylighe Godts. Ende Iesus bestrafte hem / segghende/ ³⁹ Swijght stil/ende gaet upt van hem. Ende de onreynne gheest ⁴⁰ hem scheurende/ende roepende met een groote stemme/ ginck upt ⁴¹ van hem. En sy wierden alle verbaest/so dat sy onder malkan ⁴² deren vraeghden/seggende/Wat is dit? Wat nieuwe leere is dese/ ⁴³ dat hy met macht oock den onreynen geesten gebiedt/ende sy hem ⁴⁴ gehoorzaem zijn? Ende sijn geruchte ginck ter stont upt in't ge ⁴⁵ heel omliggende landt van Galilea. ⁴⁶ En van stonden aen upt ⁴⁷ de Synagoge ghegaen zijnde / quamen sy in het huys Simonis ⁴⁸ ende Andree met Jacobo ende Joanne. Ende Simons wijs ⁴⁹ moeder lagh met de cortse: ende ter stont senden sy hem van haer.

Ende hy tot haer gaende/vatte de hare handt / ende rechte de se ⁵⁰ op/

op/ende ter stont verliet haer de cortse/ ende sy diende haer-lieden.
 32 ^a Als het nu avondt gheworden was / doe de Sonne onder
 ginck/ brachten sy tot hem alle die qualick ghestelt / ende van den
 33 dupvel beseten waren. Ende de gheheele stadt was by een ver-
 34 gadert ontrent de deure. Ende hy ghenasser vele / die door ver-
 schepden sieckten qualick ghestelt waren: ende wierp vele dupve-
 len upt/ende en liet de dupvelen niet toe te spreken/om dat sy hem
 35 kenden. ^a Ende s' moeghens vroech / als het noch diep in den
 nacht was/ opgestaen zijnde ginck hy upt/ en ginck henen in een
 36 woeste plaetse / ^b ende badt aldaer. Ende Simon / ende die met
 37 hem [waren]/ zijn hem na ghevolcht. Ende sy hem ghebonden
 38 hebbende seiden tot hem/ Sy soecken u alle. Ende hy sende tot
 haer/ ^c Laet ons in de byligghende vleecken gaen/ op dat ick oock
 39 daer predike/ ^d want daer toe ben ick uptgegaen. Ende hy pre-
 dickte in hare Synagogen/ door gheheel Galileen/ende wierp de
 40 dupvelen upt. ^e Ende tot hem quam een melaetsche / biddende
 hem/ende vallende voor hem op de knien/ende tot hem seggende/
 41 Indien ghy wilt / ghy kont my reynighen. Ende Iesus met
 barmherticheyt innerlick beweeght zijnde / streckte de handt upt/
 ende raecte hem aen/ende sende tot hem/ Ick wil/ wort gheren-
 42 night. Ende als hy [dit] gheseght hadde/ ginck de melaetscheyt
 43 ter stont van hem / ende hy wierdt gherenight. Ende als hy
 hem strengelick verboden hadde/dede hy hem ter stont van hem
 44 gaen. Ende sende tot hem / Siet dat ghy niemandt yet en seg-
 get: maer gaet henen ende vercoont u selven den priester/ende of-
 fert voor uwe reyniginghe het gene ^f Moyses geboden heeft/ haer
 45 tot een getuyghenisse. Maer hy upt gegaen zijnde begon vele
 dingen te verkondighen / ende dat woordt te verbreyden: also dat
 hy niet meer en konde openbaerlick in de stadt komen/ maer was
 buytē in de woeste plaetsen/ en sy quamē tot hem van alle kanten.

^a Mat. 8. 16
 Luc. 4. 40.

^a Luc. 4. 42.

^b Mat. 14.
 23.

^c Luc. 4. 45.

^d Ies. 61. 1.
 Luc. 4. 18.

^e Mat. 8. 2
 Luc. 5. 12.

^f Levit. 13.
 ende 14. 1.

Het ij. Capittel.

1 Christus predicht wederom binnen Capernaum met grootten toeloop des volcs. 3 Tot hem wort ghebracht een gheraecte/ ofte lamme/ welken hy de sonden vergheeft ende geneest/ bewijfende tegen de Schifgeleerde dat hy oock macht heeft de sonden te vergeven. 13 Beroept Mattheum van den Tol. 15 Het ende drinckt met de tollenaers ende sondeaers/ ende verantwoort dat selve. 18 Gheeft redenen waerom sijne Discipelen alsoen niet en vasteden/ gelijk de Discipelen Joannis ende der Phariseen deden. 23 De Discipelen plucken op den Sabbath koren-ayren/ ende worden van Christo berbedicht.

1 Ende ^a na [sonnighe] dagen is hy wederom binnen Caperna-
 um ghekomen / ende het wierdt ghehoort dat hy in hups was.

^a Mat. 9
 Luc. 5. 17

E ij

Ende

Ende terstont vergaderden [daer] vele / alsoo dat oock selfs de
 [plaetsen] ontrent de denre / [haer] niet meer en konde vatten / en-
 de hy sprack het woort tot haer. ^b Ende daer quamen [sommige]
 tot hem / brenghende eenen gheraecten / die van viere ghedragen
 wierdt. Ende niet kommende tot hem ghenaecken / overmits de
 schare / ontdeckten sy het dack daer hy was : ende [dat] opgebzo-
 ken hebbende / lieten sy het beddeken neder daer de gheraecte op
 lach. Ende Iesus haer gheloove siende / seyde tot den ghe-
 raecten / Sone / uwre sonden zijn u vergeben. Ende sommighe
 vande Schrifstgheleerde saten aldaer / ende overdachten in haer
 herten / Wat spreekt dese aldus [Godts-] lasteringhen? Wie
 kan de sonden vergheben dan alleen Godt? Ende Iesus ter-
 stont in sijnen gheest bekennende dat sy alsoo in haer selven over-
 dachten / seyde tot haer / Wat overdenckt ghy dese dingen in uwre
 hertē? Wat is lichtelicker te seggen tot den geraecten / De son-
 den zijn u vergeben: ofte te seggen / Staet op / ende neemt uw bed-
 deken op / ende wandelt? Doch op dat ghy meught weten / dat
 de Sone des menschen macht heeft om de sonden op der aerden
 te vergeben (seyde hy tot den gheraecten.) Ick segge u Staet
 op / ende neemt uw beddeken op / ende gaet henen nae uw hups.

Ende terstont stont hy op / ende het beddeken opghenomen
 hebbende / ginck hy upt in aller tegentwoordicheydt : so dat sy haer
 alle ontsetteden / ende verheerlickten Godt / segghende / Wy en
 hebben noyt sulcks ghesien. ^d Ende hy ginck wederom upt na
 de Zee / ende de gheheele schare quam tot hem / ende hy leerde se.

Ende voorhy gaende / sach hy Levi [den soon] Alphei sitten in
 het Tolhups / ende seyde tot hem / Volgh me / Ende hy opstaende
 volchde hem. Ende het gheschiedde als hy aensat in des selven
 hups / dat oock vele tollenaeren ende sondaren aensaten met Iesu
 ende sijne Discipelen : want sy waren vele / ende waren hem ghe-
 volght : Ende de Schrifstgheleerde ende de Phariseen / siende
 hem eten met de tollenaeren ende sondaren / seyden tot sijne Disci-
 pelen / Wat [is 't] dat hy met de tollenaeren ende sondaren eet ende
 drinckt? Ende Iesus [dat] hoorende / seyde tot haer / Die ghe-
 sont zijn en hebbe den inderij-n-meester niet van nooden / maer die
 sieck zijn : Ick en ben niet gekomen om te roepen rechtveerdige /
 maer sondaers tot bekeeringe. En de Discipel Joannes en der
 Phari-

Phariseen vasteden/ende sy quamen ende seyde tot hem/Waerom
 vasten de discipelen Ioannis ende der Phariseen/ ende uwe disci-
 pelen en vasten niet? Ende Iesus seyde tot haer/ⁱ konnen oock ^{s Iesai. 62.}
 de byplosts-kinderen vasten/terwile de Byndegom by haer is? ^{2. Cor. 11. 2.}
 So langen tijdt sy de Byndegom by haer hebben / en konnen sy
 niet vasten. Maer de daghen sullen komen/ wanneer de Byn-
 degom van haer sal wechghenomen zijn / ende als dan sullen sy
 vasten in deselve daghen. Ende niemant en naept eenen lap
 onghelvoldt lakens op een oudt kleedt / anders scheurt des selven
 nieuwe aenghenaepde lap [pet] van het oude [kleedt] / ende daer
 22 wordt een ergher scheure. ^{h Matth. 9. 16.} Ende niemant en doet nieuwen
 wijn in oude [leder-]sacken: anders de nieuwe wijn doet de [le-
 der-]sacken bersten / ende de wijn wordt uptghestort/ ende de [le-
 der-]sacken verderben: maer nieuwe wijn moet men in nieuwe
 23 [leder-]sacken doen. ^{i Deut. 22. 25.} Ende het gheschiedde / dat hy op eenen
 Sabbath-dagh door het ghezaepde ginck / ende sijne Discipelen ^{ii Matt. 12. 1.}
 24 begonsten al gaende apren te plucken. Ende de Phariseen sen-
 den tot hem / Siet / waerom doen sy op den Sabbath-dagh ^{k Exod. 20. 10.} dat
 25 niet geoorloft en is? Ende hy seyde tot haer/Hebt ghy noyt ge-
 lesen wat^l David ghedaen heeft / als hy noodt hadde / ende hem ^{l 1. Sam. 21. 6.}
 26 hongerde / ende den genen die met hem [waren]? Hoe hy inge-
 gaen is in het huys Godts / ten tijde Abjathars des Hooghen-
 Priesters/ende de toon-brooden gegeten heeft/die niemant en zijn
 gheoorloft te eten ^{m Levit. 24. 9.} dan den Priesteren/ende oock ghegeven heeft
 27 den genen die met hem waren? Ende hy seyde tot haer/de Sab-
 bath is gemaect om de mensche / niet den mensche om den Sab-
 28 bath. ^{n Matth. 12. 8.} So is dan de Sone des menschen een Heere oock van
 den Sabbath. ^{Luc 6. 5.}

Het iij. Capittel.

1 Christus gheneest eenen mensche die een verdozde handt hadde / ende bewijst dat de Sabbath daer
 mede niet en wordt ontheplicht. 6 De Phariseen ende Herodianen houden reghen hem raet / welcke
 lagen hy ontwijcht / ende heeft eenen grooten torloop des volcs van alle kanten / onder welcke hy vele
 geneest / ghebiedende de Dupvelen / die hy upt werpt / hem niet openbaer te maken. 12 Verkiest
 twaelf Apostelen. 16 Welcker namen verhaelt worden. 21 Sijne maghen houden hem door upt
 synich. 22 De Schrifteleerde lasteren sijne wonder-werken/dat hy die door Beelzebub soude doen
 welcke lasteringe hy niet verscheyden ghelijcknisse wederleght. 28 Leert dat de lasteringe tegen den
 h. Geest nimmermeer en wordt vergeven. 31 Ende verklaert wie sijn moeder/broeder/ende suster is.

1^a Ende hy ginck wederom in de Synagoge / en aldaer was een ^{a Matth. 12. 9.}
 2 mensche hebbende een verdozrede handt. Ende sy namen ^{Luc 6. 6.}
 hem waer / of hy op den Sabbath hem ghenesen soude/ op dat sy
 hem

E iij

hem

hem beschuldigen mochten. Ende hy seide tot den mensche/ die
 de verdorrede handt hadde/ Staet op in het midden. Ende hy
 seide tot haer/ Is het gheoorloft op sabbath-dagen goet te doen/
 ofte quaet te doen? een mensche te behouden/ ofte te dooden? En-
 de sy swegen stille. Ende als hyse met toorne rontom aengesien
 hadde/ met eenen bedroeft zijnde over de verhardinghe van haer
 herte/ seide hy tot den mensche/ Streckt uwe handt upt. Ende hy
 streckte se upt/ ^b ende sijne handt wiert herstelt/ ghesont gelijk de
 andere. ^c Ende de Phariseen uptgegaen zijnde/ hebben ter stont
 met den Herodianen ^t samen raedt ghehouden tegen hem/ hoe sy
 hem souden dooden. Ende Iesus vertroock met sijne discipelen
 na de zee/ ^d ende hem volghde een groote meenichte van Galilea/
 ende van Judea. Ende van Jerusalem/ ende van Idumea/ en-
 de [van] over den Jorbaen: ende die [van] ontrent Tyrus ende
 Sidon/ een groote menichte/ ghehoort hebbende hoe groote din-
 ghen hy dede/ quamen tot hem. Ende hy seide tot sijne disci-
 pelen/ dat een schipken stedes ontrent hem blijven soude/ om der
 scharen wille/ op dat sy hem niet en souden verdzinghen.

b 1. Reg. 13.

6.

c Matth.

12. 14.

Joan. 10. 39.

Matth. 11. 53.

d Matth. 4.

35.

Luc 6. 17.

Want hy hadder vele ghenesen/ also dat hem alle de ghene die
 [eenighe] qualen hadden/ overvielen: op dat sy hem mochten aen-
 raken. Ende de onreynen gheesten als sy hem saghen/ vielen
 voor hem neder/ ende riepen seggende/ Ghy zijt de Sone Godts.

Matth.

2. 1.

Luc 6. 7.

Luc 7. 13.

Luc 9. 1.

Ende hy gheboot haer scherpelick dat sy hem niet en souden
 openbaer maken. ^e Ende hy klam op den bergh/ ende riep tot
 hem die hy wilde/ ende sy quamen tot hem. Ende hy stelde
 twaelve/ op datse met hem souden zijn/ ende op dat hy de selve
 soude uitsenden om te prediken: Ende om macht te hebben/ de
 siecken te genesen/ ende de Duvbelen upt te werpen. Ende Si-
 moni gaf hy den [toe] naem Petrus. Ende Iacobum den [sone]
 Zebedei/ ende Joannem den broeder Jacobi/ ende gaf haer [toe-]
 namen Soanerges/ ^t welck is/ sonen des donders.

Ende Andream ende Philippum/ ende Bartholomeum/ ende
 Matheum/ ende Thomam/ ende Iacobum/ den [sone] Alphei/
 ende Thaddeum/ ende Simonem Cananiten. Ende Judam
 Iscarioth/ die hem oock verraden heeft. Ende sy quamen in
 hups/ ende daer vergaderden wederom een schare/ alsoo dat sy
 doock selfs ^f niet en konden broodt eten. Ende als de ghene die
 hem

Marc. 6.

hem bestonden / [dit] hoorden / ginghen sy upt om hem vast te houden/want sy seiden / Hy is buppen sijn sinnen.

2 Ende de Schrifstghelerde / die van Jerusalem afghekomē waren / seiden/ ^g Hy heeft Beelzebul/ ende dooz den oversten der

3 Dupbelen werpt hy de Dupbelen upt. Ende haer tot hem ghe- ^g Matth. 9-34.
roepen hebbende / ^h seide hy tot haer in ghelijckenissen / Hoe ^{ende 12.24.}
4 kan den Satan den Satan uwtwerpen? Ende indien een Co- ^{Luce 11.15.}
5 ninckrijk tegen hem selven verdeelt is / soo en kan dat Coninck- ^{Joan. 8.48.}
6 rijck niet bestaen. Ende indien een hups teghen hem selven ^h Matth. 12.25.
7 verdeelt is/so en kan dat hups niet bestaen. Ende indien de Sa-
tan teghen hem selven opstaet/ende verdeelt is/soo en kan hy niet

8 bestaen / maer heeft een eynde. ⁱ Daer en kan niemant in eens ⁱ Matth. 12.29.
stercken hups ingaen/ende sijne vaten ontrooven/^k indien hy niet ^k Col. 2.15.
eerst den stercken binde : ende alsdan sal hy sijn hups berooven.

9 Doozwaer ick segghe u / ^l dat alle de sonden den kinderen der ^l 1. Sam. 2.
menschen sullen vergeven worden / ende allerley lasteringen daer ^{25.}
10 mede sy sullen gelastert hebben : ^m Maer so wie gelastert sal heb- ^{Matth. 12.}
ben tegen den Hepligen Geest/die en heeft geen vergevinge in der ^{31.}
11 eeuwicheyt/maer hy is schuldigh des eeuwigen oordeels. Want ^{Luce 12.10.}
12 sy seiden/Hy heeft eenen onreynen geest. ⁿ So quamen dan sij- ^{1. Roa. 5.16.}
13 ne broeders ende sijne moeder : ende buppen staende/ sonden sy tot ^m 1. Roa. 5.
14 hem/ende riepen hem. Ende de schare sat ront om hem: ende sy ^{16.}
15 seiden tot hem/ Siet utwe moeder ende utwe broeders daer buppen

16 soecken u. Ende hy antwoorde haer/ segghende / Wie is mijne

17 moeder/ofte mijne broeders? Ende rondt om oversien hebben-
18 de die om hem saten / seide hy / Siet mijne moeder / ende mijne

19 broeders. ^o Want soo wie den wille Godts doet / die is mijn ^o Joan. 15.
broeder/ende mijne suster/ende moeder. ^{14.}
^{2. Cor. 5.16.}
^{17.}

Het iij. Capittel.

1 Christus verclaert den staet van het Koninckrijckē Godts/ met verscheppene ghelijckenissen : eerst van een zayer/wiens zaet op verscheppene plaetsen gebalt is. ¹⁰ Verhaelt de oorzake waerom hy dooz ghelijckenissen spreekt. ¹⁴ Ende leghe sijne discipelen in 't bysonder de voozgaende ghelijckenisse upt. ²¹ Daer na bliuen een keerse/die op den kruidelae geset wort. ²⁴ Van de mate/daer mede men upt meet. ²⁶ Van het zaet dat allenrecks tot sijne rijpicheyt opwaest. ³⁰ Van het mostaert-zaet. ³⁵ Daer met sijne discipelen ober zee/wozdt in het schip slapende opgelwecht/ende stilt het ontweeder.

1^a Ende hy begon wederom te leeren ontrent de Zee ende daer ^a Matth. 13.1.
2 vergaderde een groote schare by hem / alsoo dat hy in het ^{Luce 8.4.}
3 schip gegaen zijnde/nedersat op de zee/ende de geheele schare was
4 op het landt aen de zee. Ende hy leerdesē vele dingen dooz ghe-

E v

lijke-

lijckenissen / ende hy seide in sijne leeringe tot haer. Hoozt toe /
Siet een zayer ginch upt om te zayen. Ende het gheschiede in
het zayen / dat het een [deel zaeds] viel by den wegh / ende de voge-
len des hemels quamen ende aten het op. Ende het ander viel
op het steenachtighe / daer het niet veel aerde en hadde : ende het
ginch terstont op / om dat het gheen diepte van aerde en hadde.

Maer als de Sonne opghegaen was / soo is het verbzant ghe-
worden / ende om dat het gheen wortel en hadde / so is het verdoz-
ret. Ende het ander viel in de doornen / ende de doornen wiesen
op / ende verstickten het selve / ende het en gaf geen vrucht. En-
de het ander viel in de goede aerde / ende gaf vrucht : die opginck
ende wies / ende het een droegh dertigh / ende het ander tsestich /
ende het ander hondert [vout]. Ende hy seide tot haer / Wie

1. Matt. 13. dooren heeft om te hoozen / die hoore. ^b Ende als hy nu alleen
10. was / de ghene die ontrent hem [waren] / met de twaelve / vzaegh-
11. den hem nae de ghelijckenisse. Ende hy seide tot haer / ^c Het is
12. u ghegheben te verstaen de verborghentheyt des Coninckrijcks
13. Godts : ^d maer den ghenen die bukten zijn / gheschieden alle dese
14. dinghen door ghelijckenissen. ^e Op dat sy siende sien / ende niet
15. en bemercken : ende hoorende hooren / ende niet en verstaen : op
16. dat sy haer niet t' eenigher tijdt en bekeeren / ende haer de sonden
17. vergheven worden. Ende hy seide tot haer / En weet ghy dese
18. ghelijckenisse niet ? Ende hoe sult ghy alle de ghelijckenissen ver-
19. staen ? ^f De zayer [is die] het woordt zaeyt.

1. Matt. 13. Ende dese zijn / die by den wegh [bezaeyt worden] / daer in het
2. Luc. 8. 11. woordt ghezaeyt wordt : ende als sy het ghehoort hebben / so komt
de Satan terstont / ende neemt het woordt wech / t welck in hare
herten ghezaeyt was. Ende dese zijn des ghelijcks / die op de
steenachtige [plaetsen] bezaeyt worden : welcke als sy het woordt
ghehoort hebben / terstont het selve met vrechde ontfanghen.

Ende en hebben gheenen wortel in haer selven / maer zijn voor
eenen tijdt. Daer nae als verdruckinghe ofte vervolginghe komt
om des woorts wille / so worden sy terstont ghe-erghert. Ende
dese zijn / die in de doornen bezaeyt worden / [namelick] de ghene
die het woordt hooren. ^g Ende de soeghbuldicheden deser werelt /
ende de verlepdinghe des rijckdoms / ende de begheerlicheden
ontrent de andere dinghen in-komende / verstickten het woordt /
ende

Mat. 19.

Luc. 10.

Luc. 18. 24.

Luc. 6. 17

ende het wordt onvruchtbaer. Ende dese zijn / die in de goede
aerde bezaemt zijn: welcke het woort horen ende aennemen/
ende draghen vruchten/het eene dertich/ende het ander seslich/en-
de het ander hondert-[vout]. ^h Ende hy seide tot haer / Comt
oock de keerse / op datse onder de koren-mate ofte onder het bed-
de geset worde: [Is 't] niet op datse op den kandelaer geset wor-
de? ⁱ Want daer en is niets verborghen/ dat niet gheopenbaert
en sal worden: noch daer en is niet gheschiet [om] verborghen
[te zijn]/maer op dat het in 't openbaer soude komen.

^h Mat. 5.
15.
Luc. 8. 16.
ende 11. 33.
ⁱ Job. 12. 22.
Mat. 10. 26
Luc. 8. 17.
ende 12. 2.

³ Soo pemaent ooren heeft om te hooren/die hoore.

⁴ Ende hy seide tot haer / Siet wat ghy hoort: ^k Met wat ma-
te ghy metet sal u ghemeten worden / ende u die hoort sal [meer]
⁵ toegheleghet worden. ⁱ Want soo wie heeft / dien sal ghegheven
worden / ende wie niet en heeft / van dien sal ghenomen worden

^k Mat. 7. 12.
Luc. 6. 38.

⁶ oock dat hy heeft. Ende hy seide / Alsoo is het Coninckrijk
Godts/ghelijck of een mensche het zaet in de aerde wierpe.

ⁱ Mat. 13.
12.
ende 25. 29.
Luc. 8. 18.
ende 19. 26.

⁷ Ende [voorts] liepe ende opstonde nacht ende dagh: ende het
zaet uytspzote / ende lanck wierde / dat hy selve niet en wiste hoe.

⁸ Want de aerde brenghet van selfs vrucht voort: eerst het kruyt/
⁹ daer nae de anze / daer nae het volle koren in de anze. Ende
als de vrucht [haer] voort doet / terstont sendt hy de sikel daer in/
¹⁰ om dat den oogst daer is. ^m Ende hy seide / Waer by sullen wy
het Coninckrijk Godts vergelijcken? ofte met wat gelijkenisse

^m Mat. 13.
31.
Luc. 13. 18.

¹¹ sullen wy het selve gelijken. [Namelick] by een mostaert-zaet/
het welcke / wanneer het in de aerde ghezaemt wort/ het minste is

¹² van alle de zaden die op der aerden [zijn] / Ende wanneer het ge-
zaemt is/gaet het op/ ende wort het meeste van alle de moes-kruy-
den/ende maectt groote tacken/ alsoo dat de voghelen des hemels

¹³ onder sijne schaduwe kunnen nestelen. ⁿ Ende doot sulcke
ghelijkenissen vele / spzack hy haer het woort/nae dat sy het hoo-
¹⁴ ren konden. Ende sonder ghelijkenisse en spzack hy haer niet:
maer hy verklaerde allesijnen discipelen in 't bysonder.

ⁿ Matt. 13.
34.

¹⁵ Ende op den selven dach/ alst nu avont gheworden was/ se-
¹⁶ de hy tot haer/ Laet ons over varen aen d'ander zijde. Ende sy
de schare ghelaten hebbende namen hem mede / ghelijck hy in het
schip was: ende daer waren noch andere schiphens met hem.

^o Mat. 8. 23
Luc. 8. 23.

¹⁷ Ende daer wierdt een groote storm van windt / ende de baren
floeghen

12. p. Job 16.
 12. psalm 107.
 26. Jesai. 51. 10.
 sloeghen ober in het schip/ also dat het nu vol wierdt. Ende hy 38
 was in het achter schip/ slapende op een oot-kussen/ ende sy weck-
 ten hem op / ende seiden tot hem / Meester en bekommeret het u
 niet dat wy vergaen? Ende hy opgeweckt zijnde/ bestrafte den 39
 wint/ ende seide tot de zee : Swijcht / weest stille : ende de windt
 ginck liggen/ en daer wiert groote stilte. En hy seide tot haer/ 40
 Wat zijt ghy so vreesachtig? Hoe en hebt ghy geē geloobe? En 41
 sy vreesden met groote vrees/ ende seiden tot malkanderen/ wie is
 doch dese/ dat oock de windt ende de zee hem ghehoorsaem zijn ?

Het v. Capittel.

1 Christus dytst een legioen Duyvelen upt ten desetene. 12 Ende laet deselve toe in de swijnen te
 haren. 13 Die alle in de zee verdrinken. 14 De herders boodschapten sulchs aen de Gadarenen.
 17 Welcken Christus bidden/ dat hy upt hare landt-palen verreeke. 18 Welck hy doet/ ende ghe-
 biedt den ghenesen daer te blyuen/ om dese welbaet bekend te maken. 21 Christus gaet met Jairo
 om sijne dochterken te ghenesen. 24 Ende verlost onder weghen een vrouwe van een twaelf-jarich
 bloet-bloepen. 36 Verweckt Jairo dochterken nu gestorven zijnde.

4 Matth.
 8. 28.
 Luc 8. 26.

Ende sy quamen ober op d' ander zijde der zee/ in het landt der 1
 Gadarenen. Ende so hy upt het schip gegaen was/ ter stont 2
 ontmoetede hem upt de graben een mensche met eenen onrepen
 gheest. Dewelcke [sijne] wooninghe in de graben hadde / ende 3
 niemant en konde hem binden / oock selfs niet met ketenen.

Want hy was menichmael met boepen ende ketenen gebonden 4
 gheweest/ ende de ketenen waren van hem in stucken ghetrocken/
 ende de boepen verbrisselt / ende niemant was machrich om hem
 te temmen. Ende hy was altydt nacht ende dagh op de bergen 5
 ende in de graben / roepende ende slaende hem selven met steenen.

Als hy nu Jesum van verre sach / liep hy [toe] / ende aanbade 6
 hem. Ende met een groote stemme roepende / seide hy / Wat 7
 hebbe ick met u [te doen] / Jesu/ ghy Sone Gods des allerhooch-
 sten. Ick besweere u hy Godt / dat ghy my niet en pijnicht.

(Want hy seide tot hem / Ghy onrepe geest gaet upt van den 8
 mensche.) Ende hy vraechde hem/ Welck is uwen naem ? ende 9
 hy antwoorde/ seggende/ Wijnen naem is Legio/ want wy zijn
 vele. Ende hy badt hem seer / dat hy haer bupten dat landt met 10
 wech en sonde. Ende aldaer aen de bergen was een groote kud- 11
 de swijnen wepende. Ende alle de Duyvelen baden hem / seg- 12
 gende/ Sendt ons in die swijnen/ op dat wy in deselve mogen va-
 ren. Ende Jesus liet het haer ter stont toe: en de onrepe geesten 13
 uptghevaren zijnde/ voeren in de swijnen/ ende de kudde storiede
 van

van de steple af in de zee / (daer warender nu ontrent twee dinn-
 4 sent) ende versmoorden in de zee. Ende die de swijnen warden
 zijn geblycht/ ende boodschapten [sulcks] in de stadt/ ende op het
 landt/ ende sy gingen upt om te sien wat het was/ datter geschiedt
 5 was. Ende sy quamen tot Iesum/ ende sagen den besetenen sit-
 tende/ ende gekleedt/ ende wel by sijn verstant/ [namelick] die he-
 6 legion gehadt hadde/ ende sy wierden bevzerst. Ende die het ge-
 sien hadden/ vertelden haer wat den besetenen geschiedt was/ ende
 7 [oock] van de swijnen. ^b Ende sy begonnen hem te bidden / dat ^b Act. 16.
 8 hy van hare landt-palen wech ginge. ^c Ende als hy in het schip ^c Luc. 8. 38.
 ginck/ badt hem de gene die beseten was geweest/ dat hy niet hem
 9 mochte zijn. Doch Iesus en liet hem [dat] niet tot/ maer seyde
 tot hem / Gaet henen na uw' huys tot de uwe / ende boodschapt
 haer wat groote dinghen u de Heere ghedaen heeft/ ende [hoe] hy
 10 sich uwer ontfermt heeft. Ende hy ginck henen / ende begon te
 verkondigen in't [landt] van Decapolis/ wat groote dingen hem
 11 Iesus ghedaen hadde/ ende sy verwonderden haer alle. ^d Ende ^d Luc. 8. 42.
 als Iesus wederom in het schip overghebaren was aen d' ander
 zijde/ vergaderde een groote schare by hem / en hy was by de zee.
 22 ^e Ende siet/ daer quam een van de overste der Synagoge/ met ^e Matth. 9. 18.
 23 name Jairus/ ende hem siende/ viel hy aen sijne voeten. Ende ^e Luc. 8. 42.
 badt hem seer/ seggende/ Mijn dochterken is in haer upter ste/ [ick
 bidde u] dat ghy komt ende de handen op haer leght / op dat sy
 24 behouden worde/ ende sy sal leven. Ende hy ginck met hem/ en-
 de een groote schare volchde hem/ ende sy verdronghen hem.
 25 ^f Ende een seker vrouwe/ die twaelf jaren den vloer des bloeds ^f Levit. 12.
 26 ghehadt hadde/ Ende vele gheleden hadde van vele Medecijn- ^f Matt. 9. 20.
 meesters/ ende alle het hare [daer aen] te koste geleyt/ ende geen ba- ^f Luc. 8. 43.
 te gevonden hadde / maer met welcke het veel eer erger geworden
 27 was. [Dese] van Iesu hoorende/ quam onder de schare van ach-
 28 teren / ende raecte sijn kleedt aen. Want sy seyde / Indien ick
 29 maer sijne kleederen mach aenraken/ ick sal gesont worden. En-
 de terfont is de fonteyne hares bloeds opgedroocht/ ende sy ghe-
 30 boelde aen haer lichaem/ dat sy van die quale genesen was. En-
 de terfont Iesus bekennende in hem selven/ ^g de kracht die van ^g Luc. 8.
 hem uitgegaen was/ keerde hem om in de schare/ ende seyde/ Wie ^{19.}
 31 heeft mijne kleederen aengeracekt? Ende sijne Discipelen sen-
 den

h. Matth. 9.
22.
Marc. 10.
72.
Luc. 8. 49.

Joan. 11.
41.

den tot hem / Ghy siet dat de schare u verdrynckte / ende seght ghy /
Wie heeft my aengheraecte ? Ende hy sach rontom / om haer te
sien / die dat ghedaen hadde. Ende de vrouwe vreesende ende be-
bende / wetende wat aen haer gheschiet was / quam ende viel voor
hem neder ende sende hem alle de waerheyt. ^h Ende hy sende tot
haer / Dochter uw' geloove heeft u behouden : gaet henem in vree-
de / ende zijt ghenesen van dese uwe quale. ⁱ Derwile hy noch
sprack quamen [eenige] van des Oversten der Synagoge [hups] /
segghende / uwe Dochter is gestorven / wat zijt ghy den Meester
noch moepelick ? Ende Jesus terstont ghehoort hebbende het
woort datter gesproken wiert / sende tot den Oversten der Syna-
goge / en vrees niet / ghelooft alleenlijck. Ende hy en liet nie-
mant toe hem te volgen dan Petrum / ende Jacobum / ende Joan-
nem den broeder Jacobi. Ende quam in het hups des Over-
sten der Synagoge / ende sach de beroerte / [ende de ghene] die seer
weenden ende huylde. Ende inghegaen zijnde / sende hy tot
haer / Wat maect ghy beroerte / ende [wat] weent ghy ^k het kint
en is niet ghestorven / maer het slaept. Ende sy belachten hem :
maer hy / als hyse alle hadde utgedreven / nam hy hem den Vader
ende de Moeder des kindts / ende de ghene die met hem [waren] /
ende ginck binnen daer het kint lagh. Ende hy vatte de hant
des kindts / ende sende tot haer / Talitha kumi / t welck is / zijnde
overgeset / Ghy dochterken (ick segge u) staet op. Ende terstont
stont het dochterken op / ende wandelde / want het was twaelf ja-
ren [oudt] : ende sy ontfetteden haer met groote ontfettinghe.
Ende hy gebodt haer seer / dat niemant en soude dat selve we-
ten / ende sende datmen haer soude te eten geven.

Het vij. Capittel.

¹ Christus leet in sijn vaderlandt / alwaer hy beractt wort. ⁷ Sendt sijne Apostelen ut om
te prediken / ende mirakelen te doen. ¹⁴ Verscheyden gheboelen van Christo / so der Joden / als Herod-
bis / die hem hout voor Joannes den Dooper. ¹⁷ Irens gebangenisse / onthoofdinge / ende begraeffe-
nisse by de gelegentheit verhaelt wort. ³⁰ De Apostelen komen weder tot Christum / die met haer ver-
treckt in een woeste plaetse. ³³ Waer hem een groote schare volght / van ontrent vijft duysent mannen /
welcke hy spijghet met vijft honden ende twee bischen. ⁴⁵ Doet sijne discipelen toechbaren / ende bidt
ondertusschen op den bergh. ⁴⁸ Comt daer nae des nachts tot haer / wandelende op de zee / ende siet
den whit. ⁵⁴ Ende aen landt ghekomen zijnde gheneest allerley siechten.

Matth. 13.
16-18.

Ende hy ginck van daer wech / ende quam in sijn vaderlandt /
Ende sijne Discipelen volghden hem. Ende als het Sab-
bath geworden was / begon hy in de Synagoge te leeren / tñ vele
die [hem] hoorde ontfetteden haer / segghende / Van waer [ko-
men]

men] desen dese dingen? ende wat wijs hent is dit die hem ghege-
 ven is / dat oock sulcke krachten door sijne handen gheschieden?
^b En is dese niet de timmerman/ de sone Marie/ ende de broe- ^b Ion. 6. 42.
 der Jacobi ende Jose/ ende Jude ende Simonis? ende en zijn sij-
 ne susters niet hier by ons? Ende sy wierden aen hem ge-ergert.
 Ende Jesus seide tot haer / ^c En Propheet en is niet ongher- ^c Ion. 4. 44.
 eert dan in sijn vaderlant/ ende onder [sijne] maghen/ ende in sijn ^{Luc. 4. 24.}
 hups. ^d En hy en konde aldaer geene kracht doen: dan hy ley- ^{Mat. 13. 57.}
^d Mat. 13. 58.
 de weynige siecken de handen op/ ende genas se. Ende hy ver- ^e Matth. 9.
 wonderde hem over haer ongheloofe / ^e ende omginck de vleckken ^{35.}
 [daer] rontom/ leerende. ^f En hy riep tot hem de twaelve/ ende ^{Luc. 13. 22.}
 begon haer upt te senden twee en twee / ende gaf haer macht over ^f Mat. 10. 1.
^g Luc. 6. 13.
 de onreynne geesten. Ende hy geboot haer dat sy niets en souden ^{ende 9. 1.}
 nemen tot den wegh/ dan alleenlick eenen staf/ gheen male/ gheen
 broot/ gheen gelt in den gordel. ^h Maer datse schoen-solen sou- ^g Act. 12. 8.
 den aenbinden/ en met geen twee rocken gekleet zijn. Ende hy
 seide tot haer/ Soo waer ghy in een hups sult ingaen/ blijft daer
 tot dat ghy van daer uptgaet. ^h Ende soo wie u niet en sullen ^h Mat. 10.
 ontfanghen/ noch u hooren/ vertrekkende van daer/ ^{14.}
 schudt het ^{Luc. 9. 5.}
 stof af/ dat onder uwe voete is/ haer tot een getuygenisse. ⁱ Marc. 13.
ⁱ 1.
 Waer segghe ick u / het sal Sodoma oft Gomorra verdraeghlijc- ^{ende 18. 6.}
 ker zijn in den dagh des oordeels/ dan de selve stadt. Ende upt- ^k Mat. 10.
^{15.}
^{Luc. 10. 12.}
 ghEGAEN zijnde predickten sy/ dat sy haer souden bekeeren. En
 sy wierpen vele Duyvelen upt/ ^l en salden vele krancke met olie/ ^l Luc. 7. 14.
 ende maecktense ghesont. ^m Ende de Coninck Herodes hoorde ^m Mat. 14.
 het (want sijnen naem was openbaer geworden) ende seide/ Jo- ^{1.}
^{Luc. 9. 7.}
 annes/ die daer doopte/ is van den dooden opgheweckt ende daer-
 om wercken die krachten in hem. Andere seyden/ hy is Elias:
 ende andere seyden/ hy is een Propheet/ ofte als een der Prophe-
 ten. Maer als het Herodes hoorde/ seide hy / Dese is Joan-
 nes/ dien ick onthooft hebbe: die is van den dooden opgheweckt.
ⁿ Want de selve Herodes [eenighe] uptghesonden hebbende/ ⁿ Luc. 3. 19.
 hadde Joannem gevangen genomen/ en hem in de gevangnisse ^{ende 9. 9.}
 gebonden / upt oorsake van Herodias de hupsvrouwe sijns broe- ^{Mat. 14. 3.}
 ders Philippi / om dat hy haer getrouwt hadde: Want Joan-
 nes seide tot Herodes/ ^o Het en is u niet geoorloft de hupsvrou- ^o Levit. 18.
^{ende 20. 17.}
 we uwes broeders te hebben. Ende Herodias leyde op hem toe/
 ende

p. Mat. 14.5
wilde 21.26.q. Gen. 40.
30.

Mat. 14.6.

2. Job. 11.30

Mat. 14.
10.

Luc. 9. 10.

Mat. 3.

Matth.

29.13.

Luc. 9.10.

Joan. 6.1.

Matth. 9.

6. ende 14.

4.

Jerem. 23.

Ezech. 34.2.

Luc. 9.11.

ende wilde hem dooden/ende en konde niet. Want Herodes
vreesde Joannem / wetende dat hy een rechtveerdich ende he-
lich man was / ende hielt hem in weerde: ende als hy hem hoorde
dede hy vele dingen/ en hoorde hem geerne: Ende als er een wel-
geleghen dagh ghekomen was/ doe Herodes op den dagh sijner
geboorte een maeltijt aenrichtede voor sijne Gzooten / ende de O-
verste over dupsent / ende de voornaemste van Galilea: Ende
als de dochter van de selve Herodias in quam/ende danste/en He-
rodi ende den genen die mede aensaten behaeghde/so seyde de Co-
ninck tot het dochterken / Eyscht van my wat ghy oock wilt/en-
de ick sal 't u gheven. Ende hy swoer haer / So wat ghy van
my sult eyschen sal ick u geven / oock tot de helft mijns Coninck-
rijcks. Ende sy uptgegaen zijnde seyde tot hare moeder / Wat
sal ick eyschen / ende die seyde / Het hooft Joannis des Doopers.

Ende sy terstont met haeste ingaende tot den Coninck/heeft et
ge-eyscht/seggende / Ick wil dat ghy my nu terstont in een scho-
tel gheeft het hooft Joannis des Doopers. Ende de Coninck
seer bedroeft ghe worden zijnde / [nochtans] om de eeden/ ende de
ghene die mede aensaten / en wilde hy haer [t selve] niet afslaen.

Ende de Coninck sonde terstont eenen scherp-rechter / ende
geboot sijn hooft daer te brengen. Dese nu ginck henen/ende ont-
hoofde hem in de ghevangnisse. Ende bracht sijn hooft in een
schotel/en gaf 't selve het dochterken/en het dochterken gaf 't sel-
ve hare moeder. Ende als sijne discipelen [dit] hoorden/ gingen
sy ende namen sijn doot lichaem wech/en leyden dat in een graf.

Ende de Apostelen quamen [weder] te samen tot Iesum / en
boodschapten hem alles/berde wat sy ghedaen hadden/ ende wat
sy geleert hadden. En hy seyde tot haer/Comt ghylieden in een
woeste plaetse hier alleen/ende rust een weynich: want daer wa-
ren vele die quamen ende die gingen/ ende sy en hadden selfs ge-
nen gelegenen tijdt om te eten. En sy vertroocken in een schip/
na een woeste plaetse alleen. En de scharen sagen se henen va-
ren/ ende vele wierden hem kennende/ ende liepen ghesamelick te
voete van alle steden derwaerts/ en quamen haer voor / ende gin-
gen te samen tot hem. En Iesus uptgaende / sach een-groote
schare/ ende wiert innerlick met ontferminge betweegt over haer:
want sy waren als schapen die geen en hebben / ende
hy

b Matth.
14.15.
Luc. 9.12.
Joan. 6.5.

c Matth.
14.17.
Luc. 9.13.
Joan. 6.9.

d Joan. 17.3.
e 1. Sam. 9.
13.

f Joan. 6.17.
Matth. 14.
22.

g Matth.
14.23.
Luc. 6.12.

h Matth.
14.23.
Joan. 6.16.

hy begon haer vele dingen te leeren. ^b Ende als het nu late op den dagh gheworden was / quamen sijne discipelen tot hem / ende senden / Dese plaetse is woest / ende het is nu late op den dagh.

Laetse van u / op datse henen gaen inde onliggende doopen en blecken / ende brooden voor haer selven mogen coopen: want sy en hebben niet wat sy eten sullen. Maer hy antwoordende sende tot haer / Gheeft ghy haer te eten. Ende sy senden tot hem / Sul- len wy henen gaen / ende coopen voor twee hondert penninghen brood / en haer te eten gheven? Ende hy sende tot haer / Hoe veel brooden hebt ghy? Gaet henen ende besiet [het]. ^c En doe sy het vernomen hadden / senden sy / vyfve / ende twee visschen. Ende hy gebodt haer dat sy se alle souden doen neder sitten / hy weerd- schappen / op het groene gras. Ende sy saten neder in gedeelten by hondert t'samen / ende by vijftich t'samen. Ende als hy de vijf brooden ende twee visschen ghenomen hadde / ^d sach hy op na den Hemel / ^e zegende / ende brack de brooden / ende gaf se sijnen dis- cipelen / op dat sy se haer souden voorleggen: ende de twee visschen deylde hy voor allen. Ende sy aten alle / ende zijn versadicht ge- worden. Ende sy namen op twaelf volle korven brocken / ende van de visschen. Ende die daer de brooden gegeten hadden wa-

ren ontrent vijf duysent mannen. ^f En terstont dwanck hy sij- ne Discipelen in het schip te gaen / ende voor henen te varen aen d'ander zijde tegen [over] Bethsaida / terwislen hy de schare van hem soude laten. ^g Ende als hy de selve haer afscheydt gegeven hadde / ginck hy op den bergh om te bidden. ^h Ende als het nu avont was gheworden / soo was het schip in 't midden van de zee / ende hy was alleen op het landt. Ende hy sach dat sy haer seer pijnighden / om [t schip] voort te krijghen. (Want de windt was haer teghen) ende ontrent de vierde waecke des nachts / quam hy tot haer / wandelende op de zee / ende wilde haer voorhy gaen.

Ende sy siende hem wandelen op de zee / meynden dat het een spoocksel was / ende schreeuwden seer. Want sy saghen hem al- le / ende wierden ontroert: ende terstont sprack hy met haer / ende sende tot haer / Zijt wel ghemoedt / Aek bent / en vreesst u niet.

Ende hy klaim tot haer in 't schip / ende de windt stilde / ende sy ontfetteden haer boven maten seer in haer selven / ende waren ver- wondert. Want sy en hadden niet gheledt op [het mirakel] der

J

brooden:

brooden: want haer herte was verharde. ¹ Ende als sy overge-
varen waren/ quamen sy in 't lant Genesaret / ende havenden al-
daer. Ende als sy int het schip gegaen waren/ terstont wierden
sy hem kennende. [Ende] het geheel onliggende lant doozloo-
pende/ begonden sy op beddekens/ de gene die qualick gestelt wa-
ren/ om te draghen/ ter plaetsen daer sy hoorden dat hy was.

Ende so waer hy quam in vleecken ofte steden ofte dorpen/ daer
leiden sy de krancke op de merckten/ ende baden hem/ dat sy maer
den zoom sijns kleeds aenraecken mochten. Ende soo vele als er
hem aenraeckten wierden ghesondt.

Het vij. Capittel.

¹ De Phariseen ende Schrifgeleerde berispen de Discipelen Christi / datse niet onghewasschen han-
den aten. ⁶ Welcke Christus verantwoorde / ende bestraft der Phariseen gheveursicht in hare upt-
wendige wasschingen. ⁹ Ende verwierpt hare menshelicke insettinghen/ insonderheyt in de verklas-
singhe van het bysde ghebodt. ¹⁴ Leert wat den menschen eyghentlick ontreynicht / ofte niet.
²⁴ Werpt eenen Duyvel uyt de dochter van een vrouwe uyt Syrophonicien. ³¹ Gheneest eenen
dooven ende stommen. ³⁷ Ende wordet daer over seer gheprezen.

² Ende tot hem vergaderden de Phariseen / ende sommighe der
Schrifgheleerde / die van Jerusalem ghekomen waren.

Ende siende dat sommighe van sijne Discipelen niet ontreynicht/
dat is/ niet onghewasschen handen broode aten/ berispten sy [haer].

Want de Phariseen ende alle de Joden en eten niet/ ten sy dat
sy [eerst] de handen dickmael wasschen/ houdende de insettinghen
der Guden. Ende van de merckte [komende] en eten sy niet/ ten
sy datse [eerst] gewasschen zijn. Ende vele andere dingen zijnder/
die sy aengenomen hebben te houden/ [als namelick] de wasschin-
gen der dynckbekerens/ ende kannen/ ende kopere vaten/ ende bed-
den. Daer nae vzaeghden hem de Phariseen ende de Schrif-
gheleerde/ Waerom en wandelen uwe Discipelen niet na de inset-
tinghe der Guden/ maer eten het broode niet onghewasschen han-
den? Maer hy antwoorde ende sende tot haer/ Wel heeft Esai-
as van u geveynsde gepropheteert/ ghelijck gheschreven is/ ^b Dit
volck eert my niet de lippen/ maer haer herte houdt hem verre van
my. ^c Doch te vergeefs eeren sy my / leetende leeringhen/ [die]
gheboden [zijn] der menschen. Want nalatende het ghebodt
Godts/ houdt ghy de insettinghen der menschen/ [als namelick]
wasschinghe der kannen/ ende dynck-bekers/ ende andere dierghe-
lijke dingen doet ghy vele. Ende hy sende tot haer / Ghy doet
[seker] Gods gebodt wel te niete/ op dat ghy uwe insettinghe sou-
det

det onderhouden. Want Moyses heeft gheseght / ^d Cert uwen vader ende uwe moeder. Ende wie vader ofte moeder vloecht / die sal den dootd steruen. Maer ghy lieden seght / So een mensche tot vader ofte moeder seght / [het is] Cozban / (dat is [te seggen] een gabe) so wat u van my soude konnen te nutte come / [die voldoet]. Ende ghy en laet hem niet meer toe / yet van sijnen vader ofte sijne moeder te doen. ^f Makende [also] Gods woort krachteloos door uwe insettinghe / die ghy ingeset hebt / ende diergelijke dingen doet ghy vele. ^g Ende tot hem de gantsche schare gheroepen hebbende / seyde hy tot haer / Hoort my alle ende verstaet: ^h Daer en is niet van buyten den mensche in hem ingaende / ⁱ t welck hem kan ontrennighen. Maer de dingen die van hem outgaen / die zijn ^j t welcke den mensche ontrennighen. Soo want ooren heeft om te hooren / die hoore. ^k Ende doe hy van de schare in hys gekomen was / vracchte hem sijne Discipelen van de gelijckenisse. Ende hy seyde tot haer / Zijt oock ghy also onwetende? En verstaet ghy niet / dat al wat van buyten in den mensche ingaet / hem niet en kan ontrennighen? Want het en gaet niet in sijn herte / maer in den buick / ende gaet in de heymelickheydt upt / rennighende alle de spijsen. Ende hy seyde / Het ghene outgaet upt den mensche / dat ontrennicht den mensche. ^l Want van binnen upt het herte der menschen komen voort quade ghedachten / overspelen / hoereren / dootdrlagen / Dieverpen / gierigheden / boosheden / bedzych / onreuchtheyt / boose oogen / lasteringe / hooverdyne / onuerstant. Alle dese boose dinghen komen voort van binnen / ende ontrennighen den mensche. ^m Ende van daer opstaende / ginck hy wech na de landt-palen van Tyrus ende Sidon: ende in een hys gegaen zijnde / en wilde hy niet dat het yemant wiste / en hy en konde [nochtans] niet verhoegen zijn. ⁿ Want een vrouwe / welckers dochterken eenen onrennen geest hadde / van hem gehoozt hebbende / quam ende viel neder aen sijne voeten. Dese nu was een Grieksche vrouwe / van geboorte upt Syrophenicien / ende sy badt hem / dat hy den Duyvel uptwierpe upt hare dochter. Maer Iesus seyde tot haer / Laet eerst de kinderen versadicht worden: Want het en is niet betamelick / dat men het broodt der kinderen neme / ende den hondkens [voort] werpe. ^o Maer sy antwoorde / ende seyde tot hem / Ja Heere / doch oock

de hondkens etc onder de tafel van de krupmkens der kinderen.

Ende hy seide tot haer/ Om deses woorts wille gaet henen/de ²⁵
 Dupvel is upt uwe Dochter uptgebaren. Ende als sy in haer ³⁰
 huys quam/ vondt sy dat de Dupvel uptgebaren was/ ende de ³⁵
 dochter liggende op het bedde. ^m Ende hy wederom wechgegaen ³⁵
 zijnde van de landt-palen Tiri ende Sidonis/ quam aen de Zee ⁴⁰
 van Galilea/ dooz het midden der landt-palen van Decapolis.

ⁿ Ende sy brachten tot hem eenen dooven/die swaerlick sprack/ ³²
 ende baden hem dat hy de handt op hem leydde. Ende hem van ³⁵
 der schare alleen ghenomen hebbende/ stack hy sijne vingheren in ⁴⁰
 sijne ooren/ ende ghespogen hebbende/ raecte hy sijne tonge aen.

Ende opwaerts siende na den Hemel/ suchtede hy/ ende seide ³⁴
 tot hem/ Ephphata/ dat is/ wordt geopent. Ende rerstont wier ³⁵
 den sijne oore gheopent/ ende de bandt sijner tonghe wierdt los/
 ende hy sprack recht. Ende hy gheboode henlieden dat sy het ³⁶
 niemant segghen en souden: maer wat hy haer oock gheboodt/
 so verkondighden sy het des te meer. Ende sy ontsetteden haer ³⁷
 boven maten seer/ segghende/ o hy heeft alles wel ghedaen/ ende
 hy maect dat de doove hooren/ ende de stomme spreken.

Het viij. Capittel.

¹ Christus spijst hier duysent mannen met seben brooden/ ende weynich viskens. ¹¹ Weggert den
 Phariseen een recken upt den Hemel. ¹⁴ waerschoutwt sijne Discipelen dooz den deessem der Phari-
 seen ende Herodis. ²² Maecht eenen blinden siende. ²⁷ Verscheyden gheboelen der Joden van
 Christo. ende de belijdenisse Petri/ dat hy de Christus was. ³¹ Dooz seght syn lijden/ doot/ ende opstan-
 ding. ³² Bestraft Petruum/ die hem van het lijden afriet. ³⁴ vermaent sijne nabolgers haer krups
 op haer te nemen/ haer selven te versaken/ ende dooz gheene breefe haer sijns ende sijner leere te schamen.

ⁿ In de selve daghen/ als daer een geheel groote schare was/ en ¹
 niet en hadden wat sy eten souden/ riep Iesus sijne Discipe-
 len tot hem/ ende seide tot haer/ Ick worde innerlijck met ontfer-
 minge betweeght over de schare/ want sy nu dyp dagen hy my ge-
 bleven zijn/ en en hebben niet wat sy eten souden. En indien ick se-
 nuchteren nae haer huys late gaen/ soo sullen sy op den wegh be-
 swijcken: want sommige van haer kome van verre. Ende sijne ⁴
 Discipelen antwoordden hem/ Van waer sal yemant dese met
 brooden hier in de woestijne konnen versadigen? En hy vraeg-
 de haer/ Hoe veel brooden hebt ghy? En sy seiden/ Seven. En ⁶
 hy gheboodt de schare neder te sitten op de aerde/ en hy nam de se-
 ven brooden/ ende ghedanckt hebbende brack hyse/ ende gaffe sij-
 nen discipelen/ op dat sy se souden voorleggen/ ende sy leyden se de
 schare

schare vooz. Ende sy hadden weynighe vischkens/ ende als hy gheseghent hadde/ seyde hy/ dat sy oock die soudē voozlegghen.

Ende sy hebben gegeten/ ende zijn versadicht gheworden/ ende sy namen het overschot der brocken op/ seven manden. Die nu gegeten hadden waren ontrent vier duysent: ende hy lietse gaen.

^b Ende terstont in het schip ghegaen sijnde met sijne Discipe-

^b Matth. 15. 39.

len/ is hy gekomen in de deelen van Dalmanurtha. En de Phari-
seē gingen upt/ ende begonden met hem te twisten/ begeren-

^c Matth. 12. 38.

de van hem een teecken van den Hemel/ hem versoeckende. En hy swaerlick suchende in sijnen geest/ seyde/ Wat begeert dit ge-

ende 61. 12.

Luce 11. 29.

Joan. 16. 30.

slachte een teecken? ^d Doozwaer ick segge u/ So desen gheslachte een teecken gegeven sal worden. Ende hy verliet haer/ ende we-

^d Matth. 16. 4.

derom in't schip ghegaen zijnde voer hy wech nae d' andere zijde. Ende sijne Discipelen hadden vergeten broodt mede te nemen/

ende en hadden niet dan een broodt met haer in het schip. Ende hy gheboodt haer/ seggende/ Siet toe/ wacht u vanden suerdees-

^e Matth. 16. 6.

Luce 12. 1.

sem der Phariseen/ ende vanden suerdeessem Herodis. Ende sy overlepden onder malkanderen/ seggende/ ['Tis]/ om dat wy

gheen brooden en hebben. Ende Jesus [dat] bekennende/ seyde tot haer/ Wat overleght ghy dat ghy gheen brooden en

hebt? En bemerckt ghy noch niet/ noch en verstaet ghy niet? Hebt ghy noch uw verhardet herte? Ooghen hebbende en

^f Marc. 6. 52.

siet ghy niet? ende ooren hebbende en hoort ghy niet? Ende en ghedenckt ghy niet/ doe ick de vijs brooden

^g Matth. 14. 17/ 20.

bzack onder de vijs duysent mannen/ hoe vele volle korven met brocken ghy op naemt? Sy segghen hem Twaelve. Ende

Marc. 6. 38.

Luce 9. 13.

Joan. 6. 9.

^h doe ick de seven [bzack] onder de vier duysent mannen/ hoe vele volle manden met brocken ghy op naemt? Ende sy seiden/ Se-

^h Matth. 15. 36/ 37.

ben. Ende hy seyde tot haer/ Hoe en verstaet ghy niet? Ende hy quam tot Bethsaida: ende sy brachten tot hem eenen

blinden/ ende baden hem/ dat hy hem aenraeckte. Ende de handt des blinden ghenomen hebbende/ leyde hy hem upt buppen

het vleck/ ende spoogh in sijne ooghen/ ende ^k leyde de handen op hem/ ende vracghde hem of hy yet sagh. Ende hy opsiende/ sey-

ⁱ Marc. 7. 33.

^k Marc. 7. 32.

de/ Ick sie de menschen/ want ick sie se als boomen/ wandelen. Daer na leyde hy de handen wederom op sijne oogen/ ende be-

de hem opsien. Ende hy wiert herstelt/ ende sach se alle verre ende

f iij

klaer.

klaer. Ende hy sandt hem nae sijn huys / segghende / En gaet
 niet in het vleesch / noch en seght het niemant in het vleesch. ¹ Ende
¹ Matth. 16
¹³ Luc. 9. 13. Iesus gincx upt ende sijne Discipelen nae de vleckken van Cesa-
 rea Philippi. Ende op den wegh vraeghde hy sijne Discipelen/
 segghende tot haer / Wie segghen de menschen dat ick ben? En-
¹⁶ Matth. 14
²⁴ de sy antwoordden / ¹⁷ Joannes de Dooper : ende andere / Eli-
 as : ende andere / Een van de Propheten. Ende hy seide tot
 haer / Maer ghy-lieden / wie seght ghy dat ick ben? Ende Petrus
 antwoordende seide tot hem / ¹⁸ Ghy zijt de Christus. Ende hy
 gebodt haer scherpelick / dat sy 't niemant en souden seggen van
 hem. ¹⁹ En hy begon haer te leeren / dat de Sone des menschen
¹⁶ Matth. 16
¹⁶ Ioan. 6. 69.
²¹ Matth. 16.
²¹ ende 17. 22.
²¹ ende 20. 18.
²¹ Marc. 9. 26.
³¹ en 10. 33.
²¹ Luc. 9. 22.
²¹ ende 17. 31.
²¹ ende 24. 7.
²¹ p. Sam. 19
²² be-
 vele moeste lijden / ende verworpen worden van de Onderlinghen /
 ende Overpriesteren / ende Schriftgeleerde / ende gedoot worden /
 ende na dyn dagen wederom opstaen. Ende dit woort sprack hy
 byn upt : ende Petrus hem tot sich genomen hebbende / begon hem
 te bestraffen : Maer hy hem omkeerende / ende sijne discipelen
 aensien-²³ de / bestrafte Petrum / segghende / ²⁴ Gaet henen achter my
 Satana : want ghy en versint niet de dinghen die Godts zijn /
 maer die der menschen zijn. Ende tot hem gheroepen hebben
 de de schare met sijne Discipelen / seide hy tot haer / ²⁵ Soo wie
 achter my wil comen / die verloochene hem selven / ende neme sijn
 kruys op / ende volghe my. ²⁶ Want soo wie sijn leven sal wil-
²⁷ len behouden / die sal 't selve verliezen / maer soo wie sijn leven sal
 verliezen om mijner wille / ende [om] des Euangeliums [wille] /
 die sal 't selve behouden. ²⁸ Want wat soude het den mensche ba-
 ten / soo hy de gheheele werelt wonne / ende sijner ziele schade lede.
²⁹ Ofte wat sal een mensche gheven tot lossinghe van sijne ziele.
³⁰ Want so wie hem mijns ende mijner woorden sal gheschaemt
 hebben in die over spelich ende sondich gheslachte / diens sal hem
 de Sone des menschen oock schamen / wanneer hy sal komen in
 de heerlickheyt sijns Vaders / met de heplige Engelen.

Het ix. Capittel.

1 Christus wordt op den bergh verheerlickt / in teghenwoordigheyt van Moyses ende Elias / ende
 wordt betuyght te zijn de Sone Gottes. 11 Leert dat Joannes de Dooper is de Elias / die komen
 soude. 14 Beryt enen stommen ende doohen Duyvel upt. 18 't welck sijne Discipelen niet en
 hadden conuen doen. 28 haer van de oorsake verhaelt wort. 31 Dooslegt wederom sijne doot ende
 opstandinghe. 33 Vermaent sijne Apostelen tot nedrigheyt door het exempel van een kindken.
 38 Wil niet balen hebben den ghenen / die in sijnen name Duyvelen uptwierp. 41 Belooft berghels
 boughen dien / die de minste werdaet aen de sijne doet. 42 ende dreght swaere straffen den ghenen die
 ergernisse gheben. 43 Wyjt aen dat men van sich moet weeren al wat ergheerlick ofte hinderlick is
 ter salicheyt. 46 Spreekt van sout in hem selven / ende brode met andere te hebben.

Ende

Ende hy seide tot haer/ Doozwaer ick segghe u/ datter sommi-
 Eghe zijn van de ghene die hier staen/ die den doot niet en sullen
 smaken/ tot dat sy sullen hebben ghesien/ dat het Coninckrijck
 Godts met kracht gekomen sy. ^b Ende na ses dagen/ nam Je-
 sus met hem Petrum/ ende Jacobum/ ende Joannem/ en bracht-
 se op eenen hooghen bergh bezijden alleen/ en hy wiert vooz haer
 van ghedaente verandert. Ende sijne kleederen wierden blinc-
 kende seer wit als sneeuw/ hoedanighe geen volder op aerden [so]
 wit maken en kan. En van haer wiert gesien Elias met Mo-
 ses/ en sy spraken met Jesu. Ende Petrus antwoordende sey-
 de tot Jesum/ Rabbi/ Het is goet dat wy hier zijn/ ende laet ons
 dyn tabernakelen maken/ vooz u eenen/ ende vooz Moses eenen/
 sende vooz Elias eenen. Want hy en wist niet wat hy seide:
 want sy waren seer bevreest. Ende daer quam een wolcke/ die se
 overschaduwde/ ende eene stemme quam upt de wolcke/ seggende/
^c Dese is mijn gheliefde Sone: ^d Hoozt hem. Ende haestelick
 rontom siende/ en saghen sy niemant meer dan Jesum alleen by
 haer. ^e Ende als sy van den bergh afquamen/ gebodt hy haer/
 dat sy niemant verhalen en soudent 't ghene sy gesien hadden/ dan
 wanneer de Sone des menschen upt den dooden soude opgestaen
 zijn. Ende sy behielden dit woort by haer selven/ vraghende on-
 der malkanderen/ wat het was/ upt den dooden opstaen. Ende
 sy vraghden hem seggende/ Waerom seggen de Schrifegheleer-
 de/ dat Elias eerst komen moet? Ende hy antwoordende sey-
 de tot haer/ Elias sal wel eerst komen/ en alles weder oprechten:
 ende [t sal geschieden] ^g gelijk geschreven is van den Sone des
 menschen/ dat hy veel lijdens sal ende veracht worden. Maer ick
 segge u/ dat oock Elias gecomen is/ ende sy hebben hem ghedaen
 al wat sy gewilt hebben/ ^h gelijk van hem geschreven is. Ende
 als hy by de Discipelen ghecomen was/ saghy hy een groote schare
 rontom haer/ ende [eenige] Schrifegheleerde met haer twistende.
 Ende ter stont de gehele schare hem siende/ wiert verbaest/ ende
 toe-loopende groeteden sy hem. Ende hy vraghde de Schrif-
 gheleerde/ wat twistet ghy met dese? ⁱ Ende een upt de schare
 antwoordende seide/ Meester/ ick hebbe mijnen sone tot u ghe-
 bracht/ die eenen stommen geest heeft. Ende waer hy hem oock
 aengrijpt/ soo schreut hy hem/ en schijmt/ ende knerft met sijne
 tanden/

^a Matth.
 16/28.
 Luc. 9/27.

^b Matth.
 17.1.
 Luc. 9.28.

^c Jesa. 42/1.
 Mat. 3/17.
 ende 17/5.
 Marc. 1.11.
 Luc. 3/22.
 ende 9/35.
 Col. 1/13.
 2. Petr. 1/17.
 d. 2. Petr. 18.

^e Matth.
 17/9.
 Luc. 9/36.
 f. Malachy.
 4/5.
 Mat. 11/14.
 Luc. 1/17.
 g. Jesa. 22/7.
 Jesa. 53/4.
 Dan. 9/26.
 h. Malachy.
 4/5/6.

ⁱ Matth.
 17/14.
 Luc. 9/37/3.

1. Mat. 1.
26.

1. Luc. 17. 6.

an. Mat. 17. 19.
n. Mat. 16. 21.
ende 17. 22.
ende 20. 18.
Mat. 8. 31.
ende 10. 33.
Luc. 9. 22.
ende 18. 31.
ende 24. 7.

o. Mat. 18.
1.
Luc. 9. 46.
ende 22. 24.

p. Mat. 20.
27.
Marc. 10.
43.

tanden/ ende verdoort: en ick hebbe uwe Discipelen geseght/ dat
sy hem souden upwerpen/ en sy en hebben niet gekonnen. Ende
hy antwoorde hem/ en seide/ O ongeloovich geslachte/ hoe lange
sal ick noch by u lieden zijn? Hoe lange sal ick u noch verdragen?
Brenghet hem tot my. Ende sy brachten den selven tot hem: en
als hy hem sagh/ scheurde hem ter stont de greeft: en hy vallende op
de aerde/ wentelde sich al schommende. Ende hy vraeghde sijnen
vader/ Hoe langen tijt ist/ dat hem dit overgekomen is? Ende hy
seide hem/ Van [sijne] kinds hept af. Ende menichmael heeft
hy hem oock in 't vper ende in 't water geworpen/ om hem te ver-
derven: maer so ghy pet kondt/ zijt niet innerlicke ontfeminghe
over ons beweeght/ ende helpt ons. Ende Iesus seide tot hem/
So ghy kondt ghelooven/ alle dinghen zijn mogelick den genen
die geloofte. Ende ter stont de vader des kines roepende met tra-
nen/ seide/ ick geloofe Heere/ komte mijne ongeloovigheyt te hulpe.

Ende Iesus siende dat de schare gesamentlick toeliep/ bestrafte
den onreynen gheest/ segghende tot hem/ Ghy stomme ende doobe
gheest/ ick bevele u/ gaet upt van hem/ ende en komt niet meer in
hem. Ende hy roepende/ ende hem seer scheurende/ ginck upt/
ende [het kindt] wiert als doot/ alsoo dat vele seiden/ dat het ghe-
storven was. Ende Iesus hem by der handt grijpende/ rechte
de hem op: ende hy stont op. En als hy in hups gegaen was/
vraeghden hem sijne Discipelen alleen/ Waerom en hebben wy
hem niet konnen uptwerpen? Ende hy seide tot haer/ Dit ghe-
slachte en kan nergens doot uptgaen/ dan doot bidden en vasten.
Ende van daer wechgaende/ reysden sy doot Galileen/ en hy
en wilde niet dat het pemaent wiste. Want hy leerde sijne Disci-
pelen/ ende seide tot haer/ De sone des menschen sal overgelevert
worden inde handen der menschen/ ende sy sullen hem dooden: en-
de ghedoot zijnde sal hy ten derden dage weder opstaen. Maer
sy en verstonden dat woort niet/ ende sy vreesden hem te vragen.

Ende hy quam te Capernaum/ ende in het hups ghecomen
zijnde vraeghde hy haer/ Waer van hadt ghy woorden onder mal-
kanderen op den wegh? Doch sy sweghen: want sy waren on-
der malcanderen in woorden geweest op den wegh/ wie de meeste
[soude zijn]. Ende nederageseten zijnde/ riep hy de twaelve/ ende
seide tot haer/ Indien pemaent wil de eerste zijn/ die sal de laetste
van

6 van allen zijn/ende aller dienaar. Ende nemende een kindeken/
 stelde hy dat midden onder haer / ende ⁹ omwinck het met sijne ar- ⁹ Marc. 10.
 7 men/ende seyde tot haer / ² So wie een van sodanige kinderkerens ^{16.} ¹ Matth. 18.
 sal ontfangen in mijnen name / die ontfanght my: ende so wie my ^{Luc. 9. 48.}
 sal ontfangen / die en ontfanght my niet / maer dien die my gesont- ^{Joan. 13. 20.}
 8 den heeft. Ende Ioannes antwoorde hem / seggende / Meester / ^{Luc. 9. 49.}
 wy hebben eenen ghesien / die de Duyvelen uytwierp in uwen na-
 me / welcke ons niet en volghet / ende wy hebben 't hem verboden /
 9 om dat hy ons niet en volghet. Doch Jesus seyde / En verbiet ^{1. Cor. 12. 3.}
 hem niet / want daer en is niemant die eene kracht doen sal in mij-
 nen name / ende haestelick van my sal konnen qualick spzecken.
 10 Want wie reghen ons niet en is / die is voer ons.
 11 Want ¹ so wie u lieden eenen beker waters sal gheven te drinc- ¹ Matt. 10.
 ken in mijnen name / om dat ghy Christi [discipelen] zijt / voer waer ^{42.}
 2 segghe ick u / hy en sal sijnen loon geensins verliezen. Ende so ¹ Matt. 18.
 wie eenen van dese kleynen / die in my ghelooven / erghert / het ware ^{6.} ^{Luc. 17. 2.}
 hem beter dat eenen meulensteen om sijnen hals gedaen ware / en
 3 dat hy in de zee geworpen ware. Ende indien uwe handt u er- ¹ Deut. 13. 6.
 gert / houtwse af: het is u beter verminckt tot het leven in te gaen / ¹ Matt. 5. 30.
 dan de twee handen hebbende henen te gaen inde helle / in dat on- ^{ende 18. 8.}
 4 uytblusschelic vper: Daer haren woym niet en sterft ende het ¹ Jesa. 66.
 5 vper niet uytgebluscht en wort. Ende indien uwe voet u ergert / ^{24.}
 houtwt hem af: het is u beter krempel tot het leven in te gaen / dan
 de twee voeten hebbende / gheworpen te worden in de helle / in dat
 6 onuytblusschelic vper: Daer haren Woym niet en sterft / ende
 7 dat vper niet uytgebluscht en wort. Ende indien uwe ooge u er-
 ghert / werptse uyt: het is u beter maer een ooghe hebbende in het
 Coninckrijcke Gods in te gaen / dan twee oogen hebbende in het
 8 helsche vier geworpen te worden: Daer haren woym niet en sterft /
 9 ende het vper niet uytgebluscht en wort. Want een peder sal
 niet vper ghesouten worden / ^a ende peder offer handen sal met sout
 10 ghesouten worden. ^b Het sout is goet / maer indien het sout ont- ^a Heb. 2. 13.
 sout wordt / waer mede sult ghy dat smaekelick maecken: ^b Matth. 5.
 11 Hebt ^{13.} ¹ Luc. 14. 34.
 sout in u selven / ende houdt vrede onder malkanderen. ^c Rom. 12.
 18. ¹ Heb. 12. 14

Het x. Capittel.

¹ Christus beantwoordt de vraghe der J. J. dat seen / Of het een man geoorloft zy sijne vrouwe te verlas-
 ten. ¹³ Wi datmen de kinderkerens tot hem sal laten komen ende segentse. ¹⁷ Antwoort eenē rijcken
 jongelinc / die vraghe wat hy doen moeste / om het eeuwige leven te be-erden. ²³ Ende leert hoe
 swaerticks

swaerlick do rijcke in het Koninckrijck der hemelen komen. 28 Belooft den geien die het hare om
sijner wille verlaten / tijdelicke ende eeuwige vergeldinghe. 32 Doozseghe wederom sijn lijden / doot
ende weder-opstandinghe. 35 Antwoorde den kinderen Zebedi op haer versoek van het siten tot
sijner rechter ende linker-handt / ende vermaendt haer tot lijden ende nedrichheidt. 46 Maecht den
blinden Bartimeum siende.

a Matth.
19.1.

Ende van daer opghestaen zijnde / ginck hy na de landt-palen
van Judea / dooz d'over zijde van den Jordaen: ende de scha-
ren quamen wederom te samen by hem / ende gelijck hy ghewoon
was / leerde hy se wederom. Ende de Phariseen tot hem komen-
de / vraechden hem / Of het een man geoorloft is [sijn] wijs te ver-
laten / hem versoekkende. Maer hy antwoordende / seide tot
haer / Wat heeft u Moyses gheboden? Ende sy senden / ^b Moyses
heeft toegelaten eenen schept-brief te schrijven / ende [haer] te ver-
laten. Ende Jesus antwoordende seide tot haer / van wegen de
hardicheydt uwer herten heeft hy u-lieden dat gebodt geschreven.
^c Maer van het begin der scheppinge / heeft se Godt man ende
wijs ghemaect. ^d Daerom sal een mensche sijnen vader ende
moeder verlaten / en sal sijnen wijve aenhangen. Ende die twee
sullen tot een vleesch zijn / also dat sy niet meer twee en zijn / maer
een vleesch. ^e T ghene dat Godt te samen gheboecht heeft / en
scheide de mensche niet. Ende in het hups vraechden hem sijne
Discipelen wederom van het selve. ^f Ende hy seide tot haer /
So wie sijn wijs verlatet / ende een andere trouwet / die doet over-
spel teghen haer. Ende indien een wijs haren man sal verlaten /
ende niet een ander trouwen / die doet overspel. ^g Ende sy brach-
ten kinderkins tot hem / op dat hy se aentraecken soude: ende de
Discipelen bestrafen de ghene / die se tot hem brachten. Maer
Jesus [dat] siende / nam het seer qualick / ende seide tot haer / Laet
de kinderkins tot myn komen / ende en verhindert se niet / ^h want
der sulcker is het Koninckrijcke Godts. Doozwaer segghe ick
u / so wie het Koninckrijcke Godts niet en ontfanght ghelijck een
kindeken / die en sal in het selve geensins ingaen. ⁱ Ende hy om-
vingh se met sijne armen / [ende] de handen op haer geleght heb-
bende / segende hy deselve. ^k Ende als hy uptginck op den wegh /
liep een tot hem / ende booz hem op de knien vallende / vraechde
hem / Goede meester wat sal ick doen / op dat ick het eeuwige leven
be-erbe? Ende Jesus seide tot hem / wat noemt ghy myn goet?
Niemand en is goet dan een / [namelick] Godt. Ghy weet de
gebeden / ^l Ghy en sult geen overspel doen / Ghy en sult niet doo-
den /

b Deut. 24.
1.

Jerem. 3.1.
Matth. 5.31.

c Gen. 1.27.

d Matth. 19.4.

e Gen. 2.24.

f 1. Cor. 6.16.

g Psal. 139.13.

h 1. Cor. 7.10.

i Matth. 19.11.

j Luc. 19.9.

k Luc. 19.18.

l 1. Cor. 7.10.

m Matth. 19.13.

n Luc. 13.15.

o Matth. 8.3.

p Luc. 19.14.

q 1. Cor. 14.20.

r 1. Petr. 2.2.

s Matth. 9.13.

t Luc. 9.36.

u Matth. 9.16.

v Luc. 18.13.

w Exod. 20.

x 1. Cor. 13.12.

y 1. Cor. 13.17.

z 1. Cor. 13.9.

den/ Ghy en sult niet stelen/ Ghy en sult geen valsche ghetunghe-
nisse gheven/ Ghy en sult niemant te kort doen/ Pert uwen vader
ende moeder. Doch hy antwoordende/ seide tot hem/ Meester/
alle dese dinghen hebbe ick onderhouden van mijner jonckheyde
af. Ende Iesus hem aensiende/ beminde hem/ ende seide tot
hem/ ^m Een dinck ontbreect u/ gaet henen verkoopt alles wat
ghy hebt/ende geeft het den armen/ende ghy sult eenen schat heb-
ben in den Hemel. Ende komt herwaerts/ neemt het krups op/
ende volcht my. Maer hy treurigh gheworden zijnde over dat
woordt/ ginck bedroeft wech: want hy hadde vele goederen.

^m Matt. 6.
19.
Luce 12. 33.
ende 16. 9.
1. Tim. 6. 17.

3 Ende Iesus rondt-om siende/ seide tot sijne Discipelen/ ⁿ Hoe
swaerlick sullen de ghene die goet hebben in het Koninckrijcke
4 Godts inkomen? Ende de Discipelen wierden verbaest over
dese sijne woorden. Maer Iesus wederom antwoordende/ seide
tot haer/ Kinderen/ hoe swaer ist/ dat de ghene die op het goet haer
5 betrouwen setten/ in 't Koninckrijcke Godts ingaen? Het is
lichter dat een kiesel gae dooz de ooge van een naelde/ dan dat een
6 rijcke in het Koninckrijcke Godts ingae. Ende sy wierden
noch meer verflaghen/ segghende tot malkanderen/ Wie kan dan
7 salich worden? Doch Iesus haer aensiende/ seide/ Wy de men-
schen is 't onmoghelick/ maer niet by Godt: ^o want alle dinghen
8 zijn moghelick by Godt. ^p Ende Petrus begon tot hem te seg-
9 gen/ Siet wy hebben alles verlaten/ende zijn u gevolcht. Ende
Iesus antwoordende/ seide/ Voorwaer segghe ick u- lieden/ daer
en is niemant die verlaten heeft hups/ of broeders/ of susters/ of
vader/ of moeder/ of wijs/ of kinderen/ of ackers/ om mijnent wille/
10 ende des Euangeliums [wille]. Of hy en ontfanght hondert-
vout nu in desen tijt/ hupsen/ ende broeders/ en susters/ ende moe-
ders/ ende kinders/ en ackers/ met de vervolgingen/ ende in de toe-
11 komende eeuwte het eeuwige leven. ^q Maer vele eerste sullen de
12 laetste zijn/ende [bele]/ die de laetste [zijn]/ de eerste. ^r Ende sy
waren op den wegh/ gaende op na Jerusalem/ ende Iesus ginck
voor haer/ende sy waren verbaest/ende hem volghende/ waren sy
hebzest. Ende de twaelve wederom tot hem nemende/ begon hy
13 haer te seggen die dingen/ die hem overkomen souden: [Seggen-
de]/ Siet/ wy gaen op na Jerusalem/ende de Dione des menschen
sal den Overpriesteren ende den Schrift-geleerden overgelevert
wor-

ⁿ Psal. 11.
28.
Matth. 19.
23.
Luce 18. 24.

^o Job 42.
Jer. 32. 17.
Luch. 8. 6.
Luce 1. 37.
^p Matth.
4. 20.
ende 19. 27.
Luce 5. 11.
ende 18. 28.

^q Matth.
19. 30.
ende 20. 16.
Luce 13. 30.
^r Matth.
16. 21.
ende 17. 21.
ende 20. 18.
Matth. 8. 1
ende 9. 31.
Luce 9. 22
ende 18. 31
ende 24. 7.

1 Matth.
20, 20.

worden/ ende sy sullen hem ter doode veroordeelen / ende hem den
hepdenen overleveren. Ende sy sullen hem bespotten/ ende hem
geesselen/ ende hem bespoutwen/ ende hem dooden/ ende ten derden
dage sal hy weder opstaen. Ende tot hem quamen Jacobus
ende Ioannis/ de sonen Zebedei/ segghende/ Meester wy wilden
[wel] dat ghy ons dedet soo wat wy begeeren sullen. Ende hy
sende tot haer / Wat wilt ghy dat ick u doe? Ende sy senden tot
hem / Gheeft ons dat wy moghen sitten d'eene aen uwe rechter-
[hant] / ende d'ander aen uwe sincker-[hant] / in uwe heerlijck-
heyt. Maer Iesus sende tot haer / Ghy en weet niet wat ghy
begeert. Konnet ghy den drinckbeker drincken/ dien ick drincke/ en
met den doop gedoopt worden / daer ick mede gedoopt worde?

1 Luc. 12,
50.
Matth. 20,
22.
Matth. 20,
22.

Ende sy senden toe hem / Wy kommen. Doch Iesus sende tot
haer/ Den drinckbeker dien ick drincke/ sult ghy wel drincken/ en-
de met den doop gedoopt worden / daer ick mede gedoopt worde :

1 Matth.
25, 34.
Matth.
20, 24.

Maer het sitten tot mijner rechter en tot mijner sincker-[hant]
en staet hy ny niet te geven/ maer [het sal gegeven worden] dien
het bereydt is. Ende als de [andere] tiene [dit] hoorde/ be-
gonden sy het van Iacobo ende Ioanne seer qualick te nemen.

1 Matth.
20, 25.
Luc. 22, 25.

Maer Iesus haer tot hem geroepen hebbende / sende tot haer
Ghy weet dat de gene/ die gheacht worden Overste te zijn der
volckeren/ heerschappye voeren over haer/ ende hare Grootte ghe-
bruyckē macht over haer. Doch also en sal t onder u niet zijn
maer so wie onder n groot sal willen worden / die sal uwe dienaar
zijn. Ende so wie van u de eerste sal willen worden/ die sal aller
dienstknecht zijn. Want oock de Sone des menschen en is niet

1 Ioan. 13,
4.
Phil. 2, 7.
Eph. 1, 7.
Col. 1, 14.
Tim. 2, 6.
Tit. 2, 14.
Matth.
29.
Luc. 13, 35.

gekomen om ghedient te worden/ maer om te dienen/ ende sijne
ziele te gheven [tot] een rantsoen voor vele. Ende sy quamen
tot Iericho : ende als hy / ende sijne Discipelen / ende een groote
schare van Iericho uptginck / sat de sone Timei / Bartimeus de
blinde aen den wegh/ bedelende. Ende hoorende dat het Ie-
sus de Nazarener was/ begon hy te roepen ende te seggen / Iesu
ghy Sone Davids ontfermt u mijner. Ende vele bestrafen
hem/ op dat hy swijgen soude : maer hy riep so veel te meer/ Ghy
Sone Davids ontfermt u mijner. Ende Iesus [stil] staende/
sende/ dat men hem roepen soude : ende sy riepen den blinden/ seg-
ghende tot hem / Hebt gorden moet/ staet op/ hy roept u.

Ende

Ende hy sinen mantel afgheworpen hebbende / stont op / ende quam tot Iesum. Ende Iesus antwoordende seide tot hem / Wat wilt ghy dat ick u doen sal? ende de blinde seide tot hem / Rabboni / dat ick siende mach worden. Ende Iesus seide tot hem / Gaet henen / ^d uw' geloove heeft u behouden. Ende ter stont ^d Math. 9. 22. ^f Marc. 5. 34. wiert hy siende / ende volghde Iesum op den wegh.

Het xj. Capittel.

¹ Christus doet sijne inkomste binnen Jerusalem / sitende op eenen esel. ⁸ Mozt van het volck als de Messias gelept ende ontfangen met gheluck-wenschinge. ¹² Verbloecht eenen vygeboom die sonder vrucht was. ¹⁵ Drijft de koopers ende verkoopers uyt den tempel. ²⁰ Roemt de kracht des gheloofs. ²⁴ Ende vermaent datmen in het bidden gheloooven moet / ende sinen naesten vergheben. ²⁷ Beantwoort de vrage / uyt wat macht hy dit alles dede / door een weder-vrage / van den Doop Joannis.

Ende doe sy Jerusalem ghenaeckten tot Bethphage ende Bethania aen den olijfsbergh / sondt hy twee van sijne Discipelen uyt. Ende seide tot haer / Gaet henen in het veld / dat tegen u over is: Ende ter stont als ghy in 't selve komt / sult ghy vinden een veulen gebonden / op welck geen mensche geseten en heeft / ontbindt het ende brenght het. Ende indien nemandt tot u seght / Waerom doet ghy dat? So seght / dat de Heere het selve van nooden heeft / ende hy sal 't ter stont herwaerts senden. Ende sy gingen henen / ende vonden het veulen gebonden by de deure buntten aen de wech-schepdinge / en sy ontbonden het selve. Ende sommighe van de ghene die aldaer stonden seiden tot haer / Wat doet ghy / dat ghy het veulen ontbindt? Doch sy seiden tot haer / gelijck Iesus bevolen hadde / ende sy lietense gaen. Ende sy brachten ^b het veulen tot Iesum / ende wierpen ^c hare kleederen daer op / ende hy sat op het selve. Ende vele spredden hare kleederen op den wegh / ende andere hieuwen meyen van de boomen / ende spreddense op den wegh. Ende die voor gingen ende die volghden / riepen / segghende / Hosanna / ^d geseghent [is] hy / die komt in den Name des Heeren: Gesegent [sy] het Coninckrijck onses Vaders Davids / 't welck komt in den Name des Heeren: Hosanna inde hooghste [hemelen]. Ende Iesus quam binnen Jerusalem / ende in den Tempel / ende als hy alles rontom besien hadde / ende het nu avont-stont was / ginck hy uyt nae Bethanien met de twaelve. Ende des anderen daeghs / als sy uyt Bethanien gingen hongerde hem. Ende siende van verre eenen vijgeboom / die bladeren hadde / ginck hy [om te sien] of hy oock net op den selven soude vinden / ende daer hy ghekomen zijnde / vont hy niet

^a Matt. 21.^L Luc. 19. 29.^b Joa. 12. 14.
^c Luc. 19. 33.^d Psal. 118.
^{26.}^e Mat. 21.
^{12. 14.}^f Luc. 19. 45.^g Joa. 2. 14.^h Matth. 21.
^{18.}

g Matth.
21.12.
Luce 19.45.
Joan. 2.13.

h Matth.
21.13.
Luce 19.46.
i 1. Cor. 13.
29.
Jes. 56.7.
k Jer. 7.11.
l Jer. 7.19.

m Matth.
17.10.
ende 21.21.
Luce 17.6.

n Jer. 29.12.
Matth. 7.7.
Luce 11.9.
Joa. 14.13.
ende 15.7.
ende 16.24.
Joa. 15.6.
1. Joa. 3.22.
ende 5.14.

o Matth.
6.14.
Gal. 3.13.
p Matth.
18.35.

q Matth.
21.23.
Luce 20.1.
r Exod. 2.
14.
Actes 2.47.
ende 7.27.

niet dan bladeren: want het en was de tijt der vijgen niet. Ende Iesus antwoordende seyde tot den selven/ Niemand en ete [eenige] vrucht meer van u in der eenwicheydt. Ende sijne Discipelen hoorden't. Ende sy quamen te Jerusalem / ende Iesus in den Tempel ghegaen zijnde/ begon de ghene/ die in den Tempel verkochten/ende kochten/uyt te drijven: ende de tafelen der wijselaers ende de sit-stoelen der ghene die de duiven verkochten keerde hy om. Ende en liet niet toe dat nemand eenich vat dooz den Tempel droeghe. Ende hy leerde/ segghende tot haer/ En isser niet gheschreven/ ¹ Mijn huys sal een huys des gebets genaemt worden alle volcken. ² Maer ghy hebt dat [tot] eenen kuyt der moordenaren gemaeckt. Ende de Schryft-geleerde ende Overpriesters hoorden [dat]/ ende sochten hoe sy hem dooden souden: want sy vreesden hem / om dat de gantsche schare ontfettet was over sijne leere. Ende als het nu late gheworden was/ ginck hy uyt buyten de stadt. Ende des morgens vroech voorhy gaende/ saghen sy dat de vyghe-boom verdorret was van de wortelen af.

Ende Petrus [sulcks] indachtigh gheworden zijnde/ seyde tot hem/ Rabbi/siet/ de vyghe-boom dien ghy verbloecht hebt/is verdorret. Ende Iesus antwoordende/ seyde tot haer/ Hebt gelooft op Godt. ^m Want voozwaer segge ick u/ Dat so wie tot desen bergh sal seggen/ Wort opgeheven ende in de zee geworpen/ ende niet en sal twijselen in sijn herte/maer sal gelooven dat 't gene hy seght gheschieden sal / het sal hem gheworden soo wat hy seght.

Daerom segghe ick u / ⁿ Alle dinghen / die ghy biddende begeert/gheloofst dat ghyse ontfanghen sult/ende sy sullen u gewordden. Ende wanneer ghy staet om te bidden / ^o vergheeft indien ghy net hebt teghen nemand/op dat oock uwe Vader/die in de Hemelen is/ u-lieden uwe misdaden verghebe. ^p Maer indien ghy niet en vergeeft/so en sal uwe Vader die in de Hemelen is/oock uwe misdaden niet vergheben. ^q Ende sy quamen wederom te Jerusalem: ende als hy in den Tempel wandelde / quamen tot hem de Over-priesters ende de Schryft-geleerde/ende de Ouderlinghen. Ende seyden tot hem/ ^r Dooz wat macht doet ghy dese dingen? Ende wie heeft u dese macht ghegeven/dat ghy dese dinghen doen soudet? Maer Iesus antwoordende/seyde tot haer/ ² Ick sal u oock een woordt vraghen / antwoordt my oock/ ende so sal

sal ick u seggen/ doo? wat macht ick dese dingen doe. De Doop
 Joannis was die upt den Hemel/ of upt de menschen? Antwoort
 ny. Ende sy overledden onder haer/ seggende/ Indien wy seg-
 ghen upt den Hemel/ so sal hy segghen/ Waerom en hebt ghy hem
 dan niet geloof? Maer indien wy segghen upt de menschen/ so
 oreesen wy het volck: want sy hielden alle van Joannes/ dat hy
 waerlick een Propheet was. Ende antwoordende/ senden sy tot
 Iesum/ Wy en weten't niet. Ende Iesus antwoordende/ sende tot
 haer/ So en segge ic u oock niet/ doo? wat macht ic dese dingē doe.

Matth.
 14.5.
 Marc. 6.29.

Het xij. Capittel.

¹ Doo? de ghelijckenisse van eenen wijngaert verhuert aen de landt-lieden / die haers hceert dienst-
 knechten ende sone mishaidelden ende doodden/ verkondicht Christus den Joden hare verwerpinge ende
 onderganck. ¹³ Beantwoort de vrage/ oft geoorloft is den Heysen sehattinge te geben. ¹⁸ Ghelijck
 oock de vrage der Sadduceen van een vrouwe die seuen mans gehad hadde/ ende bewijst teghen heide-
 den de opstandinghe upt den dooden. ²⁸ Verklaert welck het grootste ghebodt is. ³⁵ Leert dat de
 Messias beyde een Heere ende een Sone Davids is. ³⁸ Waerschoutwt sijne toehoorders doo? de eer-
 ghericheyt en gebeyntheyt der Schriftegeleerde. ⁴¹ Wijst de geringe aelmoeffe van een arme weduwe.

² Ende hy begon doo? ghelijckenissen tot haer te segghen/ Een
 mensche ^b plantede eenen wijngaert / ende settede eenen tyn-
 daerom / ende groef eenen wijnpers-back / ende bouwde eenen
 toozn/ ende verhuerde dien aen de landt-lieden/ ende reysde bupten
 landts. Ende als de tijdt was / sondt hy eenen dienstknecht tot
 de lantlieden/ op dat hy van de lantlieden ontfinghe van de vrucht
 der wijngaerts. Maer sy namen ende sloegen hem/ ende sonden
 [hem] ledich henen. En hy sont wederom eenen anderen dienst-
 knecht tot haer / ende dien steenighden sy/ ende wondeden hem het
 hooft/ ende sonden [hem] henen schandelick ghehandelt zijnde.

Matth.
 21.23.
 Luc. 20.9.
 Psal. 80.9.
 Jer. 2.21.
 ende 12.10.

Ende wederom sondt hy eenen anderen / ende dien dooden sy:
 ende vele andere / [waer van] sy de sommige sloegen/ ende de som-
 mighe dooden. Als hy dan noch eenen sone hadde / die hem lief
 was / so heeft hy oock dien ten laetsten tot haer gesonden / seggen-
 de / Sy sullen immers mijnen sone ontsien. Maer die lantlie-
 den senden onder malkanderen / ^c Dese is de erfghenaem / ^d komt
 laet ons hem dooden/ ende de erffenisse sal onse zijn. En sy namen
 ende doodden hem / en wierpen [hem] upt bupten den wijngaert.

Psal. 118.
 Gen. 37.
 Matth. 26.4.
 Joan. 11.53.

Wat sal dan de Heere des wijngaerts doen? Hy sal komen en
 de lantlieden verderben / ende den wijngaert aen andere gheben.

Psal. 118.
 22.
 Jesai. 29.16.
 Mar. 21.42.
 Luc. 20.17.
 Act. 2.4.11.
 Rom. 9.23.
 1. Petr. 2.6.

En hebt ghy oock dese Schrifte niet ghelesen? De ^e steen dien
 de bouwlieden verwerpen hebben / dese is geworden tot een hooft
 des hoecks. Van den Heere is dit geschiet / ende het is wonder-
 lick

lick

1. Matth.
22.15.
Matth. 20. 20.

2. Matth.
17.25.
ende 22.21.
Rom. 13.7.
1. Matth.
22.23.
Matth. 20. 27.
Act. 23.8.
1. Rom. 23.
5/6.

lick in onse ooghen. Ende sy sochten hem te vanghen / maer sy
vreesden de schare : want sy verstonden dat hy die gelijkenisse op
haer sprack : ende sy verlieten hem ende ginghen wech. Ende
sy sonden tot hem eenighe der Phariseen ende der Herodianen / op
dat sy hem in [sijne] reden vanghen soude. Dese nu quamen
ende seyde tot hem / Meester / wy weten dat ghy waerachtigh
zijt / ende nae niemant en vraeght / want ghy en siet den persoon
der menschen niet aen / maer ghy leert den wegh Gods in der
waerheide : Is het gheoorloft den Kepsers schattinghe te gheven
ofte niet? Sullen wy geven / ofte niet geven? Ende hy wetende
hare geveynstheyt / seyde tot haer / wat versoeckt ghy my? bringht
my eenen penning / dat ick [hem] sie. Ende sy brachten [ee-
nen]. Ende hy seyde tot haer / Wiens is dit beelt / ende het op-
schrijft? ende sy seyden tot hem / Des Kepsers. Ende Jesus
antwoordende seyde tot haer / : Gheeft dan den Kepsers dat des
Kepsers is / ende Gode dat Godes is. Ende sy verwonderden
haer over hem. Ende de Sadduceen quamen tot hem / welcke
seggen / datter gheen opstandinghe en is / ende vraechden hem /
segghende / Meester / Moses heeft ons gheschreven / in dien
nemants broeder sterft / ende een wijs achter laet / ende geene kin-
deren nae en laet / dat sijn broeder des selfs wijs nemen sal / ende
sijne broeder zaede verwecken. Daer waren nu seven broeders /
ende de eerste nam een wijs / ende stervende en liet gheen zaet nae.

De tweede nam haer oock ende is ghestorven / ende oock dese
en liet gheen zaet nae : ende de derde desghelicks. Ende [alle]
de seven namen de selve / ende en lieten geen zaet nae : de laetste van
allen is oock heer wijs ghestorven. In de opstandinghe dan
wanneer sy sullen opghestaen zijn / wiens wijs sal sy van dese
zijn? want die seven hebben haer tot een wijs ghehad. Ende
Jesus antwoordende / seyde tot haer / En dwaelt ghy niet / daer-
om dat ghy de Schriften niet en weet / noch de kracht Gods?

Want als sy upt den dooden sullen opghestaen zijn / soo en
trouwen sy niet / noch en worden niet ten houwelicke ghegheven :
maer sy zijn ghelijck Engelen / die in de Hemelen [zijn].

1. Matth.
22.30.
1. Joan. 3.2.
1. Exod. 3.6.
Matth. 22.
21/32.
Act. 7.32.
Hebr. 11.16.

Doch aengaende de doode / dat sy opgheweekte sullen worden /
hebt ghy niet gelezen in het boeck Moses / hoe Gode in den door-
nen-bosch tot hem ghesproken heeft / seggende / Ick ben de Godt
Abra-

Abrahams ende de Godt Isaacs / ende de Godt Jacobs. Godt
 en is niet een [Godt] der doode / maer een Godt der levende. Ghy
 dwaelt dan seer. Ende een der Schrifstgheleerde hoorende ^{m Mat. 22.}
 dat sy te samen in woorden waren / [ende] wterende dat hy haer ^{Luc. 10. 25.}
 wel geantwoort hadde / quam tot hem / ende vragghde hem / Welck
 is het eerste ghebodt van allen? Ende Iesus antwoorde hem /
 Het eerste van alle de gheboden is / ^{n Deut. 6. 4.} Hooft Israël / De Heere on-
 se Godt is een eenigh Heere. Ende ghy sult den Heere utwen ^{Luc. 10. 27.}
 Godt lief hebben uyt gheheel uw herte / ende uyt gheheel uwe
 ziele / ende uyt gheheel uwen verstande / ende uyt gheheel uwe
 kracht. Dit is het eerste ghebodt. Ende het tweede [desen] ge-
 lijk / [is] dit / ° Ghy sult utwen naesten lief hebben als u selven. ^{o Heb. 19. 18}
 Daer en is gheen ander ghebodt grooter dan dese. Ende de ^{Mat. 22. 39}
 Schrifstgheleerde seyde tot hem / Meester / ghy hebt wel in der ^{Rom. 13. 9.}
 waerheydt gheseght / datter een eenich Godt is / ende daer en is ^{Gala. 5. 14.}
 gheen ander dan hy. Ende / hem lief te hebben uyt gheheel het ^{1. Jac. 2. 8.}
 herte / ende uyt gheheel het verstant / ende uyt gheheel de ziele / ende
 uyt gheheel de kracht : ende den naesten lief te hebben als hem
 selven / is meer dan alle de brandt-offeren ende de slacht-offeren.
 Ende Iesus siende dat hy verstandelick gheantwoorde hadde
 seyde tot hem / Ghy en zijt niet verre van het Coninckrijcke
 Godts. Ende niemant en durfde hem meer vraghen. Ende ^{p Mat. 22.}
 Iesus antwoorde ende seyde / leerende in den Tempel / Hoe seg-
 ghen de Schrifstgheleerde / dat de Christus een Sone Davids is? ^{41.}
 Want ^{q Psal. 110.} David selve heeft dooz den heylighen Geest gheseght /
 De Heere heeft geseght tot mijnen Heere / Sit aen mijne rechter-
 [handt] / tot dat ick uwe vyanden sal gheset hebben tot een voet-
 bank uwer voeten. David dan selven noemt hem [sijnen] Hee-
 re : ende hoe is hy sijn sone? Ende de menichte der schare hoorde
 hem gheerne. Ende hy seyde tot haer in sijne leere / Wacht u ^{r Mat. 23.}
 vooz de Schrifstgeleerde / die daer geerne willen wandelen in lange ^{5. 6.}
 kleederen / ende gegroet zijn op de merckten. Ende de voozghen-
 stoelten [hebben] in de Synagogen / ende de vooz-aensittingen in ^{Luc. 11. 43.}
 de mactijden. Welcke de hupsen der weduwen op eten / ende ^{ende 20. 46.}
 [dat onder den schijn van lange te bidden. Dese sullen swaerder
 oordeel ontfangen. Ende Iesus geseten zijnde tegen over de
 Schadt-kiste / sach hoe de Schare ghelt wierp in de Schat-kiste /
 ende

ende vele rijke wierpen vele [daer in]. En daer quam een arme weduwe/die wierp twee kleyne [penninghskens daer in/] welck is een oort. Ende [Jesús] sijne Discipelen tot hem geroepen heb-
 x 2. Cor. 8. 12. bende/serde tot haer/ Doozwarr ick segghe u/ dat dese arme we-
 duwe meer ingeworpen heeft / dan alle die in de Schat-kiste ghe-
 worpen hebben. Want sy alle hebben van haren overbloeet [daer-
 in] geworpen: maer dese heeft van haer ghebreck / al wat sy had-
 de [daer in] gheworpen / haren gantschen leef-tocht.

Het xiiij. Capittel.

1 Christus voorsieghet de verwoestinghe des Tempels ende der stadt Jerusalem. 5 Daer by boegent de de swaerigheden ende teckenien/ die vooz ende ontrent deselve souden geschieden. 10 Ende vertroost tusschen beiden de sijne met den gheluckighen boorgauck des Euangeliums/ende met den bystant des Heiligen Gheests/ haer vermanende tot volstaendigheyt. 14 Hy wijsse op de Propheete Daniels/ ende raede haer in tijds te vluchten/om die groote ellende te ontgaen. 21 Waerschout teghen de ver-
 lepinge ende mirakelen der valscher Christi, ende Propheeten. 24 Beschryft voorders de teckenien van het eynde der werelt/ende sijne toekomste een oordeel/ waer van den dach alleen den Vader bekenit is.
 33 Ende vermaent daerom tot gestadigh waerken ende bidden.

a Matth.
24.1.
Luc 21.5.

b 1. Reg. 9/
7.8.

c Mich. 3.12.

d Luc 19.44.

e Matth.
24.3.

f Luc 21.7.

g Mat. 1.6.

h Jer. 29.8.

i Ezech. 1.6.

j Ezech. 2.1.

k Joen. 4.1.

l Jer. 14.14

ende 23.21.

m Jer. 19.2.

n Matth.
16.17.

o Luc 24.9.

p Luc 21.12.

q Joen. 15.19.

r Luc 16.2.

s 2 Pet. 2.10.

Ende als hy^a ynt den Tempel ginck / sende een van sijne Dis-
 cipelen tot hem/ Meester/ siet hoedanige steenen/ende hoedani-
 ge gebouwen: Ende Jesús antwoordende serde tot hem/ Siet
 ghy dese groote ghebouwen? ^b daer en sal niet [eenen] steen op
 den [anderen] steen ghelaten worden / die niet afghebroken en sal
 worden. ^c Ende als hy geseten was op den olijfburch tegen den
 Tempel over/vraechde hem Petrus/ ende Jacobus/ ende Ioan-
 nes/ ende Andreas alleen. ^d Seght ons wanneer sullen dese
 dingen zijn? ende welck is het teeken wanneer dese dingen alle
 voleyndicht sullen worden? Ende Jesús haer antwoorden-
 de begon te segghen / ^e Siet toe dat u niemant en verleyde.

Want vele sullen komen ^f onder mijnen Name / segghende /
 Ick ben [de Christus] /ende sullen vele verleyden. Ende wan-
 neer ghy sulc hooren van oorlogen / ende geruchte van oorlogen /
 so en wort niet verschyck: want [dit] moet gheschieden. Maer
 noch en is het eynde niet. ^g Want het [een] volck sal tegen het
 [ander] volck opstaen/ende het [een] Coninckrijk tegen het [an-
 der] Coninckrijk / ende daer sullen aerdbevinghen zijn in ver-
 schepden plaetsen / ende daer sullen honghers-nooden wesen/ende
 beroerten. Dese dinghen zijn [maer] beginselen der smerten.

^h Maer siet ghy vooz u selven toe: want sy sullen u overlede-
 ren in de Raeds-vergaderingen/ende in de Synagogen: Ghy sulc
 geslagen worden / ende vooz Stadthouders ende Coninghen sulc
 ghy

ghy ghestelt worden/ om mijnent wille/ haer tot een getuigenisse.
 Ende het Evangelium moet eerst ghepredickt worden onder
 alle de volcken. ⁱ Doch wanneer sy u leyden sullen om u over te
 leveren / soo en zijt te vooren niet besorght wat ghy spreken sult/
 noch en bedenckt het niet: maer soo wat u in die upre gegeven sal
 worden/dat spreekt. Want ghy en zijt het niet die spreekt/maer
 de heylige Geest. ^k Ende de een]broeder sal den[anderen] broe-
 der overleveren tot den doot/ende de vader het kindt: ende de kin-
 deren sullen opstaen tegen de onders/ende sullen se dooden. Ende
 ghy sult ghehatet worden van alle/om mijns naems wille: ⁱ maer
 wie volherden sal tot den eynde / die sal salich worden. ^m Wan-
 neer ghy dan sult sien den grouwel der verwoestinghe / daer van
 doot den Propheet ⁿ Daniel ghesproken is / staende daer het niet
 en behoort (die het leest die mercke daer op) ^o als dan die in Judea
 zijn/dat se vlieden op de bergen. Ende die op het dach is/en ko-
 me niet af in het hups / noch en gae niet in / om yet upt sijn hups
 wech te nemen. Ende die op den acker is/ en keere niet weder te
 rugge om sijn kleedt te nemen. Maer wee den bevuchten ende
 den sooghenden [vrouwen] in die dagen. Doch bidde dat u we-
 chvlucht niet en gheschiede des winters. Want die daghen sullen
 sulcke verdrukkinghe zijn/ welcker gelijcke niet geweest en is van
 den beginne der schepselen / die Gode geschapen heeft/ tot nu toe/
 noch doek niet zijn en sal. Ende indien de Heere de daghen niet
 verkort en hadde/ gheen vleesch en soude behouden worden: maer
 om der uptverkorenen wille/die hy heeft uptverkoren/ heeft hy de
 daghen verkort. ^p Ende als dan soo pemandt tot u lieden sal seg-
 ghen / Siet hier is de Christus: ofte siet/ hy is daer / en ghelooft
 het niet. ^q Want daer sullen valsche Christi / ende valsche Pro-
 pheten opstaen / ende sullen teekenen ende wonderen doen/ om te
 verleyden / indien het moghelic ware / doek de uptverkorene.
 Maer ghy-lieden siet toe: Siet/ ick hebbe u alles voorseghet.
 Maer in die daghen / nae die verdrukkinghe / sal de Sonne
 verduystert worden/ ende de Maene en sal haer schijnsel niet ghe-
 ven. Ende de sterren des hemels sullen daer uptvallen / ende de
 krachten die in de hemelen [zijn] / sullen beweeghe worden.
 Ende als dan sullen sy den Sone des menschen sien/ komende
 in de wolcken/met groose kracht ende heerlickheyt.

Gij

Ende

i Mat. 10.
19.
Luc. 12. 11.
ende 21. 14.

k Ezech. 38.
21.
Mich. 7. 6.

i Matth. 10.
22.
ende 24. 13.
Luc. 21. 19.
Apoc. 2. 7. 10
m Mat. 24.
15.
Luc. 21. 10.
n Dan. 9. 27.
o Lu. 21. 21.

p Matth.
24. 23.
Luc. 21. 8.
q Deut. 13. 1
2. Thes. 2. 11
1. Tes. 5. 2.
Ezech. 3. 7.
Joel 2. 31.
ende 3. 15.
Mat. 24. 19.
Luc. 21. 25.
Apoc. 6. 12.
1. Dan. 7. 10
Mat. 16. 27
ende 24. 30.
Mar. 14. 62
Luc. 21. 27.
Act. 1. 11.
1. Thes. 4. 16
2. Thes. 1. 10
Apoc. 1. 7.

e. Matth.

24. 32.

Luc 21. 29.

v. Ps. 102. 27.

Jesal. 40. 8.

ende 51. 6.

Hebr. 1. 11.

x. Matth.

24. 36.

Luc 21. 17.

y. Matth.

24. 42.

ende 25. 13.

Luc 12. 40.

ende 21. 36.

1. Thes. 5. 6.

Ende alsdan sal hy sijne Engelen uitsenden / ende sal sij-
ne uytverkorene hy een vergaderen uyt de vier winden / van het
uyterste der aerden / tot het unterste des hemels. Ende leert van
den vijgheboom dese ghelijckenisse : wanneer nu sinen tack teer
wort / ende de bladeren uytspuntten / so weet ghy dat de Som-
er na hy is. Alsoo oock ghy / wanneer ghy dese dinghen sult sien
geschieden / so weet dat [het] na hy voor de deure is. Voorwaer
ick segge u / dat dit ghesachte niet en sal voor hy gaen / tot dat alle
dese dingen sullen geschiet zijn. De hemel ende de aerde sullen
voor hy gaen / maer mijne woorden en sullen gheensins voor hy
gaen. Maer van dien dagh ende die uyze en weet niemandt /
noch de Engelen die in den hemel zijn / noch de Sone / dan de Va-
der. Siet toe / waecte en bidt / want ghy en weet niet wanneer
de tijdt is. Ghelijck een mensche buyten landes reysende / sijn
hups verliet / ende sinen dienstknechten macht gaf / ende elck sijn
werck / ende den deur-wachter gheboot dat hy soude waecken.

So waecte dan (want ghy en weet niet wanneer de heere des
hups komen sal / [des avonds] late / ofte ter middernacht / ofte met
het hanen-gekraep ofte in den moeghenstont.) Op dat hy niet
onvoorsiens en kome / ende u slapende vinde. Ende t ghene ick
u segghe / [dat] segghe ick allen / Waecte.

Her xiiij. Capittel.

1 De Over-Priesters ende Schryft-geleerde suchen gelegentheid om Christus te dooden. 3 Een
vrouwe salst hem te Bethanien / welcke daer Christus verantwoorde. 10 Hy wort van Juda om gelt
verkocht aen de Over-Priesters. 12 Doet het Pascha bereyden / ende eet het met sine Discipelen.
18 ende openbaert de verraderij Jude. 22 Stelt sijn Abondinael in. 27 Voorseghe sinen Disci-
pelen hare verstryginge / ende Petrus sinen val. 32 Begint in het hosken sijn lijden met groeten angst /
ende bidt den Vader. 37 Vermaende sine Discipelen tot waken. 43 Wordt van Juda verraden
met eenen kus. 46 Van de Joden gevangen. 47 Maer oec Petrus een handsele de oore afheude.
50 Wordt van de sijne verlaten. 53 Voor den Joodischen Raede ghebracht. 56 Van valsche getui-
gen beschuldicht. 60 Van den Hooghen-Priester onderbrocht. 63 Als een Goets-lasteraer des
doodts schuldigh verlaert / ende smadelich mishandelt. 66 Petrus versucht hem dymael. 72 ende
betweent sinen val.

Matth.

6. 2.

Luc 22. 1.

Joan. 13. 1.

ende 11. 55.

Matth.

6. 6.

Luc 7. 37.

Joan. 11. 2.

Ios 13. 3.

2 Ende het Pascha / ende [het seest] der ongehevelde [brooden]
E was na twee dagen / ende de Overpriesters ende de Schryft-
geleerde sochten / hoe sy hem met listicheydt vangen ende dooden
souden. Maer sy serden / Niet in het seest / op dat niet misschien
oproer onder het volck en worde. Ende als hy te Bethanien
was in het hups Simonis des Melartschen / daer hy aen [tafel]
sat / quam een vrouwe hebbende een alabaster-flesche met salve
van onverbalschte nardus / van grooten prijs : ende d'alabaster-
flesche ghebroken hebbende / goot die op sijn hooft. Ende daer
waren

waren sommighe die dat seer qualick namen by haer selven / ende
 senden / Waer toe is dit verlies der salve gheschiedt? Want de
 selve hadde konnen boven de drie hondert penninghen verkocht/
 ende [die] den armen gegeven worden: ende sy vergriinden tegen
 haer. Maer Iesus sende / Laet af van haer: wat doet ghy
 haer moeyten aen? Sy heeft een goet werck aen my ghewrocht.
 Want de arme hebt ghy altijd met u / ende wanneer ghy wilt ^{c Deut. 17/}
 kondt ghy haer wel doen / maer my en hebt ghy niet altijd. ^{11.}
 Sy heeft gedaen 't geen sy konde: sy is voorgekomen om mijn
 lichaem te salven / [tot een voorbereydinghe] ter begravenisse.
 Voorwaer segge ick u / alwaer dit Euangelium ghepredickt sal
 worden in de geheele werelt / [daer] sal oock tot haer ghedachte-
 nisse ghesproken worden / van 't ghene sy ghedaen heeft. ^{d Ende}
 Judas Iscariot / een van de twaelve ginck henen tot de Over- ^{d Matth. 26, 14.}
 priesters / op dat hy hem haer soude overleveren. Ende sy [dat] ^{Luc 22, 4.}
 hoorende / waren verblijdt / ende beloofden hem gelt te geven / ende
 hy socht hoe hy hem bequamelick overleveren soude. ^{e Ende}
 op den eersten dagh der onghhehevelde [brooden] / wanneer sy het ^{e Mar. 26.}
 Pascha slachteden / senden sijne Discipelen tot hem / Waer wilt ^{17.}
 ghy dat wy henen gaen / ende bereyden / dat ghy het Pascha etet? ^{Luc 22, 7.}
 Ende hy sondt twee van sijne Discipelen upt / ende sende tot ^{f Exod. 12.}
 haer / Gaet henen in de stadt / ende u sal een mensche ontmoeten / ^{17.}
 draghende een krupcke waters / volcht dien. Ende so waer hy
 ingaet / seght tot den heere des huys / De Meester seght / Waer is
 de eet-sale / daer ick het Pascha met mijne Discipelen eten sal?
 Ende hy sal u wijzen een groote opper-sale / toegherust [ende]
 ghereedt: bereydt het ons aldaer. Ende sijne Discipelen gin-
 gen upt / ende quamen in de stadt / ende vonden 't ghelijck by haer
 geseght hadde / ende bereyden het Pascha. ^{g Ende als het avont}
 ghetworden was / quam hy met de twaelve. Ende als sy aensa- ^{g Matth. 26, 20.}
 ten ende aten / sende Iesus / Voorwaer ick segghe u / ^{h dat een van}
 u / die met my eet / my sal verraden. Ende sy begon den bedroeft ^{h Psal. 41.}
 te worden / ende d'een na d'ander tot hem te segghen / Ben ick 't? ^{10.}
 Ben ick 't? Ben ick 't? Maer hy antwoorde ende ^{Acto. 1, 17.}
 sende tot haer / [Eis] een upt de twaelve / die met my in de
 schotel indopt. De Sone des menschen gaet wel henen /
 ghelijck van hem gheschreven is / maer wec dien mensche / door
 G iij welcken

1. Matth.
26/26.
Luc. 19.
1. Cor. 11.23

welcken de Sone des menschen verraden wordt: Het waer hem
goet/so die mensche niet ghebooren en ware geweest. Ende als
sijn aten/nam Iesus broodt/ ende als hy gesegent hadde/ brack hy
het / ende gaf het haer / ende seyde / Nemet /etet / dat is mijn lie-
baem. Ende nam den drinckbreecker/ende ghedancet hebbende/23
gaf haer [dien]: ende sijn droncken alle upt den selven. Ende hy
seyde tot haer / Dat is mijn bloedt / het [bloedt] des nieuwen
Testaments / 't welck voor vele vergoten wort. Voorwaer ick
segge u/ dat ick niet meer en sal drincken van de vrucht des wijn-
stocks / tot op dien dagh / wanneer ick deselve sal nieuwe drin-
ken in het Coninckrijcke Godts. Ende als sijn den Loffangh
ghesonghen hadden / gingen sijn upt nae den Olijfsbergh. En
de Iesus seyde tot haer/ Ghy sult in desen nacht alle aen my ghe-
erghert worden: Want daer is gheschreven / Ick sal den
herder slaen/ ende de schapen sullen verstroyt worden. Maer
na dat ick sal opghestaen zijn / sal ick u voorgaen na Galileen.

1. Matth.
26/31.
Joan. 16.37.
1. Zach. 13.7.
1. Matth.
16/32.
ende 28/10.
Marc. 16/7.

Ende Petrus seyde tot hem / Of sijn oock alle ghe-erghert wor-29

1. Matth.
26/34.
Luc. 22/34.
Joan. 13/38.

den/ so en sal ick doch niet [ge-erghert worden]. Ende Iesus
seyde tot hem/ Voorwaer ick segge u/ dat heden in desen nacht/ eer
de haen tweemaal gekraept sal hebben / ghy my dymael sult ver-
loochenen. Maer hy seyde noch dies te meer / Al moeste ick
met u sterben/ soo en sal ick u gheensins verloochenen. Ende ins-

1. Matth.
16/36.
Luc. 22/39.
Joan. 18/1.

gelijcx senden sijn oock alle. En sijn quamen in een plaetse/ welc-32
ker name was Gethsemane/ ende hy seyde tot sijne Discipelen/ Sit
hier neder tot dat ick ghebeden sal hebben. Ende hy nam
met hem Petrum / ende Jacobum / ende Joannem / ende begon
verbaest ende seer beanghist te worden. Ende seyde tot haer/34

1. Joan. 12/27
Luc. 22/41.

g Mijn ziele is gheheel bedroeft tot der doot toe: Blijft hier ende
waecke/ Ende een weynich voorghEGAEN zijnde viel hy op de
aerde/ ende badt/so het mogelick ware/ dat die upre van hem voor
hy ginghe. Ende hy seyde Abba/ Vader/ alle dingen zijn u mo-36

Joan. 6/38
1. Matth.
26/40.
Luc. 22/45.

gelick: Nemet desen drinckbeker van my wech: Doch niet wat
ick wil / maer wat ghy [wilt]. Ende hy quam ende vane haer
slapende/ ende seyde tot Petrum/ Simon slaept ghy? En kondt
ghy niet een upre waccken? Wachet ende bidet / op dat ghy
niet in versoeckinghe en komt: de gheest [is] wel ghewillich/
maer 't vleesch is swack. Ende wederom henen gegaen zijnde/39

Gal. 5/17.

laet

hadte hy / sprekende de selve woorden. Ende wedergekeert zijnde / vondt hyse wederom slapende : want hare ooghen waren beswaerd / ende sy en wisten niet wat sy hem antwoorden souden.

1 Ende hy quam ten derdenmael / ende seyde tot haer / Slaept [mi] voorts ende rust. Het is genoegh: de upre is gekomen. Siet de Sone des menschen wordt over-gelevert inde handen der sondaren. Staet op/laet ons gaen: Siet die my verract is na-hy.

3 * Ende terstont als hy noch sprack / quam Judas aen / die een was vande twaelve / ende met hem een groote schare met sweerden ende stocken / [ghesonden] van de Overpriesters / ende de Schrifstgheleerde / ende de Ouderlinghen. Ende die hem verriet/hadde haer een gemeyn teecken ghegheven/segghende/Dien ick kussen sal/die is't/grijpt hem/ende leyt hem seeckerlick henen.

5 Ende als hy ghekomen was / ginck hy terstont tot hem / ende seyde / Rabbi / Rabbi: ende kuste hem. Ende sy sloeghen haer handen aen hem/ ende grepen hem. Ende een der ghene / die daer by stonden / het sweert treckende / sloegh den dienstknecht des Hooghen-priesters/ ende hiew hem sijne oore af.

8 Ende Iesus antwoordende seyde tot haer / Zijt ghy uptghegaen met sweerden ende stocken als teghen eenen moordenaer om om te vanghen? Daghelijcks was ick by u lieden in den Tempel leerende/ende ghy en hebt my niet ghegrepen: maer [dit gheschiedt] op dat de Schrifsten verbuldt souden worden.

2 Ende sy hem verlatende zijn alle ghebloden. Ende een seecker jongelinck volghde hem / hebbende een lijntwaet om-ghedaen over het naeckte [lijf]/ende de jonghelinghen grepen hem. Ende hy het lijntwaet verlatende is naeckt van haer gebloden.

6 Ende sy leydten Iesum henen tot den Hooghen-priester: ende by hem vergaderden alle de Overpriesters / ende de Ouderlinghen / ende de Schrifstgheleerde. Ende Petrus volghde hem van verre / tot binnen inde zale des Hooghenpriesters/ende hy was mede sitten de met de dienaren / ende hem wermende by het vuer.

7 Ende de Overpriesters ende de geheele Raedt sochten getuyghenisse tegghen Iesum / om hem te dooden / ende en vonden niet. Want vele ghetuyghden valschelick tegen hem / ende de ghetuyghenissen waren niet eenpaerich. Ende eenighe opstaende ghetuyghden valschelick teghen hem/seggende/ Wy hebben hem hooren

G iij

segghen/

2 Matth.
26.47.
Luc. 22.47.
Joan. 18.3.

7 2. Sam.
20.9.

2 Psal. 22.7.
ende 69.10.
Luc. 24.25.
2 Job 19.13.
Psal. 88.9.

6 Matth.
26.57.
Luc. 22.54.
Joan. 18.13.
24.

7 Matth.
26.59.
Act. 6.13.

d. Matt. 17. segghen / ^d Ick sal desen Tempel / die met handen ghemaect is /
 29. afbreken / ende in drie daghen eenen anderen sonder handen ghe-
 Joann. 2. 19. maccht / bouwen. Ende oock also en was haer gerungenisse niet
 e. Matt. 26. eenpaerigh. Ende de Hooghepriester in 't midden opstaende
 62. vraeghde Iesum / seggende / En antwoordt ghy niets? Wat ghe-
 f. Iesa. 53. 7. tungen dese teghen u? Maer hy sweegh stille en en antwoord-
 Actoz. 8. 32. de niets. Wederom vraeghde hem de Hooghepriester / en seyde tot
 hem / zijt ghy de Christus / de Sone des ghesegghenden [Godts]?
 g. Dan. 7. 10. Ende Iesus seyde / ick ben 't: Ende ghy lieden sult den So-
 ende 24. 30. ne des menschen sien sitten ter rechter- [hant] der krachte [Godts] /
 ende 25. 31. ende komen met de wolcken des hemels. Ende de hooghepri-
 Matth. 16. ster verscheurende sijne kleederen / seyde / wat hebben wy noch ge-
 27. tungen van nooden? Ghy hebt de [Godts-] lasteringhe ghe-
 Luc. 21. 27. hoort / wat dunckt u lieden? Ende sy alle veroordeelden hem des
 Actoz. 1. 11. doots schuldich te zijn. En sommige begonden hem te bespou-
 1. The. 4. 16. wen / ende sijn aengesicht te bedecken / ende ^h met vuysten te slaen /
 2. The. 1. 10. ende tot hem te segghen / Propheteert: ende de dienaers gaven
 Apoc. 1. 7. hem kinnebackslaghen. Ende als Petrus beneden in de zale
 h. Joh. 16. 10. was / quam eene van de dienstmaeghden des Hooghen-priesters /
 Iesa. 50. 6. Ende siende Petrum hem warmende / sach sy hem aen / ende
 Joann. 19. 3. seyde / Oock ghy waert met Iesu den Nazarener. Maer hy
 f. Matt. 2. 6. heeft het geloochent / seggende / Ick en kenne [hem] niet / noch ick
 18. 69. en weet niet wat ghy seght. Ende hy ginck bukten in de vooz-za-
 Luc. 22. 55. le / ende de haen kraepde. Ende de dienstmaeght hem weder-
 Joann. 18. 16. om siende / begon te segghen tot de gene die daer by stonden / Dese
 is een van die. Maer hy loochende het wederom. En een wey-
 70. nigh daer nae die daer by stonden / seyden wederom tot Petrum /
 Waerlick ghy zijt een van die: want ghy zijt oock een Galileer /
 en utwe sprake gelijck. En hy begon [hem selven] te vervloec-
 71. ken en te sweeren / Ick en kenne desen mensche niet / dien ghy seg-
 ghet. Ende de haen kraepde de tweedemael / ende Petrus wiert
 72. indachtigh des woorts / 't welck Iesus tot hem gheseght hadde /
 1. Per de haen tweemael ghekraept sal hebben / sult ghy my drie-
 26. mael verloochenen. Ende hy [hem] van daer makende / weende.

Her xv. Capittel.

1 Christus wordt van de Joden Pilato overghelevert / ende vooz hem beschuldighet: waer van anders
 vraeght zijnde / swijght stille. 6 Pilatus treacht hem los te laten / maer op het aendringhen des volcs
 waer hy Barabam los / ende gheeft Christus om ghekreicht te worden. 16 Welcken de krieghs-
 knechten bespotten ende misghandelen. 21 Simon van Cyrene wort ghedwongen sijn kruys te dra-
 ghen

ghen. 23 Hem woort mynhen-wijn aengeboden. 24 Hy wort ghekrupst met twee moordenaeren.
29 Ende hadde booz-hy gaende gelastert. 33 Duyternisse komt op der aerden. 34 Christus roept
tot synen Vader/ende woort daer ober bespot. 36 ende als hem edich toeghereypt was/ghreft hy sy-
nen gheest. 38 De voorhanck des Tempels scheurt. 40 Gsanghe vrouwen sien hem verre toe.
42 Christus wort van Joseph van Arimathea begraven.

Ende terstont des morgens vroech hielden de Overpriesters
t'samen raedt / met de Ouderlingen ende Schryftgeleerde/en-
de den geheelen Raedt/ ende Iesum gebonden hebbende/brachten
hy [hem] henen/ende gaben [hem] ^b aen Pilatum over. ^c Ende
Pilatus vraeghde hem / Zijt ghy de Coninck der Joden? ende
hy antwoordende/ seyde tot hem/ Ghy seght het. Ende de O-
verpriesters beschuldighden hem van vele [saken]: maer hy en
antwoorde niets. ^d Ende Pilatus vraeghde hem wederom/seg-
gende/ en antwoordt ghy niet? Siet hoe vele [saken] sy teghen u
getuygen. Ende Iesus en heeft niet meer gheantwoort/ so dat
Pilatus hem verwonderde. ^e Ende op het feest liet hy haer
eenen ghevanghenen los/ wien sy oock begeerden. ^f Ende daer
was een/ ghenaeemt Barabbas gevangen met [andere] mede op-
roer-makers / die in den oproer eenen doodtslach ghedaen hadde.

Ende de schare riep unt/ende begon te begeeren / [dat hy dede]
gelijck hy haer altijt gedaen hadde. Ende Pilatus antwoorde
haer/ segghende/ Wilt ghy dat ick u den Coninck der Joden los
late? (Want hy wist / dat hem de Over-Priesters door misdt
oberghelevert hadden). ^g Maer de Overpriesters beweeghden
de schare / dat hy haer liever Barabbam soude los laten. Ende
Pilatus antwoordende seyde wederom tot haer / Wat wilt ghy
dan dat ick [met hem] doen sal/dien ghy een Coninck der Joden
noemt? Ende sy riepen wederom / krupt hem.

Doch Pilatus seyde tot haer / Wat heeft hy dan quaets ghe-
daen? Ende sy riepen te meer/krupt hem. ^h Pilatus nu wil-
lende de schare genoech doen/ heeft haer Barabbam los gelaten/
ende gaf Iesum over/als hy [hem] gegeeft hadde/om gekrupt
te worden. ⁱ Ende de krijghs-knechten leydden hem binnen
in de zale/welck is het Recht-huys/ende riepen de gantsche bende
te samen. Ende deden hem eenen purpuren mantel aen/ende ee-
ne doozne kroone geblochten hebbende / setteden hem [die] op.

Ende begonden hem te groeten/ [segghende]/ Weest ghegroet
[ghy] Coninck der Joden. Ende sloegen sijn hooft met eenen
riet-stock/ ende bespogen hem/en vallende op de knien/aenbadem
hem.

a Psal. 2. 1.
Mat. 27. 1.
Luc. 22. 66.
ende 23. 1.
Joan. 18. 28.
b Acto. 3. 13.
c Mat. 27. 11.
Luc. 23. 3.
Joan. 18. 37.

d Mat. 27.
13.
Joan. 19. 10.

e Mat. 27. 15.
Luc. 23. 17.
Joan. 18. 29.
f Mat. 27. 16.
Luc. 23. 19.
Joan. 18. 40.

g Mat. 27.
20.
Luc. 23. 18.
Joan. 18. 40.
Acto. 3. 14.

h Mat. 27.
26.
Joan. 19. 1.
i Mat. 27. 27.
Joan. 19. 2.

hem. Ende als sy hem bespottet hadden/ deden sy hem den pur-
 puren mantel af/ ende deden hem sijne eyghene kleederen aen/ ende
 ledden hem upt om hem te kruycigen. ^{k Matth. 27.32.} Ende sy dwongen een
^{Luce 23.26.} nen Simon van Cyrenen/ die [daer] voor- by ginck/ komende van
 den acker/ den vader Alexandri ende Rufi/ dat hy sijn krupce droe-
 ge. ^{l Matth. 27.33.} Ende sy brachten hem tot de plaetse Golgotha/ t welck is/
^{Luce 23.23.} overgeset zijnde/ Hoofdscheel-plaetse. Ende sy gaven hem ghe-
^{Joan. 17.19.} myrreden wijn te drincken: maer hy en nam [dien] niet?
^{m Matth. 27.35.} Ende als sy hem ghekruycicht hadden/ ⁿ verdeelden sy sijne
 kleederen/ werpende het lot over deselve/ wat een peghelick wegh
 nemen soude. ^o Ende het was de derde upre/ ende sy kruycigh-
 den hem. Ende het opschrift sijner beschuldige was boven hem
^{n Ps. 22.19.} gheschreven/ DE KONINCK DER IODEN, Ende sy
^{o Matth. 27.37.} kruycighden met hem twee moordenaers/ eenen aen [zijn] rech-
^{Luce 23.39.} ter/ ende eenen aen sijn sincker [zijde]. Ende de Schrift is ver-
^{p Jes. 53.12.} bult gheworden/ die daer seght/ Ende hy is met de misdage ghere-
^{Luce 22.37.} kent. Ende die voor- by gingen/ lasterden hem/ schuddende ha-
 re hoofden/ ende segghende/ Ha! ghy die den Tempel afbreeckt/
 ende in drie daghen opbouwt: Behoudt u selven/ ende komt af/
 van het krups. Ende insgelijcks oock de Overpriesters met de
 Schriftgheleerde/ seiden tot malkanderen al spottende/ Hy heeft
 andere verlost/ hemselven en kan hy niet verlossen. De Chri-
 stus/ de koninck Israels kom nu af van het krups/ op dat wy
 het sien ende gelooven moghen. Oock die met hem ghekruyst wa-
 ren/ smadeden hem. Ende als de sesie upre ghekomen was/
^{q Ps. 128.} wiert er duysternisse over de gheheele aerde/ tot de neghende upre
^{ende 69.21.} toe. Ender ter neghender upre riep Iesus met grooter stemme/
^{ende 109.25.} seggende/ ELOI, ELOI LAMMA SABACHTHANI,
^{Matth. 27.39.} t welck is/ overgeset zijnde/ Mijn Godt/ Mijn Godt/ waerom
 hebt ghy my verlaten? Ende sommighe van die daer by ston-
 den/ [dit] hoorende/ seiden/ Siet hy roept Eliam. Ende daer
^{Ps. 69.22.} liep een/ ende vulde een spongie met edick/ ende stak se op eenen
^{Joan. 19.29.} rietstock/ ende gaf hem te drincken/ seggende/ Houdt stil: Laet ons
 sien of Elias komt om hem af te nemen. Ende Iesus een groo-
^{2. Par. 3.} re stemme van [hem] gegeven hebbende/ gaf den geest. Ende het
^{Matth. 27.45.} boozhanghsel des Tempels scheurde in twee/ van boven tot be-
^{Matth. 27.54.} neden. Ende de hooftman over honder t/ die daer by tegen over
^{Luce 23.47.} hem

hem stonde/siende dat hy also roepende den geest ghegeven hadde/
 epde / Waerlick dese mensche was Godts Sone. ^a Ende daer
 waren oock vrouwen ^b van verre [dit] aenschouwende / onder
 welke oock was Maria Magdalene / en Maria Jacobi des
 alepnen/ende Iose moeder/ende Salome. Welcke oock/ doe hy ^c
 n Galilea was/hem waren gevolght/ende ^c hem gediend hadden/
 ende vele andere [vrouwen] / die met hem na Jerusalem opghe- ^d
 tomen waren. ^d Ende als het nu avondt was gheworden / de-
 vijlen het de voorbereydinghe was / welke is de voor- Sabbath.

^a Matth. 27/55.
^b Luc. 23. 49.
^c Psal. 38. 12.

^c Luc. 8. 2/3

^d Matth. 27/57.
 Luc. 23. 50.
 Joann. 19. 38.

Quam Ioseph/ die van Arimathea [was] / een eerlick Raedts-
 jeer / die oock selve het Koninckrijcke Godts was verwachten-
 ie/ende hem verstantende/gingck hy in tot Pilatum/ ende begeerde
 het lichaem Iesu. Ende Pilatus verwonderden hem / dat hy
 ilreede gestorven was : ende den hooftman over hondert tot hem
 theropen hebbende/ vraechden hem/ of hy lange gestorven was.
 Ende als hy 't van den hooftman over hondert verstaen had-
 ie / schonck hy Ioseph het lichaem. Ende hy kocht fijn lijn-
 vaet/ende hem afgenomen hebbende/wandt [hem] in dat fijn lijn-
 vaet/ende ^e leyde hem in een graf / 't welck upt een steenrotsse ge-
 loutwen was : ende hy wentelde eenen steen teghen de deure des
 trafs. Ende Maria Magdalene / ende Maria [de Moeder]
 Iose aenschouwden/ waer hy gheleght wiert.

^e Mar. 12. 40.
 ende 26. 12.
 ende 27. 60.
 Luc. 23. 53.

Het xvj. Capittel.

^a De vrouwen komen tot het graf / om 't lichaem Christi te salven. ⁴ Dinten den steen afghelwent-
 de. ⁵ Wozen door een Engjel onderreysct/ dat hy van den dooden opghestaen was. ⁸ Christus
 eschijnt selve Maria Magdalene. ¹⁰ die het den Discipelen bodtschap/ maer en woert niet ghe-
 oft. ¹² Verschijnt noch twee Discipelen op den wegh. ¹⁴ Symdelick oock den elden / welchen hy
 el gelgeft ober-al a pbediken ende doopen. ¹⁷ Wroost dat den geloob gen verscheyden trecken sul-
 n volgen. ¹⁹ Waert op in den hemel. ²⁰ ende de Apostelen hoeren Christi bevel bruchbaerlich upt.

Ende als de Sabbath voor- hy gegaen was / hadden Maria
 Magdalene/en Maria de [moeder] Jacobi/en Salome spe-
 zeren ghekocht/ op dat sy quamen ende hem salden. Ende seer
 roech op den eersten dagh der weke quamen sy tot het graf/ als
 de Sonne opginck. Ende seyden tot malkanderen/ Wie sal ons
 en steen van den deure des trafs afwentelen ? (Ende opsiende
 agen sy dat de steen afghewentelt was) want hy was seer groot.
^b Ende in 't graf ingegaen zijnde / sagen sy eenen jonghelinck
 tterende ter rechter- [zijde] / beklert t met een wit lanck kleet/ ende
 merden verbaest. Maer hy seyde tot haer / ^c En zijt niet ver-
 baest :

^a Matth. 28. 1.
 Luc. 24. 1.
 Joann. 20. 1.

^b Matth. 28. 2.
 Joann. 20. 12.
^c Matth. 28. 5.
 Luc. 24. 5.

baest: ghy soeckt Iesum den Nazarener/die gekruyst was: hy is opgestaen/ hy en is hier niet: siet de plaetse daer sy hem gheleght hadden. Doch gaet henen/ seght sinen Discipelen ende Petro/ dat hy u^d voorgaet na Galileen/ aldaer sult ghy hem sien/ ^e ghe-
 lijck hy u-lieden geseght heeft. ^f Ende sy haestelick uptgegaen zijnde/ vloeden van het graf: ende bevinge ende ontfettinge hadde haer bevanghen/ ende en senden niemant pet/ want sy waren be-
 vreesst. Ende als [Iesus] opgestaen was/ ^g s morgens vroech op den eersten [dagh] der weke/ verscheen hy ^h eerst Marie Mag-
 dalene/ ⁱ upt welcke hy seven duyvelen uptgheworpen hadde.
 Dese henen gaende/ boodschapte het den genen die niet hem ge-
 weest waren/ welcke treurden ende weenden. Ende als dese hoor-
 den dat hy leefde/ ende van haer gesien was/ en geloofden sy ^k t
 niet. ^l Ende na desen is hy geopenbaert in een ander gedaente/ i
 aen twee van haer/ daer sy wandelden/ ende in het velt ginghen.
 Dese oock henen gaende/ boodschapten ^m t den anderen/ [maer] sy
 en geloofden oock die niet. ⁿ Daer na is hy geopenbaert aen de
 elve daer sy aensaten/ ende vertoelt [hen] hare ongeloovicheyt en-
 de hardighende der herten/ om dat sy niet gheloofst en hadden den
 genen/ die hem gesien hadden/ na dat hy opgestaen was. Ende
 hy sende tot haer/ ^o Saet henen in de gheheele werelt/ predickt het
 Euangelium allen creaturen. Die gheloofst sal hebben/ ende ge-
 doopt sal zijn/ sal saligh worden. ^p Maer die niet en sal gheloofst
 hebben/ sal verdoemt worden. Ende den genen die gheloofst sullen
 hebben/ sullen dese teekenen volgen: ^q in mijnen name sullen sy
 duyvelen uptwerpen: ^r met nieuwe tonghen sullen sy spreken:
^s Slangen sullen sy opnemen/ ende al ist dat sy pet doodelicks
 sullen drincken/ dat en sal haer niet schaden. ^t Op krancke sul-
 len sy de handen legghen/ ende sy sullen ghesondt worden. Der
 Heere dan/ na dat hy tot haer ghesproken hadde/ ^u is opgenomen
 in den Hemel/ ende is gheseten aen de rechter- [handt] Gods.
 Ende ^v sy uptgegaen zijnde/ predickten over-al/ ende ^w de Heere
 woche mede/ ende bevestichden het woort door teekenen die daer
 op volghden/ Amen.

Eynde des H. Euangeliums na [de beschrijvinge] Marci.

HET

H E T

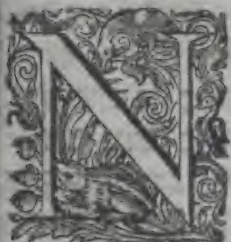
Heyligh Euangelium,

Nae [de beschrijvinge]

L U C Æ.

Het Eerste Capittel.

1 De vooz-reben Nutt ober sijn Euangelium. 1 Zacharie ende Elisabets gheslachte ende leuen. 8 Een Engel verschijnt Zacharie inden tempel. 13 Welcke hem voozseght d'ontfanchenisse ende geboorte Joannis/wiens ampt hy beschrijft. 18 Zacharias sulcks niet geloobende/ wort daer ober gestraft met stomheydt vooz eenen tijdt. 24 Elisabet wort bevrucht. 26 De Engel Gabriel bootschapt de Maegde Maria/ datse den Sone Godts ontfangen ende baren sal. 39 sy reysst daer nae tot Elisabet: welcke haer met blijdschap ontfanght ende salich prijft. 46 Maria danckt den Heere met eenen lof-sanck. 57 Elisabet daert haren sone. 59 welcke besneden/ ende Joannes ghenaemt wordt. 64 Zacharias wordt wederom sprekende/ ende singht den Heere eenen lof-sanck/ prophete-rende van 't ampt Christi. ende sijns voozloopers Joannis. 80 die in de woestijne opwaest/ ende wordt sterck in den Geest.

Nademael vele ter handt ghenomen hebben / om in orden te stellen een verhael van de dingen/ die onder ons volkomene sekerheydt hebben/ Gelijck ons overgelevert hebben die van den beginne selve aenschouwens ende dienaers des woordes geweest zijn: So heeft het oock my goet gedacht/ hebbende alles van voren aen neerstelick ondersocht/ vervolgens aen u te schryven/ vooztreffelicke Theophile: Op dat ghy menicht kennen de sekerheydt der dingen daer van ghy onderwezen zijt.

In de dagen Herodis des Koninghs van Judea/ was een seker Priester/ niet name Zacharias/ van de dagh-orden Abie: ende de sijn wijf was uyt de dochteren Marons/ ende haren naem Elisabet. Ende sy waren beyde rechtveerdigh vooz Godt/ wandelende in alle de gheboden ende rechten des Heeren onberispelick.

Ende sy en hadden geen kint: om dat Elisabeth onvruchtbaer was/ ende sy beyde verre op hare dagen gekomen waren. Ende het geschiedde/ dat als hy het Priester-ampt bedienende vooz Godt/ in de beurete sijner dagh-orden/ Na de gewoonte der Priesterlike bedieninghe / hem te lote was ghefallen / ^b dat hy soude ingaen in den Tempel des Heeren om te reuck-offeren. Ende ^c alle de menichte des volcks was bukten biddende/ ter uyre des reuck-offers. Ende van hem wierdt gesien een Engel des Heeren

^a 1. Thron.
24. 10.

^b Heb. 9. 6.

^c Exod. 30.

^d Levit. 16. 17.

ren staende te rechter [zijden] van den altare des reuck-offers.

Ende Zacharias [hem] siende wiert ontroert / ende vreesse is op hem ghevalen. Waer de Enghel seyde tot hem / En vrees niet Zacharia / want uw' ghebedt is verhoort / ende uw' wijs

⁴ Luc. 1/60 Elifabeth sal u eenen sone baren / ende ^d ghy sult sinen name heeten Joannes. Ende u sal blijdschap ende verheuginge zijn / en

^e Luc. 1/58. vele ^e sullen haer ober sijne gheboorte verblijden. Want hy sal

^f Luc. 1/34. groot zijn vooz den Heere : ^f noch wijn noch stercken dranck en sal hy niet drincken / ende hy sal met den heylighen Geest vervult

^g Mal. 4/5. worden / oock van sijns moeders lijve aen. Ende ^g sal vele ders ^h Mal. 4/6. kinderen Israels bekeeren / tot den Heere haren Godt. Ende

ⁱ Mat. 23/39. ^h hy sal vooz hem henen gaen in den gheest ende kracht Elie / ⁱ om te bekeeren de herten der vaderen tot de kinderen : ende de onghes

^j Mat. 23/39. ^j hoozsame tot de voozichtricheyt der rechebeerdige / om den Heere te bereyden een toegerust volck. Ende Zacharias seyde tot den

^k Mat. 23/39. Enghel / Waer hy sal ick dat weten : want ^k ick ben oudt / ende mijn wijs is verre op hare daghen gekomen. Ende de Enghel

antwoorde / ende seyde tot hem / Ick ben Gabriel / die vooz Godt staet / ende ben uptgesonden om tot u te spreken / ende u dese dinghen

te verkondigen. Ende siet ghy sult swijghen / ende niet konnen spreken / tot op den dagh dat dese dinghen gheschiedt sullen zijn /

om dies wille dat ghy mijne woorden niet geloofst en hebt / welcke vervult sullen worden op haren tijdt. Ende het volck was

wachtende op Zachariam / ende waren verwondert / dat hy soo lange vertroefde inden tempel. Ende als hy upt quam en kondte

hy tot haer niet spreken / ende sy bekenden dat hy een ghesichte inden tempel ghesien hadde. Ende hy wenckte haer toe ende bleef stom.

Ende het gheschiede / als de daghen sijner bedieninge vervult waren / dat hy nae sijn hups ginck. Ende nae die daghen wiert Elifabet sijn wijs bevrucht : ende sy verberchde haer

wijf maenden / seggende / Alsoo heeft my de Heere ghedaen / in de daghen in welcke hy [my] aenghesien heeft om ' mijne versmaet

^l Esai. 4/1. heyt onder de menschen wech te nemen. Ende in de seste maent wiert de Engel Gabriel van Godt gesonden nae een stadt in Ga

^m Mat. 2/18. lilea ghenaemt Nazareth. ^m Tot een maeght / die ondertrout was met eenen man / wiens name was Joseph / upt den hupse

Davids / ende de name der Maget was Maria. Ende de Enghel

gel

gel tot haer ingekomen zijnde/seyde/ Weest gegroet ghy begena-
dighde/de Heere [is] met u/ghy [zijt] gesegent onder de vrouwen.

Ende als sy [hem] sagh/ wierdt sy seer ontroert over die sijn
woordt/ ende overlepende hoedanige dese groetenisse mochte zijn.

Ende de Enghel seyde tot haer/ En vrees niet Maria/ want
ghy hebt genade by Godt ghevonden.

Ende siet/ ghy sult be-
vrucht worden/ende eenen sone baren/ende sult sijnen name hee-
ten I E S U S.

Dese sal groot zijn/ ende de Sone des Aller-
hooghsten ghenaeemt worden. Ende Godt de Heere sal hem den

hroon sijns vaders Davids gheven. Ende hy sal over het
huns Jacobs Coninck zijn in der eeuwicheydt/ ende sijns Co-

inckrijcks en sal gheen eynde zijn. Ende Maria seyde tot den
Enghel/ Hoe sal dat wesen? Dewijle ick geenen man en bekenne.

Ende de Enghel antwoordende seyde tot haer/ De heplighe
Geest sal over u komen/ ende de kracht des Allerhooghsten sal u

overschaduwten. Daerom oock dat heplighe dat upt u geboren sal
worden/ sal Godts Sone ghenaeemt worden. Ende siet Elisabet

dieuwe nichte is oock selve bevrucht met eenen sone in haren ouder-
dom: ende dese maent is haer/ die onvruchtbaer ghenaeemt was/

die seste. Want gheen dinck en sal by Godt onmoghelick zijn.

Ende Maria seyde/ Siet de dienstmaeght des Heeren/ my
gheschiede nae uwen woorde. Ende de Enghel ginck wech van

haer. Ende Maria opgestaen zijnde in die selve daghen/ reys-
te met haeste nae het gheberchte in een Stadt Juda. Ende

quam in het huns Zacharie/ ende groetede Elisabet. Ende het

gheschiede als Elisabet de groetenisse Marie hoorde/ soo sprongh
het kindeken op in haren buick: ende Elisabet wiert verbult met

den heplighen Geest. Ende riep upt met grooter stemme/ en-
de seyde/ Gesegent [zijt] ghy onder de vrouwen/ ende gheseghene

[is] de vrucht uwes buicks. Ende van waer [komt] my dit dat
e moeder mijns Heeren tot my komt? Want siet als de stem-

me uwer groetenisse in mijne ooren gheschiedde/ soo spronck het
kindeken van vreughden op in mijnen buick.

Ende saligh is
sy die geloof heeft: Want de dingen/die haer van den Heere ge-

geghyt zijn/sullen volbracht worden. En Maria seyde/ Mijn ziele
maect groot den Heere: Ende mijnen geest verheught hem in

Godt mijnen Salichmaker. Om dat hy de nederheydt sijner
dienst-

n Tes. 7.14

o Matt. 1.

21.

p Tes. 54.5.

q 2. Sam.

7.12.

Ps. 132.11.

Aesai. 9.6.

r 1. Par. 22/

10.

Psalm 45/7.

ende 89/37.

Jer. 23/5.

Dan. 7/14/

27.

Mich. 4/7.

Heli. 1/8.

f Job 42/2.

Jer. 31/17.

Zach. 3.6.

Matth. 19.

vs 16.

Luce 13/

27.

dienstaemacht heeft aenghesien: Want siet van nu aensullen my salich spreken alle de geslachten. Want groote dingen heeft aen my gedaen hy die machtigh is/ ende heyligh [is] sinen naem.

v Exod. 20.

6.

x Jes. 51.9.

ende 52.10.

y Psal. 33.

10.

z Petr. 5.5.

z 1. Sam.

2.8.

Psal. 113.6.

a Ps. 43.11.

b Jesai. 30.

38.

ende 41.9.

ende 54.5.

Petr. 3.13/20

c Genes. 17.

19.

ende 22.18.

Psal. 132.11.

d Luc. 1.14.

e Gen. 17.

82.

Hebr. 12.3.

f Luc. 1.13.

v Ende sijne barmhertigheyt is van geslachte tot gheslachte/ over de ghene die hem vreesen. x Hy heeft een krachtrigh werck gedaen door sinen arm: y Hy heeft verstroyt de hoochmoedige in de gedachten harer herten. Hy heeft machrige van de thronen afghetrocken/ ende z nedrige heeft hy verhooght. a Hongherige heeft hy met goederen verbult: ende rijcke heeft hy ledigh wechgesonden. b Hy heeft Israël sinen knecht opgenomen/ op dat hy gedachtigh ware der barmhertigheyt. (Gelijck hy gesproken heeft tot onse vaderen/ [namelick] c tot Abraham/ ende sinen zaden) in der ewigheyt. Ende Maria bleef hy haer ontrent drie maenden/ ende keerde weder tot haer huys. Ende de tijdt Eli-sabets wiert verbult/ dat sy baren soude/ ende sy baerde eenen soone. Ende die daer rontom woonden/ ende hare maghen hoor-den dat de Heere sijne barmherticheyt grootelic aen haer bewes-sen hadde: ende d waren met haer verblijde. Ende het geschiedde dat sy op den e achtsten dagh quamen/ om het kindeken te besnijden/ ende noemden het Zachariam/ nae den name sijns vaders. Ende sijne moeder antwoorde ende seide/ Niet [alsoo]: e maect f hy sal Joannes heeten. Ende sy senden tot haer/ Daer en is niemant in uw maeghschap/ die met dien naem ghenamt wort. Ende sy wenckten sinen vader/ hoe hy wilde dat hy ghe-naemt soude worden. Ende als hy een schrijf-tafelken ghe-epsche hadde/ schreef hy/ seggende/ Joannes is sinen name. Ende sy verwonderden haer alle. Ende terstont wierdt sinen mond gheopent/ ende sijne tonge [los ghemaect]/ ende hy sprack/ Gode lobende. En daer quam vrees over alle die rontom haer woon-den/ ende in het geheele geberchte van Judea wiert veel ghespro-ken van alle dese dingen. Ende alle die het hoorden namen het ter herten/ segghende/ Wat sal doch dit kindeken wesen? Ende de handt des Heeren was met hem. Ende Zacharias sijn vader wiert verbult met den heyligen Geest/ en propheteerde/ seggende.

Psal. 132.

17.

Gelooft [sy] de Heere/ de Gode Israels/ want hy heeft besocht/ ende verlossinge te weghe gebracht sinen volcke: s Ende heeft eenen hoorn der salicheyt ons opgherecht/ in het huys Davids sijns

h. Jes. 72/12.
Jes. 40/10.
Jer. 23/6.
ende 30/10.
Dan. 9/27.

i. Gen. 22/
16.
Jes. 105/9.
Jer. 31/33.
Heb. 6/13f.

17.
k. Heb. 9/14.
l. 1. Petr. 1.
15.
m. Mat. 4/5.
Luce 1/17.

n. Luce 3/30.
o. Mat. 4/24.

p. Jes. 9/10.
ende 42/7.
ende 43/8.
ende 49/9.
ende 60/1.
q. Luc. 2/40.

ijns knechts. ^h Gelijck hy gesproken heeft door den mondt sij-
ner hepliger Propheten / die van den beginne der werelt [gewest
zijn]. [Nameelick] eene verlossinge van onse vanden/ende van
de handt aller der ghene die ons haten. Op dat hy barmhertic-
hent dede aen onse Vaderen / ende gedachtich ware sijns hepligen
verbondts : ⁱ [Ende] des eedts dien hy Abraham onsen Vader
geswozen heeft / om ons te gheben / ^k Dat wy verlost zijnde upt
de handt onser vanden / hem dienen souden / sonder vreesse.

^l In heplicheyt ende gerechtigheyt door hem / alle de dagen on-
ses levens. ^m Ende ghy kindeken sult een Propheet des Alder-
hooghsten genaemt worden : want ghy sult door het aenghesicht
des Heeren door henen gaen / om sijne weggen te berenden.

ⁿ Om sijnen volcke kennisse der salicheyt te gheben / in verge-
vinge harer sonden. Door de innerlicke bewegingen der barm-
herticheydt onses Godts / met welcke ons besocht heeft de ^o Op-
ganck upt der hoochte. ^p Om te verschijnen den genen die ghe-
seten zijn in duysternisse / ende schaduwe des doots : om onse voe-
ten te richten op den wegh des vredes. ^q Ende het kindeken
wies op / ende wieret gestrekt in den geest / ende was in de woestij-
nen tot den dagh sijner vertooninghe aen Israel.

Her ij. Capittel.

¹ Christus wort te Bethlem geboren. ² Ende sijne geboorte door eenen Engel aen de herderen be-
kent ghemaect. ³ Waer oer de hemelsche heerscharen met eenen lofsanck Godt prijsen. ⁴ De
herders gaen nae Bethlehem om het kind te sien / ende verhoort hebbende 't ghewie haer daer van geseght
was / keeren wederom. ⁵ Het kindeken wort beschreven / ende IESUS genaemt. ⁶ Den Heere in den
tempel boogstelt. ⁷ Alwaer hem Symeon ontfinght in sijne armen / ende nae eenen lofsanck van
hem propheetert. ⁸ Desgelijcks doet oock Anna de Propheetesse. ⁹ Christus twaelf Jaeren onder
zijnde / ceyst met sijne ouders na Jerusalem. ¹⁰ Wort van hare gebonden in den tempel onder de Lee-
rers. ¹¹ Keert wederom nae Nazareth / ende is sijne ouders onberdancich / ende neemt toe in wijs-
heyt / groote / ende ghenade.

Ende het geschiedde in die selve daghen datter een ghebodt upt
ginck van den Keyser Augusto / dat de geheele werelt beschreue
soude worden. Dese eerste beschrijvinge geschiede als Eprennis
over Sprien Stadthouder was. Ende sy ginghen alle om be-
schreven te worden / een negelick na sijn eygen stadt. Ende Jo-
seph ginck oock op van Galilea / upt de stadt Nazareth na Jude-
am / ^a tot de stadt Davids / die ^b Bethlehem ghenaemt wordt / (om
dat hy upt den ^c hupse ende gheslachte Davids was). Om be-
schreven te worden met Maria sijn ondertrouwte wijf / welke be-
vucht was. Ende het geschiedde als sy daer waren / dat de da-
gen vervult wierden / dat sy baren soude. Ende sy ^d baerde ha-

a. Ioa. 7/40.
b. 1. Sam.
16/4/et.
c. Matth.
1/25.

d. Matth.
1/25.

h

ren

een eerst-gebozen soon/ende want hem in doecken/ ende leyde hem neder in de kribbe/om dat voor haer-lieden geen plaetse en was in de herberghe. Ende daer waren herders in die selve landstrecke/ haer houdende in het velt ende hielden de nacht-wacht / over hare kudde. Ende siet een Engchel des Heeren stont by haer / ende de heerlichheit des Heeren omscheense/ ende sy vreesden niet groote vreesse. Ende de Engchel seyde tot haer/ En vrees niet/ want siet ick verkondige u groote blijdschap/ die alle den volcke wesen sal.

[Hemelick] dat u heden ghebozen is de Salighmaker / welcke is Christus de Heere / in de stadt Davids. Ende dit sal u het teecken zijn / Ghy sult het kindeken vinden in doecken ghetwonden / ende ligghende in de kribbe. Ende van stonden aen was

2. Cor. 7. 10.
Apoc. 5. 11.

1. Ies. 57. 19.
Ephes. 2. 17.

[daer] met den Engchel een menichte des hemelschen hezlegers/ prijsende Godt ende segghende/ Gere [3p] Godt in de hooghste [Hemelen] / ende vrede op aerden/ in den menschen een welbehaghen. Ende het gheschiedde / als de Engchelen van haer wech ghevaren waren na den hemel / dat de herders tot malkanderen/ senden / Laet ons dan henen gaen tot Bethlehem / ende laet ons sien het woort dat daer gheschiet is / het welck de Heere ons heeft kondt ghedaen. Ende sy quamen met haeste/ende vonden Maria / ende Joseph / ende het kindeken ligghende in de kribbe.

Ende als sy het ghesien hadden maecten sy alomme bekendt het woort / dat haer van die kindeken gheseght was.

Ende alle die het hoorde verwonderden haer / over het ghene haer van de herders gheseght wierdt. Doch Maria bewaerde dese woorden alle te samen / overlegghende [die] in haer herte.

Ende de herders keerden wederom/ verheerlijkende ende prijsende Godt/over alles wat sy ghehoort ende ghesien hadden/ghelijck tot haer ghesproken was. Ende als acht daghen vervuld waren/datmen het kindeken besnijden soude/so wierdt sijnen Name ghenacmt I E S U S, welcke ghenacmt was van den Engchel/eer hy in den lichame ontfangen was. Ende als de daghen hater reynigunge vervuld waren na de wet Moysis/ brachten sy hem te Jerusalem/ op dat sy [hem] den Heere voostelden. (Gelijck gheschreven is in de Wet des Heeren / Al wat manlick is dat de moeder opent/ sal den Heere heyligh ghenacmt worden).

Ende op dat sy offerhande gaven / nae het ghene dat in de Wet des

des

2. Cor. 17.

12.

1. Cor. 1.

1. Cor. 7. 22.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11. 31.

1. Cor. 11. 36.

1. Cor. 11. 37.

1. Cor. 11. 38.

1. Cor. 11. 39.

des Heeren gheseght is / een paer tozeldupben / ofte twee jonghe
 dupben. Ende siet daer was een mensche te Jerusalem / wiens
 name was Symeon: ende dese mensche was rechrveerdigh ende
 Godtroesende / verwachtede de vertroostinge Israëls: ende de
 heylige Geest was op hem. Ende hem was een Godelicke open-
 baringe gedaen dooz den heyligen Geest / dat hy den doot niet siet
 en soude / eer hy den Christum des Heeren soude sien. Ende hy
 quam dooz den Geest in den Tempel: ende als de ouders het kin-
 deken Iesum in brachten / om na de gewoonte der Wet met hem
 te doen: Soo nam hy het selve in sijne armen / ende loofde
 Godt / ende seide / Nu^m laet ghy Heert / uwen dienstknecht gaen
 in vrede / na uw' woort. Want mijne ooghen hebben uweⁿ sa-
 lichyeit ghesien / Die ghy bereydt hebt vooz het aengesichte van
 alle de volkeren: Een licht tot verlichtinghe der heydenen /
 ende tot heerlichheydt uwes volcs Israëls. Ende Ioseph en-
 de sijne moeder verwonderden haer / ober het ghene dat van hem
 geseght wierdt. Ende Symeon segende haerlieden / ende seide
 tot Mariam sijne moeder / Siet / dese woort geset tot eenen val
 ende opstandinghe veler in Israël / ende tot een tecken: dat we-
 dersproken sal worden / (Ende oock een sweert sal dooz uw' selfs
 ziele gaen) op dat de ghedachten upt vele herten gheopenbaert
 worden. Ende daer was Anna een prophetesse / een dochter
 Phatuëls / upt de stamme Asar: dese was tot grooten ouder-
 dom ghekomen / welcke met [haren] man seiven jaren hadde ghe-
 leeft van haren maeghdom af. Ende sy was een weduwe van
 ontrent vier-en-tachtentich jaren / dewelcke niet een weeck upt den
 Tempel / met vasten ende bidden [Godt] dienende nacht ende
 dach. Ende dese te dier selver upre daer hy komende heeft ins-
 ghelijcks den Heere beleden / ende sprack van hem tot allen die de
 verlossinge in Jerusalem verwachteden. Ende als sy alles vol-
 eyndicht hadden / wat na de Wet des Heeren [te doen] was /
 keerden sy wederom nae Galileam / tot hare stadt Nazareth.

Ende het kindeken: wies op / ende wiert gesterckt in den geest /
 ende verbult met wijsheyt: ende de genade Godts was ober hem.

Ende sijne ouders reisden alle jare nae Jerusalem op het seest
 van Pascha. Ende doe hy twaelf jaren [oudt] gheworden
 was / ende sy nae Jerusalem opgegaen waren / na de ghewoonte

m Gen. 46.
 30.
 n Psal. 98. 2.
 Ies. 52. 10. f.
 o Act. 2. 28.
 28.
 p Ies. 42. 6.
 ende 49. 6.
 Act. 2. 13. 47.

q Ies. 2. 14.
 Rom. 9. 32.
 1. Petr. 2. 8.
 r Act. 2. 28.
 22.

f. 1. Sam. 1.
 22.

Aut. 1. 80.

v Exod. 23.
 15. 17.
 Nehit. 23. 5.
 Deut. 16. 1.

des feest-daeghs: Ende de dagen [aldaer] volcomdicht hadden/ doe sy wederkeerden/ bleef het kindt Iesus te Jerusalem/ ende Joseph ende sijne moeder en wiste 't niet. Maer meenende dat hy in 't geselschap op den wegh was/ ginghen sy een dagh-reyse/ ende sochten hem onder de maghen/ ende onder de bekende. En als sy hem niet en vonden/ keerden sy wederom nae Jerusalem/ hem soeckende. Ende het geschiedde/nae drie dagen/ dat sy hem vonden in den Tempel/ sittende in het midden der leeraren/ haer hoorende ende haer onderbragende. ¹ Ende alle die hem hoor-
den/ ontfetteden haer over sijn verstant/ ende antwoorden.
Ende sy hem siende/ wierden verslaghen/ ende sijne moeder se-
de tot hem/ kindt waerom hebt ghy ons soo ghedaen? Siet/ uw' vader ende ick hebben u met anghst ghesocht. Ende hy seide tot haer/ Wat [is 't] dat ghy my ghesocht hebt? En wister ghy niet/ dat ick moet zijn in de dinghen mijns Vaders? Ende sy en verston den het woort niet/ dat hy tot haer sprack. Ende hy ginc met haer af/ ende quam tot Nazareth/ ende was haer onderdanich. Ende sijne moeder bewaerde alle dese dinghen in haer herte. Ende Iesus nam toe in wijsheyt/ ende in groote/ ende in ghenade by Godt ende de menschen.

Het iij. Capittel.

¹ De tijt wanneer Joannes de Dooper sijn ampt heeft aengevanghen. ² Den inhoud van sijn Predicatie. ³ Sijne vermaninge tot bekeeringe aen gene die quamen om van hem gedoopt te worden. ⁴ Sijne antwoorde op de vrage der schare. ⁵ Der Tollenaeren. ⁶ Ende de lighghs-lieden/ waer een pghelick moeste doen. ⁷ Sijn getuygenisse van Christo. ende van sijnem Doop. ⁸ Sijne ghebaucknisse. ⁹ Christus wort van Joanne gedoopt. ¹⁰ Ende sijne geslacht-register wort verjaelt tot Adam toe.

Ende in het vijftiende jaer der regheringhe des Kaysers Tiberij/ als Pontius Pilatus Stadthouder was over Judea/ ende Herodes een Vier-Vorst over Galilea/ ende Philippus sijn broeder een Vier-Vorst over Iturrea ende over het lant Trachonitis/ ende Lysanias een Vier-Vorst over Abilene. Onder de
Hooghe priesters Anna ende Cafapha/ gheschiedde het woort
Godts tot Joannem den sone Zacharie/ in de woestijne:
hy quam in alle het omliggende landt des Jordaens/ predikende den Doop der bekeeringhe tot vergevinghe der sonden/ Gelijk gheschreven is in het boeck der woorden Iesae des Propheten/ seggende/ De stemme des roependen in de woestijne/ Bereydt den wegh des Heeren/maect sijne paden recht. Alle dal sal ghevult worden/ende alle bergh ende heuvel sal vernedert worden/ ende de kromme

kromme [wegen] sullen tot eenen rechten [wegh] worden/ende de
 on-effene tot effene wegen. ^d Ende alle vleesch sal de saligheyt
 Godes sien. Hy seide dan tot de scharen/die uptquamen om van
 hem ghedoopt te worden/ ^e Ghy adderen gebroetsels / wie heeft u
 aenghewesen te vlieden vanden toekomenden rooyn? Bzenght
 dan vuchten voort der bekeeringhe weerdich / ende en begint niet
 te seggen hy u selven / ^f Wy hebben Abraham tot eenen vader.
 Want ick segghe u / dat Godt selfs upt dese steenen Abrahams
 kinderen kan verwecken. ^g Ende de hyle licht oock alreede aen
 de wortel der boomen: alle boom dan/die geen goede vrucht voort
 en bzenght / wordt uptghehouwen / ende in het vper gheworpen.
 Ende de scharen vzaegghden hem / ^h segghende/ Wat sullen wy
 dan doen? Ende hy antwoordende seide tot haer / ⁱ Die twee
 rocken heeft deyle hem mede / die gheen en heeft: ende die spijs/
 heeft doe desgelijc. Ende daer quamen oock tollenaers om ge-
 doopt te worden / ende seiden tot hem / Meester wat sullen wy
 doen? En hy seide tot haer / En epscht niet meer / dan t ghene
 u gheset is. Ende hem vzaegghden oock de krijghe- lieden / seg-
 gende/Ende wy/wat sullen wy doen?Ende hy seide tot haer/En
 doet niemant overlast / noch en ontbreemt niemant het sijne met
 bedroch / ende laet u vergenoeghen met utwe besoldingen. Ende
 als het volck verwachtede / ende alle in hare herten overleiden
 van Ioanne/ of hy niet mogelick de Christus en ware/ So ant-
 woordde Ioannes aen allen / segghende / ^k Ick doope u wel met
 water / maer hy komt die stercker is dan ick / wien ick niet weer-
 dich en ben den riem van sijne schoenen te ontbinden: ^l Dese sal u
 doopen met den heyligen Geest ende met vier. ^m Wiens wan in
 sijne hande is/ ende hy sal sijnen doersch- bloet doorsupveren/ en de
 terwe sal hy in sijne schuere t samen bzenghen/maer het kaf sal hy
 met on-uptblusschelick vper verbranden. Hy dan oock noch vele
 andere dingen vermanende / verkondighde den volcke het Euan-
 gelium. ⁿ Maer als Herodes de Vier-Dozt van hem bestraft
 wiert / om Herodias Philippi sijns broeders wijs wille / ende
 oover alle boose [stucken] / die Herodes dede/ Soo heeft hy oock
 dit noch boven alles daer toegedaen / dat hy Ioannem in de ghe-
 vangenis ghesloten heeft. ^o Ende het gheschiedde / doe alle het
 volck gedoopt wiert/ende Iesus[oock] gedoopt was / ende badt/
 h iij dat

d Mat. 28. 2.
Ies. 40. 3. & 40.e Mat. 3. 7.
ende 23. 33.f Mat. 3. 9.
Ioan. 8. 59.
Act. 13. 26.g Matth.
3. 10.
ende 7. 19.h Act. 2. 2.
37.
i Mat. 2. 13 /
15.
Ioan. 3. 17.k Matth.
3. 11.
Marc. 1. 8.
Ioan. 1. 26.
Act. 1. 5.
ende 11. 16.
ende 19. 4.
l Ies. 44. 3.
Ioel 2. 23.
Act. 2. 4.
ende 11. 15.
m Matth. 3.
12.n Matth.
14. 3.
Marc. 6. 18.o Matth.
13.
Marc. 1. 9.
Ioan. 1. 31.

p. Ief. 42/1.
Matth. 17/
5.
Matt. 9/7.
Luc. 9/35.
Col. 1/13.
2. Petr. 1. 17.
4. Matth.
13/55.
Joan. 6/42.

dat den hemel gheopent wiert: Ende dat de heylighe Geest op:
hem nederdaelde in lichamelicke gedaente gelijk een duif: ende
datter een stemme geschiedde uit den hemel/ seggende /¹ Ghy zijt
mijn geliefde Sone / in u hebbe ick mijn welbehagen. Ende hy²
Jesús begon ontrent dertich jaren [oudt] te wesen / zijnde (also
men meynde)³ de sone Iosephs/des [soons] Heli/ Des [soons]²
Matthat/des [soons] Levi/des [soons] Melchi/des [soons] Jari-
na/des [soons] Iosephs/ Des [soons] Matthathia/des [soons]²
Amos/des [soons] Naum/des [soons] Eli/des [soons] Haggai/
Des [soons] Maath/des [soons] Matthathia/des [soons] Se²
mei/des [soons] Iosephs/des [soons] Juda. Des [soons] Jo²
anna/des [soons] Rhesa/des [soons] Zorobabel/des [soons] Sa-
lathiel/des [soons] Heri. Des [soons] Melchi/des [soons] Ad²
di/des [soons] Cosam/des [soons] Elmobam/des [soons] Er/
Des [soons] Iose/des [soons] Eliezer/des [soons] Jozim/des²
[soons] Matthat/des [soons] Levi/ Des [soons] Symeon/³
des [soons] Juda/des [soons] Iosephs/des [soons] Joan/des
[soons] Eliakim/ Des [soons] Melea/des [soons] Mainan/³
des [soons] Matthatha/des [soons] Nathan/des [soons] Da-
vids/ Des [soons] Jesse/des [soons] Obed/des [soons] Booz/³
des [soons] Salmon/des [soons] Naasson/ Des [soons] Ami³
nabab/des [soons] Aram/des [soons] Esrom/des [soons] Pha-
res/des [soons] Juda/ Des [soons] Jacobs/des [soons] Isa³
acx/des [soons] Abrahams/des [soons] Thara/des [soons] Nachoz/
Des [soons] Saruch/des [soons] Ragau/des [soons] Phaleck/³
des [soons] Heber/des [soons] Sala/ Des [soons] Caman/des³
[soons] Arpharad/des [soons] Sem/des [soons] Noë/des [soons]
Lamech/ Des [soons] Mathusala/des [soons] Enoch/des [soons]³
Jared/des [soons] Malaleel/des [soons] Cainan. Des [soons]³
Enos/des [soons] Seth/des [soons] Adams/des [soons] Godts.

Het iij. Capittel.

¹ Christus vast in de woestijne 40 daghen / ende wordt van den Duyvel versocht. ¹⁴ Keert weder-
om na Galileen / ende leert in de Synagoge tot Nazareth / uit Jesaja cap. 61. dat hy de beloofde
Messias was. ²³ Ende wijst den niet de exempelē Elie ende Elisei / waarom hy daer geen wonder-
werken en dede. ²⁸ Waerom sy toornich zijnde / crachten hem te dooden. ³¹ Keert te Capernaum
op de Sabbat. ³³ Ende dyjst aldaer eenen Duyvel uit. ³⁸ Geueft de schoonmoeder Petri van
de kerk / ende vele andere kraenke ende besetene. ⁴² Gaet van daer ende predicht oock in de andere
steden van Galilea.

Matth.

11. 1/12.

Ende² Jesús vol des heylighen Geests / keerde wederom van
den Jordaan/en wiert door den Geest geleidet in de woestijne/
Ende

2 Ende wert veertich daghen versocht van den Duyvel: ^b ende en at gansch niet in die daghen/ende als de selve ge-eyndicht wa-
ren/ soo hongerde hem ten laetsten. Ende de Duyvel sende tot hem/ Indien ghy Godts Sone zijt/ seght tot desen steen/ dat hy
hooft worde. Ende Jesus antwoorde hem/ segghende/ ^c daer is gheschreven/ dat de mensche hy hooft alleen niet en sal leven/
maer hy alle woort Godts. Ende als hem de Duyvel ghelende hadde op eenen hooghen bergh/ toonde hy hem alle de Coninck-
rijcken der werelt/ in eenen oogenblick tijts. Ende de Duyvel sende tot hem/ Ick sal u alle dese macht ende de heerlichheyde der
selver [Coninckrijcken] geven/want sy is my overgegeven/ ende ick geef se wien ick oock wil. Indien ghy dan my sulc aenbid-
den/ soo sal het all' uwe zijn. Ende Jesus antwoordende/ sende tot hem/ Gaet wech van my Satan/ want daer is gheschreven/
^d Ghy sult den Heere uwen Godt aenbidden/ ende hem alleene dienen. Ende hy leide hem nae Jerusalem/ ende stelde hem op
de tinne des Tempels/ ende sende tot hem/ Indien ghy de Sone
Godts zijt/ worpt u selven van hier nederwaerts. Want daer
is gheschreven/ ^e dat hy sijne Engelen van u bevelen sal/ dat sy u
bewaren sullen. Ende dat sy u op de handen nemen sullen/ op
dat ghy uwen voet niet t'eenigher tijt aen eenen steen en stootet.

Ende Jesus antwoordende sende tot hem/ daer is gheseght/
^f Ghy en sult den Heere uwen Godt niet versoecken. Ende als
de duyvel alle versoeckinghe voleyndicht hadde/ weech hy van
hem voor eenen tijdt. ^g Ende Jesus keerde wederom door
de kracht des Gheests nae Galileen: ende het gheruchte van
hem ginck upt door het gheheele onligghende landt. Ende
hy leerde in hare Synagoghen/ ende wierdt van allen ghepre-
sen. ^h Ende hy quam tot Nazareth/ daer hy opghevoet was/
ende ginck nae sijne ghewoonte/ op den dagh des Sabbaths
in de Synagoge: ⁱ ende stont op om te lesen. Ende hem wiert
ghegeven het boeck des Propheten Iesae/ ende als hy het boeck
open ghedaen hadde/vondt hy de plaetse daer gheschreven was/

^k De Geest des Heeren [is] op my/daerom heeft hy my gesalft:
hy heeft my ghesonden ^l om den armen het Euangelium te ver-
kondighen/ om te ghenesen die ghebroken zijn van herten/

^m Om den gebangenen te prediken lossatinghe/ ende den blinden

den het gesichte/om de verblagenen henen te senden in byzphye: om te prediken het aenghenamen jaer des Heeren. Ende als hy het boeck toegedaen / ende den Dienaer wedergegeven hadde / sat hy neder: ende de oogen van alle inde Synagoge waren op hem geslaghen. Ende hy begon tot haer te segghen / Heden is dese Schryft in uwe ooren vervult. Ende sy gaven hem alle getuygenisse / ⁿ ende verwonderden haer over de aengename woorden / die uyt sinen mont voortquamen: ende seiden / ^o Is dese niet de sone Josephs? Ende hy seide tot haer / Ghy sult sonder twijfel tot my dit spreekwoort segghen / Medicijn-meester gheneest u selven: al wat wy ghehoort hebben / ² dat in Capernaum geschiet is/doet [dat] oock hier in uw vaderlant. Ende hy seide / ³ Voorwaer ick segge u / ⁴ dat geen Propheet aengenaem en is in sijn vaderlant. Maer ick segge u in der waerheyt / Daer waren vele weduwen in Israël in de dagen Elie / doe den hemel dry jaeren ende ses maanden gesloten was: so dat daer grootten hongers noot wiert over het geheele landt. Ende tot ghene van haer en wiert Elias gesonden/dan na Sarepta Sidonis/tot een vrouwe / [die] weduwe [was]. Ende daer waren vele melaetsche in Israël ten tijden des Propheten Elisei/ende geen van haer en wiert gerepmicht dan Naaman de Syrier. Ende sy wierden alle in de Synagoge met toorne vervult / als sy dit hoorden. Ende opstaende wierpen sy hem uyt bukten de stadt / ende leydden hem op den top des berghs/op den welken hare stadt gebouwt was / om hem van de steyle af te werpen. Maer hy doot het midden van haer doorgedaen zijnde / ginck wegh. En hy quam af tot Capernaum/ een stadt van Galilea/ende leerde haer op de Sabbathdaghen. Ende sy verstoegghen haer over sijne leere / want sijn woort was met macht. Ende inde Synagoge was een mensche hebbende eenen gheest eens onreynen Duvels/ende riep uyt met grooter stemme / Seggende / Laet af/wat hebben wy met u [te doen] / ghy Iesu Nazarener? Zijt ghy ghekomen om ons te verderven? Ick kenne u wie ghy zijt / [namelick] de Heylighe Godts. Ende Iesus bestrafte hem / segghende / Swijghe stil/ende gaet van hem uyt. Ende de Duvvel hem in 't midden ghevozen hebbende / voer van hem uyt/sonder hem pet te beschadigen. En daer quam een verbaesheyt over alle / ende sy spraken te sa-

n Ies. 50.4.

Matth. 13.

34.

Marc. 6.2.

Luce 2.47.

o Ios. 6.42.

p Matth.

4.13.

q Matth.

13.57.

Marc. 6.4.

Ios. 4.44.

r 1. Reg. 17.

7.

Ios. 5.17.

s 2. Reg. 3.

15.

Matth.

13.

Marc. 1.21.

Matth.

29.

Marc. 1.22.

Marc. 1.

3.

te samen tot mallkanderen / seggende / wat woort is dit / dat hy met
 mach ende kracht den onreynen gheesten ghebiet / ende sy varen
 upt? Ende het geruchte van hem ginck upt / in alle plaetsen des
 onliggenden landts. ^y Ende [Iesus] opgestaen zijnde upt de ^{Matth. 8. 14.}
 Synagoge / ginck in het huys Simonis : ende Simonis wijs ^{Marc. 1. 29.}
 moeder was met een groote kortse bevangen / ende sy baden hem
 voor haer. Ende staende boven haer / bestrafte hy de kortse / ende
 [de kortse] verliet haer : ende sy van stonden aen opstaende diende
 haerlieden. ^z Ende als de Sonne onderginck / alle die krancke ^{Matth. 8.}
 hadden / met verschevene siekten [bevangen] / brachten die tot ^{Marc. 8. 16.}
 hem / ende hy leude een pegelick van haer de handen op / ende ghe- ^{Marc. 1. 32.}
 nas de selve. ^a Ende daer voeren oock Dupbelen upt van velen / ^{Marc. 7.}
 roepende / ende seggende / Ghy zijt de Christus / de Sone Godts. ^{ende 8. 23 / 25.}
 Ende [haer] bestraffende en liet hy die niet spreken / om dat sy wi- ^b ^{Marc. 10.}
 sten dat hy de Christus was. ^{34.} Ende als het dagh wierdt / ginck ^{ende 3. 11.}
 hy upt ende trock na een woeste plaetse : ende de scharen sochten
 hem / ende quamen tot hy hem / ende hielden hem / op dat hy van
 haer niet en soude wechgaen. Maer hy sende tot haer / Ick
 moet oock andere steden het Euangelium des Coninckrijcks
 Godts verkondigen : want daer toe ben ick upgesonden. Ende
 hy predickte in de Synagogen van Galilea.

Het v. Capittel.

¹ Christus leert de scharen upt het schip Petri. ⁴ ende na eenen miraculeusen visch-banck / belooft
 hy hem ende sijne medeghesellen te maken tot visschers der menschen. ¹² Gepnigh eenen melket-
 schen. ¹⁷ geneest eenen geraeckten. ²¹ ende bewijst daer upt / dat hy macht hadde de sonden te ver-
 geben. ²⁷ Beroept Levi op den tol sitteude / ²⁹ eet mer hem ende andere tollenaeren. ³¹ en geest daer
 van reden. ³³ Beredigh sijne Discipelen / met verschevene geijckenissen / waerom sy niet en vasteden.
 Ende het gheschiedde als de schare op hem aendrongh / om het ^a ^{Matth. 13. 2.}
 woort Godts te hooren / dat hy stont hy het meyz Gennesa- ^{Marc. 4. 1.}
 ret. Ende hy sach twee schepen aen [den oever] van 't meyz lig-
 ghende / ende de visschers waren daer upt ghegaen / ende spoel-
 den de netten. Ende hy ginck in een van die schepen / het welc-
 ke Simonis was / ende badt hem / dat hy een wepnich van 't landt
 afstake : ende nedersittende / leerde hy de scharen upt het schip.

Ende als hy afliet van spreken / sende hy tot Simon / ^b ^{Jon. 1. 6.} Streecte
 af na de diepte / ende werpt uwe netten upt om te vanghen.

Ende Symon antwoorde ende sende tot hem / Meester wy
 hebben den geheelen nacht over ghearbeijt / ende niet gevangen :
 doch op uw' woort sal ick het net uptwerpen. Ende als sy dat
 h v gedaen /

ghedaen hadden / besloten sy een groote meniche visschen / ende haer net scheurde. Ende sy wenckten hare mede-ghenooten/die in het ander schip waren/dat sy haer souden komen helpen. Ende sy quamen/ende vulden beyde de schepen/so dat sy by-na soncken.

Ende Simon Petrus [dat] siende/viel neder aen de knien Iesu/ segghende / Heere gaet upt van my/ want ick ben een sondigh mensche. Want verbaesheit hadde hem bevanghen / ende alle die met hem waren / over den vanck der visschen / die sy ghevangen hadden. Ende desghelijcks oock Iacobum ende Ioannem, de sonen Zebedei/die Simonis mede-ghenooten waren. Ende Iesus seyde tot Simon/ En vzeest niet: Van nu aen sult ghy menschen vanghen. Ende als sy de schepen aen landt ghestiert hadden/

verlieten sy alles/ende volghden hem. Ende het geschiedde als hy in eene dier steden was/ siet daer [was] een man vol melaetsheyt/ende Iesum siende/viel hy op het aengesicht/ ende badt hem/segghende/Heere/ so ghy wilt/ghy kondt my reynighen.

Ende hy de handt uptstreckende/raeckte hem aen / ende seyde/ Ick wil wort ghereynicht. Ende terstont ginck de melaetsheyt van hem. Ende hy gebodt hem/ dat hy het niemant segghen en soude : maer gaet henen [seyde hy] / verthoont u selven den Priester/ ende offert vooz uwe reyninghe/ ghelijck Moses gheboden heeft haer tot een ghetuyghenisse. Maer het geruchte van hem ginck te meer voozt:ende vele scharen quamen te samen om [hem] te hooren/ende dooz hem ghenesen te worden van hare krankheden. Maer hy vertroock in de woestijnen / ende badt [aldaer].

Ende het geschiedde in een dier daghen/dat hy leerde/efi [daer] saten Phariseen ende Leeraers der wet / die van alle blecken van Galileen / ende Judea/ ende Ierusalem ghekomen waren : ende de kracht des Heeren was [daer] om haer te ghenesen. Ende siet [eenighe] mannen / brachten op een bedde eenen mensche die gheraecte was : ende sochten hem in te brenghen / ende vooz hem te legghen. Ende niet vindende/waer dooz sy hem inbrenghen mochten/overmurs de schare/so klommen sy op het dack/ende lieten hem dooz de richelen neder met het beddeken/in het midden/vooz Iesum. Ende hy siende haer geloove/seyde tot hem/Mensche uwe sonden zijn u vergeven. Ende de Schrifsteleerde ende de Phariseen begonnden te overdencken/seggende/ Wie is dese/ die

Jerem. 16.

16.

Ezech. 47.9.

Matt. 4.19.

Matt. 1.17.

Matt. 4.

20. ende 19.

27.

Matt. 10.

28.

Luc. 18.28.

Matt. 8.2.

Matt. 1.40.

Leu. 13.2.

ende 14.2.

Matt. 8.4.

Matt. 9.1.

Matt. 2.3.

Act. 9.33.

die [Godts-]lasteringe spreeket? ^h Wie kan de sonden vergheben dan Godt alleen? Maer Iesus hare overdenckingen bekennende / antwoorde ende sende tot haer / Wat overdenckt ghy in uwe herten? welck is lichtelicker te segghen / Owe sonden zijn u vergeben / ofte te segghen / Staet op ende wandelt? Doch op dat ghy meucht weten / dat de Sone des menschen macht heeft op der aerden de sonden te vergeben / (sende hy tot den geraeckten) Ick segghe u / Staet op / ende neemt uw' beddeken op / ende gaet hen na uw' hups. Ende hy terstondt vooz haer opstaende / [ende] opghenomen hebbende / 't gene daer hy opghelegen hadde / ginck hen na sijn hups / Godt verheerlijckende. Ende ontsettinge heeft [haer] alle bevangen / ende sy verheerlickten Godt / ende wierden verbult met vrees / seggende / Wy hebben heden ongheloovelicke dinghen ghesien. ⁱ Ende na desen ginck hy uit / ende sach eenen tollenaer / met name Levi / sitten in het tol-hups / ende sende tot hem / Volgh me. Ende hy alles verlatende / stont op / ende volghde hem. Ende Levi rechte hem een groote naeltijdt aen in sijn hups : ^k ende [daer] was een groote schare van tollenaers / ende van andere die met haer aensaten. Ende hare Schrijftgheleerde / ende de Phariseen murmureerden teghen sijne Discipelen / seggende / Waerom eet ende drinckt ghy met tollenaers ende sondaren? Ende Iesus antwoordende / sende tot jaer / Die ghesont zijn en hebben den Medecijn-meester niet van nooden / maer die sieck zijn. ^l Ick en ben niet ghekoen om te roepen rechtveerdige / maer sondaren tot bekeeringhe. Ende sy senden tot hem / Waerom vasten Joannis Discipelen dickmaels / ende doen gebeden / desgelijcks oock [de Discipelen] der Phariseen / maer de uwe eten ende drincken? Doch hy sende tot haer / ^m Konde ghy de byplofts-kinderen / terwilsse de bypdegom by haer is / doen vasten? Maer de daghen sullen ismen / wanneer de Bypdegom van haer sal wech-ghenomen zijn / dan sullen sy vasten in die daghen. Ende hy sende oock tot haer een gelijkenisse / Niemand en set eenē lap van een nieuw' kleedt / op een oudt kleedt : anders so scheurt oock dat nieuwe [het oude] / ende de lap van het nieuwe en komt niet over en. Ende niemand en doet ⁿ nieuwen wijn in oude [leder-]sacken : anders so sal de nieuwe wijn de [leder-]sacken doen bersten /

h. Wsa. 32. 5.
Jesai. 43. 25.
Joan. 14. 42.

i. Matth. 9. 9.
Marc. 2. 14/15.

k. Matth. 9. 10.
Marc. 2. 15.
Luce 15/14.

l. Matth. 9. 13.
Luce 19/13.
1. Tim. 1/15.
m. Matth. 9/14.

n. Jes. 61/5.
2. Cor. 14/7.

o. Marc. 9/17.
Marc. 2/22.

sten/ ende de [wijn] sal uptgehoert worden/ ende de [leder-] sacken
sullen verderben. Maer nieuwen wijn moetmen in nieuwe [le-
der-]sacken doen/ ende sy worden beyde te samen behouden.

Ende niemant die ouden drinckt/ begheert ter stont nieuwen;
want hy seght/ De oude is beter.

Her vj. Capittel.

1 De Discipelen plucken koren-appen op den Sabbath/ ende worden daer over van Christo tegen de
Phariseen verantwoort. 6 Christus gheueft op den Sabbath een dorre handt/ ende verdedicht dat
sijn doen. 12 Wilt op den bergh/ ende verkieft wy sijne discipelen twaelue tot Apostelen. 17 Ghe-
ueft verscheiden siecke ende dese ene menschen. 20 Leert welcke menschen ghesucksaligh sijn/ ende
niet en sijn. 27 Vermaent tot hi/ soe/ oock selfs teghen de vyanden/ 36 tot barmherticheit/ ende tot
een billick oordeel van sijnen naesten. 38 als oock tot weladichheid. 41 Leert dat men hem seluen
eerst moet besien/ als men andere wil bestraffen. 43 ende dat de boom wy sijne vruchten bekent wort.
46 Eindeleick leert hy met de gheleykenisse van een hups op een rotze/ ende op zand ghetimmerd/ dat
het niet ghenoech en is hem niet den monde alleen te belijden/ maer datmen oock moet sinen wille doen.

Deut. 23.

25.

Matt. 12/1.

Marc. 2/23.

Exod. 20.

Ps. 10.

1. Sam. 21

6.

Leuit. 24.

9.

e. Matth.

12/3.

Marc. 2/28

f. Matth. 12

9.

Marc. 3/1.

1. Reg. 13.

9.

Ende het gheschiedde op den tweeden eersten Sabbath/ dat hy
dooz het gezaepde ginck/ ende sijne discipelen pluckten apren/
ende aten se / [die] wrijvende met de handen. Ende sommighe
der Phariseen seiden tot haer/ Waerom doet ghy^b dat niet ghe-
oorloft en is te doen/ op de Sabbathen. Ende Iesus haer ant-
woordende/ seide/ En hebt ghy oock dat niet gelesen/ twelck^c Da-
uid dede wanneer hem hungerde/ en den genen die met hem ware?

Hoe hy ingegaen is in het Hups Godts/ ende de toon-brooden
genomen ende gegeten heeft/ ende oock gegeven den genen die met
hem waren / welcke niet en zijn geoorloft te eten^d dan alleen den
Priesteren. Ende hy seide tot haer/ ^e De sone des menschen is
een Heere oock des Sabbaths. Ende het gheschiedde oock op
enen anderen Sabbath/ dat hy inde Synagoge ginck/ en leerde.

Ende daer was een mensche/ ende sijne rechterhandt was dorre/
Ende de Schrif-geleerde en de Phariseen namen hem waer/
of hy op den Sabbath genesen soude: op dat sy [eenige] besul-
dinge tegen hem mochten vinden. Doch hy kende hare gedach-
ten/ en seide tot den mensche/ die de dorre hant hadde/ Rijst op/ en
staet in't midden: Ende hy opgestaen zijnde/ stont [over-eynde].

So seide dan Iesus tot haer/ Ick sal u vrighen: Wat is ghe-
oorloft op de Sabbathen? Goet te doen / of quaet te doen? [Een
mensche] te behouden / of te verderben. Ende haer alle rontom
aengesien hebbende/ seide hy tot den mensche/ Streckt uwe hant
upt. Ende hy dede also: ^e ende sijne handt wierdt herstelt/ ghesont
gelijck de andere: Ende sy wierden verbult met uptsinnigheyt/
ende

en spraken te samen met malkanderen / wat sy Jesu doen souden.

^h Ende het gheschiedde in die daghen / dat hy uptginc na den bergh om te bidden / ende hy bleef den nacht over in het gebed tot

^h Matth. 14/23.

Godt. Ende als het dagh was geworden / riep hy sijne Disci-

ⁱ Matth. 10/1.

pelen tot hem / ende verkoos'er twaelve upt haer / die hy oock

^{Mar. 3/13.}

Apostelen noemde. [Namelijck] Simonem / welcken hy oock

^{ende 6/7.}
^{Luce 9/1.}

Petrum noemde / ende Andream sinen broeder / Jacobum ende

Joannem / Philippum ende Bartholomeum. Martheum ende

Thomam / Jacobum den [sone] Alphei / ende Simonem / genaemt

Zelotem. Judam Jacobi / ende Judam Iscariot / die oock de

verrader geworden is. Ende met haer afgekomen zijnde / stont

^k Matth. 4/25.

hy op een blacke plaetse / ende [met hem] de schare sijner Disci-

^{Mar. 3/7.}

len / ende een groote menichte des volcks van gheheel Judea ende

Jerusalem / ende van den zee-kant van Cyprus ende Sidon /

Die ghekomen waren om hem te hooren / ende om van hare

ieckten genesen te worden / ende die van onreynne geesten ghequelt

waren : ende sy wierden genesen. Ende alle de schare socht hem

aen te raken : want daer ginc kracht van hem upt / ende hy ghe-

^l Mar. 1/30.

nas'se alle. Ende hy sijne ooghen opslaende over sijne Disci-

^m Matth. 5/2.

pelen / sende / Salich zijt ghy arme : Want utwe is het koninck-

rijcke Godts. Saligh zijt ghy die nu honghert : want ghy

ⁿ Jesai. 65/13.

sult versadicht worden. Saligh zijt ghy die nu weent : want

^o Jes. 61/3.

ghy sult lachen. Saligh zijt ghy wanneer u de menschen ha-

^p Matth. 5/11.

ren / ende wanneer sy u af-scheyden ende smaden / ende uwen na-

^q Petr. 2/19.

me als quaet verwerpen / om des Soons des menschen wille.

^{ende 3/14.}
^{ende 4/14.}

Verblijdt u in dien dage / ende zijt vrolick : want siet utwe loon

^q Act. 5/41.

is groot inden Hemel : want hare Vaders deden diergelijcke den

^r Act. 7/51.

Propheten. Maer wee u ghy rijcke / want ghy hebt utwen

^s Amos 6/1/8.

troost wech. Wee u die versadicht zijt : want ghy sult honghe-

^t Jes. 65/13.

ren : Wee u die nu lacht / Want ghy sult treuren ende weenen.

^v Jac. 4/9.

Wee u wanneer alle de menschen wel van u spreken : Want

^{ende 5/1.}

hare Vaders deden dierghelijcke den valschen Propheten.

^x Exod. 23/4.

Maer ick segge u-lieden / die [die] hoozt / Hebt lief utwe vpan-

^y Prov. 25/21.

den / doet wel den genen die u haten. Segent de ghene die u ver-

^{Matth. 5/44.}

vloecken / ende bidt voor de ghene / die u ghewelt doen. Den

^z Rom. 12/20.

genen die u aen de wange slaet / biedt oock de andere : ende den ge-

^{1. Cor. 4/12.}

nen die u den mantel neemt / en verhindert oock den rock niet [te

^y Luce 23/32.

nemen] /

^{Act. 7/60.}
^{z 1. Cor. 6/7.}

a Deut. 15. nemen]/ a Maer geeft een peggelick die van u begeert / ende van
 7. Matt. 5. 42. de gene/ die het uwe neemt/en eyscht niet weder. b Ende gelijck
 b Matth. 7. 12. ghy wilt dat u de menschen doen sullen / doet ghy haer oock des-
 c Matth. 5. 46. ghelijcks. c Ende indien ghy lief hebt / die u lief hebben / wat
 danck hebt ghy? want oock de sondaers hebben lief de ghene die
 haer lief hebben. Ende indien ghy goet doet / den ghenen die u
 goet doen / wat danck hebt ghy? Want oock de sondaers doen
 d Deut. 15. 8. het selve. d Ende indien ghy leent den genen/ van welcke ghy
 e Matth. 5. 42. hoopt weder te ontfanghen/ wat danck hebt ghy? Want oock de
 sondaers leenen den sondaren/ op dat sy eben ghelijcke weder mo-
 gen ontfanghen. Maer hebt uwe vyanden lief / ende doet goet/
 ende leent sonder pet weder te hopen : ende uwen loon sal groot
 zijn / ende ghy sult e kinderen des Allerhoochsten zijn : Want hy
 is goedertieren over de ondancckbare ende boose. Weest dan
 barmhertich/ ghelijck oock uwe Vader barmhertigh is.
 f Matth. 7. 1. Ende en oordeelt niet / ende ghy en sult niet gheoordeelt wor-
 den : Verdoemt niet/ ende ghy en sult niet verdoemt worden : laet
 Rom. 2. 1/1. los/ ende ghy sult los gelaten worden. g Geeft / ende u sal gege-
 Luc. 4. 5. ven worden: een goede/neergedrukte/ende geschudde/ ende over-
 3. Prob. 10. loopende mate sal men in uwen schoot geven: h Want niet de sel-
 ende 19. 17. ve mate daer mede ghy lieden metet / sal u lieden weder ghemeten
 h Matth. 7. 2. worden. Ende hy sende tot haer een ghelijckenisse / i Aan oock
 i Jesai. 42. wel een blinde eenen blinden op den wegh leyden? Sullen sy niet
 j Matth. 15. 14. beyde in den gracht vallen? k De discipel en is niet boven sijnen
 k Matth. 10. 24. meester: maer een pggelick volmaecte[discipel]/sal zijn ghelijck sijn
 l Matth. 13. 16. meester. l Ende wat siet ghy den splinter / die in uws broeders
 m Matth. 7. 3. ooghe is/ende den balck die in uw' eygen ooghe is/ en merckt ghy
 niet? Ofte hoe kondt ghy tot uwen broeder segghen / Broeder
 laet toe dat ick den splinter die in uw' ooghe is / upt doe / daer ghy
 selve den balck die in uw' ooghe is/niet en siet? Ghy gheveynsde/
 n Prob. 18. m doet eerst den balck upt uw' ooghe/ ende dan sult ghy besien om
 7. Matth. 7. den splinter upt te doen / die in uw' broeders ooghe is. n Want
 7. Mat. 12. 33. het en is geen goede boom / die quade vrucht voortbrenghet / noch
 o Matth. 7. geen quade boom/die goede vrucht voortbrenghet. Want een pe-
 gelick boom wort upt sijn eygen vrucht gekent. o Want men leeft
 p Matth. 23. 37. gheen vijgen van doornen/ noch men snijst gheen druype van bra-
 men. p De goede mensche brenghet het goede voort upt den goe-
 den

den schat sijns herten: ende de quade mensche brenghet het quade
 vloet / upt den quaden schat sijns herten. ⁹ Want upt den ober-
 vloet des herten / spreekt sijnen mondt. ¹⁰ Ende wat noemt ghy
 myn Heere / Heere: ende en doet niet: ¹¹ gene dat ick segge? ¹² Een pe-
 gelick die tot my komt / ende mijne woorden hoozt / en deselve doet /
 ick sal u toonen wien hy gelijck is. Hy is gelijck een mensche die
 een hups bouwde / ende groef / ende verdiepte / ende leyde het fon-
 dament op een steen-rotze: als nu de hooge vloet quam / so sloech
 de water-stroom teghen dat hups aen / ende en konde dat niet be-
 wegghen: want het was op de steen-rotze ghegrondt. Maer
 die se gehoozt / ende niet gedaen en sal hebben / is gelijck een men-
 sche die een hups bouwde op de aerde sonder fondament: teghen
 het welcke de water-stroom aensloech: ende het viel ter stont / ende
 de val van dat selve hups was groot.

Het vij. Capittel.

¹ Christus maect ghesont den knecht eens hoofmans tot Capernaum / wiens gheloofe hy prijst
 boven alle andere. ¹¹ Verleecht van den dooden eener weduwen soon tot Jhann. ¹⁸ Beantwoort de
 vraaghe der Discipelen Joannis / ende bewijst upt sijne eyghene leere ende werken / dat hy de Mesias is.
²⁴ Gheeft van den persoon ende ampt Joannis een heerlich ghetuyghenis. ²⁹ waer ober 't volck
 Gode prijst / maer de Phariseen veracht den raedt Gods. ³¹ Verloft den Joden / onder de ghelijc-
 henisse van het doen der kinderen op de straten / hare onbekeerlichheyt. ³⁶ Eet hy Simon den Phari-
 seus / waer een sondareffe sijn voeten mer hare reanen nat maect: daer aen hem Simon stoot / ende
 Christus verantwoort haer met de ghelijchenisse van twee schuldenaren.

N dat hy nu alle sijne woorden voleyndicht hadde ten aen-
 hooren des volcks / ² ginck hy in tot Capernaum. Ende
 een dienstknecht van een seker hoofman ober hondert / die hem
 seer weert was / krank zijnde / lagh op sijn sterben. Ende van
 Jesu gehoozt hebbende / sondt hy tot hem de Ouderlinghen der
 Joden / hem biddende dat hy wilde komen / ende sijnen dienst-
 knecht ghesont maken. Dese nu tot Jesum ghekomen zijnde /
 baden hem ernstelick / seggende / Hy is weerdigh dat ghy hem dat
 doet. Want hy heeft ons volck lief / ende heeft selve ons de Syn-
 agoge gebout. Ende Jesus ginck met haer. Ende als hy nu
 niet verre van het hups was / sondt de hoofman ober hondert
 tot hem [eenighe] vrienden / ende seyde tot hem / Heere en neemt
 de moeyte niet: want ick en ben niet weerdigh dat ghy onder mijn
 dack soude inkomen. Daerom en hebbe ick oock myn selven niet
 weerdigh gheacht om tot u te komen: maer seght [het] met een
 woort / ende mijn knecht sal genesen worden. Want ick ben oock
 een mensche onder de macht [van andere] gestelt / hebbende krijgs-
 knecht

⁹ Matth.
 12.34.
¹¹ Mal. 1.6
¹² Matt. 7.21.
 ende 25.11.
¹³ Luce 13. 23.
¹⁴ Rom. 2.13.
¹⁵ Jac. 1.22.
¹⁶ Matth. 7.
 24.

² Matth.
 8.5.

knechten onder mi/ ende ick segge tot desen/ Gaet/ ende hy gaet:
ende tot den anderen/ komt/ ende hy komt: ende tot mijnen dienst-
knecht/ Doet dat/ ende hy doet [het]. Ende Iesus dit hooren-
de/ verwonderde hem sijner: ende sich omkeerende seide tot de
schare die hem volghde/ Ick segge u lieden/ ick en hebbe so groo-
ten geloove selfs in Israël niet gevonden. Ende die ghesonden
waren/ wederghekeert zijnde in het huns/ bonden den krancken
dienstknecht ghesont. Ende het gheschiedde op den volgenden
[dagh] dat hy ginck nae een stadt ghenaeint Nain/ ende met hem
ginghen vele van sijne discipelen/ ende een groote schare. Ende
als hy de poorte der stadt ghenaeckte/ siet daer/ een doode wierdt
uytgedragen/ [die] een eenichghebooren sone sijner moeder [was]/
ende sy [was] weduwe/ ende een groote schare van de stadt [was]
met haer. Ende de Heere haer siende/ wierdt innerlick met ont-
ferminge over haer beweeght/ ende seide tot haer/ En weent niet.

Ende hy ginck toe/ ende raecte de bare aen (de draghers nu-
stonden stille) ende hy seide/ Jonghelinck ick segghe u/ ^b staet op.

Ende de doode sat over-eynde/ ende begon te spreken: ende hy
gaf hem sijne moeder. Ende vreesse bevinghse alle/ ende sy ver-
heerlickten Godt/ segghende/ ^c Een groot Propheet is onder ons
opgestaen/ ende ^d Godt heeft sijn volck besocht. Ende dit ghe-
ruchte van hem ginck upt in gheheel Judea/ ende in alle het om-
ligghende landt. ^e Ende de discipelen Joannis boodtschapten
hem van alle dese dinghen. Ende Joannis sekere twee van sij-
ne Discipelen tot hem gheroepen hebbende/ sonder se tot Iesum/
segghende/ Zijt ghy de ghene die komen soude/ ofte verwach-
ten wy eenen anderen? Ende als de mannen tot hem gheko-
men waren/ seiden sy/ Joannes de Dooper heeft ons tot u af-
ghesonden/ segghende/ Zijt ghy die komen soude/ ofte verwach-
ten wy eenen anderen? Ende in de selve upre ghenas hy'er vele
van siekten ende qualen/ ende boose geesten/ ende vele blinden gaf
hy het ghesichte. Ende Iesus antwoordende seide tot haer/
Gaet henen ende boodtschapt Joanni weder de dinghen die ghy
gesien ende gehooft hebt/ [namelick] ^f dat de blinde worden sien-
de/ de kreupelen wandelen/ de melaetsche gereynigt worden/ de doo-
ve hooren/ de doode opgeweckt worden/ den armen het Euangeli-
um verkondight wort. Ende salich is hy/ die aen my niet en sal
ghe-
te-

^b Act. 9. 40

^c Luc. 24. 19

Joan. 4. 19.

ende 6. 14.

ende 9. 17.

^d Luc. 1. 68.

^e Matth.

31. 2.

^f Jes. 29. 18.

ende 35. 5.

ende 61. 1.

ghe-ergert worden. Als nu de boden Joannis wech ghegaen waren/ begon hy tot de scharen van Joanne te seggen / Wat zijt ghy uptgegaen in de woestijne te aenschouwen? Een riet dat van den wint gins ende weder beweeght wort? Maer wat zijt ghy uptgegaen te sien? Een mensche met sachte kleederen bekleede? Siet/die in heerlicke kleedinghe ende wellust zijn / die zijn in de Conincklike hoven. Maer wat zijt ghy uptgegaen te sien? Een Propheet? Ja ick segghe u/ oock veel meer dan eenen Propheet. Dese is't van welcken geschreven is/^b Siet ick sende mijnen Engel voor u/ aengesicht/ die uwen wegh voor u henen bereyde sal. Want ick segge u lieden/onder die van vrouwen geboren zijn / en is niemant meerder Propheet dan Joannes de Dooper: maer de minste in het Coninckrijcke Godes/ is meerder dan hy. Ende alle het volck [hem] hoorende/ende de tollenaers ic met den doop Joannis ghedoopt waren / rechtveerdighden Gode. Maer de Phariseen ende de Wet-gheleerde hebben den aedt Godes tegen haer selven verwerpen/ van hem niet gedoopt zijnde. Ende de Heere seide/ Wy wien sal ick dan de menschen van dit geslachte vergelijcken? en wien zijn sy gelijck? Sy zijn elijck de kinderen / die op de merckt sitten/ende malkandren toeroepen ende seggen/Wy hebben u op de sluyte gespeelt / ende ghy n hebt niet gedanst: Wy hebben u klaegh-lieden gesonghen/ende hy en hebt niet geweent. Want Joannes de Dooper is gekomen / noch broode etende / noch wijn drinckende / ende ghy seght/ Hy heeft den Dupbel. De Sone des menschen is ghekoemen / etende ende drinckende/ende ghy seght / Siet daer een mensche [die] een vzaet ende wijn-supper [is] / een vrient van tollenaers ende sondaren. Doch de wijsheyt is gherechtveerdicht ghe worden van alle hare kinderen. Ende een der Phariseen badt hem/dat hy met hem ate: ende in-ghegaen zijnde in des Phariseen huys sat hy aen. Ende siet / een vrouwe in de stadt / welke een sondaresse was/ verstaende dat hy in des Phariseen huys aensat/ zocht een alabafter-flesche met salve. Ende staende achter aen sine voeten / wecnende / begon sy sijne voeten nat te maken met tranen / ende sy drooghdese af met het hant van haer hooft / ende wuste sijne voeten / ende salsdese met de salve. Ende de Phariseus/die hem genoodt hadde/[sulcks] siende/sprack hy hem selven/ seggen-

^b Mal. 3. 1.
Matth. 11. 2.

ⁱ Matth.
11. 16.

^k Matth.
3. 4.
Marc. 1. 6.

^l Matth.
26. 6.
Marc. 14. 3.
Joan. 11. 2.
ende 12. 3.

segghende/^m Dese/indien hy een Propheet ware/soude wel weten
wat ende hoedanighen vrouwe dese is / die hem aenraeckte : want
sy is een sondaresse. Ende Iesus antwoordende/ sende tot hem
Simon / ick hebbe u wat te seggen. Ende hy sprack / Meester
seggt het. [Iesus seyde] / Een seker schult-heer hadde twee schul-
denaers : de een was schuldigh vijf hondert penninghen / ende di
ander vijftich. Ende als sy niet en hadden om te betalen/ schol-
hy het haer beyden quijt. Seght dan / wie van dese sal hem meer
lief hebben ? Ende Simon antwoordende/ sende/ Ick achte da
hy 't [is] / dien hy het meeste quijt-gescholden heeft. Ende hy sey-
de tot hem / Ghy hebt recht gheoordeelt. Ende hy hem omkee-
rende na de vrouwe / sende tot Simon / Siet ghy dese vrouwe /
Ick ben in uw hups ghekomen/water en hebt ghy niet tot mijn
voeten gegeven / maer dese heeft mijne voeten met tranen nat ge-
maect / ende met het hay? hares hoofts afghedroocht. Ghy ei-
hebt my geene kus ghegheven: maer dese / van dat sy inghekomen
is / en heeft niet afghelaten mijne voeten te kussen. Met olve ei-
hebt ghy mijn hoofft niet gesalft: maer dese heeft mijne voeten me-
salve ghesalft. Daerom segge ick u / hare sonden zijn [haer] ver-
gheven die vele waren / want sy heeft veel lief ghehad : maer die
wepnigh vergeven wordt / die heeft wepnich lief. Ende hy sey-
de tot haer / ⁿ Dwe sonden zijn [u] vergheven. Ende die med-
aensaten / begonden te segghen by haer selven / ^o Wie is dese di
oock de sonden vergheeft ? Maer hy sende tot de Vrouwe / ^o Wie
geloove heeft u behouden / gaet henen in vrede.

ⁿ Matth.
9.2.
^o Matth.
9.3/48.

Het viij. Capittel.

¹ Christus reysd door steden ende blecken/predikende het Euangelium/vergeselschapt met enige vrou-
wen / die hem van hare goederen dienen. ⁴ Stelt den schaven door / de ghelickenisse van een zaep-
wiens zaed op verscheden plaatsen valt. ⁹ ende verclaert deselve syne Discipelen in 't bysonder
¹⁶ Vergelijckt syne woordt by een keerse die op den kandelae ghestelt wordt om te lichten. ¹⁸ Aen-
dat dien die heeft / noch meer sal ghegheven wezen. ¹⁹ ende wie syne moeder ende broeders zijn.
²² Stelt den storm-windt op de Zee. ²⁶ Werpt een Regioen Dymbelen up. ³¹ welcke hy toela-
in de verckens te varen. ⁴¹ Gaet met Jairo om syn dochterken te helpen. ⁴³ Gheest onder wege
een vrouwe van een twaelf-jarigh bloedt-bloeyen. ⁴⁹ ende ten hups Jairo komende / weckt syn doch-
terken op van den dooden.

Ende het gheschiedde daer na / dat hy reysde van d'eene stad
Ende vleckte tot d'ander / predikende ende verkondighende het
Euangelium van het koninckrijcke Godts : ende de twaelf
[waren] met hem / ^o Ende sommighe vrouwen / die van hoof-
geesten ende kranckheden genesen waren / [namelick] Maria / ge-
naemt Magdalene / ^b van welcke seven duyvelen uptghegaen wa-
ren

^a Matth.
27.15/56.

^b Marc.
16.9.

heeft die sal gegeven worden : ende so wie niet en heeft/ oock t ge-
ne dat hy meyndt te hebben / sal van hem ghenomen worden.

o Matth.

12.46.

ende 13.55.

Marc. 3.31.

Ende sijne moeder ende [sijne] broeders quamen tot hem/
ende en konden hy hem niet komen van wegen de schare. En-
de hem wiert ghebootschapt [van eenighe] die seiden/ Wwe moe-
der ende uw broeders staen daer bukten / begheerende u te sien.

p Joann. 15.

14.

2. Corinth.

5.16.

9 Matth.

8.23.

Marc. 4.35.

36.

Maer hy antwoorde ende sende tot haer / p Mijne moeder.
ende mijne broeders zijn dese/ die Godes woort hooren / ende dat
selve doen. 9 Ende het geschiede in een van die dagen/ dat hy in

een schip ginck / ende sijne Discipelen [met hem] : ende hy sende
tot haer / Laet ons over-varen aen d'ander zijde des meys.

Ende sy staken af. Ende als sy voeren / viel hy in slaep : ende
daer quam een storm van windt op het meys : ende sy wierden
vol-[waters] / ende waren in noodt. Ende sy ginghen tot hem/

ende weecten hem op/ seggende/ Meester/ Meester wy vergaen.
Ende hy opghestaen zijnde bestrafte den windt / ende de water-

golven : ende sy hielden op/ ende daer wiert stilte. Ende hy sen-
de tot haer/ Waer is uw gheloofe? Maer sy bevreesst zijnde/ ver-

1 Job 26/12.

Psalm. 107.25.

1 Matth.

8.28.

Marc. 5.1.

wonderden haer/ segghende tot malkanderen/ Wie is doch dese/
dat hy oock de winden ende het water gebiet/ ende sy zijn hem ge-

hoorzaem? Ende sy voeren voort nae het landt der Gadare-
nen / het welck is teghen over Galileen. Ende als hy aen het

landt uptgegaen was / ontmoetede hem een seker man upt de
stadt / die van over langhen tijdt met duyvelen hadde beseten ge-

weest : ende en was niet gheen kleederen ghekleet/ ende en bleef in
gheen huys/ maer in de graben : Ende hy Jesum siende / ende

seer roepende/ viel voort hem neder/ ende sende met een groote stem-
me/ Wat hebbe ick met u [te doen]/ Jesu ghy sone Godes des Al-

derhoochsten? Ick bidde u dat ghy my niet en pijnicht. Want
hy hadde den onreynen gheest gheboden / dat hy van den men-

sche soude uytvaren / want hy hadde hem menighen tijdt bevan-
ghen ghehad : ende hy wierdt niet ketenen ende niet boepen ghe-

bonden om bewaert te zijn. Ende hy verbrack de banden / ende
wierdt van den duyvel ghezeven in de woestijnen. Ende Jesus

vraeghde hem / segghende / Welck is uw naem? Ende hy sen-
de / Legio. Want vele Duyvelen waren in hem ghevaren.

Ende sy baden hem/ dat hy haer niet ghebeden en soude inden

afgront

afgront henen te varen. Ende aldaer was een kudde veler swij-
 nen/ weydende op den bergh/ ende sy baden hem/ dat hy haer wil-
 de toelaten in de selve te varen. Ende hy liet het haer toe. Ende
 de Dupbelen uptvarende van den mensche/voeren in de swijnen:
 en de kudde stoztede van de steylte af in het meyz/ en versmoorde/
 Ende diese weyddden/ siende tgene geschiet was/ zijn geblucht/
 ende henen gaende boodschapten t in de stadt/ ende op het landt.
 Ende sy ginghen upt om te sien tgene geschiet was/ ende qua-
 men tot Iesum/ en vonden den mensche/ van welcken de dupbe-
 len uptgevaren waren/ sittende aen de voeten Iesu/ ghekleet ende
 wel hy sijn verstant: ende sy wierden bezyest. Ende doock die het
 ghesien hadden verhaelden haer/ hoe de besetene was verlost ghe-
 worden. Ende de geheele menichee van het onligghende landt
 der Gadarenen baden hem/ dat hy van haer wech ginghe/ want
 sy waren met groote vreesse bevangen. En hy in het schip gegaen
 zijnde/ keerde wederom. Ende de man/ van welcken de dupbe-
 len uptgevarē waren/ badt hem dat hy mochte by hem zijn: Maer
 Iesus liet hem van hem gaen/ segghende/ Keert weder na uw-
 hups/ ende vertelt wat groote dinghen u Godt ghedaen heeft.
 Ende hy ginck henen door de geheele stadt/ verkondighende wat
 groote dingen Iesus hem gedaen hadde. Ende het geschiedde/
 als Iesus weder keerde/ dat hem de schare ontfingh/ want sy wa-
 ren alle hem verwachtende. Ende siet daer quam een man/
 wiens naem was Jairus/ ende hy was een Overste der Syna-
 goghe: ende hy viel aen de voeten Iesu/ ende badt hem dat hy in
 sijn hups wilde komen. Want hy hadde een eenighe dochter
 van ontrent twaelf jaren/ ende dese lagh op haer sterben. Ende
 als hy henen ginck so verdronghen hem de scharen: Ende een
 vrouwe die twaelf jaren lanck de vloedt des bloeds ghehadt
 hadde/ welcke alle haren leestocht aen Medecijn- meesters te koste
 geleght hadde/ ende van niemant en hadde konnen genesen wor-
 den/ Van achteren tot hem komende/ raecte den zoom sijns
 kleets aen: ende terstont stelpde de vloedt haers bloeds. Ende
 Iesus seyde/ Wie ist die my heeft aengeracckt? Ende als sy t alle
 nussaeckten/ seyde Petrus ende die met hem waren/ Meester de
 scharen drucken ende verdrynghen u/ ende seght ghy/ Wie is t die
 my aengheracckt heeft? Ende Iesus seyde/ Neman heeft my
 aen-

t Acto. 16.
39.v Marc. 5.
18.x Matth. 9.
18.
Marc. 5. 22.y Matth. 9.
20.
Mar. 5. 25.
z Luc. 15.
25.

Mat. 5.
35.

Joan. 11.
11.

aengeracckt: want ick hebbe bekent/dat kracht van myn uytghe-
gaen is. De vrouwe nu siende dat sy niet verborghen en was/
quam bebede/ ende vooz hem nedervallende/ verklaerde hem
vooz alle het volck/ om wat oorsaecke sy hem aengeracckt hadde/
ende hoe sy terstont genesen was. En hy seide tot haer/ Doch-
ter zijt wel gemoet/ uw' geloove heeft u behouden: gaet henen in
vrede. Als hy noch sprack/quam daer een van [het huys] des
Oversten der Synagoge/ seggende tot hem/uw' dochter is ghe-
storven: en zijt den meester niet moepelick. Maer Iesus [dat]
hoozende/antwoorde hem/seggende/ En vrees niet/gheloofst al-
leenlick/ende sy sal behouden worden. Ende als hy in het huys
quam/en liet hy niemant inkomen dan Petrum/ ende Jacobum/
ende Joannem/ende den vader ende de moeder des kints. En
de sy schreyden alle/ ende maecten misbaer over de selve. Ende
hy seide/En schreyt niet/sy en is niet gestorven/^b maer sy slaept.
Ende sy belachten hem/ wetende dat sy ghestorven was.
Maer als hyse alle uytghezeven hadde/ greep hy hare handt
ende riep/seggende/Kint staet op. Ende haren geest keerde we-
der/ende sy is terstont opgestaen/ende hy gheboot datmen haer te
eten geven soude. Ende hare ouders ontfetteden haer/ ende hy
beval haer/dat sy niemant en souden seggen het gene geschiet was.

Her ix. Capittel.

1 Christus sendt sijne Apostelen uyt om te prediken/ende onderrichte hoe sy haer op den wegh souden
dragen. 7 Herodes van Christo gehoozt hebbende/ begeert hem te sien. 10 De Apostelen keeren we-
der. 11 Christus spijst ontrent de 5000 met vijf brooden ende twee visschen. 13 Verscheyden ge-
boelen des volcs van synen persoon. 22 Voozseghet synen doot ende opstandinghe. 23 Ende her-
maent tot volstandige belijdenisse syns woordes. 28 Dozt vooz dy van sijne Apostelen op den bergh
herjeerlicht in tegendeelichseghen van Moyses ende Elias. 37 Werpt eenen wyden onreynen geest
uyt. 46 Leert wie onder sijne discipelen de grootste sal zijn. 49 Werbt dien te beletten/ die in synen
name duvelen uyt wierp. 51 Aeyfende na Jerusalem/weygheren hem de Samaritanen herberghe/
welck d'Apostelen willende zoeken/van hem daer over bestraft worden. 57 Dy begeren Christum
te volgen/ende krijgen elck haer bysondere antwoorde.

Mat. 10.1.
Mat. 3.13.
Luc. 6.7.
Matth.
6.7.
Mat. 10.9.
Mat. 6.8.
Luc. 22.37.
Mat. 10.
4.
Mat. 6.11.
Luc. 10.11.
Luc. 13.51.
De 18.6.

Ende sijne twaelf Discipelen te samen gheroepen hebbende/
Egaf hy haer kracht ende macht over alle de duvelen/ ende
om siecken te genesen. Ende sond' se henen om te prediken het
Coninckrijcke Gods/ende de krancke gesont te maken. Ende
hy seide tot haer/ En neemt niets mede tot den wegh/ noch sta-
ven/noch male/noch broot/ noch ghelt: noch pement van u en sal
twee rocken hebben. Ende in wat huys ghy oock sult ingaen/
blijvet aldaer/ ende gaet van daer uyt. Ende so wie u niet en
sullen ontfangen/uytgaende van die stadt/schuddet oock het stof
af van

6af van utwe voeten/ tot een ghetupghenisse tegen haer. Ende sy
 upgaende/ doozginghen alle de vleecken/ verkondighende het
 7Euangelium/ ende ghesesende [de siecken] over-al. Ende He- ^{c. Matth.}
 rodes de Vierborst hoorde alle de dinghen die van hem geschied- ^{1/14.}
 den: ende was twisfelmordigh/ om dat van sommighe gheseght ^{Matth. 6/14}
 8wiert/dat Ioannes vanden dooden was opgestaen. Ende van
 sommighe/ dat Elias verschenen was: ende [van] andere/dat een
 9Propheet van den ouden was opgestaen. Ende Herodes seide/
 Ioannem hebbe ick onthooft: wie is nu dese/ van welken ick
 10sulcke dinghen hoorde? Ende hy socht hem te sien. Ende de ^{f. Matth. 6/}
 Apostelen wedergekeert zijnde/ verhaelden hem al wat sy gedaen ^{30.}
 hadden. Ende hy nam se mede ende verrock alleen in een wo- ^{g. Matth.}
 11ste plaetse der Stadt genaemt Bethsaida. Ende de scharen [dat] ^{14/13.}
 verstaende/ volghden hem: ende hy ontfingh se/ ende sprack tot ^{Matth. 6/31/}
 haer van het Coninckrijcke Godts: ende die genesinge van noode ^{32.}
 12hadden/maeckte hy gesont. Ende de dagh begon te dalen: ende ^{h. Matth.}
 de twaelve tot hem komende/ senden tot hem/ Laet de schare van ^{14/15.}
 u/ op dat sy henen gaende in de onligghende vleecken ende in de ^{Matth. 6/35.}
 13dozpen/ herberge nemen mogen/ende spijsse vinden: want wy zijn ^{Joan. 6/5.}
 hier in een woeste plaetse. Maer hy seide tot haer/ Geest ghy ^{i. Matth.}
 haer te eten. Ende sy senden/ Wy en hebben niet meer als vijf ^{14/16.}
 14bzooden/ende twee visschen/ ten zy dan dat wy henen gaen/ ende ^{Matth. 6/37.}
 spijsse koopen vooz al dit volck: Want daer waren ontrent vijf ^{Joan. 6/9.}
 15duysent mannen. Doch hy seide tot sijne Discipelen/ Doet haer
 16neder sitten hy saten/ elcke van vijftich. Ende sy deden alsoo/
 17ende deden se alle neder sitten. Ende hy de vijf bzooden ende de
 18twee visschen genomen hebbende/ sach op na den hemel/ k ende se- ^{k. 1. Sam. 9/}
 gende die/ ende bzack se/ ende gaf se den Discipelen/ om de schare ^{13.}
 19vooz te leggen. Ende sy aten ende wierden alle versadicht: ende
 20daer wiert opgenomen t gene haer vande bzoeken overgeschoten
 21was/ twaelf korven. Ende het gheschiede/ als hy alleen was ^{l. Matth.}
 22biddende/ dat de Discipelen mer hem waren/ ende hy vzaeghde ^{16. 13.}
 haer/ segghende. Wie segghen de scharen dat ick ben? Ende sy ^{Matth. 8/17}
 23antwoordende senden/ Ioannes de Dooper: ende andere Elias: ^{m. Matth.}
 24ende andere/ dat eenich Propheet van den ouden opghestaen is. ^{14/2.}
 25Ende hy seide tot haer/ Maer ghy lieden wie segt ghy dat ick
 26ben? Ende Petrus antwoordende seide/ de n Christus Godts. ^{n. Joan. 6/68}

o Matth. 16.21.
 ende 17.22.
 Marc. 8.31.
 ende 9.31.
 ende 10.33.
 Luc. 18.31.
 ende 24.7.
 p Matth. 10.38.
 ende 16.24.
 Mar. 8.34.
 Luc. 14.27.
 q Matth. 10.39.
 ende 16.25.
 Mar. 8.35.
 Luc. 17.33.
 Joa. 12.25.
 r Matth. 10.33.
 Mar. 8.38.
 Luc. 12.9.
 2. Tim. 2.12.
 1. Joa. 2.23.
 s Matth. 16.28.
 Marc. 9.1.
 r Matth. 17.1.
 Marc. 9.2.

Ende hy gebooe haer scherpelick/ende beval dat sy dit niemant seggen en souden: Seggende/° de Sone des menschen moet vele lijdē / ende verworpen worden van de Onderlinghen / ende Overpriesters/ende Schrifsgelerde/ende gedoot/ende ten derden dage opgeweekt worden. Ende hy seide tot allen/° So niemant achter my wil komen/ die verloochene hem selven / ende neme sijn kruys daghelicks op / ende volge my. ¶ Want so wie sijn leven behouden wil/die sal het verliezen: maer so wie sijn leven verliezen sal om mijnent wille / die sal het behouden. Want wat baet het een mensche/die de gheheele werelt soude winnen/ende hem selven verliezen / ofte schade [sijn selfs] lijdē? ¶ Want soo wie hem mijns ende mijner woorden sal gheschaeint hebben / diens sal de Sone des menschen hem schamen/ wanneer hy komen sal in sijne heerlichheydt / ende [in de heerlichheydt] des Vaders / ende der heylighe Engelen. ¶ Ende ick segghe u waerlick/daer sijn sommige der ghene die hier staen/die den doot niet en sullen smaken/ tot dat sy het koninckrijcke Godts sullen ghesien hebben.

¶ Ende het gheschiedde ontrent acht daghen na dese woorden/2 dat hy mede nam Petrum ende Joannem / ende Jacobum / ende klam op den bergh om te bidden. Ende als hy badt / wierdt de ghedaente sijns aengesichts verandert / ende sijne kleedinghe wit [ende] seer blinckende. Ende siet / twee mannen spraken; met hem / welcke waren Moses ende Elias. Welcke ghesien zijnde in heerlichheydt/ seiden sijnen uptganck/ dien hy soude volbrēngen te Jerusalem. Petrus nu / ende die met hem; [waren] / waren niet slaep beswaert / ende ontwaecht zijnde/ saggen sy sijne heerlichheydt / ende die twee mannen die hy hem stonden. Ende het gheschiedde als sy van hem afscheydden / soo seide Petrus tot Iesum / Meester / het is goet dat wy hier zijn: ende laet ons dyp tabernakelen maken / voor u eenen / ende voor Moses eenen / ende voor Elias eenen / niet wetende wat hy seide. Als hy nu dit seide/ quam een wolcke / ende overschaduwde de haer: ende sy wierden bevreest / als die in de wolcke ingingen/ ¶ Ende daer gheschiedde een stemme upt de wolcke / segghende. Dese is mijn gheliefde Sone / * hoor hem. Ende als de stemme gheschiedde / soo wierdt Iesus alleen ghevonden: ende sy sweghe stil / ende en verhaelden in die daghen niemant per van t

Ies. 42.1.
 Matth. 3.17.
 Luc. 17.8.
 Marc. 1.11.
 Luc. 9.7.
 Luc. 3.22.
 Col. 1.13.
 Jer. 1.17.
 Deut. 18.
 103.32.

van 't ghene sy ghesien hadden. Ende het gheschiedde des
daeghs daer aen / als sy vanden bergh afquamē / dat hem een
groote schare in 't ghemoet quam. Ende siet een man van de
schare riep upt / segghende / Meester / ick bidde u / siet doch mijnen
soon aen / want hy is my een eenich-gheborn. Ende siet een
gheest neemt hem / ende van stonden aen roept hy / ende hy scheurt
hem dat hy schuynt / ende en wijckt nautwelijcks van hem / ende
verplettert hem. Ende ick hebbe uwe Discipelen ghebeden / dat
sy hem souden uptwerpen / ende sy en hebben niet ghekommen.

Ende Iesus antwoorddende / sende / O ongheloovigh ende ver-
keert gheslachte / hoe langhe sal ick noch by u-lieden zijn / ende u-
lieden verdragen ? Bzenght uwen sone hier. Ende noch / als
hy [na hem] toe-quam / scheurde hem de duyvel / ende verscheurde
[hem] : maer Iesus bestrafte den onreynen gheest / ende maecte
het kindt ghesont / ende gaf hem sijnen vader weder. Ende sy
wierden alle verflaghen over de grootdadigheyt Gods. Ende
als sy alle haer verwonderden / over alle de dinghen die Iesus ge-
daen hadde / sende hy tot sijne Discipelen / Legghet ghy dese
woorden in uwe ooren : Want de Sone des menschen sal over-
ghelevert worden in der menschen handen. Maer sy en ver-
stonden dit woort niet / ende het was vooz haer verborghen / also
dat sy het niet en begrepen : ende sy bresden van dat woort hem
te vraghen. Ende daer rees een overlegginghe onder haer /
namelick / wie van haer de meeste ware. Maer Iesus siende de
overlegginghe harer herten / nam een kindeken / ende stelde dat by
hem : Ende sende tot haer / Soo wie dit kindeken ontfanghen
sal in mijnen name / die ontfanght my : ende so wie my ontfan-
ghen sal / die ontfanght hem die my ghesonden heeft. Want die
de minste onder u allen is / die sal groot zijn. Ende Joannes
antwoordde ende sende / Meester / wy hebben eenen ghesien / die
in uwen name de duyvelen uptwierp / ende wy hebben 't hem
verboden / om dat hy [u] niet ons niet en volghet.

Ende Iesus sende tot hem / En verbiedt het niet. Want
wie tegen ons niet en is / die is vooz ons. Ende het gheschied-
de / als de daghen sijner opneminghe vervult wierden / soo
richtede hy sijn aenghesicht om na Ierusalem te reysen.

Ende hy sonde boden upt vooz sijn aenghesicht / ende sy henen

A v

gereyft

y Matt. 17

14.
Marc. 9. 17

z Matt. 17. 22.

Marc. 9. 31

a Luc. 2. 50

ende 13. 34.

b Matt. 18. 1.

Marc. 9. 31

Luc. 22. 24.

c Mat. 18. 5

Marc. 9. 37

Joan. 13. 20

d Luc. 10. 16

Joan. 13. 20

e Matt. 23. 11.

Luc. 14. 11

ende 18. 14.

f Marc. 9. 38.

g Matt. 13. 30.

Luce 11. 22

h Mar. 10. 19.

Actoz. 1. 22.

1. Tim. 3. 1

Cap. x.

Euangelium

ghereyft zijnde/ quamen in een vleck der Samaritanen / om voor hem [herberghe] te bereyden. Ende spen ontfinghen hem niet / ¹ ^{Joan. 4/9.} om dat sijn aengesicht was [als] reysende na Jerusalem. Als nu sijne Discipelen Jacobus ende Joannes [dat] saghen/ seyden sy / Heere wilt ghy dat wy segghen / dat wyer van den Hemel nederdale/ ende dese verflinde/ ghelijck oock ^k Elias ghedaen heeft / ² ^{2. Reg. 1/20/12.} Maer hem omkeerende/ bestrafte hyse/ ende seyde/ Ghy en weet niet van hoedanigen geest ghy zijt. ¹ Want de Sone des menschen en is niet ghekomen om der menschen zielen te verderben/ maer om te behouden. Ende sy gingen na een ander vleck. ^m ^{Joan. 3/17.} ^{ende 12/47.} En het geschiedde op den wegh als sy reysden / dat een tot hem seyde/ Heere/ ick sal u volghen/ waer ghy oock henen gaet. Ende Jesus seyde tot hem / De vossen hebben holen/ ende de voghelen des Hemels nesten: maer de Sone des menschen en heeft niet / waer hy het hooft nederlegghe. ⁿ ^{Matth. 8/19.} Ende hy seyde tot eenen anderen/ volght my. Doch hy seyde/ Heere laet my toe/ dat ick henen gae/ ende eerst mijnen vader begrabe. ^o ^{Matth. 8/21.} Maer Jesus seyde tot hem/ Laet de doode hare doode begraven: doch ghy gaet henen ende verkondight het koninckrijcke Godts. Ende oock een ander seyde/ Heere ick sal u volghen: maer ^p laet my eerst toe/ dat ick afscheyt neme/ van de gene die in mijn huse zijn. En Jesus seyde tot hem/ ^q Niemand die sijne hant aen den ploegh laet/ ende siet na het ghene achter is/ en is bequaem tot het Coninckrijcke Godts.

Het x. Capittel.

¹ Christus sende noch tseventigh Discipelen út om te prediken / ende onderrichte / hoese haer tot de reyse schicken/ ende teghen de roehoorders draghen sullen/ ¹³ Dreycht de steden Chorazin/ Bethsaida/ ende Capernaum/ van wegen hare onbekerlichheyt/ swaere straffen. ¹⁷ De tseventigh komen weder/ ende verhalen met blijdschap watse uptghericht hadden: welcke Christus leert / waer in sy haer meest behooren te verblijden. ²¹ Daucht sijnen Vader/ ende leert van wien de saligmakende kennisse komt. ²⁵ Beantwoydt eens Wergeleerden vrage/ wat hy soude moeten doen/ om het ewighe leuen te beeyden. ²⁹ Ende late sijnen naesten is / niet de ghelyckenisse van eenen ander de moordenaers gheballen/ ende van een Samaritaen ghehoepen. ³⁸ Weydt van twee susters Martha ende Maria omhaelt/ ende prijst de Godts- dienstighheyt Marie/ boven de sochtulvigheyt van Martha.

¹ ^{Matth. 9/37.} Ende na desen stelde de Heere noch andere tseventigh / ende ² ^{Joan. 4/35.} ^b ^{2. The. 3/1.} sond' se heenen voor sijn aengesicht twee en twee / in een peder stadt ende plaetse/ daer hy komen soude. Hy seyde dan tot haer/ ^a ^{Matth. 10/16.} Den ooght is wel groot / maer de arbeiders zijn weynighe/ ^b ^{Matth. 10/9.} daerom biddet den Heere des ooghts/ dat hy arbeiders in sijnen ooghts upstoote. ^c Gaet henen: siet ick sende u als lammeren in 't midden der wolven. ^d En draecht gheenen bydel/ noch male / noch schoenen / ^e ende en groet niemant op den wegh.

Ende

Ende in wat hups ghy sult ingaen / seght eerst / Vrede [in] desen hupsen. Ende indien aldaer een sone des vredes is / soo sal utwen vrede op hem rusten: maer indien niet / soo sal [utwen vrede] tot u wederkeeren. Ende blijft in dat selve hups / eten de ende drinckende t gene van haer [voorgeset wort]. Want de arbeider is sijns loons weerdigh. En gaet niet over van [t een hups] in [t ander] hups. Ende in wat stadt ghy sult ingaen / ende sy u ontfanghen / eet het gene u lieden voorgeset wort. Ende gheneest de krancke die daer in zijn / ende seght tot haer / Het Coninckrijcke Godts is na-by u ghekomen. Maer in wat stadt ghy sult ingaen / ende sy u niet ontfanghen / uytgaende op hare straten / so seght / Gock het stof / dat uyt uwe stadt aen ons kleeft / schudden wy af op u lieden: nochtans soo weet dit / dat het Coninckrijcke Godts na-by u ghekomen is. Ende ick segge u / dat het [dien van] Sodoma verdraeghlicker wesen sal in dien dage / dan de selve stadt. Wee u Chorazin / wee u Berthsaida: want soo in Tyrus ende Sidon de krachten geschiet waren / die in u geschiedt zijn / sy souden eertijts in sack ende asche sitten: de / haer bekeert hebben. Doch het sal Tyrus ende Sidon verdraeghlicker zijn in het oordeel / dan u lieden. Ende ghy Capernaum / die tot den hemel toe verhooght zijt / ghy sult tot der hellen toe neder-ghestoorten worden. Wie u hoozt / die hoozt my: ende wie u verwerpt / die verwerpt my: ende wie my verwerpt / die verwerpt den ghenen die my ghesonden heeft. Ende de tseventich zijn weder ghekeert met blijdschap / segghende / Heere / oock de Duyvelen zijn ons onderworpen in utwen Name.

Ende hy seyde tot haer / Ick sagh den Satan / als eenen blicksem / uyt den hemel vallen. Siet ick gheve u de macht om op slanghen ende scorpioenen te treden / ende over alle kracht des vyands: ende gheen dinck en sal u eenichsins beschadighen.

Doch en verblijdt u daer in niet / dat de gheesten u onderworpen zijn: maer verblijdt u veel meer / dat uwe namen geschreven sijn in de hemelen. Te dier uppe verheughde hem Iesus in den gheest / ende seyde / Ick dancke u Vader Heere des hemels ende der aerde / dat ghy dese dinghen vooz den wijsen ende verstandigen verborzen hebt / ende hebt de selve den kinderckens gheopenbaert: jae Vader / want alsoo is gheweest het wel behaghen vooz

Matth.

10/12.

Mar. 6/10.

g 1. Cor. 10/

27.

h Deut. 24/

14.

ende 25/4.

Heb. 19/13.

Matth. 10/

10.

1. Cor. 9/4/

14.

1. Tim. 5/18.

i Matth.

10/14.

i Mar. 6/11.

Luce 9/5.

k Act. 13/5.

ende 18/6.

1. Matt. 10/

40.

Mar. 9/37.

Joa. 13/20.

m 1. Cor. 4/

8.

n Apoc. 3/9.

o Matth.

16/18.

Act. 23/5.

p Exod. 32.

32.

Isa. 41/9.

Dan. 12/1.

Jhn. 4/3.

q Matth.

11/25.

r Job 5/12.

Jes. 20/14.

1. Cor. 1/19.

ende 2/7,8.

2. Cor. 3/14.

Cap. 1.

Isa. 8/7.
Joan. 3/35.
ende 17/2.
1. Cor. 15/27
Joh. 2/10.
Heb. 2/8.
1. Joan. 1/18
en 6/44/46.
v. Matth.
13/16.
x. 1. Pet. 1.
10.

Euangelium

voor u. Alle dinghen zijn mi van mijnen Vader overgheghe-
ven: ende niemant en weet wie de Sone is / dan de Vader / ende
wie de Vader is / dan de Sone / ende dien het de Sone sal wil-
len openbaren. Ende hem keerende na de Discipelen / seyde hy

[tot haer] alleen / Saligh zijn die oogen die sien 't ghene ghy siet.
Want ick segghe u / dat vele Propheten ende Coningen heb-
ben begeert te sien 't ghene ghy siet / ende en hebben 't niet gesien:
ende te hooren 't gene ghy hoort / ende en hebben 't niet ghehoort.

Ende siet / een seker Wet-geleerde stont op / hem versoeckende /
ende seggende / Meester wat doende sal ick het eeuwige leven be-
erven? Ende hy seyde tot hem / Wat is in de Wet geschreven?

y Deut. 6/5.
ende 10/12.
ende 30/6.

Ende hy antwoordende seyde / Ghy sult den
Heere uwen Godt lief hebben upt geheel uw herte / ende upt ghe-
heel uwe ziele / ende upt gheheel uwe kracht / ende upt gheheel uw

z Levit. 19.
18.
Rom. 13/9.
Galat. 5/14.
Jacob 2/8.

verstant: ende uwen naesten als u selven. Ende hy seyde tot
hem / Ghy hebt recht gheantwoort: Doet dat / ende ghy sult le-
ven. Maer hy willende hem selven rechteverdigghen / seyde tot

Jesum / ende wie is mijnen naesten? Ende Jesus antwoor-
dende seyde / Een seecker mensche quam af van Jerusalem na
Jericho / ende viel onder de moordenaers / welke hem oock upt-
ghetoghen / ende daer toe [sware] slaghen gegeven hebbende / gin-
ghen henen / ende lieten [hem] half doot ligghen.

Ende hy ghevalle quam een seker Priester den selven wegh af /
ende hem siende ginck hy teghen over [hem] voor hy.

Ende desghelijcks oock een Levijt / als hy was hy die plaetse /
quam hy ende sagh [hem] / ende ginck tegen over [hem] voor hy.

Maer een seecker Samaritaen reysende / quam ontrent hem /
ende hem siende / wiert hy met innerlicke ontferminghe beweeght.

Ende hy tot [hem] gaende / verbandt sijne wonden / gietende
daer in olpe ende wijn: ende hem heffende op sijn engen beest / voer-
de hem in de herberge / ende versorghde hem. Ende des anderen
daeghs wegh-gaende / langhde hy twee penninghen upt / ende
gaf se den weerde / ende seyde tot hem / Draeght sorghe voor hem:
ende soo wat ghy meer [aen hem] te koste sult leggen / dat sal ick u
weder geven / als ick weder come. Wie dan van dese dorp dunckt
u den naesten geweest te zijn / des genen die onder de moordenaers
ghevalen was? Ende hy seyde / Die barmherticheydt aen hem
ghedaen

ghedaen heeft. Soo seyde dan Iesus tot hem/ Gaet henen ende doet ghy desghelijcks. Ende het gheschiedde als sy reisden/ dat hy quam in een vleck: ende een seker vrouwe met namen Martha ontfienck hem in haer hups. Ende dese hadde een suster genaemt Maria / welcke oock sitrende aen de voeten Iesu sijn woort hoorde. Doch Martha was seer besich met veel diens ende daer hy komende/seyde/ Heere/ en treect ghy u dat niet aen/ dat mijne suster my alleen laet dienen? Seght dan haer / dat sy my helpe. Ende Iesus antwoordende seyde tot haer/ Martha/ Martha/ ghy bekomment en ontruft u over vele dingen: Maer een dinck is noodigh: doch Maria heeft het goede deel upt gheshoren / ^b het welcke van haer niet en sal wech ghenomen worden. ^a Act. 22.31 ^b Psal. 27.41

Het xj. Capittel.

¹ Christus schrijft sijnen Discipelen een formulier voor / om te bidden. ⁵ Ende leert door de ghelijckheissen van een vriendt / ende van een Vader / datse sullen verhoort worden / die in 't gebed volherden. ¹⁴ Weert eenen stommen dubbel opt / ende wederprecht de lasteringe / der ghene die seiden dat hy sulckx door Beelzebub dede. ²⁴ Verhaelt des menschen elendighen staet / in welken de onreynne geest weder in keert. ²⁷ Een vrouwe prijst salich den buick die Christum gedragen heeft. ²⁹ Christus bezeught dat de Joden het tecken Jone sal ghegeven worden. ³¹ Stelt tegen hare harrueckicheyt het exempel der Coninginne van 't Zuiden / ende der Jherusalemiten. ³³ Leert door ghelijckheisse van een heerse / datmen het licht des Evangeliums niet en moet verberghen. ³⁷ Bestraft der Pharisiesen ende Schrift geleerden geheymstheyt / eegiericheyt / ende wreethent tegen alle Propheeten ende Apostelen / ende bezeught haer de straffen Godes. ⁵³ Waer op de Pharisiesen hem nielwe laghen legghen.

Ende het gheschiedde / doe hy in een seker plaetse was biddende / **E**als hy op hielt / dat een van sijne discipelen tot hem seyde / Heere leert ons bidden / ghelijck oock Joannes sijne Discipelen gheleert heeft. Ende hy seyde tot haer / ^a Wanneer ghy biddet / so segget: ^a Matth. 6.9. Onse Vader / die in de Hemelen [zijt] / inwe name worde gheheylighet: uw Koninckrijcke kome: uwen wille geschiede / gelijk in den Hemel / [alsoo] oock op der aerden. Geeft ons elcken dagh ons daghelijcks broode. Ende vergeeft ons onse sonden: want oock wy vergeven eenen neghelicken die ons schuldigh is. Ende en leydt ons niet in versoeckinghe / maer verlost ons van den boosen. Ende hy seyde tot haer / wie van u sal eenen vriendt hebben / ende sal ter middernacht tot hem gaen / ende tot hem segghen / Vriendt leent my dyn brooden: Overmids mijn vriendt van de reyse tot my gekomen is / ende ick en hebbe niet dat ick hem voorsette: Ende dat die van binnen antwoordende / soude segghen / Doet my gheen moeyte aen: de deure is nu ghesloten / ende mijne kinderen zijn met my in de slaep-kamer: ick en kan niet opstaen / om u te geven. Ick segge u-lieden / hoewel hy niet en soude op-

de opstaen ende hem geven/ om dat hy sijn vrient is/ nochtans om
 sijne onbeschacmtheits wille/ sal hy opstaen/ ende hem gheven so
 vele als hy er behoeft. Ende ick segge u lieden/ ^b Bidder/ ende u
 sal gegeven worden: soecker/ ende ghy sult vinden: kloppet/ ende
 u sal open gedaen worden. Want een pegelick die bidt/ die ont-
 fanght: ende die soeckt/ die vindt: ende die klopt/ dien sal open ge-
 daen worden. Ende wat vader onder u/ dien de sone om broot
 bidt/ sal hem eenen steen geven? Of oock om eenen visch/ sal hem
 vooz eenen visch een slange gheven? Ofte so hy oock om een en
 soude bidden/ sal hy hem een scorpioen geven? Indien dan ghy
 die boos zijt/ weet uwe kinderen goede gaven te gheven/ hoe veel
 te meer sal de hemelsche Vader den heyligen Geest geven den ge-
 nen die hem bidden? Ende hy wierp eenen duyvel upt/ ende
 die was stom. Ende het gheschiede/ als de duyvel uptghevaren
 was/ dat de stomme spzaek/ ende de scharen verwonderden haer.
 Maer sommighe van haer senden/ Hy werpt duyvelen upt
 doo? Beelzebul den oversten der duyvelen. Ende andere [hem]
 versoekende/ begheerden van hem een tecken upt den hemel.
 Maer hy kennende hare gedachten/ seyde tot haer/ Een pder
 Coninckrijk dat teghen hem selven verdeelt is/ wordt verwoest:
 ende een huys tegen hem selven [verdeelt zijnde]/ valt. Indien
 nu oock de Satan teghen hem selven verdeelt is/ hoe sal sijn rijk
 bestaen? Dewijle ghy seght/ dat ick doo? Beelzebul de duyvelen
 uptwerpe. Ende indien ick doo? Beelzebul de duyvelen upt-
 werpe/ doo? wien werpense uwe sonen upt? Daerom sullen dese
 uwe rechters zijn. Maer indien ick doo? den vinger Godts de
 duyvelen uptwerpe/ soo is dan het Coninckrijk Godts tot u ge-
 komen. Wanneer een stercke ghewapende sijn hof bewaert/ soo
 is [al] wat hy heeft in vrede. Maer als een daer over komt/ die
 stercker is dan hy/ ende hem overwint/ die neemt sijne gheheele
 wapen-rusting/ daer hy op vertroude/ ende deelt sijnen roof upt.
 Wie met my niet en is/ die is tegen my: ende wie met my niet
 en vergadert/ die verstroyt. Wanneer de onreyn gheest van
 den mensche uptghevaren is/ soo gaet hy doo? doore plaetsen/ soec-
 kende ruste: ende die niet vindende/ seght hy/ Ick sal wederkee-
 ren in mijn huys daer ick uptghevaren ben. Ende komende/
 vindt hy het [niet besemen] gekeert ende verciert. Dan gaet hy
 henen/

1. Mat. 7.7.
ende 21.22.

Mat. 11.24.

Luc. 14.13.

ende 15.7.

ende 16.2.

Jac. 1.5.6.

1. Joan. 3.22

ende 5.14.

Mat. 7.9.

Matth. 9.

32.

ende 12.22.

Mat. 9.34

ende 12.24.

Mat. 3.21.

Mat. 16.1

Matth.

12.25.

Mat. 3.24.

Col. 2.15.

Matth.

10.

Matth.

11.43/44.

henen/ ende neemt met hem seben andere gheesten / booser dan hy
 selve is: ende ingegaen zijnde/ woonen sy aldaer: ¹ ende het laeste
 van dien mensche wort erger dan het eerste. Ende het geschied- ¹ Ioa. 5. 14.
 de/ als hy dese dingen sprack/ dat een seker vrouwe de stemme ver- <sup>Heb. 6. 45.
ende 10. 26.
2. Pet. 2. 20.</sup>
 heffende upt de schare / tot hem sende / Saligh is de buxek die u
 gedragen heeft/ ende de borsten/ die ghy hebt ghesoghen. Maer
 hy sende / ^m Ja saligh zijn de gene die het woort Gods hooren/
 ende dat selve bewaren. Ende als de scharen dicht by een verga- ^m Matth.
 derden/ begon hy te segghen/ Dit is een boos gheslachte: het ver- <sup>7. 21.
Joan. 6. 29.
Mat. 2. 13.</sup>
 soeckt een teecken/ ende haer en sal geen teecken gegeven worden/
 dan ⁿ het teecken Ione des propheten. Want ghelijck Ionas ⁿ Joan. 1. 17
 den Nineviten een teecken gheweest is/ also sal oock de Sone des ^{ende 2. 11.}
 menschen zijn desen gheslachte. De Coninginne van het Zuy-
 den sal opstaen in het oordeel met de mannen van dit gheslachte/
 ende false veroordeelen: want sy is ghekomen van de eynden der
 aerde/ om te hooren de wijs heyd Salomons/ ende siet/ meer dan
 Salomon is hier. De mannen van Nineve sullen opstaen in
 het oordeel met dit gheslachte / ende sullen 't selve veroordeelen:
 want sy hebben haer bekeert op de predikinghe Ione; ende siet/
 meer dan Ionas is hier. ^o Ende niemant die een keerse ontsteet
 set [die] in 't verborghen/ noch onder een koren-mate: maer op ee- ^o 1. Reg. 10.
 nen kandelaer/ op dat de gene die in komen/ het licht sien moghen. <sup>1.
2. Par. 1. 9. 1.
Mat. 12. 42.</sup>

^r De keerse des lichaems is de ooge. Wanneer dan uwe ooghe ^r Matth.
 eenboudich is/ soo is oock uw' gheheel lichaem verlicht: maer soo ^{6. 22.}
 sy boos is/ soo is oock uw' [gheheel] lichaem duyster. Siet dan
 toe/ dat niet het licht/ 't welck in u is / duyternisse en sy.

Indien dan uw' lichaem gheheel verlicht is/ niet hebbende ee-
 nich deel dat duyster is / soo sal 't gheheel verlicht zijn / ghelijck
 wanneer de keerse met het schijnsel u verlicht. Als hy nu [dit]
 sprack / badt hem een seker Phariseus / dat hy by hem het mid-
 dach-mael wilde eten: ende ingegaen zijnde/ sat hy aen. Ende de
 Phariseus [dat] siende/ verwonderde hem/ dat hy niet eerst voor ^s Marc. 7. 3
 het middachmael hem ghewasschen en hadde. Ende de Heere
 sende tot hem / ^t Nu ghy Phariseen / ghy reynicht het buytenste
 des dynck-bekers ende des schotels: ^v maer het binnenste van u
 is vol van roof ende boos heyd. Ghy onverstandighe / die het
 buytenste heeft ghemacckt/ en heeft hy oock niet het binnenste ge-
 macckt?

x Jes. 58.7.

Mat. 4.27.

Luc. 12.33.

y Matth. 23.23.

z 1. Sam. 15.22.

Mat. 6.6.

Mat. 6.8.

Matth. 9.13.

ende 12.7.

a Matth. 23.5.

Mat. 12.38.

Luc. 20.46.

b Matth. 23.17.

c Jes. 10.1.

Mat. 23.4.

Act. 15.10.

d Matth. 23.29.

e Matth. 10.16.

Luc. 10.3.

Joan. 16.2.

Act. 7.51.

Heb. 11.35.

f Gen. 4.8.

Heb. 11.4.

g 2. Cor. 24.21.

h Matth. 23.13.

maeckt: ^a Doch geeft tot aelmoessen het gene daer in is: ende
 fiet / alles is u reyn. ^y Maer wee u Phariseen / want ghy ver-
 tient munte ende rupte / ende alle moes-krupdt / ende ^z ghy gaet
 booz-lyc het oordeel ende de liefde Godts. Dit moesten men doen/
 ende het ander niet nalaten. ^a Wee u Phariseen / want ghy be-
 mint het booz-gestoelte in de Synagogen / ende de begroetinghen
 op de merckten. ^b Wee u ghy Schriftgeleerde ende Phariseen /
 ghy ghebepensde: want ghy zijt ghelijck de graven die niet open-
 baer en zijn / ende de menschen die daer over wandelen / en weten 't
 niet. Ende een van de Wet-ghelerde antwoordende / seide tot
 hem / Meester / als ghy dese dinghen seght / soo doet ghy oock ons
 smaedthende aen. ^c Doch hy seide / Wee oock u Wet-ghelerde /
 want ghy belastet de menschen met lasten swaer om draghen / ende
 selve en raecht ghy die lasten niet aen met een van utwe vingeren.
^d Wee u / want ghy houdt de graven der Propheten / ende utwe
 vaders hebben deselve gedoodt. So getuycht ghy dan dat ghy
 mede behaghen hebt aen de wercken utwer vaderen: want sy heb-
 bense gedoodt / ende ghy houdt hare graven. Daerom oock de
 wijsheyt Godts seght. ^e Ick sal Propheten ende Apostelen tot
 haer senden / ende van dien sullen sy [sommige] dooden / ende [som-
 mige] sullen sy uytjagen: Op dat van dit geslachte afge-epscht
 werde het bloedt van alle de Propheten / dat vergoten is van de
 grondlegginghe der werelt af. ^f Van het bloedt Abels / tot het
 bloedt Zacharie / die gedoopt is tussehen den altaer ende het hups
 [Godts]: ja segghe ick u / het sal afge-epscht worden van dit ghe-
 slachte. ^g Wee u ghy Werghelerde / want ghy hebt den sleutel
 der kennisse wechgenomen: ghy selve en zijt niet ingegaen / ende
 die ingingen / hebt ghy verhindert. Ende als hy dese dinghen tot
 haer seide / begonden de Schrift-ghelerde ende Phariseen harde
 aen te houden / ende hem van vele dinghen te doen spreken:
 Hem lagen leggende / ende soeckende net uyt sinen mont te be-
 jagen / op dat sy hem beschuldigen mochten.

Het xij. Capittel.

¹ Christus waerschouwt sijne Discipelen booz van suer-decissen der Phariseen. ⁴ leert twien men
 meest moet vueren. ⁶ vermaent tot vertronnen op de boosheyt Godts / ende tot belijdenisse
 sijns naems / ende waerschouwt booz de lasteringe tegen den h. Geest. ¹³ Weyert een schepdes-man
 te wesen van erfennisse tussehen broeders. ¹⁵ Maent af van gierigheyt / mer de ghelijckenisse eens
 rijcken mans / d. e. sijne schueren wilde grooter maken. ²² Leert booz het exempel der rabben ende liden
 dat men de so:ge dries lebens Gode sal bevelen / ende booz al sijn koninkrijcke soecken. ³³ Vermaent
 tot gheben van aelmoessen. ³⁵ ende waken tegen sijne toekomste. ⁴¹ Beschrijft het doen ende beoee-
 ninge

nage eines ghetrouwen dienstmechts. 45 als oock het doen ende de straffe eines ontrouwen dienstmechts. 49 Seght dat hy ghekomen is om te leyden/ende het byer op aerden te brenghen. 54 Beswaere de Joden / dat sy den tyt haer besoeclunghe niet waeren nimen. 58 ende vermaent tot besoeclunghe mer sijne wederpartye.

D Aer en-tusschen als vele dupsenden der schare hy een vergadert waren/soo dat sy malcanderen vercraden/begon hy te segghen tot sijne Discipelen / Dooz eerst wacht u selven vooz den suerdeessien der Phariseen / welcke is ghevennistheyt. ^b Ende daer en is niets bedeckt/dat niet en sal ontdeckt worden:ende verborghen / dat niet en sal gheweten worden. Daerom al wat ghy in dupssternisse gheseght hebt/sal in 't licht ghehoort worden:ende wat ghy inde oore gesproken hebt in de binnen-kamers / sal op de daecken ghepredickt worden. Ende ick segghe u mijnen vrienden / ^c En vzeest u niet vooz de ghene die het lichaem dooden / ende daer na niet meer en konnen doen. Maer ick sal u toonen wien ghy vzeesen sult : vzeest dien / die nae dat hy gheboodt heeft / [oock] machte heeft in de helle te werpen : ja ick segghe u / vzeest dien. ^d En worden niet vijs muschkens verkocht vooz twee penninckskens ? ende niet een van die en is vooz Godt vergheten. ^e Ja oock de haren uwes hoofdes zijn alle gheteelt. En vzeest dan niet : ghy gaet vele muschkens te boven. ^f Ende ick segghe u / Een pegelick die my belijden sal vooz de menschen / dien sal oock de Sone des menschen belijden vooz de Engelen Godts. ^g Maer wie my verloochen sal vooz de menschen/die sal verloochent worden vooz de Engelen Godts. Ende een peghelick die [eenigh] woort spreken sal teghen den Sone des menschen/het sal hem vergheven worden : ^h maer wie tegen den heyligen Geest gelastert sal hebben / dienen sal het niet vergeven worden. ⁱ Ende wanneer sy u henen brenghen sullen in de Synagogen/ende [tot] de Overheden en de machten/so en zijt niet besorght hoe ofte wat ghy tot verantwoordinge seggen/ ofte wat ghy spreken sult. Want de heylighe Gheest sal u in de selve upre leeren 't ghene [ghy] spreken moet. Ende een ynt de schare seyde tot hem / Meester/ seght mijnen broeder / dat hy met my de erffenisse deele. Maer hy seyde tot hem / Mensche / wie heeft my tot een rechter ofte scheyds-man over u lieden ghestelt? Ende hy seyde tot haer / Siet toe ende wacht u ^k van de gierichent : want het en is niet inden overbloet [ghelegghen] / dat nemant leeft ynt sijne goedoren. Ende hy seyde tot haer een ghe-
lijcke

^a Mat. 16.6
^{Mat.} 8.15.

^b Job 12.22.
^{Mat.} 10.26.
^{Mat.} 10.21.
^{Luc.} 8.17.

^c Ies. 51.7.
^{Ierem.} 1.8.
^{Mat.} 10.28.

^d Matth. 10.29.

^e 1. Sam. 14.45.
^{2. Sam.} 14.

^f 1. Reg. 1.52.
^{Luc.} 21.18.
^{Matth.} 10.32.

^g Matth. 10.33.
^{Matth.} 8.38
^{Luc.} 9.26.

^h 2. Tim. 2.12.
^{1. Joan.} 2.23
^h 1. Joan. 5.16.

ⁱ Mat. 10.19.
^{Matth.} 13.11
^{Luc.} 21.14.

^k 1. Tim. 6.

lijckenisse/ ende sprack / Gens rijcken mensches lande hadde wel
 ghedragen : Ende hy overlede by hem selven/ seggende/ Wat
 sal ick doen : Want ick en hebbe niet waer in ick mijne vuchten
 sal versamelen. Ende hy seide / Dit sal ick doen : ick sal mijne
 schuere af-breken/ ende grooter bouwen/ ende sal aldaer versame-
 len alle dit mijn ghewas / ende dese mijne goederen : Ende ick
 sal tot mijne ziele segghen/ Ziele/ ghy hebt vele goederen / die op
 gheleght zijn voer vele jaren/ neemt ruste / eet / drinkt/ zijt vro-
 lick. Maer Godt seide tot hem/ Ghy dwaes/ in desen nacht
 salmen uwe ziele van u af-epfchen/ ende 't gene ghy bereydt hebt/
 wiens sal het zijn ? Alsoo [ist met dien] die hem selven schat-
 ten vergadert/ ende niet rijk en is in Gode. Ende hy seide tot
 sijne discipelen/ Daerom segghe ick u/ en zijt niet besorght voer
 uw' leven/ wat ghy eten sult/ noch voer het lichaem/ waer mede
 ghy u kleeden sult. Het leven is meer dan het voedsel/ ende het
 lichaem dan de kleedinghe. Mermerckt de raven / dat sy niet
 en zaepen/ noch en maepen/ welcke geen spijs-kamer noch schue-
 re en hebben/ ende Godt voedt deselve : hoe veel gaet ghy de vo-
 gelen te boven ? Wie doch van u kan niet besorght te zijn een-
 elle tot sijne lenghte toe doen ? Indien ghy dan oock het min-
 ste niet en kont/ wat zijt ghy voer de andere dinghen besorght ?
 Mermerckt de lepen/ hoe sy wassen. Sy en arbeiden niet/ noch
 en spinnen niet : ende ick segghe u / oock Salomon in alle sijne
 heerlickheyt en is niet bekleedt geweest als een van dese. In-
 dien nu Godt het gras / dat heden op het veldt is / ende morgen
 in den oven gheworpen wordt/ alsoo bekleedt/ hoe veel meer u ghy
 kleyn-ghelovighe ? Ende ghy-lieden / en vraeght niet wat
 ghy eten / ofte wat ghy drinken sult : ende en weest niet wane-
 kelmoedigh. Want alle dese dinghen soecken de volckeren der
 werelt : maer uwe Vader weet/ dat ghy dese dingen behoeft.
 Maer soeckt het Coninckrijcke Godes / ende alle dese din-
 ghen sullen u toegheworpen worden. En vrees niet ghy kleyn-
 kudden : want het is uwes Vaders welbehagen u lieden het ko-
 ninckrijk te geven. Verkoopt het ghene ghy hebt / ende geest
 aelmoeft. Maecte u selven buydels die niet en verouden/ eenen
 schat die niet af en neemt in de Hemelen/ daer de dief niet by
 en komt / noch de motte en verderft. Want waer uwen
 schat

1. Cor. 11/9.

1. Cor. 15/32.

1. Cor. 5/5.

1. Jer. 17/

11.

1. Joh. 3/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

1. Ps. 39/7.

selhat is / aldaer sal oock uwe herte zijn. ^v Laet uwe lendenen
 omgordet zijn / ende de keersen brandende. Ende zijt ghy den
 menschen gelijk / die op haren Heere wachten / wanneer hy we-
 der komen sal van den bruyloft / op dat als hy komt ende klopt / sy
 hem terstont moghen open doen. Saligh zijn die dienstknechten
 welke de Heere als hy komt / sal waeckende vinden: Doozwaer
 ick segghe u / dat hy hem sal omgorden / ende false doen aensitten /
 ende hy komende / sal hy haer dienen. ^x Ende soo hy komt inde
 tweede [nacht-] waecke / ende komt in de derde waecke / ende vint
 so also / salich zijn de selve dienstknechten. ^y Maer weet dit / dat
 indien de Heere des hups gheweten hadde in welke uyze de dief
 soude komen / hy soude gewaeckt hebben / ende en soude sijn hups
 niet hebben laten dooz-graven. ^z Ghy dan zijt oock berept:
 want in welke uyze ghy het niet en meent / sal de Sone des men-
 schen komen. Ende Petrus seyde tot hem / Heere / segt ghy dese
 gelijcknisse tot ons / ofte oock tot allen? En de Heere seyde / ^a Wie
 is dan de getrouwe ende voorsichtige hups-besorger / dien de Hee-
 re over sijne dienstboden sal setten / om [haer] ter rechter tijt het be-
 scheyden deel spijsse te geven. Salich is de dienstknecht / welcken
 sijn Heere / als hy komt / sal vinde also doende. Waerlick ick seg-
 ge u lieden / dat hy hem over alle sijne goederen setten sal. Maer
 indien de selve dienstknecht in sijn herte soude seggen / Mijn heere
 vertoest te komen / en soude beginnen de knechten ende de dienst-
 maechden te slaen / ende te eten ende te drincken / ende droncken te
 worden / Soo sal de Heere des selven dienstknechts komen ten
 daghe / in welcken hy hem niet en verwacht / ende ter uyze die hy
 niet en weet: ende sal hem afscheyden / ende sal sijn deel setten met
 den ontroutwen. ^b En die dienstknecht welke geweten heeft den
 wille sijns heeren / en [sich] niet bereydt / noch na sijnen wille ge-
 daen en heeft / die sal met vele [slagen] geslagen worden. Maer
 die [de selve] niet geweten en heeft / ende ghedaen heeft / [dingen]
 die slagen weerdigh zijn / die sal met wepnige [slagen] geslaghen
 worden. Ende een yegelick dien veel gegeven is / van dien sal veel
 ge-eyst worden: ende dien men veel vertrouwt heeft / van dien
 salmen overbloediger eysschen. Ick ben gekomen om vyer op
 de aerde te werpen: en wat wil ick indien het alreede ontfeken is? ^c
 Maer ick moet niet eenen doop ghedoopt worden: ende hoe
 Ik ij worde

^v Ephes. 6.
^{14.}
^{2.} Pet. 1. 13.

^x Matt. 24.
^{42.}

^y Matth.
^{24. 43.}
^{1.} Thes. 5. 2.
^{2.} Pet. 3. 10.
^{Apo. 1. 3.}
^{ende 16. 15.}

^z Matt. 24.
^{44.}
^{ende 25. 13.}

^a Luc. 21. 34.
^{1.} Thes. 5. 6.
^{2.} Matt. 24.
^{45.}
^{ende 25. 21.}
^{1.} Cor. 4. 20.

^b Luc. 4. 1.

^c Matt.
^{22.}
^{Matt. 23.}
^{38.}

Cap. xiiij.

Evangelium

^a Matth. 10. 34. ^e Mich. 7. 6. worde ick gheperst / tot dat het volbrachte zijt. ^d Meynt ghy dat ick gekomen ben om vrede te geven op de aerde? Neen/ segghe ick u/ maer veel eer verdeelt heyt. Want van nu aen sullender vijanden in een huys verdeelt zijn/ dyn tegen twee/ ende twee tegen dyn.

^f Matth. 16. 2.

^g Job. 25. 8. ^h Matth. 5. 25.

De vader sal teghen den sone verdeelt zijn/ ende de sone teghen den vader: de moeder tegen de dochter/ ende de dochter teghen de moeder: de schoon-moeder teghen haer schoon-dochter/ ende de schoon-dochter teghen hare schoon-moeder. Ende hy seide/ oock tot de scharen / Wanneer ghy een wolcke siet opgaen van het westen/ ter stont seght ghy lieden daer komt reghen: ende het geschiet also. Ende wanneer ghy den zunden wint [siet] waer en/ so seght ghy/ Daer sal hietē zijn: ende het geschiet. Ghy geveinsde / het aenschijn der aerde ende des hemels weet ghy te besproeven: ende hoe en beproeft ghy desen tijt niet? Ende waerom en oordeelt ghy oock van u selven niet 't gene recht is? Want als ghy henen gaet met uwe wederpartye vooz de Overheyt/ soo doet neersticheydt op den wegh om van hem verlost te worden/ op dat hy misschien u niet vooz den rechter en trecke / en de rechter u den gerechts-dienaer overlevere/ ende de gerechts-dienaer u in de gevangenisse werpe. Ic segge u/ ghy en sult van daer geensins uytgaē: tot dat ghy ooc het laetste penningk kē betaelt sult hebbē.

Het xiiij. Capittel.

¹ Dyt de boodtschap dat Pilatus her bloet eeniger Galileers met hare offerande hadde gemengt/ ende upt het exempel van de achten/ op welke de toren in Siloam gevallen was/ neemt Christus poestē ke de scharen te vermanen tot bekeeringe. ⁶ ende stelt oock tot dien eynde vooz de gelykenisse van den onvruchtbaeren vijgeboom/ ¹⁰ Gheest op den Sabbath een vrouwe die achten jaren eenen geest der krankheyt hadde gheladt/ ¹⁴ ende verantwoorde sulcks teghen eenen Oversten der Synagoge. ¹⁸ Vergelicht het Coninckrijk der hemelen hy een mostaert zaet ende suerdeeffem. ²³ Vermaeght zijnde of daer weynige sullen saligh worden/ vermaent hy in te gaen door de enge poorte/ ³¹ Antwoort den Phariseen die hem vooz Herodes waerschoolden/ ³⁴ kinteght over de wyetheydt ende hardnechtheyt van die van Jerusaleem/ ende voozseght haren ondergaenck.

Ende daer waren te dier selver tijdt eenige tegenwoordigh / die hem boodtschapten van de Galileers/ welker bloet Pilatus met hare offeranden gemengt hadde. Ende Iesus antwoorde/ en seide tot haer/ Meynt ghy dat dese Galileers sondaers zijn getweest boven alle de Galileers/ om dat sy sulck as geleden hebben? Ic segge u/ Neen se: maer indien ghy u niet en bekeert/ so sult ghy alle desgelijcks vergaen. Ofte die achtiene/ op welke de toren in Siloam viel/ ende doodde se: meyndt ghy dat de se schuldenaers zijn gheweest boven alle menschen die in Jerusaleem woonden? Ic segge u/ Neen se: maer indien ghy u niet bekeert/ soo sult

sult ghy alle insgelijcks vergaen. Ende hy seide dese ghelijcke-
nisse/ Een seker [man] hadde eenen visgheboom/ geplant inijnen
wijnngaert: ende hy quam ende socht vrucht daer op/ ende en
vondt se niet. Ende hy seide tot den wijn-gaerdenier/ Siet ick
come nu d'n jaren soeckende vrucht op desen visgheboom/ ende en
vinde se niet: houtwt hem upt: waer toe beslaet hy oock onnutte-
lick de aerde? Ende hy antwoordende seide tot hem/ Heere laet
hem oock [noch] dit jaer/ tot dat ick om hem gegraven ende mest
gheleght sal hebben: Ende indien hy vrucht sal voortbrengen/
[laet hem staen]: maer indien niet / so sult ghy hem namaels uyt-
houtwen. Ende hy leerde op den Sabbath in eene der Syna-
goghen. Ende siet daer was een vrouwe / die eenen gheest der
kranckheyde achteen jaren lanck ghehadt hadde / ende sy was te
samen ghebogen/ ende en konde haer gantschelick niet oprechten.
Ende Iesus haer siende riep se tot hem / ende seide tot haer/
Vrouwe / ghy zijt verlost van uw kranckheyt. Ende hy leyde
de handen op haer/ ende sy wierdt ter stont weder recht / ende ver-
heerlickte Godt. Ende de Overster der Synagoge / qualick ne-
mende dat Iesus op den Sabbath genesen hadde / antwoordde
ende seide tot de schare / ^a Daer zijn ses daghen / in welke men
moet wercken/ komt dan in de selve/ ende laet u genesen/ ende niet
op den dagh des Sabbaths. De Heere dan antwoordde hem
ende seide/ Ghy gebeymsde/ ^b en maect niet een pegelick van u op
den Sabbath sijnen osse ofte esel van de kribbe los / ende leydt
[hem] henen om te doen drincken? Ende dese / die een dochter
Abrahams is/ welke de Satan/ siet/ nu achteen jaren gebonden
hadde/ en moeste die niet los ghemaect worden van desen bandt/
op den dagh des Sabbaths? En als hy dit seide/ wierden sy al-
le beschaemt die haer tegen hem stelden: en alle de schare verblijd-
de haer over alle de heerlike dingen/ die van hem geschiedden.
Ende hy seide / Wien is het Coninckrijk Godts ghelijck? ^c
ende waer hy sal ick 't selve vergelijcken? Het is ghelijck een
mostaert-zaet / 't welck een mensche ghenomen ende inijnen hof
gheworpen heeft: ende het wies op/ ende wiert tot eenen grootten
boom/ ende de vogelen des hemels nestelden in sijne tacken. En
hy seide wederom / ^d Waer hy sal ick het Coninckrijk Godts
vergelijcken? Het is gelijk een suerdeessem / welken een vrou-
we

^a Exod. 20.
^{2.} Deut. 5/13
Ezech. 20/
12.
^b Exod. 23
^{1.} Deut. 22.4.
Luce 14/5.

^c Matth.
13/31.
Marc. 4/3

^d Matth.
13/31.

we nam ende verberghde in d'yn maten meels / tot dat het gheheel gesuert was. ^e Ende hy reisde van d'een stadte ende vleecke tot ^{9.37.} d'andere / leerende / ende richtende [sijne] reyse na Jerusalem. ^{Matth. 6/6.}

Ende daer seide een tot hem / Heere / zijnder doek weynighe die ^f saligh worden ? Ende hy seide tot haer / ^{Matth. 7/13.} Strijt om in te gaen

door de enghe poorte : want vele (segghe ick u) sullen soecken in te gaen / ende en sullen niet konnen : [Namelick] na dat de heere

des hups sal opghestaen zijn / ende de deure sal gesloten hebben : ^g ende ghy sult beginnen bukten te staen / ende aen de deure te klop-

pen / segghende / Heere / Heere / doet ons open / ende hy sal antwoor-

den ende tot u segghen / Ick en kenne u niet ^h van waer ghy zijt : ^{Matth. 25/12.}

Alsdan sult ghy beginnen te segghen / Wy hebben in uwe te-
genwoordicheit gegeten ende gedroncken / ende ghy hebt in onse
straten geleert. ⁱ Ende hy sal seggen / Ick segge u / ick en kenne

u niet van waer ghy zijt : ^k wijckt van my af / alle ghy werckers
der ongerechtigheyt. ^l Aldaer sal zijn weeninge ende knersinge

der tanden / ^m wanneer ghy sult sien Abraham / ende Isaac / ende
Jacob / ende alle de Propheeten in het koninckrijcke Godts / maer

u-lieden bukten uptgheworpen. ⁿ Ende daer sullender komett
van oosten / ende westen / ende van noorden / ende zuden / ende sul-

len aensietten in het koninckrijcke Godts. ^o Ende siet / daer zijt
laetste / die de eerste sullen zijn : ende daer zijn eerste / die de laetste

sullen zijn. Te dien selven dage quamen daer eenige Phariseen /
seggende tot hem / Gaet wech / en vertreckt van hier : want Hero-

des wil u dooden. Ende hy seide tot haer / Gaet henen ende seg-
get dien vos / Siet ick werpe dynvelen upt / ende make ghesont /

hunden ende morgen / ende ten derden [daghe] worde ick volen-

dicht. Doch ick moet hunden ende morgen / ende den volgenden
[dagh] reysen : want het en ghebeurt niet / dat een Propheet ghe-

doodt worde bukten Jerusalem. ^p Jerusalem / Jerusalem / ghy
die de Propheeten doodet / ende steenicht die tot u gesonden zijn /

^q hoe menichmael hebbe ick uwe kinderen willen hy een vergade-

ren / ghelijckerwijs een henne hare kieckens onder de vleughelen
[vergadert] / ende ghy-lieden en hebt niet ghewilt ? ^r Siet uw

hups wordt u-lieden woest ghelaten. Ende voorwaer ick segge u /
dat ghy my niet en sult sien / tot dat [de tijt] sal gekomen zijn / als

ghy sult seggē / ^s Geseigent [is] hy die komt in den name des Heere.

Het

Het xiiij. Capittel.

1 Christus gheneest eenen watersuchtrighen op den Sabbath/ende verantwoort het selue. 7 Straft de eergiericheit der Phariseen/ die de vooz-sittinghen in de maeltijden sochten / ende vermaent tot ughicheit / ende welbadigheyt tegen den armen. 15 Dooz de gelijckenisse van een groot Abontmael/ daer op de genoodde haer ontschuldigen te konten / verlijt hy den Joden hare ondanchbaerheyt / ende voozseghe hare verwerpinge/ ende de beroepinghe der Heydenen in hare plaetse. 25 Leert dat wie syn Discipel wil zijn/ die hem seluen ende al wat hem lief is/ moet versaken. 28 Dooz het exempel van een die eenen Toren Wil bouwen / ende van een Coninck die tegen een ander Coninck een strijde wil gaen/ vermaent hy sine Discipelen hare rekeninghe te boren wel te maken. 34 ende leert dat het smaechelooos sout nergens toe mit en is.

Ende het geschiedde/ als hy gekomen was in het hups van een der Obersten der Phariseen/ op den Sabbath/ om broodt te eten/ dat sy hem waernamen. Ende siet daer was een seker water-suchtrigh mensche vooz hem. Ende Iesus antwoordende/ seyde tot de Wet-geleerde ende Phariseen/ende sprack/ Is 't oock geoozloft op den Sabbath gesont te maken? Maer sy swegen stille. Ende hy nam [hem]/ende genas hem/ ende liet [hem] gaen.

Ende hy haer antwoordende seyde / ^a Wiens esel ofte osse van u-lieden sal in eenen put vallen / ende die hem niet terstont en sal upt-trecken op den dagh des Sabbaths? Ende sy en konden hem daer op niet weder antwoorden: Ende hy seyde tot de genoodden een gelijckenisse/aenmerckende hoe sy de vooz-aensittingen verkoren/seggende tot haer/ Wanneer ghy van pement ter byploft genoodt sult zijn/so en set u niet in de eerste sit-plaetse: op dat niet mischien een weerdigher dan ghy/ van hem genoodt sy:

Ende hy komende/ die u ende hem genoot heeft / tot u segghe/ Geeft desen plaetse: ende ghy als dan soudt beginnen met schaemte de laetste plaetse te houden. ^b Maer wanneer ghy ghenoodt sult zijn / gaet henen ende set u in de laetste plaetse: op dat wanneer hy komt die u genoot heeft/ hy tot u segge/ Vrient gaet hoogher op. Als dan sal 't u eere zijn vooz de gene die met u aensitten.

^c Want een pegelijck / die hem seluen verhooght/ sal vernedert worden: ende die hem seluen vernedert / sal verhooght worden. Ende hy seyde oock tot den ghenen die hem ghenoodt hadde/

^d Wanneer ghy een middagh ofte avontmael sult houden / soo en roept niet utwe vrienden/ noch utwe broeders/ noch utwe maghen/ noch [utwe] rijcke gebueren: op dat oock deselve u niet te eeniger tijt weder en nooden / ende u vergeldinghe en gheschiede.

Maer wanneer ghy een maeltijt sult houden/soo noodt arme/ verminckte/ kreupele/blinde. Ende ghy sult salich zijn/ om dat sy niet en hebben om u te vergelden: want het sal u vergolden

k iij

woz-

^a Exod. 23/^b Deut. 22/4

Luce 13/15

^b Prov. 25/

6/7

^c Job 22/

29

Prov. 29/23

Matth. 23/

12

Luce 14/9

ende 18.14

Mat. 4/6/10

1. Petr. 5/3

d. Act. 8/1

Prov. 3/28

worden in de opstandige der rechtveerdighe. Ende als een van de ghene die mede aensaten / dese dinghen hoorde / sende hy tot hem / Saligh is hy die broot eet in t Coninckrijcke Godts.

Isa. 25. 6.
Mat. 23. 2.
Apoc. 19. 7.
9.

Maer hy sende tot hem / En seker mensche berepde een groot abontmael / ende hy noodder vele. Ende hy sont sijnen dienst-knecht upt ter upre des abontmaels / om den genoodden te seggen / komet / want alle dinghen zijn nu ghereedt. Ende sy begonden alle[haer] eendrachtelijck te ontschuldigen. De eerste sende tot hem / Ick hebbe eenen acker ghekocht / ende het is noodigh dat ick uptgae / ende hem besie: ick bidde u houdt my vooz verontschuldicht. Ende een ander sende / Ick hebbe vijf sock offen gekocht / ende ick gae henen om die te beproeben: ick bidde u / houdt my vooz verontschuldicht. Ende een ander sende / ick hebbe een wijf ghetrouwt / ende daerom en kan ick niet komen.

Ende de selve dienst-knecht [weder] ghekomen zijnde / boodt schapte dese dinghen sijnen heere. Doe wiert de heere des hups toornigh / ende sende tot sijnen dienst-knecht / Gaet haestelijck upt in de straten ende wijcken der stadt / ende brenghet de arme / ende verminckte / ende kreupelen / ende blinde hier in. Ende de dienst-knecht sende / Heere / het is geschiet gelijk ghy bevolen hebt / ende noch is daer plaetse. Ende de heere sende tot den dienst-knecht / Gaet upt in de wegen ende heggen / ende dwinghtse in te komen op dat mijn hup vol werde. Want ick segge u lieden / dat niemant van die mannen / die genoodt waren / mijn abontmael smaken en sal. En vele scharen gingen met hem: en hy hem omkerende sende tot haer / Indien niemant tot my komt / ende niet en haet sijnen vader / ende moeder / en wijf / ende kinderen / en broeders / ende susters / ja oock selfs sijn egen leven / die en kan mijn discipel niet zijn. Ende wie sijn kreups niet en draeght / en my na en volghet / die en kan mijn discipel niet zijn. Want wie van u / willende eenen toorn bouwen / en sit niet eerst neder / en overrekenet de kosten / of hy oock heeft t gene tot volmakinge [noodigh is] Op dat niet misschien als hy het fondament geleght heeft / ende niet en kan voleyndigen / alle die het sien hem beginnen te bespotten / Seggende / Dese mensche heeft beginnen te bouwen / en en heeft niet konnen voleyndigen. Of wat Coninck gaen de nae den krijgh om teghen eenen anderen Coninck te slaen / en sit niet

Mat. 13. 6.
Mat. 23. 9.
Mat. 10. 37.
Mat. 13. 12.
Mat. 16. 24.
Mat. 18. 74.
Mat. 9. 23.

fit niet eerst neder/ende beraet. Naeght/ of hy machteigh is met tien
dusent te ontmoeten/ den genen die met twintigh dusent tegen
hem komt? Anderfins sent hy gesanten upt terwyle de gene noch
verre is/ ende begeert 't ghene tot vrede[dient]. Also dan een pe-
gelick van u/ die niet en verlaet alles wat hy heeft/ die en kan mijn
Discipel niet zijn. ^b Het sout is goet: maer indien het sout smacc- ^b Matth. 13.
keloos gheworden is: waer mede sal het smaeckelijck ghemaectt ^{13.} Marc. 9. 40.
wordē? Het en is noch tot het lant noch tot den mesthoop bequaem
men werpt het wech. Wie ooren heeft om te hoozen die hoorē.

Het xv. Capittel.

¹ De Phariseen murmureren/om dat Christus de sondaers ontfanght. ³ Twelck Christus verant-
woort met de gheijckenisse van een afgedwaelt schaep. ⁸ ende van een verloren penning/welcke ver-
de met neerstigheyt gesocht/ende met blijdschap weder gebonden worden. ¹¹ ende noch met de gelijc-
kenisse van den verlozen soen/welcken met leetwesen wederkeerende/de vader blijdelich ontfanght.
²⁵ ende sulck sijn doen teghen het murmureren des oudsten broeders verdedight.

^a Ende alle de tollenaers ende de sondaers naderden tot hem om ^a Matth. 9.
hem te hoozen. Ende de Phariseen ende de Schrijftgeleer- ^{10.}
de murmureerden/ segghende/ Dese ontfanght de sondaers/ en eet ^{10.} Marc. 2. 15.
met haer. Ende hy sprack tot haer dese gelijkenisse/ seggende/ ^{10.} Luc. 5. 29.
^b Wat mensche onder u hebbende hondert schapen/ ende een ^b Matth. 18.
van die verliefende/en verlaet niet de negen ende neghentich inde ^{12.}
woestijne/ ende gaet na het verlorene/ tot dat hy 't selve vinde?

Ende als hy 't gebonden heeft/ leght hy 't op sijne schouderen/
verblijdt zijnde. Ende te hups komende/ roept hy de vrienden
ende de gebueren te samen/ segghende tot haer/ Weest blijde met
my/ want ick hebbe mijn schaep gevonden/ ^c dat verloren was. ^c 1. Petr. 2.
^{10.}

Ick segge u lieden/ datter also blijdschap sal zijn in den hemel
over eenen sondaer die hem bekeert/ [meer] dan over ^d negen en ^d Luc. 5. 32.
negentich rechtveerdige/die de bekeeringe niet van noode en heb-
ben. Ofte wat vrouwe hebbende tien penninghen/ indien sy ee-
nen penning verliest/ en onsteekt niet een keerse/ ende keert het
hups [met besemen]/ ende soeckt neerstelick tot dat sy [dien]
vindt? Ende als sy [dien] ghebonden heeft/ roept sy de vrien-
dinnen ende de gebuerinnen te samen/ seggende/ Weest blijde met
my/ want ick hebbe den penning ghebonden/ dien ick verlozen
hadde. Also (segge ick u lieden) is daer blijdschap voor de En-
gelen Godts over eenen sondaer die hem bekeert: Ende hy sen-
de/ Een seker mensche hadde twee sonen: Ende de jonghste
van haer sende tot den vader/ Vader/ geefst my het deel des goets
dat

dat [my] roekomt. Ende hy deyde haer het goet. Ende niet vele daghen daer na/de jongste sone/ alles by een vergadert hebben: de/is wech ghereyst in een verre [ghelegghen] landt/ende heeft aldaer sijn goet doorgebracht / levende overdadichlick. Ende als hy het alles verteert hadde / wiert daer een groote honghers-noot in dat selve landt / ende hy begon ghebreck te lijden. Ende hy ginck henen ende voeghde hem by een vande burghers des selven landts: ende die sondt hem op sijn landt/om de swijnen te weyden.

Ende hy begheerde sijnen buxck te vullen met den dras / die de swijnen aten: ende niemant en gaf se hem. Ende tot hem selven gekomen zijnde / seyde hy/Hoe vele huerlingen mijns vaders hebben overbloet van broot / ende ick vergae van hunger? Ick sal opstaen ende tot mijnen vader gaen / ende ick sal tot hem seggen/Vader ick hebbe ghesondicht teghen den hemel/ ende voor u.

Ende ick en ben niet meer weerdigh utw' sone genaemt te worden: Maect my als een van utwe huerlingen. Ende opstaende/ginck hy na sijnen vader. Ende als hy noch verre [van hem] was/ sagh hem sijn vader/ ende wierdt met innerlicke ontfervinghe beweeght: ende [toe-] loopende/viel hem om sijnen hals/ende kuste hem. Ende de sone seyde tot hem/ Vader/ Ick hebbe ghesondicht teghen den Hemel / ende voor u / ende en ben niet meer weerdigh utw' sone ghenaemt te worden. Maer de vader seyde tot sijne dienstknechten / Bzenght [hier] voor het beste kleedt/ ende doet het hem aen/ ende gheeft eenen rinck aen sijn handt/ ende schoenen aen de voeten. Ende bzenght het ghemeste kalf/ ende slacht het: ende laet ons eten ende vrolick zijn. Want dese mijn soon was doot/ende is weder levendigh gheworden: ende hy was verlozen/ ende is ghevonden. Ende sy begonden vrolick te zijn. Ende sijn oudste soon was in 't veldt/ ende also hy quam/ ende het hups ghenaeckte / hoorde hy het ghesangh / ende het gherep. Ende tot hem gheroeppen hebbende een van de knechten/ vraeghde wat dat mochte zijn. Ende dese seyde tot hem/ Uw' broeder is ghekomen / ende utw' vader heeft het gemeste kalf gheslachtet / om dat hy hem ghesont weder ontfanghen heeft.

Maer hy wiert toornich/ende en wilde niet ingaen. Soo ginck dan sijn vader upt/ende badt hem. Doch hy antwoordende seyde tot den vader/ Siet ick diene u [nu] so vele jaren/ ende en hebbe noyt

e Acto. 1. 39
Ephes. 2. 12.
17.

nopt uw' ghebodt overghetreden / ende ghy en hebt my nopt een
boekken gegeven / op dat ick niet mijne vrienden mochte vrolicks
zijn. Maer als dese uwe sone ghekomen is / die uw' goet niet
hoeren doozgebrachte heeft / so hebt ghy hem het gemeste kalf ghe-
slachtet. Ende hy seyde tot hem / kindt ghy zijt altydt by my /
ende alle het mijne is uwe. Men behoorde dan vrolick ende
blijde te zijn / want dese uwe broeder was doot / ende is weder le-
vendich geworden / ende hy was verlozen / ende is gebonden.

Het xvj. Capittel.

¹ Dooz de ghelijckenisse van de boozsichtichend van een onrechtveerdigh rentmeester / leert Christus
datmen van den onrechtveerdighen Mammon sal vrienden maken. ¹³ Ende datmen den Mammon
niet en moet dienen / ¹⁴ Bestraft der ghelt-gierigher Pharisien ghebeynstheyt ende hochmoet.
¹⁶ Leert dat de Wet ende de Propheten tot op Joannem gheueert hebben / ende tot den minsten titel
verbult moeten worden. ¹⁸ ende handelt van de echtscheydinge. ¹⁹ Stelt dooz de ghelijckenisse van
den rijcken man / en den armen Lazarus / en beyder verscheydene staet / so in dit leven / als haer namact is.

Ende hy seyde oock tot sijne Discipelen / Daer was een seker
Eriek mensche / welcke eenen rentmeester hadde / ende dese wier
by hem verclaeght / als die sijne goederen doozbracht. Ende hy
riep hem ende seyde tot hem / Hoe hoore ick dit van u ? Gheeft re-
kenschap van uw' rentmeesterschap : want ghy en sult niet meer
konnen rentmeester zijn. Ende de rentmeester seyde by hem sel-
ven / Wat sal ick doen / dewijle mijn heere dit rentmeesterschap
van my neemt ? Gaven en kan ick niet / te bedelen schame ick my.

Ick weet wat ick doen sal / op dat / wanneer ick van't rentmee-
sterschap afgeset sal wesen / sy my in hare hupsen ontfangen. En
hy riep tot hem een peghelick van de schuldenaers sijns heeren /
ende seyde tot den eersten / Hoe veel zijt ghy mijnen heere schul-
dich ? Ende hy seyde / hondert vaten olve. Ende hy seyde tot
hem / Neemt uw' handt-schrijft / ende neder sittende / schrijft haeste-
lick vijftich. Daer nae seyde hy tot eenen anderen / Ende ghy /
hoe veel zijt ghy schuldigh ? Ende hy seyde / hondert inudden ter-
we. Ende hy seyde tot hem / Neemt uw' handschrijft / ende schrijft
tachtentich. Ende de heere prees den onrechtveerdighen rent-
meester / om dat hy boozsichtelick ghedaen hadde : want de kinde-
ren deser werelt zijn boozsichtiger dan ^a de kinderen des lichts in
haren gheslachte. Ende ick segghe u lieden / ^b Maect u selven
vrienden up den onrechtveerdighen Mammon / op dat wanneer u
ontbreken sal / sy u mogen ontfangen inde eeuwige tabernakelen.

Die getrouw is in 't minste / die is oock in 't groote getrouw :
ende

^a Ephes. 5. 8.
¹ Thess. 5. 5.
^b Matth. 6. 19.
ende 19. 21.
1. Tim. 6. 17.

ende die in het minste onrechtveerdigh is / die is oock in het groot-
te onrechtveerdigh. Soo ghy dan in den onrechtveerdighen
Mammon niet getrouw' en zijt geweest / wie sal u het ware ver-
troutwen? Ende so ghy in een anders [goet] niet ghetrouw' en
zijt geweest / wie sal u het uwe gheben? ^c Gheen huy/knecht en
kan twee heeren dienen: want of hy sal den eenen haten/ende den
anderen lief hebben: ofte hy sal den eenen aenhangen/ende den an-
deren verachten. Ghy en kondt Gode niet dienen ende den Mam-
mon. Ende alle dese dinghen hoorden oock de Phariseen / ^d die
gelt-gierigh waren / ende sy beschimpten hem. Ende hy seide
tot haer / Ghy zijt die u selven rechtveerdicht voor de menschen:
maer ^e Gode kent uwe herten. ^f Want dat hooge is onder de men-
schen/is een groutwel voor Godt. ^g De Wet ende de Propheten
[zijn] tot op Joannem: van dier tijdt af wort het Coninckrijcke
Godts verkondicht / ende een peghelick doet gewelt op het selve.
^h Ende het is lichter dat de hemel ende de aerde voor hy gaen/
dan dat een tittel der wet valle. ⁱ Een peghelick die sijn wijs
verlaet/ende een andere trouwt/die doet overspel: ende een peghe-
lick die de verlatene van den man trouwt / die doet [oock] over-
spel. Ende daer was een seker rijk mensche/ende was gekleede
met Purper ende seer sijn lijnwaet / levende alle dage vrolick ende
prachtich. En daer was een seker bedelaer/met name Lazarus/
welcke lach voor sijn poozte/vol sweeren/ Ende begeerde versae-
dicht te worden van de krupinkens / die van de tafel des rijcken
vielen: maer oock de honden quamen ende leckten sijne sweeren.
Ende het geschiedde dat de bedelaer stierf / ende van de Enghe-
len ghedraghen wiert in den schoot Abrahams. Ende de rijcke
stierf oock/ ende wiert begraven. Ende als hy in de helle sijne oog-
ghen ophief/ zijnde in de pijn/ sagh hy Abraham van verre/ ende
Lazarum in sijnen schoot. Ende hy riep en seide/ Vader Abra-
ham ontfermt u mijner / ende sendt Lazarum / dat hy het upter-
ste sijns vinghers in het water doope / ende verkoele mijn tong-
ghe: ^k want ick lijde smerten in dese vlamme. Maer Abraham
seide/ ^l Kindt/ gedenckt dat ghy uw' goet ontfangen hebt in uw'
leven/ende Lazarus desgelijcks het quade: ende nu wordt hy ver-
troost/ ende ghy lijdt smerten. Ende boven dit alles/ tusschen ons
en u-lieden is een groote kloove gevestight / sodat de gene die van
hier

Je. 66. 24.
Mat. 9. 44.
Job 21. 13.

hier tot u willen overgaen / niet en souden konnen / noch oock die
[daer zijn] / van daer tot ons overkomen. Ende hy seide / ick
bidde u dan vader / dat ghy hem sendet tot mijns vaders huns.

Want ick hebbe vijf broeders : dat hy haer [dit] betughe / op
dat oock sy niet en komen in dese plaetse der pijnige. Abraham
seide tot hem / ^m Sy hebben Mosem ende de Propheten : dat se
die hooren. En hy seide / Heen vader Abraham : maer so neman
van de dooden tot haer henen ginghe / sy souden haer bekeeren.

^m Jes. 8/20.
ende 34/16.
Joan. 5/39.
Act. 17/11.

Doch [Abraham] seide tot hem / Indien sy Mosem ende de
Propheten niet en hooren / soo en sullen sy oock / alwaer 't datter
neman upt den dooden opstonde / haer niet laten gesegghen.

Het xvij. Capittel.

¹ Christus waerschouwt voerz ergenisse. ³ Leert dat men sinen broeder so dickwils vergeben moet /
als hy leetwese heeft. ⁵ De Discipelen bidden om vermeerderinge des geloofs / welckes kracht hy
beschijft. ⁷ Door de getijchenisse van een dienstknecht komende van den acker / verklaert hy datmen
voerz Godt niet en verdient / als men doet dat men schuldigh is. ¹¹ Hy verprijt niet inlaetsche / van
welcke maer een danckbaer is. ²⁰ Leert hoedwigh de komste van syn Koninkrijk sal zyn. ²⁶ Be-
schijft de laetste tijden / welcke hy vergelijkt met de tijden van Noe ende Lot.

Ende hy seide tot de Discipelen / Het en kan niet wesen / dat
ter gheen ergernissen en komen : doch twee [hem] door welc-

^a Matth.
18/7.
Mar. 9/42.

ken sy komen. Het soude hem nutter zyn / dat een meulen-steen
om sinen hals gedaen ware / ende hy in de zee getwozpen / dan dat
hy eenen van dese klepne soude ergeren. Wacht u selven. Ende

^b Heb. 19/
17.
Job. 17/10.
Mar. 18/15
Jac. 5/19.
^c Matth.
18/21.

indien uw broeder tegen u sondicht / so bestraft hem : ende indien
het hem leet is / so vergeeft het hem. Ende indien hy sevenmael
's daeghs teghen u sondicht / ende sevenmael 's daeghs tot u we-
derkeert / segghende / Het is my leet / so sulc ghy 't hem vergheben.

Ende de Apostelen seiden tot den Heere / Vermeerderd ons het
gheloove. Ende de Heere seide / ^d So ghy een gheloove haddet

^d Matth.
17/20.
ende 21/21.
Marc. 11/
23.

als een mostaert zaedt / ghy soudet teghen desen moerbescie-boom
eggen / Wort ontwoztelt ende inde zee geplant / en hy soude u ge-
poozsaem zyn. Ende wie van u heeft eenen dienstknecht ploec-

ghende / ofte [de beesten] hoedende / die tot hem / als hy van den ac-
ker inkomt / ter stont sal seggen / Komt hy / ende sit aen ? Maer

al hy niet tot hem seggen / Bereydt dat ick t'avondt sal eten / ende
ingoedt u ende dient my / tot dat ick sal ghegeten ende ghedronc-

ken hebben : ende eet ende drinckt ghy daer na ? Danckt hy
oock den selven dienstknecht / om dat hy gedaen heeft 't gene hem

bevolen was ? Ick meyne / neen. Alsoo oock ghy / wanneer
hy sulc ghedaen hebben al het ghene u bevolen is / soo seght /

Wij

Wp zijn onnutte dienstknechten/ want wp hebben [maer] gedaen
t ghene wp schuldigh waren te doen. Ende het geschiedde/ als
hy na Ierusalem reisde / dat hy dooz het midden van Samari-
en ende Galileen ginck. Ende als hy in een seker vleck quam/
ontmoetteden hem tien melaetsche mannen / welcke stonden van
verre. Ende sy verhieven [hare] stemme / seggende / Jesu / Mee-
ster / ontfermt u onser. Ende als hyse sach / sende hy tot haer /
Gaet henen ende verdoont u selven den Pzesteren. Ende het ge-
schiedde terwile sy henen ginghen / dat sy gereynight wierden.

e Levi. 13. 2.
ende 14. 2.
Matt. 8. 4.
Luc. 5. 14.

Ende een van haer siende dat hy ghenesen was keerde weder-
om met grooter stemme / Godt verheerlickende. Ende hy viel
op het aengesicht booz sijne voeten / hem danckende : ende de selve
was een Samaritaen. Ende Jesus antwoordende sende / En
zijn niet de tien gereynight geworden? Ende waer zijn de negen?

En zijnder gheene gebonden die wederkeeren / om Godt eere te
gheven / dan dese vremdelingh? Ende hy seyde tot hem / Staet
op / ende gget henen : uw geloove heeft u behouden. Ende ghe-
vraeght zijnde van de Phariseen / wanneer het Coninckrijcke
Godes komen soude / heeft hy haer geantwoort ende geseght / Het
Coninckrijcke Godes en komt niet met upterlick gelaet. Nocht

i mat. 24. 23.
Matt. 13. 21.
Luc. 21. 7. 8.

g. Matt. 24.

23.

h. Matt. 13.

21.

h. mat. 16. 21

ende 17. 12.

ende 20. 18.

Matt. 8. 31.

ende 9. 31.

ende 10. 33.

Luc. 9. 22.

ende 18. 31.

ende 24. 6. 7.

i. Genes. 6. 2.

ende 7. 7.

Mat. 24. 37.

38.

i. Jer. 3. 20.

k. Genes. 19.

24.

Deut. 29. 23.

Jesa. 13. 19.

Jer. 10. 40.

Jos. 11. 8.

Mat. 24. 11.

Luc. 18. 7.

men en sal niet segghen / Siet hier ofte niet daer : Want niet het
Coninckrijcke Godes is binnen u lieden. Ende hy seyde tot de
Discipelen / Daer sullen daghen komen / wanneer ghy sult begeer-
ren eenen der dagen van den Sone des menschen te sien / ende ghy
en sult [dien] niet sien. Ende sy sullen tot u seggen / Siet hier
ofte niet daer is hy / en gaet niet henen / nocht niet. Want
gelijck de blicksem / die van t een [eynde] onder den hemel blic-
semt / tot het ander onder den hemel schijnt / alsoo sal oock de Sone
des menschen wesen in synen dagh. Maer eerst moet hy veel
lijden / ende verwoepen worden van dit geslachte. Ende gelijck
het geschiet is in die daghen van Noe / alsoo sal het oock zijn in de
dagen des Soons des menschen. Sy aten / sy droncken / sy na-
men ten houwelicke / sy wierden ten houwelicke gegeven / tot den
dagh op welcken Noe in de arcke ginck / en de sund-bloedt quam /
ende verderfse alle. Desgelijcx oock / gelijck het gheschiede in de
daghen Lots / sy aten / sy droncken / sy kochten / sy verkochten / sy
planteden / sy bouwden : Maer op welcken dagh Lot van So-
doma

doma uytginc/ regende het vper en sulpher van den hemel/ ende verderffe alle. Even alsoo sal het zijn in den dagh / op welcken de Sone des menschen geopenbaert sal worden. In dien selven dagh/ wie op het dack sal zijn/ ende sinen hupstraet in hups/ die en kome niet af/ om den selven wech te nemen: Ende wie op den acker zijn sal/ die en keere desghelijcks niet nae het ghene dat achter is. ¹ Ghedenckt aen het wijf Lots.

^m So wie sijn leven sal soecken te behouden/ die sal 't verliesen/ ende soo wie het selve sal verliesen/ die sal het in 't leven behouden. ⁿ Ick segge u/ in dien nacht sullen twee op een bedde zijn: de een sal aengenomen/ en de ander sal verlaten worden. Twee [vrouwen] sullen t'samen malen: de eene sal aenghenomen/ ende de ander sal verlaten worden. Twee sullen op den acker zijn / de een sal aengenomen/ ende de ander sal verlaten worden. En sy antwoordden en seiden tot hem/ Waer Heere? En hy seide tot haer/ Waer het lichaem is/ aldaer sullē de arenden vergadert worden.

Het xvij. Capittel.

¹ Door de gelijkenisse van een weduwe ende een onrechtveerdich Rechter/ leert Christus datmen in 't ebedt moet aenhouden. ⁹ Ende door een ander gelijkenisse van een Phariseus ende een Tollenaar/ leert hy dat Godt den boetbeerdighen sonbaer verhoort ende rechtveerdicht/ ende niet die op hare eygene rechtigheyt steunen. ¹⁵ Beveelt datmen de kinderkens tot hem sal laten komen. ¹⁸ Beantwoort e vrage eens Oversten/ wat doende hy het eeuwighē leven soude verkerighen/ ende wijst hem op de onrechtvondinge der geladen. ²⁴ Leert hoe swaertlick de rijcke saligh worden. ²⁸ Belooft/ hier ende hier maels te hergeiden/ den genen die alles om sijner wille verlaten. ³¹ Door seght sijn lyden/ sterben/ ende opstandinge. ³⁵ Maect by Jericho eenen blinden sionde.

Ende hy seide oock een ghelijckenisse tot haer / daer toe [streckende] ^a datmen altijt bidden moet/ en niet vertragen. Seggende / Daer was een seker Rechter in een stadt/ die Godt niet en vreesde/ ende geen mensche en ontsagh: Ende daer was een sekerere weduwe in de selve stadt / ende sy quam tot hem/ segghende/ Doet my recht teghen mijne wederpartye. Ende hy en wilde noot eenen [langen] tijdt niet: maer daer na seide hy by hem selven/ Hoe wel ick Godt niet en vreesse / ende gheen mensche en ontsaghe/ Nochtans om dat dese weduwe my moepelick valt / soo sal ick haer recht doen/ op dat sy niet eyndelick en kome / ende my het nootst bzeke. En de Heere seide / Hooft wat de onrechtveerdige Rechter seght. ^b En sal Godt dan geen recht doen sinen uptverlorenen/ die dagh en nacht tot hem roepen/ hoewel hy lanckmoedigh is over haer? Ick segghe u / dat hy haer haestelick recht doen sal: Doch de Sone des menschen/ als hy kome/ sal hy oock geloope binden op der aerden? Ende hy seide oock tot sommige/ die

1 Genes. 19.

26.

m Matthj.

10. 39.

ente 16. 25.

Matth. 3. 35.

Luc. 9. 24.

Joan. 12. 25.

n Matthj.

24. 40. 41.

1. Thes. 4. 17.

o Job 39. 33.

Matthj. 24.

28.

a Rom. 12.

12.

1. Thes. 5. 17.

Eph. 6. 18.

Col. 4. 2.

b Apoc. 6. 10.

c Ios. 1. 15.
ende 58. 2.
Apoc. 3. 17/
18.

die hy haer selven vertrouden/ dat sy rechteveerdigh waren/ ende d
andere niets en achteden / dese ghelijckenisse: Twee menschen
gingen op inden Tempel om te bidden/ de een was een Phariseus
ende de ander een Tollenaar. De Phariseus staende badt die hy
hem selven/ c d Godt / ick dancke u / dat ick niet en ben ghelijck d
andere menschen/ roovers/ onrechtveerdighen/ overspeelders: of o
doock gelijk dese Tollenaar. Ick vastte tweemael ter weke / ick
geve tienden van alles wat ick besitte. Ende de Tollenaar vat
terre staende / en wilde doock selfs de ooghen niet opheffen na den
hemel/ maer sloegh op sijne borst/ seggende/ O Godt/ zijt my son
daer ghenadigh. Ick segge u liden/ dese ginck af gherechteveer
dicht in sijn hups/ [meer] dan die. e Want een peder die hem sel
ven verhoogt/ sal vernedert worden/ ende die hem selven vernedert
sal verhoogt worden. f Ende sy brachten doock de kinderkens
tot hem / op dat hy die soude aenraecken: ende de discipelen [dat
siende/ bestrafen deselve. Maer Iesus riep de selve [kinder
kens] tot hem / ende seyde / Laet de kinderkens tot myn komen
ende en vermindert haer niet: g want der sulcker is het Coninck
rijcke Godts. Doorwaer segghe ick u / soo wie het Coninck
rijcke Godts niet en sal ontfanghen als een kindeken / die en sal
geensins in het selve komen. h Ende een seker Overste vragh
de hem/ seggende / Goede meester/ wat doende sal ick het ewige
leven be-erven? Ende Iesus seyde tot hem/ Wat noemt ghy myn
goet? Niemand en is goet dan een/ [namelick] Godt. Ghy weet
de gheboden/ i Ghy en sult gheen overspel doen/ Ghy en sult niet
dooden/ Ghy en sult niet stelen/ Ghy en sult geen valsche ghetuy
ghenisse gheben: i eert uwen vader ende uwe moeder.
Ende hy seyde/ Alle dese dingen hebbe ick onderhouden van mijn
ner jonckheydt aen. Doch Iesus dit hoorende / seyde tot hem/
Noch een dinck ontbreect u: k verkoopt alles wat ghy hebt/ ende
deelt het onder den armen / ende ghy sult eenen schat hebben in
den Hemel: ende komt herwaerts: volcht my. Maer als hy
dit hoorde / wierdt hy gheheel droevigh: want hy was seer rijk.
Iesus nu siende dat hy geheel droevigh geworden was / seyde/
l Hoe swaerlick sullen de ghene die goet hebben / in het koninck
rijcke Godts ingaen. Want het is lichter dat een kamel gae
door d' ooge van een naelde/ dan dat een rijke in 't koninckrijcke
Godts

d Job 22.
29.
Matth. 23. 23.
Matth. 23.
12.
Luc. 14. 11.
Gal. 3. 6/ 10.
1. Petr. 2. 5.
e Matth.
19. 13.
Matth. 10.
13.
f Matth. 18.
3.
ende 19. 14.
1. Cor. 14.
20.
1. Petr. 2. 2.
g Matth.
19. 16.
Matth. 10.
17.

h Exod. 20.
13.
Deut. 5. 17.
Rom. 13. 9.
i Eph. 6. 2.
Colos. 3. 20.

k Matth.
6. 19.
ende 19. 21.
1. Tim. 6. 19

l Job. 11.
28.
Matth. 19.
23.
Matth. 10.
23.

6 Godts ingae. Ende die [die] hoorden / seiden / Wie kan dan
 7 salich worden? Ende hy seide / ^m De dinghen die onmogelijck
 8 zijn by de menschen / zijn moghelijck by Godt. ⁿ Ende Petrus
 seide / Siet / wy hebben alles verlaten / ende zijn u ghevolght.
 9 Ende hy seide tot haer / Voorwaer ick segghe u lieden / ^o dat
 ter niemant en is / die verlaten heeft hups / of ouders / of broeders /
 of wijs / of kinderen / om het Coninckrijcke Godts /
 10 Die niet en sal veelvondigh weder ontfanghen in desen tijde /
 ende inde komende eeuwte het eeuwiche leven. ¹ Ende hy nam
 de twaelve by hem / ende seide tot haer / Siet wy gaen op nae Je-
 11 rusalem / ende het sal alles volbracht worden aen den Sone des
 menschen / ² dat gheschreven is door de Propheten. ³ Want hy
 sal den heydenen overghelevert worden / ende hy sal bespot wor-
 den / ende smadelick ghehandelt worden / ende bespoghen worden.
 Ende [hem] gegeeftelt hebbende / sullen sy hem dooden : ende
 ten derden daghe sal hy weder opstaen. Ende sy en verston den
 12 geen van dese dingen : ende dit woort was voor haer verborogen /
 ende sy en verston den niet 't gene geseght wiert. ⁴ Ende het ge-
 schiedde als hy nae by Jericho quam / dat een seker blinde aen
 den wegh sat / bedelende. Ende dese hoozende de schare voor- by
 13 gaen / vraeghde wat dat ware. Ende sy bootschapten hem / dat
 Iesus de Nazarener voor by ginck. Ende hy riep / segghende /
 Iesu ghy Sone Davids ontfermt u mijner. Ende die voor-
 14 by gingen bestrafden hem / op dat hy swijgen soude / maer hy riep
 o veel te meer / Sone Davids ontfermt u mijner. En Iesus [stil]
 15 taende / beval dat men den selven tot hem brengen soude : ende als
 hy na- by [hem] gekomē was / vraegde hy hem / Seggende / Wat
 wilt ghy dat ick u doen sal? En hy seide / Heere dat ick siende mach
 16 wordē. En Iesus seide tot hem / Wort siende : utw' geloove heeft
 u behouden. Ende terfont wierdt hy siende / ende volghde hem /
 17 Soudt verheerlijckende : alle het volck [dat] siende / gaven Gode lof.

Het xix. Capittel.

1 Zachens soecht Christum te sien. 6 ontfanght hem in sin huys. 8 Betuyght sijne boesheer-
 2 scap / ende wort van Christo getroost. 11 Door de ghelichenisse van het wtbeelen der panden /
 12 wt Christus dat men sijn gaven tot winste moer besteden. 19 Daer sinnen ingaick binnen Jerusa-
 13 lem egende op cruen esel. 37 Ende wort van de schare met geluckwenselinge ontfangen. 41 Weent
 14 der de stadt Jerusalem / ende doos seght hare verwoestinge. 45 Driest de koopers ende verloopers
 15 den Tempel. 47 De Overpriesters ende Schuyt-geleerde soekten hem te dooden.

18 Ende [Iesus] ingekomen zijnde / ginck hy door Jericho :
 Ende siet daer was een man / met name geheeten Zachens /
 19 II ende

m Job 42.2
 Jer. 32.17.
 Zach. 8.6.
 Luce 1.37.
 n Matth.
 4.20.
 ende 19.27.
 Matth. 10.
 28.
 Luce 5.11.
 o Deut. 33.
 9.
 p Job 42.1
 12.
 q Matth.
 16.21.
 ende 20.17.
 ende 17.32.
 Mar. 8.31.
 ende 10.32.
 ende 9.31.
 Luce 9.22.
 ende 24.4.
 r Psal. 22.7.
 Iesai. 53.7.
 s Matth.
 27.2.
 Luce 13.1.
 Joa. 18.28.
 Act. 3.13.
 t Matth.
 20.29.
 Marc. 10.
 46.

ende dese was een Overste der tollenaeren / ende hy was rijk :

Ende socht Iesum te sien / wie hy was : ende en konde niet van weghen de schare / om dat hy kleyn van persoon was. Ende vooz uptloopende / klam hy op eenen wilden vijgeboom / op dat hy hem mochte sien : want hy dooz dien [wegh] soude vooz- hy gaen.

Ende als Iesus aen die plaetse quam / opwaerts siende / sach hy hem / ende seyde tot hem / Zachee haest u / ende komt af : want ick moet heden in uw' hups blijven. Ende hy haestede hem / en quam af / ende ontfinc hem met blijdschap. Ende alle die 't sa- gen / murmureerden / segghende / Hy is tot eenen sondigen man in- gegaen / om te herberghen. Ende Zacheus stondt en seyde tot den Heere / Siet de helfte van mijne goederen / Heere / geve ick den armen : ende indien ick yemant yet dooz bedroch ontvoeemt heb- be / dat geve ick vierdubbel weder. Ende Iesus seyde tot hem /

^a Luc. 13. 16

^b mat. 18. 11

ende 10. 6.

ende 15. 24.

Mat. 13. 16.

^c mat. 25. 14

Mat. 13.

45. 34.

Heden is desen hups salicheyt geschiet / nademael oock ^a dese een sone Abrahams is. ^b Want de Sone des menschen is gheko- men / om te soecken ende salich te maken dat verlozen was.

Ende als sy dat hoorden / voeghde hy daer by / ende seyde een ghelijckenisse / om dat hy nae by Jerusalem was / ende [om dat] sy meynden dat het Coninckrijcke Godts terstont soude open- baer worden. ^c Hy seyde dan / een seker wel-gebozen man reys- de in een verre [gelegen] lant / om vooz hem selven een Coninck- rijk te ontfangen / ende [dan] weder te keeren. Ende geroepen hebbende sijne tien dienst- knechten / gaf hy haer tien ponden / ende seyde tot haer / Doet handelinghe tot dat ick come. Ende sijne burgers hateden hem / ende sonden hem gesanten nae / segghende / Wy en willen niet dat dese ober ons Coninck zy. Ende het ge- schiede / doe hy weder quam / als hy het Coninckrijk ontfanghen hadde / dat hy seyde dat die dienstknechten tot hem soudē geroepen worden / dien hy het gelt gegeven hadde / op dat hy weten moch- te / wat een yeghelijck met handelen ghewonnen hadde. Ende de eerste quam / en seyde / Heere uw' pondt heeft tien ponden daer toe gewonnen. Ende hy seyde tot hem / Wel ghy goede dienst- knecht / dewijle ghy in het minste ghetrouw' zijt geweest / so hebt macht over tien steden. Ende de tweede quam ende seyde / Hee- re / uw' pont heeft vijs ponden gewonnen. Ende hy seyde ooc tot desen / Ende ghy / weest over vijs steden. Ende een ander quam seggen

segghende/Heere/ siet [hier] uw' pont 't welck ick in eenen sweet-
doeck wech ghelept hadde: Wan ick breefde u / om dat ghy
een straf mensche zijt / ghy neemt wech dat ghy niet gheleght en
hebt / ende ghy maect / dat ghy niet geezaept en hebt. Maer hy
seyde tot hem / ^d uyt uwen mondt sal ick u oordeelen / ghy boose ^{d. 2. Sam. 1. 16.}
dienst-knecht: ghy wist dat ick een straf mensche ben / nemende ^{Mat. 12/37}
wech dat ick niet geleght en hebbe / ende maepende dat ick niet
gezaept en hebbe. Waerom en hebt ghy dan mijn gelt niet in de
banck gegeven / ende ick komende / hadde het selve met woeker
mogen epsscheren? Ende hy seyde tot de gene die by hem stonden/
Neemt dat pondt van hem wech / ende geeft het dien / die de tien
ponden heeft. Ende sy seyden tot hem/Heere hy heeft tien ponden
Want ick segge u / dat eenen pegelijcken die heeft sal gegeven ^{e mat. 13. 12.}
worden: maer van den genen die niet en heeft / van dien sal geno- ^{ende 25. 29.}
men worden oock dat hy heeft. Doch dese mijne byanden / die ^{Mat. 4. 25.}
niet en hebbe gewilt dat ick over haer Coninck soude zijn / brenge ^{Luce. 8. 18.}
hier / ende slaer se [hier] voor my door. Ende dit gheseght heb-
bende repde hy voor [haer] henen / ende ginck op na Jerusalem.
Ende het geschiedde als hy nae by Bethphage ende Betha- ^{f. Mat. 21. 1.}
nien gekomen was / aen den bergh genaemt den Olijf-bergh / dat ^{Mat. 21. 1.}
hy twee van sijne discipelen uytfont / Segghende / Gaet henen
in dat vleck / dat teghen over is: in 't welck inkomende / sult ghy
een veulen gebonden vinden / waer op gheen mensche opt en heeft
geseten: ontbindt het selve / ende brenghet het. Ende indien pe-
mandt u vzaeght / Waerom ontbindt ghy [dat]? so sult ghy also
tot hem segghen / Om dat het de Heere van noode heeft. Ende
die uyt ghesonden waren / henen ghegaen zijnde / vonden 't ghe-
lijck hy haer gheseght hadde. Ende als sy het veulen ontbon-
den / seyden de heeren des selven tot haer / Waerom ontbindt
ghy het veulen? Ende sy seyden / De Heere heeft het van noode.
Ende sy vzachten het selve tot Iesum. ^{g. Ioh. 1. 2.} Ende hare kleede- ^{14.}
ren op het veulen geworpen hebbende / setteden sy Iesum daer op. ^{h. 2. Reg. 9.}
Ende als hy [voort] repde / spredden sy hare kleederen onder ^{13.}
[hem] op den wegh. En als hy nu genaeckte aen den af-ganck
des Olijf-berghs / begon alle de menichte der Discipelen haer te
verblijden / en Godt te loven met grooter stemme / van wegen alle
de krachtige daden die sy gesien hadden / Seggende / Gesegent is ^{i. Psal. 118.}
de Ko-

Luc. 2.14.
Eph. 2.14.

129
Mat. 2.11.

1. Reg. 9.
7.8.

Mich. 3.12.

Matth. 24.

1.2.

Matth. 13.2.

Luc. 21.6.

1. Reg. 8.

29.

Isa. 56.7.

Jer. 7.11.

Matth. 21.

13.

Matth. 11.

17.

Matth. 11.

8.

Joan. 7.19.

ende 8.37.

de Coninck die daer komt in den name des Heeren : * Vrede [in] in den Hemel/ende heerlickheit in de hooghste[plaatsen]. Ende sommige der Phariseen upt de schare sende tot hem / Meester bestrast utwe Discipelen. Ende hy antwoordende seyde tot haer / Ick segghe u lieden/dat/soo dese swijghen/ ¹ De steenen haest roepen sullen. Ende als hy na hy quam/ende de stadt saghe / ween- de hy over haer/ Segghende / Och of ghy oock bekender oock noch in desen utwen dagh/ ² ghene tot utwen vrede [dient] ! Maer nu is het verborzen vooz utwe oogen. Want daer sullen dagen over u komen / dat utwe vanden een begravinge rontom u sullen opwerpen / ende sullen u omcinghelen / ende u van alle zijden benauwen. ³ Ende sullen u tot den grondt neder werpen / ende utwe kinderen in u: ende sy en sullen in u den [ernen] steen op den [anderen] steen niet laten: daerom dat ghy den tijde utwer besoe- kinghe niet bekendt en hebt. Ende gegaen zijnde in den Tem- pel / begon hy upt te drijven de ghene die daer in verkochten ende kochten/ Seggende tot haer/ ⁴ Daer is geschreven/Mijn hups is een hups des gebedts:maer ghy hebt dat tot een kuyl der moo- denaren ghemarckt. Ende hy leerde dagelicks in den Tempel : ⁵ ende de Overpriesters/ ende de Schrift-geleerde/ en de Overste des volcx sochten hem te dooden: Ende sy en vonden niet/wat sy ⁶ doen souden: want alle het volck hingh hem aen/en hoozde [hem].

Het xx. Capittel.

¹ Christus van de Overpriesters ende Phariseen ghehaeght zijnde / upt wat macht hy dese dinghen dede/antwoort niet een weder-vrage van waer de doop Joannes was. ⁹ Vreghet haer Godts straf- se dooz de gheijckensse van eenen wijngaert aen de laet-luyden verhuert / die de dienst-knechten haers heren misgandelde / ende signen sone dooden. ²⁰ Beantwoort de vrage / of het ghoozofte was den Heer scharringhe te gheven. ²⁷ Betwijft upt de Wet Moyses de opstandinghe der dooden / tegen des Sadduceen hoofstellinge van seben vrseders die een selve vrouwe ghelade hadden. ⁴¹ Daeght hoe Christus een sone Davids is / daer David hem sinen Heere noemt. ⁴⁵ Waerschoont het volck vooz de aergiericheyt ende ghebeynstheyt der Schriftgeleerde.

Matth.

1.23.

Matth. 11.27.

Matth. 11.27.

Matth. 11.27.

² Ende het gheschiede in een van die dagen/ als hy in den Tem- pel het volck leerde/ende het Euangelium verkondighde/dat de Over-priesters ende Schriftgeleerde met de Onderlinghen daer over quamen. Ende spraken tot hem/ segghende / Seght ons dooz wat macht ghy dese dinghen doet : Ofte wie hy is die u dese macht heeft ghegheven ? Ende hy antwoordende seyde tot haer / Ick sal u oock een woordt vraghen : ende segghet my/ De Doop Joannes was die upt den hemel / ofte upt de men- schen ? Ende sy overleeden onder haer/segghende/Indien wy seggen/

seggen/upt den hemel: soo sal hy segghen / Waerom en hebt ghy
dan hem niet geloofte? Ende indien wy seggen/upt de menschen:
soo sal ons alle het volck steenighen: Want sy houden vooz seker
dat Ioannes een Propheet was. En sy antwoorden/dat sy niet
en wisten van waer [die was]. Ende Iesus sende tot haer/ So
en segghe ick u oock niet / dooz wat macht ick dese dinghen doe.

^b Ende hy begon tot het volck dese gelijckenisse te seggen/En
seker mensche plantede eenen wijngaert / ende hy verhuerde dien
aen landt-lieden/ende troock eenen langhen tijdt buypen 's landts.

^b Psal. 80/9.
Iesa. 5/1.
Jer. 2/21.
ende 12/10.
Mat. 21/33.
Marc. 12/1.

Ende als 't de tijdt was / sandt hy tot de landt-lieden eenen
dienstknecht / op dat sy hem van de vrucht des wijngaerts geven
souden: maer de lant-lieden sloegen den selven/ende sonden [hem]
ledigh henen. Ende wederom sandt hy noch eenen anderen
dienstknecht/maer oock dien gheslaghen ende smadelick ghehan-
delt hebbende / sonden sy [hem] ledigh henen. Ende wederom
sant hy noch eenen derden: maer sy verwondden oock desen/en-
de wierpen [hem] upt. Ende de heere des wijngaerts sende/
Wat sal ick doen? Ick sal mijnen geliefden sone senden: moghe-
lick desen siende/sullen sy [hem] ontsien. Maer als de landtlic-
den hem saghen/ oberleypden sy onder malkanderen / ende seyden/

Dese is de erfgenaem/^d komt/laet ons hem dooden/op dat de erf-
genisse onse worde. Ende als sy hem buypen den wijngaert upt/
gheworpen hadden / dooden sy [hem]. Wat sal dan de heere des
wijngaerts haer doen? Hy sal komen ende dese landt-lieden
oerderben/ende sal den wijngaert aen andere gheben. Ende als

^c Psal. 2/8.
Hebr. 1/2.
^d Gen. 37/18
Psal. 2/1.
Mat. 26/3.
ende 27/1.
Ioa. 11/53.

sy [dat] hoorzen/seyden sy/Wat sy verre. Maer hy sagh se aen/
ende sende / Wat is dan dit/ 't welck ^e geschreven staet / De steen
dien de bouwlieden verworpen hebben / dese is tot een hoost des
hoecks geworden? ^f Een pegelick die op dien steen valt/sal ver-
plettert worden/ ^g ende op wien hy valt / dien sal hy vermozelen.

^e Psal. 118.
22.
Iesa. 8/14.
ende 28/16.
Mat. 21/42.
Marc. 12.
10.

Ende de Overpriesters ende de Schrijftgheleerde sochten te
dier selver upre de handen aen hem te slaen: maer sy vreesden het
volck: want sy verstonden dat hy dese gelijckenisse tegen haer ge-
proken hadde. ^h Ende sy namen [hem] waer/ende sonden ver-
pieders upt / die haer selven verniden recheverdiggh te zijn: op
dat sy hem in [sijne] reden vanghen mochten / om hem der heer-
schapppe ende der macht des Stadthouders over te leveren.

^f Act. 4/11.
Rom. 9/33.
^g 1. Pet. 2/4/7.
^h Iesa. 8/15.
Zach. 12. 3.
ⁱ Matt. 2/3.
^j Matt. 22/16.
Marc. 12.
15.

L iij

Ende

Ende sy vracchden hem/ seggende/ Meester wy witten dat ghy recht spreekte/ ende leert/ ende den persoon niet aen en neemt/ maer leert den wegh Godes in der waerheyt. Is 't ons geoorloft den Keyser schattinghe te geven/ ofte niet? Ende hy hare archlisticheydt bemerckende/ seyde tot haer/ Wat versoect ghy my?

Toont my eenen penningh: wiens beelt ende opschrift heeft hy? Ende sy antwoordende seyde/ des Keyser. Ende hy seyde tot haer/ Geeft dan den Keyser dat des Keyser is/ ende Gode dat Godes [is]. Ende sy en konden hem in [sijn] woort niet vatten voor den volcke: ende haer verwonderende over sijne antwoorde/ swegen sy stille. Ende tot hem quamen sommighe der Sadduceen/ welcke tegen sprekende [seggen]/ datter geen opstandinge en is/ ende vracghden hem/ Seggende/ Meester/ Moyses heeft ons geschreven/ So nemants broeder sterft/ die een wijs heeft/ ende hy sterft sonder kinderen/ dat sijn broeder het wijs nemen sal/ ende sijnen broeder zaet verwecken. Daer waren nu seiven broeders: ende de eerste nam een wijs/ ende hy stierf sonder kinderen. Ende de tweede nam dat wijs/ ende [oock] dese stierf sonder kinderen. Ende de derde nam het selve [wijs]: ende desgelijcks oock de seiven/ ende en hebben gheen kinderen nae gelaten/ ende zijn ghestorven. Ende ten laersten nae alle stierf oock het wijs. Inde opstandinghe dan/ wiens wijs van desen sal sy zijn? Want die seiven hebben deselve tot een wijs gehadt. Ende Jesus antwoordende/ seyde tot haer/ De kinderen deser eeuwte trouwen/ ende worden ten houwelicke uitgegeven: Maer die wederich sullen geacht zijn/ die eeuwte te verwerven/ ende de opstandinge uit den dooden/ en sullen noch trouwen/ noch ten houwelijcke upteghegeven worden. Want sy en kunnen niet meer steruen: want sy zijn den Engelen ghelijck. Ende sy zijn kinderen Godes/ dewijle sy kinderen der opstandinge zijn. Ende dat de doode opgeweckt sullen worden/ heeft oock Moyses aenghewesen hy den doornen-bosch/ als hy den Heere noemt den Godt Abrahams/ ende den Godt Isaacs/ ende de Godt Jacobs. [Godt] nu en is niet een Godt der doode/ maer der levende: want sy leven hem alle. Ende sommighe der Schriftgeleerde antwoordende/ seiden/ Meester ghy hebt wel geseght. Ende sy endornden hem niet meer per vraghen. Ende hy seyde tot haer/ Hoe seggen sy dat

i Mat. 17.

25.

ende 22. 21.

Rom. 13. 7.

k Matt. 22.

22.

Marc. 12.

18.

Act. 23. 8.

1 Tim. 25. 5.

i 1. Jean. 3.

7.

i Exod. 3. 6.

i Heb. 11. 16.

i Act. 7. 32.

i Mat. 22.

12.

i Marc. 12.

14.

dat de Christus Davids sone is? Ende David selve seghe in
het boeck der Psalmen/ De Heere heeft geseght tot mijnen Hee-
re/ Sit aen mijner rechter [hande]. Tot dat ick uwe vanden
sal gheset hebben/ tot een voertbanck uwer voeten. David dan
noemt hemijnen Heere/ende hoe is hy sijn sone? Ende daer al-
le het volck [het] hoorde/ seide hy tot sijne discipelen. 9 Wach-
u van de Schryft-geleerde/die daer willen wandelen in lange kle-
deren/ende beminnen de groetingen op de merckten/ende de vooz-
gestoelten in de Synagoghen/ ende de vooz-aen-sittinghen in de
maeltijden: Die der weduwen hupsen op eten/en onder eenen
schijn lange gebede doen: Dese sullē swaerder oordeel ontfangen.

Het xxj. Capittel.

1 Christus prijst de kleyn gabe van een arme weduwe. 5 Dooslegt de verwoesting des Tempels/
ende der stad van Jerusalem. 7 Ende verhaelt de teekenen die deselve sullen voorgeen. 12 Ende
de berouwingen die den Discipelen souden overkomen/ tegen welke hyse vertroost met sijnen vpsant
ende bescherminghe. 20 Raedt/ als de stad sal belegerd worden/ tot haestich vluchten/ om dat swaer
ongeluk te ontgaen. 25 Dooslegt de teekenen van sijne laeste toekomste/ ende vermaent/ doos de
gelijcknisse van de botten der boommen/ de selve waer te nemen. 34 Ende sijne toekomste met nuch-
terheyt/ waecten/ ende bidden te verwachten. 37 Leert het volck dagelicks in den Tempel.

1 Ende opsiende/ sach hy de rijke hare gaven in de Schat-kiste
werpen. Ende hy sach oock een seker arme weduwe twee
kleynne [penninckskens] daer in werpen. Ende hy seide/ Waer-
lijck ick segge u/ dat dese arme weduwe meer dan alle heeft [in-]
geworpen. Want die alle hebben van haren overvloedt gewor-
pen tot de gaven Gods: maer dese heeft van haer gebreck alle
den leef-tocht die sy hadde/ [daer in] gheworpen. Ende als
sommige senden van den Tempel dat hy met schoone steenen en-
de begiften verciert was/ seide hy/ [Wat] dese dingen [aen-
gaet] die ghy aenschouwt/ daer sullen dagen komen/ in welke
niet [eenen] steen op [den anderen] steen en sal ghelaten worden/
die niet en sal worden afgebroken. Ende sy vragghden hem/
segghende/ Meester/ wanneer sullen dan dese dinghen zijn? ende
welck is het teeken/ wanneer dese dinghen sullen geschieden?
Ende hy seide/ Siet dat ghy niet verlept en wordet: want
bele sullender komen onder mijnen name/ seggende/ Ick ben [de
Christus]. Ende de tijdt is nae hy gekomen: En gaet dan haer
niet nae. Ende wanneer ghy sult hoozen van oorlogen ende be-
roerten/ so en wordet niet verschnickt. Want dese dinghen moeten
eerst gheschieden: maer [noch] en is terstont het eynde niet.

2 Doe seide hy tot haer/ Het [een] volck sal tegen het [ander]

I iij

volck

volck opstaen/ende het [een] Coninckrijck tegen het [ander] Coninckrijck. En daer sullen groote aerdtbevingen wesen in verscheyden plaetsen/en hongers-nooden/en pestilentien: daer sullen oock sehzickelijcke dinghen ende groote teekenen van den hemel gheschieden. ^h Maer vooz dit alles sullen si hare handen aen u lieden slaen/en [u] vervolgen/[u] overleverende in de Synagogen en ⁱ gevangenissen/en ghy sult getrocken worden vooz ^k Coningen en Stadthouders/om mijns Naems wille. Ende [dit] sal u overkome tot een getuygenisse. ^l Neemt dan in uwe herten vooz/ van te boren niet te overdenken/[hoe] ghy u verantwoozden sult. ^m Want ick sal u mont ende wijsheyt geven/twelcke niet en sullen kinnen tegen spreken/noch wederstaen/alle die haer teghen u setten. ⁿ Ende ghy sult over-ghelevert worden oock van ouders ende broeders/ende maghen/ende vrienden:ende si sullender [sommighe] upt u ^o dooden. ^p Ende ghy sult van allen ghehaet worden om mijns Naems wille. ^q Doch niet een hant upt uwen hoofde en sal verloozen gaen. Besitter uwe zielen in uwe lijdsaemheyde. ^r Maer wanneer ghy sien sult dat Jerusalem van hez-legers omcinghelt wort / soo weet alsdan dat hare verwoesting nabij gekome is. Alsdan die in Judea zijn/dat se vlieden nae de berghen: en die in t midden van deselve zijn/dat se daer upt trecken: ende die op de velden zijn/dat se in deselve niet en kinnen. Want dese zijn daghen der wrake / ^s op dat alles verbult worde dat gheschreven is. Doch wee den bevruchten: ende den sooghenden [vrouwen] in die dagen: want daer groote noot zijn sal in het lant/ende toozn over dit volck. Ende si sullen vallen door de scherpte des sweertz/ende ghevangelicke wech-ghevoert worden onder alle volcken: ende Jerusalem sal vande Heydenen vertreden worden / tot dat de tijden der Heydenen verbult sullen zijn. ^t Ende daer sullen teekenen zijn in de Sonne/ende Maene/ende Sterren/ende op de aerde benaentheyt der volckeren/ met twijfelmoedigheyt/als de zee en water-golven groot gheluyt sullen geven: Ende den menschen het herte sal beswijcken van vrees/en verwachtinge der dinghen/die het aertrijck sullen overkomen. Want de krachten der hemelen sullen betweeght worden. ^u Ende alsdan sullen si den Sone des menschen sien kinnen in een wolcke / met groote kracht ende heerlickheyt. Als nu de se din-

se dingen beginnen te geschieden/ soo siet om hooge / ende heft u=
we hoofden opwaerts/ om dat uwe verlossinghe naby is.

y Rom. 8/

2 Ende hy seyde tot haer een gelijkenisse/ Siet den vijgeboom/
ende alle de boomen. Wanneer sy nu upt- spruyten / ende ghy
[dat] siet/ soo weet ghy upt u selven dat de somer nu naby is.

y Rom. 8/
23.
z Matth.
24/32.
Marc. 13/
23.

Also oock ghy/ wanneer ghy dese dinghen sult sien geschieden/
soo weet dat het Conickrijcke Godts nae by is. Voorwaer ick
segghe u/ dat dit geslachte gheensins en sal voor by gaen / tot dat
alles sal gheschiet zijn. De hemel ende de aerde sullen voor by
gaen/maer mijne woorden en sullen geensins voor by gaen.

Psal. 102/

27.

Psal. 51/6.

Matth. 24/

35.

Hebr. 1/11.

b Rom. 13/

13.

1. Thes. 5/6.

1. Petr. 4/7.

c 1. Thes. 5/

2.

2. Petr. 3/10.

Apoc. 3/3.

ende 16/15.

d Matth.

24/42.

ende 25/13.

Marc. 13/

33.

Luce 12/40.

1. Thes. 5/6.

c Jonn. 8/24.

b Ende wacht u selven/ dat uwe herten niet te eeniger tijde be=
swaert en worden met brasserpe/ ende dronckenschap/ ende sorgh=
buldigheden deses levens / ende dat u die dagh niet onvoorziens
[over] en kome. Want gelijk een strick sal hy komen over alle
de gene die op den gantschen aerthodem geseten zijn. Waecht
dan tot aller tijt/biddende dat ghy meught weerdigh geacht wor=
den/ te ontvlieden alle dese dinghen die gheschieden sullen/ ende te
staen voor den Sone des menschen. Des daeghs nu was hy
leerende in den Tempel/maer des nachts ginck hy upt / ende ver=
nachte op den berg/genaemt den Olijf- [berg]. En alle het volck
quam 's morgens vroegh tot hem inden tempel/ om hem te hoorē.

Het xxij. Capittel.

1 De Overpriesters ende Schrift-ghelcerde houden raet hoe sy Christum sullen dooden. 3 Judas
komt met haer over een om hem over te leveren. 7 Christus laet het Pascha bereyden. 14 ende eet
het selve met sijne twaelf Apostelen. 19 Stelt daer nae sijn Abontmael in. 21 Voorseghe de verza=
derpe Jude. 24 Vermaent sijne Discipelen haer te wachten voor eergierigheyt/ende wereltse heer=
chappye. 28 belovende haer de gemeenschap sijns Coninkrijcks. 31 Waerschoot de Apostelen/
ende voornamelijk Petrum teghen de verfoekinghe des Satans. 34 ende voorseghe hem sijnen val.
37 ende allen anderen Apostelen haer ende sijne aenstaende swaricheden. 39 Wilt op den olijf-bergh/
ende wort in sijn groote benaetheyt van een Engel gestercht. 45 Vermaent sijne Discipelen die slie=
den/ tot waeken ende bidden. 47 Wort van Judas met eenen kus verraden / ende vande Joden gese=
dungen. 50 Heelt de afgehoudene oore eens dienstknechts. 54 Wordt in des Hoogenpriesters huys
gebracht / waer hem Petrus dynmael verloochent. 61 waer over Christus hem aensiet / ende hy be=
veent sijnen val. 63 Christus wordt mishandelt/ ende voor den Joodtschen Raet gheselt zijnde/ be=
kent dat hy de Sone Godts is.

Ende het feest der ongehevelde [brooden]/ ghe-naemt Pascha/
was na-by. Ende de Over-priesters ende de Schriftge=
cerde sochten/ hoe sy hem ombrengghen souden: want sy vreesden
het volck. Ende de Satan voer in Judas / die toeghe-naemt
was Iscariot/ zijnde upt het getal der twaelve. Ende hy ginck
henen / ende sprack met de Over-priesters ende de hooft-man=
nen / hoe hy hem haer soude overleveren. Ende sy waren ver=
olije/ en zijn eens geworden/dat sy hem gelt geven souden. En

a Exod. 12/

15.

Matth. 26/

24.

Marc. 14/1

b Psal. 2/2.

Ioa. 11/47

Act. 4/27

c Matth.

26/14.

Marc. 14/

10.

Ioa. 13/27

I v

hy

d. Matth.
26.17.
Marc. 14.
12.13.

hy beloofde het/ende socht gelegentheit om hem haer ober te lebe-
ren sonder oproer. ^d Ende de dagh der onghewelde [brooden]
quam/op den welken het Pascha moest geslacht worden. En-
de hy sondt Petrum ende Joannem upt/ seggende / Gaet henen/
ende bereydt ons het Pascha/ op dat wy het eten mogen. Ende
hy sende tot hem / Waer wilt ghy dat wy het bereyden? Ende
hy sende tot haer / Siet/ als ghy in de stadt sult gekomen zijn/ soo
sal u een mensche ontmoeten/dragende een krunkke waters/ volgt
hem in het hups daer hy ingaet. Ende ghy sult segghen tot den
hups-bader van dat hups/ De Meester seght u/ Waer is de eet-
sale/ daer ick het Pascha met mijne Discipelen eten sal? Ende
hy sal u een groote toegheruste opper-sale wijsen / bereydt het al-
daer. Ende sy henen gaende/vonden 't ghelijck hy haer geseght
hadde/ende bereydden het Pascha. ^e Ende als de upre gekomen

e. Matth.
26.20.
Marc. 14.
17.

was / sat hy aen / ende de twaelf Apostelen met hem. Ende hy
sende tot haer/ Ick hebbe grootelijcks begeert dit Pascha met u te
eten/eer dat ick lijde. Want ick segghe u/dat ick niet meer daer
van eten en sal / tot dat het vervulde sal zijn in het Coninckrijcke
Godes. Ende als hy eenen drinck-beker ghenomen hadde/ende
ghedanccht hadde/sendte hy/ Neemt desen/ ende deelt [hem] onder u
lieden. Want ick segghe u / dat ick niet drincken en sal van de
vrucht des wijn-stocks/ tot dat het Coninckrijcke Godes sal ghe-
komen zijn. ^f Ende hy nam broodt / ende als hy gedanccht had-

f. Matth.
26.26.
Marc. 14.22
Luc. 22.19

de/ brack het/ ende gaf 't haer/ segghende / Dat is mijn lichaem/
't welck vooz u gegeven wort: Doet dat tot mijner gedachtenisse.

Desgelijcks oock den drinck-beker na het avontmael/seggende/
Dese drinck-beker [is] het nieuwe testament in mijnen bloede/

g. Matth.
26.23.
Marc. 14.18
Joan. 13.21
Psalm. 41.

'twelck vooz u vergoten wort. ^h Doch/siet/de handt des genen/

h. Matth.
26.24.
Marc. 14.19
Joan. 13.22
Psalm. 41.

die my verract/is met my aen de tafel. Ende de Sone des men-
schen gaet wel henen/ ⁱ ghelijck besloten is: Doch weet dien men-
sche dooz welken hy verraden worde. Ende sy begonden onder

i. Matth.
26.25.
Marc. 14.20
Joan. 13.23
Psalm. 41.

malckanderen te vragen/wie van haer het doch mochte zijn/die dat
doen soude. En daer wiert oock twistinge onder haer / wie van

j. Matth.
26.26.
Marc. 14.21
Joan. 13.24
Psalm. 41.

haer scheen de meeste te zijn. Ende hy sende tot haer / ^k De Co-
ningen der volkeren heerschen ober haer: en die macht ober haer

k. Matth.
26.27.
Marc. 14.22
Joan. 13.25
Psalm. 41.

hebben/ worden weldadighe [Heeren] ghenamt. ^l Doch ghy
niet also: ^m maer de meeste onder u/die sy gelijk de minste: ende die

vooz

voorzangher is / als een die dient. Want wie is meerder? Die
aensit/ ofte die dient? En is 't niet die aensit? ^m Maer ick ben in 't
smidden van u/ als een die dient. Ende ghy zijt de gene / die met
mij steeds gebleven zijt in mijne versoeckingen. ⁿ Ende ick ver-
oordinere u het Coninckrijck / gelijckerwijs mijn Vader mij [dat]
verordineert heeft: Op dat ghy etet ende drincket aen mijne ta-
fel in mijn Coninckrijck / ende ^o sitter op thronen/ oordeelende de
twaelf gheslachten Israëls. Ende de Heere seide/ Simon/ Si-
mon / siet ^p de Satan heeft u lieden seer begheert / om te siften als
de eerwe: Maer ick hebbe voor u gebeden/ dat utw' geloobe niet
op en houde: ende ghy als ghy eens sult bekeert zijn/ so verstercke
utwe broeders. Ende hy seide tot hem/ Heere ick ben berent met
u oock inde ghebanckenisse ende in den doot te gaen. Maer hy
seide / ^q Ick segghe u Petre / de haen en sal heden niet kraepen/
meer ghy drymael sult verloochent hebben/ dat ghy mij kent. En-
de hy seide tot haer/ ^r Als ick u uytsondt sonder byndel/ ende mae-
le / ende schoenen / heeft u oock yet ontbroken? Ende sy senden/
Niets. Hy seide dan tot haer / Maer nu / wie eenen byndel
heeft / die neme hem/ desghelijcks oock een maele: ende die gheen
en heeft / die verkoope sijn kleedt/ ende koope een sweert. Want
ick segge u/ dat noch dit/ 't welck gheschreven is/ in mij moet vol-
bracht worden / namelijk / ^s Ende hy is met de mis dadighe ghe-
reken. Want oock die dingen die van mij [geschreven zijn] / heb-
ben een eynde. Ende sy senden / Heere siet hier twee sweerden.
Ende hy seide tot haer / Het is ghenoech. ^t Ende uytgaende
vertrock hy/ ghelijck hy ghewoon was/ na den Olijf-bergh: ende
hem volghden oock sijne Discipelen. Ende als hy aen die plaet-
se gekomen was/ seide hy tot haer / ^u Biddet / dat ghy niet in ver-
soekinghe en komt. Ende hy scherpedde hem van haer af/ ontrent
eenen steen-worp / ende knielde neder / ende badt/ Segghende/
Vader of ghy wildet desen drinckbeker van mij wechnemen/ doch
niet mijnen wille/ ^v maer den uwen/ gheschiede. Ende van hem
wierdt gesien een Engel uyt den hemel/ die hem versterckte. ^x En-
de in swaren strijt zijnde / badt hy te ernstigher. Ende sijn sweet
wierdt gelijk groote druppelen bloedts/ die op de aerde af-liepen.
Ende als hy van het gebedt opgestaen was/ quam hy tot sijne
Discipelen/ ende vondt haer slapende van droefheydt. Ende hy
seide

^m Matth.
20.28.
ⁿ Joann. 13.14.
Wijl. 2.7.
^o Luc. 12.32

^o Matth.
19.28.
^p Apoc. 5.21.
^q 1. Petr. 5.3

^q Matth.
26.34.
^r Mar. 14.30
Joann. 13.38
^s Mat. 10.9
Marc. 6.8.
Luc. 9.31

^s Jes. 53.12.
^t Marc. 13.28.

^t Matth.
26.36.
^u Mar. 14.32
Joann. 8.14
Luc. 18.1.
^v Matth.
26.39.
Mar. 14.38

^x Joann. 6.38
^y Joann. 19.
27.
Luc. 5.7.

sepde tot haer / Wat slaept ghy? Staet op ende biddet / op dat
 ghy niet in versoeckinghe en komt. ^a Ende als hy noch sprack
 siet daer een schare: ende een van de twaelve / die ghenamt was
 Judas / ginck haer voor / ende quam by Iesum / om hem te kussen
 Ende Iesus sepde tot hem / Juda / verraet ghy den Sone des
 menschen met eenen kus? Ende die by hem waren / siende waer
 daer gheschieden soude / sepden tot hem / Heere / sullen wy met den
 sweerde slaen? ^a Ende een upt haer sloeg den dienstknecht des
 Hooghen-priesters / ende hiewt [hem] sijn rechter oore af. En
 de Iesus antwoordende sepde / Laet se tot hier toe [gheworden]
 Ende raecte sijne oore aen / ende heelde hem. ^b Ende Ie-
 sus sepde tot de Overpriesters ende de Hoofsmannen des Tem-
 pels / ende Ouderlingen / die tegen hem gekomen waren / Zijt ghy
 uptgegaen met sweerden ende stocken als teghen eenen moorde-
 naer? Als ick daghelijcks met u was in den tempel / soo en heb-
 ghy de handen tegen my niet upt-gestecken: maer dit is uwe upre-
 ende de macht der duyternisse. ^c Ende sy grepen hem ende leyde-
 den [hem wech] / ende brachten hem in het hups des Hooghen-
 priesters / Ende Petrus volghde van verre. ^d Ende als sy vper
 ontfeken hadden / in 't midden van de sale / ende sy te samen neder-
 saten / sat Petrus in 't midden van haer: Ende een seker dienst-
 maeght siende hem by het vper sitten / ende hare ooghen op hem
 houdende / sepde / Oock dese was met hem. Maer hy verlooe-
 hende hem / seggende / Vrouw / ick en kenne hem niet. En kort
 daer na een ander hem siende / sepde / Oock ghy zijt van die. Maer
 Petrus sepde / Mensch / ick en ben niet. Ende als 't ontrent
 een upre gheleden was / bevestighde [dat] een ander / segghende /
 In der waerheyt oock dese was met hem: want hy oock een Ga-
 lileer is. Maer Petrus sepde / mensche ick en weet niet wat ghy
 seght. Ende ter stont als hy noch sprack kraepde de hane. En-
 de de Heere hem omkeerende / sagh Petrum aen / ende Petrus
 wierdt indachtigh des woords des Heeren / hoe hy hem gheseght
 hadde / ^e Ter de hane sal ghekraept hebben / sult ghy my dyn-
 mael verloochenen. Ende Petrus na buyten gaende / weende
 bitterlijck. ^f Ende de mannen / die Iesum hielden / bespotteden
 hem / ende sloegen [hem]. Ende als sy hem overdeekt hadden /
 sloeghen sy hem op 't aengesicht / ende vzaeghden hem / seggende /
 Prophe-

Propheteert wie het is / die u geslagen heeft. Ende vele andere dingen senden sy tegen hem / lasterende. ^h Ende als het dagh ge- worden was / vergaderden de Ouderlingen des volcx / en de Overpriesters ende Schrifsgelerde / ende brachten hem in haren Raet / Seggende / Zijt ghy de Christus ? segget ons. Ende hy sende tot haer / Indien ick 't u segghe / ghy en sult het niet gheloooven.

En indien ick oock vrage / ghy en sult my niet antwoorden / ofte los laten. ⁱ Van nu aen sal de Sone des menschen gheseten zijn aen de rechter- [hant] der kracht Gods. En sy senden alle / Zijt ghy dan de Sone Gods ? Ende hy sende tot haer / Ghy segget dat ick het ben. Ende sy senden / Wat hebben wy noch getuygenisse van noode ? want wy selve hebben 't uyt sijnen monde ghehoort.

Het xxij. Capittel.

¹ Christus wordt tot Pilatum gebracht / hoort hem beschuldigh / ende van hem onschuldigh verclaert. ² welcke hem ver sendt tot Herodem / die hem veracht / ende hem weder sendt. ³ Pilatus cracht hem os te laten / maer doot hardt aenblijven der Joden / ontlaet hy Barabam / ende geeft Christus over om gekruysd te worden. ⁴ Simon van Spreuen draecht hem het kruys na. ⁵ De vrouwen van Jerusalem beclamen hem / den welcken hy boort seght d'elende die haer ende haren kinderen soude overcomen. ⁶ Wordt gekruysd tusschen twee moordeners / ende bidt hoort sijne vyanden. ⁷ Wordt aert hem / ende d' ander wordt bekeert / ende van Christo gheerooft. ⁸ Een van de quater doenders ert / het doot-hanghjel des Tempels schuert / ende Christus gheeft den gheest. ⁹ De hooft-man kent dat hy rechtvaardich is / ghelijck oock de scharen. ¹⁰ Wort van Joseph van Arimathea begraven. ¹¹ De vrouwen sien waer hy gheleght werdt / ende hoopen spercepe / om hem te salven.

Ende de gheheele menighe van haer stonde op ende leyde hem tot Pilatum. Ende sy begonden hem te beschuldigen / seggende / Wy hebben bevonden dat dese het volck verkeert / ende verbiet den Kenfer schattingen te geven / seggende / dat hy sel- de Christus de Coninck is. ^d Ende Pilatus vraeghde hem / seggende / Zijt ghy de Coninck der Joden ? ende hy antwoorde hem ende sende / Ghy seght het. Ende Pilatus sende tot de Overpriesters ende de scharen / Ic en vinde geen schult in desen mensche. Ende sy hielden te stercker aen / seggende / hy beroert het volck / eerende doot geheel Judea / begonnen hebbende van Galilea tot hier toe. Als nu Pilatus van Galilea hoorde / vraeghde hy / of die mensche een Galileer was. Ende verstaende dat hy uyt het gebiedt van Herodes was / sendt hy hem henen tot Herodem / die oock selve in die daghen binnen Jerusalem was. ^f Ende als Herodes Aesum sagh / wiert hy seer verblijdt : want hy hadde van over lange begeerigh getweest hem te sien / omdat hy veel van hem hoorde : ende hoopte eenich teeken te sien / dat van hem ghe-

^h Psal. 2. 2.
ⁱ Matt. 27. 1.
^h Matt. 16. 1.
ⁱ Joan. 18. 28.

ⁱ Dan. 7. 9.
ⁱ Mar. 16. 27.
ende 24. 30.
ende 25. 31.
ende 26. 64.
Marc. 14. 62.
Act. 1. 11.
1. Thes. 1. 10
Apoc. 1. 7.

^a Matth. 27. 2.
ⁱ Marc. 15. 1.
ⁱ Joan. 18. 28.

^b Matth. 17. 25.
ende 22. 21.
Marc. 12. 17.
ⁱ Luce 20. 25.
ⁱ Rom. 13. 7.
^c Act. 17. 7.
^d Matth. 27. 11.

ⁱ Marc. 15. 2.
ⁱ Joan. 18. 33.

^e Luce 3. 1.

^f Luce 9. 7.

ghedaen soude worden. Ende hy vraeghde hem met vele woorden: Doch hy en antwoorde hem niets. En de Overpriesters ende de Schrifteleerde stonden/ende beschuldichden hem heftighlick. Ende Herodes met sijne krijghs-lieden / hem veracht ende bespot hebbende / dede hem een blinkende kleedt aen / ende sonde hem weder tot Pilatum. Ende op den selven dagh wierder Pilatus ende Herodes vrienden met malkanderen: want sy waren te vozen in vyantschap tegen den anderen. Ende als Pilatus de Overpriesters ende de Overste/ende het volck hy een geroep hadde / sende hy tot haer / Ghy hebt desen mensche tot my ghebracht/als eenen die het volck afkeerich maect/ende siet ick hebbe [hem] in uwe teghenwoordigheyt ondervraeght/ende en hebbe in desen mensche gheen schult gebonden/van 't gene daer ghy hem mede beschuldighet: Iae oock Herodes niet: want ick hebbe lieden tot hem gesonden/ende siet/daer en is van hem niet gedaen dat des doots weerdigh is. So sal ick hem dan kastijden ende los laten. Ende hy moest haer op het scest eenen los laten. Doch alle de menichte riep gelijkelijck/seggende/ Wech desen / ende laet ons Barrabam los. Dewelcke was om sekeren oproer / die in de stadt gheschiet was / ende [om] eenen dootslaggh/ in de ghebanckenisse geworpen. Pilatus dan riep [haer] wederom toe / willende Iesum los laten. Maer sy riepen daer tegen/seggende/ Krupst [hem]/ krupt hem. Ende hy sende terderdemael tot haer/Wat heeft desen dan quaets ghedaen? Ick en hebbe gheen schult des doots in hem gevonden: So sal ick hem dan kastijden ende los laten. Maer sy hielden aen met groot geroep / eyschende dat hy soude ghekrupst worden: ende haer ende der Overpriesteren geroep wiert ghetweldiger. Ende Pilatus oordeelde dat haren eysch gheschieden soude. Ende hy liet haer los den genen / die om oproer ende dootslaggh inde gebanckenisse gheworpen was/welken sy ghe-eyscht hadden: maer Iesum gaf hy over tot haren wille. Ende als sy hem wech leyden / namen sy eenen Simon van Cyrenen/ komende van den acker/ ende leyden hem het krupte op / dat hy het achter Iesum droeghe. Ende een groote menichte van volck / ende van vrouwen/ volghde hem: welcke oock weenden ende hem beklagghden. Ende Iesus hem tot haer keerende/ sende / Ghy dochters van Jeru

g Act. 4.
27.

h Matth.
27.23.

Matth. 15.

14.

Jon. 18.38.

ende 19.4.

i Mat. 27.

15.

Mat. 15. 6.

Jon. 18. 39.

k Act. 3.14.

l Matth. 27.

26.

Matth. 15.

17.

Jon. 19.16.

m Matth.

27.32.

Mat. 15.21

Jerusalem/ en weent niet over my/ maer weent over u selven/ ende over uwe kinderen. Want siet daer komen daghen/ in welcke men segghen sal/ Saligh [zijn] de onvruchtbare/ ende de buycken die niet ghebaert en hebben/ ende de borsten die niet ghesoght en hebben. Alsdan sullen sy beginnen te segghen tot de berghen/

Walt op ons: ende tot de heuvelen/ Bedeckt ons. Want in dien sy dit doen aen het groene hout/ wat sal aen het dorre gheschieden? Ende daer wierden oock twee andere/ zijnde quaetdoenders/ gheleydt/ om met hem gedoodte te worden. Ende doe sy quamen op de plaetse genaemt hoofscheel- [plaetse]/ krupeighden sy hem aldaer/ ende de quaetdoenders/ den eenen ter rechter/

ende den anderen ter sincker [zijde]. Ende Jesus seyde/ Vader/ vergeeft het haer/ want sy en weten niet wat sy doen. Ende verdeelende sijne kleederen/ wierpen sy het lot. Ende het volck stondt ende saght het aen: Ende oock de Overste met haer beschimpten [hem]/ segghende/ Andere heeft hy verlost/ dat hy nu hem selven verlosse/ soo hy is de Christus de uytverkoren Godts.

Ende oock de krijgshknechten tot [hem] komende/ bespotteden hem/ ende brachten hem edick: Ende senden/ Indien ghy de Coninck der Joden zijt/ soo verlost u selven. Ende daer was oock een opschrift boven hem gheschreven/ met Grieksche/

ende Romeynsche/ ende Hebreeusche letters/ DESE IS DE KONINCK DER IODEN. Ende een van de quaetdoenders die ghehangen waren/ lasterde hem/ segghende/ Indien ghy de Christus zijt/ verlost u selven ende ons. Maer de andere antwoordende/ bestrafte hem/ seggende/ En vreesst ghy oock Godt niet/ daer ghy in het selve oordeel zijt? Ende wy doch rechtverdelick: want wy ontfangen [straffe]/ weerdigh t gene wy gedaen hebben: maer dese en heeft niet onbehoorlicks gedaen. Ende hy seyde tot Jesus/ Heere/ Gedenckt mijner/ als ghy in u Koninckrijcke sult gekomen zijn. Ende Jesus seyde tot hem/ Doozwaer segge ick u/ heden sult ghy met my in het Paradijs zijn. Ende

het was ontrent de seste upre/ ende daer wiert duyfsterisse over de geheele aerde/ tot de negende upre toe. Ende de sonne wiert verduyftert/ ende het voozhanghsel des Tempels scheurde midden [dooz]. Ende Jesus roepende met grooter stemme/ seyde/ Vader in uwe handen bevele ick mijnen Geest. Ende als hy dat geseght hadde/

hadde/

hadde/

hadde/

hadde/

hadde/

n Jes. 2/19.

Joan. 10/8.

Apoc. 6/16.

ende 9/6.

o Jer. 27/19.

1. Petr. 4/17.

p Joan. 19/

18.

q Matth.

27/33/38.

Mat. 15/21.

Joan. 19/18.

r Act. 7/60.

1. Cor. 4/12.

s Ps. 22/19.

Matth. 27/

35.

Marc. 15/

24.

Joan. 19/23.

r Matth.

27/39.

Marc. 15/

29.

v Matth.

17/37.

Marc. 15/

26.

Joan. 19/19.

x Matth.

27/45.

Marc. 15/33.

y Matth.

27/51.

Marc. 15/38.

z Ps. 31/6.

Mat. 27/50.

Marc. 15/37.

Joan. 19/30.

Acto. 7/6.

hadde / gaf hy den gheest. ^a Als nu de hooftman ober hondert. ^a Matth. 27
 sagh dat daer gheschiet was / verheerlickte hy Godt / ende sende /
 Waerlick dese mensche was rechteveerdigh. Ende alle de scha-
 ren / die daer te samen ghekomen waren om dit te aenschouwen /
 siende de dingen die geschiet waren / keerden wederom / staende op
 hare borsten. Ende alle sijne bekenden stonden van verre / oock
 de vrouwen / die hem te samen gevolght waren van Galileen / ende
 sagen dit aen. ^b Ende siet / een man met name Joseph / zijnde een
 Raets-heer / een goet en rechteveerdigh man / (Dese en hadde niet
 mede bewillight in haren raet en handel) van Arimathea een stadt
 der Joden / ende die oock selve het Coninckrijcke Gods verwach-
 tede. Dese ginck tot Pilatum / ende begeerde het lichaem Jesu.
 Ende als hy 't selve afgenomen hadde / wont hy dat in een sijn
 lijnwaedt / ende leyde het in een graf / in een rotze ghehouwen /
 daer noch noyt nemandt in gheleyt en was. Ende het was de
 dagh der Voorbereydinghe / ende de Sabbath quam aen.

Ende oock de vrouwen / ^c die met hem ghekomen waren upt
 Galileen / volghden na / ende aenschouwden het graf / ende hoe sijn
 lichaem gelegd wiert. En wedergekeert zijnde / bereyden sy spe-
 cerpen en salven / ende op den Sabbath rusteden sy nae het gebodt.

Het xxiiij. Capittel.

¹ De vrouwen gaen nae het graf / ende vinden 't selve ledigh. ⁴ Twee Engelen becondigen haer
 de opstandinge Christi. ⁹ Welck sy den Apostelen / ende andere discipelen gaen boodschappen / die
 het niet en gelooven. ¹² Petrus loopt upt nae het graf. ¹³ Christus openbaert hem aen twee disci-
 pelen gaende nae Emmaus / ende wordt aldaer van haer bekent in 't bryken des broots. ³³ Welcke
 wederkeren nae Jerusalem / ende verhalen het den Apostelen. ³⁶ Christus verschijnt selve allen sijnen
 Apostelen / toont haer sijne handen ende voeten / ende eet in hare tegenwoordicheyt. ⁴⁴ Opent haer
 het verstant der Schriften / steltse tot sijne getuygen onder alle volcken / ende belooft haer sijnen Heyl-
 ighen Geest. ⁵⁰ Segentse / neemt van haer sijn afscheydt / ende vaert op ten Hemel.

^a Ende op den eersten [dagh] der weke / seer vroege in den mo-
 Egenstonde / gingen sy nae het graf / dragende de specerpen / die
 sy bereyt hadden / ende sommige met haer. Ende sy vonden den
 steen afgewentelt van het graf. Ende ingegaen zijnde en von-
 den sy het lichaem des Heeren Jesu niet. Ende het geschiedde /
 als sy daer ober twijfelmoedich waren / siet twee mannen stonden
 by haer in blinckende kleederen. Ende als sy seer bevreesd wien-
 den / ende het aengesicht nae de aerde neyghden / senden sy tot
 haer / Wat soeckt ghy den levenden by de dooden?

Mat. 16. 21
 Luc. 17. 32.
 Marc. 16. 1.
 Luc. 8. 31.
 Luc. 9. 31.
 Luc. 10. 33.
 Luc. 9. 22.
 Luc. 13. 31.

Hy en is hier niet / maer hy is opghestaen. ^b Gedenckt hoe hy
 tot u gesproken heeft / als hy noch in Galilea was: Seggende /
 De

De Sone des menschen moet overgelevert worden in de handen
der sondige menschen/ ende gekruncicht worden/ ende ten derden
dage weder opstaen. Ende sy wierden indachtich sijner woorden.
Ende wedergekeert zijnde van het graf/ boodeschapten
sy alle dese dinghen aen de elve/ ende aen alle de andere. Ende
[dese] waren Maria Magdalene/ ende Joanna/ ende Maria
Jacobi [moeder]/ ende de andere met haer/ die dit tot de Apostelen
sejden. Ende hare woorden schenen voor haer als ydel gheklap/
ende sy en gheloofden haer niet. Doch Petrus opstaende/ liep
tot het graf/ ende nederbuckende/ sagh hy de lijnen doecken lig-
gende alleen/ ende ginck wech/ sich verwonderende by hem selven/
want 't gene geschiet was. Ende siet twee van haer gingen op
den selven dagh nae een vleck dat tsestich stadien van Jerusalem
was/ welckes name was Emmaus: Ende sy spraken t'samen
onder malkanderen van alle dese dingen/ die daer gebeurt waren.
Ende het gheschiedde/ tertijsle sy t'samen spraken/ ende mal-
kanderen ondervraeghden: dat Jesus selve by [haer] quam/ en-
de met haer ginck. Ende hare oogen werden gehouden/ dat sy
hem niet en kenden. Ende hy seide tot haer/ Wat redenen zijn
u/ die ghy wandelende onder malkanden verhandelt: ende
[waerom] siet ghy droevigh? Ende de eene/ wiens name was
Cleopas/ antwoordende seide tot hem/ Zijt ghy alleen een vren-
delinck te Jerusalem/ ende en weet niet de dinghen/ die dese dagen
daer in gheschiet zijn? Ende hy seide tot haer/ Welcke: ende sy
sejden tot hem/ De dinghen aengaende Jesum den Nazarener/
welcke een Propheet was/ krachtigh in wercken ende woorden/
voor Godt/ ende alle het volck. Ende hoe onse Overpriesters
ende Overste den selven overghelevert hebben tot het oordeel des
oorts/ ende hem gekruncicht hebben. Ende wy hoopen dat
hy was de gene/ die Israël verlossen soude. Doch oock beneben
it alles is 't heden de derde dagh/ van dat dese dinghen gheschiet
sijn. Maer oock sommige vrouwen ont ons/ hebben ons ont-
selt/ die vroech in den morgenstont aen het graf gheweest zijn:
En sijn lichaem niet vindende/ quamen sy en sejden/ dat sy oock
in ghesichte van Engelen gesien hadden/ die seggen dat hy leeft.
Ende sommige der gene die met ons zijn/ gingen henen tot het
graf/ ende bevonden 't alsoo/ ghelijck oock de vrouwen gheseght
hadden.

c Joann. 2. 22
d Matt. 28.8.
Marc. 16.
10.e Joann. 10. 3
6.f Marc. 16.
12.g Mat. 18.
20.
Luc. 24. 36.h Luc. 7. 16.
Joann. 4. 19.
ende 6. 14.

i Actoz. 1. 6.

k Mat. 28.
8.Marc. 6. 10
Joann. 20. 12

hadden/ maer hem en saghen sy niet. Ende hy sende tot haer/ &
 onverstandige ende trage van herten/ om te gelooven al het ghene
 dat de Propheeten ghesproken hebben/ En moeste de Christus
 niet dese dinghen lijden/ ende [also] in sijne heerlickheyt ingaen &
 Ende begonnen hebbende van Mose ende alle de Propheeten/ leyde hy haer upt/ in alle de Schriften/ t ghene van hem [ge-
 schreven] was. Ende sy quamen na hy het vleck / daer sy naes
 toe ginghen / ende hy hieldt hem als of hy verder gaen soude.
 Ende sy dwonghen hem/ seggende/ Blijft met ons/ want het
 is hy den avont/ ende de dagh is ghedaelt. Ende hy ginck in/ om
 met haer te blijven. Ende het gheschiedde/ als hy niet haer aen-
 sat/ nam hy het broodt/ ende segende het/ ende als hy het gebroken
 hadde/ gaf hy het haer. Ende hare oogen wierden geopent/ ende
 sy kenden hem : ende hy quam wech upt haer ghesichte.
 Ende sy senden tot malkanderen/ En was onse herte niet bran-
 dende in ons/ als hy tot ons sprack op den wegh/ ende als hy ons
 de schriften opende? Ende sy opstaende ter selver upre/ keerden
 weder nae Jerusalem/ ende vonden de elve te samen vergadert/
 ende die met haer waren : Welcke seyden/ De Heere is waerlich
 opgestaen/ ende is van Simon gesien. Ende sy vertelden t ge-
 ne op den wegh [gheschiedt was] / ende hoe hy haer bekende was
 geworden in t breken des broodts. Ende als sy van dese dinghen
 gen spraken/ stont Iesus selve in t midden van haer/ ende sende
 tot haer / Vrede sy u lieden. Ende sy verschrickt en seer bevreest
 gheworden zijnde / meynden dat sy eenen geest sagen. Ende hy
 sende tot haer / Wat zijt ghy ontroert? ende waerom klimmen
 [sulcke] overleggingen in uwe herten? Siet mijne handen ende
 mijne voeten: want ick ben t selve. Tast my aen en siet/ want een
 gheest en heeft gheen vleesch ende beenen/ ghelijck ghy siet dat ick
 hebbe. En als hy dit sende/ toonde hy haer de handen en de voe-
 ten. Ende doe sy t van blijdschap noch niet en geloofden/ ende
 haer verwonderden / sende hy tot haer / Hebt ghy hier pet om t
 eten? Ende sy gaven hem een stuck van eenen ghebraden visch
 en van honichraten. En hy nam t/ ende at het voor hare oogen.
 Ende hy sende tot haer / Dit zijn de woorden / die ick tot
 sprack / als ick noch met u was / [namelick] dat het alles moe-
 verbult worden / wat van my gheschreven is in de wet Moyses
 ende

1. Ies. 50/6.
 ende 53/5.
 Ioh. 2/7.
 Ioh. 12/2.
 1. Pet. 1/11.
 en Gen. 3/15.
 ende 22/18.
 ende 26/4.
 ende 49/10.
 Deut. 18/15.
 n Psal. 132/
 21.
 Ies. 7/14.
 ende 9/5.
 ende 40/10.
 Jer. 23/5.
 ende 33/14.
 Ezech. 34/
 23.
 ende 37/25.
 Dan. 9/24.
 Mich. 7/20.
 n Gen. 19/3.
 p Act. 16/15.
 Ioh. 13/24.

1. Cor. 15/
 5.

1. Marc. 16/
 14.
 Joan. 20/19.
 1. Cor. 15/5.

1. Joan. 21/
 10.
 1. Matth.
 16/21.
 ende 17/22.
 ende 20/18.
 1. Marc. 8/31.
 ende 9/31.
 ende 10/33.
 1. Marc. 9/24.
 ende 15/31.
 ende 24/64.

ende Propheten / en Psalmen. ¹ Doe opende hy haer verstant / op dat sy de Schriften verstonden: Ende sende tot haer / ² Alsoo isser geschreven / ende also moest de Christus lijden / ende van den dooden opstaen ten derden daghe: Ende in sinen name ghepzedickt worden bekeeringe ende ³ vergebinge der sonden / onder alle volcken / ⁴ beginnende van Jerusalem. Ende ghy zijt getungen van dese dingen. ⁵ Ende siet ick sende de belofte mijns vaders op u: ⁶ maer blijft ghy in de stadt Jerusalem / tot dat ghy sult aengedaen zijn met kracht upt de hooghte. ⁷ Ende hy lepdde haer bukten tot aen Berhanien / ende sijne handen ophessende / segende hy haer. ⁸ Ende het geschiede als hyse segende / dat hy van haer schepde / ende wiert opgenomen in den hemel. Ende sy aenbaden hem / ende keerden weder na Jerusalem met groote blijdschap. Ende sy waren alle tijdt in den Tempel / loovende ende dancende Godt. Amen.

Eynde des H. Euangeliums, na [de beschrijvinge] Lucæ.

H E T

Heyligh Euangelium,

Nae [de beschrijvinge]

I O A N N I S.

Het Eerste Capittel.

¹ De persoon Christi woort beschreven / dat hy is het eeuwighē Woort Gods / ware Godt / Scheys der aller dinghen / het leven ende licht der menschen / voornementelick der ghene die in hem gheloovent. ² Ende dat die woort is vleesch gheworden. ³ Joannes de Dooper gheeft ghetuyghenisse van de oerdrichende sijns persoons ende ampts. ⁴ Als mede van sijn eyghen beroepinghe. ⁵ Verklaert oec het nederdalen des Heylighen Gheests op hem. ⁶ Ende dat hy hem bekent is ghemaect Joannes Christum volgen. ⁷ Van welcke d'ene. ⁸ Andreas sinen broeder Simon oock tot Christus brenghet. ⁹ Die hem gheeft den naem van Petrus. ¹⁰ Christus Beroept Philippum. ¹¹ Ende Philippus brenghet Machanai tot Christum. ¹² Die hem voer den Sonē Gods erkent /

den beginne was het Woort / ende het Woort was ¹³ hy Godt / ende het Woort was Godt: ¹⁴ Dit was in den beginne hy Godt.

¹⁵ Alle dinghen zijn door het selve ghemaect / ende sonder het selve en is gheen dinck ghemaect / dat ghemaect is. ¹⁶ In het selve was het leven /

ende ¹⁷ het leven was het licht der menschen. ¹⁸ Ende het licht ¹⁹ schijnt

¹ Job. 1/12
² 1. Joan. 1/10
³ 1. Joan. 1/2
⁴ 1. Joan. 1/5
⁵ Gen. 1/3
⁶ Psalm 33/6
⁷ Ephes. 3/9
⁸ Col. 1/16
⁹ Heb. 1/2
¹⁰ 1. Joan. 5/26
¹¹ 1. Joan. 5/11
¹² 1. Joan. 5/12
¹³ ende 9/5
¹⁴ ende 12/46
¹⁵ 1. Joan. 3/19

schijnt inde dunsternisse/ende de dunsternisse en heeft het selve niet
 begrepen. ^{Mal. 3/1.} Daer was een mensche van Gode gesonden/ wiens
^{Matth. 3/1.} name was Ioannes. Dese quam tot een getungnisse / om van
^{Mar. 1/2/4.} het licht te ghetungghen/ op dat sy alle dooz hem ghelooven souden.
^{Luce 3/3.} Hy en was het licht niet/maer [was ghesonden] op dat hy van
^{ende 7/27.} het licht ghetungen soude. ^{Joan. 1/13.} [Dit] was het waerachtighe licht/
^{i. Joa. 8/12.} t welck verlicht een iegelijk mensche/ komende in de werelt.
^{ende 9/5.} Hy was in de werelt/ ^{ende 12/46.} ende de werelt is dooz hem ghemaeckt:
^{i. Heb. 1/3.} ende de werelt en heeft hem niet gekent. Hy is gekomen tot het:
^{1. Ies. 56/5.} sijne/ ende de sijne en hebben hem niet aengenomen. ^{Rom. 8/15.} Maer soo
^{Galat. 3/26.} vele hem aengenomen hebben/dien heeft hy macht ghegeven kin-
^{2. Petr. 1/4.} deren Godes te worden/ [namelick] die in sijnen name gelooven.
^{3. Joan. 3/1.} Welcke niet upt den bloede / noch upt den wille des vleeschs/
 noch upt den wille des mans / maer upt Godt ghebozen zijn.
^{m. Ies. 7/14.} Ende het Woort is vleesch gheworden / ende heeft onder ons
^{Matth. 1/10.} gewoont ^{Luce 1/31.} (ende wy hebben sijne heerlickheyt aenschouwt / eene
^{ende 2/7.} heerlickheyt als des eenigh-ghebozen van den Vader) ^{Matth. 17/2.} vol van
^{2. Petr. 1/17.} ghenade ende waerheydt. ^{Col. 1/19.} Ioannes ghetunght van hem/ende
^{ende 2/9.} heeft gheroepen/seggende: Dese was 't van welcken ick sende/die
^{Matth. 11/1.} na my komt/ is vooz my gheworden / want hy was eer dan ick.
^{Matth. 1/7.} Ende ^{Luce 3/16.} upt sijne volheyt hebben wy alle ontfanghen / oock ge-
^{Joan. 1/26/} nade vooz genade. ^{30.} Want de Wet is dooz Mosem ghegeven/
^{Col. 2/10.} de genade ende de waerheyt is dooz Iesum Christum gheworden.
^{Exod. 20/} Niemandt en heeft opt Godt gesien: de eenichgeboren Sone/
^{Exod. 31/} die in den schoot des Vaders is / die heeft [hem ons] verklaert.
^{Deut. 4/12.} Ende dit is ^{Joan. 6/46.} het ghetungnisse Ioannes/doe de Joden [eeni-
^{1. Tim. 6/16.} ghe] Priesters / ende Leviten affonden van Ierusalem / op dat sy
^{1. Joa. 4/12.} hem souden vrighen: Wie zijt ghy? Ende ^{Matth. 11/} hy beleedt/ ende en-
^{17.} loochende het niet: ende beleedt/ Ick en ben de Christus niet.
^{1. Joa. 5/33.} Ende sy vraegghden hem: Wat dan? Zijt ghy Elias? Ende
^{1. Joa. 3/28.} hy sende/ Ick en ben [die] niet: Zijt ghy de Propheet? Ende
^{Matth. 12/25.} hy antwoorde / Neen. Sy seiden dan tot hem: Wie zijt ghy?
^{18.} op dat wy antwoorde gheben mogen den genen/ die ons gesonden
^{1. Ies. 40/3.} hebben: Wat seght ghy van u selven? Hy sende: Ick ben de
^{Matth. 3/3.} stemme des roependen in de woestijne: Maect den wegh des
^{Luce 3/4.} heeren rechte / ghelijck Iesaias de Propheet gesproken heeft.
 Ende de afghefondene waren upt de Phariseen.

Ende

Ende sy vzaegden hem/ende spraken tot hem: Waerom doopt
 ghy dan / soo ghy de Christus niet en zijt / noch Elias / noch de
 Propheet? ^a Ioannes antwoorde haer / seggende / ^b Ick doope
 met Water / maer hy staet midden onder u-lieden/dien ghy niet en
 kent. Deselve ist die nae my komt/ welcke vooz my gheworden
 is/wien ick niet weerdigh en ben dat ick sinen schoen-riem soude
 ontbinden. Dese dinghen zijn geschiet in Bethabara over den
 Jordaen/daer Ioannes was doopende. Des anderen daeghs
 sagh Ioannes Iesum tot hem komende / ende seyde/ ^c Siet het
 lam Godts/ dat de sonde der werelt wech neemt. Dese is 't van
 welcken ick gesecht hebbe: Na my komt een man/die vooz my ge-
 worden is / want hy was eer dan ick. Ende ick en kende hem
 niet: maer op dat hy aen Israël soude geopenbaert worden/daer-
 om ben ick gekomen/doopende met het water. ^d En Ioannes ge-
 tunchde/seggende/Ick hebbe den Geest gesien nederdalen upt den
 hemel/ gelijck een duyve/en bleef op hem. En ick en kende hem
 niet/maer die my gesonden heeft om te doopen met water/die had-
 de my gesecht/op welcken ghy sult den Geest sien neder-dalen/en-
 de op hem blijven/^e dese is 't die met den heylighen Gheest doopt.
 Ende ick hebbe ghesien/ ende hebbe ghetuyght/ dat dese de So-
 ne Godts is. Des anderen daeghs wederom stondt Ioannes/
 sende twee upt sijne Discipelen. Ende siende op Iesum [daer]
 wandelende / seyde hy: ^f Siet het lam Godts. Ende die twee
 Discipelen hoorden hem [dat] spreken / ende sy volghden Iesum.
 Ende Iesus hem omkeerende/ ende siende haer volghen/ seyde
 tot haer / Wat soeckt ghy? Ende sy seiden tot hem/ Rabbi
 ('t welck is te segghen/overgheset zijnde/ Meester) waer woont
 ghy? Hy seyde tot haer/komt ende siet. Sy quamen ende sagen
 waer hy woonde / ende bleven dien dagh by hem. Ende het was
 ontrent de tiende upze. Andreas de broeder Simonis Petri was
 een van de twee/ die het van Ioanne ghehoort hadden / ende hem
 ghevolght waren. Dese vonde eerst sinen broeder Simon/ende
 seyde tot hem / Wy hebben gevonden den Messiam/'t welck is/
 overgeset zijnde/ de Christus. Ende hy leydde hem tot Iesum.
 En Iesus hem aensiende seyde/ Ghy zijt Simon/ de sone Jona:
 ghy sult ^g ghenaeint worden Cephas/'t welck overgeset wort/Pe-
 trus. Des anderen daegs wilde Iesus henen gaen na Galileen/
 ende

^a Deut. 18.

18.

^b Mat. 3. 11

Mat. 1. 7.

Luc. 3. 16.

Acto 1. 5.

ende 11. 16.

ende 19. 4.

^c Ies. 53. 5. 7

Ioan. 1. 36.

^d Matth. 3. 16.

Mat. 1. 10.

Luc. 3. 21.

^e Matth. 3.

11.

^f Exod. 12. 3

Ies. 53. 7.

Ioan. 1. 29.

Acto 1. 32.

^g Matth.

16. 18.

Joan. 12/
21.

Joan. 21/2.

Gen. 3/15.

ende 22/18.

ende 26/4.

ende 47/10.

Deut. 18.18.

2. Sam. 7/

12.

Iesai. 4/2.

ende 7/14.

ende 9/5.

ende 40/10/

11.

en 53/1/et.

Ier. 23/5.

ende 33/14.

Izech. 34/

23.

Don. 9/24.

Zach. 6/12.

ende 9/9.

Genes. 28/

2.

ende vondt Philippum/ ende sepde tot hem/ Volghet my. ^hPhi=45
lippus nu was van Bethsaida/ uyt de Stadt Andree ende Petri.

Philippus vondt Nathanaël/ ende sepde tot hem/ Wy heb=46
ben [dien] gevonden/ van welcken Moses in de wet geschreven
heeft/ ende de Propheten/ [namelick] Iesum den sone Josephs/
van Nazareth. Ende Nathanaël sepde tot hem/ Kan uyt Na=47
zareth yet goets zijn? Philippus sepde tot hem/ Komt ende siet.

Iesus sagh Nathanaël tot hem komen/ ende sepde van hem/ 48
Siet waerlick een Israëlijt/ in welcken gheen bedroggh en is.

Nathanaël sepde tot hem/ Van waer kent ghy my? Iesus ant=49
woorзде ende sepde tot hem/ Eer u Philippus riep/ daer ghy on=
der den vijgheboom waert/ sagh ick u. Nathanaël antwoorзде 50
ende sepde tot hem/ Rabbi/ ghy zijt de Sone Godts/ ghy zijt de
Coninck Israëls. Iesus antwoorзде ende sepde tot hem/ 51

Om dat ick u gheseght hebbe/ Ick sagh u onder den vijgheboom/
so gheloofst ghy: ghy sult grooter dinghen sien dan dese. Ende 52

sepde tot hem/ Doozwaer/ doozwaer/ segge ick u lieden/ Van nu
aen sult ghy den hemel sien geopent/ ende de Engelen Godts op=
klimmende/ ende nederdalende op den Sone des menschen.

Het ij. Capittel.

1 Christus in de Waploft tot Cana/ verandert het water in wijn. 11 Welck het beginsel is van
sijne wonder-werken. 12 Daer na Capernaum. 13 Ende van daer na Jerusalem/ op het feest
van Daeschen. 14 Wijst de verkoopers ende wisselaers uyt den Tempel. 18 De Joden begeeren
een tecken/ welcke hy wijst op het bicken ende weder-oprechten van den Tempel sijns lichaems.
23 Wese sende sijne wonder-werken/ gelooben in hem. 24 Doch hy en betrouwt hem selven haer niet/
om dat hy haer herte kende.

Ende op den derden dagh was daer een bryploft te Cana in
Galileen: ende de moeder Iesu was aldaer. Ende Iesus
was oock ghenoodt/ ende sijne Discipelen/ tot de bryploft.

Ende als er wijn ghebrack/ sepde de moeder Iesu tot hem/ Sy
en hebben gheenen wijn. Iesus sepde tot haer/ Vrouw/ wat
hebbe ick met u [te doen]? Wijne uyt en is noch niet ghekomen.

Sijne moeder sepde tot de dienaers/ Soo wat hy u lieden sal
seggen/ [dat] doet. Ende aldaer waren ses steenen water-vaten
ghestele/ na de reyniginghe der Joden/ elck houdende twee ofte
drie metreten. Iesus sepde tot haer/ Bullet de water-vaten met
water. En sy vuldense tot bovē toe. En hy sepde tot haer/ schept
nu/ ende draeght het tot den hofmeester/ ende sy droegen 't. Als
nu de hofmeester het water/ dat wijn gheworden was/ gheproeft
hadde (ende hy en wist niet van waer [de wijn] was/ maect de die=
naren

Mat. 7/3.

naren die het water gheschept hadden wisten ¹) so riep de hofmee-
ster den Bzupdegom/ Ende seyde tot hem / Alle man set eerst
den goeden wijn op/ ende wannen men wel gedroncken heeft/ als
dan den minderen: [maer] ghy hebt den goeden wijn tot nu toe
1 bewaert. Dit beginsel der teckenenen heeft Iesus ghedaen te
Cana in Galileen/ende heeft sijne heerlickheyt geopenbaert: ende
2 sijne Discipelen geloofden in hem. Daer na ginck hy af na Ca-
pernaum/hy ende sijne moeder/ende sijne broeders/ende sijne Dis-
3 cipelen / ende en bleven aldaer niet vele daghen. Ende het Pa-
scha der Joden was na hy / ende Iesus ginck op na Jerusalem.
4 ^b Ende hy vondt in den Tempel die ossen / ende schapen / ende
5 duppen verkochten / ende de wisselaers [daer] sittende. Ende
een geessel van touwkens gemaeckt hebbende / dreef hy ^c se alle upt
den Tempel/ oock de schapen ende de ossen: ende het gelt der wis-
6 selaren stopte hy upt / ende keerde de tafelen om. Ende hy sep-
de tot de ghene die de duppen verkochten/ Neemt dese dingen van
hier wech: en maect niet het huys mijns Vaders tot een huyt
7 van koophandel. Ende sijne Discipelen wierden indachtigh
datter geschreven is/ ^e Den iher uwes huys heeft my verclonden.
8 De Joden antwoorden dan / ende seiden tot hem / ^d Wat teec-
9 ken toont ghy ons / dat ghy dese dingen doet? Iesus antwoor-
de ende seyde tot haer: ^e Breket desen Tempel/ ende in dyp dagen
10 sal ick den selven oprechten. De Joden seiden dan/ Ses-en-
11 veertigh jaren is [over] desen tempel gebouwt/ende ghy sult dien
in dyp dagen oprechten? Maer hy seyde [dit] van den Tempel
12 sijns lichaems. Daerom als hy opghestaen was van den doo-
den/ ^f werden sijne Discipelen gedachtigh/ dat hy dit tot haer ge-
seght hadde: ende sy geloofden de Schrift / ende het woort dat
13 Iesus ghesproken hadde. Ende als hy te Jerusalem was / op
het Pascha in het feest / geloofden vele in sijnen name / siende sij-
14 ne teckenenen die hy dede. Maer Iesus selve en betroude haer
15 hem selven niet / om dat hy ^g se alle kende: Ende dat hy niet van
nooden en hadde dat niemant ghetuyghen soude van den mensche/
16 want hy selve wist wat in den mensche was.

b Matth. 21/12.
c Marc. 11/15.
d Luce 19/45.

c Psalm 69
10.
d Matth. 12/38.
e ende 16/1.
f Marc. 8.11
Luce 11/29
Joan. 6/30
e Matth. 26/61.
ende 27/40.
f Marc. 14/58.
ende 15/29.
f Luce 24/

g 1. Sam. 16/7.
1. Par. 28/3
Jof. 7. 26. 1
ende 103/1
Jer. 11/20
ende 17/18
ende 20/12
Joan. 6/7

Het iij. Capittel.

1 Christus onderwijst Nicodemum van de nootsakelijckheyt ende maniere der wederghelinge.
12 bestraffende in desen sijne onwetendheyt. 14 Leert de oer het voozbeeldt van de metalen slange/
13 dat hy moest verhooght worden/ om alle die in hem ghelooft / saligh te maken. 18 Ende dat de ghe-
14 ne die in hem niet en gl. eloden / berdoent worden. 22 Christus en Joannes doopen op eenen tijdt.

M iij

25 Joannis

25 Joannis Discipelen uenten qualick dat Christus meer toeloops hadde. 27 Waer upt Joannes ontsake neemt om haer te onderrichten van het onderscheit tusschen hem ende Christum, wiens wederick heyd hy aenwijst. 36 Ende wat sy van Christo te verwachten hebben die in hem ghelooben/ende die niet en ghelooben.

Ende daer was een mensche upt de Phariseen / wiens name was ^a Nicodemus / een Overste der Joden: ^b Dese quam des nachts tot Iesum / ende seyde tot hem / Rabbi / wy weten dat ghy zijt een Leeraer van Godt gekomen: want ^c niemant en kan dese reekenen doen die ghy doet / ^d soo Godt met hem niet en is.

Iesus antwoorde ende seyde tot hem / Voorwaer / voorwaer / segghe ick u / ten zy dat niemant wederom ghebooren worde / hy en kan het Coninckrijcke Godts niet sien. Nicodemus seyde tot hem / Hoe kan een mensche geboren worden [nu] oudt zijnde? Kan hy oock andermael in zijns moeders buick ingaen / ende geboren worden? Iesus antwoorde / Voorwaer / voorwaer segghe ick u / ^e so niemant niet geboren en wort upt water ende Geest / hy en kan in het Coninckrijcke Godts niet ingaen. ^f Het ghene upt het vleesch ghebooren is / [dat] is vleesch: ende het ghene upt den Geest ghebooren is [dat] is geest. En verwondert u niet dat ick u gheseght hebbe / Ghy lieden moet wederom ghebooren worden.

De wind blaest waer henen hy wil / ende ghy hoort sijn geluydt / maer ghy en weet niet van waer hy komt / ende waer hy henen gaet: alsoo is een peghelic die upt den Geest ghebooren is.

^g Nicodemus antwoorde ende seyde tot hem / Hoe kunnen dese dingen geschieden? Iesus antwoorde ende seyde tot hem / Zijt ghy een Leeraer Israels / ende en weet ghy dese dinghen niet?

^h Voorwaer / voorwaer / segghe ick u / Wy spreken dat wy weten / ende ghetuyghen dat wy gesien hebben / ende ghy lieden en neemt onse ghetuyghenisse niet aen. Indien ick u lieden de aerdsche dingen geseght hebbe / ende ghy niet en geloof / hoe sult ghy gelooven / indien ick u lieden de hemelsche soude seggen? Ende ⁱ niemant en is opgevaren inden hemel / dan die upt den hemel nedergekomen is [namelick] de Sone des menschen / die inden hemel is.

^j Ende ghelijck Moyses de slanghe in de woestijne verhooght heeft / ^k also moet de Sone des menschen verhooght worden. Op dat een pegelijck die in hem gheloof / niet en verderve / ^l maer het eeuwighen leven hebbe. ^m Want alsoo lief heeft Godt de werelt / ghehad / dat hy sinen eenich gheboorenen Sone ghegeven heeft / op dat een peghelic die in hem geloof / niet en verderve / maer het

het ewighe leven hebbe. ⁹ Want Gode en heeft sinen Sone

niet gesonden inde werelt op dat hy de werelt veroordeelen soude/

maer op dat de werelt door hem soude behouden worden. ¹ Die

in hem gheloofte en wort niet veroordeelt/ maer die niet en geloofte

is alreede veroordeelt: dewijle hy niet en heeft gheloofte in den na-

me des eenigh geborenen Soons Godts. Ende dit is het oor-

deel/ dat het licht in de werelt ghekomen is/ ende de menschen heb-

ben de duysternisse liever ghehad dan het licht: want hare wer-

ken waren boos. Want een pghelick die quaet doet / haet het

licht/ ende en komt tot het licht niet / op dat sijne wercken niet be-

strafte en worden. ² Maer die de waerheyde doet / komt tot het

licht/ op dat sijne wercken openbaer worden/ dat sy in Gode ghe-

daen zijn. Na desen quam Iesus ende sijne discipelen in het

landt van Judea/ ende onthielt hem aldaer met haer/ ³ ende doop-

te. ⁴ Ende Joannes doopte oock in Enon by Salim / dewijle

aldaer vele wateren waren: ende sy quamen daer / ende wierden

ghedoopt. ⁵ Want Joannis en was noch niet in de gevangen-

nisse gheworpen. Daer rees dan een vrage [van eenighe] upt de

discipelen Joannes met de Joden over de reyniginghe. ⁶ En-

de sy quamen tot Joannem/ ende seiden tot hem / Rabbi/ die met

u was over den Jordaen/ welken ghy ghetuyghenisse gaet/ siet

die doopt / ende sy komen alle tot hem. Joannes antwoorde

ende seyde / Een mensche en kan gheen dinck aennemen / soo het

hem upt den hemel niet gegeven en sy. Ghy selve zijt mijne ge-

tuyghen / dat ick gheseght hebbe / ⁷ Ick en ben de Christus niet/

⁸ maer dat ick voor hem henen uptghesonden ben. Die de bruyt

heeft is de bruydegom/ maer de vriende des bruydegoms/ die staet

ende hem hoozt / verblijdt sich niet blijdschap om de stemme des

bruydegoms. Soo is dan dese mijne blijdschap vervuldt ghe-

worden. Hy moet wassen / maer ick minder worden.

⁹ Die van boven komt / is boven alle: Die upt der aerden is

[voortghelkomen] / die is upt der aerden/ ende spreect upt der aer-

den. Die upt den hemel komt/ is boven alle. ¹⁰ Ende tghene hy

ghesien ende ghehoort heeft/ dat ghetuyghet hy: ende sijn ghetuy-

genisse en neemt niemant an. Die sijn getuygenisse aenghenom-

men heeft/ die heeft verseggelt dat Gode waeracheich is.

Want dien Gode ghesonden heeft / die spreect de woorden

MA V

Godts

9 Joan. 9.39
Luc. 9.56.
enre 12.47.
1. Joan. 4.14.
2. Joan. 5.54.
enre 6.40.47
enre 10.31.

Joan. 1.5.

1. Ephes. 5.
12.

Joan. 4.1.

Mat. 3.6.

Mat. 1.5.

Luc. 3.7.

Mat. 14.3.

Mat. 3.12.

Mat. 1.7.

Luc. 3.16.

Joan. 1.15.

26.34.

Joan. 1.20.

Mat. 3.3.

Mat. 11.10.

Mat. 1.2.

Luc. 1.17.

enre 7.27.

Joan. 1.21.

23.

Joan. 8.13.

Joan. 5.30.

enre 8.26.

enre 12.49.

enre 14.10.

Rom. 3.4.

Cap. iij.

Euangelium

f. Eplie. 4.7
g. Mat. 11.
27. en 28. 18.
Luc. 10. 22.
Joan. 7. 22.
ende 17. 3.
Jheh. 1. 8.
h. Joan. 3. 16
ende 6. 47.
i. Joa. 5. 10.

Godts : want Godt en gheeft [hem] den Gheest niet mee mate.
De Vader heeft den Sone lief / ende heeft alle dingen in sijn
handt gegeven. Die in den Sone geloof / die heeft het ewi-
ge leven : Maer die den Sone ongheloofsaem is / die en sal he-
leven niet sien : maer de toorn Godts blijft op hem.

Het iij. Capittel.

1 Christus maectt ende doopt in Judea meer Discipelen als Joannes. 3 Vertreckt van daer doo
Samaritanen na Galileen / ende onder weghen moede zijnde / rust hy by een fonteyne. 7 Begheert drin-
cken van een Samaritaensche vrouwe / met welcke hy spreekt van t ware levende water. 16 Ver-
klaert dat hy van haer voorgaende leven kennisse hadde / waer uyt sy beslyt dat hy een Propheet is
20 Ende worde van hem ondertwesen van de ware aanbiddinghe. 26 Ende dat hy de Messias is / di-
komen soude. 28 Welck sy den inwoonderen van hare stadt voodtschap / die tot hem uytkomen
31 Hy verklaert sijnen Discipelen welcke sijne booznaemste spijs is / ende dat nu de rechte tijt des gee-
stelijcken ooght dooz handen is. 39 Vele van de Samaritanen ghelooven dooz der vrouwen / ende
booznaemlick dooz sijn woort in hem. 43 Komt wederom in Galileen tot Cana / alwaer hy gheneest
den sone van eenen Conincks dienaar.

Als dan de Heere verstonde / dat de Phariseen ghehoort had-
den / dat Jesus meer discipelen maecte ende doopte dan
Joannes : (Hoewel Jesus selve niet en doopte / maer sijne Dis-
cipelen.) So verliet hy Judeam / ende ginck wederom henen na
Galileen. Ende hy moest dooz Samarijen gaen.

Hy quam dan in een stadt van Samarijen / gheenaemt Sichar.
nae hy het stuck landts / t welck Jacob sijnen sone Joseph gaf.
Ende aldaer was de fonteyne Jacobs. Jesus dan vermoeyt
zijnde van de reyse / sat also neder neben de fonteyne. Het was on-
trent de sefte upre : Daer quam een vrouwe uyt Samarijen om
water te putten. Jesus seyde tot haer / Gheeft my te drincken.

(Want sijne Discipelen waren henen gegaen in de stadt / op dat
sy souden spijs koopen.) Soo seyde dan de Samaritaensche
vrouwe tot hem / Hoe begheert ghy / die een Jode zijt / van my
drincken / die ick een Samaritaensche vrouwe ben ? Want de
Joden en houden geen gemenschap met de Samaritanen / Je-
sus antwoorde ende seyde tot haer / Indien ghy de gave Godts
kendet / en wie hy is / die tot u seght / Geeft my drincken / so soudt
ghy van hem hebbē begeert / en hy soude u levende water gegeven
hebben. De vrouwe seyde tot hem / Heere ghy en hebt niet om
mede te putten / en de put is diep / van waer hebt ghy dan het le-
vende water ? Zijt ghy meerder dan onse vader Jacob die ons
den put gegeven heeft ? ende hy selve heeft daer uyt ghedroncken /
ende sijne kinderen / ende sijn vee. Jesus antwoorde ende seyde

tot haer / Een peder die van dit water drinckt / sal wederom dor-
sten :

sten: Maer soo wie gedroncken sal hebben van het water dat ick hem geven sal / dien en sal in eeuwichheit niet dorsten: Maer het water dat ick hem sal gheven / sal in hem worden een fonteyne van water / springende tot in het eeuwige leven. De vrouwe seide tot hem / Heere / geest my dat water / op dat my niet en dorste / ende ick hier niet en [moet] komen om te putten. Iesus seide tot haer / Gaet henen / roept uwen man / ende komt hier. De vrouwe antwoorde ende seide / Ick en hebbe geenen man / Iesus seide tot haer / Ghy hebt wel gheseght / ick en hebbe geenen man.

Want ghy hebt vijf mannen gehad / ende dien ghy nu hebt / en is uwe man niet / dat hebt ghy met waerheit geseght. De vrouwe seide tot hem / Heere / ick sie dat ghy een Propheet zijt:

Onse Vaders hebben op desen bergh aengebeden / en ghy lieden seght / dat te Jerusalem de plaetse is / daer men moet aenbidden.

Iesus seide tot haer / Vrouwe / geloofst my / de upre komt / wanneer dat ghy lieden noch op desen bergh / noch te Jerusalem / den Vader en sult aenbidden. Ghy lieden aenbidt dat ghy niet en weet / wy aenbidden dat wy weten: want de saligheit is uyt de Joden: Maer de upre komt / ende is nu / wanneer de ware aenbidders den Vader aenbidden sullen in gheest ende waerheit: Want de Vader soeckt oock alsulcke / die hem [also] aenbidden.

Godt is een gheest / ende die hem aenbidden / moeten [hem] aenbidden in gheest ende waerheit. De vrouwe seide tot hem / Ick weet dat de Messias komt (die ghenaemt wort Christus) wanneer die sal ghekomen zijn / soo sal hy ons alle dinghen verzonidighen. Iesus seide tot haer / Ick ben't / die met u sprek.

Ende daer op quamen sijne Discipelen / ende verwonderden haer dat hy met een vrouwe sprack: Nochtans en seide niemant / Wat vraecht ghy? ofte / Wat spreeckt ghy met haer? Soo veriet de vrouwe dan haer water-vat / ende ginck henen in de stede ende seide tot de lieden / Ikont siet een mensche / die my gheseghet heeft alles wat ick ghedaen hebbe: Is dese niet de Christus?

Sy dan ginghen uyt der stadt / ende quamen tot hem.

Ende ondertussen baden hem de Discipelen / segghende / Rabbi / eet. Maer hy seide tot haer / Ick hebbe een spijse om te eten / die ghy niet en weet: Sop seiden dan de discipelen tegen malkanderen / Heeft hem niemant te eten gebracht? Iesus seide tot haer /

Mijn

h. Luc. 7. 16
ende 24. 19.
Joan. 6. 14.
s. Deut. 12.
5. 11.
1. Reg. 9. 3.
2. Paral. 7.
12.
k. 2. Reg. 17.
29.
1. Gen. 12. 3.
ende 18. 18.
ende 22. 18
ende 26. 4.
Hebr. 7. 14.
m. 2. Cor. 3.
17.

n. Joann. 9.
37.

o Mat. 9.

37.

Luc. 10, 2.

Mijn spijsse is/ dat ick doe den wille des ghenen die my gesonden heeft/ ende sijn werck volbringe. Seght ghy lieden niet/ Het zijn noch vier maenden/ ende [dan] komt den oogst? Siet ick segge u/ heft uwe oogen op/ ende aenschoutwt de landen: want sy zijn alreede wit om te ooghten. Ende die maeyt ontfanght loon/ endes vergadert vrucht ten ewighen leven / op dat hem te samen verblijde/ ende die zaeyt en die maeyt: Want hier in is die spreuke waerachtigh/ Een ander is 't die zaeyt/ en een ander die maeyt.

Ick hebbe u uytgesonden om te maeyen 't ghene ghy niet bearebeyt en hebt: andere hebben 't bearebeyt/ ende ghy zijt tot haren arebeyt inghegaen. Ende vele der Samaritanen uyt die stadt geloofden in hem/ om het woort der vrouwe die getuyghde/ Hy heeft my geseght alles wat ick gedaen hebbe. Als dan de Samaritanen tot hem gekomen waren baden sy hem dat hy by haer bleve/ ende hy bleef aldaer twee dagen. Ende daer geloofdender veel meer om sijns woorts wille. Ende seiden tot de vrouwe / Wy

o Joan. 17, 8

en gelooven niet meer om uwes seggens wille / want wy selven hebben [hem] ghehoort / ende weten dat dese waerlick is de Christus de Salighmaker der werelt. Ende na de twee dagen ginck hy van daer/ ende ginck henen na Galileen. Want Iesus heeft

o Matth.

13, 57.

Mar. 6, 4.

Luc. 4, 24.

selve getuyghet / dat een Propheet in sijn eegen vaderlandt geereere en heeft. Als hy dan in Galileen quam / ontfingen hem de Galileers/ gesien hebbende alle de dingen/ die hy te Jerusalem op het feest gedaen hadde: want oock sy waren tot het feest gegaen.

o Joan. 2, 12

11.

So quam dan Iesus wederom tot Cana in Galileen / daer hy het water wijn gemaect hadde. Ende daer was een seker Conincklick [hovelinck] / wiens sone kranc was te Capernaum. Des gheloofte hebbende dat Iesus uyt Judea in Galileen quam/ ginck tot hem / ende badt hem dat hy af quame / ende sijnen sone gesond maeckte: want hy lach op sijn steruen. Iesus dan sende tot hem/

o 1. Corinth.

13, 22.

Ten sy dat ghy lieden teekenen ende wonderen siet/ soo en sulden ghy niet geloven. De Conincklicke [hovelinck] sende tot hem/ Heere komt af eer mijn kindt sterft. Iesus sende tot hem/ Gaet henen/ uw' sone leeft. Ende de mensche gheloofde het woort / dan Iesus tot hem sende: ende ginck henen. Ende als hy nu afginck/ quamen hem sijne diensknachten te gemoete / ende boodschapten/ segghende u o' kindt leeft. Soo vraegde hy dan van haer de uyzen in welc

in welcke het beter met hem ghetworden was: ende sy seiden tot hem / Gisteren te seuen upren verliet hem de korse. De vader bekende dan dat het op de selve upre [was] in de welcke Iesus tot hem geseght hadde / W' sone leeft: Ende hy gheloofde selve / ende sijn geheel hups. Dit tweede teeken heeft Iesus wederom gedaen / als hy upt Judea in Galileen gekomen was.

Het v. Capittel.

¹ Christus gaet wederom na Jerusalem op het Feest / ende genceft aldaer op den Sabbath eenen mensche / die 38 jaren krank ghelegghen hadde / aen 't badt-water Bethesda / ⁸ welcke op Christi bedde sijn bedde wech draeght / ende van de Joden daer ober bestraft zijnde / hem beroept op Christum. ¹⁶ waer ober de Joden Christum soecken te dooden / als eenen die den Sabbath brack / ende hem seluen Gode ghelijck maecte. ¹⁹ Christus verantwoorde sijn doen / ende beruyght dat hy sijnen Vader ghelijck is in alle sijne werckinghen / als daer zijn / het leven te gheuen. ²² oordelen. ²³ Goddijcke eere aenemen. ²⁴ salighmaeken. ²⁵ opwecken upt den dooden. ³¹ Beroept hem voorts op 't ghetuyghenis sijns Vaders. ³³ Joannis. ³⁶ ende sijner wonder-werken. ³⁸ Bestraft der Joden onghehoobe. ³⁹ ende wijst haer tot het ondersoecken der Schyften. ⁴⁵ oock selfs der Schyften Moyses.

NA desen was een Feest der Joden / ende Iesus ginck op na Jerusalem. Ende daer is te Jerusalem aen de Schaeps- [poorte] een badt-water / 't welek in 't Hebreusch toeghenaemt wordt Bethesda / hebbende vijf saelen. In deselve lagh een groote menichte van krancke / blinde / krenpele / verdoorde / wachtende op de roeringe des waters. Want een Enghel daelde neder op sekeren tijt in dat badt-water / ende beroerde het water: die dan eerst daer inquam na de beroeringe van het water / die wierde ghesont / van wat siechte hy oock bevangen was. Ende aldaer was een seker mensche die acht ende dertich jaren krank gelegen hadde. Iesus siende desen liggen / ende wetende dat hy nu langen tijdt gelegen hadde / seide tot hem / Wilt ghy gesont worden?

De krancke antwoorde hem / Heere / ick en hebbe niet eenen mensche om my te werpen in het badt-water / wanneer het water beroert wort: ende terwile ick kome / soo daelt een ander voer my neder. Iesus seide tot hem / ^b Staet op / neem uw beddeken op / ende wandelt. Ende terstont wierde de mensche gesont / ende nam sijn beddeken op / ende wandelde. Ende het was Sabbath op den selven dagh. De Joden seiden dan tot den genen die gesien was / ^d Het is Sabbath / 't en is u niet geoorloft het beddeken te draghen. Hy antwoorde haer / Die my gesont gemaecte heeft / die heeft my geseght / Neemt uw beddeken op / ende wandelt.

Sy brachden hem dan / Wie is de mensche / die u geseght heeft / Neemt uw beddeken op / ende wandelt? Ende die ghesont ghemaeckt

a Act. 23.
Deut. 10. 1.

b Mat. 9. 6.
Marc. 2. 11.
Luc. 5. 24.
c Jo. 11. 9. 14.

d Exo. 20. 10.
Deut. 5. 12.
Jer. 17. 21.
Mat. 12. 2.
Marc. 2. 24.
Luc. 6. 2.

Matth.
12.41.
Joan. 8.11.

Joan. 14.
10.

Joan. 7.19

Joan. 5.30.

ende 8.38.

ende 9.4.

Joan. 5.45.

Joan. 10.30

ende 14.9.

ende 17.5.

Joan. 1.2.

ende 3.35.

ende 7.16.

ende 8.28.

ende 14.24.

Matth. 11.

Joan. 3.35.

in 1. Joan. 2.

23.

Joan. 3.38

ende 6.40.

47.

ende 8.51.

Luc. 23.43

1. Eph. 2.1.

1. Tim. 5.6.

maectt was en wist niet wie hy was: want Jesus was ontwee-
ken/alsoo daer een [groote] schare in die plaetse was. Daer na-
bonde hem Jesus inden Tempel / ende seide tot hem/ Siet/ ghy
zijt ghesont gheworden: en sondicht niet meer / op dat u niet
wat erghers en geschiede. De mensche ginch henen/ende boodt-
schapte den Joden / dat het Jesus was die hem gesont gemaectt
hadde. Ende daerom vervolghden de Joden Jesum/ende soch-
ten hem te dooden/om dat hy dese dinghen op den Sabbath dede.

Ende Jesus antwoorde haer / ¹ Mijn Vader werckt tot nu-
toe / ende ick wercke [oock]. ² Daerom sochten dan de Joden

te meer hem te dooden/ om dat hy niet alleen den Sabbath brack/
maer oock seide dat Godt sijn eygen Vader was/hem selven Go-
de eben ghelijck maeckende. Jesus dan antwoorde/ende seide

tot haer / Voorwaer voorwaer segghe ick u / ³ de Sone en kan
niets van hem selven doen / ten zy hy den Vader dat siet doen:
want soo wat die doet / ⁴ t selve doet oock de Sone desghelijcks.

Want de Vader heeft den Sone lief / ende ⁵ toont hem alles
wat hy doet:ende hy sal hem grooter wercken toonen dan dese/op
dat ghy u verwonderet. Want ghelijck de Vader de doode op-

weckt ende lebendigh maectt / alsoo maectt oock de Sone leben-
digh die hy wil. Want oock de Vader en oordeelt niemant/

maer heeft alle het oordeel den Sone gegeven. Op dat sy alle
den Sone eeren/gelijck sy den Vader eeren. ⁶ Die den Sone niet

en eert/en eert den Vader niet die hem ghesonden heeft. ⁷ Voor-
waer voorwaer segge ick u/die mijn woort hoozt/ende geloof hem

die my gesonden heeft/die heeft het eeuwighe leven/ ende en ⁸ komt
niet in de verdoemenisse: maer is upt den doot ober gegaen in het

leven. Voorwaer/voorwaer segghe ick u/de upre komt/ ende is
nu / ⁹ wanneer de doode sullen hoozen de stemme des Soons

Godts/ ende diese gehoozt hebben/sullen leven. Want ghelijck
de Vader het leven heeft in hem selven/also heeft hy oock den So-

ne gegeven het leven te hebben in hem selven. Ende heeft hem
macht gegeven oock gericht te houden / om dat hy des menschen

Sone is. En verwondert u daer niet ober: want de upre komt/
in welke alle die in de graven zijn/sijne stemme sullen hooren.

Ende sullen uptgaen/die het goede ghedaen hebben tot de op-
standinge des levens:ende die het quade ghedaen hebben/tot de op-

stant

standinghe der verdoemenisse. Ick en kan van myn selven niets doen. Ghelijck ick hoore/oordeele ick: ende mijn oordeel is rechtveerdigh: want ick en soecke niet mijnen wille/maer den wille des Vaders die myn ghesonden heeft. Indien ick van myn selven ghetunge/mijn getungenisse en is niet waerachtigh. Daer is een ander die van myn ghetunghe/ende ick weet dat het getungenisse/t welck hy van myn getunght/waerachtigh is. * Ghy lieden hebt tot Ioannem ghesonden/ende hy heeft der waerheydt getungenisse gegeven. Doch ick en neme geen getungenisse van een mensche:maer dit segge ick/op dat ghy-lieden soude behouden worden. Hy was een brandende ende lichtende keerse:ende ghy hebt u lieden hoor eenen korten tijt in sijn licht willen verheugen.

* Maer ick hebbe een ghetunghemisse meerder dan [dat] van Ioannes. * Want de wercken die myn de Vader ghegheven heeft om die te volbrēngen/de selve wercken die ick doe getungen van myn / dat myn de Vader gesonden heeft. * Ende de Vader die myn ghesonden heeft/ die heeft selve van myn ghetunght. Ghy en hebt noch sijne stemme opt ghehoort / ^b noch sijn ghedaente ghesien.

Ende sijn woort en hebt ghy niet in u blijvende: want ghy dien niet en gheloofst/dien hy gesonden heeft. * Ondersoeckt de Schriften: want ghy meynt in de selve het eeuwige leven te hebben:ende ^d die zijn 't die van myn ghetungen. Ende ghy en wilt tot myn niet komen/op dat ghy 't leven mooght hebben. Ick en neme gheen eere van menschen: Maer ick kenne u lieden / dat ghy de liefde Godes in u selven niet en hebt. Ick ben gekomen in den name mijns Vaders/ende ghy en neemt myn niet aen: so een ander komt in sijnen eyghenen name / dien sulst ghy aennemen.

* Hoe kondt ghy ghelooven / die ghy eere van malcanderen neemt/ende de eere die van Godt alleen is/niet en soeckt?

En meynt niet dat ick u berclagen sal by den Vader: die u verclaeght is Moyses/op welken ghy ghehoopt hebt.

Want indien ghy Moysi geloofdet/so soude ghy myn gelooven. Want hy heeft van myn geschreven. Maer so ghy sijne schriften niet en geloofst/hoe sulst ghy mijne woorden ghelooven?

Het vj. Capittel.

¹ Christus spijst met vijf brooden ende twee visschen vijf duysent mannen. ¹⁴ die hem daer over tot eenen Coninc willen maken / maer hy ontfijcht haer. ¹⁶ Wandelt in den nacht op de zee / ende komt tot sijne Discipelen in 't schip. ²² Wordt van de schare ghesocht ende te Capernaum ghesonden. ²⁶ Welcke hy vermaent te soeken de onvergankelike spijse / die door 't gheloove.

Joan. 6. 38.

Joan. 8. 14.

Ysa. 42. 1.

Matt. 3. 17.

ende 17. 5.

x Joan. 1.

Ysa. 15. 19.

27.

y 1. Joan. 5.

9.

z Joan. 10.

25.

a Matth. 3.

17.

ende 17. 5.

b Marc. 1. 11.

ende 9. 7.

Luc. 3. 22.

ende 9. 35.

Joan. 1. 33.

ende 6. 27.

ende 8. 18.

2. Pet. 1. 17.

b Deut. 4. 12.

Deut. 33. 20.

1. Tim. 6. 10.

1. Joa. 4. 12.

c Ysa. 34. 10.

Luc. 16. 29.

Act. 17. 11.

d Deut. 18.

18.

Luc. 24. 27.

Joan. 1. 26.

e Joan. 1.

43.

f Gene. 3. 15.

ende 22. 18.

ende 26. 4.

ende 28. 14.

Deut. 18. 18.

gheloofte te vinden is. 41 Waer over de Joden murmureren. 42 Welken Christus antwoorde/ dat het geloofte in hem van den Vader komt/ ende leert dat syn vleesch de ware spijse/ ende syn bloet de ware drinck is/ die men eten ende drincken moet/ om het ewighe leven te verkeygen. 59 Men welcke leerde vele sinner Discipelen te Capernaum haer slooten. 61 waerom Christus haer onbereyde van den eersten sijnen woorden. 66 Vele sinner Discipelen verlaten hem. 67 Petrus ende d' andere Apostelen bekennen dat hy de woorden des leuens heeft/ ende blyven by hem. 70 Doch Christus verclaert/ dat een van haer een Duyvel was.

N A desen vertrock Iesus over de zee van Galilea / welcke is [de zee] van Tiberias. Ende hem volghde een groote schare/ om dat sy sijne teekenen sagen/ die hy dede aen de krancke.

Ende Iesus ginck op den bergh/ ende sat aldaer neder met sijne Discipelen. Ende het Pascha/ het feest der Joden was na-

hy. ^b Iesus dan de oogen opheffende/ ende siende dat een groote schare tot hem quam/ sende tot Philippum/ Van waer sullen wy brooden koopen/ op dat dese eten moghen? (Doch dit sende hy/ hem beproevende: want hy wist selve wat hy doen soude).

Philippus antwoorde hem/ Dooz twee hondert penninghen broodt en is desen niet genoegh/ op dat een pegelijck van haer een weynigh neme. Een van sijne discipelen/ [namelijck] Andreas/ de broeder Simonis Petri/ sende tot hem/ Hier is een jongheken/ dat vijs ghersten brooden heeft/ ende twee vischkens: maer

wat zijn dese onder so vele? Ende Iesus sende/ Doet de menschen neder sitten: ende daer was veel gras in die plaetse. So saten dan de mannen neder/ ontrent vijs duysent in 't getal. Ende

Iesus nam de brooden/ ende ghedancet hebbende/ deyde hyse den Discipelen/ ende de Discipelen den genen die neder geseten waren: desgelijcks oock van de vischkens/ so vele sy wilden. Ende als sy versadicht waren/ sende hy tot sijne Discipelen/ Vergadert de overgeschotene brocken/ op datter niets verloren en gat. Sy vergaderden se dan/ ende vulden twaelf korven met brocken/ van de vijs gersten brooden/ welcke overgheschoten waren den genen die ghegheten hadden. De menschen dan ghesien hebbende/ het

teeken dat Iesus ghedaen hadde/ senden/ Dese is waerlijck de Propheet/ die in de werelt komen sonde. Iesus dan wetende dat sy souden komen/ ende hem met geweldt nemen/ op dat sy hem koninck maeckte/ ontweect wederom op den bergh/ hy selve alleen.

Ende als het avondt geworden was/ gingen sijne Discipelen af na de zee. Ende in het schip gegaen zijnde/ quamen sy over de zee na Capernaum. Ende het was alreede duyfter geworden/ ende Iesus en was tot haer niet gekomen. Ende de zee ver-

hief

^a Exod. 12.

18.

Heb. 23/5/7.

Num. 28.

36.

Deut. 16/1.

^b Matth.

14/14.

Mar. 6/34.

Luc. 9/13.

^c Reg. 4.

1. Sam. 9/

24.

Luc. 7/16.

Mat. 4/19.

Joan. 4/19.

Matth.

1/23.

Mat. 6/47.

hief haer/overmits daer een groote wint waerde. Ende als sy ont-
trete vijf ende twintigh ofte dertigh stadien ghevaren waren/ sa-
gen sy Iesum wandelende op de Zee/ ende komende by het schip/
ende sy wierden bevreest. Maer hy seide tot haer/Ick ben't/en
zije niet bevreest. Sy hebbē dan hem gewillighlijck in het schip
genomen: ende terstont quam het schip aen het landt / daer sy na
toe voeren. Des anderen daeghs de schare/die aen d'andere zij-
de der zee stondt / siende dat aldaer gheen ander scheepken en was
dan dat eene/daer sijne discipelen ingegaen waren/ende dat Iesus
met sijne discipelen in dat scheepken niet en was ghegaen / maer
[dat] sijne discipelen alleen wech-ghevaren waren: (Doch daer
quamen andere scheepkens van Tiberias na by de plaetse daer
sy het broot ghegeten hadden / als de Heere ghedancckt hadde.)

Doe dan de schare saghe dat Iesus aldaer niet en was/noch sij-
ne discipelen/so gingen sy oock inde schepen/ ende quamen te Ca-
pernaum/soeckende Iesum. En als sy hem ghevonden hadden
over de Zee/seiden sy tot hem/Rabbi/wanneer zijt ghy hier ghe-
komen? Iesus antwoorde haer ende seide / Doorwaert voor-
waer segge ick u/ghy soeckt my/niet om dat ghy teekenen gesien
hebt/maer om dat ghy van de brooden ghegeten hebt/ ende versa-
dighe zijt. ⁸ Werckt niet [om] de spijsse die vergaet / maer [om]
de spijsse die blijft tot in het eeuwighē leven / welke de Sone des
menschen u lieden gheben sal: ⁹ want desen heeft Godt de Vader
verseghelt. Sy seiden dan tot hem/Wat sullen wy doen/op dat
wy de wercken Godts mogen wercken? Iesus antwoorde en
seide tot haer/¹ Dit is het werck Godts/dat ghy geloovet in hem/
dien hy gesonden heeft. Sy seiden dan tot hem/Wat ^k teekenen
doet ghy dan/op dat wy het moghen sien/ende u ghelooben? Wat
werckt ghy? ¹ Onse vaders hebben het Manna ghegeten inde
woestijne: ghelijck geschreven is / ^m Hy gaf haer't broot upt den
hemel te eten. Iesus dan seide tot haer / Doorwaert voorwaer
segge ick u / Moyses en heeft u niet gegeven het broot upt den He-
mel: maer mijn Vader geeft u dat ware broodt upt den Hemel.

Want het broot Godts is hy die upt den Hemel nederdaelt/en
die der werelt het leven gheeft. Sy seiden dan tot hem / Heere
geeft ons altijt dit broot. En Iesus seide tot haer/Ick ben het
broot des levens: ⁿ die tot my komt/en sal eensins hongeren/en

N

die

Joan. 3. 16
ende 4. 14
ende 6. 40. 54
h. March. 3.
17.
ende 17. 3.
Marc. 1. 11.
ende 9. 7.
Luc. 3. 22.
ende 9. 35.
Joan. 1. 33.
ende 5. 37.
ende 8. 18.
1. Petr. 1. 12
i. 1. Joan. 3.
23.
k. Matth. 12. 38.
ende 16. 3.
Marc. 8. 11.
Luc. 11. 29.
1. Cor. 1. 22.
1. Cor. 16. 4.
14.
Juhn. 11. 7.
m. Psal. 78.
24.
1. Cor. 10. 3.
n. Ioh. 5. 1.
Joan. 4. 14.
ende 7. 37.

die in my gheloofst/ en sal nimmermeer doſten. Maer ick hebbe u geſeght/dat ghy my oock geſien hebt/ende ghy en gheloofst niet.

Al wat my de Vader gheeft ſal tot my komen: ende die tot my komt/ en ſal ick gheenſins upwerpen. Want ick ben upt den

Hemel neder-ghedaelt / ^o niet op dat ick mijnen wille ſoude doen/ maer den wille des ghenen die my geſonden heeft. Ende dit is

de wille des Vaders die my gheſonden heeft/ ^p dat al wat hy my gegeven heeft/ ick daer upt niet en verlieſe/maer het ſelve opwecke

ten upter ſten dage. Ende dit is de wille des ghenen die my geſon-

den heeft / ^q dat een regelick die den Sone aenſchouwt / ende in hem geloofst/ het eeuwige leven hebbe: ende ick ſal hem opwecken

ten upter ſten daghe. De Joden dan murmureerden ober hem/ om dat hy geſeght hadde / Ick ben het broodt dat upt den Hemel

neder gedaelt is. Ende ſy ſenden / ^r Is deſe niet Ieſus de ſone

dan / Ick ben upt den Hemel neder gedaelt? Ieſus antwoorde dan / ende ſeyde tot haer / En murmureert niet onder malkande-

ren. ^s Niemande en kan tot my komen / ten zy dat de Vader die my geſonden heeft/ hem trecke: ende ick ſal hem opwecken ten up-

ter ſten daghe. Daer is gheſchreven inde Propheten / ^t Ende ſy ſullen alle van Gode gheleert zyn. Een regelick dan die [het] van

den Vader gehoozt / ende geleert heeft/ die komt tot my. ^v Niet dat pement den Vader gheſien heeft dan die van Godt is: deſe

heeft den Vader geſien. Voorwaer voorwaer ſegge ick u/ ^w die in my geloofst/ heeft het eeuwige leven. Ick ben het broodt des le-

vens. ^x Wie Vaders hebben het Mamma gegheten inde woe- ſijne/ ende ſy zyn geſtorven. Dit is het broodt dat upt den He-

mel nederdaelt/ op dat de menſche daer van ete/ende niet en ſterve. Ick ben dat levende broot / dat upt den Hemel neder-ghedaelt

is: ^y ^z ſo pement van dit broot eet / die ſal inder ewigheyt leven. Ende het broot dat ick geven ſal / is mijn vleech / het welck ick

geven ſal voor het leven der werelt. De Joden dan ſteden on- der malkanderen / ſegghende/ ^b Hoe kan ons deſe [ſijn] vleech te

eten gheven? Ieſus dan ſeyde tot haer / Voorwaer voorwaer ſegge ick u lieden/ten zy dat ghy het vleech des Soons des men-

ſchen etet/ende ſijn bloedt dzincket/ ſo en hebt ghy geen leven in u ſelven. ^c Wie mijn vleech eet/ende mijn bloedt dzinckt/ die heeft

het

o Matth. 26. 39.

Matth. 14. 36.

Luc. 22. 42.

Joan. 5. 30.

1. Joan. 10. 28.

ende 17. 22.

ende 18. 9.

q Joa. 3. 16.

ende 4. 14.

ende 6. 27/54

r Matth. 13. 55.

Matth. 6. 3.

s Luc. 1. 3.

Joan 6. 65.

t Ieſ. 54. 13.

Ier. 31. 33.

Hebr. 8. 10.

ende 10. 16.

v Matth. 11. 27.

Luc. 10. 22.

Joan. 1. 18.

ende 7. 29.

ende 8. 19.

x Joan. 3. 16.

36.

y Cro/16/4

Joan. 11. 7.

Joan. 78/ 24.

Joan/ 11.

167

Hebr/10.5/

o/

Joan/3.9

Joan/3.16.

ide 4. 14/

ide 6. 27/

27

het eeuwige leven: ende ick sal hem opwecken ten yntersten dage.

Want mijn vleesch is waerlick spijs/ende mijn bloedt is waerlick dranck. Die mijn vleesch eet / ende mijn bloedt drinckt / die blijft in my/ ende ick in hem. Gelijckerwijs my de levende Vader ghesonden heeft/ ende ick leve dooz den Vader / [alsoo] die my eet / de selve sal leven dooz my. Dit is het ^d broode dat upt den Hemel neder-gedaelt is. Niet ghelijck uwe Vaders het Manna gegeten hebben/ende zijn gestorven:die dit broot eet sal inder ewighent leven. Dese dingen seyde hy in de Synagoge / leerende te Capernaum. vele dan van sijne Discipelen [dit] hoorrende/ seiden/ Dese reden is harde: wie kan de selve hooren?

Jesus nu wetende hy hem selven dat sijne Discipelen daer over murmureerden / seyde hy tot haer: Erghert u lieden dit?

[Wat soud'et] dan [zijn]/ so ghy den Sone des menschen sagghet opvaren daer hy te vozen was? De Gheest is 't die levendigh maeckt: het vleesch en is niet nut. De woorden die ick tot u spreke zijn geest ende zijn leven. Maer daer zijn sommige van u lieden die niet en gelooven. Want Jesus wist van den beginne wie sy waren die niet en gheloofden/ ende wie hy was die hem verraden soude. Ende hy seyde / Daerom hebbe ick u geseght / dat niemant tot my komen en kan/ 't en zy dat het hem gegheven zy van mijnen Vader. Van doen af ginghen vele sijner Discipelen te rugghe / ende en wandelden niet meer met hem.

Jesus dan seyde tot de twaelve / Wilt ghy lieden oock niet wech gaen? Simon Petrus dan antwoorde hem / Heere / tot wien sullen wy henen gaen? ghy hebt de woorden des ewigen levens: Ende wy hebben geloof ende bekent/ dat ghy zijt de Christus de Sone des levendigen Gods. Jesus antwoorde haer / En hebbe ick niet u twaelve uytercoren / ende een upt u is een duyvel? Ende hy seyde [die van] Judas Simonis Iscariot. Want dese soude hem verraden/ zijnde een van de twaelve.

Het vij. Capittel.

1 Christus verkeert in Galilea. 2 Sijne broeders bemanen hem in Jerusalem op het feest der loof-hutten te trecken. 6 't welck hy dooz dien tijdt weygert. 10 maer volght na eenighe daghen yntlich. 14 Keert in den Tempel/ ende herantwoort sijne leere/ als oock sijn wonderwerk op den Sabbath ghedaen. 25 Verscheyden gheboelen des volcks van hem. 28 Daer doozt in het leeren. 30 daer over sommighe hem soecken te vangen / ende en kunnen niet. 32 De Phariseen ende Oersteren senden hare dienars om hem te vangen. 33 Hy vzevghet de ongeloevige Joden / datse hem niet en sullen vinden. 37 ende hy noodicht tot hem alle bozstige / ende belooft den heylighen Gheest / dien/ die in hem ghelooven. 40 Daer upt verdeelt heyt onder 't volck ontlaet. 45 De dienars komen weder/ sonder Christus ghehanghen te brengen/ ende roemen sijne leere. 47 't welck de Phariseen

d Joa. 3. 13.

e Maer. 16.

19.

Luc. 24/50.

Joan. 3. 13.

Act. 1. 9.

Ephes. 4. 8.

f 2. Cor. 3. 6.

g Joan. 2. 25.

h Joan. 13.

11.

i Joan. 6. 44.

k Act. 2. 5. 20.

l Mat. 16.

16.

Mar. 8. 29.

Luc. 9. 20.

Joan. 11. 27.

m Luc. 5. 12.

Phariseen qualick nenten / sprekende smadelick van Christo ende van het volck. so Nicodemus wederprecht haer doen / waer doot sy ewighigh worden onder malckanderen / ende schepden.

Ende na desen wandelde Iesus in Galilea / want hy en wilde in Judea niet wandelen / om dat de Joden hem sochten te dooden. Ende het feest der Joden / [namelick] de [Roof-] hutten-settinghe / was na hy. So seydten dan sijne broeders tot hem / verreckt van hier / ende gaet henen in Judeam / op dat oock uwe Discipelen uwe wercken mogen aenschouwen / die ghy doet.

Want niemant en doet yet in 't verborghen / ende soeckt selve datmen opentlick van hem spreke. Indien ghy dese dingen doet / soo openbaert u selven aen de werelt. Want oock sijne broeders en geloofden niet in hem. Iesus dan seyde tot haer / Mijnen tijdt en is noch niet hier : maer uwen tijdt is altydt bereydt.

De werelt en kan u lieden niet haten / maer my haet sy / om dat ick vande selve ghetuyghe / dat hare wercken hoos zijn. Gaet ghy lieden op tot dit feest : ick en gae noch niet op tot dit feest / want mijnen tijdt en is noch niet verbult. Ende als hy dese dinghen tot haer gheseght hadde / bleef hy in Galilea. Maer als sijne broeders opgegaen waer / doe ginck hy oock selve op tot het feest / niet opentlick / maer als in 't verborghen. De Joden dan sochten hem in het feest / ende seydten / Waer is hy ? En

de daer was veel gemurmels van hem onder de scharen. Sommighe seydten / Hy is goet : ende andere seydten / Neen : maer hy verleydt de schare. Nochtans en sprack niemant bymoedelick van hem / om de vrees der Joden. Doch als het nu in het midden van het feest was / soo ginck Iesus op in den Tempel / ende leerde. Ende de Joden verwonderden haer / seggende / Hoe weet dese de Schriften / daer hyse niet gheleert en heeft. Iesus antwoorde haer / ende seyde / Mijn leere en is mijne niet / maer des ghenen die my ghesonden heeft. Soo yemant wil des selfs wille doen / die sal van dese leere bekennen / of sy upt Godt is / dan [of] ick van my selven spreke. Die van hem selven spreekt / soeckt sijn engen eere / maer die de eere soeckt des ghenen die hem gesonden heeft / die is waerachtigh / ende gheen ongherechtigheyt en is in hem. En heeft Moyses u niet de Wet ghegheven / ende niemant van u en doet de Wet ? Wat soeckt ghy my te dooden ?

De schare antwoorde ende seyde / Ghy hebt den Dynbel / wie soeckt u te dooden ? Iesus antwoorde ende seyde tot haer / Een werck

werck hebbe ick ghedaen/ ende ghy verwondert u alle. Daerom
 Moyses heeft u lieden de besnijdenisse ghegeven (niet datse upt
 Moysen is/ maer ^p upt den Waderen) ende ghy besnijdt een mensche ^p Gen. 17.
 op den Sabbath. Indien een mensche de besnijdenisse ont-
 fanght op den Sabbath/ op dat de Wet Moyses niet ghebroecken
 en worde/ zist ghy toornigh op my/ dat ick eenen geheelen mensche
 ghesont ghemaect hebbe op den Sabbath? ⁹ En oordeelt niet ⁹ Deut. 1.
 na het aensien/ maer oordeelt een rechteverdighe oordeel. Som-
 nighe dan upt die van Jerusalem seiden/ En is dese niet dien so-
 soecken te dooden? Ende siet hy spreect vrymoedelick / ende
 sy en segghen hem niet. Souden nu wel de Overste waerlick we-
 ten/ dat dese waerlick is de Christus? ¹ Doch desen weten wy ¹ Matth. 13
 van waer hy is: maer de Christus wanneer hy komen sal / so en ⁵⁵
 sal niemant weten van waer hy is. Iesus dan riep inden Tem-
 pel/ leerende en seggende/ Ende ghy kent my/ ende ghy weet van
 waer ick ben: ende ick en ben van my selven niet ghekomen/
 maer hy is waerachtigh die my gesonden heeft/ welken ghy lie-
 den niet en kent. Maer ⁷ ick kenne hem/ want ick ben van hem/
 ende hy heeft my gesonden. ² Sy sochten hem dan te grijpen:
 maer niemant en sloeg de hant aen hem/ want sijne ⁷ upre en was
 noch niet ghekomen. ² Ende vele upt de schare gheloofden in
 hem/ ende seiden/ wanneer de Christus sal ghekomen zijn/ sal hy
 oock meer teekenen doen/ dan die/ welke dese ghedaen heeft?
 De Phariseen hoorde dat de schare dit van hem murmelde: en-
 de de Phariseen ende de Overpriesters sonden dienaren/ op dat sy
 hem grijpen souden. Iesus dan seide tot haer / ² Noch eenen ^a Joa. 8.
 kleppen tijdt ben ick by u / ende ick gae henen tot den ghenen die ^{10/}
 my ghesonden heeft. ^b Ghy sult my soecken/ ende ghy en sult ^b Joa. 8/1
 [my] niet vinden: ende daer ick ben/ en kondt ghy niet komen. ^{ende 13/33.}
 De Joden dan seiden tot malkanderen / Waer sal dese henen
 gaen/ dat wy hem niet en sullen vinden? Sal hy tot de verstroeyde
 Grieken gaen/ ende de Grieken leeren? Wat is dit voor een
 reden/ die hy geseght heeft/ Ghy sult my soecken/ ende en sult [my]
 niet vinden: ende daer ick ben en kondt ghy niet komen? Ende
 op den ² laersten dagh / [zijnde] den grooten [dagh] des feest/
 stont Iesus ende riep/ seggende/ ^d So pemande doxtet/ die kome ^d Joa. 6/
 tot my ende drincke. Die in my gheloofte/ ghelijckerwijs ^e de ^e Ies. 12
 Schrijft

f Ief. 44.3.
Joel 2. 28/
Acto. 2. 17.

g Matth.

31.46.

Mat. 7. 16.

Joan. 6.

14.

h Joan. 4/

43.

i Joan. 1. 47.

k Psal. 132.

11.

l Mich. 5. 1.

Mat. 2. 6.

m Ief. 33.

18.

Joan. 12. 42.

1. Cor. 1. 20/

ende 1. 8/

n Joan. 3. 2/

ende 19. 39/

o Exo. 23. 1.

Leui. 19. 15.

Deut. 1. 17.

ende 17. 8.

ende 19. 15.

Schryft seght / stroomen des levenden waters sullen upt sijnen
buck bloeyen. (Ende dit seyde hy van den Sheest / den welc-
ken ontfanghen souden die in hem ghelooven. Want de heylighe
Geest en was noch niet / overmits Iesus noch niet verheerlicht
en was.) Vele dan upt de schare dese reden hoorende / seiden /
Dese is waerlick de Propheet. Andere seiden / Dese is de
Christus. Ende andere seiden / Sal dan de Christus upt Gali-
lea komen? En seght de Schryft niet / dat de Christus komen
sal upt den zaden Davids / ende van het vleck Bethlehem / daer
David was? Daer wiert dan tweedracht onder de schare / om
sijnene wille. Ende sommige van haer wilden hem grijpen: maer
niemandt en sloegh de handen aen hem. De dienaers dan qua-
men tot de Over-priesters ende Phariseen: ende die seiden tot
haer / Waerom en hebt ghy hem niet ghebracht? De dienaers
antwoordden / Nocht en heeft een mensche alsoo gesproken / gelijk
dese mensche. De Phariseen dan antwoordden haer / Zijt oock
ghyliden verleydt? Heeft niemandt upt de Overste in hem
geloofst / ofte upt de Phariseen? Maer dese schare / die de Wet
niet en weet / is verbloecht. Nicodemus seyde tot haer / welc-
ke des nachts tot hem ghekomen was / zijnde een upt haer /
Goede oock onse Wet den mensche / ten zy datse eerst van
hem gehoord heeft / ende verstaet wat hy doet? Sy antwoor-
den ende seiden tot hem / Zijt ghy oock upt Galilea? Onder-
soeckt ende siet / dat upt Galilea geen Propheet opgestaen en is.
Ende een peghelijck ginck henen na sijn hups.

Het viij. Capittel.

1 Christus leert smorghens vroech in den Tempel. 3 Alwaer de Schryftghelaeerde ende Phariseen
een vrouwe in overspel deonden tot hem brenghen. 7 Doch hy maecht haer in haer boozemen be-
schamte / schryvende op de aerde / ende laet de vrouwe niet een vermaninghe gaen. 12 Leert dat hy
het licht der werelt is. 13 Ende verantwoorde hem teghen de Phariseen / soo met sijn eyghen / als
met sijn Daders ghetuyghnisse. 21 Seght den Joden aen / datse hem te vergheefs soeken sullen /
ende in hare sonden sterben / soose in hem niet en ghelooven. 25 Verklaert wie hy is / ende van wien
hy is ghesonden. 31 Belooft den ghenen die in hem ghelooven keruiffe der waerheyt / ende bylype
van de dienstbaerheyt der sonde. 37 Bewijst dat de ongeloobige Joden haer te onrecht beroenden / dat-
se Abrahams ende Gottes kinderen waren: ende seght haer aen / datse kinderen des Duybels zyn / om
datse sijne begheerten volbringen. 46 Straft haer ongeloofe. 48 Waer ober sy hem booz een Sa-
maritanen schelden / die den Duyvel heeft. 49 Welck hy ontkent ende wederlijche. 56 Ende ghe-
tuygt dat Abraham sijnen dagh gesien heeft / ende dat hy geweest is eer Abraham was. 59 Waerom
se hem willen steenighen.

Mer Iesus ginck na den Olijf-bergh.

Ende des morghens vroech quam hy wederom in den
Tempel / ende alle het volck quam tot hem: ende nedergheseten
zijnde /

zijnde/leerde hy haer. Ende de Schrifgeleerde ende de Phari-
 seen brachten tot hem een vrouwe in overspel gegrepen: Ende
 haer gestelt hebbende in 't midden/sepden sy tot hem/Meester/dese
 vrouwe is op de daet selve gegrepen/overspel begaende. ^a Ende ^a 2. Korr. 10, 10.
Deut. 22, 22
 Moyses heeft ons in de wet geboden/dat de sulcke gesteenicht sul-
 len worden: Ghy dan wat seght ghy? Ende die sepden sy/ hem
 versoeckende/ op dat sy [pet] hadden/ om hem te beschuldighen.
 Maer Iesus nederbuckende/ schreef met den vinger in de aerde.
 Ende als sy hem bleven bragen/rechtde hy hem op/ende sepde
 tot haer/ ^b Die van u lieden sonder sonden is/werpe eerst den steen ^b Deut. 17, 7
 op haer. Ende wederom nederbuckende schreef hy in de aerde.
 Maer sy [dit] hoorende/ en van [hare] conscientie oertughe
 zijnde/gingen upt/d' een nad' ander/beginnende vande oudste tot
 de laetste: ende Iesus wiert alleen gelaten/en de vrouwe in 't mid-
 den staende. Ende Iesus hem oprechtende/ ende niemant sien-
 de dan de vrouwe/sepde tot haer/Vrouwe/waer zijn dese uwe be-
 schuldigers? en heeft u niemant veroordeelt? En sy sepde/Nie-
 mant Heere. Ende Iesus sepde tot haer/ So en veroordeele ick u
 oock niet: gaet henen/ ende ^c en sondicht niet meer. Iesus dan ^c Joan. 8, 14
d. Ies. 42, 16
Joan. 1, 9
ende 9, 5
ende 12, 35
36
 sprack wederom tot haerlieden/ seggende/ ^d Ick ben het licht der
 werelt: die my volghet en sal in de duysternisse niet wandelen/
 maer sal het licht des levens hebben. De Phariseen dan sepden
 tot hem/Ghy getught van u selven: uwe getugenis en is niet
 waerachtigh. Iesus antwoorde/ ende sepde tot haer/ ^e Hoe- ^e Joan. 8, 1
f. Ioh. 8, 31
30
Deut. 17, 1
ende 19, 15
Mat. 18, 1
2. Cor. 13, 1
Hebr. 10, 2
5. Matth. 17, ende 17
Marc. 1, 1
ende 9, 7
Luc. 3, 2
ende 9, 35
Joan. 1, 3
ende 5, 37
ende 6, 27
h. Joan. 16
i. Joan. 1
 wel ick van my selven getuge/so is [nochtans] mijn getugenis
 se waerachtigh: want ick weet van waer ick ghekomen ben/ende
 waer ick henen gae: maer ghyliden en weet niet van waer ick
 kome/ ende waer ick henen gae. Ghy oordeelt na den vleesche/
 ick en oordeele niemant. Ende indien ick oock oordeele/ mijn
 oordeel is waerachtigh: want ick en ben niet alleen/ maer ick
 ende de Vader die my gesonden heeft. ^f Ende daer is oock in u-
 we Wet gheschreben/ dat het ghetugenis van twee menschen
 waerachtigh is. Ick ben 't die van my selven getuge/ende ^g de
 Vader die my gesonden heeft/getught van my. Sy dan sepden
 tot hem/Waer is uwe Vader? Iesus antwoorde/ ^h Ghy en ken-
 net noch my/ noch mijnen Vader: ⁱ indien ghy my kendet/ soo
 soudt ghy oock mijnen Vader kennen. Dese woorden sprack
 Iesus

k Jo. 1. 7. 30

1 Jo. 1. 7. 34

ende 13. 33.

m Jo. 1. 31

31.

Jo. 1. 7.

8.

Rom. 3. 4.

Jo. 1. 15.

5.

Num. 21. 9.

Reg. 18. 4.

Jo. 1. 3. 14.

ide 12. 32.

Jo. 1. 3. 11.

ide 7. 16.

ide 12. 49.

14. 10. 24.

Jo. 1. 14. 10.

ide 16. 32.

Jo. 1. 7. 31.

Rom. 6.

Mat. 5. 1.

Pet. 2. 16.

Mat. 3. 9.

Rom. 6. 10.

Jef. 2. 19.

Rom. 8. 1.

Jo. 1. 3. 11.

ide 7. 16.

ide 12. 49.

ide 14. 10.

Jesús by de Schat-kiste/leerende in den Tempel: ende niemant en greep hem/ Wane sijne upre en was noch niet ghekomen.

Jesús dan sende wederom tot haer/ Ick gae henen/ ende ghy sult my soecken/ ende in utwe sonde sult ghy sterben: daer ick henen gae en kondt ghy-lieden niet komen. De Joden dan senden/ Sal hy oock hem selven dooden/ om dat hy seght/ Daer ick henen gae en kondt ghy-lieden niet komen? Ende hy sende tot haer/ Ghy-lieden zijt van beneden ick ben van boven: ghy zijt upt deser werelt/ ick en ben niet upt dese werelt. Ick hebbe u dan gheseght/ dat ghy in utwe sonden sult sterben. Want indien ghy niet en geloofst dat ick [die] ben/ ghy sult in utwe sonden sterben. Sy sende dan tot hem/ Wie zijt ghy? Ende Jesús sende tot haer/ Dat ick van den beginne u lieden oock segge. Ick hebbe vele dingen van u te seggen/ende te oordeelen: maer die my gesonden heeft is waerachtigh: ende de dingen die ick van hem gehoozt hebbe/deselve spreke ick tot de werelt. Sy en verston den niet dat hy haer van den Vader sprack. Jesús dan sende tot haer/ Wanneer ghy den Sone des menschen sult verhooght hebben/dan sult ghy verstaen dat ick [die] ben/ ende [dat] ick van my selven niets en doe/ maer dese dinghen spreke ick/ ghelijc mijn Vader my geleert heeft. Ende die my gesonden heeft is met my. De Vader en heeft my niet alleen gelaten/want ick alrijt doe/dat hem behagelijc is. Als hy dese dingen sprack/ geloofden vele in hem. Jesús dan sende tot de Joden/die [in] hem geloofden/Indien ghy-lieden in mijn woort blijft/so zijt gy waerlijc mijne discipelen. Ende sult de waerhent verstaen/ ende de waerhent sal u vry maken. Sy antwoorden hem/ Wy zijn Abrahams zaedt/ ende en hebben nont niemant gedient: hoe seght ghy [dan]/ Ghy sult vry worden? Jesús antwoorde haer/ Doozwaer/ voozwaer segghe ick u/ Een neghelijc die de sonde doet/ is een dienstknecht der sonde. Ende de dienstknecht en blijft niet eenwichlijc in het hups: de sone blijft eenwichlijc. Indien dan de Sone u sal vry ghemaect hebben/ so sult ghy waerlijc vry zijn. Ick weet dat ghy Abrahams zaet zijt: maer ghy soeckt my te dooden/ want mijn woort en heeft in u gheen plaetse. Ick spreke dat ick by mijnen Vader ghesien hebbe: ghy doet dan oock/ dat ghy by utwen Vader ghesien hebt.

Sy

⁊ Sy antwoordden ende seyden tot hem / Abraham is onse vader. Iesus seyde tot haer / ^b Indien ghy Abrahams kinderen waert / soo soudt ghy de wercken Abrahams doen. ^{b Rom 2, 28 ende 9, 7.}

Maer nu soeckt ghy my te dooden / een mensche die u de waerheydt gesproken hebbe / welcke ick van Godt gehoozt hebbe. ^{c Joani 17 17.}

Dat en dede Abraham niet. Ghy doet de wercken uwes vaders. Sy seyden dan tot hem / Wy en zijn niet geboren upt hoere: rpe: wy hebben enen Vader / [namelick] Godt. Iesus dan seyde tot haer / Indien Godt uwe vader ware / so soudet ghy my lief hebben: want ick ben van Godt uptghegaen / ende kome [van hem]. ^{d Joani 5 / 43 ende 7, 29.} Want ick en ben oock van my selven niet ghekomen / maer hy heeft my gesonden. Waerom en kent ghy mijne sprake niet? [Het is] om dat ghy mijn woort niet en kondt hoozen.

Ghy zijt upt den vader den Dupvel / ende wilt de begheerten uwes vaders doen. Die was een menschen-moorder van den beginne / ende en is in de waerheyt niet staende ghebleven: want geen waerheyt en is in hem. Wanneer hy de leughen spreekt / soo spreekt hy upt sijn enghen: want hy is een leugenaer / ende de vader der selve [leugen]. Maer my / om dat ick [u] de waerheydt segge / en geloofst ghy niet. Wie van u overtuyght my van sonde? ende indien ick de waerheyt segge / waerom en geloofst ghy my niet? ^{e 1. Joani 3, 8} Die upt Godt is hoozt de woorden Godes: daerom en hoozt ghylieden niet / om dat ghy upt Godt niet en zijt. ^{f Gen. 3, 1. 2. Joani 11, 3. 1. Joani 3, 8. 2. Joani 7, 6.}

De Joden dan antwoordden ende seyden tot hem / En segghen wy niet wel dat ghy een Samaritaen zijt / ^{g Joani 6, 57 ende 10, 20. 27.} ende den Dupvel hebt? Iesus antwoorзде / Ick en hebbe den Dupvel niet / ^{h Joani 4, 6.} maer ick eere mijnen Vader / ende ghy ont-eert my. [Doch] ick en soecke mijne eere niet: daer is een die soeckt ende oordeelt. ^{i Joani 7, 20 ende 10, 20. k Joani 7, 19.}

Voorwaer / voorwaer segghe ick u / ^{l Joani 5 / 24 ende 11 / 27.} soo nemant mijn woort sal bewaert hebben / die en sal den doot niet sien in der ewichheit.

De Joden dan seyden tot hem / Nu bekennen wy dat ghy den Dupvel hebt. Abraham is gestorven / ende de Propheten: ende seght ghy / Soo nemant mijn woort bewaert sal hebben / die en sal den doot niet smaken in der ewichheit? Zijt ghy meerder dan onse vader Abraham / ^{m Hebr. 11.} welcke ghestorven is? ende de Propheten zijn gestorven: wien maect ghy u selven? Iesus antwoorзде / Indien ick my selven eere / soo en is mijne eere niets: mijn Va-

der ist die my eert / welken ghy seght dat uwe Godt is. Ende ghy en kent hem niet / maer ick kenne hem: ende indien ick segghe dat ick hem niet en kenne / so sal ick u lieden gelijk zijn / [dat is] een leugenaer: maer ick kenne hem ende bewaere sijn woort.

n Gen. 17. 17
Luc. 10. 24.
Heb. 11. 13.

Abraham uwe vader heeft niet verheuginghe verlanght / op dat hy mijnen dagh sien soude: ende hy heeft [hem] ghesien / ende is verblijdt geweest. De Joden dan sepden tot hem / Ghy en hebt noch geen vijftich jaren / ende hebt ghy Abraham gesien?

o Luc. 4. 29
Joan. 10.
Mat. 31. 39.
ende 11. 8.

Jesus septe tot haer / Voorwaer / voorwaer segghe ick u / Eer Abraham was / ben ick. Sp namen dan steenen op / dat syse op hem wierpen / Maer Jesus verberghde hem / ende ginck uyt den Tempel / gaende doot het midden van haer: en ginck also voorhy.

Het ix. Capittel.

1 Christus eenen blindt-geborenen syne ooghen mer sliet op eenen Sabbath bestrijcende / ende bekeende hem de ooghen te wassen in 't water Siloam / maecte hem siende. 8 Welck de blinde sijnen ghebueren / van haer ghebraghe zynde / verhaelt. 13 ende woort ghebraght tot de Phariseen / den welken hy 't selve oock verhaelt. 16 Waer oer sy Christus lastern / als eenen verzoeker des Sabbaths / ende twijfelen of dese blindt gheweest was. 18 Ende ontbieden daerom syne ouders / die wel bekennen dat hy blindt ghebozen was / maer woort haer beroepen op hares soons ghetuygenisse. 24 welken sy wedermael roepen ende onderbraghen. 27 Die haer antwoorde / ende uyt die werck des ruyght dat Christus geen sonder / maer uyt Godt is. 34 ende wort daer oer van haer sinadelick uytghehooren. 35 De blinde van Christo naerder onderrecht zynde / gelooft in hem / ende bidt hem act. 40 Christus seght den Phariseen aen / dat sy gheestelick blindt zijn / ende dat sy daerom in de sonde blijven / oen datse sulcks niet en bekenen.

Ende voorhy gaende / sach hy eenen mensche blindt van de gheboorte af: Ende sijne Discipelen vraeghden hem / seggende / Rabbi / wie heeft ghesondicht? dese ofte sijne ouders / dat hy blindt soude gheboeren worden? Jesus antwoorde / Noch dese en heeft gesondicht / noch sijne ouders: maer [dit is geschiet] op dat de wercken Godts in hem souden gheopenbaert worden. Joan. 11. 4. Ick moet wercken de wercken des ghenen die my ghesonden heeft / so langh het dagh is: de nacht komt / wanneer niemant wercken en kan. Soo langhe ick in de werelt ben / soo ben ick het licht der werelt. Dit gheseght hebbende / spooghy op de aerde / ende maecte slijck uyt dat speecksel / ende streck dat slijck op de ooghen des blinden / Ende septe tot hem / Gaet henen / wascht u in het bad water Siloam / ('t welck overgeset wort uytghefonden.) Hy dan ginck henen ende wiesch hem / ende quam siende. De ghebueren dan / ende die hem te voren ghesien hadden dat hy blindt was / sepden / Is dese niet die sat ende bedelde? Andere sepden / Hy ist: ende andere / Hy is hem gelijk. Hy septe / Ick ben 't. Sp dan sepden tot hem / Hoe zijn u de ooghen ghe-

Joan. 4. 26
Luc. 7. 32
Joan. 1. 9
Mat. 28. 12
Mat. 12. 35 / 46
Luc. 13. 4
Mat. 6

Mat. 3. 1

gheopent? Hy antwoorde ende seide / De mensche ghenaemt
 Iesus / maecte slijk ende bescreet mijne ooghen / ende seide tot
 my / Gaet henen aen het badwater Siloam / ende wascht u. En-
 de ick ginck henen / ende wiesch my / ende ick wiert siende. Sy
 dan seiden tot hem / Waer is die? Hy seide / Ick en weet het niet.
 Sy brochten hem tot de Phariseen / hem [namelick] die te vo-
 ren blindt [getweest was]. ^f Ende het was Sabbath / als Iesus ^f Matth. 12.
 het slijk maecte / ende sijne oogen opende. De Phariseen dan ¹ Marc. 12.
 vzaegghden hem oock wederom / hoe hy siende geworden was. En-
 de hy seide tot haer / Hy leide slijk op mijne ooghen / ende ick ²³ Luc. 6.
 wiesch my / ende ick sie. Sommighe dan up de Phariseen se-
 den / Dese mensche en is van Godt niet : want hy en houdt den
 Sabbath niet. Andere seiden / ^g Hoe kan een mensche [die] een ^g Ioan. 3. 2.
 sondaer is / sulcke teeckenendoen? ^h Ende daer was tweedacht ^{ende 9. 33}
 onder haer. Sy seiden wederom tot den blinden : Ghy / wat ^h Ioan. 7. 12
 seght ghy van hem / derwile hy uwe ooghen geopent heeft? Ende ^{ende 10. 19.}
 hy seide / Hy is een Propheet. De Joden dan en geloofde van ⁱ Luc. 7. 16 /
 hem niet dat hy blindt getweest was / ende siende was gheworden / ^{ende 24. 19.}
 tot dat sy geroepen hadden de ouders des genen / die siende gewor- ^{Joan. 4. 19.}
 den was. Ende sy vzaegghden haer / seggende / Is dese uwe sone / ^{ende 6. 14.}
 welcke ghy seght dat blindt geboren is? Hoe siet hy dan nu?
 Sijne ouders antwoordden haer ende seiden / Wy weten dat
 dese onse sone is / ende dat hy blindt geboren is : Maer hoe hy
 nu siet / en weten wy niet : of wie sijne oogen geopent heeft / en we-
 ten wy niet : hy heeft [sijnen] onderdom / vraghet hem selve : hy sal
 van hem selven spreken. Dit seiden sijne ouders / ^k om dat sy ^k Ioan. 7. 13
 de Joden vreesden. ^l Want de Joden hadden alreede te samen ^{ende 12. 42.}
 een besluyt ghemaect / so yemant hem belede Christusum te zijn / ^l Ioan. 12.
 dat die up de Synagoge soude gheworpen worden. ^{42.}
 Daerom seiden sijne ouders / Hy heeft [sijnen] onderdom / vzae-
 get hem selve. Sy dan riepen vooz de tweedemaal den mensche
 die blindt gheweest was / ende seiden tot hem / ^m Geeft Godt de ^m Ios. 7. 15
 eere : wy weten dat dese mensche een sondaer is. Hy dan ant-
 woorde / ende seide / Of hy een sondaer is en weet ick niet : een
 dinc ick weet ick / dat ick blindt was / en nu sie. En sy seiden weder-
 om tot hem / Wat heeft hy u gedaen? hoe heeft hy uwe oogen ge-
 opent? Hy antwoorde haer / Ick hebt u alreede geseght / ende
 ghy

n Job. 15.
29.
ende 28/9.
Jes. 1/15.
Mich. 3/4.

ghy en hebt het niet ghehoort: wat wilt ghy 't wederom hooren? Wilt ghy lieden oock sijne Discipelen worden? Sy gaven hem dan scheld-woorden/ende seyden/Ghy zijt sijn Discipel:maer wy zijn Moyses Discipelen. Wy weten dat Godt tot Moysen ghesproken heeft/maer desen en weten wy niet van waer hy is. De mensche antwoorde/ en seyde tot haer / Hier in is immers [wat] wonders / dat ghy niet en weet van waer hy is / ende [nochtans] heeft hy mijne ooghen geopent. " Ende wy weten dat Godt de sondaers niet en hoozt: maer so remant godvruchtigh is / ende sijnen wille doet/ dien hoozt hy. Van [alle] eenwe en is het niet gehoozt/ dat remant eens blint-geborenen ooghen geopent heeft.

Indien dese van Godt niet en ware / hy en soude niets konnen doen. Sy antwoordden / ende seyden tot hem / Ghy zijt gheheel in sonden geboren/ende leert ghy ons? Ende sy wierpen hem uyt. Iesus hoorde dat sy hem uitgeworpen hadden / ende hem vindende/ seyde hy tot hem/Ghelooft ghy in den Sone Godts?

o Joann/ 4.
26.

p Joann/ 3/
17.
ende 12/47.
1. Matth/
12/12.

Hy antwoorde/ende seyde/Wie is hy Heere/op dat ick in hem mach gheloooven? Ende Iesus seyde tot hem / Ende ghy hebt hem gesien/ ende die met u spreekt/deselve is 't. Ende hy seyde/ Ick gheloove / Heere: ende hy aenbadt hem. Ende Iesus seyde/ Ick ben tot een oordeel in dese werelddt gekomen/ op dat de gene die niet en sien/sien moghen/ende die sien / blindt worden. Ende dit hoorden [eenighe] uyt de Phariseen / die by hem waren / ende seyden tot hem / Zijn wy [dan] oock blinde? Iesus seyde tot haer/ Indien ghy blint waert/so en soudt ghy geen sonde hebben: maer nu segget ghy/Wy sien:so blijft dan uwe sonde.

Het x. Capittel.

1. Door de ghelijckenisse van de eyghenschappen eens gerronnen herders/ bewijst Christus dat hy de ware Herder is van sijne schapen. 7 als oock de ware deure des schaeps-stals. 12 ende geen huere liuch/ 14 Alsoo hy sijn leven gheluydelick stelt voor sijne schapen. 19 waer over de Joden onder malkanden twisten. 22 Christus zijnde te Jerusalem / op her feest van de vernieuwinghe des Tempels/voert van de Joden omringht ende gebraght, of hy de Christus is. 25 twelck hy betuyghet/ende bewijst wt sijne werken. 26 Seght dat sy in hem niet en gelooven/om datse van sijne schapen niet en zyn. 27 Maer dat sijne schapen in hem gheloooven: ende datse van hem ende synen Vader ten ewigen leden belwaert worden. 31 De Joden willen hem strengghen als een lasteraer. 34 Maer in het antwoort hem selben wt de Schrifture / ende met sijne werken/dat hy hem selben niet recht den Sone Godts genaemt heeft. 39 Ende komt uyt hare handen/wijckende nae den Jordaan.

Voorwaer/voorwaer segge ick u lieden/die niet in en gaet door de deure in den stal der schapen / maer van elders inklint/ die is een dief ende moordenaer. Maer die door de deure ingaet/is een herder der schapen. Desen doet de deur-wachter open / en

de de

de de schapen hooren sijne stemme : ende hy roept sijne schapen
hy namen / ende leydtse unt. Ende wanneer hy sijne schapen
uptghedreven heeft / so gaet hy vooz haer henen / ende de schapen
volgen hem / overmits sy sijne stemme kennen. Maer eenen
vreemden en sullen sy geensins volgen / maer sullen van hem vlie-
den : overmits sy de stemme der vrende niet en kennen. Dese
gelijkenisse seyde Iesus tot haer : maer sy en verstonden niet wat
het was / dat hy tot haer sprack. Iesus dan seyde wederom tot
haer / Doozwaer / voozwaer segge ick u / Ick ben de deure der scha-
pen. Alle / soo vele alsser vooz my zijn ghekomen / zijn dieven
ende moozdenaers / maer de schapen en hebben haer niet gehoort.

^a Ick ben de deure : indien yemant dooz my ingaet / die sal be-
houden worden / ende hy sal ingaen ende uptgaen / ende wepde
binden. De dief en komt niet dan op dat hy steele / ende slachte /
ende verderve : Ick ben gekomen op dat sy het leven hebben / ende
overbloedt hebben. ^b Ick ben de goede Herder : de goede Her-
der stelt sijn leven vooz de schapen. ^c Maer de huerlinck / ende
die gheen herder en is / wien de schapen niet eygen en zijn / siet den
wolf komen / ende verlaet de schapen / ende vliedt : ende de wolf
grijptse / ende verstront de schapen. Ende de huerlinck vliedt /
overmits hy een huerlinck is / ende en heeft gheen sorghe vooz de
schapen. Ick ben de goede Herder : ende ^d ick kenne de mijne /
ende worde van de mijne gekent. ^e Gelijckerwijs de Vader my
kent / [alsoo] kenne ick oock den Vader : ende ick stelle mijn leven
vooz de schapen. Ick hebbe noch andere schapen / die van deser
stal niet en zijn : dese moet ick oock toebrenghe : ende sy sullen
mijne stemme hooren / ende het sal worden een kudde / [ende] een
herder. Daerom heeft my de Vader lief / overmits ick s mijn le-
ven aflegghe / op dat ick t selve wederom neme. Niemand en
neemt het selve van my / maer ick legge het van my selven af : ^h ick
hebbe macht het selve af te leggen : ende hebbe macht het selve we-
derom te nemen. Dit ghebodt hebbe ick van mijnen Vader
ontfanghen. ⁱ Daer wierdt dan wederom tweedzacht onder de
Joden / om deser woorden wille. Ende vele van haer seiden
^k Hy heeft den dupbel / ende is uptsinnich : wat hoort ghy hem ?
Andere seiden / dit en zijn gheen woorden eens besetenen : ^l kan
oock de dupbel der blinden ooghen openen ? Ende het was het
feest

^a Joann/14/6^b Ies/40/12^c Ies/34/23^d Ies/13/20^e Ies/1/4^f Ies/11/16^g Ies/2/16^h Ies/19/19ⁱ Ies/27/19^j Ies/10/22^k Ies/6/46^l Ies/7/29^m Ies/32/22ⁿ Ies/53/1^o Ies/2/1^p Ies/7/1^q Ies/9/10^r Ies/7/1^s Ies/48/52^t Ies/40/4^u Ies/94/1^v Ies/146/8

m. 1. Reg. 6/3
Actu. 3/11.
ende 5/12.

a. Joa. 7/36.

o. Joa. 8/47.

p. Joa. 6/39.
ende 17/12.
ende 18/9.

q. Jer. 54/5.
Joan. 3/19.
ende 14/9.
r. Joan. 8.
55.
ende 11/8.

s. Joan. 5/18.

t. Psal. 82/6.

u. Joa. 6/27.
Joa. 5/17.
Joan. 15.
v.

w. Joan. 14.

x. de 17/21.
Luc. 4/29.
Joan. 8/59.
Joa. 1. 24.
de 3/23.

feest der vernieuwinghe des Tempels te Jerusalem / ende het was winter. Ende Jesus wandelde in den Tempel / ^m in het boorhof Salomons. De Joden dan omringhden hem / ende senden tot hem / Hoe langhe houdt ghy onse Ziele op ? indien ghy de Christus zijt / seght het ons vry upt. Jesus antwoorde haer / Ick heb 't u gheseght / ende ghy en gheloofst het niet. ⁿ De wercken die ick doe in den name mijns Vaders / die getungen van my. Maer ghy lieden en geloofst niet / want ghy en zijt niet van mijne schapen / ghelijck ick u gheseght hebbe. ^o Mijne schapen hoozen mijne stemme / ende ick kenne de selve / ende sy volgen my. Ende ick geve haer het eenwighe leven : ^p ende sy en sullen niet verloren gaen in der eeuwichendt / ende niemant en sal de selve upt mijne handt rucken. Mijn Vader diese my ghegheven heeft / is meerder dan alle / ende niemant en kanse rucken upt de handt mijns Vaders. ^q Ick ende de Vader zijn een.

^r De Joden dan namen wederom steenen op / om hem te steenigen. Jesus antwoorde haer / Ick hebbe u vele treflijke wercken ghetoont van mijnen Vader : om welck werck van die steenicht ghy my ? De Joden antwoorden hem / seggende / Wy en steenigen u niet over [eenigh] goet werck / ^s maer over [Godts-] lasteringhe / ende om dat ghy een mensche zijnde u selven Godt maect. Jesus antwoorde haer / En isser niet gheschreven in utwe Wet / ^t Ick hebbe gheseght ghy zijt Goden ? Indien [de wet] die Goden ghenaeemt heeft / tot welcke het woort Godts gheschiet is / ende de Schrift niet en kan gebroken worden : Seght ghy lieden [tot my] / ^u dien de Vader geheplicht ende in de werelde gesonden heeft / ghy lastert [Godt] / om dat ick ^v gesecht hebbe / ick ben Godts Sone ? ^w Indien ick niet en doe de wercken mijns Vaders / so en gheloofst my niet : Maer indien ickse doe / ende so ghy my niet en ghelooft / soo ghelooft de wercken : op dat ghy meught bekenmen ende ghelooven / ^x dat de Vader in my is / ende ick in hem. ^y Sy sochten dan wederom hem te grijpen / ende hy ontginck upt hare handt. Ende hy ginck wederom over den Jordaan / tot de plaetse ^z daer Joannes eerst doopte / ende hy bleef aldaer. Ende vele quamen tot hem ende senden / Joannes dede wel gheen teecken : maer alles wat Joannes van dese seide / was waer. Ende vele ghelooften aldaer in hem.

Het

Het xj. Capittel.

1 Lazarus is krank tot Bethanien/ 3 Waerom de susters aen Christus senden. 7 die na Judea
gaet/ 11 Lazarus sterft onder tusschen. 17 Ende Christus gaet na Bethanien om hem op te wecken.
10 Alsoer hem Martha ontmoet/ met welcke hy spreke hadde opstandinghe haers broeders/ ende
aller gheloobigheit. 28 Ende daer na oock Maria. 35 Christus weent ende komt aen't graf.
39 Daer hem vier daghen begraven. 41 Bidt sinen Vader/ ende weckt hem op. 45 Waer oec
zie in hem ghelooften. 46 ende andere boodschappen het den Ouerpriesters. 47 Welcke daer oer
haren staet vergaderen. 50 waer Caiaphas onwetende propheteert van de bracht des doots Chri-
sti. 53 ende besloten wordt/ datmen hem sal dooden. 54 maer ontwijckt na de stadt Ephraim.
55 Wort op het feest van Pascha gesocht. 57 ende de Ouerpriesters geben een ghebode upt/ datmen
hem sal aenbrenglien.

Ende daer was een seker [man] krank/[ghenaemt] Lazarus/
van Bethanien / npt het vleck Marie ende haers susters
Marthe. (Maria nu was de gene die den Heere gesalft heeft
met salve/ ende sijne voeten afghedrooght heeft met haren hare:
welcker broeder Lazarus krank was.) Sijne susters dan son-
den tot hem/ segghende/ Heere/ siet/ dien ghy lief hebt/is krank.

Ende Iesus [dat] hoorende/seyde/ Dese krankheyt en is niet
tot der dootd / ^b maer ter heerlickheyt Gods: op dat de Sone
Godts door de selve verheerlickt worde. Iesus nu hadde Mar-
tham/ende hare suster/ende Lazarum lief. Als hy dan gehoorc
hadde dat hy krank was / doe bleef hy [noch] twee daghen inde
plaetse daer hy was. Daer na seyde hy voorder tot de Discipe-
len / Laet ons wederom na Judeam gaen. De Discipelen sey-
den tot hem/ Rabbi/ ^c de Joden hebben u nu [onlanghs] gesocht
te steenighen / ende gaet ghy wederom derwaerts? Iesus ant-
woordde/Zijnder niet twaelf upren inden dagh? Indien niemant
in den dagh wandelt/ soo en root hy hem niet: overmits hy het
licht deser werelt siet: Maer indien niemant in der nacht wan-
delt/ soo stoot hy hem: overmits het licht in hem niet en is.

Dit sprack hy: ende daer na seyde hy tot haer: Lazarus onse
vriendt ^d slaept: maer ick gae henen om hem upt den slaep op te
wecken. Sijne Discipelen dan seyden/ Heere / indien hy slaept/
o sal hy ghesont worden. Doch Iesus hadde ghesproken van
ijne doot:maer sy meynden dat hy sprack van de ruste des slaeps.
Doe seyde dan Iesus tot haer vry upt / Lazarus is gestorven:
Ende ick ben blijde om uwent wille / dat ick daer niet gheweest
n hem / op dat ghy gelooven meught:doch laet ons tot hem gaen.
Thomas dan / ghenamt Didymus / sende tot [sijnen] mede-
scipelen/ Laet ons oock gaen/op dat wy niet hem steruen.

Iesus dan gekomen zijnde / vout dat hy nu vier daghen in het
graf

^a Mat. 26/6
Marc. 14/30
Luc. 7/37
Joan. 12/3

^b Joan. 9/3
ende 11/49

^c Joan. 8/59
ende 10/31

^d Mat. 9/2
Marc. 5/39
Luc. 8/52

graf gheweest was. (Bethania nu was na-by Jerusalem/ on-
trent vijftien stadien van[daer]). Ende vele upt den Joden wa-
ren ghekomen tot Martham ende Mariam / op dat sy haer ver-
troosten souden over haren broeder. Martha dan / als sy
hoorde dat Iesus quam / ginck hem te ghemoete: doch Maria
bleef in huys sitten. Soo seyde Martha dan tot Iesum / Hee-
re waert ghy hier gheweest / soo en ware mijn broeder niet ghe-
storven: Maer oock nu weet ick / dat alles wat ghy van Godt
begeeren sult / Godt u het gheven sal. Iesus seyde tot haer/
uw broeder sal weder opstaen. Martha seyde tot hem / Ick

e Dan. 12, 2.

Luc. 14, 14.

Joan. 5, 29.

Joan. 1, 4.

ende 5, 24.

ende 14, 6.

s Joan. 3, 16

36. ende 6, 47

1. Joan. 5, 10

h Joan. 6, 51

i Mat. 16,

16.

Marc. 8, 29.

Luc. 9, 20.

Joan. 6, 69.

weet dat hy opstaen sal in de opstandinghe ten laersten daghe.

Iesus seyde tot haer / Ick ben de opstandinghe ende het le-
ven: s die in my ghelooft sal leven / alwaer hy oock ghestorven:

Ende een peggelijck die leeft / ende in my ghelooft / sal niet ster-
ven inder eeuwigheyt. Ghelooft ghy dat? Sy seyde tot hem /

Jae Heere: ick hebbe geloof / dat ghy zijt de Christus de Son-
Godts / die in de werelt komen soude. Ende dit gheseght heb-

bende / ginck sy henen / ende riep Mariam hare suster hemmelijck
seggende / De Meester is daer / ende hy roept u. Dese als sy

[dat] hoorde / stondt haestelijck op / ende ginck tot hem. (Iesus
nu en was noch in het vleck niet gekomen: maer was in de plaet-

se / daer hem Martha te ghemoet ghekomen was). De Joden
dan die met haer in het huys waren / ende haer vertroosteden

siende Mariam dat sy haestelijck opstondt / ende uytginck / volgh-
den haer / seggende / Sy gaet nae het graf / op dat sy aldaer weene.

Maria dan / als sy quam daer Iesus was / ende hem sagh
viel aen sijne voeten / seggende tot hem / Heere / indien ghy hier

gheweest waert / soo en ware mijn broeder niet ghestorven.

Iesus dan als hy haer sagh weenen / ende de Joden die me-
haer quamen / [oock] weenen / wert hy seer beweeght inden geest /

ende ontroerde hem selven. Ende seyde / Waer hebt ghy hen
geleght? Sy seiden tot hem / Heere / komt ende siet het. Iesus

weende. De Joden dan seiden / Siet hoe lief hy hem hadde.
Ende sommighe upt haer seiden / En konde hy: die de oogert

des blinden geopent heeft / niet maecten dat oock dese niet gestor-
ven en ware? Iesus dan wederom in hem selven seer beweeght

zijnde / quam tot het graf: ende het was een speloncke / ende een
steer

steen was daer op geleght. Iesus seyde/ Neemt den steen wech/
 Martha de suster des gestorvenen seyde tot hem/Heere/ hy rieckt
 nu al/want hy heeft vier dagen [aldaer geleghen]. Iesus seyde
 tot haer/Hebbe ick u niet geseght/dat so ghy geloofst/ghy de heer-
 lickheyt Godts sien sult? Sy namen dan den steen wech/daer
 de gestorvene lagh. Ende Iesus hief de ooghen optwaerts/ ende
 seyde/ Wader ick dancke u dat ghy my gehoort hebt. Doch ick
 wist dat ghy my altydt hoort: ^m maer om der schare wille/ Die ^m Joann. 12.
 rontom staet/hebbe ick [dit] geseght/op dat sy souden ghelooven/
 dat ghy my ghesonden hebt. Ende als hy dit gheseght hadde/
 riep hy met grooter stemme/Lazare komt upt. Ende de gestor-
 vene quam upt/gebonden aen handen ende voeten met graf-doe-
 ken/ ende sijn aenghesicht was omwonden ⁿ met eenen sweet- ⁿ Joann. 20/7
 doeck. Iesus seyde tot haer/ Ontbindt hem/ende laet hem henen
 gaen. Vele dan upt de Joden/die tot Mariam ghekomen wa-
 ren/ ende aenschouwte hadden t ghene Iesus gedaen hadde/ ghe-
 loofden in hem. Maer sommige van haer gingen tot de Phari-
 seen/ende seypden tot haer t ghene Iesus ghedaen hadde. De ^o Psal. 2/2.
 Overpriesters dan ende de Phariseen vergaderden den Raedt/
 ende seypden/ ^p Wat sullen wy doen? want dese mensche doet vele
 teckenē. Indien wy hem also laten [geworben]/sy sullen alle
 in hem gelooven/ ende de Romeynen sullen komen/ende wech ne-
 men beyde onse plaetse ende volck. Ende een upt haer/ [name-
 lick] Cajaphas/die des selven jaers Hoogepriester was/seyde tot
 haer/Ghy en verstaet niets: Noch ghy en ^{bedenckt} niet/ ^q dat ^q Joann. 13.
 het ons nut is/dat een mensche sterue vooz het volck/ ende het ge-
 heele volck niet verloren en gae. Ende dit seyde hy niet upt hem
 selven: maer zijnde Hoogepriester des selven jaers/ propheteerde
 hy/ dat Iesus steruen soude vooz het volck: Ende niet alleen
 vooz dat volck/ maer op dat hy oock de kinderen Godts/die ver-
 strop̃t waren/ tot een soude vergaderen. Van dien dagh dan ^r Ephes. ^{14/15/16.}
 af/raedtslaeghden sy te samen/dat sy hem dooden soudē. Je-
 sus dan en wandelde niet meer bypelic onder de Joden: maer
 ginck van daer na het lande by de woestijne/ na de stadt ghe-
 naemt Ephraim: ende verkeerde aldaer met sijne discipelen.
 Ende het Pascha der Joden was na hy/ ende vele upt dat
 lande ginghen op na Jerusalem vooz het Pascha/ op dat sy haer
 selven

Joan. 7/11. selven reynighden. **Sp** sochten dan Iesum / ende senden on-
der malkanderen / staende inden Tempel / **Wat dunckt u?** [dunckt
u] dat hy niet komen en sal tot het feest? **De Overpriesters;**
nu ende de Phariseen hadden een ghebodt ghegheven / dat soo pe-
mandt wiste waer hy was / hy het soude te kennen gheven / op dat
hy hem mochten vanghen.

Het xij. Capittel.

1 Christus tot Bethanien met Lazaro aen tafel sittende / **3** wordt van Maria ghesalft / **4** waer
over sy van Juda berispt / **7** maer van Christo verdedicht wordt. **9** Vele Joden komen om Iaza-
rum te sien. **10** waerom de Overpriesters hem oock soeken te dooden. **12** Christus rijdt na Jeru-
salem op eenen esel / ende wort van de schare niet blijdschap ende geluckwenschinge als de Coninck Is-
raels ontfangen. **20** Enige Grieken begheeren Iesum te sien / ende sy spreken Philippum daer over
den. **23** waer upt Christus oorsake neemt te handelen van de vrucht sijns doots / doo? de gheluckeuse
van een teelwen-graen. **27** Wort in sijn siele beroert / ende bidt sijnen Vader / ende wort doo? een stem-
me upt den hemel berclaert. **29** Onberecht de schare wederom van de vrucht ende maniere sijns
doots: ende vermaentse in sijn licht te wandelen. **37** De Joden blijven verhaert / gelijck doo? Iesum
was hoofsegh. **42** Doch vele upt de Overste gheloooven in hem / maer derben hem niet belijden.
44 Hy vermaent wederom tot geloofe / ende tot de belijdenisse des selven.

Mat. 26/6
Marc. 14/3
Luc. 7/37
Joan. 11/2

Iesus dan quam ses daghen voo? het Pascha te Bethanien /
daer Lazarus was / die ghestorven was gheweest welcken hy
opgheweekt / hadde upt den dooden. **Sp** bereyden hem dan al-
daer een avondtmael / ende Martha diende: ende Lazarus was
een van de ghene die met hem aensaten. **Maria** dan ghenomen
hebbende een pondt salbe van onvervalschte seer kostelicke Nar-
dus / heeft de voeten Iesu gesalft / ende met haren hare sijne voe-
ten afghedrooght / ende het hups wiert vervult van den reuck der
salbe. **Soo** seyde dan een van sijne Discipelen / [namelick] Ju-
das Simonis Iscariot die hem verraden soude / **Waerom** en
is dese salbe niet verkocht voo? dyn hondert penninghen / ende den
armen ghegheven? **Ende** dit seyde hy / niet om dat hy besorght
was voo? den armen / maer om dat hy een dief was / **ende** hadde
de burse / ende droegh het gene gegeven wiert. **Iesus** dan seyde /
Laet af van haer: **Sy** heeft dit bewaert teghen **den** dagh mijner
begravenisse. **Want** de arme hebt ghy-lieden altydt niet u /
maer my en hebt ghy niet altydt. **Een** groote schare van der
Joden verstont dat hy aldaer was: ende quamen niet alleen om
Iesus wille / maer op dat sy oock Lazarum souden sien / **dien** hy
upt den dooden op-geweekt hadde. **Ende** de Overpriesters be-
raedtslaegghden / dat sy oock Lazarum dooden souden. **Want**
vele van de Joden gingen henen om sijnen **wille** / ende geloofden
in Iesum. **Des** anderen daeghs een groote schare / die tot het
feest ghekomen was / hoorende dat Iesus na Jerusalem quam /
Namen

Mat. 22/3
Marc. 11/8
Luc. 19/36

3 Namen de tacken van palm-boomen/ ende ginghen upt hem te
 gemoete/ ende riepen/ Hosanna/ ^h Gesegent [is] hy die komt inden
 4 name des Heeren/ [hy die is] de Coninck Israëls. Ende Je-
 sus vonden eenen jonghen Ezel/ ende sat daer op: ghelijck geschre-
 5 ven is/ ⁱ En breeft niet ghy dochter Sion: Siet uw' Coninck ⁱ Ies. 62/11.
 skome/sittende op het veulen eener eselinne. Doch dit en verstou-
 den sijne discipelen in't eerste niet: maer als Iesus verheerlickte
 was/ doe wierden sy indachtigh dat dit van hem geschreven was/
 ende [dat] sy hem dit ghedaen hadden. De schare dan die met
 hem was/ getuyghde dat hy Lazarum upt het graf geroepen/ en-
 8 de hem upt den dooden opgheweckt hadde. Daerom ginck oock
 de schare hem te ghemoete/ overmits sy gehoozt hadde/ dat hy dat
 9 teecken ghedaen hadde. De Phariseen dan senden onder mal-
 10 kanderen/ ^k Siet ghy [wel] dat ghy gantsch niet en voordert? siet/ ^k Ioan. 11.
 11 de [gheheele] werelt gaet hem na. Ende daer waren sommighe ⁴⁷
 Griecken upt de ghene ⁱ die op ghekomen waren/ op dat sy op het ⁱ Act. 3/2
 12 ffeest souden aenbidden. Dese dan ginghen tot Philippum/
 13 die van Bethsaida in Galilea was/ ende baden hem segghende/ ^m Ioan. 1.1
 14 Heere/ wy wilden/ Iesum [wel] sien. Philippus quam/ ende sey-
 15 de t' Andree: ende Andreas ende Philippus wederom senden t' Je-
 16 su. Maer Iesus antwoorde haer/ seggende/ De upre is geko-
 17 men / ^o dat de Sone des menschen sal verheerlickt worden. ⁿ Ioan. 13.
 18 Doozwaer/ doozwaer segghe ick u/ ^o Indien het terwen graen ³²
 19 in de aerde niet en vale ende sterft/ soo blijft het selve alleen: maer ^{ende 17.1.}
 20 indien het sterft / soo brenghet het veel vrucht voort. ^o 1. Cor. 15.
 21 Die sijn ³⁶
 22 leven lief heeft sal t selve verliesen: ende die sijn leven haet in de- ^p Matt. 1.
 23 se werelde / sal t selve bewaren tot het eeuwighe leven. ³⁹
 24 Soo ^{ende 16/25}
 25 nemandt my dient / die volghe my: ende ^q daer ick ben / aldaer ^{Marc. 8/3}
 26 sal oock mijn dienaar zijn. Ende soo nemandt my dient/ de Vader ^{Luc. 9/24}
 27 sal hem eeren. ^{ende 17.33}
 28 Nu is mijn ziele ontroert: ende wat sal ick seg- ^q Ioan. 14.
 29 ghen? Vader verlost my upt dese upre. Maer hierom ben ick ^{ende 17/24}
 30 in dese upre ghekomen. Vader/ verheerlickt uwen name. Daer ^{Matt. 2.}
 31 quam dan een stemme upt den hemel / [segghende] / Ende ick ^{37-37/38}
 32 hebbe [hem] verheerlickt / ende ick sal [hem] wederom verheer- ³⁹
 33 licken. De schare dan die daer stonde / ende [die] hoorde / sende ^{Marc. 14}
 34 datter een donderslagh gheschiet was. Andere senden / Een En- ⁴⁴
 35 ghel heeft tot hem ghesproken. Iesus antwoorde ende sey-
 36 de/ ^{Luc. 12/44}
 37 Niet

de/ Niet om mijnent wille is dese stemme gheschiet / maer om u-
 went wille. Nu is het oordeel deser wereldd: nu sal de Over-
 ste deser werelt bukten geworpen worden. Ende ick/ so wan-
 neer ick van der aerde sal verhooght zijn / false alle tot my trec-
 ken. (Ende dit seyde hy / bereeckende hoedanigen doot hy
 herven soude). De schare antwoorde hem/ Wy hebben uyt de-
 Wet ghehoort / dat de Christus blijft inder eeuwigheyt: ende
 hoe seght ghy dat de Sone des menschen moet verhooght wor-
 den? Wie is dese Sone des menschen? Iesus dan seyde tot haer/
 Noch eenen kleynen tijdt is het licht by u lieden: wandelt ter-
 wijle ghy het licht hebt / op dat de duysternisse u niet en bevange.
 Ende die in de duysternisse wandelt / en weet niet waer hy henen
 gaet. Terwijle ghy het licht hebt / gheloofst in het licht / op dat
 ghy kinderen des lichts meught zijn. Dese dingen sprack Iesus:
 ende wech gaende verberghde hy hem van haer. Ende hoe wel-
 by so vele trecken voor haer gedaen hadde / [nochtans] en ghe-
 loofden sy in hem niet: Op dat het woort Esaias des Propheten
 vervult wierde / dat hy ghesproken heeft/ Heere / wie heeft onse
 prediking gelooft? en wien is de arm des Heeren geopenbaert?
 Daerom en konden sy niet gelooven/derwijle Esaias wederom
 gheseghe heeft/ Hy heeft hare oogen verblind/ ende haer herte
 verhardt: op dat sy niet de ooghen niet en sien/ende niet het herte
 [niet] en verstaen/ ende sy bekeert worden/ende ick haer ghene-
 de Dit seyde Esaias / doe hy sijne heerlickheyt sagh / ende van
 hem sprack. Nochtans ghelooften oock selfs vele uyt den O-
 versten in hem: maer om der Phariseen wille en beleden sy 't niet/
 op dat sy uyt de Synagoge niet en souden gheworpen worden.
 Want sy hadden de eere der menschen lief / meer dan de eere
 Godts. Ende Iesus riep/ende seyde/Die in my geloof/en ge-
 looft in my niet/maer in den genen die my gesonden heeft. En
 die my siet / die siet den genen die my gesonden heeft. Ick ben
 een licht in de werelt gekomen/ op dat een iegelijk die in my ghe-
 looft/ in de duysternisse niet en blijve. Ende indien niemant mij-
 ne woorden gehoozt/ende niet geloofst en sal hebben/ick en oordee-
 le hem niet. Want ick en ben niet gekomen op dat ick de wereldd
 oordeele / maer op dat ick de wereldd saligh maecte. Die my
 verwerpt / ende mijne woorden niet en ontfanght / heeft die hem
 oordeelt.

oordeelt: ^m het woordt dat ick ghesproken hebbe/dat sal hem oordeelen ten laetsten daghe. ⁿ Want ick en hebbe uyt my selven niet ghesproken: maer de Vader die my ghesonden heeft/die heeft my een gebode gegeven/ wat ick seggen sal/en wat ick spreke sal. ^o En ick weet dat sijn gebode het eeuwige leven is. Het gene ick dan spreke/dat spreke ick also/gelijck my de Vader geseght heeft.

Het xiiij. Capittel.

¹ Christus van het avontmael opstaende omgordt hem / ende wasscht de voeten sijner Discipelen. ⁶ ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b <

^h Matth. 23/8/10.
¹ Cor. 13/6.
^{ende} 12/3.
^{Phil.} p. 2/11.
^{Galat.} 6/1. ¹

Verstaet ghy wat ick u lieden ghedaen hebbe? ^b Ghy heet my: Meester/en Heere/ende ghy seght wel: want ick ben 't. Indien dan ick/de Heere ende de Meester uwe voeten gewasschen hebbe/soo zijt ghy oock schuldigh malkanders voeten te wasschen.
^k 1. Petr. 2. ¹ Want ick hebbe u een exempel gegeven/op dat ghelijckerwijs ick u gedaen hebbe/ghy-lieden oock doet. Doozwaer/voorzwaer segge ick u / ¹ Een dienstknecht en is niet meerder dan sijn heere/noch een gesante meerder/dan die hem gesonden heeft. Indien ghy dese dingen weet/saligh zijt ghy so ghy de selve doet. Ick en segge niet van u allen: ick weet welcke ick uytverkoren hebbe: maer [dit gheschiet] op dat de Schrijft vervult werde / ^m Die niet my het broot eet/heeft tegen my sijn verffen opgeheven. ⁿ Van nu segghe ick het u lieder/ eer het gheschiet is/op dat wanneer het gheschiet sal zijn/ ghy ghelooven meughe dat ick 't ben. Doozwaer/voorzwaer segge ick u / ^o So ick pement sende/wie [dien] ontfangt/die ontfangt my: ende wie my ontfangt/die ontfangt hem die my ghesonden heeft. ^p Iesus dese dinghen gesegt hebbende/2 wiert ontroert inden geest/ende betuyghde/ende sende/Doozwaer/voorzwaer ick segge u/dat een van u lieden my sal verraden. ^q De Discipelen dan saghen op malkanderen/twijfelerde van wien hy [dat] sende. ^r Ende een van sijne Discipelen was aensittende in den schoot Iesu/welcken Iesus lief hadde. Simon Petrus dan wenckte desen / dat hy braghen soude/wie hy doch ware van welcken hy [dit] sende. Ende dese vallende op de borst Iesu/ sende tot hem/Heere/wie is 't? Iesus antwoorde/dese is 't dien ick de bete/als ickse ingedoopt hebbe/gheven sal: Ende als hy de bete ingedoopt hadde/gaf hy 'se Jude Simonis Iscariot. Ende de na de bete / doe voer de Satan in hem. Iesus dan sende tot hem / Dat ghy doet/doet het haestelick. Ende dit en verstonde niemand der ghene die aensaten / waer toe hy hem [dat] sende.
^{Joan.} 12/6 ¹ Want sommige meyniden / ^r detwijle Judas de bursse hadde/dat hem Iesus sende / koopt 't ghene wy van noode hebben tot het Jeeft: ofte/dat hy den armen wat gheven soude. Hy dan de bete ghenomen hebbende / ginck terstont upt. Ende het was nacht. Als hy dan uptghegaen was/sendde Iesus/ Nu is de Sone des menschen verheerlickt / ende Godt is in hem verheerlickt. Indien Godt in hem verheerlickt is/ so sal oock Godt hem verheerlicken.

licken in hem selven / ende hy sal hem terstont verheerlicken.
 3 Kinderkens / noch eenen kleynen [tijdt] ben ick hy u. ^c Ghy sult
 my soecken / ende ghelijck ick den Joden geseghe hebbe / Daer ick
 henen gae en konde ghy niet komen / [also] segghe ick u lieden nu
 oock. ^v Een nieuwt ghebode ghebe ick u / dat ghy malkanderen
 lief hebt. Gelijck ick u lief gehadt hebbe / dat oock ghy malkande-
 ren lief hebt. ^z Hier aen sullen sy alle bekennen / dat ghy mijne
 Discipelen zijt / so ghy liefde hebt onder malkanderen. Simon
 Petrus seide tot hem / Heere / waer gaet ghy henen ? Jesus ant-
 woorde hem / Daer ick henen gae / en kondt ghy my nu niet vol-
 gen : ^y maer ghy sult my namaels volgen. Petrus seide tot hem /
 Heere / waerom en kan ick u nu niet volgen ? ^z Ick sal mijn leven
 voor u setten. Jesus antwoorde hem / sult ghy u leven voor
 my setten ? ^a Voorwaer / voorwaer segghe ick u / de haen en sal niet
 kraepen / tot dat ghy my dymael verloochent sult hebben.

Het xiiij. Capittel.

¹ Christus verzoekt sijne Discipelen over sijn wech-gaen tot den Vader / dochte hy glick om haer in
 sijn vaders huys woonplaetse te bereyden. ⁵ Verklaert aen Thomas dat hy de wegh / de waerheyt /
 ende 't leven is. ⁷ ende aen Philippus / dat die hem siet den Vader siet. ¹² Belooft haer datse groote
 wonderwerken sullen doen / ende verkrigghen warse in sijnen name bidden sullen. ¹⁶ ende datse den
 Trooster den Heylighen Gheest sullen ontfanghen. ¹⁸ ende geen woesen ghelaten worden. ²¹ Ver-
 maentse tot sijne liefde / ende tot ghehoorsaemheyt sijner geboden / met belofte van sijne ende des Vaders
 bywooninghe. ²⁶ ende dat de Heylighe Geest haer alles sal indachtigh maken. ²⁷ Maer haer sijn
 vrede. ²⁸ Verklaert datse haer behooren te verblijden / dat hy tot den Vader gaet. ³⁰ Toont sijne
 gewilligheyt om den Vader oock in 't tijden te ghehoorsamen.

VW herte en worde niet ontroert : ghy-lieden geloof in Godt /
 gheloof oock in my. In het huys mijns vaders zijn vele
 wooningen : andersins so soude ick het u geseght hebben : ick gae
 henen om u plaetse te berenden. Ende so wanneer ick henen sal
 ghegaen zijn / ende u plaetse sal bereyt hebben / so come ick weder /
 ende sal u tot my nemen / ^a op dat ghy oock zijn meught daer ick
 ben. Ende waer ick henen gae weet ghy / ende den wegh weet
 ghy. Thomas seide tot hem / Heere / wy en weten niet waer ghy
 henen gaet : ende hoe kunnen wy den wegh weten ? Jesus se-
 de tot hem / ^b Ick ben de wegh / ^c ende de waerheyt / ^d ende het le-
 ven. ^e Niemant en komt tot den Vader / dan door my. Indien
 ghy-lieden my ghekent haddet / so soude ghy oock mijnen Vader
 gekent hebben : ende van nu kennet ghy hem / ende hebt hem ge-
 sien. Philippus seide tot hem / Heere / toont ons den Vader / ende
 get is ons ghenoech. Jesus seide tot hem / Ben ick soo langhen
 tijdt met u lieden / ende en hebt ghy my niet ghekent Philippe ?

¶ iij

¶ Die

^a Joann. 12.
26.
ende 17/14.

^b Heb. 9/7
^c Joan. 1/17
^d Joann. 1/4
ende 11/25.
^e Joann. 10/

Die my gesien heeft/die heeft den vader ghesien : ende hoe seghe
 ghy / Toont ons den Vader ? Geloofst ghy niet : dat ick in den
 Vader [ben] / ende de Vader in my is ? ^b De woorden die ick tot
 u-lieden spreke / en spreke ick van my selven niet / ⁱ maer de Vader
 die in my blijft / deselve doet de wercken. Gheloobet my / dat ick
 in den Vader [ben] / ende de Vader in my is / ende indien niet /
 soo gheloobet my / om de wercken selve. ^k Doorwaer / doorwaer
 segge ick u-lieden / die in my geloofst / de wercken die ick doe / sal hy
 oock doen / ende sal meerder doen dan dese. Want ick gae henen
 tot mijnen Vader : ⁱ Ende soo wat ghy begeeren sult in mijnen
 name / dat sal ick doen : op dat de Vader in den Sone verheerlicht
 worde. So ghy niet begeeren sult in mijnen name / ick sal ⁱ
 doen. ^m Indien ghy my lief hebt / soo betwaert mijne gheboden.
 Ende ick sal den Vader bidden / ende hy sal u eenen anderen
 Trooster geven / op dat hy by u blijve inder eeuwigheyt.
 [Namelick] den Geest der waerheyt / welcken de werelt niet en
 kan ontfangen / want sy en siet hem niet / noch en kent hem niet :
 maer ghy kent hem / want hy blijft by u-lieden / ende sal in u zijn.
ⁿ Ick en sal u geen weesen laten : ick come [weder] tot u.

Noch eenen kleynen [tijde] / ende de werelt en sal my niet meer
 sien : maer ghy sult my sien : want ick leve / ende ghy sult leven.

In dien dagh sult ghy bekennen / dat ick in mijnen Vader
 [ben] / ende ghy in my / ende ick in u. Die mijne geboden heeft /
 ende deselve betwaert / die ist die my lief heeft : ende die my lief heeft
 sal van mijnen Vader ghelievet worden : ende ick sal hem lief heb-
 ben / ende ick sal my selven aen hem openbaren. Judas / niet de
 Iscariot / seyde tot hem / Heere wat is het / dat ghy u selven aen
 ons sult openbaren / ende niet aen de werelt ? Jesus antwoorde
 ende seyde tot hem / Soo remant my lief heeft / die sal mijn woort
 bewaren : ende mijn Vader sal hem lief hebben : ende wy sullen tot
 hem komen / ende sullen wooninge by hem maken. Die my niet
 lief en heeft / die en betwaert mijne woorden niet. ^o Ende het woort
 dat ghy-lieden hoorst / en is het mijne niet / maer des Vaders / die
 my gesonden heeft. Dese dingen hebbe ick tot u gesproken / by u
 blyvende. ^p Maer de Trooster de heylighe Gheest / welcken de
 Vader senden sal in mijnen name / ^q die sal u alles leeren / ende sal
 u indachtich maken alles wat ick u gheseght hebbe.

Byde

7 : Vrede late ick u / mijnen vrede gheue ick u : niet gelijckerwijs : ^{1. Psal. 4/7.}
 de werelt [hem] geeft / gheue ick [hem] u. Om herte en worde niet
 ontroert / noch en sy niet vertsaeghe. ^{1. Joa. 14/3.} Ghy hebt ghehoort dat
 ick tot u gheseght hebbe / Ick gae henen / ende kome [weder] tot u.
 Indien ghy my lief haddet / so soude ghy u verblijden / om dat ick
 gheseght hebbe / Ick gae henen tot den Vader : want mijn Vader
 is meerder dan ick. Ende nu hebbe ick het u gheseght eer het ge-
 schiet is / op dat wanneer het gheschiet sal zijn / ghy ghelooben
 meugt. Ick en sal niet meer veel met u spreken : want de ober-
 ste deser werelt komt / ende en heeft aen my niets. Maer op dat
 de werelt wete dat ick den Vader lief hebbe / en also doe gelijcker-
 wijs my de Vader gebode heeft. Staet op / laet ons van hier gaen. <sup>1. Joa. 13.
19. ende 16.4
v. Joa. 12.
31. ende 16.
11.
Ghes. 2/26
x. Joa. 10.
18.
Heb. 10. 5.</sup>

Het xv. Capittel.

1 Christus vergelijckt hem selven by eenen Wijnstock / ende sijne Discipelen by de rancken / die in
 hem blijvende / door hem vele vruchten voortbrengen. 9 Betuyghe van sijne bysondere liefde teghen
 haer / ende vermaentse tot onderhoudinghe sijner gheboden / ende onderlinghe liefde. 13 Welcke sijne
 liefde hy daer mede betoont / dat hy sijn leven door haer stelt. 14 Ende haer sijne vrienden ende wyl-
 derhoere noemt. 18 Troost se teghen den haer der werelt met sijn eygen exempel. 22 Toont dat
 door sijn woort ende werken den Joden alle voortwendinghe van onschult benomen is. 26 Ende
 dat den Heiligen Gheest van hem sal ghetuyghen / ende sy Apostelen mede.

Ick ben de ware wijn-stock / ende mijn Vader is de landt-man.

Alle rancke die in my geen vrucht en draeght / die neemt hy ^{a. Matth. 15/13.}
 werch : ende alle die vrucht draeght / die repnighet hy / op dat sy
 meer vrucht drage. ^{b. Joa. 13. 10.} Ghy-lieden zijt nu repn / om het woort dat
 ick tot u ghesproken hebbe. Blijvet in my / ende ick in u. Gelij-
 kerwijs de rancke geen vrucht en kan dragen van haer selven / so
 sy niet in de wijnstock en blijft : also oock ghy niet / so ghy in my
 niet en blijft. Ick ben de wijnstock / [ende] ghy de rancken :
 die in my blijft / ende ick in hem / die draecht veel vrucht : want son-
 der my / en konde ghy niets doen. ^{c. Ghes. 17. 2. Ec.} So pemaent in my niet en
 blijft / ^{d. Matth. 10.} die is byten geworpen / gelijckerwijs de rancke / ende is
 verdozvet : ende men vergadert deselve / ende men werptse in 't vuer /
 ende sy worden verbrandt. <sup>e. Coloss. 1. 23
e. Jer. 29. 17
f. Matth. 7/7
ende 21. 22.
g. Marc. 11. 2.
Luc. 11. 9.
Joa. 14. 13
ende 16. 24.
Jacob. 1. 5.
1. Joa. 3/22
ende 5. 14.
f. Joa. 14.
11. 15. 21. 23
g. Joa. 5. 3</sup> Indien ghy in my blijft / ende mij-
 ne woorden in u blijven / so wat ghy wilt / sult ghy begeeren / en-
 de het sal u gheschieden. Hier in is mijn Vader verheerlijckt / dat
 hy veel vrucht draeght : ende ghy sult mijne discipelen zijn.

Gelijckerwijs de Vader my lief gehad heeft / hebbe ick oock u
 lief gehad : blijft in dese mijne liefde. ^{1. Joa. 14. 11. 15. 21. 23} Indien ghy mijne gebo-
 den bewaert / so sult ghy in mijne liefde blijven : gelijckerwijs ick
 de geboden mijns Vaders bewaert hebbe / en blijve in sijne liefde.

G u

Dese

8. Heb. 19. 18.
 9. Mat. 22. 39.
 10. Joa. 13. 24.
 11. Ephes. 5. 2.
 12. 1. Thes. 4. 9.
 13. 1. Petr. 4. 8.
 14. 1. Joa. 3. 23.
 15. ende 4. 21.
 16. h. Rom. 5. 7.
 17. Ephes. 5. 2.
 18. 1. Joa. 3. 16.
 19. 1. Matt. 12.
 20. 30.
 21. 2. Cor. 5. 16.
 22. Galat. 5. 6.
 23. ende 6. 15.
 24. Coloss. 3. 11.
 25. 1. Joa. 8. 20.
 26. 1. Joa. 10. 13.
 27. Ephes. 1. 4.
 28. 1. Matth. 28. 19.
 29. 1. Marc. 16.
 30. 15.
 31. Coloss. 1. 6.
 32. 1. Joa. 3.
 33. 13.
 34. 1. Joa. 17.
 35. 1.
 36. Galat. 1. 10.
 37. 1. Matth. 9. 24.
 38. Luc. 6. 40.
 39. 1. Joa. 13. 16.
 40. 1. Matth. 4. 9.
 41. 1. Joa. 16. 2.
 42. 1. Matth. 10.
 43. Rom. 16. 3.
 44. Rom. 4. 15.
 45. 1. de 5. 20.

Dese dingē hebbe ick tot u gesproken / op dat mijne blijdschap in u blijve / ende uwe blijdschap vervult werde. Dit is mijn gebodt / dat ghy malkanderen lief hebt / gelijckerwijs ick u lief gehad hebbe. ^b Niemandt en heeft meerder liefde als dese / dat niemant sijn levens sette voor sijne vrienden.

Ghy zijt mijne vrienden / so ghy doet wat ick u ghebiede. Ick en heete u niet meer dienſt-knechten : want de dienſt-knecht en weet niet wat sijn heere doet : maer ick hebbe u vrienden genoemd / want al wat ick van mijnen Vader gehoorz hebbe / dat hebbe ick u bekent gemaect.

¹ Ghy en hebt my niet upverkozen / maer ick hebbe u upverkozen / ende ick hebbe u gestelt dat ghy soudt henen gaen ende vrucht dragen / ende dat uwe vrucht blijve : op dat soo wat ghy van den Vader begheeren sult in mijnen name / hy u dat ghebe.

Dit ghebiede ick u / op dat ghy malkanderen lief hebt.

^a Indien u de werelt haet / so weet dat sy my eer dan u ghehaet heeft. ^o Indien ghy van de werelt waert / so soude de werelt het

hare lief hebben : Doch om dat ghy van de werelt niet en zijt / maer ick u upt de werelt hebbe upverkoren / daerom haet u de werelt. Gedenckt des woorts dat ick u gheseght hebbe / ^p Een

dienſt-knecht en is niet meerder dan sijn heere. ^q Indien sy my vervolghen hebben / sy sullen oock u vervolghen : indien sy mijn woort bewaert hebben / sy sullen oock het uwe bewaren.

^r Maer alle dese dingen sullen sy doen om mijns naems wille / om dat sy hem niet en kennen die my ghesonden heeft. ^s Indien ick niet

ghgekomen en ware / ende tot haer ghesproken en hadde / sy en hadden gheen sonde : maer nu en hebben sy gheen voorwendſel voor hare sonde. Die my haet / die haet oock mijnen Vader.

^t Indien ick de werken onder haer niet en hadde ghebaen / die niemandt anders gedaen en heeft / sy en hadden geen sonde : maer nu hebben syse gesien : ende beyde my ende mijnen Vader gehaet.

^u Maer dit geschiet op dat het woort vervult worde / dat in hare Wet gheschreven is / ^v Sy hebben my sonder oorzaecke gehaet.

^x Maer wanneer de Trooster sal gekomen zijn / dien ick u senden sal van den Vader / [nannelick] de Geest der waerheyt / die van den Vader uptgaet / die sal van my ghetungen. Ende ghy sult oock getungen / want ghy zijt van den beginne met my geweest.

Het

Het xvj. Capittel.

¹ Christus voorspelt synen Discipelen / datse sullen vervolgt worden. ⁵ Ende vertroost haer met de belofte des heylighen Geestes / die de werelt sal overrungen van sonde / gherechticheyde / ende oordeel. ¹² Ende haer in alle waerheyt leyden. ¹⁶ Verklaert dat hy haest van haer wechgenomen / doch wederom eenen kleynen tijt sal ghesien worden. ²⁰ ende dat hare droefheyt haest in blijdschap sal verandert worden ghelijck de twee van een vrouwe alse ghebaert heeft. ²³ Vermoent haer in synen name te bidden / niet belofte van verhoort te sullen worden. ²⁸ Ende verklaert hy uyt / sonder gheijckenisse / dat hy de werelt verlaet. ²⁹ Welck de Discipelen verstaen / ende worden in haer geloeve verstercht. ³¹ Hy waer schouwt haer / datse verstroont sullen worden : ende belooft haer sinen brede.

Dese dingen hebbe ick tot u gesproken / op dat ghy niet gert en wort. ^a Sy sullen u uyt de Synagoghen werpen: ^a Joann. 9/21. ja de uyze komt / dat een neghelick die u sal dooden / sal meynen ^{34.} ende 12. 42. Gode eenen dienst te doen. ^b Ende Dese dingen sullen sy u doen / ^b Joann. 13. om dat sy den Vader niet gekent en hebben / nochte my. ^c Maer ^{21.} dese dinghen hebbe ick tot u ghesproken / op dat wanneer de uyze ^{1. Cor. 2/8.} sal ghekomen zijn / ghy der selver meught ghedercken dat ickse u ^c Joann. 13. geseght hebbe : doch dese dinghen en hebbe ick u van 't begin niet ^{19.} gheseght / om dat ick hy u lieden was. Ende nu gae ick henen ^{ende 14/29.} tot den ghenen die my ghesonden heeft / ende niemant van u en vzaeght my / Waer gaet ghy henen? Maer om dat ick dese dinghen tot u ghesproken hebbe / so heeft de droefheyt uwt herte vervult. Doch ick segghe u de waerheyt / het is u nut dat ick wech gae : want indien ick niet wech en gae / so en sal de Trooster tot u niet komen : ^d maer indien ick henen gae / so sal ick hem tot u senden. ^d Luc. 24/49. Ende die ghekomen zijnde / sal de werelt overrungen van ^{Joann. 14/26.} sonde / ende van gherechticheyde / ende van oordeel. Van sonde / ^{ende 15/26.} om dat sy in my niet en gelooven : En van gerechtigheyt / om dat ick tot mijnen Vader henen gae / en ghy en sult my niet meer sien : Ende van oordeel / om dat de Overste deser werelt geoordeelt ^e Joann. 12. is. ^{31.} Noch vele dingen hebbe ick u te segge / doch ghy en kont die ^{ende 14/30.} mi niet draghen. Maer wanneer die sal gekomen zijn / [name- ^{Ephef. 2. 22.} lick] de Geest der waerheyt / ^{Coloff. 2/19.} hy sal u in alle de waerheyt leyden. ^f Joann. 14. ^{26.} Want hy en sal van hem selven niet spreken / maer so wat hy sal ^g Joann. 12. gehoozt hebben / sal hy spreken / ende de toekomende dingen sal hy ^{49.} verkondigen. Die sal my verheerlicken : want hy sal 't uyt het mijne nemen / ende sal 't u verkondigen. ^h Al wat de Vader heeft / ^h Joann. 17/ ^{10.} o mijne : daeromme hebbe ick gheseght / dat hy 't uyt het mijne sal nemen / ende u verkondigen. ⁱ Eenem kleynen [tijdt] ende ghy en ⁱ Joann. 7/33. sult my niet sien : en wederom / eenem kleynen [tijdt] ende ghy sult my sien / want ick gae henen tot den Vader. [Sonmige] dan uyt sijne

zijne discipelen seiden tot malkanderen / Wat is dit dat hy tot ons seght / Eenen kleynen [tijdt] / ende ghy en sult my niet sien: ende wederom / eenen kleynen [tijdt] / ende ghy sult my sien: ende / Want ick gae henen tot den Vader? Sy seiden dan: Wat is dit dat hy seght / Eenen kleynen [tijdt]? Wy en weten niet wat hy seght. Iesus dan bekende dat sy hem wilden vraghen / ende sende tot haer / Vraeght ghy daer van onder malkanderen / dat ick geseght hebbe / Eenen kleynen [tijdt] / ende ghy en sult my niet sien: ende wederom / eenen kleynen [tijdt] / ende ghy sult my sien?

Doozwaer / voozwaer ick segghe u / dat ghy sult sehzen / en: klaeghlijck weenen / maer de werelt sal haer verblijden: ende ghy sult bedroeft zijn / maer uwe droefheyt sal tot blijdschap worden.

1. Ies. 26.
17.

1. Een vrouwe wanneer sy baert / heeft droefheyt / dewijle hare uyre gekomen is: maer wanneer sy het kindeken gebaert heeft / so en gedenckt sy de benaetheyt niet meer / om de blijdschap dat een mensche ter werelt ghebozen is. Ende ghy dan hebt nu wel droefheyt / maer ick sal u wederom sien / ende uw herte sal hem verblijden / ende niemandt en sal uwe blijdschap van u wech nemen. Ende in dien dagh en sult ghy my niets vragen. 2. Dooz-

1. Ioan. 20
20.

1. Jerem.
29. 12.

Matth. 7. 7.

ende 21. 22.

Matth. 11.

24.

Luc. 11. 9.

Ioan. 14. 13.

ende 15. 7.

Jacob. 1. 5.

1. Ioan. 3. 22.

ende 5. 14.

waer voozwaer ick segge u / al wat ghy den Vader sult bidden in mijnen name / [dat] sal hy u geven. Tot noch toe en hebt ghy niet ghebeden in mijnen name: bidt ende ghy sult ontfanghen / op dat uwe blijdschap verbult sy. Dese dinghen hebbe ick dooz ghelijckenissen tot u ghesproken: maer de uyre komt / dat ick niet meer dooz gelijckenisse tot u spreken en sal / maer sal u vry upt van den Vader verkondigen. In dien dagh sult ghy in mijnen name bidden / ende ick en segge u niet dat ick den Vader vooz u bidden sal. Want de Vader selve heeft u lief / dewijle ghy my lief

1. Ioan. 17.

1. Ioan. 13. 3

1. Ioan. 21.

7.

Zach. 13. 7

Mat. 26. 31.

Matth. 14.

7.

gehadt hebt / ende hebt geloofd dat ick van Godt ben uptgegaen. 3. Ick ben van den Vader uptgegaen / ende ben in de werelt gekomen: wederom verlate ick de werelt / ende gae henen tot den Vader. Zijne discipelen seiden tot hem / Siet / nu spreect ghy vry upt / ende en segt geen gelijckenisse. Nu weten wy dat ghy alle dingen weet / en ghy en hebt niet van noode dat u remant vrage. Hierom gelooven wy dat ghy van Godt uptgegaen zijt. Iesus antwoorde haer / Geloofst ghy nu? 4. Siet / de uyre komt / ende is nu gekomen / dat ghy sult verstroyt wordē / eē pegelick na het sijne / ende

ende ghy my alleen sult laten. Ende [nochtans] en ben ick niet alleen: want de Vader is met my. Dese dinghen hebbe ick tot u ghesproken / op dat ghy in my vrede hebber. In de werelt sult ghy verdrukkinghe hebben: maer hebbet goeden moedt / ick hebbe de werelt overwonnen.

Het xvij. Capittel.

1 Christus als onse Hooghepriester hem bereydende tot sijn lyden ende sterften / bidt synen Vader dat hy hem verheerlicht om het eeuwighe leven te gheben die hem heimen. 4 Verhaelt hoe getrouweliken hy hem met wat vreucht hy 't werck / dat hem opgeleght was / heeft volbracht. 9 Bidt voer sijnne Apostelen / datse de Vader bewaere in eenicheit der liefde. 15 Van den boosen. 17 ende heylige in sijnne waerheit. 20 Bidt oock voer alle die voer haer woort in hem sullen ghelooften. 21 Datse moghen eenich zyn. 24 Ende by hem zyn daer hy is / om sijnne heerlickheyt te aenschouwen.

Dat heeft Iesus ghesproken / ende hy hief sijnne ooghen op na den hemel / ende seide / Vader / ^a de uyze is gekomen / verheerlicht utwen Sone / op dat oock utw' Sone u verheerlicke. ^b Geijckerwijs ghy hem macht gegeven hebt over alle vleesch / op dat al wat ghy hem gegeven hebt / hy haer het eeuwighe leven geve. Ende ^c dit is het eeuwighe leven / dat sy u kennen den eenighen vaerachtigen Godt ende Iesum Christum / dien ghy ghesonden hebt. ^d Ick hebbe u verheerlicht op der aerden: ick hebbe volpndicht het werck / dat ghy my ghegheven hebt om te doen. Ende nu verheerlicht my ghy Vader by u selven / met de heerlickheyt / ^e die ick by u hadde / eer de werelt was. Ick hebbe uwen naem geopenbaert den menschen / die ghy my uyt de werelt gegeven hebt. Sy waren utwe / ende ghy hebt my de selve ghegeuen / ende sy hebben utw' woort bewaert. Nu hebben sy bekent dat alles / wat ghy my gegheven hebt van u is. Want de woort die ghy my gegeven hebt / hebbe ick haer gegeven / en sy hebben se ontfangen / ^f ende sy hebben waerlijck bekent / dat ick van u uytgegaen ben / ende hebben geloof / dat ghy my gesonden hebt. Ick bidde voer haer: ick en bidde niet voer de werelt / maer voer die gene die ghy my gegeven hebt / want sy zyn utwe. Ende ^g al met mijne is utwe / ende het utwe is mijne: ende ick ben in haer verheerlicht. Ende ick en ben niet meer in de werelt / maer dese zyn in de werelt / Ende ick kome tot u. Heylige Vader / bewaertse in uwen name / die ghy my gegeven hebt / op dat sy een zyn / ghelijck als wy. ^h Doe ick met haer in de werelt was / bewaerde ickse in uwen name. ⁱ Die ghy my gegeven hebt / hebbe ick bewaert / ende niemant uyt haer en is verlozen gegaen / dan de sone der verderf. ^k Giffe / op dat de Schrift vervult worde. Maer nu kome ick tot u / ende

1 Ioa. 8. 29.
ende 14. 10.
1 Ies. 9. 5.
Ioa. 14. 27.
Rom. 5. 1.
Ephes. 2. 13.
Coloss. 1. 10.

^a Ioa. 12.
23. ende 13.
32.
^b Psal. 8. 7.
Mat. 11. 27.
ende 5. 8.
ende 28. 18.
Luc. 10. 22.
Ioa. 3. 37.
ende 5. 27.
1. Cor. 15. 25.
Philipp. 2. 10.
Heb. 2. 8.
^c Ies. 53. 11.
Jer. 9. 23.
^d Ioa. 13.
32.
ende 14. 13.
^e Ioa. 4. 34.
ende 19. 35.
^f Ioa. 1. 1. 1.
ende 10. 20.
ende 14. 9.
^g Ioa. 16.
27.

^h Ioa. 10.
15.

ⁱ Ioa. 6. 30.
ende 10. 11.
28. ende 18.
^k Ies. 8. 14.
Men. 2. 13.

u/ ende spreke dit in de werelt/ op dat sy mijne blijdschap vervul
mogen hebben in haer selven. Ick hebbe haer uwe woort gege
ben/ ende de werelt heeft se gehaet/ om dat sy van de werelt niet
en zijn/ ghelijck als ick van de werelt niet en ben. Ick en bidde
niet dat ghy haer upt de werelt wech neemt/ maer dat ghy haer
bewaert van den boosen. Sy en zijn niet van de werelt/ ghelijck
kerwijs ick van de werelt niet en ben. Heplighese in uwe waer
hendt: uwe woort is de waerhendt. Gelijckerwijs ghy mi
gesonden hebt in de werelt/ [also] hebbe ick haer oock in de were
gesonden. Ende ick heplige mi selven voor haer/ op dat oock
sy gheheplight mogen zijn in waerheyt. Ende ick en bidde niet
alleen voor dese/ maer oock voor de ghene die door haer woort
mi gelooven sullen. Op dat sy alle een zijn/ gelijckerwijs ghy
Dader in mi/ ende ick in u/ dat oock sy in ons een zijn: op dat
werelt gheloove dat ghy mi ghesonden hebt. Ende ick hebbe
haer de heerlickheyt gegeven/ die ghy mi gegeven hebt/ op dat
een zijn/ ghelijck als wy een zijn. Ick in haer/ ende ghy in mi
op dat sy volmaectt zijn in een/ ende op dat de werelt bekenne/ de
ghy mi gesonden hebt/ ende haer lief gehadt hebt: gelijck ghy mi
lief gehadt hebt. Dader/ ick wil dat daer ick ben/ oock die
mi zijn die ghy mi ghegeven hebt: op dat sy mijne heerlickheyt
moghen aenschouwen/ die ghy mi gegeven hebt/ want ghy he
mi lief gehadt/ voor de grontlegginghe der werelt.
Rechtveerdighe Dader/ de werelt en heeft u niet gekent: ma
ick hebbe u ghekent/ ende dese hebben bekennt/ dat ghy mi geson
den hebt. Ende ick hebbe haer uwen name bekennt ghemaect
ende sal hem bekennt maken: op dat de liefde daer mede ghy mi
lief gehadt hebt in haer sy/ ende ick in haer.

Her xvij. Capittel.

1 Christus gaet met zijne discipelen in eenen hof. 2 Alwaer Judas komt met de vende/ om hem
hanghen. 4 Welcke vende op Christi aensyake ter aerden valt. 10 Petrus houwt Mathias
voor af/ waer over hem Christus bestraft. 13 Christus wort ghehanghen ende eerst tot Anias/ en
dan daer tot Cayaphas gebracht. 15 Wort van Petro gevolgt/ ende daer na verloocht. 19 I
Cayaphas onderzocht/ over zijne Discipelen ende leere. 22 Van een der dienaren geslaght
welcken hy daer over bestraft. 25 Wort van Petro noch tweemaal verloocht. 28 Voor Pilat
in 't Rieht-huyse gebracht/ die nae zijne beschuldinge zocht/ ende hem het oordeel der Joden
overgeven. 33 Wort van Pilato onderzocht na zijn Coninckrijck/ welcke hy veruyghet van t
werelt niet te zijn. 38 Pilatus verclaert hem onschuldigh/ ende wil hem los laten. 40 Maer
Joden begheeren Barabbam.
21. Sam. 15. Iesus die gheseght hebbende ginck upt met sijne Discipelen
22. Matth. 26. I over de beke Sedron/ daer een hof was/ in welcken hy gin
23. Luc. 22. 39. en

ende sijne Discipelen. Ende Judas / die hem verriet / wist oock
 die plaetse / derwijle Iesus aldaer dickwils vergadert was geweest
 met sijne Discipelen. ^b Judas dan genomen hebbende de bende ^b Matt. 26,
 krijghs-knechten / ende [eenige] dienaers vande Overpriesters ^{47.}
 ende Phariseen / quam aldaer met lanternen / ende sackelen / ende ^{Marc. 14,}
 wapenen. Iesus dan wetende alles wat over hem komen sou- ^{43.}
 de / ginck upt / ende seide tot haer / Wien soeckt ghy? ^{Luc. 22, 47}

Op antwoorden hem / Iesum den Nazarener. Iesus sende tot
 haer / Ick ben 't. Ende Judas die hem verriet / stont oock by haer.
 Als hy dan tot haer seide / Ick ben 't / gingen sy achterwaerts /
 ende vielen ter aerde. Hy vraeghde haer dan wederom / Wien
 soeckt ghy? ende sy seiden / Iesum den Nazarener.

Iesus antwoorde / Ick hebbe u geseght dat ick 't ben. Indien
 ghy dan my soeckt / so laet dese henen gaen. Op dat het woordt
 vervult soude worden / dat hy gheseght hadde : ^c upt de ghene die ^c Joan. 6, 39
 ghy my gegheven hebt / en hebbe ick niemant verlozen. ^d Si- ^{ende 10, 28.}
 mon Petrus dan hebbende een sweert / troeck 't selve [upt] / ende ^{ende 17, 12.}
 loegh des Hoogen-Priesters dienstknecht / ende hiewt sijne rech- ^d Matt. 26,
 ter oore af. Ende de name des dienstknechts was Malchus. ^{51.}
^{Marc. 14, 47}
^{Luc. 22, 50.}

Iesus dan sende tot Petrum / Steeckt nu sweert in de schree-
 ke. Den dyinck-beker die my de Vader gegeven heeft / sal ick dien ^e Matth-
 niet dyincken? De bende dan / ende de Overste ober dupsent / ende ^{20, 22.}
 die dienaers der Joden namen Iesum gesamenlick / ende bonden ^{ende 26, 39.}
 hem / ^f Ende leydden hem henen / eerst tot ^f Annam : want hy ^f Matth. 1
 was des wijs vader van Cajaphas : welke des selven jaers ^{26, 57.}
 Hooge-priester was. ^g Cajaphas nu was de gene die den Ho- ^g Marc. 14,
 en gheraden hadde / dat het nut was dat een mensche voor het ^{33.}
 volck storve. ^h Ende Simon Petrus volghde Iesum / ende een ^h Luc. 22, 54.
 ander discipel. Dese discipel nu was den Hoogen-priester bekend / ^g Luc. 3, 20.
 ende ginck met Iesu indes Hoogen-priesters sale. Ende Pe- ^h Joan. 11,
 trus stont byntē aen de deure. De ander discipel dan / die den Hoo- ^{50.}
 gen-priester bekend was / ginck upt / ende sprack met de deur- ⁱ Matth. 26
 waerster / ende bracht Petrum in. De dienstmaeght dan die de- ^{51.}
 tur-waerster was / seide tot Petrum / En zijt oock ghy niet upt ^g Marc. 14,
 ediscipelen van desen mensche? Hy seide / Ick en ben niet. ^{54.}
^{Luc. 22, 54.}

Ende de dienstknechten ende de dienaers stonden / hebbende
 en kool-byer ghemaect / om dat het koudt was / ende warmden
 haer.

haer. ¹ Petrus stont by haer ende warmde hem. De Hooghe-
priester dan vraeghde Iesum van sijne discipelen/ ende van sijne
leere. Iesus antwoorde hem / ¹ Ick hebbe byn upt ghesproken
tot de werelt: ick hebbe alle tijde geleert in de Synagoge ende in
den Tempel/ daer de Joden van alle plaetsen t' samen komen: en-
de in't verborghen en hebbe ick niets ghesproken. Wat onder-
vraeght ghy my? ondervraegt de gene die t' gehoozt hebben/ wa-
ick tot haer gesproken hebbe: siet/dese weten wat ick gesecht heb-
be. Ende als hy dit seude/ een van de dienaren die daer by stont,
gaf Iesu eenen kinneback-slagh/ seggende/ Antwoordt ghy al-
so den Hoogen-priester? Iesus antwoorde hem / Indien ick
qualick ghesproken hebbe / betuyghe van het quade: ende indien
wel / waerom slaet ghy my? (ⁿ Annas dan hadde hem ghebon-
den gesonden tot Cajaphas den Hoogen-priester.) Ende Si-
mon Petrus stont ende warmde hem: sy seuden dan tot hem/ En-
zijt oock ghy niet upt sijne discipelen? Hy loochende het/ ende se-
de / Ick en ben niet. Een van de dienstknechten des Hooghen-
priesters / dien maeghschap was van den ghenen dien Petrus d-
oorz afgehoutwen hadde/ seude/ Hebbe ick u niet ghesien in den he-
met hem? Petrus dan loochende het wederom. Ende ter ston-
kraepde de haen. Sy dan leyden Iesum van Cajapha in het
Recht-hys. Ende het was smorgens vroech: ende sy en ginge
niet in't Recht-hys / op dat sy niet verontrepnicht en soude
worden / maer op dat sy het Pascha eten mochten.
Pilatus dan ginck tot haer upt/ ende seude Wat beschuldigh-
brenghet ghy tegen desen mensche? Sy antwoordden ende se-
den tot hem/ Indien dese gheen quaet-doender en ware/ so en sou-
den wy hem u niet overghelevert hebben. Pilatus dan seude t-
haer/ Neemt ghy hem/ ende oordeelt hem na utwe wet. De Jode
dan seuden tot hem / Het en is ons niet gheoorlooft pemandt
dooden. Op dat het woort Iesu vervult wierde/ dat hy gh-
secht hadde / beteeckenende hoedanigen doot hy ster ven soude.
Pilatus dan ginck wederom in het Recht-hys / ende r-
Iesum/ ende seude tot hem/ Zijt ghy de Coninck der Joden?
Iesus antwoorde hem / Seght ghy dit van u selven / of hel-
ben t' u andere van mijn gheseght? Pilatus antwoorde
Ben ick een Jode? utw' volck ende de Overpriesters hebben
aen m

gaen myn overgelevert: wat hebt ghy gedaen? Iesus antwoordde: ^v Mijn Coninckrijk en is niet van dese werelt: Indien mijn Coninckrijk van dese werelt ware / soo souden mine dienaers gestreden hebben / op dat ick den Joden niet en ware overghelevert: maer nu en is mijn Coninckrijk niet van hier. Pilatus dan seyde tot hem / Zijt ghy dan een Coninck? Iesus antwoordde: Ghy seght dat ick een Coninck ben. Hier toe ben ick gebozen / ende hier toe ben ick in de werelt ghekomen / op dat ick der waerheyde ghetuygenisse geven soude. Een pegelijck die upt de waerheyde is / hoorst mijne stemme. Pilatus seyde tot hem / Wat is waerheit? Ende als hy dat geseght hadde / ginck hy wederom upt tot den Joden / ende seyde tot haer / ^x Ick en vinde gheen schult in hem. Doch ghy hebt ^y een ghelwoonte / dat ick u op het Pascha eenen los late. Wilt ghy dan dat ick u den Coninck der Joden los late? Sy dan riepen alle wederom / seggende / ^z Niet desen / maer Barabbam: ^a Ende Barabbas was een moordenaer.

^v Ioa. 6. 15.
¹ Ioh. 6. 13.

^x Matt. 27.

²⁴ Luc. 23. 4.

^y Matt. 27.

¹⁵ Marc. 15. 6.

¹⁶ Luc. 23. 17.

^z Acto. 5.

¹⁴ a Mat. 27.

¹⁶ Marc. 15. 7.

¹⁷ Luc. 23. 19.

Het xix. Capittel.

¹ Pilatus doet Christum gheeffelen / ende de krijghs-knechten bespotten ende mishandelen hem. ⁴ Wordt alsoo den Joden vertoont. ⁶ d' Overpriesters roepen / Crupst hem / doch Pilatus verclaert hem ontschuldigh. ⁷ De Joden beropen haer op hare Wet. ⁸ Waer op Pilatus Iesum naerder onderzocht. ¹² ende soecht hem wederom los te laten / doch wort van de Joden gedreghet niet des kersers ongenade. ¹⁶ Waerom hy Christum overgheeft om gekruyst te worden. ¹⁷ Christus draecht syn kruys. ¹⁸ wort ghekrupacht tusschen twee moordenaren. ¹⁹ Het opschijft des kruyses. ²³ De krijghs-knechten verdeelen syne kleederen. ²⁵ Hy beveelt syne moeder an den Discipel / dien hy lief hadde. ²⁸ Heest doot / ende wort niet edich ghedenckt. ³⁰ gheeft den gheest. ³¹ Der moordenaren beenen worden ghebroken. ³⁴ Ende Christi zijde dootschen. ³⁸ Wordt van Joseph van Arimathea / ende van Nicodemus / niet toe latunghe Pilati begraven.

De nam Pilatus dan Iesum ende geesselde [hem].

Ende de krijghs-knechten een kroone vandoornen gevlochten hebbende / setteden die op sijn hooft / ende wierpen hem een purperen kleet om. Ende seyden / Weest gegroet / ghy Coninck der Joden. Ende sy gaben hem kinneback-slagghen. Pilatus dan quam wederom upt / ende seyde tot haer / Siet ick brenge hem tot u-lieden upt / op dat ghy wetet / dat ick in hem gheen schult en vinde. Iesus dan quam upt / dragende de doornen kroone / ende yet purperen kleede. Ende [Pilatus] seyde tot haer / Siet de meniche. Als hem dan de Overpriesters ende de dienaers sagen / riepen sy / seggende / krupt [hem] / krupt [hem]. Pilatus seyde tot haer / Neemt ghy lieden hem en krupt [hem]. Want ick en vinde in hem gheen schult. De Joden antwoordden hem / ^b Wy hebben een Wet / ende na onse Wet moet hy steruen / ^c want hy heeft hem

^a Matt. 27.

²⁶ Marc. 15.

¹⁵

^b Ierit. 24.

¹⁶

^c Ioa. 5. 18.

ende 10/33.

hem selven Godts Sone gemaect. Doe Pilatus dan dit woort hoorde / wierdt hy meer bevreesd. Ende ginck wederom in het Recht-huis / ende sende tot Iesum / Van waer zijt ghy? Maer Iesus en gaf hem geen antwoordt. Pilatus dan sende tot hem / En spreek ghy tot my niet? Weet ghy niet dat ick machte hebbe u te krupcighen / ende macht hebbe u los te laten? Iesus antwoorde / Ghy en soudt geen machte hebben tegen my / indien het u niet van boven gegeven en ware: daerom die my aen u heeft overghelevert / heeft groter sonde. Van doen af socht Pilatus hem los te laten: maer de Joden riepen / seggende / Indien ghy desen los laet / so en zijt ghy des Kersers vriendt niet: ^a en negelick die hem selven Coninck maect / weder spreek den Kerser. Als Pilatus dan dit woort hoorde / bracht hy Iesum upt / ende sat neder op den Rechter-stoel / in de plaetse ghenaeamt Lithostrotos / ende in't Hebreusch Sabbattha. Ende het was de Doorbe-
^a rendinghe des Pascha / ende ontrent de seste upre: ende hy sende tot de Joden / Siet uwe Coninck. Maer sy riepen / Neemt wech / neemt wech / krupt hem. Pilatus sende tot haer / Sal ick u wech / Coninck krupcighen? De Overpriesters antwoorden / Wy en hebben gheenen Coninck / dan den Kerser. Doe gaf hy hem dan haer over / op dat hy ghekrupst soude worden. Ende sy namen Iesum / ende ledden [hem] wech. Ende hy draghende ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^{aa} ^{ab} ^{ac} ^{ad} ^{ae} ^{af} ^{ag} ^{ah} ^{ai} ^{aj} ^{ak} ^{al} ^{am} ^{an} ^{ao} ^{ap} ^{aq} ^{ar} ^{as} ^{at} ^{au} ^{av} ^{aw} ^{ax} ^{ay} ^{az} ^{ba} ^{bb} ^{bc} ^{bd} ^{be} ^{bf} ^{bg} ^{bh} ^{bi} ^{bj} ^{bk} ^{bl} ^{bm} ^{bn} ^{bo} ^{bp} ^{bq} ^{br} ^{bs} ^{bt} ^{bu} ^{bv} ^{bw} ^{bx} ^{by} ^{bz} ^{ca} ^{cb} ^{cc} ^{cd} ^{ce} ^{cf} ^{cg} ^{ch} ^{ci} ^{cj} ^{ck} ^{cl} ^{cm} ^{cn} ^{co} ^{cp} ^{cq} ^{cr} ^{cs} ^{ct} ^{cu} ^{cv} ^{cw} ^{cx} ^{cy} ^{cz} ^{da} ^{db} ^{dc} ^{dd} ^{de} ^{df} ^{dg} ^{dh} ^{di} ^{dj} ^{dk} ^{dl} ^{dm} ^{dn} ^{do} ^{dp} ^{dq} ^{dr} ^{ds} ^{dt} ^{du} ^{dv} ^{dw} ^{dx} ^{dy} ^{dz} ^{ea} ^{eb} ^{ec} ^{ed} ^{ee} ^{ef} ^{eg} ^{eh} ^{ei} ^{ej} ^{ek} ^{el} ^{em} ^{en} ^{eo} ^{ep} ^{eq} ^{er} ^{es} ^{et} ^{eu} ^{ev} ^{ew} ^{ex} ^{ey} ^{ez} ^{fa} ^{fb} ^{fc} ^{fd} ^{fe} ^{ff} ^{fg} ^{fh} ^{fi} ^{fj} ^{fk} ^{fl} ^{fm} ^{fn} ^{fo} ^{fp} ^{fq} ^{fr} ^{fs} ^{ft} ^{fu} ^{fv} ^{fw} ^{fx} ^{fy} ^{fz} ^{ga} ^{gb} ^{gc} ^{gd} ^{ge} ^{gf} ^{gg} ^{gh} ^{gi} ^{gj} ^{gk} ^{gl} ^{gm} ^{gn} ^{go} ^{gp} ^{gq} ^{gr} ^{gs} ^{gt} ^{gu} ^{gv} ^{gw} ^{gx} ^{gy} ^{gz} ^{ha} ^{hb} ^{hc} ^{hd} ^{he} ^{hf} ^{hg} ^{hh} ^{hi} ^{hj} ^{hk} ^{hl} ^{hm} ^{hn} ^{ho} ^{hp} ^{hq} ^{hr} ^{hs} ^{ht} ^{hu} ^{hv} ^{hw} ^{hx} ^{hy} ^{hz} ^{ia} ^{ib} ^{ic} ^{id} ^{ie} ^{if} ^{ig} ^{ih} ⁱⁱ ^{ij} ^{ik} ^{il} ^{im} ⁱⁿ ^{io} ^{ip} ^{iq} ^{ir} ^{is} ^{it} ^{iu} ^{iv} ^{iw} ^{ix} ^{iy} ^{iz} ^{ja} ^{jb} ^{jc} ^{jd} ^{je} ^{jf} ^{jg} ^{jh} ^{ji} ^{jj} ^{jk} ^{jl} ^{jm} ^{jn} ^{jo} ^{jp} ^{jq} ^{jr} ^{js} ^{jt} ^{ju} ^{jv} ^{jw} ^{jx} ^{ja} ^{jb} ^{jc} ^{jd} ^{je} ^{jf} ^{jg} ^{jh} ^{ji} ^{jj} ^{jk} ^{jl} ^{jm} ^{jn} ^{jo} ^{jp} ^{jq} ^{jr} ^{js} ^{jt} ^{ju} ^{jv} ^{jw} ^{jx} ^{ka} ^{kb} ^{kc} ^{kd} ^{ke} ^{kf} ^{kg} ^{kh} ^{ki} ^{kj} ^{kk} ^{kl} ^{km} ^{kn} ^{ko} ^{kp} ^{kq} ^{kr} ^{ks} ^{kt} ^{ku} ^{kv} ^{kw} ^{kx} ^{ky} ^{kz} ^{la} ^{lb} ^{lc} ^{ld} ^{le} ^{lf} ^{lg} ^{lh} ^{li} ^{lj} ^{lk} ^{ll} ^{lm} ^{ln} ^{lo} ^{lp} ^{lq} ^{lr} ^{ls} ^{lt} ^{lu} ^{lv} ^{lw} ^{lx} ^{ly} ^{lz} ^{ma} ^{mb} ^{mc} ^{md} ^{me} ^{mf} ^{mg} ^{mh} ^{mi} ^{mj} ^{mk} ^{ml} ^{mm} ^{mn} ^{mo} ^{mp} ^{mq} ^{mr} ^{ms} ^{mt} ^{mu} ^{mv} ^{mw} ^{mx} ^{my} ^{mz} ^{na} ^{nb} ^{nc} nd ^{ne} ^{nf} ^{ng} ^{nh} ⁿⁱ ^{nj} ^{nk} ^{nl} ^{nm} ⁿⁿ ^{no} ^{np} ^{nq} ^{nr} ^{ns} ^{nt} ^{nu} ^{nv} ^{nw} ^{nx} ^{ny} ^{nz} ^{oa} ^{ob} ^{oc} ^{od} ^{oe} ^{of} ^{og} ^{oh} ^{oi} ^{oj} ^{ok} ^{ol} ^{om} ^{on} ^{oo} ^{op} ^{oq} ^{or} ^{os} ^{ot} ^{ou} ^{ov} ^{ow} ^{ox} ^{oy} ^{oz} ^{pa} ^{pb} ^{pc} ^{pd} ^{pe} ^{pf} ^{pg} ^{ph} ^{pi} ^{pj} ^{pk} ^{pl} ^{pm} ^{pn} ^{po} ^{pp} ^{pq} ^{pr} ^{ps} ^{pt} ^{pu} ^{pv} ^{pw} ^{px} ^{py} ^{pz} ^{qa} ^{qb} ^{qc} ^{qd} ^{qe} ^{qf} ^{qg} ^{qh} ^{qi} ^{qj} ^{qk} ^{ql} ^{qm} ^{qn} ^{qo} ^{qp} ^{qq} ^{qr} ^{qs} ^{qt} ^{qu} ^{qv} ^{qw} ^{qx} ^{qy} ^{qz} ^{ra} ^{rb} ^{rc} rd ^{re} ^{rf} ^{rg} ^{rh} ^{ri} ^{rj} ^{rk} ^{rl} ^{rm} ^{rn} ^{ro} ^{rp} ^{rq} ^{rr} ^{rs} ^{rt} ^{ru} ^{rv} ^{rw} ^{rx} ^{ry} ^{rz} ^{sa} ^{sb} ^{sc} ^{sd} ^{se} ^{sf} ^{sg} ^{sh} ^{si} ^{sj} ^{sk} ^{sl} sm ^{sn} ^{so} ^{sp} ^{sq} ^{sr} ^{ss} st ^{su} ^{sv} ^{sw} ^{sx} ^{sy} ^{sz} ^{ta} ^{tb} ^{tc} ^{td} ^{te} ^{tf} ^{tg} th ^{ti} ^{tj} ^{tk} ^{tl} tm ^{tn} ^{to} ^{tp} ^{tq} ^{tr} ^{ts} ^{tt} ^{tu} ^{tv} ^{tw} ^{tx} ^{ty} ^{tz} ^{ua} ^{ub} ^{uc} ^{ud} ^{ue} ^{uf} ^{ug} ^{uh} ^{ui} ^{uj} ^{uk} ^{ul} ^{um} ^{un} ^{uo} ^{up} ^{uq} ^{ur} ^{us} ^{ut} ^{uu} ^{uv} ^{uw} ^{ux} ^{uy} ^{uz} ^{va} ^{vb} ^{vc} ^{vd} ^{ve} ^{vf} ^{vg} ^{vh} ^{vi} ^{vj} ^{vk} ^{vl} ^{vm} ^{vn} ^{vo} ^{vp} ^{vq} ^{vr} ^{vs} ^{vt} ^{vu} ^{vv} ^{vw} ^{vx} ^{vy} ^{vz} ^{wa} ^{wb} ^{wc} ^{wd} ^{we} ^{wf} ^{wg} ^{wh} ^{wi} ^{wj} ^{wk} ^{wl} ^{wm} ^{wn} ^{wo} ^{wp} ^{wq} ^{wr} ^{ws} ^{wt} ^{wu} ^{wv} ^{ww} ^{wx} ^{wy} ^{wz} ^{xa} ^{xb} ^{xc} ^{xd} ^{xe} ^{xf} ^{xg} ^{xh} ^{xi} ^{xj} ^{xk} ^{xl} ^{xm} ^{xn} ^{xo} ^{xp} ^{xq} ^{xr} ^{xs} ^{xt} ^{xu} ^{xv} ^{xw} ^{xa} ^{xb} ^{xc} ^{xd} ^{xe} ^{xf} ^{xg} ^{xh} ^{xi} ^{xj} ^{xk} ^{xl} ^{xm} ^{xn} ^{xo} ^{xp} ^{xq} ^{xr} ^{xs} ^{xt} ^{xu} ^{xv} ^{xw} ^{ya} ^{yb} ^{yc} ^{yd} ^{ye} ^{yf} ^{yg} ^{yh} ^{yi} ^{yj} ^{yk} ^{yl} ^{ym} ^{yn} ^{yo} ^{yp} ^{yq} ^{yr} ^{ys} ^{yt} ^{yu} ^{yv} ^{yw} ^{ya} ^{yb} ^{yc} ^{yd} ^{ye} ^{yf} ^{yg} ^{yh} ^{yi} ^{yj} ^{yk} ^{yl} ^{ym} ^{yn} ^{yo} ^{yp} ^{yq} ^{yr} ^{ys} ^{yt} ^{yu} ^{yv} ^{yw} ^{za} ^{zb} ^{zc} ^{zd} ^{ze} ^{zf} ^{zg} ^{zh} ^{zi} ^{zj} ^{zk} ^{zl} ^{zm} ^{zn} ^{zo} ^{zp} ^{zq} ^{zr} ^{zs} ^{zt} ^{zu} ^{zv} ^{zw} ^{za} ^{zb} ^{zc} ^{zd} ^{ze} ^{zf} ^{zg} ^{zh} ^{zi} ^{zj} ^{zk} ^{zl} ^{zm} ^{zn} ^{zo} ^{zp} ^{zq} ^{zr} ^{zs} ^{zt} ^{zu} ^{zv} ^{zw} ^{aa} ^{ab} ^{ac} ^{ad} ^{ae} ^{af} ^{ag} ^{ah} ^{ai} ^{aj} ^{ak} ^{al} ^{am} ^{an} ^{ao} ^{ap} ^{aq} ^{ar} ^{as} ^{at} ^{au} ^{av} ^{aw} ^{ax} ^{ay} ^{az} ^{ba} ^{bb} ^{bc} ^{bd} ^{be} ^{bf} ^{bg} ^{bh} ^{bi} ^{bj} ^{bk} ^{bl} ^{bm} ^{bn} ^{bo} ^{bp} ^{bq} ^{br} ^{bs} ^{bt} ^{bu} ^{bv} ^{bw} ^{bx} ^{by} ^{bz} ^{ca} ^{cb} ^{cc} ^{cd} ^{ce} ^{cf} ^{cg} ^{ch} ^{ci} ^{cj} ^{ck} ^{cl} ^{cm} ^{cn} ^{co} ^{cp} ^{cq} ^{cr} ^{cs} ^{ct} ^{cu} ^{cv} ^{cw} ^{cx} ^{cy} ^{cz} ^{da} ^{db} ^{dc} ^{dd} ^{de} ^{df} ^{dg} ^{dh} ^{di} ^{dj} ^{dk} ^{dl} ^{dm} ^{dn} ^{do} ^{dp} ^{dq} ^{dr} ^{ds} ^{dt} ^{du} ^{dv} ^{dw} ^{dx} ^{dy} ^{dz} ^{ea} ^{eb} ^{ec} ^{ed} ^{ee} ^{ef} ^{eg} ^{eh} ^{ei} ^{ej} ^{ek} ^{el} ^{em} ^{en} ^{eo} ^{ep} ^{eq} ^{er} ^{es} ^{et} ^{eu} ^{ev} ^{ew} ^{ex} ^{ey} ^{ez} ^{fa} ^{fb} ^{fc} ^{fd} ^{fe} ^{ff} ^{fg} ^{fh} ^{fi} ^{fj} ^{fk} ^{fl} ^{fm} ^{fn} ^{fo} ^{fp} ^{fq} ^{fr} ^{fs} ^{ft} ^{fu} ^{fv} ^{fw} ^{fx} ^{fy} ^{fz} ^{ga} ^{gb} ^{gc} ^{gd} ^{ge} ^{gf} ^{gg} ^{gh} ^{gi} ^{gj} ^{gk} ^{gl} ^{gm} ^{gn} ^{go} ^{gp} ^{gq} ^{gr} ^{gs} ^{gt} ^{gu} ^{gv} ^{gw} ^{gx} ^{gy} ^{gz} ^{ha} ^{hb} ^{hc} ^{hd} ^{he} ^{hf} ^{hg} ^{hh} ^{hi} ^{hj} ^{hk} ^{hl} ^{hm} ^{hn} ^{ho} ^{hp} ^{hq} ^{hr} ^{hs} ^{ht} ^{hu} ^{hv} ^{hw} ^{hx} ^{hy} ^{hz} ^{ia} ^{ib} ^{ic} ^{id} ^{ie} ^{if} ^{ig} ^{ih} ⁱⁱ ^{ij} ^{ik} ^{il} ^{im} ⁱⁿ ^{io} ^{ip} ^{iq} ^{ir} ^{is} ^{it} ^{iu} ^{iv} ^{iw} ^{ix} ^{iy} ^{iz} ^{ja} ^{jb} ^{jc} ^{jd} ^{je} ^{jf} ^{jg} ^{jh} ^{ji} ^{jj} ^{jk} ^{jl} ^{jm} ^{jn} ^{jo} ^{jp} ^{jq} ^{jr} ^{js} ^{jt} ^{ju} ^{jv} ^{jw} ^{jx} ^{ja} ^{jb} ^{jc} ^{jd} ^{je} ^{jf} ^{jg} ^{jh} ^{ji} ^{jj} ^{jk} ^{jl} ^{jm} ^{jn} ^{jo} ^{jp} ^{jq} ^{jr} ^{js} ^{jt} ^{ju} ^{jv} ^{jw} ^{jx} ^{ka} ^{kb} ^{kc} ^{kd} ^{ke} ^{kf} ^{kg} ^{kh} ^{ki} ^{kj} ^{kk} ^{kl} ^{km} ^{kn} ^{ko} ^{kp} ^{kq} ^{kr} ^{ks} ^{kt} ^{ku} ^{kv} ^{kw} ^{kx} ^{ky} ^{kz} ^{la} ^{lb} ^{lc} ^{ld} ^{le} ^{lf} ^{lg} ^{lh} ^{li} ^{lj} ^{lk} ^{ll} ^{lm} ^{ln} ^{lo} ^{lp} ^{lq} ^{lr} ^{ls} ^{lt} ^{lu} ^{lv} ^{lw} ^{lx} ^{ly} ^{lz} ^{ma} ^{mb} ^{mc} ^{md} ^{me} ^{mf} ^{mg} ^{mh} ^{mi} ^{mj} ^{mk} ^{ml} ^{mm} ^{mn} ^{mo} ^{mp} ^{mq} ^{mr} ^{ms} ^{mt} ^{mu} ^{mv} ^{mw} ^{mx} ^{my} ^{mz} ^{na} ^{nb} ^{nc} nd ^{ne} ^{nf} ^{ng} ^{nh} ⁿⁱ ^{nj} ^{nk} ^{nl} ^{nm} ⁿⁿ ^{no} ^{np} ^{nq} ^{nr} ^{ns} ^{nt} ^{nu} ^{nv} ^{nw} ^{nx} ^{ny} ^{nz} ^{oa} ^{ob} ^{oc} ^{od} ^{oe} ^{of} ^{og} ^{oh} ^{oi} ^{oj} ^{ok} ^{ol} ^{om} ^{on} ^{oo} ^{op} ^{oq} ^{or} ^{os} ^{ot} ^{ou} ^{ov} ^{ow} ^{ox} ^{oy} ^{oz} ^{pa} ^{pb} ^{pc} ^{pd} ^{pe} ^{pf} ^{pg} ^{ph} ^{pi} ^{pj} ^{pk} ^{pl} ^{pm} ^{pn} ^{po} ^{pp} ^{pq} ^{pr} ^{ps} ^{pt} ^{pu} ^{pv} ^{pw} ^{px} ^{py} ^{pz} ^{qa} ^{qb} ^{qc} ^{qd} ^{qe} ^{qf} ^{qg} ^{qh} ^{qi} ^{qj} ^{qk} ^{ql} ^{qm} ^{qn} ^{qo} ^{qp} ^{qq} ^{qr} ^{qs} ^{qt} ^{qu} ^{qv} ^{qw} ^{qx} ^{qy} ^{qz} ^{ra} ^{rb} ^{rc} rd ^{re} ^{rf} ^{rg} ^{rh} ^{ri} ^{rj} ^{rk} ^{rl} ^{rm} ^{rn} ^{ro} ^{rp} ^{rq} ^{rr} ^{rs} ^{rt} ^{ru} ^{rv} ^{rw} ^{rx} ^{ry} ^{rz} ^{sa} ^{sb} ^{sc} ^{sd} ^{se} ^{sf} ^{sg} ^{sh} ^{si} ^{sj} ^{sk} ^{sl} sm ^{sn} ^{so} ^{sp} ^{sq} ^{sr} ^{ss} st ^{su} ^{sv} ^{sw} ^{sx} ^{sy} ^{sz} ^{ta} ^{tb} ^{tc} ^{td} ^{te} ^{tf} ^{tg} th ^{ti} ^{tj} ^{tk} ^{tl} tm ^{tn} ^{to} ^{tp} ^{tq} ^{tr} ^{ts} ^{tt} ^{tu} ^{tv} ^{tw} ^{tx} ^{ty} ^{tz} ^{ua} ^{ub} ^{uc} ^{ud} ^{ue} ^{uf} ^{ug} ^{uh} ^{ui} ^{uj} ^{uk} ^{ul} ^{um} ^{un} ^{uo} ^{up} ^{uq} ^{ur} ^{us} ^{ut} ^{uu} ^{uv} ^{uw} ^{ux} ^{uy} ^{uz} ^{va} ^{vb} ^{vc} ^{vd} ^{ve} ^{vf} ^{vg} ^{vh} ^{vi} ^{vj} ^{vk} ^{vl} ^{vm} ^{vn} ^{vo} ^{vp} ^{vq} ^{vr} ^{vs} ^{vt} ^{vu} ^{vv} ^{vw} ^{vx} ^{vy} ^{vz} ^{wa} ^{wb} ^{wc} ^{wd} ^{we} ^{wf} ^{wg} ^{wh} ^{wi} ^{wj} ^{wk} ^{wl} ^{wm} ^{wn} ^{wo} ^{wp} ^{wq} ^{wr} ^{ws} ^{wt} ^{wu} ^{wv} ^{ww} ^{wx} ^{wy} ^{wz} ^{xa} ^{xb} ^{xc} ^{xd} ^{xe} ^{xf} ^{xg} ^{xh} ^{xi} ^{xj} ^{xk} ^{xl} ^{xm} ^{xn} ^{xo} ^{xp} ^{xq} ^{xr} ^{xs} ^{xt} ^{xu} ^{xv} ^{xw} ^{xa} ^{xb} ^{xc} ^{xd} ^{xe} ^{xf} ^{xg} ^{xh} ^{xi} ^{xj} ^{xk} ^{xl} ^{xm} ^{xn} ^{xo} ^{xp} ^{xq} ^{xr} ^{xs} ^{xt} ^{xu} ^{xv} ^{xw} ^{ya} ^{yb} ^{yc} ^{yd} ^{ye} ^{yf} ^{yg} ^{yh} ^{yi} ^{yj} ^{yk} ^{yl} ^{ym} ^{yn} ^{yo} ^{yp} ^{yq} ^{yr} ^{ys} ^{yt} ^{yu} ^{yv} ^{yw} ^{ya} ^{yb} ^{yc} ^{yd} ^{ye} ^{yf} ^{yg} ^{yh} ^{yi} ^{yj} ^{yk} ^{yl} ^{ym} ^{yn} ^{yo} ^{yp} ^{yq} ^{yr} ^{ys} ^{yt} ^{yu} ^{yv} ^{yw} ^{za} ^{zb} ^{zc} ^{zd} ^{ze} ^{zf} ^{zg} ^{zh} ^{zi} ^{zj} ^{zk} ^{zl} ^{zm} ^{zn} ^{zo} ^{zp} ^{zq} ^{zr} ^{zs} ^{zt} ^{zu} ^{zv} ^{zw} ^{za} ^{zb} ^{zc} ^{zd} ^{ze} ^{zf} ^{zg} ^{zh} ^{zi} ^{zj} ^{zk} ^{zl} ^{zm} ^{zn} ^{zo} ^{zp} ^{zq} ^{zr} ^{zs} ^{zt} ^{zu} ^{zv} ^{zw} ^{aa} ^{ab} ^{ac} ^{ad} ^{ae} ^{af} ^{ag} ^{ah} ^{ai} ^{aj} ^{ak} ^{al} ^{am} ^{an} ^{ao} ^{ap} ^{aq} ^{ar} ^{as} ^{at} ^{au} ^{av} ^{aw} ^{ax} ^{ay} ^{az} ^{ba} ^{bb} ^{bc} ^{bd} ^{be} ^{bf} ^{bg} ^{bh} ^{bi} ^{bj} ^{bk} ^{bl} ^{bm} ^{bn} ^{bo} ^{bp} ^{bq} ^{br} ^{bs} ^{bt} ^{bu} ^{bv} ^{bw} ^{bx} ^{by} ^{bz} ^{ca} ^{cb} ^{cc} ^{cd} ^{ce} ^{cf} ^{cg} ^{ch} ^{ci} ^{cj} ^{ck} ^{cl} ^{cm} ^{cn} ^{co} ^{cp} ^{cq} ^{cr} ^{cs} ^{ct} ^{cu} ^{cv} ^{cw} ^{cx} ^{cy} ^{cz} ^{da} ^{db} ^{dc} ^{dd} ^{de} ^{df} ^{dg} ^{dh} ^{di} ^{dj} ^{dk} ^{dl} ^{dm} ^{dn} ^{do} ^{dp} ^{dq} ^{dr} ^{ds} ^{dt} ^{du} ^{dv} ^{dw} ^{dx} ^{dy} ^{dz} ^{ea} ^{eb} ^{ec} ^{ed} ^{ee} ^{ef} ^{eg} ^{eh} ^{ei} ^{ej} ^{ek} ^{el} ^{em} ^{en} ^{eo} ^{ep} ^{eq} ^{er} ^{es} ^{et} ^{eu} ^{ev} ^{ew} ^{ex} ^{ey} ^{ez} ^{fa} ^{fb} ^{fc} ^{fd} ^{fe} ^{ff} ^{fg} ^{fh} ^{fi} ^{fj} ^{fk} ^{fl} ^{fm} ^{fn} ^{fo} ^{fp} ^{fq} <

voer elcken krijgsh knecht een deel) ende den rock. De rock nu
 was sonder naedt / van boven af gheheelick gheweven. Sy
 dan seiden tot malkanderen / Laet ons dien niet scheuren / maer
 laet ons daer over loten / wiens [die] zijn sal: op dat de Schrifte
 vervult worde / die seght / * Sy hebben mijne kleederen onder
 haer verdeelt / ende over mijne kleedinge hebben sy het lot gewor-
 pen. Dic hebben dan de krijgsh knechten ghedaen. ¹ Ende hy ¹ Matth. 27.
 het krusse Jesu stonden sijne moeder / ende sijns moeders suster ² Marc. 15.
 Maria Clope [wijs] / ende Maria Magdalene. Jesus nu sien- ^{40.}
 de [sijne] moeder / ende den discipel dien hy lief hadde / daer hy ^{Luc. 23/49.}
 staende / seide tot sijne moeder / Vrouw / siet uw sone. Daer na
 seide hy tot den discipel / Siet uwe moeder. Ende van die upre-
 aen nam haer de discipel in zijn [huys]: Hier na Jesus weten-
 de dat nu alles volbracht was / ^m op dat de Schrifte soude ver- ^m Psal. 69.
 vult worden / seide / My doofst. ^{22.} Daer stondt dan een vat vol ² Marc. 27.
 edicks / ende sy vulden een spongie met edick / ende omlepende met ^{48.}
 hysope / ende brachten aen sijnen mont. Doe Jesus dan den
 edick genomen hadde / seide hy / ^o Het is volbracht: ende het hooft ^o Joan. 19/34
 bughende / gaf den gheest. De Joden dan / op dat de lichamen
 niet aen het krus en souden blijven op den Sabbath / dewijle
 het de voer bereydinghe was (want die dagh des Sabbaths
 was groot) baden Pilatum / dat hare beenen souden ghebro-
 ken / ende sy wegh-genomen worden. De krijgsh knechten dan
 quamen ende braken de beenen des eersten / ende des anderen / die
 met hem ghekrust was: Maer komende tot Jesum / als sy
 saghen dat hy nu ghestorven was / soo en braken sy sijne beenen
 niet. Maer een der krijgsh knechten doortack sijne zijde met
 een speere / ende ter stont ^o quam daer bloet ende water up. ^o p. 1. Joan. 19/34
 Ende die het ghesien heeft / die heeft het ghetuyghet / ende sijn ghe-
 tuygenisse is waerachtigh: ende hy weet dat hy seght 't gene dat
 waer is / op dat oock ghy ghelooven meughe. Want dese din- ⁹ Exod. 12.
 ghen zijn gheschiet / ^{46.} op dat de Schrifte vervult worde / Gheen ^{Num. 9/12.}
 been van hem en sal verbroken worden. Ende wederom seght ¹ Zach. 12.
 een ander Schrifte / ^{10.} Sy sullen sien in welcken sy ghesteken heb- ¹ Matth.
 ben. ^{27/57.} Ende daer na Joseph van Arimathaea / (die een Disci- ² Marc. 15.
 pel Jesu was / maer bedeckt om de vrees der Joden) badt Pila- ^{42.}
 tum / dat hy mochte het lichaem Jesu wech nemen: ende Pila- ^{Luc. 23/50.}
 tus ¹ Joan. 19/42.

v Joa. 3/14
ende 7/19.

ting liet het toe. Hy dan ginc ende nam het lichaem Jesu wech.
Ende Nicodemus quam oock (die des nachts tot Jesum eerst
gekomen was) brenghende een mengsel van Myrre ende Aloë/
ontrent hondert ponden [gewichts]. Sy namen dan het lich-
haem Jesu / ende bonden dat in lijnen doecken met de specerijen/
ghelijck de Joden de ghewoonte hebben van begraven. Ende
daer was inde plaetse/daer hy ghekrust was/een hof/ende inden
hof een nieuw graf / in het welck noch noyt yemant gheleght en
was gheweest. Aldaer dan leyden sy Jesum/ om de voorberey-
dinghe der Joden/ overmits het graf na hy was.

Het xx. Capittel.

1 Maria Magdalene gaet nae het graf / t welck sy leedigh vindt / ende boodschapt sulcks Petrus
ende Joann. 3 die beyde nae t graf loopen / ende her alsoo bevinden. 11 Maria siet in t graf twee
Engelen. 14 Christus verschijnt haer selve / upt wiens bevel sy den Discipelen sijne opstadinghe
boodschapt. 19 hy welcke oock Christus selve des abonds verschijnt. 21 ende gheeft haer den heyl-
ighen Gheest/ ende macht om de sonden te verghen/ende te houden. 24 Thomas daer hy niet ghe-
weest zijnde/en wil niet ghelooften. 26 tot dat hy acht daghen daer na Christum selfs siet ende belijdt/
30 Joannes verklaert waerom/upt vele andere dese teekenen beschreven sijn.

Mat. 28.1
Marc. 16.1
Luc. 24.1

2 Ende op den eersten dagh der weke ginc Maria Magdalene
vroegh / als het noch dunster was / na het graf : ende sagh
den steen van het graf wech-ghenomen. Sy liep dan / ende
quam tot Symon Petrus ende tot den anderen Discipel / wel-
ken Jesus lief hadde / ende seyde tot haer / Sy hebben den Hee-
re wech-ghenomen upt het graf / ende wy en weten niet waer sy
hem gheleght hebben. Petrus dan ginc upt / ende de ander
discipel / ende sy quamen tot het graf. Ende dese twee liepen te
ghelijck:ende de ander Discipel liep voor upt snelder dan Petrus/
ende quam eerst tot het graf. Ende als hy neder-buckte / sagh

Joan. 13.
23.
nde 21/7.20

Luc. 24/1.

Joan. 19.

Joan. 11.

41.

Psal. 16/10

etoz. 2.25.

nde 13/37.

Mat. 28.2

Marc. 16/5

Luc. 24/4.

hy de doecken ligghe / nochtans en ginc hy [daer] niet in.
Symon Petrus dan quam ende volghde hem / ende ginc in
het graf/ende sagh de doecken liggen. Ende den sweet-doeck/
die op sijn hooft geweest was [en sagh hy] niet by de doecken lig-
ghen / maer in t bysonder in een [ander] plaetse t samen gherolt.

Doe ginc dan oock de ander discipel daer in / die eerst tot het
graf ghekomen was / ende sagh het / ende gheloofde. Want sy
en wisten noch de Schrift niet / dat hy van den dooden moest
opstaen. De discipelen dan ginghen wederom na hys.

3 Ende Maria stont bukten by het graf / weenende. Als sy
dan weende / buckte sy in het graf. Ende sagh twee Enghe-
len in witte [kleederen] sitten / eenen aen het hooft / ende eenen
aen

aen de voeten / daer het lichaem Iesu gelegen hadde. Ende die
 seiden tot haer / Vrouwe / wat weent ghy? Sy seide tot haer:
 Om dat sy mijnen Heere wech genomen hebben / ende ick en weet
 niet / waer sy hem gheleght hebben: ^h Ende als sy dit gheseght ^h Matth. 28.9.
 hadde / keerde sy haer achterwaerts / ende saghe Iesum staen / ende Matth. 28.9.
 sy en wist niet dat het Iesus was. Iesus seide tot haer / Vrou-
 we / wat weent ghy? wien soeckt ghy? Sy meynende dat het de
 hovenier was / seide tot hem / Heere / soo ghy hem [wech] ghe-
 draghen hebt / seght my waer ghy hem gheleght hebt / ende ick sal
 hem wech nemen. Iesus seide tot haer / Maria. Sy haer om-
 keerende seide tot hem / Rabboni / ^r welck is gheseght / Meester.

Iesus seide tot haer / En raecht my niet aen / want ick en ben
 noch niet opgeharen tot mijnen Vader : maer gaet henen : tot ⁱ Psalm. 22.22.
 mijne broeders / ende seght haer / ^k Ick vare op tot mijnen Vader / Matth. 2.10.
 ende uwen Vader / ende [tot] mijnen Godt / ende uwen Godt. Hebr. 2.11.
k Joan. 16. 28.

ⁱ Maria Magdalene ginck ende boodschapte den Discipelen / i Matth. 28.7.
 dat sy den Heere ghesien hadde / ende [dat] hy haer dit gheseght Matth. 16. 10.
 hadde. ^m Als het dan about was op den selven eersten dagh der Luc. 24.9.
 weke / ende als de deuren gesloten waren / daer de discipelen verga- m Matth. 16. 28.
 lert waren om de breefe der Joden / quam Iesus ende stont in het Luc. 24. 36.
 midden / ende seide tot haer / Vrede sy u lieden. Ende dit geseght i Cor. 15.5.
 hebbende / toonde hy haer sijne handen / ende [sijne] zijde. ⁿ De n Joan. 16. 22.
 discipelen dan wierden verblijft / als sy den Heere sagen. Iesus o Ies. 61.1.
 dan seide wederom tot haer / Vrede sy u lieden : ^o ghelijckerwijs Matth. 28.19.
 my de Vader gesonden heeft / sende ick oock u lieden. Ende als Matth. 16. 15.
 hy dit geseght hadde / blies hy [op haer] / ende seide tot haer / Ont- Luc. 4.18.
 sanght den Heylighen Geest. ^p So ghy pendants sonden ver- Joan. 17.18.
 geest / dien worden se vergeven / so ghy pendants [sonden] houdt / p Matth. 16.19.
 [dien] zijn se ghehouden. Ende Thomas een van de twaelve / ende 18.18.
 geseght Didimus / en was met haer niet doe Iesus [daer] quam.

De andere discipelen dan seiden tot hem / Wy hebben den Hee-
 re gesien. Doch hy seide tot haer / Indien ick in sijne handen niet
 en sie het teeken der naghelen / ende mijnen vinger en steke in het
 teeken der naghelen / ende steke mijne handt in sijne zijde / ick en
 sal greensins gelooven. Ende na acht daghen waren sijne Dis-
 cipelen wederom binnen / ende Thomas met haer : [ende] Ie-
 sus quam als de deuren ghesloten waren / ende stont in het mid-

den/ ende seide/ Vrede sy u lieden. Daer na seide hy tot Tho-
 91. Joa. 1.1. man/ brenghet uwen vingher hier/ ende siet mijne handen/ 9 ende
 brenghet uwe handt/ ende steectese in mijn zijde/ Ende en zift niet
 ongheloobigh/ maer gheloobigh. Ende Thomas antwoorde
 ende seide tot hem/ Mijn heere/ ende mijn Godt. Iesus seide
 tot hem/ Om dat ghy my ghesien hebt Thomas/ so hebe ghy ghe-
 21. Pet. 1.3. looft: saligh [zijn] se] die niet en sullen gesien hebben/ ende [noch-
 1. Joa. 2.1. tans] sullen geloof hebben. Iesus dan heeft noch wel vele an-
 25. dere teekenen inde tegenwoordighent sijner Discipelen gedaen/
 die niet en zijn geschreven in dit boeck. Maer dese zijn geschre-
 ven/ op dat ghy gheloobet dat Iesus is de Christus/ de Sone
 Godts: en op dat ghy geloovende/ het leven hebt in sijne name.

Het xxj. Capittel.

1 Christus openbaert hem wederom aen sommige Discipelen/ daer sy bisehten. 6 Segentse met een
 nen seer grooten visch-banch/ waer door sy hem worden kennende. 7 Petrus werpt hem selven in de
 Zee/ om by hem te komen/ ende d' andere Discipelen volgen hem met het schip. 9 Christus eet het mid-
 dagh-mael met haer. 15 ende brenghet Petrum tot dynaer toe/ of hy hem lief hadde/ ende beveelt hem
 sijne schapen te weyden. 18 Dooslegt hem/ met wat daer hy Godt verheerlijcken soude. 20 bestraft
 sijne brenghen/ aengaende Joannem. 24 Joannes beschryft sijne Evangelische historie.

N desen openbaerde Iesus hem selven wederom den Disci-
 pelen aende Zee van Tiberias. Ende hy openbaerde hem
 aldus: Daer waren te samen Simon Petrus/ ende Thomas
 21. Joa. 1.46 gheseght Didymus/ ende Nathanael/ die van Cana in Galilea
 b. Mat. 4.21 was/ ende de [sonen] Zebedei/ ende twee andere van sijne Dis-
 21. Marc. 1.19 cipelen. Simon Petrus seide tot haer/ ick gae visschen. Sy
 seiden tot hem/ Wy gaen doech met u. Sy ginghen upt ende tra-
 den terstont in het schip/ ende in dien nacht en vinghen sy niets.
 Ende als het nu morghen stont gheworden was/ stont Iesus
 op den oever: doch de discipelen en wisten niet dat het Iesus was.
 Iesus dan seide tot haer/ Kinderkens/ hebt ghy niet eenighe
 toespisse? Sy antwoerden hem/ Neen. Ende hy seide tot haer/
 c. Luc. 5.4. werpt het net aen de rechter zijde van 't schip/ ende ghy sult vin-
 6/7. den. Sy wierpen 't dan/ ende en konden het selve niet meer trec-
 d. Joa. 13. ken/ van wegen de menichte der visschen. De discipel dan wel-
 23. ken Iesus lief hadde/ seide tot Petrum/ Het is de Heere. Simon
 ende 20/1. Petrus dan hoorende dat het de Heere was/ omgordde het opper-
 kleeft/ (want hy was naect) ende wierp hem selven in de Zee.
 Ende de andere discipelen quamen niet het scheepken (want sy
 en waren niet verre van 't lant/ maer omtrent twee hondert ellen)
 Apende

slepende het net met de visschen. Als sy dan aen t'lant ghegaen
 waren/sagen sy een kool-vier liggen/ende visch daer op ligghen/
 ende broodt. ^{e Luc. 24.41.} Iesus seide tot haer / Bzenght van de visschen
 die ghy nu ghevanghen hebt. Simon Petrus ginck op / ende
 troock het net op het landt / vol groote visschen / [tot] hondert dyp
 ende vijftigh : ende hoewel'er soo vele waren / soo en scheurde het
 net niet. Iesus seide tot haer / kome herwaerts / hout het mid-
 daghmael. Ende niemant van de Discipelen en durfde hem vza-
 ghen / Wie zijt ghy? wetende dat het de Heere was. Iesus dan
 quam/ende nam het broodt/ende gaf het haer/ende den visch des-
 gelijcks. Dit was nu de derde-mael/dat Iesus sijen Discipe-
 len gheopenbaert is / nae dat hy van den dooden op-gheweckt.
 was. Doe sy dan het middaghmael ghehouden hadden / seide
 Iesus tot Simon Petrus / Simon Iona [soon] hebt ghy my lie-
 ver dan dese? Hy seide tot hem / Ja Heere / ghy weet dat ick u
 lief hebbe / Hy seide tot hem / Weptd mijne lammeren. Hy se-
 de wederom tot hem ten tweede-mael / Simon Iona [soon] / hebt
 ghy my lief? Hy seide tot hem / Ja Heere / ghy weet dat ick u lief
 hebbe. Hy seide tot hem / Hoedt mijne schapen. Hy seide
 tot hem ten derden-mael / Simon Iona [soon] / hebt ghy my
 lief? Petrus wierdt bedroeft / om dat hy ten derden-mael tot hem
 seide / Hebt ghy my lief? ende seide tot hem / Heere ghy weet al-
 le dinghen / ghy weet dat ick u lief hebbe. Iesus seide tot hem /
 Weptd mijne schapen. ^{e Joann. 16. 30.} Doozwaer / doozwaer segghe ick u / doe
 ghy jongher waert / gozddet ghy u selven/ende wandeldet allwaer
 ghy wildet / maer wanneer ghy sult oudt ghetworden zijn / soo sult
 ghy uwe handen upstrecken / ende een ander sal u gozden / ende
 bzenghen waer ghy niet en wile. ^{e Joann. 13. 30.} Ende dit seide hy / beteecke
 nende met hoedanighen doodt hy Godt verheerlicken soude. ^{Act. 12. 3. 2. Petr. 1. 14.} En-
 de dit gesproken hebbende / seide hy tot hem / Volght my. En-
 de Petrus hem omkeerende / sagh den discipel volghen / welcken
 Iesus lief hadde / die oock in het avontmael op sijne borst gheval-
 len was / ende gheseght hadde / Heere / wie is 't die u verraden sal? ^{e Joann. 13. 30. ende 20. 2. ende 21. 7.}

1 Als Petrus desen sagh / seide hy tot Iesum / Heere / maer wat

2 [sal] dese? Iesus seide tot hem / Indien ick wil dat hy blijve
 tot dat ick kome / wat gaet het u aen? Volght ghy my.

3 Dit woordt dan ginck upt onder de broederen / dat dese Disci-

p iij

pel

peel niet en soude sterben. Ende Iesus en hadde tot hem niet gheseghe / dat hy niet sterben en soude : maer / indien ick wil dat hy blijue tot dat ick kome/wat gaet het u aen? Dese is de Discipel² die van dese dingen getuyghe / ende dese dingen geschreuen heeft: ende wy weten dat sijn ghetuygenisse^k waerachtigh is. ¹ Ende² daer zijn noch vele andere dingen/die Iesus gedaen heeft/welcke soo se elck bysonder geschreuen wierden / ick achte dat oock de werelt selue de geschreuen boecken niet en soude vatten. Amen.

Eynde des H. Euangeliums, na [de beschrijvinge] Ioannes.

De Handelingen

Der Heylighe Apostelen.

Beschreuen door

L U C A M.

Het Eerste Capittel.

¹ De booz-reden Luce / waer door hy die sijn tweede Boeck noecht aen sijn Euangelium. ³ Christus verkeert na sijn opstandinge heeregh daghen lanck met sijn Apostelen. ⁴ bevest haer binnen Jerusalem te verwachten de sendinge des Heiligen Geestes. ⁶ Beantwoort hare vraghe waannee hy 't Koninkrijk Istraels sal oprechten. ⁹ Daert op in den hemel / dat sy het sien. ¹⁰ 't welck twee Engelen gesuyghen / die oock sijn wederkomste boozseggen. ¹² D' Apostelen keeren weder na Jerusalem. ¹³ blyuen sendachtigh in 't gebedt met reuighe vrouwen / ende met de moeder Christi. ¹⁵ Petrus verhoert de boozsegginghe ouer Judas ende sijnen upganc. ²¹ Ende vermaent een ander in Judas plaetse te stellen : tot welken eynde twee woerden boozghestelt. ²⁴ upt den welken nae 't gebedt/door lofinghe / Mathias tot een Apostel gekoren wordt.

Mat. 16.

Luc. 9. 11.

Act. 1. 3. 16.

Joan. 20.

Mat. 16.

Act. 1. 19.

Luc. 1. 1.

Act. 1. 5.

Act. 1. 4.

Act. 1. 49.

Act. 1. 14. 26.

Act. 1. 25. 26.

Act. 1. 6. 7.

Act. 1. 3. 11.

Act. 1. 1. 8.

Act. 1. 16.

Act. 1. 26.

Act. 1. 11. 16.

Act. 1. 19. 4.

Act. 1. 44. 3.

Act. 1. 2. 23.

Act. 1. 4.

Act. 1. 11. 15.

ET eerste Boeck hebbe ick gemaect / ¹ O Theophilie / van al het gene dat IESUS begonnen heeft / beyde te doen ende te leeren / ² Tot op den dagh / in welken hy opgenomen is / na dat hy door den heiligen Geest aen de Apostelen / die hy uytverkoren hadde / ³ bevelen hadde geven. ⁴ Aen welcke hy oock / na dat hy geleden hadde / hem seluen lewendigh vertoont heeft / met vele gewisse ken-teekenen / veertigh dagen lanck / zijnde van haer ghesien / ende sprekende van de dinghen die het Koninkrijcke Godts aengaen. ⁵ Ende als hy met [haer] vergadert was / beval hy haer / dat sy van Jerusalem niet scheypden en souden / maer verwachten de belofte des Vaders / ⁶ die ghy [seide hy] van my gehoort hebt. ⁷ Want Ioannes doopte wel met water / ⁸ maer ghy

ghy sult met den Heiligen Geest gedoopt worden/ niet lange nae dese dagen. Sy dan die te samen ghekomen waren/ vragghden hem/ seggende/ ^h Heere/ sult ghy in desen tijde aen I srael het Coninckrijk weder oprechten? Ende hy seide tot haer/ ⁱ Het en komt u niet toe te weten de tijden ofte gelegentheden/ die de Vader in sijn eyghene macht gestelt heeft. ¹ Maer ghy sult ontfangen de kracht des heiligen Geest/ die over u komen sal: ende ghy sult mijne getuygen zijn/ so te Jerusalem/ als in gheheel Judea ende Samaria/ ende tot aen het uiterste der aerde. ^m Ende als hy dit geseght hadde/ wiert hy op genomen daer sy het saghen/ ende een wolcke nam hem wech van haren oogen. Ende also sy hare oogen na den hemel hielden/ terwyle hy henem voer/ siet/ twee mannen stonden by haer ^o in witte kleedinge: Welcke oock seiden/ Ghy Galileetse mannen/ wat staet ghy ende siet op nae den hemel? Dese Iesus/ die van u opghenomen is in den hemel/ o sal alsoo komen/ gelijckertwijls ghy hem na den hemel hebbet sien hen varen. Doe keerden sy wederom nae Jerusalem van den bergh/ die ghenaeemt wordt den [Olijf-bergh]/ welke is na by Jerusalem/ liggheende [van daer] een Sabbaths-reyse. Ende als sy inghekomen waren/ ginghen sy op in de opper-zael/ daer sy bleven/ [namelick] Petrus ende Jacobus/ ende Ioannes/ ende Andreas/ Philippus ende Thomas/ Bartholomeus ende Mattheus/ Jacobus Alphei [sone]/ ende Simon Zelotts/ ende Judas Jacobi [broeder]. Dese alle waren eendrachtelick volherdende in't bidden ende smecken/ met de vrouwen/ ende Maria de moeder Iesu/ ende met ^e sijne broederen.

Ende in deselve daghen stont Petrus op in't midden der discipelen/ ende sprack (daer was nu een schare by een van ontrent hondert ende twintich personen) Mannen broeders/ dese Schrift moet vervult worden/ ¹ welke de heylighe Gheest doorden mondt Davids voorsaght heeft van Judas/ ¹ die de leydsman geweest is der ghene die Iesum vinghen/ Want hy was met ons gerekent/ ende hadde het lot deser bedieninge verkregen.

Dese dan heeft verwozven eenen acker doorden loon der ongerechtigheyt/ ende voorszwaerts over gevallen zijnde/ is midden op-geborsten/ ende alle sijne ingewanden zijn vutgesloot. Ende het is bekend geworden allen die te Jerusalem wonen/ also dat

h Matt. 24.
i Mar. 14.
36.
k Act. 2.4.
l Esa. 2.3.
m Luc. 24.47.
n Jo. 15.27.
o Act. 2.3.
p Mar. 16.
19.
q Luc. 24.51.
r Matt. 28.
3.
s Dan. 7.13.
t Mar. 24.30.
u Mar. 13.26.
v Luc. 21.27.
w Th. 1.10.
x Th. 1.10.
y 1. Th. 1.7.

p Mat. 13.
55.
q Psal. 41.
10.
r Mat. 26.
23.
s Jo. 13.18.
t Mat. 26.
47.
u Mar. 14.43.
v Jo. 18.3.
w Mar. 10.4.
x Marc. 3.19.
y Luc. 6.16.
z 1. Sam. 17.
23.
aa Mat. 27.5.

Cap. ij.

De Handelingen

^v Matth. 27.8.

^x Psal. 69. 26.

^y Psal. 109. 8.

^z Act. 6.3.

^a Act. 1.9.

^b Act. 6.6.

^c 1. Sam. 16.

⁷ 1. Par. 28.9.

^{ende 29.17.}

^{Psal. 7.10.}

^{2. Pet. 1.20.}

^{ende 17.10.}

^{ende 20.12.}

^{2. Pet. 1.3.}

^{Apost. 2.23.}

dien acker in haer enghen tale ^v ghenoemt wordt Akeldama / dat is/ een acker des bloets. Want daer staet geschreven in't boeck der Psalmen / ^x Zijne woonstede worde woest / ende daer en si niemant/ die in de selve woone. ^y Ende/ Een ander neime sijn opsienders ampt. ^z Het is dan noodigh / dat van de mannen / die met ons om-ghegaen hebben alle den tijdt / in welcken de Heere Jesus onder ons in ende upt gegaen is / Beginnende van den doop Joannis / tot den dagh toe in welcken hy ^a van ons opghenomen is / een der selve met ons getunge worde sijner opstandinge. ^b Ende si steldender twee/ Joseph genaemt Barsabas / die tot-ghenaemt was Justus / ende Marthiam. Ende si baden ende seiden/ Ghy Heere/ ^c ghy kenner der herten van alle / wijs van dese twee eenen aen/dien ghy uptverkozen hebt/ Om te ontfangen het lot deser bedieninge ende Apostelschaps/daer van Judas af-gheweken is / dat hy henen ginghe in sijn eegen plaetse. Ende si wierpen hare loten:ende het lot viel op Marthiam/ende hy wiert met ghemeyne toestemminge tot de elf Apostelen ghekoren.

Het ij. Capittel.

¹ De Heylighe Gheest wordt met sichtbare teekenen op den Pingster-daghe over de Apostelen uytghefloet. ⁴ welke met sijne gaben verbult zijnde / spreken de groote daden Gods in allerley talen. ⁵ waer over binnen Jerusalem onder allerley natien van volcken beroerte ontsaet / so dat sommighe haer verwonderen/ ende andere daer mede sporten. ¹⁴ Petrus wederlegt de spotters/ ende wijst aen/ dat sulchs gheschiedt is nae de voorspellinghe des Propheten Joels. ²² Bewijst upt de Psalmen David dat Iesus / dien sy ghekruyst hadden / van den dooden was opghestaen / gheseten ter rechter-hant Gods / ende van daer dese gaben hadde uytghefloet. ³⁶ ende dat sy over sulchs de beloofde Messias was. ³⁷ Daer door de toeloozers verslagen zijnde / worden van Petrus tot bekeeringhe hermaent / ende worden haer by duysent ghedoopt. ⁴¹ welke volgheden in de leere der Apostelen / ende oeffeninghe der Gods-diensticheit ende der liefde / hebbende de goederen ghemeyn. ⁴⁷ ende de Gheemeynte neemt dagelicks toe.

¹ Ende als de dagh des Pingster-[feest] verbult wert / waren ² alle ^b eendrachtelick by een. Ende daer geschiedde haestelick upt den hemel een geluyt/ gelijk als van eenen gheweldigen gedrevenen windt / ende vervulde het geheele huys daer si saten. Ende van haer werden gesien verdeelde tongen als van byer/ ende het sat op een neghelick van haer. ^c Ende si werden alle verbult met den heylighen Geest/ ende begonden te spreken ^d met andere talen/so als de Geest haer gaf upt te spreken. Ende daer waren Joden te Jerusalem woonende/ Godvruchtige mannen van

van allen volcke der gene die onder den hemel zijn. Ende als dese stemme geschiedt was/ quam de menichte te samen/ ende wierde beroert: want een pegelick hoorde haer in sijn engen tale spreken.

Ende sy ontfetteden haer alle/ ende verwonderden haer/ seggende tot malkanderen / Siet/ en zijn niet alle dese / die daer spreken/ Galileers? Ende hoe hooren wy se een pegelick in onse eyghen tale/ in welke wy geboren zijn? Parthers ende Meders/ ende Elamiten/ ende die inwoonders zijn van Mesopotamia/ en Judea/ ende Cappanocia/ Pontus/ ende Asia/ Ende Phrygia/ ende Pamphylia/ Egypten/ ende de deelen Libye / welck by Cyrenen [licht]/ ende upelandische Romeynen/ beyde Joden ende Joden-ghenoten/ Eretensen ende Arabiers/ wy hooren se in onse talen de groote werken Godes spreken. Ende sy ontfetteden haer alle/ ende wierden twisselmoedigh/ seggende d'een tegen den anderen/ Wat wil doch dit zijn? Ende andere spotteden seyden/ Sy zijn vol soeten wijs. Maer Petrus staende niet de elve / verhief sijne stemme/ ende sprack tot haer/ Ghy Joodtsche mannen/ ende ghy alle die te Jerusalem woonet/ dit zy u bekent/ ende laet mijne woorden tot uwe ooren ingaen. Want dese en zijn niet droncken / ghelijck ghy vermoedt: want het is [eerst] de derde uyze van den dagh. Maer dit is het / dat gesproken is dooz den Propheet Joël/ Ende het sal zijn in de laetste daghen (seght e Joël. 2. 27. Jesai. 43. 3. Ezec. 11. 1. ende 36. 27. Zach. 13. 9. Joani. 7. 38. Act. 10. 43. g Luc. 2. 3. Act. 2. 19) Godt) ick sal u opstorten van mijnen Geest op alle vleesch: ende uwe sonen ende uwe dochters sullen propheteren/ ende uwe jon-ghelinghen sullen ghesichten sien / ende uwe vude sullen droomen droomen. Ende oock op mijne dienstknechten / ende op mijne dienstmaeghden / sal ick in die dagen van mijnen Sheest opstorten/ ende sy sullen propheteren. Ende ick sal wonderen gheben / in den hemel boven / ende teekenen op der aerden beneden/ bloet / ende vper / ende roock-damp. De Sonne sal verandert worden in dupsfernisse / ende de Maene in bloet / eer dat de groote ende doozluchtighe dagh des Heeren komt.

Ende het sal zijn / dat een peghelick die den name des Heeren sal aenroepen / saligh sal worden. Ghy Israëlitische mannen/ hoort dese woorden: Iesum den Nazarener eenen man van Gode onder u-lieden betoont dooz krachten ende wonderen / ende teekenen/ die Godt dooz hem gedaen heeft in 't midden van u/ gelijck

e Joël. 2. 27.
Jesai. 43. 3.
Ezec. 11. 1.
ende 36. 27.
Zach. 13. 9.
Joani. 7. 38.
Act. 10. 43.
g Luc. 2. 3.
Act. 2. 19.

h Joël. 2. 3.
Rom. 10. 1.

lijck oock ghy selve weet. Desen / ¹ door den bepaelden raedt: ² ende voorkennisse Godts over- ghegeven zijnde / ³ hebt ghy ghe-
⁴ nommen / ende door de handen der onrechtveerdighe aen 't [krupen]
⁵ ghehecht / ende ghedoodet. Welcken Godt opgheweckt heeft /
 de smerten des doodts ontbonden hebbende / alsoo het niet mo-
 ghelick en was / dat hy van de selve [doodt] soude ghehouden wor-
 den. Want David seght van hem / ⁶ Ick sagh den Heere al-
 le tijdt voor my: want hy is aen mijne rechter- [handt] / op dat ick
 niet beweeght en worde. Daerom is mijn herte verblift / ende
 mijne tonghe verheught haer: ja oock mijn vleesch sal rusten in
 hope: Want ghy en sult mijne ziele in de helle niet verlaten / noch
 en sult uwen Heerlijghen niet [over-] gheven / om verdervinghe te
 sien. Ghy hebt my de weghen des levens bekent ghemaect: ⁷
 ghy sult my vervullen met verheuginghe door u aenghesicht.

Ghy mannen broeders / het is [my] gheoorloft wy uptot u
 te sprecken van den Patriarche David / ⁸ dat hy benide ghestor-
 ven ende begraven is / ende sijn graf is onder ons tot op desen
 dagh. Alsoo hy dan een propheet was / ende wist ⁹ dat Godt
 hem niet eede gheswozen hadde / dat hy upt de vrucht sijner len-
 den / soo veel het vleesch aengaet / den Christum verwecken soude /
 om [hem] op sijnen thoon te setten: Soo heeft hy dit voor-
 siende gesproken van de opstandinge Christi / ¹⁰ dat sijne ziele niet
 en is verlaten in de helle / noch sijn vleesch verdervinghe en heeft
 ghesien. Desen Iesum heeft Godt opgheweckt: ¹¹ waer van
 wy alle getungen zijn. Hy dan ¹² door de rechter- [handt] Godts
 verhooghe zijnde / ende ¹³ de belofte des heiligen Geests ontfangen
 hebbende van den Vader / heeft dit ¹⁴ upgestort dat ghy nu siet en
 hoort. Want David en is niet op-gebaren in de hemelen: maer
 hy seght / ¹⁵ De Heere heeft gesproken tot mijnen Heere / Sit aen
 mijne rechter- [handt] / ¹⁶ Tot dat ick uwe vijanden sal geset heb-
 ben tot een voet-banck uwer voeten. Soo wete dan secker-
 lick het gantsche huss Israels / dat Godt hem tot eenen Heere
 ende Christum ghemaect heeft / [namelick] desen Iesum dien
 ghy ghekrupst hebt. ¹⁷ Ende als sy [dit] hoorden / wierden sy
 verflaghen in het herte / ende senden tot Petrum / ende de andere
 Apostelen / ¹⁸ Wat sullen wy doen / mannen broeders?
 Ende Petrus seyde tot haer / ¹⁹ Bekeert u / ende een pegelick van
 u werde

u werde ghedoopt in den name Jesu Christi/ tot verghebinge der sonden: ende ghy sult de gabe des Heyligen Gheests ontfangen.

^a Joël 2/28.

^a Eph. 2/13.

^b Mar. 16/17.

^c Act. 5/12.

^c Act. 4/32.

^d Deut. 15/4.

^d Esa. 58/7.

^e Act. 4/35.

^e Act. 1/14.

ende 20/7.

^f Act. 5/14.

ende 11/21.

Want u konit de belofte toe / ende uwen kinderen / ende allen die daer verre zijn / soo vele alsser de Heere onse Godt toe roepen sal. Ende met veel meer andere woorden betuyghde hy / ende vermaende [se] / seggende / Wozt behouden van dit verkeert geslachte. Die dan sijn woort geerne aennamen / wierden ghedoopt: ende daer wierden op dien dagh [tot haer] toeghedaeu ontrent dyn duysent zielen. Ende sy waren volherdende in de leere der Apostelen / ende in de ghemeynschap / ende in de bzekinghe des broodts / ende in de gebeden. Ende een vreesse quam over alle siele: ende ^b vele wonderen ende teckenē geschiedden door de Apostelen. ^c Ende alle die geloofden / waren by een / ende hadden alle dingen gemeyn. Ende sy verkochten [hare] goederen ende hadde / ^d ende verdeelden deselve aen allen / nae dat elck van nooden hadde. Ende Daghelijcks ^e eendrachtelijck in den Tempel volherdende / ende van hups tot hups broot bzekende / aten sy te samen met verheuginghe ende eenwoudigheyt des herten: Ende priesen Godt / ende hadden genade by het gantsche volck. ^f Ende de Heere dede dagelijcks tot de Gemeente / die saligh werden.

Het iij. Capittel.

¹ Petrus gaende op na den tempel / met Joanne / gheneest eenen kreupel-geborenen. ⁹ waer ober t volck verwondert zijnde / toeloopt. ¹² welck Petrus ouderrecht / dat dit werck niet door sijnē naer Iesu Christi kracht geschiet was. ¹⁴ dien sy gedoot hadden / ende die van den dooden was opgestaen. ¹⁷ Troost haer / ende vermaent se tot beheringhe. ²⁰ op dat se door hem die nu in den hemel is / ende hem daer weder konen sal / ²² na het gheringheuse Moyses / ²⁴ ende aller propheten. ²⁵ den zeghen Abrahams ontfangen sonden.

Petrus nu ende Joannes gingen te samen op na den Tempel / ontrent de upre des ghebedes / zijnde de neghende [upre]:

^a Ende een seker man / die kreupel was van sijns moeders ^a Act. 14/8. lijve / wiert gedragen: welcken sy dagelijcks setteden aen de deure des tempels / ghenaeemt de Schoone / ^b om een aelmoesse te begee- ^b Jon. 9/8. en / van de gene die in den Tempel ginghen. Weleke Petrus ende Joannem siende / als sy in den Tempel sonden ingaen / badt dat hy een aelmoesse mochte ontfanghen. Ende Petrus sterck op hem siende / met Joanne / sende / Diet op ons. Ende hy hielt de oogen op haer / verwachende dat hy net van haer soude ontfanghen. Ende Petrus sende / Silver ende gout en hebbe ick niet: maer t gene ick hebbe dat gheue ick u / ^c In den name Jesu ^c Act. 4/10. Christi des Nazareners / staet op / ende wandelt. Ende hem grijpende

pende hy de rechter hande / rechte de [hem] op / ende ter stont wierden sijne voeten ende enckelen vast. Ende hy op-springhendes stont ende wandelde / ende ginck met haer inden Tempel / wandelende / ende springende / ende lobende Godt. Ende alle het volck sagh hem wandelen / ende Godt loben. Ende sy kenden hem dat hy die was / die om een aelmoeffe gheseten hadde aen de Schoone poozte des Tempels : ende sy wierden verbult met verbaestheyt ende ontsettinge / over het gene dat hem geschiet was. Ende als de kreupele / die gesont gemaeckt was / [aen] Petrum ende Joannem vast hieldt / liep alle het volck ghesamentlick tot haer in het voozhof / t welck Salomonis [voozhof] ghenaemt wort / verbaest zijnde. Ende Petrus [dat] siende / antwoorde tot het volck Ghy Israëlitische mannen / wat verwondert ghy u over dit : oft wat siet ghy [soo] sterck op ons / als of wy dooz onse epgheyn krachte ofte Godtsaligheyt desen hadden doen wandelen : **O** Godt Abrahams / ende Isaacs / ende Jacobs / de Godt onser Vaderen / heeft sijn kint Jesum verheerlickt / welcken ghy overgelevert hebt / ende hebt hen verloochent ^a dooz het aengesichte Piliati / als hy oordeelde datmen [hem] soude los laten. **M**aer ghy hebt den hepligen ende rechteveerdigen verloochent / ende hebt begeert dat u een man / die een doot-slager was / soude geschoncken worden : Ende den Vorst des levens hebt ghy ghedoodet / welcken Godt opgeweckt heeft unt den dooden : ^c waer van wy gherungen zijn. Ende dooz het geloove in sijnen name heeft sijner naem desen gesterckt / dien ghy siet ende kent : ende het geloove da dooz hem is / heeft hem dese volmaecte gesontheit gegeven / in u wer aller teghenwoordighendt. Ende nu / Broeders / ick weet dat ghy t dooz ontweyghent ghedaen hebt / gelijk als oock uw **O**verste : **M**aer Godt heeft also verbult / t gene hy t dooz den mont aller sijner Propheten te voren verkondicht hadde / dat **D** Christus lijden soude. ^e **B**etert u dan / en bekeert u / op dat uw sonden moghen upgewischt worden : wanneer de tijden der verkoelinghe sullen ghekomen zijn / van het aenghesichte des Heeren. Ende hy ghesonden sal hebben Jesum Christum / die u te voren gepredickt is : Welcken de Hemel moet ontfangen tot de tijde der weder-oprechtinge aller dinghen / die Godt ghesproken heeft dooz den mont aller sijner heplighe Propheten / van [alle] eenwe **W**an

^a Matt. 27.

20.

Mar. 15. 11.

Luc. 23. 18.

Joan. 18. 40.

^c Act. 1. 3.

8. ende cap. 2

15. 32.

^e Jesa. 50. 6.

ende 53. 5.

Mat. 24. 27.

Act. 2. 38.

Want Moyses heeft tot de Vaderen gheseght / ^b De Heere uwe
Godt sal u eenen Propheet verwecken upt uwe broederen gelijk
mp : dien sult ghy hooren / in alles wat hy tot u spreken sal.

^b Deut. 18.
15, 18, 19.
Ioum. 1. 46.
Acto. 7. 37.

Ende het sal gheschieden / dat alle ziele / die desen Propheet niet
in sal ghehoort hebben / uptgheroept sal worden upt den volcke.

Ende oock alle de Propheten van Samuel aen / ende die daer
nae [ghevolcht zijn] / so vele als 'er hebben ghesproken / die hebben
oock dese dagen te voren verkondicht. Ghy lieden zijt kinde-

ren der Propheten / ende des Verbonts / 't welck Godt met onse
Vaderen op-gherecht heeft / seggende tot Abraham / ¹ Ende in
uwen zaden sullen alle geslachten der aerde gesegent worden.

¹ Gen. 22. 18.
Gal. 3. 8.

Godt opgheweckt hebbende sijn kint Iesum / heeft den selven
terst tot u ghesonden / dat hy u lieden segenen soude daer in dat hy
een pegelick [van u] afkeere van uwe boosheden.

Het iij. Capittel.

¹ De Overste der Joden setten Petrum ende Joannem gevangen. ⁵ Waer ober de geheele Raede
vergaderd. ⁷ Van welken sy worden onderbaeght ober de ghenefinge des kreupelen. ⁸ Petrus be-
rught dat 't selve gheschiede is in den name Iesu. ¹¹ ende dat dese is de steen van de bouw-lieden
verwoopen. ¹² doch dat in ghenen anderen saligheyt en is. ¹³ De Raet hoewel overruggt zyn-
de han die wonderwerck / verbiedt nochtans haer inden name Iesu te prediken. ¹⁹ 't welck sy versta-
nen niet te kunnen laten. ²¹ worden daer nae met harde dreygingen ontslagen. ²³ verhalen den ha-
ren wat haer was gheschied. ²⁴ die Godt vidden om bescherminghe / bymoedighere / ende seggen tot
de predicatie des woorts. ³¹ ende Godt verhoort haer niet een aerdbewinge. ³² De eerdrachtighere
ende liefde der geloofighe / die hare goederen vercochten tot onderhout der behoefte. ³⁶ 't welck
oock Barnabas heeft ghedaen.

Ende terwyle sy tot het volck spraken / quamen daer ober tot
haer de Priesters ende de Hoofst-man des Tempels / ende de
Sadduceen : Seer t' onvreden zijnde / om dat sy het volck leer-
den / ende verkondighden in Iesu de opstandinge upt den dooden.

Ende sloegen de handen aen haer / ende setteden se in bewarin-
ghe tot den anderen dagh. Want het was nu avont. Ende vele
van de ghene die het woort ghehoort hadden / gheloofden : ende het
ghetal der mannen wierdt ontrent vijft dussent. Ende het ghe-
schiedde des anderen daghs dat hare Overste / ende Ouderlin-
ghen ende Schryft-gheleerde te Jerusalem vergaderden :

Ende Annas de Hooghe-priester / ende Cafaphas / ende Joann-
nes / ende Alexander / ende soo vele daer van het Hooghe-priester-
lijck gheslachte waren. Ende als sy se in het midden ghestelt
hadden / vraeghden sy / ^a Door wat kracht / ofte door wat name
hebt ghy lieden dit ghedaen ? Doe seide Petrus / verbult zyn-
de met den Hepligen Geest / tot haer / Ghy Overste des volcks / en-

^a Cro. 1. 18.
Mat. 23. 1.
Acto. 7. 27.

de

b Psal. 118.
22.
Iesai. 29. 16.
Mat. 21. 42.
Marc. 12.
10.
Luc. 20. 17.
Rom. 9. 32.
1 Petr. 2. 7.
c Mat. 1. 21.
Act. 10. 43.
1 Tim. 2. 5.

de ghy Onderlinghen Israëls/ Alsoo wy heden rechtelijck onder-
socht worden over de weldaet aen een kranck mensche [ghe-
schiede]/ waer door hy ghesont gheworden is: Soo zy u allen
kenlijck/ ende den ganschē volcke Israëls/ dat door den name
Jesu Christi des Nazareners/ dien ghy gekrupst hebt/ welcken
Godt van den dooden heeft opgeweckt/ door hem [segge ick] staet
dese hier vooz u ghesont. Dese is de steen/die van u^b de bouw-
lieden veracht is/ welcke tot een hooft des hoecks gheworden is.
Ende de salighejdt en is in geenē anderen. Want daer en is
doek onder den hemel geenē anderē naem/die onder de menschen
ghegheven is/door welcken wy moeten saligh worden. Sy nu
siende de vrymoedighejdt Petri ende Ioannis/ende vernemende
dat sy onghelerde ende rechte menschen waren/ verwonderden
haer/ ende kenden haer dat sy met Jesu geweest waren. Ende
siende den menschen by haer staen die genesen was/ en hadden sy
niet daer tegen te seggen. Ende haer gheboden hebbende/unt te
gaen bupen den Vlaet/overlepen sy met malkanderen/ Seg-
ghende /^d Wat sullen wy dese menschen doen? Want datter een
bekent teecken door haer geschiet zy/ is openbaer allen die te Je-
rusalem woonen/en wy en konnen t niet loochenen: Maer op
dat het niet meer en meer onder het volck versprent en worde/ laet
ons haer scherpelick dzen/ dat sy niet meer tot eenigh mensche
in desen naem en spreken. En als sy se geroepen hadden/sepden
sy haer aen/dat sy gantschelijck niet en souden spreken/ noch leerē/
inden name Jesu. Maer Petrus ende Ioannes antwoorden
de/ sepden tot haer /^e Goordeelt ghy/ of het recht is vooz Godt/ u
lieden meer te hooren dan Godt. Want wy en konnen niet laten
te spreken t ghene wy ghesien ende gehoozt hebben. Maer sy
dzenghden se noch meer/en lieten se gaen/mets vindende hoe sy se
straffen souden/ om des volcks wille: want sy verheerlickten alle
Godt over het ghene: datter gheschiet was. Want de mensche
was meer dan veertigh jaren oudt/aen welcken dit teecken der ge-
nesinge geschiet was. Ende sy los gelaten zijnde/^h quamen tot
den haren/en verkondighden al wat de Overpriesters en de On-
derlingen tot haer geseght hadden. En als dese [dat] hoorden/
hievē sy eendrachtelick [hare] stemme op tot Godt/en sepden/Hee-
re/ghy zijt de Godt die gemaect hebt den hemel/en de aerde/ende
de

de zee/ende alle dinghen die in de selve zijn. Die dooz den monde Davids utwes knechts/geseght hebt/ Waerom worden de Heydenen/ ende hebben de volcken vele dinghen bedacht? De Coningen der aerde zijn [te samen] op-geslaen/ ende de Overste zijn by een vergadert/ tegen den Heere: ende tegen sijnen Gesalfden. Want in der waerheyt zijn vergadert tegen uw' heyligh kint Iesum/ welcken ghy gesalft hebt/ beyde Herodes/ ende Pontius Pilatus/ met de Heydenen ende de volcken Israels: Om te doen al wat utwe handt ende utwen raet te vozen bepaelt hadde dat geschieden soude. Ende nu [dan]/ Heere / siet op hare dreginghen/ende geest utwen dienstknechten met alle bymoedigheyt uw' woort te spreken. ¹ Daer in/ dat ghy utwe hant uptstreckt tot genesinge/ ende dat teekenen ende wonderen geschieden dooz den naem van uw' heyligh kint Iesus. Ende als sy gebeden hadde/ wiert de plaetse/ in welcke sy vergadert waren/ ^m beweegt. Ende sy wierden alle verbult met den Heyligen Geest/ ende spraken het woort Godes met bymoedigheyt. Ende der menich- te van de gene die geloofden/ was ⁿ een herte ende [een] ziele: ende de niemant en seide dat per/ van 't gene hy hadde/ sijn eygen wa- re/ maer alle dinghen waren haer ghemeen. Ende de Apostelen gaben met groote kracht ghetuygenisse van de opstandinghe des Heeren Iesu: ende daer was groote genade over haer alle.

Want daer en was oock niemant onder haer die gebreck hadde. Want soo vele alser besitters waren van landen ofte hupsen/ die verkochten sy / ende brachten den prijs der verkochte [goede- ren]/ ende leyden [dien] aen de voeten der Apostelen. Ende aen een pegelick wiert upt-geedeelt na dat elck van noode hadde.

En Ioses/ van de Apostelen toe-genaemt Barnabas ('twelck is/ ober-geset zijnde/ een sorte der vertroostinge) een Levijt van Jechozte uit Cyprus/ Also hy eenen acker hadde/verkocht [dien] ende bracht het ghelt/ ende leyde het aen de voeten der Apostelen.

Het v. Capittel.

¹ Ananias wort van weghen sijne gebeynstheyt ende leughen van Petro bestraft/ ende hem Godt met een haestighe doot gestraft. ⁷ desgelijcks oock Sapphira sijn wijf. ¹² Vele wonder-wercken geschieden aen de kercken ende besetene dooz de Apostelen/ ende oock dooz de schadulve Petri. ¹⁷ De Apostelen worden gebaigen. ¹⁹ ende dooz eenen Engel verlost. ²¹ De Joodsche Raet vergadert sijnde/ sendt om haer te halen/ maer binden den kercker ledigh. ²⁶ Sy worden upt den tempel ghe- smelt/ ende wederom dooz den Raet gebracht. ²⁷ by den welcken sy haer verantwoorden/ ende ghe- tuygen van Christo ende sijne opstandinge. ⁴³ De Raet neemt dooz haer te dooden. ³¹ maer op Samuels waarschouwinge/ worden sy los gelaten. ⁴⁰ doch eerst gegeeft zijnde. ⁴¹ waer ober hy haer verlijden/ ende eben bymoedigh in 't prediken dooz gien.

Ende

Ende een seker man met name Ananias / met Sapphira sijn
 wijs / verkocht een hake: Ende ontrock van den prijs / oock
 met mede-weten sijns wijs: ende bracht een seker deel / ende leyde
 [dat] aen de voeten der Apostelen. Ende Petrus seyde / Anania /
 waerom heeft de Satan uw' herte verbult / dat ghy den heyligen
 Gheest liegghen soudet / ende ontrecken vanden prijs des landes?

Soo het ghebleven ware / en bleef het niet uwe? ende verkochte
 zijnde / en was het niet in uwe macht? Wat ist dat ghy dese daede
 in uw' herte hebt voorgenomen? Ghy en hebt den menschen niet
 gheloghen / maer Gode. Ende Ananias dese woorden hoorende
 viel neder / ende gaf den geest. Ende daer quam groote vreesse over
 alle die dit hoorde. Ende de jongelingen opstaende / schickten
 hem toe / ende droegen [hem] upt / ende begroeven [hem]. Ende
 het was ontrent dyn upren daer nae / dat oock sijn wijs daer in
 quam / niet wetende watter gheschiet was: Ende Petrus ant-
 woordde haer / Seght my / hebt ghy lieden het landt voor soo veel
 verkocht? Ende sy seyde / Ja / voor soo veel. Ende Petrus sey-
 de tot haer / Wat ist dat ghy onder u hebt over een gestemt te ver-
 soecken den Geest des Heeren? Siet de voeten der gene die uwen
 man begraven hebben / sijn voor de deure / ende sullen u updragen.

Ende sy viel ter stont neder voor sijne voeten / ende gaf den geest.
 En de jongelingen ingekomen zijnde vonden se doot / ende droe-
 ghen [se] upt / ende begroeven [se] by haren man. Ende daer
 quam groote vreesse over de gheheele Ghemeynte / ende over alle
 die dit hoorde. Ende door de handen der Apostelen gheschie-
 den vele teeckenen ende wonderen onder het volck: Ende sy wa-
 ren alle eendrachtelick in het Voorhof Salomons. Ende van
 de andere en durfde niemant sich by haer voeghen: maer het volck
 hield se in groot-achtinghe. Ende daer wierden der meer ende
 meer toe ghedaen / die den Heere gheloofden / menichten beyde
 van mannen ende van vrouwen. Alsoo dat sy de krancke upt-
 droegen op de straten / ende leyden op bedden en beddekens / op dat
 als Petrus quam / oock maer de schaduwte yemant van haer be-
 schaduwten mochte. Ende oock de menichte upt de omliggende
 steden quam ghesamentlick te Jerusalem / brengende krancke
 ende die van onreynen gheesten ghequelt waren: welcke alle ghe-
 nesen wierden. Ende de Hooghe-priester stont op / ende alle die
 met

16. Marc. 16.

17. Act. 17.

18. Act. 18.

19. Act. 19.

20. Act. 20.

21. Act. 21.

22. Act. 22.

23. Act. 23.

24. Act. 24.

25. Act. 25.

26. Act. 26.

27. Act. 27.

28. Act. 28.

29. Act. 29.

30. Act. 30.

31. Act. 31.

32. Act. 32.

33. Act. 33.

34. Act. 34.

35. Act. 35.

36. Act. 36.

37. Act. 37.

38. Act. 38.

39. Act. 39.

40. Act. 40.

met hem waren (welcke was de Secte der Saddaceen) ende wierden verbult met nijdicheyt. Ende sloegen hare handen aen de Apostelen/ende setteden se in de gemeinte gevangnisse. ^{c Acto. 12/7.} Maer ^{ende 16/26.} de Engel des Heeren opende des nachts de deuren der gevanghenisse/ende leydde se upt/ende sende/ Gaet henen/ende staet/ende spreekt in den Tempel tot het volck alle de woorden deses lebens. Als sy nu [dit] gehoozt hadden/gingen sy tegen den moorghestont in den Tempel ende leerden. Maer de Hooghe-priester/ende die met hem waren/ghekommen zijnde/riepen den Raedt te samen/ende alle de Oudste der kinderen Israëls / ende sonden nae den kercker/om haer te halen. Doch als de Dienaers daer quamen/en vonden sy haer in de gevanghenisse niet/maer keerden wederom/ende boodschapten [dit]. Segghende/Wy vonden wel den kercker niet alle versekertheyt toe-gefloten / en de wachters bunten staende voor de deuren / maer als wy [die] gheopent hadden/en vonden wy niemant daer binnen. Doe nu de [Hooghe]-priester/ende de Hooftman des Tempels/ ende de Overpriesters dese woorden hoorde/wierden sy twijfelmoeidigh over haer/wat doch dit worden soude. Ende daer quam een/ende boodschapte haer/ seggende/ Siet/de mannen die ghy in de gevangnisse geset hebt/ staen in den Tempel/en leeren het volck. Doe ginck de Hooftman henen / met de Dienaren / ende bracht se / [doch] niet met geweld. ^{d want sy vreesden het volck / op dat sy niet ghesteenicht} en werden.) ^{d Matth. 21/26.} Ende als sy haer ghebracht hadden / stelden sy se ^{Acto. 4/23.} voor den Raedt : ende de Hooghe-priester vraeghde haer / ende sende/ ^{e Hebben wy u niet ernstelick aengeseght/dat ghy in dese} ^{e Acto. 4/18.} ^{f Act. 4/19.} ^{g Acto. 3/15.} ^{h Deut. 21/22.} ^{i Acto. 10/39.} ^{j Acto. 13/29.} ^{k 1. Pet. 2/24.} ^{l Acto. 2/33.} ^{m ende 3/15.} ^{n Phil. 2/9.} ^{o Acto. 1/27.} ^{p Joa. 15/27.} ^{q Acto. 10/37.} ^{r Acto. 2/41.} Hebben wy u niet ernstelick aengeseght/dat ghy in desen name niet en soudet leeren : ende siet / ghy hebt met dese uwe leere Jerusalem verbult/ende ghy wilt het bloedt deses menschen over ons brengen. Maer Petrus ende de Apostelen antwoorden/ende senden / ^f Men moet Gode meer ghehoorsaem zijn dan den menschen. ^g De Godt onser Vaderen heeft Iesum opghe-
weckt/ welken ghy omgebracht hebt / ^h hangende [hem] aen het ghout. ⁱ Desen heeft Godt door sijne rechter-[hande] ^j verhooght [tot] eenen Vorst ende Salighmaker / om Israël te gheven be-
keeringe ende vergevinge der sonden. Ende wy zijn ^k sijne ge-
tuggen van dese woorden: ende oock de heplighe Gheest/welken ^l Godt ^m gegeven heeft den genen die hem gehoorzaam zijn.

¶ ij

¶ Als

Als sy nu [dit] hoorde[n] / berstede haer [t herte] / ende hielden
 raet om haer te dooden. Maer een seker Phariseus stondt op
 in den Raet / met name Gamaliel / een Leeraer der Wet / in weer-
 de ghehouden by al het volck / ende gheboodt datmen de Apostelen
 een weynigh soude doen blyuen [staen]. Ende sende tot haer /
 ghy Israeltische mannen / siet voer u wat ghy doen sult / aen-
 gaende dese menschen. ^{m Act. 21.38.} Want voer dese dagen stont Theudas
 op / segghende dat hy wat was / dien een ghetal van ontrent vier
 hondert mannen aenhiel: welck is omghebracht / ende alle die
 hem ghehoor gaven zijn verstroyt / ende tot niet geworden. Na
 hem stondt op Judas Galileus / inde daghen der beschrijvinghe /
 ende maecte veel volcks afvalligh achter hem: ende dese is oock
 vergaen / ende alle die hem ghehoor gaven / zijn verstroyt ghewor-
 den. Ende nu segge ick u lieden / hout af van dese menschen / en-
 de laet se [gaen]. ^{Proh. 21.} Want indien desen raedt / ofte dit werck upt
 menschen is / so sal het ghebroken worden. Maer indien het upt
 Godt is / so en kont ghy dat niet breeken / op dat ghy niet mis-
 schien gebonden en wort oock ^{Isai. 8.10.} tegen Godt te strijden. ^{Mat. 15.13.} Ende sy
 gaven hem gehoor: en als sy de Apostelen tot haer geroepen hadde
 gheesselden sy [de selve] / ende geboden [haer] dat se niet en souden
 spreken in den name Jesu: en lieten se gaen. Sy dan gingen he-
 nen van het aengesicht des Raets / ^{Act. 9.5.} verblijdt zijnde dat sy waren
^{ende 23.9.} weerdigh gheacht geweest om sijns naems wille smaetheyt te lij-
 den. Ende sy en hielden niet op alle daghe in den Tempel / ende
 by de huyzen te leeren / ende Iesum Christum te verkondighen.

Het vj. Capittel.

¹ Om de murmuringhe der Grieksche teghen de Joden / worden van de Synagoge seuen Dia-
 kenen vercozen. ⁶ ende hadde Apostelen door opleggighe der handen bevestight. ⁷ Vele begheben
 haer tot de Synagoge / oock Priesters. ⁸ Stephanus een uyt de diakenen doet vele miracelen: ende
 die van de Synagoge der Libertinen ende andere staen tegen hem op. ¹⁰ wiens gheest ende wijsheyt
 als sy niet en konden teghenstaen / recken sy hem voer den Raet. ¹³ ende maken valsche gheruygen
 upt / ende die beschuldighen hem van lasteringhe tegen den Tempel ende de Wet. ¹⁵ Syn aengesicht
 blinkt ghelijck eenen Enghels.

Ende in de selve daghen / als de Discipelen vermenighvuldigh-
 den / ontfont een murmuringhe der Grieksche teghen de
 Hebreen / om dat hare weduwen in de daghelijcksche bedieninghe
 versumpt wierden. En de twaelve riepen de menighe der Dis-
 cipelen tot haer / ende senden / ^{Proh. 18.} Het en is niet behoorlick dat wy het
^{Deut. 1.} woort Godts na-laten / ende de tafelen dienen. ¹ Siet dan om /
^{12.1.21.} Broeders / na seuen mannen upt u / die [goet] getugenisse hebben /
^{nde 16.2.} ^{Tim. 3.7.} vol

vol des h. Geests ende der wijsheide/ welke wy moghen stellen
 over dese noodige sake. Maer wy sullen volherden in den ge-
 bede/ende in de bedieninghe des woordes. Ende dit woordt be-
 haeghde alle de menichte: ende sy verkozen Stephanum/ eenen
 man vol des gheloofs ende des heiligen Geests /^d ende Philip-
 pum/ ende Prochorum/ ende Nicanorem/ ende Timonem/ ende
 Parmeniam/ende Nicalaum/ eenen Jode- genoot van Antiochien.
 Welcke sy vooz de Apostelen stelden: ende [dese] als sy ghebe-
 den hadden/ ledden haer de handen op. En het woort Godes
 wies/ende het getal der Discipelen vermenichvuldichde te Jeru-
 salem seer: ende een groote schare der Priesteren wiert den geloove
 gehoozsaem. Ende Stephanus vol geloofs ende krachtes/ debe
 wonderen ende groote teeckenen onder het volck. Ende daer
 stonden op/ sommighe die waren van de Synagoge/ genaemt der
 Liebertinen/ende der Cyreneers/ende der Alexandrinen/ende der
 ghene die van Cilicia ende Asia waren/ ende twisteden niet Ste-
 phano: En sy en konden niet wederstaen de wijsheide ende den
 Geest/ dooz welcken hy sprack. Doe maecten sy mannen up/
 die seiden/ Wy hebben hem hooren spreken lasterlijke woorden
 teghen Moesem ende Gode. Ende sy beroerden het volck/ ende
 de Ouderlingen ende de Schrifgeleerde: ende [hem] aenvallende
 grepen sy hem/ende ledden [hem] vooz den Raedt. Ende stel-
 den valsche ghetunghen/ die seiden/ Dese mensche en houdt niet
 op lasterlijke woorden te spreken teghen dese heilige plaetse/ en-
 de de Wet. Want wy hebben hem hooren seggen/ dat dese Je-
 sus de Nazarener dese plaetse sal verbraken/ ende [dat] hy de ze-
 den veranderen sal/ die ons Moyses overghelevert heeft. Ende
 alle die in den Raedt saten/ de oogen op hem houdende/ sagen sijn
 aenghesichte als het aenghesichte eens Enghels.

c Act. 11/24
d Act. 21/3

e Act. 17/23
f Act. 8/17
ende 13/3
1. Tim. 4/14
ende 5/22
2. Tim. 1/6
g Act. 19/20

h Ero. 4/12
Ier. 54/17
Luc. 21/15
i Matth. 26/19

Het vij. Capittel.

1 Stephanus hem vooz den Raet vermenichvuldichde/ verhaelt hoe Gode Abraham upt Caldeen ge-
 lapd/ niet hem ende sijn zaet een verbondt ghemaect/ ende haer t Landt Chanaan beloofd hadde.
 2 Dat Joseph in Egypten verhoert/ ende aldaer tot een Doct gheset is. 11 ende dat Jacob/ om
 den dierden tijt met sijn gheslachte daer ghetrocken/ ende ghestorven is. 17 hoe sijne nakomelingen
 daer vermenichvuldicht/ ende weerdich ghesandelt sijn. 20 hoe Moyses geboren/ wech gheworpen/
 ende van de dochter Pharaons opghenomen ende opghewoedt is in alle wijsheide der Egyptenaren.
 23 dat hy sijne broeders besocht/ ende slaet den Egyptenar/ die een van de selve veronghelichte.
 27 t welck hem verlaeten wort. 29 ende daerom blydt hy na Midian. 30 waer hem Gode in
 tenen brandenden doornen-bosch verschiint/ ende nae Egypten sendt om t volck te verlossen. 37 Die
 dan Christo propheteert. 38 ende de Wet ontfanght. 39 hoe het gulden kalf gemaect werdt/ ende
 daer in de afgodere bediecht/ als oock met Moloch. 44 hoe den tabernakel opgherecht/ ende onder
 daer ghewoest is tot de tijden Salomons/ die den tempel heeft gebouwt. 51 Verwijt haer voozders
 dat sy

dat sy in herbtnechicheyt ende lozeetheyt hare Vaders ghelyck zint. ²⁴ waer oer sy verbitert was den teghen hem/ ende hem steengen: maer hy den hemel open sende/ becreit Chailo sijne siele, biot daer hanc/ ende ontslaept.

Ende de Hooghepriesters sende / Zijn dan dese dinghen alsoo?

Ende hy sende/ Ghy mannen broeders/ ende Vaders/ hoort toe/ De Godt der heerlijckheyt verscheen onsen Vader Abraham noch zijnde in Mesopotania / eer hy woonde in Charran: En

^{Gen. 12.1.} sende tot hem / ^a Gaet upt uw' landt / ende upt uw' maeghschap/ ende komt in een lant dat ick u wijsen sal. Doe ginck hy upt het landt der Caldeen/ ende woonde in Charran. Ende van daer/ na dat sijn vader ghestorven was / bracht hy hem over in die landt/ daer ghy nu in woonet. En hy en gaf hem geen erfdeel in t selve/

^{Gen. 12.7.} oock niet eenen voetsap: ^b ende beloofde dat hy hem t selve tot een besittinge geven soude/ ende sijnen zaden na hem/ als hy [noch]

^{Gen. 15.13} gheen kindt en hadde. Ende Godt sprack alsoo ^c dat sijn zedde vreemdelingh zijn soude/ in een vreemt lant/ ende [dat] sy het souden dienstbaer maken / en qualick handelen ^d vier hondert jaren.

^{Gen. 15.16} Ende het volck dat sy dienen sullen / sal ick oordeelen sprack ^e Godt. Ende ^f daer na sullen sy uptgaen / ^g ende sy sullen my dienen in dese plaetse. Ende hy gaf hem het verbond ^h der besnijdenisse/ en also ⁱ gewan hy Isaac/ en besneedt hem op den achtsten

^{Gen. 21.2.} dagh: ende Isaac ^j [gewan] Jacob / ende Jacob ^k de twaelf Patriarchen. Ende de Patriarchen ^l nijdieh zijnde / ^m verkoechen

^{Gen. 29.1.} Joseph / [om] nae Egypten [ghebracht te worden]: ende Godt ⁿ was met hem. Ende verlost hem upt alle sijne verdrukkingen/

^{Gen. 37.4.} ende gaf hem ghenade ende wijsheyt vooz Pharao den Coninck van Egypten / ende hy ^o stelde hem tot een Overste over Egypten/ ende sijn geheel hups. Ende daer quam een hongersnoedt

^{Gen. 41.17.} over het gheheele landt van Egypten ende Chanaan/ ende groote ^p benaetheyt/ ende onse vaders en bonden gheen spisse. Maer

^{Gen. 41.16.} als Jacob hoorde dat in Egypten koren was / sont hy onse Vaders eerst-mael upt. Ende in de tweede [repse] wiert Joseph

^{Gen. 45.4.} sijnen broederen bekent/ ende het gheslachte Josephs wiert Pha-raon openbaer. Ende Joseph sont henen/ ende ontboudt sijnen

^{Gen. 46.5.} vader Jacob/ ende alle sijn gheslachte/ [bestaende] in vijf-ende-se-

^{Gen. 46.26.} ventigh zielen. Ende Jacob quam af in Egypten/ ende ^q stierf/

^{Gen. 47.13.} hy selve ende onse Vaders. Ende sy wierden overgebracht nae ^r Sichem/ ende gheleght in het graf/ ^s t welck Abraham ghekocht

had-

hadde vooz een somme gelts / van de sonen Emmozs [des vaders]
 Sichem. Maer als nu de tijdt der belofte / die Godt Abraham
 gesworen hadde / genaecte / ^a wies het volck / ende vermenichvul- ^a Gen. 1. 7.
 dighde in Egypten. Tot dat een ander Coninck opstont / die ^{Psalm. 107. 24.}
 Joseph niet gekent en hadde. Dese gebruyckte listicheyt tegen
 ons geslachte / ende handelde qualick met onse vaderen / soo dat se
 hare jonge kinderen moesten wech werpen / op dat sy niet en sou-
 den voozt teelen. ^y In welcken tijdt Moses wiert geboren / en ^y Gen. 2. 1.
 was upnemende schoon / welcke dyn macnden opgevoet wierdt in ^{Exod. 6. 19.}
 het hups sijns vaders. Ende als hy wechgeworpen was / nam ^{Num. 26. 59.}
 hem de dochter Pharaos op / ende voedde hem vooz haer selven ^{1. Sam. 23. 13.}
 op tot eenen sone. Ende Moses wiert onderwesen in alle wijs- ^{Hebr. 11. 25.}
 heyde der Egyptenaren : ende was machtigh in woorden ende in
 wercken. ^a Als hem nu de tijdt van veertigh jaren verbult ^a Exod. 2. 11.
 was / quam [hem] in sijn herte sijne broeders de kinderen Israëls
 te besoecken. ^a Ende siende eenen die onrecht leedt / beschermde ^a Exod. 2. 11.
 hy [hem] / ende wreecte den genen dien overlast geschiedde / ende
 versloegh den Egyptenaer. Ende hy meynde dat sijne broe-
 ders souden verstaen / dat Godt dooz sijne handt haer verlossinge
 geven soude : maer sy en hebben't niet verstaen. ^b Ende den vol- ^b Exod. 2. 13.
 genden dagh wiert hy van haer gesien / daer sy bochten / ende hy
 drongh se tot vrede / seggende / Mannen / ghy zijt broeders : waer-
 om doet ghy malkanderen ongelijck? Ende die sijnen naesten
 ongelijck dede / verstiet hem seggende / ^c Wie heeft u tot een Over- ^c Exod. 2. 14.
 ste ende Rechter over ons gestelt? Wilt ghy my [doek] ombren- ^{Mat. 21. 23.}
 ghen / gelijckerwijs ghy gisteren den Egyptenaer omghebracht ^{Act. 4. 7.}
 hebt? Ende Moses vluchte op dat woordt / ende wiert een ^{Exod. 2. 15.}
 vremdelingh in het landt Madiam / daer hy twee sonen gewan.
^a Ende als veertigh jaren verbult waren / verscheen hem de ^a Exod. 3.
 Enghel des Heeren in de woestijne des bergs Sina in een vlam-
 migh vper des doornen-boschs. Moses nu [dat] siende / ver-
 wonderde hem over het gesichte : ende als hy derwaerts ginck om
 [dat] te besien / soo geschiedde een stemme des Heeren tot hem /
 [Segghende] / ^c Ick ben de Godt uwer vaderen / de Godt ^c Exod. 3. 6.
 Abrahams / ende de Godt Isaacs / ende de Godt Jacobs. Ende ^{Mat. 22. 31.}
 Moses wiert seer bevende / ende en durfde [het] niet besien.
 Ende de Heere seyde tot hem / ^d ontbindt de schoenen van uwe ^d Jos. 5. 15.
 voeten :

voeten : want de plaetse / in welcke ghy staet / is hepligh landt.

Ick hebbe merckelijck gesien de mishandelinghe mijns volcks / dat in Egypten is / ende ick hebbe haer suchten gehoozt / ende ben nedergekomen / om haer daer upt te verlossen : ende nu komt herwaerts ick sal u na Egypten senden. Desen Mosem / welcken sy verloochent hadden / seggende / Wie heeft u tot een Overste ende Rechter gestelt? desen / [[segge ick]] / heeft Godt tot eenen Oversten ende Verlosser ghesonden door de handt des Engels / die hem

Exod. 7. 8. 10. 11. 13. 4. cap. verschenen was in den doornen bosch. ^s Dese heeft haer uptgelepdt / doende wonderen ende teekenen in't landt van Egypten /

Exod. 16. 1. Deut. 1. 34. ende in de roode Zee / ^h ende in de woestijne / veertich jaren.

Dese is de Moses / die tot de kinderen Israels gheseght heeft / Deut. 18. 1. 18. 1. 46. 1. 18. 22. Mat. 17. 3. Luc. 19. 3. Gal. 3. 19. De Heere uwe Godt sal u eenen Propheet verwecken upt uwe broederen / gelijk my / ^k dien sult ghy hoozen. ⁱ Dese ist die in de vergaderinge [des volcks] in de woestijne was ^m met den Engel / die tot hem sprack op den bergh Sina / ende [met] onse Vaders : welcke de levendighe woorden ontfingh / om ons die te gheben.

Den welcken onse vaders niet en wilden ghehoorsaem zijn / ³¹ maer verwierpen [hem] / ende keerden met hare herten [weder] nae Egypten. Segghende tot Aaron / ⁿ Maectt ons Goden / Exo. 32. 1. die voor ons henen gaen. Want [wat] desen Moses [aengaet] / die ons upt het landt van Egypten gelepdt heeft / wy en weten niet wat hem geschiet is. Ende sy maecten een kalf in die daghen / ⁴¹ ende brachten offerande tot den afgodt / ende verheughden haer in de wercken harer handen. Ende Godt keerde [hem] / ende ⁴² gaf haer over / dat sy den heere des hemels dienden / gelijk gheschreven is in het boeck der Propheten / ^o Hebt ghy oock slachtofferen / en offeranden my opgeoffert / veertigh jaren in de woestijne / ghy huns Israels? ^p Ja ghy hebt opgenomen den tabernakel Molochs / ende het gesternte uwes Gods Kemphan / de afbeeldingen die ghy gemaeckt hebt om die te aenbidden : ende ick sal u overvoeren op gene [zijde] van Babilonien. De Tabernakel ⁴⁴ der getupgenisse was onder onse vaders in de woestijne / gelijk geordineert hadde hy die tot Mosem seyde / dat hy den selven maken soude ^q na de afbeeldinge die hy ghesien hadde. ^r Welcken ⁴⁵ oock onse vaders ontfangen hebbende / met Jesu gebzacht hebben in't [lant] dat de heydenen besaten / die Godt verdreven heeft van het

het aengesichte onser vaderen / tot de dage Davids toe. Welcke
ke voor Godt genade gebonden heeft / en begeret heeft te vinden
een woonstede voor den Godt Jacobs. Ende Salomon bouwde
hem een hups. Maer de Allerhooghste en woont niet in
Tempelen met handen ghemaect: ghelijck de Propheet seght /
De hemel is myn thoon / ende de aerde een voetbank mij-
ner voeten: Hoedanigh hups sult ghy myn bouwen? seght de Hee-
re: ofte / welcke is de plaetse mijner ruste? En heeft niet mijne
handt alle dese dingen gemaect? Ghy hardneckige ende on-
besnedene van herten ende ooren / ghy weder staet alrijt den hepli-
gen Geest / gelijck uwe vaders / [also] oock ghy. Wien van de
Propheeten en hebben uwe vaders niet vervolght? ende sy hebben
ghedoodt de gene die te voren verkondicht hebben de komste des
Rechtbeerdigen / van welcken ghy lieden nu verraders en moor-
ders gheworden zijt. Ghy die de wet ontfangen hebt door be-
stellingen der Engelen / en en hebt [se] niet gehouden. Als sy nu
dit hoorden / verstedden hare herten / ende sy knersden de tanden te-
gen hem. Maer hy vol zijnde des hepligen Geests / en de oogen
houdende na den hemel / saghe de heerlickheyt Gods / en Jesum /
staende ter rechter- [handt] Gods. Ende hy seyde / Siet / ick
sie de hemelen geopent / ende den Sone des menschen staende ter
rechter- [handt] Gods. Maer sy roepende met grooter stem-
me / slopten hare ooren / ende vielen rendrachtelick op hem aen.
Ende wierpen hem ter stadt npt / ende steenighden [hem]:
ende de getugghen leyden hare kleederen af aen de voeten eens
jonghelings / ghenamt Saulus. Ende sy steenighden Ste-
phanum / aenroepende / ende segghende / Heere Jesu ontfanghe
mijnen gheest. Ende vallende op de knien / riep hy met grooter
stemme / Heere / en rekent haer dese sonde niet toe. Ende als hy
dat gheseght hadde / ontsleiep hy.

1. Sam. 16.
1.
Psal. 89. 21.
Act. 13. 22.
2. Sam. 7.
1. Pal. 17. 1.
Psal. 132. 5.
v. 1. Reg. 6. 1.
1. Jdar. 17. 1.
x. 1. Reg. 8.
27.
Act. 17. 24.
y. 2. Pal. 6.
Jes. 66. 1.
Mat. 3. 14.
ende 23. 22.
z. Gen. 1. 4.
a. Jer. 6. 10.
Jehem. 9.
16. 17.

b. Exo. 19.
ende 24. 3.
Joh. 7. 19.
Gal. 3. 19.
Heb. 2. 2.

c. 1. Reg. 2.
13.
Luc. 13. 1.
d. Act. 22. 2.

e. Psal. 37.
Luc. 23. 46.

f. Mat. 7.
Luc. 23. 24.
1. Col. 4. 1.

Het viij. Capittel.

1 De Ghenepte van Jerusalem wort vervolght ende verstroyt. 2 Ende Stephanus begraven.
3 Saulus verwoest de Ghenepte. 4 Philippus predicht Christum te Samarien / ende doet daer vele
wonder- tecken. 5 Alwaer Simon de Coendiaer liet volck verleyde hadde / ende in grooten aen-
sien was. 6 Vele gelooven door Philippi predication / ende worden gedoopt. 7 Ende onder de selve
oock Simon. 8 Petrus ende Joannes worden gesonden na Samarien. 9 Door welcker ghebede
ende oplegginge der handen de geloobige aldaer den h. Geest ontfangen. 10 Welcke macht Simon
begeert met gelt te koop. 11 Maer word van Petro daer ober heftich bestraft / ende tot beher-
tinge vermaent. 12 Philippus wort ghesonden tot den Moogman / die op sinen wagen sittende / den
Propheet Jesum las. 13 ende van Philippo ondertwesen zijnde / wort na belijdenisse sijns gheloofs /
van hem onderwege gedoopt. 14 Philippus word van den Geest des Heeren wech genomen / ende te
Mozen gevonden.

¶

Ende

Act. 22/20. Ende ^a Saulus hadde mede een welbehaghen aen sijne doot.
Act. 11/19. Ende daer wiert te dien dage een groote vervolginge tegen de
 Gemeente / die te Jerusaleem was : ^b ende sy wierden alle ver-
 stropt dooz de landen van Judea en Samaria / behalven de Apo-
 stelen. Ende [eenige] Godvzuchtige mannen / droegen Stepha-
Gen. 23/2.
Gen. 50/10.
Sam. 3.
Act. 9/1.
Act. 22/4.
Act. 6/9.
Act. 15/9.
Galat. 1/13.
Tim. 1/13.
Matth.
Act. 11/19.
Matth. 16.
Act. 5/16.
Act. 16/13.
Act. 19/11.
Act. 13/6.
 num te samen [ten grave] / ^c ende maecten grooten rouwe over
 hem. Ende ^d Saulus verwoeslede de Gemeente / gaende in de
 hupsen : ende treckende mannen ende vrouwen / leverde se over in
 de gevangnisse. Sy dan nu die verstropt waren ^e gingen [het
 landt] dooz / ende verkondighden het woordt. Ende Philippus
 quam af in de stadt van Samaria / ende pzedickte haer Christusum.
 Ende de seharen hielden haer eendrachtelick aen ^f e ghene van
 Philippo geseght wiert / dewijle sy hoorden ende sagen de tecke-
 nen die hy dede. ^g Want van vele die onreynne gheesten hadden /
 gingen [de selve] upt / roepende met grooter stemme : ende vele ge-
 raecte ende kreupele wierden genesen. Ende daer wiert groote
 blijdschap in die stadt. Ende een seker man / met name Simon /
 was te boren in de stadt / plegende ^h rooverye / ende verruckende de
 sinnen des volcks van Samaria / segghende van hem selven / dat
 hy wat groots was. Welcken sy alle aenhangen van den kley-
 nen tot den grooten / segghende / Dese is de groote kracht Godts.
 Ende sy hinghen hem aen / om dat hy eenen langhen tijdt met
 rooverpen hare sinnen verruckt hadde / Maer doe sy Philippo
 gheloosden / die het Euangelium van het Coninckrijcke Godts /
 ende [van] den name Jesu Christi verkondighde / wierden sy ge-
 doopt beyde mannen en vrouwen. Ende Simon geloosde oock
 selve / ende gedoopt zijnde / bleef geduerigh by Philippum : en sien-
 de de tecken en ende groote krachten / die daer geschiedden / ontset-
 tede hy hem. Als nu de Apostelen / die te Jerusaleem waren /
 hoorden dat Samaria het woordt Godts aenghenomen hadde /
 sonden sy tot haer Petrum ende Joannem. De welcke afgeko-
 men zijnde / baden vooz haer / dat sy den Heplighen Geest ontfan-
 gen mochten. (Want hy en was noch op niemant van haer ge-
 vallen / maer sy waren alleenlick gedoopt in den name des Heeren
 Jesu.) ⁱ Doe leyden sy de handen op haer / ende sy ontfinghen
 den heiligen Geest. Ende als Simon sagh / dat dooz de opleg-
 ginge van de handen der Apostelen / de heplige Geest ghegheven
 wiert /

1 wiert/so boode hy haer gelt aen/ Seggende/ Geeft oock my de-
 2 se macht/op dat so wien ick de handen op-legge/hy den heylighen
 3 Geest ontfange. Maer Petrus seyde tot hem/ uw' gelt zy niet
 4 u ten verderbe / ⁱ om dat ghy ghemenyt hebt dat de gabe Godts ^{i Mat. 10/8}
 5 door gelt verkregen wort. Ghy en hebt geen deel noch lot in dit
 6 woordt: want uwe herte en is niet recht voor Godt. Bekeert u
 7 dan van dese uwe boosheyt/ ende bidt Godt / of misschien u dese
 8 overlegginge uwes herten vergeven wierde. Want ick sie dat
 9 ghy zyt in eene gantsch bittere galle/ende t'samen-knoopinge der
 10 ongherechtigheyt. Doch Simon antwoordende seyde / ^k Bidt ^{k Num. 21.}
 11 ghy-lieden voor my tot den Heere / op dat niets over my en kome
 12 van t'gene ghy geseght hebt. Sy dan nu/als sy het woordt des
 13 Heeren betuyghte ende ghesproken hadden/ keerden wederom nae
 14 Jerusalem/ ende verkondighden het Euangelium [in] vele vlec-
 15 ken der Samaritanen. Ende een Engel des Heeren sprack tot
 16 Philippum/seggende/ Staet op/ende gaet henen teghen het zyn-
 17 den/ op den wegh die van Jerusalem af-daelt nae Gaza / welke
 18 woest is. Ende hy stondt op ende ginck henen: ende siet / een
 19 Moorman/een Camerlingh/[ende] een machtigh heer van Can-
 20 dace de Coninginne der Mooren/die over alle haren schadt was/
 21 welke was gekomen om aen te bidden te Jerusalem: En hy ^{i Joan. 12.}
 22 keerde wederom/ ende sat opijnen wagen/ende las den propheet ^{20.}
 23 Esaiam. Ende de Gheest seyde tot Philippum/Gaet toe/ende
 24 voeght u by desen wagen. Ende Philippus liep toe/ende hoor-
 25 de hem den Propheet Esaiam lesen/ende seyde/Verstaet ghy oock
 26 t'ghene ghy leest? Ende hy seyde/ Hoe soude ick doch kunnen/
 27 soo my niet niemant en onderrecht? Ende hy badt Philippum/
 28 dat hy op soude komen / ende by hem sitten. ^m Ende de plaetse ^{m Jes. 53.}
 29 der Schryfture/die hy las/was dese: Hy is ghelijck een schaep ter
 30 slachtinge gelejdt: ende ghelijck een lam stemmeloos is voor dien
 31 die het scheert/ alsoo en doet hyijnen mont niet open. In sijne
 32 vernederinge is zijn oordeel wechgenomen: ende wie sal zijn ghe-
 33 slachte verhalen? want zijn leven wort van der aerde wech geno-
 34 men. Ende de Camerlingh antwoordde Philippo / ende seyde/
 35 Ick bidde u / van wien seght de Propheet dit? Van hem selven/
 36 ofte van pemandt anders? Ende Philippus dedeijnen mondt
 37 open / ende beginnende van die selve Schryft / ⁿ verkondighde ^{n Luc. 24.}
 hem

hem Iesum. Ende alsoo sy over wegh reysden/quamen sy aen;
 een seker water / ende de Camerlingh seide / Siet daer water:
 • wat verhindert my gedoopt te worden? En Philippus seide/
 Indien ghy van ganser herten geloofst/so is't geoorloft. Ende
 hy antwoordende seide/Ick geloofte dat Iesus Christus de So-
 ne Godts is. Ende hy geboot den wagen stille te houden: en sy
 daelden beyde af in het water/ soo Philippus als de Camerlingh:
 ende hy doopte hem. Ende doe sy upt het water waren opgeko-
 men/nam de Geest des Heeren Philippum wech/ende de Camer-
 lingh en saghe hem niet meer: want hy reysde sijnen wegh met
 blijdschap. Maer Philippus wiert ghevonden te Azoten/ende
 [t'lant] door gaende/ verkondighde hy het Euangelium [in] alle
 steden/tot dat hy tot Cesareen quam.

Het ix. Capittel.

1 Saulus reysst nae Damascus/om de gheloochte aldaer oock te verholgen. 3 wort onder wegen
 up den hemel van een licht omstraelt / ter aerde ghelwoopen / ende van Christo selve bestraelt/ ende met
 blintheit gheslagen. 10 Ananias wort tot hem gesonden / die in 't eerste bezeugt is tot hem te gaen.
 15 doch daerna tot hem komt/hem wederom siende maecht/onderrecht/en doopt. 20 Saulus predicht
 Christum in de Synagogen. 23 De Joden legghen hem lagen/ 25 maer hy ontkomt oec den stades
 muer in een marde. 26 hy komt te Jerusalem / ende wort van Barnaba tot de Apostelen gebracht/
 ende predicht oock Christum aldaer. 30 reysst nae Caesari om der Joden saghen te ontgaen. 31 de
 Ghemeynten hebben vrede ende nemen toe. 32 Petrus komt tot Lydda / ende ghenceft Eneam.
 36 wort tot Joppe ontboden / ende verweckt Tabitham / die ghestorven was. 42 waer door vele
 ghelooften.

Acto. 8/3.
 de 22/4.
 de 26/9.
 Col. 15/9.
 Gal. 1/13.
 Tim. 1/13

Ende Saulus blasende noch dregginghe ende moort tegen de
 Discipelen des Heeren/ginck tot den Hoogen-priester. Ende
 begeerde brieven van hem na Damascus aen de Synagogen/op
 dat soo hy eenighe/die van dien wegh waren/vonde/ hy [deselue]
 beyde mannen ende vrouwen soude ghebonden brengen na Jeru-
 salem. ^b Ende als hy reysde/ist geschiet dat hy na-by Damas-
 cum quam / • ende hem omscheen snellick ^d een licht van den he-
 mel: Ende ter aerden gheballen zijnde / hoorde hy een stemme
 die tot hem seide / Saul / Saul wat vervolght ghy my? Ende
 hy seide / Wie zijt ghy Heere? Ende de Heere seide / Ick ben Ie-
 sus dien ghy vervolght. • Het is u hardt de versenen teghen de
 prickels te slaen. Ende hy bevende ende verbaest zijnde/ seide/
 Heere / ^f wat wilt ghy dat ick doen sal? Ende de Heere [seide] tot
 hem/ Staet op/ende gaet in de stadt/ ende u sal [aldaer] gheseght
 worden / wat ghy doen moet. ^e Ende de mannen die met hem
 over wegh reysden / stonden verbaest / hoorende wel de stemme/
 maer niemant siende. Ende Saulus stont op van der aerde: en
 als

ut. 3/10.
 11.2/37.
 e 16/30.
 Mat. 10/7.

als hy sijne oogen open dede/ en sagh hy niemant. En sp hem hy
der hant leydende/ brachten hem tot Damascus. Ende hy was
drie dagen dat hy niet en sagh/ en en at niet/ noch en dronck niet.

Ende daer was een seker discipel te Damascus/ met name A-
naniās: ende de Heere seyde tot hem in een gesichte/ Anania. Ende
hy seyde/ Siet [hier ben] ick/ Heere. Ende de Heere [seyde] tot
hem/ Staet op ende gaet in de strate ghenaeamt de Rechte/ ende
vraeght in het hups Jude nae [eenen] met name Saulus/ ^{h Act. 21/39} ^{ende 22.3.}

Tarsen: want siet hy bidt. Ende hy heeft in een gesichte ghe-
sien/ dat een man/ met name Ananiās/ in quam/ ende hem de handt
op-leyde/ op dat hy wederom siende worde. Ende Ananiās ant-
woorde/ Heere ick hebbe uyt vele ghehoort van desen man/ ^{i Acto. 9/1} ^{i Cor. 15.5} ^{Gal. 1.13} ^{i Tim. 1.13}

veel quaet hy uwe heylighe in Jerusalem ghedaen heeft. Ende
heeft hier macht van de Overpriesters/ om te binden alle die u-
wen name aenroepen. Maer de Heere seyde tot hem/ Gaet he-
nen: ^{k Act. 13/2} ^{ende 22.21.} ^{Rom. 1.1.} ^{Gal. 1.15.} ^{ende 2.8.} ^{Ephes. 3.8.} ^{i Tim. 2.7.} ^{2. Timoth.} ^{1/11.} ^{i Act. 21.11.} ^{2. Cor. 11.} ^{Of. 23.} ^{m Acto. 23} ^{12.}

want dese is my een uytverkoren vat/ om mijnen naem te
dragen vooz de heydenen/ ende de Coninghen/ ende de kinderen
Israels. ⁱ Want ick sal hem toonen hoe veel hy lijden moet om
mijnen naem. ^m Ende Ananiās ginck henen ende quam in het
hups: ende de handen op hem leggende/ seyde hy/ Saul broeder/
de Heere heeft my ghesonden [namelick] Iesus/ die u verschenen
is op den wegh dien ghy quaemt/ op dat ghy weder siende/ ende
met den Heyligen Geest verbult soude worden. Ende ter stont
vielen af van sijne ooghen gelijk als schellen/ ende hy wiert ter-
stont wederom siende: ende stont op/ ende wiert ghedoopt. En-
de als hy spijsse genomen hadde/ wiert hy versterckt. Ende Sau-
lus was sommige dagen by de Discipelen/ die te Damascus wa-
ren. Ende hy predickte ter stont Christus in de Synagoghen/
dat hy de Sone Godts is. Ende sp ontfetteden haer alle die
het hoorde/ ende seiden/ En is dese niet de ghene die te Jerusa-
lem verstoorde die desen naem aenriepen/ ende die daerom hier ge-
komen is/ op dat hy de selve gebonden soude brengen tot de Over-
priesters? Doch Saulus wiert meer ende meer bekrachticht/
ende oertuyghde de Joden die te Damascus woonden/ bewij-
sende dat dese de Christus is. Ende als vele daghen verlopen
waren/ soo hielden de Joden te samen raedt/ om hem te dooden.
Maer hare laghe wierde Saulo bekent: ^{n 2. Cor. 11} ^{32.} ende sp belwaer-
den

den de poozzen/ beyde des daeghs ende des nachts/ op dat sy hem dooden mochten. Doch de Discipelen namen hem des nachts/ 2
 2. Jos. 2/15. 3. en lieten hem neder dooz den muur/ hem aflatende in een mande.
 1. Sam. 19/ 4. Saulus nu te Jerusalem gekomen zijnde/ pooghde hem by de
 2. Act. 22/17. Discipelen te voegen: maer sy vreesden hem alle/ niet geloovende
 2. Act. 11/25. dat hy een Discipel was. 9 Maer Barnabas hem tot sich ne-
 mende/ leydde [hem] tot de Apostelen/ ende verhaelde haer hoe
 hy op den wegh den Heere gesien hadde/ ende dat hy tot hem ge-
 sproken hadde/ ende hoe hy te Damascus vrymoedelyck gespro-
 ken hadde in den name Jesu. Ende hy was met haer ingaen-
 de ende uptgaende te Jerusalem: Ende vrymoedelyck spre-
 kende in den name des Heeren Jesu/spzack hy oock ende handel-
 de teghen de Grieksche [Joden]: maer dese trachteden hem te
 dooden. Doch de Broeders [dit] verstaende/ gheleydden hem
 tot Cesareen/ ende sonden hem af nae Tarsen. De ghemein-
 ten dan dooz gheheel Judeam/ ende Galileam/ ende Samariam
 hadden vrede/ ende wierden gesticht: ende wandelende in de vree-
 se des Heeren/ ende de vertroostinghe des H. Gheest/ wierden
 vermenighvuldicht. Ende het gheschiedde als Petrus al-om
 dooztrock/ dat hy oock af quam tot de heylighe die tot Lydda
 woonden. Ende aldaer vondt hy een seker mensche/ met name
 Eneas/ die acht jaren te bedde ghelegen hadde/ welke was ghe-
 raecht. Ende Petrus seyde tot hem/ Enea/ Jesus Christus
 maect u gesondt: staet op ende spreidt u selven [het bedde]. En-
 de hy stondt ter stont op. Ende sy saghen hem alle die te Lydda
 ende Saron woonden/ de welke haer bekeerden tot den Heere.

Ende te Joppe was een seker Disciplinne met name Tabi-
 tha/welcke over-geset zijnde/ is gheseght Dorcas. Dese was vol
 van goede wercken/ ende aelmoessen/ die sy dede. Ende het
 gheschiedde in die daghen/ dat sy krank wiert ende sterf: ende als
 sy se ghewasschen hadden/ leyden sy haer in de opper-sale.

Ende alsoo Lydda na by Joppe was/ de discipelen hoorende
 dat Petrus aldaer was/ sonden twee mannen tot hem/ biddende
 dat hy niet en soude vertoeven tot haer over te komen.

Ende Petrus stondt op/ ende ginck met haer: welken sy/ als
 hy daer ghekomen was/ in de opper-sale leydden: ende alle de we-
 duwen stonden by hem/ weenende ende toonende de rocken ende
 klee-

kleederen die Dorcas ghemaect hadde / als sy by haer was.

Maer Petrus: hebbende [haer] alle uptghedreven/knielde neder ende badt: ende hem keerende tot het lichaem seyde / Tabitha staet op. Ende sy dede hare oogen open / ende Petrum ghesien hebbende / sat sy ober eynde. Ende hy gaf haer de hant / ende rechte se op / ende de heylighe ende de weduwen gheroeppen hebbende / stelde hy se levende voor [haer]. Ende [dit] wiert bekend door gheheel Joppe / ende vele gheloofden in den Heere.

Ende het gheschiedde dat hy vele daghen te Joppe bleef by eenen sekeren Simon / eenen leder-bereyder.

Het x. Capittel.

¹ Een Enghel verschijnt Cornelio den Hoofman te Cesareen / als hy vastede ende badt. ⁵ bekeete hem Petrum van Joppe te ontbieden / om van hem onderricht te worden. ⁷ welcke sijne dienst knechten sendt. ⁹ Petrus wort onder des door een gesichte van eenen liuen-doeck met allerley / so reyne als onreynen dieren uit den Hemel neder-ghelaten / ende door aenspraecke onderwesen / dat het onderscheyde van Joden ende heydenen nu wech-ghenomen was. ¹⁷ de Dienstknechten Cornelij komen tot Petrum. ¹⁹ die van Godt vermaent zijnde / met haer reys na Cesareen. ²⁴ alwaer Cornelius met sijne vrienden vergadert is / ende hem met groote eerbiedinge ontfanght. ²⁸ Petrus verhaelt wat hem van Godt geopenbaert was. ³⁰ gelijk oock doet Cornelius. ³⁴ Petrus predickt Christus Cornelio ende den sijnen. ⁴⁴ ende sy ontfangen daer op den heyligen Geest. ⁴⁶ spreken met zymde tongen. ⁴⁷ ende worden gedoopt.

Ende daer was een seker man te Cesareen met name Corneli-
us / een Hoofman ober hondert / upt de bende ghenaemt de
Italiaensche: Godtsaligh / ende vreesende Godt / met geheel sijn
huys / ende doende vele aelmoessen aen het volck / ende Godt ghe-
dunrichlijck biddende. [Dese] sagh in een gesichte klaerlijck on-
trent de negenste upze des daegs / eenen Enghel Godts tot hem in-
komen / ende tot hem seggende / Corneli / Ende hy de oogen op
hem houdende / ende seer bevreest geworden zijnde / seyde / Wat ist
Heere? Ende hy seyde tot hem / utwe gebeden ende utwe aelmoessen
zijn tot ghedachtenisse opghelomen voor Godt. Ende nu sendt
mannen na Joppe / ende ontbiet Simon die toe-ghenaemt wort
Petrus. Dese licht te huys by eenen Simon leder-bereyder / die
[sijn] huys heeft by de zee: dese sal u seggen wat ghy doen moet.

Ende als de Enghel / die tot Corneliu sprack wech-ghegaen
was / riep hy twee van sijne huysknechten / ende eenen Godtsali-
gen krijghs-knecht van de ghene die gheduerigh by hem waren:

Ende als hy haer alles verhaelt hadde / sondt hy se na Joppe.

Ende des anderen daeghs / terwile dese reysden / ende na by de
stade quamen / kaim Petrus op 't dack om te bidden / ontrent de
seste upze. Ende hy wiert hongherigh / ende begheride te eten.

Ende

a 2. Reg. 4.

33. Mat. 6.

Ende terwijle sy het berenden / viel over hem een vertreckinghe van sinen. Ende hy sagh den Hemel gheopent / ende een seker vat tot hem neder-dalen / ghelijck een groot lijnen laken aen de vier hoeken ghebonden / ende neder-ghelaten op de aerde. In het welcke waren alle de viervoetige [dieren] der aerde / ende de wilde / ende de kruppande [dieren] / ende de vogelen des hemels.

Ende daer gheschiedde een stemme tot hem / Staet op Petre / nacht ende eet. Maer Petrus seyde / Gheensins Heere / want

Heb. 11/4.
Deut. 14/7.

ick en hebbe noyt ghegheten yet dat gemeyn ofte onreyn was.

Matth. 15/
vs 11.
Rom. 14/17/
vs.
1. Tim. 4/4.
Tit. 1/15.

Ende een stemme [gheschiedde] wederom ten tweedenmael tot hem / ^c T ghene Godt ghereynicht heeft en sulc ghy niet gemeyn maken. Ende dit gheschiedde tot dymmael : ende het vat wierdt wederom opgenomen inden Hemel. Ende also Petrus in hem selven twijfelde wat doch het gesichte mochte zijn / dat hy

gesien hadde / siet / de mannen die van Cornelio af-ghesonden waren / ghevraeght hebbende nae het huys Simonis / stonden aen de poorte. Ende [nemant] gheroepen hebbende vraeghden sy / of Simon / toe-genaemt Petrus / daer te huys lagh. Ende als Petrus op dat ghesichte dachte / seyde de Geest tot hem / Siet dym

Act. 15/7.

mannen soecken u : ^a Daerom staet op / gaet af / ende repst met haer / niet twijfelende : want ick hebbe haer gesonden. Ende Petrus ginck af tot de mannen / die van Cornelio tot hem ghesonden waren / ende seyde / Siet / ick ben 't dien ghy soeckt : wat is de oorsaecke waerom ghy hier zijt? Ende sy seiden / Cornelius een hooftman over hondert / een rechtveerbigh man / ende vreesende Godt / en die [goet] getungenisse heeft van het gantsche volck der Joden / is door Goddelijcke openbaringhe vermaent van eenen hepligen Engel / dat hy u soude ontbieden tot sijnen huys / ende dat hy van u woorden der salicheyt soude hoorren. Als hy se van ingheroepen hadde / ontfingh hy se in huys. Doch des anderen daeghs ginck Petrus met haer henen / en sommige der broederen / die van Toppe waren / gingen met hem. En des anderen daeghs quamen sy tot Cesareen. Ende Cornelius verwachtte haer / te samen gheroepen hebbende die van sijn maeghschap ende bysonderste vrienden. Ende als het gheschiedde dat Petrus in quam / ginck hem Cornelius te gemoette / ende vallerende aen [sijne] voeten / aen badt hy. Maer Petrus rechte hem op / segghende /

Staet

7^e Staet op / ick ben oock selve een mensche. En met hem spre-
kende / ginck hy in ende vondt er vele die te samen ghekomen wa-
ren. Ende hy seide tot haer / ^f Ghy weet hoe het eenen Joodt-
schen man onghedoorloft is hem te voegen / ofte te gaen tot eenen
vrienden: doch God heeft my getoont dat ick geen mensche en
soude gemeyn ofte onreyn heeten. Daerom ben ick oock sonder
tegen spreken gekomen / ontboden zijnde. Soo vrage ick dan om
wat reden ghy lieden my hebt ontboden? Ende Cornelius se-
de / Ober vier dagen was ick vastende / tot deser uze toe / ende ter
negender uze badt ick in mijn hups. Ende siet / een man stonde
voor my ^h in een blinckende kleet / ende seide / Corneli uw' gebedt
is verhoort / ende uwe aelmoessen zijn voor Godt gedacht gewor-
den. Sendt dan na Joppe / ende ontbiedt Simonem die toege-
naemt wort Petrus: dese licht te hups in het hups van Simon
den leder-berender aen de Zee / welke hier gekomen zijnde / sal tot
u spreken. Soo hebbe ick dan van stonden aen tot u gesonden /
en ghy hebt wel gedaen dat ghy hier gekomen zijt. Wy zijn dan
alle nu [hier] tegenwoozdigh voor Godt / om te hoozen al het ghe-
ne u van Godt bevolen is: Ende Petrus den mont open doende /
seide / Ick verneme in der waerheyt dat Godt geen aennemer
des persoons en is / ^k Maer in allen volcke / die hem vzeest ende
gerechtigheyt werckt is hem aenghenaem. [Dit is] het woort
dat hy gesonden heeft den kinderen Israels / verkondigende vze-
de dooz Iesum Chysum: Dese is een Heere van alle. Ghy lie-
den weet de saecke die geschiet is dooz geheel Judeam / ^m begin-
nende van Galilea / nae den doop / welcken Ioannes ghepredickt
heeft: [Belangende] Iesum van Nazareth / ⁿ hoe hem Godt
gesalft heeft met den h. Geest / ende met kracht: welke [het lant]
dooz-ghedaen is / goet doende / ende ghenesende alle die van den
Dyvel overweldicht waren: want Godt was met hem. Ende
wy zijn getuyghen van al het gene hy ghedaen heeft / beyde in het
Jodische lant en te Jerusalem: welcken sy gedoot hebben / [hem]
hanghende aen een hout. ^o Dese heeft Godt op-gheweckt ten
derde dage / en gegeven / dat hy openbaer soude worden: Niet al-
le den volcke / maer den getuyghen die van Godt te voren verkozen
waren / ons [namelick] die met hem gegeten ende gedroncken heb-
ben / nae dat hy upt den dooden opgestaen was. ^p En heeft ons
geboden

Act. 14.
Act. 19. 1
ende 22. 9.
f. Act. 23. 3
ende 24. 15.
Deut. 7. 2.
Joan. 4. 9.
ende 18. 28.
Act. 11. 3
s. Act. 15.
Exh. 3. 6.

h. Mat. 23
Mat. 16
Luc. 24. 4

i. Deut. 10.
2. Par. 19
Job 34. 1
Rom. 2. 11
Gal. 2. 6.
Exh. 6.
Col. 3. 25.
1. Pet. 1. 1
k. Jesai. 55
l. Jesu. 9.
ende 52. 7.
Joan. 16.
Gem. 5. 2
Coloss. 1.
m. Jes. 8. 2
ende 9. 14
Mat. 4. 1
Mar. 1. 1
38/39.
Luc. 4. 14
n. Psal. 4
Jesai. 61.
Luc. 4. 1
o. Act. 2. 2
Marc. 16
Luc. 24.
Joan. 10
1. Cor. 15
p. Mat. 19.
Mar. 16
Joan. 15

Acto. 17.

1.

Gen. 3/15.

nde 22/18.

nde 26/4.

nde 49/10.

Deu. 18/15.

Isal. 132/11.

Isal. 4/2.

nde 7/14.

nde 9/5.

nde 40/10.

Ier. 23/5.

nde 33/14.

Ier. 34/23.

nde 37/24.

Dan. 9/24.

Mich. 7/20.

Acto. 15/9.

Ier. 8/17.

Matth. 16.

Acto. 2/4.

Acto. 8/36.

nde 11/17.

gheboden den volcke te prediken/ en te betungen dat hy is de gene die ⁹ van Godt verordineert is/ tot eenen Rechter van levende ende doode. Desen geven alle ghetungenisse de Propheten/ dat een pegelijck die in hem geloofst vergevinge der sonden ontfangen sal door ¹ sinen name. Als Petrus noch dese woorden sprack/ viel de Heilige Gheest op alle die het woort hoorden. Ende de geloovige die upt de besnijdenisse waren/ so vele als ^{er} met Petro waren ghekomen/ ontfetteden haer dat de gave des heylighen Geests oock op de Heydenen uptgestort wiert. Want sy hoorden haer sprecken met [vremde] talen/ ende Godt groot maken. Doe antwoorde Petrus/ Can oock niemant het water weeren/ dat dese niet ghedoopt en souden worden/ welke den heylighen Geest ontfanghen hebben/ gelijk als oock wy? Ende hy beval dat sy souden ghedoopt worden in den name des Heeren. Doe baden sy hem/ dat hy eenighe daghen by [haer] wilde blijven.

Het xj. Capittel.

¹ Petrus komt te Jerusalem/ waer hy beschuldicht wort dat hy tot de onbesnedene was ingegaen. ⁴ Daer op hy tot sijne verantwoordinge verhaelt al wat dies aengaende geschiedt was. ¹⁸ welcke verantwoordinge aenghenomen wort. ¹⁹ De verstroyde gheloovighe verkouighen Christum tot Phenicien/ Cyprus/ ende Antiochien toe/ aen de Joden ende sommige oock aen de Greckse. ²¹ soe daer vele gheloofden. ²² ¹ welck de Gemeente van Jerusalem verstaende/ sendt Barnabam na Antiochien om haer te verstercken. ²⁵ Die na Tarsen reyft om Saulum te soeken/ ende brenghet hem tot Antiochien. ²⁶ alwaer de Discipelen eerst Christenen worden ghenaemt. ²⁷ Agabus woosseghe den hongers-noodt. ²⁹ waerom de Broeders door Saulum ende Barnabam een handt-repelinghe senden aen de Broeders te Jerusalem.

De Apostelen nu/ ende de Broeders/ die in Judea waren/ hebben gehooft/ dat oock de Heydenen het woort Godts aenghenomen hadden. Ende doe Petrus op-gegaen was na Jerusalem/ twisteden tegen hem de gene die upt de besnijdenisse waren.

Exo. 23/32

de 34/15.

Exo. 7/2.

Dan. 18/28

Acto. 10/9.

Segghende/ Ghy zijt ingegaen tot mannen die de voorhuyt hebben/ ende hebt met haer gegeten. Maer Petrus beginnende/ verhaelde het haer vervolgens/ seggende/ Ick was in de stadt Teppe/ biddende: ende saghe in een vertreckinghe van sinen een gesichte/ [namelick] een seker vat/ ghelijck een groot lijnen laken/ nederdalende/ by de vier hoecken neder-ghelaten upt den hemel/ ende quam tot by my. Op welck [laken] als ick de oogen hielt/ so merckte ick/ ende saghe de viervoetighe [dieren] der aerde/ ende de wilde/ ende de kruppende [dieren]/ ende de vogelen des hemels.

Ende ick hoorde eene stemme die tot my seyde/ Staet op Petre/ slacht/ ende eet. Maer ick seyde/ Geen sins Heere: want noyt en is ^c pet/ dat gemeyn ofte onreyn was/ in mijnen mond ingegacn.

Isai. 11/4.

Luc. 14/7.

gaen. Doch de stemme antwoorde my ten tweeden mael uyt den hemel/het gene Godt ghereynicht heeft/en sult ghy niet ghemeyn maken. Ende dit geschiedde tot dymael/ende alles wiert wederom opgetrocken in den hemel. Ende siet ter selver [upre] stonden daer dym mannen vooz het hups daer ick in was / die van Cesareen tot my afgesonden waren. ^d Ende de Gheest seyde tot my/dat ick niet haer gaen soude / niet twisselende. Ende niet my ginghen oock dese ses broeders / ende wy zijn in des mans hups inghegaen. Ende hy heeft ons verhaelt hoe hy eenen Enghel ghesien hadde / die in sijn hups stondt / ende tot hem seyde / Sente mannen nae Joppe/ ende onthiet Simon die toeghe-naemt is Petrus: Die woorden tot u sal sprecken/dooz welke ghy sult sallygh worden/ende alle uw hups. Ende als ick begon te sprecken/viel de heplighe Gheest op haer/ gelijck oock op ons in het begin. Ende ick wierdt ghedachtigh aen het woordt des Heeren/hoe hy seyde / ^e Ioannes doopte wel met water/maer ^f ghelyeden sult ghedoopt worden met den heplighen Gheest. ^g Indien dan Godt haer even gelijcke gabe gegheven heeft/als oock ons/die in den Heere Iesum Christum geloof hebben/wie was ick doch die Godt konde weeren? Ende als sy dit hoorden/waren sy te vreden/ ende verheerlickten Godt/ segghende / Soo heeft dan Godt oock den Heydenen de bekeeringe gegeven ten leven! ^h De gene nu die verstroyt waren dooz de verdruckinge/die ober Stephanus gheschiet was/gingen [t landt] dooz tot Phenicien toe/ende Cypren/ende Antiochien/ tot niemant het woort sprekende/dan alleen tot de Joden. Ende daer waren eenighe Cyprijsche ende Cypreneische mannen uyt haer/ welke tot Antiochien ghekomen zijnde/sprakē tot de Grieckse/verkondigende de Heere Iesum. Ende de handt des Heeren was met haer:ende een groot getal geloofde / ende bekeerde hem tot den Heere. Ende het geruchte van haer quam tot de ooren der Ghemeynte die te Jerusalem was: ende sy sonden Barnabam uyt / dat hy [t landt] doorginge tot Antiochien toe. Detwelcke daer gekomen zijnde/ende de genade Godts siende/ wierdt verblijdt/ ^k ende vermaende se alle/dat sy met een voornemen des herten hy den Heere souden blijven. Want hy was een goet man/ende ^l vol des heplighen Gheests/ ende des geloofs:ende daer wiert een groote schare den Heere toeghe-

^d Act. 10
19.
ende 17/7.

^e Mat. 3/1
^f Marc. 1/8
^g Luc. 3/16.
^h Joan. 1/26
ⁱ Act. 1/5.
ende 2/4.
^j Act. 4/13
^k Act. 2/28.
^l Act. 15/9
^m Act. 8/1.

ⁱ Act. 2
ende 7/14.

^k Act. 13/
ende 14.
^l Act. 22.
^m Act. 27/
ende 6/5.

Art. 9.27.

ghevoeght. ^m Ende Barnabas ginck upt nae Tarsen om ²⁵ Saulum te soecken: ende als hy hem gevonden hadde/ bracht hy hem tot Antiochien. Ende het is geschiet dat sy een geheel jaer ²⁶ [t'samen] vergaderden in de Ghemeynte / ende een groote schare leerden: ende dat de Discipelen eerst te Antiochien Christenen genaemt wierden. Ende in de selve daghen / quamen [eenighe] ²⁷ Propheten af van Jerusalem tot Antiochien. Ende een upt ²⁸ haer/ met name ⁿ Agabus / stont op/ ende gaf te kennen dooz den Geest/ datter eē groote hongers- noot soude wesen over de geheele werelt: de welcke oock gekomen is onder den keiser Claudio. Ende nae dat een peggelijck der Discipelen vermocht / besloot ²⁹ elck van haer [iet] te senden / ten dienste der Broederen die in Judea woonden. Het welck sy oock deden / ende sonden 't tot ³⁰ de Ouderlingen dooz de hant Barnabe ende Sauli.

Acto2. 11.

Acto2. 12.

Het xij. Capittel.

¹ Herodes verholgt de Gemenyte. ² Doet Jacobum. ³ werpt Petrum inde gevangnisse/ dien hy met stercke wacht laet bewaren. ⁴ De Gemenyte bidt Godt vooz hem. ⁵ ende hy woode dooz eenen Enghel upt de gevangnisse gelyet. ⁶ komt aen 't huys vande moeder Joannis Marci/ daer hy aenloopt ende ingelaten wort. ⁷ ende verhaelt sijne verlossingen aen de gene die daer vergaede waren. ⁸ Herodes laet de wachters ondersoeken ende wachleiden / ende vertreckt na Cesareen. ⁹ maecte byde met de Tyrers ende Sidoniens. ¹⁰ ende woort in synen hooghmoet van eenen Enghel geslagen/ ende van 't gelowmte gegeten. ¹¹ Barnabas ende Saulus komen wederom tot Antiochien.

Ende ontrent deselve tijdt/ sloegh de Coninck Herodes de hand-
den aen sommighe vande Ghemeynte / om die qualick te han-
delen. Ende hy doode Jacobum ^a den broeder Joannis met
den sweerde. Ende doe hy sach dat het den Joden behaeghlijck
was / voer hy voort om oock Petrum te vanghen/ (ende het wa-
ren de daghen der onghhevelde [brooden].) ^b Den welcken
oock gegrepen hebbende hy in de ghevangnisse settede/ ende gaf
[hem] over aen vier [wachten/elck] van vier krijgs- knechten/ om
hem te bewaren/ willende naer het Paesch- [feest] hem voortbrin-
ghen vooz het volck. Petrus dan wiert in de ghevanghenisse
bewaert: maer van de Ghemeynte wiert een geduerich gebedt tot
Godt vooz hem ghedaen. Doe hem nu Herodes soude voort-
bringhen / liep Petrus dien selven nacht tusschen twee krijghs-
knechten ghebonden met twee ketenen: ende de wachters vooz de
deure bewaerden de gevanghenisse. Ende siet/ een Enghel des
Heeren stont daer/ ende een licht scheen in de wooninge/ en slaen-
de de zijde Petri/ weckte hy hem op/ segghende/ Staet haestelijck
op. Ende sijne ketenen vielen af van de handen. Ende de Enghel
sejde

Acto. 1. 19.

16. 26.

sende tot hem/ Omgozt u/ ende bint utwe schoen-foolen aen. Ende
 hy dede also. Ende hy sende tot hem/ werpt utwen mantel om/ ende
 9 volghet my. Ende uptgaende volghde hy hem/ ende en wist niet
 dat het waerachtigh was 't ghene door den Enghel gheschiedde/
 10 maer hy meynde dat hy een gesichte sagh. Ende als sy door de
 eerste ende tweede wacht gegaen waren/ quamen sy aen de yseren
 poozte / die na de stadt leydt: dewelcke ^{d Acto. 16.} van selfs haer gheopent
 11 wiert. Ende uptgegaen zijnde/ ginghen sy een strate voort: ende
 12 terstont scheydde de Enggel van hem. Ende Petrus tot hem sel-
 ven ghekomen zijnde/ sende/ Nu weet ick waerachtelijck ^{c Dan. 6/22.} dat de
 Heere sijnen Enggel uptghesonden heeft/ ende my verlost heeft upt
 de handt Herodis/ en [upt] alle de verwachtinge van het volck der
 13 Joden. Ende als hy [alles] overleght hadde ^{f Acto. 4/27.} ginck hy na het
 huys Marie des moeders Joannis/ die toegenaeint was Mar-
 14 cus/ alwaer vele te samen vergadert en biddende waren. En als
 Petrus aen de deure van de voor-poozte klopte/ quam een dienst-
 15 maeght voor/ om te luysteren / met name Rhode. Ende sy de
 stemme Petri bekennde/ ende dede van blijtschap de voor-poor-
 16 te niet open / maer liep na binnen ende boodschapte / dat Petrus
 17 voor [aen] de voorpoozte stont. Ende sy seiden tot haer / Ghy
 raest. Doch sy bleef daer sterck hy / dat het alsoo was. Ende sy
 18 seiden/ Het is sijn Enggel. Maer Petrus bleef kloppende: ende
 als sy open ghedaen hadden/ sagen sy hem/ ende ontfetteden haer.
 19 Ende als hy haer ^{g Acto. 13.} met de handt gewenckt hadde / dar se swij-
 gen souden/ verhaelde hy haer/ hoe hem de Heere upt de gheban-
 20 kenisse uptgeleydt hadde: ende sende/ Bootschapt dit Jacobo ende
 den broederen. Ende hy uptghegaen zijnde/ reysde na een andere
 21 plaetse. Ende als het dagh was ghe worden / was daer gheen
 klepne beroerte onder de krijghs-knechten / wat doch Petro
 22 mochte gheschiet zijn. Ende als Herodes hem ghesocht hadde/
 ende niet en bonde / ende de wachters rechtelijck ondervraeght
 hadde/ gheboodt hy dar se wegh gheleydet souden worden. Ende
 hy vertroock van Judea nae Cesareen / ende hieldt hem [aldaer].
 23 Ende Herodes hadde in den sin tegen de Prieters ende Sido-
 niers te krijghen: maer sy quamen eendrachtelijck tot hem / ende
 24 Blastum/ die des Conincks kamerlingh was/ overredet hebben-
 25 de/ begeerden vrede/ om dat haer lande ghespijsicht wiert van des
 26 Conincks

Conincks [landt]. Ende op eenen ghesetten dagh Herodes een
Conincklijck kleedt aenghedaeu hebbende / ende op den Rechter-
stoel geseten zijnde / dede een reden tot haer: Ende het volck riep
[hem] toe / Een stemme Godts / ende niet eenes menschen.

Ende van stonden aen sloegh hem een Engel des Heeren/daer-
om dat hy Godt de cere niet en gaf: ende wiert van de woymen
gegeten/ende gaf den geest. ^h Ende het woort Godts wies/ende
vermenichvuldighde. Barnabas nu ende Saulus keerden we-
derom van Jerusalem/ als sy den dienst volbracht hadden / mede-
genomen hebbende oock Joannein/die toegenaemt wiert Marcus.

Het xiiij. Capittel.

1 Barnabas ende Saulus worden uyt de Alerceers van Antiochien van den H. Geest ghesonden tot de Heydenen. 4 welcke reysen door Seleucia na Cyprien/ prediken tot Salamis ende Paphos. 7 Alwaer de Stadt-houder Sergius Paulus haer beghieft te hooren. 8 t welck Barjesus de toornader soeckende te beletten / wort van Paulo met blindheyt gheslaghen. 12 ende de Stadt-houder bekeert. 13 Van daer reysen si na Iherzen. 14 ende boorts na Antiochien in Pisidien. 15 alwaer Paulus inde Synagoge predikende/ verhaelt de weldaden Gods den Israëlieten betwisen tot op David. 23 ende bewijst dat de belofte van Davids zaet ghedaen / vervult is in Iesu Christo, die te Jerusalem is ghekruint/ ende van den dooden opgeleweet. 33 ghelyck van David was voorspelt. 38 ende dat door hem gherechebreedichte woorden alle die in hem gheloochen. 40 ende dat hy straft die hem onghelooft sijn. 42 eenighe van de Joden gheloochen / ende andere weder spreken. 46 waerom si haer tot de Heydenen keeren / van welcke gheloochen die ten ewighen leuen veroordeelt waren. 50 De Joden verwecken vervolginghe teghen Paulum ende Barnabam/ die t stof van hare boeten schuuden/ ende wijchen na Iconien.

Actoz. 14. **E**nde daer waren ^a tot Antiochien in de Ghemeynte die daer was/ eenige Propheten ende Leeraers/ namelijk Barnabas/ ende Simeon/ ghenacmt Niger/ ende Lucius van Cyrenen/ ende Manahem/ die met Herodes den Vier-vorst opgevoert was/ ende Saulus. Ende als sy den Heere dienden/ ende vasteden/ sende de heylighe Geest/ ^b Sontert my af beyde Barnabam ende Saulum/ tot het werck daer toe ick ^c gheroepen hebbe.

Mat. 15.
Lc. 2, 8.
Jhes. 3, 8.
Mat. 2, 7.
Mat. 1, 11.
Mat. 9, 38.
Mat. 10, 15.
Jhes. 4, 4.
Mat. 6, 6.
Lc. 8, 15.
Lc. 19, 6.
Act. 14.
Act. 17.
Act. 13, 9.
Lc. 19, 13.

d Doe vasteden ende baden sy / ende haer e de handen opghe-
legt hebbende / lieten sy se gaen. Dese dan uytghesonden zijnde
van den heyligen Geest / quamen af tot Seleucien / ende van daer
scheepten sy af na Cypren. Ende gekomen zijnde tot Salamis /
verkondighden sy het woort Godts in de Synagoghen der Jo-
den: ende sy hadden oock i Joannem tot eenen dienaar. En als
sy het eylandt doorgegaen waren tot Paphos toe / vonden sy e ee-
nen sekeren toovenaar / eenen valschen Propheet / eenen Jode /
wiens name was Bar-jesus / Welcke was by den Stadthou-
der Sergius Paulus / eenen verstandighen man. Dese / Berna-
bam en Saulum tot hem geroepen hebbende / socht seer het woort
Godts

8 Godes te hoozen. ^h Maer Elmas de tooveraer / (want alsoo ^h Exo. 7. 11. ² Cum. 3. 8.

9 Stadt-houder van het geloove af te keeren. Doch Saulus (die oock Paulus [genaemt is]) vervult met den Heiligen Geest/ende de ooghen op hem houdende / seyde / O ghy kint des Duyvels / vol van alle bedroghe / ende van alle archlisticheyt / vnant van alle gerechticheyt / sult ghy niet ophouden te verkeeren de rechte wegen des Heeren? Ende nu siet/de handt des Heeren [is] teghen u: ende ghy sult blindt zijn / ende de Sonne niet sien vooz eenen tijdt. Ende van stonden aen viel op hem donckerheyt ende duyternisse: ende rontom gaende socht hy / die [hem] met de handt mochten leyden. Als de stadhoudet sach 't gene gheschiet was / doe geloofde hy / verlagen zijnde ober de leere des Heeren. En Paulus ende die met hem waren / van Papho afghevaren zijnde / quamen tot Bergen [een stadt] in Pamphylia. ⁱ Maer Ioannes ⁱ Acto. 17. ^{38.}

10 van haer schepdende / keerde weder na Jerusalem. Ende sy van Bergen 't lant doorgaende / quamen tot Antiochien [een stadt] in Pisidien: ende ghegaen zijnde in de Synagoge op den dagh des Sabbaths / saten sy neder. Ende na het lesen der Wet ende der Propheten / sonden de Overste der Synagoge tot haer / seggende / Mannen broeders / indien daer [eenigh] woort van vertroostinge tot den volcke in u is / soo spreeket. Ende Paulus stont op / ende wenckte met de handt / ende seyde / Ghy Israeltische mannen / ^k Acto. 17. ^{17.}

ende ghy die Godt vzeest hoozt toe. De Godt deses volcks Israels / heeft onse Vaders ^{ende} 19. 33. ^{ende} 21. 40. ¹ Exod. 1. ^m Exod. 1. ^{35.}

als sy vreindelingen waren in 't lant van Egypten / ende heeft se met eenen hooghen arm daer uptgeleydt. ^m Ende heeft ontrent ^{Num. 14. 2.} ^{Psal. 95. 2.}

den tijt van veertigh jaren hare zeden verdragen in de woestijne. Ende seven volkeren uptgeroept hebbende in het landt Chanaan / heeft haer ⁿ Jos. 14. ^o Jud. 2. 11. ^{ende} 3. 9. ^p 1. Sam. 8. 2.

na ^q 1. Sam. 8. 2. ^{ende} 10. 1. ^r 1. Sam. 16. 12. ^t 1. Sam. 17. 14. ^u Psal. 80. 2. ^v Acto. 7. 4.

Ende daer na / ontrent vier hondert ende vijftich jaren / gaf hy [haer] ^o Rechters / tot op Samuel den Propheet. Ende van doen aen begheerden sy eenen Coninck / ende Godt gaf haer Saul den sone Kis / eenen man upt de stamme Benjamin / veertich jaren. Ende desen afgheset hebbende / verweckte hy haer David tot eenen Coninck: den welken hy oock ghetuyghenisse gaf / ende seyde / Ick hebbe gevonden David den [sone] Jesse / eenen

hen man nae mijn herte/die alle mijnen wille sal doen. Van de:
 ses zaedt heeft Godt Israël/nae de belofte verweckt den Salich-
 maker Iesum: Als Ioannes eerst allen den volcke Israels/
 voorszijne aenkomste/gepredickt hadde den Doop der bekeeringe.
 Doch als Ioannes den loop vervulde / seide hy / Wie niet
 ghy lieden dat ick ben? Ick en ben [de Christus] niet / maer
 siet/ hy komt na my: wien ick niet weerdich en ben de schoenen
 [sijner] voeten te ontbinden. Mannen broeders/kinderen van t
 gheslachte Abrahams / ende die onder u Godt vreesen / tot u is
 het woordt deser salicheyt ghesonden. Want die te Jerusalem
 woenen/ende hare Overste/ desen niet kennende/hebben oock de
 stemmen der Propheten / die op elcken Sabbath-[dag] gelesen
 worden/ [hem] veroordeelende / verbult: Ende geen oorzac-
 ke des doodts vindende / hebben sy van Pilato begheert dat hy
 soude gedoodt worden. Ende als sy alles volbracht hadden dat
 van hem geschreven was/namen sy [hem] af van het hout/ en lep-
 den [hem] in het graf. Maer Godt heeft hem upt de dooden
 opgheweckt. Welcke gesien is geweest vele dagen lanck / van
 de gene die met hem opgekomen waren van Galilea tot Jerusa-
 lem/die sijne getuygen zijn by het volck. En wy verkondigen u
 de belofte die tot de Vaderen geschiet is / dat [namelick] Godt
 de selve verbult heeft aen ons hare kinderen / als hy Iesum ver-
 weckt heeft: Ghelijck oock inden tweeden Psalm gheschreven
 staet/ Ghy zijt mijn Sone/ heden hebbe ick u gegeneert. En
 dat hy hem upt den dooden heeft opgheweckt / alsoo dat hy niet
 meer en sal tot verdervinge keeren/ heeft hy aldus geseght/ Ick
 sal u-lieden de weldadigheden Davids gheven die getrouwe zijn.
 Waerom hy oock in eenen anderen [Psalm] seght/ ghy en sult
 uwen Heplighen niet [over] gheven/ om verdervinghe te sien.
 Want David / als hy inijnen tijdt den raedt Godts ghe-
 dient hadde/ is ontslapen/ ende is by sijne Vaderen geleght/ ende
 heeft wel verdervinge gesien. Maer hy/ dien Godt opgeweckt
 heeft/ en heeft gheen verdervinghe gesien. So sy u dan bekent/
 Mannen broeders / dat dooz desen u verghevinghe der sonden
 verkondicht wort. Ende [dat] van allen/daer van ghy niet en
 kondet gerechtheerdicht worden dooz de wet Moyses / dooz desen
 een peghelick die gheloost / gherechtheerdicht wort. Siet
 dan

dan toe / dat ober u-lieden niet en kome 't ghene gheseght is in
de Propheten / ¹ Siet ghy verachters / ende verwondert u /
ende verdwijnt : want ick wercke een werck in uwe daghen / een
werck 't welck ghy niet en sult ghelooven / soo het u nemandt
verhaelt. Ende als de Joden upt-ghegaen waren upt de Syn-
nagoghe / baden de Heydenen dat teghen den naesten Sabbath
haer de selve woorden souden ghesproken worden. Ende als de
Synagoge ghescheyden was / volghden vele van de Joden / ende
van de Godts-dienstighe Jode-genooten / Paulum ende Barna-
bam: welcke tot haer spraken / ^m ende haer vermaenden te blijven
hy de genade Godts. Ende op den volgenden Sabbath / quam
hy na de gheheele stadt te samen / om het woort Godts te hoozen.

¹ Ies. 18/14.
Hab. 1/7.

^m Acto. 17
^{23.}
ende 14, 22.

Doch de Joden de scharen siende / wierden met nijdicheyt ver-
vult / ende wederspraken het ghene van Paulo gheseght wiert /
weder-sprekende ende lasterende. Maer Paulus ende Barna-
bas vyzmoedicheyt ghebruyckende / seyden / ⁿ Het was noodich dat
eerst tot u het woort Godts ghesproken soude worden: ^o doch
nademael ghy het selve verstoet / ende u selven des eeuwighe le-
bens niet weerddigh en oordeelt / siet wy keeren ons tot de Heyde-
nen. Want also heeft ons de Heere geboden / [seggende] / ^p Ick
hebbe u ghestelt tot een licht der Heydenen / op dat ghy soude zijn
tot salicheydt / tot aen het uiterste der aerde. Als nu de Heyde-
nen [dit] hoorde / verblijdden sy haer / ende pzen het woort des
Heeren : ende daer ghelooften soo vele als 'er geordineert waren
tot het eeuwighe leven. Ende het woort des Heeren wert dooz
het geheele landt uptgebreydt. Maer de Joden maeckten op de
Godts-dienstige ende eerlike vronten / ende de boornaemste van
de Stadt / ^q ende verweecten vervolginghe teghen Paulum ende
Barnabam / ende wierpen 'se upt hare landt-palen.

ⁿ Mat. 16.
Acto. 3, 26.
ende 13, 26.
^o Exod. 31
10.
Ies. 55, 5.
Mat. 8, 12.
ende 21, 43.
Rom. 10, 1.
^p Ies. 42.
ende 49, 6.
Luc. 2, 32.

^q 2. Tim.
11.

Doch sy schuddeden het stof van hare voeten af tegen de selve /
ende quamen tot Iconien. Ende de Discipelen wierden ver-
vult met blijdschap / ende met den heylighen Geest.

Her xiiij. Capittel.

¹ Paulus ende Barnabas prediken ende doen mirakelen te Iconien / ende vele / soo Heydenen als
Joden / ghelooven. ⁴ daer ober groote oneenigheyt ende oploop teghen haer ontstaet. ⁶ die daer-
om blieden nae Apstren ende Werken / ⁸ Paulus gheneest te Nijstren eenen kerupren.
¹¹ Waerom 't volck haer houde booz Goden / ende wat haer offerande doen. ¹⁴ 't welck sy / hoe wel
met grooten ernst / natuurliken verhandelen. ¹⁵ ende wiffen haer tot den iehendighen waren Gode.
¹⁹ Maer de Joden van Antiochien ende Iconien daer komende / verwecken het volck datse Paulum
sterfgen. ²⁰ Doch hy staet op ende repst met Barnaba nae Werken. ²² Sy vermaenen de broeders
tot.

h

tot volstandigheit. 23 ende verkiesen Ouderlingen in alle Gemeente, 24 Ende eenighe andere liden ende steden dooz-reyft hebbende/ 26 Keeren wederom tot Antiochien. 27 Ende verhalen wat Godt dooz haer gedaen hadde.

Ende het gheschiedde te Iconien/ dat sy te samen ginghen in de Synagoghe der Joden/ ende also spraken/dat een groote menichte beyde van Joden ende Grieken geloofde. Maer de Joden die onghewoossem waren / verweecten ende verbitterden de zielen der Heydenen teghen de broeders. Sy verkeerden dan [aldaer] eenen langen tijdt/vrmoedelick sprekende in den Heere/

Marc. 16.

Act. 19/11.

Hebr. 2/4.

Matth. 10

Act. 3/1.

Act. 3/2.

Act. 35/6.

Act. 28/6.

Act. 10/26.

Act. 19/10.

Act. 22/9.

Act. 21/1.

Act. 22/6.

Act. 24/8.

Act. 26/6.

Act. 14/7.

Act. 31/13.

Act. 11/19.

Ende een seker man te Lystraen/sat ommechtich aen de voeten/ kreupel zijnde van sijns moeders lijf/die noyt en hadde ghetwandelt. Dese hoorde Paulum spreken:welcke de ooghen op hem houdende/ende siende dat hy geloofde hadde om gesont te worden/ Sendte met grooter stemme/ Staet recht op uwe voeten. Ende hy sprongh op ende wandelde. Ende de scharen siende t ghene Paulus gedaen hadde/ verheben hare stemmen/ ende senden in t Lycaonisch) De Goden zijn den menschen gelijk gheworden/ ende tot ons nedergh gekomen. Ende sy noemden Barnabam Jupiter / ende Paulum Marcurius / om dat hy het woort voerde. Ende de Priester van Jupiter die vooz hare stadt was / als hy offen ende kranssen aen de vooz-poozten ghebracht hadde/wilde hy offeren met de scharen. Maer de Apostelen / Barnabas en Paulus/[dat] hoorende/scheurden hare kleedderen/en sprongen onder de schare/roepende/ Ende seggende/Mannen/waerom doet ghy dese dinghen? Wy zijn oock menschen van gelijcke beweginghen als ghy / ende verkondighen u lieden dat ghy u soude van dese ydele [dingen] bekeeren tot den levendighen Godt/ die gemaecht heeft den hemel/ ende de aerde/ ende de zee/ende al t ghene in de selve is. Welcke in de voozledene tijden alle de Heydenen heeft laten wandelen in hare wegen. Hoe wel hy nochtans hem

hem selven niet onbetunght gelaten en heeft/goet doende van den hemel/ons regen ende vruchtbare tijden gevende/verbullende onse herten met spijsse ende vrolichheyt. Ende dit seggende en wederhieldden sy nauwelijcks de scharen / dat sy haer niet en offerden.

Maer daer over quamen Joden van Antiochien ende Iconien/ende overrededen de scharen/ ende ^k steernighden Paulum/ende ^k sleepten [hem] bukten de stadt/meynende dat hy doot was. ^{k 2. Corinth. 11/21.}

Doch als hem de Discipelen omringht hadden/stont hy op/ende quam in de stadt:ende des anderen daeghs ginck hy met Barnaba upt nae Derben. Ende als sy der selve stadt het Euangelium verkondight/ende vele Discipelen ghemaect hadden/keerden sy weder nae Iystren/ende Iconien/ende Antiochien:

Versterckende de zielen der Discipelen / ¹ [ende] vermariende dat se souden bliuen in het geloove / ^m ende dat wy door vele verdrukkinghen moeten ingaen in het Coninckrijcke Gods. ^{1 Act. 11/23. ende 13/43. m Matth. 10/38. ende 16/24. Luc. 24/26. 2. Tim. 3/12.}

Ende als sy haer in elcke Gemeente met opsteken der handen/onderlinghen verkoren hadden/ ghebeden hebbende met vasten/bevalen sy se den Heere / in welcken sy gheloofst hadden. Ende Pisidien door-gereysst hebbende/ quamen sy in Phamphylie.

Ende als sy tot Perge het woort gesproken hadden / quamen sy af nae Attalien. Ende van daer sehepten sy af ⁿ nae Antiochien / van waer sy der genade Gods bevolen waren gheweest/tot het werck dat sy volbracht hadden. Ende daer ghekomen zijnde/ende de Gemeente vergadert hebbende/verhaelden sy wat groote dinghen Godt met haer ghedaen hadde / ende dat hy den Heydenen de deure des gheloofs gheopent hadde. Ende sy verkeerden aldaer geen en kleynen tijdt met de Discipelen. ^{n Act. 13/14.}

Het xv. Capittel.

¹ In de Gemeente van Antiochien ontstaet verscheil / aengaende de onderhoudinge der Besnijdenisse ende der Wet Moyses. ² Daer over Paulus ende Barnabas nae Jerusalem ghesonden worden. ³ Daer sy de bekeeringe der Heydenen ende de gelegentheyt der sake verhalen. ⁴ De Apostelen ende onderlinghen komen te samen om hier van te handelen. ⁵ Petrus verclaert in de selve vergaderinge/dat de Heydenen niet het jock der Wet niet en behooren beswaert te worden. ⁶ Het selke steunt Jacobus toe/ende bevesticht het upt de Heylighe Schrifture. ⁷ 19 ende beslypt datmen haer niet meer en vergaderinge goet ghebonden zijnde/aen de Gemeenten gheschreuen/ende beueffens Paulum ende Barnabam/door Barsabam ende Silam over-ghesonden ende bekent ghemaect wort. ⁸ 31 Die selve niet vlijdschap aengenomen hebben. ⁹ 36 Paulus ende Barnabas/om Joannis Marci wille in cloistinghe jerecht zijnde/scheyden van malck anderen. ¹⁰ 29 Barnabas ende Marcus nae Cypren. ¹¹ 40 ende Paulus met Sylas nae Syrien ende Cilicien.

Ende sommighe/die afgekomen waren van Judea/leerden de broederen / [segghende] / ^a Indien ghy niet besneden en wort ^{a Galat. 5/2.} ^b nae

b Genes. 17.

10.

Levit. 12/3.

c Gal. 2.1.

Act. 10. 20.

11. 12.

1. Mar. 28. 9.

ide 29/17.

Mat. 7/10.

Luc. 11/ 20.

ide 17/10.

ide 20/12.

Act. 10/43.

1. etc.

Matth. 23.

Ephe. 2/8.

1. etc. 3/4.

nae de wijze Moysis/so en kont ghy niet saligh worden. Als er
 dan gheene kleynre wederstandt ende twistinge gheschiedde by
 Paulus ende Barnabas teghen haer/ soo hebben sy gheordineert
 dat Paulus ende Barnabas/ ende eenige andere upt haer / sou-
 den opgaen tot de Apostelen ende Ouderlinghen na Jerusalem/
 over dese vrage. Sy dan van de Gemeente uptgeleendt zijnde/
 reysden doo? Phenicien ende Samarien/ verhalende de bekeer-
 ge der Heydenen: ende deden alle den broederen groote blijdschap
 aen. Ende te Jerusalem ghekomen zijnde/ wierden sy ontfan-
 gen van de Gemeente/ ende de Apostelen/ ende de Ouderlinghen
 ende sy verkondighden wat groote dinghen Godt met haer ghe-
 daen hadde. Maer [seyden sy]/ daer zijn sommighe opghestaen
 van die van de secte der Pharijeen/ die geloovigh zijn geworden/
 segghende / datmen haer moet besnijden/ ende ghebeiden de Wet
 Moysis te onderhouden. Ende de Apostelen ende de Ouderlin-
 gen vergaderden te samen om op dese saecke te letten. Ende als
 [daer over] groote twistinge gheschiedde/ stont Petrus op/ ende
 seyde tot haer/ d Mannen broeders ghy weet dat Godt van over
 langen tijdt onder ons [my] verkoren heeft/ dat de Heydenen doo?
 mijnen mond het woort des Euangeliums souden hooren / endt
 gelooven. En Godt e de kenner der herten/ heeft haer getunge-
 nisse gegeven/ haer gevende den heyligen Geest/ ghelijck als oock
 ons. f Ende en heeft gheen onderschept gemaect tusschen ons
 en haer/ gereynicht hebbende hare herten doo? het geloove. Nu
 dan/ wat versoect ghy Godt/ g om een joek op den hals der Dis-
 cipelen te legghen/ t welck noch onse Vaders/ noch wy en hebben
 kormen dragen? h Maer wy gelooven doo? de genade des Hee-
 ren Jesu Christi saligh te worden / op sulcke wijze als oock sy.

Ende alle de menichte sweegh stil/ ende hoorde Barnabam en
 Paulum verhalen / wat groote teekenen ende wonderen Godt
 doo? haer onder de Heydenen ghedaen hadde. Ende na dat dese
 sweghen/ antwoorde Jacobus / segghende/ Mannen broeders
 hoort my. Symeon heeft verhaelt hoe Godt eerst de Heydenen
 heeft besocht / om upt [haer] een volck aen te nemen voor sijner
 name. Ende hier mede stemmen over een de woorden der Pro-
 pheten/ ghelijck gheschreven is/ i Nae desen sal ick weder-ke-
 ren/ ende weder op bouwen den tabernakel Davids/ die verballer
 is/

is/ende 't gene daer van verbroken is/weder op-boutwen/ende ick
al den selven weder op rechten: Op dat de overblijvende men-
schen den Heere soecken/ende alle de Heydenen / over welcke mij-
nen naem aengheroepen is : spreekt de Heere / die dit alles doet.

Gode zijn alle sijne wercken van eenwichheit bekent.

Daerom oordeele ick datmen den ghenen/ die upt de Heydenen
gaer tot Godt bekeeren/ niet en beroere. Maer haer sal aen-

schrijven / dat sy haer onthouden^k van de dinghen die dooz de af- ^{k Ero.20/3}
goden besmet zijn / ende^l van hoererye / ende van het verstickte/ ^{1. Cor. 8/1}
ende^m van bloede. Want Moses heeft van ouden tijden in ^{ende 10/20}
elcke stadt die hem prediken/ende hy wordt op elcken Sabbath in ^{1. Tim. 4/3}
de Synagogen gelesen. Doe heeft het den Apostelen ende den ^{m Gen. 9/4}

Ouderlingen/met de geheele Gemeente/ goet ghedocht/ [eenige]

namen upt haer te verkiezen / ende met Paulo ende Barnaba te
enden na Antiochien: [namelick] Judam/die toegheenaemt wort

Barsabas/ ende Silam: mannen die vooranghers waren onder
de broeders: Ende schreven dooz haer dit [navolgende]. De

Apostelen/ende de Ouderlingen/ ende de broeders[wenschen]den
broederen upt de Heydenen/ die in Antiochien/ ende Syrien/ende

Cilicien zijn / salicheyde. Nademael wy ghehoort hebbenⁿ dat ^{n Gal. 2/4}

sommighe / die van ons uptgegaen zijn/ u met woorden ontroert
hebben/ende uwe zielen wanckelende gemaect/seggende dat ghy

moet besneden worden / ende de Wet onderhouden / welcken wy
[dat] niet bevolen en hadden. Soo heeft het ons eendrachtelick

te samen zijnde/goet gedacht eenige mannen te verkiezen/ende tot
a te senden/met onse geliefde Barnaba ende Paulo/ Menschen

Die hare zielen overghegheven hebben voor den name onses ^{o Act. 13/50}
Heeren Jesu Christi. Wy hebben dan Judam ende Silam ^{ende 14/19}

ghesonden / die oock met den monde het selve sullen verkondigen.

Want het heeft den heylighen Gheest ende ons goet ghedocht
u lieden gheen en meerderen last op te legghen dan dese noodsaec-

kelicke dinghen: [Namelick]^p dat ghy u onthoudet van't ghe- ^{p Ero. 20/3}
ne den afgoden gheoffert is/ende^q van bloede / ende van het ver- ^{1. Cor. 8/1}
stickte/ende van hoererye: van welcke dinghen indien ghy u sel- ^{q Gen. 9/4}

ben wacht/soo sult ghy wel doen. Daert wel. Dese dan/haer af- ^{Act. 17/14}
scheyde ontfanghen hebbende / quamen te Antiochien : ende de ^{1. Tim. 4/3}

menichte vergadert hebbende/gaben sy den brief over. Ende sy
[dien]

[dien] ghelesen hebbende / verblijdden haer over de vertroostinge.

Judas nu ende Silas / die oock selve Propheten waren / vermaenden de broeders met vele woorden / ende versterckten se.

Ende als sy [daer] eenen tijt [lanck] vertoeft hadden / lieten haer de broeders [wederom] gaen met briede / tot de Apostelen. Maer het docht Sile goet aldaer te blijven.

Ende Paulus ende Barnabas onthielden haer tot Antiochien leerende ende verkondigende met noch vele andere het woort des Heeren. Ende na eenige daghen seyde Paulus tot Barnabam / Laet ons nu wederkeeren / ende besoecken onse broeders in elke stad / in welke wy het woort des Heeren verkondicht hebben / hoe sy haer hebben. Ende Barnabas riedt dat sy Joannem / die genaemt is Marcus / souden mede nemen. Maer Paulus achtete billick datmen dien niet en soude mede nemen / die van Pamphylie aen van haer was afgetweecken / ende met haer niet en was ghegaen tot dat werck. Daer ontstont dan eene verbiteringe / alsoo dat sy van malkanderen geschepten zijn / ende dat Barnabas Marcum mede nam / ende na Cypren afscheepte :

Maer Paulus verkoos Silam ende reysde henen / der ghenade Godts van de Broederen bevolen zijnde. Ende hy dooz-reysde Syrien ende Cilicien versterckende de Gemeenten.

Het xvj. Capittel.

1 Paulus tot Derben ende Lyfren gekomen zijnde / besijdt Timotheum / ende neemt hem mede op de reyse. 4 ende gheeft den Gemeenten daer hy dooz-reysde de ordonnantien der Apostelen te onderhouden. 6 Dozt van den h. Geest verhinckert het Evangelium in Asien ende Mysien te prediken. 9 ende dooz een ghesichte in Macedonien gheroepen. 13 Diebicht buyten Philippus / aldaer Lydia herte horende / geloofte in Christus. ende woort uet haer huys-ghesin gedoopt. 16 Wyft renen waer seggende / Gheest wyt eene dienst-maeght. 19 Maer ober hy ende Silas van de heeren der dienst-maeght hy de Ouerste worden beschuldicht. 22 ende van de hooft-mannen gegecesselt ende in de gevangnisse gelworpen. 25 welcke met sene aerdt-bevinge des nachts woort geopen. 27 De stock waerder hier van ontwaecte zijnde / wilt hem selven dooden. 28 maer dooz Pauli aensprake ende onderrichtinge geloofte hy aen Christus. woort met de sijne gedoopt / ende bewijst haer alle vriendtschap. 35 De hooft-mannen bevelen dooz hare boden datmen se sal los laten. 37 maer Paulus beroept hem op sijn burgerschap van Troonen / ende wil van haer selve wyt-gelept worden. 39 t welck daer na geschiet / ende sy bevrecken van daer.

Ende hy quam tot Derben ende Lyfren: ende siet aldaer was een seker discipel / met name Timotheus sone van eene gelovige Joodsche vrouwe / maer van eenen Griekschen vader.

Welcken [goede] ghetuygenisse ghegeven wiert van de broederen te Lyfren ende Iconien. Dese wilde Paulus dat met hem soude reysen: ende hy nam ende besneedt hem / om der Joden wille die in die plaetsen waren: want sy kenden alle sijnen vader.

f Acto. 12.
12/25.
Col. 4. 10.
2. Tim. 4. 11.
Phil. 2. 24.

Acto. 6. 3.

Cor. 9.

Mat. 2. 3.

Act. 15. 20.

der / dat hy een Grieck was. Ende also sy de steden door-reys-
den / gaven sy haer de ordonmantien over / ^{c Act. 15. 20.} die van de Apostelen
ende de Ouderlingen te Jerusalem goet ghevonden waren / om
[die] te onderhouden. De Gemeenten dan wierden bevesticht
in den geloove: ende wierden daghelijcks overbloediger in getal:
Ende als sy Phrygien/ende het lant van Galatien door-gereys
hadden/wierden sy van den Heiligen Geest verhindert het woort
in Asien te spreken. [Ende] aen Mysien gekomen zijnde/poogh-
den sy na Bithynien te reysen: en de Geest en liet het haer niet toe.

En sy Mysien voor-by gereys zijnde/^{d 2. Cor. 2. 12} quamen af tot Troas.

Ende van Paulo wierdt in der nacht een gesichte gesien: daer
was een Macedonisch man staende/die hem badt en seyde/ Kome
over in Macedonien/ende helpt ons. Als hy nu dit gesichte ge-
sien hadde/soo sochten wy terstont nae Macedonien te reysen/ be-
sluytende [daer uyt] dat ons de Heere gheroepen hadde / om den
selven het Euangelium te verkondighen. Van Troas dan af-
gebaren zijnde/liepen wy recht na Samothracen/en den volgen-
den [dagh] nae Neapolis. Ende van daer nae Philippi / wel-
ke is de eerste stadt deses deels van Macedonien/ een colonie. En
wy onthielden ons in die stadt etlike dagen. Ende op den dagh
des Sabbaths gingen wy bukten de stadt aen de riviere/ daer het
gebedt plagh te geschieden: ende neder geseten zijnde/spraken wy
tot de vrouwen die t'samen ghekomen waren. Ende een sekere
vrouw/met name Lydia/ een purper-verkoopster/ van de Stadt
Thyatiren/die Godt diende/hoorde [ons]: welker herte de Hee-
re heeft geopenet/ dat sy acht name op het gene van Paulo gespro-
ken wiert. Ende als sy ghedoopt was ende haer hups / badt sy
[ons] seggende/ Indien ghy hebt geoordeelt dat ick den Heere ge-
troutwe ben / so komt in mijn hups ende blijft er. ^{e Act. 19. 35} En sy dwanck
ons. Ende het geschiedde als wy tot het gebedt henen gingen/
dat een sekere dienstmaegt/hebbende eenen waerseggenden geest/
ons ontmoette / welke haren heeren s groot ghewin toe-brachte
met waer-segghe. De selve volghde Paulum ende ons achter
an/ en riep seggende/ Dese menschen zijn dienstknechten Godts
des Allerhooghsten die ons den wegh der saligheyt verkondigen.

Ende dit dede sy vele daghen lanck. Maer Paulus [daer over]
te onbieden zijnde/keerde hem om/ ende seyde tot den gheest/ Ick
gebied

e Act. 19. 35
ende 33. 11
Jud. 19. 24
Act. 24. 29
Hebr. 13. 2
1. Sam. 27.
s Act. 19. 24

ghebiede u in den name Jesu Christi / dat ghy van haer uptgaet
 h. Marc. 16. h. Ende hy ginck upt ter selver uyze. Als nu de heeren van d
 17. selve sagen dat de hope hares gewins wech was / grepen sy Pau
 2. Cor. 6. 5. lum ende Silam / ende trocken se na de merckt voor de Overste
 Ende als sy se tot de Hoofst-mannen gebracht hadden / seyden
 k. Act. 17. 6. sy / k Dese menschen beroeren onse stadt daer sy Joden zijn.
 n. Act. 18. 17. Ende sy verkondigen zeden / die ons niet gedoorloft en zijn aen
 te nemen / noch te doen / also wy Romeynen zijn. Ende de schar
 stont gesamentlick tegen haer op : ende de Hoofstmannen haer d
 2. Cor. 11. 27. kleederen af-ghescheurt hebbende / bevalen se te geesselen.
 1. Thes. 2. 20. Ende als sy haer vele slagen gegeven hadden / wierpen sy se in
 de ghevanghenisse / ende gheboden de stock-waerder / dat hy se se
 kerlick bewaren soude. De welcke sulck een gebodt ontfanghe
 hebbende / wierp haer in den binnensten kercker / ende verskerd
 hare voeten in den stock. Ende ontrent de midder-nachte m. ba
 den Paulus ende Silas / ende songhen Gode lof-sangen : ende i
 gevangene hoorde na haer. Ende daer geschiedde snellick re
 groote aerdthevinghe / also dat de fondamenten des kerckers bi
 weeght wierden / n. ende terstont wierden alle de deuren geopen
 ende de banden van alle wierden los. En de stockwaerder wan
 ker geworden zijnde / ende siende de deuren der gevangenis se gee
 pent / trock een sweert / ende soude hem selven omgebracht hebber
 mepnende dat de gevangene ontvloeden waren. Maer Paulus
 riep met grooter stemme / seggende / En doet u selven geen quaet
 want wy zijn alle hier. Ende als hy licht ghe-epscht hadde
 spranck hy in / ende wierdt seer bevende / ende viel voor Paulo end
 Sila neder [aen de voeten]. Ende haer bukten ghebracht hel
 bende / seyde hy o [Lieve] Heeren / wat moet ick doen / op dat ic
 saligh worde? Ende sy seiden / p. Geloofst in den Heere Jesu
 Christum / ende ghy sult saligh worden / ghy ende uw' hups.
 En sy spracken tot hem het woort des Heeren / ende tot alle die
 in sijn hups waren. Ende hy nam haer tot hem in de selve uy
 ze des nachts / ende wiesch [haer] van de stramen : ende hy wien
 terstont ghedoopt / ende alle de sijne. Ende hy bracht se in sijn
 hups / q. ende settede [haer] de tafel voor / ende verheughde hem
 dat hy met al sijn hups aen Godt geloovigh ghe worden was :
 Ende als het dagh ghe worden was / sonden de Hoofst-manne

Luc. 3. 10.
 Act. 2. 37.
 ende 9. 6.
 Jo. 3. 16
 10.
 ende 6. 47.
 Jo. 5. 10.

Luc. 5. 29
 ende 12. 6.

de Stadts dienaers/ seggende/ Laet die menschen los. Ende de Stock-waerder boodschapten dese woorden aen Paulum/ [seggende]/ De Hoofsmannen hebben gesonden dat ghy soude los ghelaten worden: Gaet dan nu upt/ ende reysst henen in vrede. Maer Paulus seyde tot haer / Sy hebben ons die Romeynen zijn / onveroordeelt in't openbaer ghegheestelt/ ende in de ghevanghenisse geworpen/ ende werpen se ons nu hemmelick daer upt? Niet alsof: maer dat se selve komen/ ende ons ontleenden. Ende de Stadtsdienaers boodschapten dese woorden wederom den Hoofsmannen: ende sy wierden bevreest/ hoorende dat sy Romeynen waren.

Ende sy komende baden haer/ ende als sy se uitgelept hadden/ begeerden sy dat se upt de stadt gaen souden. Ende uitgegaen zijnde upt de gevanghenisse/ gingē sy in tot A podium: en de broeders gesien hebbende/ vertroostede sy deselve/ en gingen upt [de stadt].

Matth. 2.
34.

Her xvij. Capittel.

1 Paulus predickt Christum tot Thessalonica. 4 Sommighe Joden ende vele Grieken gheloovent. 5 andere verwerken teghen haer oproet / ende trecken Jason voor de Overste der Stade. 10 Doch Paulus ende Silas ontkomen/ ende reysen na Berceen / daer sy oock predicken. 11 ende vele de Schrift neerstelijck ondersoekende worden ghelooovich. 13 De Joden van Thessalonica vervolghen hem oock aldaer / t' volck beroderende. 14 maer de broeders gheleyden Paulum tot Acheen. 16 alwaer hy hem ontfelt ober de afgoderpe. 18 ende wort van sommighe Epicureische ende Stoische Philosophen besvor. 19 op de licht-plaetse gebracht. 20 ende van sijne Keere naerder onderzocht. 22 Daer ober hy haer onderreichte van de ydelheyt der afgoden / ende van de kennisse ende dienste des waren Godts/ die hemel ende aerde gheschapen heeft ende regeert/ welken sy oock onbekent eenen altaer hadden op gherecht. 30 Vermaent haer dan tot bekeeringhe ende gheloofte in Christum, die van den dooden op-gewekt / ende tot een Rechter der werelde ghestelt is. 32 t welck sommighe bespotteden/ en sommighe geloofden/ onder de welcke oock waren Dionysius Areopagita en Damaris.

Ende door Amphipolis ende Apollina [haren] wegh ghenomen hebbende / quamen sy tot Thessalonica / alwaer een Synagoge der Joden was. Ende Paulus / ghelijck hy ghewoon was / ginck tot haer in / ende d'p Sabbathen lanck handelde hy met haer upt de Schriften/ [De selve] opende / ende voor [oogen] stellende/ dat de Christus moeste lijden ende opstaen upt den dooden/ ende dat dese Jesus is de Christus/ dien ick [sende hy] u lieden verkondige. Ende sommighe upt haer gheloofden/ ende werden Paulo ende Sile toegevoeght / ende van Godts dienstige Grieken een groote menichte/ ende van de voornemste vrouwen niet weynige. Maer de Joden die onghelooft saem waren [dit] benijdende / namen tot haer eerighe boose mannen / upt de mercke-boeven / ende maecten dat het volck te hoope liep / ende beroerden de stadt: ende op het hups Jasons aenvallende/ sochten sy se tot het volck te brengen. Ende als sy se niet en vonden/

a Psal. 22.
Matth. 16
21.
Luc. 24/46.
b Act. 28/21.

S

trocken

c. Act. 16/20.

d. Luc. 22/24.
Joan. 19/12

e. Act. 9/25.

f. Act. 34/16.
Luc. 16/29.
Joan. 5/39.g. 1. Thess. 2.
4.

h. Act. 18/5.

trocken sy Iason ende eenige broeders voor de Overste der Stadt/
roepende. Dese/die de wereldt in roere hebben ghestelt/ zijn oock
hier gekomen. Welcke Iason in [sijn huys] genomen heeft: en
alle dese doen tegen de geboden des Keijzers/ seggende datter een
ander Coninck is/ [namelick] eenen Iesus. Ende sy beroerde de
schare/ en de Overste der Stadt/ die dit hoorden. Doch als sy van
Iason ende de andere verghenoeginghe ontfangen hadde/ lieten
sy se gaen. Ende de broeders sonden ter stont des nachts Pau-
lum ende Silam wech na Bereen: welcke daer ghekomen zijnde/
ginghen henen na de Synagoge der Joden. Ende dese waren
edelder dan die te Thessalonica waren/ [als] die het woort ontfan-
ghen met alle toegheueghentheit/ onder soeckende daghelijcks de
Schriften/ of dese dingen also waren. Vele dan upt haer geloof-
den/ ende der Griekseher eerlijcke vrouwen ende der mannen niet
weynighe. Maer als de Joden van Thessalonica verston den
dat het woort Godes oock te Bereen van Paulo verkondight
wierd/ quamen sy oock daer/ ende betweeghden de scharen. Doch
de Broeders sonden doe van stonden aen Paulum wech/ dat hy
gingh als na de zee: maer Silas ende Timotheus bleven aldaer.
Ende die Paulum ghelepyden/ brachten hem tot Athenen toe:
ende als sy bevel gekregghen hadden aen Silam ende Timothe-
um/ dat sy op het spoedighste tot hem sonden komen/ vertrocken
sy. Ende terwyl Paulus haer te Athenen verwachtete/ wierd
sijnen gheest in hem ontfeken/ siende dat de Stadt soo seer afgos-
dich was. Hy handelde dan in de Synagoghe met de Joden/
ende met de ghene die Godtsdienstigh waren/ ende op de merckt
alle daghe met de ghene die [hem] voor quamen. Ende sommi-
ghe van de Epicureische ende Stoische Philosophen streden
met hem: ende sommighe senden/ Wat wil doch dese klapper seg-
gen? Maer andere [senden]/ Hy schijnt een verkondigher te zijn
van vrende Goden: om dat hy haer Iesum ende de opstandinge
verkondighde. Ende sy namen hem/ ende brachten [hem] op
de [plaetse genaemt] Areopagus/ seggende/ Kommen wy [niet] we-
ten welcke dese nieuwe leere sy/ daer ghy van spreckt? Want
ghy brenghet eenighe vrende dingen voor onse ooren. Wy willen
dan weten wat doch die zijn wil. (Die van Athenen nu alle/ en-
de de vrendelinghen die haer daer onthielden/ ende besteden [ha-
ren]

ren] tijt tot niet anders/ dan om wat nieuws te seggen ende te hoo-
ren). Ende Paulus staende in't midden van de [plaetse ghe-
naemt] Areopagus / seide / Ghy mannen van Athenen / ick be-
mercke dat ghy allesins ghelijck als Godes dienstigher zijt.

Want [de stadt] doorgaende / ende aenschouwende uwe heylighdommen/ hebbe ick oock eenen altaer ghevonden/ op welcken een opschrift stont / DEN ONBEKENDEN GODT. Desen dan/ dien ghy niet kennende dient/ verkondighe ick u lieden.

De Godt die de werelde ghemaect heeft / ende alles dat daer in is / dese zijnde een Heere des hemels ende der aerde / ^{1 Gen. 1.1.} ^{2 Psal. 33/6.} ^{3 ende 124.8.} ^{4 ende 146/6.} ^{5 2. Par. 6/30.} ^{6 Esai. 66/1.} ^{7 Act. 14/12.} ^{8 Apoc. 14/7.} ^{9 k Act. 7/48.} ^{10 1 Gen. 2/7.} ^{11 m Deut. 31/8.} en woont niet in tempelen met handen ghemaect: Ende en wordt oock van menschen handen niet gediend / [als] pets behoevende/ also hy selve allen het leven/ ende den adem/ en alle dingen geeft.

Ende heeft upt eenen bloede het gantsche gheslachte der menschen ghemaect/ om op den geheelen aerdbodem te wonen/ ^m bescheyden hebbende de tijden te vozen ghe-ordineert/ ende de bepalinghen van hare wooninge. Op dat sy den Heere souden soeken/ of sy hem immers tasten en binden mochten: hoewel hy niet verre en is van een iegelijck van ons. Want in hem leven wy/ ende beweghen ons / ende zijn wy: ghelijck oock eenighe van uwe Poeten gheseght hebben / Want wy zijn oock sijn gheslachte.

Wp dan zijnde Godes gheslachte/en moeten niet meymen/ dat de Godthepdt goudt/ oft silver/ ofte steen ghelijck sy / welke dooz menschen konste ende bedenckinge ghesneden zijn. Godt dan de tijden der onwetendheyt over-gesien hebbende / ⁿ verkondicht nu allen menschen al-omme dat sy haer bekeeren. Daerom dat hy eenen dagh ghestelt heeft / op welcken hy den aerdbodem rechtveerdelick sal oordeelen/ dooz eenen man / dien hy [daer toe] geordineert heeft/ verskeringe [daer van] doende aen allen/ dewijle hy hem upt den dooden opgheweckt heeft. Als sy nu de opstandinge der dooden hoor-den/ spotteden sommighe [daer mede]: ende sommighe seiden / Wp sullen u wederom hier van hooren.

Ende alsoo is Paulus upt het midden van haer wech gegaen. Doch sommighe mannen hingen hem aen/ ende ghelooften: onder welke was oock Dionysius Areopagita / ende een vrouwe met name Damaris / ende andere met de selve.

^{12 2 Cor. 10/4.} ^{13 p Act. 17/10.} ^{14 42.}

Paulus komt tot Corinthen/ ende vint aldaer Aquila ende Priscilla/ by welcke hy hem ghe-
weert met tenten te maken. 4 Keert inde Synagoge dat Iesus is de Christus. 6 Sclat teghen de
lasteraers het stof van sijne kleederen af. 7 Crispus ende vele Corinthiers ghelooften/ ende worden
gedoopt. 9 Paulus wort door een gesichte vanden Heere vermaent daer te blijven. 12 Wordt van
de Joden vooz den Stadthouder Gallio beschuldicht/ die sulcks niet aen en neemt. 17 Sosthenes
wort vooz den Rechter stoel gheslaghen. 18 Paulus reys na Syrien/ komt tot Ephesen/ daer na re
Cesareen/ ende daer na tot Kuriochen. 32 Door-reys Salarien ende Phrygien. 34 Apollos leert
te Ephesen den Doop Iohannis. 26 ende van Aquila ende Priscilla naerder onderwisen zijnde/ reys
na Achaïen/ ende bewijst upt de Schriften dat Iesus is de Christus.

Ende nae desen scheydde Paulus van Athenen/ ende quam tot
Corinthen. Ende vondt eenen sekeren Jode met name: A-
quila/ van geboorte upt Pontus/ die onlanghs van Italien geko-
men was/ ende Priscilla sijn wijs/ (om dat Claudius bevolen
hadde/ dat alle de Joden upt koomen vertrecken souden) ende hy
ging tot haer: Ende om dat hy van t selve handtwerck was/
bleef hy by haer/ ende wrocht: want sy waren tenten-makers
van handtwerck. Ende hy handelde op eleken Sabbath in de
Synagoge/ ende beweeghde [tot den geloove] Joden ende Grie-
ken. Ende als Silas ende Timotheus van Macedonien af-
gekomen waren/ wiert Paulus door den Gheest gedronghen/ be-
tugghende den Joden dat Iesus is de Christus. Maer als sy
weder-stonden ende lasterden/ schuddede hy [sijne] kleederen af/
ende sende tot haer/ utw' bloet/ [sy] op utw' hooft. Ick ben reyn:
ende van nu voort sal ick tot de Heydenen henen gaen. Ende
van daer ghegaen zijnde quam hy in het hups van eenen [man]
met name Justus/ die Godt diende/ wiens hups paelde aen de
Synagoge. Ende Crispus de Overste der Synagoge ghe-
loofde aen den Heere met gheheel sijn hups/ ende vele van de Co-
rintheren [hem] hoorende/ geloofden/ en wierden gedoopt. En-
de de Heere sende tot Paulum door een gesichte in der nacht/ En
zijt niet bezweet/ maer spreckt ende en swijght niet. Want ick
ben met u/ ende niemant en sal [de handt] aen u legghen om u
quaet te doen: want ick hebbe veel volcks in dese stadt. Ende
hy onthield hem [aldaer] een jaer ende ses maenden/ leerende on-
der haer het woort Gods. Maer als Gallio Stadthouder
van Achaïa was/ stonden de Joden eendrachtelijk teghen Pau-
lum op/ ende brachten hem vooz den Rechter-stoel: Segghen-
de/ Dese raedt de menschen aen/ dat se Gode souden dienen te-
ghen de Wet. Ende als Paulus [sijnen] mond soude open-
doen/ seyde Gallio tot de Joden/ So daer eenigh onghelick/
ofte

ofte quaedt stuck [begaen] ware/ **O** Joden/ soo soude ick niet re-
den u lieden verdraghen: Maer indien daer geschil is ober een
woort/ende namen/ ende [ober] de wet die onder u is/soo sult ghy
selve toesien: want ick en wil ober dese dinghen gheen Rechter
zijn. Ende hy dreef se wech van den Rechter-stoel.

Maer alle de Grieken namen Sosihenein den Oversten der
Synagoge/ende sloegen [hem] vooz den Rechter-stoel/ende Gal-
lio en trock hem geen van dese dinghen aen. Ende als Paulus
daer noch vele daghen ghebleven was / nam hy afscheyde van de
broederen/ ende scheepde van daer na Spzien: ende Priscilla ende
Aquila met hem/[sijn] hooft te Cenchreen^h geschozen hebbende:
want hy hadde een gelofte [gedaen]. Ende hy quam te Ephe-
sen aen/ ende liet se aldaer: maer hy ginck in de Synagoge/ ende
handelde met de Joden. Ende als sy baden dat hy langher hy
haer blijven soude / en bewillighde hy 't niet: Maer hy nam
afscheyde van haer / seggende / Ick moet gantschelick het toeko-
mende seest te Jerusalem houden: Doch ick sal tot u weder kee-
ren / ⁱ soo Godt wil. Ende hy voer wech van Ephesen. Ende
als hy te Cesareen was ghekomen / ginck hy op / [nae Jerusa-
lem] / ende de Ghemeente gegroet hebbende / ginck hy af na Anti-
ochien. Ende als hy [aldaer] eenigen tijdt geweest hadde / ginck
hy wech / ende doozreysde vervolgens het landt van Galatien en-
de Phrygien / versterckende alle de Discipelen. Ende een seker
Jode/ met name^k Apollos/ van gheboorte een Alexandriner/ een
welsprekende man / quam te Ephesen / machtrigh zijnde in de
Schriften. Dese was in den wegh des Heeren onderwesen:
ende vperigh zijnde van gheeste/ sprack hy ende leerde neerstelick
de saecken des Heeren/wetende alleenlick den Doop Ioannes.

Ende dese begon vymoedelijck te spreken in de Synago-
ghe: ende als hem Aquila ende Priscilla ghehoort hadden / na-
men sy hem tot haer / ende leyden hem den wegh Godts beschey-
delicker upt. Ende als hy wilde na Achajam reysen / de Broe-
ders [hem] vermaent hebbende / schreven aen de Discipelen / dat
sy hem ontfanghen souden: welcke daer ghekomen zijnde / ⁱ heeft
hy veel toe-gebracht den ghenen die gheloofden dooz de ghenade.

Want hy overtuyghde de Joden met grooeter ernst in't open-
baer / bewijfende dooz de Schriften/ dat Iesus de Christus was.

1 Paulus komt tot Ephesen/ende bint aldaer twaelf Discipelen/ die inden Doop Ioannis gedoopt waren. 6 Welche hy de handen opleghe/ende sy ontfangen de gaben des heyligen Geest. 8 leert aldaer over de twee jaren/ soo in de Synagoge/als in de Schole van Tyrannus. 12 bevestighende sijne Leere met bysondere wonder-werken/ oock dooz sijne sweet-doecken. 13 Seben sonen Sebe/ eens Goedschen Oherprieesters/besweerende hy den Name Iesu eenige besetene/ worden bende boose geesten overweldicht ende berwont. 18 Vele belijdende hare daden/ brengen haer boecken van ybele konsten by een/ die verbrant worden. 21 Paulus neemt booz nae Jerusalem te reysen. 23 Demetrius een Silber-smit/hem geneetende met kleyne silbere tempelkens van Diana te maecken/verwecht enen oproer tegen hem. 30 Paulus wilt uytgaen onder het volck om dat te stillen/maer het woort hem ontraeden. 33 Alexander pooght verantwoordinghe te doen/maer wordt niet ghehoort/om dat hy een Jode was. 35 Doch dooz den stads-schijfber woort eyntlick desen oploop gestilt.

2.1. Coz. 1/12

Ende 't gheschiedde terwyle Apollos te Corinthen was / dat Paulus de bovenste deelen [des landts] dooz-reyst hebbende tot Ephesen quam : ende eenighe Discipelen [aldaer] vindende/ Sepde hy tot haer/ Hebt ghy den heyligen Geest ontfanghen als ghy gheloost hebt ? Ende sy seiden tot hem / Wy en hebben selfs niet gehoozt of daer een heylige Geest is. Ende hy sepde tot haer/waer in zijt ghy dan ghedoopt? Ende sy seiden/In den Doop Ioannis. Maer Paulus sepde/Ioannes heeft wel ghedoopt den Doop der bekeeringhe / segghende tot het volck / dat sy gheloooben souden in den ghenen die nae hem quam / dat is / in Christum Iesum : Ende die [hem] hoorden / wierden gedoopt in den name des Heeren Iesu. Ende als Paulus haer de handen opgheleghe hadde quam de heylighe Sheest op haer : ende si spraken met [vriende] talen/ende prophetterden. Ende alle dese waren ontrent twaelf mannen. Ende hy ginck in de Synagoge / ende sprack vrymoedelijck / dyn maenden lanck [met haer] handelende/ende [haer] aenradende de saecken van het Coninckrijcke Godts. Maer als sommige verhardt wierden/ende ongehoorzaam waren/ quaet sprekende van den wegh [des Heeren] booz de menichte/weeck hy van haer/ende schepde de Discipelen af / daghelijcks handelende in de schole van sekeren Tyrannus.

2.2. Tim. 1. 7.

Matt. 16.

4. Coz. 14/3.

Ende dit gheschiedde twee jaren lanck/also dat alle die in Asia woonden het woort des Heeren Iesu hoorden/hepde Joden ende Griecken. Ende Godt dede ongewoonlike krachten dooz de handen Pauli : Alsoo dat oock van sijn lijf op de krancke ghedraghen wierden de sweet-doecken ofte gozdel-doecken / ende dat de siecken van haer wecken/ende de boose gheesten van haer uytboeren. Ende sommighe vande omswevende Joden/zijnde [Dupbel-] besweerders/hebben haer onderwonden den name des Heeren

Heeren Iesu te noemen/over de ghene die boose gheesten hadden:
 segghende / Wy besweeren u by Iesum / dien Paulus predickt.
 [Dese] nu waren sekere seiven sonen van Sceva een Joodsch
 Ober-priester/die dit deden. Maer de boose geest antwoornden:
 de seyde/Iesum kenne ick/ende Paulum weet ick:maer ghylieden
 wie zijt ghy? Ende de mensche in welcken de boose geest was/
 sprongh op haer / ende haer meester gheworden zijnde / kreegh de
 overhandt teghen haer/ also dat sy naeckt ende gewondet upt dat
 hups oneloden. Ende dit wierdt allen bekendt / beyde Joden
 ende Grieken/die te Ephesen woonden:ende daer viel een vreesse
 over haer alle / ende de naem des Heeren Iesu wierdt groot ghe-
 maect. ^f Ende vele der gene die geloofden/quamen/belijdennde ^f Mat. 3/6
 ende verkondighende hare daden. Vele oock der gene die pdele
 [konsten] ghepleeght hadden / brachten de boecken by een / ende
 verbranden se in aller teghentwoordigheyt: ende berekenden de
 weerde der selve / ende bebonden vijftich duysent silvere [pennin-
 gen.] ^e Also wies het woort des Heeren met macht/ ende nam ^e Ies. 55/2
 de overhandt. ^h Ende als dese dinghen volbracht waren / nam ^h Rom. 15/
 Paulus voor in den Geest / Macedonien ende Achajen doorghen- ^{Galat. 2/10}
 gaen hebbende/ na Jerusalem te reysen: seggende/ Na dat ick al-
 daer sal gewest zijn/ moet ick oock Roomen sien. Ende als hy
 na Macedonien gesonden hadde twee van de ghene die hem dien-
 den/[namelijck] Timotheum ende Erastum/bleef hy selve eenen
 tijdt [lanck] in Afsien. ⁱ Maer op dien selven tijdt ontfont daer ⁱ 2. Cor. 1/8
 gheen kleyn beroerte / van weghen den wegh [des Heeren].
 Want een met name Demetrius / een silber-smit / die [kleynen]
 silvere tempelen van Diana maeckte/^k bracht dien van die konste ^k Act. 19/
 geen kleyn gewin toe. Welcke hy t'samen vergadert hebbende/
 met de handt-werckers van diergelijcke dingen / seyde hy Man-
 nen / ghy weet dat wy upt die ghetwin onse welbaert hebben:
 Ende ghy siet ende hoorst / dat dese Paulus veel volck niet al-
 leen van Ephesen/maer oock by na van gheheel Afsien over-redet
 ende afgekeert heeft/seggende dat het geen Goden en zijn/die met
 handen gemaect worden. Ende wy en zijn niet alleen in ge-
 vaer/ dat dit deel in verachtinghe kome / maer dat oock de tempel
 van de groote Goddinne Diana als niet geacht sal worden/ ende
 dat oock hare majesteit sal ondergaen/aen welcke gantsch Afsi-
 en/

in Act. 20, 4.
ende 27.
Col. 4, 10.

en/ende de [gheheele] werelt Gods-dienst bewijst. Als sy nu
[dit] hoorden/wierden sy vol van toornicheyt/ende riepe/seggen-
de/Groot is de Diana der Epheseren. Ende de gheheele stadt
wiert vol verwerpinge: en sy liepen met een ghedrupsch eendrach-
telijck nae de Schou-plaetse / met haer treckende in Gajum ende
Aristarchum Macedoniers/Pauli mede-ghesellen op de reyse.

Ende als Paulus tot het volck wilde ingaen / en lieten 't hem
de Discipelen niet toe. Ende sommighe oock der Overste van
Asien / die hem vrienden waren / sonden tot hem/ ende baden dat
hy hem selven op de Schou-plaetse niet en soude begeben. Sy
riepen dan [d'eene die] / de andere wat anders. Want de verga-
deringhe was verweret / ende 't meerdere [deel] en wisten niet/
om wat oorzaecke sy te samen ghekomen waren. Ende sy deden
Alexandrium uut de schare voortkomen / alsoo hem de Joden
voortstieten. Ende Alexander ghewenekt hebbende met de handt/
wilde hy het volck verantwoordinghe doen. Maer als sy
verstonden dat hy een Jode was/ werdt daer een stemme van al-
len / roepende ontrent twee upren lanck / Groot is de Diana der
Epheseren. Ende als de [Stadts-] schrijver de schare ghestilt
hadde/ seide hy / Ghy mannen van Ephesen / wat mensche is 'er
doch die niet en weet / dat de stadt der Epheseren yn de Kerck-be-
waerster van de groote Goddinne Diana / ende van [het beeldt]
dat uut den hemel ghevalen is? Dewijle dan dese dinghen on-
weder-sprekelyck zijn/ soo ist behoorlyck/ dat ghy stille zyt/ ende
niet onbedachts en doet. Want ghy hebt dese mannen [hier]
ghebracht/ die noch kerck-roovers en zijn/ noch uwe Godinne en
lasteren. Indien dan nu Demetrius / ende die met hem van de
konste zijn/ teghen pemandt eenighe saecken hebben/ de recht-da-
gen worden gehouden/ende daer zijn Stadt-houders/laet se mal-
kanderen verklagen. Ende indien ghy net van andere dinghen
versoekt/ dat sal in een wettelijcke vergaderinghe ghesticht wor-
den. Want wy staen in ghevaer dat wy van oproer sullen ver-
klaeghe worden/om [den dagh] van hynden/also daer gheen oor-
saecte en is/waer door wy reden sullen kunnen gheben van desen
oploop. Ende dit geseght hebbende/ liet hy de vergaderinge gaen.

Het xx. Capittel.

1 Paulus reysst nae Macedonien ende Grieken-land. 4 Met eenighe uut Asien. 6 Daert hant
Philippis ober nae Troas. 7 Alwaer hy op denersten dagh der woecche predickt ende byoodt- byeeckt
niet

met de Discipelen / streckende sijne reden upt tot den middernacht. ⁹ Een jonghelinc Eutychus
valt door den slaep uit de venster daot. ¹⁰ ende hoort van Paulo opgelvecht. ¹¹ Paulus verbolght
sijne reyse nae Jerusalem / ende komt tot Miletum. ¹² ontliedt aldaer by hem d' Ouderlinghen
van Ephesen. ¹³ welken hy voorhout sijne getrouwigheyt / ende moepten in sijnen dienst onder haer.
¹⁴ Doozsecht wat hem te Jerusalem soude overkomen. ¹⁵ ende verklaert dat hy haer den ghehee-
ren raedt Godes hadde verkondight. ¹⁶ Vermaentse acht te nemen op de cudde. ¹⁷ ende te waken
tegen de sware wolven / die onder haer souden opstaen. ¹⁸ ¹⁹ ²⁰ ²¹ ²² ²³ ²⁴ ²⁵ ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ ³² ³³ ³⁴ ³⁵ ³⁶ ³⁷ ³⁸ ³⁹ ⁴⁰ ⁴¹ ⁴² ⁴³ ⁴⁴ ⁴⁵ ⁴⁶ ⁴⁷ ⁴⁸ ⁴⁹ ⁵⁰ ⁵¹ ⁵² ⁵³ ⁵⁴ ⁵⁵ ⁵⁶ ⁵⁷ ⁵⁸ ⁵⁹ ⁶⁰ ⁶¹ ⁶² ⁶³ ⁶⁴ ⁶⁵ ⁶⁶ ⁶⁷ ⁶⁸ ⁶⁹ ⁷⁰ ⁷¹ ⁷² ⁷³ ⁷⁴ ⁷⁵ ⁷⁶ ⁷⁷ ⁷⁸ ⁷⁹ ⁸⁰ ⁸¹ ⁸² ⁸³ ⁸⁴ ⁸⁵ ⁸⁶ ⁸⁷ ⁸⁸ ⁸⁹ ⁹⁰ ⁹¹ ⁹² ⁹³ ⁹⁴ ⁹⁵ ⁹⁶ ⁹⁷ ⁹⁸ ⁹⁹ ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰² ¹⁰³ ¹⁰⁴ ¹⁰⁵ ¹⁰⁶ ¹⁰⁷ ¹⁰⁸ ¹⁰⁹ ¹¹⁰ ¹¹¹ ¹¹² ¹¹³ ¹¹⁴ ¹¹⁵ ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸ ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹ ¹²² ¹²³ ¹²⁴ ¹²⁵ ¹²⁶ ¹²⁷ ¹²⁸ ¹²⁹ ¹³⁰ ¹³¹ ¹³² ¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ ¹³⁷ ¹³⁸ ¹³⁹ ¹⁴⁰ ¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ ¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ¹⁵¹ ¹⁵² ¹⁵³ ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ ¹⁵⁶ ¹⁵⁷ ¹⁵⁸ ¹⁵⁹ ¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² ¹⁶³ ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ ¹⁶⁶ ¹⁶⁷ ¹⁶⁸ ¹⁶⁹ ¹⁷⁰ ¹⁷¹ ¹⁷² ¹⁷³ ¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶ ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷ ⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ ⁴⁷⁰ ⁴⁷¹ ⁴⁷² ⁴⁷³ ⁴⁷⁴ ⁴⁷⁵ ⁴⁷⁶ ⁴⁷⁷ ⁴⁷⁸ ⁴⁷⁹ ⁴⁸⁰ ⁴⁸¹ ⁴⁸² ⁴⁸³ ⁴⁸⁴ ⁴⁸⁵ ⁴⁸⁶ ⁴⁸⁷ ⁴⁸⁸ ⁴⁸⁹ ⁴⁹⁰ ⁴⁹¹ ⁴⁹² ⁴⁹³ ⁴⁹⁴ ⁴⁹⁵ ⁴⁹⁶ ⁴⁹⁷ ⁴⁹⁸ ⁴⁹⁹ ⁵⁰⁰ ⁵⁰¹ ⁵⁰² ⁵⁰³ ⁵⁰⁴ ⁵⁰⁵ ⁵⁰⁶ ⁵⁰⁷ ⁵⁰⁸ ⁵⁰⁹ ⁵¹⁰ ⁵¹¹ ⁵¹² ⁵¹³ ⁵¹⁴ ⁵¹⁵ ⁵¹⁶ ⁵¹⁷ ⁵¹⁸ ⁵¹⁹ ⁵²⁰ ⁵²¹ ⁵²² ⁵²³ ⁵²⁴ ⁵²⁵ ⁵²⁶ ⁵²⁷ ⁵²⁸ ⁵²⁹ ⁵³⁰ ⁵³¹ ⁵³² ⁵³³ ⁵³⁴ ⁵³⁵ ⁵³⁶ ⁵³⁷ ⁵³⁸ ⁵³⁹ ⁵⁴⁰ ⁵⁴¹ ⁵⁴² ⁵⁴³ ⁵⁴⁴ ⁵⁴⁵ ⁵⁴⁶ ⁵⁴⁷ ⁵⁴⁸ ⁵⁴⁹ ⁵⁵⁰ ⁵⁵¹ ⁵⁵² ⁵⁵³ ⁵⁵⁴ ⁵⁵⁵ ⁵⁵⁶ ⁵⁵⁷ ⁵⁵⁸ ⁵⁵⁹ ⁵⁶⁰ ⁵⁶¹ ⁵⁶² ⁵⁶³ ⁵⁶⁴ ⁵⁶⁵ ⁵⁶⁶ ⁵⁶⁷ ⁵⁶⁸ ⁵⁶⁹ ⁵⁷⁰ ⁵⁷¹ ⁵⁷² ⁵⁷³ ⁵⁷⁴ ⁵⁷⁵ ⁵⁷⁶ ⁵⁷⁷ ⁵⁷⁸ ⁵⁷⁹ ⁵⁸⁰ ⁵⁸¹ ⁵⁸² ⁵⁸³ ⁵⁸⁴ ⁵⁸⁵ ⁵⁸⁶ ⁵⁸⁷ ⁵⁸⁸ ⁵⁸⁹ ⁵⁹⁰ ⁵⁹¹ ⁵⁹² ⁵⁹³ ⁵⁹⁴ ⁵⁹⁵ ⁵⁹⁶ ⁵⁹⁷ ⁵⁹⁸ ⁵⁹⁹ ⁶⁰⁰ ⁶⁰¹ ⁶⁰² ⁶⁰³ ⁶⁰⁴ ⁶⁰⁵ ⁶⁰⁶ ⁶⁰⁷ ⁶⁰⁸ ⁶⁰⁹ ⁶¹⁰ ⁶¹¹ ⁶¹² ⁶¹³ ⁶¹⁴ ⁶¹⁵ ⁶¹⁶ ⁶¹⁷ ⁶¹⁸ ⁶¹⁹ ⁶²⁰ ⁶²¹ ⁶²² ⁶²³ ⁶²⁴ ⁶²⁵ ⁶²⁶ ⁶²⁷ ⁶²⁸ ⁶²⁹ ⁶³⁰ ⁶³¹ ⁶³² ⁶³³ ⁶³⁴ ⁶³⁵ ⁶³⁶ ⁶³⁷ ⁶³⁸ ⁶³⁹ ⁶⁴⁰ ⁶⁴¹ ⁶⁴² ⁶⁴³ ⁶⁴⁴ ⁶⁴⁵ ⁶⁴⁶ ⁶⁴⁷ ⁶⁴⁸ ⁶⁴⁹ ⁶⁵⁰ ⁶⁵¹ ⁶⁵² ⁶⁵³ ⁶⁵⁴ ⁶⁵⁵ ⁶⁵⁶ ⁶⁵⁷ ⁶⁵⁸ ⁶⁵⁹ ⁶⁶⁰ ⁶⁶¹ ⁶⁶² ⁶⁶³ ⁶⁶⁴ ⁶⁶⁵ ⁶⁶⁶ ⁶⁶⁷ ⁶⁶⁸ ⁶⁶⁹ ⁶⁷⁰ ⁶⁷¹ ⁶⁷² ⁶⁷³ ⁶⁷⁴ ⁶⁷⁵ ⁶⁷⁶ ⁶⁷⁷ ⁶⁷⁸ ⁶⁷⁹ ⁶⁸⁰ ⁶⁸¹ ⁶⁸² ⁶⁸³ ⁶⁸⁴ ⁶⁸⁵ ⁶⁸⁶ ⁶⁸⁷ ⁶⁸⁸ ⁶⁸⁹ ⁶⁹⁰ ⁶⁹¹ ⁶⁹² ⁶⁹³ ⁶⁹⁴ ⁶⁹⁵ ⁶⁹⁶ ⁶⁹⁷ ⁶⁹⁸ ⁶⁹⁹ ⁷⁰⁰ ⁷⁰¹ ⁷⁰² ⁷⁰³ ⁷⁰⁴ ⁷⁰⁵ ⁷⁰⁶ ⁷⁰⁷ ⁷⁰⁸ ⁷⁰⁹ ⁷¹⁰ ⁷¹¹ ⁷¹² ⁷¹³ ⁷¹⁴ ⁷¹⁵ ⁷¹⁶ ⁷¹⁷ ⁷¹⁸ ⁷¹⁹ ⁷²⁰ ⁷²¹ ⁷²² ⁷²³ ⁷²⁴ ⁷²⁵ ⁷²⁶ ⁷²⁷ ⁷²⁸ ⁷²⁹ ⁷³⁰ ⁷³¹ ⁷³² ⁷³³ ⁷³⁴ ⁷³⁵ ⁷³⁶ ⁷³⁷ ⁷³⁸ ⁷³⁹ ⁷⁴⁰ ⁷⁴¹ ⁷⁴² ⁷⁴³ ⁷⁴⁴ ⁷⁴⁵ ⁷⁴⁶ ⁷⁴⁷ ⁷⁴⁸ ⁷⁴⁹ ⁷⁵⁰ ⁷⁵¹ ⁷⁵² ⁷⁵³ ⁷⁵⁴ ⁷⁵⁵ ⁷⁵⁶ ⁷⁵⁷ ⁷⁵⁸ ⁷⁵⁹ ⁷⁶⁰ ⁷⁶¹ ⁷⁶² ⁷⁶³ ⁷⁶⁴ ⁷⁶⁵ ⁷⁶⁶ ⁷⁶⁷ ⁷⁶⁸ ⁷⁶⁹ ⁷⁷⁰ ⁷⁷¹ ⁷⁷² ⁷⁷³ ⁷⁷⁴ ⁷⁷⁵ ⁷⁷⁶ ⁷⁷⁷ ⁷⁷⁸ ⁷⁷⁹ ⁷⁸⁰ ⁷⁸¹ ⁷⁸² ⁷⁸³ ⁷⁸⁴ ⁷⁸⁵ ⁷⁸⁶ ⁷⁸⁷ ⁷⁸⁸ ⁷⁸⁹ ⁷⁹⁰ ⁷⁹¹ ⁷⁹² ⁷⁹³ ⁷⁹⁴ ⁷⁹⁵ ⁷⁹⁶ ⁷⁹⁷ ⁷⁹⁸ ⁷⁹⁹ ⁸⁰⁰ ⁸⁰¹ ⁸⁰² ⁸⁰³ ⁸⁰⁴ ⁸⁰⁵ ⁸⁰⁶ ⁸⁰⁷ ⁸⁰⁸ ⁸⁰⁹ ⁸¹⁰ ⁸¹¹ ⁸¹² ⁸¹³ ⁸¹⁴ ⁸¹⁵ ⁸¹⁶ ⁸¹⁷ ⁸¹⁸ ⁸¹⁹ ⁸²⁰ ⁸²¹ ⁸²² ⁸²³ ⁸²⁴ ⁸²⁵ ⁸²⁶ ⁸²⁷ ⁸²⁸ ⁸²⁹ ⁸³⁰ ⁸³¹ ⁸³² ⁸³³ ⁸³⁴ ⁸³⁵ ⁸³⁶ ⁸³⁷ ⁸³⁸ ⁸³⁹ ⁸⁴⁰ ⁸⁴¹ ⁸⁴² ⁸⁴³ ⁸⁴⁴ ⁸⁴⁵ ⁸⁴⁶ ⁸⁴⁷ ⁸⁴⁸ ⁸⁴⁹ ⁸⁵⁰ ⁸⁵¹ ⁸⁵² ⁸⁵³ ⁸⁵⁴ ⁸⁵⁵ ⁸⁵⁶ ⁸⁵⁷ ⁸⁵⁸ ⁸⁵⁹ ⁸⁶⁰ ⁸⁶¹ ⁸⁶² ⁸⁶³ ⁸⁶⁴ ⁸⁶⁵ ⁸⁶⁶ ⁸⁶⁷ ⁸⁶⁸ ⁸⁶⁹ ⁸⁷⁰ ⁸⁷¹ ⁸⁷² ⁸⁷³ ⁸⁷⁴ ⁸⁷⁵ ⁸⁷⁶ ⁸⁷⁷ ⁸⁷⁸ ⁸⁷⁹ ⁸⁸⁰ ⁸⁸¹ ⁸⁸² ⁸⁸³ ⁸⁸⁴ ⁸⁸⁵ ⁸⁸⁶ ⁸⁸⁷ ⁸⁸⁸ ⁸⁸⁹ ⁸⁹⁰ ⁸⁹¹ ⁸⁹² ⁸⁹³ ⁸⁹⁴ ⁸⁹⁵ ⁸⁹⁶ ⁸⁹⁷ ⁸⁹⁸ ⁸⁹⁹ ⁹⁰⁰ ⁹⁰¹ ⁹⁰² ⁹⁰³ ⁹⁰⁴ ⁹⁰⁵ ⁹⁰⁶ ⁹⁰⁷ ⁹⁰⁸ ⁹⁰⁹ ⁹¹⁰ ⁹¹¹ ⁹¹² ⁹¹³ ⁹¹⁴ ⁹¹⁵ ⁹¹⁶ ⁹¹⁷ ⁹¹⁸ ⁹¹⁹ ⁹²⁰ ⁹²¹ ⁹²² ⁹²³ ⁹²⁴ ⁹²⁵ ⁹²⁶ ⁹²⁷ ⁹²⁸ ⁹²⁹ ⁹³⁰ ⁹³¹ ⁹³² ⁹³³ ⁹³⁴ ⁹³⁵ ⁹³⁶ ⁹³⁷ ⁹³⁸ ⁹³⁹ ⁹⁴⁰ ⁹⁴¹ ⁹⁴² ⁹⁴³ ⁹⁴⁴ ⁹⁴⁵ ⁹⁴⁶ ⁹⁴⁷ ⁹⁴⁸ ⁹⁴⁹ ⁹⁵⁰ ⁹⁵¹ ⁹⁵² ⁹⁵³ ⁹⁵⁴ ⁹⁵⁵ ⁹⁵⁶ ⁹⁵⁷ ⁹⁵⁸ ⁹⁵⁹ ⁹⁶⁰ ⁹⁶¹ ⁹⁶² ⁹⁶³ ⁹⁶⁴ ⁹⁶⁵ ⁹⁶⁶ ⁹⁶⁷ ⁹⁶⁸ ⁹⁶⁹ ⁹⁷⁰ ⁹⁷¹ ⁹⁷² ⁹⁷³ ⁹⁷⁴ ⁹⁷⁵ ⁹⁷⁶ ⁹⁷⁷ ⁹⁷⁸ ⁹⁷⁹ ⁹⁸⁰ ⁹⁸¹ ⁹⁸² ⁹⁸³ ⁹⁸⁴ ⁹⁸⁵ ⁹⁸⁶ ⁹⁸⁷ ⁹⁸⁸ ⁹⁸⁹ ⁹⁹⁰ ⁹⁹¹ ⁹⁹² ⁹⁹³ ⁹⁹⁴ ⁹⁹⁵ ⁹⁹⁶ ⁹⁹⁷ ⁹⁹⁸ ⁹⁹⁹ ¹⁰⁰⁰ ¹⁰⁰¹ ¹⁰⁰² ¹⁰⁰³ ¹⁰⁰⁴ ¹⁰⁰⁵ ¹⁰⁰⁶ ¹⁰⁰⁷ ¹⁰⁰⁸ ¹⁰⁰⁹ ¹⁰¹⁰ ¹⁰¹¹ ¹⁰¹² ¹⁰¹³ ¹⁰¹⁴ ¹⁰¹⁵ ¹⁰¹⁶ ¹⁰¹⁷ ¹⁰¹⁸ ¹⁰¹⁹ ¹⁰²⁰ ¹⁰²¹ ¹⁰²² ¹⁰²³ ¹⁰²⁴ ¹⁰²⁵ ¹⁰²⁶ ¹⁰²⁷ ¹⁰²⁸ ¹⁰²⁹ ¹⁰³⁰ ¹⁰³¹ ¹⁰³² ¹⁰³³ ¹⁰³⁴ ¹⁰³⁵ ¹⁰³⁶ ¹⁰³⁷ ¹⁰³⁸ ¹⁰³⁹ ¹⁰⁴⁰ ¹⁰⁴¹ ¹⁰⁴² ¹⁰⁴³ ¹⁰⁴⁴ ¹⁰⁴⁵ ¹⁰⁴⁶ ¹⁰⁴⁷ ¹⁰⁴⁸ ¹⁰⁴⁹ ¹⁰⁵⁰ ¹⁰⁵¹ ¹⁰⁵² ¹⁰⁵³ ¹⁰⁵⁴ ¹⁰⁵⁵ ¹⁰⁵⁶ ¹⁰⁵⁷ ¹⁰⁵⁸ ¹⁰⁵⁹ ¹⁰⁶⁰ ¹⁰⁶¹ ¹⁰⁶² ¹⁰⁶³ ¹⁰⁶⁴ ¹⁰⁶⁵ ¹⁰⁶⁶ ¹⁰⁶⁷ ¹⁰⁶⁸ ¹⁰⁶⁹ ¹⁰⁷⁰ ¹⁰⁷¹ ¹⁰⁷² ¹⁰⁷³ ¹⁰⁷⁴ ¹⁰⁷⁵ ¹⁰⁷⁶ ¹⁰⁷⁷ ¹⁰⁷⁸ ¹⁰⁷⁹ ¹⁰⁸⁰ ¹⁰⁸¹ ¹⁰⁸² ¹⁰⁸³ ¹⁰⁸⁴ ¹⁰⁸⁵ ¹⁰⁸⁶ ¹⁰⁸⁷ ¹⁰⁸⁸ ¹⁰⁸⁹ ¹⁰⁹⁰ ¹⁰⁹¹ ¹⁰⁹² ¹⁰⁹³ ¹⁰⁹⁴ ¹⁰⁹⁵ ¹⁰⁹⁶ ¹⁰⁹⁷ ¹⁰⁹⁸ ¹⁰⁹⁹ ¹¹⁰⁰ ¹¹⁰¹ ¹¹⁰² ¹¹⁰³ ¹¹⁰⁴ ¹¹⁰⁵ ¹¹⁰⁶ ¹¹⁰⁷ ¹¹⁰⁸ ¹¹⁰⁹ ¹¹¹⁰ ¹¹¹¹ ¹¹¹² ¹¹¹³ ¹¹¹⁴ ¹¹¹⁵ ¹¹¹⁶ ¹¹¹⁷ ¹¹¹⁸ ¹¹¹⁹ ¹¹²⁰ ¹¹²¹ ¹¹²² ¹¹²³ ¹¹²⁴ ¹¹²⁵ ¹¹²⁶ ¹¹²⁷ ¹¹²⁸ ¹¹²⁹ ¹¹³⁰ ¹¹³¹ ¹¹³² ¹¹³³ ¹¹³⁴ ¹¹³⁵ ¹¹³⁶ ¹¹³⁷ ¹¹³⁸ ¹¹³⁹ ¹¹⁴⁰ ¹¹⁴¹ ¹¹⁴² ¹¹⁴³ ¹¹⁴⁴ ¹¹⁴⁵ ¹¹⁴⁶ ¹¹⁴⁷ ¹¹⁴⁸ ¹¹⁴⁹ ¹¹⁵⁰ ¹¹⁵¹ ¹¹⁵² ¹¹⁵³ ¹¹⁵⁴ ¹¹⁵⁵ ¹¹⁵⁶ ¹¹⁵⁷ ¹¹⁵⁸ ¹¹⁵⁹ ¹¹⁶⁰ ¹¹⁶¹ ¹¹⁶² ¹¹⁶³ ¹¹⁶⁴ ¹¹⁶⁵ ¹¹⁶⁶ ¹¹⁶⁷ ¹¹⁶⁸ ¹¹⁶⁹ ¹¹⁷⁰ ¹¹⁷¹ ¹¹⁷² ¹¹⁷³ ¹¹⁷⁴ ¹¹⁷⁵ ¹¹⁷⁶ ¹¹⁷⁷ ¹¹⁷⁸ ¹¹⁷⁹ ¹¹⁸⁰ ¹¹⁸¹ ¹¹⁸² ¹¹⁸³ ¹¹⁸⁴ ¹¹⁸⁵ ¹¹⁸⁶ ¹¹⁸⁷ ¹¹⁸⁸ ¹¹⁸⁹ ¹¹⁹⁰ ¹¹⁹¹ ¹¹⁹² ¹¹⁹³ ¹¹⁹⁴ ¹¹⁹⁵ ¹¹⁹⁶ ¹¹⁹⁷ ¹¹⁹⁸ ¹¹⁹⁹ ¹²⁰⁰ ¹²⁰¹ ¹²⁰² ¹²⁰³ ¹²⁰⁴ ¹²⁰⁵ ¹²⁰⁶ ¹²⁰⁷ ¹²⁰⁸ ¹²⁰⁹ ¹²¹⁰ ¹²¹¹ ¹²¹² ¹²¹³ ¹²¹⁴ ¹²¹⁵ ¹²¹⁶ ¹²¹⁷ ¹²¹⁸ ¹²¹⁹ ¹²²⁰ ¹²²¹ ¹²²² ¹²²³ ¹²²⁴ ¹²²⁵ ¹²²⁶ ¹²²⁷ ¹²²⁸ ¹²²⁹ ¹²³⁰ ¹²³¹ ¹²³² ¹²³³ ¹²³⁴ ¹²³⁵ ¹²³⁶ ¹²³⁷ ¹²³⁸ ¹²³⁹ ¹²⁴⁰ ¹²⁴¹ ¹²⁴² ¹²⁴³ ¹²⁴⁴ ¹²⁴⁵ ¹²⁴⁶ ¹²⁴⁷ ¹²⁴⁸ ¹²⁴⁹ ¹²⁵⁰ ¹²⁵¹ ¹²⁵² ¹²⁵³ ¹²⁵⁴ ¹²⁵⁵ ¹²⁵⁶ ¹²⁵⁷ ¹²⁵⁸ ¹²⁵⁹ ¹²⁶⁰ ¹²⁶¹ ¹²⁶² ¹²⁶³ ¹²⁶⁴ ¹²⁶⁵ ¹²⁶⁶ ¹²⁶⁷ ¹²⁶⁸ ¹²⁶⁹ ¹²⁷⁰ ¹²⁷¹ ¹²⁷² ¹²⁷³ ¹²⁷⁴ ¹²⁷⁵ ¹²⁷⁶ ¹²⁷⁷ ¹²⁷⁸ ¹²⁷⁹ ¹²⁸⁰ ¹²⁸¹ ¹²⁸² ¹²⁸³ ¹²⁸⁴ ¹²⁸⁵ ¹²⁸⁶ ¹²⁸⁷ ¹²⁸⁸ ¹²⁸⁹ ¹²⁹⁰ ¹²⁹¹ ¹²⁹² ¹²⁹³ ¹²⁹⁴ ¹²⁹⁵ ¹²⁹⁶ ¹²⁹⁷ ¹²⁹⁸ ¹²⁹⁹ ¹³⁰⁰ ¹³⁰¹ ¹³⁰² ¹³⁰³ ¹³⁰⁴ ¹³⁰⁵ ¹³⁰⁶ ¹³⁰⁷ ¹³⁰⁸ ¹³⁰⁹ ¹³¹⁰ ¹³¹¹ ¹³¹² ¹³¹³ ¹³¹⁴ ¹³¹⁵ ¹³¹⁶ ¹³¹⁷ ¹³¹⁸ ¹³¹⁹ ¹³²⁰ ¹³²¹ ¹³²²

hem in / ende quamen tot Mitplenen. Ende van daer af ghe-
scheept zijnde / quamen wy den volghenden [dagh] teghen Chi-
os ober / ende des anderen [daeghs] leyden wy aen tot Samos /
ende bleven te Trognllon / ende den [dagh] daer aen quamen wy
tot Meleten. Want Paulus hadde voorzghenomen Ephesen

Act. 21. h
12.

Want hy spoedde hem / om (so het hem mogelick ware) op den
Pinckster-dagh te Jerusalem te zijn. Maer hy sont van Mele-
ten na Ephesen / ende hy ontboot de Guderlingen der Gemeente.

Act. 19. 10.

Ende als sy tot hem ghekomen waren seyde hy tot haer / Ghy
lieden weet i van den eersten dagh af dat ick in Asien ben aenghe-
komen / hoe ick hy u den gantschen tijt gheweest ben : Dienende
den Heere met alle ootmoedicheydt / ende vele tranen / ende versoe-
kingen / die myn overgekommen zijn dooz de lagen der Joden. Hoe
ick niets achter gehouden hebbe van 't ghene nutrich was / dat ick
u niet en soude verkondicht / ende u gheleert hebben in 't openbaer
ende hy de huyfen. Betuyghende beyde Joden ende Grieken

Mat. 3. 2. k

Mat. 1. 15.

Mat. 24. 47.

de bekeeringhe tot Godt / ende het gheloove in onsen Heere Je-
sum Christum. Ende nu siet / ick ghebonden zijnde dooz den
Geest / reyse na Jerusalem / niet wetende wat my daer ontmoeten
sal : Dan dat de heylige Geest van stadt tot stadt betuyghet / seg-
gende / dat my banden ende verdrukkingen aenstaende zijn.

Act. 21. 13.

Gal. 1. 1.

Gal. 1. 3.

Maer ick en achte op gheen dinck / noch en houde mijn leven
niet dierbaer vooz myn selven / op dat ick mijnen loop met blijtschap
mach volbrēghen / ende den dienst / welken ick m van den Heere
Jesu ontfangen hebbe / om te betuygen het Euangelium der ghe-
nade Godts. Ende nu siet / ick weet dat ghy alle / daer ick dooz
ghegaen ben / predikende het Coninckrijcke Godts / mijn aenghe-
sicht niet meer sien en sult. Daerom betuyge ick u lieden op de-
sen huydigen dagh / dat ick reyn ben van het bloet van [u] allen.

Act. 5. 2.

Act. 2. 1.

Act. 4. 1. 10

Act. 26.

Act. 1. 17.

Act. 1. 2.

Want ick en hebbe niet achter gehouden / dat ick u niet en sou-
de verkondicht hebben alle den raedt Godts. n Soo hebt dan
acht op u selven / ende op de geheele kudde / over dewelcke u de heyl-
lige Geest tot Opsienders gestelt heeft / om de Ghemeente Godts
te wēden / welcke hy verkregen heeft dooz sijn eygen bloede.

Wane dit weet ick / dat na mijn vertreck p sware wolven tot u
inkomen sullen / die de kudde niet en sparen : q Ende up u selve
sullen

sullen mannen opstaen / sprekende verkeerde dinghen / om de Discipelen af te trecken achter haer. Daerom waecht / ende ghedenckat dat ick d'n jaren [lanck] nacht ende dagh niet opgehouden en hebbe een regelick met tranen te vermanen. Ende nu / broeders / ick bevele u Gode / ende den woorde sijner genade: die machigh is [u] op te bouwen / ende u een erfdeel te gheben onder alle de geheplichde. Ick en hebbe niemants silver / ofte gout / ofte kledinge begeert. Ende ghy selve weet dat dese handen tot mijnen noodtdruft / ende den ghenen die met my waren / ghedient hebben. Ick hebbe u in allen ghetoont / dat men alsoo arbeiden: de de swacke moet opnemen / ende ghedencken aen de woorden des Heeren Jesu / dat hy gheseght heeft / Het is saligher te gheben dan te ontfanghen. Ende als hy dit gheseght hadde / heeft hy neder knielende met haer allen ghebeden. Ende daer wiert een groot gheween van [haer] allen: ende sy vallende om den hals Pauli kusseden hem: Seer bedroeft zijnde / allermeeft over het woordt dat hy gheseght hadde dat sy sijn aenghesicht niet meer sien en souden: ende sy gheleypden hem nae het schip.

Het xxj. Capittel.

1. Dan Maleten reys Paulus voort na Syrien / ende komt aen te Cyprus. 4. De Discipelen aldaer raden hem de reys van Jerusalem af / doch te vergeefs. 5. Hy treckt voort nae Prolomais ende van daer na Cesareen: alwaer hy eenigh daghen blijft ten huse Philippi des Euangelista / wiens twee dochteren / propheteerden. 10. Agabus voorspelt hem sijn banden te Jerusalem / dies hem de broeders oock met tranen bidden van daer te blijven. 13. Maer verstaende dat hy bereydt was oock om Christi wille te sterben / onderbrepen sy haer den wille Gods. 15. Hy komt te Jerusalem / ende gaet ten huse leggen by Ananias. 18. Daer nae gaet hy tot Jacobum / ende verhaelt hem ende den Ouderlingen wat Godt doot hem gebaen hadde. 20. Doot welcker raedt hy met vier mannen / die een belofte hadden / in den Tempel gaet om hem te hepligen. 27. Alwaer hy van eenige Joden nye Afsien gesien wort / die oploep teghen hem beelucken / ende hem soeken te dooden. 31. Maer wort doot den Roemen Ouersten haer ontnomen / ende in het leghet ghepachyt. 39. Van welcken hy onlos krijght om tot het volck te spreken.

Ende als het gheschiedde dat wy van haer gescheyden ende afgebaren waren / so liepen wy recht upt ende quamen tot Coos / ende den [dagh] daer aen tot Rhodos / ende van daer tot Patra.

Ende een schip ghevonden hebbende dat nae Phenicien overboer / gingen wy daer in / ende voeren af. Ende als wy Cyprus in't ghesichte ghekrege / ende dat aen de sincker- [hant] ghelaten hadden / voeren wy na Syrien / ende quamen aen tot Turus: want het schip soude aldaer den last ontladen. Ende de Discipelen gevonden hebbende / bleven wy daer seven dagen: dewelcke tot Paulum senden doot den Gheest / dat hy niet en soude opgaen nae Jerusalem. Doe het nu gheschiedde dat wy dese daghen overghe-

bracht

1. Cor. 13.9

12.

2. Cor. 11.9

ende 12. 13.

1. Act. 18.

1. Cor. 4. 12

1. Thes. 2.9

2. Thes. 3.8

Act. 21.5

a. Act. 20.

ende 21.13

bzacht hadden/gingen wy upt/ende reysden [voort]/ende sy gelepen ons alle met vrouwen ende kinderen tot bunten de stadt: ende aen den oever nederknielende/ hebben wy ghebeden. Ende als wy malkanderen gegroet hadden/gingen wy in het schip: maer sy lieden keerden wederom [elck] na het sijne. Wy nu de schipvaert volbracht hebbende van Cyprus/quamen aen tot Ptolomais/ende de broeders ghegroet hebbende/ bleven eenen dagh by haer.

Ende des anderen [daeghs]/ Paulus ende wy die met hem waren/gingen van daer ende quamen tot Cesareen: en gegaen zijnde in het hups^b Philippi des Euangelists (die [een] was van de seben) bleven wy by hem. Dese nu hadde vier dochters/ [noch]

Act. 6. 7.
ide 8. 29.

Joel 2. 28.
Act. 2. 17.

Act. 11. 28.

Act. 20. 23.
ide 21. 33.

Act. 20. 24.

Mat. 6.

Act. 11. 24.
ide 22. 43.

maeghden/^c die propheeterden. Ende als wy [daer] vele dagen ghebleven waren/ quam daer een seker Propheet af van Judea/ met name^d Agabus: En hy quam tot ons/ ende nam den gordel Pauli/en sijns selfs handen en voeten gebonden hebbende sepende/ Dit segt de heylige Geest/^e Den man/wiens dese gordel is/sullen de Joden alsoo te Jerusalem binden ende overleveren in de handen der heydenen. Als wy nu dit hoorden/ baden beyde wy ende die van die plaetse waren/ dat hy niet en soude opgaen nae Jerusalem. Maer Paulus antwoorde/ Wat doet ghy/ dat ghy weent/ ende mijn herte weeck maect? Want ick ben bereyde niet alleen gebonden te worden/maer oock te sterben te Jerusalem voor den name des Heeren Jesu. Ende als hy hem niet en liet afraden/ hielden wy ons te vreden/ segghende/ ^s De wille des Heeren geschiede. Ende na die dagen maecten wy ons gereet/ ende ginghen op na Jerusalem. Ende met ons ginghen oock [sommige] der discipelen van Cesareen/ leydende [met haer] eenen sekeren Anason van Cypren/ eenen ouden discipel/ by den welken wy souden t' hups liggen. Ende als wy te Jerusalem ghekomen waren/ ontfinge n ons de broeders blijdelijck. Ende den volgenden [dagh] ginck Paulus met ons in tot Jacobum: ende alle de Ouderlingen waren daer gekomen. Ende als hy se gegroet hadde/ verhaelde hy van stuck tot stuck/ wat Godt onder de Heydenen doot sijnen dienst gedaen hadde. Ende sy [dat] ghehoort hebbende/ loofden den Heere: ende sependen tot hem/ Ghy siet/ broeder/ hoe vele duysenden van Joden daer zijn die ghelooften: ende sy zijn alle pveraers van de Wet. Ende sy zijn aengaende

gaende u bericht/dat ghy alle de Joden/die onder de heydenen zijn
leert van Moyses afvallen/seggende dat sy de kinderen niet en sou-
den besnijden/ noch nae de wijsen [der wet] wandelen. Wat
isser dan [te doen]? Het is gantsch noodigh dat de menichte te sa-
men kome: want sy sullen hooren dat ghy gekomē zijt. Doet dan
't gene wy u seggen: Wy hebben vier mannen die een gelofte ge-
daen hebben. Neemt dese tot u en heplight u met haer/ende doet
de onkosten nevens haer / op dat sy het hooft bescheeren moghen:
ende alle moghen weten datter niet en is aen 't ghene daer van sy/
aengaende u/bericht zijn:maer [dat] ghy [also] wandelt/dat ghy
oock selve de Wet onderhoudt. Doch van de Heydenen die
gelooven/^h hebben wy geschreven ende goet gevonden/dat sy niet ^h Act. 15, 23.
dierghelijcks en souden onderhouden/ ⁱ dan dat sy haer wachten ⁱ Ebr. 10, 3.
van 't gene den afgoden geoffert is / ende ^k van bloedt/ ende van 't ^k Cor. 8, 1.
verstickte/ende van hoererne. ^l Doe nam Paulus de manne met ^l Act. 24, 6.
hem/ ende den dagh daer aen met haer gheheplight zijnde / ginck
hy in den tempel ende verkondighde dat de daghen der hepligin-
ge vervult waren/ [blijvende daer] tot dat voor een pegelijck van
haer de offerhande op geoffert was. Als nu de seuen dagen sou-
den volcomdicht worden / sagen hem de Joden van Asien in den
Tempel / ende beroerden alle het volck / ende sloeghen de handen
aen hem. Roepende / Ghy Israëlitische mannen komet te hul-
pe: Dese is de mensche die tegen het volck/ ende de Wet/ende dese
plaetse alle [man] over al leert: en boven dien heeft hy oock Grie-
cken in den Tempel ghebracht/ ende heeft dese heilige plaetse ont-
heplight. Want sy hadden te vozen ^m Trophimum den Ephe- ^m Act. 20, 4.
er met hem in de stadt ghesien/ welcken sy meenden dat Paulus ^{2, Tim. 2, 20}
in den Tempel ghebracht hadde. Ende de gheheele stadt quam
in roere/ende het volck liep te samen:ende sy grepen Paulum/ende
rocken hem bintenden Tempel:ende ter stont wierden de deuren
gesloten. Ende als sy hem sochten te dooden/ quam het geruch-
te tot den Oversten der bende / dat gheheel Jerusalem in verwer-
inge was. Welcke ter stont krijghs-knechten ende hoofzman-
ten over hondert tot hem nam / ende liep af na haer toe. Sy ou-
den Oversten en de krijghs-knechten siende/hiel den op van Pau-
lum te slaen. ⁿ Doe naerderde de Overste / ende greep hem/ en ⁿ Act. 21, 7.
beval datmen [hem] met twee ketenen soude binden/ en vzaech-
de

de wie hy was/ende wat hy gedaen hadde. Ende onder de schare riep [d'eene dit] / d'andere wat anders : Doch als hy de sekerheydt niet en konde weten van weghen de beroerte / beval hy dat men hem in de leger-plaetse soude brengen. Ende als hy aen de trappen gekomen was/gebeurde het dat hy van de krijs-knechten gedragen wiert/ van wegen het geweld der schare. Want des menichte des volcks volghde al roepende. Wech met hem.

* Act. 23. 18.
* Act. 19. 15.
* Act. 22. 22.

Ende als Paulus [nu] in de leger-plaetse soude gheleydt worden/seyde hy tot den Oversten/ Ist my geoorloft tot u wat te spreken? Ende hy seyde/ Kondt ghy Grieksch? Zijt ghy dan niet de Egyptenaer/ die voor dese daghen oproer verweckte/ ende de vier duysent moordeners nae de woestijne oplepde.

Maer Paulus seyde/ Ick ben een Jodisch man van Tarsen/ een burger van gheen onvermaerde stadt in Cilicien: ende ick bidde u/ laet my toe tot het volck te spreken. Ende als hy't toegelaten hadde/ Paulus staende op de trappen/wenekte met de hand tot het volck: ende als daer groote stilte gheworden was/ sprack hy se aen in de Hebreusche tale/ seggende/

Het xxij. Capittel.

1 Paulus doet sijne verantwoordinghe voor het volck: 3 ende verhaelt dat hy een Jode was op-geboedt aen de voeten van Gamaliel. 4 Ende dat hy voor de Wet yherende/ de Christenen te Damascus toe verholgt heeft. 9 Daer nae/ hoe hy wonderlick up den hemel van Christo versien ende bekeert is. 12 ende van Ananias waerder onderricht zijnde over sijne beroupinge tot hy Apostelschap/ van hem gheboept is. 17 Ende hoe Christus voor een gesichte/ inden Tempel te Jerusalem/ hem wederom verscheenen is/ ende hem tot de Heydenen gesonden heeft. 22 Welcke woorden 24 Daerom de Overste hem laet vanden/ om ghegeest te worden. 25 Maer also hy hem op sijn burgerrecht van Roomen beroept/ wordt het selve naghelaten. 30 ende hy voor den Joodschen Raedt ghestelt.

Minnen broeders ende Vaders / hoorz mijne verantwoordinge/ die ick tegenwoordelijck tot u [doen sal]. (Als sy in hoorden dat hy in de Hebreusche tale haer aensprack/ hielden si haer te meer stil. Ende hy seyde/) Ick ben een Jodisch man/ ende te Tarsen in Cilicien ghebozen/ op-geboedt in dese Stadt/ aen de voeten van Gamaliels: onderwesen na de bescheydenste wijze de vaderlijcke Wet/ zijnde een yheraer Godts/ gelijckerwijs ghy al le heden zijt: Die desen wech vervolcht hebbe ter doot/ binden de ende in de ghevanghenisse overleverende beyde mannen ende vrouwen. Gelijck my oock de Hooge-priester ghetyngt is/ ende den geheelen Raedt der Ouderlingen: van dewelcke ick oock beneomen hebbende tot de broeders/ ben nae Damascus gherepht/ om oock de gene die daer waren/ gebonden te brengen na Jerusalem.

* Act. 9. 31.
* Act. 21. 39.
* Act. 11. 22.
* Act. 13. 44.

* Act. 8. 3.
* Act. 9. 1.
* Act. 26. 9.
* Act. 13. 9.
* Act. 13. 13.

Jerusalem/ op dat sy ghestrafst souden worden. ^d Maer het ge- ^d Act. 9. 3.
 schiedde my/ als ick reysde/ ende Damascum ghenaeckte/ ontrent
 den middach/ dat snellick upt den Hemel een groot licht my ront- ^e 1. Cor. 13.
 om om seheen. Ende ick viel ter aerden/ ende ick hoorde eene ^{15. 3.}
 stemme tot my segghende/ Saul/ Saul/ wat vervolgt ghy my? ^{2. Cor. 12. 3.}
 Ende ick antwoorde/ Wie zijt ghy Heere? Ende hy seyde tot
 my/ Ick ben Iesus de Nazarener/ welken ghy vervolcht. En
 die met my waren sagen wel het licht/ ^f ende wierden seer bebroest/ ^f Dan. 10. 7.
 naer de stemme des ghenen die tot my sprack/ en hoorden sy niet.
 Ende ick seyde/ Heere/ wat sal ick doen? Ende de Heere seyde tot
 my/ Staet op ende gaet henen na Damascum: en aldaer sal met u
 gesproken worden/ van alle het gene dat u geordineert is te doen.
 Ende als ick van wegen de heerlickheyt des selven lichts niet
 en sagh/ so wieret ick by de hant geleit vande gene die met my wa-
 ren/ ende quam tot Damascum. ^g Ende een seker Ananias: een ^g Act. 9. 17.
 Godvuchtigh man nae de Wet/ [goedt] getuygenisse hebbende
 van alle de Joden die [daer] woonden/ Quam tot my/ ende by
 my staende/ seyde tot my/ Saul broeder/ Wozt weder siende. En
 te ter selver upze wierdt ick siende op hem. Ende hy seyde/ De
 Godt onser vaderen heeft u te vozen verordineert om sinen wille
 te kennen/ ende den kichebeerdigen te sien/ ende de stemme upt sij-
 en mondt te hoozen. Want ghy sult hem getuyghe zijn by alle
 menschen van 't gene ghy gesien ende ghehoort hebt. Ende nu/
 wat vertoest ghy? Staet op/ ende laet u doopen/ ende uwe sonden
 swasschen/ aenroepende den name des Heeren. ^h Ende het ge- ^h Act. 9. 19.
 curde my/ als ick te Jerusalem wedergekeert was/ ende in den
 Tempel badt/ dat ick in een vertreckinge van sinnen was: En
 at ick hem sagh/ ende hy tot my seyde/ ⁱ Spoedt u/ ende gaet in ⁱ Matth. 14.
 er haeste upt Jerusalem: want sy en sullen uw getuygenisse van
 u niet aennemen. Ende ick seyde/ Heere/ sy weten ^k dat ick in ^k Act. 22. 4.
 e gevangnisse wierp/ ende in de Synagogen geesselde die in u
 vloofden: ^l Ende doe het bloet Stephani uwes getuygen ver- ^l Act. 7. 58.
 oten wierdt/ [dat] ick daer oock by stont/ ende mede een welbeha- ^m Act. 9. 15.
 en hadde in sijne doot/ ende de kleederen belwaerde der gene die ⁿ Act. 13. 2.
 hem doodden. Ende hy seyde tot my/ Gaet henen: ^o want ick ^o Gal. 1. 45.
 wil u verre tot den heydenen af-senden. Sy hoorden hem nu tot ^p Ende 2. 8.
 it woort toe: ende sy verhieven hare stemme/ seggende/ ^q Wech ^q Eph. 3. 8.
 van. ^r 1. Tim. 2. 7.
^s Tim. 1. 11.
^t Act. 21. 34.

van der aerde niet sulck eenen: want het en is niet behoortlijck dat hy leve. Ende als sy riepen/ende de kleederen van haer smeten/ en stof in de lucht wierpen/ So beval de Overste datmen hem in de leger-plaetse soude brengen/ende seyde datmen hem niet geesfelen ondersoecken soude/ op dat hy verstaen mochte om wat oorzaecken sy also over hem riepen. Ende also sy hem niet de riemens uptrecken/ seyde Paulus tot den hooft-man over hondert/ die daer stont/ Is 't u lieden geoorloft eenen Romeynschen mensche/ en [dien] onberoortdeelt/ te geesfelen? Als nu de hooft-man over hondert [dat] hoorde/ ging hy toe en boodschapte het den Oversten/ seggende/ Siet wat ghy te doen hebt: want dese mensche is een Romeyn. Ende de Overste quam toe/ ende seyde tot hem/ Seght my/ zijt ghy een Romeyn? ende hy seyde/ Ja. Ende de Overste antwoorde/ Ick hebbe dit burgher-recht voer een groote somme [gelts] verkregen. Ende Paulus seyde/ Maer ick ben oock [een burgher] gheboren. Ter stont dan lieten sy val hem af/ die hem souden ondersocht hebben. Ende de Overste wierdt oock bevreesd/ doe hy verstonde dat hy een Romeyn was/ ende dat hy hem hadde gebonden. Ende des anderen [daeghs] willende de sekerheyde weten/ waerom hy van de Joden beschuldicht wiert/maecte hy hem los van de banden/ende beval dat de Overpriesters ende haren gheheelen Raedt souden komen: end Paulum afghebracht hebbende/ stelde hy [hem] voer haer.

Het xxij. Capittel.

1 Paulus beginnende in den Raedt syne verantwoordinge/ wort voer bevel des Hooghen-priesters gheslagen. 3 waer over hy den selven ernstelick bestraft/ niet wetende dat hy de Hooghe-priester was/ end 6 Ende also een deel van den Raedt Sadduceen waren/ verclaerde hy dat hy een Pharisee was/ end om de opstandinghe int den dooden gheoordeelt wiert. 7 waer voer de Phariseen ende Sadduceen twist geraecken/ ende hy wort van de Phariseen onschuldig verclaert. 11 wort van den Heere aen ghesproken ende ghetooft. 12 Veertigh mannen verclunden haer selven met eenen bloeck/ niet te si neemen noch drinken/ tot datse hem ghedoot hebben. 16 't welck Paulus voer syn suster sene be- zynde/ na Cesarea tot Felix den Stadt-houder sendt met eenen brief/ waer in de sake verhaert wort 34 Felix den brief ghelesen hebbende/ doet Paulum in 't Rucht-huus Herodes bewaren.

Act. 24/16.

1. Reg. 22/

Jer. 20/24

Jon. 18/22

Deut. 17/9

Ende Paulus de ooghen op den Raedt houdende/ seyde/ Man Enen broeders: ick hebbe niet alle goede consciencie voer God ghewandelt tot op desen dagh. 6 Maer de Hooghe-priester Ananias beval de gene die hy hem stonden/ dat sy hem op den mor souden slaen/ Doe seyde Paulus tot hem/ Godt sal u slaen/ ghewittede wandt: 7 Siet ghy oock om my te oordeelen na de Wet/ ende beveeldt ghy teghen de Wet/ dat men my sal slaen? Ende

die daer by stonden seiden / Schelt ghy den Hooghen-priester
 Gods? Ende Paulus seide / Ick en wist niet / broeders / dat het
 de Hooge-priester was. Want daer is geschreven / ^d Den Over- ^d Exod. 22.
 sten utwes volcx en sult ghy niet vloecken. En Paulus weten- ^{18.}
 de dat het een deel was van de Sadduceen / ende het ander van de
 Phariseen / riep in den Raet / mannen broeders / ^e ick ben een Pha- ^e Act. 24. 21.
 riseer / een Phariseers sone: ick worde over de hope en opstandin- ^{ende 26. 6.}
 ge der dooden geoordeelt. En als hy dit gesproken hadde / ont- ^{Philip. 3. 5.}
 stont daer tweedracht tusschen de Phariseen ende de Sadduceen /
 ende de menighe wiert verdeelt. Want de Sadduceen seggen ^f Mat. 23.
 datter geen Opstandinge en is / noch Engel / noch Geest: maer de ^{24.}
 Phariseen belijden het berde. Ende daer geschiedde een groot ^{Mat. 12.}
 yeroep: ende de Schrifgeleerde van de zijde der Phariseen ston- ^{18.}
 den op / en streden / seggende / ^g Wy en vinden geen quaet in desen ^{Act. 25. 25.}
 mensche: ende indien een Geest tot hem gesproken heeft / ofte een ^{ende 26. 31.}
 Engel / en laet ons tegen God niet strijden. Ende alser grooten
 wechdracht ontsaen was / de Overste vreesende / dat Paulus van
 haer verscheure mochte wordē / geboot dat het krijgs-volck soude
 af-komen / ende hem upt het midden van haer wech rucken / ende
 in de leger-plaetse brengen. ^h Ende den volgenden nacht stont ^h Act. 18. 9.
 elheere by hem / ende seide / Hebt goeden moedt Paule. Want ge-
 jck ghy te Jerusalem van my betuygt hebt / also moet ghy oock
 komen ghetuyghen. ⁱ Ende als het dagh gheworden was ⁱ Act. 23. 21.
 naeckten sommige van de Joden een t'samen-rotinge / ende ver- ^{29. 30.}
 vloecten haer selven / seggende dat sy noch eten noch drincken en
 vuden tot dat sy Paulum souden ghedoodt hebben. Ende sy
 waren meer dan veertigh die desen eedt te samen gedaen hadden.
 Dewelcke ginghen tot de Overpriesters ende de Ouderlingen
 en seiden / Wy hebben ons selven met verbloekinghe verbloect /
 niet te sullen nutten tot dat wy Paulum sullen gedoodt hebben.
 Ghy dan nu laet den Oversten weten / met den Raet / dat hy
 en moeghen tot u af-brenge / als of ghy naerder kennisse soudet
 menen van sijne saecken: ende wy zijn bereyt hem om te brengen
 en hy by [u] komt. Ende als Pauli susters sone dese laghe ge-
 doort hadde / quam hy daer / ende ginck in de leger-plaetse / ende
 doerschapte het Paulo. Ende Paulus riep tot hem een van de
 doostmannen over hondert / ende seide / Lept dese jongelinc he-
 nen

nen tot den Oversten: want hy heeft hem wat te boodtschappen.

Dese dan nam hem ende bracht [hem] tot den Oversten / ende besepde / Paulus de gebangen heeft my tot hem geroepen / ende begeert / dat ick dese jongelinc tot u soude brengen / die u wat heeft te seggen.

De Overste nu nam hem by der handt / ende hy zijden gegaen zijnde / vzaeghde hy / Wat is 't dat ghy my hebt te boodtschappen?

Ende hy sepde / De Joden zijn ^k over een ghekomen om van u te begheeren / dat ghy Paulum moeghen soudet in den Raedt af-bringhen / als of sy yet van hem naerder souden ondersoecken.

Doch en gheloofst haer niet. Want meer dan veertigh mannen upt haer / leggen hem laghen / welcke haer selven met een verbloekinghe verbondē hebben / noch te eten noch te drincken / tot dat sy hem sullen omgebracht hebben: ende sy zijn nu gereedt / ver-

wachtende de toesegginge van u. De Overste dan liet den jongelinc gaen / [hem] gebiedende / En seght niemant voort / dat ghy my sulckis gheopenbaert hebt.

Ende sekere twee van de Hoofdmannen over hondert tot hem gheroepen hebbende / sepde hy Maect twee hondert krijghs-knechten gereet / op dat sy tot Cesareen trecken / en tseventich ruyters / en twee hondert schutters tegen de derde unze des nachts.

Ende laetse [sadel-] beesten bestellen / op dat sy Paulum daer op setten / en behouden over brengen tot den Stadt-houder Felix.

Ende hy schreef eenen bries hebbende desen inhoudt. Claudius Lysias aen den machtrighsten Stadt-houder Felix groetenisse.

Also dese man van de Joden gegrepen was / ende van haer omgebracht soude gheworden zijn ben ick daer over gekomen met het krijghsvolck / ende hebbe hem [haer] ontnomen / bericht zijnde dat hy een Romeyn is.

En wilende de sake weten / waer over sy hem beschuldighden / brachte ick hem af in haren Raedt.

Welcken ick bevondt beschuldicht worden over vraghen harer Wet / maer gheen beschuldiginghe tegen hem te zijn / die de doot of te banden weerdigh is.

Ende als in te kennen gegeven was / dat van de Joden een laghe tegen dese man [geleght] soude worden / soo hebbe ick [hem] terstondt aen u gesonden: ghebiedende oock de beschuldigers voor u te segghen 't gene sy tegen hem hadden.

Vaert wel. De krijghs-knechte dan / ghelijck haer bevolen was / namen Paulum ende brachte hem des nachts tot Antipatris.

Ende des anderen daeghs / le-

cent

tende de ruyters met hem trecken / keerden sy weder om nae de le-
ger-plaetse. Dewelcke als sy te Cesareen gekomen waren / ende
den bries den Stadt-houder overgelevert hadden / hebben sy oock
Paulum vooz hem gestelt. Ende de Stadt-houder [den bries]
gelesen hebbende / vzaeghde / upt wat Provincie hy was / ende ver-
staende dat hy van Cilicien was / Sendt hy / Ick sal u hoozen /
als oock utwe beschuldighers hier sullen ghekomen zijn. Ende hy
zeval dat hy in het Richeyngs Herodes soude bewaert worden.

Het xxiiij. Capittel.

^a De Hooge-priester Ananias / ende de Oudeste des volcke verschynen met den voorspraek Tertul-
lus vooz Felix tegen Paulum. ^b Dingen sware beschuldigen tegen hem in. ^c 10 dact op Paulus
ghe verantwoordinge doet met behouden sijn ghehoorsam ende Godts dienst. ^d 22 Felix stelt de saecke
upt tot de komste van Iphias. ^e 23 geest ondertruffchen Paulo meerder byziet. ^f 24 Paulus onder-
sijst hem ende sijne huys-brouwe in eenige hoofst-stucken des geloofs. ^g 26 ende wort dactwaile van
sin ontboden / op hope van geit te kregen. ^h 27 en heeft hem gebangen gelaten om te Joden te behagen.

Ende vijf dagen daer nae quam ^a de Hooge-priester Ananias ^b Metoz. 23.18
samen met de Ouderlingen / ende eenen sekeren vooz-spraek [ghe-
laemt] Tertullus / de welcke verscheenen vooz den Stadthouder
eghen Paulum. Ende als hy geroepen was begon Tertullus
hem te beschuldigen / seggende / Dat wy grooten vrede dooz u
ekomen / ende dat [vele] loflicke diensten desen volcke geschieden
dooz utwe voorszichtigheyt / Machtichste Felix / nemen wy gant-
ch lijk ende over al met alle danckbaerheyt aen. Maer op dat
ik u niet langhe op en houde / ick bidde [u] / dat ghy ons / na utwe
verschendenheyt kortelijck hoorst. Want wy hebben desen man
vonden te zijn een peste / ende eenen die opzoer verweckt onder
alle de Joden dooz de [gantse] wereldt : ende eenen oppersten
doozstaender van de secte der Nazarenen. ^b Die oock gepooght ^c Act. 21.28
rest den Tempel te onthepligen : welcken wy oock gegrepen heb-
ben / ende na onse wet hebben willen oordeelen. Maer Iphias de
overste daer over komende / heeft [hem] met groot geweld upt on-
handen wech-gebracht : Gebiedende sijne beschuldighers tot u
komen : van den welcken ghy selve [hem] ondersocht hebbende /
niet konnen verstaen al het gene waer van wy hem beschuldigen.
Ende oock de Joden stemden het toe / seggende dat dese dingen
so waren. Maer Paulus / als hem de Stadthouder gewenckt
hadde dat hy soude spreken / antwoorde / Dewijle ick weet dat
hy nu vele jaren over dit volck Rechter gheweest zijt / so verant-
woorde ick myn selven niet [des] te beteren moet. Also ghy kont
T ij weten

Act. 25. 8.
ende 28. 17.

weten dat het niet meer dan twaelf dagen en zijn van dat ick ben opgekomen om te aenbidden te Jerusalem: Ende sy en hebben my noch in den tempel ghevonden tot nemandt sprekende / ofte [eenige] t'samenrottinge des volcks makende / noch inde Synagoge / noch in de Stadt: Noch sy en konnen niet bewiisen / daer van sy my nu beschuldigen. Maer die bekenne ick u / dat ick na dien wegh / welcken sy secte noemen / den Godt der vaderen alsoo diene / geloovende alles dat in de Wet / ende in de Propheten gheschreven is: Hebbende hope op Godt / welke dese oock selve verwachten / datter een Opstandinge der dooden wesen sal beyde der rechtveerdige ende der onrechtveerdige. Ende hier in oeffene ick my selve / om altydt een onergerlike conscientie te hebben by Godt ende de menschen. Doch nae vele jaren ben ick gekomen om aelmoessen te doen aen mijn volck / ende offeranden.

Act. 23. 1.

Act. 11. 29.

Rom. 15. 25.

Act. 21.

7.

Maer over my ghevonden hebben / gheheylight zijnde in den Tempel / niet met volck / noch met berouerte / eenige Joden upt Afsien / Welcke behoorden [hier] voor u teghenwoordigh te zijn / ende [my] te beschuldigen / indien sy het hadden tegen my. Ofte dat dese selve seggen / of sy eenich onrecht in my gebonden hebben / als ick voor den Raedt stondt: Dan van dit eenigh woort t welck ick riep / staende onder haer: Over de opstandinghe der dooden worde ick heden van u lieden geoordeelt. Doe nu Felix dit gehoord hadde / stelde hy se upt / seggende / Als ick naerder wetenschap van desen wegh sal hebben / wanneer Tysias de Overste sal afghekomen zijn / soo sal ick volle kennisse nemen van uwe saecken. En hy beval den Hoofstman over hondert dat Paulus soude bewaert worden / ende verlichtinghe hebben / ende dat hy niemant van de sijne en soude beletten [hem] te dienen / ofte tot hem te komen. Ende na sommige dagen Felix daer gekomen zijnde met Drusilla sijn wijs / die een Jodinne was ontboot Paulum / en hoorde hem van het geloove in Christum. Ende als hy handelde van rechtveerdigheyt / ende matigheyt / ende [van] hem toekomende oordeel / Felix seer bevreest ghe worden zijnde / antwoorde / Voor dicmael gaet henem: ende als ick ghelegenen tijdt sal hebben bekomen / so sal ick u tot my roepen. Ende te gelijck oock hopen de dat hem van Paulo gelt gegeven soude worden / of dat hy hem los liete: Waerom hy hem oock dickmaels ontboodt ende

Act. 27. 3.

ende 28. 16.

4. 20.

ende sprack met hem. Maer als twee jaren verbult waren/
kreegh Felix Porcium Festum in sijne plaetse : ende Felix wil-
lende den Joden gunste bewijzen / liet Paulum ghevanghen.

Het xxv. Capittel.

1 Festus komt in de plaetse van Felix / van welken de Hooghe-priester ende Joodsche Raet ver-
soecken dat hy Paulum wilde na Jerusalem doen komen / meynende hem onder wegh te dooden.
4 Maer Festus wil dat se vooz hem te Cesareen verschijnen. 7 't welck sy doen/ ende besluydighen
hem swaerick/ doch sonder betuys. 9 Paulus merckende dat Festus ghenegen was om hem na Je-
rusalem te senden / beroept hem op den Keyser. 13 De Conlich Agrippa ende Bernice komen te Ce-
sareen / dien Festus de saecke Pauli verhaelt. 22 Agrippa begheert hem te moghen hooren / 't welck
gheschiedt des anderen daeghs. 24 ende Festus verhaelt voorder wat hy in de saecke Pauli ghedaen/
ende hoe hy in hem gheen schult ghebonden en hadde.

Festus dan in de Provincie ghekomen zijnde/ ginck na d'n da-
ghen van Cesareen op na Jerusalem. Ende de Hooge-prie-
ster/ ende de voornaemste der Joden verschenen vooz hem teghen
Paulum/ ende baden hem: Begheerende gunste teghen hem/op
dat hy hem soude doen komen te Jerusalem: [ende] leggende eene
lage / om hem op den wegh om te brengen. Doch Festus ant-
woorde/ dat Paulus te Cesareen bewaert wiert/ ende dat hy selve
haest [derwaerts] soude verrensen. Die dan / seyde hy/ onder u
kommen/ dat sy mede af-reysen/ ende soo daer niet onbehoorlicks in
desen man is dat sy hem beschuldigen. Ende als hy onder haer
niet meer als thien dagen over-gebracht en hadde/quam hy af na
Cesareen/ ende des anderen daeghs op den Richter-stoel gheseten
zijnde/beval hy dat Paulus soude [voort-] ghebracht worden.

Ende als hy daer gekomen was/stonden de Joden die van Je-
rusalem afgh gekomen waren rondtom [hem] / vele ende sware be-
schuldigingen tegen Paulum voort-brenghende / die sy niet en kon-
den bewijzen. Dewijle hy verantwoordende seyde/ ^a Ick en heb-
be noch teghen de Wer der Joden/ noch teghen den Tempel/ noch
tegen den Keyser niet ghesondicht. Maer Festus willende den
Joden gunste bewijzen / antwoorde Paulo ende seyde / Wilt ghy
na Jerusalem op-gaen/ ende aldaer vooz my over dese dingen ge-
oordeelt worden? Ende Paulus seyde ick staec vooz den Rich-
ter-stoel des Keyfers/daer ick geoordeelt moet worden: den Joden
en hebbe ick geen onrecht gedaen / gelijk ghy oock seer wel weet.

^b Want indien ick onrecht doe/ende niet des doots weerdigh ge-
maect hebbe/ ick en wengere niet te steruen: maer indiender niet en
is van 't ghene daer van dese my beschuldigen/ so en kan niemant
my haer uyt gunste overgeuen. Ick beroepe my op den Keyser.

C iij

Doe

^a Act. 24. 12
ende 28. 17.

^b Act. 24.
14.

Doe antwoorde Festus als hy met den Raedt gesproken had:
 de / Hebt ghy u op den Kerser beroepen? Ghy sult tot den Kerser
 gaen. Ende als eenige dagen voorhy gegaen waren/quamen de
 Coninck Agrippa ende Bernice te Cesareen / om Festum te be-
 groeten. Ende doe sy aldaer vele dagen over-gebracht hadden/
 heeft Festus de saken Pauli aen den Coninck verhaelt/seggende/
 c Actoz. 24. 27. [Hier] is een seker man van Felix gevanghen ghelaten: Om
 wiens wille/ als ick te Jerusalem was/de Over-priesters ende de
 Ouderlinghen der Joden verschenen/ begeerden vonnisse teghen
 hem. Aen de welke ick antwoorde/dat de Romeynen de ghe-
 dult. 17. woonte niet en hebben eenigen mensche upt gunste ter doot over
 te gheven/ eer de beschuldighde de beschuldighers tegenwoordigh
 heeft/ en plaetse van verantwoordinge gekregen heeft over de be-
 schuldinge. Als sy dan gesamentlick alhier gekomen waren/so
 ben ic/geen uptstel nemende/des[daegs] daer aen op den Riechter-
 stoel geseten/ ende beval dat de man soude [voort-] gebracht wor-
 den. Over welcken/de beschuldigers[hier] staende/geen sake en
 hebben voort-ghebracht / daer van ick vermoedde: Maer had-
 den tegen hem eenige vragen van haeren Godtsdienst/ende van se-
 kerer Jesus die ghestorven was/welcken Paulus seide te leven.
 Ende als ick over de ondersoekinghe van dese sake in twijfelin-
 ghe was/ seide ick/ of hy wilde gaen nae Jerusalem/ ende aldaer
 over dese dingen geoordeelt worden. Ende als Paulus hem be-
 riep/datmen hem tot de kennisse des Kersers bewaren soude / soo
 hebbe ick bevolen / dat hy bewaert soude worden ter tijdt toe / dat
 ick hem tot den Kerser senden soude. Ende Agrippa seide tot
 Festum/Ick wilde oock selve dien mensche [wel] hooren. En hy
 seide/Morgen sult ghy hem hooren. Des anderen daeghs dan
 als Agrippa gekomen was/ende Bernice met groote pracht/ende
 als sy inghegaen waren in het Riecht-huis met de Over-ke over-
 dupsendt / ende de mannen die de voornaemste der stadt waren/
 wiert Paulus door Festi bevel[voort-]gebracht. Ende Festus
 seide / Agrippa Coninck / ende ghy mannen alle die met ons
 [hier] tegenwoordich zijt/ghy siet desen/van welcken myn de gant-
 sche menighe der Joden heeft aengesproken/beyde te Jerusalem
 ende hier/roepende dat hy niet meer en behoort te leven. Maer
 ick bevonden hebbende dat hy niet des doots weerdich ghedaer
 en had

en hadde / ende bewijle hy oock selve hem op den Kenfer beroepen heeft / hebbe besloten hem te senden. Van welcken ick niet secker en hebbe aen den Heere te schrijven : daerom hebbe ick hem vooz u lieden voozt ghebracht/ende meest vooz u Coninck Agrippa/op dat ick/na gedaene ondersoekinghe/ wat hebbe te schrijven. Want het dunckt my tegen redē/eenen gebangenen te sendē [en] niet oock de beschuldigen die tegen hem zijn/te kermen te geven.

Het xxvj. Capittel.

Paulus verlos ghekegen hebbende om hem te verantwoorden/verhaelt vooz den Coninck Agrippa/ende den gantschen Raet/sijn leven vooz sijne bekeeringe. 12 Sijne bekeeringe ende verwoydinge tot het Apostel-ampt / hoe die geschiedt is. 19 ende sijn leven nae sijne bekeeringe. 20 Wat hy gedaen. 21 geleeden / 22 ende geleert heeft. 24 Welcke verantwoordinge ghehoort sijnde / oordeelt Festus dat Paulus raesde / t welck Paulus ontkent. 27 Agrippa hi ver bemoghen om hy na een Christen te worden. 30 ende hy ende de onstaenders oordeelen dat hy onschuldigh is. 32 gheheyl oock dat hy nichte los gelaten worden/hadde hy hem op den Kenfer niet beroepen.

Ende Agrippa sende tot Paulum / Het is gheoorloft vooz u selven te spreken. Doe streckte Paulus de handt upt / ende verantwoorde hem [aldus]: Ick achte my selven gheluckigh / O Coninck Agrippa / dat ick my heden vooz u sal verantwoorden/van alles daer over ick van de Joden beschuldicht worde. Alermeeft bewijle ick weet/ dat ghy kennisse hebt van alle gewoonten ende vragē/die onder de Joden zijn. Daerom bidde ick u dat ghy my lancmoedelick hoort. Mijn levē dan van der jonckheyt aen / het welck van den beginne onder mijn volck te Jerusalem geweest is/wetē alle de Joden: Als die van overlange my te verren gekent hebben (indien s'it wilden getungen) dat ick na de beschepdenste secte van onsen Godes dienst [als] een Phariseer geleefte hebbe: Ende nu sta ick ende worde geoordeelt over ^a de hope der belofte/ die van Godt tot de vaderen geschiet is: Tot de welke onse twaelf gheslachten gheduerichlijck nacht ende dagh [Godt] dieneende/verhopen te komen: over welke hope ick/O Coninck Agrippa/van de Joden worde beschuldicht. Wat? Wozt het hy u lieden ongelooflijck gheoordeelt dat Godt de dooden opweckt? ^b Ick meynde waerlijck hy my selven/dat ick tegen den name Jesu van Nazareth vele wederpartijdige dingē moeste doē. ^c Welck ick oock ghedaen hebbe te Jerusalem: ende ick hebbe vele van de heylige in de gebangenenissen gefloten/ de machte van de Over-priesters ontfangen hebbende: en als sy omgebracht wierden/stemde ick het toe. En dooz alle de Synagogen hebbe ick se dickmael gestraft/ende gedwongen te lasteren: en boven maten te-
 T uij gen haer

a Gen. 3/
ende 22/
ende 26/4/
ende 49/
Deut. 18/
2. Sam. 7/
Psa. 132/
Iesa. 4/2/
ende 7/14/
ende 9/5/
ende 40/1/
Jerem. 2/
ende 33/
Eze. 34/
ende 37/2/
Dan. 9/2/
Mich. 7/
b Act. 13/
ende 9/1/
ende 13/
1. Cor. 15/
Galat. 1/
1. Tim. 1

gen haer woedende/ hebbe ick se vervolght oock tot in de buppen-
[landsche] steden. Waer over oock als ick na Damascum reysde/ 1
met macht ende last/ welcke [ick] van de Over-priesters [hadde].

Sach ick/ ô Coninck / in 't midden van den dach op den wegh
Acto2.9.3. een licht boven den glans der Sonne/ van den hemel my en de ge-
ne die niet my reysden omschijnende. En als wy alle ter aerden
neder-geballen waren / hoorde ick eene stemme tot my sprekende/
ende seggende in de Hebreeusche tale/ Saul / Saul wat vervolght
ghy my? Het is u hart tegen de priekels de versenen te slaen. En
ick seyde/ Wie zijt ghy heere? En hy seyde/ Ick ben Iesus dien
ghy vervolght. Maer recht u op/ en staet op uwe voeten: Want
hier toe ben ick u verschenen / om u te stellen tot een dienaar ende
getuyge der dingen/ beyde die ghy gesien hebt ende in welke ick u
Ies.60.1. [noch] sal verschijnen. Verlossende u van dit volck/ ende [van] de
Hepdenen/ tot dewelcke ick u nu sende / Om hare oogen te o-
penen/ ende [haer] te bekeeren van de duyternisse tot het licht/ en
[van] de macht des Satans tot Godt: op dat sy vergevinge der
sonden ontfangen/ ende een erfdeel onder de geheplichde/ dooz het
geloobe in my. Daerom/ ô Coninck Agrippa en ben ick dat he-
Acto2.9.19 melch gesichte niet ongehoorsaem geweest: Maer hebbe eer sta-
de 22. 17. den genen die te Damascus waren/ ende te Jerusalem / ende in 't
geheele landt van Judea / ende den Hepdenen verkondicht dat
sy haer souden beteren/ ende tot Godt bekeeren / wercken doende
der bekeeringe weerdigh. Om deser saken wille hebben my de 2
Ies. 21. 10. Joden in den Tempel gegrepen/ ende gepooght om te brengen.

Dan hulpe van Godt verkregen hebbende / sta ick tot op desen
dach/ betungende beyde kleyn ende groot: niets seggende buppen
het gene de Prophteten ende Moyses ghesproken hebben dat ghe-
schieden soude: [Namelick] dat de Christus lijden moeste/ ende
dat hy de eerste ynt de opstandinghe der dooden zijnde / een licht
soude verkondigen desen volcke/ ende den Hepdenen. Ende als
hy dese dinghen tot verantwoordinghe sprack / seyde Festus niet
grootet stemme/ Ghy raetst Paule: de groote geleertheit brenghet u
tot raserie. Maer hy seyde/ Ick en rase niet/ Machtichste Feste/
maer ick spreekte woorden van waerheydt / ende van een ghesont
verstant. Want de Coninck weet van dese dingen/ tot welcken
ick oock vrymoedighet gebruyckende/ sprekke: want ick en ghe-
loove

loobe niet dat hem net van dese dingen verborzen is/want dit en
 is in geen en hoeck geschiet. Geloofst ghy/6 Coninck Agrippa/
 de Propheten. Iek weet dat ghy se geloofst. Ende Agrippa se-
 de tot Paulum/ Ghy beweegt my by na een Christen te worden.
 9 En Paulus seide/ Iek wenschte wel van Godt dat/ en by na
 en geheelick/niet alleen ghy/maer oock alle die my heden hoozen/
 soodanige wierden gelijk als ick ben/ myt genomen dese banden.
 10 Ende als hy dit geseght hadde / stont de Coninck op / ende de
 Stadt-houder/ ende Bernice/ ende die met haer gheseten waren :
 11 En aen eene zijde gegaen zijnde/sprakē sy tot malkanderen/seg-
 gende/ Dese mensche en doet niet des doots ofte der banden weer-
 digh. Ende Agrippa seide tot Festum/dese mensche konde los
 gelatē worden/indien hy hem op dē kēser niet en hadde beroepen.

Het xxvij. Capittel.

1 Paulus wordt dooz den Hoofst-man Julius gesonden nae Romen/met andere gebangens. 2 en-
 de met de selve in een Adramytenisch schip ghegaen zynde / verghefelschap met Aristarcho/ 3 komte
 tot Sydon. 4 Daer booz by Cyprien/ 5 komte tot Myza. 6 Van daer waren sy met een schip van
 Alexandrien / booz by Cnidus ende Creta/ tot Schoone-havens. 9 alwaer Paulus den Hoofst-man
 raet dooz eenen tijt te verblijven/om de ongelegenheit des tijds. 11 Maer de Hoofst-man den schip-
 per ende stierman meer geloovende/daer boozt. 13 Sy waren booz by Creta/ende kringhen een grooe
 tempest. 16 komte aen t eylant Clauda. 17 ende worden ghenootsaecht dooz tempest het goet myt
 het schip te werpen. 21 Paulus vermaent haer goets moedes te zijn / also Godt dooz eenen Engel
 hem te keimen gebede hadde/ dat niemant van haer en soude vergaen. 29 Sy werpen vier ankers up.
 30 De schippers soecken myt het schip met den doodt te vluchten. 31 het welck Paulus verhindert.
 33 Het volck lange gebast hebbende nutticht op de vermaninge Pauli spijse. 38 ende werpt het koren
 over boort. 41 Het schip vergaet. 42 De soldaten willen de gebangens dooden / het welck de Hoofst-
 man verhindert. 43 ende het volck swemt aen lande.

Ende als het besloten was / dat wy nae Italien souden af-va-
 ren/ leverden sy Paulum/ ende eenige andere gebangene over/
 aen eenen Hoofst-man over hondert / met name Julius van de
 kēserlicke vende. 2 Ende wy in een Adramytenisch schip ge-
 gaen zijnde/also wy de plaetsen langs Asien bevaren souden/voe-
 ren wy af : ende Aristarchus de Macedonier van Thessalonica
 was met ons. Ende des anderen [daeghs] quamen wy aen te
 Sidon. En Julius vriendelick met Paulo handelende/liet [hem]
 toe tot de vrienden te gaen/om [van haer] besorght te worden.

Ende van daer afgevaren zijnde/voeren wy onder Cyprien he-
 nen/om dat de winden [ons] reghen waren. Ende de Zee die
 langs Cilicien ende Phamp hy lien is /dooz gevaren zijnde/quā-
 men wy aen tot Myza in Lycien. Ende de Hoofstman aldaer
 den schip ghevonden hebbende van Alexandrien / dat nae Italien
 voer/dede ons in het selve overgaen. Ende als wy vele daghen
 ancksamelick boozt voeren/ ende nautwelicks tegen over Cnidus

T v

gekomen

gekomen waren/obermits het ons de wint niet toe en liet/so voer
 ren wy onder Creta henen tegen ober Salmone. Ende het sel-
 ve nautelijcks voor-by zeplende / quamen wy in een seker plaetse
 ghenaeint Schoone-havens/daer de stadt Lasea na-by was.

Ende als vele tijdt verlopen/ ende de vaert nu sorgelijck was/
 om dat oock de vanden nu voor-by was/vermaende se Paulus/

Ende sende tot haer/Mannen/ ick sie dat de vaert sal gheschie-
 den met hinder ende groote schade/niet alleen van de ladinge ende
 van het schip / maer oock van ons leven. Doch de Hoofstman
 gheloofde meer den stierman ende den schipper / dan 't gene van
 Paulo geseght wierdt. Ende also de haven ongelegen was om
 te overwinteren / vont het meerder-[deel] geraden oock van daer
 te varen / of sy eenighsins te Phenix konden aenkomen om te o-
 verwinteren/zijnde een havē in Creta/streckende tegen het suyd-
 westen ende tegen het noord-westen. Ende also de zuyde-wint
 sachtelijck waende/meynden sy haer voornemen vercreghen te
 hebben/ en af-gevaren zijnde / seplden sy dicht voor-by Creta he-
 nen. Maer niet lange daer na sloeg tegen het selve eenen storm-
 wint genaemt Euroclydon. Ende als het schip daer mede wech-
 geruckt wiert/ ende niet en konde tegen de wint op-seplen/gaven
 wy het op/ende dreeven henen. Ende loopende onder een seker ey-
 landeken/genaemt Clauda/en konden wy nautelijcks des boots
 machtigh worden. Den welken op-ghehaelt hebbende/ghes-
 bruyckten sy [alle] behulpselen/het schip ondergozdende/ ende al-
 so sy vreesden dat sy op de [drooghte] Syrtus vervallen souden/
 streken sy het zepl/ende dreeven also henen. Ende also wy van 't
 ontweder geweldelijck gellingert wierden/deden sy des volgenden
 [daeghs] eenen upeworp: Ende den derden[dagh] wierpen wy
 met onse eygene handen des schips ghereetschap up. Ende als
 noch Sonne noch Gesternten en verschenen in vele daghen/ende
 geen kleyn ontweder [ons] druckte/so wiert [ons] voorts alle hō-
 pe/van behouden te worden/benomen. Ende als men langhen
 tijt sonder eten geweest was/doe stont Paulus [op] in 't midden
 van haer/ende sende/O mannen/men behoorde my wel ghehoor-
 gegeven te hebben/ende van Creta niet af-gevaren te zijn/ende
 dit hinder/ende dese schade verhoet te hebben: Doch als nu ver-
 mane ick u lieden goets moets te zijn:want daer en sal gheen ver-
 lies

lies geschieden van [nemants] leven onder u/maer alleen van het
 3 schip. Want desen selven nacht heeft hy my gestaen een Engel
 4 Godts/wiens ick ben/welcken oock ick diene / Segghende/En
 vrees niet Paule/ghy moet voor den keiser gestelt worden:ende
 5 siet/Godt heeft u gheschoncken alle die met u varen. Daerom
 zijt goedts moedts mannen:want ick geloobe Gode/dat het also
 6 zijn sal/ gelijckerwijs het my gheseght is. Doch wy moeten op
 7 een seker eplandt vervallen. Als nu de veertiende nacht geko- e Acto 27, 28
 men was / also wy in de Adziatische Zee herwaerds ende der-
 waerts ghedreven wierden/ontrent het midden des nachts ver-
 moedden de schiplieden dat haer eenigh landt naerderde.

8 Ende het diep loot uptgheworpen hebbende / vonden sy twint-
 righ bademen:ende een weynigh voortgevaren zijnde/wierpen sy
 wederom het diep loot upt/ende vonden vijftien bademen. Ende
 vreesende dat sy erghens op harde plaetsen vervallen mochten/
 wierpen sy vier anckers van het achter-schip upt ende wenschten
 dat het dagh wierde. Maer als de schip-lieden sochten upt het
 schip te vlieden / ende den boodt neder lieten in de zee / onder den
 schijn als of sy upt het voorszchip de anckers souden upt brengen.

9 Seyde Paulus tot den Hoofst-man/ende tot de krijghs-knech-
 ten/Indien dese in het schip niet en blijven/ghy en kondt niet be-
 houden worden. Doe hieuwen de krijghs-knechten de toutwen
 af van den boot/ende lieten hem af-vallen. Ende ondertusschen
 dat het dagh soude worden / vermaende Paulus [haer] alle/dat
 sy souden spijsen nemen:ende seyde/Het is heden de veertiende dach
 dat ghy verwachtende blijft sonder eten/ende niet en hebt ghenom-
 men: Daerom vermane ick u spijsen te nemen:want dat dient tot
 uwer behoudinge: want niemanden van u^d en sal een hant van d. Water 30.
 den hoofde vallen. Ende als hy dit geseght ende broodt ghenom-
 men hadde / danckte hy Godt in aller tegenwoordigheyt: ende e 1. Sam 13.
 [t selve] ghebroken hebbende/begon hy te eten. Joan 6. 1. Eul. 4.

10 Ende sy alle goets moets gheworden zijnde / namen oock selve
 spijsen. Wy waren nu in het schip in alles twee hondert ses ende
 tseventich zielen. Ende als sy met spijsen versadicht waren/lich-
 teden sy het schip/ende wierpen het kozen upt in de zee.

11 Ende doe het dagh wierdt en kenden sy het landt niet:maer sy
 merckten enen sekeren inham die eenen oever hadde/ teghen den
 welcken

welcken sy geraden vonden / so sy konden / het schip aen te setten.

Ende als sy de anckers opgehaelt hadden / gaven sy [het schip] de zee over / met eenen de roer-banden los makende : ende het rae-

2. Cor. 11.

zepl na den windt op-gehaelt hebbende / hielden sy het nae den oe-

ver toe. Maer vervallende op een plaetse die de zee aen ben-
zijden hadde / setteden sy het schip daer op : ende het voorsz. schip vast
sittende / bleef onbewegelijck / maer het achtership brack van 't ge-
welt der baren. De raedtsclach nu der krijghs-luyden was / dat

sy de ghevangene souden dooden / op dat niemant ontfwommen
zijnde en soude ontblieden. Maer de Hooftman / willende Pau-
lum behouden / belettede haer dat voornemen / ende beval dat de
gene die swimmen konden / haer eerst souden afwerpen / ende te
lande komen : Ende de andere sommige op plancken / ende som-
mige op eenige [stukken] van 't schip. Ende also is 't geschiet dat
sy alle behouden aen 't landt ghekomen zijn.

Het xxviij. Capittel.

1 Paulus ende die met hem voeren / komen behouden aen het eylandt Melite / alwaer sy beleefde-
lijck onthaelt worden. 3 een adder upt het vyer komende / blijft hanghen aen de hande Pauli / die hy
sonder letsel af-schuddet. 6 waer ober de eylanders verwondert zijnde / hem houden vooz eenen Godt.
7 Paulus geneest den vader Publij van de kortse ende vooden loop. 9 Ende vele eylanders van hare
siekten. 10 Dyt maenden daer wel onthaelt ghewoest zijnde / baren sy na Italien / ober Syracusen /
tot Regium / van daer tot Puteolen / ende voogts reisende ober Apyj-mercke / ende de Dyt tabernen /
komen sy tot Rome. 16 alwaer Paulus den Obersten des legheers ober-ghelevert zijnde / van een
soldaet betwaert wordt. 17 hy roept tot hem de voornaemste Joden aldaer / ende verhaelt haer waer
om hy also gebangen na Rome gesonden was. 21 Die daer van geene eydinge ontfangen en hadden /
en begeerden sijn geboeten van de Keligie te verstaen. 23 Het welcke Paulus in een groote vergade-
ringe van Joden van 's morgens tot 's avonts toe verclaert / bewijfende upt Mose en de Propheeten dat
Iesus de Christus was. 24 't welck sommighe ghelooften / ende andere niet. 25 Die Paulus upt
Godts woort ernstelick bestraft / ende haer voozsecht dat sy souden verstoorten / ende de Heydenen in
hare plaetse heroeven worden. 30 Paulus blijft aldaer twee jaren / bymoedelick ende onberhundert
het Euangelium predikende.

Act. 27. 26.

Ende als sy ontkomen waren / doe verstonden sy dat ^a het ey-
lant Melite hiet. En de barbaren bewesen ons geen gemeen-
ne vriendelijckheyt. Want een groot vyer ontflecken hebbende / na-
men sy ons alle in / om den regen die over quam / ende om de koude.

Ende als Paulus eenen hoop rysen by een gheraeyt ende op
het vyer gelept hadde / quam daer een adder upt dooz de hitte / ende
vattede sijne hant. Ende als de barbaren de beeste sagen aen sij-
ne hant hangen / seiden sy tot malkanderen / Dese mensche is ge-
wisselijck een doot-slager / welckende wrake niet en laet leven / daer
hy upt de zee ontkomen is. Maer hy schudde het beest af in het

Marc. 16.

1. 10. 19.

vyer / ^b ende en leed niet quaets : Ende sy verwachteten dat hy
soude opswellen / ofte ter stont doot neder vallen. Maer als sy lange
ver-

verwacht hadden/ ende saghen dat gheen ongemack over hem en
 quam / werden sy verandert/ ende seiden dat hy een Godt was. c Act. 14. 1
 7 Ende hier ontrent deselve plaetse hadde de voornaemste van 't
 eylandt met name Publius [sijne] lant-hoeven/die ons ontfingh/
 tende dyn dagen vriendelijck herberchde. Ende het geschiede dat
 de vader van Publius/met ^d kortsen ende den rooden loop bevan- d Act. 8. 1
 gen zijnde/te bedde lach: tot den welcken Paulus inginck/cn als
 hy gebeden hadde/ leyde hy de handen op hem/ ende maecte hem
 gesont: Als dit dan geschiet was / quamen oock tot hem de an-
 dere die kranckheden hadden in het eylandt/ende wierden genesen.
 Die ons oock eerden met vele eere/ende als wy vertrecken sou-
 den/bestelden sy [ons] 't gene van noode was. En na dyn maen-
 den voeren wy af in een schip van Alexandrien / dat in 't eylandt
 overwintert hadde / hebbende tot een teecken / Castor en Pollux.
 Ende als wy tot Syracusen aengekomen waren / bleven wy
 [aldaer] dyn dagen. Van waer wy omme-voeren / ende quamen
 aen tot Rhegium: ende alsoo na eenen dagh de windt Zuydt
 wert/ quamen wy den tweeden dagh tot Puteolen. Alwaer wy
 broeders vonden / ende wierden gebeden seuen daghen by haer te
 blijven: ende also gingen wy na Roomen. Ende van daer qua-
 men de broeders/ van onse saecken gehoort hebbende/ ons te ghe-
 moete tot Appij-merckt / ende de Dyn-tabernen / welcke Paulus
 siende danckte hy Godt/ ende greep eenen moedt. Ende doe wy
 te Roomen gekomen waren / gaf den Hoof-man de ghevangene
 over aen den Oversten des legers/ maer Paulo wiert toegelaten e Act. 24. 2
ende 27. 3
 op hem selven te woonen met den krijghs-knecht die hem bewaer-
 de. Ende het geschiedde na dyn dagen/dat Paulus te samen riep
 de gene die de voornaemste der Joden waren: Ende als sy te sa-
 men ghekomen waren/ seyde hy tot haer/Mannen broeders/ ick f Act. 24. 1
ende 25. 8
 nie niets gedaen en hebbe tegen het volck/ ofte de vaderlijcke ghe-
 woonten/ ben gebonden upt Jerusalem over-gelevert in de han-
 den der Romeynen. De welcke my ondersocht hebbende/ wil-
 len [my] los laten/om dat gheen schult des doots in my en was.
 Maer als de Joden [sulcks] tegen spraken/ wiert ick genood-
 aeckt my op den Keyser te beroepen: [doch] niet als of ick pet-
 hadde mijn volck te beschuldigen. Om dese oorzaecke dan heb-
 ick u by my geroepen/ om [u] te sien en aen te spreken: g Act. 23.
ende 24. 21
 want
 van

van wegen de hope Israels ben ick met dese keten om-vangen.

Maer sy seiden tot hem / Wy en hebben noch brieven u aen-
gaende van Judea ontfanghen: noch nemandt van de broederen
hier gekomen zijnde en heeft van u yet quaets gebootschapt / ofte
gesproken. Maer wy begheeren wel van u te hoozen wat ghy
gevoelt: want wat dese secte aengaet / ons is bekend / dat se over-
al tegen gesproken wort. Ende als sy hem eenen dagh gestelt had-
den / quamender vele in [sijne] woon-plaetse: den welcken hy het
Coninckrijcke Godts uytlende / ende betuyghde / ende pooghde
haer te bewegen tot het geloove Jesu / ^h beyde uyt de wet Moys
ende de Propheten / van smorgens vroeg tot den avont toe. ⁱ En
sommige geloofden wel het gene dat geseght wiert / maer sommi-
ge en geloofden niet. Ende tegen malkanderen on-eens zijnde /

scheyden sy: als Paulus [dit] een woort geseght hadde / [namelick]
Wel heeft de heylighe Geest ghesproken door Jesaiam den Pro-
pheet tot onsen vaderen / Segghende / ^k Gaet henen tot dit
volck / ende seght / Mer het ghehoort sult ghy hoozen / ende gheen-
sins verstaen: ende siende sult ghy sien / ende geensins bemercken.

Want het herte deses volcks is dick gheworden / ende met de
ooren hebben sy swaerlijck ghehoort / ende hare ooghen heb-
ben sy toegedaen: op dat sy niet te eeniger tijdt met de ooghen en
souden sien / ende met de ooren hoozen / ende met het herte ver-
staen / ende sy haer bekeeren / ende ick haer geneese. Het zy u dan
bekent / dat de salichende Godts den Heydenen gesonden is / ende
de selve sullen hoozen. Ende als hy dit gheseght hadde / ginghen
de Joden wegh / vele twistinge hebbende onder malkanderen.

Ende Paulus bleef twee geheele jaren in sijn eyghen gehuerde
wooninghe: ende ontfingh alle die tot hem quamen:

Predikende het Coninckrijcke Godts / ende leerende van den
Heere Jesu Christo met alle vrymoedicheyt / onverhindert.

Eynde der Handelingen der H. Apostelen.

D E
Sendt-brief des Apostels Pauli

Aen den

R O M E Y N E N.

Het Eerste Capittel.

1 De inleedinghe deses Sendt-briefs / waer in verclaert wort wie de Schrijver is des selven /
P. Paulus / die sijn ampt / beroepinghe / ende leere van den persoon Christi koptelick aenwijst. 6 de
persoonen / aen welcke hy schrijft / met eene prijsinge van haer geloof. 9 De genueghentheyde die hy
heeft om tot haer te komen / ont haer soo wel als anderen het Euangelium te prediken / haer te verster-
ken / ende van haer versterckt te worden. 16 Dae nae stelt hy voor de ware leere van de Aechterver-
digh-mahinghe des menschen door Godt / door het ghelooft: ende belooft het selve met een plaetse der
heylige Schrift. 18 hy wederleght het berkeert geboelen van andere / ende bewijst dat de Heydenen
door het licht der natuere niet en konnen gherechtveerdighe worden door Godt. 19 overmits sy dat
licht onderdrucken / ende de kennisse die sy van Godt hebben misbruycken tot afgoderij. 24 waer
over sy in eenen berkeerten sin overgegeven sijn. 29 ende vol sijn van alle grouwteten in haer leven /
die hy meteen langh register verhaelt.

PAULUS een dienstknecht Jesu Christi / een
gheroepen Apostel / ^a afgesondert tot het Eu-
angelium Godts / (Het welck hy te vooren
^b belooft hadde door sijne Propheten / in de
heylighe Schriften.) Van sijnen Sone (die
gheworden is ^c unt den zaden Davids na den
vleesche: Die krachtelijk bewesen is te sijn

1 Act. 9. 15.
ende 13. 2.
Galat. 1. 1.
b Gen. 3. 1.
ende 22. 18.
ende 26. 4.
ende 49. 10.
Deut. 18. 1.
2. Sam. 7. 1.
Psa. 132. 1.
Ief. 4. 2.
ende 7. 14.
ende 9. 6.
ende 40. 10.
Jer. 23. 5.
ende 23. 14.
Ezec. 34. 2.
ende 37. 24.
Dan. 9. 24.
Mich. 7. 2.
c Mat. 1. 1.
Luc. 1. 32.
Act. 2. 30.
ende 13. 23.
2. Tim. 2.
d Ies. 9. 1.
ende 44. 6.
ende 54. 5.
Joan. 2. 19.
Rom. 9. 5.
1. Joa. 3. 2.
e 1. Cor. 1. 2.
1. Thess. 1. 1.
f Rom. 9. 2.
2. Cor. 1. 23.
ende 11. 31.
Gal. 1. 20.
Philip. 1. 8.
1. Thess. 2.
g 2. Tim. 1. 3.
h Rom. 15.
23. 32.
i 1. Thess. 10.
k Rom. 11. 29.

de Sone Godts / na den Geest der heylighmakinghe / unt de op-
standinghe der dooden) [namelick] Jesu Christo onsen Heere :

(Door welcken wy hebben ontfangen genade / ende het Apostel-
schap / tot gehoorzaamheide des geloofs onder alle de Heydenen /
door sijnen name. Onder welke ghy oock zijt / geroepene Jesu
Christi) Allen die te Kroonen zijt / geliefde Godts / ende geroe-
pene heylighe genade sy u ende vrede van Godt onsen Vader / ende
den Heere Jesu Christo. Eerstelick dancke ick mijnen Godt
door Jesum Christum over u allen / dat uw' geloofve verkondighe
wort in de geheele werelt. Want Godt is mijn getunge / s wel-
ken ick diene in mijnen geest / in het Euangelium sijns soons / hoe
ick sonder nalaten uwer gedencke / ^h Alle tijdt in mijne gebeden
iddende / of mogelijk my noch t'eenigher tijdt goede gelegent-
lent gegeven wierde door den wille Godts om tot u lieden te ko-
men. Want ick verlange om u te sien / ^k op dat ick u eenige gee-
telijke gabe mochte mede deplen / ten eynde ghy versterckt soudet
worden : Dat is om mede vertroost te worden onder u / door het.

ander:

1. Thess. 2. onderlinge gheloove / so het uwe als het mijne. Doch ick en wil
 18. niet dat u onbekent sy / ¹ Beders / dat ick menichmael voorge-
 2. noemen hebbe tot u te komen (ende ben tot noch toe verhindert
 3. gheweest) op dat ick oock onder u eenighe vrucht soude hebben/
 4. 1. Corint. ghelijck als oock onder de andere Heydenen. ^m Vende Grie-
 16. ken ende Barbaren / beyde wijsen ende onwijsen ben ick een schul-
 denaer. Alsoo 't gene in my is / dat is volveerdigh om u oock die-
 1. Psal. 40. te komen zijt / het Euangelium te verkondighen. ⁿ Want ick
 12. en schame my des Euangeliums Christi niet: ^o Want het is eene
 1. Tim. 2.8. kracht Godts tot salicheyt een iegelijk die geloof / eerst den Jo-
 1. 1. Corint. 1. 8. ende 15.2. de / ende oock den Grieck. ^p Want de rechtveerdicheydt Godts
 1. Rom. 3. 21. wordt in 't selve geopenbaert upt geloove tot geloove: gelijk ge-
 1. Philip. 3. 9. schreven is / ^q Maer de rechtveerdighe sal upt den geloove leven.
 1. Abac. 3. 4. ^r Want de toorne Godts wort geopenbaert van den hemel over
 1. Salat. 3. 11. alle godloosheyt ende ongerechtheyt der menschen / [als] die de
 1. Heb. 10. 28. waerheyt in ongherechtheyt 't onderhouden. ^s Overmits het
 1. Ioh. 3. 36. gene van Godt kennelijck is in haer openbaer is: want Godt heeft
 1. Psal. 19. 2. het haer geopenbaert. ^t Want sijne onsiemelijcke dingen worden
 van de scheppinge der werelt aen / upt de schepselen verstaen ende
 door-sien / beyde sijne eeuwige kracht ende Goddelickheyt / op dat
 sy niet te verontschuldigen en souden zijn. Om dat sy Godt ken-
 nende / [hem] als Godt niet en hebben verheerlickt ofte gedanckt:

Deut. 28.

1. Reg. 17.

1. Heb. 12. 22

^u maer zijn verpndelt gheworden in hare overleggingen / ende haer
 onderstandigh herte is verdupstert geworden. Haer uptgeven
 de vooz wijse / zijn sy dwaes geworden. ^v Ende hebben de heer-
 lickheyt des onberderflicken Godts verandert in de gelijckeniss-
 eenes beelts van een verderflick mensche / ende van gevogelte / en-
 de van viervoetige / ende kruppemde [gedierten]. Daerom heeft
 se Godt oock overgegeven inde begeerlicheden harer herten to
 onreynigheyt / om hare lichamen onder malkanderen te onteeren
 [Als] die de waerheyt Godts verandert hebben in de leughen
 ende het schepsel ge-eert ende ghedient hebben boven den Schep-
 per / die te prijsen is in der ewigheydt / Amen. Daerom heeft
 Godt overgegeven ^x tot oneerlicke bewegingen. Want oock har-
 vrouwen hebben het natuerlijck gebrypck verandert in het [ghe-
 brypck] tegen nature. Ende insghelijcks oock de mannen nala-
 zende het natuerlijck gebrypck der vrouwe / zijn verhittet gewor-
 den

den in haren lust tegen malkanderen / mannen met mannen schan-
delickheyt bedrijvende / ende de vergeldinge van hare dwalinghe /
die [daer toe] behoorde / in haer selven ontfanghende. Ende
gelijck het haer niet goet ghedacht en heeft Godt in erkentenisse
te houden / soo heeft se Godt overghegeven in eenen verkeerden
sin / om te doen dingen die niet en betamen. Dervul te zijnde met
alle ongherechtigheyt / hoererie / boosheyt / giericheyt / quaetheden :
vol van misdicheyt moort / twist / bedroch / quaet-aerdicheyt : Oor-
blasers / achterklappers / haters / Gods smaders / hooberdige laet-
dumckige vindere van quade dingen / den anderen onghoorsaem.
Onverstandighe / verbont-brekers / sonder natuerlike liefde /
onversoenlike / onbarmhertighe. Dewelcke daer sy het recht
Godts weten ([namelijck]. dat de ghene die sulcke dingen doen /
des doodts weerdich zijn) niet alleen de selve en doen / maer oock
mede een welgeballen hebben in de gene diese doen.

Het ij. Capittel.

Paulus wederlegt een tegenverpinghe der gheene die meyden daer door rechtveerdigh te zijn /
om dat sy sulcke grouwelycke sonden openbaerlick niet en bedrijven / maer de selve in andere veroordeel-
den. 3 Ende die meyden dat sy inde genade Gods stonden / om dat sy haer in dese werelde goet be-
de / ende zeggende. 5 Declaert daer en teghen / dat Godt sonder aensien van personen alle menschen
sal oordeelen niet na haer uytwendigh ghelaet ofte staet maer na hare werken soo wel inwendighe als
uytwendighe. 12 Ende dat soo wel de Joden die de Wet hadden / als de Heydenen die de gheschreuen
Wet niet en hadden. 17 Hy berispt de Joden te gheboeren / dat sy door de kennisse der Wet / ende ont-
derrichtinghe van andere in de selve / sonder rechtveerdigh worden. 25 ofte door de Besnijdenisse ende
andere uyterlike voor tekenen die de Joden hadden boven de Heydenen. 28 Keerende welcke de
rechte Joden / ende de rechte Besnijdenisse sijn.

Dierom en zijt ghy niet te verontschuldigen / O mensche / wie
ghy zijt / die [andere] oordeelt. Want daer in ghy eenen an-
deren oordeelt / veroordeelt ghy u selven : want ghy die [andere]
oordeelt / doet de selve dinghen. Ende wy weten dat het oordeel
Godts nae waerheyt is / over de gene die sulcke dingen doen.

Ende denckt ghy dit / O mensche / die oordeelt de gene die sul-
ke dingen doen / ende de selve doet / dat ghy het oordeel Godts sult
ontvlieden? Of veracht ghy den rijckdom sijner goeder tieren-
heyt / ende verdzaechsaemheyt / ende lanckmoedicheyt / niet we-
ende dat de goeder tierenheyt Godts / u tot bekeeringe leydt ?

Maer na uwe hardicheyt / ende onbekeerlijck herte vergadert
ghy u selven toorn als eenen schade / in den dagh des toorns ende
der openbaringhe van het rechtveerdigh oordeel Godts :

Welcke een negelijck vergelden sal na sijne werken :
Den genen wel / die met volherdinge in goet doen heerlicheyt /

D

ende

ende/ eere/ ende onberderfelijkheidt soecken/ het eeuwighe leven:
2. Th. 1. 7 Maer den genen die twistgierich zijn/ ende die der waerheydt
ongehoorzaam/ doch der ongerechtigheydt gehoorzaam zijn / [sal]
verbolgenheyt ende rooyn [vergolden worden]. Verdrukkinge
en benaetheydt over alle siele des menschen/ die het quaet werckt/
reerst des Joden/ ende [oock] des Grieken: Waer heerlichheyt/
ende eere ende vrede een pghelijck die het goede werckt / eerst den
2. Cor. 10. Jode/ ende [oock] den Griek. Want daer en is gheen aenme-
2. Cor. 19. 7. minge des persoons by Godt. Want soo vele als 'er sonder wet
1. Cor. 10. 29. gesondicht hebben/ sullen oock sonder wet verloren gaen: ende so
Galat. 3. 6. vele alsser onder de wet gesondicht hebben / sullen dooz de wet ge-
Ephe. 6. 9. oordeelt worden. 1. Cor. 1. 17. Want de hoorers der wet en zijn niet
1. Cor. 7. 12. rechtveerdigh vooz Godt / maer de doenders der wet sullen ghe-
1. Cor. 1. 22. rechtveerdicht worden. Want wanneer de Heydenen die der
wet niet en hebben / van nature de dinghen doen die der wet zijn/
dese de wet niet hebbende/ zijn haer selven een wet. [Als] die be-
toonon het werck der wet gheschreven in hare herten/ hare consci-
entie naede ghetunghende / ende de gedachten onder malkanderer
Mat. 23. [haer] beschuldigende / ofte oock ontschuldigende.) In dier
dagh wanneer Godt de verborzene dingen der menschen sal ooz-
1. Cor. 9. 4. delen dooz Iesum Christum/ nae mijn Euangelium. Siet/ ghy
wordt een Jode ghenaeemt ende rust op de Wet / ende roemt op
Godt. Ende ghy weet [sijnen] wille/ ende beproeft de dinghen
die [daer van] verschillen/ zijnde onderwesen upt de wet. Ende
ghy betrouwt u selven te zijn een leidsman der blinde / een lich
der gene die in duysternisse zijn: Een onderrichter der ontwijfe
[ende] een leer-meester der onwetende/ hebbende de ghedaente de
kennisse ende der waerheydt inde wet. Die dan eenen anderen
leert / en leert ghy u selven niet? Die predicht datmen niet stele
en sal/ steelt ghy? Die seghe datmen gheen overspel doen en sal
doet ghy overspel? Die vande afgoden eenen grouwel hebt / be-
rooft ghy het heylige? Die op de wet roemt/ onteert ghy God
dooz de overtredinge der wet? Want de name Godts wort on-
utwent wille gelastert onder de Heydenen: 1. Cor. 1. 22. gelijk geschreven is
1. Cor. 1. 22. Want de besnijdenisse is wel int/ indien ghy de wet doet: maer
inden ghy een overtreder der wet zijt so is uwe besnijdenisse vooz
handt gheworden. 1. Cor. 1. 22. Andien dan de vooz-huydt / de rechten de
wet

wet betwaert/ en sal niet sijne boorzupdt tot een be-
rekenit worden? Ende [en] sal de boorzupdt die upt de natu-
re is/ als sy de wet volbrēnght/u [niet] oordeelen die dooz de letter
zende besnijdenisse een overtreder der Wet zift? ^m Want die en
is niet een Jode/die 't in 't openbaer is: noch die en is niet de be-
snijdenisse/ die in 't openbaer in het vleesch is. Maer die is een
Jode/ die 't in 't verborgē is/ ende ⁿ de besnijdenisse des herten/
in den geest/ niet [inde] letter [is de besnijdenisse]: wiens lof niet
en is upt den menschen maer upt Godt.

Het iij. Capittel.

¹ De Apostel wijst aen wat boozder de Joden hebben. ³ ende beantwoort eenighe lasterdiche te-
gentweringhen/die pēmant upt sijne boozgaende Leere konde trecken. ⁹ ende betwijft niet klare ghe-
tuggenissen des Guden Testaments/dat hy ten rechten gheseght heeft/dar oock selfs de Joden groote
obertreders zyn van Godts Wet. ²⁰ Besluit daerom/dat upt de werken der Wet niemant en kan
dooz Godt/gherechtveerdicht worden. ²¹ maer dat Godt een andere wyse van rechtveerdichma-
kinghe in syn woort heeft gheopenbaert. ²² Namelick/de rechtveerdichmakinge upt ghenade/dooz
den geloof in Iesum Christum, die dooz syn bloet onse Verlossinghe met Godt is geworden. ²⁷ waer
dooz de roem woort upt-ghesloten. ²⁹ ende dat niet alleen dooz de Joden/ maer oock dooz de Griecs
ken ofte Heydenen.

Welck is dan het oordeel des Joden? Of welcke is de nut-
ticheyt der besnijdenisse? ^a Veele in alle maniere. ^b Want
[dit is] wel het eerste dat haer de woorden Godts zyn toebetrout.

Want wat ist/ al zyn sommighe ongeloovich geweest? sal ^b ha-
re ongheloovigherdt het gheloofe Godts te niere doen? Dat zy
verre: ^c Doch Godt zy waerachtigh ^d maer alle menschen leugen-
ichigh: gelijck als geschreven is / ^e Op dat ghy gerechtveerdicht
wordt in utwe woorden/ ende overwindt wanneer ghy oordeelt.

Indien nu onse ongherechtigherdt Godts gherechtigherdt
tebestight/ wat sullen wy seggen? Is Godt onrechtveerdigh als
hy toozne over [ons] brenghet? (ick spreke na den mensche).

Dat sy verre: andersins hoe sal Godt de werelde oordeelen.

Want indien de waerheyt Godts dooz mijne leugen overvlo-
niger is geworden/tot sijne heerlickheyt/wat worde ick oock noch
als een sondaer geoordeelt? Ende [en seggen wy] niet [liever]
ghelijck wy ghelastert worden/ende ghelijck sommighe segghen
iat wy segghen (Laet ons het quaet doen/op dat het gorde [daer
opt] kome? welcker verdoemenisse rechtveerdigh is. Wat dan?
Zijn wy uptnemender? gantschelick niet: want wy hebben te vo-
en beschuldicht beyde Joden ende Grieken/ datse alle onder de
onde zyn. Gelijck geschreven is/ ^e Daer en is niemant recht-
veerdigh/ oock niet een: Daer is niemant die verstandigh is/

daer is niemant die Godt soecket. Alle zijn sy af-gheweken / te samen zijn sy onnut gheworden: daer en is niemant die goet doet /

Daer en is [oock] niet tot een toe. ^h Hare kele is een gheopene graf: met hare tongen plegen sy bedrog: slangen venijn is onder hare lippen: ^k Welcker mondt is vol van verbloekinghe: ende bitterheyt: ⁱ Hare voeten zijn snel om bloedt te vergieten: ^l

Dernielinge ende elendicheyt is in hare wegghen: ^l

Ende den wegh des vredes en hebben sy niet gheken. ^l

^m Daer en is gheen vreesse Godts voor hare oogghen. ^l

Wy weten nu dat al wat de wet seght / sy dat spreect tot de genen die onder de wet zijn: op dat alle mont ghestopt worde / ende de gheheele werelt [voor] Godt verdoemelick sy. ⁿ Daerom:

en sal upt de wercken der wet gheen vleesch gherechtveerdicht worden voor hem. ^o Want door de Wet is de kennisse der sonde. ^p Maer nu is ^q de rechtveerdigheyt Godts gheopenbaert ghe-

worden sonder de wet / hebbende ghetunghenisse van de Wet ende de Propheten: Namelick de rechtveerdigheyt Godts door het geloove Jesu Christi / tot allen / ende over allen die ghelooven: Want daer en is geen onderscheyt. Want sy hebben alle geson-

dicht / ende derben de heerlickheyt Godts. ^r Ende worden om niet gerechtveerdicht / upt sijne ghenade / door de verlossinge die in Christo Jesu is. ^s Welcken Godt voorgestelt heeft [tot] een versoeninghe door het gheloove in sijnem bloede / tot een betooninghe van sijne rechtveerdigheyt / door de vergevinge der sonden die te voren geschiet zijn / onder de verdraechsaemheyt Godts:

Tot een betooninghe van sijne rechtveerdigheyt in desen tegenwoordigen tijt / op dat hy rechtveerdigh sy / ende rechtveerdighen de den ghenen / die upt den gheloove Jesu is. Waer is dan de roem? Hy is uptghesloten. Door wat wet? Der wercken? Neen /

maer door de wet des gheloofs. ^t Wy beslupten / dan / dat de mensche door het gheloove gherechtveerdicht wordt / sonder de wercken der wet. ^u Is Godt [een Godt] der Joden alleen? Ende en is hy 't niet oock der Heydenen? Ja / oock der Heydenen.

Nademael hy een eenich Godt is / die de Besnijdenisse rechtveerdighen sal upt het geloove / ende de Voor-huyt door het geloove. Doen wy dan de wet te niere door het geloove? Dat sy ver-
te: maer wy bevestigen de wet.

Het

Het iij. Capittel.

¹ Den Apostel gae boort ende bewijst dat de mensche doot het gheloobe gherechtveerdighit woort / met het exempel Abrahams. ⁶ ende met het exempel ende gheruygenisse Davids. ⁹ ende verclaert met alleen den Joden / maer oock den Heydenen de gherechticheit doot toe gherekent doot het gheloobe. ¹³ hy bewijst oock het selbe upt den oorspronck ende vastighede der beloften aen Abraham in edant / dat hy er ghenaden soude zijn der werelt. ¹⁷ Beschijft daer nae de kracht ende eyghenschappen van het gheloobe Abrahams. ²² ende betinght dat hem doot dit gheloobe de gherechticheit is toe-gherekent. ²³ ende dat deselbe oock nae syn exempel den ghenen sal toe-gherekent worden / die in Gode doot Christum sulen ghelooven.

¹ **W** At sullen wy dan segghen / dat Abraham onse Vader Jes. 1.

² verkregen heeft na den vleesche? Want indien Abrahams

³ niet hy Gode. Want wat seght de Schrift? ^b Ende Abraham Gen. 12.
Galat. 3.
Jacob. 2.

⁴ geloofde Gode / ende het is hem gherekent tot rechtveerdicheit.

⁵ Nu den genen die werckt en wort de loon niet toe-gerekent na

⁶ ghenade / maer na schult. Doch den ghenen die niet en wercke

⁷ maer geloofte in hem / die den godeloozen rechtveerdicht / wort sijn

⁸ gheloobe gerekent tot rechtveerdicheit. Gelyck oock David den

⁹ mensche salich spreekt / welken Gode de rechtveerdicheit toe-re-

¹⁰ kent sonder wercken. [Seggende] Salich zijn se welcker on-

¹¹ gerechtigheden vergeven zijn / ende welcker sonden bedeckt zijn :

¹² Salich is de man / welken de Heere de sonden niet toe en re-

¹³ kent. Dese salig-sprekinge dan / is die [alleen] over de besnijde-

¹⁴ nisse / ofte oock over de Doot-huyt? Want wy segghen / dat Abrahams

¹⁵ het gheloobe gherekent is tot rechtveerdicheit. Hoe is't

¹⁶ [hem] dan toe gerekent? als hy in de Besnijdenisse was / of in de

¹⁷ Doot-huyt? Niet in de Besnijdenisse / maer in de Doot-huyt.

¹⁸ Ende hy heeft het tecken der Besnijdenisse ontfanghen [tot]

¹⁹ eenen zeghel der rechtveerdicheit des gheloofs / die [hem] in de d Galat.
3.11.

²⁰ Doot-huyt [was toe-gherekent] : op dat hy soude zijn een Vader

²¹ van alle die gelooven in de Doot-huyt zijnde / ten eynde oock haer

²² de rechtveerdicheit toegherekent werde : Ende een Vader der

²³ Besnijdenisse / den genen [namelick] die niet alleen upt de besnijde-

²⁴ nisse zijn / maer die oock wandelen in de voetstappen des gheloofs

²⁵ onses Vaders Abrahams / t welck in de Doot-huyt was. Want

²⁶ de belofte [en is] niet doot de Wet aen Abraham / of sijnen zaden ges-

²⁷ chiedt / namelick dat hy een erfghenaem der werelt soude zijn /

²⁸ maer doot de rechtveerdicheit des gheloofs. Want indien de ge- c Galat.
3.

²⁹ ne die upt de Wet zijn erfghenamen zijn / soo is het gheloobe ydel

³⁰ gheworden ende de beloftenisse te niete ghedaen. Want de Wet

D iij

werckt

ap. 6.

De Sendt-brief Pauli

werckt rooyn. Want waer geen Wet en is / daer en is oock geen overtredinge. Daerom is se upt den geloove / op dat se yn na genade: ten eynde de belofte vast yn alle den zaden / niet alleen dat upt de wet is / maer oock dat upt den geloove Abrahams is / welcke is een Vader van ons allen / (Gelijck geschreven staet / Ick hebbe u tot een Vader van vele volcken gestelt.) vooz hem aen welcken hy geloofst heeft / [namelick] Godt die de doode levendich maect / ende roept de dingen die niet en zijn als of se waren. Welcke tighen hope op hope gheloofst heeft / dat hy soude worden een Vader van vele volcken: volgens tghene geseght was: Also sal uw zaet wesen. Ende niet verswackt zijnde in t geloove / en heeft hy sijn eyghen lichaem niet aengemerckt / dat alreede verstorven was / soo hy ontrent hondert jaren oudt was / [noch] oock dat de moeder in Sara verstorven was. Ende hy en heeft aen de beloftenisse Godts niet ghetwijfelt dooz ongheloove: maer is gesterckt gheweest in t gheloove / ghebende Godt de eere: Ende ten volcken versekeret zijnde dat het gene belooft was / hy oock machrich was te doen. Daerom is het hem oock tot rechtveerdicheyt gerekent. Nu en is t niet alleen om sijner wille gheschreven / dat het hem toe-gherekent is: Maer oock om onser wille / welcken het sal toe-gherekent worden / [namelick] den ghenen die gelooven in hem die Iesum onsen Heere upt den dooden opgheweckt heeft. Welcke over-ghelbert is om onse sonden / ends op-gheweckt om onse rechtveerdighmakinghe.

Het v. Capittel.

1 Paulus leert hoorders wat lichten in ons voort-komen dooz de rechtveerdichmakinge des gheboots / namelick / lyede met Godt / in dtsaemheyt / hope / ende versekertheit van Godts liefde. 2 Derhalven daer na de fondamenten van dese hope ende versekertheit / namelick het getuygnisse des heylighen Geestes in onse herten / ende de bedenkinghe dat Godt Christus dooz ons in den doot heeft over-ghelbert / doe wy noch lyanden waren. 3 Besluyt daer upt dat wy dan oock versekeret moeten zijn van onse verheerdinge / ende in Godt daer na mogen roemen. 4 Maect daer na een reghelinge tusschen Adam ende Christus: ende verclaert dat gheleijck dooz de overtredinge Adams de sonde ende de doot over alle menschen is gekomen: alsoo oock dooz Christi gehoorsaemheyt de rechtveerdicheyt en het leven over vele sal komen. 5 Grondelijck verclaert hy waer toe de gebijge van de Wet heeft gediend.

W ¹ Dan gherechtveerdicht zijnde upt den gheloove hebben wy ² vrede by Godt dooz onsen Heere Iesum Christum: ³ Dooz welcken wy oock de toelendinghe hebben dooz t gheloove tot dese genade / in welcke wy ⁴ staen / ende ⁵ roemen in de hope der heerlichheyt Godts. Ende niet alleenlick [die] / ⁶ maer wy roemen oock in de verdrukkingen: wetende dat de verdrukkinge lijdt saemheyt werckt: Ende de lijdt saemheyt bevindinge / ende de

bevindinghe hope: Ende de hope en beschacmt niet / om dat de
 liefde Godts in onse herten upt ghestort is dooz den Heylighen
 Geest/die ons is gegeven. Want Christus/als wy noch krach-
 eloos waren is te sijner tijdt vooz de godloose ghestorven.

f. Ephes. 2.
 Col. 2. 13.
 Heb. 6. 18.
 1. Pet. 3. 1.

Want nautwlijck sal nemandt vooz eenen rechtveerdighen ster-
 ven: want vooz den goeden sal mogelijk nemandt oock bestaen te
 sterben. Maer Godt bevesticht sijne liefde tegen ons dat Chri-
 stus: vooz ons ghestorven is/ als wy noch sondaers waren.

g. Heb. 9. 14.
 1. Pet. 3. 18.

Veel meer dan/ zijnde nu gerechtveerdicht dooz sijn bloede/sul-
 len wy dooz hem behouden worden van den toorn. Want in-
 dien wy vanden zijnde met Godt versoent zijn dooz den doode
 sijns Soons / veel meer sullen wy versoent zijnde behouden wor-
 den dooz sijn leven. Ende niet alleenlick [dit] /maer wy roemen

oock in Godt / dooz onsen Heere Jesum Christum / dooz welcken
 wy nu de versoeninge gekregen hebben. Daerom gelijk^b dooz^b
 eenen mensche de sonde in de werelt inghekomen is ende dooz de
 sonde^c de doode: ende also de doode tot alle menschen doozge- gaen:

h. Gen. 3.
 1. Cor. 15. 22.
 Gen. 3.
 Rom. 6. 7.

is in welcken alle gesondicht hebben. Want tot de Wet was de
 sonde in de werelt: maer de sonde en wort niet toe-gereken/ alser
 gheen Wet en is. Maer de doode heeft geheerschet van Adam
 tot Moesem toe / oock over de ghene die niet ghesondicht en had-
 den in de ghelijckheyt der overtredinge Adams/ welke een vooz-
 beeldt is des ghenen die komen soude. Doch niet ghelijck de
 misdaet/also is oock de genaden-gifte. Want indien dooz de mis-
 daet van eenen vele gestorvẽ zijn/so is veel meer de genade Godts
 en de gabe dooz de ghenade/die daer is eenes mensche Jesu Chri-
 sti/overbloedigh geweest over vele. Ende niet gelijk [de schuld
 was] dooz den eenen die gesondicht heeft/[also is] de gifte. Want
 de schuld is wel upt eene [misdaet] tot verdoemenisse: maer de
 ghenaden-gifte is upt vele misdaden tot rechtveerdigh-maekin-
 ghe. Want indien dooz de misdaet van eenen de doot geheersche
 heeft dooz dien eenen / veel meer sullen de ghene/ die den overbloet
 der ghenade ende der gabe der rechtveerdicheyt ontfangen / in het
 leven heerschen dooz dien eenen [namelick] Jesum Christum.

Soo dan ghelijck dooz eene misdaet [de schuld ghekomen is]
 over alle menschen tot verdoemenisse: alsoo oock dooz eene recht-
 veerdicheydt [komt de ghenade] over alle menschen tot rechtveers-

ap. vj.

De Sendt-brief Pauli

dighmakinge des levens. Want gelijk dooz de ongehoorfaem-
heyt van dien eenen mensche vele [tot] sondaers ghestelt zijn ge-
worden/also sullen oock/dooz de gehoorfaemheyt van eenen/vele
[tot] rechtveerdige ghestelt worden. ¹Maer de Wet is boven-
dien in-gekomen/op dat de misdaet te meerder worde: ²ende waer
de sonde meerder ghelworden is/[daer] is de ghenade veel meer
overvloedigh geweest. Op dat gelijk de sonde geheerscht heeft
tot de doot/also oock de ghenade soude heerschen dooz rechtvee-
digheyt tot het eeuwighe leven/dooz Iesum Christum onsen Heere.

Het vj. Capittel.

¹ Van hier voort leert den Apostel / dat de ghene die dooz het gheloof in Christum zijn gherecht-
veerdicht/ oock dooz de kracht van Christi doot ende opstandinge worden vernieuwt ende gheheylt/
ende bewijst het selve dooz de beteeckenisse van onsen Doop. ⁵ als oock wt onse bereyninge met Chi-
sto, waer dooz wy met hem der sonde gestorven ende tot een nieuwen leven op-geweckt zijn. ⁹ Betuygt
hoorder / dat gelijk Christus maer eens is gestorven / ende voortaan altydt leeft in heerlijkheyt / wy
oock alsoo / als wy ghelooven / der sonde sterben / om voortaan heylighlick te mogen leven. ¹² Crecht
hier wt eene ghemeyne vermaninge / dat de sonde dan over ons niet en moet heerschen / maer wy over
de sonde. ¹⁵ ende verklaert dat de ghenade Godes / ende de blyghede daer in wy staen / ons oock daer
toe moet beweeghen. ²¹ Symbelijck versterckt hy dese sijne vermaninge dooz de bedieninghe van de
brucht der sonde, welcke is de doot: ende van 't eynde der heylighmaekinghe / 't welck is het eeuwighe le-
ven / ons wt ghenade dooz Christum ghegheben.

Wat sullen wy dan seggen? sullen wy inde sonde blijven/
op dat de genade te meerder worde? Dat zy verre. Wy

die de sonde gestorven zijn/hoe sullen wy noch in de selve leven?

¹ Ofte en weret ghy niet dat soo vele als wy in Christum Ie-
sum ghedoopt zijn/ wy in sijnen doot gedoopt zijn? ² Wy zijn

dan met hem begraven dooz den doop in den doot / op dat ghelijc-
ker wijs Christus wt de dooden op-geweckt is tot de heerlick-

heyt des Vaders/also oock wy ⁴ in nieuwigheyt des levens wan-
delen souden. ⁵ Want indien wy met hem eene plante ghelworden

zijn inde ghelijckmakinghe sijns doots/soo sullen wy het oock
zijn [in de ghelijckmakinge sijner] opstandinghe. Dit wetende

dat onsen ouden mensche ⁷ met [hem] ghecrupcicht is/op dat het
lichaem der sonde te niete ghedaen worde / op dat wy niet meer de

sonde en dienen. ⁸ Want die gestorven is / die is gerechtvee-
dighe van de sonde: ⁹ Indien wy nu met Christo gestorven

zijn/so ghelooven wy dat wy oock met hem sullen leven. ¹⁰ We-
tende dat Christus op-geweckt zijnde wt den dooden/ niet meer

en sterft: de doot en heerscht niet meer over hem. ¹¹ Want dat
hy gestorven is/dat is hy der sonde eenmael gestorven: ende dat

hy leeft/dat leeft hy Gode. Also oock ghy lieden houdt het daer
voor dat ghy wel der sonde doot zijt / maer Gode levende zijt in

Christo

2 Christo Iesu onsen Heere. Dat dan de sonde niet en heersche
in uw' sterflick lichaem/om haer te gehoozsamen in de begeerlick-
heden des selven [lichaems]. Noch en stelt uwe leden niet der
sonde tot wapenen der ongerechtigheyt: maer stelt u selven Go-
de/als upt de dooden levendigh [geworden] zijnde/ende [stelt] u
4 uwe leden Gode tot wapenen der gherechticheyt. Want de son-
de en sal over u niet heerschen:want ghy en zijt niet onder de Wet
5 maer onder de genade. Wat dan? Sullen wy sondigen om dat
wy niet en zijn onder de Wet/maer onder de genade? Dat sy ver-
6 se. Weet ghy niet ^m dat wien ghy u selven stelt tot dienst-
knechten ter gehoozsamenheyt/ghy dienstknechten zijt des ghenen
dien ghy gehoozsamt/ofte der sonde tot de doot/ofte der gehooz-
7 saemheyt tot gerechticheyt? Maer Gode sy danck/dat ghy
[wel] dienst-knechten der sonde waert/maer [dat] ghy [nu] van
herten gehoozsamt geworden zijt den voozbeelde der leere/tot het
welck ghy over-gegeven zijt: ⁿ Ende byn gemaectt zijnde van
de sonde/zijt ghemaectt dienst-knechten der gherechticheyt.
Ick spreke op menschelicker wijze/om der swackhendt uwes
vleesch wille. Want ghelijck ghy uwe leden ghestelt hebt [om]
dienstbaer [te zijn] der ontreynicheyt/ende der ongerechtigheyt tot
ongerechtigheyt/also stelt nu uwe leden [om] dienstbaer [te zijn]
der gherechticheyt tot heylighmakinge. ^o Want doe ghy dienst-
knechten waert der sonde/so waert ghy byn van de gerechticheyt.
Wat vrucht dan hadt ghy doe van die dingen daer over ghy u
nu schaemt? Want het eynde der selve is de doot.
Maer nu van de sonde byn gemaectt zijnde/ende Gode dienst-
baer ghemaectt zijnde/hebt ghy uwe vrucht tot heylighmakinge/
ende het eynde het eeuwighe leven. ^p Want de besoldinge der son-
de is de doot/^q maer de ghenaden-gifte Godts is het eeuwighe
leven/dooz Iesum Christum onsen Heere.

1 Luc. 1. 7
Rom. 12. 1
Galat. 2. 2
Hebr. 9. 14
1. Petr. 4.

m Ioa. 3.
2. Iert. 2.

n Ioa. 8.
Galat. 1.
1. Petr. 2.

o Ioa. 3.

p Gen. 2.
Rom. 7. 5
1. Cor. 15
Iacob. 1.
q 1. Petr.

Het vij. Capittel.

1 ¹ Apostel in het voozgaende Capittel verclaert hebbende dat de sonde ober de ghene/die in Chri-
sto zijn/niet meer en heerscht/ghelijck sy heerscht ober de gene die onder de Wet zijn/bewijst nu het sel-
ve dooz het exempel van de byn-maekinghe eener vrouwe van de heerschappie hars mans dooz de doot
des mans. 4 Ende past dat op de weder-gebozene. 7 leert voozwaer toe de Wet dient: ende
bewijst dat de Wet geen oorzaecke en is van de sonde in de onweder-gebozene/al heerscht de sonde dooz
8 de Wet ober haer. 14 Beschrijft daer na den strijd tusschen vleesch ende gheest/ende wijst aen de
acht die de overblijfselen des vleeschs noch hebben tegen den gheest in de gelovige. 24 Beschrijft
ese verklarunghe niet enne clachte ende niet ennen wensch om van desen strijde gheheel verlost te zijn/
ende niet enne danck-seggunghe tot Godt ober de verlossinge alreede geschiet.

D v

En

En weet ghy niet **W**orders / (want ick spreke tot de ghene die de
Wet verstaen) dat de **W**et heerscht ober den mensche / so lange
 tijdt als hy leeft? ^a Want een wijs die onder den man staet / is
 aen den levenden man ^b verbonden dooz de **W**et: maer indien de
 man gestorven is / soo is sy vry gemaeckt van de wet des mans.
^c Daerom dan indien sy eenes anderen mans wert ter wijsle de
 man leeft / so sal sy een overspeelster genaemt worden: maer indien
 de man gestorven is so is sy vry van de wet / also dat sy geen over-
 speelster en is / als sy eenes anderen mans wort. So dan / mijne
Worders / ^d ghy zijt oock der **W**et ghedoodet dooz het lichaem
 Christi / op dat ghy soudet worden eens anderen / [namelick] des
 geenens die van den dooden opgeweckt is / op dat wy Gode vruch-
 ten dragen soudent. Want doe wy in den vleesche waren / de be-
 wegingen der sonden / die dooz de **W**et zijn / woecten in onse leden
 om den doot vruchten te dragē. Maer nu zijn wy vry gemaecke
 van de **W**et / overmits wy dien gestorven zijn / onder weleken wy
 gehoude waren: also dat wy dienen in nieuwichteit des geests / en
 niet [in] de outheyt der letter. Wat sullen wy dan seggen? Is
 de **W**et sonde? Dat sy verre: Ja ick en kende de sonde niet dan
 dooz de **W**et. Want oock en hadde ick de begeerlijckheyt niet ge-
 weten [sonde te zijn] indien de **W**et niet en seide / ^e Ghy en sult
 niet begeeren. ^f Maer de sonde oorsaecke ghenomen hebbende
 dooz het gebodt / heeft in my alle begeerlijckheyt gewoect. Want
 sonder de **W**et is de sonde doot. Ende sonder de **W**et / so leef-
 de ick eertijts / maer als het gebodt gekomen is / so is de sonde we-
 der levendich gheworden / doch ick ben ghestorven. Ende het
 gebodt dat ten leven was / 't selve is my ten doot bevonden.
 Want de sonde oorsaecke ghenomen hebbende dooz het gebodt /
 heeft my verlent / ende dooz het selve ghedoodt. ^g Also is dan de
Wet hepligh / ende het gebodt is hepligh / ende rechtveerdigh /
 ende goet. Is dan het goede my de doot gheworden? Dat sy
 verre. Maer de sonde [is my de doot gheworden]: op dat sy
 sonde openbaer worden sonde [te zijn] / werckende my dooz het
 goede den doot: op dat de sonde boven maten wierde sondigende
 dooz het gebodt. Want wy weten dat de **W**et gheestelick is /
 maer ick ben vleeschelick ^h vercocht onder de sonde. Want
 't ghene ick doe dat en kenne ick niet. ⁱ Want 't ghene ick wil
 dat

6 dat en doe ick niet/maer 't ghene ick hate dat doe ick. Ende in-
 dien ick 't ghene doe dat ick niet en wil/ soo stemme ick de Wec-
 7 toe dat sy goet is. Ick dan en doe dat selve nu niet meer/maer
 8 de sonden die in my woont. ^m Want ick weet dat in my/dat is/ ^m Gen. 6.
 in mijn vleesche gheen goet en woont: want het willen is [wel] ^{ende 8. 21.}
 9 by my/ maer het goet te doen dat en vinde ick niet. Want het
 goet dat ick wil/en doe ick niet/maer het quaet dat ick niet en wil/
 10 dat doe ick. Indien ick 't ghene doe dat ick niet en wil/so en doe
 11 ick nu 't selve niet meer/ maer de sonde die in my woont. Soo
 vinde ick dan dese wet [in my]/ als ick het goet wil doen/ dat ⁿ Eph. 3. 16
 12 het quaet my blyght. ⁿ Want ick hebbe een vermaecken in de
 13 Wet Godts na den inwendighen mensche. ^o Maer ick sie een ^o Gal. 5.
 14 andere wet in mijne leden/welcke strijt teghen de wet mijnes ghe-
 15 moets/ende my ghevanghen neemt onder de wet der sonde/die in
 16 mijne leden is. Ick ellendigh mensche: wie sal my verlossen upt
 17 het lichaem deses doots? Ick dancke Godt doot Jesum Chri-
 18 stum onsen Heere. Soo dan ick selve diene wel met den gemoe-
 19 de de Wet Godts/maer niet den vleesche de Wet der sonde.

Her viij. Capittel.

1 We het gene tot noch toe verclaert is rechte d' Apostel dese vertroostinghe/datter gheen verdoe-
 menisse meer en is hoop de gheloobighe. 4 ende vermaent haer niet verseyden te beluegh-rekenen/
 5 datse niet na den vleesche maer nae den Geest moeten wandelen. 17 Verclaert voorders dat het tot
 der geloobige in dit leuen is met Christo te lijden/maer stercht haer daer teghen niet de grootte der heer-
 6 ickheyt/die daer nae sal volghen. 19 Ende stelt haer voor het exempel van het ghehele schepel/het
 7 welck daer nae een natuerlick verlangen heeft. 23 vertroost haer voorders doot de hope die sy selve
 8 niet van hebben. 26 ende doot de huyse des h. Geests in het gebede. 28 Mitsgaders doot de ver-
 9 chercheyt/die sy niet tegenstaende al' het lijden vast houden van hare verliesinge/roepinge/rechtbere-
 10 ighmakinghe ende verheerlickinge. 31 Beslyt desen troost met eenen roem in Christo teghen al' liet-
 11 des sullen overwinnen. 37 Ende verseyert haer dat sy doot Christus in

12 So en isser dan nu gheen verdoemenisse voer den ghenen die in
 13 Christo Jesu zijn/die niet nae den vleesche en wandelen/maer
 14 na den Geest. ^a Want de Wet des Geests des levens in Christo ^a Joa. 8. 3
 15 Jesu heeft my by gemaeckt van de wet der sonde ende des doots. ^{Rom. 6. 8.}
^b Want 't ghene de Wet onmoghelick was/dewylle sy doot het ^{Gal. 5. 1.}
 16 vleesch crachteloos was/heeft Godt/sijnen Sone sendende in ge- ^b Act. 13. 46
 17 ickheyt des sondigen vleeschs/ende [dat] voer de sonde/de son- ^{Rom. 3. 28}
 18 de veroordeelt in het vleesch. ^{Galat. 2. 1}
 19 Op dat het rechte der Wet verbult ^{Heb. 7. 18.}
 20 ude worden in ons/die niet na den vleesche en wandelen/maer ^{c. 2. Cor. 5. 1}
 21 na den Geest. ^d Want die nae den vleesche zijn/bedencken dat des ^{Galat. 3. 1}
 22 vleeschs is:maer die na den Geest zijn/[bedencken] dat des Gee- ^d 1. Cor. 2. 1
 23 is. Want het bedencken des vleeschs is de doot:maer het
 bedenck-

bedencken des Geests is het leven ende vrede: Daerom dat het bedencken des vleeschs vpantschap is teghen Godt: want het en onderwerpt sich de Wet Godts niet: want het en kan oock niet.

Ende die in den vleesche zijn en kommen Gode niet behaghen.

Doch ghy-lieden en zijt niet in den vleesche/maer in den Geest/

soo anders de Geest Godts in u woont. Maer soo yemant den Geest Christi niet en heeft/ die en komt hem niet toe. Ende in dien Christus in u lieden is / soo is wel het lichaem doot om der sonde wille: maer de gheest is leven om der gherechtheit wille.

Ende indien de Gheest des ghenen die Jesum upt den dooden opgeweckt heeft/ in u woont/ so sal hy die Christum upt den dooden opgheweckt heeft / oock uwe sferflicke lichamen levendigh maecten/dooz sijnen Geest die in u woont. So dan/Broeders/ wy zijn schuldnaers niet den vleesche / om nae den vleesche te leven.

Want indien ghy nae den vleesche leeft / soo sult ghy sterben:maer indien ghy dooz den Geest de werkingen des lichaems

doodet/ so sult ghy leven. Want so vele als'er dooz den Geest

Godts geleidet worden/die zijn kinderen Godts. Want ghy

en hebt niet ontfangen den Geest der dienstbaerheit wederom tot

vreesse: maer ghy hebt ontfangen den Geest der aenneminge tot

kinderen / dooz welcken wy roepen / Abba / Vader/ Deselve

Geest gherupght met onsen gheest dat wy kinderen Godts zijn.

Ende indien wy kinderen zijn/soo zijn wy oock erfghenamen:

erfghenamen Godts/ ende mede-erfghenamen Christi: soo wy anders niet [hem] lijden/op dat wy oock met [hem] verheerlijct wor-

den. Want ick houde 't daer vooz/ dat het lijden deses tegen-

woordigen tijts niet en is te weerderen tegen de heerlijckheit/ die

aen ons sal geopenbaert worden. Want het schepsel/ [als] niet

opgesteken hoofde/verwacht de openbaringe der kindere Godts.

Want het schepsel is der ydelheit onderworpen/niet gewillicg/

maer om diens wille die het [der ydelheyt] onderworpen heeft:

Op hope dat oock het schepsel selve sal vry ghemaect worden

van de dienstbaerheit der verderfisse/tot de vryheit der heerlij-

heyt der kinderen Godts. Want wy weten dat het gantsche

schepsel e'samen sucht/ende e'samen[als] in herens-noot is toe nu

toe. En niet alleen[dit]/maer oock wy selve die de eerstelingen

des Gheests hebben/wy oock selve [segge ick] suchen in ons sel-

ven/

ven/verwachende de aen-neminge tot kinderen/ [namelick] ^o de verlossinge onses lichaems. Want wy zijn in hope saligh ghe- worden. De hope nu die gesien wort en is geen hope: want 't gene niemant siet waerom sal hy 't oock hopen? Maer indien wy ho- pen 't gene wy niet en sien/so verwachten wy 't niet lijtsaemhent. Ende desghelijcks komt oock de Geest onse swackheden [me- de] te hulpe: ^o want wy en weten niet wat wy bidden sullen ghe- lijck het behoort/ maer de Gheest selve bidt vooz ons niet on-upt- sprekelicke suchtingen. En die de herten dooz soeckt weet welc- ke de meyninge des Geests yn: dewijle hy na Godt vooz den hey- ligen bidt. Ende wy weten dat den genen die Godt lief hebben/ alle dinghen mede-werken ten goede/ [namelick] den ghenen die na [sijn] voornemen gheroepen zijn. Want die hy te voren ghe- kent heeft/die heeft hy oock te voren verordineert den beelde sijns Soons ghelijck formich te zijn / op dat hy ^p de eerst-ghebozen yn ^p onder vele broederen. Ende die hy te voren verordineert heeft/ dese heeft hy oock geroepen: ende die hy geroepen heeft/ dese heeft hy oock gherechtveerdigh: ende die hy gherechtveerdigh heeft/ dese heeft hy oock verheerlicht. Wat sullen wy dan tot dese dingen seggen? So Godt vooz ons is/wie sal tegen ons zijn.

Dis oock 'sijnen engenen Sone niet ghespaert en heeft / maer heeft hem vooz ons allen over-gegeven/hoe en sal hy ons oock met hem niet alle dingen schencken? Wie sal beschuldighen inbren- gen tegen de upverkozene Godts? Godt is 't die rechtveerdich naeckt. Wie is 't die verdoemt? Christus is 't die ghestorven is / jae dat meer is die oock opgheweckt is: die oock ter rechter- hant Godts is: die oock vooz ons bidt. Wie sal ons schepden van de liefde Christi? Verdrukkinghe/of benaueht / of verbol- zinge/of honger/of naecktheidt/of gebaet/of sweert? (Gelijck geschreven is/ Want om uwent wille worden wy den gantschen dach gedoodt: wy zijn geacht/als schapen der slachtinge.) Maer in desen allen zijn wy meer/als overwinners/ dooz hem die ons lief gehad heeft. Want ick ben versikert/dat noch doot/noch even/noch Engelen/noch Overheden/noch Machten/ noch te- zghenwoordighe/noch welkomende dingen/ Noch hoochte/noch diepte/noch eenich ander schepsel ons sal kunnen schepden van de liefde Godts/welcke is in Christo Jesu onsen Heere.

Het

me/ende sal barmhertigh zijn dien ick barmhertigh ben.

6 So [en is 't] dan niet des ghenen die wil/noch des ghenen die
7 loopt/maer des ontfermenden Godts. Want de Schrift seght
tot Pharaon / ¹ Tot dit selve hebbe ick u verweekt / op dat ick in ¹ Gen. 2.
u mijne kracht bewijssen soude/ende op dat mijnen naem verkon-
8 dight worde op de gantsche aerde. Soo ontfermt hy hem dan
9 diens hy wil/ende verhardt dien hy wil. Ghy sult dan tot my
segghen/Wat klaeght hy [dan] noch? want wie heeft sijnen wil-
le wederstaen? Waer doch/ O mensche/wie zijt ghy die teghen
Godt antwoort? ¹ Sal oock het maecksel tot den gheenen die 't ¹ Ier. 45. 5
ghemaeckt heeft segghen/Waerom hebt ghy my alsoo gemaeckt. ¹ Ier. 18. 6.
10 Of en heeft de pot-backer gheen macht over het leem / om upt
den selven klomp te maken / het een vat ter eeren / ende het ander ¹ 2. Tim.
11 ter oneeren? Ende of Godt willende [sijnen] toorn bewijssen/en- ¹ 20.
de sijne macht bekent maecken / met vele lanekmoedigheyt ver-
12 draghen heeft de vaten des toorns tot het verderf toe-beredde:

Ende op dat hy soude bekent maecken den rijckdom sijner
heerlickheyt over de vaten der barmhertigheyt/die hy te vooren
beredde heeft tot heerlickheyt? Welcke hy oock geroepen heeft
[namelick] ons niet alleen upt de Joden/maer oock upt de Hen- ¹ 2. Cor. 2.
denen. Gelijck hy oock in Osea seght / ¹ Ick sal 't ghene mijn
volck niet en was / mijn volck noemen / ende die niet bemint en
was [mijne] beminde. Ende het sal zijn / in de plaetse daer tot
haer geseght was/ Ghy-lieden en zijt mijn volck niet/aldaer sul- ¹ 2. Cor. 1.
len sy kinderen des levenden Godts genaemt worden. Ende E- ¹ 1. Cor. 1.
saiaas roept over Israëel/ Al ware het getal der kinderen Israëls ¹ 1. Cor. 10.
gelijck het zant der zee/so sal het overblijffel behouden worden.

Want hy volesnt een sake ende snijstse af in rechtveerdigheyt/
want de Heere sal een af-ghesnedene saecke doen op de aerde.

Ende ghelijck Iesaias te vooren gheseght heeft / ¹ Indien de ¹ Ier. 18.
Heere Sebaoth ons gheen zaet en hadde overghelaten: so waren ¹ Ier. 18.
wy als Sodoma gheworden/ende Gomorre ghelijck ghemaeckt ¹ Ier. 18.
gewest. Wat sullen wy dan segghen? Dat de Hendenen die de ¹ Ier. 18.
rechtveerdicheyt niet en sochten/de rechtveerdigheyt vercreghen ¹ Ier. 18.
hebben/doch de rechtveerdigheyt die upt den gheloobe is.

Maer Israëel/ ¹ die de wet der rechtveerdigheyt socht / en is ¹ Rom. 1.
tot de wet der rechtveerdigheyt niet gekomen. Waerom? Om ¹ Rom. 1.
datse ¹ Rom. 1.

Mat. 1. 18. 22.
Jes. 8. 14.
Mat. 2. 18.
Mat. 2. 1. 9.
Pet. 2. 6.
Psalm. 2. 12.
Mat. 1. 6. 20.
Jes. 28. 16.
Jer. 17. 17.

Datse [die sochten] niet upt den gheloove/maer als upt de wercken der Wet. Want sy hebben haer gheskooten aen den steen des aenstoots. Ghelijck gheschreven is. Siet / ick legge in Sion eenen steen des aenstoots/ende een rotze der ergernisse. Ende een pegelijck die in hem geloof/en sal niet beschaemt worden.

1. Na een betuyginghe van sijne ghenegentheyt tot de Joden/hantelt d' Apostel breecken / vande naeste oorsaecke haer breder spanninghe tegen Christum. 5. Stelt daer nae een onderscheyt/selvs niet de woorden Moyses tusschen de rechtveerdigheyt der Wet/daer de Joden/haer aen hielden / ende de rechtveerdigheyt des gheloofs/dat sy verwierpen/ende beschijfse beyde met hare eyghenschappen. 12. Verklaert voorder dat Godt voer de predicatie des Euangeliums nu in de geheele werelt beyde Joden ende Grieken roept tot het gheloove in Christum. 16. maer dat het meerder en deel der Joden dese roepinghe ongheloofsaem waeren/ende dat de Heydenen daer-en-teghen deselve ghehoofsaemden. 19. het welck hy bewijst alsoo voer de Joden voer seght te syn.

Broeders/de tot-genegentheyt mijns herten/ende het ghebedt dat [ick] tot Godt voer Israel [doe]/ is tot [hare] saligheyt.

Rom. 9. 31.
Act. 22. 3.
Gal. 4. 17.

Want ick geve haer getuygenisse/dat sy eenen pber tot Godt hebben/maer niet met verstant. Want also sy de rechtveerdigheyt Gods niet en kennen / ende hare eyghene gherechtigheyt soecken op te richten/soo en zijn sy der rechtveerdigheyt Gods niet onderworpen. Want het eynde der Wet is Christus/tot rechtveerdigheyt een pegelijck die gheloofst. Want Moyses be-

Mat. 1. 17.
Mat. 1. 38.
Col. 3. 13.
Gal. 4. 24.
Heb. 11. 5.
Jes. 20. 11.
Gal. 3. 12.
Rom. 3. 12.

schijft de rechtveerdigheyt die upt de Wet is [seggende]. Die mensche die dese dinghen doet/sal door de selve leven. Maer die rechtveerdigheyt die upt den geloove is spreekt aldus. En seght niet in uw herte / Wie sal inden Hemel op-klimmen? t selve is Christus [van boven] af brenghen. Of/Wie sal inden afgronden neder-dalen? t selve is Christus upt den dooden opbrenghen.

Maer wat segt se? Na by u is het woort in uwen monde end in uw herte. Dit is het woort des gheloofs t welck wy prediken [Namelijck] Indien ghy met uwen mont sult belijden den Heere Jesum / ende met uw herte ghelooven dat hem Godt upt den dooden op-geweckt heeft/soo sult ghy saligh worden:

Want met der herten ghelooftmen ter rechtveerdigheyt/ende met den monde belijdenmen ter saligheyt. Want de Schrijft seght/En pegelijck die in hem geloof/die en sal niet beschaemt worden. Want daer en is geen onderscheyt noch van Joden noch van Griek. Want een selve is Heere van allen/rijck zijnd over alle die hem aenroepen. Want een pegelijck / die de name des Heeren sal aenroepen/sal saligh worden. Hoe sullen dan [hem] aenroepen/in welcken sy niet geloof en hebben? En

Jes. 28. 16.
Rom. 9. 33.
Act. 15. 69.
Rom. 1. 16. 22.
Jes. 2. 32.
Act. 2. 21.

de hoe sullen sy [in hem] gelooven / van welken sy niet ghehoort
en hebben? Ende hoe sullen sy hoozen / sonder die [haer] predike?

Ende hoe sullen sy predikien / indien sy niet gesonden en worden
ghelijck gheschreven is / ^h Hoe lieflick zijn de voeten der ghene

die vrede verkondigen / der ghene die het goede verkondighen! ^h Ier. 52. 9
May. 1. 15

Doch sy en zijn niet alle den Euangelio gehoozsaem ghetweest.
Want Esaias seghe / ⁱ Heere wie heeft onse predikinghe geloost?

So is dan het gheloove upt het gehooz: ende het gheloof door
het woordt Godts. Maer ick segge / en hebben sy 't niet ghe-

hoort? Iae doch ^k haer ghelupdt is over de gheheele aerde upt. ^k Psal. 19. 5.

ghegaen / ende hare woorden tot de eynden der werelt. Maer
ick segghe / en heeft Israël het niet verstaen Moyses seghe eerst

Ick sal u. lieden tot jaloussheyt verwecken / door [de gene die] / ^l Deut. 32. 21

zeen volck [en zijn] / door een onverstandigh volck sal ick u tot
dozne verwecken. Ende Esaias verstout hem en seghe / ^m Ick

ben gebonden van de ghene die my niet en sochten: ick ben open-
baer geworden den geenien die na my niet en vraeghden. Maer

egen Israël seghe hy / ⁿ Den geheelen dag hebbe ick mijne han- ⁿ Ier. 65. 2.

en upt-gestreckt tot een ongehoorzaem en tegen-sprekende volck.
Het xj. Capittel.

¹ D' Apostel gesproken hebbende van de verworpinge der Joden/ende van de beroepinge der Hey-
denen/leere voort dat dese verworpinge niet al-gemeen en is over alle de Joden/het welck hy bewijst
iet sijn eygen exempel. ² als oock upt de onderandertichheyt der bekeeringe Godts: ende met het
exempel der tijden van Elias. ³ Doch dat de gene die upt haer behouden worden/niet upt hare wer-
te maer upt genade behouden worden. ⁴ ende dat de andere door haer hardnechtheyt verlogen gaen.

⁵ Ick wil u upt de Schriftuere bewijst. ⁶ Daer nae vermaent hy de Heydenen/datse haer niet en
verlozen bekeeringe/ende dat de Joden/also hare verworpinge een occasie is geweest van der Heydenen be-
keeringe/door welcke de Joden oock sullen op-gevocht worden/om nae haer exempel inde te gelooven

maer upt enckele genade sijn beroepen. ⁷ ende de Heydenen/eerst beroepen werden/daer van hierna
u si oock om haer ongehoorzaamheyt niet verworpen en worden. ⁸ Ten selven eynde openbaert hy
ne behoortentheit / dat nae der Heydenen bekeeringe/de Joden oock sullen bekeert worden. ⁹ 26 het

elck hy bevesticht upt de Schriftuere. ¹⁰ en om dat Godt haer om der Baberen wille noch lief heeft.
So dat deselve Godt die de Heydenen genade gedaen heeft / 't selve oock den Joden sal willen doen.
Endelijck beslypt hy met eene verwonderinge over de groote wijsheit Gods in 't besticken van der
menschen salighheyt. ¹¹ Welcher begit / voorzick / ende eynde hem alleen toe-gescreven wordt.

Ik segghe dan / ^a Heeft Godt sijn volck verstootten / dat sy ver- ^a Ier. 31. 37.

te: ^b want ick ben oock een Israëlijs / upt den zaden Abrahams / ^b 2. Cor. 11.

ende de stamme Benjamin. Godt en heeft sijn volck niet versto- ^b 11. 22.

ten 't welck hy te voren ghekent heeft. Of en weet ghy niet wat ^b 11. 23.

de Schrift seght van Elias? Hoe hy Godt aen-spreect tegen Is- ^c 1. Reg. 19.

raël / seggende / ^c Heere / sy hebben uwe Propheten gedoot / ende ¹⁰

uwe altaren om-geworpen: ende ick ben alleen overgebleven ende
soecken mijne ziele. Maer wat seght tot hem de Goddelijcke

Cap. xi.

De Sendt-brief Pauli

antwoorde? ^{1. 1. 103. 19.} ^{8.} Ick hebbe my selven [noch] sevendusent man-
nen over gelaten/die de knie vooz het [beelt] Baal niet ghebogen
en hebben. ^{Rom. 9. 27.} Also isser dan oock in desen teghenwoordigen tijde
een overblijffel gheworden nae de verkiefsinghe der ghenade.
^{Deut. 9. 4.} Ende indien het dooz ghenade is/ soo en is 't niet meer upt de
wercken: andersins en is de genade geen genade meer. Ende in-
dien het is upt de wercken / soo en is 't geen genade meer: ander-
^{Rom. 9. 31.} sins en is het werck gheen werck meer. Wat dan? Het ghene
Israel soeckt dat en heeft het niet verkregen: maer de uprverko-
rene hebben 't verkregen/ende de andere zijn verhardt geworden/
^{Ief. 39. 10.} (Selijck geschreven is/ ^{1.} Godt heeft haer gegeven eenen Geest
^{Ief. 6. 9.} des diepen slaeps: ^{1.} oogen om niet te sien / ende ooren om niet te
^{Mat. 13. 14.} hoozen) tot op den hupdigghen dach. Ende David seght/ ^{1.} Hare
^{Mat. 4. 12.} tafel worde tot eenen strick/ende tot een valle/ende tot eenen aen-
^{Luc. 3. 10.} stoet/ende tot een vergeldinge vooz haer. Dat hare oogen ver-
^{Luc. 12. 40.} dupsfert worden/om niet te sien:ende verkromt haren rugghe alle
^{Act. 28. 16.} tijdt. So segge ick dan/hebben sy gestrupckelt op dat sy vallen
^{Psalm 69.} souden: dat sy verre: maer dooz haren val [is] de salighejdt den
Hepdenen [gheworden]/ om haer tot jalourshjdt te verwecken.
Ende indien haren val de rijckdom is der werelt/ende hare ver-
meerderinge de rijckdom der Hepdenen/hoe veel te meer hare vol-
^{Act. 9. 9. 15.} hejdt? Want ick spreke tot u hejdenen/ ^{1.} vooz so veel ick der Hej-
^{Act. 13. 2.} denen Apostel ben/ick make mijne bedieninge heerlick: ^{1.} Of ick
^{Act. 22. 12.} eenichsins mijn vleesch tot jalourshjdt verwecken / ende eeni-
^{Act. 1. 16.} ghe upt haer behouden mochte. Want indien hare verwerpinge
^{Act. 3. 8.} de versoeninge is der werelt / wat sal de aenneminghe wesen/ an-
^{Act. 2. 7.} ders dan het leven upt den dooden? Ende indien de eer stelingen
^{Act. 1. 11.} hepligh zijn/soo is oock het deegh [hepligh]: ende indien de wor-
tel hepligh is/so zijn oock de tacken [hepligh]. Ende soo eenige
der tacken af- ghebroken zijn/ende ghy een wilde olijf-boom zijn-
de in der selver [plaetse] zijt in- ghe- entet / ende des wortels/ende
^{Ief. 11. 16.} der vettrichejtm des olijf-booms mede deelachrijgh zijt geworden/
So en coemt niet teghen de tacken. Ende indien ghy daer te-
ghen coemt/ghy en draeght de wortel niet / maer de wortel u.
Ghy sult dan segghen/De tacken zijn af-gebroken/op dat ick
soude in-ge-entet worden. 'T is wel: sy zijn dooz ongeloope af-
gebroocken/ende ghy staet dooz het geloove. Zijt niet hoogh-ge-
voe

1 boelende/maer breeft. Want is 't dat Godt de natuerlicke tac-
ken niet gespaert en heeft/ [siet toe] dat hy oock moghelick u niet
2 en spare. Siet dan de goedertierenheyt ende de strengigheyt
Godts: de strengigheyt wel ober de gene die gevallen zijn/maer
de goedertierenheyt/ ober u/ indien ghy in de goedertierenheyt
3 blijft: andersins sult oock ghy af-gehouden worden. ^{11. Cor. 3.} Maer
oock sy/indien se in het ongeloope niet en blijven/sullen in-ge-ent-
et worden: want Godt is machtich deselve weder in te enten.

4 Want indien ghy af-gehouden zijt upt den olijf-boom die van
nature wilt was / ende tegen nature in den goeden olijf-boom in-
ge-entet: hoe veel te meer sullen dese die natuerlicke [tacken] zijn/
5 in haren engen olijf-boom ge-entet wordē? Want ick en wil niet
broeders/dat u dese verhoogenheyt onbekent zy/ (op dat ghy niet
wijs en zijt hy u selven) dat de verhardinghe vooz een deel ober
Israël ghekomen is / tot dat de volheyt der Herdenen sal in-
6 ghegaen zijn. Ende alsoo sal gheheel Israël saligh worden:

7 gelijck gheschreven is / De verlosser sal upt Sion komen ende
sal de godtloosheden af-wenden van Jacob/ Ende dit is haer
8 een Verbont van my/als ick hare sonden sal wech-nemen. Soo

zijn sy wel vanden aengaende het Evangelium / om uwent
wille: maer aengaende de verkiepinghe zijn sy beminde om der
9 Vaderen wille: Want de ghenade-giften ende de roepinghe
Godts zijn onbetoutwelijck. Want gelijckerwijs oock ghy lie-

den eertijdes Gode ongehoorzaem geweest zijt/maer nu barmher-

1 ticheyt verkregen hebt dooz deser ongehoorzaemheyt: Also zijn
oock dese nu ongehoorzaem geweest/ op dat ooc sy dooz uwe barm-

2 herticheyt souden barmherticheyt verkrijghen. Want Godt
heeft se alle onder de ongehoorzaemheyt besloten/op dat hy se al-

3 le soude barmhertich zijn. O diepte des rijckdoms berde der
wijsheyt end der kennisse Godts! Hoe ondoorsoeckelick zijn sijne

4 oordeelen/ende on-naspentlick sijne wegen! Want wie heeft den
sin des Heeren ghekende? Of wie is sijn raedts-man geweest?

5 Of wie heeft hem eerst gegeven/ en het sal hem weder vergol-

den worden? Want upt hem/ende dooz hem / ende tot hem zijn
alle dingen. Hem [zy] de heerlichheyt in der eeuwigheyt/ Amen.

Her xij. Capittel.

1 D'Apstel bus here in de voorgaende Capittelen verhandelt hebbende de voornemende leer-
stukken der Christelijcke Religie/begint nu/voighende sijne ghebruikelijcke orden in meest alle sijne
brieven/

byden / het deel deses briefs / ^a welck bestaet in vernemingen tot een Godsalich Christen leuen / waer
 Rom. 6.13 van d' eerste is / dat wy ons seluen Gode op-offeren / ende der werelt niet ge. lijk en woeden. 3 Daer
 Joa. 2.15 sondere gaben hadden / datse haer op hare dienstei ofte gaben niet en verhoordeu grui / maer des. be tot
 1. 5.17. de meeste stichtinghe der Gheneunte ghezuwelyke bedieners ende besteden. 6 soo de Heerrens des
 Ehes. 4.3. allerien Christelike dinghen / als oprechte broederlike liefde / 11 vyerighen yber tot Godes eere /
 1. 1.7. 12 iijfseemheyt / bidden / hope / 13 mede-deelsaemheyt / 14 sachtmoedicheyt / 15 medeliden.
 1. 4.7. 16 eenbrachtheyt / neoricheyt. 17 verzoeghsaemheyt. 18 breedsaemheyt. 19 af-legginge van
 1. 12. 20 waerachticheyt. 20 liefde der vyanden. 21 ende staetvasticheyt in het goede.

1. 4.7. **I**ck bidde u dan / broeders / door de ontfemingen Godts / ^a dat
 1. 12. uwe lichamen ^b stelt tot een levende / heylighe[ende] Gode
 1. 1.23. wel-behaghelike offerhande [welcke is] uwe redelicken Godts-
 1. 4.16. dienst. ^c Ende en wordet deser werelt niet ghelijcksoornigh/
 1. 5.23. maer wort verandert door de vernieuwinghe uwes ghemoets / ^d op
 1. 1.24. dat ghy meucht beproeven welcke de goede / ende welbehaghende /
 1. 12.4. ende volmaecte wille Godts zn. Want door de genade ^e die wy
 1. 10.11. gegeven is / segge ick eenen pegelicken die onder u is / ^f dat hy niet
 1. 1.11. wijs en zn boven het ghene men behoort wijs te zijn : maer dat
 1. 1.11. hy wijs zn tot matigheyt / gelijk als ^g Godt eenen pegelicken de
 1. 15.7. mate des geloofs gedeelt heeft. Want ^h gelijk wy in een lichaem
 1. 9.7. vele leden hebben / en de leden alle niet deselve werckingen en heb-
 1. 9.10. ben : ⁱ Also zijn wy vele een lichaem in Christo / maer elck een zijn
 1. 5.35. wy malkanders leden. Hebbende nu ^k verschepdene gaben nae
 1. 1.1. de genade die ons gegeven is / [So laet ons die gaben besteden] /
 1. 1.1. het zn ^l prophetie / na de mate des geloofs : ^m het zn bedieninghe /
 1. 1.16. in het bedienen : het zn die leert / in het leeren : Het zn die ver-
 1. 10.36. maent / in het vermanen : die uyt deelt / ⁿ in eenbondicheyt die een
 1. 1.1. voorstander is / in neersticheyt : die barmherticheyt doet / ^o in bly-
 1. 18.1. moedicheyt. De liefde zn ongheweyst. ^p Hebt eenen afkeer van
 1. 6.18. het boose en hanght het goede aen. ^q Hebt malkanderen her te-
 1. 4.2. lick lief met broederlike liefde. ^r Met eere d' een den anderen voor-
 1. 5.17. gaende. Zijt niet traegh in 't beneerstighen. Zijt vyerigh van
 1. 10.11. geeste. Dient den Heere : ^s Verlijdt u in de hope. ^t Zijt gedul-
 1. 1.1. digh in de verdrukkinghe. ^v Volherdt in den ghebede.
 1. 1.16. ^x Deelt mede tot de behoeften der heylighe. ^y Tracht nae her-
 1. 3.8. verghsaemheyt. ^z Segent se die u vervolghen : seghent ende en
 1. 3.7. vervloect niet. Verlijdt u met den blijden : ende weent met
 1. 21. den weenenden. ^a Weest eens gesint onder malkanderen. ^b En
 1. 3.39. tracht niet nae de hooghe dinghen / maer voeght u tot de nedrige.
 1. 6.7. En zijt niet wijs by u seluen. ^c Vergeldt niemant quaet voor
 1. 8. quaet. ^d Besorght 't gene eerlick is voor alle menschen. ^e Indien

18 ^e Indien het moghelic is / so veel in u is / houdt vrede met alle
 19 menschen. ^f En weect u selven niet / beminde : maer geest den
 toorn plaetse. Want daer is geschreven / ^g My [komt] de wa-
 ke [toe] : ick sal't verghelden seght de Heere.

20 ^h Indien dan uwen vrandt hongert / soo spijsicht hem : indien
 hem dorst / soo gheeft hem te drincken. Want dat doende sult ghy
 21 kolen vpers op sijn hooft hopen. En wordt van het quaet niet
 overwonnen / maer overwint het quaet door het goet.

Het xij. Capittel.

ⁱ D' Apostel vermaent hoorders de geloovige haer den Overheden met schuldigher gehoorzaamheyt
 te onderwerpen / dewijle hare beroepinghe van Godt is / ende die sulcx niet en doen / daer mede haer selven
 straffe oer den hals halen / ende hare conscientien quetsen. ⁶ Ende gebiedt volgens dien haer oock tot
 ende schattinge te betalen / ende alle eerbiedinge te betuygen. ⁸ Daer nae vermaent hy haer tot oeffe-
 ninghe der broederlike liefde / met een verhael van de gheboden der tweede Tafel des Wets. ¹¹ Epul-
 delijk vermaent hy haer / alsoo de nacht der onwetenschapdooz-ty is / ende het licht des Evangeliums
 haer is verschenen / datse haer wachten van bronckenschap / hoererpe / haet / twist / ende diergelijcke son-
 den / ende nae de deughden daer tegen strydenbe crachten. ¹⁴ Ende tot dien eynde den Heere Christus
 nen-recken / af-leggende de versorginge des vleeschs tot lusten.

1 ^a **A**lle ziele ^b in den Machten over [haer] gestelt / onderworpen.

2 ^c Want daer en is gheen Macht dan van Godt : ende de
 2 Machten die daer zijn / die zijn van Godt geordineert. Also dat
 die hem teghen de Macht stelt / de ordinantie Godts wederstaet :
 ende die se wederstaen / sullen over haer selven een oordeel halen.

3 ^d Want de Overste en zijn niet [tot] een vreesse den goeden were-
 ken / maer den quaden. Wilt ghy nu de Macht niet vreesen ? doet
 4 het goede / ende ghy sult lof van haer hebben. Want sy is Godts
 dienaressse / u te goede. Maer indiē ghy quaet doet / so vreesst : want
 sy en draeght het sweert niet te vergeefs. Want sy is Godts die-
 nareffe / een weeckster tot straffe den ghenen die quaet doet :

5 ^e Daerom is 't noodigh onderworpen te zijn / niet alleenlick om
 der straffe / maer oock om der conscientie wille. Want daerom
 betaelt ghy oock schattinghe : want sy dienaers Godts zijn in die
 selve geduerichlick besich zijnde.

6 ^f Soo gheeft dan een pegelick
 dat ghy schuldich zijt : schattinge / dien ghy de schattinge : tol / dien
 ghy den tol : vreesse dien ghy de vreesse : eere / dien ghy de eere [schul-
 digh zijt]. En zijt niemant niet schuldich / dan malkanderen
 lief te hebben. ^g Want die den anderen lief heeft / die heeft de Wet

7 ^h vervult. Want dit / ⁱ Ghy en sult gheen overspel doen / Ghy en
 sult niet dooden / Ghy en sult niet stelen / Ghy en sult geen valsche
 getuygenisse geven / Ghy en sult niet begeeren / en soo daer eenich
 ander gebodt is / wort in die woort als in een hooft-somme begre-

^e Mar.
 30.
^f Heb. 12
^g Matt.
 23.
^h Auce 6.7
ⁱ Deut.
 35.
^j Heb. 10
^k 30.
^l 21.
^m Matth.
 44.

^a Tit. 3.
 1. Pet. 2.
^b 2. Pet. 8.
^c Dan. 4.3

^e Matr.
 23.

^d Gal. 5.
 1. Tim. 1.
^e Eps. 2.
 Deut. 5.
 Mat. 19

ap. xiii.

11. 19. 18.
11. 22. 39.
11. 1. 31.
11. 5. 14.
11. 6. 2. 8.
210. 1. 14.
11. 6. 5. 6.

11. 6. 5. 5.
11. 3. 8.
11. 4. 8.
11. 4. 12.
11. 1. 34.
11. 5. 6.
11. 6. 6.

11. 7. 5.
11. 3. 14.
11. 3. 27.
11. 6. 2.

De Sendt-brief Pauli

pen/[namelick] in dit/ ^f Ghy sult uwen naesten lief hebben gelijck
u selven. De liefde en doet den naesten geen quaet. Soo is dan
de liefde de vervullinghe der Wet. Ende dit [segge ick te meer]
de wisse wy de gelegentheyt des tijts weten / dat het de uyze is/
dat wy nu upt den slaep opwaken/want de salicheyt is ons nu
naerder/ dan doe wy [eerst] gheloofte hebben. ^h De nacht is voor
hy gegaen/ende de dag is na by gekomen. Laet ons dan afleggen
de wercken der dupsternisse/ende aen doen de wapenen des lichts.
Laet ons als in dien dach/^k eerlick wandelen: niet in brasserien
en dronckenschappen/^m niet in slaep-kamieren en ontuchricheden/
niet in twist en rijdichent: ^o Maer doet aen den Heere Iesum
Christum/^p ende en versocht het vleesch niet tot begeerlicheden.

Het xiiij. Capittel.

^r ^s Apostel leert nu hoorers/hoe de gheloofge hare braghen moeten tegen de swacke/die de leere
van de byghende der Christenen/hoornamelick aeng.ende het onderschept van spijse ende daghen/noch
niet wel en verstonen/ ^t ^u datse de swacke moeten aen-nemen/ende niet haer daerom niet twisten/ende
dat de swacke de andere niet en moeten becoorleken. ^v ^w Dat beyde swacke ende sterke eenerley ende
moeten hoor hebben/om Godt daer mede te dienen. ^x ^y Wils wy in leven ende sterben altyt seguldygh
zijn sijne eere te hoordeeren. ^z ghelijck oock Christus daerom ghestorben ende op-gestaen is/op dat wy
hem/als onsen Heere ende Rechter/souden rekenen van al onse boen. ^{aa} ^{ab} dat dat de sterke
corsten datse geen aenstaet en geben den swacken. ^{ac} ^{ad} Dat nu het onderschept der spijse ende daghen
wel op-hout/maer dat dese byghende niet en moet ghebeycht worden tot doofheid ende verwachtinge
van andere/hoor welcke Christus oock ghestorben is. ^{ae} ^{af} Jaademaer de Christelike Kerk niet en be-
staet in eten ofte drincken. ^{ag} ^{ah} Datmen in desen altyt moet trachten na brede. ^{ai} ^{aj} Ende liever niet
eten ofte drincken ^{ak} ^{al} ghene den swacken soude ergeren. ^{am} ^{an} Ende hoorers in desen aen beyde zijden niet
doen niet een twijfelende consciencie/also sulcke sonde is.

D En ghenen nu die swack is in 't gheloofte neemt aen/ [maer]
niet tot twistinge t'samen-sprekingen. De een gelooft wel
datmen alles eten mach / maer die swack is eet moes-crupden.

11. 2. 16.

11. 4. 12.

11. 10.
11. 10.

11. 10.

11. 4. 12.

11. 10.

11. 10.

11. 10.

^a ^b Die daer eet en verachte hem niet die niet en eet: ende die niet
en eet/en oordeele hem niet die daer eet:want Godt heeft hem aen-
ghenomen. ^c ^d Wie zijt ghy die eens anderen hups-knecht ooz-
deelt/hy staet / ofte hy valt sijnen eygen heere: doch hy sal vast
ghestelt worden: want Godt is machtrich hem vast te stellen.
^e ^f Eenacht wel den eenen dagh boven den [anderen] dagh:
maer de andere acht alle de dagen [gelijck]. Een pegelijke zy in
sijner eygen ghemoet ten vollen verskeret. Die den dagh waer-
neemt / die neemt [hem] waer den Heere: ende die den dagh niet
waer en neemt / die neemt [hem] niet waer den Heere. Die daer
eet/ die eet [sulcks] den Heere/ ^g ^h want hy danckt Godt: ende die
niet en eet/die en eet [sulcks] den Heere niet/ende hy danckt Godt.
ⁱ ^j Want niemandt van ons en leeft hem selven / ende niemandt
en sterft hem selven. Want hyt zy dat wy leven / wy leven den
Heere:

Heere: het zy dat wy sterben / wy sterben den Heere. Het zy dan
 9 dat wy leven / het zy dat wy sterben / wy zijn des Heeren. Want
 daer toe is Christus oock ghestorven / ende opgestaen / ende weder
 levendich gheworden / op dat hy beyde over doode ende levende
 10 heerschen soude. Maer ghy / wat oordeelt ghy uwen broe-
 der? Of oock ghy / wat veracht ghy uwen broeder? Want wy
 11 sullen alle vooz den rechter-stoel Christi gestelt worden. Want
 daer is geschreven: Ick leve seght de Heere: vooz my sal alle knie
 2 bidden: ende alle tonge sal Godt belijden. ^h Soo dan een pege-
 lijck van ons sal vooz hem selven Gode rekenschap gheben.
 3 Laet ons dan malkanderen niet meer oordelen: maer oordeelt
 dit liever / namelick: dat ghy den broeder gheenen aenstoot ofte er-
 4 ghernisse en gheeft. ^k Ick weet ende ben versekert in den Heere
 Jesu / dat geen dunck onreyn en is in hem selven: dan die acht net
 5 onreyn te zijn dien is 't onreyn. Maer indien uw' broeder om
 der spijsse wille bedroeft wordt / soo en wandelt ghy niet meer nae
 liefde. ^l En verderft dien niet met uwe spijsse / vooz welcken Chri-
 6 stus ghestorven is. Dat dan uw' goet niet gelastert en worde.
 7 ^m Want het Coninckrijcke Godts en is niet spijsse ende dranck
 maer rechveerdighent / ende vrede / ende blijfchap vooz den Heer-
 8 lighen Geest. Want die Christo in dese dinghen dient / is Gode
 9 welbehaghelick / ende aengenaem den menschen. Soo dan laet
 ons na sagen 't gene tot den vrede / en 't gene tot de stichtinge on-
 10 der malkanderen [dient]. En verbyreekt het werck Godts niet
 om der spijsse wille. ⁿ Alle dingen zijn wel reyn / maer het is quaet
 11 den mensche / die niet aenstoot eet. ^o Het is goet gheen vleesch te
 eten / noch wijn te drincken / noch [net] waer aen uw' broeder hem
 12 stoot / ofte ge-ergert wort / ofte [waer in] hy swack is. Hebt ghy
 geloobe? Hebt [dat] hy u selven vooz Godt. Salich is hy die hem
 13 selven niet en oordeelt in het gene dat hy vooz goet hout. Maer
 die twijfelt / indien hy eet / is veroordeelt / om dat hy niet upt den
 14 geloobe [en eet]: ^p en al wat upt de geloobe niet en is / dat is sonde. ^q

Het xv. Capittel.

^r Apostel vermaent broeders de stercke datse haer hoeghen na de swackhynde haer broederen.
 1 vooz het exempel Christi, die niet en heeft hem selven ghesocht / maer ons' broeders / 't welck hy upt
 2 de Schijften des Ouden Testaments bevestigt / die oock tot onsen troost gheschreuen sijn. ^s ende
 3 datse niet en draeghen herten Gode ende den Heere Christo dienen. ^t Verklaert voster het
 4 exempel Christi, hoe hy ghedient heeft / soo den Goden. ^u als oock den Heydenen / 't welck hy oock
 5 upt de selbe Schijften bewijst. ^v Daer hy voeghende eenen wensch datse in alle Chastelike drugh-
 6 den ende kennisse moghen toe-nemen. ^w Daer na begint hy te bescreuen desen Sendt-brief /
 7 xiiij ontscul-

ontschuldigende sijne vyghend in het schynen. 17 ende verstaende hoe krachtelick Godt synen dienst
geleget heeft/ ende hoe gherouwelick hy den selven bedient heeft. 22 Belooft dat hy tot Goornen/
in 't reysen nae Spanien/komen sal. 25 ende gheeft te kennen/dat hy eerst nae Iersalem moeste reysen/
om daer te brengen de aelmoeften der Gemeenten van Macedonien ende Achaïen. 30 Versoecke
van haer datse dooz hem ende synen dienst willen boden. 33 Ende wenscht haer alles goets van Godt.

107.9.

11.6.1.

1.69.10.

3.4.5.

11.4.16.

2.12.16.

07.1.10.

10.2.24.

3.16.

1.3.8.

1.11.22.

1.18.50.

11.3.2.43.

11.117.1.

1.11.10.

2.5.5.

22.10.

Mer wy die sterck zijn / zijn schuldigh de swakheden der
monstercke te draghen / ende niet ons selven te behaghen.
Dat dan een pegelick van ons [sijnen] naesten behage ten goe-
de tot stichtinge. Want oock Christus en heeft hem selven niet
behaeght/maect/gelijck geschreven is/ ^b De smadingen der ghene
die u smaden/zijn op my gevallen. ^c Want al wat te vozen ghe-
schreven is/dat is tot onser leeringhe te vozen geschreven : op dat
wy dooz lijtsaemheyt ende vertroostinghe der Schristen hope heb-
ben souden. Doch de Godt der lijtsaemheyt ende der vertroos-
tinghe geve u ^d dat ghy eens gesint zijt onder malkanderē na Chri-
stum Iesum. Op dat ghy eendrachtelick met eenē monde meucht
verheerlicken den Godt ende Vader onses Heeren Iesu Christi.
Daerom neemt malkanderen aen/ ghelijck oock Christus ons
aenghenomen heeft tot de heerlickheyt Godts. Ende ick seg-
ge/dat Iesus Christus een dienaar gheworden is der Besnijde-
nisse van wegen de waerheyt Godts/op dat hy bevestighen sou-
de de beloftenissen der Vaderen : Ende de Heydenen Godt van
wegen de barmherticheyt souden verheerlicken: gelijck geschre-
ven is/ ^e Daerom sal ick u belijden onder de Heydenen / ende u-
wen name lof-singhen. Ende wederom seght hy / ^f Weest vro-
lick ghy Heydenen met sinen volcke. Ende wederom/ ^g Looft
den Heere alle ghy Heydenen / ende prijs hem alle ghy volcken.
Ende wederom seght Iesaias/ ^h Daer sal zijn de wortel Jesse/
ende die op- staet om over de Heydenen te gebieden : op hem sullen
de Heydenen hopen. De Godt nu der hope verbulle u lieden
met alle blijdschap ende vrede in 't ghelooven / op dat ghy over-
vloedich meucht zijn in de hope / dooz de kracht des Heplighen
Geests. Doch mijne broeders/oock ick selve ben versekert van
u/dat ghy oock selve vol zijt van goetheyt/verbult met alle ken-
nisse/machtich om oock malkanderen te vermanen. Maer ick
hebbe u eens-deels te stoutelicker gheschreven/broeders/u als we-
derom [dit] indachtigh makende/om de genade die my van Godt
ghegheven is : Op dat ick een dienaar Iesu Christi yn onder de
Heydenen/het Euangelium Godts bedienende/op dat de offeran-
den

den der Heydenen aengenaem worde/ gheheplicht door den hepli-
 17 gen Geest. Soo hebbe ick dan roem in Christo Jesu in die din-
 18 gen die Godt aengaen. Want ick en soude niet durben net seg-
 gen 't welck Christus door my niet gewrocht en heeft/ tot gehoor-
 19 saemheydt der Heydenen/ met woorden ende wercken/ Door
 kracht van teekenen ende wonderheden/ [ende] door de kracht
 des Geests Gods: so dat ick van Jerusalem aen/ ende rontomme/
 tot Illyricum toe het Euangelium Christi verbult hebbe. Ende
 also seer begeerich geweest ben om het Euangelium te verkondi-
 gen/ niet daer Christus genoemd was/ op dat ick niet op een an-
 ders fondament en soude bouwen: Maer/ gelijk geschreven is/
 1 Den welcken van hem niet en was gheboodtschap/ die sullen 't i Ies. 52.
 sien: en dewelcke het niet gehoozt en hebben/ die sullen 't verstaen.
 2 Waerom ick oock menichmael ^k verhindert gheweest ben tot u
 3 te komen. Maer nu geen plaetse meer hebbende in dese ghewe-
 sten/ ende van over vele jaren/ groot verlangen hebbende om tot u
 4 te komen/ So wanneer ick na Spanien reyse / soo sal ick tot u
 komen/ want ick hope in 't door-reisen u te sien/ ende van u der-
 waerts geleyd te worden: als ick eerst van u lieder [tegenwoor-
 digheyt] eens-deels versadicht sal zijn. ^m Maer nu reyse ick na
 5 Jerusalem/ diene de den heiligen. Want het heeft [dien van]
 Macedonien ende Achaen goet gedocht een gemeene hantrepe-
 kinge te doen aen de arme onder de heilige die te Jerusalem zijn.
 Want het heeft haer [so] goet gedocht: oock zijn sy hare schul-
 denaers. ⁿ Want indien de Heydenen harer geestelicke [goederen] ^{nt. Cor. 9.}
 deelachtich zijn geworden/ soo zijn sy oock schuldigh haer van lie-
 hamelicke [goederen] te dienen. Als ick dan die volbrachte/ ende
 haer dese vrycht versegelt sal hebben/ so sal ick door u lieder [stade]
 nae Spanien afkomen. ^o Ende ick weet dat ick tot u komende/ ^{o Rom. 1.}
 met vollen segen des Euangeliums Christi komen sal. Ende ick
 bidde u/ broeders/ door onsen Heere Jesum Christum/ ende door de
 liefde des Geests/ dat ghy met my strijdet in de gebeden tot Godt
 6 door my. ^p Op dat ick mach bezyt worden van de onghewoon-
 same in Judea/ ende dat dese mijnen dienst/ dien [ick] aen Jerusa-
 7 lem [doe]/ aengenaem zy den heilige: ^r Op dat ick met blijfchap ^{r Rom. 1. 1}
 door den wille Godts/ tot u mach komen/ ende met u verquicht
 8 worden. Ende de Godt des vzedes zy met u allen/ Amen.

Het xvj. Capittel.

1 ¹ De Apostel recommandeert Pheben aan de Gemeente van Rome. 2 ende groet met name eenige van de bysonderste broeders ende susters in deserbe Gemeente / wijsende haer Gods salicheyt. 3 ¹⁷ Vermaent de Romeynen datse haer machten voer de anreichters van twedracht ende ergernissen / ende datse wijs sijn in het goede. 4 ²⁰ Beloovende dat God den Satan onder hare voeten sal bereden. 5 ²¹ Groet de Gemeente van haren eenige broeders die by hem waren. 6 ²⁴ Ende epistelich beslypt by desen Sent-brief met eenen wensch / ende lof-wijzinge Gottes / over de overbloedighe openbaringhe des Evangeliums.

Ende ick bevele u Pheben onse suster / die een dienaarisse is der Gemeente die te Cenchreen is: Op dat ghy haer ontfanght in den Heere / gelijk het den heplighen betaemt / ende haer bystaet in wat saecke sy u soude moghen van doen hebben. Want sy is een voer-stantster geweest van velen / oock van my selve. ² Groet

¹² Priscillam ende Aquilam / mijne mede-werckers in Christo Jesu:

Die voer mijn leven haren hals ghestelt hebben: den welken niet alleen ick dancke / maer oock alle de Gemeenten der Heydenen: [Groet] oock de Gemeente in haren huise. Groet Epentum mijnen beminden: die de eerstelinghe is van Achajen in Christo. Groet Mariam / die veel voer ons gearbeydt heeft.

Groet Andronicum en Junian / mijne magen / en mijne medegevangene / welke vermaert sijn onder de Apostelen / die oock voer my in Christo geweest sijn. Groet Amphian mijnen beminden in den Heere. Groet Urbanum onsen mede-arbeyder in Christo ende Stachym mijnen beminden. Groet Apellem / die beproeft is in Christo. Groetse die van Aristobuli [huys-ghesin sijn].

Groet Herodionem / die van mijn maeghschap is. Groetse die van Narcissi [huys-ghesin sijn] de gene [namelick] die in den Heere sijn. Groet Tryphenam ende Tryphosam / [vrouwen] die in den Heere arbeiden. Groet Persidem de beminde [suster] / die veel gearbeyt heeft in den Heere. Groet Rufum den wyverkozen in den Heere / ende sijne moeder ende de mijne: Groet Asperitum / Phlegonten / Herman / Patrobam / Hermen / ende de broeders die met haer sijn. Groet Philologum ende Julian / Nertum / ende

¹⁶ sijne suster / ende Olympam / en alle de heplige / die met haer lieden sijn. ¹⁷ Groet malkandzen met eenen hepligen kus. De gemeenten Christi / groeten u lieden. ¹⁸ Ende ick bidde u / Broeders / neemt acht op de ghene die twedracht ende ergernissen an rechten tegen de leere / die ghy [van ons] geleert hebt: ¹⁹ ende wijent af van de selve. Want de sulcke en dienen onsen Heere Jesu Christo niet /

sto niet/ maer haren blyck: ende verleyden/ dooz schoon spreken/ ende
 yende pryssen/ de herten der eenboudighe. Want uwe ghe-
 hoorzaemhepdt is tot kennisse van alle ghekomen. Ick verbljide
 my dan uwen t halven: ende ick wil dat ghy wijs zyt in het
 goede/ doch onnosel in het quade. Ende de Godt des vredes sal
 den Satan haest onder uwe voeten verpletteren. De genade on-
 ses Heeren Jesu Christi sy met u lieden/ Amen. D groeten h Ti-
 motheus mijn mede-arbeyder/ ende Lucius/ ende Jason/ en-
 de Sosipater mijne bloet-verwanten. Ick Tertius/ die den
 Brief geschreven hebbe/ groete u in den Heere. D groet Sains
 mijn ende oer gheheeler Ghemeente huy sweert. D groet m Pra-
 stus de kintmeester der stadt/ ende de broeder Quartus. De
 genade onses Heeren Jesu Christi sy met u allen/ Amen. Hem
 na die machtigh is u te bevestighen/ na mijn Euangelium/ ende
 de predikinghe Jesu Christi/ nae de openbaringhe der verbor-
 gentheyt/ die [van] de tijden der eeuwen versweghen is geweest:
 Maer nu gheopenbaert is/ ende dooz de Prophetische Schrif-
 ten/ nae het bevel des eeuwighe Godts/ tot gehoorzaemheyt des
 geloofs/ onder alle de Heydenen bekent is gemaecte: Den[sel-
 ven] alleen wijsen Godt [sy] dooz Iesum Christum de heerlijck-
 hepdt in der eeuwighepdt/ Amen.

De Sendt-brief aen den Romeynen [is] geschreven van Corinthen
 [ghesonden] door Pheben, de dienaarste der ghemeente die te Cen-
 chreen is.

Eynde des Sendt-briefs Pauli aen den Romeynen.

De Eerste
 Sendt-brief des Apostels Pauli

Aen die van

C O R I N T H E N.

Her Eerste Capittel.

In de inleuinghe die tot het 10 vs duert/ stelt den Apostel hoor aen sijnen naem/ als schrijver
 deses briefs/ ende den name der ghe daer hy aen schrijft/ met de ghelwoonij. ke Apostolische groete.
 Dankt broeder Godt hoer de weldaden die hy dese Ghemeente aenverde hadde bewisen.
 ende kersekerste dat Christi trouwe/ in t behoeren van sijn begonnen werck. 10. Item daer

na tot de saekte selve/ende beklart hoe hy verstaen heeft datter verdoelt heyt onder haer was / ende dat d'een seyde/ Ick ben Pauli/ende d'ander/ Ick ben Cephe/ &c. 13 Verstaet daer oer met verstaet d'ewige erben / ende toont dat sy tot een recken van eenighen in Christi name alleen zijn ghedoopt ghe- weest. 18 Handelt daer nae teghen de ghene / die op de wereltse wel- spreken heyt roemden / ende beklart dat Godt daer doot onder haer niet krachtigh en was gheweest/maer doot de eerboudigheyt der predicatie van den gekruysten Christus. 26 Ende dat dese kracht haer geopenbaert hadde in de be- keeringe niet veler wijsen ende machtinge onder haer/maer der geringe ende onwijse na de werelt. 29 op dat sy niet in haer selven en souden roemen/maer alleen in Christo, in welchen sy alre hadde een salig- heyt noodigh.

AULUS een gheroepen Apostel Jesu Chri- sti/ doot den wille Godts/ ende Sosthenes de broeder Aen de Ghemeynte Godts die te Corinthen is/ ^a den gheheplighden in Christo Jesu/ ^b den gheroepen heplighen/ ^c met alle die den name onses Heeren Jesu Christi aen- roepen in alle plaetse/ beyde hares ende onses [Heeren]. ^d Shenade sy u ende vrede van Godt onsen Vader / ende den Heere Jesu Christo/ Ick dankere mijnen Godt alle tijt oer u / van weghen de genade Godts die u ghegeven is in Christo Jesu. ^e Dat ghy in alles zijt rijck ghe- worden in hem / in alle reden ende alle kennisse: Gelijck het ge- rugghenisse Christi bevesticht is onder u. Alsoo dat het u aen- gheen gabe en ontbreect / ^f verwachrende de openbaringhe onses Heeren Jesu Christi. ^g Welcke [Godt] u oock sal bevestighen tot den eynde toe ^h [om] onstraffelick [te zijn] in den dagh onses Heeren Jesu Christi. ⁱ Godt is ghetrouw / doot welcken ghy gheroepen zijt tot de ghemeynschap sijns soons Jesu Christi on- ses Heeren. Maer ick bidde u / broeders / doot den name onses Heeren Jesu Christi / ^k dat ghy alle het selve spreect / ende [dat] onder u gheene scheuringen en zijn/ maer [dat] ghy te samen ghe- voeght zijt in eenen selven sin/ende in een selve gevoelen. Want my is van u bekende ghemaect / mijne broeders / doot die van Chloës [huyfghesin zijn] datter twisten onder u zijn. Ende di- segge ick/ dat een neghelick van u seght/ ^l Ick ben Pauli/ende ick Apollos/ende ick Cephe/ende ick Christi. Is Christus gedeelt? Is Paulus voor u gekruyst? Of zijt ghy in Pauli name ghe- doopt? Ick dancke Godt/ dat ick niemant van u lieden ghe- doopt en hebbe/ dan ^m Chrysum ende ⁿ Gajum: Op dat nie- mandt en segghe / dat ick in mijnen name ghedoopt hebbe. Doch ick hebbe oock het huyfghesin van ^o Stephanus ghe- doopt

10a. 17. 19
102. 17. 9
11a. 4. 7
10m. 1. 3
11e. 1. 1
11m. 1. 2

10m. 1. 3

102. 1. 2

11e. 1. 2

10e. 1. 2

10l. 1. 1

11l. 3. 20

11u. 2. 13

11e. 3. 13

11e. 5. 23

11e. 10. 10

11e. 5. 24

11e. 31. 40

10m. 15. 5

11l. 2. 20

10m. 1. 3

10m. 12

11e. 15. 5

11l. 2. 2

11e. 3. 16

11e. 3. 8

102. 3. 4

11e. 1. 18

102. 16. 12

11e. 18. 8

10m. 16

11e. 10. 16

11e. 17

doopt: boozts en weet ick niet of ick niemant anders gedoopt heb-
 be. Want Christus en heeft my niet ghesonden om te doopen/
 maer om het Euangelium te verkondighen: ⁹ niet met wijsheyt ^{1. Cor. 2.}
 van woorden / op dat het krupte Christi niet verpdeelt en worde. ^{2. Pet. 1. 16}
 Want het woort des kruptes is wel den ghenen die verlozen
 gaen / dwaesheyt: ¹ maer ons die behouden worden is het een ^{1. Cor. 1. 1}
 kracht Godts. Want daer is geschreven: ¹ Ick sal de wijsheyt ^{1. Job 5. 12}
 der wijsen doen vergaen / ende het verstant der verstandighe sal ick ^{1. Ies. 29. 1}
 te niere maken. ¹ Waer is de wijsheyt? ¹ Waer is de Schrifteghe- ^{1. Ies. 33. 1}
 leerde? ¹ Waer is de onder soecker deser eeuwe? ¹ En heeft Godt de
 wijsheyt deser werelt niet dwaes ghemaeckt? ¹ Want nade- ^{1. Mart. 1. 1}
 mael in de wijsheyt Godts de werelt Godt niet en heeft ghekent ^{1. Luc. 10. 21}
 door de wijsheyt / so heeft het Gode behaeght door de dwaesheyt
 der predikingen salich te maecten die ghelooven: ¹ Overmits ¹ de ^{1. Mart. 1. 1}
 Joden een tecken begeeren / ende de Grieken wijsheyt soecken: ¹ ^{1. Luc. 16. 1}
 Doch wy prediken Christum den gecrupcighden / ¹ den Joden ^{1. Jo. 4. 4}
 wel een ergheernisse / ende den Grieken eene dwaesheyt: ¹ Maer ^{1. Mat. 1. 1}
 naer die gheroepen zijn / beyde Joden ende Grieken / ¹ [prediken ^{1. Jo. 6. 6}
 wy] Christum de kracht Godts / ende ¹ de wijsheyt Godts. ^{1. Col. 2. 3}
 Want het dwase Godts is wijser dan de menschen: ende het
 swacke Godts is stercker dan de menschen. Want ghy siet uwe
 oepinge / broeders ¹ dat [ghy] niet vele wijsheyt en zijt nae den blec- ^{1. Jo. 7. 4}
 he / niet vele machtighe / niet vele edele. ¹ Maer het dwase deser ^{1. Jacob. 2. 5}
 werelt heeft Godt upt-verkoren / op dat hy de wijsen beschamen
 worde: ende het swacke der werelt heeft Godt upt-verkoren / op
 dat hy het stercke soude beschamen. Ende het on-edele der we-
 relt / ende het verachte / heeft Godt upt-verkoren / ende het ghene
 niet en is op dat hy 't ghene [net] is te niere soude maken. ¹ Op
 dat geen vleesch en soude roemen voor hem. ¹ Maer upt hem zijt
 hy in Christo Jesu ¹ die ons geworden is wijsheyt van Gode ^{1. 1. Cor. 2. 3}
 de rechtveerdicheyt / ende heylighmakinge / en verlossinge. ¹ Op ^{1. Jo. 17. 19}
 dat [het is] / gelijk geschreue is: ¹ Die roemt / roeme inden Heere. ^{1. Ies. 65. 16}
¹ ^{1. Ies. 9. 23, 24}
¹ ^{1. 1. Cor. 10. 12}

Het ij. Capittel.

¹ Den Apostel bewijst met syn exempel / hoe 't Euangelium Christi moet boog-gheselt worden / nae
 niet met menselicheit wijsheyt ofte wel-sprekenheyt / maer in eenhouticheyt / ende gheesteliche-
 heyt. ⁶ Verklaert boozders wat booz hanteliche wijsheyt daer in is begrepen. ¹⁰ Ende hoe die
 Godts Gheest / ende niet door menschelijck veruist gheopenbaert is. ¹³ Verhaelt wederom met
 woorden die moet worden ingesproken. ¹⁴ Ende hoe die niet van den hoer verlicken / maer vanden
 heiligen mensche wort onderschepten ende ghesoepelt.

Ende

Ende ick / broeders / als ick tot u ghekomen ben / * en ben niet
 ghekomen met upnemmenheyt van woorden / ofte van wijs-
 heyt / u verkondighende het ghetugenisfe Godts. Want ick
 en hebbe niet booz-ghenomen het te weten onder u / dan Iesum
 Christus / ende dien gekruyceicht. ^b Ende ick was by u lieder
 in swachheyt / ende in vrese / ende in vele bevinge. Ende mijne re-
 den / ende mijne predikingen ^a en was niet in betwegelike woorden
 der menschelike wijsheyt / maer in betooninge des geestes ende der
 kracht. Op dat uw geloove niet en soude zijn in wijsheyt der
 menschen / ^c maer in de kracht Godts. Ende wy spreken wijs-
 heyt onder de volmaecte: Doch eene wijsheyt ^d niet deser werelt
 noch der Overste deser werelt / ^e die te niete worden: Maer wy
 spreken de wijsheyt ^f Godts / [bestaende] ^g in verborghenheyt / di
 bedeckt was / welcke Godt te voren verordineert heeft tot onse
 heerlijkheyt eer de werelt was. Welcke niemant van de Over-
 ste deser werelt ghekent en heeft. ^h Want indien sy se gheken-
 hadden / so en souden sy den Heere der heerlijkheyt niet gekruy-
 hebben. Maer gelijck geschreven is / ⁱ * Ghene de ooge niet e-
 heeft gesien / ende de oore niet en heeft gehoort / ende in het herte de
 menschen niet en is opgeklimmen / ^j t gene Godt bereypt heeft die
 die hem lief hebben. ^k Doch Godt heeft [het] ons gheopenbaert
 door sijnen Geest. Want de Gheest ondersoect alle dingen / ooc
 de diepten Godts. ^l Want wie van de menschen weet het ghe-
 ne des menschen is / dan de gheest des menschen die in hem is
 alsoo en weet oock niemant het ghene Godts is / dan de Ghee-
 st Godts. Doch wy en hebben niet ontfangen den geest der were-
^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^{aa} ^{ab} ^{ac} ^{ad} ^{ae} ^{af} ^{ag} ^{ah} ^{ai} ^{aj} ^{ak} ^{al} ^{am} ^{an} ^{ao} ^{ap} ^{aq} ^{ar} ^{as} ^{at} ^{au} ^{av} ^{aw} ^{ax} ^{ay} ^{az} ^{ba} ^{bb} ^{bc} ^{bd} ^{be} ^{bf} ^{bg} ^{bh} ^{bi} ^{bj} ^{bk} ^{bl} ^{bm} ^{bn} ^{bo} ^{bp} ^{bq} ^{br} ^{bs} ^{bt} ^{bu} ^{bv} ^{bw} ^{bx} ^{by} ^{bz} ^{ca} ^{cb} ^{cc} ^{cd} ^{ce} ^{cf} ^{cg} ^{ch} ^{ci} ^{cj} ^{ck} ^{cl} ^{cm} ^{cn} ^{co} ^{cp} ^{cq} ^{cr} ^{cs} ^{ct} ^{cu} ^{cv} ^{cw} ^{cx} ^{cy} ^{cz} ^{da} ^{db} ^{dc} ^{dd} ^{de} ^{df} ^{dg} ^{dh} ^{di} ^{dj} ^{dk} ^{dl} ^{dm} ^{dn} ^{do} ^{dp} ^{dq} ^{dr} ^{ds} ^{dt} ^{du} ^{dv} ^{dw} ^{dx} ^{dy} ^{dz} ^{ea} ^{eb} ^{ec} ^{ed} ^{ee} ^{ef} ^{eg} ^{eh} ^{ei} ^{ej} ^{ek} ^{el} ^{em} ^{en} ^{eo} ^{ep} ^{eq} ^{er} ^{es} ^{et} ^{eu} ^{ev} ^{ew} ^{ex} ^{ey} ^{ez} ^{fa} ^{fb} ^{fc} ^{fd} ^{fe} ^{ff} ^{fg} ^{fh} ^{fi} ^{fj} ^{fk} ^{fl} ^{fm} ^{fn} ^{fo} ^{fp} ^{fq} ^{fr} ^{fs} ^{ft} ^{fu} ^{fv} ^{fw} ^{fx} ^{fy} ^{fz} ^{ga} ^{gb} ^{gc} ^{gd} ^{ge} ^{gf} ^{gg} ^{gh} ^{gi} ^{gj} ^{gk} ^{gl} ^{gm} ^{gn} ^{go} ^{gp} ^{gq} ^{gr} ^{gs} ^{gt} ^{gu} ^{gv} ^{gw} ^{gx} ^{gy} ^{gz} ^{ha} ^{hb} ^{hc} ^{hd} ^{he} ^{hf} ^{hg} ^{hh} ^{hi} ^{hj} ^{hk} ^{hl} ^{hm} ^{hn} ^{ho} ^{hp} ^{hq} ^{hr} ^{hs} ^{ht} ^{hu} ^{hv} ^{hw} ^{hx} ^{hy} ^{hz} ^{ia} ^{ib} ^{ic} ^{id} ^{ie} ^{if} ^{ig} ^{ih} ⁱⁱ ^{ij} ^{ik} ^{il} ^{im} ⁱⁿ ^{io} ^{ip} ^{iq} ^{ir} ^{is} ^{it} ^{iu} ^{iv} ^{iw} ^{ix} ^{iy} ^{iz} ^{ja} ^{jb} ^{jc} ^{jd} ^{je} ^{jf} ^{jj} ^{jk} ^{jl} ^{jm} ^{jn} ^{jo} ^{jp} ^{jq} ^{jr} ^{js} ^{jt} ^{ju} ^{jv} ^{jw} ^{jx} ^{ky} ^{kz} ^{la} ^{lb} ^{lc} ^{ld} ^{le} ^{lf} ^{lg} ^{lh} ^{li} ^{lj} ^{lk} ^{ll} ^{lm} ^{ln} ^{lo} ^{lp} ^{lq} ^{lr} ^{ls} ^{lt} ^{lu} ^{lv} ^{lw} ^{lx} ^{ly} ^{lz} ^{ma} ^{mb} ^{mc} ^{md} ^{me} ^{mf} ^{mg} ^{mh} ^{mi} ^{mj} ^{mk} ^{ml} ^{mm} ^{mn} ^{mo} ^{mp} ^{mq} ^{mr} ^{ms} ^{mt} ^{mu} ^{mv} ^{mw} ^{mx} ^{my} ^{mz} ^{na} ^{nb} ^{nc} nd ^{ne} ^{nf} ^{ng} ^{nh} ⁿⁱ ^{nj} ^{nk} ^{nl} ^{nm} ⁿⁿ ^{no} ^{np} ^{nq} ^{nr} ^{ns} ^{nt} ^{nu} ^{nv} ^{nw} ^{nx} ^{ny} ^{nz} ^{oa} ^{ob} ^{oc} ^{od} ^{oe} ^{of} ^{og} ^{oh} ^{oi} ^{oj} ^{ok} ^{ol} ^{om} ^{on} ^{oo} ^{op} ^{oq} ^{or} ^{os} ^{ot} ^{ou} ^{ov} ^{ow} ^{ox} ^{oy} ^{oz} ^{pa} ^{pb} ^{pc} ^{pd} ^{pe} ^{pf} ^{pg} ^{ph} ^{pi} ^{pj} ^{pk} ^{pl} ^{pm} ^{pn} ^{po} ^{pp} ^{pq} ^{pr} ^{ps} ^{pt} ^{pu} ^{pv} ^{pw} ^{px} ^{py} ^{pz} ^{qa} ^{qb} ^{qc} ^{qd} ^{qe} ^{qf} ^{qg} ^{qh} ^{qi} ^{qj} ^{qk} ^{ql} ^{qm} ^{qn} ^{qo} ^{qp} ^{qq} ^{qr} ^{qs} ^{qt} ^{qu} ^{qv} ^{qw} ^{qx} ^{qy} ^{qz} ^{ra} ^{rb} ^{rc} rd ^{re} ^{rf} ^{rg} ^{rh} ^{ri} ^{rj} ^{rk} ^{rl} ^{rm} ^{rn} ^{ro} ^{rp} ^{rq} ^{rr} ^{rs} ^{rt} ^{ru} ^{rv} ^{rw} ^{rx} ^{ry} ^{rz} ^{sa} ^{sb} ^{sc} ^{sd} ^{se} ^{sf} ^{sg} ^{sh} ^{si} ^{sj} ^{sk} ^{sl} sm ^{sn} ^{so} ^{sp} ^{sq} ^{sr} ^{ss} st ^{su} ^{sv} ^{sw} ^{sx} ^{sy} ^{sz} ^{ta} ^{tb} ^{tc} ^{td} ^{te} ^{tf} ^{tg} th ^{ti} ^{tj} ^{tk} ^{tl} tm ^{tn} ^{to} ^{tp} ^{tq} ^{tr} ^{ts} ^{tt} ^{tu} ^{tv} ^{tw} ^{tx} ^{ty} ^{tz} ^{ua} ^{ub} ^{uc} ^{ud} ^{ue} ^{uf} ^{ug} ^{uh} ^{ui} ^{uj} ^{uk} ^{ul} ^{um} ^{un} ^{uo} ^{up} ^{uq} ^{ur} ^{us} ^{ut} ^{uu} ^{uv} ^{uw} ^{ux} ^{uy} ^{uz} ^{va} ^{vb} ^{vc} ^{vd} ^{ve} ^{vf} ^{vg} ^{vh} ^{vi} ^{vj} ^{vk} ^{vl} ^{vm} ^{vn} ^{vo} ^{vp} ^{vq} ^{vr} ^{vs} ^{vt} ^{vu} ^{vv} ^{vw} ^{vx} ^{vy} ^{vz} ^{wa} ^{wb} ^{wc} ^{wd} ^{we} ^{wf} ^{wg} ^{wh} ^{wi} ^{wj} ^{wk} ^{wl} ^{wm} ^{wn} ^{wo} ^{wp} ^{wq} ^{wr} ^{ws} ^{wt} ^{wu} ^{wv} ^{ww} ^{wx} ^{wy} ^{wz} ^{xa} ^{xb} ^{xc} ^{xd} ^{xe} ^{xf} ^{xg} ^{xh} ^{xi} ^{xj} ^{xk} ^{xl} ^{xm} ^{xn} ^{xo} ^{xp} ^{xq} ^{xr} ^{xs} ^{xt} ^{xu} ^{xv} ^{xw} ^{xx} ^{xy} ^{xz} ^{ya} ^{yb} ^{yc} ^{yd} ^{ye} ^{yf} ^{yg} ^{yh} ^{yi} ^{yj} ^{yk} ^{yl} ^{ym} ^{yn} ^{yo} ^{yp} ^{yq} ^{yr} ^{ys} ^{yt} ^{yu} ^{yv} ^{yw} ^{yx} ^{yy} ^{yz} ^{za} ^{zb} ^{zc} ^{zd} ^{ze} ^{zf} ^{zg} ^{zh} ^{zi} ^{zj} ^{zk} ^{zl} ^{zm} ^{zn} ^{zo} ^{zp} ^{zq} ^{zr} ^{zs} ^{zt} ^{zu} ^{zv} ^{zw} ^{zx} ^{zy} ^{zz}

Het iij. Capittel.

Den Apostel gheeft noch andere redenen / waerom hy het Evangelium in alle eenbondicheit onder
haer heeft ghepredicht / namluck om hare kerstheyt in de kennisse / ende vleeschelicheit in hare onreine-
heden. 5 Verclaert hoorders in wat aensien de Meesters moeten zijn / ende hoe de lof van haer werck
met haren die planten / ende wat maken / maer Gode die den wasdom geeft / moet toe-ghescheyden worden.
10 Dat haer ampt is op Christum / het fondament niet hoy / strop / ende stoppelen / maer gout / silver / ende
kostelicke ghesceenten te bouwen. 13 ende dat elcke werck door hyer sal beproeft worden / ende sy dan
loon nae beviindinge sullen ontfangen. 16 Dat de Tempel Godes door onreynheden niet en moet ges-
handt op menschen en moet worden / dewijle hy Christi zijn.

Ende ick / Broeders / en konde tot u niet spreke als tot gheeste-
like / maer als tot vleeschelike / als tot jonghe kinderen in
Christo. Ick hebbe u niet melck ghevoerde / ende niet met
vaste spijse: want ghy en vermochtet [doe] noch niet: ja ghy en
vermoget oock nu noch niet. Want ghy zijt noch vleeschelick.

Want dewijle onder u nijd is / ende twist / ende tweedracht / en
ijst ghy niet vleeschelick / ende [en] wandelt [ghy niet] nae den
mensche. Want als d'een seght / Ick ben Pauli / ende een an-
der / Ick [ben] Apollo / en zijt ghy niet vleeschelick? Wie is dan
Daulus / ende wie is Apollos / anders dan dienaers door welcke
ghy geloofd hebt / ende [dat] gelijk de Heere eenen pegelijcken ge-
even heeft? Ick hebbe geplant / Apollos heeft nat gemaect:
naer Godt heeft den wasdom gegeven. So en is dan / noch hy

ie plantet / noch hy die nat maect: maer Godt die den wasdom
heeft. Ende die plant / ende die nat maect zijn een? maer een
egelick sal sijnen loon ontfangen nae sijnen arbeyt. Want wy
sijn Godts mede-arbeyders: Godts acker-werck / Gods ghe-
bouw zijt ghy. Na de genade Godes die my gegeven is / hebbe
ik als een wijs bouw-meester het fondament ghelecht: ende een
ander bout daer op. Maer een pegelick sie toe hoe hy daer op bou-
wet. Want niemant en kan een ander fondament legghen dan
gene geleght is / t welck is Iesus Christus. Ende indien pe-
nant op dit fondament bout / gout / silver / kostelicke steenen / hout /
op / stoppelen. Een pegelick werck sal openbaer worden: want
die dach sal het verklaren: dewijle het door vyer ontdeckt wort:
de hoedamich eens pegelicks werck is sal het vyer beproeben.

So nemants werck blijft dat hy daer op gebouwt heeft / die sal
on ontfangen. Soo nemants werck sal verbrant worden / die
il schade lijden: maer selve sal hy behouden worden / doch alsoo
s door vyer. En weet ghy niet dat ghy Godes Tempel zijt /
ende de Gheest Godes in u lieden woont? Soo nemant den

Tempel

Tempel Godts schendet/dien sal Gode schenden: want de Tempel Godts is heyligh / welken ghy zijt. ^m Niemand en bedrieghe hem selven: soo pemaent onder u dunct dat hy wijs is in dese werelt / die worde dwaes / op dat hy wijs mach worden. Want de wijsheyt deser Werelt is dwaesheyt by Gode. Want daer is geschreue / ⁿ Hy vatter de wijsse in hare archlisticheyt. En wederom / ^o De Heere kent de overlegginge der wijsse dat se ydel zijn. Niemand dan en roeme op menschen: want alles is uwe. Het zy Paulus / het zy Apollos / het zy Cephas / het zy de werelt / het zy leven / het zy doot / het zy teghenwoordige / het zy toekomende dingē: sy zijn alle uwe: Doch ghy zijt Christi / en Christus is Godts.

Het iij. Capittel.

¹ D' Apollos leet naer hoor de Dienaers der Gemeente moeten worden ghehoorden / ende wat van haer ghe-eysche moede. ² Nichte haemich het oordeel der menschen / ende coont niet sijn eeroemē: dat sy brauenelick hoor Gode rekenchap sulen gheuen van hare bedieninghe. ³ Vermaent niet alleen de Heere / maer oock alle gebovige tot een manigh geboort van haer selven. ⁴ Also niet sy haer selven / maer Gode door sijne gaben haer onderschept. ⁵ Stelt een onbeschepte ruste in t geoor geboort / dat sy van haer selven hadben / ende den nedighen ende elendighen staet der laeste Apostelen in dese werelt. ⁶ op dat sy door dese bejegelijck uge oock een minner geboort van haer selven souden hebben. ⁷ Der hiert dat hy oock Timotheum tot dien einde tot haer soudt. ⁸ Verispt wederom haer opgeblasenheyt / ende dienghe moer sijn comste. ⁹ op dat sy in tijds her quaet uyt haer souden weeten / ende die roche ontgaen.

Matth. 24

1 Cor. 6. 4.

1 Tim. 2. 5.

1 Tim. 1. 7.

Luc. 13.

1 Cor. 3. 4.

1 Cor. 9. 2.

Gal. 1. 2.

Matth. 7.

1 Tim. 2. 8.

Dan. 7. 10.

1 Tim. 2. 12.

1 Tim. 3. 7.

1 Tim. 1. 2.

1 Tim. 3.

1 Tim. 1. 17.

1 Tim. 1. 17.

1 Tim. 1. 17.

1 Tim. 1. 17.

1 Tim. 1. 17.

1 Tim. 1. 17.

1 Tim. 1. 17.

1 Tim. 1. 17.

1 Tim. 1. 17.

1 Tim. 1. 17.

1 Tim. 1. 17.

1 Tim. 1. 17.

1 Tim. 1. 17.

1 Tim. 1. 17.

1 Tim. 1. 17.

1 Tim. 1. 17.

1 Tim. 1. 17.

1 Tim. 1. 17.

1 Tim. 1. 17.

1 Tim. 1. 17.

1 Tim. 1. 17.

1 Tim. 1. 17.

1 Tim. 1. 17.

1 Tim. 1. 17.

1 Tim. 1. 17.

1 Tim. 1. 17.

1 Tim. 1. 17.

Also houde ons een [neder] mensche / als dienaers Christi / ende uptdeelders der verborgheden Godts. Ende vorderers wordt in de uptdeelders vereyscht / dat elck ghetrouwe bevonden werde. Doch my is vooz het minste dat ick van u lieden geoordeelt worde / ofte van een menschelick oordeel: jae ick en oordeele oock my selven niet. Want ick en ben my selven geens dinc belwist: doch ick en ben daer door niet gherechtverdight: maer die my oordeelt / is de Heere. ^a Soo dan en oordeelt niets vooz den tijt / tot dat de Heere sal gekomen zijn / weleke oock in t lichte sal brengen t gene in de duysternisse verborghen is / ende openbaren de raet slaggen der herten: ende als dan sal een pegelick lof hebben van Gode. Ende dese dinghen / broeders / hebbe ick op my selven ende Apollos by ghelijckenisse gepast / om uwen t wille: op dat ghy aen ons soudt leeren niet te gevoelen boven t gene geschreven is / dat ghy niet d' een om eens anders wille / opgeblasen en wordet tegen den anderen. Want wie onderschendt u? Ende wat hebt ghy dat ghy niet en hebt ontfanghen? ende soo ghy het oock ontfanghen hebt / wat roemt ghy als of ghy het niet ontfanghen en hadt? Alreede zijt ghy versadigh / alreede zijt ghy rijk gheworden / sonder ons hebt ghy gheheerscht: ende ock of ghy

of ghy heerschedet / op dat oock wy met u heerschen mochten.

Want ick achte dat Godt ons / die de laetste Apostelen zijn / ten

roone heeft gestelt ^h als tot der doot verwesen / want wy zijn ⁱ een

schouw-spel geworden de werelt / ende den Engelen / en den men-

schen. ^h Wy [zijn] dwase om Christi wille / maer ghy zijt wij-

se in Christo : Wy sijn swacke / maer ghy stercke : ghy zijt heer-

like / maer wy verachte. Tot op dese teghentwoordighe unze

lijden wy hunger / ende lijden wy doot / ende sijn naeckt / ende wor-

den met buysten ^l geslagē / ende en hebben geen vaste woon-plaet-

se. ^m Ende arbeiden : werckende niet onse eyghene handen : wy

worden ghescholden / ende ⁿ wy segenen / wy worden vervolgt /

ende wy verdragen : Wy worden gelastert / ende wy bidden : wy

zijn gheworden als upbaeghsels der werelde / [ende] aller af-

chraepsel tot nu toe. Ick en schrijve dese dingen niet om u te be-

schamen / maer ^o als mijne liebe kinderen vermane ick [u]. Want

al haddet ghy tien duysent leer-meesters in Christo / so [en] hebt

ghy ^p doch niet vele vaders. ^q Want in Christo Jesu hebbe ick u

door ^r t'Euangelium geteelt. Soo vermane ick u dan / ^s zijt mijne

navolgers. Daerom hebbe ick Timotheum tot u gesonden / die

mijn liebe ende getrouwe sone is in den Heere / welke u sal indach-

ich maken mijne wegen die in Christo zijn / gelijcker wijs ick al-

omme in alle Gemeenten leere. Doeh sommige zijn opgeblasen /

als of ick tot u lieden niet komen en soude. Maer ick sal haest

tot u komen / ^t soo de Heere wil / ende ick sal [dan] verstaen niet de

voorden der gene die opgeblasen zijn / maer de kracht. ^u Want

het Coninckrijcke Godts en is niet [gelegen] in woorden / maer in

cracht. Wat wilt ghy ? Sal ick niet roede tot u komen / ofte in

iesde ende [in] den gheest der sachtmoedighend.

Het v. Capittel.

¹ Den Apostel komt hoorder ende bewijst wt de ghebreken / die in hare Gemeente noch waren / dat
² Corinthen meer oorsake hadden van haer te vernederen / dan van te roemen ende haer te verheffen
³ die hoort eerst van wegen het duiden van bloedschande onder haer. ⁴ Vermaent haer ernstelick / dat
⁵ hien / die sulcks beginct / wt het midden van haer souden waeren / ende den Satan overgheben.
⁶ Brijght daer toe verscreyene rebenen hoort / insonderheyt ghenomen by ghelijckenisse van eenen
⁷ ierdensent / welcke in het houden van haer Pascha in het Oude Testament moeste upghesijbert wor-
⁸ m. ⁹ Onderrecht haer daer na heder teghen hoordanghe menschen dese stercken-rucht moet wor-
¹⁰ en gheoeffent. ¹¹ Hamelick / tegen de ghene / die woeders ghenaeint worden / ende die gelijcke erger-
¹² ten gaben. ¹³ lateinde de ghene / die buyten de Gemeente waren / Godts dootdeel beboelen.

M En hoort gantschelick [datter] hoererne onder u [is] / ende
 sodanige hoererie die oock onder de Heydenen niet genaemt
 n wort / alsoo datter een ^s sijns vaders huysvrouwe heeft.

¹ Ieremias
 Dint. 27.

Ende

Cap. v.

De j. Sendt-brief Pauli

Ende zijt ghy [noch] opgeblasen/ ende en hebt niet veel meer
leert gedragen/ op dat hy upt het midden van u wech gedaen worde/
die dese daer begaen heeft? ^b Doch ick / als wel met den lichame
afwesende/maer tegenwoordich zijnde met den geest/ hebbe alreede
als [of ick] tegenwoordich [ware] / den genen die dat also bedreven
heeft/ besloten/ In den name onses Heeren Jesu Christi / als
ghy-lieden ende mijnen geest [tesamen] vergadert sullen zijn/ met
de kracht onses Heeren Jesu Christi / ^c Den sulcken over te
geven den Satan/ tot verderf des vleeschs/ op dat de geest behou-
den mach worden/ in den dagh des Heeren Jesu. Wten roem en
is niet goet. ^d en weet ghy niet dat een wepnich suerdeeßems het
geheele deech suer maect? ^e Sunbert dan den ouden suerdeeßem
upt / op dat ghy een nieuw deech zijn mencht / gelijk ghy
ongesuert zijt. Want oock onse Pascha is voor ons gheslachtet/
[namelick] Christus. Soo dan laet ons ^f feest houden/ niet in
den ouden suerdeeßem / noch in den suerdeeßem der quaerheyt
ende der boosheyt/maer in de ongesuerde [brooden] der oprechtic-
heyt ende der waerheyt. Ick hebbe u gheschreven in den brief
dat ghy u niet en soudet vermengen met den hoereerders: Doch
niet gheheelick met den hoereerders deser werelt/ ofte met den
gierigaerts/ ofte met den roovers/ ofte met den afgoden-dienaers:
want anders soudt ghy moeten upt de werelt gaen. Maer nu
hebbe ick u gheschreven / dat ghy u niet en sult vermengen/ [name-
lick] indien yemant een broeder ghenaeemt zijnde / een hoereerder
is/ ofte een gierigaert/ ofte een afgoden-dienaer/ ofte een lasteracc/
ofte een dronckaert/ ofte een roover: dat ghy niet sodanigen eenet
oock niet en sult eten. Want wat hebbe ick oock die buppen zijt
te oordeelen? ^g Oordeelt ghy lieden niet die binnen zijn? Maer die
buppen zijn oordeelt Godt. ^h Ende doet ghy desen boosen upt
lieden wech.

Het vj Capittel.

¹ ⁱ Apostel bestraft hier noch eenige gebreken onder de Corinthen / waer van het eerste is dat n
de gesellen die onder haer waren / over wereltse saken / niet liever onder malcanderen in 't onedelick
af en bedren / dan dat si die brochten door ongeloofige Overheden. ² Bewijst dat sulce den gelo-
uwer betamelick en was / overmits si de werelt ende de Engelen sulen oordeelen. ³ Wilt daer na de
den oorspronck waer u 't sodanige geschillen esen / namelick upt gebreck van liefde / verdrach / acten / en
ende een verdrach. ⁴ Wilt dat de onrechtbeerdige ende andere ergertelike men'sten / er van
ke der hemelen niet en sullen be erben. ⁵ Ende dat door haer onbelooflich was / dat si de elste
brochten souden ghehijk zijn / om dat si door den Overste / wets van de Ierisc / wie sulcke souden
maken verlost. ⁶ Bestraft noch een ander gebreck in haer / heft ende in 't misbruyck van sonde
ende andere saken die bupen aenghende / maer hoghemelich de hoerege. ⁷ Bewijst dat

nae met vele rebenen hoe onbetamelick die is vooz de Christenen. 19 Welcher lichamen zijn Tempelen des Heiligen Geestes/die diere gheleucht zijn/ende die God in lichaem ende geest moeten verheerlijcken.

Derf neman van u lieden die een sake heeft tegen een ander/te rechte gaen vooz de onrechtveerdige/ende niet vooz de heylige? En weet ghy niet dat de heylige de werelt oordeelen sul-
len? Ende indien vooz u de werelt gheoordeelt wort/ zift ghy on-
weerdigh der minste gericht-saken? En weet ghy niet dat wy
de Engelen oordeelen sullen? hoe veel te meer de saken die dit leven
aengaen? Soo ghy dan ghericht-saken hebt die dit leven aen-
gaen/settet die [daer over] die in de Gemeente minst geacht zijn.

Ik segge u [dit] tot schaemte. Iffer dan also onder u gheen
die wijs is / oock niet een die soude konnen oordeelen tusschen sij-
ne broeders? Maer de [een] broeder gaet mer den [anderen]
broeder te rechte / ende dat vooz ongheloovighe. Soo isser dan
nu gantschelick gebreck onder u / dat ghy niet malkanderen recht-
saken hebt. Waerom en lijdt ghy niet liever ongelijck? Waer-
om en lijdt ghy niet liever schade? Maer ghy-lieden doet onge-
lijck / ende doet schade/ ende dat den broederen. Of en weet ghy
niet dat de onrechtveerdige het Coninckrijcke Godts niet en sul-
len be-erven? En dwaelt niet: noch hoereerders / noch asgo-
den-dienaers / noch overspeelders / noch ontuchtighe / noch die by
mannen liggen / noch dieven / noch gierigaerts / noch dzonckaerts /
geen lasteraers / geen roovers en sullen het Coninckrijcke Godts
be-erven. Ende dit waert ghy sommighe: maer ghy zift

af-gewasschen/ maer ghy zift geheplight/maer ghy zift gerecht-
veerdicht in den name des Heeren Jesu / ende vooz den Geest on-
ses Godts. Alle dingen zijn my gheoorloft/maer alle dinghen
en zijn niet oorbaer: alle dingen zijn my geoorloft / maer ick en sal
onder gheenes macht my laten brengen. De spissen zijn vooz
den buick / ende de buick vooz de spissen: maer Godt sal beyde
desen ende die te niere doen. Doch het lichaem en is niet vooz de
hoererpe / maer vooz den Heere / ende de Heere / vooz het licham.

Ende Godt heeft oock den Heere opghewecke / ende sal ons
opwecken vooz sijne kracht. Weet ghy niet dat utwe licha-
men Christi leden zijn? Sal ick dan de leden Christi nemen/ ende
maken se leden eener hoere? Dat sy verre. Of en weet ghy niet
dat die de hoere aenhanght een lichaem [met haer] is? want die
twee / seght hy / sullen tot een vleesch wesen. Maer die den

ij

Heere

Mat. 19.
23.
Luc. 12. 30.

b Ps. 20. 21.
Mat. 5. 33.
Rom. 13. 11.
1. Th. 5. 1.
1. Petr. 3. 1.

c Gal. 5. 19.
Eph. 5. 3.
Rm. 22. 1.

d Eph. 2.
Col. 3. 5.
Eph. 3. 3.
c Rom. 13.
22.
f Cor. 10.
23.

g Rom. 8.
2. Cor. 4.

h Gen. 2.
Mat. 1.
Mar. 16.
Eph. 5.

Heere aenhanght/ is een gheest [met hem]. Vliedt de hoererne. ¹
 Alle sonde die de mensche doet / is blyten het lichaem : maer die
^{1. Cor. 3. 16.} hoererne bedriyft/ die sondicht teghen sijn engen lichaem. ² Of en
^{1. Cor. 6. 16.} weet ghy niet dat u-lieder lichaem een Tempel is des Hepligen
^{1. Cor. 2. 11.} Gheests/ die in u is/ dien ghy van Godt hebt/ ende [dat] ghy uwes
^{1. Cor. 3. 6.} selfs niet en zijt. ³ Want ghy zijt diere gekocht : so verheerlijckt
^{1. Cor. 7. 23.} dan Godt in uw lichaem/ ende in uw gheest/ welcke Godes zijn.
^{1. Cor. 9. 12.}
^{1. Cor. 1. 18}

Het vij. Capittel.

¹ Den Apostel beantwoordt een boozghesfelde vraghe / of het goet is een wijs te nemen. ³ Den ges-
 trouwen gebiedt hy haer van den anderen niet te onthouden. ⁵ Een ware niet onderlinge bewillinge
 booz eenen tijdt / om haer tot vasten ende bidden te begheben. ⁸ Verklaert boozs aen de onghes-
 trouwde ende weduwen/ dat het goet is onghetrouwt te blijven/ namelijk booz soodanighe die de gabe
 daer toe hebben / maer niet booz andere. ¹⁰ Beheelt de ghetrouwde dat se niet en sullen scheyden.
¹² selfs niet de gheloofige van de ongheloofighe/ so deselve te vreden zijn by de gheloofighe te blijven.
¹⁵ Maer soo de ongheloofighe willen scheyden / beruygh hy / dat de gheloofighe alsdan niet en zijn
 verbonden. ¹⁸ Verklaert boozder/ dat elck niet sijnen staet / daer in hy tot Christum geroepen is/ moet
 te vreden zijn/ soo wel besneden als onbesneden. ²¹ so wel dienst-knechten als vrye. ²⁵ Spreect
 daer na van de maegden die onder eens anders macht staen / ende toont in wat gheval het goet is die
 upt te gheben ofte niet. ²⁹ Boeght daer by een algemeene vermaninge hoe het houwelijck ende an-
 dere saken deser werelt moeten ghebruykt worden. ³² Ende wat voordeel de onghetrouwde koben de
 ghetrouwde hebben om den Heere wel aen te hanghen. ³⁶ Also nochtans dat sy niet en sondighen/ die
 hare maegden ten houwelijcke gheben. ³⁹ Ende verklaert wederom dat de ghetrouwde aen mal-
 handeren verbonden zijn/ soo langhe sy leven.

Aengaende nu de dingen daer van ghy my gheschreuen hebt/
 Het is een mensche goet geen wijs aen te raken: Maer om
 der hoererten wille sal een negelick [man] sijn engen wijs hebben/
 ende een peghelijck [wijs] sal haren eyghenen man hebben.

^{1. Cor. 3. 7.} ^a De man sal aen het wijs de schuldighe goetwillighepde beta-
 len: ende desgelijcks oock het wijs aen den man. Het wijs en heeft
 de macht niet over haer engen lichaem / maer de man : ende desge-
 lijcks oock de man en heeft de macht niet over sijn engen lichaem/
^{1. Cor. 2. 16} maer het wijs. ^b En ontreckt u malkanderen niet / ten zy dan
 met [berder] toe-stemminge booz eenen tijdt/ op dat ghy u tot va-
 sten ende bidden mooght verledighen: ende komt wederom by een/
 op dat u de Satan niet en versoecke/ om dat ghy u niet en konnet
 onthouden. Doch dit segge ick upt toelatinghe / niet upt bevel.

^{1. Cor. 2. 19} ^c Want ick wilde dat alle menschen waren / gelijk als ick selve
^{1. Cor. 1. 19} [ben] : ^d maer een peghelijck heeft sijn eyghen gabe van Godt / de
^{1. Cor. 12. 11} een wel aldus/ maer de ander alsoo. Doch ick segge den onghes-
 trouwden/ ende den weduwen / het is haer goet indien sy blijven
^{1. Tim. 5.} gelijk als ick. ^e Maer indien sy haer niet en konnen onthou-

den datse trouwen : want het is beter te trouwen dan te branden.
^{1. Tim. 2. 14.} ^f Doch den ghetrouwden ghebiede niet ick / maer de Heere/ dat
^{1. Tim. 5. 32.} het wijs van den man niet en scheyde. ^g Ende indien sy oock
^{1. Tim. 10. 11.} ^h ^{1. Tim. 16. 18.} scheydt

scherpdt dat sy ongetrouwt blijue / ofte met den man versoeke: ende dat de man het wijs niet en verlate. Maer den anderen segghe ick / niet de Heere / Indien eenich broeder een ongheloovigh wijs heeft / ende de selve te vreden is by hem te woenen / dat hy se niet en verlate. Ende een wijs die eenen ongheloovigen man heeft / ende hy te vreden is by haer te woenen / dat sy hem niet en verlate.

Want de ongheloovige man is geheplight door het wijs / ende het ongheloovigh wijs is geheplight door den man. Want anders saren uwe kinderen onreyn: maer nu zijn sy hepligh. Maer indien de ongheloovige scherpdt / dat hy scherpe. De broeder ofte de suster en worde in sodanighe [gevalen] niet dienstbaer gemaect: maer Godt heeft ons tot vrede gheroepen. ^s Want wat weet ^{1. Pet. 3. 1.}

hy wijs / of ghy den man sult saligh maecten? Of wat weet ghy man / of ghy het wijs sult saligh maecten? Doch gelijck Godt en een pegelijck heeft uytghedeelt / gelijck de Heere een pegelijck troepen heeft / dat hy alsoo wandele: ende alsoo ordineren ick in alle Gemeenten. Is nemandt besneden zijnde geroepen? die en late hem geen [voor-huyt] aentrecken. Is nemandt in de voor-

huyt zijnde geroepen? die en late hem niet besnijden. De besnijssse en is niets / ende de voor-huyt en is niets / maer de onderoudinge der geboden Gods. ^h Een pegelijck blijue in die be-

roepinghe / daer hy in geroepen is. Zijt ghy een dienst-knecht zijnde geroepen? laet u [dat] niet bekommeren: maer indien ghy oock condit byn worden / gebruyckt [dat] liever. Want die in den

Heere geroepē is / een dienst-knecht zijnde / die is een bygelatē des Heeren: desgelijcx oock die byn zijnde geroepē is / die is een dienst-knecht Christi. Ghy zijt diere ghekocht / en wort geen dienst-

knechten der menschen. Een pegelijck daer in hy gheroepen is / anders / die blijue in't selve by Godt. Mengaende nu de maech-

ten en hebbe ick geen bevel des Heeren: maer ick segge [mijn] ge-oele / als die barmherticheit vanden Heere ghekeghen hebbe getrouwt te zijn. Ick houde van dit goet te zijn om den aen-

aenden noot / dat het [segge ick] / goet is den mensche also te zijn. Zijt ghy aen een wijs verbonden? en soeckt gheen ontbindin-

ghe: Zijt ghy ongebonden van een wijs? en soeckt geen wijs. Maer indien ghy oock trouwt / ghy en sondicht niet: ende in-

en een maeghe trouwt / sy en sondicht niet. Doch de sulcke sul-

len verdrukkinge hebben in het vleesch. Ende ick spare u lieden.

Maer dit segge ick/broeders/dat de tijdt voortz kort is: op dat oock die wijven hebben/ souden zijn als niet hebbende: Ende die weenen/ als niet weenende: ende die blijde zijn/ als niet blijd zijnde: ende die koopen/ als niet besittende: Ende die dese werelt reldt ghebruycken/ als niet misbruyckende. ¹ Want de ghedaente deser werelt gaet voor-by. Ende ick wil dat ghy sonder bekommernisse zijt. ² De onghetrouwde bekommert hem niet de dinge des Heeren/hoe hy den Heere sal behagen: Maer die getrouwt is/ bekommert hem niet de dinghen der werelt/ hoe hy de vrouwe sal behagen. Een wijs ende een maeght zijn onderscheyder. De onghetrouwde bekommert haer niet de dinghen des Heeren/ o dat sy heplich sy berde aen lichaem ende aen gheest: maer die getrouwt is bekommert haer niet de dinghen der werelt/ hoe sy de man sal behaghen. Ende dit segge ick tot uw' engen voordeel niet op dat ick eenen strick over u soude werpen/maer [om u te helpen] tot het ghene wel voeght/ende bequaem is om den Heere waer aen te hangen/ sonder herwaerts en derwaerts getrocken te worden. Maer soo nemandt acht dat hy onghewoeghlijck handelt met sijne maghet/ indien sy over den seughdighen tijdt gaet/ ende het alsoo moet gheschieden: die doe dat hy wil: hy en sondighet niet dat se trouwen. Doch die vast staet in [sijn] herte/ gheuen noodtsaecke hebbende/ maer macht heeft over sijnen eghenen wille/ ende die in sijn herte besloten heeft/ dat hy sijn maget sal bewaren/ die doet wel. Alsoo dan/ die haer ten houwelijcke upt geeft/ die doet wel: ende die se ten houwelijcke niet upt en geeft ³ die doet beter. ⁴ Een wijs is dooz de wet verbonden soo lange tijdt hare man leeft: maer indien hare man ontslapen is/ soo is sy vry/ om te trouwen dien sy wil: alleenlijck in den Heere.

Maer sy is geluckiger/ indien sy also blijft/ na mijn gevoelen. ⁵ Ende ick meyne oock ⁶ den Geest Gods te hebben.

Het viij. Capittel.

¹ Den Apostel beantwoort noch een vraghe aengaende het eten van afgoden-offer/ en toont dat het niet geuoerly en is: daer toe dat men weet dat den afgode niet en is. ² Ende dat wy maer een God/ en een Heere en hebben. ³ Dewijle daer vele swacke zijn/ die dooz sulcken doen souden acnstoor is: de ⁴ Ende wyheyt mochten nemen om sulchs oock te doen/ nae haer exempel/ niet een quade conscientie inde alsoo verlozen gaen. ⁵ Verstaet dat soodanighe tegen Christum sondigen. ⁶ Daer selve niemandt om het ghebruyck van eenige spijse sijnen broeder en behoort te ergeren.

Aengaende nu de dinghen die den Afgoden ge-offert zijn/ wy weten dat wy alle te samen kennisse hebben. De kennisse maect

maectt opgeblasen / maer de liefde sicht. Ende soo nemandt
 nepnt niet te weten/die en heeft noch niets gekent/gelijck men be-
 joopt te kennen. Maer soo nemandt Godt lief heeft/die is van
 hem gekent. ^a Aengaende dan het eten der dinghen die den Af-
 joden ghe-offert zijn/Wp weten/ ^b dat een Af-godt niets is in de
 werelt/ ^c ende datter gheen ander Godt en is dan een. Want
 welwel daer oock zijn die Goden ghenamt worden / ^d 't zn in den
 hemel/ ^e 't zn op der aerden (gelijck 'er vele Goden ende vele Heeren
 zijn) ^f Nochtans en hebben wp [maer] eenen Godt/den Vader/
 wt welcken alle dingen zijn/ende wp tot hem/ ^g ende [maer] ee-
 nen Heere/Jesum Chyistum/dooz welcken alle dinghen zijn/ende
 wp dooz hem. Doch in allen en is de kennisse niet : ^h maer som-
 mighe niet een consciencie des afgodts tot noch toe eten als [niet]
 dat den afgoden gheoffert is : ende hare consciencie swack zijnde
 doot bepleekt. ⁱ De spijsse nu en maectt ons Gode niet aenge-
 naem. Want 't zn dat wp eten/wp en hebben geenen overbloedt:
 ende ^j 't zn dat wp niet en eten / wp en hebben gheen ghebreck.

^k Maer siet toe dat dese uwe macht niet eenigher wijsse een aen-
 doot en worde den genen die swack zijn. Want so nemandt u/die
 de kennisse hebt/siet in der afgoden tempel aensitten/en sal de con-
 sciencie des selven die swack is niet ghestijft worden/om te eten de
 dinghen die den afgoden geoffert zijn? ^l Ende sal de broeder die
 swack is/ dooz uwe kennisse verlozen gaen/ om welcken Chyistus
 gestorven is? Doch ghy-lieden also tegē de broeders sondigen-
 e/en hare swacke consciencie quetsende/ sondigt tegen Chyistum.
 Daerom indie de spijsse mijne broeder ergert/so en sal ick in een-
 lichheyt geen vleesch eten/ op dat ick mijne broeder niet en ergere.

Het ix. Capittel.

¹ Den Apostel om de Corinthen te beter te brenghen tot recht gebuyck der middelmatighe dinghen/
 elc haer booz syn eyghen exempel/ende tot dien eynde boeght hy hier tusschen een handelinghe van het
 overhout der kercken-bienaren/ ende betuyghet dat hy so wel als andere Apostelen/ de macht hadde om
 overhout te ontfangen. ² Breynt verscheppene redenen booz om sulcx te betoffen/ ghenomen van de
 jone die in den krijgh dienen/ die eenen wijngaert planten / ende een rudde weyden. ³ Van den offe die
 ischt. ⁴ Van een zaeyer. ⁵ Van den gene die den Tempel ofte altaer dienen. ⁶ Ende verclaert
 dat hy evertwel dese macht niet en heeft gebuyckt/ ende oock noch niet en heeft willen gebuycken/ om
 dat hy sulcx niet sichtlichijck onder haer en oordeelde / ende om alsoo syne macht niet te misbruycken.
⁷ Maer dat hy hem na de swacke Chyistenen/ so Joden als Heydenen in middelmatige saeken/alle-
 en geboght heeft om haer te beter te gewinnen. ⁸ Vermaent eyndelijck dooz de geijcknissen van
 gene die om strijt in de loop-bane loopen/ende kamp-bechten ofte woestelen/ als oock dooz syn eygen
 exempel/tot soberheyt ende bliffigen boorgaick inde Godsalicheyt.

⁹ En ick niet een Apostel ? Ben ick niet vry ? ¹⁰ Hebbe ick niet
 Jesum Chyistum onsen Heere gesien ? ¹¹ Zije ghy-lieden niet
 mij mijn

um verkondighende het Euangelium Christi kosteloos stelle / om
 mijne macht in den Euangelio niet te misbruycken. Want daer
 ick van allen vryn was hebbe ick myn selven allen dienstbaer ghe-
 maect / op dat ick er meer soude winnen. Ende ick ben den
 Joden gheworden als een Jode / op dat ick de Joden winnen
 soude: den genen die onder de Wet zijn / [ben ick gheworden] als
 onder de Wet zijnde / op dat ick de gene die onder de Wet zijn
 winnen soude. Den genen die sonder de Wet zijn / [ben ick
 gheworden] als sonder de Wet zijnde / (Gode [nochtans] zijnde niet
 onder de Wet maer Christo onder de Wet) op dat ick de gene die
 onder de Wet zijn winnen soude. Ick ben den swacken ghe-
 worden als een swacke op dat ick de swacke winnen soude: alleen
 ben ick alles ghewordē / op dat ick immers eenige behouden soude.

o Act. 16. 3.
 ende 18. 18.
 ende 21. 23.

p Gal. 2. 3.

q Rom. 15. 2.
 1. Cor. 10.
 33.
 Galat. 6. 1.

Ende dit doe ick om des Euangeliums wille / op dat ick des
 selven mede deelachtich soude worden. Weet ghy-lieden niet/
 dat die in de loop-bane loopen / alle wel loopen / maer [dat] een
 den prijs ontfanght? loopt alsoo dat ghy [dien] meught verkrij-
 ghen. Ende een pegelick die [om prijs] strijdt onthout hem in
 alles. Dese dan [doen] wel [dit] op dat sy een verderflicke kroo-
 se souden ontfanghen / maer wy 't een onverderflicke.

r Gala. 2. 2.
 ende 5. 7.
 Phil. 2. 16.
 2. Tim. 4. 7.
 Heb. 6. 18.
 1. Tim. 2. 2.
 2. Tim. 4. 1.
 1. Pet. 1. 4.
 ende 5. 4.

Ick loope dan also / niet als op 't onseker: ick kampe also / niet
 als de lucht slaende. Maer ick bedwinghe mijn lichaem / ende
 nenge het tot dienstbaerheyt / op dat ick niet eenichsins / daer ick
 andere ghepzedickt hebbe / selve verwozpelick en werde.

Het x. Capittel.

1 Den Apostel verklaert dat alle de Israëlieten inde woestijne gedoopt zijn gelveest inde wolcke ende
 2 de zee. 3 ende dat se alle deseide gheestelijcke spijse gegheeten / ende den selven gheestelijken dranch
 hebbauchen hebben. 4 maer dat se eben wel van Gode zijn gheschraet. 5 wanneer se tot afgoderie /
 ofte tot hoererie zijn herbaeten. 6 ende wanneer se Christum hebben verforcht. 7 ofte tegen hem
 ebben gemuureert. 8 Berupghet dat sulck ons dient tot waerschouwinghe om sulcke sonden niet
 te begaen. 9 Belooft daer ower Godes hulpe inde verfoekinghe / ende een goede inkomste. 10 Der
 maer se wederom tot blieden han den afgoden-dienst. 11 dewijle sy doo: het ghebruick des Abond-
 nels ghemeynschap hebben aen het lichaem ende bloede Christi / maer doo: afgoden-dienst mer de
 dubbelan / welcker raselen sy daerom moeten schouwen. 12 ende onder geenem deek-mantel Gode
 tegen ofte haren naesten aenstaet geuen. 13 Laet nochtans tot sonder naechaghen te eten alles wat
 14 her vleesch-huis verhoert wort. 15 ende van een ongelovige te hant ghewoot zijnde / alles wat
 16 oorgestelt wort / ten sy vermaent dat te kennen gheeft. 17 Ende blyue desen handel met een alghe-
 meyn vermaninghe om alles te doen tot Godes eere ende stichtinghe onses naesten.

a Exo. 13.
 21.
 Num. 9. 18.
 Deut. 1. 33.
 Psal. 9.
 12. 6.
 Psal. 78. 1.
 ende 105. 3.
 b Exo. 16. 4.
 Josu. 4. 23.
 Psal. 78. 13.
 c Exo. 16. 1.

Ende ick en wel niet / broeders / dat ghy ontwetende zijt / dat
 onse vaders alle onder de wolcke waren / ende alle doo: de zee
 doorgegaen zijn: Ende alle in Moos'n gedoopt zijn inde wole-
 se / ende inde zee: Ende alle de selve gheestelicke spijse gegeten

U

hebben:

Cap. 1.

De j. Sendt-brief Pauli

hebben: ^d Ende alle den selven gheestelicken dronck ghedroncken hebben. Want sy droncken upt de gheestelicke steen-rotse die volghde: ende de steen-rotse was Christus. Maer in 't meerder ^e [deel] van haer en heeft Godt gheen welgevallen gehad: want sy zijn inde woestijne ter neder geslagen. Ende dese dingen zijn geschiet ons tot voorbeelden op dat wy gheen en lust tot het quaet en souden hebben / ghelijckerwijs als ^f sy lust ghehad hebben. Ende en wordt geen afgoden-dienaers / gelijckerwijs als sommighe van haer / ghelijck geschreven staet / ^g Het volck sat neder om te eten / ende om te drincken / ende sy stonden op om te spelen. Ende en laet ons niet hoereren / ^h gelijck sommige van haer gesoeckeert hebben / ende vielen op eenen dagh dyn-en-twintigh dussent. Ende en laet ons Christum niet versoecken / ⁱ gelijck oock sommige van haer versocht hebben / ende wierden van de slangen verniet. Ende en murmureert niet / ^k ghelijck oock sommighe van haer ghemurmureert hebben / ende wierden verniet van den verderver. Ende dese dinghen alle zijn haer-lieden overgekomen tot voorbeelden: ^l ende zijn beschreven tot waerschouwingen van ons / ^m op de welken de eynden der eeuwen gekomen zijn. Soo dan die meyndt te staen / siet toe dat hy niet en valle. ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^a ^b ^c ^d ^e

en kondt den drinck-beker des Heeren niet drincken / ende den
drinck-beker der Druvelen: ghy en kont niet deelachtich zijn der
tafel des Heeren/ende der tafel der Druvelen. Oft terghen wy
den Heere? Zijn wy stercker dan hy? Alle dingen zijn my ge-
oorloft/maer alle dingen en zijn niet oorbaer: alle dingen zijn my
geoorloft/maer alle dingen en stichten niet. Niemand en soecke
dat sijns selfs is/maer een peghelick [soecke] dat des anderen is.

Eet al dat in het vleesch-hups verkocht wort/niets onderbza-
ghende om der consciencie wille. Want de aerde is des Heeren
ende de volheyt der selve. Ende indien u niemant van de onghe-
loobvige noot/ende ghy [daer] gaen wilt/ eet al wat u lieden voor-
ghestelt wordt/niets onderbzagghende / om der consciencie wille.

Maer soo pemandt tot u-lieden seghe/ Dat is afgoden-offer/en
et [het] niet om des genen wille die [u dat] te kennen ghegheven
heeft/ende [om] der consciencie wille. Want de aerde is des Hee-
ren/ende de volheyt der selve. Doch ick segge/[om] de conscien-
cie niet uwes selfs/maer des anderen. Want waerom wordt mijne
oorzphedde geoordeelt van een ander consciencie? Ende indien ick
oorzphede [der spijsse] deelachtich ben/waerom worde ick ghe-
maestert over 't gene u daer voor ick danck-segghe? Het zy dan
dat ghy-lieden eet / het zy dat ghy drinckt het zy dat ghy yet [an-
ders] doet/doet het al ter eeren Godts. Weest sonder aenstoot
te geven ende den Joden/ende den Grieken/ende der Gemeente
Godts. Gelijckerwijs ick oock in alles allen behage/niet soec-
kende mijn eyghen voordeel/maer het [voordeel] van vele/ op dat
u mochten behouden worden.

Het xi. Capittel.

1 D'Apstel vermaent de Corinthen hem nae te volgen/ende prijst haer datse sijne insettingen hiel-
en. 3 Verbetert enige misbruycken die in hare vergaderingen gebonden werden: eerstelick dat in het
ibden ende propheteren de mans hare hoofden hadden gedeckt/ende de vrouwen ongedeckt. 4 't welck
p bewijst onbetamelick te sijn/so voor de mannen/om dat sy het hooft zijn der vrouwe/als voor de vrou-
wen/die/alsoo 'se onder den man staen/tot een teeken van dien haer hooft behooren te deken: ofte ander-
ns dat beyde mannen ende vrouwen haer hooft onteeren. 14 ende tegen de nature doen. 18 Daer
a dat in hare Vergaderinghen verdeeltjeden waren. 20 Ende bidden dien/ dat het Avondmael des
heeren onder haer niet recht ghehouden en wierdt/ overmits de rijcke in 't bysonder te horen maeltijden
selven/waer door sommighen droncken tot het Avondmael quamen. 23 Om welke misbruycken te
eteren hy haer voorbaecht de uitselinge des Avondmaels/ende de beteckeninge des selven. 26 ende
eet tot wat eynde/ende op wat wyse het moet ghehouden worden. 29 ende wat straffen te verbrach-
en hebben/ende alreede van Godt over sommige gesonden worden/die 't selve niet racht en gebruycken.
3 Eyndelick leert hy hoe 'se de selve misbruycken sullen beteren.

Vest mijne na-volghers/ghelijckerwijs oock ick Christi.
Ende ick prijse u broeders / dat ghy in alles mijner ge-
dach-

b Ephes. 5.
23.
c Rom. 14.
28.
1. Cor. 3. 23.
ende 13. 27.

d Num. 5. 18
Deut. 22. 5.

e Gen. 1. 26.
27.
ende 3. 1.
ende 9. 6.
Col. 3. 10.
f Genes. 2.
Off. 18. 21.

g 1. Tim. 6. 4

h Matt. 18.
7.
Iul. 17. 1.
1. Pet. 20. 30.
1. Tim. 4. 19.

dachtigh zijt/ende behoudt de insettingen/gelijck ick [die] u over-
gegeven hebbe. Doch ick wil dat ghy wetet/^b dat Christus het
hoofst is eens pghelicken mans: ende de man het hoofst der vrou-
we:^c ende Godt het hoofst Christi. Een pghelick man die bidt:
ofte propheeteert/ hebbende [net] op het hoofst/ die onteert sijn ey-
gen hoofst: Maer een pghelicke vrouwe/ die bidt ofte prophe-
teert niet ongedeckten hoofde/ontteert haer eygen hoofst: want het
is een ende 't selve als of [haer] het hant afgesneden ware. Want
indien een vrouwe niet ghedeckt en is / dat sy oock gheschoren
worde: ^d maer indien het leelick is voor een vrouwe gheschoren te
zijn/ofte 't hant afgesneden te hebben/dat sy haer decke. Want
de man en moet het hoofst niet decken/^e overmits hy het beelt ende
heerlickheyt Godts is: maer de vrouwe is de heerlickheyt des
mans. Want de man en is upt de vrouwe niet/ maer de vrou-
we upt den man. Want oock en is de man niet geschapen om de
vrouwe/ maer de vrouwe om den man. Daerom moet de vrou-
we een macht op het hoofst hebben/om der Engelen wille. Noch-
tans en is noch de man sonder de vrouwe/ noch de vrouwe sonder
de man/ in den Heere. Want ghelijckerwijs de vrouwe upt de
man is / alsoo is oock de man door de vrouwe: doch alle dinghen
[zijn] upt Godt. Gordeelt ghy onder u selven: Is het betame-
lick dat de vrouwe onghedeckt Godt bidde? Of en leert u oock
de nature selve niet / dat soo een man lanck hant draeght/ het hem
een oneere is? Maer soo een vrouwe lanck hant draeght / dat
het haer eere is: om dat het lanck hant voor een decksel haer is
ghegheven. ^g Doch indien yemant schijnt twist-gierich te zijn
wy en hebben sulcke gewoonte niet/ noch de Gemeenten Godts.
Dit nu [t gene] ick [u] aensegge/ en prijse ick niet/ [namelick]
dat ghy niet tot beter maer tot ergher t samen komt. Want
eerstelick als ghy te samen komt inde Gemeente / soo hoore ick
datter scheuringhen zijn onder u: ende ick gheloove het ten deele.
^h Want daer moeten oock ketterpen onder u zijn / op dat di-
ghene die oprecht zijn openbaer moghen worden onder u.
Als ghy dan by een te samen komt/ [dat] en is niet des Heeren
Abontmael eten. Want in het eten neemt een pghelick te
voren sijn eygen avondmael: ende dese is hungerich/ende de an-
dere is droncken. Hebt ghy dan gheen hynsen om daer te eten
ende

ende te drincken? ofte veracht ghy de Gemeente Godes / ende beschaemt ghy de ghene die niet en hebben? Wat sal ick u segghen? Sal ick u prijsen? In desen en prijse ick [u] niet. Want ick hebbe / van den Heere ontfangen 't gene ick oock u over gegeven hebbe / ^k dat de Heere Iesus / in den nacht in welken hy verraden ^k Matt. 26. 26. wierdt / het broodt nam: Ende als hy ghedancke hadde / brack hy 't / ende seyde / Nemet Eet: dat is mijn lichaem / dat voor u ghebroken word: doet dat tot mijner gedachtenisse: Desgelijcx nam hy oock den drinck-beker nae het eten des Avondmaels / ende seyde / Dese Drinck-beker is het Nieuwe Testament in mijnen bloede. Doet dat soo dickwils als ghy [dien] sult drincken / of mijner gedachtenisse. Want soo dickwils als ghy dit broot sult eten / ende desen drinck-beker sult drincken / soo verkondight den doot des Heeren / ^l tot dat hy komt. So dan wie ontweert ^l Acto. 1. 17. selick dit broot eet / ofte den drinck-beker des Heeren drinckt / die ^m Rom. 9. 10. 13. al schuldigh zijn aen het lichaem ende bloedt des Heeren. ^{Joan. 6. 51. 63. 64.} ^{ende 13. 27.} ^{1. Cor. 10. 28.} ^{n 2. Cor. 13.} ^{5.} Maer de mensche beproebe hem selven / ende ete alsoo van het broodt / ende drinke van den drinck-beker. Want die onveerdichlick eet ende drinckt / die eet ende drinckt hem selven een oordeel / niet onderschepdende het lichaem des Heeren.

Daerom zijn onder u vele swacke ende krancke / ende vele slaven. Want indien wy ons selven oordeelden / soo en souden wy niet geoordeelt worden. Maer als wy geoordeelt worden / so worden wy van den Heere getuchticht / op dat wy niet overelt niet en souden veroordeelt worden. So dan / mijne broeders / als ghy te samen komt om te eten / verwacht malkanderen. Doch so nemandt hongert / dat hy te hups ete / op dat ghy niet ot een oordeel te samen en komt. De overige dinghen nu sal ick ordineren als ick sal ghekomen zijn.

Het xij. Capittel.

1. D. Apostel bestraft voorders de oneenigheyt onder de Corinthen ontsaen wt de verscheydenheyt der gheestelike gaben / ende der kerckelijcke bedieningen / ende leert dat sy om de selve haer niet en souden verhoordeghen / ofte anders verachten / overmits sy te vooren alle heydenen zijn geweest / ende D. Geest haer deselve verleen heeft. 4. Dat deselve Gheest dese gaben in d'eene min in d'andere wt verscheydelick werckt nae syn belieben / ten eynde dat se tot ghemeen ghebruick ende nut van de utse Gheemeyte besteder worden: welcke gaben hy tot neghen toe verhaelt. 12. Dit verklaert hy oec een gelijkenisse van de verscheidene leden eenes lichaems / waer mede hy leert / dat oock de geringe gaben hare nutticheyt ende noodwendicheyt hebben / ende dat daerom de ghene die de treflichste gaben hebben ontfanghen / niet en moeten verachten de ghene die mindere hebben. 25. Maer dat een yeder ne gaben besteden moet tot dienst van andere / ende van het geheel lichaem der Gheemeyte. 28. Dat oec / ghelijck de gaben / also oock de bedieninghen in de Gemeente niet enen ley / noch enen weerdigh / heeft bestelt. 31. Doch dat een yeder ewelwel staen moet nae de beste gaben.

Ende

Ende van de gheestelike [gaven] / broeders en wil ick niet daren
 ghy onwetende zijt. Ghy weet dat ghy verdenen waert/
 tot de stomme afgoden henen ghetrocken / nae dat ghy gheleiden
 wiert. Daerom maecte ick u bekent / ^a dat niemandt die dooz
 den Gheest Gods spreekt / Iesum een verbloekinghe en noemt
 ende niemandt en kan segghen Iesum den ^b Heere [te zijn] / dan
 dooz den heylighen Gheest. ^c Ende daer is verschenenheit der
 gaven / doch het is deselve Gheest : Ende daer is verschenen-
 heit der bedieninghen / ende het is deselve Heere : Ende daer is
 verschenenheit der werckinghen / doch het is deselve Godt / die
 alle in allen werckt. Maer een pegelick wordt de openbaringhe
 des Geests ghegheven tot het gene dat oorzbaer is. Want desen
 wort dooz den Gheest gegeven het woort der wijsheyt / ende eenen
 anderen het woort der kennisse / dooz den selven Gheest : Ende
 eenen anderen het geloove / dooz den selven Gheest : ende eenen an-
 deren de gaven der ghesontmakinghen / dooz den selven Gheest.
 Ende eenen anderen de werckinghen der krachten : ende eenen
 anderen prophetie : ende eenen anderen onderscheydingen der gee-
 sten : ende eenen anderen menigherlep talen : ende eenen anderen
 uplegginghe der talen. Doch dese dinghen alle ^d werckt de een
 ende deselve Gheest / ^e deelende een pegelick in 't bysonder ghelijc
 kerwijs hy wilt. ^f Want gelijck het lichaem een is / ende vele le-
 den heeft / ende alle de leden van dit een lichaem / vele zijnde / [maer
 een lichaem en zijn / also oock Christus]. Want oock wy alle zijn
 dooz eenen Gheest tot een lichaem gedoopt / ^g het yn Joden / het yn
 Griecken / het yn dienst-knechten / het yn vyne : ende wy zijn alle to-
 eenen Gheest gebonden. Want oock het lichaem niet en is een lid
 maer vele [leden]. Indien de voer seide / ^h Delwijle ick de hand
 niet en ben / soo en ben ick van het lichaem niet : Is die daerom
 niet van het lichaem ? Ende indien de oore seide / ⁱ Delwijle ick de
 ooge niet en ben / so en ben ick van het lichaem niet : Is se daerom
 niet van het lichaem ? Ware het geheele lichaem de ooge / waer
 [soude] het ghehoor [zijn] ? Ware het geheele [lichaem] ghe-
 hoor / waer [soude] de reuck [zijn] ? Maer nu heeft Godt de
 leden gheset / een pegelick van deselve in het lichaem / ghelijck hy
 ghewilt heeft. Waren se alle [waer] een lid / waer [soude] hy
 lichaem [zijn] ? Maer nu zijnder wel vele leden / doch [maer]

^a Marc. 9.
 39.

^b Ioh. 1.
 33.

^c 1. Cor. 12. 6.

^d Rom. 12. 6.

^e 1. Pet. 4. 10.

^f Rom. 12.

12. 6.

Ephes. 4. 7.

1. Cor. 12. 7.

1. Cor. 12. 13.

Rom. 12. 4. 5.

Ephes. 4. 16.

^g Gal. 3. 28.

een lichaem. Ende de ooge en kan niet seggen tot de handt/ Ick en hebbe u niet van noode: of wederom het hooft tot de voeten/ Ick en hebbe u niet van noode. Ja veel eer/ de leden/ die [ons] dunckende de swackste des lichaems te zijn/ die zijn noodigh:

Ende die ons duncken de minst eerlicke [leden] des lichaems te zijn/ deselve doen wy overbloediger eere aen: ende onse eerclicke [leden] hebben overbloediger vercieringe. Doch onse eerclicke en hebben 't niet van noode: maer Godt heeft het lichaem [also] te samen ghevoeght/gebende overbloediger eere aen 't gene [deselve] gebreck heeft: Op dat geen tweedracht in het lichaem en sy/ maer de leden vooz malkanderen ghelijcke sorghe soudent draghen. Ende het sy dat een lidt lijdt/ soo lijden alle de leden mede: 't sy dat een lidt verheerlijckt wordt/ soo verbliden haer alle de leden mede.

Ende ghen leden sijt het lichaem Christi/ ende de leden in't bysonder. Ende Godt heeft 'er sommige in de Gemeente gestelt/ ten eersten Apostelen/ ten tweeden Propheten/ ten derden Leeraers/ daer nae Krachten/ daer nae Gaven der geont-makinghen/ Behulpsels/ Regeringhen/ menigerley Talen.

Zijn'se alle Apostelen? Zijn'se alle Propheten? Zijn'se alle Leeraers? Zijn'se alle Krachten? Hebben'se alle gaven der geont-makinghen? Spreken'se alle met [menigherley] talen? Zijn'se alle upleggers? Doch poert nae de beste gaven. Ende ick wijsse u eenen wegh/ die noch ynemender is.

Het xiiij. Capittel.

1. 't gheue d' Apostel in 't laetste van 't voorgaende cap. beloofte hadde/ dat hy den Corinthen eenen ynemenderen wegh soude wijsen/ dat doet hy in dit cap. trevende dat de liefde de voornaemste gabe is/ mer de Christenen moeten nae staen/ 't welck hy bewijst door vergelijkinge van andere groote gaven/ als daer zijn verscheydenen talen/ prophetie/ wetenschap/ mirakelen te doen/ den armen mildelick te staen/ ende kloeckmoedelick om Christi name oock den doot te lijden: ende roont dat alle sietlike gaven sonder de liefde niet en zijn. 4. ende wijst de liefde van weghen hare treffelike eyghenscappen ende werkingen. 8. als oock om dat 't alre sal dueren ende blijven daer d' andere gaven sullen ophouden. 10. 't welck hy verclaert met de ghelijcknisse van de keiser van een kindt ende van een wortwassen man/ ende van 't ghelichte in eenen spiegel ende in 't aengesichte selve. 12. ende emdel ick om dat de liefde inreder ende treffeliker is als deloove ende hope.

Al waert dat ick de talen der menschen ende der Enghelen sprake/ ende de liefde niet en hadde/ so waert ick een klincken-
de metael/ of luydende schelle geworden. 2. En alwaer 't dat ick des gabe der prophetie hadde/ ende wiste alle de verborghenheden ende alle de wetenschap: ende al waer 't dat ick alle het gheloove hadde/ soo dat ick berghen versettede/ ende de liefde niet en hadde/ soo en ware ick niets. Ende al waer 't dat ick alle mijne goederen

h Rom. 12. 5
Ephes. 1. 23
ende 4. 12
ende 5. 23
Col. 1. 24.
i Ephes. 4. 11
k Ephes. 2. 20

a Matth. 22.
Rom. 12. 7
b Matth. 13.
10.
ende 21. 21
c Marc. 13.
23.
auct. 17. 6.

deren tot onderhoudt [der armen] upt deelde / ende al waer't dat
 ick mijn lichaem over gabe op dat ick verbzandt soude worden
 ende en hadde de liefde niet / soo en soude 't myn gheen nuttichend
 gheven. ^{1. Pet. 4.8.} De liefde is lanckmoedigh / sy is goedertieren : die
 liefde en is niet afgunstigh : de liefde en handelt niet liecheerde-
 lick / sy en is niet opgeblasen / ^{1. Cor. 10. 24.} Sy en handelt niet ongheschick-
 telick / ^{Phil. 2.4.} sy en soeckt haer selven niet / sy en wordt niet verbittert
 sy en dencke gheen quaet / ^{2. 2. Joan. 4.} Sy en verblijdt haer niet in de on-
 gherechticheydt / ^{vs 4.} maer sy verblijdt haer in de waerheydt :

Sy bedeckt alle dinghen / sy ghelooft alle dingen / sy hoopt alle
 dinghen / sy verdraecht alle dinghen. De liefde en vergaet nim-
 mermeer : maer 't sy prophetien / sy sullen te niere gedaen worden
 't sy talen / sy sullen ophouden : 't sy kennisse / sy sal te niere gedaen
 worden. Want wy kennen ten deele / ende wy prophetieren
 ten deele : Doch wanneer het volmaecte sal ghekomen zijn
 dan sal het ghene / dat ten deele is / te niere ghedaen worden.

Doe ick een kindt was / sprack ick als een kindt / was ick gesim-
 als een kindt : overleyde ick als een kindt : maer wanneer ick een
 man geworden ben / so hebbe ick te niere gedaen 't gene eens kindt
 was. ^{1. Cor. 3.28} Want wy sien nu door eenen spieghel in een dunstere re-
 den / maer / alsdan [sullen wy sien] aenghesicht tot aengesicht : mi-
 kenne ick ten deele / maer alsdan sal ick kennen ghelijck oock ick
 ghekent ben. Ende nu blijft Gheloove / Hope / [ende] Liefde
 dese drie : Doch de meeste van dese is de Liefde.

Het xiiij. Capittel.

1. D' Apostel besuytende de boozgaende vermaninghe tot Liefde / leert boozders / dat de ghene die n-
 gheesteliche gaben staen / meest moeten staen na de gabe van prophetieren / 5 Dat eben-wel de gab-
 van vzeemde talen niet en is te verachten / maer ghebruucht moet worden met uplegginghe der selve
 7 Welck hy bewijst met de gelijkenissen van een stupre / opmer / ende basyne. 10 Ende roont de
 het strijd teghen de nature / ende niet anders en is als of men tot barbaren sprake / 13 Leert boozde
 datmen so moet bidden dat sulchs geschiede niet alleen met den geest / maer oock met verstant. 16 Wi-
 derstus dat een die de vzeemde tale niet en verstant / niet en kan Amen seggen op sulck een gebede. 18 Be-
 vesticht het selve met sijn eyghen exempel / 't welck hy vermaen nae te volgen. 21 Ende belon-
 upt de schizture / dat de vzeemde talen somtijts meer een straffe aus een gabe sijn. 23 Leert oock de
 het bespottelick soude sijn / indien se alle niet vzeemde talen spraken / maer stricteelick indien se alle prophe-
 reerden. 26 Daer na stelt hy eenighe regelen / die men volgen moet in 't gebauch der extra-ordinaris-
 gaben / namelijk datmen alles moet doen tot stichtinghe. 27 Als men niet vzeemde talen spreekt / de-
 ren ander dat uplegge : 29 Dat het prophetieren gheschiede hy beuren. 32 Ende dat v andere pro-
 pheren daer van oordenen. 34 Dat de vrouwen in de Ghemeente stouwen. 37 Dat dese sijne ordon-
 nantien des Heeren gheboden sijn. 40 Synelick dat alles eerlick ende met orden in de Ghemeente
 moet gheschieden.

I Aeghe de liefde nae / ende pvert om de geestelicke [gaben] : mae-
 meest dat ghy meught prophetieren. Want die een [vzeemde
 tale spreekt / en spreekt / niet den menschen / maer Gode. Wani-
 me.

niemant en verstaet [het] / doch met den geest spreekt hy verbor-
gentheden. Maer die propheteert / spreekt den menschen stich-
tinge / ende vermaninge / ende vertroostinge. Die een [vremde]
tale spreekt / die sticht hem selven : maer die propheteert die sticht
de Gemeente. Ende ick wil [wel] dat ghy alle in [vrem-
de] talen spreekt / maer meer dat ghy propheteert. Want die pro-
pheteert is meerder dan die [vremde] talen spreekt / ten zy dan dat
hy 't uyt legge / op dat de Gemeente stichtinge mach ontfangen.

Ende nu / broeders / indien ick tot u quame / ende sprake [vrem-
de] talen wat nuttrigheyt soude ick u doen / so ick tot u niet en spra-
ke / ofte in openbaringhe / ofte in kennisse / ofte in prophetie / ofte in
leeringe? Selfs oock de levenloose dingē die geluyt geven / 't zy
luytē / 't zy cithē / so sy geē onderschept met [haerē] klanck en ge-
den / hoe sal bekend wordē 't gene gesluyt ofte op de cithē gespreelt
wort? Want oock indien de basunne een onseker geluydt geeft /
wie sal hem tot den krijgh bereyden? Alsoo oock ghy-lieden
indien ghy niet doot de tale een duydelicke reden en geeft / hoe sal
verstaen worden 't gene gesproken wort? Want ghy sult zijn [als]
ie in de lucht sprekēt. Daer zijn / na het voorvalt / so vele soor-
ten van stemmen in de werelt / ende gheen der selver en is sonder
name. Indien ick dan de kracht der stemme niet en weet /
so sal ick hem die spreekt barbarisch zijn : ende hy die spreekt
al hy my barbarisch zijn. Alsoo oock ghy / dewijle ghy pbe-
ich zijt nae gheestelicke gaven / soo soeckt dat ghy meughe over-
loedigh zijn tot stichtinge der Gemeente. Daerom die in een
vremde] tale spreekt / die bidde dat hy 't mach uytleggen.

Want indien ick in een [vremde] tale bidde / mijnen geest bidt
wel / maer mijn verstandt is vruchteloos. Wat ist dan? Ick
al [wel] met den geest bidden / maer ick sal oock met den verstand-
e bidden : Ick sal [wel] met den geest singen / maer ick sal oock
met den verstande singhen. Andersins indien ghy danck segt
iet den geest / hoe sal de ghene die de plaetse eens onghelerden
ervult / Amen segghen op uwe dancksegginghe? dewijle hy niet
weet wat ghy seght. Want ghy danckseght wel behoorlick /
maer de ander en wort niet gesticht. Ick dancke mijnen Godt
at ick meer [vremde] talen spreke / als ghy alle:

Maer ick wil [liever] in de Gemeente vijf woorden spreken
met

voorz de vrouwen dat sy in de Gemeente spreken. Is het woort
 Gods van u uytghegaen? Of is het tot u alleen ghekomen?
 Indien nemant meyndt een propheet te zijn/ ofte geestelick/die
 erkennē dat tgene ick u schrijve des Heeren geboden zijn: Maer
 so nemant onwetende is/ die yn onwetende. Soo dan/broeders/
 pvert om te propheeteren/ ende en verhindert niet in [vremde] talen
 te spreken. Laet alle dingen eerlick ende met orden geschieden.

Het xv. Capittel.

1 De Apostel bewijst de kaaerheyt van de opstandinge der dooden met vele vaste rebenen/ waer van
 de eerste ghenomen is van de opstandinge Christi, welcke hy bevestigt uyt de somma sijner leere die hy
 nae de Schriften haer hadde voorsz gestelt. 4 Ende uyt de getuygenissen van Petrus/ 6 Van meer
 als vijf hondert broeders. 7 Van Jacobus/ ende van alle de Apostelen. 8 ende van hem seiven.
 13 Besluit dat anders Christus oock niet en soude opgheweckt zijn. 14 Het welck hy bewijst onghes-
 ermt te zijn/ alsoo daer mede souden te mete ghemaect worden hare ghetuyghenissen/ de gronden der
 Christelicken geloofs/ ende de hove der Christenen. 21 Leert dat Christus is de gheue die de doode sal
 opwerken/ ende dat het geschieden sal in sijne toekomste/ als hy alle sijne vyanden sal te niere doen/ ende
 alles Gode onderwerpen. 29 Dat oock anders te vergeefs de doop ghebruyckt wort voorsz de doode.
 30 dat de geloovige/ als oock hy mede/ te vergeefs soo veel pynckels souden uytstam: ende dat de Epi-
 curisten souden recht hebben. 35 Daer nae leert hy dat de geloovige doode opstaen sullen mer deselve
 lichamen/ doch met andere geestelicke herbaangheben/ als onberderslickheyt/ heertlickheyt/ onsterflick-
 heyt. 47 ende dat de geloovige lichamen sullen hebben mer gelijk Adam hadde/ maer gelijk Christus
 den nu heeft. 51 Opvuerdt oock eene verborghenheyt/ dat de gheue die in de toekomste Christus
 leuen niet en sullen sterben/ maer verandert worden. 54 ende dat alstien de doot sal verstonen worden
 waer oer hy een triumf- liet singht/ ende Gode dankt. 58 mer een vermaninge aen de Corintheren
 dat se willen in den gheloove standvastigh blijven.

Voorts/ broeders/ ick maecte u bekende het Euangelium/
 dat ick u verkondicht hebbe/ het welck ghy oock aenghe-
 nomen hebt/ in t welck ghy oock staet. ^b Door het welck ghy
 oock salich wordt indien ghy het behout op sodanighe wijze/ als
 ick het u verkondicht hebbe: ten sy dan dat ghy te vergeefs ghe-
 looft hebt. Want ick hebbe u lieden ten eersten overghegheben
 t gene ick oock ontfangen hebbe/ dat Christus gestorven is voorsz
 onse sonden/ nae de Schriften: En dat hy is ^a begraven/ en dat
 hy is ^c opgeweckt ten derden dage/ na de Schriften: Ende dat
 hy is van Cephas ^f gesien/ daer na van de twaelve. Daer nae
 is hy gesien van meer dan vijf hondert broederen op eenmael/ van
 welcke het meerder- [deel] noch overich is/ ende sommige oock zijn
 ontslapen. Daer nae is hy gesien van Jacobo/ daer nae van alle
 de Apostelen. En ten laetsten van allen is hy oock ^b van my/ als
 van een ontydigh geboren/ gesien. Want ick ben de minste van
 de Apostelen die niet weerdigh en ben een Apostel genaemt te wor-
 den/ ^k daerom dat ick de Gemeente Gods vervolght hebbe.
 Doch door de genade Gods ben ick dat ick ben: ende sijne ge-
 nade die [aen] my [betwefen is]/ en is niet nidel gheweest/ ⁱ maer

a Gal. 1.1
 b Rom. 1.2
 c 1. Cor. 1.2
 d Act. 1.3
 e Dan. 9.2
 f 1. Cor. 15.5
 g 1. Pet. 1.12
 h 1. Cor. 15.17
 i 1. Cor. 15.18
 j 1. Cor. 15.19
 k 1. Cor. 15.20
 l 1. Cor. 15.21
 m 1. Cor. 15.22
 n 1. Cor. 15.23
 o 1. Cor. 15.24
 p 1. Cor. 15.25
 q 1. Cor. 15.26
 r 1. Cor. 15.27
 s 1. Cor. 15.28
 t 1. Cor. 15.29
 u 1. Cor. 15.30
 v 1. Cor. 15.31
 w 1. Cor. 15.32
 x 1. Cor. 15.33
 y 1. Cor. 15.34
 z 1. Cor. 15.35
 aa 1. Cor. 15.36
 ab 1. Cor. 15.37
 ac 1. Cor. 15.38
 ad 1. Cor. 15.39
 ae 1. Cor. 15.40
 af 1. Cor. 15.41
 ag 1. Cor. 15.42
 ah 1. Cor. 15.43
 ai 1. Cor. 15.44
 aj 1. Cor. 15.45
 ak 1. Cor. 15.46
 al 1. Cor. 15.47
 am 1. Cor. 15.48
 an 1. Cor. 15.49
 ao 1. Cor. 15.50
 ap 1. Cor. 15.51
 aq 1. Cor. 15.52
 ar 1. Cor. 15.53
 as 1. Cor. 15.54
 at 1. Cor. 15.55
 au 1. Cor. 15.56
 av 1. Cor. 15.57
 aw 1. Cor. 15.58
 ax 1. Cor. 15.59
 ay 1. Cor. 15.60
 az 1. Cor. 15.61
 ba 1. Cor. 15.62
 bb 1. Cor. 15.63
 bc 1. Cor. 15.64
 bd 1. Cor. 15.65
 be 1. Cor. 15.66
 bf 1. Cor. 15.67
 bg 1. Cor. 15.68
 bh 1. Cor. 15.69
 bi 1. Cor. 15.70
 bj 1. Cor. 15.71
 bk 1. Cor. 15.72
 bl 1. Cor. 15.73
 bm 1. Cor. 15.74
 bn 1. Cor. 15.75
 bo 1. Cor. 15.76
 bp 1. Cor. 15.77
 bq 1. Cor. 15.78
 br 1. Cor. 15.79
 bs 1. Cor. 15.80
 bt 1. Cor. 15.81
 bu 1. Cor. 15.82
 bv 1. Cor. 15.83
 bw 1. Cor. 15.84
 bx 1. Cor. 15.85
 by 1. Cor. 15.86
 bz 1. Cor. 15.87
 ca 1. Cor. 15.88
 cb 1. Cor. 15.89
 cc 1. Cor. 15.90
 cd 1. Cor. 15.91
 ce 1. Cor. 15.92
 cf 1. Cor. 15.93
 cg 1. Cor. 15.94
 ch 1. Cor. 15.95
 ci 1. Cor. 15.96
 cj 1. Cor. 15.97
 ck 1. Cor. 15.98
 cl 1. Cor. 15.99
 cm 1. Cor. 15.100
 cn 1. Cor. 15.101
 co 1. Cor. 15.102
 cp 1. Cor. 15.103
 cq 1. Cor. 15.104
 cr 1. Cor. 15.105
 cs 1. Cor. 15.106
 ct 1. Cor. 15.107
 cu 1. Cor. 15.108
 cv 1. Cor. 15.109
 cw 1. Cor. 15.110
 cx 1. Cor. 15.111
 cy 1. Cor. 15.112
 cz 1. Cor. 15.113
 da 1. Cor. 15.114
 db 1. Cor. 15.115
 dc 1. Cor. 15.116
 dd 1. Cor. 15.117
 de 1. Cor. 15.118
 df 1. Cor. 15.119
 dg 1. Cor. 15.120
 dh 1. Cor. 15.121
 di 1. Cor. 15.122
 dj 1. Cor. 15.123
 dk 1. Cor. 15.124
 dl 1. Cor. 15.125
 dm 1. Cor. 15.126
 dn 1. Cor. 15.127
 do 1. Cor. 15.128
 dp 1. Cor. 15.129
 dq 1. Cor. 15.130
 dr 1. Cor. 15.131
 ds 1. Cor. 15.132
 dt 1. Cor. 15.133
 du 1. Cor. 15.134
 dv 1. Cor. 15.135
 dw 1. Cor. 15.136
 dx 1. Cor. 15.137
 dy 1. Cor. 15.138
 dz 1. Cor. 15.139
 ea 1. Cor. 15.140
 eb 1. Cor. 15.141
 ec 1. Cor. 15.142
 ed 1. Cor. 15.143
 ee 1. Cor. 15.144
 ef 1. Cor. 15.145
 eg 1. Cor. 15.146
 eh 1. Cor. 15.147
 ei 1. Cor. 15.148
 ej 1. Cor. 15.149
 ek 1. Cor. 15.150
 el 1. Cor. 15.151
 em 1. Cor. 15.152
 en 1. Cor. 15.153
 eo 1. Cor. 15.154
 ep 1. Cor. 15.155
 eq 1. Cor. 15.156
 er 1. Cor. 15.157
 es 1. Cor. 15.158
 et 1. Cor. 15.159
 eu 1. Cor. 15.160
 ev 1. Cor. 15.161
 ew 1. Cor. 15.162
 ex 1. Cor. 15.163
 ey 1. Cor. 15.164
 ez 1. Cor. 15.165
 fa 1. Cor. 15.166
 fb 1. Cor. 15.167
 fc 1. Cor. 15.168
 fd 1. Cor. 15.169
 fe 1. Cor. 15.170
 ff 1. Cor. 15.171
 fg 1. Cor. 15.172
 fh 1. Cor. 15.173
 fi 1. Cor. 15.174
 fj 1. Cor. 15.175
 fk 1. Cor. 15.176
 fl 1. Cor. 15.177
 fm 1. Cor. 15.178
 fn 1. Cor. 15.179
 fo 1. Cor. 15.180
 fp 1. Cor. 15.181
 fq 1. Cor. 15.182
 fr 1. Cor. 15.183
 fs 1. Cor. 15.184
 ft 1. Cor. 15.185
 fu 1. Cor. 15.186
 fv 1. Cor. 15.187
 fw 1. Cor. 15.188
 fx 1. Cor. 15.189
 fy 1. Cor. 15.190
 fz 1. Cor. 15.191
 ga 1. Cor. 15.192
 gb 1. Cor. 15.193
 gc 1. Cor. 15.194
 gd 1. Cor. 15.195
 ge 1. Cor. 15.196
 gf 1. Cor. 15.197
 gg 1. Cor. 15.198
 gh 1. Cor. 15.199
 gi 1. Cor. 15.200
 gj 1. Cor. 15.201
 gk 1. Cor. 15.202
 gl 1. Cor. 15.203
 gm 1. Cor. 15.204
 gn 1. Cor. 15.205
 go 1. Cor. 15.206
 gp 1. Cor. 15.207
 gq 1. Cor. 15.208
 gr 1. Cor. 15.209
 gs 1. Cor. 15.210
 gt 1. Cor. 15.211
 gu 1. Cor. 15.212
 gv 1. Cor. 15.213
 gw 1. Cor. 15.214
 gx 1. Cor. 15.215
 gy 1. Cor. 15.216
 gz 1. Cor. 15.217
 ha 1. Cor. 15.218
 hb 1. Cor. 15.219
 hc 1. Cor. 15.220
 hd 1. Cor. 15.221
 he 1. Cor. 15.222
 hf 1. Cor. 15.223
 hg 1. Cor. 15.224
 hh 1. Cor. 15.225
 hi 1. Cor. 15.226
 hj 1. Cor. 15.227
 hk 1. Cor. 15.228
 hl 1. Cor. 15.229
 hm 1. Cor. 15.230
 hn 1. Cor. 15.231
 ho 1. Cor. 15.232
 hp 1. Cor. 15.233
 hq 1. Cor. 15.234
 hr 1. Cor. 15.235
 hs 1. Cor. 15.236
 ht 1. Cor. 15.237
 hu 1. Cor. 15.238
 hv 1. Cor. 15.239
 hw 1. Cor. 15.240
 hx 1. Cor. 15.241
 hy 1. Cor. 15.242
 hz 1. Cor. 15.243
 ia 1. Cor. 15.244
 ib 1. Cor. 15.245
 ic 1. Cor. 15.246
 id 1. Cor. 15.247
 ie 1. Cor. 15.248
 if 1. Cor. 15.249
 ig 1. Cor. 15.250
 ih 1. Cor. 15.251
 ii 1. Cor. 15.252
 ij 1. Cor. 15.253
 ik 1. Cor. 15.254
 il 1. Cor. 15.255
 im 1. Cor. 15.256
 in 1. Cor. 15.257
 io 1. Cor. 15.258
 ip 1. Cor. 15.259
 iq 1. Cor. 15.260
 ir 1. Cor. 15.261
 is 1. Cor. 15.262
 it 1. Cor. 15.263
 iu 1. Cor. 15.264
 iv 1. Cor. 15.265
 iw 1. Cor. 15.266
 ix 1. Cor. 15.267
 iy 1. Cor. 15.268
 iz 1. Cor. 15.269
 ja 1. Cor. 15.270
 jb 1. Cor. 15.271
 jc 1. Cor. 15.272
 jd 1. Cor. 15.273
 je 1. Cor. 15.274
 jf 1. Cor. 15.275
 jg 1. Cor. 15.276
 jh 1. Cor. 15.277
 ji 1. Cor. 15.278
 jj 1. Cor. 15.279
 jk 1. Cor. 15.280
 jl 1. Cor. 15.281
 jm 1. Cor. 15.282
 jn 1. Cor. 15.283
 jo 1. Cor. 15.284
 jp 1. Cor. 15.285
 jq 1. Cor. 15.286
 jr 1. Cor. 15.287
 js 1. Cor. 15.288
 jt 1. Cor. 15.289
 ju 1. Cor. 15.290
 jv 1. Cor. 15.291
 jw 1. Cor. 15.292
 jx 1. Cor. 15.293
 jy 1. Cor. 15.294
 jz 1. Cor. 15.295
 ka 1. Cor. 15.296
 kb 1. Cor. 15.297
 kc 1. Cor. 15.298
 kd 1. Cor. 15.299
 ke 1. Cor. 15.300
 kf 1. Cor. 15.301
 kg 1. Cor. 15.302
 kh 1. Cor. 15.303
 ki 1. Cor. 15.304
 kj 1. Cor. 15.305
 kk 1. Cor. 15.306
 kl 1. Cor. 15.307
 km 1. Cor. 15.308
 kn 1. Cor. 15.309
 ko 1. Cor. 15.310
 kp 1. Cor. 15.311
 kq 1. Cor. 15.312
 kr 1. Cor. 15.313
 ks 1. Cor. 15.314
 kt 1. Cor. 15.315
 ku 1. Cor. 15.316
 kv 1. Cor. 15.317
 kw 1. Cor. 15.318
 kx 1. Cor. 15.319
 ky 1. Cor. 15.320
 kz 1. Cor. 15.321
 la 1. Cor. 15.322
 lb 1. Cor. 15.323
 lc 1. Cor. 15.324
 ld 1. Cor. 15.325
 le 1. Cor. 15.326
 lf 1. Cor. 15.327
 lg 1. Cor. 15.328
 lh 1. Cor. 15.329
 li 1. Cor. 15.330
 lj 1. Cor. 15.331
 lk 1. Cor. 15.332
 ll 1. Cor. 15.333
 lm 1. Cor. 15.334
 ln 1. Cor. 15.335
 lo 1. Cor. 15.336
 lp 1. Cor. 15.337
 lq 1. Cor. 15.338
 lr 1. Cor. 15.339
 ls 1. Cor. 15.340
 lt 1. Cor. 15.341
 lu 1. Cor. 15.342
 lv 1. Cor. 15.343
 lw 1. Cor. 15.344
 lx 1. Cor. 15.345
 ly 1. Cor. 15.346
 lz 1. Cor. 15.347
 ma 1. Cor. 15.348
 mb 1. Cor. 15.349
 mc 1. Cor. 15.350
 md 1. Cor. 15.351
 me 1. Cor. 15.352
 mf 1. Cor. 15.353
 mg 1. Cor. 15.354
 mh 1. Cor. 15.355
 mi 1. Cor. 15.356
 mj 1. Cor. 15.357
 mk 1. Cor. 15.358
 ml 1. Cor. 15.359
 mm 1. Cor. 15.360
 mn 1. Cor. 15.361
 mo 1. Cor. 15.362
 mp 1. Cor. 15.363
 mq 1. Cor. 15.364
 mr 1. Cor. 15.365
 ms 1. Cor. 15.366
 mt 1. Cor. 15.367
 mu 1. Cor. 15.368
 mv 1. Cor. 15.369
 mw 1. Cor. 15.370
 mx 1. Cor. 15.371
 my 1. Cor. 15.372
 mz 1. Cor. 15.373
 na 1. Cor. 15.374
 nb 1. Cor. 15.375
 nc 1. Cor. 15.376
 nd 1. Cor. 15.377
 ne 1. Cor. 15.378
 nf 1. Cor. 15.379
 ng 1. Cor. 15.380
 nh 1. Cor. 15.381
 ni 1. Cor. 15.382
 nj 1. Cor. 15.383
 nk 1. Cor. 15.384
 nl 1. Cor. 15.385
 nm 1. Cor. 15.386
 nn 1. Cor. 15.387
 no 1. Cor. 15.388
 np 1. Cor. 15.389
 nq 1. Cor. 15.390
 nr 1. Cor. 15.391
 ns 1. Cor. 15.392
 nt 1. Cor. 15.393
 nu 1. Cor. 15.394
 nv 1. Cor. 15.395
 nw 1. Cor. 15.396
 nx 1. Cor. 15.397
 ny 1. Cor. 15.398
 nz 1. Cor. 15.399
 oa 1. Cor. 15.400
 ob 1. Cor. 15.401
 oc 1. Cor. 15.402
 od 1. Cor. 15.403
 oe 1. Cor. 15.404
 of 1. Cor. 15.405
 og 1. Cor. 15.406
 oh 1. Cor. 15.407
 oi 1. Cor. 15.408
 oj 1. Cor. 15.409
 ok 1. Cor. 15.410
 ol 1. Cor. 15.411
 om 1. Cor. 15.412
 on 1. Cor. 15.413
 oo 1. Cor. 15.414
 op 1. Cor. 15.415
 oq 1. Cor. 15.416
 or 1. Cor. 15.417
 os 1. Cor. 15.418
 ot 1. Cor. 15.419
 ou 1. Cor. 15.420
 ov 1. Cor. 15.421
 ow 1. Cor. 15.422
 ox 1. Cor. 15.423
 oy 1. Cor. 15.424
 oz 1. Cor. 15.425
 pa 1. Cor. 15.426
 pb 1. Cor. 15.427
 pc 1. Cor. 15.428
 pd 1. Cor. 15.429
 pe 1. Cor. 15.430
 pf 1. Cor. 15.431
 pg 1. Cor. 15.432
 ph 1. Cor. 15.433
 pi 1. Cor. 15.434
 pj 1. Cor. 15.435
 pk 1. Cor. 15.436
 pl 1. Cor. 15.437
 pm 1. Cor. 15.438
 pn 1. Cor. 15.439
 po 1. Cor. 15.440
 pp 1. Cor. 15.441
 pq 1. Cor. 15.442
 pr 1. Cor. 15.443
 ps 1. Cor. 15.444
 pt 1. Cor. 15.445
 pu 1. Cor. 15.446
 pv 1. Cor. 15.447
 pw 1. Cor. 15.448
 px 1. Cor. 15.449
 py 1. Cor. 15.450
 pz 1. Cor. 15.451
 qa 1. Cor. 15.452
 qb 1. Cor. 15.453
 qc 1. Cor. 15.454
 qd 1. Cor. 15.455
 qe 1. Cor. 15.456
 qf 1. Cor. 15.457
 qg 1. Cor. 15.458
 qh 1. Cor. 15.459
 qi 1. Cor. 15.460
 qj 1. Cor. 15.461
 qk 1. Cor. 15.462
 ql 1. Cor. 15.463
 qm 1. Cor. 15.464
 qn 1. Cor. 15.465
 qo 1. Cor. 15.466
 qp 1. Cor. 15.467
 qq 1. Cor. 15.468
 qr 1. Cor. 15.469
 qs 1. Cor. 15.470
 qt 1. Cor. 15.471
 qu 1. Cor. 15.472
 qv 1. Cor. 15.473
 qw 1. Cor. 15.474
 qx 1. Cor. 15.475
 qy 1. Cor. 15.476
 qz 1. Cor. 15.477
 ra 1. Cor. 15.478
 rb 1. Cor. 15.479
 rc 1. Cor. 15.480
 rd 1. Cor. 15.481
 re 1. Cor. 15.482
 rf 1. Cor. 15.483
 rg 1. Cor. 15.484
 rh 1. Cor. 15.485
 ri 1. Cor. 15.486
 rj 1. Cor. 15.487
 rk 1. Cor. 15.488
 rl 1. Cor. 15.489
 rm 1. Cor. 15.490
 rn 1. Cor. 15.491
 ro 1. Cor. 15.492
 rp 1. Cor. 15.493
 rq 1. Cor. 15.494
 rr 1. Cor. 15.495
 rs 1. Cor. 15.496
 rt 1. Cor. 15.497
 ru 1. Cor. 15.498
 rv 1. Cor. 15.499
 rw 1. Cor. 15.500
 rx 1. Cor. 15.501
 ry 1. Cor. 15.502
 rz 1. Cor. 15.503
 sa 1. Cor. 15.504
 sb 1. Cor. 15.505
 sc 1. Cor. 15.506
 sd 1. Cor. 15.507
 se 1. Cor. 15.508
 sf 1. Cor. 15.509
 sg 1. Cor. 15.510
 sh 1. Cor. 15.511
 si 1. Cor. 15.512
 sj 1. Cor. 15.513
 sk 1. Cor. 15.514
 sl 1. Cor. 15.515
 sm 1. Cor. 15.516
 sn 1. Cor. 15.517
 so 1. Cor. 15.518
 sp 1. Cor. 15.519
 sq 1. Cor. 15.520
 sr 1. Cor. 15.521
 ss 1. Cor. 15.522
 st 1. Cor. 15.523
 su 1. Cor. 15.524
 sv 1. Cor. 15.525
 sw 1. Cor. 15.526
 sx 1. Cor. 15.527
 sy 1. Cor. 15.528
 sz 1. Cor. 15.529
 ta 1. Cor. 15.530
 tb 1. Cor. 15.531
 tc 1. Cor. 15.532
 td 1. Cor. 15.533
 te 1. Cor. 15.534
 tf 1. Cor. 15.535
 tg 1. Cor. 15.536
 th 1. Cor. 15.537
 ti 1. Cor. 15.538
 tj 1. Cor. 15.539
 tk 1. Cor. 15.540
 tl 1. Cor. 15.541
 tm 1. Cor. 15.542
 tn 1. Cor. 15.543
 to 1. Cor. 15.544
 tp 1. Cor. 15.545
 tq 1. Cor. 15.546
 tr 1. Cor. 15.547
 ts 1. Cor. 15.548
 tt 1. Cor. 15.549
 tu 1. Cor. 15.550
 tv 1. Cor. 15.551
 tw 1. Cor. 15.552
 tx 1. Cor. 15.553
 ty 1. Cor. 15.554
 tz 1. Cor. 15.555
 ua 1. Cor. 15.556
 ub 1. Cor. 15.557
 uc 1. Cor. 15.558
 ud 1. Cor. 15.559
 ue 1. Cor. 15.560
 uf 1. Cor. 15.561
 ug 1. Cor. 15.562
 uh 1. Cor. 15.563
 ui 1. Cor. 15.564
 uj 1. Cor. 15.565
 uk 1. Cor. 15.566
 ul 1. Cor. 15.567
 um 1. Cor. 15.568
 un 1. Cor. 15.569
 uo 1. Cor. 15.570
 up 1. Cor. 15.571
 uq 1. Cor. 15.572
 ur 1. Cor. 15.573
 us 1. Cor. 15.574
 ut 1. Cor. 15.575
 uu 1. Cor. 15.576
 uv 1. Cor. 15.577
 uw 1. Cor. 15.578
 ux 1. Cor. 15.579
 uy 1. Cor. 15.580
 uz 1. Cor. 15.581
 va 1. Cor. 15.582
 vb 1. Cor. 15.583
 vc 1. Cor. 15.584
 vd 1. Cor. 15.585
 ve 1. Cor. 15.586
 vf 1. Cor. 15.587
 vg 1. Cor. 15.588
 vh 1. Cor. 15.589
 vi 1. Cor. 15.590
 vj 1. Cor. 15.591
 vk 1. Cor. 15.592
 vl 1. Cor. 15.593
 vm 1. Cor. 15.594
 vn 1. Cor. 15.595
 vo 1. Cor. 15.596
 vp 1. Cor. 15.597
 vq 1. Cor. 15.598
 vr 1. Cor. 15.599
 vs 1. Cor. 15.600
 vt 1. Cor. 15.601
 vu 1. Cor. 15.602
 vv 1. Cor. 15.603
 vw 1. Cor. 15.604
 vx 1. Cor. 15.605
 vy 1. Cor. 15.606
 vz 1. Cor. 15.607
 wa 1. Cor. 15.608
 wb 1. Cor. 15.609
 wc 1. Cor. 15.610
 wd 1. Cor. 15.611
 we 1. Cor. 15.612
 wf 1. Cor. 15.613
 wg 1. Cor. 15.614
 wh 1. Cor. 15.615
 wi 1. Cor. 15.616
 wj 1. Cor. 15.617
 wk 1. Cor. 15.618
 wl 1. Cor. 15.619
 wm 1. Cor. 15.620
 wn 1. Cor. 15.621
 wo 1. Cor. 15.622
 wp 1. Cor. 15.623
 wq 1. Cor. 15.624
 wr 1. Cor. 15.625
 ws 1. Cor. 15.626
 wt 1. Cor. 15.627
 wu 1. Cor. 15.628
 wv 1. Cor. 15.629
 ww 1. Cor. 15.630
 wx 1. Cor. 15.631
 wy 1. Cor. 15.632
 wz 1. Cor. 15.633
 xa 1. Cor. 15.634
 xb 1. Cor. 15.635
 xc 1. Cor. 15.636
 xd 1. Cor. 15.637
 xe 1. Cor. 15.638
 xf 1. Cor. 15.639
 xg 1. Cor. 15.640
 xh 1. Cor. 15.641
 xi 1. Cor. 15.642
 xj 1. Cor. 15.643
 xk 1. Cor. 15.644
 xl 1. Cor. 15.645
 xm 1. Cor. 15.646
 xn 1. Cor. 15.647
 xo 1. Cor. 15.648
 xp 1. Cor. 15.649
 xq 1. Cor. 15.650
 xr 1. Cor. 15.651
 xs 1. Cor.

ick hebbe overbloediger gearbeyt/ dan sy alle: doch niet ick/ maer de genade Gods die met my is. Het zy dan ick/ het zy sy-lieden/ also prediken wy/ ende also hebt ghy geloofst. Indien nu Christus ghepredicht wort/ dat hy uit den dooden opgeweckt is/ hoe seggen sommige onder u datter gheen opstandinge der dooden en is? Ende indien daer gheen opstandinge der dooden en is/ so en is Christus oock niet op-gheweckt. Ende indien Christus niet op-gheweckt en is/ soo is dan onse predikinghe ydel/ ende ydel is oock uw gheloove. Ende soo worden wy oock bevonden valsche ghetuyghen Godts: Want wy hebben van Godt getuycht/ dat hy Christum op-gheweckt heeft: dien hy niet en heeft op-geweckt/ so namelick de doode niet op-geweckt en worden. Want indien de doode niet op-gheweckt en worden/ soo en is oock Christus niet op-geweckt. Ende indien Christus niet op-gheweckt en is/ so is uw gheloove te vergeefs/ so zijt ghy noch in uw sonden. Soo zijn dan oock verlozen/ die in Christo ontslapen zijn.

1. Pet. 1.3
Coloss. 1.1
15. 1. 5.
Gal. 2. 17.
2. 3. 6.
1. Cor. 1. 12/
11. 26. 23.

Indien wy alleenlick in dit leven op Christum zijn hopende/ so zijn wy de ellendighste van alle menschen. Maer nu Christus is op-gheweckt uit den dooden: [ende] is de eerstelingh geworden der ghene die ontslapen zijn. Want dewijle de doot door eenen mensche is/ so is oock de opstandinge der dooden door eenen mensche. Want gelijckse alle in Adam sterben/ alsoo sullen se oock in Christo alle levendich ghemaect worden.

Maer een pegelick in sijn orden: de eerstelingh Christus/ daer na die Christi zijn/ in sijne toecomste. Daer nae sal het eynde zijn/ wanneer hy het Coninckrijck Gode ende den Vader sal overgegeven hebben: want wanneer hy sal te niete ghedaen hebben alle heerschappie/ ende alle macht/ ende kracht. Want hy moet als Coninck heerschen tot dat hy alle de vyanden onder sijne voeten sal geleght hebben. De laetste vyandt/ die te niete ghedaen wordt is de doot. Want hy heeft alle dinghen sijnen voeten onderworpen. Doch wanneer hy seght/ dat [hem] alle dinghen onderworpen zijn/ soo is't openbaer/ dat hy uit-genomen wort die hem alle dinghen onderworpen heeft. Ende wanneer hem alle dinghen sullen onderworpen zijn/ dan sal oock de Sone selve onderworpen worden dien die hem alle dinghen onderworpen heeft/ op dat Godt zy alles in allen. Anders/ wat sullen sy doen die

vooz

voor de doode gedoopt worden / indien de doode gantschelick niet
opgheweckt en worden? waerom worden sy voor de doode oock
ghedoopt? Waerom zijn oock wy alle upze in perijckel?

Ick sterbe alle daghe / [t welck ick betuyghe] by onsen roem
dien ick hebbe in Christo Jesu onsen Heere. Soo ick nae den
mensche / tegen de beesten gebochten hebbe te Ephesen / wat nut-

ticheyt is t my indien de doode niet op-geweckt en worden? Laet
ons eten ende drincken: want moghen sterben wy. En dwaelt

1 Jer. 32. 13.
ende 56. 12.

niet. Quade t samen-sprekingen verderben goede zede. Waecht
op rechtveerdelick / ende en sondicht niet Want sommige en heb-
ben de kennisse Gods niet. Ick segge t u tot schaemte. Maer /

sal nemant seggen / Hoe sullen de doode op-geweckt worden? En

1 Ezech. 37. 3

met hoedanich een lichaem sullen sy komen? Ghy dwaes / v'tge-

v Joam. 12.
24.

ne ghy zaeyt en wordt niet levendich / ten sy dat het ghestorven

sy. Ende t gene ghy zaeyt / [daer van] en zaeyt ghy het lichaem

niet dat worden sal / maer een bloot graen / nae het voor-valt / van

tarwe / ofte van eenich der andere [granen]. Maer Godt geeft

het selve een lichaem / gelijk hy wil / ende een pegelick zaet sijn en-

ghen lichaem. Alle vleesch en is niet het selve vleesch: maer een

ander is het vleesch der menschen / ende een ander is t vleesch der

beesten / ende een ander der visschen / ende een ander der vo-

gelen. Ende daer zijn hemelsche lichaemen ende daer zijn aerdt-

sche lichamen: maer een andere is de heerlickheyt der hemelsche /

ende een andere der aertsche. Een andere is de heerlickheyt der

Sonne / en een andere is de heerlickheyt der Maene / en een andere

is de heerlickheyt der sterre: want de [eene] sterre verschilt in

heerlickheyt van de [andere] sterre. * Also sal oock de opstan-

dinghe der dooden zijn. Het [lichaem] wordt ghezaeyt in verder-

velickheyt / het wordt op-geweckt in onverdervelickheyt.

x Dan. 12.
y Matth. 1.
43.

Het wort ghezaeyt in oneere / het wort op-geweckt in heerlick-

heyt. Het wordt gezaeyt in swackheyt / het wordt op-geweckt

in kracht. Een natuerlick lichaem wort'er gezaeyt / een geeste-

lick lichaem wort'er op-geweckt. Daer is een natuerlick lic-

haem / ende daer is een geestelick lichaem. Also isser oock ghe-

chreven / De eerste mensche Adam is gheworden tot een leven-

y Gene. 2.

ge ziele: De laetste Adam tot eenen levendich-makenden geest.

Doch het geestelicke en is niet eerst / maer het natuerlicke / daer

Z iij

nae

nae het geestelike. De eerste mensche is upt de aerde aerdsch: de tweede mensche is de Heere upt den Hemel. Hoedanich de aerdsche [is] // soodanige zijn oock de aertsche: ende hoedanich de hemelsche [is] // soodanige zijn oock de hemelsche. En gelijcker wijs wy het beelt des aerdsche gedragen hebben / [also] sullen wy oock het beelt des hemelschen dragen. Doch dit segge ick / broeders / dat vleesch ende bloet het Coninckrijcke Gods niet be-erven en kunnen / noch de verderflickheyt en be-erst de onverderflickheyt niet. Siet ick segge u eene verborghentheyt / Wy en sul-
 2. Cor. 11. 13
 1. Thess. 4. 16
 2. Jo. 1. 13

len wel niet alle ontslapen / maer wy sullen alle verandert worden: In een punct des [tijts] / in eenen oogenblick / mer de laetste basupne: want de basupne sal slaen / en de doode sullē onverdervelick opgeweckt worden / en wy sullen verandert worden. Want die verdervelicke moet onverdervelickheyt aendoen / ende dit sterbelicke [moet] onstervelickheyt aendoen. Ende wanneer dit verdervelicke sal onverdervelickheyt aenghedaeen hebben / ende dit sterbelicke sal onstervelickheyt aenghedaeen hebben / alsdan sal het woordt gheschieden dat gheschreven is / De doot is verflonden tot overwinninghe. Doot waer is uwen prikkel? Helle / waer is uwe overwinninge? De prikkel nu des doots is de sonde / ende de kracht der sonde is de Wet. Maer Gode zy danck / die ons de overwinninge gheeft door onsen Heere Iesum Christum.

So dan / mijne geliefde broeders / zijt stantvastich / onbeweeglick / altdit overbloedigh zijnde in het werck des Heeren / als die wetet dat uwen arbeidt niet idel en is in den Heere.

Het xvj. Capittel.

1. D' Apostel becrent de Gemeente van Corinthen datse nae het exempel der Gemeenten van Galatiē en Colosse wil doen door de arme geloovige binnen Jerusalem. 2. Wilt haer aen hoe de selve op den eersten dach der weke kan begunstich gedaen worden. 3. Ende door wien derwaerts gesonden / oock selve sijnen dienst daer toe aenbedende. 4. Belooft dat hy door Macedonien tot haer komen sal / ende eenen rijd sijn hy haer blybau. 5. Geeft reden waarom hy tot Ephesus noch tot Dughstereen toe moet blyden. 6. Vermaent haer datse Timotheum belesdelich ontfangen ende saren vercreken / ende datse ten besten nemen dat Apollon sijnē konste wat wistelt. 7. Doet daer by een algemene vermaninge tot stantvasticheyt in t geloof ende liefde. 8. Ende in het bysonder datse niet inwischelen van Stephanus in achttinge nemen / also hy niet Fortunatus ende Achaicus hem seer verquicht hebben. 9. Giet de Gemeente van Corinthen van wegen de Gemeenten van Ephen / en bysonder van Aquila ende Priscilla. 10. Ende geveert oock selve met sijn eygen hant. 11. Verkondigt allen / die Christum niet rechte lief en hebben / den bloech. 12. Wenscht de geloovige de genade Gods / en belooft haer sijnē liefde.

Aengaende nu de versamelinghe die voor de heplige [gheschiedt] / gelijck als ick den Gemeenten in Galatia verordincert hebbe / doet oock ghy alsoo. 2. Op elcken eersten [dagh] der weeke / legge een pegelick van u [per] by hem selven wech / vergaderende eenen

1. Cor. 11. 13

2. Cor. 8. 4

1. Cor. 9. 14

eenen schat/nae dat hy welvaren verkregghen heeft/ op dat de ver-
 samelingen als dan niet [eerst] en geschieden/ wanneer ick gheko-
 3 men sal zijn. Ende wanneer ick daer sal gekomen zijn/ die ghy
 sult bequaem achten dooz brieven/ de selve sal ick senden om uwe
 4 gave na Jerusalem over te dragen. En indien het [de moeyte]
 weerdigh mochte zijn dat ick oock [selve] reysen soude/ soo sullen
 5 sy met my reysen. Doch^b ick sal tot u komē wanneer ick Ma-
 cedonien sal doozgegaen hebben/ (Want ick sal dooz Macedonien
 6 gaen.) Ende ick sal mogelick by u blijven/ ofte oock overwinte-
 ren/ op dat ghy my mooght gheleyden waer ick sal henen reysen.
 7 Want ick en wil u nu niet sien in 't vooz- by gaen/ maer ick ho-
 pe eenigen tijdt by u te blijven/ indien 't de Heere sal toe-laten.
 8 Maer ick sal te Ephesen blijven tot den Pinckster [dagh].
 9 Want my is een groote ende krachtighe deure gheopent/ ende
 daer zijn vele tegenstanders. So nu Timotheus komt/ siet dat
 hy buyten vreesse by u sy: want hy werckt het werck des Heeren
 ghelijck als ick. Dat hem dan niemant en verachte: maer ghe-
 leydt hem in vrede/ op dat hy tot my kome: want ick verwachtē
 hem met de broederen. Ende wat aengaet Apollos den broe-
 der/ ick hebbe hem seer gebeden dat hy met de broederen tot u ko-
 men soude: maer het en was gantschelick [sijnen] wille niet/ dat
 hy nu soude komen: doch hy sal komen wanneer het hem wel ge-
 legen sal zijn. Waecht/ staet in het gheloobe/ houdt u manlick/
 10 zije sterck: Dat alle uwe dingen in der liefde gheschieden.
 Ende ick bidde u/ broeders/ ghy kent het huss van Stephe-
 nas/ dat het is de eerstelingh van Achaja/ ende [dat] sy haer sel-
 ven den hepligen ten dienste hebben geschickt/ Dat ghy oock u
 den soodanighen onderwerpt/ ende eenen neghelicken die mede
 11 werckt ende arbejdt. Ende ick verblijde my over de aencom-
 ste van Stephanas/ ende Fortunatus: ende Achaicus/ want
 dese hebben vervult 't gene [my] aen u ontzack. Want sy heb-
 ben mijnen gheest verquickt/ ende [oock] den uwen. Erkent
 12 dan de soodanige. V groeten de Gemeenten van Asia. V groe-
 ten seer inden Heere/ Aquila ende Priscilla/ met de Gemeente die
 tot haren huse is. V groeten alle de broeders: Groetet mal-
 13 kenderen met eenen hepligen kus. De groetenisse met mijne
 handt/ Pauli. Indien pemandt den Heere Iesum Christum
 14 niet

b 2. Coz. 13.1
1. Th. 5.12
1. Pet. 1.1

Cap. j.

De ij. Sendt-brief Pauli aen die van Corinthen.
niet lief en heeft / die zy een vervloekinghe / Maranatha.
De ghenade des Heeren Jesu Christi zy met u.
Mijn liefde zy met u allen in Christo Jesu. Amen.

2
2

De eerste Sendt-brief aen die van Corinthen, is gheschreven
van Philippus, ende *ghesonden* door Stephanus ende For-
tunatus; ende Achaicus, ende Timotheus.

Eynde van den eersten Sendt-brief Pauli aen die van Corinthen.

De Tweede

Sendt-brief des Apostels Pauli

Aen die van

C O R I N T H E N.

Het Eerste Capittel.

1 Naer t ghewoonlick opschrift des Sendt-briefs / 3 danck Paulus Godt voer de vertroostingen
die hy in alle verdrukkinghen door Christum, anderen tot een exempel ontfinck. 8 ende komt daer nae
tot het verhael van de groote verbolginghe die hem in Afsien was overghelcomen. 10 Wyre welcke hy
nochtans was verlost door hare ghebeden. 12 Beruyghet dat hy oprechtelick in de werelt, maer meest
sonder haer hadde verkeert. 15 ende dat hy oock oprechtelick voorgenomen hadde weder tot haer over
te comen. 17 Hoewel t selve noch niet geschie en was. 18 Niet om dat sijn woort was Ja ende
Neen. 20 Daer alle beloften Godts in Christo Ja ende seker sijn. 21 ende door den heyligen Geest
in ons bevesticht. 23 Maer beruyghet met eenen eede / dat hy sijn comste tot haer noch uytgheselt
hadde om haer te sparen.

Philipp. 1. 1.

Rom. 1. 7.
1 Cor. 1. 3.
Phes. 1. 2.
1 Petr. 1. 2.
Ephes. 1. 3.
1 Petr. 1. 3.
1 Cor. 1. 3.
5.

1 Cor. 34. 20
1 Cor. 94. 19.

1 Cor. 4.

AULUS een Apostel Jesu Christi / door den
wille Godts / ende Timotheus de broeder /
aen de Gemeente Godts die te Corinthen is /
met alle de heylige die in geheel Achaia sijn.

Genade zy u ende vrede van Godt onsen
Vader / ende den Heere Jesu Christo. Ge-
looft zy de Godt en Vader onses Heeren Je-
su Christi / de Vader der barmherticheden / en

de Godt aller vertroostinge: Die ons vertroost in alle onse ver-
drukkinge / op dat wy souden kunnen vertroosten de gene die in al-
lerley verdrukkinge sijn / door de vertroostinge met welcke wy sel-
ve van Godt vertroost worden. Want gelijk het lijden Chri-
sti overbloedigh is in ons / also oock door Christum onse vertroos-
tinge overbloedich. Doch tzy dat wy verdrukt worden / [het
is] tot uwe vertroostinge ende salicheyt / die gewoont wort in de
lijt-

lijftsaemhejdt des selven lijdens/ 't welck wy oock lijdē: 't zo dat wy vertroost worden/ [het is] tot uwe vertroostinge en salicheyt: Ende onse hope van u is vast/ als die weten dat ghelijck ghy ghemeenschap hebt aen het lijdē/ [ghy] oock alsoo [ghemeenschap] hebbet] aen de vertroostinge. Want wy en willen niet/ broeders/ dat ghy onwetende zijt van onse verdrukkinghe/ ^{s Actoz. 12} die ons in Asia over-gekomen is dat wy upt nemende seer beswaert ^{23/err.} zijn geweest boven [onse] macht/ alsoo dat wy seer in twijfel waren oock van het leven. Ja wy hadden al selve in ons selven het vonnis des doodts/ ^{h Jerem. 2} op dat wy niet op ons selven vertrou- ^{5/7.} wen en souden/ maer op Godt die de doode verweckt:

ⁱ Die ons upt soo grooten doodt verlost heeft/ ende [noch] ver- ^{i 1. Coz. 12} lost: op welcken wy hopen/ dat hy [ons] oock noch verlossen sal: ^{31.}

^k Also ghy-lieden oock mede arbejdt [voor ons] door den ghe- ^{k Rom. 8} bedē/ ^{30.} op dat over de gave/door vele personen aen ons te weghe- ^{Philp. 1.1} ghebacht/ [oock] voor ons danck-segginghe door velen gedaen ^{1 2. Coz. 4.} worde. Want onsen roem is dese/ [namelick] het getuygenisse onser conscientie/ dat wy in eenbondichejdt ende oprechtichejdt Godts/ niet in vleeschlike wijshejdt/ maer in de genade Godts inde werelt verkeert hebben/ ende allermeeft by u-lieden.

Want wy en schryven u gheene andere dinghen dan die ghy kenmet/ ofte oock erkenmet: ende ick hope dat ghy se oock tot den eynde toe erkennen sult: Gelijckerwijs ghy oock ten deele ^{m Philp. 16.} ons erkent hebt/ dat wy uwen roem zijn/ ^{1 The. 2.1} gelijk ghy oock den ^{n 1. Coz. 16.5.} onsen zijt in den dach des Heeren Jesu. Ende op dit betrou- wen wilde ick te vozen tot u komen/ op dat ghy een tweede ghenade soudt hebben: Ende door uwe [stadt] na Macedonien gaen/ ende wederom van Macedonien tot u komen/ ende van u-lieden nae Judea gelejdt worden. Als ick dan dit voozghenomen hebbe/ hebbe ick oock lichtveerdicheyt gebruyckt? ofte neme ick het nae den vleesche voor/ 't gene ick voorneme/ op dat by my soude wesen Jae jae/ en Neen neen? Doch Godt is getrouwe/ dat onse woort 't welck tot u [is geschiet]/ ° niet en is geweest Jae ende Neen. Want de Sone Godts Jesus Christus/ die onder ^{o Mat. 23.} u door ons is gepredickt/ [namelick] door my/ ende Silvanum/ ^{Act. 5.12.} ende Timotheum/ en was niet Jae ende Neen/ maer is geweest Jae in hem. Want so vele beloften Godts als'er zijn die zijn

1. Rom. 8. 16.
2. Cor. 5. 5.
Ephes. 1. 13.
ende 4. 30.
3. Rom. 1. 9.
ende 9. 1.
2. Cor. 11. 31.
Galat. 1. 20.
Philip. 1. 3.
1. Thess. 2. 5.
2. Tim. 5. 21.
2. Tim. 4. 1.
1. Pet. 5. 3.

in hem Jae/ ende zijn in hem Amen/ Gode tot heerlickheyde doo:
ons. Maer die ons niet u bevesticht in Christo/ ende die ons:
gesalst heeft/ is Godt: Die ons oock heeft verzegelt/ ende het:
onder-pandt des Geests in onse herten ghegheven. Doch ick:
aenroeye Godt tot een getuyghe over mijne ziele / dat ick om u te
sparen noch tot Corinthen niet en ben gekomen. Niet dat wy:
heerschappie voeren over uw' geloove / maer wy zijn mede-werc:
kers uwer blijfchap: want ghy staet doo: het geloove.

Her ij. Capittel.

1 D' Apostel gaet voort in het verklaren van de redenen / waerom hy tot noch toe niet en was geko:
men / namelick op dat hy niet met droefheyde / maer met blydichap by haer wilde zijn. 4 Berygh:
dar't gene hy te voren van den bloet-scheide tot haer gheschreven hadde / met tranen / ende doo: liefde tot
haer was geschiet. 6 Beberit haer / dat sy den selven van wegen syn teede-wesen nu weder sullen aen:
nemen ende vertroosten / op dat hy doo: te groote droefheyde in geen wan-hope en vervalle. 12 Ders:
haelt woorder hoe hy het Euangelium tot Troas alleen hadde ghepredicht / ende daer na in Macedo:
niën. 14 ende beryghet dat syne predilange al om Gode een aengename reuck is / so in de gene die bez:
houden worden / als in de gene die verloren gaet. 17 bewijst hy 't selve al om oprichtelijck voorszelt.

Mer ick hebbe dit by my selven voorszghenomen / dat ick niet
wederom in droefheyte tot u komen en soude. Want indien
ick u-liede bedroefte / wie is 't doch die my sal vrolick maken / dan de
gene die van my bedroeft is geworden? Ende dit selve hebbe ick
u gheschreven / op dat ick [daer] komende niet en soude droefheyde
hebben van de gene van welcke ick moest verblijdet worden / ver:
troutwende van u alle dat mijne blijfchap uwer aller [blijde:
schap] is. Want ick hebbe u lieden upt vele verdrukkinghe / en:
de benautheyde des herten / met vele tranen gheschreven / niet op
dat ghy soudt bedroeft worden / maer op dat ghy de liefde soudt
verstaen / die ick overvloedelijck tot u hebbe. Doch indien pe:
mant bedroeft heeft / die en heeft niet my bedroeft / maer ten deele
[op dat ick [hem] niet en besware] u-lieden alle. Den sodani:
ghen is dese bestraffinge genoegh / die van velen [gheschiet is].

Also dat ghy daerentegen [hem] liever [moet] vergeven / ende
vertroosten / op dat de sodanige doo: al te overbloedige droefheyte
niet eenighsins en worde verstonen. Daerom bidde ick u dat
ghy de liefde aen hem bevesticht. Want daer toe hebbe ick oock
gheschreven / op dat ick uwe beproefvinge mochte verstaen / of ghy
in alles gehoozsaem zijt. Dien ghy nu niet vergeeft / [dien ver:
gebe] ick oock: want so ick oock niet vergeven hebbe / dien ick ver:
geven hebbe [hebbe ick 't vergeven] om uwent wille / voo: het aen:
ghesichte Christi / op dat de Satan over ons gheen voordeel en
krijge.

krijghe. Want sijne ghedachten en zijn ons niet onbekent.

2 Doorts ^{c Acto 16, 3.} als ick tot Troas quam om het Euangelium Christi / [te prediken] / ende als my een deure geopent was in den Heere / so en hebbe ick geen ruste gehad vooz mijnen geest / om dat ick Titum mijnen broeder niet en vondt: Maer afschept van haer ghenomen hebbende / verrock ick na Macedonien.

Ende Gode zy danck / die ons alle tijdt doet triumpheren in Christo / ^{d Col. 1, 27.} en den reuck sijner kennisse dooz ons openbaer maect in alle plaetsen. Want wy zijn Gode eenen goeden reuck Christi / in de gene die salich worden / ende in de gene die verloren gaen.

^{e Tur. 2, 34.} Den desen wel eenen reuck des doots ter doot: maer den ghenen eenen reuck des lebens ten leven. Ende wie is tot dese dingen bequaem? Want wy en draghen niet / gelijk vele / het woort Gods te koop / maer als upt oprechtigheyt / maer als upt Gode / in de tegenwoordigheyt Gods / spreken wy het in Christo.

Het iij. Capittel.

1 ^{a 2. Corin. 5.} D'Apstel gheeft reden waerom hy den dienst des Euangeliums in 't eynde van 't boozgaende cap. soo hooghe hadde verheuen / ende beroept hem eerst op de bebindinge van de Cozinthēn selve / die dooz desen synen dienst tot Christum bekeert waren. ^{12. ende 14.} 5 Doet daer hy dat dese krachte niet upt hem / maer upt Godt was. 6 Bewijst het selve boozders dooz eene vergelijkinge van den dienst Moyses / dien hy een dooedende letter in steenen tafelen gedrukt / ende eene bedieninge der verdoemensse noemt / die niet en blijft: ende van den dienst der Apostelen die hy eenen dienst des Geests des lebens / ende der rechtverdigheyt noemt / ende alrijdt blijft. 13 Verklaert dat op het aenghesicht Moyses een dechfel lagh / ende oock op het lesen der Wet / alsoo dat de Joden het eynde daer van niet en verstonen. 16 Welck dechfel van haer sal gewoert worden / als sy tot Gode sullen bekeert zijn. 17 Maer dat den dienst des Nieuwen Testaments klaer is / ende een middel wāer dooz de Geest des Heeren krachtigh is tot onser vernieuwinghe.

^{a 2. Corin. 5.} ^{12. ende 14.} ^{8.} **B**eginnen wy ons selven wederom [u] aen te prijsen? Of behoeven wy oock / ghelijck sommige / brieven van booz-schrijvinghe aen u / ofte [brieven] van booz-schrijvinge van u?

Ghy-lieden zijt onsen brief / geschreven in onse herten / bekende ende gelesen van alle menschen: Als die openbaer zijt gheworden / dat ghy eenen brief Christi zijt / ende dooz onsen dienst bereyt / die geschreven is niet met inck / maer dooz den Gheest des levendigen Gods / niet ^b in steenen tafelen / ^c maer in bleesche tafelen des herten. ^{b 2. Cor. 2, 4.} Ende soodanigh een vertrouwen hebben wy dooz ^{c 34. 1.} Christum by Godt. ^{c Jerem. 33.} Niet dat wy van ons selve bequaem zijn niet te dencken / als upt ons selven: maer ^d onse bequaemheyt is upt Godt: ^{e Jer. 11, 1.} Die ons oock bequaem gemaeckt heeft [om te zijn] ^{ende 36, 26.} dienaers ^f des Nieuwen Testaments / niet der Letter / maer des ^{Heb. 8, 10.} Geests. ^{d Phil. 2, 1.} Want de Letter doot / maer de Geest maect levendigh. ^{e 2. Corin. 18.} ^{f Heb. 8, 6.}

Ende indien de bedieninge des doodts in letteren [bestaende] /

^g [ende]

Cap. iij.

De ij. Sendt-brief Pauli.

2 Cor. 3. 18. 8 [ende] in steenen in-gedruckt / in heerlickheyt is geweest / ⁹ also dat de kinderen Israëls het aengesicht Moyses niet en konden sterck aensien / om de heerlickheyt sijns aengesichts / die te niere gedaen soude worden: Hoe en sal niet veel meer de bedieninghe des Geests in heerlickheyt zijn? Want indien de bedieninghe der verdoemenisse heerlickheyt geweest is / veel meer is de bedieninghe der rechteveerdigheyt overvloedig in heerlickheyt. Want oock het verheerlickte en is selfs niet verheerlickt in desen deele / ten aensien van dese uptnemende heerlickheyt. Want indien t'ghene dat te niere gedaen wordt / in heerlickheyt was / veel meer [is] het gene dat blijft in heerlickheyt. Dewijle wy dan sodanige hope hebben / soo gebuycken wy vele bymoedigheyt in t'spreken: Ende [en doen niet] gelijckerwijs ¹ Moyses / [die een decksel op sijn aengesicht leyde / op dat de kinderen Israëls niet en souden sterck sien ^k op het eynde des genen dat te niet ghedaen wort: ¹ Maer hare sinnen zijn verhart geworden. Want tot op [den dagh] van heden blijft het selve decksel in het lesen des Ouden Testaments / sonder ontdeckt te worden: het welcke door Christus te niere gedaen wordt. Maer tot den huydigen [dagh] toe / wanneer Moyses ghelesen wordt / licht een decksel op haer herte. ^m Doch soo wanneer het tot den Heere sal bekeert zijn / so wordt het decksel wech genomen. ⁿ De Heere nu is de Geest: ende waer de Geest des Heeren is / aldaer is vryheyt. ^o Ende wy alle met on-gedeckten aengesichte de heerlickheyt des Heeren [als] in eenen spieghel aenschouwende / worden [nae] het selve beeldt inghedaeite verandert / van heerlickheyt tot heerlickheyt / als van des Heeren Gheest.

Het iij. Capittel.

¹ D'Apstel betuyght dat hy het Euangelium Christi oprechtelick ende duydelick voorsiet voor de consciëntien aller menschen. ² ende soo het selve vermaent bedeckt is: dat het is bedeckt voor de gene die verlossen gien / ende welker sinnen de Satan heeft verblint. ³ Dat dese kracht evenwel niet van de dienaers / maer van Christo is / ende van Godt die de herten verlicht. ⁴ Dat oock dese kracht sich wonderelick in de Apostelen Christi selve openbaert / in't overwinnen van allerley verdrukkingen ende swaerheden / die daer daerlijc overkomen. ⁵ en stelt daer na versheyden redenen van vercooftheden / niet welcke sy haer selven ende andere verstercken / genomen van het exempel Davids. ⁶ van de salige opsta'dinge. ⁷ van de danckbaerheyt van sulcke verlossingen. ⁸ van de vernieuwinge des inwendigen menschen. ⁹ ende endelick van de groote der ewigher heerlickheyt / die hier op sal volgen.

Derom dewijle wy dese bedieninghe hebben / nae de barmhertigheyt die ons geschiet is / so en vertragen wy niet: Maer wy hebben verworpen de bedeckselen der schande / ^a niet wandelende in archlisticheyt / noch het woort Godts vervalschende / maer

door openbaringe der waerheyt ons selve^b aengenaem makende by

alle conscientien der menschen in de teghenwoordigheyt Godts.

3 Doch indien oock ons Euangelium bedeckt is/so is het bedeckt

in de gene^c die verlooren gaen: In dewelcke de Godt deser een-

we^d de sinnen verblint heeft/[namelick] der ongeloovige/op dat

haer niet en bestrale de verlichtinghe des Euangeliums der heer-

lickheyt Christi^e die het beelt Godts is. Want wy en prediken

niet ons selven/maer Christum Iesum den Heere: en ons selven/

[dat wy] uwe dienaar^f [zijn] om Iesu wille. Want God^f die ge-

segt heeft dat het licht upt de duysternisse soude schijnen/is de gene

die in onse herten geschenen heeft/om [te geven] verlichtinge der

kennisse der heerlickhendt Godts in het aengesicht Iesu Christi.

Maer wy hebben desen schat^h in aerden vaten / op dat de uyt-

nemetheyt der kracht ynⁱ Godes/ ende niet uyt ons: [Als] die

in alles verduyt wordē/doch niet benauwet: twijfelmoedigh/doch

niet mismoedich: Vervolght/doch niet [daer] in verlaten: neder-

geworpen/ doch niet verdozven: ^k Altijdt de doodinge des Hee-

ren Iesu in den lichame omme-draghende / op dat oock het leven

Iesu in onsen lichame soude gheopenbaert worden. Want wy

die leven worden altijt in den doode over-gegeven om Iesu wille:

op dat oock het leven Iesu in onse sterflick vleesch soude geopen-

baert worden. So dan / de doot werckt wel in ons/ maer het le-

ven in u-lieden. Dewijle wy nu den selven geest des geloofs heb-

en / gelijk'er geschreven is / ⁿ Ick hebbe geloofst/ daerom hebb-

ik gesproken / soo gelooven wy oock / daerom spreken wy oock.

^o Wetende dat hy die den Heere Iesum opgeweckt heeft / oock

ons door Iesum sal opwecken / ende met u-lieden daer sal stellen.

Want alle dese dinghen zijn om uwent wille ^p op dat / de ver-

ienighbuldighde genade / door de dancksegginge van vele over-

loedigh werde ter heerlickheyt Godts. Daerom en vertragen

wy niet: maer hoetwel onse uytwendige mensche verdozven wort/

wort nochtans de inwendighe vernieuwt van daghe te daghe.

^q Want onse lichte verdrukkinghe/die seer haest voorby [gaet]/

werckt ons een gantsch seer openement eenwig gewichte der heer-

ckhendt: Dewijle wy niet en aenmercken de dinghen die men

er / maer de dinghen die men niet en siet. Want de dinghen die men

et zijn tijdelick/maer de dinghen die men niet en siet zijn eenwig.

Her

c 2. Cor. 2.1

2. Cor. 2.10

d Ies. 6.10

Ioa. 12.40

e Ioa. 14.9

Philip. 2.6

Coloss. 1.15

Heb. 1.3

f Genes. 1.3

g 2. Pet. 1.11

h 2. Cor. 5.1

i 1. Cor. 2.5

k Rom. 8.1

Galat. 6.17

Philip. 3.10

2. Tim. 2.11

11.12

1. Pet. 4.13

1. Psal. 4.2

Mat. 5.11

Rom. 8.36

1. Cor. 4.9

m 1. Cor. 15.46

Coloss. 3.4

n Psal. 116.10

o Rom. 8.11

1. Cor. 6.14

p 2. Cor. 1.11

q Psal. 30.6

Mat. 5.12

Rom. 8.18

1. Rom. 3.21

1 Den Apostel gaet voort in het beschrijven van de hope der saligheyt / maer door wy verskerkt zijn / als die lichaem / twelck een aerdsche tabernakel is / ghebroken wort / dat wy een eeuwige woonstede hebben inden hemel. 4 Maer mede wy verlanghen overkleedt te worden. 6 oermits so lange wy in die lichaem inwoonen / wy van den Heere uytwoonen. 9 Dat dan een pegelick neerstich moet zijn om hem te behagen. 10 om dat wy alle voort den rechter-stoel Christi moeten verschijnen. 11 Be-
trughe daerom oock sijne neersticheyt onder haer. 12 niet om hem selven te prisen / maer om haer stoffe van roem te geven tegen de valsche Apostelen. 15 Meer dat Christus door allen ghestorven ende opgericht is / op dat sy alle hem souden leven. 16 Waerom hy voortaan niemant meer en kent na den dresche. 17 Maer na de nieuwe scheppinge die uyt Gode is in Christo. 19 Waer toe sy als gesan-
ten Godes worden gebuyck om de menschen met Godt in Christo te versoenen.

2. Cor. 4. 7. **W**ant wy weten / dat so ons ^a aerdsche huys deses taberna-
kels ghebroken wort / wy een ghebouw van Godt hebben
een huys niet met handen gemaect [maer] eenwig in de hemelen.
Rom. 8. 23. ^b Want oock in desen suchten wy verlangende met onse woon-
stede / die uyt den hemel is overkleet te worden. ^c Soo wy oock
2. Cor. 3. 18. bekleet [ende] niet naect en sullen gebonden worden. Want
1. Cor. 16. 13. oock wy / die in desen tabernakel zijn / suchten beswaert zijn
de : nademael wy niet en willen ontkleedt / maer overkleedt wor-
den / ^d op dat het sterflicke van het leven verflonden worde.
Rom. 8. 11. Die ons nu tot dit selve bereydt heeft / is Godt / ^e die ons oock
Rom. 8. 16. het onder-pant des Geests gegeven heeft. Wy hebben dan al-
2. Cor. 1. 22. tijdt goeden moet / en weten dat wy in-woonende in het lichaem
Ephes. 1. 13. uyt-woonen van den Heere : ^f (Want wy wandelen door ghe-
Rom. 4. 30. uyt-woonen van den Heere : ^f (Want wy wandelen door ghe-
1. Cor. 1. 11. loope / [ende] niet door aenschoutwen.) Maer wy hebben goeden
2. Cor. 2. 18. moet / ende hebben meer behagen om uyt het lichaem uyt te woo-
1. Thim. 3. 1. nen / ende by den Heere in te woonen. Daerom zijn wy oock see-
Rom. 14. 10. begeerich / het sy inwoonende / het sy uyt-woonende / om hem wel
1. Psal. 62. behagelijck te zijn. ^g Want wy alle moeten gheopenbaer
1. Cor. 13. 12. worden voort den rechter-stoel Christi / ^h op dat een pegelijck wech
1. Cor. 13. 12. drage 't gene door het lichaem [geschiedt] / na dat hy gedaen heeft
Galat. 6. 5. het sy goet / het sy quaet. Wy dan wetende den schrick der
1. Cor. 13. 12. Heeren / bewegende menschen tot het geloove / ende zijn Gode o-
1. Cor. 13. 12. penbaer geworden / doch ick hope oock in utwe conscientien ghe-
1. Cor. 13. 12. penbaert te zijn. ⁱ Want wy en prisen ons selven u niet weder
1. Cor. 13. 12. om aen / maer wy geven u oorsaecke van roem over ons / op dat
1. Cor. 13. 12. ghy [stoffe] soudet hebben tegen de gene die in het aengesichte roem
1. Cor. 13. 12. men / ende niet [in] het herte. Want 't sy dat wy uytinnich zijn
1. Cor. 13. 12. wy zijn 't Gode : 't sy dat wy ghematighe van sinnen zijn / w
1. Cor. 13. 12. zijn 't u-lieden. Want de liefde Christi dringhe ons :
1. Cor. 13. 12. Als die dit oordeelen / dat indien een voort alle ghestorven ion
1. Cor. 13. 12. sy dat

cap. vij.

aen die van Cozinthert.

Fol. 184

so dan alle gestorven zijn. Ende hy is voor alle gestorven/ op dat de gene die leven/niet meer haer selven en souden leven/maer dien die voor haer ghestorven ende opgheweekt is. ¹ So dan/wy en kennen van nu aen niemant na den vleesche: ende indien wy oock Christum na den vleesche ghekent hebben / nochtans en kennen wy [hem] nu niet meer [na den vleesche]. Soo dan indien niemant in Christo is/die is een nieuw schepsel: ^m het oude is voor wy gegaen/siet/her is al nieuw gheworden. Ende alle dese dingen zijn uyt Gode / ⁿ die ons met hem selven versoent heeft door Jesum Christum/ en ons de bedieninge der versoeninge gegeven heeft. ^o Want Godt was in Christo de werelt met hem selven versoenende: hare sonden haer niet toe-rekenende: ende heeft het woort der versoeninge in ons geleght. So zijn wy dan ^p gesanten van Christi wege/ als of Godt door ons bade: wy bidden van Christi wege/laet u met Godt versoenen. ^q Want dien die geen sonde gekent en heeft/ heeft hy sonde voor ons gemaeckt/ op dat wy souden worden rechtveerdigheyt Gods in hem.

k Rom. 14.7
Galat. 2.20.
1. Thes. 5.19
1. Petr. 4.2
1. Matth. 12.
50.
Joan. 15.14.
Galat. 5.6.
ende 6.15.
Colos. 3.11
1. Thes. 4.3.
18.
Apoc. 21.7.
n Col. 1.20
1. Thom. 2.2.
ende 4.10.
o Rom. 3.
1. Thes. 2.4.
Colos. 1.20
p 2. Cozint. 5.
3.6.
q 1. Thes. 5.3.
1. Petr. 2.22
1. Joan. 3.5
1. Thes. 5.3.1
Rom. 8.3.
Galat. 3.13

Het vij. Capittel.

¹ Paulus vermaent de Cozintieren dat sy de genade/die hare van hem/als een gesante Christi, was aengedient/niet te vergeefs en souden ontfangen. ³ ende verhaelt hoe reuvelich hy sijnen dienst hadde volbracht/sels in 't midden van alle swaricheden ende verdrukkinghen. ⁶ Mitsgaders met hoochdighen deughden ende krachten des Geests sijnen arbeidt was berghelijch geweest. ¹¹ Wecklaert doorder sijn groote gheneghentheit teghen haer. ¹³ ende bereyscht de selve van haer weder reghen hem. ¹⁴ Vermaent haer/ geen loch aen te crecken met de ongeloovige. ¹⁶ Ende geen gemeenschap te hebben met den afgoden/dewijle de geloovige Gods Tempel zijn. ¹⁷ maer sich van die af te scheyden. ¹⁸ dewijle Godt haren Vader/ende sy sijnne kinderen sijn.

Ende wy [als] ^a mede-arbejdende bidden u oock ^b dat ghy de Egenade Gods niet te vergeefs en mooght ontfangen hebben. ^c Want hy segt/In den aengenamen tijt hebbe ick u verhoort. ^d In den dagh der salicheit hebbe ick u gheholpen: siet nu is 't de wel-aengename tijt/siet nu is 't de dagh der salicheit/ ^e Wy en geven geenen aenstoet in eenich dinck/ op dat de bedieninghe niet ghelastert en worde: Maer wy ^f als dienaers Gods/maecken ons selve in alles aengenaem/ ^g in vele verdrukkingen/in nooden/in benautheden/ In slagen/in gebangen/ in rouwen/in beroertē/in arbeit/in wakē/in vasten. In reynicheit/ in kennisse/in lanckmoedicheit/in goedertierenheit/ in den heylighen Geest/in ongebeysde liefde. In het woort der waerheit/in die kracht Gods/ door de wapenen der gerechticheit aen de rechteer en aē de slincker [zijde]. Door eere en oneere/door quaet geruchte.

a 1. Cozint. 3.9.
b Heb. 12.
c 1. Thes. 49.8
d Rom. 14.
13.
e 1. Cozint. 10.
32.
f 1. Cozint. 4.1.
f 2. Cozint. 11.23.

ruchte en goet geruchte: als verleders/en [nochtans] waerachtighe: Als onbekende/en [nochtans] bekende: als steruende/en siet op leuen: als getuchtiget/ende niet gedoodet: Als droevich zijnde/doch altijt blijde: als arme/doch vele rijk makende: als niets hebbende/ende nochtans alles besittende. Onse mondt is open ghedaen teghen u / O Corintheren: ons herte is upt ghebrecht.

Ghy en zijt niet nauwe in ons / maer ghy zijt nauwe in uwe ingewanden. Nu [om] deselve vergeldinge [te doen] (ick spreke als tot [mijne] kinderen) soo wordet ghy oock uptghebrecht.

En treckt niet een ander jock aen met de ongeloofige. Want wat mede-deel heeft de gherechticheit met de ongerechticheit? ende wat ghemeynschap heeft het licht met de duysternisse?

Ende wat t'samen-stemminghe heeft Christus met Belial? ofte wat deel heeft de gheloovighe met den ongheloovighen?

Ofte wat t'samen-voeginghe heeft de tempel Godts met den afgoden? Want ghy zijt de tempel des levendigen Godts: gelijckerwijs Godt gheseght heeft / Ick sal in haer wonen / ende ick sal onder [haer] wandelen: ende ick sal haer Godt zijn / ende sy sullen my een volck zijn. Daerom gaet upt het midden van haer / ende scheidet u af / seght de Heere / ende en raect niet aen t'ghene onreyn is / ende ick sal u lieden aen-nemen:

Ende ick sal u tot een vader zijn/ende ghy sult my tot sonen ende dochteren zijn / seght de Heere de Almachtighe.

Het vij. Capittel.

Den Apostel treckt upt de voorgaende beloften Godts een nieuue vermannighe tot heylmakin- ge. 2 ende verantwoort wederom sinen wandel onder haer. 3 Betuyghe sine sonderlinghe ghene- genheit teghen haer/ oock selfs in t'midden van alle berouwingen / ende versekeret oock hem van de hare tegen hem. 6 in welck geboelen hy door t'ri komste ende getuygenisse meer is gesterckt. 8 En hoewel hy haer door sijne ernstige bestraffinge te hooren bedroeft hadde/ soo bekenet hy dat dese droefheyt nochtans eene droefheyt na Godt is gheweest. 10 t'welck hy betuyft upt de vruchten van deselve droefheyt. 13 ende upt deblifschap t'ri na sijn wederkeeren. 14 die alles also hy haer hadde be- vonden / gelijk den Apostel van haer hadde verrouwt.

Dewijle wy dan dese belofte hebben/ geliefde/laet ons ons sel- vè reynigen van alle besmettinge des vleeschs en des geests/ voleyndigende de heylmakin- ge in de vrees Godts. Gheeft ons plaetse: wy en hebbe niemant verongelijckt/ wy en hebbe nie- mant verdozen/ wy en hebben hy niemant ons voordeel gesocht.

Ick en segge [dit] niet tot [uwer] veroordeelinghe. Want ick hebbe te vozen geseght/ dat ghy in onse herten zijt/om t'samen te steruen/ en t'samen te leuen. Ick hebbe vele vrymoedicheit in t'spreken

1. Corint.

14.

Deut. 7.2.

Corint. 5.

1. Sam. 5.

2.

Reg. 18.21

Corint.

21.

phel. 5.11.

1. Cor. 10.

11.7.14.

1. Cor. 3.

de 6.12.

phel. 2.1.11

2. Cor. 3.6.

2. Cor. 3.7.

2. Cor. 29.

2. Cor. 26.11.

2. Cor. 37.26.

2. Cor. 72.11

2. Cor. 18.4.

2. Cor. 31.1.

ap. vij.

aen die van Corinthen.

Fol. 185

sprecken tegen u/ ick hebbe veel roems over u: Ick ben verbult met
vertroostinghe / ^b ick ben seer overbloedigh van blijdschap in alle
onse verdrukkinge. Want oock als wy in Macedonië gekomē
zijn/ so en heeft ons vlees geen ruste gehad/ ^c maer wy waren in
alles verdrukt: van huytē was strijt/ van binnen vreesē. ^d Doch
Gode die de nedzige vertroost / heeft ons getroost dooz de komste
Tiri. Ende niet alleen dooz sijne komste / maer oock dooz de
vertroostinghe / met welcke hy over u vertroost is gheweest / als
hy ons verhaelde uw verlanghen / uw kermen/ ulwen over vooz
my: alsoo dat ick te meer verblijdt ben gheweest. Want hoe-
wel ick u in den Sendt-brief bedroeft hebbe / ^e t en beroutwt my
niet / hoewel het my beroutwt heeft: Want ick sie dat deselve
Sendt-brief / hoe wel vooz eenen kleynen tijdt / u bedroeft heeft.
Nu verblijde ick my / niet om dat ghy bedroeft zijt gheweest/
maer om dat ghy bedroeft zijt gheweest tot bekeeringhe. Want
ghy zijt bedroeft gheweest nae Gode / soo dat ghy in geen dinck
chade van ons geleden en hebt. ^f Want de droefhede nae Godt
vercke een onberontwlicke bekeeringhe tot saligheyt: maer de
droefheyt der werelt werckt de doot. Want siet / die selve dat
ghy na Godt zijt bedroeft gheworden / hoe groote neersticheyt
heeft het in u gewrocht: ja verantwoordinge/ ja onlust/ ja vreesē/
ja verlangen/ ja over/ ja wake: in alles hebt ghy u selven betwefen
eyn te zijn in dese saecke. Hoewel ick dan aen u gheschreven
ebbe/ [dat] en is niet om diens wille die onrecht ghedaen hadde/
och om diens wille die onrecht ghedaen was: maer op dat onse
lijsticheyt vooz u soude hy u openbaer worden/ in de tegenwooz-
ichent Godts. Daerom zijn wy vertroost gheworden over u
ie vertroostinghe: ende zijn noch overbloedlicher verblijdt ghe-
worden over de blijdschap Tiri/ om dat sijnen gheest van u allen
erquickt is geworden. Want indien ick yet by hem over u ge-
me hebbe/ so en ben ick niet beschaemt geworden: maer ghelijck
n alles met waerheyt tot u gesproken hebben/ also is oock on-
roem/ die [ick] by Titum [gheroemt hebbe] / waerheyt ghe-
worden: Ende sijn innerlicke beweginghen zijn te overblot-
ter regen u/ als hy uwer aller ghehoorzaemheyt overdenckt/ hoe
hy hem met vreesē ende beven hebt ontfangen. Ick verblijde
dan/ dat ick in alles van u vertrouwen mach hebben.

Na

Het

^b Matt. 5.
12.
Acto. 5. 41.
Phil. 2. 17.
Col. 1. 24.
^c Acto. 16.
15. 23.
^d 2. Cor. 1. 4.

^e 2. Sam. 1.
11.
Aim. 16. 7.
Luc. 18. 13.

1 Paulus stelt den Corinthen vooz het exempel der Gemeenten van Macedonien / die een milde handrekinge gedaen hadden vooz de aerde geloovige te Jerusalem. 6 ende verclaert / dat hy Titus bebet gegeven hadden om diegelijcke oock by haer te behoorden. 9 Steit oock haer vooz het exempel Christi, die arm gelovden is / om ons vooz sijne armoede rijck te maken. 10 ende vermaent haer nu wel te volenndigen 't gene sy oec een ier wel hadden begonnen. 15 Doch niet also dat sy haer selven souden benaemen / om andere te verlichten / maer om upt haer overbloet het gebeck der andere te verbullen. 15 ghelijck in het versamelen van het Maana gheschied was. 16 Verught voozder dat Titus om sulcks oec te brengen tot haer geyest was. 18 mer noch een ander broeder die van de Gemeenten daer toe was verkeert. 20 om alle op sprake vooz te komen. 22 ende noch een derde / wiens getrouwichheit nu meermaels was beproeft / soo wel by hem als by de Gemeenten.

Voorts maken wy u bekent / broeders / de ghenade Godts die in de Gemeenten van Macedonien ghegheven is: Dat in vele beproevinge der verdrukkinge de overbloet harer blijfchap / ende hare seer diepe armoede overbloedich geweest is tot den rijckdom harer goetdadichende. Want sy zijn nae vermoghen (ick

betunge t) ja boven vermoghen gewillich geweest. ^a Ons met vele vermaninghe biddende dat wy wilden aen-nemen de gabe en de gemeenschap deser bedieninghe / die vooz de heylighe geschiet.

Ende [deden] niet [alleen] gelijck wy ghehoopt hadden / maer gaben haer selven eerst aen den Heere / ende [daer nae] aen ons / vooz den wille Godts. Alsoo dat wy Titum vermaenden / dat ghelijck hy te voren begonnen hadde / hy oock also noch dese gabe by u volennden soude. So dan gelijck ghy in alles overbloedich zijt / in gheloove / ende in woort / ende in kennisse / ende in alle neersticheit / ende in uwe liefde tot ons / siet dat ghy oock in dese gabe overbloedich zijt. Ick en segge [dit] niet [als] gebiedende / maer [als] vooz de neersticheit van andere oock de oprechticheit uwer liefde beproevende. Want ghy wetet de ghenade onses Heeren

^b Jesu Christi / dat hy om uwent wille is arm gheworden / daer hy rijck was / op dat ghy vooz sijne armoede souden rijck worden.

Ende ick segghe in dese [mijne] meyninge. Want dit is u oecbaer / als die niet alleen het doen / maer oock het willen van over een jaer te voren hebt begonnen. Maer nu volenndicht oock het doen : op dat ghelijck als er geweest is de volveerdichende des gemoets om te willen / daer oock alsoo zy het volenndigen upt he ghene dat ghy hebt. ^c Want indien te voren de volveerdichende des gemoets daer is / ^d so is yemant aengenaem nae 't gene dat hy heeft / niet nae 't gene dat hy niet en heeft. Want [dit en segge ick niet op dat andere souden verlichtinge hebben / ende ghy verdrukkinghe. Maer [op dat] upt gelijckheit / in desen tegenwoordighe

^a Acto. 11.
29.
Rom. 15. 26.
1. Cor. 16. 2.
2. Cor. 9. 1.

^c Marc. 12.
43.
Luc. 21. 3.
d 10. 3. 28
1. Pet. 4. 10.

gen tijt/ulwen overbloedt [sy] om haer gebreck [te verbullen] : op dat oock haren overbloedt sy om uw' gebreck [te verbullen] / op datter ghelijckheyt worde. Ghelijck gheschreven is / ^{18.} Die veel [versamelt hadde] / en hadde niet over : ende die wepnich [versamelt hadde] / en hadde niet te wepnich. Doch Gode sy danck / die deselve neerstichendt vooz u in het herte Titi ghegeven heeft / Dat hy de vermaninge heeft aen-genomen/ende seer neersigh sijnde gewillich tot u gereyft is. En wy hebben oock met hem ghesonden den broeder/die lof heeft in den Evangelio dooz alle de Gemeenten. Ende dat niet alleen/maer hy is oock van de Gemeenten verkoren om met ons te reysen met dese gabe / die van ons bedient wort tot de heerlichheit des Heeren selve/ende de volveerdicheyt uwes gemoets. Dit verhoedenbe/dat ons niemant en moghe lasteren in desen overbloedt/die van ons wort bedient: Als die besorghen 't gheue eerlick is / niet alleen vooz den Heere/maer oock vooz de menschen. Wy hebben oock met haer ghesonden onsen broeder / welcken wy in vele dinghen dickmael beproeft hebben/dat hy neerstich is : ende nu veel neerstiger/ dooz het groot vertrouwen dat [hy heeft] tot u-lieden. Het sy [dan] Titus/hy is mijn mede-ghesel / ende mede-arbeyder hy u : het sy onse broeders/sy zijn afgesanten der Gemeenten/[ende] een eere Christi. Bewijst dan aen haer de bewijsinge uwer liefde / ende onses roems van u / oock vooz het aenghesicht der Gemeenten.

Het ix. Capittel.

¹ D' Apostel betuyghet dat hy genoegsaem verheert is van de geringheyt der Corinthen tot hoorden van dese collecte. ³ ende geeft reden / waerom hy de genoemde broeders tot haer vooz heeft gesonden/namelick op dat allen soude gereyft zijn/wanneer hy sal comen. ⁶ Vermaent haer in mildelich ende gewillich te gheben met verscheydene redenen genomen van Gods milden zegen/de/ende genade over de gene die mildelich sullen zaeyen. ¹¹ ende van de dancksegginge die daer over geschieden tot Gode/van de gene die haer mildicheyt sullen deuchtich worden. ¹⁴ ende van de bedien die sy vooz haer sullen doen tot Gode.

Vant van de bedieninghe die vooz de heylighe [gheschiet] / ¹ is my onmoedich aen u te schryven. Want ick weet ² de volveerdicheyt uwes gemoets / van welke ick roeme over u ³ de Maedoniers/dat Achaja van over een jaer bereyde is ghe- ⁴ test : ende den pver van u [begonnen] heeft'er vele verweckt. ⁵ Maer ick hebbe dese broeders gesonden/op dat onsen roem die ⁶ op] over u [hebben] / niet en soude ydel gemaect worden in de- ⁷ in deele:op dat (gelijck ick geseght hebbe) ghy bereytmocht zijn. ⁸ [Ende] dat niet mogelick/so de Maedoniers met my quamen/ ⁹ A a ij ¹⁰ ende

ende u onbereydt vonden / wy (op dat wy niet en segghen / ghy) beschaemt en worden in desen vasten gront der roeminghe.

Ick hebbe dan noodich gheacht dese broeders te vermanen / dat sy eerst tot u souden komen / ende voor-bereyden uwen te voren aen-ghebeden zegghen / op dat die ghereet sy / alsoo als eenen zegen-ghen / ende niet als eene vreckheyt. Ende dit [segge ick] / ^b die ^a spaersaemlick zaent / sal oock spaersaemlick maepen : ende die in zegeningen zaent / sal oock in zegeningen maepen. Een pegelick ^c [doet] ghelijck hy in [sijn] herte voorneemt : niet int droefheydt ofte int nootdwanck. ^d Want Godt heeft eenen blymoedighen geber lief. Ende Godt is machtiich alle ghenade te doen overbloedich zijn in u : op dat ghy in alles alle tijdt / alle genoechsaemheydt hebbende / tot allen goeden wercke overbloedigh mooght zijn. Gelijck'er geschreven is / ^e Hy heeft gestropt / hy heeft den armen ghegheven : sijne gherechticheyt blijft in der eeuwichen.

Doch die het zaedt den zaep verleent / die verleene oock broet tot spijse / ende vermenichvuldighe uw' ghezaensel / ende vermeerdere de vruchten uwer gherechticheyt : Dat ghy in alles rijck wordet tot alle goetdadicheyt / welcke doot ons werckt dancksegginghe tot Godt. Want de bedieninge van desen dienst en vervult niet alleen het gebreck der heylighe / maer is oock overvloedigh doot vele danck-segginghen tot Godt : Dewijle sy doot de beproevinge deser bedieninghe Godt verheerlicken over de onderwerpinghe uwer belijdenisse onder het Euangelium Christi / ende [over] de goetdadicheyt der mede-deplinghe aen haer ende aen alle : Ende doot haer ghebede doot u / welcke nae u verlangen om de uptnemende ghenade Godts over u. Doch Gode sy danck doot sijne onuytsprekelicke gave.

Het x. Capittel.

Paulus / int oorsaeke dat sommige valsche Apostelen onder haer senden / dat sijn schijnen wel ontfienlich was / maer sijne teghenwoordicheyt van leymen aensien / ³ handelt van de Apostolische macht / dat Godt hem gegheven hadde om de ongeloozamen in sijne Gemeente te bedwingen. ⁴ niet doot bleeflicke maer doot geestelike wapenen / die daer toe krachtiich zijn doot Godt. ⁸ Doch dat hem dese macht gegheven was tot stricte / ende niet tot nederwerpinge. ¹⁰ die hy niet alleen afwesende doot beeden / maer oock tegenwoordich zijnde niet der daer tegen sulcke sal betwijfen. ¹² Dat hy niet dese macht gestreke zijnde het Euangelium tot daer toe hadde verhept. ¹⁵ Niet daer andere te beeden hadden gearbeydt. ¹⁶ ende dat hy sulck noch meynde te doen / niet alleen by haer / om haer te verstercken / maer oock in de landen boven haer ghelegen. ¹⁷ Doch dat hy dit seght / niet om hem sieden / maer om Godts genade onder haer te roemen.

Vooorts ick Paulus selve bidde u doot de sachtmoedicheyt ende de goedertierenheydt Christi / die teghenwoordich zijnde wel geringh

2 geringh ben onder u / maer afwesende stont ben teghen u: Ick
 bidde dan / dat ick teghenwoordich zijnde niet stont en mach zijn
 met die bypmoedicheydt / waer mede ick gheacht worde stontelick
 gehandelt te hebben teghen sommighe / die ons achten als of wy
 3 na den vleesche wandelden. Want wandelende in den vleesche
 4 en voeren wy den krijgh niet nae den vleesche: ^a Want de wa- ^a Ephes. 6.
 penen onses krijghs en zijn niet vleeschlick / maer krachtich dooz ^{13. etc.}
 5 Godt / ^b tot neder-werpinge der stercken. ^b Jer. 1. 1.
 Verwijle wy de over-
 leggingen ter nederwerpen/ende alle hoochte die haer verheft te-
 ghen de kennisse Godts/ ende alle gedachte ghevangen leyden tot
 6 de ghehoorzaemheyt Christi: Ende ghereedt hebben [t ghene
 dient] om te wyken alle ongehoorzaemheyt/ wanneer uwe ghe-
 7 hoorzaemheyt sal vervult zijn. Siet ghy aen dat vooz ooghen
 is? Indien nemandt by hem selven vertrouwt dat hy Christi is/
 die dencke dit wederom byt hem selven / dat ghelijckerwijs hy
 8 Christi is/ also wy oock Christi zijn. Want indien ick oock niet
 overbloediger soude roemen van onse macht / welke de Heere
 ons gegeven heeft ^c tot stichtinge / ende niet tot uwer neder-wer- ^c 2. Cor. 1.
 pinghe / so en sal ick niet beschaeamt worden: ^{10.} Op dat ick niet en
 soude schijnen als of ick u dooz de brieven wilde verschrieken.

Want de brieven (seggen sy) zijn wel ghewichtich ende krach-
 tich: maer de teghenwoordicheydt des lichaems is swack / ende de
 reden is verachtelick. De sulcke bedencke dit / dat hoedanighe
 wy zijn in den woorde dooz brieven/als wy afwesich zijn/ wy ooc
 9 soodanige zijn in der daet als wy tegenwoordich zijn. ^d Want ^d 2. Cor. 5.
 wy en durben ons selven niet rekenen/ ofte vergelijcken met som- ^{ende 5. 12.}
 10 mige die haer selven prijsen: maer dese en verstaen niet dat sy haer
 selven met haer selven meten/ ende haer selven met haer selve ver-
 ghelijcken. Doch wy en sullen niet roemen byten de mate:
 11 maer dat wy na de mate des regels / welke mate ons Godt toe- ^e Ephes. 4.
 ghedeelt heeft / oock tot u toe zijn gekomen. Want wy en strec-
 ken ons selven niet te wijs byt/als die tot u niet en souden komen:
 want wy zijn oock ghekomen tot u toe/inden Euangelio Christi.

Niet roemende byten de mate in anderer [lyden] arbeidt/
 12 maer hebbende hope/ als uwe geloobe sal gewasschen zijn/dat wy
 onder u lieden overbloedelick sullen vergrootet worden nae onsen
 regel: Om het Euangelium te verkondighen in de [plaetse] die

Cap. xj.

De ij. Sendt-brief Pauli

Ies 63. 16.
Ec 9. 13.
Ecl. 1. 31.
Job. 27. 2

op ghene zijde van u [ghelegen] zijn: niet om te roemen in een anders reghel over het ghene dat [alreede] bereydt is. Doch wie roemt/die roeme in den heere. Want niet die hem selven prijst: maer dien de heere prijst / die is beproeft.

Het xj. Capittel.

Den Apostel beruyghet sinen pber over die van Corinth om haer te behouden by de eenvoudicheit die in Christo is. Ende vermaent se dat sy haer daer van niet en laten verleyden / gelijck Eva dooz ben dat in verleyt is. Overmits niet alleen geen valsche Apostelen / maer selfs geen ander Apostel Chryst / haer per en sonde toebereyden / dat sy dooz hem niet en hadden ontfanghen. Want dat hy onder haer niet en hadde ghecoemt / gelijck dese / maer hem nedich gedragen / ende selfs geen onderhoudt ontfanghen / ghelijck hy wel van andere Gemeenten ghebaen hadde. En was niet gheschift / om dat hy haer niet lief en hadde. Maer om den valschen Apostelen haren roem te benemen / die haer veranderen in Engelen des lichts. Ende hoe wel t niet wijselick gedaen en is veel te roemen / so bewijst hy nochtans dat niemant van dese per en kan roemen / daer van hy oock niet roemen en kan. Jae dat hy in lyden ende arbeeden / om de sake Christi haer alle te doen ginch. Benemen de sonde die hy hadde dooz alle de Gemeenten. Ende de swaerheden / die hy in t beginstel van sinen dienst te Damascus hadde uirgestaen / daer hy over de mueren der stad in een mande was ontkomen.

Och of ghy my ten weynigh verdroeght in de ontwijffheyt: jae oock verdraeght my. Want ick ben pberigh over u met

Libit. 21.

eenen pber Godts. Want ick hebbe u-lieden toebereydt om [u als] een repne maecht / eenen manne vooz te stellen / [namelick] /

Gen. 3. 4.
Gen. 8. 44.

Christo. Doch ick vrees dat niet eenichsins / gelijck de slange Evam dooz hare archlisticheit bedroghen heeft / alsoo uwe sinen bedorven worden / [om af te wijcken] van de eenvoudicheyt

Gal. 1. 8.

die in Christo is. Want indien de ghene die komt eenen ander

Jesum predickte / dien wy niet gepredickt en hebben / ofte [indien] ghy eenen anderen Geest ontfinget / dien ghy niet en hebt ontfangen / ofte een ander Evangelium / dat ghy niet en hebt aengenomen / soo verdroecht ghy [hem] met recht: Want ick achte dat ick nergheens in minder en ben ghetweest dan de uytmenigste Apostelen. Ende indien ick oock slecht ben in woorden / nochtans en ben ick t niet in wetenschap: maer allesins zijn wy in alle dinghen onder u openbaer gheworden. Hebbe ick sonde ghebaen / als ick my selven vernedert hebbe op dat ghy sondt verhooght worden: overmits ick u het Evangelium Godts om niet verkondight hebbe. Ick hebbe andere Gemeente beroost / besoldinge [van haer] nemende om u te bedienen: ende als ick by u teghenwoordigh was / ende ghebreck hadde / en ben ick niemant lastigh ghevalen. Want mijn ghebreck hebben de broeders verbult / die van Macedonien quamen: ende ick hebbe my selven in alles ghehouden sonder u te beswaren: ende sal [my noch alsoe] houden. De waerheyt Christi is in my / dat desen roem

1. Cor. 9.

1. Cor. 10.

Gal. 3. 1.

1. Cor. 9. 1.

1. Cor. 9. 1.

1. Cor. 9. 1.

in de gewesten van Achaja aen my niet en sal verhindert worden.
 1 Waeromme? Is 't om dat ick u niet lief en hebbe? Godt weet
 2 het. Maer dat ick doe/dat sal ick noch doen/om de oorsake af te
 snijden den genen die oorsake [hebben] willen/ op dat sy in 't gene
 3 sy roemen/ bevonden mochten worden ghelijck als wy. Want
 sulcke valsche Apostelen zijn bedriegelicke arbeiders/ haer veran-
 4 derende in Apostelen Christi. Ende het en is gheen wonder:
 want de Satan selve verandert hem in eenen Engchel des lichts.
 5 So en is 't dan niet groots indien oock sijne dienaers haer ver-
 anderen als [waren se] dienaers der gerechticheit: van welken
 6 het eynde sal zijn na hare wercke. Ick segge wederom/dat nie-
 mant en merke dat ick onwijs ben: doch soo niet/ neemt my [dan]
 aen als eenen onwissen/ op dat ick oock een weynich mach roeme.
 7 Dat ick spreke en spreke ick niet na den Heere/ maer als in on-
 wijsheyt/ in desen vanden gronde der roeminghe. ^s Dewijle vele
 8 roemen na den vleesche/ so sal ick oock roemen. Want ghy ver-
 9 dzaccht gheerne de onwijse/ dewijle ghy wijs zijt. Want ghy
 verdzaccht het so u pemandt dienstbaer maect/ soo u pemandt op
 eet/ so pemandt [van u] neemt/soo hem pemande verheft/ so u pe-
 10 mandt in het aengesicht staet. Ick segge [dit] nae oneere/ gelijck
 of wy swack waren gheweest: ^h maer waer in pemandt stout is ^h Phil. 3
 (ick spreke in onwijsheyt) [daer in] ben ick oock stout.
 Zijn sy Hebrezen? ick oock: zijn sy Israëlieten? ick oock: zijn
 sy het zaedt Abrahams? ick oock: Zijn sy Dienaers Christi?
 (ick spreke onwijs zijnde) ^k ick ben boven [haer] ? ^l in arbeidt
 overbloedelicker/ in slaghen uytneimender/ in gevangnissen over-
 11 bloedelicker/ in doodes - [gevaer] menichmael. Van de Joden
 hebbe ick ^m veertich slaghen min en/ vijfmael ontfanghen.
ⁿ Dymmael ben ick met roeden gegeesselt gheweest/ ^o eens ben
 ick gesteenicht/ ^p dymmael hebbe ick schip-breucke geleden/ eenen
 [gansen] nacht ende dach hebbe ick in de diepte overghebracht.
 In 't reysen menichmael/ in perijkelen van rivieren/ in perijke-
 len van moordenaers/ in perijkelen van [mijn] geslachte/ in perij-
 kelen van de Heydenen/ in perijkelen in de Sadt/ in perijkelen in
 de woestijne/ in perijkelen in de zee/ in perijkelen onder de valsche
 12 broeders: In arbeidt ende moeyte/ in waken menichmael/
 in hongher ende dorst/ in vasten menichmael/ in koude ende
 naect:

naeckthende. Sonder de dinghen die van buyten zijn / ober-

1. Cor. 10. 18

valt my daghelicks ¹ de zorghe van alle de Ghemeinten.

1. Cor. 11. 3

Wie isser swack dat ick niet swack en ben? Wie woort er ghe-

1. Cor. 11. 9

ergert dat ick niet en brande? Indien men moet roemen / so sal

1. Cor. 11. 9

ick roemen de dinghen mijner swackheyt. De Godt ende Va-

1. Cor. 11. 9

der onses Heeren Jesu Christi / die gepresen is in der eeuwichent /

1. Cor. 11. 9

weet dat ick niet en lieghe. De Stadelhouder des Conincks

1. Cor. 11. 9

Arete in Damasco besettede de stadt der Damascenen / willende

1. Cor. 11. 9

my vanghen. Ende ick werdt door een venster in een mande

1. Cor. 11. 9

over de muur neder ghelaten / ende ontvloot sijne handen.

Het xij. Capittel.

¹ Den Apostel / om te toonen hoe groote oorzacke hy heeft om boven andere te roemen / verhaelt hoe hy in den derden hemel is opghetrocken gheweest / ende aldaer gheloort heeft 't ghene geen mensche en kan uitspreken. ⁷ Dat hem daerom tot sijner vernederighe een engel-Satan was ghegeven die hem niet buysten sloeg. ⁸ rege welcken hy Godt dynael hadde gebeden / ende antwoorde bekomen / dat Gods genade hem moeste genoech sijn. ¹⁰ Dat hy daerom liever / roemt in sijne swackheyt ende neederheyt. ¹¹ Verontschuldighe hem dat hy wederom moet roemen van de ware merck-tekenen sijns Apostelschaps onder haer. ¹² die hy nochtans onder daet genoech gewaer gelwoerden waren. ¹⁴ Verontschuldighe hem dat hy in den derden-mael tot haer sal komen / sonder haer ergheys in lastigh te willen vallen. ¹⁶ ghelich andere van hem ghesonden / noch oock Titus haer ergheys in lastigh en zijn gheweest. ²⁰ Waerschoot haer eyndelick dat hy de gebreken van twist / jochmoede / hoerpe / &c. onder haer betren eer hy komt / op dat hy tot sijn leet-twefen niet ghenootsaecht en sy sijne Apostolische macht over soodanighe te ghebruycken.

1. Cor. 9. 34

1. Cor. 11. 17

1. Cor. 15. 8

Troemen en is my waerlick niet oorzbaer. Want ick sal ko-
men tot ghesichten ende openbaringhen des Heeren. Ick
kenne een mensche in Christo / vooz veertien jaren / (of het [ghe-
schiedt sy] in het lichaem / en weet ick niet : ofte buyten het lie-
chaem / en weet ick niet: Godt weet het) dat de soodanige opgetroe-
ken is gheweest tot in den derden Hemel. Ende ick kenne een
soodanigh mensche (of het in het lichaem / ofte buyten het lichaem
[geschiedt sy] en weet ick niet: Godt weet het:) Dat hy op ge-
trocken is geweest in het Paradijs / ende gehoozt heeft onuitspre-
kelicke woorden / die een mensche niet en is gheoorloft te spreken.

Van den soodanighen sal ick roemen: doch van my selven en sal
ick niet roemen dan in mijne swakheden. Want so ick roemen
wil / ick en sal niet ontwijs zijn: want ick sal de waerheyt seggen:
maer ick houde [daer van] af / op dat niemandt van my en dencke
boven het ghene hy siet dat ick ben / ofte dat hy uyt my hoorz.

Ende op dat ick my door de uytneemtheyt der openbaringen
niet en soude verheffen / soo is my ghegheven een scherpe doorn
in het vleesch / [namelick] een engel des Satans / ⁶ dat hy my
niet buysten slaen soude / op dat ick my niet en soude verheffen.

Niet

8 Hier over hebbe ick den Heere dymmael ghebeden / op dat hy
 9 van my soude wijcken. Ende hy heeft tot my gheseght / ^{Mij-}
 ne ghenade [is] u ghenoech: want mijne kracht wordt in swack-
 heide volbracht. Soo sal ick dan veel liever roemen in mijne
 swackheden / op dat de kracht Christi in my woone. Daerom
 hebbe ick een wel-behagen in swackheden / in smaetheden / in noo-
 den / in vervolginghen / in benautheden om Christi wille. Want
 als ick swack ben / dan ben ick machtigh. Ick ben roemende
 onwijs geworden: ghy hebt my genootsaecht: Want ick behooz-
 de van u ghepzen te zijn: want ick ben in gheen dinck minder
 gheweest dan de uynemeste Apostelen / hoewel ick niets en ben.
^d De merck-teekenē van een Apostel zijn onder u beroot in
 alle lijdsaemheide / niet teekenē / ende wonderen / ende krachten.
 Want wat isser / daer in ghy minder geweest zijt / dan de ande-
 re Ghemeynten / anders / dan dat ick selve u niet lastigh en ben
 gheweest: vergheeft my dit onghelijck. Siet ick ben ten derden
 mael ghereet om tot u te komen / ende en sal u niet lastich zijn.
 Want ick en soecke niet het uwe / maer u. Want de kinderen en
 moeten niet schatten vergaderen vooz de ouders / maer de ouders
 vooz de kinderen. Ende ick sal seer gheerne de kosten doen / ende
 vooz uwe zielen te koste ghegheven worden: hoe wel ick u over-
 bloedelicker beminnende / weynigher bemint worde. Doch het
 is soo / ick en hebbe u niet beswaert: maer alsoo ick listigh was
 hebbe ick u niet bedrogh ghevangen. Hebbe ick vooz nemandt
 mer ghene die ick tot u ghesonden hebbe van u mijn vooz-deel ghe-
 socht: Ick hebbe Titum ghebeden / ende den broeder mede ghe-
 sonden: heeft oock Titus van u sijn vooz-deel gesocht: en hebben
 wy niet in den selven Geest gewandelt: hebben wy niet [gewan-
 delt] in deselve voetschappen. Meynt ghy wederom dat wy ons
 u verontschuldighen? Wy spreken in de teghenwoordicheydt
 dodes in Christo: ende dit alles / geliefde / tot uwer stichtinghe.
 Want ick vreesse dat als ick gekomen sal zijn / ick u niet eenich-
 ins en sal vinden soodanighe als ick wil / ende [dat] ick van u
 al gebonden worden soodanich als ghy niet en wilt: dat daer niet
 muchsins [en zijn] ewisten / nijdigheden / toorn / ghekijs / achter-
 lap / vooz-blasingen / opgheblasenheten / beroerten. Op dat we-
 rom als ick sal ghekomen zijn / mijn Gode my niet en verne-
 de

A a v

re hy

De ij. Sendt-brief Pauli aen die van Corinthen.
re hy u / ende ick rouwe hebben over vele die te voren gesondicht
hebben / ende die haer niet bekeert en sullen hebben van de onre-
nichheid / ende hoerere / ende ontuchticheit die sy gedaen hebben.

Het xiiij. Capittel.

1 Den Apostel betuyght nu wederom / so de voorgaende sonden niet en werden ghebetert / dat hy sal
komen / om sonder voorder worstel de daders daer van te straffen. 2 Ende haer niet der daedt te doen
verboden / hoe krachtigh dat Christus in hem was. 3 Vermaent haer dat sy haer selven ondersoeken /
of Christus in haer is. 4 Wenscht wederom dat sy de straffe voortkomen niet wel doen. 5 ende her-
maent dat hy hem dan over haer sal verbliden. 6 also syne macht moet strecken tot stichtinghe ende
niet tot verbruyge. 7 Beslyt daer nae den brief met een vermaninge tot verscheidene Christelike
denijden. 8 met de ghewoonliche geeste. 9 ende met een gebede voor haer tot Godt den Dader /
Sonne / ende v. Gheest.

Num. 35.

Deut. 17. 6.

Matth. 18.

Joan. 8. 17.

1. Cor. 10. 28.

1. Cor. 11.

1. Cor. 12.

1. Cor. 13.

1. Cor. 14.

1. Cor. 15.

1. Cor. 16.

1. Cor. 17.

1. Cor. 18.

1. Cor. 19.

1. Cor. 20.

1. Cor. 21.

1. Cor. 22.

1. Cor. 23.

1. Cor. 24.

1. Cor. 25.

1. Cor. 26.

1. Cor. 27.

1. Cor. 28.

1. Cor. 29.

1. Cor. 30.

1. Cor. 31.

1. Cor. 32.

1. Cor. 33.

1. Cor. 34.

1. Cor. 35.

1. Cor. 36.

1. Cor. 37.

1. Cor. 38.

1. Cor. 39.

1. Cor. 40.

1. Cor. 41.

1. Cor. 42.

1. Cor. 43.

1. Cor. 44.

1. Cor. 45.

1. Cor. 46.

1. Cor. 47.

1. Cor. 48.

1. Cor. 49.

1. Cor. 50.

1. Cor. 51.

1. Cor. 52.

1. Cor. 53.

1. Cor. 54.

1. Cor. 55.

1. Cor. 56.

1. Cor. 57.

1. Cor. 58.

1. Cor. 59.

1. Cor. 60.

1. Cor. 61.

1. Cor. 62.

1. Cor. 63.

1. Cor. 64.

1. Cor. 65.

1. Cor. 66.

1. Cor. 67.

1. Cor. 68.

1. Cor. 69.

1. Cor. 70.

1. Cor. 71.

1. Cor. 72.

1. Cor. 73.

1. Cor. 74.

1. Cor. 75.

1. Cor. 76.

1. Cor. 77.

1. Cor. 78.

1. Cor. 79.

1. Cor. 80.

1. Cor. 81.

1. Cor. 82.

1. Cor. 83.

1. Cor. 84.

1. Cor. 85.

1. Cor. 86.

1. Cor. 87.

1. Cor. 88.

1. Cor. 89.

1. Cor. 90.

1. Cor. 91.

1. Cor. 92.

1. Cor. 93.

1. Cor. 94.

1. Cor. 95.

1. Cor. 96.

1. Cor. 97.

1. Cor. 98.

1. Cor. 99.

1. Cor. 100.

1. Cor. 101.

1. Cor. 102.

1. Cor. 103.

1. Cor. 104.

1. Cor. 105.

1. Cor. 106.

1. Cor. 107.

1. Cor. 108.

1. Cor. 109.

1. Cor. 110.

1. Cor. 111.

1. Cor. 112.

1. Cor. 113.

1. Cor. 114.

1. Cor. 115.

1. Cor. 116.

1. Cor. 117.

1. Cor. 118.

1. Cor. 119.

1. Cor. 120.

1. Cor. 121.

1. Cor. 122.

1. Cor. 123.

1. Cor. 124.

1. Cor. 125.

1. Cor. 126.

1. Cor. 127.

1. Cor. 128.

1. Cor. 129.

1. Cor. 130.

1. Cor. 131.

1. Cor. 132.

1. Cor. 133.

1. Cor. 134.

1. Cor. 135.

1. Cor. 136.

1. Cor. 137.

1. Cor. 138.

1. Cor. 139.

1. Cor. 140.

1. Cor. 141.

1. Cor. 142.

1. Cor. 143.

1. Cor. 144.

1. Cor. 145.

1. Cor. 146.

1. Cor. 147.

1. Cor. 148.

1. Cor. 149.

1. Cor. 150.

1. Cor. 151.

1. Cor. 152.

1. Cor. 153.

1. Cor. 154.

1. Cor. 155.

1. Cor. 156.

1. Cor. 157.

1. Cor. 158.

1. Cor. 159.

1. Cor. 160.

1. Cor. 161.

1. Cor. 162.

1. Cor. 163.

1. Cor. 164.

1. Cor. 165.

1. Cor. 166.

1. Cor. 167.

1. Cor. 168.

1. Cor. 169.

1. Cor. 170.

1. Cor. 171.

1. Cor. 172.

1. Cor. 173.

1. Cor. 174.

1. Cor. 175.

1. Cor. 176.

1. Cor. 177.

1. Cor. 178.

1. Cor. 179.

1. Cor. 180.

1. Cor. 181.

1. Cor. 182.

1. Cor. 183.

1. Cor. 184.

1. Cor. 185.

1. Cor. 186.

1. Cor. 187.

1. Cor. 188.

1. Cor. 189.

1. Cor. 190.

1. Cor. 191.

1. Cor. 192.

1. Cor. 193.

1. Cor. 194.

1. Cor. 195.

1. Cor. 196.

1. Cor. 197.

1. Cor. 198.

1. Cor. 199.

1. Cor. 200.

1. Cor. 201.

1. Cor. 202.

1. Cor. 203.

1. Cor. 204.

1. Cor. 205.

1. Cor. 206.

1. Cor. 207.

1. Cor. 208.

1. Cor. 209.

1. Cor. 210.

1. Cor. 211.

1. Cor. 212.

1. Cor. 213.

1. Cor. 214.

1. Cor. 215.

1. Cor. 216.

1. Cor. 217.

1. Cor. 218.

1. Cor. 219.

1. Cor. 220.

1. Cor. 221.

1. Cor. 222.

1. Cor. 223.

1. Cor. 224.

1. Cor. 225.

1. Cor. 226.

1. Cor. 227.

1. Cor. 228.

1. Cor. 229.

1. Cor. 230.

1. Cor. 231.

1. Cor. 232.

1. Cor. 233.

1. Cor. 234.

1. Cor. 235.

1. Cor. 236.

1. Cor. 237.

1. Cor. 238.

1. Cor. 239.

1. Cor. 240.

1. Cor. 241.

1. Cor. 242.

1. Cor. 243.

1. Cor. 244.

1. Cor. 245.

1. Cor. 246.

1. Cor. 247.

1. Cor. 248.

1. Cor. 249.

1. Cor. 250.

1. Cor. 251.

1. Cor. 252.

1. Cor. 253.

1. Cor. 254.

1. Cor. 255.

1. Cor. 256.

1. Cor. 257.

1. Cor. 258.

1. Cor. 259.

1. Cor. 260.

1. Cor. 261.

1. Cor. 262.

1. Cor. 263.

1. Cor. 264.

1. Cor. 265.

1. Cor. 266.

1. Cor. 267.

1. Cor. 268.

1. Cor. 269.

1. Cor. 270.

1. Cor. 271.

1. Cor. 272.

1. Cor. 273.

1. Cor. 274.

1. Cor. 275.

1. Cor. 276.

1. Cor. 277.

1. Cor. 278.

1. Cor. 279.

1. Cor. 280.

1. Cor. 281.

1. Cor. 282.

1. Cor. 283.

1. Cor. 284.

1. Cor. 285.

1. Cor. 286.

1. Cor. 287.

1. Cor. 288.

1. Cor. 289.

1. Cor. 290.

1. Cor. 291.

1. Cor. 292.

1. Cor. 293.

1. Cor. 294.

1. Cor. 295.

1. Cor. 296.

1. Cor. 297.

1. Cor. 298.

1. Cor. 299.

1. Cor. 300.

1. Cor. 301.

1. Cor. 302.

1. Cor. 303.

1. Cor. 304.

1. Cor. 305.

1. Cor. 306.

1. Cor. 307.

Cap. j. De Sendt-brief Pauli aen den Galaten.

Fol. 190

3 alle de heylighe. De ghenade des Heeren Iesu Christi / ende de
liefde Godts / ende de gemeynschap des heylighen Geests / zy met
u allen / Amen.

De tweede [Sendt-brief] aen de Corinthen, is geschreven van Phi-
lippus in Macedonien, ende [gefonden] door Tirum ende Lucam.

Eynde des I I. Sendt-briefs Pauli aen die van Corinthen.

D E

Sendt-brief des Apostels Pauli

Aen den

G A L A T I E N.

Het Eerste Capittel.

1 Maec het opschrift des briefs / 3 de ghewoonlike groetenisse / 4 ende eene danck-segginghe tot
Godt / 6 bestraft den Apostel de Gemeenten van Galatien / daer se so haest waren af-ghelweecken van
de Apostolische Leere. 7 daer nochtans geene andere Leere ter saligheyt en kan zijn. 8 alwaer t dar
schen / maer van den Heere Christo selbe gheteert heeft. 13 t welck hy bewijst upt synen eersten staet
ende pber in het Joden-dom / 15 Ende upt sijne wonder-baertlike bekeeringe / ende beroeping tot
het Apostelschap. 17 Misgaders om dat hy beroepen zijnde met de andere Apostelen over de Leere
niet en heeft ghesproken / maer eerstont nae Arabien is gherest. 18 Ende nae drij jaren sijnes diensts
erst Percum ende Jacobum alleen heeft gesien. 21 Dat hy daer nae wederom nae Syri en ende Cilis-
tien is verrees / ende dat hy met den upt geruchten den Gemeenten in Judea bekend was.

PAULUS een Apostel / ([gheroepen] niet van
mensen / noch dooz een mensche / maer dooz ^a Cirs. 1.
Iesum Christum / ende Godt den Vader / die
hem upt den dooden op-geweckt heeft /)
Ende alle de broeders die niet my zijn / aen de
Gemeenten van Galatien: ^b Genade zy u
ende vrede van Godt den Vader / ende onsen
Heere Iesu Christo: Die hem selven gegeven heeft vooz onse
onden / op dat hy ons trecken soude upt dese teghentwoozdighe
roose werelt / na den wille onses Godts ende Vaders. Den
welcken zy de heerlickheyt in alle eentwigheyt / Amen. Ick
terwondere my dat ghy so haest [wijckende] van den ghenen die
u in de ghenade Christi gheroepen heeft / over-ghebracht wordt
tot een ander Euangelium: Daerder gheen ander en is: maer
mer zijn sommighe ^d die u ontroeren / ende het Euangelium ^d Aito. 15.
Christi

^b Rom. 1. 2.
^c 1. Corin. 1. 1.
^d Eph. 1. 2. 2.
^e 1. Petr. 1. 2. 2.
^f e. Marc. 1. 2. 2.
^g Gal. 2. 2. 2.
^h Eph. 5. 2. 2.
ⁱ Tit. 2. 1. 2. 2.
^j Heb. 9. 1. 2. 2.

De Sendt-brief Pauli

Cap. 1.

Chrysti willen verkeeren. Doch al waer 't oock dat wy / ofte
 een Engel upt den hemel u een Euangelium verkondighde buy-
 ten 't gene wy u verkondicht hebben / die zy verbloect. Gelyck
 wy te vozen geseght hebben / [so] segge ick oock nu wederom / in-
 dien u nemande een Euangelium verkondicht buyten 't ghene
 ghy ontfanghen hebt / die zy verbloect. Want 't predike ick
 nu de menschen / ofte Godt? Ofte soecke ick menschen te beha-
 gen? Want indien ick noch menschen behaeghde / soo en ware ick
 geen dienst-knecht Chrysti. Maer ick maecte u bekent / broe-
 ders / dat het Euangelium 't welck van my verkondicht is / niet
 en is nae den mensche. Want ick en hebbe oock het selve niet
 van een mensche ontfanghen / noch geleert / maer dooz de openba-
 ringe Jesu Chrysti. Want ghy hebt mijnen onneganck ghe-
 hoort / die eertijts in het Jodendom was / dat ick uptnemende seer
 de Ghemeynten Godts vervolghde / ende deselve verwoestede.
 Ende [dat] ick in het Jodendom toenam boven vele van mij-
 nen ouderdom in mijn gheslachte / zijnde overbloedelich pverich-
 booz mijne vaderlicke insittinghen. Maer wanneer het Godt
 behaeght heeft / die my van mijns moeders lijve aen af- gesonder-
 heeft / ende geroepen dooz sijne genade / Sijnen Sone in my te
 openbaren / op dat ick den selven dooz het Euangelium onder de
 Heydenen soude verkondigen / so en hebbe ick ter stont niet te ra-
 de gegaen met vleesch ende bloet: Ende en ben niet wederom
 gegaen nae Jerusalem tot de gene die vooz my Apostelen waren
 maer ick ginck henen nae Arabien / ende keerde wederom nae
 Damascum. Daer nae quam ick nae dzy jaren wederom te
 Jerusalem om Petrum te besoecken / ende ick bleef by hem viss-
 tien dagen. Ende en sagh geenen anderen van de Apostelen dan
 Jacobum den broeder des Heeren. Het ghene nu ick u schryf-
 fiet [ick ghetunghe] vooz Godt / dat ick niet en lieghe. Dat
 nae ben ick gekomen in de ghewesten van Syrien ende van Cil-
 cien. Ende ick was van aengesichte onbekent den Gemeynte
 in Judea / die in Chrysto zijn. Maer sy hadden alleenlijck ge-
 hoort [datmen seyde /] De ghene die ons eertijts vervolghde ver-
 kondighen nu het gheloove / 't welck by eertijds verwoestede.
 Ende sy verheerlickten Godt in my.

H

Het ij. Capittel.

1. D' Apostel verhaelt dat hy te Jerusalem met de voornaemste Apostelen / Jacobo / Petro / ende Joanne ober syne Keere hadde ghehandelt / ende dat sy de selve in alle deelen hadden vooz goet ghekent / sonder daer yet af ofte tot te doen. 3. Dat hy teghen de valsche broeders Titum hadde verdedicht / dat hy niet en soude besneden worden. 7. Dat d' Apostelen tot een teeken van eenigheyt in de Keere / hem ende Barnabe de rechter-handt der gemeynschap hebben gegeven. 9. Met bedinghe / dat sy onder de Heydenen / ende d' andere Apostelen onder de Joden souden prediken. 10. Alleen datse vooz de arme Joden by de Heydenen souden sozighen. 11. Betunght oock dat hy daer nae te Antiochien / den Apostel Petrum bestraft heeft / om dat hy te voren onder de Heydenen de Christelike vytheit ghehuypt hadde / ende selve om eenigher Joden wille na liet / ende alsoo niet sijn exempel de Heydenen tot her Joden dom bracht. 15. Daer na bewijst hy dat de mensche niet en wordet gherechtvaardicht door de wercken der Wer / maer uyt het gheloofe Christi. 17. Ende dat Christus daer mede niet geselt en wort een die der sonden ende een nieuw leven. 21. ende bewijst voorders so de gherechticheyt uyt de Wet ware dat Christus te verghhefs soude gheschieden sijn.

DAER nae ben ick / nae veertien jaren / wederom ^a na Jerusa-
 lem opgegaen met Barnaba / oock Titum mede ghenomen
 hebbende. Ende ick ginc op / ^b door een openbaringhe / ende
 stelde haer het Euangelium vooz / dat ick predike onder de Heyden-
 en : ende in't bysonder den genen die in achttinghe waren / op dat
 ick niet eenichsins te verghhefs en soude loopen / ofte ghelopen
 hebben. ^c Maer oock Titus die met my was / een Grieck zyn-
 de / en wierdt niet genootsaecht hem te laten besnijden. ^d Ende
 dat om der ingekropene valsche broederen wille / die van by-zijs
 den inghekomen waren / om te verspieden onse vytheit / die wy
 in Christo Jesu hebben / op dat sy ons souden tot dienstbaerheyt
 brengen. Den welcken wy oock niet een unze en hebben ghe-
 vreeken met onderwerpinge / op dat de waerheyt des Euange-
 liums by u soude verblijven. Ende van de gene die geacht wa-
 en wat te zijn / hoedanige sy eerstes waren / en verschilt my niet:
 Godt en neemt den persoon des menschen niet aen : want die
 geacht waren en hebben my niets torgebracht. Maer daer-en-
 egghen als sy saghen dat my het Euangelium der Doozhuydt
 de-betrouwt was / ghelijck Petro der besnijdenisse : (Want die
 1. Petro krachtelick wrocht tot het Apostelschap der besnijde-
 isse / die wrocht oock krachtelick in my onder de Heydenen.)
 Ende als Jacobus / ende Cephas / ende Joannes / die geacht
 waren pilaren te zijn / de ghenade die my gegeven was bekenden /
 aen sy my ende Barnabe de rechter-[handt] der gemeynschap /
 op dat wy tot de Heydenen / ende sy tot de Besnijdenisse [souden
 aen]. alleenlijck dat wy den armen souden ghedencken : ^e het
 selck selve ick oock beneersticht hebbe te doen. Ende doe Pe-
 tro tot Antiochien ghekomen was / weder-stondt ick hem in het
 aenghe-

a Act. 16, 3

b Act. 13, 21

c Act. 16, 3

1. Cor. 9, 1

d Act. 13, 24

e Deut. 10, 17

2. Cor. 12, 19

Rom. 10, 24

Rom. 11, 17

Ephes. 6, 9

Colos. 3, 23

1. Pet. 1, 17

f Act. 9, 13

ende 13, 21

ende 22, 21

Gala. 1, 16

Ephes. 3, 8

g Act. 11, 30

ende 24, 17

Rom. 15, 25

1. Cor. 16, 1

2. Cor. 8, 16

ende 9, 1

aengesicht / om dat hy te bestraffen was. Want eer sommighe van Iacobo gekomen waren at hy mede met de Heydenen : maer doe sy gekomen waren ontraeck hy [hem] / ende scheyde hem selven af / vreesende de ghene die upt de Besnijdenisse waren.

Ende oock de andere Joden vernamen met hem : also dat oock Barnabas mede afghetrocken wiert door hare verneminghe.

Maer als ick sagh dat sy niet recht en wandelden nae de waerheydt des Euangeliums / seyde ick tot Petrum in aller teghenwoordicheydt ^{Act. 10. 28} Indien ghy / die een Jode zyt / na Heydensche wijze leeft / ende niet na Joodsche wijze / waerom noodsaeckt ghy de Heydenen nae de Joodsche wijze te leven? Wp zijn van natuere Joden / ende niet sondaers upt de Heydenen: ^{Act. 13. 28.} [Doch] wetende dat de mensche niet gerechtheerdicht en wordt upt de wercken der Wet / maer door het geloove Jesu Christi / so hebben wy oock in Christum Jesum gelooft / op dat wy sonden gerechtheerdicht worden upt het gheloove Christi / ende niet upt de wercken der Wet: ^{Rom. 3. 20.} ^{Galat. 3. 11.} daerom dat upt de wercken der Wet gheen vleesch en sal gerechtheerdicht worden. Maer indien wy / die in Christo soecken gherechtveerdicht te worden / oock selve sondaers bevonden worden / is dan Christus een dienaar der sonde? Dat zy verre.

Want indien ick / t gene ick afgebroken hebbe / dat selve wederom opbouwwe / soo stelle ick my selven tot een overtreder.

Want ick ben door de Wet der Wet ghestorven / ^{Rom. 7. 4.} ^{Rom. 13.} op dat ick Gode leven soude. Ick ben met Christo gecrupst. Ende ick leve / ^{Cor. 5. 15.} ^{Eph. 5. 10.} [doch] niet meer ick / maer Christus leeft in my: ende t gene ick nu in het vleesch leve / dat leve ick door het gheloove des Soons Godts / ^{Gal. 2. 4.} ^{Gal. 2. 4.} die my lief gehad heeft / ende hem selven voor my overgegeven heeft. Ick en doe de genade Godts niet te niete. Want ^{Heb. 7. 11.} indien de rechtveerdicheydt door de Wet is / soo is dan Christus te vergeefs ghestorven.

Het iij. Capittel

1 De Apostel nae een scherpe berispinghe der Galacen / bewijst voorder / dat de mensche niet en moet gherechtveerdicht door de wercken der Wet / maer door t gheloove in Christum. 2 overmits sy selve hadden bevonden datse de gaben des Geests / niet door de Wet maer door het Geloove ontfanghen hadden. 6 Bewijst het oock door t exempel van Abraham die een vader is aller geloovige. 10 ende door enige klare ghetugnisse der h. Schriftuere. 13 Beruyghet dat Christus ons van den bloet der Wet verlost heeft / ende de segeninge verheghen. 15 Dat niet dese Keere de Wet niet en wordt te niete gegeven / noch krachteloos gemaect / noch en is tegen de belofstnisse Godes. 19 maer dat deselve ons de sonde aenwijst. 24 ende als een tucht-meester tot Christum leydet. 25 Daer nae leert hy hoe de Wet Moyses door Christum afgedaan is door alle geloovige. 28 Sonder onderscheydt van volken ofte yordamigheden. 29 Also die alle Abrahams zaet zijn.

I O Chi

O ghy uytſinnighe Galaten / ^a wie heeft u betoobert / dat ghy de waerheyt niet en ſoudt ghehoorſaem zijn: den welcken Ieſus Chriſtus voor de oogen te voren geſchildert is geweest / onder u gecrupſt zijnde? Dit alleen wil ick van u leeren / hebt ghy den Geest ontfanghen uyt de wercken der Wet / ofte uyt de prediking des Geloofs? Zijt ghy ſo uytſinnich? Daer ghy met den geest begonnen hebt / vol-eindicht ghy nu met het vleesch?

Hebt ghy ſoo veel te vergheefs gheleden? Indien maer oock te vergeefs. Die u dan den Geest verleent / ende krachten onder u werckt / doet hy dat juyt de wercken der Wet / ofte uyt de predicatie des geloofs? ^b Gelijcker wijs Abraham Gode gelooft heeft / ^b Gen. 15. Rom. 4. 3. Jacob. 2. 23. en het is hem tot rechtveerdigheyt gerekent: So verſtaet ghy dan / dat de gene die uyt den geloove zijn / Abrahams kinderē zijn.

En de Schriſte te voren ſiende dat Godt de Heydenen uyt den geloove ſouden rechtveerdigē / heeft te vorē aen Abraham het Evangelium verkondicht / [ſegghende] ^c In u ſullen alle de volcken ^c Gen. 12. ende 18. 18. ende 22. 18. ende 26. 4. ende 29. 10. Act. 3. 25. den geſegent met den geloovigen Abraham. Want ſo vele als er uyt de wercken der Wet zijn / die zijn onder den vloeck. Want daer is geſchreven / ^d Verbloeckt is een pegelijck die niet en blijft ^d Deut. 27. 26. in al het gene geſchreven is in het boeck der Wet / om dat te doen.

^e Ende dat niemant door de Wet gherechtveerdicht en wordt ^e Rom. 2. 2. door Godt / is openbaer: want de rechtveerdige ſal uyt den ghe- ^e Gal. 3. 12. loove leven. Doch de Wet en is niet uyt den geloove: maer ^f de ^f Galat. 3. 12. menſche die deſe dingen doet ſal door de ſelve leven. ^h Chriſtus ^h Rom. 8. 3. heeft ons verloſt van den vloeck der Wet / een vloeck gheworden ^g Heb. 10. 38. zijnde voor ons. Want daer is geſchreven / ⁱ Verbloeckt is een pe- ^g Heb. 10. 38. gelick die aen het hout hangt. Op dat de zegeninge Abrahams ^h Act. 13. 26. tot de Heydenen komen ſoude in Chriſto Ieſu / [ende] op dat wy ⁱ Deut. 21. 23. de belofte des Geests verkrijgen ſouden door het geloove.

Broeders / ick ſpreke nae den menſche / ^k ſelfs eens menſchen ^k Heb. 9. 1. erbont dat beveſtigt is / en doet niemant te niete / ofte [niemant] ^l Gal. 3. 8. u doet daer toe. Nu ſoo zijn de beloften iſſen tot Abraham en ^l Gal. 3. 8. ſijnen zaede geſproken. Hy en ſeght niet / Ende den zaeden / als ^m Gen. 17. 13. an vele / maer als van een / Ende iſſen zaede: welcke is Chriſtus. ⁿ Erod. 12. 40. Ende dit ſegge ick: het verbondt dat te voren van Godt be- ^o Act. 7. 64. ſteht is op Chriſtum / en wort door de Wet / die ^m nae vier hon-

dert

EXHIBIT 14

2100.15.22

MATHIAS + ...

1811

11. 11. 11.

Het iiiij Capittel.

1 **D**e Wofpel verklaert doozder/het ghene hy te vaden ghewilt hadde van het doogden staet/ 4 **m**et
Wet/met een gelikenisse genomen van een oomdondigh kint dat noch onder de boogden staet/ 4 **m**et
 veruyghe dat wy nu dooz de komste des Soons Godes in den blesse van de boogde ende berischt van
 vyer der Wd verlost zijn. 6 **S**o dat wy nu kinderen Godes zijn/ die mondigh zijnde geboren/ ouer ei
 fenisse selue mogen besitten. 8 **B**estraft de Salaten dat sy wi de Heydenen afgoederpe bekeert zijnde
 haer wederom begiben tot de dienst bareheyt van yperlike reuenonen. 12 **V**ermaent haer dat
 hoijerden in den yder ende goede ghewentheit tot hem/ mer welcke sy eerst het Euangelium hadde
 ontfangen. 17 **H**aer waershouwende dooz den bekeerden yder der valsche leeraers. 19 **V**erfor
 baer nae dese bestaersinghe mer een lieflike aanspake/ wienfende dat hy by haer mochte zijn. 21 **D**e
 wijst doozder wt de Wd selue/ dat wy der seluer dienst bareheyt niet meer en zijn onderwoopen/ mer
 dooz de Wd gerechtueerdicht en konnen worden/ dooz toe-passinghe van de doozberiden der elst soue
 Wd/ ahamis/ Mann. Isaac ende Jismael/ ende van haer moeder Sara ende Gar. 24 **a**ls oock van de
 beris/ Sama ende de stadt van Ierusalem/ waer dooz de twee verbonden berecht wyden. 28 **V**er
 dat de effenisse mer Jfide dooz de belofte des Euangeliums te verkrijghen is/ hoe wel mer veruolgt
 ge. 30 **E**nde dat de genē die dooz de Wd soeken sacht te worden/ mer Jfmael van de effenisse sulle
 beslooten worden.

1 Doc!

Doch ick segge/ soo langen tijdt als de erfgenaem een kint is/ so en verschilt hy niets van een dienstknecht/ hoe wel hy een heere is van alles. Maer hy is onder vooghden en versorgers/ tot den tijt van den vader te vozen gestelt. Also wy oock/doe wy kinderē waren/ so waren wy dienstbaer gemaect onder de eerste beginselen der werelt. Maer wanneer de volheyt des tijts gekomen is/ heeft Godt sijnen Sone uptghesonden/ geworden unt een vrouwe^b geworden onder de Wet. Op dat hy de ghene die onder de Wet waren verlossen soude/ ^c[ende] op dat wy de aerne-^c minghe tot kinderen verkrijgen souden. ^dEnde overmits ghy kinderen zijt/ so heeft Godt den Geest sijns Soons uptgesonden in utwe herten/ die roept/ Abba/ Vader. So dan ghy en zijt niet meer een dienst-knecht/ maer een sone: en indien ghy een sone zijt/ so zijt ghy oock een erfgenaem Godts dooz Christum. Maer doe als ghy God niet en kendet/ diendet ghy de gene ^edie van na-^e ture geen Goden en zijn: Ende nu als ghy Godt kennet/ ja veel meer van Godt ghekennet zijt/ ^fhoe keert ghy u wederom tot de-^f swacke ende arme eerste beginselen/ welcken ghy wederom van vozen aen wilt dienen? ^gGhy onderhout dagen/ende maenden/ ^gende tijden/ende jaren. Ick vrese vooz u/ dat ick niet eenichsins ^gte vergheefs aen u ghearbeydt en hebbe. Weest ghy als ick: want oock ick ben als ghy: broeders/ ick bidde u: ghy en hebt my geen onghelijck ghedaen. Ende ghy weet dat ick u dooz swack-^h heyt des vleeschs het Euangelium eerstmael vercondicht hebbe: ^hEnde mijne versoekinghe/ die in mijn vleesch [geschiede] en ⁱhebt ghy niet veracht noch versoept/ maer ghy naemt my aen ⁱals eenen Engel Godts/ ⁱ[jae] als Christum Iesum. ^jWelcke was dan utwe geluck-achtinge? Want ick geve u ge-^j mygenisse dat ghy/ so het mogelijk ware/ utwe oogen soudet upt-^k raven/ ende my gegeven hebben. Ben ick dan utw' vbandt ge-^k worden u de waerheydt segghende? ^kSp en pveren niet recht ^kber u/ maer sy wille ons upsluyten/ op dat ghy over haer soudt ^lveren. Doch in het goede alle tijdt te pveren/ is goet ende niet ^lalleenlick als ick by u tegenwoordich ben: ^lMijne kinderkens/ ^lle ick wederom arbejde te baren/ tot dat Christus een ghestalte ^mu krijghe. Doch ick wilde dat ick nu teghenwoordigh by u ^mware/ ende mijne stemme mocht veranderen: Want ick ben in ⁿtwissel

Cap. v.

De Sendt-brief Pauli

twijfel over u: Segget mi/ghn die onder de Wet wilt zijn/en-
hoort ghn de Wet niet? Want daer is geschreven/dat Abraham
twee sonen hadde: ^m eenen upt de dienstmaecht / ⁿ ende eenen
upt de vrye. ^o Maer ghene die upt de dienst-maeght was / is
na den vleesche ghebozen gheweest: doch dese die upt de vrye was/
dooz de beloftemisse. Het welcke dinghen zijn die andere beduy-
dinge hebben: want dese zijn de twee verbonden: het een van den
bergh Sina / tot dienstbaerheyt barende / het welck is Agar.
Want dit [namelick] Agar is Sina een bergh in Arabien/ende
komt ober een met Jerusalem dat nu is / ende dienstbaer is met
hare kinderen. ^r Maer Jerusalem dat boven is / dat is vry/
welck is onser aller moeder. Want daer is gheschreven / ^q Zijt
vrylick ghn onvrychtbare/die niet en baert:breekt upt ende roept
ghn die geenens barens noodt en hebt: want de kinderen der een-
same zijn veel meer dan der ghene die den man heeft. ^r Maer
wp / broeders / zijn kinderen der belofte/ als Isaac was. Doch
ghelijckerwijs doe/die na den vleesche geboren was / vervolghet
den genen die na den geest [geboren was] / also oock nu. Maer
wat seght de Schrift? ^r Werpt de dienst-maeght upt ende haren
sone: want de sone der dienstmaecht en sal geensins erben met den
sone der vrye. Soo dan/ broeders / wp en zijn niet kinderen der
dienstmaeght/ maer der vrye.

Het v. Capittel.

¹ Den Apostel verklaert ende bewisen hebbende de vryheyt der Christenen van het yock der Wet
bermaent de Galaten/ datse in die vryheyt blyven ende volherden. ² dat andersins Christus haer ne-
nut en is/ ³ ende dat de rechtvaardigheyt niet en wordt verkregen dan dooz een gheloofde/ werckende
dooz de liefde. ⁴ Betuyght dat 't gheboelen der valsche leeraers upt Gods niet en is/ maer als en
suer-deessen: ende dat deselve van Godt sullen ghestraft worden. ⁵ dat sy oock 'onrecht des Apo-
stels naem misbruychten. ⁶ Keert dat dese vryheyt moet gebruycht worden/ niet liefde des naesten
sonder eluist. ⁷ Vermaent haer datse de begheerlichkeiten des vleeschs dooz de kracht des Gheests
overwinnen. ⁸ Beschrijft daerom den strijd des vleeschs tegen den Geest in de geloofige. ⁹ ver-
hoelt de vruchten des vleeschs. ¹⁰ ende des Gheests. ¹¹ aenwijssende dat dit de rechte Christenen
zijn / die dooz den Gheest 't vleesch overwinnen.

¹² Maer ^a dan in de vryheyt/ met welke ons Christus vry ghe-
maeckt heeft / ende en wordt niet wederom ^b met het yock der
dienstbaerheyt bevangen. Siet/ick Paulus segge u/ ^c so ghn
laet besnijden / dat Christus u niet nut en sal zijn. Ende ick be-
tuyge wederom eenen pegelicken mensche die hem laet besnijden
dat hy een schuldnaer is de geheele Wet te doen. Christus is
u ydel gheworden die dooz de Wet gherechtveerdicht [wilt] wor-
den/ ghn zijt van de ghenade vervallen. Want wp verwachtet
dooz

dooꝛ den Gheest upt den gheloove de hope der recheverrichtende.
 5 ^a Want in Christo Jesu en heeft noch besnijdenisse eenighe
 kracht noch voorhuyt: maer het gheloove dooꝛ de liefde: we-
 kende. Ghy liept wel/ ^f wie heeft u verhindert de waerheyt niet
 ghehoorſaem te zijn? Die gheboelen en is niet upt hem die u
 roept. ^s Een wepnich suerdeessem versuert het gheheele deech.
 10 ^h Ick vertroutwe van u in den Heere / dat ghy niet anders en
 sult gheboelen: maer die u ontroert / sal het oordeel draghen / wie
 hy oock zp. Maer ick/broeders/indien ick noch de besnijdenisse
 predike / waerom worde ick noch vervolght? Soo is dan ⁱ de er-
 gernisse des krupees vernieticht. ^k Och of sy oock afghesneden
 werden/die u onrustich maken. Want ghy zijt tot vryheyt ge-
 roepen/ broeders: ^l alleenlick [en ghebeyndt] de vryheyt niet
 tot een oorsake voor het vleesch: maer dient malkanderen dooꝛ
 de liefde. ^m Want de geheele Wet wort in een woordt vervult/
 [namelick] in dit / ⁿ Ghy sult uwen naesten lief hebben / ghelijck
 u selven. Maer ^o indien ghy malkanderen bijt ende vereet / siet
 toe dat ghy van malkanderen niet verteert en wordt. Ende ick
 segghe/ wandelt dooꝛ den Geest/ ende en volbrenght de begheer-
 lichheyt des vleesches niet. ^p Want het vleesch begheert teghen
 den geest/ende de Geest teghen het vleesch: ende dese staen teghen
 malkanderen / alsoo dat ghy niet en doet het ghene ghy wildet.
 Maer indien ghy dooꝛ den Geest gelejdt wordt / so en zijt ghy
 niet onder de Wet. ^r De wercken des vleeschs nu zijn openbaer:
 welcke sijn overspel/ hoererye/ onreynicheyt/ ontuchticheyt/
 Afgoderye/fenijn-gebinge/vrantschappen/twisten/afgunstig-
 heden/ toornen/ ghekijs/ tweedracht/ ketterpen/ Rijdt/ moordt/
 dronckenschappen/ brasserpen/ende dierghelijke: ^s van de welke
 ick u te voren segghe/ghelijck ick oock te voren geseght hebbe/dar
 die sulcke dinghen doen het Coninckrijcke Godes niet en sullen
 be-erven. ^t Maer de vrucht des Gheests/ is liefde/ blijdschap/
 vrede/ lanckmoedicheyt/ goedertierenheyt/ goetheyt/ gheloo-
 be/sachtmoedicheyt/ maticheyt. ^v Teghen de soodanighe en is
 de Wet niet. ^x Maer die Christi zijn / hebben het vleesch ghe-
 krupst niet de bewegingen ende begheerlichheden. Indien wy
 dooꝛ den Geest leven / so laet ons oock dooꝛ den Geest wandelen.
 En laet ons niet zijn soeckers van ydele eere/malkanderen ter-
 gende/malkanderen benijdende.

d. Mat. 12.

Joan. 15. 1.

1. Cor. 7. 19.

2. Cor. 5. 17.

Galat. 6. 15.

Coloss. 3. 1.

ei. The. 1. 3.

f. Galat. 3. 1.

g. 1. Cor. 7. 19.

h. 2. Cor. 12. 3.

ende 8. 22.

i. 1. Cor. 11.

23.

k. Jos. 7. 25.

l. 1. Cor. 8. 9.

Jude. 13.

ende 1. Pet.

2. 16.

m. Ro. 13. 8.

n. Act. 19.

Mat. 22. 3.

Marc. 12.

31.

Jacob. 2. 8.

o. 2. Cor. 1.

20.

p. Rom. 13.

14.

1. Pet. 2. 11.

q. Rom. 7.

15/ etc.

r. 1. Cor. 3.

Jac. 3. 14.

s. 1. Cor. 6.

Ephes. 3. 3.

Coloss. 3. 6.

Apoc. 2. 1.

t. Ephes. 5.

v. 1. Timo.

9.

x. Rom. 6.

ende 13. 1.

Galat. 2.

1. Pet. 2.

1 D' Apostel vermaent hoort de Galaten tot verscheppene Christelike deughden / namelijk tot sachtmoedicheydt in het bestraffen der ghenen die upt swackheyt sonbighen. 2 tot onderlinghe verzachsaamheyt. 3 tot ondersoekinghe ende een nedich gheboelen van haer selven. 6 tot onderhouwt der Leeraren. 7 tot roesen watmen zaeyt. 9 ende tot mildadicheydt tegen de arme / boozmaelick die gheloovich zijn. 11 Daer nae besluit hy den brief / toonende hoe lief ende weert hy haer heest. 12 ende haer waerschouwerde door de valsche Apostelen / welcker eergiericheyt ende gebeystheyt hy beschrijft. 14 ende stelt sijn exempel daer teghen. 15 Heet hoftelick waer in het rechte Christendom bestaet; ende waer het selve te verwachten heeft. 17 Vermaent dat niemant hem door der moepelick en valle. 21 ende eyndicht met de ghelwoonlike groete.

Rom. 14. 1. a

11. 1. 1. 1.

11. 2. 1. 1.

11. 3. 1. 1.

11. 4. 1. 1.

11. 5. 1. 1.

11. 6. 1. 1.

11. 7. 1. 1.

11. 8. 1. 1.

11. 9. 1. 1.

11. 10. 1. 1.

11. 11. 1. 1.

11. 12. 1. 1.

11. 13. 1. 1.

11. 14. 1. 1.

11. 15. 1. 1.

11. 16. 1. 1.

11. 17. 1. 1.

11. 18. 1. 1.

11. 19. 1. 1.

11. 20. 1. 1.

11. 21. 1. 1.

11. 22. 1. 1.

11. 23. 1. 1.

11. 24. 1. 1.

11. 25. 1. 1.

11. 26. 1. 1.

11. 27. 1. 1.

11. 28. 1. 1.

11. 29. 1. 1.

11. 30. 1. 1.

11. 31. 1. 1.

11. 32. 1. 1.

11. 33. 1. 1.

11. 34. 1. 1.

11. 35. 1. 1.

11. 36. 1. 1.

11. 37. 1. 1.

11. 38. 1. 1.

11. 39. 1. 1.

11. 40. 1. 1.

11. 41. 1. 1.

11. 42. 1. 1.

11. 43. 1. 1.

11. 44. 1. 1.

11. 45. 1. 1.

11. 46. 1. 1.

11. 47. 1. 1.

11. 48. 1. 1.

11. 49. 1. 1.

11. 50. 1. 1.

11. 51. 1. 1.

11. 52. 1. 1.

11. 53. 1. 1.

11. 54. 1. 1.

11. 55. 1. 1.

11. 56. 1. 1.

11. 57. 1. 1.

11. 58. 1. 1.

11. 59. 1. 1.

11. 60. 1. 1.

11. 61. 1. 1.

11. 62. 1. 1.

11. 63. 1. 1.

11. 64. 1. 1.

11. 65. 1. 1.

11. 66. 1. 1.

11. 67. 1. 1.

11. 68. 1. 1.

11. 69. 1. 1.

11. 70. 1. 1.

11. 71. 1. 1.

11. 72. 1. 1.

11. 73. 1. 1.

11. 74. 1. 1.

11. 75. 1. 1.

11. 76. 1. 1.

11. 77. 1. 1.

11. 78. 1. 1.

11. 79. 1. 1.

11. 80. 1. 1.

11. 81. 1. 1.

11. 82. 1. 1.

11. 83. 1. 1.

11. 84. 1. 1.

11. 85. 1. 1.

11. 86. 1. 1.

11. 87. 1. 1.

11. 88. 1. 1.

11. 89. 1. 1.

11. 90. 1. 1.

11. 91. 1. 1.

11. 92. 1. 1.

11. 93. 1. 1.

11. 94. 1. 1.

11. 95. 1. 1.

11. 96. 1. 1.

11. 97. 1. 1.

11. 98. 1. 1.

11. 99. 1. 1.

11. 100. 1. 1.

11. 101. 1. 1.

11. 102. 1. 1.

11. 103. 1. 1.

11. 104. 1. 1.

11. 105. 1. 1.

11. 106. 1. 1.

11. 107. 1. 1.

11. 108. 1. 1.

11. 109. 1. 1.

11. 110. 1. 1.

11. 111. 1. 1.

11. 112. 1. 1.

11. 113. 1. 1.

11. 114. 1. 1.

11. 115. 1. 1.

11. 116. 1. 1.

11. 117. 1. 1.

11. 118. 1. 1.

11. 119. 1. 1.

11. 120. 1. 1.

11. 121. 1. 1.

11. 122. 1. 1.

11. 123. 1. 1.

11. 124. 1. 1.

11. 125. 1. 1.

11. 126. 1. 1.

11. 127. 1. 1.

11. 128. 1. 1.

11. 129. 1. 1.

11. 130. 1. 1.

11. 131. 1. 1.

11. 132. 1. 1.

11. 133. 1. 1.

11. 134. 1. 1.

11. 135. 1. 1.

11. 136. 1. 1.

11. 137. 1. 1.

11. 138. 1. 1.

11. 139. 1. 1.

11. 140. 1. 1.

11. 141. 1. 1.

11. 142. 1. 1.

11. 143. 1. 1.

11. 144. 1. 1.

11. 145. 1. 1.

11. 146. 1. 1.

11. 147. 1. 1.

11. 148. 1. 1.

11. 149. 1. 1.

11. 150. 1. 1.

11. 151. 1. 1.

11. 152. 1. 1.

11. 153. 1. 1.

11. 154. 1. 1.

11. 155. 1. 1.

11. 156. 1. 1.

11. 157. 1. 1.

11. 158. 1. 1.

11. 159. 1. 1.

11. 160. 1. 1.

11. 161. 1. 1.

11. 162. 1. 1.

11. 163. 1. 1.

11. 164. 1. 1.

11. 165. 1. 1.

11. 166. 1. 1.

11. 167. 1. 1.

11. 168. 1. 1.

11. 169. 1. 1.

11. 170. 1. 1.

11. 171. 1. 1.

11. 172. 1. 1.

11. 173. 1. 1.

11. 174. 1. 1.

11. 175. 1. 1.

11. 176. 1. 1.

11. 177. 1. 1.

11. 178. 1. 1.

11. 179. 1. 1.

11. 180. 1. 1.

11. 181. 1. 1.

11. 182. 1. 1.

11. 183. 1. 1.

11. 184. 1. 1.

11. 185. 1. 1.

11. 186. 1. 1.

11. 187. 1. 1.

11. 188. 1. 1.

11. 189. 1. 1.

11. 190. 1. 1.

11. 191. 1. 1.

11. 192. 1. 1.

11. 193. 1. 1.

11. 194. 1. 1.

11. 195. 1. 1.

11. 196. 1. 1.

11. 197. 1. 1.

11. 198. 1. 1.

11. 199. 1. 1.

11. 200. 1. 1.

11. 201. 1. 1.

11. 202. 1. 1.

11. 203. 1. 1.

11. 204. 1. 1.

11. 205. 1. 1.

11. 206. 1. 1.

11. 207. 1. 1.

11. 208. 1. 1.

11. 209. 1. 1.

11. 210. 1. 1.

11. 211. 1. 1.

11. 212. 1. 1.

11. 213. 1. 1.

11. 214. 1. 1.

11. 215. 1. 1.

11. 216. 1. 1.

11. 217. 1. 1.

11. 218. 1. 1.

11. 219. 1. 1.

11. 220. 1. 1.

11. 221. 1. 1.

11. 222. 1. 1.

11. 223. 1. 1.

11. 224. 1. 1.

11. 225. 1. 1.

11. 226. 1. 1.

11. 227. 1. 1.

11. 228. 1. 1.

11. 229. 1. 1.

11. 230. 1. 1.

11. 231. 1. 1.

11. 232. 1. 1.

11. 233. 1. 1.

11. 234. 1. 1.

11. 235. 1. 1.

11. 236. 1. 1.

11. 237. 1. 1.

11. 238. 1. 1.

11. 239. 1. 1.

11. 240. 1. 1.

11. 241. 1. 1.

11. 242. 1. 1.

11. 243. 1. 1.

11. 244. 1. 1.

11. 245. 1. 1.

11. 246. 1. 1.

11. 247. 1. 1.

11. 248. 1. 1.

11. 249. 1. 1.

11. 250. 1. 1.

11. 251. 1. 1.

11. 252. 1. 1.

11. 253. 1. 1.

11. 254. 1. 1.

11. 255. 1. 1.

11. 256. 1. 1.

11. 257. 1. 1.

11. 258. 1. 1.

11. 259. 1. 1.

11. 260. 1. 1.

11. 261. 1. 1.

11. 262. 1. 1.

11. 263. 1. 1.

11. 264. 1. 1.

11. 265. 1. 1.

11. 266. 1. 1.

11. 267. 1. 1.

11. 268. 1. 1.

11. 269. 1. 1.

11. 270. 1. 1.

11. 271. 1. 1.

11. 272. 1. 1.

11. 273. 1. 1.

11. 274. 1. 1.

11. 275. 1. 1

Cap. j. De Sendt-brief Pauli aen die van Ephesen. Fol. 19
 7 Godts. Voorzets / niemant en doe my moeyte aen. ¹ Want ^{2. Cor. 10.}
 ick drage de lit-teecken en des Heeren Jesu in mijn lichaem.
 8 De ghenade onses Heeren Jesu Christi zy met uwen gheest/
 broeders/ Amen.

Aen den Galaten geschreven van Romen.
 Eynde des Sendt-briefs Pauli aen den Galaten.

D E
 Sendt-brief des Apostels Pauli

Aen die van

E P H E S E N.

Het Eerste Capittel.

¹ Na het gewoonlick opschrift des Briefs/ ³ danck den Apostel Godt over alle de geesteliche se-
 geningen/daer mede wy van hem in Christo zyn geseget. ⁴ namentlick dat wy in hem van eeuwichheyde
 zyn upverkoren. ⁵ dat wy in hem verordeneert zyn tot de aenneminge tot kinderen. ⁷ dat wy door
 syn bloet met Godt zyn verzoent. ⁸ dat hy door het Evangelium ons heeft geroepen. ¹⁰ ende dat
 alle upverkorene door hem in een zyn vergadert/ beyde die in den Hemel/ende die op de aerde zyn.
¹³ Dat oock de Epheseren die in Christum ghelooben/onder dese zyn/ende tot versekeringe daer van het
 pande des Geests hebben ontfanghen. ¹⁵ Wie daer na Godt dat hy haer verstant hier in meer ende
 meer wil verlichten. ¹⁹ Ende door synen Geest haer laten gevoelen welcke de kracht syner werkinge
 in allen desen. ²⁰ die deselve is/ waer door hy Christum van den dooden heeft verweckt/ ende verheven
 tot syner rechter-handt. ²² om een hoofft te zyn syner Gemeente.

PAULUS een Apostel Jesu Christi / door
 den wille Godts / ^a den Heplighen die te E- ^{a Rom. 1.}
 phesen zyn : ende gheloovighen in Christo ^{1. Cor. 1. 2.}
 Jesu. ^b Genade zy u ende vrede van Godt ^{2. Cor. 1. 1.}
 onsen Vader / ende den Heere Jesu Christo. ^{b Gal. 1. 3}
 Geseget zy ^c de Godt ende Vader onses ^{c 2. Cor. 1}
 Heeren Jesu Christi/ die ons ghesegent heeft ^{1. Petr. 1. 3}
 met alle geesteliche segeninge in den Hemel in
 Christo. ^d Ghelijck hy ons upverkoren heeft in hem / voor de ^{d Joann. 1.}
 grontlegginge der werelt/ ^e op dat wy sonden heylig ende onberis- ^{16.}
 pelick zyn voor hem in de liefde. Die ons te voren verordincert ^{e Tim. 1. 9}
 heeft tot aenneminge tot kinderen / door Jesum Christum in ^{e Luc. 1.}
 hem selven/ nae het wel-behaghen sijns willens/ Tot prijs der ^{71.}
 heerlijkheyt syner ghenade / door welcken hy ons begenadicht ^{Eph. 1. 2.}
 heeft ^{Col. 1. 2.}
Tim. 1. 9.
Tit. 2. 12.

B b iij

heeft

De Sendt-brief Pauli

Cap. 1.

Mat. 3. 17.
Luc. 2. 20.

Mat. 1. 14.
Luc. 9. 12.
Pet. 1. 18.

Act. 1. 6.

Phil. 3. 9.
Col. 1. 26.

Tim. 1. 9.
Tit. 1. 3.

1 Pet. 1. 20.
Rom. 4. 19.

Gal. 2. 24.
Col. 4. 4.

1 Cor. 8. 17.

1 Cor. 3. 15.

2 Cor. 1. 22.
1 Pet. 5. 3.

Phil. 4. 30.
Eph. 1. 19.

1 Tim. 7. 6.
De 14. 2.

De 16. 18.
Rom. 8. 23.

1 Cor. 2. 9.
Phil. 1. 13.

Col. 1. 13.
Eph. 1. 2.

Eph. 1. 3.

1 Cor. 2. 12.
1 Th. 1. 10.

1 Tim. 2. 34.
2 Cor. 1. 17.

Col. 3. 1.
1 Th. 1. 3.

De 10. 12.
1 Pet. 5. 22.

1 Th. 2. 7.
1 Cor. 2. 8.

2 Cor. 1. 17.
1 Cor. 2. 8.

1 Tim. 1. 5.
2 Cor. 1. 27.

Phil. 4. 16.
1 Cor. 7. 13.

hetse in den Geliefden: In welcken wy hebben de verlossinge dooz sijn bloedt / [namelick] de vergevinge der misdaden / nae den rijckdom sijner ghenade: Mer welcke hy overbloedigh is geweest over ons in alle wijsheyt / en voorzichtigheyt: Ons bekent ghemaect hebbende de verborghenheyt sijns willens na sijn wel-behagen / t welck hy vooz-genomen hadde in hem selven: Om in de bedeelinghe van de volghendt der tijden wederom alles tot een te vergaderen in Christo / beyde dat in den hemel is / ende dat op de aerde is: In hem / in welcken wy oock een erfdeel gheworden sijn / wy die te voren verordineert waren nae het vooz-nemen des ghenen / die alle dinghen werckt nae den raedt sijns willens. Op dat wy souden sijn tot prijs sijner heerlichheyt / die wy eerst in Christo ghehoopt hebben. In welcken oock ghy [zijt] / na dat ghy het woort der waerheyt / [namelick] het Euangelium uwer salicheyt ghehoort hebt: in welcken ghy oock / na dat ghy geloofd hebt / zijt versegelt gewor-den met den heyligen Geest der belofte: Die het onder-pant is van onse erfenis / tot de verkrege verlossinge / tot prijs sijner heerlichheyt: Daarom oock ick gehoozt hebbende het geloove in den Heere Jesu / dat onder u is / ende de liefde tot alle de heylige: En houde niet op vooz u te dancken / gedenckende uwer in mijne ghebden: Op dat de Godt onses Heeren Jesu Christi / de Vader der heerlichheyt / u ghebe den gheest der wijsheyt / ende der oprebaringhe / in sijne kennisse: [Namelick] verlichte de oogt uwer verstants / op dat ghy meught weten welcke zy de hope van sijne roepinghe / en welcke de rijckdom zy der heerlichheyt van sijne erfenis in de heylighe: Ende welcke de uytnemende grootheyt sijner kracht zy / aen ons die gheloove / na de werkinge der sterckte sijner macht / Die hy gewoont heeft in Christo / als hy hem uyt den dooden heeft opgeweckt: en heeft [hem] gheset tot sijne rechter [hande] in den hemel. Werre boven alle Overheyt ende Macht / ende kracht / ende heerschappie / en allen naem die genaemt wort / niet alleen in dese werelt / maer oock in de toekomst: Ende heeft alle dinghen sijnen voeten onderworpen / ende heeft hem den Ghemeynte ghegheven tot een hooft boven alle dinghen: Welcke sijn lichaem is / [ende] de verbultinge des ghenen die alles in allen verbult.

Het

Het ij. Capittel.

1 Den Apostel om te toonen de groote der welbaet/die ons God doet in onse weder-oprechtinge, verhaelt den eilendigen staet / uyt welken wy verloft zijn. 4 Ende verklaert dat hy uyt euklele genade / doe wy doot waren in onse sonden / ons lewendich heeft ghemaect met Christo, ende in den hemel met hem gheset. 8 Dat wy dan salich zijn ghelworden doo; 't geloobe / niet uyt de wercken. 10 Maer dat ons Godt in Christo tot goede wercken heeft gheschapen. 11 Veruyghet doo;der dat de Heydenen buyten het verbondt Godts waren / ende sonder hope van saligheyt. 13 maer nu in Christo, die den scheyde-muer wech ghenomen heeft ende de Alder der insettinghen / mede-ghenoten deser genade waren gheworden. 17 Waerom beide Heydenen ende Joden / doo; het Euangelium worden gheroept / ende doo; eenen Gheest toeganch hebben tot Godt. 19 Waer doo; hy beslyt dat sy dan te samen gebouwt sijn op het fondament der Propheten ende der Apostelen / wiens hoeck-stecnis Christus. 21 ende dat tot eenen tempel ende woon-stede Godts.

1^a Ende u [heeft hy mede lewendich ghemaect] daer ghy doot
2 waert doo; de misdaden ende de sonden / ^b In welke ghy eertijds gewandelt hebt / na de eeuwe deser werelt / nae den Oversten der macht der lichts / des gheests die nu werckt in de kinderen der onghewoontsaemheyt. Onder dewelcke oock wy alle eertijds verkeert hebben in de begheerlicheden onses vleeschs / doende den wille des vleeschs ende der gedachten; ende wy waren 4 van natuere kinderen des toorns / gelijk oock de andere. Maer Godt die rijck is in barmherticheyt / doo; sijne groote liefde daer 5 mede hy ons lief ghehadt heeft / Oock doe wy doot waren doo; de misdaden / ^d heeft [ons] lewendich ghemaect met Christo: (^e uyt genade zijt ghy saligh geworden.) Ende heeft [ons] mede op-ghetweckt / ende heeft [ons] mede gheset in den hemel 7 in Christo Jesu. Om dat hy soude betoonen in de toekomende eeuwen den uptnemenden rijckdom sijner ghenade / doo; de goddertierenheyt over ons in Christo Jesu. Want uyt genade zijt ghy saligh geworden doo; het geloobe ende dat niet uyt u: ^f het is Godts gabe. Niet uyt de wercken: op dat niemandt en roeme. 9 Want wy zijn sijn maeksel / ^g gheschapen in Christo Jesu tot goede wercken / welke Godt voo; berendt heeft / op dat wy in deselve soude wandelen. Daerom ghedencke dat ghy die eertijdes Heydenen waert in het vleesch / ende die Doo;huyt ghenaeemt wiert van de ghene die genaemt zijn Besnijdenisse in het vleesch / die niet handen gheschiet: Dat ghy in dien tijdt waert sonder Christo / verbrant van het burgerschap Israels / ende vrendelingen van de verbonden der beloften / geen hope hebbende / ende sonder Godt in de werelt. Maer nu in Christo Jesu / ghy die eertijds verre waert / zijt nae hy gheworden doo; het bloede Christi. 12 Want hy is onse vrede / die dese beide een ghemaect heeft / ende den middel-mur des afscheitsels ghebroken hebbende /

B b iij

Heeft

a Rom.
Colo. 2.
b 1. Cor.
11.
Coloss. 3.
Tit. 3. 3.
c 2da. 12.
ende 14.
ende 16.
Ephes. 6.

d Rom.
ende 8. 1.
Col. 3. 1.
e Act. 13.
Tit. 3. 5.

f Mat.
17.
Ephes. 1.
g Rom.
1. Cor. 1.
h 2. Cor.
17.
Ephes. 1.
ende 4. 3.
Tit. 2. 1.

i Rom.
k 1. Cor.
12. 13.
13. 16.
Act. 10.
Rom. 5.
Col. 1. 2.

Heeft hy de vbandtschap / in sijn vleesch te niete ghemaect / ¹ [namelijck] de Wet der geboden in insettingen [bestaende]: op dat hy de twee soude in hem selven tot eenen nieuwen mensche schep-
pen / vrede makende: Ende [op dat] hy die beyde met Godt sou-
de in een lichaem versoenen doot het cruce / de vbandtschap aen het
selve ghedoodt hebbende. ¹ Ende komende heeft hy doot het
Euangelium vrede verkondighe u die verre waert / en dien die nae
hy waren. ^m Want doot hem hebben wy beyde den toeganck
doot eenen Geest tot den Vader. So en zijt ghy dan niet meer
vzendinghen / ende bywooners / maer mede-burghers der hepli-
gen / ende ⁿ huns-genooten Godts: ^o Gebouwt op het fonda-
ment der Apostelen ende Propheten / ⁹ waer van Iesus Christus
is den upersten hoeck-steen: ² Op welken het gheheel gebouwt
bequamelijck t'samen-gevoeght zijnde / op wast tot eenen hepli-
gen tempel in den Heere. Op welken oock ghy mede gebouwt
wort tot een woonstede Godts in den Geest.

Het iij. Capittel.

¹ Paulus heroyght dat hy gebangen was om sijne stantvastigheyt in de Heere van de genadige roe-
pinghe der Heydenen. ³ welcke hy doot bysonder openbaringhe Godts hadde. ⁵ ende dat die inde
voortgaende reulde den menschen op sulcker wijsen en was bekenit ghemaect. ⁷ Dat hy tot een
dienaer des Euangeliums was ghestelt / om deselve Heere onder de Heydenen te verkondigen. ¹⁰ en
de doot de Ghemeynte de veelvoudige wijsheit Godts bekenit te maken / sels den Engelen in den he-
mel. ¹² vermaent haer dat sy in sijne verbindingen niet en vertragen. ¹⁴ ende bidt Godt dat hy
haer meer ende meer verstercke. ¹⁷ op dat Christus doot het geloof in hare herten woone. ¹⁸ ende
sy de byere / leugte / diepte / ende hooghe deser ghenade ende der liefde Christi moghen begripen. ²⁰ mi-
de besluit met een dank-segginge tot Godt.

²¹⁻³³ **O** dese oorsake [ben] ick Paulus ^a de ghebanghen Christi
¹⁻¹³ Iesu doot u die ghy Heydenen zijt: Indien ghy maer ge-
¹⁴⁻¹⁸ hoort hebt van de bedeelinge ^b der genade Godts ^c die my gege-
¹⁹⁻²³ ven is aen u: Dat hy my ^d doot openbaringhe heeft bekenit ghe-
²⁴⁻²⁸ maect ^e dese verborghentheyt / (ghelijck ick met weinighe [woot-
²⁹⁻³³ den] te voren gheschreven hebbe: Waer aen ghy [dit] lesende/
kort bemercken mijne wetenschap in dese verborghentheyt Chri-
sti.) Welcke in andere eeuwen den kinderen der menschen niet
en is bekenit gemaect / ^f gelijk se nu is geopenbaert sijne heplige
Apostelen ende Propheten / doot den Geest: [Namelick] dat de
Heydenen zijn mede erfghenamen / ende van t'selve lichaem / ende
mede deel-genooten sijner belofte in Christo doot het Euangeli-
um: Waer van ick een dienaer getworden ben / na de gabe der ge-
nade Godts die my gegeven is ^g nae de werkinge sijner kracht.
An ^h de aller minste van alle de heplige is dese genade ghege-
ven /

ven / om i onder de Heydenen door het Euangelium te verkondighen den onnaspeurlichen rijckdom Christi / Ende alle te verlichten / [datse mogen verstaen] welcke de gemeenschap der verborghentheyt zn / die van [alle] eeuwen verborghen is ghewest in Gode / welcke alle dingen geschapen heeft door Jesum Christum.

Op dat nu door de Gemeente bekent gemaectt worden den Overheden ende den Machten in den Hemel de veelvuldige wijsheyt Gods: Na het eeuwighe boornemen / dat hy gemaectt heeft in Christo Jesu onsen Heere: In den welken wy hebben de vrymoedicheyt / ende den toeganck met vertrouwen door het geloove aen hem. Daerom bidde ick / dat ghy niet en verdraeght in mijne verdrukkingen voor u / welck is utwe heerlicheyt.

Om dese oorsaecke huyge ick mijne knien tot den Vader onses Heeren Jesu Christi / Vt welcken al het geslachte in de hemelen ende op de aerde genaemt wort / op dat hy u geve / na den rijckdom sijner heerlicheyt / met kracht versterckt te worden doorijnen Geest in den inwendighen mensche: Op dat Christus door het gheloove in uwe herten woone / ende ghy in de liefde gewortelt / ende gegrondet zijt: Op dat ghy ten volten kondet begripen met alle de heylige / welcke de breedte / ende lenghte / ende diepte / ende hooghte zn / Ende bekennen de liefde Christi / die de kennisse te boven gaet / op dat ghy vervult wort tot alle de volheyt Gods.

Hem nu die machrich is / meer als overbloedelick te doen boven al dat wy bidden ofte dencken / na de kracht die in ons werckt / Hem / [segge ick] / zn de heerlicheyt in de Gemeente door Christum in alle geslachten tot alle eeuwen / Amen.

Het iij. Capittel.

Na dat d' Apostel in de voorgaende om Capittelen de Kerre des Euangeliums kortelijck hadde voorgeset / soo komt hy nu nae inne geboorte in alle sijne brieven ende stelt voor de vermaningen tot Godsalighheyt: ende eerst in't ghemeen vermaent hy tot eenen wandel haer betamelick. Daer na in't bysonder tot verdrach / samelijckheyt inder liefde. 3 ten derden tot brede ende reingheyt / welcke vermaninghe hy met vele reden versterckt. 7 Beruyghet woort dat Christus ten hemel opgebaren zijnde / den menschen welc verschedene gaven heeft gegeven / 11 ende verschedene ampten van Apostelen / Propheten / Leeraers / &c. heeft verordincert / 12 maer alle daer toe streckende / op dat de Gemeente gebouwt / ende in eengheyt des gheloofs regen alle dwalingen behouden mach worden.

16 Dat ewenwel dese heylsamen krachte alleen wt Christo / als wt het hooft / in alle de leden bloent. 17 Komt daarna wederom tot de ghemeen vermaninghen / ende waerschoort se dat sy also niet en wandelen ghelijck sy plachten / doe sy noch Heydenen waren. 22 Maer dat sy den ouden mensche afleggen / 23 ende den nieuwen mensche aen doen. 25 Dat sy oock de leughen afleggen. 26 de Sonne niet en laten ondergaen over haren toone. 28 niet en stelen. 29 wyf zoeken inghen / wner door de G. Geest bedroeft woort. 31 ende allerley boosheyt. 32 maer dat sy inalkanderen vergeven / ghelijck God in Christo ons vergeven heeft.

B b v

Doo

So bidde ick u dan / ick de ghevanghen in den Heere / ^a dat ghy wandelt weerdichlick der roepinghe / met welke ghy geroepen zijt: ^b Met alle ootmoedicheyt ende sachtmoedigheyt / met lanckmoedigheyt / verdragende malkanderen in liefde: ^c Overneerfigende te behouden de eenicheyt des Geests dooz den bandt des vzedes. ^d Een lichaem is het / ende eenen Gheest / ghelijckerwijs ghy oock gheroepen zijt tot eene hope utwer beroepinghe:

^e Een Heere / een gheloove / eenen doop:

^f Een Godt ende Vader van alle / die daer is boven alle / ende dooz alle / ende in u alle. ^g Maer elck een van ons is de ghenade ghegheven na de mate der gabe Christi. Daerom seght hy / ^h Als hy opgeharen is in de hooghe / heeft hy de ghevanghenisse ghevanghen genomen / ende heeft den menschen gaben ghegeven.

ⁱ Nu dit / hy is opgeharen / wat is t / dan dat hy oock eerst is neder-gedaelt in de nederste deelen der aerde? Die neder-gedaelt is / is deselve oock die opgeharen is verre boven alle de hemelen / ^j op dat hy alle dingen vervullen soude. ^k Ende deselve heeft gegheven sommige tot Apostelen / ende sommige tot Propheten / ende sommige tot Evangelisten / en sommige tot Herders en Leeraers.

^l Tot de volmakinge der heylighen / tot het werck der bedieninghe / tot opbouwninghe ^m des Lichaems Christi. Tot dat wy alle ⁿ sullen komen tot eenicheyt des gheloofs ende der kennisse des Soons Godts / tot eenen volkomenen man / tot de mate der groo-^ote der volghend Christi / ^p Op dat wy niet meer kinderen en sou-^q den zijn / ^r die als de bloede betweeght ende omghevoert worden met alle windt der leere / dooz de bedriegherne der menschen / dooz archlisticheyt om listelijck tot dwalinge / te brengen: Maer de waerheyt betrachtende in liefde / alles ins souden opwassen in hem ^s die ^t het hooft is / [namelick] Christus: ^u Wyt welcken het geheel lichaem bequaemlick ^v t samen ghevoeght / ende ^w t samen vast ghemacckt zijnde / dooz alle voerschelen der toebereynginghe / nae de werkinghe van een pegelick deel in [sijne] mate / den wasdom des lichaems bekomt / tot sijns selfs opbouwninghe in de liefde. Ick segghe dan dit / ^x ende betunghe het in den Heere / ^y dat ghy niet meer en wandelt ghelijck als de andere Heydenen wandelen in de ydelheyt hares ghemoedes / ^z Verdupstert in het verstant / verbyzint zijnde van het leven Godts / ^{aa} dooz de onwet-

ten

tenhent die in haer is/ doo? de verhardinge hares herten. Welcke onghewoeligh gheworden zijnde/ hebben haer selven overgegeven tot ontuchtricheydt/ om alle onreynicheydt gierichlick te bedrjffen. Doch ghy en hebt Christum alsoo niet gheleert.

Andien ghy maer hem gehoozt hebt/ en doo? hem geleert zift/ ghelijck de waerheyt in Jesu is: [Te weten] dat ghy soudet

aflegghen/ aengaende de vorighe wandelinghe/ den ouden mensche/ die verdozven wordet doo? de begeerlickheden der verleydinghe: Ende dat ghy soudet vernieuwt worden in den gheest.

uwes ghemets/ Ende den nieuwen mensche aen doen/ die nae Godt gheschapen is in rechteveerdicheyde ende heylicheydt.

Daerom legghet af de leughen/ ende spreket de waerheyt een peggelick met sijnen naesten: want wy zijn malkanders leden.

Wozt toornich/ ende en sondicht niet: de Sonne en gae niet onder ober uwe toornigheyt: Noch en geeft den Dupvel geen

plaetse. Die gestolen heeft/ en stele niet meer/ maer arbeide liever/ werckende dat goet is met de handen/ op dat hy hebbe mede te deelen den ghenen die noot heeft.

Gheen vuple reden en gae uyt uwen mond: maer so daer eenighe goede [reden] is tot nuttige stichtinge/ op dat sy genade ghebe dien die se hooren. Ende

en bedroeft den heyligen Gheest Godts niet/ doo? welcken ghy verseggelt zift tot den dagh der verlossinge.

Alle bitterheyt/ ende toornicheydt/ ende gramschap/ ende geroep/ ende lasteringhe/ sy van u geweeft/ met alle boosheyt.

Maer zift regen malkanderen goedertieren/ barmhertigh/ vergebende malkanderen/ ghelijckerwijs oock Godt in Christo u. lieden vergeben heeft.

Het v. Capittel.

Der Apostel gaet voort in de beermaninghen/ ende eerst tot onderlinge liefde/ na't exempel Godts ende Christi. 3. Vermaent haer boozders assistant te doen van alle onkupscheydt/ giericheydt die afgaderpe is/ sorten klap/ etc. ende verklaert dat soodanige het rijcke der hemelen niet en sullen besitten. 5. Ende bewijst sy nu in't licht zijn/ dat sy maeren wandelen als kinderen des lichtes. 11. ende gheerghemeynschap niet hebben met de wercken der duysternisse/ maer die bestraffen. 15. Vermaent haer boozder/ dat sy boozsichtelick wandelen/ ende als wijse den tijdt upt-koopen. 18. Dat sy niet boozken en zijn/ maer vol des Gheests. 19. Dat sy den Heere Psalmen ende Lof-sangen singen. 21. Vermaent in't gemeyn dat sy malkanden onderdanigh zijn in de hreese Godts. 22. maer bysonderlick de vrouwen/ dat sy hare mannen/ ghelijck de Gemeente Christo/ onderdanigh zijn. 25. Besgelycks vermaent sy de mannen dat sy hare vrouwen lief hebben/ gelijk Christus syne Gemeente lief gehadt heeft/ 28. ende gelijk remant sijn eygen lichaem lief heeft. 31. Bewijst oock uyt Godts instellinghe/ dat man ende vrouwe een vleesch zijn/ ende duydt dat oock op Christum ende syne Gemeente. 33. ende beschuyt niet een beermaninghe aen man ende vrouwe.

Zet dan navolghers Godts/ als gheliefde kinderen: Ende wandelt in de liefde/ ghelijckerwijs oock Christus ons.

Colos. 3. 9.
Eph. 2. 2.
1. Petr. 2. 1.

Rom. 6. 4.
Colos. 3. 10.
1. Petr. 4. 12.
Zach. 8. 10.

Psalm 4.
v. Jac. 4. 7.
1. Petr. 1. 9.
x. Act. 20. 3.
1. Theff. 4. 12.

1. Theff. 3. 12.
y. Mart. 36.
Eph. 5. 3.
z. Rom. 8. 4.

2. Cor. 1. 5.
ende 1. 5.
Eph. 1. 1.
a. Luc. 21. 1.
Rom. 8. 2.
Eph. 1. 1.
b. Col. 3. 1.
c. Phil. 2. 1.
Colos. 3. 1.
d. Mart. 6.
Mar. 11.
Colos. 3. 1.

a. Joa. 1.
ende 15.
1. Theff. 1. 1.
Joan. 1. 1.
ende 4. 1.
b. Gal. 1. 1.
Tit. 2. 1.
1. Petr. 1. 1.

ong lief gehadt heeft / ende hem selven voor ons heeft over-ghe-
 gheven tot een offerande ende een slacht-offer Gode / tot eenen
 wel-riekenden reuck. ^a Maer hoererey ende alle onreynicheyt/
 ofte giericheyt / en laet oock onder u niet genaemt worden / gelijc-
 kerwijs het den hepligen betaemt: Noch oneerbaerheyt / noch
 sot geklap / ofte geckeren / welke niet en betaemen: maer veel meer
 dank-segginge. ^c Want dit weet ghy / dat geen hoereerder / of-
 te onreyn / ofte gierigaert / die een afgoden-dienaer is / erfennisse
 en heeft in het Coninckrijcke Christi ende Godts. ^d Dat u nie-
 mandt en verleyde met pdele woorden: want om dese dinghen
 komt de toornige Godts over de kinderen der ongehoorsaemheyt.

Soo en zijt dan hare mede-genootten niet.

^e Want ghy waert eerstijts duysternisse / maer nu zijt ghy lichte
 inden Heere: wandelt als kinderē des lights: ^f Want de vruchte
 des Gheests is in alle goedicheyt / ende recheverdigheyt / ende
 waerheyt. ^g Beproeuvende wat den Heere wel behagelick is.

^h Ende en hebt geen ghemeynschap met de onbruytbare wer-
 ken der duysternisse / maer bestrafe se oock veel eer. Want het
 gene heymelick van haer geschiedt / is schandelick oock te seggen.

ⁱ Maer alle dese dinghen / van het licht bestraft zijnde / worden
 openbaer. Want al dat openbaer maect / is licht. Daerom segt

hy / ^j Ontwaeckt ghy die slaep / ende staet op uyt den dooden / en-
 de Christus sal over u lichten. ^k Siet dan hoe ghy voorzichte-
 lick wandelt: niet als onwisse / maer als wise. ^l Den tijdt uyt-

koopende / de wise de daghen boos zijn. Daerom en zijt niet on-
 verstandich / maer verstaet welke de wille des Heeren is.

^m Ende en wordt niet droncken in wijn / waer in overdaet is /

maer wordt verbult met den Gheest: ⁿ Sprekende onder mal-

kanderen met psalmen / ende lof-sangen / ende geestelike liedekens:

singende / ende psalmende den Heere in uw herte: ^o Dankende

alle tijdt over alle dinghen Godt ende den Vader / in den name

onnes Heeren Jesu Christi: ^p Malkanderen onderdanich zijnde

in de vreesse Godts. ^q Ghy vrouwen weest uwe eyghene man-

nen onderdanich / ghelijc den Heere: ^r Want de man is het

hoofst des wijs / ^s gelijc oock Christus het hoofst der Gemeyn-

te is: ende hy is de behouder des lichaems. Daerom ghelijc

de Gemeynthe Christo onderdanich is / alsoo oock de vrouwen ha-

re eyghene mannen in alles. ⁷ Ghy mannen hebt uwe eyghene
vrouwen lief / ghelijck oock Christus de Ghemeynte lief ghehad
heeft / ² ende hem selven voor haer heeft over-gegeven: Op dat
hy'se heplighen soude / [haer] ³ ghereynicht hebbende met het
badt des waters door het woordt: Op dat hy'se hem selven sou-
de heerlick voorstellen / een Gemeynte die geen vleecke ofte rimpel
en heeft / ofte yet derghelijcke / ⁴ maer dat sy soude heplich zijn en
de onberispelick. Alsoo zijn de mannen schuldigh hare eyghene
vrouwen lief te hebben / ghelijck hare eygene lichamen. Die sijne
eyghene vrouwe lief heeft / die heeft hem selven lief. Want nie-
mandt en heeft opt sijn engen vleesch ghehaet / maer hy voedt het /
ende onderhoudt het / gelijckerwijs oock de Heere de Ghemeynte.
⁵ Want wy zijn leden sijns lichaems / van sijnen vleesche / ende
van sijne beenen. ⁶ Daerom sal een mensche sijnen vader ende
moeder verlaten / ende sal sijn wijs aenhangen: ende sy twee sullen
tot een vleesch wesen. Dese verborghentheyt is groot: doch
ick segghe [dit siende] op Christum / ende op de Ghemeynte.
So dan oock ghy-lieden elck in't bysonder / een pegelick hebbe
sijn eyghen vrouwe alsoo lief als hem selven: ende de vrouwe [sie]
dat sy den man vzeese.

Het vij. Capittel.

¹ Den Apostel komt voort tot den schuldighen plicht der kinderen teghen hare ouders. ⁴ ende
der vaders teghen hare kinderen. ⁵ daer nae der dienst-knechten teghen hare heeren. ⁹ ende der hee-
ren teghen hare dienst-knechten. ¹⁰ Vermaent haer ten laetsten in't ghemeen sterck te zijn in den
Heere. ¹¹ ende beschijft de listicheyt ende macht des Satans / daer sy den strijde teghen hebben.
¹⁴ Wapent haer tegen de seide niet de gansche rustinge Godts / die hy in alto deelen verhaelt. ¹⁸ Ver-
maent haer daer beneven tot gheueelich vidden. ¹⁹ ende dat oock door hem op dat hy in sijne banden
het Evangelium bynaedelich nuch spreken. ²¹ Betuyghet dat hy daerom Ephesum tot haer sendt /
om haer van sijne ghelegentheyt in alles kennisse te doen. ²³ ende beslypt den brief met eenen wensch
tot vrede / liefde / met ghehoore ende ghenade.

Ghy kinderen zijt uwe ouderen ghehoorsaem in den Heere: ¹ Col. 3. 1
Want dat is recht. ² Gert uwen Vader / ende Moeder / (het
welck het eerste ghebodt is met een belofte.) Op dat het u wel
gae / ende [dat] ghy langhe leeft op de aerde. Ende ghy vaders
niet verweckt uwe kinderen niet tot toorn / ³ maer voedtse op in de
leeringhe ende vermaninge des Heeren. ⁴ Ghy dienst-knechten
zijt ghehoorsaem [uwen] heeren nae den vleesche / met vzeese ende
leven / in eenvoudicheyt uwer herten / ghelijck als Christo:
Niet na oogen-dienst / als menschen behagers / maer als dienst-
knechten Christi / doende den wille Godts van herten. Dien-
de met

de met goetwillicheyt den heere / ende niet den menschen: Wetende dat so wat goet een negelijck gedaen sal hebben / hy dat selve van den heere sal ontfanghen / het 3^e dienst-knecht / het 3^e vrije.

Coloss. 4.1

Mat. 10.17

Mat. 19.7

Mat. 24.19

Mat. 10.34

Mat. 2.11

Mat. 2.6

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Mat. 3.12

Ende ghy heeren doet het selve by haer / naclatende de drey-
ginghe: als die wetet dat oock uw' selfs heere in de hemelen is /
ende [dat] geen aenmeringe des persoons by hem en is. Dooz-
ders / mijne broeders wordet krachtigh in den heere / ende in de
sterckte sijner macht. Doet aen de gheheele wapen-rustinghe
Godts / op dat ghy konnet staen tegen de listighe om-leydinghen
des Duyvels. Want wy en hebben den strijdt niet teghen
vleesch ende bloet / maer teghen de overheden / tegen de machten /
teghen de gewelt-hebbers der werelt der duyfsterisse deser eeuwte /
teghen de gheestelicke boosheden in de lucht. Daerom neemt
aen de gheheele wapen-rustinghe Godts / op dat ghy konnet
wederstaen in den boosen dach / ende alles verricht hebbende /
staende blijven. Staet dan / uw' lenden om-gegorde hebbende
met de waerheydt / ende aen-ghedaen hebbende de borst-wapen
der gerechticheyt: Ende de voeten geschoent hebbende met be-
reyntheyt des Euangeliums des vredes. Boven al aen-gheno-
men hebbende den schilt des geloofs / met welcken ghy alle de vye-
rige pijlen des boosen sult kommen unthluffchen: Ende neemt
den helm der salicheydt / ende het sweert des Gheests / t welck is
Godts woort: Met alle biddinghe ende sineekinghe / biddende
tot aller tijt in den geest / ende tot het selve waeckende met alle ge-
duericheyt ende sineekinghe vooz alle de heylighe: Ende vooz
my / op dat my het woort gegeven worde in de openinghe mijns
mondes met vymoedicheyt / om de verborghenheyt des Euange-
liums bekend te maken: Waer ober ick een gesante ben in een
keten / op dat ick in t selve vymoedelick mach spreken / gelijk my
betaemt te spreken. Ende op dat oock ghy moecht weten t ge-
ne my aengaet / [ende] wat ick doe / [dat] alles sal u: Typhicus
de geliefde broeder ende getrouwe dienaar in den heere bekend ma-
ken: Den welcken ick tot dien selven eynde v tot u ghesonden
hebbe / op dat ghy onse saecken souder weten / ende by uw' herten
soude vertroosten. Vrede sy den broederen / ende liefde met ghe-
loove / van Godt den Vader / ende den heere Jesu Christo.

Cap. 1. De Sendt-brief Pauli aen de Philippensen.

Fol. 206

De genade [3p] met alle de ghene die onsen Heere Iesum Chri-
stum lief hebben in onverderflickheyt / Amen.

Aen die van Ephesen geschreven van Romen, [ende gesonden]
door Tychicum.

Eynde des Sendt-briefs Pauli aen die van Ephesen.

D E

Sendt-brief des Apostels Pauli

Aen de

PHILIPPENSEN.

Her Eerste Capittel.

Ma het opschrift deses briefs / ende de ghewoonlike groete / 3 verklaert d'Apostel dat hy Godt
danckt ober de ghemeeschap der Philippensen aen het Euangelium. 6 ende dat hy vertrouwt datse
daer in / ende doorders in alle Christelike drughden / meer ende meer sullen toenemen. 12 Besetynse
sijne verdrukkinghe ende banden / die hy leedt om des Euangeliums wille / ende de vrucht die doot desel-
ve ontfont. 15 Leert dat het Euangelium van sommige gheprijdt woort uyt goetwilligheyt ende
liesse / tot sijner verlichinge / ende van andere uyt nyde ende twistinge tot sijner bestoeringe in sijne ban-
den. 19 Doch dat hy vertrouwt dat het selve ghedyn sal tot sijner saligheyt / ende tot grootmakinge
Christi. 23 doot het leuen 23 doot den doot. 21 verklaert dat hy tot beyde is bereyt / also het bey-
de nu was : te blijven in 't leuen / voer de Ghemeynte : ende te steruen / voer hem seluen. 25 ende dat
hy hoopt dat hy noch eenen tijt lanck in 't leuen sal blijven tot dienst der Ghemeynte. 27 Doeght daer
vederom hy een verneminge tot eenigheyt / tot kloeckmoedigheyt ende ijdtfaemheyt in de verdruk-
kingen. 30 volgende sijn exempel.

AULUS ende Timotheus / dienst-knechten
Iesu Christi / allen den heylighen in Christo
Iesu die te Philippus zijn / met de Opsien-
ders ende Diakenen: ^a Genade 3p u ende
brede van Godt onsen Vader / ende den Hee-
re Iesu Christo. ^b Ick dancke mijnen

Godt soo dickwils als ick utwer ghedencke /
(Alle tijdt in alle mijnen gebede voer u al-

met blijdschap 't gebedt doende). Over utwe ghemeynschap
in het Euangelium van den eersten dach af tot nu toe:

Vertrouwende dit selve / dat hy die in u een goet werck
egonnen heeft / [dat] voleyndigen sal tot op den dach Iesu Chri-

1: Gelijck het hy myn recht is dat ick van u alle dit gevoele / om
at ick in [mijn] herte houde / dat ghy / beyde ^d in mijne banden /
nde [in mijn] verantwoordinge / ende bevestinghe des Euange-
liums /

^a Rom. 1. 7.
¹ Petr. 1. 2.
^b Eph. 1. 1.
^c Colos. 1. 3.
¹ Thes. 1. 2.
² Thes. 1. 3.

^c Joh. 6. 29.
¹ Thes. 1. 3.

^d Eph. 3. 1.
ende 4. 1.
Col. 4. 3 / 18.
2. Tim. 1. 8.

liums / ghy alle [segge ick] / mijner genade mede deelachtigh zijt.
 Rom. 1.9. ^e Want Godt is mijn ghetunge / hoe seer ick begeerich ben na
 Rom. 9.1. u alle / met innerlicke bewegingen Jesu Christi. Ende die bidden
 Col. 1.23. ick [Godt] dat uwe liefde noch meer ende meer overbloedigh wor-
 Galat. 1.20. de in erkentnisse / ende alle gevoelen: Op dat ghy beproebet de
 Thess. 2.5. de in erkentnisse / ende alle gevoelen: Op dat ghy beproebet de
 Timot. 5. dingen die [daer van] verschille / op dat ghy oprecht zijt / en sonder
 Tim. 4.1. aenstoet te geven / tot den dagh Christi: Verbult met vruchten
 der gerechtigheyt die door Jesum Christum zijn tot heerlickheyt
 ende prijs Godes. Ende ick wil dat ghy weet / broeders / dat het
 gene aen my [is geschiedt] meer tot bevoorderinge des Euange-
 liums ghekomen is: Alsoo dat mijne handen in Christo open-
 baer geworden zijn in 't gantsche Riche-hups / ende allen anderen:
 Eph. 3.13. ^f Ende [dat] het meerder- [deel] der broederen in den Heere door
 Thess. 3.3. mijne handen vertrouwen gekreghen hebbende / overbloedelicker
 het woordt onbevreesst durven spreken. Sommighe prediker
 oock wel Christum door nijdt ende twist / maer sommighe oock
 door goetwillicheydt. D' Eene verkondighen wel Christum
 upt twistinge / niet supberlick / meynende mijne handen verdruc-
 kinge toe te brengen: Doch dese upt liefde / dewijse sy weten dat
 ick tot verantwoordinghe des Euangeliums gheset ben. Wa-
 dan? Nochtans wort Christus op allerley wijse / het yn onder een
 deksel / het yn in der waerheydt / verkondighet: ende daer in ver-
 1. Corin. 1. blijde ick my / ja ick sal my oock verblijden. ^g Want ick weet
 dat dit my ter saligheyt gedyen sal door uw' ghebedt / ende toe-
 brenginghe des Geests Jesu Christi / Volgens mijne ernstig
 Rom. 5.5. verwachtinge ende hope / dat ick in greene saecke en sal besehaem
 worden: maer [dat] in alle vrymoedicheydt / gelijck alle tijdt / also
 oock nu Christus sal groot ghemaecte worden in mijn lichaem
 het yn door het leven / het yn door de doot. Want het leven in
 my Christus / ende het steruen is [my] gewin. Maer of te leve-
 inden vleesche / het selue my oorzbaerlick yn / ende wat ick verkie-
 sal en weet ick niet. Want ick worde van dese twee gedrongen
 hebbende begheerte om ontbonden te worden / ende met Christ
 te zijn. Want [dat] is seer verre het beste: Maer inden vleesch
 te blijven / is noodigher om uwent wille. Ende die vertrou-
 ende weet ick / dat ick / sal blijven / ende met u alle sal verblijuen in
 uwer bevoorderinghe: ende blijdschap des gheloofs.

Op dat uwen roem in Christo Jesu overbloedigh spraken my/
doo? mijne teghenwoordighheyt wederom by u. ⁸ Alleenlijck
wandelt weerdichlijck den Euangelio Christi/ op dat 't zy ick ko-
ne ende u sie / 't zy ick afwesich ben / ick van uwe saecken mach
jooren/ dat ghy staet in eenen geest/ met een gemoet gesamentlijck
trijdende doo? het gheloove des Euangeliums: Ende dat ghy
n gheen dinck verschricke en worde van de gene die teghenstaen:
iet welcke haer wel een bewijs is des verderfs / maer u der salic-
heyt / ende dat van Godt. Want u is upt ghenade ghegheven
in de saecke Christi niet alleen in hem te gelooven/ maer oock voor
hem te lijden: Den selven strijdt hebbende/ hoedanigen ghy in
my ghesien hebt/ ende nu in my hoorst.

Het ij. Capittel.

¹ D' Apostel vermaent de Philippensen seer beweeghlyck tot eenicheyt. ³ ende tot nedrichheit ende
bedienstighheyt. ⁵ tot dien eynde haer voorszellende 't exempel des Heeren Jesu Christi, ⁶ dewelcke
ijnde de waerachtige Godt/ hem so vernietighe heeft/ dat hy onse menschelike natuer heeft aenghe-
ten/ ende aen het kruyce voor ons gestorben is. ⁹ ende daer na wederom seer uptnemende verhooght.
² Doeght daer by een geneyne vernederinge tot ghehoorzaemheyt/ vreesse Godts/ ende allerley Chri-
stelike deughden/ ¹⁵ om haer als lichtre midden onder de ongeloovighen te veroonen. ¹⁷ Verklaere
u hy soude mogen re Komen ghedoot worden/ dat hy hem daer ober soude verlijden/ ende dat sy oock
selve behooren te doen. ¹⁹ Betoest dat hy Tinnorheum haest tot haer sal senden/ ²⁴ ende hoort
die oock tot haer te komen. ²⁵ Bedeelt haer seer ernstlich haren Herder Epaphroditum/ die desen
siet haer bezicht. ²⁶ Verklaert dat deselve seer krank was gheweest/ doch van den Heere wederom
hersterckt. ²⁹ Vermaent de Philippensen dat 'se hem blijdelick willen ontfangen/ alsoo hy om haer
wants wille in gevaer sijns levens was geweest.

Indiender dan eenighe vertroostinghe is in Christo / indiender
eenighen troost is der liefde / indiender eenighe ghemeynschap
des Geests / indiender eenighe innerlicke beweginghen ende
ontferminghen zijn: Soo verbult mijne blijdschap / dat ghy
nooght ^a eens ghesint zijn / deselve liefde hebbende / van een
gemoet [ende] van een gevoelen zijnde. En [doet] geen dinck
doo? twistighe/ ofte pdele eere/ ^b maer doo? ootmoedighheyt ach-
te de een den anderen uptnemender dan hem selven.

^c Een pghelijck en sie niet op het sijne / maer een pghelijck
[sie] oock op 't ghene dat der anderen is. ^d Want dat ghevoe-
en zy in u / het welck oock in Christo Jesu was: ^e Die in de
ghestaltenisse Godts zijnde: gheen en roof gheacht en heeft Go-
de eben ghelijck te zijn: ^f Maer heeft hem selven vernietighe/
de ghestaltenisse eens dienst-knechts aenghenomen hebben-
de / ende is den menschen ghelijck gheworden: Ende in ghe-
laente ghebonden als een mensche / heeft hy hem selven ^g verne-
ert / ghehoorzaem gheworden zijnde tot den doode/ ja den doode
des

g. Gene. 17.
1. Cor. 7. 20.
Ephes. 4. 1.
Coloss. 1. 10.
1. The. 2. 12.
ende 4. 1.

a. Rom. 12.
16. ende 17.
1. Cor. 1. 10.
Philip. 3. 16.
1. Petr. 3. 8.
b. Rom. 12.
10.
1. Petr. 5. 5.
c. 1. Cor. 10.
24. ende 13.
d. Matt. 1.
29.
Joan. 13. 1.
1. Petr. 2. 2.
1. Joan. 2. 6.
e. 2. Cor. 4.
Coloss. 1. 1.
Hebr. 1. 3.
f. Psalm 8.
g. Matt. 2.
18.
Joan. 13. 1.
h. Hebr. 2.
v. 14. 17.
ende 4. 15.
i. Hebr. 2. 1.
ende 12. 2.

des kruyces. ^k Daerom heeft hem oock Godt uptermaten ver-
 hooght/ende heeft hem ^l eenen naem ghegeven/ welke boven all-
 naem is: ^m Op dat in den name Jesu sich soude buygghen alle
 knie der ghene die in den hemel/ ende die op de aerde/ ende die on-
 der de aerde zijn: ⁿ Ende alle tonghe soude belijden dat Jesus
 Christus de Heere is/ tot heerlickheyt Godts des Vaders. Als
 dan/mijn geliefde gelijck ghy alle tijdt ghehoorzaem geweest zijt
 niet als in mijne teghenwoordichent alleen/ maer veel meer nu in
 mijn afwesen/wercket uwes selfs salicheyt met vreesse ende beven.

^o Want het is Godt die in u werckt/beyde het willen ende het
 wercken/ na [sijn] wel-behaghen. ^p Doet alle dinghen ^q sonder
 murmureren ende teghen-spreken: ^r Op dat ghy mooght onbe-
 rispelicke ende oprecht zijn/ kinderen Godts zijnde onstraffelic
 in 't midden van een krom ende verdraept geslachte: ^s onder wel-
 ke ghy schijnet als lichten in de werelt: ^t Vooz-houdende het
 woort des levens / ^u my tot eenen roem teghen den dagh Christi
 dat ick niet te vergeefs en hebbe geloopt/ noch te vergeefs gear-
 beydt. ^v Ja indien ick oock tot een danc-offer gheoffert werdt
^w over de offerande/ende bedieninghe uwes gheloofs/ ^x soo verblijd
 ick my/ ende verblijde my met u alle. ^y Ende om dat selve ver-
 blijdt ghy u oock/ende verblijdt oock u lieden met my. ^z Ende ick
 hope in den Heere Jesu / ^a Timotheum haest tot u te senden / o
 dat ick oock wel gemoet mach zijn / als ick uwe saken sal verstaen
 hebben. ^b Want ick en hebbe niemant die even alsoo gemoet is
 derwelcke oprechtelick uwe saken sal besorgen. ^c Want sy soec-
 ken alle het hare/niet 't ghene Christi Jesu is. ^d Ende ghy wete
 sijne beproevinghe/ dat hy als een kint [sijnen] vader/met my ge-
 dient heeft in den Euangelio. ^e Ick hope dan wel desen van ston-
 den aen te senden / soo [haest] als ick in mijne saken sal voorsien
 hebben: ^f Doch ick vertrouwe in den Heere / dat ick oock selve
 haest [tot u] komen sal. ^g Maer ick hebbe noodigh gheacht / tot
 te senden Epaphroditum mijnen broeder/ende mede-arbejder/en-
 de mede-strijder / ende uwen afgesondenen/ ende bedienaer mijnes
 nooddrifts: ^h Dewijle hy seer begeerich was na u alle/ ende seer
 beanght was / om dat ghy ghehoort haddet dat hy krank was.

Ende hy is oock krank gheweest tot nae hy de doot: maer
 Godt heeft hem sijner ontfermt: ende niet alleen sijner/maer oock
 mijner.

mijner / op dat ick niet droefheydt op droefheydt en soude hebben.
 3 Soo hebbe ick dan hem te spoediger gesonden / op dat ghy hem
 siende wederom u soudet verbliden / ende ick te min soude droevich
 4 zijn. Ontfange hem dan in den Heere / met alle blijdschap / ende
 houdt de sulcke in weerde. Want om het werck Christi was hy
 tot na hy de doot gekomen / [sijn] leven niet achtende / op dat hy
 het ghebreck uwer bedieninghe aen myn verbulen soude.

yt. Cor. 9. 14
 Galat. 6. 6.
 1. Thes. 5. 13
 1. Tim. 5. 17
 Heb. 13. 17

Het iij. Capittel.

1 D'Apostel waerschootve booghers de Philippensen teghen de verleydinghe der valsche Apostelen /
 die de Wet ende 't Euangelium te samen mengden. 3 ende leert daer teghen / dat niet de uiterlike
 besnijdenisse / maer de gheestelike ter salicheit noodigh is. 4 't welck hy met sijn eyghen exempel
 ende geloof bevestigt. 5 Ende tot dien eynde verhaelt hy dat hy oock alle die uiterlike voorbeelen
 hadde / die dese roemen te hebben. 7 maer dat hy die dinghen niet en achtte / noch daer op gheen ver-
 trouwen en stelde / maer alleen op Christum. 9 niet steunende op sijn eyghene gherechtigheydt die uyt
 de Wet is / maer alleen op de gherechtigheyde Christi. die hy beschrijft met hare vruchten. 12 Bekende
 evenwel sijne onvolmaechtheit / hoe seer hy oock nae de volmaechtheit trachtet. 15 Ende vermaent
 de Philippensen dat sy 't selve oock doen / na desen regel / ende na sijn exempel. 17 bestraffende de gme
 die anders deden / met berouwinghe aen haer van het ewigh verderf. 20 Ende verroost de ware
 geloofige met de heerlichheit / oock des lichaems / die ons de Heere Christus sal toebrengen.

V Dorts / mijne broeders / a verblide u in den Heere. Desel-
 ve dinghen aen u te schrijven en is myn niet verdrietigh / ende
 het is u seker. b Siet op de honden / siet op de quade arbe-
 ders / siet op de versnijdinge. c Want wy zijn de Besnijdinghe
 wy die d Godt in den geest dienen / ende in Christo Jesu roemen /
 ende niet in het vleesch en betrouwen: Hoe wel ick hebbe / dat
 ick oock in het vleesch betrouwen mochte: Indien iemandt an-
 ders meynt te betrouwen in het vleesch / e ick noch meer:

a Phil. 4. 4.
 1. Pet. 4. 13
 Jacob. 1. 2.
 b 1. Thes. 5. 6. 10
 c Deut. 10.
 16.
 ende 30. 6.
 d Jerem. 4.
 Rom. 2. 29.
 Coloss. 2. 1
 d Joa. 4. 24
 e 2. Cor. 11.
 21.
 f 2. Cor. 11.
 22.
 g Genes. 4.
 27.
 h Act. 23. 6
 i Act. 23. 8
 ende 9. 1.
 ende 22. 3.
 Galat. 1. 1
 1. Tim. 1. 1
 k Marc. 1.
 44.
 l 1. Thes. 5. 3.
 Jere. 9. 2
 Joa. 17.
 Coloss. 2. 2

Besneden. ten achsten daghe / uyt het gheslachte f Israels /
 van de stamme s Benjamin / een Hebreer uyt de Hebreen / na de
 Wet h een Phariseer: Na den yver i een vervolgher der Ghe-
 meynte: Naede rechteveerdicheit die inde Wet is / zijnde on-
 berispelijck. k Maer 't ghene myn gewin was / dat hebbe ick om
 Christi wille schade geacht. Na ghewisselick ick achte oock alle
 dinghen schade te zijn / l om de upnemenheydt der kennisse Chri-
 sti Jesu mijns Heeren: om wiens wille ick alle die dinghen scha-
 de gherekent hebbe / ende achte die dreck te zijn / op dat ick Chri-
 stum moghe ghe winnen / Ende in hem gevonden worde / niet
 hebbende mijne rechteveerdicheit die uyt de Wet is / maer die
 door 't gheloofe Christi is / [namelijck] de rechteveerdicheit
 Ec ij m die

^m die upt Godt is dooz het gheloove: Op dat ick hem kenne/
 ende de kracht sijner opstandinge / ⁿ ende de ghemeynschap sijns
 lijdens / sijne doodt ghelijckformich wordende: Of ick eenigh-
 sins moghe come tot de wederopstandinge der dooden. Niet dat
 ick het alreede ghecregen hebbe / ofte alreede volmaectt ben: maer
 ick saghe daer na / of ick het oock grijpen mochte / daer toe ick van
 Christo Jesu oock gegrepen ben. Broeders / ick en achte niet dat
 ick selve het gegrepen hebbe. Maer een dinck [doe ick] / verge-
 tende t ghene dat achter is / ende streckende my tot het ghene dat
 voren is / ^o jage ick nae het wit tot den prijs der roepinghe Godts /
 die van boven is in Christo Jesu. Soo vele dan als wy vol-
 maectt zijn / laet ons dit gevoelen: ende indien ghy yet andersins
 gevoelt / oock dat sal u Godt openbaren. Doch daer wy toe ge-
 komen zijn / laet ons [daer in] ^p na den selven regel wandelen / ^q laet
 ons het selve ghevoelen. Weest mede ^r mijne navolghers / broe-
 ders / ende merckt op de gene die alsoo wandelen / ghelijck ghy ons
 tot een vooz-beeldt hebt. Want vele wandelen [anders]: van
 derwelcke ick u dickmael gheseght hebbe / ende nu oock weenende
 segge / dat se vanden des kruyses Christi zijn. Welcker eynde
 is het verderf / welcker Godt is de bupek / ende [welcker] heerlick-
 heyd is in hare schande / derwelcke aerdsche dinghen bedencken.
 Maer onse wandel is in de hemelen / ^s waer upt wy oock den
 Salichmaker verwachten / [namelick] den Heere Jesum Chri-
 stum / Die ons vernedert lichaem veranderen sal / op dat het sel-
 ve ghelijckformich worde sijnen heerlicken lichame / na de werckin-
 ge waer dooz hy oock alle dingen hem selven kan onderwerpen.

Het iij. Capittel.

¹ D'Apofel vermaent de Philippenfen tot stantbaerticheyt in het geloove. ² Ende twee vrouwen
 ander haer tot eenigheyt. ³ Broeders tot Christelike blijdschap. ⁴ Bescheydenheit. ⁵ Ghecrust-
 heyd des ghemoeis. ⁶ Ende tot herscheydenz andere Christelike deugden. ⁷ Daer na bedanck-
 hy de Philippenfen van het anderhoude t welck sy hem dooz Epaphroditum ghesonden hadden.
⁸ Dat hy sulcks niet upt ghereghet hadde ghenoten / alsoo hy gheleert hadde ghebreck te sijn.
⁹ Dat sy daer aen wel hadden ghedaen / ende meer als alle de andere Gemeenten. ¹⁰ Dat hy t dat
 hadde van Epaphrodito ontfanghen. ¹¹ Ende dat Godt het soude bergheden. ¹² Eyndelick de
 huyt hy desen brief met lof-segginghe tot Godt / ende gheloonliche groetenissen / ende wenschingen.

So dan / mijne gheliefde ende seer ghewenschte broeders / mijne
 blijdschap ^a ende kroone / staet also in den Heere / gheliefde.

1. Theff. 2
 Ick vermane Quodiam / ende ick vermane Synnichen / dat
 sy eens ghesint zijn in den Heere. Ende ick bidde oock u / ghy
 [mijn] oprechte mede-ghesel / zijt dese [vrouwen] behulpigh / di
 me

met my ghestreden hebben in den Euangelio/ oock met Clemens/
 ende de andere mijne mede-arbejders welker namen ^b zijn in
 het boeck des levens. ^c Verbljdt u in den Heere alle tijdt : we-
 derom segge ick/ Verbljdt u. ^d Owe bescheidenhejdt yn alle men-
 schen bekennt. ^e De Heere is nabij. ^f Weest in gheen dinck be-
 sozght : maer laet uwe begeerten in alles/ dooz bidden ende smece-
 ken / met danck-segginghe bekennt worden by Godt. ^g Ende de
 vrede Godes / die alle verstant te boven gaet/ sal uwe herten ende
 uwe sinnen bewaren in Christo Iesu. Doozts/ broeders/ al wat
 waerachtigh is / al wat eerlick is / al wat rechtveerdigh is / al
 wat ^h reyn is/ al wat lieflick is/ al wat wel luydt/ soo daer eenighe
 deucht is / ende soo daer eenighen lof is/ dat selve bedenckt. ⁱ Het
 ghene ghy oock gheleert / ende ontfanghen / ende ghehoort/ ende
 in my ghesien hebt van my / dat doet : ende de Godt des vredes
 sal met u zijn. Ende ick ben grootelicks verbljdt gheweest in
 den Heere / dat ghy nu eenmael wederom verwackert sijt ^j om
 aen my te ghedencken : waer aen ghy oock ghedacht hebt / maer
 ghy en hebt de ghelegenthejdt niet ghehad. Niet dat ick [dit]
 egge van wegen gebreck : want ick ^k hebbe geleert vergenoeght
 te zijn in't ghene ick ben. Ende ick weet ^l vernedert te worden/
 ick weet oock overbloet te hebben : allesins ende in allen ben ick
 onderwesen/ beyde versadicht te zijn/ ende honger te lijden/ beyde
 overbloet te hebben/ ende ghebreck te lijden. Ick vermach alle
 inghen dooz Christum die my kracht gheeft. Nochtans hebt
 ghy wel ghedaen / dat ghy niet mijne verdrukkinge gemeynschap
 theadt hebt. ^m Ende oock ghy Philippensen wetet / dat in
 het begin des Euangeliums / doe ick van Macedonien ver-
 rocken ben / gheene Gemeente my [per] mede-ghedeelt heeft tot
 ekeninge van uptgheef ende ontfanck / dan ghy alleen. Want
 ock in Thessalonica hebt ghy my eenmael ende andermael ghe-
 onden tot noordrust. Niet dat ick de gabe soecke/maer ick soec-
 e de vzych die overbloedigh is tot uwe rekeninghe. Maer ick
 hebbe alles ontfanghen / ende ick hebbe overbloet : ick ben ver-
 ult gheworden/ als ick van Epaphrodito ontfanghen hebbe/ dat
 an u [gesonden was/ ⁿ als] eenen wel-rieckenden reuck/ een aen-
 gename offerande / Gode wel-behaghelick. Doch mijn Godt
 wil nae sijnen rijckdom vervullen alle uwen nooddrust / in heer-
 lichejdt

Cap. j.

De Sendt-brief Pauli

lickherdt door Christum Iesum. Onsen Godt nu ende Vaders
zyn de heerlickherdt in alle eeuwicherdt / Amen. Groetet alle
heylighe in Christo Iesu. V groeten de broeders die met my zyn.

Alle de heylighe groeten u / ende meest die van het hups des
kepsers zyn. De ghenade onses Heeren Iesu Christi zyn met
u allen / Amen.

Aen de Philippensen gheschreven van Roomen [ende ghaonden] de
Epaphroditum.

Eynde des Sendt-briefs Pauli aen de Philippensen.

D E

Sendt-brief des Apostels Pauli

Aen de

COLOSSENSEN

Het Eerste Capittel.

1. Mae het ghetoontich opschijft des bries / 2. dancke Paulus Godt / dat de Colossensen het ghe-
loofte in Christum hebben aen-genomen. 3. door de Predicatie des Euangeliums / die nu in de ghehe-
le werelt vuytbrachten. 4. ghelijck oock onder haer gheschiedde nae het getuygenisse Epaphro-
dites trouwen Leerers. 5. Dat Godt dat sy in alle Christelike denighden meer ende meer worde
bekeachticht. 6. Komt daer nae tot de verhandelinghe der leere / ende verclaert hoe sy wt de maet
der duyfternisse door het bloet Christi sijn verlost. 7. Welckers persoon hy beschrijft / 8.amel dat hy
is het beelot des onseelicken Godts. 9. dat alle dinghen door hem sijn geschapen. 10. dat hy is hy
hoofte der Gemeente. 11. dat door het bloet sijns kruyses alles is verlost dat in den hemel ende de
aerden is. 12. Vermaent haer in dit geloof te volherden. 13. waerom hy het lijden Christi oec
door haer verbult. 14. overmits hy is geroepen om onder de heydenen dese verborghenheyt te verkon-
dighen. 15. ende alle menschen in Christo alleen volmaect te stellen / na de werkinghe Godts in
hem.

Rom. 1. 7.
Galat. 1. 3.
Ephes. 1. 2.
1. Petr. 1. 12.
Eph. 1. 15.
Philip. 1. 3.
1. Tim. 1. 3.
2. Thess. 1. 3.

AULUS een Apostel Iesu Christi door den
wille Godts / ende Timotheus de broeder.
Den Heyligen ende geloovigen broederen
in Christo die te Colossen zyn: Genade zy
ende vrede van Godt onsen Vader / ende den
heere Iesu Christo. 6. Wy dancken den
Godt ende Vader onses Heeren Iesu Christi
alreijdt voor u biddende: Alsoo wy van u
gheloofe in Christo Iesu ghehoort hebben / ende van de liefde di
[gh]

5 [ghy hebt] tot alle heylighen: Om de hope ^c die u wech geleght ^{c. 1. Petr. 1.4}
 is in de hemelen/ van welcke ghy te voren ghehoort hebt/ doo? het
 6 woordt der waerheydt [namelick] des Euangeliums: Het welck
 tot u ghekomen is / ghelijck oock in de gheheele werelt: ^d ende het ^{d. Marr. 4.1}
 7 brenghet vruchten voort/ gelijck oock onder u/ van dien dach af dat ^{Joan. 15.16}
 ghy ghehoort hebt/ ende de genade Gods in waerheyt bekennt hebt:
 8 Gelijck ghy oock geleert hebt ^e van Epaphra onsen geliefden ^{e. Col. 4.12}
 mede-dienstknecht/ de welcke een getrouw dienaar Christi is voor ^{Phil. 2.13}
 9 u: Die ons oock verklaert heeft uwe liefde in den Geest.

10 Daerom oock wy/ van dien dach af dat wy het ghehoort heb- ^f ^{f. Eph. 1.19}
 ben/ niet op en houden voor u te bidden/ ende te begheeren ^g dat ^{g. 1. Cor. 1.9}
 ghy mooghe vervult worden met de kennisse van sijnen wille/ ^h ^{h. Gen. 17.1}
 in alle wijsheydt ende gheestelick verstandt: ^h Op dat ghy ^{1. Cor. 7.20}
 mooght wandelen weerdichlick in den Heere tot alle behaegh- ⁱ ^{i. Eph. 4.14}
 11 lickheydt/ in alle goede wercken ⁱ vrucht draghende/ ende was- ^{Philip. 1.2}
 sende in de kennisse Godts: ⁱ ^{1. Thes. 2.1}
 12 Maer alle kracht bekrachtighe zijn- ⁱ ^{i. Joan. 15.16}
 de nae de sterckte sijner heerlickheydt/ tot alle lijdsaemheydt en-
 13 de lanckmoedigheydt met blijd'schap: Danckende den Vader/
 die ons bequaem gemaect heeft om deel [te hebben] in de erve der
 heylighen in het licht: ^k Die ons getrocken heeft uit de macht
 der duysternisse/ ende overgheset heeft in het Coninckrijcke ^l des
 14 Soons sijner liefde/ ^l ^{l. Eph. 2.1}
 In den welken wy de verlossinge hebben ^{1. Thes. 2.1}
 15 doo? sijn bloede/ [namelick] de verghevinghe der sonden.

16 ⁿ ^{n. Eph. 2.1}
 De welcke is het beelde des on sienlick en Godts/ ^o ^{o. Eph. 2.1}
 17 de eerst-ge- ^o ^{o. Eph. 2.1}
 bozen aller creatuere. ^p Want doo? hem zijn alle dinghen ghe- ^p
 18 schapen/ die in de hemelen ende die op de aerde zijn/ die sienlick en- ^p
 19 de die on sienlick zijn/ het 3ⁿ thoonē/ het 3ⁿ heerschappnen/ het 3ⁿ
 Overheden/ het 3ⁿ Machten: alle dinghen zijn doo? hem ende tot
 hem geschapen: Ende hy is voor alle dinghen/ ende alle dinghen
 20 bestaen te samen doo? hem. ^q Ende hy is het hooft des lichaems/ ^q
 [namelick] der Gemeente/ hy die het begin is/ ^r ^{r. Eph. 1.2}
 21 de eerst-gebozen ^r ^{r. Eph. 1.2}
 uit den dooden/ op dat hy in allen de eerste soude zijn. ^s ^{s. Eph. 1.2}
 Want ^s ^{s. Eph. 1.2}
 22 het is [des Vaders] welbehagen gheweest/ dat ^t ^{t. Eph. 1.2}
 in hem alle de vol- ^t ^{t. Eph. 1.2}
 23 heydt wonen soude: ^t ^{t. Eph. 1.2}
 Ende dat hy doo? hem ^v ^{v. Eph. 1.2}
 24 vrede gemaect ^v ^{v. Eph. 1.2}
 hebbende doo? het bloede sijns kruyses/ doo? hem [segge ick] alle
 dinghen versoenen soude tot hem selven/ het 3ⁿ die dinghen die
 op de aerde/ het 3ⁿ de dinghen die in de hemelen zijn.

Ec iiii

Ende

Ende hy heeft u die eertijdes verbroemt waert / ende vranden
dooz het verstant / in de boose wercken / nu oock versoent /

Ruc. 1. 7.
phes. 1. 4.
de. 5. 27.
Tim. 1. 9.
it. 2. 12.
Joa. 15. 6.

In het lichaem sijnes vleeschs / dooz den doot / * op dat hy u
soude heyligh ende onberispelick ende onbeschuldelick vooz hem
stellen : ^y Indien ghy maer blijft in 't geloove gefondeert ende ²

2. Cor. 7. 4.

vast / ende niet beweecht en wordt vande hope des Euangeli-
ums / dat ghy ghehoort hebt / het welcke ghepredickt is onder al-
le de creatuere die onder den Hemel is : van 't welek ick Pau-
lus eendienaer ghetworden ben : ^z Die my nu verblijde in ²

Eph. 3. 13.

Phil. 2. 17.

Tim. 2. 10.

Rom. 12. 5.

2. Cor. 12. 27.

phes. 4. 12.

de. 5. 23.

Rom. 16. 25.

phes. 1. 9.

de. 3. 9.

Tim. 1. 10.

1. 1. 3.

Petr. 1. 20.

Matt. 13.

2. Cor. 12.

Tim. 1. 1.

mijn lijden ^a vooz u / ende vervulle in mijn vleesch de overblijffe-
len van de verdrukkinghen Christi / ^b vooz sijn lichaem / 't welck

is de Ghemepite : Welcker dienaar ick ghetworden ben nae ²
de bedeeelinghe Godts / ^c die my ghegheben is aen u / om te ver-
vullen het woort Godts : [Namelick] de verborghenheyt die ²

verborghen is gheweest van [alle] eeuwen ende van [alle] ghe-
sachten / ^d maer nu gheopenbaert is aen sijnen heylighen /

^e Aen wien Godt heeft willen bekendt maken / welke daer ³
de rijckdom der heerlickheyt deser verborghenheyt onder de

Heydenen / welke is Christus onder u / ^f de hope der heerlick-
heyt : Den welcken wy verkondighen / vermanende een pe- ²

ghelick mensche / ende leerende een peghelick mensche in alle wijs-
heyt / op dat wy souden een peghelick mensche volmaect stel-
len in Christo Jesu. Waer toe ick oock arbeide / strijdende nae ²

sijne werckinghe die in my werckt met kracht.

Het ij. Capittel.

¹ De Apostel betwijght sine schuldigh hy is vooz de Colossensen / ende andere daer hy selbe noyt en
hadde ghepredickt / op dat sy meer ende meer souden ghesterckt worden in de rechte kennisse Godts / en
de Christi / in welken alle schatten der wijsheyt verborghen sijn. ⁴ Vermacht haer datse dooz gheene
seghen-rekenen en souden van dese aenghenomenesteere haer saken afleiden. ⁸ Waerschoot haer dat sy
dese leere niet gheen Philosophie / noch andere uisertinghen der Wet en souden vermengen. ⁹ Delwijle wy
oock in Christo ghesetelick sijn besieden. ¹² ende de Doop een zeghel daer van is. ¹³ ghemerckt
noch Christus de Wer der Ceremonien / als een handt-schrijft / aen't krupce heeft te niete ghedaen / ende
sels over den Satan daer aen heeft getriumpheert. ¹⁶ Handelt hoorder tegen het onderschept der
sofsen ende der tyden. ¹⁸ teghen den dienst der Enghelen. ²⁰ ende tegen alle de uisertinghen der
menschen ende sels-willighe Gods-menschen.

WAnt ick wil dat ghy wetet hoe grooten strijdt ick vooz
u hebbe / ende [vooz] de ghene die te Laodicea sijn / ende so
vele als er mijn aengesicht in den vleesche niet en hebben ghesien :

ef. 3. 11.
de. 23.
an. 17. 3.
ap. 3. 6.

Op dat hare herten vertroost moghen worden / ende sy te sa-
men ghevoeght sijn in de liefde / ende [dat] tot allen rijckdom / der
volle versekerheyt des verstants / ^a tot kennisse der verborghen-
heyt

3 heyd Gods ende des Vaders ende Christi: ^b In den welcken alle de schatten der wijsheydt ende der kennisse verborghen ²⁴

4 zijn. Ende dit segghe ick / ^c op dat niet pemandt u en misleypde ^c Ephes. 5. 6
met betweech. redenen die eenen schijn hebben. ^{Coloss. 2. 18.}

5 Want ^d hoewel ick met het vleesch van [u] ben / nochtans ben ^d 1. Cor. 5. 3a
ick met den gheest by [u] / myn verblijdende ende siende utwe ^e 2. Cor. 1. 14
deninge / ende de vasticheydt uwes gheloofs in Christum. ⁴⁰ Ge-

lijck ghy dan Christum Iesum den Heere hebt aenghenomen /
wandelt [alsoo] in hem: ^f Ghewortelt ende opgebouwt in ^f Eph. 3. 17

hem / ende bevesticht in het gheloove / ghelijckerwijs ghy ghe-
leert zyt / ^g overbloedigh zijnde in het selve / met danckseg-
ginghe. ^h Siet toe dat niemant u als eenen roof en verboe- ^g 1. Cor. 1. 5
re door de Philosophie / ende pdele verleydinghe / nae de ober- ^h Rom. 16
leveringhe der menschen / na de eerste beginselen der werelt / ¹⁷

ende niet nae Christum. ⁱ Want in hem woont alle de vol- ⁱ Joam. 1. 14
heydt der Godtheydt lichamelick: ^k Ende ghy zyt in hem vol- ^{Coloss. 1. 19}
maeckt / die het hooft is van alle Overheydt ende macht: ^k Joam. 1. 16

1 In welcken ghy oock besneden zyt met een besnijdenisse die ^l Deuter. 10
sonder handen gheschiet / in de uyt-treckinghe des lichaems der ¹⁶
sonde des vleeschs / door de besnijdenisse Christi: ^{Jerem. 4. 4}

2 Zijnde met hem begraven in den Doop / in welcken ghy ^m Rom. 6. 4
oock met [hem] opgheweckt zyt ⁿ door het gheloove der werc- ^{Galat. 3. 27}
kinghe Gods / die hem uyt den dooden opgheweckt heeft. ⁿ Eph. 1. 19

3 Ende hy heeft u als ghy doot waert in de misdaden / ende ^o Eph. 2. 1
in de boozhuyt uwes vleeschs / mede levendich ghemaect met
hem / alle [uwe] misdaden u verghebbende: ^p Dnigherwische heb-
bende het handt-schryft dat teghen ons was in insettinghen [be-
laende] ^t welck [segge ick] eenigher wijsse ons teghen was / ende ^p Gen. 3. 15

heeft dat selve uyt het midden wech ghenomen / het selve aen het
crups ghenaghelt hebbende: ^p [Ende] de Overheden ende de ^{Mat. 12. 29}
Machten uytghetoghen hebbende / heeft hy die in 't openbaer ^{Luc. 11. 22}
en toone ghestelt / ende heeft door het selve over haer ghetrium- ^{Joam. 12. 31}
heerte ^q Dat u dan niemant en oordeele in spijsse ofte in ^{ende 16. 11}
zanck / ofte in het stuck: ^r des Feest- [daeghs] ofte der nieuwe ^q Heb. 11. 2

Mane / ofte der Sabbathen: Welcke zijn een schadutwe der ^{Rom. 14. 2}
oekomende dinghen / maer het lichaem / is Christi. ^{Galat. 4. 10}

4 Dat [dan] niemant u en overheersche nae sinen wille in ne- ^r Levit. 23
2/ere. ^s Heb. 8. 5

5 ^t Ende ^{ende 10. 1}
des Feest- [daeghs] ofte der nieuwe ^e Jer. 29. 8

Mane / ofte der Sabbathen: Welcke zijn een schadutwe der ^{Mat. 24. 4}
oekomende dinghen / maer het lichaem / is Christi. ^{Ephes. 5. 6}

6 Dat [dan] niemant u en overheersche nae sinen wille in ne- ^{2. Thess. 2. 9}
2/ere. ^{1. Joam. 4. 1}

dzicheydt ende dienst der Enghelen/ uiredende in't ghene hy niet ghesien en heeft / te vergheefs op-gheblasen zijnde door het verstant sijnes vleeschs: Ende het hooft niet behoudende / upt het welcke het gheheele lichaem door de t'samen-voeghselen ende t'samen-bindinghen vooz sien ende t'samen ghevoeght zijnde / op-waest met Goddelicken wasdom. ^{Galat. 4.9} Indien ghy dan met Christo ^{1. Cor. 15. 9.} de eerste beginselen der werelddt zijt afghestorven / wat wordt ghy / ghelijck of ghy in de werelddt leefdet / met insettinghen belast? [Namelick] en raecht niet / noch en smaeckt niet / noch en roert niet aen. Welcke dinghen alle verderben door het ghebruyck / ^{1. Cor. 15. 9.} [inghevoert] na de gheboden ende leeringhen der menschen: ^{1. Tim. 4.8} Dewelcke wel hebben eene [schijn-] reden van wijsheydt in engen-willighen [Godes]-dienst / ende nedzicheydt / ende [in] het lichaem niet te sparen / [doch] en zijn niet in eenighe weerde / [maer] ^{1. Cor. 5. 2.3} tot versadinghe des vleeschs.

Het iij. Capittel.

¹ Den Apostel / nae sijne ghewoonte / de gronden van de leere tot hier toe voozgheselt hebbende / komt in de twee volgende capittelen tot de vermaninghen van Godsalicheydt / ende vooz al vermaent hy haer in't gemeen / dat sy soecken souden 't gene dat inden Gentel is. ³ Waer kan sy nu wel eenighe beginselen hebben / maer de volle besittinghe inde openbaringhe Christi verwoachten. ⁵ Stelt haer daer na den werch vooz ooghen / die daer toe leydet / ¹⁰ namelijk de doordinghe der ouden menschen met sijne leden / ofte ondeuchden / die hy verjaelt. ¹⁶ Voeght daer by eenighe middelen daer toe dienlich / als daer zijn / effekte inwooninge van Godts woordt onder haer / singhen van Psalmen / ende diergelijcke. ¹⁷ Vermaent haer dat sy alles richten tot Godes eere. ¹⁸ Comt daer na tot de besontere plichten namelijk der vrouwen ende mannen teghen malkanderen. ²⁰ der kinderen teghen hare vaders / ende der vaders teghen hare kinderen. ²² ende eyndelick der dienstmechren teghen hare heeren.

¹ Indien ghy dan met Christo opgheweckt zijt / soo soecht de dinghen die boven zijn / ² daer Christus is sittende aen de rechter-[hant] Godes: Bedenckt de dinghen die boven zijn / niet die op de aerde zijn. ³ Want ghy zijt gestorven / ende wt't leven is met Christo ⁴ verborghen in Gode. ⁵ Wanneer [nu] Christus sal gheopenbaert zijn / die ons leven is / dan sult oock ghy met hem gheopenbaert worden in heerlickheyt. ⁶ Doonet dan ⁷ wtwe leden die op de aerde zijn / [namelick] hoererpe / onroynigheyt / ⁸ [schandelicke] beweginghe / quade begeerlickheyt / ende de giericheydt / ⁹ welcke is afgoden-dienst. ¹⁰ Om welcke de toozne Godes komt over de kinderen der ongehoorzameydt: ¹¹ In de welcke oock ghy eertijds hebt ghewardelt / doe ghy in deselve leefdet. ¹² Maer nu leght oock ghy dit alles af / [namelick] gramschap / toornicheyt / quaetheyt / lasteringe / vuyt spreken

ken upt uwen mondt. ^m En lieghe niet tegen malkanderen/
 bewijse ghy uptghedaen hebt den ouden menschen met sijne wer-
 ken: ⁿ Ende aenghedaen hebt den nieuwen [mensche] die
 vernieuwt wort tot kennisse / ^o nae het even-beeldt des ghenen
 die hem gheschapen heeft: Waer in ^p niet en is Griecke ende
 Jode / besnijdenisse ende voorhuyt / Barbare [ende] Scythi-
^q dienstknecht [ende] vyte: maer Christus is alles / ende in allen.
² Soo doet dan aen / ^r als uptberkozene Godts / heylighe / en-
 de beminde / de innerlicke beweginghen der barmherticheyt / goe-
 dertierenheyt / ootmoedicheyt / sachtmoedicheyt / lanckmoe-
 dicheyt: Verdraghende malkanderen / ^s ende verghevende
 d'een den anderen / soo pemandt teghen pemandt [eenighe] klach-
 te heeft / ghelijckerwijs als Christus u vergheven heeft / [doet]
 oock ghy alsoo: ^t Ende boven dit alles [doet aen] de liefde / de
 welcke ^v is de bandt der volmaecktheyt. Ende de vrede Godts
 heersche in uwe herten / tot welken ghy oock gheroepen zijt
 in een lichaem: ende weest danckbaer. Het woordt Christi
 woone rijckelick in u in alle wijsheyt: ^w leert ende vermaent
 malkanderen / met Psalmen ende lofsanghen / ende gheestelike
 liedekens / singhende den Heere met aenghenaemheyt in uw-
 herte. Ende al wat ghy doet met woorden ofte met wer-
 ken / [doet] het alles in den name des Heeren Jesu / ^x danc-
 kende Godt ende den Vader door hem. ^y Ghy vrouwen zijt u-
 we eygene mannen onderdanigh / gelijk het betaemt in den Hee-
 re. ^z Ghy mannen hebt uwe vrouwen lief / ende en wordt niet
 verbittert teghen haer. ^a Ghy kinderen zijt [uwe] Ouderen
 ghehoorsaem in alles: want dat is den Heere welbehaghelick.
 Ghy Vaders / en terghet uwe kinderen niet: op dat sy niet moe-
 deloos en worden. ^b Ghy dienstknechten zijt in alles ghehoor-
 saem [uwen] Heeren na den vleesche / niet met ooghen-diensten
 als menschen-behaghers / maer met eenvoudicheyt des herten /
 vreesende Godt: Ende al wat ghy doet / dat doet van herten
 als den Heere / ende niet den menschen: Wetende dat ghy van
 den Heere sult ontfanghen de verghevinghe der erffenisse: want
 ghy dient den Heere Christo. Maer die onrecht doet / die sal het
 onrecht draghen dat hy ghedaen heeft: ende daer en is geen upt-
 neminghe des persoons.

Het

1 Den Apostel vermaent de Heeren tot billichheyt teghen hare Dienstknechten. 2 ende een yeder tot aenhouden in den gebede. 3 ende bysonderlyck vooz hem / op dat hy door sijne banden in't werck des Euangeliums niet en soude worden verhindert. 5 Vermaent haer wijselyck te wandelen ende te spreken onder de ghene die buyten zijn. 7 Betuyghet dat hy haer Tychicum ende Onesimum sendt om haer te vertroosten / ende van alle sijne saken te onder-richten. 10 Groet haer van weghen Aristarcus hys ende verscheydene andere / welcker yver vooz haer hy wijst. 15 Beveelt dat sy de broederen in Laodicea sullen groeten / ende haer desen brief oock laten lesen. 17 ende Archippo seggen dat hy sijnen dienst verballe. 18 ende beslyt alsoo desen brief met sijne groete.

Ghy heeren [doet uwen] dienst-knechten recht ende ghelijck / wetende dat oock ghy eenen Heere hebt in de Hemelen.

Houdt sterck aen in het ghebedt / ende waect in't selve met danck-segginge: Biddende met eenen oock vooz ons / dat Godt ons de deure des woorts opene / om te spreken de verborghenheyt Christi / om welcke ick oock ghebonden ben: Op dat ick deselve mach openbaren ghelijck ick moet spreken. **W**andelt met wijsheydt by de ghene die buyten zijn / den bequamen tijdt upkoope. **D**w' woort yn alle tijdt in aengenaemheyt / met sount besprenght / op dat ghy mooght weten hoe ghy eenen geghe-lijcken moet antwoorden. Alle mijne saken sal u bekend maken

Tychicus de gheliefde broeder / ende ghetrouwe dienaar / ende mede-dienstknecht inden Heere: Den welcken ick tot den selven eynde tot u ghesonden hebbe / op dat hy uwe saken wete / ende uwe herten vertrooste: **M**et Onesimo den getrouwen ende geliefden broeder / dewelcke upt de utwe is / sy sullen u alles bekend maken dat hier is: **D**groet Aristarchus mijn mede-gevan-gen / ende **M**arcus de nebe van Barnabas / welcken aengaende ghy bevelen ontfanghen hebt: so hy tot u komt / ontfanght hem:

Ende Iesus geseght Justus / welcke upt de besnijdenisse zijn: dese alleen zijn [mijne] mede-arbeiders in het Coninckrijcke Godts / die my een vertroostinghe gheweest zijn: **D**groet Epaphras / die upt de utwe is / een dienstknecht Christi / alle tijde strijdende vooz u in de ghebeden / op dat ghy staen meught vol-maeckt ende volkomen in alle den wille Godts. Want ick ghe-ve hem getuygenisse dat hy grooten yver heeft over u / ende de ge-ne die in Laodicea zijn / ende de ghene die in Hierapolis zijn.

Dgroet Lucas de Medecijn-meester / de geliefde / ende **De-mas**. Groet de broederen die in Laodicea zijn / ende Nymphan / ende de ghemeynte die in sijn huys is. Ende wanneer dese Send-brief van u sal ghelesen zijn / maeckt dat se oock in de Ghe-meynte

ap. j.

aen de Thessalonicensen.

Fol. 20

meynte der Laodicensen ghelesen worde: ende dat oock ghy dien
leest die upt Laodicea [gheschreven is]. Ende seght Archippo/
Siet op de bedieninge die ghy aengenomen hebt in den Heere/dat
ghy die verbullet. De groetenisse met mijne hant Pauli. p Ge-
denckt mijne banden. De genade zy mer u/ Amen.

82. Thess.
17.
p Heb. 13.

Aen den Coloffensen geschreven van Roomen, [ende ghesonden]
door Ty chicum ende Onesimum.

De Eerste

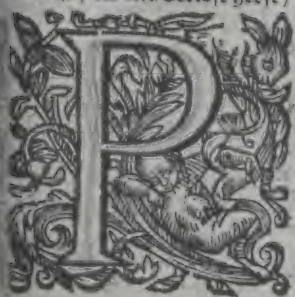
Sendt-brief des Apostels Pauli

Aen de

THESSALONICENSEN.

Het Eerste Capittel.

1 Na het gewoonlijk opschrift des briefts/ 2 danckt den Apostel Godt over hare gheloove/ liefde
ende hope op Christum. 4 Hem versterkende dat hare verkiefinge was van Godt. 5 t welck hy be-
wijst upt de kracht die Godt dooz synen Geest by het woort heeft geboeght. 6 ende upt hare ghesooz-
saemheyde den Evangelio bewesen. 8 t welck oock in alle plaersen is bekent gheworden. 9 ende
noch daghelijcks verkondicht worde hoe sy banden afgoden tot Godt bekeert zijn. 10 Om den Sonne
Godts/ die ons verlost heeft/ upt den Hemel te verwachten.

AULUS ende Silvanus/ ende Timotheus/
aen de Ghemeynte der Thessalonicensen/
[welcke is] in Gode den Vader/ ende den Hee-
re Jesu Christo: a Genade zy u ende vrede
van Gode onsen Vader/ ende den Heere Jesu
Christo: b Wy dancken Godt altijd over
u alle/ uwer gedachtig zijnde in onse gebeden:

a Rom. 1.
Ephes. 1.
1. Petr. 1.
b Ephes. 1.
16.
Philip. 1.
Coloss. 1.
2. Thess. 1.
c Joann. 6.

alwes geloofs/ ende den arbeit der liefde/ ende de verdrachsaem-
heyde der hope/ op onsen Heere Jesum Christum/ voor onsen
Godt ende Vader: Wetende/ geliefde broeders/ uwe verkiefinghe
van Godt: d Want onse Evangelium en is onder u niet
alleen in woorden gheweest/ maer oock in kracht/ ende in den
heylighen Gheest/ ende in vele verstercktheide: e ghelijck ghy
veert hoedanighe wy onder u gheweest zijn om uwent wille.

d 1. Cor. 2.
ende 4. 20.
e 1. Thess. 2.

f Ende ghy zijt onse navolgers gheworden/ ende des Heeren/
met woort aenghenomen hebbende in vele verdrukkinghe/ met
lijtschap des heylighen Gheests: Alsoo dat ghy voor- beelden
gheworden zijt allen den gheloovighen in Macedonien ende Ac-
hagen.

f Cor. 4. 16
ende 11. 1.
Philip. 3. 17
2. Thess. 3.

hagen. Want van u is het woordt des Heeren luytbaer ghe-
worden niet alleen in Macedonien ende Achajen / maer oock in
alle plaetse is uw' gheloove / dat ghy op Godt [hebt] / upt ghe-
gaen / soo dat wy niet van noode en hebben pet [daer van] te spre-
ken. Want sy selve verkondighen van ons hoedanighen in-
ganck wy tot u hebben / ende hoe ghy tot Godt bekeert zijt van
den afgoden / om den levendighen ende waerachtighen Godt te
dienen : Ende sijnen Sone upt de hemelen te verwachten / den
welcken hy upt den dooden verweckt heeft / [namelijk] Jesum /
die ons verlost van den toekomenden toorn.

2. Cor. 1. 11.
Philip. 3. 20.
1. Thes. 1. 10.
Apoc. 1. 7.

Het ij. Capittel.

1 Paulus gaet voort in 't verklaren van sijne oprechtheden ende stantvastigheyt in het boogt-
planten des Euangeliums onder haer. 6 Gheen menschen ere noch voordeel hy haer soeckende : hoe
wel hy haer als een Apostel Christi, wel lastigh hadde komen zyn. 10 Stelt haer voor ooghen haer
vriendelick ende heylighen hy met haer heeft ghehandelt / om haer te beweghen tot eenen wandel des
Euangelis weerdigh. 13 Ende hoe sy sijn woordt als Godts / ende niet als eens menschen woordt heb-
ben aangenomen. 14 ende nabootghers zyn geworden der Gemeenten in Judea / die oock van de haer
neekighen Joden / hare landes-luyden vervolght zyn. 15 welke Joden / na dat sy Christum ghebodt
hebben / hare sonden verbullen / ende op welke de roome Godts tot den eynde is ghekomen. 17 De
tuyghen daer na sijne groote begeerte om haer weder te sien. 19 Dewijle sy sijnen roem ende heerlijck
heyt zyn in de toekomste Christi.

1. Thes. 1.
9.

V Want ghy weet selve / broeders / onsen inganck tot u / dat
die niet ydel en is gheweest : Maer hoe wel wy te vo-
ren gheleden hadden / ende oock ons smaerhendt aenghedaen
was / gelijk ghy weet / ^b te Philippis / so hebben wy [nochtans]
bymoedicheydt ghebruickt in onsen Godt om het Euangelium
Godts ^c tot u te spreken in veel strijds. Want onse verma-
ninghe en is niet gheweest upt verleydinghe / noch upt onre-
nicherijde / noch met bedroghe : Maer ghelijck wy van Godt be-
proeft zyn gheweest / dat ons het Euangelium soude toebereydw-
worden / also spreken wy / ^d niet als menschen behaghende / maer
Gode die onse herten beproeft. Want wy en hebben noyt met
pluymstrijckende woorden omghegaen / ghelijck ghy weet / noch
met [eenigh] bedecksel van giericheyde : ^e Godt is ghetuyghen.
Noch soeckende ere upt menschen / noch van u / noch van an-
dere : ^f hoe wel wy u tot last konden zyn als Christi Apostelen :
Maer wy zyn vriendelick gheweest in 't midden van u / ghe-
lijck als een voester hare kinderen koestert : Alsoo wy / tot u
seer gheneghen zijnde / hebben u geerne willen mede-deelen niet
alleen het Euangelium Godts / maer oock onse eyghene zielen
daerom dat ghy ons lief gheworden waert. ^g Want ghy ghe-
denckt

Gal. 1. 10.
Rom. 1. 9.
1de 9. 11.
2. Cor. 1. 13.
1de 1. 13.
Galat. 1. 20.
Philip. 1. 8.
Tim. 1. 21.
Tim. 4. 1.
1. Cor. 9. 3.
1. Thes. 3. 9.

2. Cor. 1. 8.
1de 20. 34.
2. Cor. 4. 12.
2. Cor. 11. 9.
1de 12. 13.
1. Thes. 3. 8.

denckt / broeders / onsen arbeidt ende moeyte : want nacht ende dagh werckende / op dat wy niemant onder u en souden lastigh zijn / hebben wy 't Euangelium Godes onder u gepredickt.

Ghy zijt getungen / ende Godt / hoe heylighlick / ende rechteverdelick / ende onberispelick wy u / die geloofet / geweest zijn.

Gelijck ghy weet hoe wy een vgelick van u / als een vader sijne kinderen / vermaenden ende vertroosteden / Ende betuyghden ^h dat ghy soudt wandelen weerdichlick Gode / die u roept tot ^h sijn Coninckrijk ende heerlickheyt. Daerom dancken wy oock Godt sonder ophouden / dat als ghy het woort der predikinghe Godes van ons ontfanghen hebt / ghy dat aengenomen hebt / niet [als] der menschen woort / maer (ghelijck het waerlick is) [als] Godes woort / dat oock werckt in u die gheloofet. Want ghy / broeders / zijt navorers gheworden der Gemennten Godes / die in Judea zijn / in Christo Jesu : dewijle oock ghy het selve ghele- ⁱ den hebt van uwe ⁱ eyghene mede-burghers / ghelijck als sy van ⁱ de Joden. ⁱ Welcke oock ghedaodt hebben den Heere Jesum / ende hare eyghene Propheten : ende ons hebben vervolgt / ende ⁱ Gode niet en behagen / ende alle menschen teghen zijn : ⁱ Ende ⁱ verhinderen ons te spreken tot de Heydenen / dat sy saligh moech- ⁱ ten worden / op dat sy alle tijt hare sonden verbullen souden. Ende ⁱ te toorn is over haer ghekomen tot den eynde. Maer wy / broe- ⁱ ders / van u berooft geweest zijnde voor een kleynen tijds / na ⁱ jet aenghesicht / niet nae het herte / hebben ons te overbloedigher ⁱ renersticht om uw aenghesicht te sien niet groote begheerte.

ⁿ Daerom hebben wy willen tot u komen (immers ick Paulus) ⁿ temmael ende andermael / maer de Satanas heeft ons belet : ⁿ ⁿ Want welcke is onse hope / ofte blijdschap / ofte kroone des ⁿ oems ? En zijt ghy die oock niet voor onsen Heere Jesu Christo ⁿ n sijne roekomste ? Want ghy zijt onse heerlickheyde ende ⁿ blijdschap.

Het iij. Capittel.

¹ Den Apostel verklaert dat hy voor haer bekommert zijnde / Timotheum hadde gesonden om haer ¹ i geloof te verstercken. ³ ende te vertroosten in de verdrukkinghen / daer toe de geloofige gestelt ³ n. ⁶ Doch dat hy seer verblijdt was gheweest door de weder-komste Timothei / verstaende hare ⁶ iustasticheyt ende welstant. ⁹ Maer over hy Godt dankt / ende bidt dat hy dat volmakende haers ⁹ i geloofs / gelegenheden van Godt mochte cryghen om weder tot haer te komen. ¹² Ende beslypt die ¹² i pitel ende eerste deel des Sendt-briefs / met een ernstich gebede tot Godt / dat sy overbloedich mogen ¹² i worden in liefde ende heyligh-makinghe / tegen de roekomste Christi met alle syne heylige.

Daerom

Daerom [dese begeerte] niet langher komnende verdraghen/
 hebben wy geerne willen te Athenen alleen gelaten worden :
 Ende hebben ghesonden ^a Timotheum onsen broeder / ende
 Gods dienaer / ende onsen mede-arbeyder in den Euangelio
 Christi / om u te verstercken / ende u te vermanen van uw' geloove.

Act. 16. 14
 Rom. 16. 21.
 Philip. 2. 19

Eph. 3. 13
 Philip. 1. 14
 Act. 14. 22
 Tim. 3. 12

^b Op dat niemandt beweeght en worde in dese verdruckingen.
 Want ghy weet selve / ^c dat wy hier toe gestelt zijn. Want
 oock doe wy by u waren / boozeyden wy u / dat wy souden ver-
 druckte worden / ghelijck oock gheschiet is / ende ghy weet het.

Daerom oock [dese begeerte] niet langher komnende verdra-
 ghen / hebbe ick [hem] ghesonden om uw' geloove te verstaen : om
 niet misschien de Versoeker u soude versocht hebben / ende onser
 arbejdt ydel soude wesen. Maer als Timotheus nu van u lie-
 den tot ons ghekomen was / ende ons de goede booschap ghe-
 bracht hadde van uw' gheloove ende liefde / ende dat ghy altyd
 goede ghedachtenisse van ons hebt / seer begeerich zijnde om ons
 te sien / gelijk wy oock om u lieden. So zijn wy daerom / broe-
 ders / ober u in alle onse verdruckinghe ende noodt vertroost ghe-
 worden door uw' geloove. Want nu levē wy / indien ghy [vast]
 staet in den Heere : Want wat danck-segginge konnen wy Go-
 de tot vergeldinge weder geven booz u / van wegghen alle de blijde-
 schap / waer mede wy ons om uwen 't wille verblijden booz onsen

Rom. 1.
 10. 11.
 15. 23.
 Tim. 1. 4.

Godt / ^d Nacht ende dagh seer overbloedelick biddende om
 uw' aenghesicht te mogen sien ende te volmaken 't ghene aen uw'
 gheloove ghebreeckt. Doch onse Godt ende Vader selve / end
 onse Heere Jesus Christus rechte onsen wegh tot u. Ende d
 Heere vermeerdere u / ende maecke [u] overbloedigh in de liefde
 tegen malkanderen / ende regen alle / gelijk wy oock zijn tegen u

1. Cor. 1. 8
 Eph. 1. 23
 Eph. 2. 17

^e Op dat hy uwe herten verstercke om onberispelick te zijn in
 heylighmakinghe / booz onsen Godt ende Vader / in de toekomst
 onses Heeren Jesu Christi met alle sijne heylighe.

Het iij. Capittel.

¹ Den Apostel vermaendt haer boozders in 't ghemeyn tot eenen Godtsalighen wandel. ³ en
 in 't bysonder tot kuyfcheydt ende eerbaerheyt. ⁶ Tot rechtveerdicheyt in haren handel. ⁹ tot bro-
 derlike liefde. ¹¹ tot een stil leven / ende doen van haer eygen dinghen. ¹³ Op vermaent haer o-
 dat se hare droefheydt sullen matighen ober de ghene die ontslapen zijn. ¹⁴ behoeye die door Christo
 weder opgheweckt sullen worden. ¹⁷ Welcke wy den heimel komen sal met een groot gheroy en
 Kenime des Verchangelis / om die gestorven zijn eerst wy den dooden op te wecken. ¹⁷ ende daer na
 selve met de andere / die dan noch sullen leven / tot hem op te nemen.

: Doozt

Voorts dan / broeders / wy bidden ende vermanen u in den
 Heere Jesu / ghelijck ghy van ons ontfanghen hebt / ^a hoe ^a Phil. 1. 27.
 ghy moet wandelen ende Gode behagen / dat ghy [daer in] meer ^{1. Thes. 2. 12.}
 overbloedich wordt. Want ghy wetet wat bevelen wy u gege-
 ven hebben door den Heere Jesum. ^b Want dit is de wille ^b Rom. 12. 3.
 Godts / uwe heplichmakinghe: dat ghy u onthoudt van de hoere- ^{Ephes. 5. 27.}
 rpe: Dat een pegelijck van u wete sijn vat te besitten in heplig- ^{Philp. 4. 8.}
 makinghe ende eere: Niet in [quade] beweginghe der begheer-
 licheydt / ghelijck als de Heydenen ^c die Godt niet en kennen. ^c 1. Cor. 15.
 Dat niemant sijnen broeder en vertrade / noch en bedrieghe in ^{34.}
 [sijne] handelinghe: Want de Heere is een wreker over alle de- ^{Ephes. 4. 18.}
 se / ghelijck wy u oock te voren gheseght / ende betuyghet hebben.
 Want Godt en heeft ons niet gheroepen tot onreynicheydt /
^d maer tot heplichmakinge. ^e Soo dan die [dit] verwerpt / die ^d Ro. 17. 19.
 en verwerpt geen mensche / maer Godt / ^f die oock sijnen hepligen ^{1. Cor. 1. 12.}
 Geeft in ons heeft gegeven. ^g Van de broederlike liefde nu en ^e Luc. 10. 16.
 hebt ghy niet van noode dat ick u schrijve: want ghy selve zijt ^f 1. Cor. 7. 40.
 van Godt gheleert om malkanderen lief te hebben. Want ^g Act. 19. 18.
 ghy doet oock het selve aen alle de broederen / die in gheheel ^{Mat. 22. 39.}
 Macedonien zijn. Maer wy vermanen u / broeders / dat ghy meer ^{Joan. 13. 34.}
 overbloedigh wort. ^h Ende dat ghy u beneersticht stille te ^{ende 15. 12.}
 sijn ende uwe eygene dingen te doen / ⁱ ende te wercken met uwe ^{Ephes. 5. 2.}
 inghene handen / ghelijck wy u bevolen hebben: ^{1. Petr. 4. 8.}
 Op dat ghy ^{1. Jo. 3. 23.}
 terlick wandelt by de ghene die blyuen zijn / ende gheenes dincts ^{ende 4. 21.}
 van noode en hebbet. Doch / broeders / ick en wil niet dat ghy ^h 2. Thes. 3.
 nietwetende zijt van de ghene die ontslapen zijn / ⁱ op dat ghy niet ^{h. 7. 12.}
 edroeft en zijt / ghelijck als de andere die geen hope en hebben. ⁱ Act. 20. 34
 Want indien wy ghelooven dat Jesus gestorven is / ende op- ^{Ephes. 4. 28.}
 gestaen / alsoo sal oock Godt de gene die ontslapen zijn in Jesu /
 weder] brenghen met hem. Want dat segghen wy u door het
 woord des Heeren / ¹ dat wy die levendigh overblijven sullen tot ^{1. Cor. 15.}
 toekomste des Heeren / niet en sullen vooz-komen de ghene die ^{2. 22. 51.}
 ontslapen zijn. ^m Want de Heere selve sal met een gheroep / met ^m Mar. 24.
 stemme des Archanghels / ende met de basupne Godts neder ^{31.}
 len van den hemel: ende die in Christo gestorven zijn / sullen eerst ^{1. Cor. 15. 52.}
 staen: Daer nae wy die levendigh overghebleven zijn / sul- ^{2. Thes. 1. 7.}
 len te samen met haer op-ghenomen worden in de wolcken / den
 Heere

Dd

Heere

Heere te ghemoete /
den Heere wesen.
woorden.

in de lucht : ende alsoo sullen wy altijd met
Soo dan / vertroost malkanderen met dese

Het v. Capittel.

1 Den Apostel leert dat Christus onvoorziens sal komen ten oordele / als een dief in der nacht / ende
als de barens-noodt over een vrouwe: 4 Vermaent se daerom alrijt op haer goede ende nuchteren
sijn. 8 ende ghewapent met de woest-wapen des gheloofs / ende der liefde / ende met den helm der hoop
der salicheit. 12 Bidt dat sy hare woestanderen in eere sullen houden. 14 ende vermaent se woest-
tot verscheyden Christelike beghinden. 17 oock tot bidden ende danken. 19 Tot waerneeminge der
Geests / ende der Propheetie / om het goede te behouden. 23 Bidt daer naer Godt / dat hy haer onstraefe
lijck beware tot de komste Christi / met belofte dat hy het oock doen sal. 25 Vermaent se dat sy voo
hem bidden / ende malkanderen groeten. 27 Ende besweert haer dat dese Send-brief vooz allen ghe
lesen woerde.

Mer van de tijden ende de ghelegentheden / broeders / en heb
ghy niet van noode datmen u schrijve. Want ghy were
selve seer wel / ^a dat de dagh des Heeren also sal komen gelijck een
dief in der nacht. Want wanneer sy sullen seggen / Het is vrede
ende sonder gevaer: dan sal een haestigh verderf haer overkomen
ghelijck de barens-noodt eene bevruchte [vrouwe] / ende sy en sul
len 't gheensins onblijden. ^c Maer ghy broeders / ghy en zij
niet in duysternisse / dat u die dagh als een dief soude bevanghen
Ghy zijt alle ^d kinderen des lichts / ende kinderen des daeghs
wy en zijn niet des nachts / noch der duysternisse. ^e So en lai
ons dan niet slapen / ghelijck als de andere / maer ^f laet ons wake
ende nuchteren zijn / Want die slapen / slapen des nachts: end
die droncken zijn / zijn des nachts droncken. Maer wy die de
daeghs zijn / laet ons nuchteren zijn / ^g aenghedaden hebbende
woest-wapen des gheloofs / ende der liefde / ende [tot] eenen hel
de hope der salicheit. Want Godt en heeft ons niet gestelt o
toozne / maer tot verkrijginghe der saligheyt dooz onsen Hee
Jesum Christum / Die vooz ons gestorven is / ^h op dat wy 't
dat wy waken / ⁱ 't zy dat wy slapen / te samen met hem leven so
den. Daerom vermaent malkanderen / ende sticht d'een den and
ren: ghelijck ghy oock doet. ^j Ende wy bidden u / broeders / e
kent de ghene die onder u arbeiden / ende uwe vooztaenders zi
in den Heere / ende u vermanen: Ende acht se seer veel in liefst
om hares wercks wille. Zijt vreesaem onder malkanderen.
Ende wy bidden u / broeders / vermaent de onghereghelde / v
troost de kleynmoedighe / ondersteunt de swacke / zijt lanckme
digh teghen alle. ^m Siet dat niemant quaet vooz quaet
ma

ap. j.

aen de Thessalonicensen.

Fol. 210

mant en vergelde: maer jaeght alle tijt het goede na/so tegen mal-
kanderen als teghen alle. ⁿ Verbljdt u alle tijdt.

• Biddet sonder ophouden.

• Danckt [Godt] in alles. Want dit is de wille Godts in
Christo Jesu over u. ^q En bluscht den Geest niet opt.

• En veracht de Prophetien niet.

• Beproeft alle dinghen: behoudt het goede.

• Onthoudt u van allen schijn des quaets:

• Ende de Godt des vzedes selve heylige u geheel ende al: ende
utwe gheheel oprechte geest/ ende ziele/ ende lichaem worde onbe-
rispelick bewaert in de toekomst onses Heeren Jesu Christi.

• Hy die u roept is getrouwe / die het oock doen sal.

Broeders biddet voor ons.

• Groetet alle de broeders met eenen heyligen kus.

• Ick besweere u-lieden by den Heere / dat dese Sendt-brief al-
len den heylighen broederen gelesen worde.

De ghenade onses Heere Jesu Christi zy met u-lieden/ Amen.

De eerste [Sendt-brief] aen de Thessalonicensen is gheschreven
van Athenen.

De tweede

Sendt-brief des Apostels Pauli

Aen de

THESSALONICENSEN.

Het Eerste Capittel.

• Na het ghewoonlick opschrjft des Sendt-briefs/ ³ danckt den Apostel Godt over haer over-
loedigh roemenen in gheloove/ liefde/ ende verdachsaemhejdt in de verdrukkingen. ⁶ Betuyght dat
Godt hare verdrukkers sal straffen/ maer haer verlossen ende verquicken in den dach der heerlicke roe-
omste Christi, die hy breeder beschrijft. ¹¹ Bidt Godt dat hy haer noch meer in 't goede verstercke.
² op dat de name Christi in haer te meer verheerlicht worde.

PAVLVS ende Silvanus ende Timotheus aen de
Gemeente der Thessalonicensen/ [welcke is] in Go-
de onsen Vader/ en den Heere Jesu Christo. • Ge-
nade zy u / ende vrede van Godt onsen Vader / ende
den Heere Jesu Christo/ • Wy moeten Godt alle
yt dancken over u/ broeders/ ghelijck billick is/ om dat uw ghe-
dij loobe

n Mat. 5. 12.

Luc. 10. 20.

Rom. 12. 12.

Philip. 4. 4.

o Luc. 18. 1.

Rom. 12. 12.

Coloss. 4. 2.

p Eph. 5. 20.

q 1. Cor. 14.

30.

r 1. Cor. 4. 1.

s Phil. 4. 8.

t 1. Cor. 1. 8.

u Phil. 4. 2.

v 1. Thess. 5.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

13.

Cap. i.

De ij. Sendt-brief Pauli

loofde seer wast/ende [dat] de liefde eenes pegelicken van u alle te-
ghen malkanderen overvloedich wordt: Alsoo dat wy sel-
ve van u roemen in de Gemeenten Godts over uwe lijdt saem-
hendt ende geloofte / in alle uwe vervolginghen ende verdrukkin-
ghen die ghy verdraeght. ¹ Een bewijs van Godts rechtveer-
dich oordeel / op dat ghy weerdigh gheacht wordt des Coninck-
rijcks Godts / ² vooz het welcke ghy oock lijdet: ³ Alsoo het
recht is by Godt verdrukkinghe te vergheelden den ghenen die u
verdruken: Ende u die verdrukt wordt / verquickinghe met
ons / ⁴ in de openbaringhe des Heeren Jesu van den hemel met de
Engelen sijner kracht / ⁵ Met blannenden vperre wrake doen-
de ⁶ over de gene die Godt niet en kennen / ende over de ghene die
den Euangelio onses Heeren Jesu Christi niet ghehoorzaem en
zijn: ⁷ Dewelcke sullen [tot] straffe lijden het eeuwich verderf
van den aengesichte des Heeren / ende van de heerlickheyt sijner
sterckte: ⁸ Wanneer hy sal ghekomen zijn om verheerlickt te
worden in sijne heplighe / ende wonderbaer te worden in alle die
ghelooven (overmits onse ghetuyghenisse onder u is geloofst ghe-
worden) in dien dagh. Waerom wy oock alstijt bidden vooz u
dat onse Godt u weerdigh achte der roepinghe / ende verbulle al-
te het welbehagen [sijner] goedicheyt / ende het werck des ghe-
loofs met kracht. Op dat de naem onses Heeren Jesu Christi
verheerlickt worde in u / ende ghy in hem / nae de ghenade onses
Godts / ende des Heeren Jesu Christi.

Het ij. Capittel.

¹ De Apostel verklaert dat de komste Christi ten oordele soo haest niet en sal gheschieden / als eenig
haer sochten wijs te maken. ² Maer dat den afval ende de Antichrist eerst moeten komen / want niet en
teekenen hy beschijft. ³ Betuyghet dat hy haer selve vooz desen geseght hadde / gelijk oock wat hy
geme was dat hem wederhielt. ⁴ Verklaert dat hy daer nae waerlick sal komen / ende dat hy sal bli-
uen tot dat de heere hem sal te niete doen. ⁵ Hy waerschoot haer vooz de kracht der verleydinghe der
sels in de ghene die verlooren gaen. ⁶ Ende dat vooz een rechtveerdich oordeel Godts over te
danckbaerheyt der menschen. ⁷ Maer verkeert de Thessalonicansen van hare berispinghe tot sa-
beheyt in geloofte ende heylighmakinghe. ⁸ Vermaent haer daer by vast te blijven. ⁹ Ende bid-
den dat hy haer vertrooste ende verstercke.

Ende wy bidden u / broeders / vooz de toekomste onses Heeren
Jesu Christi / ende onse toe-vergaderinge tot hem /

¹ Dat ghy niet haestelijck betweeght en wordt van verstande
ofte verschriekt / noch vooz geest / noch vooz woort / noch vooz
Sendt-brief als van ons [gheschreven] / als of de dagh Chi-
sti aenstaende ware. Dat u niemandt en verleyde in eenigher
ley wijse / want [die en komt niet] ² ten zo dat eerst den afval ge-
komen

komen ³¹ / ende [dat] gheopenbaert ³² de mensche der sonde /
 4 de sone des verderfs / Die hem teghenstelt ende verheft boven
 al dat Godt ghenaeemt / ofte [als Godt :] ghe-eert wort / alsoo dat
 hy in den tempel Godts als een Godt sal sitten hem selven ver- ^{Mat. 11.3}
 toonende dat hy Godt is. En ghedenckt ghy niet / dat ick noch
 by u zijnde u dese dingen gheseght hebbe ? Ende mi wat [hem]
 weder-houdt weer ghy / op dat hy gheopenbaert worde te sijner
 eygener tijdt. Want de verhozgentheydt der ongerechtigheydt
 wordt alreede gewrocht : alleenlick die hem nu wederhoude / [die
 sal hem wederhouden] tot dat hy uyt het middē sal [wechgedaen]
 worden. Ende alsdan sal de ongerechtighe gheopenbaert wor-
 den / ^a den welcken de Heere verdoen sal dooz den gheest sijns ^{1. Joh. 4. 9.}
 monds / ende te niere maken dooz de verschijninghe sijner toe- ^{1. Joh. 1. 4.}
 komste : Hem / [segghe ick] / wiens toekomste is ^c nae de werc- ^{1. Joh. 2. 14.}
 kinghe des Satans / ^d in alle kracht ende teercken / ende won- ^{2. Cor. 4. 4.}
 deren der leughen : Ende in alle verleydinghe der onrecht- ^e
 verdrichheydt ^e in de ghene die verloren gaen : daer vooz dat ^f
 in de liefde der waerheydt niet aenghenomen en hebben / om sa- ^g
 lich te worden. ^h Ende daerom sal haer Godt senden eene kracht ^h
 der dwalinghe / dat sy de leughen souden gelooven : Op dat sy ⁱ
 alle veroordeelt worden die de waerheydt niet geloofte en hebben / ⁱ
 naer een welbehaghen hebben ghehad in de ongherechtigheydt.
 Maer wy zijn schuldich alrijdt Godt te dancken over u / broe-
 ders / die van den Heere bemint zijt / dat u Godt van den begin-
 ne verkoren heeft tot salichheydt / in heylighmakinghe des Geest/
 ende gheloofte der waerheydt : Waer toe hy u gheroeppen heeft
 dooz onse Euangelium / tot verkrigginge der heerlickheydt on-
 ses Heeren Jesu Christi. Soo dan / broeders staet / [vast] /
 ende houdt de insettinghen die u gheleert zijn / het ³¹ dooz [onse] ^k
 woorzt / het ³² dooz onsen Sendt-brief. Ende onse Heere Je- ^k
 sus Christus selve / ende onse Godt ende vader die ons heeft lief-
 chadt / ende ghegheven heeft een eeuwich vertroostinge / ende
 goede hope in ghenade / Vertroooste uwe herten ende ^l verstercke ^l
 in allen goeden woorde ende wercke. ^{31.}

Het iij. Capittel.

¹ Den Apostel beernaent de Thessalonicensen / dat sy vooz hem bidden. ² Ende veruyghet sijn be-
 ouwen dat laet de Heere sal verstercken. ³ Aldt Godt oock vooz haer. ⁴ Ende beueelt dat sy haer
 teercken van een peder broeder die onghereghelt warden. ⁵ Bewijst met sijn exempel / dat een pege-
 moet arbeiden om hem te geneeren. ⁶ Ofte dat hy andersins niet en moet eten. ⁷ Vermaent
 haer

D d ij

haer

haer dat se niet en vertragen in't goet doen. 14 ende dat si des teerzant ende straffen / die sijn bevel hier in niet gehoorsaem sijn. 16 Besluit met de gewoonliche gaete. 17 die gy in alle sijn seint-brieuen met sijn egen hande daer by boegt.

Voorts / broeders / ^a biddet voor ons / op dat het woordt des Heeren [sijnen] loop hebbe / ende verheerlijckt worde ghe-
lijck oock by u: ^b Ende op dat wy moghen verlost worden van de ongheschiedte ende boose menschen: ^c want het gheloove en is niet aller. ^d Maer de Heere is ghetroouw / die u sal verstercken ende bewaren van den boosen. Ende wy vertrouwen van u in den Heere / dat ghy het ghene wy u bevelen / oock doet / ende doen sult: Doch de Heere rechte uwe herten tot de liefde Godts / ende tot de lijdsaemheide Christi. Ende wy bevelen u / broeders / in den name onses Heeren Jesu Christi / dat ghy u ontreckt van een pegelick broeder die ongeregelt wandelt / ende niet naes de insettinghe die hy van ons ontfanghen heeft. Want ghy selve weet hoe men ons behoort nae te volghen want wy en hebben ons niet ongeregelt ghedraghen onder u: ^e Noch wy en hebben gheen broodt by pemandt gegeten voor niet / maer in arbeydt ende moent / nacht ende dach werckende: op dat wy niet pemandt van u en souden lastich zijn: ^f Niet dat wy de macht niet en hebben / maer op dat wy ons selven u geven souden [tot] ^g een voorbeeld / om ons na te volghen. Want oock doe wy by u waren / hebben wy u dit bevolen / dat so pemandt niet en wil wercken / hy oock niet en ete. Want wy hoozen dat sommige onder u ongeregelt wandelen / niet werckende / maer pdele dingen doende. ^h Doch de so-
danige bevelen ende vermanen wy door onsen Heere Jesum Christus / dat so met stilheyt werckende haer egen broodt eten. Ende de ghy / broeders / ⁱ en vertragen niet in goet te doen. Maer in dien pemandt onsen woordt door desen brief [geschreven] / niet gehoorsaem en is / teekent dien: ende en vermeynt u niet met hem / op dat hy beschaemt worde: Ende en hout [hem] niet als eenen vyandt / maer vermaent [hem] als eenen broeder. ^j De Heere van des vreeses selve geve u vrede alle tijdt / in allerley wijsen. De Heere zy met u allen. ^k De groetenisse met mijne hand Pauli / het welck is een teeken in een peder Sendt-brief: also schrijve ick. De genade onses Heeren Jesu Christi zy met u allen / Amen.

De tweede [Sendt-brief] aen de Thessalonicensen is [geschreven] van Athenen.

Eynde des II. Sendt-briefs Pauli aen de Thessal:

De

De Eerste

Sendt-brief des Apostels Pauli

Aen

TIMOTHEUM.

Het Eerste Capittel.

1 **M**aer het gewoonlick opscheift des briefts. 3 verclaert den Apostel dat hy Timotheum tot Ephesen gelaten hadde/ om soze te dāge/ dat geen vromde noch ydelle leeringen in de Gemeente en souden voort- ghebracht worden. 5 Coont oock welck het recht eynde so der wer. 8 Die niet den rechtveerdighen/ maer den onrechtveerdighen is gheset. 11 Doch dat hem 't Euangelium Gods was toeberrout. 13 waer van hy den kotten inhoud/ niet en verhaelt die groote genade die hem van Christo geschiet was/ voorszelt. 17 waer over hy Godt danckt. 18 ende Timotheum ghebedt daer aen vast te houden. 20 Veruypert dat hy Hymeneum ende Alexander/ die schip-bruicke van 't gheloofte hadden gheleden/ daerom den Sacer hadde overghegeuen.

PAULUS een Apostel Jesu Christi/ ^a na het bevel Gods onses Salighmakers/ ende des Heeren Jesu Christi/ ^b [die] onse hope [is]. ^c Timotheo [mijnen] oprechten ^d sone in het geloofte: ^e genade/ barmherticheit/ vrede zy u van Godt onsen Vader / ende Christe Jesu onsen Heere. Gelijck ick u vermaent hebbe/ dat ghy tot Ephesen sonde blijven/ als

ick ^f na Macedonien reisde/ [soo vermane ick het u noch]/ op dat ghy sommige bevelen geen andere leere te leeren. ^g Noch haer te begeuen tot fabelen/ ende onepndelicke geslacht-rekeningen/ welcke meer ^h [twist-] vragen voortbrengen dan stichtinge Gods/ die in het geloofte is. ⁱ Maer het eynde des gebodts is liefde upt een rein herte/ ende [upt] een goet de consciencie/ ende [upt] een onge- beynst gheloofte. Van de welcke sommige afgeweecken zijn- de/ hebben haer ghewendet tot ydel-sprekinghe: Willende lee- raers der Wet zijn/ niet verstaende noch wat sy seggen/ noch wat sy bevestighen. Doch wy weten ^k dat de Wet goet is soo nemande die wettelick ghebruycke/ Ende hy dit weet ^l dat den rechtveerdighen de Wet niet en is gheset / maer den ongherech- tighen ende den halfsterrighen / den godtloosen ende den sonde- ren / den onheplighen ende den ongoddelicken / den vader- moorders / ende den moeder-moorders / den doot-slaghers/ Den hoereers/ dien die hy mannen ligghen/ den menschen-

Dd iij

dieben/

^a Acto. 9.^b Col. 1. 2^c Acto. 16^d 1. Thes. 3.^e 1. Co. 4. 1^f Galat. 1.^g 1. Petr. 1. 2^h Acto. 17.ⁱ 1. Tim. 4.^j ende 6. 20.^k 2. Tim. 2. 1^l 1. Tim. 1. 4.^m ende 3. 9.ⁿ 1. Tim. 6.^o 1. Rom. 13.^p Galat. 5. 2^q 1. Rom. 7.^r Col. 3. 5.

dieven/den leughenaers/ den meyn-eedigen/ ende soo daer yet anders de ghesonde leere tegen is: Na het Euangelium der heerlijkheyt ^m des salighen Godts/ ⁿ dat myn toebetrouwt is. Ende 1. Tim. 6. ick dancke hem / die myn bekrachticht heeft / [namelick] Christus Iesu onsen Heere/dat hy myn ghetrouw gheache heeft/ [my] in de bedieninghe ghestelt hebbende: ^o Die ick te voren een [Godts-] 1. The. 2. 4. lasteraer was / ende een vervolgher / ende een verdrucker: maer Act. 26. 9. myn is barmherticheyt gheschiet/ ^p dewijle ick het ontwettende ghesdaen hebbe in [mijne] ongeloovigheyt: Doch de ghenade onses Heeren is seer overbloedigh gheweest/ met gheloove ende liefde / die daer is in Christo Iesu. Dit is een ghetrouw woordt/ 1. Cor. 3. 17. ende aller aenneminghe weerdich/ ^q dat Christus Iesus in de wereldt ghekomen is om de sondaren salich te maecten / van welke 1. Marc. 2. 17. ick de voornaemste ben. Maer daerom is myn barmherticheyt 1. Tim. 3. 9. gheschiet/ op dat Iesus Christus in myn/ die de voornaemste ben/ alle [sijne] lanckmoedigheyt soude betoonen/ tot een voor-beeldt der gene/ die in hem gelooven sullen ten eeuwighen leven. Den Coninck nu der ewen / den onverderflicken / den onsielicken/ den alleen wijsen Godt/ ^r zyne eere ende heerlichheyt in alle ewigheyt/ Amen. Dit ghebodt bevele ick u / [mijn] sone Timothee/ Tim. 6. dat ghy nae de prophetien die van u voor-ghegaen zijn / ^s in de selve den goeden strijt strijdet: ^t Houdende het geloove/ende een Tim. 3. 9. goede conscientie / welke sommighe verstootten hebbende van het gheloove schip-breucke geleden hebben. Onder welke is: ^u Hy Tim. 2. meneus ende ^v Alexander/ ^x die ick den Satan over-gegeven hebbe/op dat sy souden leeren niet [meer] te lasteren.

Het ij. Capittel.

¹ Paulus ghebleet datmen hadde voor alle menschen/ maer insonderheyt voor Coningen ende andere Overheden. ² alsoo ³ selve Godt aenghegheuen is/ende Christus een middelael is van alie. ⁴ Beveelt den mannen dat se heylighe handen ophouden in alle plaetsen. ⁵ maer den vrouwen dat se in een zedighe gemaet ende in alle stilte haer laten leeren. ⁶ sonder in't publyck andere te maghen leeren/ ofse anderen man te heerschen. ⁷ oernidets Adam eerst is gheschapen / ende de vrouwe eerst is verleydt. ⁸ Veruyghet nochtans dat sy sal salich worden door het geloove in het winter-tiden.

⁹ Ick vermane dan voor alle dingen / dat ghedaen worden smectelingen/ ghebeden/ voorbiddinghen/ dancksegginghen voor alle menschen: ¹⁰ Voor Coningen / ende alle die in hoocheydt zijn: op dat wy een gerust ende stil leven leyden mogen in alle Godtsalichheyt/ende eerbaerheyt. Want dat is goet ende aengenamen voor

4 vooz Godt onsen Salichmaker / ^b Welcke wil dat alle menschen saligh worden / ende tot kennisse der waerheydt komen.

5 Want daer is een Godt / daer is oock ^d een middelaer Godes sende der menschen / de mensche Christus Iesus :

6 Die hem selven gegheven heeft [tot] een ransoen vooz allen / [zijnde] het ghetuygenisse tot sijner tijde: Waer toe ick ^e gestelt ben een Prediker ende Apostel / (ick segge de waerheit in Christo / ick en liege niet) een leeraer der Heydenen / in gheloove ende waerheydt.

7 Ick wil dan dat de mannen ^b bidden in alle plaetsen / ⁱ ophef sende heylighe handen sonder toozn ende twistinghe. ^k Desghelijcks oock dat de vrouwen in een eerbaer ghewae / met schaemte

ende maticheydt haer selven verciere / niet in vlechtinghen [des hays] ofte goudt ofte peerlen / ofte kostelicke kleedinge: Maer (^r welck den vrouwen betaemt die de Godvruchticheyt belijden)

dooz goede werken. Een vrouwe late haer leeren in stilheydt in alle onderdanicheydt. ¹ Doch ick en late de vrouwe niet toe

datse leere / ^m noch over den man heersche / maer [wil] datse in stilheyt zij: ⁿ Want Adam is eerst gemaect / daer na Eva.

8 Ende Adam en is niet verleydt gheworden: maer de vrouwe verleydt zijnde is in overtredinghe gheweest. Doch sy sal saligh worden in kinderen te baren / soosy blijft in het gheloove / ende liefde / ende heyligmakinghe met maticheydt.

Het iij. Capittel.

¹ Den Apostel verclaert de eygenschay van het ampt eenge Leeraers. ² ende beschrijft de deugden ende hoedanigheden die in hem worden vereyscht / ende de vindinghen daer hy hy van zijn moer. ³ Diergelijcke doet hy oock van de Diakenen. ¹¹ ende van hare huyf vrouwen. ¹² Advysgaders hoe hare huyfghesamen moeren ghestelt sijn. ¹⁴ Wijsst het eynde aen waerom hy sulcks Timotheo schrijft. ¹⁵ Ende verclaert de weerdicheydt van Godes Gemeente / als zijnde een pilae ende vasticheyt der waerheit. ¹⁶ Begrijpt daer na in ene sonne de hoopnaemste der boegentijden des geloofs / den persoon Christi ende sijn ampt aengaende.

DAt is een getrouw woort / Soo nemandt tot eens opsienders Ampt lust heeft / die begheert een treflick werck.

9 Een opsiender dan moet onberispelick zijn / eener vrouwen man / wacker / matigh / eerbaer / gheerne herberghe / ^b bequaem om te leeren:

Niet gheneghen tot den wijn / gheen smijter / gheen vuyt-ghe-
win soecker: maer bescheyden / geen vechter / niet ghele-gierich:

Die sijn enghen huyf wel regeert / [sijne] kinderen in onderdanicheydt houdende / met alle stemmicheyt: (Want soo nemandt sijn enghen huyf niet en weet te regeren / hoe sal hy vooz de Gemeente Godes (¹) soze dragen?) Geen nieuwelingh / op dat

D d v

hy

hy niet opgeblasen en worde / ende in het oordeel des Dupvells en valle. Ende hy moet oock een goet ghetupgenisse hebben van de ghene die bupen zijn / op dat hy niet en valle in smaetheydt / ende [in] den strick des Dupvells. ^{1. Tim. 6.3.} De Diakenen insghelijcks [moeten] eerbaer zijn niet twee-tongigh / niet die haer tot veel wijn begheven / gheen vuyt-ghewin-soeckers: ^{1. Tim. 1.} Houdende de verborghenheydt des gheloofs in een reyne conscientie.

Ende dat dese oock eerst beproeft worden / [ende] dat se daer nae dienen / soo sy onbestraffelijck zijn. De vrouwen insghelijcks [moeten] eerbaer [zijn] / gheen lastereffen / wacker / ghetrouw in alles. Dat de Diakenen eener vrouwen mannen zijn / die [hare] kinderen ende hare eyghene huysen wel regeren.

^{Mat. 23.} Want die wel ghedient hebben verkrijghen haer selven eenen goeden opganck / ende vele vrymoedicheydt in het gheloove / ^{1. Cor. 13.12.} welck is in Christo Jesu. Dese dinghen schrijve ick u / hopen-^{1. Cor. 13.12.} pende seer haest tot u te komen: Waer soo ick vertoeve / op-

^{1. Cor. 13.12.} dat ghy meught weten hoe men in 't huys Gods moet ver-^{1. Cor. 13.12.} keeren / het welck is de Ghemeynte des levenden Gods / een pi-^{1. Cor. 13.12.} laer ende vasticheydt der waerheydt. Ende bupen alle twijfel

^{1. Cor. 13.12.} de verborghenheydt der Godtsalicheydt is groot: ^{1. Cor. 13.12.} Godt is ghe-^{1. Cor. 13.12.} openbaert in den vleesche / is gherechtveerdighe in den Gheest / is ghesien van de Enghelen / is ghepredickt onder de Heydenen / is gheloofd in de werelt / is opghenomen in heerlichheyt.

Het iij. Capittel.

^{1. Cor. 13.12.} Paulus booz-seghet den abbat van sommighe in de laetste daghen. ^{1. Cor. 13.12.} die het houwelijk sullen ver-^{1. Cor. 13.12.} bieden / ende het gebruik van sommighe wyfse. ^{1. Cor. 13.12.} De maent Timotheum de rechte leere booz te stellen / ende de fabelen te verworpen. ^{1. Cor. 13.12.} Ende hem booz al in de Godtsalicheydt te oeffenen / ende na sijn exem-^{1. Cor. 13.12.} pel in alle smaet op Godt te hopen. ^{1. Cor. 13.12.} Beveelt dat hy hem selven tot een booz-beeld stelle van alle deughden. ^{1. Cor. 13.12.} dat hy aenhoude in 't lesen / ^{1. Cor. 13.12.} De gabe niet en versumme / die hy heeft ontfanghen ^{1. Cor. 13.12.} In 't goede toemene ende volherde. ^{1. Cor. 13.12.} niet belofte dat hy alsoo doende hem ende sijne coelboez-^{1. Cor. 13.12.} deers sal behouden.

^{1. Cor. 13.12.} Och de Gheest seght duydcliek / dat in de laetste tijden ^{1. Cor. 13.12.} sommighe sullen afvallen van het geloove / haer begebende tot verlepende gheesten / ende leeringhen der Dupvelen /

^{1. Cor. 13.12.} Booz gheveynstheydt der leughen-sprekers / hebbende hare eyghene conscientie [als] met een bzant-pser toe-gheschroeyt /

^{1. Cor. 13.12.} Verbiedende te houwelicken / [gebiedende] van spijsen te ont-^{1. Cor. 13.12.} houden die Godt geschapen heeft tot nuttinge ^{1. Cor. 13.12.} niet danckseg-^{1. Cor. 13.12.} ginge / booz de gheloovige / ende die delwaerheydt hebben bekent.

^{1. Cor. 13.12.} Want alle schepsel Gods is goet / ende daer en is niet ver-^{1. Cor. 13.12.} worpe

5 worpelic / met dancksegginghe ghenomen zijnde. Want het
 wort geheylighet door het woort Gods / ende [door] het ghebedt.
 6 Als ghy dese dinghen den broederen voorstelt / soo sult ghy
 een goet dienaar Jesu Christi zijn / opgevoert in de woorden
 des geloofs / ende der goede leere / welke ghy achtervolght hebt.
 7 Maer verwoypt de ongodlike ende out-wijssche fabelen :
 8 ende oeffent u selven tot Godsalicheyt. Want de lichamelic-
 ke oeffeninghe is tot weynigh nut : maer de Godsalicheydt is
 tot alle dinghen nut / hebbende de belofte des eghenwoordighen/
 9 ende des toekomenden lebens. Dit is een getrouw woort / ende
 10 aller aen-neminge weerdigh. Want hier toe arbeiden wy oock /
 ende worden gesmadichte om dat wy ghehoopt hebben op den le-
 venden Godt / die een behouder is aller menschen / [maer] aller-
 11 meest der gheloovighe. Beveelt dese dinghen / ende leert se.
 12 Niemandt en verachte uwe jonckheyt ^k maer zijt een voor-
 beeldt der gheloovighe / in den woort / in wandel / in liefde / in den
 13 geest / in geloof / in reynicheyt. Hout aen in't lesen / in't verma-
 14 nen / in't leeren / tot dat ick come. En versupmt de gabe niet die
 in u is / die u gegeven is door de prophete / met op-legginge der
 15 handen des Ouderlinghschaps. Bedenckt dese dinghen / weest
 hier in [besigh] : op dat uw' toenemen openbaer zy in allen.
 16 Hebt acht op u selven / ende op de leere : volhert in desen. Want
 dat doende sult ghy ende u selven behouden / ende die u hooren.

Het v. Capittel.

1 De Apostel wijst aen hoe de vermaningen tegen oude ende jonghe moeten gheschieden. 2 beveelt
 datmen alle rechte weduwen eere. 3 Maer den kinderen ende kints-kinderen / dat se hare weduwen
 ende voor-ouderen selve onderhouden. 4 Beschijft daer na den ouderdom / ende andere hoedaniche-
 den der weduwen die tot den dienst der Gemeente bequaem zijn. 5 Maer wil dat de jonge weduwen
 hier in voorby ghegaen worden. 14 ende dat sy trouwen. 17 Hy komt daer na tot de Ouderlingen /
 ende wijst aen wat eere men haer schuldigh is. 19 Datmen oock geen beschuldigen teghen haer sijn
 den-nemen dan onder ghetuygen. 21 Veruyghet voor Godt ende de k. Engelen / dat hy hier in handelt
 sonder toe-geueghenheyt. 23 Wil oock dat hy niet langer water en drinkt. 24 Ende beslypt met
 een beeklauringhe waer door dese Ouderlingen kunnen bekent worden.

1 Enen oude [man] en bestraft niet hardelick / maer vermaent
 2 [hem] als eenen vader : de jonghe / als broeders : De oude
 [vrouwen] / als moeders : de jonghe / als susters / in alle reynig-
 heyt. Eert de weduwen / die waerlick weduwen zijn.
 3 Maer so eenighe weduwe kinderen heeft / ofte kints-kinderen /
 dat die leeren eerst aen haer eyghen huyse Godsalicheyt oeffenen /
 4 ende den voor-ouderen weder vergeldinghe doen. Want dat is
 5 goet ende aenghenamen voor Godt. Die nu waerlick weduwe
 is /

f 1. Tim.
 ende 3. v.
 15.
 g 1. Tim.
 ende 6. v.
 2. Tim. 2.
 Tit. 1. 14.
 ende 1. 9.
 h 1. Tim. 2.

i Tit. 2. 1.
 k 1. Tim. 2.
 1. Petr. 3.

1 Act. 13.
 ende 8. 1.
 ende 13. 3.
 ende 19. 1.
 1. Tim. 1.
 2. Tim. 1.

a 1. Tim. 2.

b 1. Tim. 2.
 Marc. 1.
 Marc. 1.
 1. Tim. 2.

Luc. 2. 36. is/ ende alleen ghelaten/ ^d die hoopt op Godt/ ende blijft in smee-
kinghen ende ghebeden nacht ende dagh. Maer die haren wel-
lust volghet/ die is levende gestorven. Ende beveelt dit/ op dat sy
Sala. 6. 10 onberispelick zijn. Doch soo nemande de sijne/ ende voornam-
lick [sijne] hups-ghenooten niet en versorght/ die heeft het ghe-
loove verloochent/ ende is ergher dan een onghelooovighe.

Dat een weduwe ghekozen worde niet minder dan van sestig
jaren/welcke eenes mans vrouwe gheweest is: Getungenisse
hebbende van goede wercken: soo sy kinderen opghewoedt heeft/
Petr. 4. 9 so sy [goerne] heeft gheherberghet/ ^e so sy der heylighen voeten
Jen. 13. 4 heeft gewasschen/ soo sy den verdrukten genoegsame hulpe ge-
7. 19. 24. daen heeft/ so sy alle goet werck na-ghetracht heeft. Maer de
7. 36. 44. jonge weduwen en neemt niet aen: want als sy weeldich gewor-
den zijn teghen Christum/ soo willen sy houwelicken:

Hebbende [haer] oordeel/ om dat sy [haer] eerste geloove heb-
ben te niere gedaen. Ende met eenen oock leeren sy ledigh om-
Eit. 2. 3. gaen by de hupsen: ende zijn niet alleen ledigh/ maer oock ^b klap-
achtigh/ ende pdele dinghen doende/ sprekende ^c t gene niet en be-
7. 7. 9. raemt. Ick wil dan dat de jonge [weduwen] ^d houwelicken/
Jen. 17. kinderen teelen/ het hups regeren/ gheen oorsake van lasteringhe
Jen. 9. 11. aen de wederpartie en geven. Want eenige hebben haer alreede
Mat. 6. 6. afgewent achter den Satan. So eenigh geloovigh [man] ofte
Mat. 2. 29. ghelooovige [vrouwe] weduwen heeft/ dat die haer genoegsame
Jen. 13. 17. hulpe doe/ ende dat de Gemeente niet beswaert en worde/ op dat
Mat. 23. 4. sy de gene die waerlick weduwen zijn/ genoegsame hulpe doen
Mat. 19. 13. mach. ^e Dat de Ouderlinghen die wel regeren dobbeler eere
Mat. 24. 14. weerdich geacht worden/ voornemelijk die arbenden in het woort
Jen. 10. 10. en leere. Want de Schrift segt/ ^f Eenem doerschen den offte en sul-
Mat. 19. 15. ghen niet mijsbanden. Ende / ^g De arben-der is sijnen loon weer-
Jen. 1. 1. digh. Teghen eenen Ouderlingh en neemt geen beschuldigh-
Mat. 1. 20. aen/ anders ^h dan onder twee ofte dyn getuygen. Die sondigen/
Mat. 1. 8. bestraft in tegenwoordicheyt van alle/ op dat oock de andere vree-
Jen. 2. 1. se moghen hebben. ⁱ Ick betuyghe voor Godt/ ende den Heere
Mat. 6. 13. Jesu Christo/ ende de overboezene Engelen/ dat ghen dese dingen
Mat. 17. 4. onderhoudt ^j sonder voor-oordeel/ niets doende na toeghenegen-
Mat. 19. 6. heyd. ^k En leght niemant haestelick de handen op/ noch en
Mat. 4. 14. hebt gheen ghemeenschap aen anderer sonden: bewaert u selven
Mat. 1. 6. reyn.

reyn. En drinckt niet langher water [alleen] / maer gebruyckt een weynigh wijns / om uwe maghe / ende uwe menichvuldighe swachheden. Van sommighe menschen zijn de sonden te vozen openbaer / ende gaen vozen tot [hare] veroordeeling: ende in sommighe oock volghen sy naer. Desghelicks oock de goede werken zijn te vozen openbaer / ende daer 't anders mede ghelegen is / en kunnen niet verborghen worden.

Het vj. Capittel.

1 Den Apostel hermaent de dienstknechten dat sy hare heeren gehoorsamen. 3 beschrijft de valsche ende bedriechliche leeraers / ende bekeert datmen se blyde. 6 Vermaent tot Godtsalicheydt ende ghesmaechsaemheyt / ende schouwen van gheuecheydt. 11 ende tot bescheydenere andere Chysteliche deughden. 13 Beruyght vooz Godt ende Jesu Christo / dat hy die alsoo waerneeme. 15 Ende wyt oberdenckinge van Christi komsste ten oordele / ende van de heerlicheydt Gods / beecht hy wyt tot Gods lof. 17 Schryft den rijken vooz / hoe sy haer moeten draghen vooz Godt ende de menschen. 20 Waer schouwt hem noch eens met grooten ernst vooz valsche ende bedriechliche leere. 21 ende beslyt den brief met de ghewoonlike groete.

Dienstknechten soo vele alser onder het jock zijn / sullen hare heeren aller eere weerdich achten : op dat de name Godts / ende de leere niet gelastert en worde. Ende die geloovige heeren hebben / en sullen se niet verachten / om dat se broeders zijn : maer sullen se te meer dienen om dat sy geloovich ende gheleest zijn / als die deser weldaet mede deelachtigh zijn. Leert ende vermaent dese dingen. Indien nemandt een andere leere leert / ende niet ober een en komt met de gesonde woorden onses Heeren Jesu Christi / ende met de leere die naer de Godtsalicheydt is /

Die is opgeblasen / ende en weet niets / maer hy raest ontrent [twist] draghen ende woorden-strijt : b wyt welke komt nijdt / twist / lasteringen / quade na-denckingen / c Werkerde crackelingen van menschen die een verdozven verstant hebben / ende van de waerheyt berooft zijn / meynende dat de Godtsalicheyt een gewin yn. Wijekt af van de sulcke. d Doch de Godtsalicheyt is een groot ghewin met vergenoeginghe : e Want wy en hebben niets in de werelt ghebracht / het is openbaer dat wy oock niet en kommen yet daer wyt draghen. f Maer als wy voetsel en decksel hebben / g wy sullen daer mede vergheueghyt zijn. h Doch die rijc willen worden / vallen in versoeckinge en [in] den strick / en [in] vele dwase ende schadelicke begeerlicheden / welke de menschen doen versinken in verberf ende onderganck. i Want de gheligericheyt is een wortel van alle quaet / tot welke sommighe lust hebbende zijn afgedwaelt van het gheloove / ende hebben haer selven

a Ephe. 6.
Coloss. 3.
Tit. 2.
1 Petr. 2.1

b. 1. Tim. 2.
2. Tim. 2.2
Tit. 1.9
c. 1. Cor. 16.

d. 1. Tim. 1.5.
Heb. 13.
e. Job 1.
ende 27.
Psalm. 49.
f. 1. Tim. 2.7.
g. Psalm. 5.
23.
Matt. 6.
1. Petr. 1.
h. 1. Tim. 1.1
Mat. 13.
Jacob. 5.
i. 1. Cor. 2.3
Deut. 16.
Prov. 15.

Cap. vj.

De j. Sendt-brief Pauli aen Timotheum.

2. Ti. 2. 22. ¹ben met vele smerten doorstelt. ²Maer ghy/o mensche Godts/
vliet dese dinghen: ende jaeght nae gherechticheyde / Godesalic-
heyde / gheloove / liefde / lijdt/aemheyde / sachtmoedicheyde.

1. Ti. 1. 18. ¹Strijdt den goeden strijde des gheloofs / grijpt na het eeuwi-
ge leven / tot ²welcke ghy oock geroepen zijt / ende de goede belij-
demisse beleden hebt voor vele ghetuyghen. ³Ick bevele u voor

1. Ti. 5. 21. ⁴Godt ⁵die alle dinck levendich maect / ende [voor] Christo Je-
su / ⁶die onder Pontio Pilato de goede belijdenisse betuyghet heeft.

Deut. 32. 39. ⁷Dat ghy dit ghebode houdt / onbebleekt [ende] onberispelick /
Matt. 27. ⁸tot op de verschijninghe onses Heeren Jesu Christi:

Joan. 18. 37. ⁹Welcke tot sijner tijt vertoonen sal ¹⁰de salighe en alleen mach-
1. Ti. 1. 17. ¹¹tighe Heere / ¹²de Coninck der koninghen / ende Heere der heeren:

2. Pe. 1. 16. ¹³Die alleen onsterflickheyt heeft / ende een ontoegankelijk
1. Pe. 3. 20. ¹⁴licht bewoont: ¹⁵den welcken gheen mensche ghesien en heeft / noch
1. Pe. 4. 12. ¹⁶sien en kan: welcken ¹⁷in eere / ende eeuwighe kracht / Amen.

Den rijcken in dese teghenwoordighe werelt beveelt dat sy niet
Marc. 4. 18. ¹⁸hoochmoedigh en zijn / ¹⁹noch [hare] hope en stellen op de ongesta-
Luc. 8. 14. ²⁰dicheyde des rijckdoms / maer op den levenden Godt / die ons alle
dinghen rijckelick verleent om te ghenieten: ²¹Dat sy weladigh

zijn / rijcke worden in goede wercken / geerne mede-deelende zijn /
[ende] ghemeensaem: ²²Legghende haer selven wech tot eenen

Mat. 6. 20. ²³schat een goet fondament teghen het toekomende / op dat sy het
Luc. 12. 33. ²⁴eeuwighe leven verkrijghen moghen. ²⁵o Timothee bewaert het

1. Tim. 1. 4. ²⁶pandt [u] toebetrouwt / ²⁷eenen afkeer hebbende van het ongod-
De 4. 7. ²⁸lick ydel roepen / ende van de teghenstellinghen der valschelick
1. Tim. 2. 16. ²⁹genaemde wetenschap: ³⁰De welcke sommighe voor-ghevende

1. Tim. 3. 9. ³¹zijn van het gheloove af-ghewecken. ³²De ghenade sy met u /
Amen.

De eerste [Sendt-brief] aen Timotheum is geschreven van Laodicea, welcke is de hoofst-stadt van Phrygia Pacatiana.

De tweede

Sendt-brief des Apostels Pauli

Aen

TIMOTHEUM.

Het Eerste Capittel.

1 Na het opschrift ende de gheloonlicke groete. 3 Verklaert d' Apostel de groote liefde / die hy Timotheo toezaght / ende niet bidden voer hem bedoent. 4 Als oock de oorsake waerom hy hem lief heeft / namluck om sijne Godsalicheyt / daer in hy van kints-been af van sijne groot moeder ende moeder was opghedoet. 6 Vermaent hem dat hy sijne gaben wil opwerken / 7 Ende niet vreesen noch hem schaeme de leere des Euangeliums bymoedelick te prediken, en om deselve verdruckinge te lijden. 9 Wschijft tot dien eynde de voortreflichheyt onser roepinghe ende de nutticheyt der selve leere. 11 Ende stelt hem oock voer syn eyghen exempel. 13 Vermaent hem oock dat hy deselve leere tot een voer-beelt wil houden / ende deselve vast bewaren. 15 Verklaert dat alle die upt Asten te Roemen by hem waren hem verlaten hadden. 16 Doch dat Onesiphorus hem ghetroouwelic was by ghebleven. 18 Waerom hy Godt bidt dat hy sulcx hem ghenadelick wil vergheben.

PAVLVS een Apostel Jesu Christi / dooz den wille Godts naer de belofte des levens dat in Christo Jesu is / Timotheo [mijnen] ghe-liefden sone ghenade / barmherticheyt / vrede 3u [u] van Godt den Vader / ende Christo Jesu onsen Heere. Ick dancke Godt dien ick diene van [mijne] voer-ouderen aen in een repne conscientie / ghelijck ick sonder ophou-

den utwer ghedachtich ben in mijne ghebeden nacht ende dagh:

Seer begheerich zijnde om u te sien / als ick gedencke aen utwe tranen / op dat ick mach met blijdschap verbult worden: Als ick my in gedachtenisse brenge het ongeveynst geloove dat in u is /

het welck eerst ghewoont heeft in utwe groot-moeder Lois / ende utwe moeder Eudice : ende ick ben verskert dat het oock in u [woont].

Om welcke oorsake ick u indachtich make dat ghy opweckt de gabe Godts / ^d die in u is dooz de oplegginge mijner handen.

Want Godt en heeft ons niet gegeven eenen geest der vreesachticheyt / maer de kracht / ende der liefde / ende der gematichtheyt.

En schaemt u dan niet der getugnisse onses Heeren / noch mijnes / ^e die sijn gebangen ben: maer lijdt verdruckingen met den Euangelio naer de kracht Godts: ^f Die ons heeft salich ghemaect / ende geroepen met sene heylige roepinghe: niet naer onse wercken / maer na sijn eyghen voornemen ende genade /

die ons ghegeven is in Christo Jesu voer de tijden der eeuwen: ^g Doch ingheopenbaert is dooz de verschijninghe onses Salvat.

1. Tim. 1. 1. Petr. 1. b Act. 2. 2. Rom. 1. 9. c 1. The. 1. n. 2. 3. 10. d Act. 2. 6. ende 8. 17. ende 13. 3. ende 19. 6. 1. Tim. 4. ende 5. 22. e Rom. 8. f Rom. 1. g Act. 2. 1. Eph. 3. ende 4. 13. Coloss. 4. Phil. 5. 13. h Eph. 1. Tit. 3. 4. 5. i Rom. 1. 6. Eph. 1. ende 3. 9. Coloss. 1. Tit. 1. 2. 1. Petr. 1.

1. Petr. 1. lighmakers.

Cap. ij.

De ij. Sendt-brief Pauli

lighmakers Jesu Christi / ¹ die den doot heeft te niete ghedaen /
² ende het leven ende de onverderflickheyt aen 't liecht gebzacht door
het Euangelium. ³ Waer toe ick gestelt ben een Prediker / ende
een Apostel / ende een Leeraer der Heydenen: ⁴ Om welcke oorzake
⁵ ick oock dese dingen lijde: maer en worde niet beschaemt. Want
⁶ ick weet wien ick gheloofst hebbe / ende ick ben versichert dat hy
machtigh is mijn pandt by [hem] wechghelaght / te bewaren tot
dien dagh. ⁷ Houdt het voor- beelde der gesonde woorden / die ghy
van my gehoozt hebt / in gheloove ende liefde die in Christo Jesu
is. ⁸ Het goede pandt dat [u] toebetrouwt is / bewaert door den
Heyligen Geest die in ons woont. ⁹ Ghy weet dit / ¹⁰ dat alle die
in Asia zijn / haer van my afgewent hebben: onder detwelcke is
Phygellus en Hermogenes. ¹¹ De Heere geve den Punse ¹² Onesiphori
barmherticheyt: want hy heeft my dickmael verquicht / en
heeft sich mijner keten niet geschaemt. ¹³ Maer als hy te Roome
gekomen was / heeft hy my seer neerstelick gesocht / ende heeft [my]
gebonden. ¹⁴ De Heere geve hem dat hy barmherticheyt vinde by
den Heere / in dien dach: ende hoe vele hy [my] te Ephesen ghe-
dient heeft weet ghy seer wel.

Her ij. Capittel.

¹ Den Apostel vermaent voorders Timotheum / dat hy het Euangelium door ghetrouwe luyden
wil voort planten. ² ende lijden om 't selve verdrukkingen. ³ ⁴ teghen detwelcke hy hem troost met
de ghelijckenissen van een krijghs-man / kamp-bechter / ende landt-man. ⁵ Vermaent hem dat hy
sijne vermaninghen wil beheringhen / ende vlytelick inscherpen den artijckel van Christi verrijfemisse.
⁶ Stelt hem oock tot troost voor sijn eyghen exempel / ende de sekere verghelvinghe die van Christo nae
het lijden sal ghegheven worden. ⁷ ⁸ Vermaent hem dat hy het woord Gods recht sijde / ende hem
stelt tegen woorden-strijt / ydel roepen / ende leeringen van de afvallige / ende nameelick van Hyme-
neus ende Philetus / die de berijfsnisse loochenden. ⁹ ¹⁰ Dat hoewel sommighe afvallen / dewelc het
fondament der ewighe Deekesinge vast staet / ende wijst aen waer up men kinnen kan dat men up
verhozen is. ¹¹ ¹² Eyndelick vermaent hy hem te blieden de begeerten der jonckheyde / dwase braghen /
ende twistingen / ende te crachten na versehene Elyzietlike drugden / die in een Leeraer noodich zijn.

Ghy dan / mijn sone / word gesterckt in de genade die in Chri-
sto Jesu is: ² Ende 't gene ghy van my gehoozt hebt onder
vele ghetungen / ³ betrouwt dat aen ghetrouwe menschen / welcke
bequaem sullen zijn om oock andere te leeren. ⁴ Ghy dan / lijdt
verdrukkinghen / als een goet krijghs-knecht Jesu Christi.
⁵ Niemand die in den krijgh dient wort ingetwikkelt in de han-
delingen des leef-toches / op dat hy dien moge behagen die [hem]
tot den krijgh aenghenomen heeft. ⁶ Ende indien oock niemande
strijt die en wort niet gekroont / so hy niet wettelick en heeft ghe-
streden. ⁷ De landt-man als hy arbeet / moet also eerst de vrych-
ten

ten genieten. Merckt 't gene ick segghe: doch den Heere gebe u verstant in alle dinghen. Houdt in ghedachtenisse dat Iesus Christus upt den dooden is op-gheweckt / ^d welcke is upt den ja- de Davids / na mijn Euangelium: ^c Om 't welcke ick verdruc- kinghen lijde tot de banden toe / als een quaet-doender: maer het woort Godts en is niet gebonden. Daerom verdraghe ick alles om de uytverkorene / op dat oock sy de salicheydt souden verkrij- gen / die in Christo Iesu is / met eeuwige heerlickheyt: Dit is een ghetrouw woort: ^e want indien wy met [hem] ghestorven zijn / soo sullen wy oock met [hem] leven: ^b Indien wy verdra- ghen / wy sullen oock met [hem] heerschen: ⁱ indien wy [hem] verloochenen / hy sal ons oock verloochenen: ^k Indien wy trouw zijn / hy blijft ghetrouw: hy en kan hem selven niet verloochenen. Bzenght dese dinghen in ghedachtenisse / ende zetuyghet vooz den Heere / dat sy geen en woorden-strijt en voeren / 't welck tot gheen dinck nut [enis / dan] tot verkeeringhe der oehoorders. Veneersicht u om u selven Gode beproeft vooz e stellen / eenen arbejder die niet beschaemt en woort / die het vooz der waerheyt recht snijdt. ^l Maer stelt u teghen het ingodlick ydel roepen: want sy sullen in meerder goddeloosheyt onemen. Ende haer woort sal voort-eten ghelijck de kanc- er: onder welcke is Hymeneus ende Philetus: Die van de waerheyt zijn afgewecken / segghende dat de opstandinghe al- rede gheschiet is: ende verkeerren sommigher gheloove.

Eventwel het vaste fondament Godts staet / hebbende desen regel: ^m de Heere kent de gene die sijne zijn: ende / Een neghelijk le den name Christi noemt / stae af van ongherechtigheyt.

ⁿ Doch in een groot hups zijn niet alleen gouden ende silbere aten / maer oock houten ende aerden [vaten]: ende sommige ter- ren / maer sommige ter oneeren. Indien dan yemant hem sel- en van desen reynicht / die sal een vat zijn ter eeren / ghehepliche- ide bequaen tot gebzupck des Heeren / tot alle goede werck toe- rendt. ^o Maer vliede de begheerlickheden der jonckheyt: ^p de jaeght nae rechtveerdigheyt / gheloove / liefde / vrede met de gene die den Heere aenroepen upt een reyn herte. Ende ver- ^q derpt de vraghen die dwaes ende sonder leeringhe zijn / wetende ^r se twistinghen voort-bzenghen. Ende een dienst-knecht des

E e

Heeren

d 2. Sam. 12.
e Sal. 13. 1.
f Iesa. 11.
g Matth. 10.
h Act. 2. 3.
i ende 13. 23.
j Rom. 1. 3.
k Eph. 3. 1.
l Coloss. 1. 1.
m Eph. 3. 1.
n ende 4. 1.
o Philip. 1. 1.
p Coloss. 4. 3.
q 2. Tim. 1. 1.
r Rom. 6. 8.
s Rom. 8. 1.
t 2. Cor. 4. 10.
u Phil. 3. 9.
v 1. Petr. 4. 1.
w 1. Matt. 10.
x 33.
y Marc. 8. 38.
z Luc. 9. 26.
aa ende 12. 9.
ab k Rom. 2. 3.
ac 19.
ad Rom. 3. 3.
ae ende 9. 6.
af 11. Tim. 1. 4.
ag ende 4. 7.
ah ende 6. 10.
ai Tit. 1. 14.
aj ende 3. 9.

m Rom. 10.
14.

n Rom. 9. 21.

o 1. Tim. 6.
11.

p 1. Tim. 1. 4.
ende 6. 4.
Tit. 3. 9.

Cap. iij.

De iij. Sendt-brief Pauli

9 1. Tim. 3.
2. Gal. 6. 1.

Heeren en moet niet twisten/maer vriendelick zijn tegen alle/ be-
quaem om te leeren [ende] die de quade kan verdragen: ¹ Maer
sachemoedie hejdt onderwijssende de gene die teghenslaen: of haer
Godt eeniger tijdt bekeeringhe gabe tot erkentnisse der waer-
heid: Ende sy wederom ontwaecten mochten upt den strick
des Duyvels/onder welcken sy gebangen waren tot sijnen wille

Her iij. Capittel.

¹ Den Apostel voorsieght hoedanighe menschen ende verleyders in de laetste tijden sullen opstaen/en
de vermaendt Timotheum sulcke te schulden. ⁶ Leert op wat wijse ende hoe se de menschen sullen
berleyden/voornamelijk de vrouwkens. ⁸ Dat se Timmes ende Tymbres sullen ghelijck zijn/in
waerheyt teghen te staen. ¹⁰ Vermaent hem doozder sijn exempel te wullen volghen in't verdraghe
van vervolginghen/die alle Godtsalige te verwachten hebben. ¹⁴ ende stantvastelick te blijven by
supbere Neere/die hy van hem geleert hadde. ¹⁵ aenwijssende daer by de volmaect hejdt/Goddelic
heid/ende veelvoudige nutticheyt der heylighe Schryftuere/die hy van kinders-bern af geleeert hadde
in welcke dese Neere ghegront is.

3 1. Tim. 4.
1.
2. Petr. 2. 3.
Jude. p. 13.

² **E**nde weet dit / dat in de laetste daghen ontsaen sullen swa-
re tijden. Want de menschen sullen zijn lief-hebbers va-
haer selven/gelt-gierich/laet-dunckighe/hoopeerdich/lasteraers
den ouderen ongheloozsaem/ondanckbaer/onheplich/

Sonder natuerlike liefde/onversoenlick/achter-klappers/ot-
marich/wreet/sonder liefde tot de goede/ Verraders/roec-
loos/op-geblasen/meer lief-hebbers der wellusten dan lief-hel-
bers Godts: Hebbende een gedaente van Godsalicheyt/ma-
bers Gods: Hebbende een gedaente van Godsalicheyt/ma-

6 Matt. 13.
17.
1. Tim. 16. 17.
2. Thess. 3. 6.
Tit. 2. 10.
2. Tim. 3. 10.
c Matt. 23
14.
Tit. 1. 11.
d Exo. 7. 11

die de kracht der selve verloochent hebben. ^b Hebt oock eene
afkeer van dese. ^c Want van dese zijn 't die in de hupsen in
sluppen/ende nemende vrouwkens gebangen die met sonden ge-
laden zijn/en dooz menigerlen begeerlichheden gedreven worde

[Vrouwens] die altijt leeren/ende nimmermeer tot kennisse di-
waerheyt en kunnen komen. ^d Ghelijckerwijs nu Jannes en
de Tymbres Moesi teghen stonden/also staen oock dese de waer-
heid tegen/menschen verdozven zijnde van verstant/verwoz-
lick aengaende het geloove. Maer sy en sullen niet meerder to-
nemen: want hare uitsinnicheyt sal allen openbaer worden/gh-

2. Tit. 13. 5.
Acto. 14. 2.
Tit. 14. 19.
1. Psal. 34.
29.
2. Cor. 1. 10.
1. Matt. 16.
24.
Luc. 24. 26.
Joan. 17. 14.
Tit. 14. 24.
1. Thess. 3. 3.

lijck oock gener geworden is. Maer ghy hebt achtervolght mi-
ne leere/wijse van doen/voornemen/geloove/lanckmoedichen-
liefde/lijtsaemheyt. ^e [Mijne] vervolgingen/[mijn]lijden/sulck
als my overgekomen is in Antiochien/in Iconien/[ende] in L-
stren: hoedanige vervolgingen ick geleden hebbe: ^b ende de Heer
heeft my upt allen verlost. ⁱ Ende oock alle die Godsalic-
lick willen leven in Christo Jesu / die sullen vervolght worde

Doch de boose menschen ende bedziegers/ sullen tot erger booz-
gaen/ verleydende ende wordende verleydt. Maer blijft ghy in
t gene ghy geleert hebt/ ende [daer van] u versekeringe gedaen is
wetende van wien ghy het gheleert hebt: Ende dat ghy van
kindts af de heylighe Schriften geweten hebt/ die u wijs kunnen
maken tot salichendyt/ dooz het geloove t welck in Christo Jesu
is. ^{k 2. Petr.} Alle de Schrift is van Godt inghegeven/ ende is nuttigh
tot leeringe/ tot wederlegginge/ tot verbeteringe/ tot onderwijsin-
ghe die in de rechtveerdicheydt is: Op dat de mensche Godts
volmaeckt zy/ tot alle goet werck volmaeckrelick toegherust.

Het iij. Capittel.

¹ Paulus vermaent Timotheum wederom met grooten ernst sijn ampt geduerichlick ende ghetrou-
welick in alle deelen te betrachten. ³ aenwijsende hoe noodich het is om de boosheyt der menschen die
in de toekomende tijden sal zyn. ⁶ Boozseght dat hy haest geboort sal worden. ⁷ ende troost hem sel-
ven met een goede roscientie/ ende met de vergeldinghe die hy ende alle gheloobighe van den Heere ver-
wachten. ⁹ Vermaent hem oock tot hem te komen/ also eenige hem verlaten hadden. ¹¹ ende Mar-
cum mede te brengen/ ¹³ met sijnen reys-mantel ende voerken. ¹⁴ waerschout hem booz Alex-
ander eenen koper-smit/ die hem veel quaets gedaen hadde. ¹⁶ Claecht oker de broeders/ dat se hem in
sijne eerste verantwoordinge verlaten hadden/ ¹⁷ Doch dat de Heere hem bygestaen hadde/ ende vo o-
die reyse verlost. ¹⁸ vertrauwende dat hy hem booztaen sal bystaen. ¹⁹ Ende bevelende eenige te
groeten/ ²² beslyt hy desen Sendt-brief met de gheloonlicke groetenisse.

^a **I**ck betunge dan vooz Godt ende den Heere Jesu Christo/ die
de levende ende doode oordeelen sal in sijne verschijninge ende
[in] sijn Coninckrijcke: Predickt het woozt: hout aen tijdelick/ on-
tijdelick: wederleght/ bestraft/ vermaent in alle lanckmoedicheyt/
ende leere. Want daer sal eenen tijt zyn/ wanneer sy de gesonde
leere niet en sullen verdraghen: maer ketelachtich zijnde van ghe-
hoor sullen sy haer selven Leeraers opgaderen na hare epgene be-
geerlicheden: Ende sullen [haer] gehoor van de waerheyt af-
wenden/ ende sullen haer keeren tot fabelen. Maer ghy weest
wacker in alles/ list verdruckingen: doet het werck van een Evan-
gelist/ maeckt darmen van ulwen dienst ten vollen versekert zy.

^b Want ick worde nu tot een dranc-offer geoffert/ ende de tijt ^{b 2. Petr. 14.}
mijner ontbindinge is aenstaende. Ick hebbe den goeden strijt
gestreden/ ick hebbe den loop ge-eindicht/ ick hebbe het geloove
behouden. ^c Voorts is my wech-gheleght de kroone der recht-
veerdicheydt/ welke my de Heere/ de rechtveerdighe Rechter/ in
dien dagh gheven sal: ende niet alleen my/ maer oock alle die sijne
verschijninge lief gehad hebben. Vereersticht u haestelick tot
my te komen. Want ^d Demas heeft my verlaten/ hebbende de
tegenwoordige werelt lief gekregen/ ende is na Thessalonica ge-
renst:

C e ij

renst:

Cap. iij.

Col. 4. 14.
1 Cor. 15. 37.
Coloss. 4. 10.
Jhl. 8. 23.
Acto. 20. 4.
Coloss. 4. 7.

1. Tim. 1.

1 Cor. 18. 2.
1 Tim. 16. 3.

De ij. Sendt-brief Pauli

repst: Crescens na Galatien / Titus na Dalmatien: Lucas is alleen met my. Neemt Marcum mede / ende brenge [hem] met u. Want hy is my seer nut tot den dienst. Maer Trophicum hebbe ick nae Ephesen gesonden. Den reysmantel dien ick te Troas by Carpum gelaten hebbe / brenge mede als ghy komt / ende de boecken / insonderhepdt de pargamenten. Alexander de koper-smit heeft my veel quaets betoont: de Heere vergelde hem na sijne wercken. Van welcken waght u ghy oock: want hy heeft onse woorden seer tegen gestaen. In sijne eerste verantwoordingen is niemant by my gheweest / maer sy hebben my alle verlaten. Het en worde haer niet toe-gerekent. Maer de Heere heeft my byghestaen / ende heeft my bekrachticht: op dat men doot my ten vollen soude verskert zijn van de predikingen / ende alle Heydenen [deselve] souden hooren: ende ick ben upt den muyl des Leentos verlost. Ende de Heere sal my verlossen van alle boos werck / ende bewaren tot sijn Hemelsch Coninckrijk. Den welcken yn de heerlichhepdt in alle eeuwichheit / Amen. Groet Priscam ende Aquilam / ende het huys Onesiphori. Erastus is te Corinthen ghebleven: ende Trophimum hebbe ick te Mileten kranck gelaten. Benersticht u om voor den winter te komen. V groet Enbulus / ende Pudens / ende Linus / ende Claudia / ende alle de broeders. De Heere Iesus Christus yn met uwen geest. De genade yn met u lieden / Amen.

De tweede Sendt-brief aen Timotheum, die de eerste verkoren opsender van de Gemeynthe der Epheseren was, is gheschreven van Romen, als Paulus de tweede reyse voor den Keyser Nero gestelt was.

De Sendt-brief des Apostels Pauli

Aen

T I T U M.

Het Eerste Capittel.

Maer het opschrift des Sendt-briefs / in welchen Paulus de werdighepdt sijn Apostelschaps beschrijft. 7 verclaert hy tot wat eynde hy Titum in 't eyland Creta gelaten hadde. 6 Ende beschrijft de hoedanicheden ende gaven die berenscht worden in een goet leerer ofte opsender. 10 Vermaent hem de ydelhepdt-sprekers ende verleyders teghen te staen / ende haer den mond te stoppen.

13 ende also de Cretenfen quade luyden waren/ na het getuigenisse van een van haer eyghene Joden,
dat hy se scherpelick bestraffe. 14 ende haer vermane te blieden Joodsche fabelen ende menschelike
instellingen. 15 booznamelick van het onderschept der wyfen. 16 ende beschryft de gebreken die van
dese verleyden/ om die te beter te mijden.

PAULUS een dienst-knecht Godts ende een Apo-
stel Jesu Christi/ nae het gheloove der upverkorene
Godts/ ende de kennisse der waerheydt die nae de
Godesalichheydt is/ In de hope des ewighen le-
bens/ welcke Godt/ die niet lieghen en kan/ beloofte
heeft^a vooz de tijden der eeuwen/ maer geopenbaert heeft te sijner
tijt: [Namelick] sijn woordt dooz de predekingē die my toebe-
trouwt is / nae het bevel Godts onses Salichmakers: ^d Tito
mijnen oprechten sone na het ghemeyn gheloove: ^e Ghenade/
barmherticheydt/ vrede/ ^z yn [u] van Godt den Vader / ende den
Heere Jesu Christo onsen Salichmaker. Om die oorsake heb-
be ick u in Creta gelaten/ op dat ghy het gene dat [noch] ontbrack
voozts soudet te rechte brenghen/ ^f ende [dat] ghy van stadt tot
stadt soudet Ouderlinghen stellen / ghelijck ick u bevolen hebbe:
^g Indien yemant onberispelick is / eener vrouwen man ghe-
loovighe kinderen hebbende/ die niet te beschuldighen en zijn van
overdadicheyte/ ofte onghewoontsaem en zijn. Want een Opsien-
der moet onberispelick zijn/ ^h als een hups-versorger Godts/ niet
eyghen sinnigh/ niet genegen tot toornicheyt/ ⁱ niet gheneghen tot
den wijn/ gheen smister/ ^k gheen vuyl-ghewin soecker: Maer
die ^l gheerne herberghet/ die de goede lief heeft/ matigh/ rechtevee-
digh/ heyligh/ kupsch: Die vast houdt aen het getrouwe woort
dat na de leere is / op dat hy machtigh ^m yn beyde om te vermanen
dooz de ghesonde leere / ende om de teghensprekers / te weder-leg-
ghen. ⁿ Want daer zijn oock vele ongheregelde/ ydelheyt-spre-
kers/ ende verleyders van sinnen / insonderheyt die upt de besui-
denisse zijn: Welcke men moet den mont stoppen: die gheheele
^o hupsen verkeerē/ leerende dat niet en behoort / om vuyl gewins
wille. Een upt haer/ zijnde haer eygen propheet/ heeft geseght/
De Cretenfen zijn altydt leughenachtigh / quade beesten / luyt-
bepcken. Die ghetuighenisse is waer. Daerom bestrafte scher-
pelick / op dat sy ghesont moghen zijn in het gheloove: ^p En-
de haer niet en begheven tot Joodsche fabelen / ende gheboden
der menschen die [haer] van de waerheydt afkeerē.
Ee in dingen

De Sendt-brief Pauli

ap. ij.

Mat. 23.

Mat. 23.

dingen zijn wel reyn den reynen : ⁹ maer den bebleecten ende on-
geloovighen en is geen dinck reyn/maer beyde haer verstant ende
conscientie zijn bebleekt. ¹⁰ Sp belijden datse Godt kennen/maer
sp verloochemen [hem] met de wercken / alsoo sp groutwelick zijn
ende ongehoorsaem/ende tot alle goedt werck ondeughende.

Het ij. Capittel.

¹ D' Apostel vermaent Titum de gesonde leere recht voor te stellen/ende te onderwijzen/ ² de oude
mannen/ ³ ende de oude vrouwen/ ⁴ midtsgader ⁵ door de selve de jonge vrouwen/ ⁶ ende de jonge
mannen/ hoe sp haer behooren te draghen/ende daer toe te vermanen/so niet woorden/ ⁷ als oock niet
syn enghen exempel/in wandel ende in leere. ⁸ Daer na oock de getoeluge dienst-knechten/ hoe sp haer
moeten draghen. ⁹ Ende voeght daer by rebenen die een pghelick tot Godtsalichheyt ende tot alle
Christelike deughden behooren te beweghen/genomen so van het eynde/waer toe ons Godt sijn Euan-
gelium geopenbaert heeft/ ¹⁰ als van de hope der vergheldinge in de toekomst Christi. ¹¹ Ende van
de grootheid/buyche ende eynde der weltdaden Christi aen ons bewesen. ¹² Wiltende dat hy dit ernste-
lick drijbe ende uischepe.

Doch ghy/spreeckt 't ghene de ghesonde leere betaemt :

Dat de oude mannen nuchter zijn / stemmigh / voorzich-
tigh/ gesont in 't geloove/ in de liefde/ in de lijdtzaamheyt. De
oude vrouwen insgelijcks ^a dat sp in [hare] dracht zijn gelijk den
heylighen betaemt/ dat se ^b gheen lastereffen en zijn / haer niet tot
veel wijns beghevende / [maer] leeraeressen zijn van 't goede.

Tim. 2.9

1 Pet. 3.3

Tim. 5.

Op dat sp de jonghe [vrouwen] leeren voorzichtig te zijn/ha-
re mannen lief te hebben/hare kinderen lief te hebben: Matigh
te zijn/kunsch te zijn/ het huys te bewaren/ goet te zijn/ hare ey-
gene mannen onderdanigh te zijn : op dat het woort Gods niet
gelastert en worde. De jonge [mannen] insghelijcks vermaent
dat sp matigh zijn. ^a Betoont u selven in alles een voorbeeld
van goede wercken/in de leere [betoont] onverbalschept/deftic-
heyt/oprechticheyt. Het woort ghesont/ende onberwerpelick:

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

1 Tim. 2.16.

heydt des grooten Godts ende onses Salichmaeckers Jesu
 Christi: ^k Die hem selven voor ons ghegheben heeft/op dat hy
 ons soude verlossen van alle ongerechtigheit/ende hem selven een
 enghen volck soude roepnighen / ^l verich in goede werken.
 Spreekt dit/ ende vermaent/ ende bestraft met allen ernst.
^m Dat niemant u en verachte.

Het iij. Capittel.

¹ Hy vermaent Titum sijne toehoorders te willen inscherpen/datse den Overheden gehoorsaem sijn.
² Niet lasteren ende twisten/maer tegen alle menschen sachtmoedicheit gebuycken. ³ tot dien eynde
 vooftellende den verdozden staet/daer in sy voor hare bekeerlinge geweest sijn. ⁴ ende op wat maniere/
 ende tot wat eynde sy daer upt door Christum verlost sijn. ⁸ Dat hy deselve ernstelick vermane goede
 werken voor te staen. ⁹ Dat hy alle dwase bzagen ende twistingen verwerpe. ¹⁰ ende de ketterse
 menschen vermyde. ¹² Belast hem tot hem te komen te Nicopolis. ¹³ Zenam te gheleiden ende
 verzoeken. ¹⁴ dat de gheloobighe geleert worden goede werken voor te staen. ¹⁵ ende besluyt den
 brieu met ghelwoontlike groetenissen.

Vermaent haer dat sy den Overheden ende Machten onder-
 danich sijn / datse [haer] gehoorsaem sijn / datse tot alle goet
 werck bereyt sijn: Datse niemant en lasteren/geen bechters en
 sijn/ [maer] ^b bescheyden sijn/^c alle sachtmoedicheit bewijssende
 teghen alle menschen. ^d Want oock wy waren eertijts onwijs/
 ongehoorsaem/dwalende/menigherley begeerlicheden ende wel-
 lusten dienende in boosheydt ende nijdicheit levende / haetelick
 zijnde / [ende] malkanderen hatende: Maer wanneer de goe-
 dertierenheit Godts onses Saligmakers/ende [sijne] liefde tot
 de menschen verschenen is/ ^e Heeft hy ons salich ghemaect/
^f niet upt de werken der rechtveerdicheit/ die wy ghedaen had-
 den/ ^g maer na sijn barmherticheit/door het badt der weder- ghe-
 boozte/ende vernieuwinge des heyligen Geest: ^h Den welcken
 hy over ons rijckelijck heeft uptghegoten door Jesum Christum
 onsen Salichmaker: Op dat wy gerechtveerdighe zijnde door
 sijne genade / erfghenamen souden worden na de hope des ewi-
 gen levens. Dit is een getrouw woord/ende dese dingen wil ick
 dat ghy ernstelick bevestighe / op dat de gene die aen Godt geloo-
 ven/sorge draghen om goede werken voor te staen: dese dinghen
 sijn 't die goet ende nuttigh sijn den menschen. ⁱ Maer we-
 derstaet de dwase bzagen ende geslachte-rekeningen/ ende twistin-
 gen/ende strijdingen over de Wet: want sy sijn onnut ende ydel.
^k Een ketterse mensche verwerpt na de eerste ende twee-
 de vermaninge/ Wetende dat de sodanige verkeert is/ende son-
 dight/zijnde hy hem selven veroordeelt. Als ick Arteman tot u
 Ge iij sal

^k Galat.
 ende 2.20.
^l Ephes. 5.
 Heb. 9.1
¹ Eph. 2.
^m 1. Tim.
 12.

^a Rom.
 1.1.
 1.1.2.

^b Phil. 4.
^c 2. Tim.
 24.25.
^d 1. Cor. 6.
 Eph. 2.
 Colos. 3.7.
 1. Petr. 4.

^e Eph. 1.
 2. Tim. 1.
^f Rom. 3.
 28.
 ende 4.2.6.
 ende 9.1.
 ende 11.6.
 Galat. 2.
 Ephes. 2.
^g Act. 15.
 Ephes. 2.1.
^h Eze. 36.

ⁱ 1. Tim.
 ende 4.7.
 ende 6.20.
 Tit. 1.14.
^k Mat. 17.
 Rom. 16.
 2. Thess. 3.
 2. Tim. 3.
 2. Ion. 4.

Cap. iij.

Rom. 10. 4
Ephes. 6. 21
Tim. 4. 13

Act. 18. 24
Col. 1. 12

De Sendt-brief Pauli
sal senden/ ofte ¹ Tychicum/ so beneestricht u tot my te komen te
Nicopolis: want aldaer hebbe ick voorgenomen te overwinteren.
Zenam den Wet-geleerden ende ^m Apollo/ gheleydt sochvul-
delijck op dat haer niets en ontbreke. Ende dat oock de onse
leeren goede wercken vooz te staen tot noodigh gebuyck / op dat
sy niet onvruchtbaer en zijn. Die met my zijn groeten u alle.
Groet se die ons lief hebben in 't gheloove. De genade zy met u
allen/ Amen.

De Sendt-brief aen Titum, den eersten verkoren opsiender
van de Gemeynthe der Cretensen, is geschreven van Ni-
copolis in Macedonien.

De
Sendt-brief des Apostels Pauli

Aen

P H I L E M O N.

Ephes. 3. 1
De 4. 1.

Col. 4. 17.

Rom. 16. 5
Cor. 16. 19
1 Thess. 4. 15.

1 The. 1. 2
2 Thess. 1. 3

AULUS: een gebangen Christi Jesu/ ende
Timotheus de broeder/ Philemoni den ghe-
liesden/ ende onsen mede-arbender/ Ende
Appie de geliefde/ en ^b Archippo onsen mede-
strijder/ en de Gemeynthe die tot uwen huys-
is: Genade zy u lieden ende vrede van So-
de onsen Vader/ ende den Heere Jesu Christi.

^a Ick dancke mijnen Godt/ utwer altijt ge-
dachtrich zijnde in mijne gebeden: Also ick hoore uwe liefde/ ende
geloove/ welck ghy hebt aen den Heere Jesum/ ende tegen alle de
heylighe: Op dat de ghemeynschap uwes gheloofs krachtigh
worde in de bekende-makinghe alles goets 't welck in u-lieden is
dooz Christum Jesum. Want wy hebben groote vreughde en
de vertroostinghe over uwe liefde/ dat de inghewanden der heyl-
lighen verquickt zijn ghelworden dooz u broeder. Daerom
hoetwel ick groote vrymoedicheydt hebbe in Christo om u te be-
veelen 't ghene betamelijck is: Soo bidde ick [nochtans] lie-
ver dooz de liefde/ daer ick soodanigh een ben/ te weten Paulus/
een

een oudt man / ende nu oock een ghevanghen Iesu Christi.
 Ick bidde u [dan] vooz mijnen sone / den welcken ick in mij-
 ne banden hebbe geteelt / [namelijck] Onesimus. Die eertijds
 u onnut was / maer nu u ende my seer nuttrigh : den welcken ick
 weder gesonden hebbe : Doch ghy/ neemt hem / dat is / mijne in-
 gewande / [weder] aen : Den welcken ick wel hadde willen by
 my behouden / op dat hy my vooz u dienen soude in de banden des
 Euangeliums : Maer ick en hebbe sonder uw goetbinden niet
 willen doen / op dat uwe goetdadigheyt niet en soude zijn als
 na bedwangh / maer na vrywillicheyt. Want veel licht is hy
 daerom vooz eenen kleynen tijt [van u] gescheyden geweest / op dat
 ghy hem eeuwich soudet weder hebben : [Nu] voortaan niet als
 een dienst-knecht / maer meer dan een dienst-knecht / [namelick] een
 geliefde broeder / insonderheyt my / hoe veel meer dan u / beyde in
 den vleesche / ende in den Heere : Indien ghy my dan hout vooz
 een met-gesel / so neemt hem aen gelijk als my. Ende indien hy
 u yet veronghelijck heeft / ofte / schuldigh is / reket dat my toe.
 Ick Paulus hebbe het geschreven met dese mijn handt / ick sal
 het betalen : op dat ick u niet en segge / dat ghy oock u selven my
 daer toe schuldich zijt. Ja / broeder / laet my uwer [hier in] genie-
 ten in den Heere : verquickt mijne inghewanden in den Heere.
 Ick hebbe aen u gheschreven / vertroutwende op uwe ghehoor-
 saemheyt / ende ick weet dat ghy doen sult oock boven t ghene ick
 segge. Ende bereypt my oock te gelijcke een herberge : want ick
 hope dat ick dooz uwe gebeden u lieben sal gheschoneken worden.
 V groeten / Epaphras mijn mede-gevangen in Christo Iesu /
 Marcus / Aristarchus / Demas / Lucas / mijne mede-ar-
 beyders. De ghenade onses Heeren Iesu Christi zij met uwen
 gheest / Amen.

e Coloss. 4.
 f. 1. Cor. 4. 1
 Galat. 4. 1

g Heb. 1.
 h Phil. 1.
 i Coloss.
 ende 4. 12.
 k Act. 2.
 l 1. Cor. 12.
 m 1. Tim. 4.
 n 1. Tim. 4.
 o 1. Tim. 4.
 p 1. Tim. 4.
 q 1. Tim. 4.
 r 1. Tim. 4.
 s 1. Tim. 4.
 t 1. Tim. 4.
 u 1. Tim. 4.
 v 1. Tim. 4.
 w 1. Tim. 4.
 x 1. Tim. 4.
 y 1. Tim. 4.
 z 1. Tim. 4.

[De Sendt-brief] aen Philemon is geschreven van Róomen, [ende geson-
 den] door den huys-knecht Onesimus.

Sendt-brief des Apostels Pauli

Aen de

H E B R E E N.

Het Eerste Capittel.

1 Den Apostel betinght, dat Godt wel eerrijcs dooz de Propheten tot den Vaderen heeft gesproken/
maer nu tot ons dooz synen Sone. 2 wiens Godtheit/ Majesteit/ ende d'uyt hy konnelick bescheijst.
4 Bewijst daer nae uyt verscheiden plaetsen des Ouden Testaments / dat des Soons heerlick-
heyt verre gaet boven de heerlickheyt der Engelen. 8 dat hy eenen Godtlichen ende eeuwiggen thoon
heeft / ende dat hy ghesalft is boven alle sijne mede-genoten. 10 bewijst voorder dat hemel ende aerde
dooz hem is gheschapen/ ende een eynde sal hebben/ maer dat hy noch beguien heeft noch eynde. 13 ende
dat hy alleen sit te rechter-hand syns Daders. 14 maer dat alle Engelen dienstbarige geesten zijn.

Matt. 21.

Genes. 1. 3

Sal. 33. 6.

Dan. 1. 3.

Phef. 3. 9.

Iosoff. 1. 16.

2. Cor. 4. 4.

Iul. 2. 6.

Iosoff. 1. 15.

GODT voortijds veelmael / ende op velerley
wijse / tot de Vaderen ghesproken hebbende
dooz de Propheten/ heeft in dese laetste daghen
tot ons ghesproken dooz den Sone: Welc-
ken hy ghesteldt heeft ^a tot een erfgenaem van
alles / ^b dooz welcken hy oock de werelt ghe-
maeckt heeft. ^c Dewelcke also hy is het af-
schijnsel [sijner] heerlickheyt/ ende het uptge-

druckte beeldt sijner self-standicheydt / ende alle dinghen draeght
dooz het woordt sijner kracht/ na dat hy de repnichmakinghe on-
ser sonden dooz hem selven te wege ghebracht heeft/ is geseten aen
de rechter-[handt] der Majesteit in de hoochste [hemelen]:

So veel ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h ~~er~~ ⁱ ~~er~~ ^j ~~er~~ ^k ~~er~~ ^l ~~er~~ ^m ~~er~~ ⁿ ~~er~~ ^o ~~er~~ ^p ~~er~~ ^q ~~er~~ ^r ~~er~~ ^s ~~er~~ ^t ~~er~~ ^u ~~er~~ ^v ~~er~~ ^w ~~er~~ ^x ~~er~~ ^y ~~er~~ ^z ~~er~~ ^a ~~er~~ ^b ~~er~~ ^c ~~er~~ ^d ~~er~~ ^e ~~er~~ ^f ~~er~~ ^g ~~er~~ ^h

ap. ij.

De Sendt-brief Pauli aen de Hebreen.

Fol. 222

ende de hemelen zijn wercken uwer handen: ¹ Deselve sullen vergaen / maer ghy blijft altijd: ende sy sullen alle als een kleedt verouden: Ende als een deck-kleedt sult ghyse in een rollen/ ende sy sullen verandert worden: maer ghy zijt deselve/ ende uwe jaren en sullen niet ophouden. Ende tot welcken der Engheleu heeft hy opt gheseght / ^m Sit aen mijne rechter- [handt] / tot dat ick uwe vanden sal geset hebben tot een voetbank uwer voeten:

Zijnse niet alle ghedienstighe geesten / die tot dienst uytgesonden worden om der gene wille die de salicheit be-erven sullen?

Het ij. Capittel.

¹ Wyt de Leere van de hoorztreckelicheit des persoens Christi in't voorgaende Capittel hoorz-geselt/ treckt den Apostel hier een waerschuwinghe/ dat wy dan sozghbuligh moeten zijn om op syn woort wel acht te nemen. ⁵ Gaet daer nae hoorz / ende bewijst eerst de nedrichheit ende daer na de weerdirheit der menscheit Christi met een plaetse uyt den achsten Psalm. ⁸ ende past die op Christum. ¹¹ Bewijst uyt noch andere plaetsen des Ouden Testaments / dat hy einer selver nature ende beweginge met ons deelachtigh is. ¹⁶ ende niet met den Engelen. ¹⁷ ende dat tot dien eynde/ op dat hy een ghetrouw ende barmhertigh Hooghe-¹⁸ Priesters hoorz ons soude zijn.

Dierom moeten wy ons te meer houden aen het ghene [van ons] gehoorz is op dat wy niet t'eeniger tijt dooz en vloeyen.

Want indien ^a het woort dooz de Engelen gesproken/vast is geweest/ende ^b alle overtredinge ende ongehoorzaamheyt rechteverdige vergeldinge ontfangen heeft: ^c Hoe sullen wy ontblieden/ indien wy op so grooten salicheit geen acht en nemen? ^d derwelcke begonnen zijnde/ verkondicht te worden dooz den Heere / aen ons bevesticht is gheworden van de gene die [hem] gehoorz hebben: ^e Godt boven dien mede ghetuygende dooz teekenen ende wonderen/ende menigerley krachten/ ende bedeeelingen des heiligen Geests/na synen wille. Want hy en heeft den Engelen niet onderwozen de toekomende werelt/ van welcke wy spreken.

Maer daer heeft iemandt ergens betuygt/ seggende/ ^f Wat is de mensche dat ghy sijner gedenckt? ofte des menschen Sone dat ghy hem besoeckt? Ghy hebt hem een weynich minder ghemaeckt dan de Engelen: met heerlichheit ende eere hebt ghy hem gekroont / ende ghy hebt hem gestelt over de wercken uwer handen. ^g Alle dinghen hebt ghy onder sine voeten onderwozen. Want daer in dat hy hem alle dinghen heeft onderwozen/en heeft hy niets uytgelaten dat hem niet onderwozen en sy: doch nu en sien wy noch niet dat hem alle dinghen onderwozen zijn.

Maer wy sien Iesum ^h met heerlichheit ende eere gekroont/ die een weynich minder dan de Engelen geworden was/ van welcken

ghen

ghen het lijden des doots? op dat hy door de genade Godts voor
 alle de doot smaken soude. Want het betaeinde hem / om welc-
 ken alle dingen zijn ende door welken alle dingen zijn dat hy vele
 kinderē tot de heerlickheyt leydende / den oversten leysman harer
 salicheyt door lijden soude heyligen. Want ende hy die heyligh-
 Act. 17. 26 ende sy die geheylighet worden / ^k zijn alle uit een : om welcke door
 sake hy hem niet en schaeint haer broeders te noemen / Seggen-
 Psal. 22. 23 De / ^l Ick sal uwen naem mijnen broederen verkondigen / in 't mid-
 den der Gemeente sal ick u lof-singen. Ende wederom / ^m Ick
 sal mijn betrouwen op hem stellen. Ende wederom / ⁿ Siet daer /
 Ick ende de kinderen die myn Godt ghegeven heeft. Overmids
 dan de kinderen des vleesch ende bloeds deelachtigh zijn / ^o so is
 hy oock des gelijcks der selver deelachtigh ghetworden / ^p op dat hy
 door den doot te niere doen soude den ghenen die 't ghewelt des
 doots hadde / dat is / den Duyvel : Ende verlossen soude alle de
 gene die niet vreesen des doots door al [haer] leven ^q der dienstbaer-
 heyt onderworpen waren. Want waerlick hy en neemt de Enge-
 len niet aen / maer hy neemt het zaet Abrahams aen : Waerom
 hy in alles den broederen moeste ghelijck worden op dat hy een
 barmhertich ende een ghetrouw Hooghe-priester soude zijn in de
 dingen die hy Godt [te doen waren] / om de sonden des volcks te
 Heb. 4. 15 versoenen. Want in 't ghene hy selve versocht zijnde gheleden
 heeft / kan hy de gene die versocht worden te hulpe komen.

Het iij. Capittel.

¹ Den Apostel gaet voort tot de ampten Christi, insonderheyt sijn Prophetisch en Priesterlich ampt /
 tusschen beyden oock sprekende van sijn Conincklick ampt : ende begint van sijn Prophetisch ampt / te-
 renbe dat sy sijn voort moeten gehoorsaem zijn. ² Vergelijckt Christum met Moise / ende verklaert
 dat hy soo veel groter dan Moise is / als de houwer des huys meerder is dan het huys. ⁵ ende als
 de sone des huys meerder is als de dienaar. ⁷ Versterckt sijn bevaninge met een gelijcke bevanin-
 ge Davids tot den Iseaciten uit den 95 Psalm. ¹² ende waerschoont de Hebreen / dat sy hare
 herten oock niet en verharden. ¹⁴ Maec in het geloof stantvastich blijven. ¹⁵ Beght de aengeto-
 gene plaese des Psalms uit / ende past 'se op de Hebreen. ¹⁷ ende waerschoont de selve / dat sy 't exem-
 pel harer ongehoorsaemheyt niet en volghen / so sy der selver straffe niet en willen dresachtich zijn.

¹ **H**ierom / heylige broeders / die der hemelsche roepinge deelach-
 Heb. 4. 14 tich zijt / aenmerckt den Apostel ende ² Hoogen-priester onser
 belijdenisse Christum Iesum : Die ghetrouw is den geenen die
 hem gestelt heeft / ³ ghelijck oock Moises in geheel sijn huys was :
 Want dese is so veel meerder heerlickheyt weerdich geacht dan
 Moises / als de gene die het huys gebouwt heeft meerder eere heeft
 als het huys. Want een pder huys wordt van pemaendt ghe-
 bouwt :

houtwt: maer die dit alles geboutwt heeft/ is Godt. Ende Mo-
ses is wel getrouwt ghelweest in geheel sijn hups/ als een dienaar/
tot getunginge der dingen die [daer na] gesproken souden wor-
den: Maer Christus als de Sone over sijn eygen hups: wiens
hups wy zijn/ indien wy maer bymoedicheyt/ ende den roem der
hope tot den eynde toe vast behouden. Daerom ghelijck de he-
lige Geest seght/ ¹ Heden indien ghy sijne stemme hooret/
So en verhardt ulwe herten niet/ ^h ghelijck [gheschiedt is] in de
verbitteringe ten dage der versoeckinge/ in de woestijne:

Alwaer my ulwe Vaders versocht hebben: sy hebben my be-
proeft/ ende hebben mijne wercken gesien veertigh jaren lanck.

Daerom was ick vertoont over dat geslachte/ ende sprack/ Al-
tijdt dwalen sy met het herte/ ende sy en hebben mijne wegghen niet
gekent. ¹ So hebbe ick dan geswozen in mijnen toorn/ Indien
sy in mijne ruste sullen ingaen. Siet toe/ broeders/ dat niet t'ee-
niger tijt in niemant van u en sy een boos ongeloobig herte/ om af-
te wijcken van den lebenden Godt: Maer vermaent malkan-
deren alle dage/ soo lange als het heden ghenaeemt wordt: op dat
niet niemant upt u verhart en worde door de verleydinge der son-
de. Want wy zijn Christi deelachtich geworden/ so wy anders
het beginsel deses vasten gronts tot den eynde toe vast behouden:

Terwile daer geseght wort/ ^k Heden indien ghy sijne stemme
hooret/ so en verhardt ulwe herten niet/ gelijk in de verbitteringe
[geschiedt is]. Want sommige als sy die gehoozt hadden/ hebben
[hem] verbittert/ doch niet alle die upt Egypten door Mosem upt-
gegaen zijn. Over welcke nu is hy vertoont geweest veertigh
jaren? Was het niet over de gene die gesondicht hadden/ ^l welker
lichamen gevallen zijn in de woestijne? ^m Ende welcken heeft hy
geswozen/ dat sy in sijne ruste niet en souden ingaen/ anders dan
den genen die ongehoorzaem geweest waren? Ende wy sien dat
sy niet en hebben kunnen ingaen van wegen [haer] ongeloope.

Het iij. Capittel.

¹ Den Apostel gaet voort in de vermaninge tot de gheloozsaemheyt des Evangeliums/ ende waer-
houtwt haer met t' boozgaende exempel der Israëlieten/ die om hare ongeloozigheyt tot de ruste Gods
niet en sijn ingegaen. ⁴ Bewijst dat de plaetse in den 9. Psalm niet verstaen en kan worden van de
ruste des lebenden daeghs. ⁶ noch van de ruste in t' land Canaan. ⁹ maer van een anders ruste/ die
oor de boozgaende wierdt beteeckent. ¹² Versterckt sijne vermaninge met de beschrijvinge der booz-
gingende kracht van Gods woort. ¹³ ende van Christi alwetentheyt. ¹⁴ ende oecrimts Christus is
e Sone Gods/ ende een groot ende getrouwt hooge Priester. ¹⁶ so vermaent hy haer dat sy met een
vast vertrouwen haeren toelicht tot hem souden nancin.

Laet

Liet ons dan vreesen / dat niet t'eenigher tijdt / de belofte van
 in sijne ruste in te gaen naghelaten zijnde / pemandt van u en
 schijne achter gebleven te zijn. Want oock ons is het Euangeliz-
 um verkondicht / gelijk als haer : maer het woort der predikinge
 en dede haer genen nut / dewijle het niet het geloof niet gemenght
 en was in de gene die het gehoozt hebben. Want wy die geloof
 hebben gaen in de ruste / gelijk hy gesegt heeft. ^a So hebb' ick dan
 gesworen in mijnen toorn / Indien sy sullen ingaen in mijne ruste
 hoewel [sijne] wercken van de grontlegginge der werelt af al vol-
 bracht waren. Want hy heeft ergens van den sevensten [dagh]
 aldus gesproken / ^b En Godt heeft in den sevensten dach van alle
 sijne wercken gerust. En in dese [plaetse] wederom / Indien sy
 in mijne ruste sullen ingaen. Dewijle dan blijft / dat sommige in
 deselve [ruste] ingaen / en de gene dien het Euangelium eerst ver-
 kondicht was / niet ingegaen en zijn van wegen de ongehoorsaem-
 heyt. Soo bepaelt hy wederom eenen sekeren dach / [namelick]
 Heden / doo? David seggende / so langen tijt daer na (gelijckerwijs
 geseght is) : Heden indien ghy sijne stemme hoorzet / so en verhardet
 uwe herten niet. Want indien Iesus haer in de ruste gebracht
 heeft / soo en hadde hy daer nae niet gesproken van eenen anderen
 dagh. Daer blijft dan een ruste over voor het volck Godts.
 Want die ingegaen is in sijne ruste / die heeft selve oock van sij-
 ne wercken gerust / gelijk Godt van de sijne. Laet ons dan ons
 beneerstigen om in die ruste in te gaen : op dat niet pemandt in dat
 selve exempel der ongeloovigheyt en valle. Want het woort
 Godts is levendich ende krachtrigh / ende sekerp-snijdender ^a dan
 eenich rwee-snijdende sweert / ende gaet door tot de verdeelinghe der
 ziele ende des geests / en der t'samen-voegselen / ende des merchs
 ende is een oordeeler der ghedachten ende der overleggingen des
 herten. Ende daer en is gheen sehsel onzichtbaer voor hem
 maer alle dingen zijn naecht en geopent / voor de oogen des genen
 met welken wy te doen hebben. Dewijle wy dan eenen groo-
 ten Hoogen-priester hebben / die door de hemelen doorghegaen is /
 [namelick] Iesum den Sone Godts / soo laet ons dese belijdenis
 se vast houden. Want wy en hebben geen Hoogen-priester
 die niet en kan mede-lijden hebben met onse swachheden / ^b maer
 die in alle dinghe / gelijk als wy / is versocht geweest / [doch] ^c son-
 der

der sonde. Laet ons dan met vrymoordicheydt toegaen ^k tot den thoon der genade/op dat wy barmherticheyt mogen verkrijgen/ ende genade vinden om geholpen te worden ter bequamer tijt.

Her v. Capittel.

¹ d'Apoftefel het Prophetifch ampt Iesu Christi verklaert hebbende / gaet voort in het verklaren van zijn Priefters-ampt/ ende verhaelt de eynfchappen/ die in een Hooge-Priefters-noodigh zijn. ⁴ gelijk die oock daer toe werelich moet zijn beroepen. ⁵ Betuyghet dat Christus van fynen Vader / nae de ordeninghe van Melchisedech/ daer toe beroepen is. ⁷ en dat hy in de dagen fynes vleeschs gebeden ende smeekinghen heeft geoffert. ⁹ ende alfo een oorfake onfer falicheydt/ ende een Hooge-Priefters is ghesmeect hy hare herten daer toe op. ¹² overmits vele van haer noch overbaren waren/ ende meer/ ghelijck de kinderen/melck/dan vafte fpijfe/ als volwaffene/van nooden hadden.

Want alle Hooghe-Priefters upt de menschen genomen wordt ghefteldt vooz de menschen in de faken die hy Godt [te doen zijn] / op dat hy offere gaven ende nacht-offeren vooz de sonden :

Die behooflick mede-lijden kan hebben met de onwetende ende dwalende/ overmits hy oock felve met swackheydt ombangen is.

Ende om defelve [swackheyt] wille moet hy/ ^a gelijck vooz het volck/ also oock vooz hemfelven/ offeren vooz de sonden. ^b Ende

niemant en neemt hem felven die eere aen/maer die van Godt geropen wort/ ^c gelijckerwijs als Aaron. Also oock Christus en heeft hem felven niet verheerlickt om Hooge-Priefters te worden/

maer die tot hem ghefproken heeft/ ^d Ghy zijt mijn Sone/ heden hebbe ick u gegeneret. Gelijck hy oock in een ander [plaetse] seghe / ^e Ghy zijt Priefters in der ewicheydt nae de ordeninghe Melchisedechs.

^f Die in de dagen fynes vleeschs/ gebeden ende smeekinghen tot den geenem die hem upt den door konde verlossen met stercke roepinghe ende tranen geoffert hebbende/ ende verhoort zijnde upt de vreesse/ ^g Hoewel hy de Sone was / [noch tans] gehooftaemheyt geleert heeft upt het gene hy heeft geleden:

Ende gheheylliche zijnde is hy alleen die hem gehooftaem zijn een oorfake der ewige falicheyt geworden: Ende is van Godt ghenaeemt een Hooge-priefters nae de ordeninghe Melchisedechs.

Van den welcken wy hebben vele dinghen/ ende swaer om verklaren/ te seggen: dewijle ghy traegh om te hoozen geworden zijt.

^h Want ghy/ daer ghy leeraers behoortet te zijn van wegen den tijdt/ hebt wederom van noode datmen u leere/ welke de eerste begingelen zijn der woorden Godts: ende ghy zijt geworden [als] die melck van noode hebben/ en niet vafte fpijfe. Want een negelick die der melck deelachtigh is / die is on-ervaren in het woort der gherech-

^a Hebr. 6.
ende 16.6
^b Heb. 7.2
^c 2. Bar.
26. 16.
^d Exod. 2
1. Mat. 23

^e Psal. 2
Hebr. 13.3
^f Heb. 1.3
^g Psal. 1
Hebr. 7.1
^h Mat. 1
Mat. 39.
ende 27.
Mat. 46.50
Joan. 17
Psal. 1

ⁱ 1. Cor.
11.23

gherechtrichend: want hy is een kindt. Maer der volmaeckten is de vaste spijs/ die dooz de gewoonheyt de sinnen geoeffent hebben/ tot onderscheydinghe beyde des goets ende des quaets.

Het vj. Capittel.

1 D' Apostel betuyghet dat hy toe de volmaecktheit wil voort-gaen / ende nu niet handelen van de eerste beginsen der Christelike Leere/welcker hooft-puncten hy kortelick verhaelt. 3 maer dat hy euentuel by andere gelegentheyt oock sulcx doen wil. 4 bewijle het onmogelick is dat de gene die daer van verballen/nae dat sy de gaben des Gheestes ghesmaect hebben/ wederom souden vernieuwt worden tot bekeeringhe. 7 Verklaert sulcks dooz een ghelijckenisse van vruchtbaer ende onvruchtbaer aerbe. 9 Betuyghet dat hy wyt de vruchten harer liefde beter van haer gheboelt. 11 maer dat hy dit seghe om haer tot neersticheyt te verwecken/ende tot vaster hope op Godts beloften. 13 Bewijle Godt de selve niet alleen met woorden en heeft ghegheben/maer oock met eede den Abrahams ende sijne zaet bevesticht. 16 welken eedt een eynde is van alle tegen-spreken onder de menschen/deel meer dan by Godt die niet en kan lieghen. 19 Waerom wy onse hope/als een ancker der zielen/moeten vast maken in den hemel. 20 Daer Christus onse Hooge-priester voort ons is in-gegaen.

Dierom nalatende het beginsel der leere Christi/laet ons tot de volmaecktheit voortvaren: niet wederom legghende het fundament van de bekeeringhe van doode wercken / ende van het Geloove in Godt/ Van de leere der Doopen / ende van de Op-
 legginghe der handen/ende van de Opstandinge der dooden/ende van het eeuwich oordeel. Ende dit sullen wy [oock] doen/ ^a in dien het Godt toelaet. ^b Want het is onmoghelick / de ghene die eens verlicht geweest zijn/ende de hemelsche gaben ghesmaect hebben/ ende des heylighen Gheestes deelachtich gheworden zijn/ Ende ghesmaect hebben het goede woort Godts/ende de krachten der toekomende eeuwte/ Ende afvallich worden/[die segghen ick]/wederom te vernieuwen tot bekeeringe: als welcke haer selven den Sone Godts wederom krupcigen en openelick te schanden maken. Want de aerde die den reghen menichmael op haer komende indrinckt / ende bequaem krupdt voortvringht voort de ghene dooz welke sy oock ghebout wordt / die ontfanght zeghen van Godt. Maer die doornen ende distelen draeght die is verwoepelick/ende nae by de verbloekinghe/welcker eynde is tot verbrandinge. Maer / gheliefde / wy verskeren ons van u betere dinghen/ende met de salicheit gheboecht / hoe wel wy also spreken. ^c Want Godt en is niet onrechtveerdich/dat hy uwer wercken soude vergheten/ ende den arbeyt der liefde/die ghy aen sijnen name betwefen hebt/ als die den heylighen ghedient hebt ende [noch] dient. Maer wy begeeren dat een pegelick van u de selve neersticheit bewijse tot de volle verskertheit der hope/ tot den eynde toe: Op dat ghy niet traech en wordt/maer naevolgers zijt der gene

Act. 13. 21.

1 Cor. 4. 19.

Iacob. 4. 17.

Mat. 12.

Ebr. 10. 26.

Rom. 5. 16.

Job. 14.

Mat. 10. 42.

De 25. 40.

Marc. 9. 41.

1 Tim. 13. 20.

ghene die dooz geloobe ende lanckmoedicheyt de beloftenissen be-
 3 erven. Want als Godt Abraham de belofte dede/ dewijle hy by
 niemandt die meerder was en hadde te sweeren/ soo swoer hy by
 4 hem selven/ Seggende/ Waerlick/ seggende sal ick u seggen/
 5 ende vermenichvuldigende sal ick u vermenichvuldigen. Ende
 alsoo lanckmoedelick ver wacht hebbende/ heeft hy de belofte ver-
 skreghen. Want de menschen sweeren wel by den meerderen
 [dan sy zijn]/ ende de eedt tot bevestinghe is den selven een eynde
 6 de van alle teghensprekinghe. Waer in Godt willende den erf-
 ghenamen der beloftenisse overbloedelicker bewijzen de onver-
 anderlickheyt sijnes raedes/ is met eenen eedt daer tusschen ghe-
 7 komen: Op dat wy dooz twee onveranderlike dingen in wel-
 ke het onmogelick is dat Godt lieghe/ een stercke vertroostinghe
 souden hebben/ [wy namelick] die den toevlucht ghenomen heb-
 ben om de voozghestelde hope vast te houden: Welcke wy heb-
 ben als een ancker der ziele/ 't welck seker ende vast is/ ende in-
 gaet in het binnenste des Doozhanckfels: Daer de vooz-loo-
 per/ vooz ons/ is inghegaen/ [namelick] Aesús/ na de ordeninghe
 8 Melchisedecks een Hooghe-priester gheworden zijnde in der
 eeuwichheyt.

d Gen. 1
 ende 17.4
 ende 22.1
 Gal. 1.05
 Luc. 1.73

e Grad.

f Heb. 7.
 ende 4. 14
 ende 8. 1
 ende 9. 11

Het vij. Capittel.

1 Den Apostel verhaelt eerst de historie van Melchisedeck. 2 met noch eenige andere eyghenschap-
 pen daer in hy den Sone Godts gelijk was. 3 Verheft hem boven Abraham/ om dat Abraham/ en-
 de volghens dien oock Levi/ hem tiende heeft ghegeven/ ende dat hy Abraham heeft gesegent. 4 Be-
 wijst dat de volkomenheyt niet en was in 't 32 esterdoom Levi/ dewijle nae de voozsegginge Davids een
 ander Priester na de ordeninghe Melchisedecks moeste opstaen. 5 Namelick onse Heere die niet en is
 6 uyt de stamme Levi/ maer uyt de stamme Juda. 7 wiens wer niet swack noch veranderlick en sou-
 de zijn/ maer ouberanderlick ende volmaect. 8 wiens Priesterdom daerom oock niet reede is be-
 9 sticht. 10 ende altyt duert/ om dat hy altyt leeft. 11 ende daerom oock de syne volkomelick kan sa-
 12 lich maken. 13 uyt welcken allen hy besluut de heerlickheyt ende weerdicheyt onses Hooghen-Prie-
 14 sters. 15 ende de volmaecticheyt sijner offerande eenmael gheschiedt.

16 Want dese Melchisedeck was Coninck van Salem/ eē Prie- 17 ster des Allerhoochsten Godts/ die Abraham te ghemoete
 ginck als hy weder-keerde van het slaen der Coningen/ ende hem
 seggende: Aen welcken oock Abraham van alles de tiende deelde:
 die vooz eerst overgheset wordt/ Coninck der gherechticheyt/ ende
 daer nae oock was een Coninck van Salem/ 't welck is een Co-
 ninck des vredes: Sonder vader/ sonder moeder/ sonder ghe-
 18 slacht-rekeninghe/ noch beginsel der daghen/ noch eynde des levens
 hebbende: maer den Sone Godts ghelijck geworden zijnde blijfe
 een Priester in eeuwichheyt. 19 Kenmerckt nu hoe groot de-
 20

a Gen. 14

I f

se ge-

se geweest yn / aen den welcken oock Abraham de Patriarch tien-
 de gegeven heeft upt den bunt. Ende die upt de kinderen Levi
 het priesterdom ontfanghen / ^b hebben wel bevel om tiende te ne-
 men van het volck / nae de Wet / dat is / van hare broederen / hoe
 wel die upt de lenden Abrahams voortgekomen zijn. Maer hy
 die [sijne] geslacht-rekeninge upt haer niet en heeft / die heeft ^c van
 Abraham tiende ghenomen / ende hem die de beloftenissen hadde
 heeft hy gesegent. Nu sonder eenich tegenspreken / ^t gene min-
 der is wort gesegent van ^t geene meerder is. Ende hier neiaen
 wel tienden de menschen die sterben : maer aldaer [neemt se] die /
 van welcken getuyghet wort dat hy leeft. Ende / om soo te spre-
 ken / oock Levi / die tienden neemt / heeft dooz Abraham tiende ge-
 gheven / Want hy was noch in de lenden des vaders / als hem
 Melchisedeck te gemoete ginck. ^d Indien dan nu de volkomen-
 heyt dooz het Levitische Priesterschap ware : (want onder het sel-
 ve heeft het volck de Wet ontfanghen) wat noode was ^t noch / dat
 een ander priester na de ordeninge Melchisedecks soude opstaen /
 ende die niet en soude geseght worden te zijn na de ordeninge Aa-
 rons ? Want het priesterschap verandert zijnde / so gheschiet er
 oock noodtsakelick veranderinge der Wet. Want hy / op wien
 dese dinghen geseght worden / behoort tot een ander stamme / van
 welcken niemant hem tot den altaer begeben en heeft. Want het
 is openbaer / ^e dat onse Heere upt Juda ghesproken is : op welke
 stamme Moysis niets ghesproken en heeft van het priesterschap.
 Ende [dit] is noch veel meer openbaer / so daer na de ghelijcke-
 nisse van Melchisedeck een ander Priester opstaet. Die [dit]
 niet na de Wet des vleeschelicken gebodts en is gheworden / maer
 na de kracht des onvergankelicken levens. Want hy getuyghet /
^f Ghij zijt Priester in der eeuwichheit na de ordeninge Melchise-
 decks. Want de vernietinge des voorgaenden gebodts geschiet
 om des selven swackheydts ende onprofijtelijschheydts wille :
^g Want de Wet en heeft geen dinck volmaect / ^h maer de aen-
 leydinge van een beter hope / dooz welke wy tot Godt ghenaken.
 Ende vooz so veel het niet sonder eedt-sweringe [en is geschiet] /
 (want gene zijn wel sonder eedt-sweeringhe Priesters geworden :
 Maer dese met eedt-sweeringhe dooz dien die tot hem gheseght
 heeft / ⁱ De Heere heeft geswozen / ende het en sal hem niet berou-
 wen /

wē/ Ghy zijt Priester in der eentwicheyt na de ordeninge Melchisedecs). Van een so veel beter verbont is Iesus borge geworden.
 3 Ende gene zijn wel vele priesters geworden/ om dat sy door den
 4 doodt verhindert wierden alrijt te blijven: Maer dese/ om dat
 hy in der eentwicheyt blijft/ heeft eē onverganclick priesterschap.
 5 Waerom hy oock volkomelick kan salich maken de ghene die
 6 door hem tot Godt gaen/ also hy alrijt leeft ^k om voor haer te bid- ^{k 1. Tim.}
 den. Want sodanich een Hooge-Priester betaemde ons/ heyligh/
 onnosel/onbesmet/afgescheyden van de sondaren/en hooger dan
 7 de hemelen geworden: Dien het niet alle dage noodich en was/
 ghelijck den Hoogen-priesters / ¹ eerst voor sijne eyghene sonden ^{1 Heb. 9. 7}
 nacht-offeren op te offeren / daer na [voor de sonden] des volcks: ^{ende 16. 4}
 want dat heeft hy eenmael ghedaen/als hy hem selven opgeoffert ^{Heb. 5}
 8 heeft. Want de Wet steldt tot Hooghe-priesters menschen die
 swachheyt hebben:maer het woort der eet-sweringe die na de Wet
 is [gevolght/stelt] den Sone/die in der eentwicheyt gheheplicht is.

Het viij. Capittel.

¹ D'Apstel verhaelt/wt het gene nu beloven is wat wy voor eenen upnemenden Hoogen-priester
 hebben. ³ ende wat hy oock voor een offerande hebben moest. ⁴ Bewijst dat sijne bedieninghe niet
 en moest zijn als der andere Priesters / die het voor-beelde dienden hier op aerden / maer dat deselve
 moest zijn in den hemel/nae de hemelsche afbeeldinge. ⁶ Komt daer na tot de beschryvinge van de up-
 nementheyt des nieuwen Verbonts / waer van hy Middelaer is. ⁸ ende verhaelt wt Jer. cap. 31.
 de instellinghe ende beloften van 't selve. ¹³ ende besluyt hier wt dat het oude is te niete gedaen.

De hooft-somme nu der dinghen daer van wy spreken is/
¹ [dat] wy hebben soodanigen Hoogen-Priester/^b die gheseten ^{a Heb. 4. 1}
 is aen de rechter-[handt] des thoons der Majesteit in de heme- ^{ende 6. 2}
 len/ Een bedienaer des heylighdoms / ende des waren taberna- ^{ende 9. 1}
 kels/welcken de Heere heeft opgherecht/ende gheen mensche. ^{b Eph. Coloss. Heb. 12}
³ Want een regelick Hooge-priester wordt ghestelt om gaven en
 nacht-offeren te offeren: waerom het nootsakelick was dat oock ^{c Eph.}
⁴ dese wat hadde / dat hy soude offeren. Want indien hy op aer-
 den ware/so en soude hy selfs geen priester zijn terwisle daer prie-
 sters zijn die nae de Wet gaven offeren: ^d Welcke het voor- ^{d Colo. Heb. 10}
 beeldt en de schadutwe der hemelscher dingen dienen/ gelijk Mo-
 ses door Godtlicke aensprake vermaent was / ^e als hy den taber- ^{e Exod. 40. Act. 7. f 2. Cor.}
 nakel volmaken soude. Want siet / seght hy / dat ghy het alles
 maecht na de afbeeldinge die u op den bergh ghetoot is. ^f En
 nu heeft hy so veel upnemender bedieninge gekregen/als hy oock
 tenes beterē verbonts-middelaer is/ twelck in betere beloftenisse
 f f ij bevesticht

bevesticht is. Want indien dat eerste [verbondt] onberispelick
getweest ware / soo en soude vooz het tweede geen plaetse gesocht
getweest zijn. Want [haer] berispende / seght hy tot haer: ¹ Siet
de dagen komen / spreekt de Heere / ende ick sal over het hups Is-
raels / ende over het hups Juda / een nieuw verbondt oprechten /

Niet nae het verbont dat ick met hare Vaderen gemaeckt heb-
be ten dage als ick haer by de handt nam / om haer upt Egypten-
landt te leyden: want sy en zijn in dat mijn verbont niet gebleven /
ende ick hebbe op haer niet geacht / seght de Heere. Want dit is
het verbondt dat ick met den hups Israels maken sal na die da-
gen / seght de Heere: ² Ick sal mijne wetten in haer verstant ghe-
ven / ende in hare herten sal ick die inschrijven: ³ en ick sal haer tot
een Godt zijn ende sy sullen my tot een volck zijn. ⁴ Ende sy en
sullen niet leeren een pegelick sijnen naesten / en een pegelick sijnen
broeder / seggende / Kent den Heere: want sy sullen my alle kennen
van den kleynen onder haer tot den grooten onder haer: Want
ick sal hare ongerechtigheden genadich zijn / ende hare sonden ende
hare overtredingen en sal ick geenfins meer gedencken. Als hy
seght / Een nieuw [verbondt] / so heeft hy het eerste out gemaeckt:
dat nu out gemaeckt is ende veroudet / is na by de verdwijninge.

Het ix. Capittel.

¹ De Apostel / om hoorber aen te wijzen de hoorrechtichheid des Priesterdoms Christi boven het
Leviticche / beschrijft de gestalte van den upterlichen Tabernakel en van 't gene daer in was. ⁶ mit
gaders den dienst der Priesteren in den selven. ⁸ Declaert dat dese alleen schaduwen ende vooz-beel-
den waren / ghelijck oock de reynighmakinghen die daer in gheschiedden. ¹¹ Maer dat Christus door
sijne offerande ende inganch in het ware Heyligdom die alles verbult heeft / ende een reulouge berlossinghe
heeft te woghe ghebracht. ¹³ Beruigt dat door sijne door het nieuwe Testament is bevesticht.
¹⁶ Gelijck de doode des testament-makers alle testamenten bevesticht. ¹⁸ Dat daerom oock in het
Oude Testament alles niet bloet wierdt besprenght / ende dat sonder bloet-storunge geen vergevinge
en geschiedden. ²³ Maer dat de hemelsche dinghen door beter offeranden moesten worden gereynigt.
²⁴ Dat Christus verhalven in den hemel is inghegaen / om aldaer vooz ons by Godt te verschijnen.
²⁵ Ma dat hy hem selven op aerden eenmael hadde op-gheoffert. ²⁷ Ende dat hy wederom upt den
hemel sal komen om die te berlossen die op hem wachten.

²⁸ So hadde dan wel oock het eerste [verbondt] rechten des
[Gods]-diensts / ende het wereltlijck heylighdom. ²⁹ Want de
tabernakel was toe-berendt: [namelick] de eerste / in welke was
de kandelaer / ende de tafel / ende ³⁰ de toon-brooden / welke genaemt
wozt het Heilige: ³¹ Maer achter het tweede voozhancksel was
de tabernakel / ghenaemt het Heilige der Heiligen / Hebbende
een gouden wierdooch-bat / ende ³² de arcke des verbonts al-om met
goudt overdeekt / in welke was ³³ de gouden krukke / daer het
manna in was / ende ³⁴ de staf Aarons / die gebloept hadde / ende ³⁵ de
tafelen

5 tafelen des verbonts.

Ende boven over dese [Arke] waren de Cherubinen der heerlichheit/die het versoendecksel beschaduden:

van welcke dinghen wy nu van stuck tot stuck niet en sullen seg-

6 gen. Dese dingen nu aldus toebereydt zijnde/^h so gingen wel de

7 diensten te volbrēghen: Maer in den tweeden [tabernakel]

ginc] de Hooghe-priester eenmael des jaers / niet sonder bloedt/

8 den. [Waer mede] de heylighe Geest dit beduyde/^k dat de wech

des Heylichdoms noch niet openbaer gemaeckt en was/so langhe

9 d'eerste tabernakel noch standt hadde: Welcke was een afbeel-

dinghe vooz dien teghenwoozdighen tijdt in welcken gaven ende

10 nacht-offeren geoffert wierde die den genen die den dienst pleech-

de niet en konden heylighen nae de consciencie: [Bestaende] al-

leenⁱ in spijsen/ēn dzancken/^m ende verscheydene wassingen/ende

rechtveerdichmakinghen des vleeschs tot op den tijdt der verbete-

11 ringe opghelecht. Maer Christusⁿ de Hooge-priester der toe-

komende goederen ghekomen zijnde / is dooz den meerderen ende

12 volmaeckteren tabernakel niet met handen gemaeckt/ dat is/ niet

van dit maecksel. Noch dooz 't bloedt der bocken ende calveren/

13 maer dooz sijn engē bloet/ eenmael ingegaen in het Heylichdom/

een eeuwighe verlossinge te wege gebzacht hebbende.

14 Want in dien het bloet der stieren ende bocken ende de asche der jonge koe

15 besprenghende de onreynen/[haer] heylight tot de reynicheydt des

16 vleeschs: Hoe veel te meer sal 't het bloedt Christi/^r die dooz den

17 eeuwigen Geest hem selven Gode onstraffelick opgheoffert heeft/

18 uwe consciencie reynighen van doode wercken / om de levenden

19 Godt te dienen? Ende daerom is hy de Middelaer des Nieu-

20 wen Testaments/^s op dat de doot[daer tusschen] gekomen zijnde/

21 tot versoeninge der overtredinghe die onder het eerste Testament

22 waren/ de gene die geroepen zijn de beloftenisse der eeuwiger erbe-

23 ontfanghen souden. Want waer een Testament is/ daer is het

24 noodtsake dat de doot des Testament-makers [tusschen] kome.

25 Want een Testament is vast in de dooden: dewijle het noch

26 gheene kracht en heeft / wanneer de Testament-maker leeft.

27 Waerom oock het eerste niet sonder bloedt en is inghetuypt.

28 Want als alle de gheboden nae de Wet van Mose tot alle het

Exo. 24. 8.
Mat. 26. 28.

volck uytgesproken waren / nam hy het bloedt der kalveren ende bocken / met water / ende purperen wolte / ende hysope / ende besprengende beyde het boeck selve / ende alle het volck. Seggende: ² Dit is het bloedt des Testaments / 't welck Godt aen u lieden heeft geboden. Ende hy besprengde desgelijcks oock den tabernakel / ende alle de vaten des diensts met het bloedt. Ende alle dingen worden hy na dooz bloet gereynicht na de wet / ende sonder bloet stozinge en geschiet geen vergevinge. Soo was het dan nootsake dat wel de vooz-beeldingen der dingen die in de hemelen zijn / dooz dese dingen gereynicht wierden / maer de hemelsche dingen selve dooz beter offeranden dan dese. Want Christus en is niet inghegaen in het Heylichdom dat met handen ghemaecte is / 't welck is een tegen-beelt des waren / maer in den hemel selve / om mi te verschijnen vooz het aenghesichte Godts vooz ons.

Exo. 30. 10.
Lev. 16. 2. 2.
Lev. 9. 7.

Noch oock op dat hy hem selven dickmael sonde op-offeren / ⁷ gelijk de Hooge-priester alle jaer in het Heylichdom ingaet met vreemd bloedt: (Anders hadde hy dickmael moeten lijdē van de grontlegginge der werelt af) maer mi is hy eenmael inde voleyn-dinge der eeuwen gheopenbaert / om de sonde te niēte te doen dooz sijns selfs offerande. Ende gelijk het den menschen geset is eenmael te steruen / ende daer na het oordeel: ² Alsoo oock Christus eenmael geoffert zijnde om veler sonden wech te nemen / sal ten anderen mael sonder sonde gesien worden van de ghene die hem verwachten tot salicheyt.

Rom. 5. 6. 8.
Hebr. 9. 12.

Het x. Capittel.

¹ Den Apostel verclaert dat de Wet maer een schaduwē en hadde der toecomende goederen / ende dooz hare beeltdinge ende jaerliche offeranden niēts en heeft konnen vol-maken. ⁵ ende dat dāz om David in den 40 Psalm betuygt / dat Christus in de werelt soude komen om den wilse Godt te doen. ¹⁰ ende ons dooz de enige offerande sijns lichaems in der ewighēyd te vol-maken. ¹⁵ Dē selve beluyft hy wederom uyt den inhoudt des Nieuwen Verbonds / Jerem. cap. 31. in het welcke de volkommen wech-nemingē der sonden woort beloof. ¹⁸ ende besuyt der selven dat geen offerande vooz de sonden meer en is bay noode. ¹⁹ hy komt daer nae tot het ander deel des briefts / nāmelick tot de heymāningen van haren schuldigen plicht / ende vooz eerst vermaent hy de Hebreen / om niet een bymōdeligh geloof te gaen dooz den wech / die ons Christus heeft in-gewet. ²³ Daer na vermaent hy haer tot standhastigheyt in de belijdenisse deser hope / ende tot onwākelbare liefde. ²⁵ ende tot on-verhoudinge haer by een-komsten. ²⁶ stelt haer tot dien eynde vooz oogen / op d' een zijde het schielick oordeel Godts / dat d' asvallige hebben te verwachten. ³² Ende op d' ander zijde hare voogdende lijdzaamheyt ende mede-lijden met de verdrukke oock selfs over sijne banden. ³⁶ misgaders de belof-ten die de volstandige sullen wech dragen. ³⁷ 'welck beyde hy beluyft met een ylaets uyt Habac. 2. 4. die hy verhaelt ende toe-eyghent.

Gal. 3. 17.
Gal. 3. 1.

² **V**ant de Wet / hebbende een schaduwē der toecomende goederen / niet het beelt selve der saken / en kan niet de selve offeranden / die sp alle jaere gheduerichlick op-offeren / nint-mermee

mermeer heyligen de gene die daer toe gaen. Anderfins souden
 sy opgehouden hebben geoffert te worden/om dat de ghene die den
 dienst pleegden geen conscientie meer en souden hebben der son-
 den eenmael gereynicht geweest zijnde: Maer [nu geschiet] in
 de selve alle jare weder gedachtenisse der sonden. ^b Want het is
 onmogelick dat het bloet van stieren ende becken de sonden wech-
 neme. Daerom komende inde werelt seght hy/ ^c Slacht-offer en-
 de offerande en hebt ghy niet ghewilt / maer ghy hebt my het lie-
 haem toebereydt: Brand-offeren ende [offer] vooz de sonde en
 hebben u niet behaecht: Doe sprack ick / Siet ick come / (in het
 begin des boeck is van my gheschreven) om uwen wille te doen / ^d
 Godt. Als hy te vozen gesegt hadde / Slacht-offer / en offerande /
 en brand-offers / ende [offer] vooz de sonde en hebt ghy niet gewilt /
 noch en hebben u niet behaecht (dewelcke nae de Wet gheoffert
 worden.) Doe sprack hy / Siet ick come om uwen wille te doen /
 Godt. Hy neemt het eerste wech om het tweede te stellen. In
 welcken wille wy geheylacht zijn ^d dooz de offerande des lichaems
 Jesu Christi eenmael [gheschiet]. Ende een peghelick priester
 stont wel alle dage dienende / ende de selve slacht-offeren dickmael
 offerende / die de sonde nimmermeer en kunnen wech-nemen:
 Maer dese een slacht-offer vooz de sonden gheoffert hebbende/
 is in eeuwicheydt gheseten aen de rechter-[handt] Godts:
 Voorts verwachtende tot dat sijne vpanden ghestele worden
 tot een boet-banck sijner voeten. Want met eene offerande heeft
 hy in eeuwicheydt volmaect de ghene die gheheylacht worden.
 Ende de heylighe Gheest ghetuyghet het ons oock.
 Want na dat hy te vozen gesegt hadde / Dit is het verbondt
 dat ick met haer maken sal na die daghen / seght de Heere / ick sal
 mijne wetten gheven in hare herten / ende ick sal die inschrijven in
 hare verstanden: Ende harer sonden / en harer ongerechtigheden
 en sal ick geensins meer ghedencken. Waer nu vergevinge der
 selve is / daer en is gheen offerande meer vooz de sonde. Dewijle
 wy dan / broeders vromedicheyt hebbē om in te gaen in het heyl-
 icheit dōm dooz het bloedt Jesu / Op eenen verschen ende leven-
 den wech / welcken hy ons ingewet heeft dooz het voozhancksel/
 dat is [dooz] sijn vleesch: En [de wijse wy hebben] eenen groo-
 ten Priester ober het hups Godts: So laet ons toegaen met een
 waer:

ff iij

waer:

b Heb. 16.
 Num. 19
 Heb. 9. 13
 c Psal. 40
 Icha. 1. 1
 Jere. 6. 3
 Amos 5. 2

d Heb. 9.

e Psal. 11
 Act. 2. 3
 1. Cor. 13
 Ephes. 1
 Colos. 3.
 Heb. 1. 1

f Jerem.
 31. 33
 33. 34
 Rom. 11
 Heb. 8. 2

g Joan.
 14. 6
 Rom. 5.
 Ephes. 3.
 ende 3. 1

waerachtich herte in vollen verskertheit des geloofs/ [onse] her-
 ten gherepnicht zijnde van de quade conscientie / ende het lichaem
 gewasschen zijnde ^h met reyn water : Laet ons de onwanckel-
 bare belijdenisse der hope [vast] houden: (want die het belooft heeft
 is getrouw) Ende laet ons op malkanderen acht nemen tot op-
 scherpinge der liefde ende der goede wercken: Ende laet ons on-
 se onderlinge by-een-komste niet nalaten/ gelijk sommige de ge-
 woonte hebben / maer [malkanderen] vermanen : ende [dat] soo
 veel te meer als ghy siet dat de dach naerbert. ¹ Want so wy wil-
 lens sondighen/ na dat wy de kennisse der waerheyt ontfanghen
 hebben/ soo en blijft daer gheen nacht-offer meer over vooz de son-
 den : Maer een schrickelike verwachtinghe des oordeels/ ende
 hitte des vners dat de regenslaenders sal verflinden. Als niemant
 de Wet Moysis heeft te niete gedaen die sterft sonder barmhertic-
 heyt ^k onder twee ofte dzy ghetuyghen : Hoe veel te swaerder
 straffe meent ghy sal hy weerdich gheacht worden/ die den Son-
 gods vertreden heeft / ende het bloedt des Testaments onreyn
 geacht heeft daer dooz hy geheplicht was / ende den Geest der ge-
 nade smaetheyt heeft aengedaen? Want wy kennen hem die ge-
 seght heeft / ¹ ² ³ ⁴ ⁵ ⁶ ⁷ ⁸ ⁹ ¹⁰ ¹¹ ¹² ¹³ ¹⁴ ¹⁵ ¹⁶ ¹⁷ ¹⁸ ¹⁹ ²⁰ ²¹ ²² ²³ ²⁴ ²⁵ ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ ³² ³³ ³⁴ ³⁵ ³⁶ ³⁷ ³⁸ ³⁹ ⁴⁰ ⁴¹ ⁴² ⁴³ ⁴⁴ ⁴⁵ ⁴⁶ ⁴⁷ ⁴⁸ ⁴⁹ ⁵⁰ ⁵¹ ⁵² ⁵³ ⁵⁴ ⁵⁵ ⁵⁶ ⁵⁷ ⁵⁸ ⁵⁹ ⁶⁰ ⁶¹ ⁶² ⁶³ ⁶⁴ ⁶⁵ ⁶⁶ ⁶⁷ ⁶⁸ ⁶⁹ ⁷⁰ ⁷¹ ⁷² ⁷³ ⁷⁴ ⁷⁵ ⁷⁶ ⁷⁷ ⁷⁸ ⁷⁹ ⁸⁰ ⁸¹ ⁸² ⁸³ ⁸⁴ ⁸⁵ ⁸⁶ ⁸⁷ ⁸⁸ ⁸⁹ ⁹⁰ ⁹¹ ⁹² ⁹³ ⁹⁴ ⁹⁵ ⁹⁶ ⁹⁷ ⁹⁸ ⁹⁹ ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰² ¹⁰³ ¹⁰⁴ ¹⁰⁵ ¹⁰⁶ ¹⁰⁷ ¹⁰⁸ ¹⁰⁹ ¹¹⁰ ¹¹¹ ¹¹² ¹¹³ ¹¹⁴ ¹¹⁵ ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸ ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹ ¹²² ¹²³ ¹²⁴ ¹²⁵ ¹²⁶ ¹²⁷ ¹²⁸ ¹²⁹ ¹³⁰ ¹³¹ ¹³² ¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ ¹³⁷ ¹³⁸ ¹³⁹ ¹⁴⁰ ¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ ¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ¹⁵¹ ¹⁵² ¹⁵³ ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ ¹⁵⁶ ¹⁵⁷ ¹⁵⁸ ¹⁵⁹ ¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² ¹⁶³ ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ ¹⁶⁶ ¹⁶⁷ ¹⁶⁸ ¹⁶⁹ ¹⁷⁰ ¹⁷¹ ¹⁷² ¹⁷³ ¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶ ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷ ⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ ⁴⁷⁰ ⁴⁷¹ ⁴⁷² ⁴⁷³ ⁴⁷⁴ ⁴⁷⁵ ⁴⁷⁶ ⁴⁷⁷ ⁴⁷⁸ ⁴⁷⁹ ⁴⁸⁰ ⁴⁸¹ ⁴⁸² ⁴⁸³ ⁴⁸⁴ ⁴⁸⁵ ⁴⁸⁶ ⁴⁸⁷ ⁴⁸⁸ ⁴⁸⁹ ⁴⁹⁰ ⁴⁹¹ ⁴⁹² ⁴⁹³ ⁴⁹⁴ ⁴⁹⁵ ⁴⁹⁶ ⁴⁹⁷ ⁴⁹⁸ ⁴⁹⁹ ⁵⁰⁰ ⁵⁰¹ ⁵⁰² ⁵⁰³ ⁵⁰⁴ ⁵⁰⁵ ⁵⁰⁶ ⁵⁰⁷ ⁵⁰⁸ ⁵⁰⁹ ⁵¹⁰ ⁵¹¹ ⁵¹² ⁵¹³ ⁵¹⁴ ⁵¹⁵ ⁵¹⁶ ⁵¹⁷ ⁵¹⁸ ⁵¹⁹ ⁵²⁰ ⁵²¹ ⁵²² ⁵²³ ⁵²⁴ ⁵²⁵ ⁵²⁶ ⁵²⁷ ⁵²⁸ ⁵²⁹ ⁵³⁰ ⁵³¹ ⁵³² ⁵³³ ⁵³⁴ ⁵³⁵ ⁵³⁶ ⁵³⁷ ⁵³⁸ ⁵³⁹ ⁵⁴⁰ ⁵⁴¹ ⁵⁴² ⁵⁴³ ⁵⁴⁴ ⁵⁴⁵ ⁵⁴⁶ ⁵⁴⁷ ⁵⁴⁸ ⁵⁴⁹ ⁵⁵⁰ ⁵⁵¹ ⁵⁵² ⁵⁵³ ⁵⁵⁴ ⁵⁵⁵ ⁵⁵⁶ ⁵⁵⁷ ⁵⁵⁸ ⁵⁵⁹ ⁵⁶⁰ ⁵⁶¹ ⁵⁶² ⁵⁶³ ⁵⁶⁴ ⁵⁶⁵ ⁵⁶⁶ ⁵⁶⁷ ⁵⁶⁸ ⁵⁶⁹ ⁵⁷⁰ ⁵⁷¹ ⁵⁷² ⁵⁷³ ⁵⁷⁴ ⁵⁷⁵ ⁵⁷⁶ ⁵⁷⁷ ⁵⁷⁸ ⁵⁷⁹ ⁵⁸⁰ ⁵⁸¹ ⁵⁸² ⁵⁸³ ⁵⁸⁴ ⁵⁸⁵ ⁵⁸⁶ ⁵⁸⁷ ⁵⁸⁸ ⁵⁸⁹ ⁵⁹⁰ ⁵⁹¹ ⁵⁹² ⁵⁹³ ⁵⁹⁴ ⁵⁹⁵ ⁵⁹⁶ ⁵⁹⁷ ⁵⁹⁸ ⁵⁹⁹ ⁶⁰⁰ ⁶⁰¹ ⁶⁰² ⁶⁰³ ⁶⁰⁴ ⁶⁰⁵ ⁶⁰⁶ ⁶⁰⁷ ⁶⁰⁸ ⁶⁰⁹ ⁶¹⁰ ⁶¹¹ ⁶¹² ⁶¹³ ⁶¹⁴ ⁶¹⁵ ⁶¹⁶ ⁶¹⁷ ⁶¹⁸ ⁶¹⁹ ⁶²⁰ ⁶²¹ ⁶²² ⁶²³ ⁶²⁴ ⁶²⁵ ⁶²⁶ ⁶²⁷ ⁶²⁸ ⁶²⁹ ⁶³⁰ ⁶³¹ ⁶³² ⁶³³ ⁶³⁴ ⁶³⁵ ⁶³⁶ ⁶³⁷ ⁶³⁸ ⁶³⁹ ⁶⁴⁰ ⁶⁴¹ ⁶⁴² ⁶⁴³ ⁶⁴⁴ ⁶⁴⁵ ⁶⁴⁶ ⁶⁴⁷ ⁶⁴⁸ ⁶⁴⁹ ⁶⁵⁰ ⁶⁵¹ ⁶⁵² ⁶⁵³ ⁶⁵⁴ ⁶⁵⁵ ⁶⁵⁶ ⁶⁵⁷ ⁶⁵⁸ ⁶⁵⁹ ⁶⁶⁰ ⁶⁶¹ ⁶⁶² ⁶⁶³ ⁶⁶⁴ ⁶⁶⁵ ⁶⁶⁶ ⁶⁶⁷ ⁶⁶⁸ ⁶⁶⁹ ⁶⁷⁰ ⁶⁷¹ ⁶⁷² ⁶⁷³ ⁶⁷⁴ ⁶⁷⁵ ⁶⁷⁶ ⁶⁷⁷ ⁶⁷⁸ ⁶⁷⁹ ⁶⁸⁰ ⁶⁸¹ ⁶⁸² ⁶⁸³ ⁶⁸⁴ ⁶⁸⁵ ⁶⁸⁶ ⁶⁸⁷ ⁶⁸⁸ ⁶⁸⁹ ⁶⁹⁰ ⁶⁹¹ ⁶⁹² ⁶⁹³ ⁶⁹⁴ ⁶⁹⁵ ⁶⁹⁶ ⁶⁹⁷ ⁶⁹⁸ ⁶⁹⁹ ⁷⁰⁰ ⁷⁰¹ ⁷⁰² ⁷⁰³ ⁷⁰⁴ ⁷⁰⁵ ⁷⁰⁶ ⁷⁰⁷ ⁷⁰⁸ ⁷⁰⁹ ⁷¹⁰ ⁷¹¹ ⁷¹² ⁷¹³ ⁷¹⁴ ⁷¹⁵ ⁷¹⁶ ⁷¹⁷ ⁷¹⁸ ⁷¹⁹ ⁷²⁰ ⁷²¹ ⁷²² ⁷²³ ⁷²⁴ ⁷²⁵ ⁷²⁶ ⁷²⁷ ⁷²⁸ ⁷²⁹ ⁷³⁰ ⁷³¹ ⁷³² ⁷³³ ⁷³⁴ ⁷³⁵ ⁷³⁶ ⁷³⁷ ⁷³⁸ ⁷³⁹ ⁷⁴⁰ ⁷⁴¹ ⁷⁴² ⁷⁴³ ⁷⁴⁴ ⁷⁴⁵ ⁷⁴⁶ ⁷⁴⁷ ⁷⁴⁸ ⁷⁴⁹ ⁷⁵⁰ ⁷⁵¹ ⁷⁵² ⁷⁵³ ⁷⁵⁴ ⁷⁵⁵ ⁷⁵⁶ ⁷⁵⁷ ⁷⁵⁸ ⁷⁵⁹ ⁷⁶⁰ ⁷⁶¹ ⁷⁶² ⁷⁶³ ⁷⁶⁴ ⁷⁶⁵ ⁷⁶⁶ ⁷⁶⁷ ⁷⁶⁸ ⁷⁶⁹ ⁷⁷⁰ ⁷⁷¹ ⁷⁷² ⁷⁷³ ⁷⁷⁴ ⁷⁷⁵ ⁷⁷⁶ ⁷⁷⁷ ⁷⁷⁸ ⁷⁷⁹ ⁷⁸⁰ ⁷⁸¹ ⁷⁸² ⁷⁸³ ⁷⁸⁴ ⁷⁸⁵ ⁷⁸⁶ ⁷⁸⁷ ⁷⁸⁸ ⁷⁸⁹ ⁷⁹⁰ ⁷⁹¹ ⁷⁹² ⁷⁹³ ⁷⁹⁴ ⁷⁹⁵ ⁷⁹⁶ ⁷⁹⁷ ⁷⁹⁸ ⁷⁹⁹ ⁸⁰⁰ ⁸⁰¹ ⁸⁰² ⁸⁰³ ⁸⁰⁴ ⁸⁰⁵ ⁸⁰⁶ ⁸⁰⁷ ⁸⁰⁸ ⁸⁰⁹ ⁸¹⁰ ⁸¹¹ ⁸¹² ⁸¹³ ⁸¹⁴ ⁸¹⁵ ⁸¹⁶ ⁸¹⁷ ⁸¹⁸ ⁸¹⁹ ⁸²⁰ ⁸²¹ ⁸²² ⁸²³ ⁸²⁴ ⁸²⁵ ⁸²⁶ ⁸²⁷ ⁸²⁸ ⁸²⁹ ⁸³⁰ ⁸³¹ ⁸³² ⁸³³ ⁸³⁴ ⁸³⁵ ⁸³⁶ ⁸³⁷ ⁸³⁸ ⁸³⁹ ⁸⁴⁰ ⁸⁴¹ ⁸⁴² ⁸⁴³ ⁸⁴⁴ ⁸⁴⁵ ⁸⁴⁶ ⁸⁴⁷ ⁸⁴⁸ ⁸⁴⁹ ⁸⁵⁰ ⁸⁵¹ ⁸⁵² ⁸⁵³ ⁸⁵⁴ ⁸⁵⁵ ⁸⁵⁶ ⁸⁵⁷ ⁸⁵⁸ ⁸⁵⁹ ⁸⁶⁰ ⁸⁶¹ ⁸⁶² ⁸⁶³ ⁸⁶⁴ ⁸⁶⁵ ⁸⁶⁶ ⁸⁶⁷ ⁸⁶⁸ ⁸⁶⁹ ⁸⁷⁰ ⁸⁷¹ ⁸⁷² ⁸⁷³ ⁸⁷⁴ ⁸⁷⁵ ⁸⁷⁶ ⁸⁷⁷ ⁸⁷⁸ ⁸⁷⁹ ⁸⁸⁰ ⁸⁸¹ ⁸⁸² ⁸⁸³ ⁸⁸⁴ ⁸⁸⁵ ⁸⁸⁶ ⁸⁸⁷ ⁸⁸⁸ ⁸⁸⁹ ⁸⁹⁰ ⁸⁹¹ ⁸⁹² ⁸⁹³ ⁸⁹⁴ ⁸⁹⁵ ⁸⁹⁶ ⁸⁹⁷ ⁸⁹⁸ ⁸⁹⁹ ⁹⁰⁰ ⁹⁰¹ ⁹⁰² ⁹⁰³ ⁹⁰⁴ ⁹⁰⁵ ⁹⁰⁶ ⁹⁰⁷ ⁹⁰⁸ ⁹⁰⁹ ⁹¹⁰ ⁹¹¹ ⁹¹² ⁹¹³ ⁹¹⁴ ⁹¹⁵ ⁹¹⁶ ⁹¹⁷ ⁹¹⁸ ⁹¹⁹ ⁹²⁰ ⁹²¹ ⁹²² ⁹²³ ⁹²⁴ ⁹²⁵ ⁹²⁶ ⁹²⁷ ⁹²⁸ ⁹²⁹ ⁹³⁰ ⁹³¹ ⁹³² ⁹³³ ⁹³⁴ ⁹³⁵ ⁹³⁶ ⁹³⁷ ⁹³⁸ ⁹³⁹ ⁹⁴⁰ ⁹⁴¹ ⁹⁴² ⁹⁴³ ⁹⁴⁴ ⁹⁴⁵ ⁹⁴⁶ ⁹⁴⁷ ⁹⁴⁸ ⁹⁴⁹ ⁹⁵⁰ ⁹⁵¹ ⁹⁵² ⁹⁵³ ⁹⁵⁴ ⁹⁵⁵ ⁹⁵⁶ ⁹⁵⁷ ⁹⁵⁸ ⁹⁵⁹ ⁹⁶⁰ ⁹⁶¹ ⁹⁶² ⁹⁶³ ⁹⁶⁴ ⁹⁶⁵ ⁹⁶⁶ ⁹⁶⁷ ⁹⁶⁸ ⁹⁶⁹ ⁹⁷⁰ ⁹⁷¹ ⁹⁷² ⁹⁷³ ⁹⁷⁴ ⁹⁷⁵ ⁹⁷⁶ ⁹⁷⁷ ⁹⁷⁸ ⁹⁷⁹ ⁹⁸⁰ ⁹⁸¹ ⁹⁸² ⁹⁸³ ⁹⁸⁴ ⁹⁸⁵ ⁹⁸⁶ ⁹⁸⁷ ⁹⁸⁸ ⁹⁸⁹ ⁹⁹⁰ ⁹⁹¹ ⁹⁹² ⁹⁹³ ⁹⁹⁴ ⁹⁹⁵ ⁹⁹⁶ ⁹⁹⁷ ⁹⁹⁸ ⁹⁹⁹ ¹⁰⁰⁰ ¹⁰⁰¹ ¹⁰⁰² ¹⁰⁰³ ¹⁰⁰⁴ ¹⁰⁰⁵ ¹⁰⁰⁶ ¹⁰⁰⁷ ¹⁰⁰⁸ ¹⁰⁰⁹ ¹⁰¹⁰ ¹⁰¹¹ ¹⁰¹² ¹⁰¹³ ¹⁰¹⁴ ¹⁰¹⁵ ¹⁰¹⁶ ¹⁰¹⁷ ¹⁰¹⁸ ¹⁰¹⁹ ¹⁰²⁰ ¹⁰²¹ ¹⁰²² ¹⁰²³ ¹⁰²⁴ ¹⁰²⁵ ¹⁰²⁶ ¹⁰²⁷ ¹⁰²⁸ ¹⁰²⁹ ¹⁰³⁰ ¹⁰³¹ ¹⁰³² ¹⁰³³ ¹⁰³⁴ ¹⁰³⁵ ¹⁰³⁶ ¹⁰³⁷ ¹⁰³⁸ ¹⁰³⁹ ¹⁰⁴⁰ ¹⁰⁴¹ ¹⁰⁴² ¹⁰⁴³ ¹⁰⁴⁴ ¹⁰⁴⁵ ¹⁰⁴⁶ ¹⁰⁴⁷ ¹⁰⁴⁸ ¹⁰⁴⁹ ¹⁰⁵⁰ ¹⁰⁵¹ ¹⁰⁵² ¹⁰⁵³ ¹⁰⁵⁴ ¹⁰⁵⁵ ¹⁰⁵⁶ ¹⁰⁵⁷ ¹⁰⁵⁸ ¹⁰⁵⁹ ¹⁰⁶⁰ ¹⁰⁶¹ ¹⁰⁶² ¹⁰⁶³ ¹⁰⁶⁴ ¹⁰⁶⁵ ¹⁰⁶⁶ ¹⁰⁶⁷ ¹⁰⁶⁸ ¹⁰⁶⁹ ¹⁰⁷⁰ ¹⁰⁷¹ ¹⁰⁷² ¹⁰⁷³ ¹⁰⁷⁴ ¹⁰⁷⁵ ¹⁰⁷⁶ ¹⁰⁷⁷ ¹⁰⁷⁸ ¹⁰⁷⁹ ¹⁰⁸⁰ ¹⁰⁸¹ ¹⁰⁸² ¹⁰⁸³ ¹⁰⁸⁴ ¹⁰⁸⁵ ¹⁰⁸⁶ ¹⁰⁸⁷ ¹⁰⁸⁸ ¹⁰⁸⁹ ¹⁰⁹⁰ ¹⁰⁹¹ ¹⁰⁹² ¹⁰⁹³ ¹⁰⁹⁴ ¹⁰⁹⁵ ¹⁰⁹⁶ ¹⁰⁹⁷ ¹⁰⁹⁸ ¹⁰⁹⁹ ¹¹⁰⁰ ¹¹⁰¹ ¹¹⁰² ¹¹⁰³ ¹¹⁰⁴ ¹¹⁰⁵ ¹¹⁰⁶ ¹¹⁰⁷ ¹¹⁰⁸ ¹¹⁰⁹ ¹¹¹⁰ ¹¹¹¹ ¹¹¹² ¹¹¹³ ¹¹¹⁴ ¹¹¹⁵ ¹¹¹⁶ ¹¹¹⁷ ¹¹¹⁸ ¹¹¹⁹ ¹¹²⁰ ¹¹²¹ ¹¹²² ¹¹²³ ¹¹²⁴ ¹¹²⁵ ¹¹²⁶ ¹¹²⁷ ¹¹²⁸ ¹¹²⁹ ¹¹³⁰ ¹¹³¹ ¹¹³² ¹¹³³ ¹¹³⁴ ¹¹³⁵ ¹¹³⁶ ¹¹³⁷ ¹¹³⁸ ¹¹³⁹ ¹¹⁴⁰ ¹¹⁴¹ ¹¹⁴² ¹¹⁴³ ¹¹⁴⁴ ¹¹⁴⁵ ¹¹⁴⁶ ¹¹⁴⁷ ¹¹⁴⁸ ¹¹⁴⁹ ¹¹⁵⁰ ¹¹⁵¹ ¹¹⁵² ¹¹⁵³ ¹¹⁵⁴ ¹¹⁵⁵ ¹¹⁵⁶ ¹¹⁵⁷ ¹¹⁵⁸ ¹¹⁵⁹ ¹¹⁶⁰ ¹¹⁶¹ ¹¹⁶² ¹¹⁶³ ¹¹⁶⁴ ¹¹⁶⁵ ¹¹⁶⁶ ¹¹⁶⁷ ¹¹⁶⁸ ¹¹⁶⁹ ¹¹⁷⁰ ¹¹⁷¹ ¹¹⁷² ¹¹⁷³ ¹¹⁷⁴ ¹¹⁷⁵ ¹¹⁷⁶ ¹¹⁷⁷ ¹¹⁷⁸ ¹¹⁷⁹ ¹¹⁸⁰ ¹¹⁸¹ ¹¹⁸² ¹¹⁸³ ¹¹⁸⁴ ¹¹⁸⁵ ¹¹⁸⁶ ¹¹⁸⁷ ¹¹⁸⁸ ¹¹⁸⁹ ¹¹⁹⁰ ¹¹⁹¹ ¹¹⁹² ¹¹⁹³ ¹¹⁹⁴ ¹¹⁹⁵ ¹¹⁹⁶ ¹¹⁹⁷ ¹¹⁹⁸ ¹¹⁹⁹ ¹²⁰⁰ ¹²⁰¹ ¹²⁰² ¹²⁰³ ¹²⁰⁴ ¹²⁰⁵ ¹²⁰⁶ ¹²⁰⁷ ¹²⁰⁸ ¹²⁰⁹ ¹²¹⁰ ¹²¹¹ ¹²¹² ¹²¹³ ¹²¹⁴ ¹²¹⁵ ¹²¹⁶ ¹²¹⁷ ¹²¹⁸ ¹²¹⁹ ¹²²⁰ ¹²²¹ ¹²²² ¹²²³ ¹²²⁴ ¹²²⁵ ¹²²⁶ ¹²²⁷ ¹²²⁸ ¹²²⁹ ¹²³⁰ ¹²³¹ ¹²³² ¹²³³ ¹²³⁴ ¹²³⁵ ¹²³⁶ ¹²³⁷ ¹²³⁸ ¹²³⁹ ¹²⁴⁰ ¹²⁴¹ ¹²⁴² ¹²⁴³ ¹²⁴⁴ ¹²⁴⁵ ¹²⁴⁶ ¹²⁴⁷ ¹²⁴⁸ ¹²⁴⁹ ¹²⁵⁰ ¹²⁵¹ ¹²⁵² ¹²⁵³ ¹²⁵⁴ ¹²⁵⁵ ¹²⁵⁶ ¹²⁵⁷ ¹²⁵⁸ ¹²⁵⁹ ¹²⁶⁰ ¹²⁶¹ ¹²⁶² ¹²⁶³ ¹²⁶⁴ ¹²⁶⁵ ¹²⁶⁶ ¹²⁶⁷ ¹²⁶⁸ ¹²⁶⁹ ¹²⁷⁰ ¹²⁷¹ ¹²⁷² ¹²⁷³ ¹²⁷⁴ ¹²⁷⁵ ¹²⁷⁶ ¹²⁷⁷ ¹²⁷⁸ ¹²⁷⁹ ¹²⁸⁰ ¹²⁸¹ ¹²⁸² ¹²⁸³ ¹²⁸⁴ ¹²⁸⁵ ¹²⁸⁶ ¹²⁸⁷ ¹²⁸⁸ ¹²⁸⁹ ¹²⁹⁰

9 behagen. Maer wy en zijn niet van de gene die haer ontrecken
tē verderve/maer van de gene die geloove tot behoudinge der ziele.

Het xj. Capittel.

1 Om de Hebrezen te beter tot standvasticheit in het geloove te bewegen / beschrijft hy haer het Ge-
loove / met sijne eyghenschappen ende werckingen. 4 ende brenghet tot dien eynde voozt de exempelē
van het gheloove der Oude. 5 deren des Ouden Testaments / ende voozt eerst van Abel. 6 ende van
Enoch. 7 ende van Noe. 8 daer na van Abraham. 11 ende van Sara. 13 die met haer zaede
de beloften des lants Canaan wel hebben ontfangen/maer de volbringinghe van die niet op der aerden/
maer in den hemel hebben verkregen. 17 Doozders verhaelt hy het exempel van het gheloove Abra-
hams in het offeren van sijnen sone Isaac. 20 ende Isaac in het zegenen van sijnen sone Jacob. 21 en-
de Jacobs in het zegenen van de sone Josephs. 22 ende Josephs op sijn sterf-bedde. 23 Daer na
van de Ouders Moyses. 24 ende van Moise selve in het verachten van sijne eere ende gemaect in het
hof van Pharaon. 27 ende in het scheyden uyt Egypten / houden van het Pascha / ende doorgaen dooz
de roode zee. 30 Daer na van Josue ende van Ahab in 't in-nemen van Jericho. 32 misgaders
van de Rechters ende Koninghen / die dooz het gheloove groote dinghen verricht hebben. 35 Daer na
van eenige vrouwen / die groote swaricheden daer dooz hebben uptgestaen. 36 ghelijck oock verschen-
dene andere Propheeten ende Martelaren. 39 Besluyt dat dese alle ghestorven sijn in 't gheloove / hoe-
wel sy de belofte sake sonder ons niet en hebben verkregen.

Het geloove nu is een vaste grondt der dingen die men hoopt/
[ende] een bewijs der saken die men niet en siet. Want dooz
t selve hebben de Oude ghetungenisse bekomen. Dooz het ghe-
loove verstaen wy ^a dat de werelt dooz het woorzt Godts is toebe-
rept / ^b alsoo dat de dinghen die men siet / niet gheworden sijn upt
dinghen die gesien worden. Dooz het gheloove ^c heeft Abel een
meerder offerande Gode geoffert dan Cain / dooz welck hy ^d ghe-
tungenisse bekomen heeft dat hy rechrveerdigh was / alsoo Godt
over sijne gaven getungenisse gaf : ende dooz het selve [gheloove]
spreekt hy noch nae dat hy gestorven is. Dooz het geloove is
^e Enoch wech-genomen geweest / op dat hy den doot niet en sou-
de sien : ende hy en wiert niet ghewonden / daerom dat hem Godt
wech-genomen hadde : want vooz sijne wech-neminghe heeft hy
getungenisse gehad dat hy Gode behaeghde. Maer sonder ge-
loove het is onmogelick [Gode] te behagen. Want die tot Godt
komt moet gelooven dat hy is / ende een belooner is der gene die
hem soecken. Dooz het geloove heeft ^f Noe dooz Godtelicke aen-
sprake vermaent zijnde van de dingē die noch niet gesien en wiert-
den / [ende] bevreeft geworden zijnde / de Arcke tocherept tot sijns
huysghefins behoudenis : dooz welke [Arcke] hy de werelt heeft
oeroordeelt / ende is geworden een erfgenaem der rechrveerdigheyt
die na den geloove is. Dooz het geloove is ^g Abraham gheroe-
zen zijnde / ghehoorzaem geweest om upt te gaen nae de plaetse die
hy tot een erfdeel ontfangen soude : ende hy is uptgegaen niet we-
ende waer hy komen soude. Dooz het gheloove is hy een in-

ff v

woon-

^a Gen. 1
^b Psal. 33
^c Ion. 1
^d Ephes. 2
^e Col. 1. 16
^f Rom. 12
^g Col. 1. 16
^h Gen. 22
ⁱ Matt. 23/35

^a Gen. 22
^b 24

^c Gen. 13

^d Gen. 1

woonder getuust in het lant der belofte / als in een vromt [landt] /
en heeft in Tabernakelen gewoont met Isaac en Jacob / die me-
de-erfgenamen waren der selver belofte. Want hy verwachtete
de Stadt die fondamenten heeft welker konstenaer ende bouw-
meester Godt is. Dooz het gheloove heeft oock ^{Genes. 17.} Sara selve
kracht ontfangen om zaedt te geven / ende ^{Genes. 21. 3.} boven den tijt [haren]
^{Genes. 30.} onder doms heeft sy gebaert: overmits sy hem ghetrouw heeft ge-
acht die het verloofte hadde. Daerom zijn oock van eenen/ende dat
eenen verstorvenen / [so vele] in menichte ghebozen ^{Genes. 15.} als de sterren
des hemels / en als het zandt dat aen den oever der zee is / ^{Genes. 22. 17.} t welck
^{Genes. 4. 18.} ontallick is. ^{Genes. 8. 53.} Dese alle zijn in het geloove gestorven/de beloften
niet verkregen hebbende / maer hebben de selve van verre ghesien/
en geloofte / en omhelst / en hebben beleeden ^{Genes. 47. 9.} dat sy gasten en vrom-
delingen op der aerden waren. Want die sulcke dingen seggen/
betoonen klaerlick dat sy een vaderlandt soecken. Ende indien
sy dies [vaderlandes] gedacht hadden / van welck sy upt-ghegaen
waren / sy souden rijt gehadt hebben om weder te keeren: Maer
nu zijn sy begeerich na een beter / dat is na het hemelsche. Daerom
en schaemt hem Godt harer niet / ^{Genes. 3. 6.} om haren Godt ghenaeemt te
^{Genes. 22.} worden: want hy hadde haer een stadt bereydt. ^{Genes. 7. 31.} Dooz het ge-
^{Genes. 22.} loove heeft Abraham als hy versocht wiert / Isaac ge-offert / ende
hy / die de beloften ontfangen hadde / heeft [sijne] eenich-geboornen
ge-offert / ^{Genes. 21.} (Tot den welcken geseght was / ^{Genes. 21.} In Isaac sal u het
zaedt genaemt worden) overlegghende dat Godt machtigh was
^{Genes. 9. 7.} [hem] oock upt de dooden te verwecken: ^{Genes. 3. 29.} Waer upt hy hem oock
hy gelijckenisse weder-gekregen heeft. ^{Genes. 27.} Dooz het geloove heeft
^{Genes. 27.} Isaac [sijne sonen] Jacob ende Esau gesegent / aengaende toeko-
^{Genes. 43.} mende dinghen. ^{Genes. 47.} Dooz het gheloove heeft Jacob stervende een-
^{Genes. 47.} negelick der sonen Josephs gesegent / ^{Genes. 50.} en heeft aengebeden [lenen-
de] op het opperste van sijnen staf. ^{Genes. 50.} Dooz het geloove heeft Jo-
seph stervende gemeldet van den uptganc der kinderen Israels /
ende heeft bevel gegeven van sijne gebeenten. ^{Exod. 2. 2.} Dooz het geloo-
^{Exod. 7. 10.} ve wiert Moyses / doe hy geboren was d'n maenden lanck van sijne
ouders verborzen / overmits sy saghen dat het kindeken schoon
was: en sy en vreesden het gebodt des Conincks niet. Dooz het
geloove heeft Moyses / nu groot geworden zijnde / getwengert een
sone van Pharaos dochter genaemt te worden: ^{Mat. 3. 4.} Verkiefende lie-
ver

ver met het volck Godts qualick gehandelt te wordē: dan vooz ee-
nen rijt de genietinge der sonde te hebbē. Achtende de versmaet-
heyt Christi meerderen rijkdom te zijn dan de schatten in Egp-
tē: want hy sach op de vergeldinge des loons. Dooz het geloove
heeft hy Egipten verlaten/ niet vreesende den toorn des Coninc.
Want hy hielt sich vast/ als siende den onsenlicken. Dooz het
gheloove heeft hy het Pascha uptgericht / en de besprenginge des
bloets/ op dat de verderver der eerst-gebozene haer niet raken en
sonde. Dooz het geloove zijn sy de roode zee dooz-gegaen/ als
dooz het drooge: het welcke de Egiptenaers [oock] versoeckende/
zijn verdronckē. Dooz het geloove zijn de muere van Jericho
gheballen/ als se tot seben dagen toe omringht waren ghewest.
Dooz het geloove is Rachab de hoere niet omgekome niet de
ongehooz[same]/ als sy de verspieters niet vrede hadde ontfangen.
Ende wat sal ick noch [meer] seggen? Want de tijt sal my ont-
bzyken/ soude ick verhalen van Gedeon/ ende Barack/ ende
Sampson/ ende Jephthe/ ende David/ ende Samuel/ ende de
Propheten: Welcke dooz het gheloove Conincrijcken hebben
overwonnen/ gerechticheyt geoeffent/ de beloftemissen verkregen/
de mylen der leeuwē toe-ghestopt: De kracht des byers
hebben uptghebluscht/ de scherpte des sweerts zijn ontbloeden/
upt swackhendt krachten hebben gekregen/ in den krijsch sterck
geworden zijn/ hebben hen- legers der vrede op de vlucht ghe-
bracht: De vrouwen hebben hare dooden upt de opstandinge
[weder] gekregen: ende andere zijn uptgereckt geworden/ de aen-
gebodene verlossinghe niet aen-nemende/ op dat sy een beter op-
standinge verkrijgen souden. Ende andere hebben bespottingen
ende gheesselen gheproeft/ ende oock banden ende gevangemisse:
Zijn ghesteenicht gheworden/ in stucken gezaeght/ versocht/
dooz het sweert ter doot gebracht: hebben gewandelt in schaep-
vellen/ [ende] in geiten-vellen: verlaten/ verduckt/ qualick ghe-
handelt zijnde: (Welcker) de werelt niet weerdich en was heb-
ben in woestijnen gedoolt/ ende [op] bergen/ ende [in] speloncken/
ende [in] de hollen der aerde. Ende dese alle hebbende dooz het
geloove getungemisse gehad/ en hebben de belofte niet verkregen:
Also Godt wat beters over ons voorszien hadde/ op dat sy son-
der ons niet en souden volmaectt worden.

Het

1. Wilt de exempelē van 't boozg. ende cap. vermaent d' Apostel de Netanen tot vastlandicheydt in de Christelike hope/ ende tot lydsaemheyt ende verdrachtinghen. 2. Stelt haer tot dien eynde Christi exempel voor/ die door lyden in sijn heerlichheyt is ingegaen. 3. oock het exempel van alle ware kintē/ die sonder kastijouge hare vaderen niet en zijn. 4. Wilt haer aen de vruchten van de kastijdinghen. 5. Vermaent haer daer nae tot verwachtinghe in hare slappicheyt. 6. mitsgaders tot blyghen ende heylicheyt. 7. Waerschoot haer teghen afval/ ende teghen hoerere/ ende onheylicheyt/ met het exempel van Esau. 8. Stelt haer tot dien eynde oock voor ooghē de weerdicheyt der vergaderinghe in hemel ende op aerde/ daer toe sy ghehooren sijn/ met een teghen-stellinghe van de vreeslicheyt van alle dinghen in het geuen der Wer. 9. Waerschoot haer wederom voor afval/ met een plaetse int Dag. 10. ghewont. 11. ende vermaent haer tot vasthouden aen Godts genade/ met eene voorstellinghe der straffe/ die den afvallighen sal overkomen.

Dierom dan oock / also wy so groot een wolcke der getungen
 Drontom ons hebben ligghende/ ^a laet ons af-legghen alle last/
 ende de sonde die [ons] lichterlick omringht/ ende laet ons ^b met
 lijsaemheyt ^c loopen de loop-bane/ die ons voor-ghestelt is.
 Siende op den Oversten leydtsman ende voleynder des ghe-
 loofs Jesum / ^d dewelcke voor de vzeughd die hem voor-ghestelt
 was / het krupce heeft verdrachghen ende schande veracht / ende is
 gheseten aen de rechter-[handt] ^e des thzoons Godts. Want
 aenmerckt desen die soodanigh een teghen-spreken van de sonde-
 ren teghen hem heeft verdrachghen / op dat ghy niet en versloutwt
 ende beswijckt in utwe zielen. ^f Ghy en hebt noch tot den bloede
 toe niet tegen gestaen/ strijdende tegen de sonde: Ende ghy hebt
 vergeten de vermaninge / die tot u als tot sonen spreeckt / ^g Mijn
 sone / en acht niet kleyn de kastijdinghe des Heeren / noch en be-
 swijckt niet als ghy van hem bestraft wordt. Want dien de
 Heere lief heeft / kastijdt hy: ende hy geesselt eenen pegelicken so-
 ne dien hy aen-neemt. Indien ghy de kastijdinghe verdraeght/
 soo draeght hem Godt teghen u als sonen: (want wat sone is'er
 dien de vader niet en kastijdt?) Maer indien ghy sonder ka-
 stijdinghe zijt / welcker alle deelachtich zijn geworden/ so zijt ghy
 dan bastaerden/ ende niet sonen. Woorders wy hebben de Va-
 ders onses vleeschs wel tot kastijders ghehadht/ ende wy ontfa-
 gen'se: sullen wy [dan] niet veel meer den Vader der gheesten on-
 derworpen zijn/ ende leven? Want ghene hebben [ons] wel
 voor eenen korten tijdt / nae dat het haer goede dochte/ gekastijdt:
 maer dese kastijdt [ons] tot [onsen] nutte/ op dat wy sijner heyl-
 lichheyt souden deelachtich worden. Ende alle kastijdinghe / also
 die tegenwoordich is/ en schijnt gheen [sake] van vzeughde/ maer
 van vzeofheyt te zijn: doch daer nae geeft sy van haer eene vzeedt-
 same vzeucht der gerechticheyt den genen die door deselve gheof-
 fent

12 sent zijn. ^b Daerom recht weder op de traghe handen / ende de ^b Zes.
 13 flappe knien: ^c En maectt rechte paden vooz ulve voeten/op dat
 het ghene kreupel is niet verdoemt en worde / maer [dat] het veel
 4 meer ghesen worde. ⁱ Laeght den vrede nae met allen / ende ⁱ Rom. 15.
^k de heylighmakinghe / sonder welcke niemant den Heere sien en ^{2. Tim.}
 5 sal: ⁱ Toesende dat niet pemandt en verachtete van de genade ^k Matt.
 Godts: dat niet ^m eenighe wortel der bitterheyt opwaerts spruy- ^{5.8.}
 tende ⁿ beroerte en maecte / ende dooz de selve vele ontrenight en ^{1. Cor.}
 6 worden. ^o Dat niet pemandt en zy een hoereerder / ofte een on- ^m Deut.
 heylige/ ^p gelijk Esau/die om eene spijsse het recht van sijne eerst- ^{18.}
 7 gheboorte wick gaf. ^q Want ghy weet dat hy oock daer nae/ ⁿ Act. 17.
 de segheninghe willende be-erven / verwoopen wierdt. Want hy ^{Galat.}
 en vondt gheen plaetse des berouws / hoe wel hy de selve met tra- ^o Ephes.
 8 nen socht. Want ghy en zijt niet gekomen ^r tot den tastelicken ^{Coloss.}
 berch/ ^s ende 't brandende vuer/ ende donckerheyt/ ende dypster- ^{1. Thes.}
 9 nisse/ ende onweder: ^t Ende tot het gheklanck der basunne/ende ^p Genes.
 de stemme der woorden: welke diese hoorde / ^q baden dat het ^{33.}
 woort tot haer niet meer en soude gedaen worden. (Want sy en ⁹ Genes.
 konden niet draghen 't ghene daer geboden wiert / ^r ^{36.}
 10 Indien oock ^s ^{10.}
 een gedierte den berch aenraecht/het sal gesteenigt/ofte met eenen ^{Exod.}
 pijl doorszhoten worden. ^t Ende Moyses/so vreeslick was het ge- ^{10.}
 11 sichte/sepde/Ick ben gantsch bevreesd en bevende.) Maer ghy ^{ende 20.}
 zijt ghekomen tot den bergh Sion/ende de Stadt des levendigen ^s ^{Exod.}
 Godts / tot ^x het hemelsche Jerusalem / en de vele dupsenden der ^{16.}
 12 Engelē/ ^y Tot de algemeyne Vergaderinge en de Gemeynte der ^{Deut. 5.}
 13 eerst-gheboorte/die ^z inde hemelen opgeschreven zijn/en tot Godt ^{Ex. 20.}
 den Rechter ober alle/en de geesten der volmaecte rechtveerdige. ^{Deut. 5.}
 En tot den Middelaer des Nieuwen/ Testaments Iesum/en ^{ende 18.}
 14 het bloet ^a der besprenginge/ dat betere dingē spreekt dan ^v ^{Exod. 13.}
 15 Abel. ^b Siet toe dat ghy dien die spreekt niet en verwerpe: want in- ^x Gal. 4.
 16 nen dese niet en zijn onbevoden/ die den genen verwierpen welke ^{Apoc. 3. 12}
 17 op aerden Godelicke antwoorden gaf / veel meer [en sullen] wy ^{en 1. 10. 4}
 18 niet [onbevoden]/ so wy ons van dien afkeerē die van de hemelen ^y Luc. 10.
 19 is]: Wiens stemme doe de aerde bewechede: maer nu heeft hy ^z ^{Hebr. 1.}
 20 verkondicht/seggende/^c Noch eenmael sal ick bewegen niet alleen ^{1. Petr. 1.}
 21 de aerde/maer oock den hemel. En dit [woort]/Noch eenmael/ ^a ^{Gen. 4.}
 22 vijf aen de veranderinge der bewechede dingē / als welke ge- ^{Hebr. 1. 1.}
 23 maecte ^b ^{Hebr. 1. 2.}

maectt waren / op dat blijven soude de dingē die niet betweechlick en zijn. Daerom also wy een onbetweechlick Coninckrijck ontfangen/laet ons de genade^[vast] houden/^d door de welcke wy welbehaghelick Gode moghen dienen / met eerbiedinghe ende Godts vruchticheyt. Want onse Gode is een verterende vyer.

Het xiiij. Capittel.

1 D' Apostel vermaent haer tot broederlike liefde. 2 tot herberghsaemheyt. 3 tot gedencken der ghehangene. 4 verclaert dat het houlick eerlick is onder alle. 5 Waerschoot haer booz geltgiericheyt / ende vermaentse tot vergheuegheghe. 7 ende stelt haer booz het exempel haer boozgangieren. 9 Waerschoot haer oock booz vromde leeringen / ende in 't bysonder van het onderschept der wijzen. 10 Stelt haer tot dien ende booz ooghen een boozbeeld in de offeranden der verfoeminge / daerbydenisse des Naems Godts ende tot weladicheyt. 12 ende tot gehooshaemheyt tegen hare boozgangeren. 13 Vermaent haer Godt booz hem te bidden tot snier ontslaginge. 20 Ende bidt Godt dat hy haer volmaecte in alle goede werken. 22 Besluit den brief met eenen nieuwe vermaninghe. 23 ende belooft dat hy haer haest weder sal sien met Timothee / ende stelt eenighe groetruffen ober ende weder.

Dat de broederlike liefde blijue. ^b Vergheet de herberghsaemheyt niet / want hier door hebben sommige ontwetens Engelen geherberghet. ^d Gedenck der gevangene als of ghy mede gevangen waert: [ende] der genen die qualick gehandelt worden / als of ghy oock selue in 't lichaen [qualick gehandelt] waert. Verhouwelick [is] eerlick onder allen ende het bedde onbevleekt: maer hoereerders ende overspeelders sal God oordeelen. ^e [Wien] wandel zy sonder gelt-giericheyt ende zijt vergenoecht met het regentwoordige. Want hy heeft geseght / ^e Ick en sal u niet begeuen / noch ick en sal u niet verlaten. So dat wy vrymoedelick durven seggen / ^h De Heere is my een helper / ende ick en sal niet vreesen wat wy een mensche sal doen. Gedencke uwer booz-gangeren / die u het woort Godts gesproken hebben: [ende] volcht haer geloove na aenschouwende de uytkomste [harer] wandelinghe. Iesus Christus is gisteren ende hy den deselve en in der eenwichtheyt. ^k En wort niet omgevoert nu verschedene ende vromde leeringen. Want het is goet dat het heil te ghesterckt worde door ghenade / ^l niet door spijzen / door welcke geen nutticheyt bekomen en hebbē die [daer in] gewandelt hebben. Wy hebben eenen altaer / van den welken geen macht en heil ben te eten die den tabernakel dienen. ^m Want welcker diere bloedt booz de sonde gedragen wiert in het heylighdom door de hoogen-priester / der selver lichamen wierden verbrant buntē te leger-plaetse. Daerom heeft oock Iesus / op dat hy door sijn eigen bloedt het volck soude heyligen / ⁿ buntē de pooze gheleden.

So laet ons dan tot hem uptgaen bukten de Leger-plaetse / sij-
 ne smaetheyt dragende. Want wy en hebben hier geen blijven-
 de stadt / maer wy soecken de toekomende. Laet ons dan doo-
 hem altyt Gode op-offeren een offerande des lofs / dat is de vrucht
 der lippen die sijnen name belijden. Ende en vergeet der welde-
 dichteyt ende der mede-deelsaemheyt niet: want aen sodanige of-
 feranden heeft Godt een welbehagen. Zijt utoen vooz-gange-
 ren gehoozsaem / ende sijtse onderdanich. Want sy waken vooz u-
 we zielen / als die rekenschap geven sullen: op dat sy dat doen mo-
 gen met vzeuchde / ende niet al suchtende. Want dat en is u niet
 nutrich. Biddet vooz ons: want wy vertrouwen dat wy een
 goede consciencie hebben / als die in alles willen eerlick wandelen.
 Ende ick bidde [u] te meer dat ghy dit doet / op dat ick te eerder
 u-lieden mach weder-gegeven worden. De Godt nu des vzedes /
 die den grooten herder der schapen doo- het bloede des eeuwigē
 Testaments upt den dooden heeft weder-gebracht / [namelick] on-
 sen Heere Iesum Christum: Die volmaecke u in allen goeden
 wercke / op dat ghy sijnen wille meucht doen: werckende in u 't ge-
 ne vooz hem welbehagelick is / doo- Iesum Christum: den welc-
 ken sy de heerlickheyt in alle eeuwichheyt / Amen. Doch ick bid-
 de u / vzoeders / verdzaght het woort deser vermaninge: want ick
 hebbe u in 't korte gheschreven. Weet dat de vzoeder Timothe-
 us los ghelaten is / met welken (soo hy haest komt) ick u sal sien.
 Groetet alle uwe vooz-gangeren / ende alle de heylige. V groe-
 te dien van Italien zijn. De ghenade sy met u allen / Amen.

De Sendt-brief aen de Hebreëen is uyt Italien geschreven
 [ende] door Timotheum [ghesonden].

Eynde des Sendt-briefs Pauli aen de Hebreëen.

De

Algemeyne Sendt-brief

des Apostels

I A C O B I.

Het Eerste Capittel.

1 Maer het opschrift/ 2 vermaent den Apostel de verstopde gheloovige Joden lijdzaamelyck te ver-
dragen de beproevinghen door het kruyce. 3 Om de bruyden die daer uyt voort-komen. 5 ende die
desse wijsheyt niet en hebben om sulchs te doen/ leert hy deselve van Gode te bidden. 6 Doch niet
gheloove/ alsoose anders die niet en sullen verkrijghen. 9 Troost de vernederde. 10 vermaent de
rijcke tot nedrigheyt/ om de ongheschiedicheyt der rijkdommen ende des levens. 13 Leert dat als
peimant versacht wort tot sonde sulchs niet en komt van Gode/ maer van sijne eyghene begeerticheyt/
die de sonde ontfanght ende baert. 17 dat van Gode alle goet komt/ ende insonderheyt de weder-
geboorte. 19 Vermaent tot laetmoedighheyt. 21 ende sachtmoedighheyt. 22 ende Godes woort
niet alleen te hooren/ maer oock te doen/ alsoe het ander sijn te bergeefs ghehoort wort. 22 t welck hy
verklaert mer de ghelykenisse van een die hem spieghelt. 26 eyndelick leert hy dat de oeffeninghe der
reclie Keligie meest bestaet in het bedwingen van sijne tonge. 27 in liefde te oeffenen/ boogmanelick
tegen Weduwen ende Wesen, ende in heylighlick te leven.

Acobus een dienst-knecht Godes ende des
Heeren Jesu Christi/ den twaelf stammen di
in de verstopinghe zijn/ saligheyt. b Ach
het voor groote vreughe/ mijne broeders
wanneer ghy in beleren versoeckingen valt
c Wetede dat de beproevinge utwes geloof
lijdsamheyt werckt. Doch de lijdzaamheyt
hebbe een volmaect werck/ op dat ghy moog

volmaectt zijn ende geheel oprecht/ in gheen dinck ghebreckelick

d Ende indien peimant van u wijsheyt ontbreect/ dat hy se va
Gode begeere/ die een peggelick mildelick gheeft/ ende niet en ver
wilt: en sy sal hem gegeven worden. Maer dat hy se begeere i

geloove/ niet twisfelende: want die twisfelt is een bare der zee ge
lijck/ die van den wint gedreven en op ende neder geworpen wort

Want die mensche en menne niet dat hy het ontfangen sal va
den Heere: Een dobbelherlich man [is] ongheschiedich in alle sijn
wegen. Maer de broeder die nedrich is/ roeme in sijne hoocheyt

Ende de rijcke in sijne vernederinge: want hy sal als een bloe
me des gras voor by gaen. f Want de Sonne is opgegaen in

de hitte/ ende heeft het gras dorre ghemaect/ ende sijne blotme i
af-gefallen/ en de schoone gedaente hares aenschijns is vergaet

al

Act. 8.1.
Petr. 1.1.
Matth. 5.

1m. 5.3.
Petr. 1.6.

Rom. 5.3.
Petr. 1.7.

1 Pet. 2.2.

1 Pet. 2.9.

1 Pet. 2.12.

1 Pet. 2.14.

1 Pet. 2.16.

1 Pet. 2.18.

1 Pet. 2.20.

1 Pet. 2.22.

1 Pet. 2.24.

1 Pet. 2.26.

1 Pet. 2.28.

1 Pet. 2.30.

1 Pet. 2.32.

1 Pet. 2.34.

2 also sal oock de rijcke in sijne wegen verwelkeren. ^s Saligh is
 de man die ^h verfoekinghe verzoegt: want als hy beproeft sal ghe-
 weest zijn/so sal hy ^h de kroone des leuens ontfanghen/ welcke de
 3 Heere belooft heeft den genen die hem lief hebben. Niemandt als
 hy versocht wort/en segge/Ick worde van Gode versocht: want
 Godt en kan niet versocht worden met het quade/ende hy selve en
 versoect niemant. Maer een pegelick wort versocht als hy van
 sijne eyghene begheerlickheyt afghetrocken ende verlockt wort.
 Daer na de begeerlickheyt ontfanghen hebbende baert sonde:
 ende de sonde voleyndicht zijnde baert de doot. En dwaelt niet/
 mijne geliefde broeders. ^k Alle goede gave/ende alle volmaeckte
 gifte is van boven / van den Vader der Lichten af-komende/ ^l hy
 welcken gheen veranderinge en is/ ofte schadutwe van omkeer in-
 ge. ^m Na sijnen wille heeft hy ons gebaert door het woort der
 waerheyt/ op dat wy souden zijn [als] eerstelingen sijner schepse-
 len. So dan/mijne geliefde broeders/ ⁿ een pegelick mensche sy
 rasch om te hoorzen/traech om te spreken/traegh tot toorn. Want
 de toorn des mans en werckt Godts gerechtigheyt niet. ^o Daer-
 om afgheleecht hebbende alle byplichent ende overbloet van boos-
 heyt/ontfanght met sachtmoedichent het woort dat in [u] geplant
 wort/ ^t welcke uwe zielen kan saligh maken. ^p Ende zijt daders
 des woorts/ ende niet alleen hoorzders / u selven niet valsche over-
 egginghe bedrieghende. ^q Want so niemant een hoorder is des
 woorts / ende niet een vader / die is een man ghelijck welcke sijn
 enghelbozen aengesicht bemerckt/ in eenen spiegel. Want hy
 heeft hem selven bemerckt/ ende is wech-ghegaen / ende heeft ter-
 ont vergheten hoedanich hy was. ^r Maer die insiet in de vol-
 maecte Wet / die der bypheydt is/ ende daer hy blijft/ dese gheen
 ergetelick hoorder geworden zijnde/maer een vader des wercks/
^s [segge ick]/sal gelucksaligh zijn in dit sijn doen. ^t Indien
^u mandt onder u dunckt dat hy Godts-dienstigh is / ende sijne
 inge niet in toom en hout / maer sijn herte verleydt/dese Godts-
 dienst is ydel. De sunnere ende onbebleck'e Godts-dienst voor
 Godt ende den Vader is dese / Weesen ende Weduwen besoecken
 hare verdrukkinghe / [ende] hem selven onbesmet bewaren van
 werelddt.

2 Joh. 5. 1.
 h 2. Tim. 4.
 1. Petr. 5.
 Apoc. 2. 10.
 1. Mar. 10. 1.
 ende 19. 24.
 29.

k 1. Joh. 3. 6.
 1. Cor. 4. 7.
 1. Ies. 14. 2.
 ende 46. 10.
 Malac. 3. 6.
 Rom. 11. 29.
 m 1. Cor. 4.
 15.
 Galat. 4. 19.
 1. Petr. 1. 23.
 n 1. Tim. 17. 27.
 Eccl. 5. 13.
 o 1. Tim. 13. 12.
 Col. 3. 8.

p Mat. 7. 2.
 Luc. 11. 28.
 Rom. 2. 13.
 1. Joan. 3. 7.
 q Luc. 2. 16.

r Matth. 5.
 19.

s Psal. 34. 14.
 1. Petr. 3. 10.
 Jacob. 3. 6.

1 Den Apostel bestraft het aen-nemen des persoons onder de Christenen/ 2 Dat man een rijke soude eeren alleen om sinen rijkdom ende cierlick kleeft. 3 ende een geloovige/om dat hy arm is/ende een slechte kleeft draeght/veracht. 4 Want dat sulck onbarmhertich is/aenghesien de weerdighe der geloovigen by Godt/ende de boosheyt van vele rijke. 5 Dat het oock streyt teghen de liefde onses naesten/ende den mensche tot een overtreder der Wet maecht. 6 al hield hy oock schoon alle andere gheboden. 7 Ende verclaert dat soodanighe een onbarmhertich oorbeel sal hebben te verwachten. 8 Leert boozbers/teghen de mont-Christenen/dat een geloove 't welck geen goede wercken voort en brenghet/ghen saligmakende gheloove en is. 9 Ghelyck de liefde gheen oprechte liefde en is/wan/nerse alleen met woorden/ende niet met der daet betoont word. 10 om dat sulck een geloove doot is/ende niet geraemt en haer worden/ 11 dat oock de Dumbelen sulck gheloove hebben. 12 ende de tughet datmen niet en kan gherechtvaardicht worden door soodanighen geloove/'t welck hy bewijst met de exempel van Abrahams. 13 ende van Rahab. 14 ende met de ghelykenisse van een doot lichaem sonder ziele.

Mijne broeders/ en hebt niet het gheloove onses Heeren Jesu Christi/ [des Heeren] der heerlickheydt met aenmeeninghen des persoons. Want soo in uwe vergaderinge quame een man met eenen gouden rinck aen den vinger/in een cierlick kledinghe/ ende daer quame oock een arm man in met een slechte kledinghe:

Ende ghy soudt aensien den genen die de cierlick kledinghe draeght/ende tot hem seggen/Sit ghy hier op een eerlick plaetse/ ende soudt segghen tot den armen/ Staet ghy daer/ ofte/ Sit hier onder mijne voetbank: En hebt ghy dan niet in u selven een onderscheyt gemacckt/en zijt rechters geworden van quade overlegginghen? 1

1 Hooft mijne gheliefde broeders/ en heeft Godt niet uptverhozen de arme deser werelt/[om] rijck[te zijn] in 't geloove/ende erfgenamen des Coninckrijcks/'t welck hy beloofden genen die hem lief hebben? 2 Maer ghy hebt den armen voreere aengedaen. En overweldigen u niet de rijke/ende [en] trecten se u [niet] tot de Rechter-stoelen? 3 En lasteren sy niet den goeden naem die over u aengheroepen is? 4 Indien ghy dan den Conincklike Wet volbzenght/nae de Schrift/ 5 Ghy sult uwen naesten lief hebben als u selven/soo doet ghy wel: 6 Maer indien ghy den persoon aenmeemt/soo doet ghy sonde/ende wordt van de Wet bestraft als overtreder. 7 Want wie de ghehele Wet sal houden/ende in een sal struyckelen/die is schuldich geworden aen allen. 8 Wane die geseght heeft/ Ghy en sult gheen overspel doen/die heeft oock geseght/Ghy en sult niet dooden. Indien ghy en gheen overspel en sult doen/maer sult dooden/so zijt ghy een overtreder der Wet geworden. 9 Spreect alsoo/ende doet alsoo als die door de Wet der vyndt sult gheoordeelt worden.

10 Want een onbarmhertich oordeel [sal gaen] over de ghene die geene barmherticheyt gedaen en heeft: ende de barmherticheyt roet

Leut. 19.

Mat. 16. 19.

Job. 24. 23.

Matth. 22.

Job. 7. 48.

Job. 1. 20.

Job. 20. 6.

Job. 2.

Job. 8. 17.

Matth. 5. 3.

Mat. 19. 18.

Matth. 22.

Mat. 23.

Mat. 23.

Mat. 23. 9.

Mat. 23. 14.

Mat. 23. 2.

Mat. 23. 4. 9.

Mat. 27.

Mat. 5. 19.

Mat. 4. 10.

Mat. 20.

Mat. 5. 27.

Mat. 6.

Mat. 18. 31.

Mat. 11. 25.

Mat. 10. 25.

roemt tegen het oordeel. ^b Wat nuttichendt is het / mijne broe-
 ders / indien iemandt seght / dat hy het geloove heeft / ende en heeft
 de wercken niet? kan dat gheloove hem salich maken? ⁱ Indien
 der nu een broeder ofte suster naeckt souden zijn / ende ghebreck
 souden hebben van daghelicksch voedsel: Ende iemandt van u
 tot haer soude segghen / Gaet henen in vrede / wordt warm / ende
 wordt versadicht: ende ghy lieden en soudet haer niet gheven de
 noodtdyfricheden des lichaems / wat nuttichendt is dat? Also
 oock het gheloove / indien het de wercken niet en heeft / is by hem
 selven doot. Maer sal iemandt segghen / Ghy hebt het ghe-
 loove / ende ick hebbe de wercken: toont my uw' geloove upt uw
 wercken / ende ick sal u myn wercken mijn gheloove toonen.
 Ghy gelooft dat Godt een eenich [Godt] is / ghy doet wel: ^k De
 dupvelen ghelooven t oock / ende sy zitteren. Maer wilt ghy
 weten / O pdel mensche / dat het geloove sonder de wercken doot
 is? ^l Abraham onse vader is hy niet upt de wercken gerechtveer-
 dight / ¹ als hy Isaac sinen sone gheoffert heeft op den altaer?
 Siet ghy wel dat het gheloove mede-gewrocht heeft met sijne
 wercken / ende het gheloove volmaect is geweest upt de wercken?
 Ende de Schrift is vervult geworden / die daer seght / ^m Ende
 Abraham ghelooft de Godt / ende het is hem tot rechtveerdichendt
 gereckent: ende hy is een vriendt Gods ghenamnt gheweest.
 Siet ghy dan nu dat een mensche upt de wercken gerechtveer-
 dight wort / ende niet alleenlick upt het geloove? Ende desgelijc
 oock ⁿ Rachab de hoere is sy niet upt de wercken gerechtveerdicht
 geweest als sy de gesondene heeft ontfangen / ende door eenen an-
 deren wegh uptgelaten? Want gelijk het lichaem sonder geest
 doot is / alsoo is oock het gheloove sonder de wercken doot.

Het iij. Capittel.

¹ De Apostel bestraft vozer de ghene die als meesters andere lichtelick berispen / daer se selbe oock
 dickmaels qualick doen. ² ende leert dat die sijne tonghe kan bedwingen / alle andere ledematen oock
 wel kan regheren. ³ ghelijc de peerden met eenen toom. ⁴ ende de schepen met een roer gheregeert
 worden. ⁵ Maer als de tonge niet bedwongen en wort / dat se dan is als een byer / t welck hoe kleyn
 het is / veel houts kan ansteken. ⁷ Dat het bedwingen van de tonge veel swaerder is als t trimmen
 van eenigh wulst dier / ende dat een onbedwongene tonge veel quaers boort-brecht. ⁹ Datter onge-
 rijmt is datmen niet eene ende de selve tonge Godt segent ende sinen naesten bloeckt. ¹¹ ghelijc een
 fonteyne gheen sout ende soet water t samen gheeft / noch een boom verscheydene vruchten. ¹³ Daer
 naer vermaent hy tot sachtmoedighendt: ende tot af-legghen van nydt ende ruyt-gierighendt. ¹⁵ ende
 berispen den aerdt ende eygenschap van aerdsche ende van de hemelsche wijsheyt. ¹⁸ ende de vrucht
 die daer door vercregen wordt.

En zijt niet vele meesters mijne broeders / wetende ^b dat wy te
 meerder oordeel sullen ontfangen. Want wy strupkelen
 alle

^a Mat. 23
^b Mat. 7
^c Luc. 6. 37.

De Algemeene Sendt-brief

alle in vele. Indien nemandt in woorden niet en struyckelt / die is een volmaeckt man / machtrich om oock het gheheel lichaem in den toom te houden. Siet wy leggen den peerden toomen in de monden / op dat sy ons souden gehoorzamen / ende wy leyden [daer mede] haer gheheel lichaem om: Siet oock de schepen / hoewelse soo groot zijn / ende van herde winden ghedreeven / sy worden omme-gewent van een seer kleyn roer / waer henen oock de begheerte des stierders wil. Alsoo oock de tonghe is een kleyn lidt / ende roemt [nochtans] groote dingen: Siet een kleyn vper hoe grooten hoop houts het aensteekt: De tonghe is oock een vper / een wereldt der ongherechtheit: also is de tonghe onder onse leden ghestelt / welcke het gheheel lichaem besmet / ende onsteekt het radt [onser] geboorte / ende wordt ontfeken van de helle. Want alle natuere beyde der wilde dieren / ende der voghelen / beyde der kruppende ende der zee dieren / wordt gheremt / ende is gheremt gheweest van de menschelike natuere: Maer de tonge en kan gheen mensche temmen. Sy is een onbedwinghelick quaet: vol van doodelick fenijn. Dooz haer loben wy Godt ende den Vader / ende dooz haer verbloecken wy de menschen / die na de ghe-lijkenisse Godts ghemaect zijn. Vpt den selven mondt komt voozt seggheninghe ende verbloekinghe. Dit en moet / mijne broeders / also niet geschieden. Welc een fonteyne vpt een selve ader het soet ende het bitter? Kan oock / mijne broeders / een vpgheboom olijven voozt-bzenghen / of een wijnstock vpgghen? Also [en kan] geen fonteyne sout ende soet water voozt-bzengen. Wie is wijs ende verstandich onder u? Die bewijse vpt [sijnen] goeden wandel sijne wercken in sachtmoedige wijsheyt. Maer indien ghy bitteren nijdt ende twist-giericheit hebt in uw' herte / soo en roemt ende en lieght niet teghen de waerheyt. Dese en is de wijsheyt niet die van boven af komt: maer is aerdtich / natuerlick / dunbelsch. Want waer nijdt ende twistgiericheit is / aldaer is verwerringhe / ende alle boosen handel: Maer de wijsheyt die van boven is / die is ten eersten suver / daer na vreedsaem / bescheiden / geseggelick / vol van barmhertigheyt ende van goede vuchten / niet partijdelick oordeelende: ende ongeveynst. En de de vucht der rechtveerdicheit wordt in vrede gejaert / vooz de ghene die vrede maken.

Het

Het iij. Capittel.

¹ D' Apostel verhaelt boozder de remedien teghen de boozgacende sonden / ende vermaent haer dat sy vleeschelike lusten / die den oorzpronck der selbe zyn / af-legghen: oentwiffende tot dien eynde de schade-
 liche vruchten der selbe / als daer zyn / twisten. ² Derhinderinge datse niet en verkrijgen 't gene sy
 begheeren / ende bidden. ⁴ ende vyantschap Godts. ⁵ Het welck hy bewijst met de Schryftuere.
⁷ vermanende datse haer Gode willen onderwerpen / ende den Duyvel tegenstaen. ⁸ Daer by doet
 hy een ernstighe vermaninge t'ore ware bekeeringe / die hy niet hare deelen beschijft. ¹¹ ende insonder-
 heyt van synen naesten niet te oozdeelen / also 't selve Gode alleen toekome. ¹³ Bestraft oock de gene
 die in het ghene sy booznemen te doen / niet en sien op de boozsenicheydt Godts / noch op de boozsheydt
 des lebens. ¹⁷ ende besuyt dat de ghene die weet wat hy doen moet / ende 't selve niet endoet swaer-
 der sondighet.

V An waer [komen] krijghen ende vechterijen onder u? [ko-
 men se] niet hier van / [namelick] uwe uwe wel-lusten ^{a Rom. 7.} die in ^{1. Petr. 2.} uwe leden strijdt voeren? ^{11.} Ghy begeert en hebt niet: ghy be-
 nijdet en pvert [na dingen] / ende en kont se niet verkrijgen: ghy
 vecht en voert krijgh / doch ghy en hebt niet / om dat ghy niet en
 biddet. ^{b Matt. 24. 22.} Ghy biddet / en ghy en ontfangt niet / ^{Rom. 8. 26.} om dat ghy qua-
 lick biddet / op dat ghy het in uwe wellusten doozbrenghen soudt.
^{c 1. Joa. 15.} ^{19.} ^{Gal. 1. 10.} ^{1. Joa. 2.} ^{d Rom. 29.} ^{e 1. Petr. 3.} ^{1. Petr. 5.} ^{f Ephes. 4.} ^{1. Petr. 5.} ^{8. Iesa. 1.} ^{h Mat. 5.}
⁴ Over speelders ende overspeeldereffen / en weet ghy niet dat de
 vyantschap der werelt een vyantschap Godts is? ^c Soo wie dan
 een vyent der werelt wil zijn / die wort een vyant Godts gestelt.
⁵ Of meynt ghy dat de Schryft te vergeefs segt / ^d De Geest die
 in ons woont heeft die lust tot nijdichent? ^e Iae hy geeft meerder
 genade. Daerom segt [de Schryft] / ^e Godt weder staet de hoopeer-
 dige / maer de nedige geeft hy genade. ^f Soo onderwerpt u dan
 Gode: ^f weder staet den Duyvel / en hy sal van u vlieden. ^g Naket
 tot Gode / en hy sal tot u naken. ^g Kienicht de handen ghy son-
 daers en supbert de herten ghy dobbelhartige. ^h Dzaeght u als
 elendige / en treurt en weent / uw' lachen worde verandert in treu-
 ren / en [uwe] blijfchap in bedroefhendt. ⁱ Vernedert u voor den
 Heere / en hy sal u verhoogen. ^j Broeders / en spreek niet qualick
 van malkanderen. Die van [synen] broeder qualick spreeket en sij-
 nē broeder oordeelt / die spreeket qualick van de Wet / en oordeelt de
 Wet. Indien ghy nu de Wet oordeelt / so en zijt ghy geē dader der
 Wet maer eē rechter. ^k Daer is een eenich Wet-gever / die behou-
 de kan en verdervē. ^k Doch wie zijt ghy die eenē anderē oordeelt?
 Wel aen ghy die daer seght / ^l Wy sullen heden ofte morgen na
 sulcken stadt reysen / ende aldaer een jaer overbrenghen / ende koop-
 manschap drijven / ende winste doen: ^m Die ghy niet en weet wat
 morgen [geschieden sal]: ^m want hoedanich is uw' leven? ⁿ Want
 het is een damp die voor een weynich [tijdes] gesien wort en daer
 na verdwijnt. ⁿ In plaetse dat ghy soudt segghen / ⁿ Indien de

G g iij

Heere

Heere wil / ende wy leven sullen / soo sullen wy dit ofte dat doen.

Maer nu roemt ghy in uwen hooghmoet: alle soodanighen

roem is hoog. ^{Luc. 12/47} Wie dan weet goet te doen ende niet en doet / dien is het sonde.

Het v. Capittel.

1. De Apostel gaet voort in de vermaningen tot eenen christelicken Wandel / ende wijst aen de sullen die komen over de rijke. 4. die den armen haren loon onthouden. 5. die de rijckdommen misbruycken tot wellusticheydt. 6. ende die de byome onderdrucken. 7. vermaent de onderdruchte tot lanckmoedicheit / ende bystaemtheydt met de toekomstige Christi, ende met de exempel van een landman. 10. hem de profeten / ende voornamelijk van Job. 12. Maent af van liecheitberedigh sweren. 13. Keert hoer men sich hoghen moet in regenspoet ende voerspoet. 14. ende wat de siecke moeten doen / als oock wat dienst men aen haer moet bewisen / voornamelijk met haer te saluen / ende hoor te bidden. 17. aenwijsende met het exempel van Elias / hoe krachtigh het ghebede der ghelovighen is. 19. Ende epideelich vermaent hy de af-gedwaelde weder ten rechten weghe ende tot bekeeringhe te brengen. 20. ende leert hoe heerlick een werck dat selve is.

10. 11. 28.
10. 18. 1.
1. 6. 24.
1. 11. 6. 9.

Wlaen nu ghy rijcke / weent ende huyt / over uwe elendigheden die over u komen. ^{Matth. 9.} Uwen rijckdom is verrot / ende uwe kleederen zijn van de mottē gegeten geworden. ^{Matth. 12. 5.} Uw gont en silber is verroest: en hare roest sal u zijn tot een getuygenisse / en sal uw vleesch als een byer verkeeren: ^{Luc. 12. 19.} ghy hebt schatten vergadert in de laetste dagen. ^{Matth. 24. 14.} Siet / de loon der wercklieden die uwe landden gemaect hebben / welke van u vercopt is / roept: ende het geschrey der gene die ge-voght hebben is gekomen tot in de ooren des Heeren Sabaoth. ^{Job 21. 13.} Ghy hebt lekkerlick geleest op der aerden / ende wel-lusten gevolgt: ghy hebt uwe herten gevoet als in eenen dach der slachtinge. ^{Job 21. 17.} Ghy hebt veroordeelt / ghy hebt gedoot den rechtveerdighen: [ende] hy en weder staet u niet. ^{Job 21. 25.} Soo zijt dan lanckmoedich / broeders / tot de toekomstige des Heeren. Siet / de Land-man verwacht de kostelike vrucht des lants / lanckmoedig zijnde over deselve / tot dat het den vrogghen ende spaden reghen sal hebbē ontfangen. ^{Matth. 13.} Weest ghy oock lanckmoedig / verstercke uwe herten: want de toekomstige des Heeren genaecht. En sucht niet tegen malkanderen / broeders / op dat ghy niet veroordeelt en wort. ^{Matth. 13.} Siet / de Rechter staet voor de deure. ^{Matth. 13.} Mijne broeders / neemt tot een exempel des lijdens en der lanckmoedighen / de profeten / die [in] den name des Heeren gesproken hebben. ^{Matth. 13.} Siet / wy houden se ghelucksaligh die verdraghen. ^{Matth. 13.} Ghy hebt de verdraeghsaemheyt Jabs gehoozt / en ghy hebt het eynde des Heeren gesien: dat de Heere seer barmhertigh is en een ontfermer. ^{Matth. 13.} Doch voor alle dingē / mijne broeders / en sweert niet / noch by de hemel / noch by de aerde / noch eenigen anderen eedt: maer uw Ja / ja ende

13 ende het Neen/neem: op dat ghy in geen oordeel en valt. Is pe-
 mant onder u in lijden: dat hy bidde: is pемant goets moets: dat
 14 hy Psalm-singhe. Is pемandt kranck onder u: dat hy tot hem
 roepe de Ouderlingen der Gemeente/ende dat sy over hem bidde/
 15 hem salvende met olye in den name des Heeren: Ende het ge-
 bedt des gheloofs sal den siecken behouden/ ende de Heere sal hem
 oprechten/ ende so hy sonder ghedaen sal hebben/ het sal hem ver-
 16 gheven worden. Welijdt malkanderen de misdaden/ ende bidt
 vooz malkanderen/ op dat ghy ghesont wordet. Een krachtigh
 17 gebedt des rechtheerdigen vermacht veel. ¹ Elias was een men-
 sche van gelijcke bewegingen als wy/ende hy badt een gebedt dat
 het niet en soude reghenen: ende het en regende niet op de aerde in
 8 dyn jaren ende ses maenden. ^m Ende hy badt wederom/ ende de
 9 hemel gaf regen/ ende de aerde bracht hare vrucht voort. Vroe-
 ders/ ⁿ indien pемandt onder u van de waerheid is afgedwaelt/
 10 ende hem pемandt bekeert/ Die wete/dat de gene/die eenen son-
 daer vande dwalinghe sijnen weghs bekeert/sal een ziele van den
 doot behouden/ ^o ende sal menichte der sonden bedecken.

i Ephe. 5
Colos. 3.k Marc
13.1 i. Reg. 1
Iuc. 4. 25.m i. Reg.
45.n Marc.
15.o Psal. 10.
1. Petr. 4.

Eynde van den Sendt-brief des Apostels Jacobi.

De Eerste

Algemeyne Sendt-brief

des Apostels

P E T R U S

Het Eerste Capittel.

1 Jaa het opschrift des briefts/ 3 danckt den Apostel Godt/ dat hy ons heeft weder-gheroepen tot
 een onverderfliche erbe. 5 midsgaders dat hy ons dooz het geloof tot de salicheit bewaert. 6 en
 de ons verheughe in't midden van alle deprovinghen. 8 waer over wy hem oock mer vzeughde lief
 hebben/hoe wel wy hem niet en sien. 10 Veruyghet voozder dat de Heere van dese ghenade niet misla-
 en is/ noch gheringhe/ maer dat de Ghrest Christi in de Gude Propheeten deselve heeft vooz-gheseghe.
 12 ende de Engelen begeerigh sijn om sulcks in te sien. 13 Komt daer nae tot vreeschepdene vermanin-
 gen/ ende vooz al tot vaste hope op dese genade. 14 tot heylsheden. 17 tot voozder af-egginghe van
 allen poelen van del/ daer upt wy dooz het bloet Christi verlost sijn. 20 Keere dat Godt Christum
 tot dit Middelaer-ampt wel wterkerken heeft van erubicheit/ maer dat hy nu gheopenbaert is om
 vnsent wille. 22 Trecke daer upt weder een vermaninghe tot onderlinge broederliche liefde. 23 al-
 so wy vooz het onberganckelich sacht des Quingauins daer toe sijn weder-gehoen.

G g iiii

PETRUS

De j. Algemeene Sendt-brief

Jacob. 1.1.
heb. 12.24
Rom. 1.7.
Cor. 1.3.
Mat. 1.3.
Ihes. 1.13.
Pet. 1.2.
W. 2.2.
Cor. 1.3.
Ihes. 1.2.
Rom. 6.23.
G. 1.15.
Cor. 1.5.

Colof. 1.5.
Tim. 1.12
Rom. 1.3.
Col. 1.2.
heb. 12.37
Det. 5.10.
Eph. 4.8.10
Cor. 3.13.
E. 1.7.
Pet. 4.12.

Jan. 22.

Gen. 49.10
Mt. 1.44.
Jg. 2.8.
10.6.12.
Dan. 9.24.
Psalm. 110.
Mat. 23.3.
Act. 2.3-4.
Eph. 3.

Mat. 12.31.
J. 8.14.

ETRUS een Apostel Jesu Christi / den
vriendelingen verstropt in Ponto / Galatien /
Cappadocien / Afsien / ende Bithynien: Den
uytverkozenen na de voor-kennisse Godts
des Vaders / in de heylighmakinghe des
Geests / tot ghehoorsaemheyt ende bespre-
ginge des bloets Jesu Christi: Genade en-
de vrede yn u vermenschbuldicht. Geloofst
zyn de Godt ende Vader onses Heeren Jesu Christi / die na sijne
groote barmhertighent ons heeft weder-gebozen / tot een levende
hope / door de opstandinghe Jesu Christi uyt den dooden. Tot
een onverderfliche / ende onbeleckliche / ende onverwelckliche
erffnisse / die in de hemelen bewaert is voor u / Die ghy in de
kracht Godts bewaert wordt door het gheloove / tot de salicheyt
die bereydt is om gheopenbaert te worden in den laersten tijdt.
In welken ghy u verhenght / nu een weynigh [tijdt] (soo
het noodigh is) beproeft zijnde door menigherley versoeckin-
ghen: Op dat de beproevinghe uwes gheloofs / die veel
kostelicker is dan des gouts / welck vergaet ende door het vyer
bepoest wort / bevonden worde te zijn tot lof / ende eere / ende
heerlichheyt / in de openbaringhe Jesu Christi: Den wel-
ken ghy niet ghesien en hebt / ende [nochtans] lief hebt: in den
welken ghy nu / hoe wel [hem] niet siende / maer ghelovende /
u verhenght met eene onuytsprekelicke ende heerliche vzeughde:
Verkrijgende het eynde uwes gheloofs / [namelick] de salicheyt
der zielen. Van welke salicheyt onderzacht ende onder-
socht hebben de Propheten / die gepropheteert hebben van de ge-
nade aen u [gheschiedt]. Onderzoekende op welken osten-
danc den tijdt de Geest Christi / die in haer was / beduynde
ende te voren ghetuyghde het lijden [dat] op Christum
[komen soude] / ende de heerlichheyt daer na [volghende].
Den welken geopenbaert is / dat sy niet haer selven maer ons
bedienden desedingen / die u nu aengedient zijn by de ghene die u
het Euangelium verkondicht hebben door den heyligen Geest
die van den hemel gesonden is / in welke dingen de Engelen be-
gheerich zijn in te sien. Daerom op-schortende de lendenen u
wes verstants / [ende] nuchteren zijnde / hoopt volkomelick op de
genade

genade die u toe-gebracht wort/ in de openbaringe Jesu Christi.

4 Als ghehoorzame kinderen / en wort niet ghelijckformich den
be gheerlicheden / die te voren in uwe onwetendheyt waren.

5 Maer gelijck hy die u geropen heeft heplich is / ^c [so] wort oock
6 ghy selve hepligh in al [uwen] wandel/ Daerom datter geschre-

7 ven is / ^v Zijt hepligh/ want ick ben heplich. Ende indien ghy
tot eenen Vader aenroept den genen ^x die sonder aenneminge des

persoons oordeelt nae eens pegelicks werck/ soo wandelt in vreesse
8 den tijdt uwer inwooninge: ^v Werende dat ghy niet dooz ver-

ganckelicke dingen / silver ofte gont/ verlost en zijt upt uwe ydele
9 wandelinghe/ die [u] van de Vaderen overgelevert [is]: Maer dooz

het dierbaer bloet Christi / als eens onbestraffelicken ende onbe-
vleckten Lams: De welcke wel ^a vooz-gekent is gheweest vooz-

de gront-legginge der werelt / maer geopenbaert is in dese laetste
tijden om uwent wille: Die ghy dooz hem ghelooft in Godt/

welcke hem op-getweckt heeft upt den dooden/ ^b ende hem heerlick-
heyt ghegeven heeft/ op dat uw gheloobe ende hope op Godt zijn

2 soude. Hebbende [dan] uwe zielen ghereynicht in de ghehoor-
saemheyt der waerheyt/ dooz den Geest/ ^c tot ongeveynsde broeder-

like liefde/ so hebt malkanderen vperighlick lief upt een reyn her-
3 te: Die ghy ^d weder-gebozen zijt niet upt verganckelicken/ maer

[upt] onvergankelicken zaden/ dooz het levende ende eeuwich-blij-
vende woort Gods. Want alle vleesch is als gras/ en alle heer-

lickheyt des menschen is als een bloeme des gras. Het gras is
verdozret / ende sijn bloeme is af-gheballen: Maer het woort

des Heeren blijft in der eeuwichheyt: ende dit is het woort dat
onder u verkondicht is.

Het ij. Capittel.

1 D'Apostel vermaent haer voozder tot af-legginge van verschedene onbreghden. ^a ende tot een
begeerte der onberbalschte melck van Gods woort / om in 't goet op te wassen. ³ ende om Gods
goetheyt te smaecten. ⁴ vermaent haer nae dat sy als lebride sienen in Christo opghelouet
worden tot een geestelick huys ende Priesterschap. ⁶ ebermit Christus tot eenen hoeksteen van Godt
ghestelt is / bierbaer vooz de geloebige/ maer een aenstoot vooz de ongheloozame. ⁹ Betuyghet dat
sy nu dit uwerbozen gheslacht ende volck Gods zijn / welcke hy hem ontfemt. ¹¹ Vermaent
haer daerom tot eenen heplighen wandel/ op dat sy Godt daer dooz verheerlichen. ¹³ ende vermaent
haer voozder tot gehoorsaemheyt aen hare Overheden / hooge ende leeghe. ¹⁸ ende dienst-knechten
aen hare Heeren / oock selfs den harden. ²¹ Sticht haer tot dien eynde vooz voeghen het liden Christi.
ende sijne verdozghsaemheyt. ²⁴ ende troost haer met de huychen van het selve liden / als een ooz-
saekte van hare bekeeringhe.

S ^a legt dan af alle quaerheyt/ ende alle bedroch / en geveynst-
heyt/ ende misdicheyt/ ende alle achterklappinghen/ Ende als
niew-ghebozene kinderkens / zijt seer begheerich nae de

G g u

rebelicke

1. Luc. 1. 7

2. Heb. 1. 1

3. 46.

4. ende 19. 2.

5. ende 20. 7.

6. x. Deut. 1.

7. 17.

8. 2. Par. 19.

9. Job. 34. 19.

10. Act. 10. 4.

11. Rom. 2. 11.

12. Galat. 2. 9.

13. Ephes. 6. 9.

14. Colos. 3. 2.

15. y. 1. Coz. 6.

16. ende 7. 23.

17. 2. Act. 20.

18. Heb. 2. 1.

19. Apoc. 1. 5.

20. Rom. 16.

21. Ephes. 1. 1.

22. ende 3. 9.

23. Colos. 1. 2.

24. 2. Tim. 1.

25. Tit. 1. 2.

26. b. Act. 2. 33.

27. Phil. 2. 9.

28. c. Rom. 12.

29. Ephes. 4.

30. Heb. 13. 1.

31. 1. Pet. 2.

32. d. Jac. 1.

33. e. 1. Jo. 3.

34. f. Jes. 40.

35. 1. Coz. 7.

36. 3. 31.

37. Jac. 1. 10.

38. ende 4. 14.

39. 1. Jo. 2.

40. 17.

1. Mat. 18.

2. Rom. 6. 4.

3. 1. Coz. 14.

4. Ephes. 4.

5. Colos. 1. 8.

6. Heb. 2. 1.

redelicke onverbalschte melck / op dat ghy dooz deselve menchen
 opwassen: Indien ghy anders ^b ghesmaect hebt dat de Heere
 godertieren is. ^c Tot welckē komende [als tot] eenen levenden
 steen/van de mensche wel verwozen/ maer by Godt uptvercozer
 [en] dierbaer: Soo wordet ghy oock selve/als levende steenen/
 gebouwt [tot] ^d eē geestelick huys/ [tot] ^e een heyligh Priesterdom/
 om ^f geestelicke offerandē op te offeren / die Gode aengenaem zijn
 dooz Jesum Christum. Daerom is oock verbattet in de Schryft
 Siet ick legge in Sion eenen upterstē hoecksteen / die uptverco-
 ren [en] dierbaer is: en/ Die in hem geloof en sal niet beschaem
 worden. Van die ghy gheloof is hy dierbaer:maer den onge-
 hoorzame [wozt gesegt] / ^h De steen dien de bouw-lidē verwozen
 hebben/dese is geworden tot een hooft des hoecks/ende ⁱ een steen
 des aenstoets/ende een rotse der ergernisse: Den genen [name-
 lick] die haer aen het woort stooten ongehoorzaem zijnde/waer tot
 sy oock geset zijn. ^k Maer ghy zijt een uptvercozen gheslachte
 eē Conincklick Priesterdom/ eē heyligh volck/een verregē volck
 op dat ghy soudet verkondigē de deuchden des genen/die u upt de
 dunsternisse geroepen heeft tot sijn wonderbaer licht. ^m Die ghy
 eertijts gheen volck en waert/maer nu Godts volck zijt:die [eer-
 tijds] niet ontfermt en waert/maer nu ontfermt zijt gheworden
 Geliefde/ick vermane [u] als inwooners en vrendelingen/ ⁿ dat
 ghy u onthout van de vleeschelicke begeerlickheden/welcke krijel-
 voeren tegen de ziele: ^o En hout uwen wandel eerlick onder de
 heydenē: ^p op dat in 't gene sy qualick van u spreke/als van quaet-
 doenders/ ^q sy upt de goede werckē die sy in [u] sien/Godt verheer-
 licken mogen ^r in den dach der besoeckinge. ^s Zijt dan alle men-
 schelicke ordeninghe onderdanich/om des Heeren wille/het sy den
 Coninck/als de opperste macht hebbende. Het sy dē stadt-houde-
 ren/als die van hem gesondē wordē/tot straffe wel der quaetdoen-
 ders:maer [tot] prijs der gene die goet doen. Want also is 't dē
 wille Godts/ ^t dat ghy weldoende dē mont stopt aen de ontweren-
 heyt der dwase mensche: ^u Als vyne/en niet de vyneheyt hebbende
 als een deksel der boosheyt / maer als dienst-knechten Godts
^v Gere een peghelick: ^w hebt de broederschap lief: vrees Godt
^x eert den Coninck. ^y Ghy huys-knechte/zijt met alle vrees on-
 derdanich den heeren/niet alleen den goeden en bescheydenē/maer
 oock

oock den harden. ^b Want dat is ghenade/indien niemant om de
conscientie vooz Godt/ swaricheyt verdraeght/lijden de ren onrecht-
te. Want wat lof is het indien ghy verdraeght als ghy sondiecht/
ende [daer over] geslagen wort? Maer indien ghy verdraeght als
ghy wel doet/en [daer over] lijdet/dat is genade by Godt. Want
hier toe zijt ghy geroepen/ dewijle oock Christus vooz ons ghele-
de heeft/^d ons een exempel nalatende/ op dat ghy sijne voetspappe
soudet navolgen. ^c Die geen sonde gedaen en heeft/noch daer
en is gheen bedroch in sijnen mont gevonden. ^e Die als hy ghe-
scholden wiert/niet weder en schold/en als hy leet/niet en drepch-
de:maer gaf het ober aen dien die rechtveerdelick oordeelt. ^f Die
selve onse sonden in sijn lichaem gedraghen heeft op het hout:^h op
dat wy de sonden afghestorven zijnde/ der gherechticheyde leuen
souden/ dooz wiens stramen ghy ghenesen zijt. Want ghy
waert: als dwalende schapen: maer ghy zijt nu bekeert tot den
Herder ende opsiender uwer zielen.

Het iij. Capittel.

^a Petrus hermaent de vrouwen tot onderdanicheyt aen hare mannen. ³ ende tot vercielinghe niet
des uiterlicken/maer des verborghen mensches. ⁵ Stelt haer tot dien eynde vooz het exempel der
heylige vrouwen in't Oude Testament/ende voornamelijk van Sara. ⁷ Vermaent oock de mannen/
dat sy niet verstaende by hare vrouwen woenen. ⁸ Komt daer nae weder tot vermaninghen van on-
wringhe liefde. ⁹ ende bysonderlick van verdraeghsaemheyt ende vreesaemheyt/mer betrefte hant
Godts tegen wt den 34 psalm. ¹³ Wijs aen hoe sy niet en hebben te vreesen want sy onschuldig
ghen/ende hoe sy althet moeten bekende sijn om reden te geben van de hope die in haer is. ¹⁸ Stelt
nae vooz oogen het exempel des lijdens Christi, ende sijne opkomst uit het selve. ¹⁹ ghelick oock
het contrarie exempel der straffe van de ongehoorsaemheyt der eerste werelt ten tijden van Noe/ en der
oplossinghe van Noe/dooz de Arche uit het water/also sy met ijdelsaemheyt daer op verwacht hadde.
²¹ waer van nu oock de Doop en regt-beelt is/die ons wijs op de opstandinge en heerlicheyde Christi.

Deschelijcks ghy vrouwen/zijt uwe engene mannen onder-
danich: op dat oock soo eenighe den woorde ongehoorsaem
sijn/ sy dooz den wandel der vrouwen sonder woort moghen ghe-
vonnen worden: Als sy sullen ingesien hebben waen cuseken
vandel in vreesen. ^b Welcker verciereel sy/ niet t gene uiterlick
s/[bestaende] in het vlechten des hays/en omhangen van gont/
ste van kleederen aen te trecken: Maer de verborghen mensche
es herten/in het onberderflick [verciersel] eens sachenordigen en
tillen geests/die kostelick is vooz Godt. Want also vercierden
mer selven eertijts oock de heylighe vrouwen/die op Godt hoop-
ten/ende waren hare epgenen mannen onderdanigh: ^c Gelijck
dara Abraham ghehoorsaem is gheweest/ hem noemende heere/
welcker dochters ghy gheworden zijt/als ghy wel doet/ende niet
n vrees vooz eenighe verschrickinghe. Ghy mannen insche-
jels/^d woonet hy [haer] niet verstant/den vrouwelicken vate/

b. Mat. 3. 10

c. 1. Pet. 3. 14
enoc. 4. 14

d. Joan. 13. 15

Mat. 2. 1

e. Joan. 1. 6

f. 1. Pet. 3. 9

2. Cor. 12. 21

g. Joan. 3. 5

h. Mat. 27. 39

Jo. 8. 48. 49

i. 1. Pet. 3. 4

Mat. 8. 17

h. Rom. 6. 1

i. Acta. 13. 6

Ezech. 34. 6

Luc. 5. 4

a. Gen. 3. 16

b. Col. 1. 14. 24

c. Eph. 5. 22

Colos. 3. 18

Tit. 2. 5

d. 1. Tim. 2. 9

Tit. 2. 3

e. Gen. 12.

d. Eph. 5.

2. Cor.

Colos. 3. 19

als het swackste/eere gebede/ als die oock mede-erfgenamen der
 genade des lebens [met haer] zijt: op dat uwe gebeden niet verhin-
 dert en worden. Ende eyndelick/ zijt alle eens gesint/mede-lij-
 dich/die broeders liefhebbende/met innerlicke barmherticheit be-
 weeght/vriendelick: En vergelt niet quaet vooz quaet/of schel-
 den vooz schelden: maer seghent daer en tegen: wetende dat ghy
 daer toe gheroepen zijt/ op dat ghy segheninghe soudt be-erven.
 Want wie het leven wil lief hebben/ende goede dagen sien die
 stille sijn tonge van het quaet/ ende sijne lippen datse geen bedrog
 en spreken: Die wijcke af van het quade/ende doe het goede: die
 soecke vrede ende jage den selven na. Want de oogen des Hee-
 ren sijn over de rechtveerdighe/ende sijne ooren tot haer ghebedt:
 maer het aengesicht des Heeren is teghen de gene die quaet doen.
 Ende wie is 't die u quaet doen sal/indien ghy nae-volgers zijt
 van het goet? Maer indiē ghy oock lijdet om der gerechtigheyt
 wille so zijt ghy saligh: ende en vrees niet upt vrees van haer/
 noch en wert niet ontroert/ Maer heyligh Godt den Heere in
 uwe herten/ ende zijt alijt bereydt tot verantwoordinge aen een
 negelick die u rekenschap af-epscht van de hope die in u is / met
 sachtmoedicheydt ende vrees. Ende hebt een goede consciencie/
 op dat in 't ghene sy qualick van u spreken/ als van quaetdoen-
 ders / sy beschaemt moghen worden die uwen goeden wandel in
 Christo lasteren. Want het is beter dat ghy wel doende (indien
 de wille Godts wil) lijdet / dan quaet doende. Want Chri-
 stus heeft oock eens vooz de sonden gheleden / hy rechtveerdigh
 vooz de onrechtveerdige: op dat hy ons tot Godt soude brengen/
 die wel is gedoodet in het vleesch / maer levendich gemaect doo-
 den Geest: In den welken hy oock henen ghegaen zijnde den
 geesten die in de gevangnisse [zijn] gepredickt heeft/ Die eer-
 tijcs ongehoorzaam waren: wanneer de lanckmoedicheyt Godts
 eenmael verwachtete in de dagen van Noē / als de Arcke toe-
 rept wiert/waer in weynige/ dat is acht zielen behouden wierden
 dooz het water. Waer van het teghen-beelt de Doop / ons nu
 oock behoudt/niet die een aflegginghe is der vuplicheydt des lie-
 haems / maer die een vrage is eener goeder consciencie tot Godt
 dooz de opstandinghe Jesu Christi/ Welcke is aen de rechter
 [handt] Godts/opgevaren ten hemel/de Engelen ende machten
 ende krachten hem onderdanigh ghemaect zijnde.

He

Het iij. Capittel.

1 Oyt aenmerckinge van het lijden Christi treckt den Apostel een vermaninge dat sy niet en moeten leven na de begeerlicheden des vleesch/maer na Gods wille. 4 Ende leert dat die het regendeel doen/ ofte andere daer toe vzeinghen/ Gode rekenschap gheben sullen. 6 Dat daerom oock den dooden het Euangelium is verkondicht. 7 Vermaent haer daer na tot nuchterheydt/ bidden/ liefde/ ende andere deughden. 10 midtsgaders tot rechte aenwendinge der gaben ende bedieninghen/die elck heeft ontfangen. 12 Keert wederom dat het lot der geloovigen is verdrukkinge te lijden/ende dat haer sulcx salich is. 15 Maer waerschouwt / dat niemant en lijde als een quaerdoender / maer dat sy lijde als een Christen. 17 overmits het oordeel Gods van syn huys begint. 18 Doch dat de andere hier na maels een swaerder oordeel hebben te verwachten.

De wijle dan Christus vooz ons in het vleesch gheleden heeft/ so wapent ghy u oock met de selve gedachte/^b [namelick] dat wie in het vleesch geleden heeft/ die heeft opgehouden van de sonde. ^c Om nu niet meer na de begeerlicheden der menschen/maer na den wille Gods den tijt die overigh is in het vleesch/te leven.

^d Want het is ons genoegh dat wy den voozgaenden tijdt des levens der Heydenen wille volbracht hebben / ende ghewandelt hebben in ontuchtigheden/begeerlicheden/wijn-supperpen/brafsen/serpen/dzinckeren/ende groutwelicke afgoderpen. Waer in sy haer vzeindt houden / als ghy niet mede en loopt tot de selve uytgietinge der overdadicheyt/ende [u] lasteren: De welcke sullen rekenschap geven den genen die bereyt staet om te oordeelen de levende ende de doode. ^e Want daer toe is oock den dooden het Euangelium verkondicht geworden/op dat sy wel souden geoordeelt worden na den mensche in het vleesch/ maer leven souden na Godt in den gheest. ^f Ende het eynde aller dinghen is na by:

Zijt dan nuchteren/ende waeckt inde gebeden. Maer vooz al hebt vperige liefde tot malkanderen: ^h want de liefde sal menichte van sonden bedecken. ⁱ Zijt herberghsaem tegen malkanderen/sonder murmureren. ^j Een pegelick gelijck hy gabe ontfangen heeft/[also] bediene hy deselve aen den anderen/als goede uytdeeler der menigher ley genade Gods. ^m Indien yemant spreekt/die spreke] als de woorden Gods: indien yemant dient/[die dien] als uyt krachte die Godt verleent: op dat Godt in allen ghesen worde dooz Jesum Christum / welcken toekomt de heerckheyt ende de kracht/ in alle eeuwichent / Amen. Gheliefde/

en houdt u niet vzeint over de hitte [der verdrukkinghe] onder u/ die u geschiet tot versoekinghe/ als of u [pet] vzeindts over quade: Maer gelijck ghy gemeynschap hebt aen het lijden Christi/[also] verblijft u: op dat ghy oock in de openbaringe sijner heerckheyt

a Heb. 12.14

b Rom. 6.7

c Rom. 14.7

2. Cor. 5.15

Galat. 2.20.

Ephes. 4.24

1. Thes. 5.10

Heb. 9.14

d Eph. 4.17

e Joam. 5.25

1. Petr. 3.19

f 1. Joa. 2.18

g Luc. 21.34

h Ro. 10.12

i Rom. 12.13

Heb. 13.2

k Phil. 2.14

l Proh. 3.28

m Rom. 12.6

2. Cor. 8.11

n Jer. 23.23

o Jes. 48.10

1. Cor. 3.13

1. Petr. 1.7

Mat. 5/10
1. Pet. 2/10
ende 3/14

lickheyt u mooght verblijden ende verheughen. ^o Andien ghy gesmadicht wort om den name Christi/so zist ghy salich: want de Geest der heerlickheyt/ende [de Geest] Godts rust op u: wat haer aengaet/ hy wort wel ghelastert / maer wat u aengaet / hy wordt verheerlickt. Doch dat niemant van u en lijde als een doodtsla-ger/ of dief/ oft quaetdoender / ofte als een die hem niet een anders doen bemoept: Maer indien [niemant lijdt] als een Christen/ die en schame hem niet / maer verheerlicke Godt in desen deele. ^p Want het is de tijdt / dat het oordeel beginne van het huyse Godts: ende indien het eerst van ons [begint] / ^q welck sal het eynde de zijn der gene die den Euangelio Godts ongheloozsaem zijn. ^r Ende indien der rechtveerdighe nauwelicks saligh en wordt waer sal de godtloose ende sondaer verschijnen? So dan oock die lijden na den wille Godts/ dat sy hare zielen [hem] als den ghe-trouwen schepper bevelen niet wel doen.

Het v. Capittel.

¹ Petrus vermaent de Ouderlinghen dat sy de kudde Godts behoeplich weyden. ⁴ ende beloo-
Act. 20.28. haer de kroone der heerlickheyt tot een bergelidinge. ⁵ Hy vermaent daer nae de jonge tot onderd.
1. Tim. 3.3. nigheyt ende nedagheyt. ⁷ ende een yegelic/ dat hy sine sozge op Godt werpe. ⁸ Stelt haer voe-
Tit. 1.7. oogen den list ende de mach des Duyvels/ ende vermaent haer daer teghen te waken. ¹⁰ bidt Godt
1. Cor. 1.24. dat hy haer verstercke. ¹¹ ende vijsst hem. ¹² verklaert de reden waerom hy tot haer in het koo-
Phil. 3.1. heeft gheschreven. ¹³ ende beslydt den brief met onderlinghe groete/ ende wenscht van brede.
1. Tim. 4.12. **D**e Ouderlinghen die onder u zijn/ vermane ick die een mede-
Tit. 2.7. **O**uderlingh/ ende getunge des lijdens Christi ben/ ende deel
1. Tes. 40.11. achtrich der heerlickheyt die gheopenbaert sal worden. ^a Wen-
Ezer. 34.23. det de kudde Godts die onder u is / hebbende opsicht [daer over
Joan. 10.11. niet uit bedwangh / maer gewillichlick : ^b noch om vuyt ghewi-
Heb. 13.22. niet met een volveerdich gemoet. ^c Noch als heerschappye voe-
1. Cor. 9.25. rende over het erfdeel [des Heeren] / ^d maer [als] vooz- beelden de
1. Tim. 4.8. kudde geworden zijnde. Ende als ^e de Overste Herder verschene
1. Pet. 1.4. sal zijn/ so sult ghy de onverwelckelike kroone der heerlickheyt
1. Cor. 12.10. behalen. Desgelijcks ghy jonge/ zijt de oude onderdanich: end
Phil. 2.3. zijt alle malkanderen onderdanich: zijt niet de ootmoedicheyt be-
Luc. 14.11. kleet: ^h want Godt weder staet de hooवेerdighe/ maer de nedzigh-
1. Cor. 4.10. geest hy ghenade. ⁱ Vernedert u dan onder de krachtighe hand
1. Cor. 6.25. Godts/ op dat hy u verhoge tot sijner tijt. ^k Werp alle uwe be-
1. Tim. 6.8. kommerisse op hem/ want hy sozght vooz u. ^m Zijt nuchteren
Heb. 13.5. [ende] waecht : ⁿ want uwe tegenpartye de Duyvel gaet om al
1. Pet. 1.13. een brieschende leenw/ soeckende wien hy soude mogen verclinder
1. Cor. 4.7. ^o Den welcken weder staet/ vast zijnde in het geloof: wetend
1. Cor. 4.27. ^p den welcken weder staet/ vast zijnde in het geloof: wetend
1. Cor. 4.7.

ap. i.

des Apostels Petri.

Fol. 240

dat het selve lijdē aen uw' broederschap / dat in de werelt is / vol-
bracht wort. De Gode nu aller genade / die ons geroepen heeft
tot sijne eeuwighe heerlijkheyt in Christo Jesu / na dat wy een
weynich [tijts] sullen geleden hebben / des selve volmaecte / bevesti-
ge / verstercke / [ende] fondere u lieden. Hem zij de heerlijkheyt /
ende de krach in alle eeuwigheyt / Amen. Dooz Silvanum / die u
een getrouw broeder is so ick achte / hebbe ick niet weynige [woor-
den] geschreven / vermanende ende betungende dat dese is de waer-
achtighe ghenade Godts in welcke ghy staet. V groet de mede-
uypverkozene [Gemeynthe] die in Babylon is / ende Marcus mijn
sone. Groetet malkanderen ¹ met eenen kus der liefde. Vrede
zij u allen die in Christo Jesu zijt / Amen.

p. Pet. 1. 6.
1. Pet. 1. 6.

q. Ro. 16. 16.
1. Cor. 16. 20
2. Cor. 13. 12
1. Thes. 5. 26

De Tweede

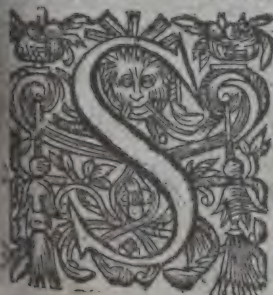
Algemeyne Sendt-brief

des Apostels

P E T R U S

Het Eerste Capittel.

Den Apostel Petrus nae het opschrift ende groetenisse / ¹ verhaelt eerst hoe oter-graete gena-
de ende weltdaden Godt aen de gheuoelige Joden bewisen heeft tot hare saligheyt. ⁵ waerom hy
mer vermaent in 't gheloobe ende Godtsaligheyt meer ende meer toe te nemen / ende hy 't gheloobe te
begheuen oock andere druchden. ⁸ Leerende datse alsdan recht vrychtbaer sullen zijn. ¹⁰ ende datse
aer dooz meer ende meer berseker sullen worden van hare verkiefinghe / ende van den ingaenck in 't Co-
mickrijcke Christi. ¹² Hy verklaert dat / hoewel sy dese dingen wel weten / hy evenwel haer heeft wil-
u opwecken dooz dese vermaninghe. ¹⁴ also hy haest wt dit leven soude ghenomen worden / nae de
oplegginghe Christi. op dat sy na synen doot daer aen souden ghedencken. ¹⁶ Betuyght dat de Keere
te haer van Christo ende sijne toekomstige gepredicht was / geen sabelen en zijn / maer dat hy selue ende
e twee andere Apostelen aengeschoot hebben sijne heerlijkheyt op den berch / ende gehoort wt den he-
rel het getuygenisse des Vaders van hem. ¹⁹ ende dat deselve oock betuyght wort dooz de Propheeti-
che Schrijten. ²⁰ die nae den Geest Gods zijn uitgegeven.

Simeon Petrus / een dienst-knecht ende Apo-
stel Jesu Christi / den genen die even dierbaer
geloobe met ons verkregen hebben / dooz de
rechtveerdicheyt onses Godts ende Salich-
maeckers Jesu Christi: ² Genade ende vrede
de sy u ³ vermenichvuldicht ⁴ dooz de kennisse
Godts / ende Jesu onses Heeren: Gelijk
ons sijne Goddelicke kracht alles wat tot
het

2 Rom. 1. 7
1. Pet. 1. 2
b. 1. Pet. 1. 2
Jud. 25. 2
c. 1. Pet. 1. 7

het leven / ende de Godtsalicheydt [behoort] gheschoncken heeft
 dooz de kennisse des ghenen die ons gheroepen heeft tot heerlick-
 heydt ende deucht: Dooz weicke ons de grootste ende dierbar-
 beloften gheschoncken zijn / ^d op dat ghy dooz de selve der Godtlic-
 ke natuere deelachtich sout worden / na dat ghy ontvoloden zijt he-
 verderf dat in de werelt is dooz de begheerlickheyt. Ende ghy
 tot het selve oock alle neersticheyt toebzenghende / voecht by uwe
 gheloove deucht / ende by de deucht kennisse / Ende by de ken-
 nisse maticheyt / ende by de maticheyt lijtsaemheyt / ende by de lijts-
 saemheyt Godtsalicheydt / Ende by de Godtsalicheyt broeder-
 licke liefde / ende by de broederlicke liefde / liefde [teghen alle].

Want so dese dinghen by u zijn / ende [in u] overbloedigh zijn /
 sy en sullen [u] niet ledigh noch onvuchtbaer laten in de kennis-
 se onses Heeren Jesu Christi. Want by welcken dese dinghen
 niet en zijn / ^e die is blind van verre niet siende / hebbende vergeten
 de repninghe sijner vorighe sonden. Daerom / broeders / beneer-
 sticht u te meer om uwe roepinghe ende verkiepinghe vast te ma-
 ken. Want dat doende en sult ghy nimmermeer strupckelen.

Want also sal u rijckelick toe-ghevoeght worden den inganck
 in het eeuwich Coninckrijcke onses Heeren ende Salichmakers
 Jesu Christi. Daerom en sal ick niet versumpen u altydt daer-
 van te vermanen / hoewel ghy het weet / ende in de tegenwoordige
 waerheyt versterckt zijt. Ende ick achte het recht te zijn so lan-
 ghe ick in desen tabernakel ben / dat ick u ^s optwecke dooz verma-
 ninghe: ^h Alsoo ick weet dat de aflegginge mijnes tabernakels
 haest zijn sal / ⁱ gelijckertwijs oock onse Heere Jesus Christus my
 heeft gheopenbaert. Doch ick sal oock neersticheyt doen by alle
 gelegentheit / dat ghy na mijnen uptganck meught van dese dinc-
 ghen gedachtenisse hebben. ^k Want wy en zijn geen konstelick-
 verdicte fabelen na-gevolght / als wy u bekend gemaecte hebben
 de kracht ende roekomste onses Heeren Jesu Christi / ^l maer wy
 zijn aenschouwters geweest van sijne majesteit. Want hy heeft
 van Godt den Vader eere ende heerlickheyt ontfangen / als soo-
 danige een stemme van de hooghweerdighe heerlickheyt tot hem
 gebracht wiert / ^m Dese is mijn gheliefde Sone / inden welken ick
 mijn welbehagen hebbe. Ende dese stemme hebben wy gehoort / ⁿ
 als sy van den hemel gebracht is geweest / doe wy met hem op den
 hepligen

2. Tes. 5. 6. 5.
 Joan. 1. 12.
 2. Cor. 5. 15.
 Galat. 3. 26.

Tit. 3. 14.

Jes. 59. 10.
 Zeph. 1. 17.

2. Pet. 3. 1.
 2. Tim. 4. 6.
 Joan. 21.
 1. 19.

1. Cor. 1. 17.
 de 2. 14.
 de 4. 20.
 Mat. 17.
 Joan. 1. 14.
 Joan. 1. 1.
 Mat. 3.

de 17. 5.
 Marc. 1. 11.
 de 1. 7.
 Mt. 3. 22.
 de 9. 35.
 Il. 1. 13.

heylighen bergh waren. Ende wy hebben het prophetische
woordt/dat seer vast is: ende ghy doet wel/ dat ghy daer op acht
hebt/ als op een licht schijnende in de dunstere plaetse/ tot dat de
dagh aenlichte/ende de moeghen-sterre op gae in uwe herten.

Dit eerst wetende/dat geen prophetie der Schrift en is van en-
gener uplegginge. Want de prophetie en is voortijts niet voort
gebracht doo den wille eens menschen/maer de heylige menschen
Gods van de heyligen Geest gedreevte zijnde/ hebbē se gesproken.

Het ij. Capittel.

1. D' Apostel waerschoont de gheloobighe doo de valsche Leeraers/die in de Ghemeynte sullen ver-
derfliche ketterpen inboeren/ ende vele verleyden. 3. Om welke beter te myden/ beschrijft hy hare
giericheyde/ ende het verderf daer in sy haer sullen brengen. 4. t welck hy bevesticht met de exempe-
len van de Engelen die ghesondicht hebben: van de oude werelt/ ende van die van Sodoma ende Go-
morra. 7. waer teghen hy stelt de behoudenisse van Lot/ gelijk te horen van Noe. 10. Wijs doo-
der aen dese verleyders onkuyshedyde/ hooveerdicheyde/ onmatichedyde/ bedriegerien/ ende andere sonden/
waer in sy den onredelicken dieren ghelijck zijn: ende waerom sy den verdiensten loon der straffe sullen
ontfangen. 15. ghelijck Balaam/ die over syne onrechtverdigheyt van een stom beest bestraft wierd.
17. Verghelijckte hy fonteynen ende wolcken sonder water. 18. Beschrijft hare opgeblasenheyt en-
de hoe se de Christenen verlocken/ ende byghedyde beloven/daer se selfs slaven der sonde zijn. 20. Leert
dat de straet der Christenen/ die haer laten van haer verleyden/ ergheer is/ als of sy noyt Christus ghe-
kent en hadden. 22. ende verghelijckte hy sonden die haer wtbracksel oplecken/ ende by gewassene
swijnen/ die haer wederom wentelen in t slijk.

Ende daer zijn oock a valsche propheten onder het volck ghe-
weest/ b gelijk oock onder u valsche leeraers zijn sullē/die ver-
derfliche ketterpen bedecktelick inboere sullen/ oock den Heere die
haer gekocht heeft/ verloochende/ [ende] een haestigh verderf over
haer selven brengende. Ende vele sullen hare verderffenissen na-
volgen/ doo welke de wegh der waerheyde sal gelastert worden.

Ende sy sullen doo giericheyde/ met gemaeckte woorden van u
een koopmanschap maecken: c over welke het oordeel van over-
lange niet ledich en is/ ende haer verderf en slumert niet. Want
indien Godt d de Engelen/ die gesondicht hebben niet gespaert en
heeft/ maer die in de helle gewoopen hebbende overgegeven heeft
den ketenē der dunsternisse/ om tot het oordeel betwaert te worden:

Ende de oude werelt niet en heeft gespaert/maer e Noe den Pre-
diker der gerechticheyt sijn achtster betwaert heeft/ als hy de sunt-
vloedt over de werelt der godtloose heeft gebracht: Ende de ste-
den f van Sodoma en Gomora tot aschen verbrandende met om-
keeringe veroordeelt heeft/ en tot een exempel gheset den genen die
godtlooselick souden leven: Ende den rechtveerdigen Lot/ g die
vermoeydt was van den ontuchtighen wandel der grouwelicke
menschen [daer upt] verlost heeft. (Want dese rechtveerdighe
[man] woonende onder haer/ heeft dach op dach [sijne] rechtvee-

Psalm. 119.

1. Esai. 10.

Jer. 12. 3.

Jud. 9. 10.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

Num. 22.

dige ziele ¹ gequeelt door het sien ende hoorzen van [hare] ongerech-
 tige werken). So weet de Heere de Godtsalige uit de verfoer-
 kinge te verlossen/ en de onrechtbeerdighe te bewaren tot den dach
 des oordeels/ om gestraft te worden. Maer allermeeft de ghene
 die nae het vleesch in onreynne begheerlickheide wandelen/ ende de
 heerschappne verachten: die stout zijn/ haer selven behagen/ ende
 die de heerlickhedē niet en schroomē te lasteren: Daer de Engelen/
 in sterckte en kracht meerder zijnde/ gheen lasterlick oordeel tegen
 haer voort den Heere voort en brengen/ ² Maer dese als onredelic-
 ke dieren/ die de natuere volge/ en voort-gebracht zijn om gevan-
 gen ende gedoot te worden ³ derwijle sy lasteren het gene sy niet en
 verstaen/ sullen in hare verdoorvenheyt verdoorven worden: Ende
 sullē verkrijgē dē loon der ongerechtigheyt/ als die de dagelicksche
 weelde [haer] vermatek achten/ zijnde vleecken en smetten/ en zijn
 weeldich in hare bedziengeren/ als sy in de maeltijden niet u zijn:

Hebbende de ooghen vol overspel/ en die niet op en houden van
 sondigen: verlockende de omvaste zielen/ hebbende het herte geof-
 fent in giericheyt/ kinderen der verbloekingē: Die den rechten
 wech verlaten hebbende/ zijn verdwaelt/ en ⁴ volgen dē wech Ba-
 laams des [soons] Boso/ die de loon der ongerechtigheyt lief ge-
 hadt heeft: Maer hy heeft de bestraffinge sijner ongerechtigheyt
 gehad: [want] ⁵ het jock-dragende stomme [dier]/ sprekende met
 menschen stemme / heeft des Propheeten dwaesheyt verhindert.

⁶ Dese zijn waterloose fonteynen/ wolckē van eenen drap-wint
 gedreven/ den welken de donckerheyt der duyfternisse in der een-
 wicheyt bewaert wort. Want sy/ seer op-gheblasene ydelheyt
 sprekende/ verlocken door de begeerlickheden des vleeschs/ [ende]
 door ontuchtichedē/ de gene die waerlick ontbloden waren van de
 gene die in dwalinge wandelen: Belovende haer vyphent/ daer
 sy selve dienstknechten zijn der verdoorvenheyt. ⁷ Want van wien
 niemant overwonnen is / dien is hy oock tot een dienst-knecht ge-
 maect. ⁸ Want indien sy/ na dat se door de kennisse des Heeren
 en saligmakers Jesu Christi/ de besmettingen der werelt ontblo-
 den zijn/ en in de selve wederom ingewickelt zijnde [van deselve]
 overwommen worden/ so is haer het laetste erger ghe worden dan
 het eerste. Want het ware haer beter dat sy den wech der gerech-
 ticheyt niet gekent en hadden/ dan dat sy [dien] gekent hebbende/
 [wider]

[weder] afkeeren van het heyligh ghebodt dat haer over-gegeven
 12 was. Maer haer is overgekomen t gene niet een waer spreek-
 woort [geseght wort] De hont is wederkeert tot sijn engen upt-
 bzaecksel: en De gewasschen seuge tot de wentelinge in het slijck.

Het iij. Capittel.

1 D' Apostel verklaert dat hy desen tweeden Sendt-brief heeft gheschreuen om haer daer doot by te
 werken tot verrichtinge der heylighen ende Apostolische keere. 3 Ende waerschootwt haer tegen
 de spotters/ die in de laetste enden de toekomst Christi ten oozerele/ ende de belydunge der woeste st-
 ten loochenen. 4 ende wederlegt haer niet redenen genomen van de scheppinge ende onderhoudinge der
 werelt. 6 ende van de stind-bloet. 7 ende leert gelijck de eerste werelt vergaen is doot het water/ dat
 alsoo dese vergaen sal doot het water. 8 Dat de toekomst Christi ten oozerele wel om der uytherco-
 erie twiste uyt-gheselt wort/ 10 maer datse ondoofelich sal komen. 11 Maer uyt hy een vermanin-
 ghe treckt tot herte achtunge van oprechte Godesalicheit. 12 ende leert datger eenen nieuwen hemel en
 eenen nieuwen aerde sal sijn. 13 welck alles hy bevesticht niet het gheuyngemste des Apostels Pauli/
 wiens Sendt-briefden sommige verbaeren. 17 Epistelich beslyt hy niet een verhael van de verma-
 ninge/ om haer te wachten van de valsche leeraeren ende spotters/ ende niet een lof-segginghe tot Chri-
 stum.

1 D' Esen tweeden Sendt-brief/ gheliefde/ schrijve ick nu aen u in
 2 welcke [heyde] ick a doot vermaninghe uyt oprecht ghemoet
 3 op-wecke: Op dat ghy gedachtich zijt aen de woorden die van
 4 de heylige Propheten te voren gesproken zijn/ ende aen onse ghe-
 5 bodt/ die wy des Heeren en Salichmakers Apostelen zijn: b Dit
 6 eerst wetende/ dat in t laetste der dagen spotters komen sullen/ die
 7 na hare enghene begheerlicheden sullen wandelen: Ende seg-
 8 gen/ c Maer is de belofte sijner toekomst? want van dien [dach]
 9 dat de vaders ontslapen zijn/ blijven alle dinghen also [ghelijck]
 10 van het begin der scheppinge. Want willens is dit haer onbe-
 11 kent/ dat doot het woort Godes de hemelen van over lange ghe-
 12 weest zijn/ d ende de aerde uyt het water ende in het water bestaen-
 13 de. e Doot welcke de werelt/ die doe was/ met het water der sun-
 14 vloet bedeeckt zijnde/ vergaen is. Maer de hemelen die nu zijn/
 15 ende de aerde / zijn doot het selve woort als een schat wechghel-
 16 leght / f ende worden ten vvere bewaert teghen den dach des ooz-
 17 deels/ ende der verdervinge der goddeloose menschen. Doch dese
 18 eene saecke en sy u niet onbekent: geliefde/ h dat eenen dach by den
 19 Heere is als duysent jaren / ende duysent jaren als eenen dach.
 20 i De Heere en vertraecht de belofte niet/ k gelijk eenige [dat]
 21 traecht achtent/ maer is lanckmoedich over ons/ m niet willende
 22 dat eenige verlopen gaen/ maer dat se alle tot bekeeringhe komen.
 23 Maer de dagh des Heeren sal komen n als een dief in den
 24 nacht/ in welcken de hemel met een gedruysch sullt voorby gaen/
 25 ende de elementen byanden sullen ende vergaen / ende de aerde/ o
 26 ende

a 2. Pet. 1.

b 1. Tim. 2. Tim. 3. Jud. 2.

c Ezer. 12.

d Genes. 1. Psal. 2. 4. Gen. 1.

e Gen. 1. Psal. 2. 4. Gen. 1.

f 1. Petr. 1. 2. Petr. 3. 1. Tim. 2. 4. Gen. 1.

g 1. Petr. 1. 2. Petr. 3. 1. Tim. 2. 4. Gen. 1.

h 1. Petr. 1. 2. Petr. 3. 1. Tim. 2. 4. Gen. 1.

i 1. Petr. 1. 2. Petr. 3. 1. Tim. 2. 4. Gen. 1.

j 1. Petr. 1. 2. Petr. 3. 1. Tim. 2. 4. Gen. 1.

k 1. Petr. 1. 2. Petr. 3. 1. Tim. 2. 4. Gen. 1.

l 1. Petr. 1. 2. Petr. 3. 1. Tim. 2. 4. Gen. 1.

m 1. Petr. 1. 2. Petr. 3. 1. Tim. 2. 4. Gen. 1.

n 1. Petr. 1. 2. Petr. 3. 1. Tim. 2. 4. Gen. 1.

o 1. Petr. 1. 2. Petr. 3. 1. Tim. 2. 4. Gen. 1.

Cap. iij.

De iij. Algemeyne Sendt-brief des Apostels Petri.

ende de wercken die daer in zijn/ sullen verbrande. Dewijle dan dese dingen alle vergaen/ hoedanighe behoort ghy te zijn in heyligen wandel ende Godsalicheyt: Verwachtende ende haestende tot de toekomst van den dagh Godts / in welcken de hemelen door vyer onsteken zijnde sullen vergaen/ ende de elementen brandende sullen versmelten? Maer wy verwachten / nae sijne belofte nieuwe hemelen ende een nieuwe aerde / in de welcke gerechtigheydt woont. Daerom/ geliefde/ verwachtende dese dingen/ beneersticht u dat ghy onbebleekt ende onbestraffelick van hem bevonden mooght worden in vrede. Ende acht de lanckmoedicheydt onses Heeren vooz salicheydt: ghelijckerwijs oock onse gheliefde broeder Paulus / nae de wijsheydt die hem ghegeven is/ u-lieden gheschreven heeft: Ghelijck oock in alle Sendt-brieven daer in van dese dingen sprekende: in welcke dingen sommige swaer zijn om te verstaen / die de ongheleerde ende onvaste [mensen] verdraepē/ gelijk oock de andere Schriften/ tot haer eygen verderf. Ghy dan gheliefde/ [sulcks] te vozen wetende/ wacht u dat ghy niet dooz de verlepdinghe der grouwelicke menschen mede afgeruckt en wort/ ende upbalt van uwe vastigheyt. Maer wast op in de ghenade ende kennisse onses Heeren ende Saligmakers Jesu Christi. Hem zy de heerlickheyt/ beyde nu/ ende in den dach der eeuwichheydt/ Amen.

Eynde van den II. Algemeyne Sendt-brief Petri.

De Eerste

Algemeyne Sendt-brief

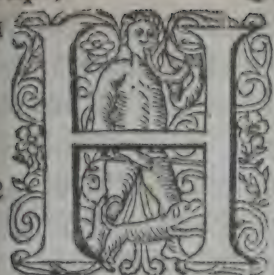
des Apostels

I O A N N I S.

Het Eerste Capittel.

1 De Apostel verklaert dat de Heere die hy verkondicht / gantsch seker ende treflick is. 3 ende dat hy die voorstelt op dat de gheloovighen daer dooz ghemeenschap sonden hebben met Godt / ende haer blijdschap volmaect zy. 5 dat wy met Godt/ die het licht is / geen ghemeenschap en können hebben als wy in duysternisse wandelen. 7 maer so wy in het licht wandelen dat onse sonden dooz Christi bloet gheremight zijn. 8 Dat wy ons niet en moeten laten hoorcken dat wy gheen sondaers en zijn/ 9 maer dat wy onse sonden vooz Godt moeten bejden / ende dat de selve ons van Godt sullen vergheven worden.

Het

1 **H**ET ghene van den beginne was / 't gene wy
 2 ghehoort hebben / 't gene wy gesien hebben met
 3 onse oogen / 't ghene wy aenschouwt hebben /
 4 ende onse handen ghetast hebben / van het
 5 Woordt des levens: (Want het leven is ge-
 6 openbaert / ende wy hebben 't ghesien / ende wy
 7 gherungghen / ende verkondighen u-lieden dat
 8 eeuwighen Leven / 't welck by den Vader was / ende ons is ghe-
 9 openbaert). 'T ghene wy [dan] ghesien ende ghehoort heb-
 10 ben / dat verkondighen wy u / op dat oock ghy met ons ghemeen-
 11 schap soude hebben / ende dese onse gemenschap oock [zn] met den
 12 Vader / ende met sijnen Sone Jesu Christo. Ende dese dingen
 13 schrijven wy u / op dat uwe blijdschap verbult zn. Ende dit is
 14 de vercondinge / die wy van hem gehoozt hebben / ende wy u ver-
 15 kondighen / dat Godt een licht is / ende gantsch gene dupsternisse
 16 in hem en is. Indien wy seggen dat wy gemenschap met hem
 17 hebben / ende wy in de dupsternisse wandelen / so liegen wy / ende en
 18 doen de waerheyt niet. Maer indien wy in het licht wandelen /
 19 ghelijck hy in het licht is / soo hebben wy ghemenschap met
 20 malkanderen / ende het bloedt Jesu Christi sijns Soons reynicht
 21 ons van alle sonde. 'Indien wy segghen dat wy geen sonde en
 22 hebben / so verlepden wy ons selven / ende de waerheyt en is in ons
 23 niet. 'Indien wy onse sonden belijden / hy is ghetrouw ende
 24 rechteveerdigh / dat hy ons de sonde vergeve / ende ons reynige van
 25 alle ongerechtigheyt. 'Indien wy segghen dat wy niet geson-
 26 dight en hebben / so maken wy hem tot eenen leugenaer / ende sijn
 27 woort en is niet in ons.

Het ij. Capittel.

1 'D' Apostel beklacht dat hy de belofte van de vergevinge der sonden voort-geestelt heeft / niet om die
 2 te misbruycken tot sondigheyt / maer tot troost der sondaren. 3 ende vermaent de ghene / die Christen
 4 keimen / tot onderhoudinghe der gheboden Christi. 5 leereinde dat sulcks ten verseyden aensien een
 6 nieuw ende een oudt gebodt is. 7 Daer nae tot liefde des naesten. 8 Ende past dese vermaninghe
 9 op de Vaders / jongelingen / ende kinderen. 10 Keert dat de Christenen de werelt / ende 't gene daer in
 11 is / niet en moeten lief hebben. 12 ende haer wachten van de verleydinghe der valsche Meesters ende
 13 Antichristen. 14 Wijs haer aen dat de salvinge des h. Geests / die sy hebben / haer sal bewaren / so van
 15 de begeerlichheyt der werelt / als van de verleydinge der Antichristen / 16 die hy beschrijft. 17 Stelt
 18 haer voort de belofte des eeuwighen levens. 19 ende beschrijft de kracht der salvinge des h. Geests / die
 20 sy ontfanghen hadden. 21 ende vermaent haer stantvastelic te blijven by de Keere Christi, om in sijne
 22 verschijninghe vromedelic te moghen bestaen. 23 ende gerechtigheyt te oeffenen / tot verooninghe
 24 daer se weder-gebozen zijn.

1 **M**ine kinderkens / ick schrijve u dese dinghen / op dat ghy niet
 2 en sondighet: ende indien niemant gesondighet heeft / wy heb-
 3 ben

b Ioan. 1.

2. Pet. 1. 1.

c Luc. 24. 3.

d Ioan. 20. 2.

d Ioan.

ende 8. 3.

ende 9. 5.

ende 12. 3.

36.

e Heb. 9.

1. Pet. 1. 1.

Apor. 1. 1.

f 1. Kreg.

46.

2. Par. 9.

Job 9. 2.

Psal. 143.

Job. 20.

Eccl. 7.

g Psal. 3.

Job. 28.

Tim. 2.5. ^aben^a eenen voorsprake by den Vader/Jesum Christum denrecht-
 heb. 7.25. ^bveerdigen. En hy is ^been versoeninge voor onse sonden/en niet
 Rom. 3.25. ^calle^c voor de onse/maer oock voor [de sonden]^c der geheeler werelt.
 Col. 1.20. ^dEnde hier aen kennen wy dat wy hem gekent hebben / soo wy
 Joam. 4. ^esijne geboden bewaren. ^dDie daer seght/ Ick kenne hem/ ende
 Joam. 4.4. ^fsijne geboden niet en bewaert / die is een leugenaer / ende in dien
 Joam. 4. ^gen is de waerheyt niet: Maer soo wie sijn woort bewaert/ in dien
 1. Joam. 4. ^his waerlick de liefde Godes volmaeckt geworden: ^ehier aen ken-
 Joam. 13. ⁱnen wy dat wy in hem zijn. Die seght dat hy in hem blijft/ ^fdie
 Joam. 13.5. ^jmoet oock selve also wandelen/ gelijk hy gewandelt heeft. Broe-
 Pet. 2.21. ^kders/ ick en schrijve u ^geen nieu gebodt/maer een out gebodt/dat
 1. Joam. 2.5. ^lghy van den beginne gehadt hebt. Dit out gebot is het woort dat
 Joam. 13. ^mghy van den beginne gehoozt hebt. Wederom schrijve ick u ^heen
 1. Joam. 15.12. ⁿnieuw gebodt: ⁱt gene waerachtich is in hem/ zo oock in u [waer-
^oachtigh]: want de duyternisse gaet voorby ende het waerachtige
 1. Joam. 8. ^plicht schijnt nu. Die segt dat hy in het licht is/ende sijnen broeder
 Joam. 12. ^qhaet/die is in de duyternisse tot noch toe. ^jDie sijnen broeder lief-
^rheeft/^kblijft in het licht/ en ge^lergernisse en is in hem. Maer die
 Joam. 12. ^ssijnen broeder haet/is in de duyternisse / ende wandelt in de duy-
^tternisse/ en weet niet waer hy henen gaet: want de duyternisse
 Aug. 24.4. ^uheeft sijne oogen verblint. ⁱIck schrijve u/ kinderkens/want de
 1. Joam. 4.12. ^vsonden zijn u vergeven om sijns naems wille. Ick schrijve u/va-
 de 13.58. ^wders/want ghy hebt [hem] ghekent / die van den beginne is. Ick
 schrijve u/ jongelingen/ want ghy hebt den Boosen overwonnen.
 Ick schrijve u/ kinderen want ghy hebt den Vader gekent. Ick
 hebbe u geschreven/vaders/want ghy hebt [hem] gekent/die van
 den beginne is. Ick hebbe u geschreven jongelingen/want ghy zijt
 sterck/ende het woort Godes blijft in u/ende ghy hebt den Boosen
 1. Joam. 12.2. ^xoverwonnen. ^mEn hebt de werelt niet lief/noch ^tgene in de we-
 Gal. 1.10. ^yrelt is: ⁿso niemant de werelt lief heeft/de liefde des Vaders en is
 1. Joam. 4.4. ^zniet in hem. Want al dat in de werelt is / [namelick] de begeer-
 Gal. 5.10. ^{aa}lickheyt des vleeschs/ ende de begeerlickheyt der oogen/ende de
 Gal. 5.10. ^{bb}grootheyt des levens/en is niet upt den Vader/maer is upt de we-
 Gal. 5.10. ^{cc}relt. ^oEnde de werelt gaet voorby/ende hare begeerlickheyt:maer
 Gal. 5.10. ^{dd}die den wille Godes doet/blijft in der eeuwichheyt. Kinderkens/
 Gal. 5.10. ^{ee}het is de laetste upze: ^{pp}ende gelijk ghy gehoozt hebt dat de An-
 Gal. 5.10. ^{ff}tichrist komt/ [so] zijn oock nu vele Antichristen geworden: waer
 Gal. 5.10. ^{gg}upt

1 **W**int wy kennen dat het de laetste upze is. **S**y zijn upt ons upt-
 2 gegaen/maer sy en waren upt ons niet: want indien sy upt ons ge-
 3 weest waren/so souden sy met ons gebleven zijn: maer [dit is ge-
 4 schiet] op datse souden openbaer worden/datse niet alle upt ons en
 5 zijn. **D**och ghy hebt de salvinghe vanden Heyligen/ende ghy
 6 weet alle dingen. **I**ck en hebbe u niet geschreven om dat ghy de
 7 waerheydt niet en wetet/maer om dat ghy die wetet/ende om dat
 8 geen leugen upt de waerheyt en is. **W**ie is de leugenaer/dan die
 9 loochent dat Iesus is de Christus? **D**ese is de Antichrist/die den
 10 Vader en den Sone loochent. **E**en negelick die den Sone looch-
 11 hent/en heeft oock den Vader niet. **E** gene ghy-lieden van den
 12 beginne gehoozt hebt / dat blijve in u. **I**ndien in u blijft dat ghy
 13 van den beginne gehoozt hebt / so sult ghy oock in den Sone ende
 14 in den Vader blijven. **E**nde dit is de belofte/ die hy ons belooft/
 15 heeft/[namelick] het eenwige leven. **D**it hebbe ick u geschreven
 16 van de gene die u verleyden. **E**nde de salvinge die ghy liede van
 17 hem ontfanghen hebt/blijft in u/ende ghy en hebt niet van noode
 18 dat niemant u leere:maer gelijck de selve salvinghe u leert van alle
 19 dingen/[so] is sy oock waerachtigh/ende en is geen leughen: ende
 20 gelijck sy u geleert heeft/[so] sult ghy in hem blijven. **E**n nu kin-
 21 derkens/blijft in hem: op dat wanneer hy sal geopenbaert zijn/wy
 22 bymoedichendyt hebben / ende wy van hem niet beschaemt ghe-
 23 maect en worden in sijne toekomste. **I**ndien ghy weet dat hy
 24 rechtveerdigh is / so weet ghy dat een neghelick die de rechtveer-
 25 dicheydt doet/upt hen ghebozen is.

Her iij. Capittel.

1 **D**' Apostel wijst aen de waerdichheydt der gheloofighe dat se nu kinderen Godts zijn/hoewel hare
 2 heerlickheydt in de toekomste Christi eerst ten volen sal geopenbaert worden. 3 ende vermaent haer/
 4 datse haer selven repunghen. 5 tot welken eynde Christus geopenbaert is. 7 Dat daer dooz de kin-
 8 deren Godts: ende de kinderen des Duyvels onderscheyden worden. 9 Om dat de kinderen Godts
 10 haer tot sondigen niet en begheben. 11 hy vermaent haer oock malkanden lief te hebben. 12 ende
 13 het exempel Cajus te blieden. 14 leert dat de liefde een recht ken-teeken is dat wy van de doode
 14 verlost zijn/ende dat de gene die sijnen naesten haer / een doot-flaghet is voor Godt. 16 Stelt voor de
 15 liefde Christi tegen ons/ende vermaent ons die naer te volgen/ 17 niet mer woorden alleen/maer met
 16 de daer ende waerheydt. 19 leerende dat wy daer dooz meer ende meer verskeret worden dat wy
 17 rechte Christenen zijn/ 22 Ende dat onse ghebeden van Godt sullen verhoort worden. 23 Dat dit
 18 de somma is van Christi geboden/in hem te gelooven ende sijnen naesten lief te hebben. 24 't welck als
 19 wy doen soo hebben wy ghemenichap met hem ende worden daer van dooz sijnen Gheest verskeret.

1 **S**iet hoe groote liefde ons de Vader ghegheven heeft [name-
 2 lick] dat wy kinderen Godts genaemt souden worden. **D**aer
 3 om en kent ons de werelt niet/om dat sy hem niet en kent. **G**e-
 4 liefde/ nu zijn wy kinderen Godts/ ende het en is noch niet ge-
 5 openbaert wat wy zijn sullen. **M**aer wy weten/dat als [hy]

1. Joh. 4.1.
2. Joh. 20.30.1. Cor. 1.
19.1. Joh. 4.5.
ende 13.24.
2. Cor. 1.1.
Heb. 1.9.1. Luc. 1.
2. Tim. 2.1. Jer. 31.
Heb. 8.11.1. Joh. 1.
1. Joh. 1.1. Joh. 1.
2. Joh. 1.
3. Joh. 1.
4. Joh. 1.
5. Joh. 1.
6. Joh. 1.
7. Joh. 1.
8. Joh. 1.
9. Joh. 1.
10. Joh. 1.

sal geopenbaert zijn/wy hem sullen gelijk wesen: want wy sullen hem siē gelijk hy is. En een pegelick die dese hope op hem heeft die reyniche hem selven / gelijk hy reyn is. Een pegelick die de sonde doet / die doet oock de ongerechtheit: Want de sonde is de ongerechtheit. Ende ghy weet dat hy geopenbaert is / op dat hy onse sonden soude wech nemen: ende geen sonde en is in hem. Een pegelick die in hem blijft / die en sondicht niet: een pegelick die sondicht / die en heeft hem niet ghesien / noch en heeft hem niet gekent. Kinderkens / dat u niemant en verlepde. Die de rechtveerdicheit doet / die is rechtveerdich / gelijk hy rechtveerdich is. Die de sonde doet / is upt den Dupvel: want de Dupvel sondicht van den beginne. Hier toe is de Sone Godts gheopenbaert / op dat hy de wercken des Dupvels verbzeken soude. Een pegelick die upt Godt geboren is / die en doet de sonde niet: want sijn zaet blijft in hem: en hy en kan niet sondigen / want hy is upt Godt geboren. Hier in zijn de kinderē Godts en de kinderē des Dupvels openbaer. Een pegelick die de rechtveerdigheyt niet en doet / die en is niet upt Godt / ende die sijnen broeder niet lief en heeft. Want dit is de verkondinge / die ghy van den beginne gehooft hebt / dat wy malkanderen souden lief hebbē. Niet gelijk Cain [die] upt den boosen was / en sijnen broeder doorsloegh. Ende om wat oorsake sloegh hy hem doot? Om dat sijne wercken boos waren / ende sijns broeders / rechtveerdigh. En verwondert u niet / mijne broeders / so u de werelt hater. Wy weten dat wy overgegaen zijn upt den doot in het levē / dewijle wy de broeders lief hebben. Die [sijnen] broeder niet lief en heeft / blijft in de doot. Een pegelick die sijnen broeder haet / is een dootslager. Ende ghy weet dat geen dootslager het eeuwighe leven en heeft in hem blijvende. Hier aen hebben wy de liefde gekent / dat hy sijn leven voor ons ghestelt heeft: ende wy zijn schuldigh voor de broeders het leven te stellen. Soo wie nu het goet der wereldt heeft / ende siet sijnen broeder ghebreck hebben / ende sluyt sijn herte toe voor hem / hoe blijft de liefde Godes in hen? Wijne kinderens / en laet ons niet lief hebben met den woorde / noch met de tonghe / maer met de daet ende waerheyt. Ende hier aen kennen wy dat wy upt de waerheyt zijn / ende wy sullen onse herten verskeren voor hem. Want indien onse herte [ons] veroordeelt / Godt is meerder dan ons

ons

21 onse herte/ ende hy kent alle dingen. Geliefde/indien onse herte
 ons niet en veroordeelt / soo hebben wy barmherticheit tot Godt:
 22 Ende so wat wy bidden/ ontfanghen wy van hem: dewijle wy
 sijne geboden bewaren/ende doen 't gene behagelick is vooz hem.
 23 Ende dit is sijn ghebodt/dat wy ghelooven in den name sijns
 Soons Jesu Christi / ende malkanderen lief hebben/ gelijk hy
 24 ons een gebodt gegeven heeft. En die sijne geboden bewaert/
 blijft in hem / en hy in den selven. En hier aen kennen wy dat hy
 in ons blijft/ [namelick] uyt den Geest dien hy ons gegeven heeft.

Het iij. Capittel.

1 Den Apostel waerschootwt wederom de geloofige vooz de valsche leeraers/
 4 ende troost se teghen der selver verleydinghe mer de gade der weder-gheloofte/
 6 haer vermanende staetvastelick te blijven by de leere der Apostelen. 7 Daer nae komt hy
 weder tot de vermaningen van onderlinge liefde, die een recht aen-recken is der ware weder-gheloof-
 te. 9 ende stelt haer tot dien eynde vooz het exempel Godts / ende sijne grooter liefde tot ons.
 12 Leert dat wy daer uyt vooz sijnen Geest versekeret worden dat wy mer Godt genepuschap hebben.
 14 gelijk oock als wy belijden dat Jesus de Saligmaker der werelt/ende de Sone Godts is. 16 dat
 wy vooz de liefde in Godt blijven / ende barmherticheit hebben in den dagh des oordeels. 18 Dat de
 selve de vrees der verdoemenisse ende pijnige des gemoets verdrijft. 20 Dat wy Godt niet en kennen
 lief hebben / indien wy onsen naesten niet lief en hebben. 21 Alsoo beyde dese gheboden te samen ons
 ghegeuen sijn.

1 Geliefde / a en gheloofst niet eenen pegelicken geeste/ b maer be-
 2 pzoest de geesten of sy uyt Godt sijn: c want vele valsche pro-
 3 pheten sijn uytgegaen in de werelt. Hier aen kent ghy den geest
 Godts. Alle geest die belijdt dat Jesus Christus in het vleesch ge-
 4 komen is/ die is uyt Godt: En alle geest die niet en belijdt dat
 Jesus Christus in het vleesch ghekomen is / die en is uyt Godt
 niet: d maer dit is [de gheest] des Antichrist/ e welcken [geest] ghy
 ghehoort hebt dat komensal / ende f is nu alreede in de werelt.

4 Kinderkens/ ghy zijt uyt Godt/ en hebt haer overwonnen: want
 5 hy is meerder die in u is/ dan die in de werelt is. Sy sijn uyt de
 werelt: daerom spreke sy uyt de werelt/ende de werelt hoozt haer.

6 Wy sijn uyt Godt. Die Godt kent hoozt ons: die uyt Godt
 niet en is / en hoozt ons niet. Hier uyt kennen wy den gheest der
 7 waerheit/ende den geest der dwalinge. Geliefde/laet ons mal-
 8 kanderen lief hebben: want de liefde is uyt Godt: ende een peghe-
 9 lick die lief heeft/is uyt Godt geboren/ en kent Godt: Die niet
 lief en heeft/die en heeft Godt niet ghekent: want Godt is liefde.

9 Hier in is de liefde Godts teghen ons gheopenbaert / dat
 Godt sijnen eenich geboren Sone gesonden heeft in de werelt / op
 dat wy sonden leven vooz hem. Hier in is de liefde / niet dat wy
 Godt lief gehadt hebbē/ i maer dat hy ons lief heeft gehadt/ en sij-
 nen

Hy v

nen

Jer. 29. 12
 Mat. 7. 8.
 ende 21. 22.
 Mar. 11. 2.
 Luc. 11. 9.
 Joa. 14. 13.
 ende 16. 24.
 Jacob. 1. 5.
 1. Joa. 5. 1.
 v Joa. 6. 2.
 ende 17. 3.
 x Heb. 19.
 Mat. 22. 3.
 Joa. 13. 3.
 ende 15. 12.
 Ephes. 5. 2.
 1. Thes. 4.
 1. Petr. 4. 8.
 1. Joa. 4.
 y Joa. 14.
 ende 15. 10.
 1. Joa. 4.

Jer. 29.
 Mat. 24.
 Ephes. 5.
 Colos. 2.
 b. Mat.
 15. 16.
 1. Cor. 1.
 1. Thes.
 c. Mat.
 hebr. 5. 2.
 2. Petr. 2.
 2. Joa.
 d. 1. Joa.
 22.
 e. 1. Joa.
 18.
 f. 2. Thes.

Joan.
 ende 10.

Joan.
 Rom.

1. Rom.
 2. Cor.
 Colos.

Cap. v.

De j. Algemeene Sendt-brief

1. Tim. 3. 25.
Joan. 2. 22.

2. Tim. 3. 25.
1. Tim. 3. 25.
1. Tim. 3. 25.
1. Tim. 3. 25.
1. Tim. 3. 25.
1. Tim. 3. 25.

nen Sone ghesonden heeft ^k [tot] een versoeninge voor onse sonden. Gheliefde/indien Godt ons also lief heeft gehad/so zijn oock wy schuldigh malkanderen lief te hebben. ¹ Niemandt en

heeft opt Gode aenschouwt: ^m indien wy malkanderen lief hebben/ soo blijft Godt in ons/ ende sijne liefde is in ons volmaect.

Hier aen kennen wy / dat wy in hem blijven / ende hy in ons / om dat hy ons van sinen Geest gegeven heeft. Ende wy hebben

't aenschouwt/ ende getungen dat de Vader [sinen] Sone gesonden heeft [tot] eenen Salichmaker der werelt. So wie beleden sal hebben dat Jesus de Sone Gottes is/ Godt blijft in hem/

ende hy in Godt. Ende wy hebben gekent ende geloofd de liefde die die Godt tot ons heeft. Godt is liefde: en die in de liefde blijft/

die blijft in Godt/ende Godt in hem. Hier in is de liefde hy ons volmaect / op dat wy bypnoedicheyt mogen hebben in den dagh

des oordeels/ [namelick] dat gelijk hy is/ wy oock zijn in dese werelt. Daer en is in de liefde geen vreesse/ maer de volmaecte liefde

de drijft de vreesse berten: want de vreesse heeft pijn/ en die vreesst/ en is niet volmaect in de liefde. Wy hebben hem lief/om dat hy

ons eerst lief gehad heeft. ⁿ Indien yemant seght/ ick hebbe Godt lief en haet sinen broeder/ die is een leugenaer. Want die

sinen broeder niet lief en heeft dien hy gesien heeft/ hoe kan hy Godt lief hebben dien hy niet gesien en heeft? ^o Ende dit gebodt

hebben wy van hem/ [namelick] dat die Godt lief heeft/ oock sinen broeder lief hebbe.

Het v. Capittel.

¹ De Apostel bewijst voorder dat de liefde Godts/ ende der kinderen Godts/altijt te samen moeten gaen. ³ ende leert dat de liefde Godts betoont wordt door het onderhouden siner geboden/ ende oevervolminge der werelt/ ⁴ welck de toeder-gebozene doen door het geloof in Iesum Christum. ⁶ welcken hy bewijst den Sone Gottes ende onsen Verlosser te zijn door tweederley gheringheijste/ in den hemel/der heylighe Dwy-cenighheyt. ⁸ ende op der aerde/ des geests/ des waters/ ende des bloeds. ⁹ Ende leert dat wy dese gheringheijsten moeten aen-nemen/ ofte dat wy anders Godt tot eenen leugenaer maken. ¹¹ maer diese aen-nemen/ dat sy door Christum het ewighe leven hebben. ¹⁴ ende een bezouwen dat sy van Godt/door hare ghebeden/ sullen alles verkieghen dat ter saligheyt noodigh is. ¹⁶ ende dat niet alleen door haer selven/maer oock door haren broeder/ die niet en sondegh tot der doot. ¹⁸ tot welcke sonde hy leert dat de weder-gebozene niet en verballen / oevermits sy Godt ende sinen Sone Iesum Christum recht kennen/ende in hem zijn. ²¹ Vermaent eyndelick de ghelovige haer te wachten van de afgoden.

¹ En pegelick die geloof dat Iesum is de Christus / die is opt Godt geboren: ende een pegelick die lief heeft den ghenen die

ghebozen heeft / die heeft oock lief den ghenen die opt hem geboren is. Hier aen kennen wy dat wy de kinderen Godts lief

hebben/wanneer wy Godt lief hebben/en sijne geboden bewaren: ^b Want die is de liefde Godts/ dat wy sijne geboden bewaren:

c ende

4^e ende sijne geboden en zijn niet swaer. Want al dat uyt Gode
 ghebozen is / overwint de werelt: ^{1. Jo. 5. 4.} ende dit is de overwinninge die
 5 de werelt overwint / [namelick] onse geloofte. ^{1. Jo. 5. 5.} Wie is 't die de
 werelt overwint f dan die geloofte dat Iesus is de Sone Godts ^{1. Jo. 5. 6.}
 6 Dese is 't die ghekomen is dooz water ende bloedt / [namelick]
 Iesus de Christus: niet dooz het water alleen / maer dooz het wa-
 ter ende het bloet. Ende de Geest is 't die getunght / dat de geest de
 7 waerheyt is. Want dyn zijnder die ghetungen in den Hemel / de
 Vader / het Woort / ende de Heyligen Geest: ende dese dyn zijn een.
 8 En dyn zijnder die getunge op de aerde / de Geest / en het water /
 9 en het bloet: ende die dyn zijn tot een. ^{1. Jo. 5. 7.} Indien wy het getunge-
 nisse der menschen aennemen / het getungenisse Gods is meerder:
 want dit is het getungenisse Godts / 't welck hy van sijnen Sone
 10 getungt heeft. ^{1. Jo. 5. 8.} Die in den Sone Gods geloofte / heeft het getun-
 genisse in hem selve: die God niet en geloofte / heeft hem tot een le-
 genaer gemaecte: dewijle hy niet geloofte en heeft het getungenis-
 11 se / dat Godt ghetunght heeft van sijnen Sone. Ende dit is het
 ghetungenisse / [namelick] dat ons Gode het eeuwige leven gege-
 12 ven heeft: ^{1. Jo. 5. 9.} ende dit selve leven is in sijnen Sone. Die den So-
 ne heeft / die heeft het leven: die den Sone Godts niet en heeft / die
 13 en heeft het leven niet. ^{1. Jo. 5. 10.} Dese dingen hebbe ick u geschreven / die
 geloofte in den name des Soons Godts: op dat ghy wetet dat ghy
 het eeuwige leven hebt / ende op dat ghy geloofet in den name des
 14 Soons Godts: Ende dit is de vrymoedicheydt die wy tot hem
 hebben / ^{1. Jo. 5. 11.} dat soo wy niet bidden nae sijnen wille / hy ons verhoort.
 15 Ende indien wy weten dat hy ons verhoort / wat wy oock bid-
 den / soo weten wy / dat wy de beden verkrijghen / die wy van hem
 16 gebeden hebben. Indien yemant sijnen broeder siet sondigē / een
 sonde niet tot de doot / die sal [Godt] bidden / ende hy sal hem het le-
 17 ven geven / den genē [segge ick] die sondigē niet tot de doot. ^{1. Jo. 5. 12.} Daer
 is een sonde tot de doot / vooz de selve [sonde] en segghe ick niet dat
 18 hy sal bidden: ^{1. Jo. 5. 13.} Alle ongerechtigheyt is sonde: ende daer is sonde
 19 niet tot de doot. ^{1. Jo. 5. 14.} Wy weten dat een peghelick die uyt Gode
 ghebozen is / niet en sondicht / maer die uyt Gode ghebozen is /
 20 bewaert hem selven / ende de boose en vattet hem niet. ^{1. Jo. 5. 15.} Wy
 weten dat wy uyt Gode zijn / ende dat de gheheele werelt licht
 21 in het boose. ^{1. Jo. 5. 16.} Doch wy weten dat de Sone Godts gekomen is /
 22 ende

De ij. Sendt-brief Ioannis.

1. Ende heeft ons het verstant gegeven/ dat wy den Waerachtigen
 kennen: ende wy zijn in den Waerachtigen/ [namelick] in sijnen
 Sone Jesu Christo. Dese is de waerachtighe Godt ende:
 het eeuwige leven. Kinderkens/ bewaert u selven van de Afgod-
 den/ Amen.

Eynde des I. Algemeynen Sendt-briefs Ioannis.

De tweede Sendt-brief

des Apostels

I O A N N I S.

De Ouderlingh aen de upverkorene Vrou-
 we / ende aen hare kinderen / die ick in waer-
 heyt lief hebbe/ ende niet alleen ick/ maer oock
 alle die de waerheydt ghekent hebben: Om
 der waerheydt wille die in ons blijft/ ende niet
 ons sal zijn in der eeuwighheydt: Ghenade/
 barmhertighheydt / vrede zy met u- lieden van
 Godt den Vader / ende van den Heere Jesu Christo den Sone
 des Vaders / in waerheydt ende liefde. Ick ben seer verblijdt
 gheweest / dat ick van uwe kinderen ghebonden hebbe die in de
 waerheydt wandelen/ghelijck wy een ghebodt ontfangen hebben
 van den Vader. Ende nu bidde ick u / [upverkorene] Vrou-
 we / niet als u schrijvende een nieuwt ghebodt/maer 't ghene wy
 ghehadt hebben van den beginne/[namelick] dat wy malkande-
 ren lief hebben. Ende dit is de liefde / dat wy wandelen na sij-
 ne geboden. Dit is het ghebodt/ ghelijck ghy-lieden van den be-
 ginne ghehoort hebt/dat ghy in het selve souder wandelen.
 Want daer zijn vele verlepders in de werelt gekomen/die niet
 en belijden dat Jesus Christus in het vleesch ghekomen is. Dese
 is de verlepder ende de Antichrist. Siet toe voor u selven/ dat
 wy niet en verliesen 't gene wy gearbeyt hebben/ maer eenen vol-
 len loon mogen ontfangen. Een peghelick die overtreedt / ende
 niet en blijft in de leere Christi / die en heeft Godt niet: die in de
 leere

De derde Sendt-brief des Apostels Joannis.

Fol. 24

leere Christi blijft/ dese heeft beyde den Vader ende den Sone.
 10 Indien nemandt tot u-lieden komt/ ende dese leere niet en
 brenghet/ en ontfanght hem niet in huys/ ende en seght tot hem
 11 niet/ Zijt ghegroet. Want die tot hem seght/ Zijt ghegroet/
 12 die heeft ghemeynschap aen sijne boose wercken. Ick hebbe
 veel aen u-lieden te schrijven/ doch ick en hebbe niet ghewilt dooz
 papier ende inckt: maer ick hope tot u-lieden te komen/ ende
 mont tot mont [met u] te spreken/ op dat onse blijdschap vol-
 3 komen mach zijn. V groeten de kinderen van uwe suster de
 uptverkozene/Amen.

e Rom. 16.
 17.
 2. Tim. 3. 5.
 Tit. 3. 10.

De derde Sendt-brief

des Apostels

I O A N N I S.

E Ouderlingh aen den geliefden Gajus/ welc-
 ken ick in waerhendt lief hebbe. Gheliefde
 vooz alle dingen wensche ick dat ghy welvaert
 ende ghesont zijt/ghelijck uwe ziele welvaert.
 Want ick ben seer verblijdt geweest/ als de
 broeders quamen/ende ghetuyghden van uwe
 waerheyt/ghelijck ghy in de waerhendt wan-
 delt. Ick en hebbe geen meerder blijdschap dan hier in/dat ick
 hoorz dat mijne kinderen in de waerheyt wandelen. Gheliefde/
 ghy doet trouwelick/in al t ghene ghy doet aen de broederen/ende
 aen de vrendelingen/ Die getuygt hebben van uwe liefde/ in de
 tegenwoozdicheyt der Gemeynte:welcke indien ghy gelepde doet
 gelijk het Gode weerdigh is/so sult ghy wel doen. Want sy zijn
 vooz sijnen name upt-ghegaen/ niets nemende van de Herdenen.
 Wy dan zijnschuldigh de sodanige te ontfangen/op dat wy me-
 de afbenders moghen worden der waerheyt. Ick hebbe aen de
 Gemeynte gheschreven:maer Diotrefhes/ die onder haer soeckt
 de eerste te zijn/en neemt ons niet aen. Daerom/indien ick kome/
 so sal ick in ghedachtenisse brenghen sijne wercken die hy doet/
 met boose woozden snaterende tegen ons:ende hier mede niet ver-
 genoeghe

De Algemeyne Sendt-brief Jude.

genoecht zijnde / so en ontfanght hy selve de broeders niet / ende
 verhindert de ghene die 't willen [doen] ende werpse upt de Ghe-
 meynthe. ^{1. Pet. 3. 11.} Geliefde / ^{1. Pet. 3. 11.} en volght het quaet niet na / maer 't goet.
^{1. Pet. 3. 11.} Die goet doet / is upt Godt : maer die quaet doet / ^{1. Pet. 3. 11.} en heeft Godt
 niet ghesien. Demetrio wordt getungenisse gegeven van allen /
 ende van de waerheydt selve: ende wy ghetungen oock / ende ghy
^{1. Pet. 3. 11.} weet dat onf getungenisse waerachtigh is. ^{1. Pet. 3. 11.} Ack hadde veel te
 schryven / maer ick en wil u niet schryven met inck ende penne :
 Maer ick hope u haest te sien / ^{1. Pet. 3. 11.} de wy sullen mondt tot mondt
 spreken. Vrede zy u. De vrienden groeten u. Groet de vrienden
 met name.

De Algemeyne Sendt-brief

des Apostels

I U D E

Iudas een dienst-knecht Jesu Christi / en Iaco-
 bi broeder / aen den geroepenen / die dooz Godt
 den Vader gheheplight zijn / en [dooz] Jesum
 Christum bewaert : Warmhertigheyt / ende
 vrede / ende liefde zy [u] vermenichvuldicht.

Geliefde / also ick alle neersticheyt doe om u
 te schryven van de gemeyne salicheyt / so hebbe
 ick nootfacke gehad aen u te schryven / en [u] te vermanen / dat ghy
 strijt vooz het geloove / dat eenmael den hepligen overgelevert is.

^{1. Pet. 2. 1.} Want daer zijn sommighe menschen ingeslopen / ^{1. Pet. 2. 1.} die certijts
 tot dit selve oordeel te vozen op-gheschreven zijn / godtloose / die de
^{1. Pet. 2. 1.} genade onses Godts veranderen in ontruchtheyt / en den eenigen
 Heerscher Godt en onsen Heere Jesum Christum verloochenen.

Maer ick wil u indachtigh maken / als die ghy dit eenmael
 weet / dat de Heere het volck upt Egyptenlande verlost hebbende /

^{1. Pet. 2. 1.} wederom de ghene die niet en ghelooften verdoerven heeft.
^{1. Pet. 2. 1.} Ende de Engelen die haer beginsel niet bewaert en hebben /
^{1. Pet. 2. 1.} heeft hy tot he-
 maer haer eyghen woon-stede verlaten hebben / ^{1. Pet. 2. 1.} heeft hy tot he-
 oordeel des grooten daeghs met eenwighe banden onder de dun-
 sternisse

sterfisse bewaert. ¹ Gelijck Sodoma ende Gomora/ ende de steden rontom deselve/ die op gelijcke wijze als dese gehoereert hebben/ ende ander vleesch zijn nagegaen/ tot een exempel voorgestelt zijn/ dragende de straffe des eeuwigen vners. Desgelijcks evenwel oock dese in slaep gebracht zijnde/ verontrempen het vleesch/ ende verwerpen de Heerschappye/ ende lasteren de Heerlichkeiten.

Maer ² Michaël de Archanghel / doe hy met den Duyvel twistede/ ende handelde van het lichaem Moysis/ ³ en durfde geen oordeel van lasteringhe teghen [hem] voortbrengghen: maer seyde/ ⁴ De Heere bestraffe u. ⁵ Maer dese/ ⁶ t ghene sy niet en weten/ dat lasteren sy: ende ⁷ t ghene sy natuerlick / als de onredelike dieren/ weten/ in ⁸ t selve verderben sy haer. Weet haer/

want sy zijn den wegh ⁹ Cains ingegaen/ ende dooz ¹⁰ de verleydinge des loons Balaams zijn sy henen gestort / ¹¹ ende zijn dooz de teghensprekinge Coze vergaen. Dese zijn ¹² vleecken in uw liefde-maeltijden / [ende] als sy met u ter maeltijdt zijn/ wenden sy haer selven sonder breefe: sy zijn ¹³ waterloose wolcken/ die van de winden onnuttig ghebreven worden: sy zijn als boomen in ¹⁴ t afgaen van den herfst/ onvruchtbaer/ tweemaal verstorven/ [ende]

ontwortelt: ¹⁵ Wilde baren der zee / haer eyghen schande opschuytmende: dwalende sterren / den welken de donckerheydt der duysternisse in der eeuwichendyt bewaert wordt. Ende van dese heeft oock ¹⁶ Enoch de sevende van Adam/ gepropheteert/ seggende/ ¹⁷ Siet/ de Heere is ghekomen met sijne veel duyfent heylighe/

Om gerichte te houden tegen alle / ende te straffen alle godtloose onder haer/ van wegen alle hare godtloose werken die sy godtlooselick ghedaen hebben/ ende ¹⁸ van wegghen alle de harde [woorden] die de godtloose sondaers teghen hem ghesproken hebben.

Dese zijn murmureerders / klagghers over haren staet / wandelende na hare begeerlichkeiten: ¹⁹ ende haren mondt spreekt seer opgeblasene dinghen: verwonderende haer over de personen om des voordeels wille. Maer geliefde/ gedenckt ghy der woorden die voorseghyt zijn van de Apostelen onses Heeren Jesu Christi:

Dat sy u geseght hebben / ²⁰ dat in den laetsten tijt spotters sullen zijn / die na hare godtloose begheerlichkeiten wandelen sullen.

Dese zijn ²¹ t die haer selven afscheyden/ natuerlick [mensch] / den geest niet hebbende. Maer geliefde/ bouwet ghy u selven op

uw

Gen. 19. 24.
Deut. 29. 23.
Jesa. 13. 19.
Jere. 50. 40.
Ezer. 16. 49.
Eze. 1. 8.
Amos 4. 11.
Luc. 17. 29.
2. Petr. 2. 6.

Dan. 10.
13. ende 12.
Apoc. 12. 7.
h. 2. Petr. 2.
11.
1. Zar. 3. 1.
2. Petr. 2. 12.

1. Gene. 4. 8.
1. Joan. 3. 1.
m. Num. 22.
7. 21.
2. Petr. 2. 15.
n. Num. 16.
1.
2. Petr. 2. 14.
2. Petr. 2. 12.

9. Jes. 7. 2.

1. Gene. 5. 1.
1. Dan. 7. 2.
Actoz. 1. 1.
1. Eze. 1. 1.
2. Eze. 1. 1.
Apoc. 1. 7.

1. Mat. 24.

2. Petr. 18.

8. Actoz. 19.
1. Tim. 4.
2. Tim. 3.
ende 4. 3.
1. Petr. 2.
ende 3. 3.

Cap. f.

De Openbaringe Joannis.

uw' allerheylighst gheloove / biddende in den heylighen Gheest:

Bewaert u selven in de liefde Godts / verwachtende de barm-

hertighedt onses Heeren Iesu Christi ten eeuwichen leven.

Ende ontfert u wel eenigher / onderschepdt makende:

Maer behoudt andere dooz vreesse / ende grijptse upt het vuer :

ende haet oock den rock die van het vleesch bebleekt is. Hem

nu die machtigh is u van strunckelen te bewaren / ende onstraffe-

lick te stellen vooz sijne heerlickheyt in vzeughde / Den alleen

wissen Godt onsen Salighmaker / 3ⁿ heerlickheyt ende mae-

stept / kracht ende macht / beyde nu ende in alle eeuwichheyt / Amen.

APOCALIPSIS,

Ofte

De Openbaringe

JOANNIS.

Het Eerste Capittel.

1 Joannes nae een verhael van wien ende dooz wien hy dese Openbaringe hadde ontfangen. 3 en-
de hoe saligh die sijn die deselve lesen ende bewaren / 4 wenscht genade ende vrede den seuen Gemeyn-
ten in Asien / van Godt / van de seuen Geesten / ende van Christo Iesu, wiens personen / welbaden / en-
de komste ten doordeel (in welck dit boeck sal eyndighen) hy vzeeder beschijft. 9 Komt daer nae tot de
Openbaringe selve / ende verklaert sijnen nannen / ende waer hy was doe hem dese Openbaringe is ge-
schiet. 11 ende verhaelt de stemme des ghenen die hem desen last van schryben heeft ghegeuen.
12 Beschijft daer nae 't eerste Gesichte van de seuen gouden Candelaeren / 13 ende van den persoon
Christi in eene seer heerliche ghesalte. 17 Verhaelt sijne verschickinge ober dit Gesichte / ende de
versterkinge die hem dooz Christum is gheschiedt. 19 Ontfanght last om te schryben. 20 ende ver-
klaringe wat dooz de seuen sterren / ende seuen handelaeren mozt bereckent.

E Openbaringe Iesu Christi / die Godt hem
gegeuen heeft om sijne dienst-knechten te toon-
nen de dingen die haest geschieden moeten: en-
de die hy dooz sijnen Engel gesonden / ende sij-
nen dienst-knecht Joanni te kennen gegeven
heeft: De welcke het woort Godts betuygh-
heeft / ende het getuygenisse Iesu Christi / ende

Apoc. 22.7.
Apoc. 22.

Exod. 3.14
100.1.8.

De 4.8.

De 11.17.

De 16.5.

al wat hy gesien heeft. Saligh is hy die leeft / en sijn in die hoo-

ren de woorden deser Prophete / ende die bewaren 't gene in desel-

ve geschreven is : Want de tijt is na-by. Joannes den seuen

Gemeyn ten / die in Asien sijn : Genade 3ⁿ u ende vrede van hem

Die is / ende Die was / ende Die komen sal : ende van de seuen
Geesten

ende ick ben doot gheweest: ende siet ick ben levendich in alle eeu-
 wicheydt / Amen. * Ende ick hebbe de sleutels der helle ende des
 doodts. Schrijft t gene ghy ghesien hebt/ende t ghene is/ende
 t ghene gheschieden sal nae desen: De verborghenheyt der se-
 ven sterren/die ghy ghesien hebt in mijne rechter-[hant] / ende de
 Mal. 2. 7. seven goude kandelaren. De seven sterren/ zijn de Enghele der
 seven Gemeenten: ende de seven kandelaren/ die ghy gesien hebt/
 zijn de seven Ghemeenten.

Het ij. Capittel.

1 Christus beveelt Joanni te schryven/ende eestelick aen den Engel der Gemeente van Ephesus:
 2 dien hy prijst over sijne sorgghuldicheyt/ in het weeren der quade/ende over verscheyden andere
 deuchden. 4 Maer bestraft hem dat hy sijnen eersten puer ende liefde hadde verlaeren. 7 Doch be-
 looft dat hy de overwinners sal gheben van den boom des lebens. 8 Ten tweeden/ aen dien van
 Smyrna/welcken hy oock prijst over vele deuchden. 10 Doch waerschoot hem van de verdrukkinge
 die over haer sal komen/ met belofte van de kroone des lebens aen den overwinners. 12 Ten derden/
 aen dien van Pergamo/ welcken hy prijst van weghen sijne standvastigheyt in de verdrukkingen/maer
 berispt hem over sijne slappigheyt teghen de ghene die de leere Balaams ende der Nicolaiten volgh-
 den. 17 Doch belooft den overwinners het verborghen Manna / met enen witten keur-steen.
 18 Ten vierden/ aen die van Thyatieren/ dien hy prijst over sijn roemen in het goede. 20 maer be-
 straft dat hy de brutale Jezabel liet prophereren. 21 welke hy dreght met hare aenhanghers ende
 hinderen te straffen. 24 Waerschoot daer nae de ghene die dese diepten des Satans niet aen en hin-
 ghen / dat sy vast houden aen het ghene sy hebben. 26 ende belooft den ghenen die overwint / dat hy
 hem sal macht geven over de Heydenen/ende dat hy hem de morgen-sterre sal geven.

Schrijft aen den Engel der gemeente van Ephesus/ Dit seghe
 S hy die de seven sterren in sijne rechter-[handt] hout / die in het
 midden der seven gouden kandelaren wandelt: Ick weet uwe
 wercken/ende uwen arbeyt/ende uwe lijdsaemheyt/ende dat ghy
 de quade niet en konde draghen: ende [dat] ghy beproeft hebt di
 gene die uptgeven dat sy Apostelen zijn/ende sy en zijn t niet/ en
 de hebste leugenaers bevonden/ Ende ghy hebt verdragen/ende
 hebt ghedult: ende ghy hebt om mijns naems wille gearbeyt/endi
 en zijt niet moede geworden. Maer ick hebbe teghen u/dat ghy
 uwe eerste liefde hebt verlaeren. Ghedencke dan waer van ghy
 uptgeballen zijt/ende bekeert u/en doet de eerste wercken: ende sy
 niet/ick sal u haestelick [hy] komen/ ende sal uwen kendelaer van
 sijne plaetse weere/indien ghy u niet en bekeert. Maer dit heb
 ghy dat ghy de wercken der Nicolaiten hatet / welke ick oock
 hate/ Die ooren heeft die hooze wat de Geest tot de Gemeenten
 seghe. Die overwint ick sal hem geven te eten van den boom des
 lebens/die in het midde van het Paradijs Godts is. En schrijf
 aen den Engel der Gemeenten van die van Smyrnen/ Dit seghe
 de eerste en de laetste/die doot gheweest is/ en [weder] levendig
 is geworden: Ick weet uwe wercken/ende verdrukkinge/ende
 armoed

Apoc. 2. 25.

Genes. 2. 9.
Joc. 22. 2.Jes. 44. 4.
Jes. 44. 6.
Joc. 1. 17.

armoede (doch ghy zijt rijke) en de lasteringe der gene die seggen datse Joden zijn/ende en zijn't niet/maer zijn een Synagoge des Satans. En vzeest geen der dingen die ghy lijden sult. Siet/de Duvvel sal [eenighe] van u-lieden in de gevangnisse werpen / op dat ghy versocht wort: en ghy sult eē verdruckinge hebbē van tien bagen. Zijt getrouwt tot den doot / ende ick sal u geven de kroone des levens. ^d Die ooren heeft/die hoorze wat de Gheest tot de Gemenenten segt. Die overwint en sal van de tweede doot niet beschadicht worden. Ende schrijft aen den Enghel der Gemeente die in Pergamo is/ Dit segt hy die het twee-snijdende scherp sweert heeft: Ick weet uwe wercken / ende waer ghy woont / [name-lick] daer de thoon des Satans is/ende ghy houdt mijnen naem/ende en hebt mijn geloove niet verloochent/ oock in die daghen/in welke Antipas mijn getrouwe getunge was / welke ghedoot is by u-lieden/daer de Satan woont. Maer ick hebbe [eenige] wepnige dingē tegen u/ dat ghy aldaer hebt die de leeringe Balaams houden/ die Balack leerde den kinderē Israels een aenstoot voorwerpen/ op datse souden afgoden-offer eten/ ende hoereren. Also hebt oock ghy die de leeringe der Nicolaiten houden: 't welck ick hate. Bekeert u: ende soo niet/ ick sal u haestelick [by] komen/ende sal tegen haer krijggh voeren: met het sweert mijns monds. ^g Die ooren heeft die hoorze wat de Gheest tot de Gemenenten seght. Die overwint / ick sal hem gheven te eten van het Manna dat verborzen is / ende ick sal hem geven eenen witten keur-steen ende op den keursteen eenen nieuwen naem gheschreven/welcken niemant en kent dan die hem ontfanght. Ende schrijft aen den Enghel der Gemeente te Thyatiren / Dit seght de Sone Godes/ ^h die sijne ooghen heeft als een blamme vpers/ en sijne voeten zijn blinckende koper ghelijck: Ick weet uwe wercken/ende liefde/ende dienst/ende geloove/ende uwe lijdsaemheyt/ende uwe werken / ende [dat] de laetste meer [zijn] dan de eerste. Maer ick hebbe [eenighe] wepnige dingen tegen u/ dat ghy de vrouwe Jezabel/die haer selven seght een prophetessee te zijn/laet leeren/ende mijne dienst-knechten verleyden/datse hoereren/en afgoden-offer eten. Ende ick hebbe haer tijdt ghegheven op dat sy haer soude bekeeren van hare hoerere / ende sy en heeft haer niet bekeert. ² Siet/ick werpe haer te bedde/ende die met haer overspel bedrijven/

d. Matthe. 13.9.

e. Apoc. 16. ende 20. 16.

f. Daniël 22.13. ende 24.14. ende 25.1. ende 31.16.

g. Jes. 49. Ephes. 6. Heb. 4.12. Apoc. 1.16.

h. Apoc. 14.15.

i. 1. Reg. 31. 2. Reg. 5.

ven/in groote verdrukkinghe/so sy haer niet en bekeeren van hare wercken. Ende hare kinderen sal ick doo? de doot ombrengghen: 2 ende alle de Gemeynten sullen weren? dat ick van die niere en de herten ondersoecke. 1 Ende ick sal u lieden gheben een negelick na uwe wercken. Doch ick segge tot u lieden / ende tot de ander 2 re die te Thynatiren zijn/so vele als'er dese leere niet en hebben/en de die de diepten des Satans niet ghekent en hebben / ghelijck sy seggen: Ick en sal u geen en anderen last opleggen. Maer 't ge 2 ne ghy hebt / m houdt dat tot dat ick sal komen. Ende die over 2 twint / ende die mijne wercken tot den eynde toe bewaert / n ick sal hem macht geven over de Heydenen: Ende hy salse hoeden met eenen nseren staf: sy sullen als potbackers-vaten vermozsele wo 2 den: ghelijck oock ick van mijnen Vader ontfanghen hebbe.

Ende ick sal hem de morgen-sterre geven.

Die ooren heeft/die hoorre wat de Seest tot de Gemeynten segt. 2

Het iij. Capittel.

1 Christus beveelt dat de vijsde Send-brief gheschreven worde aen den Enghel der Gheympte van Sardis. 2 dien hy vermaent tot meerder wackerheyt/ende sozghuldicheyt. 3 Of anders dreght hy ober hem te komen als een dief inder nacht. 4 Belooft den goenen die hare kleederen niet bebleekt en hebben/dat sy met hem sullen wandelen/ende dat hy haren naem niet en sal updoen up het boeck des lebens. 7 Beveelt daer nae den seften Send-brief te schryven aen den Enghel van Philadelpha. 8 dien hy wijst ober sijne standasticheyt. 9 ende belooft dat Joden sullen comen aenbidden door sijne voeten / ende dat hy hem bewaeren sal hi de bescerkinghe. 12 Belooft dat hy den overwinmer sal maken tot een pilare in den tempel Gods/ende een anwaonder des nieuwen Jerusalems. 14 Beveelt eyndelick den seften Send-brief te schryven aen den Enghel der Gheympte van Laodicea. 15 welcke keers lantwicheyt hy berisyt / 17 ende pdeelen coem ofte wagen van eyckdom. 18 Staecht hem goudt te roopen / dat in 't byer beproeft is/ende kleederen/ende oogen-salve. 20 Beruyght dat hy aen de deure klopt/ende belooft den overwinmer/dat hy hem sal gheben te sitten aen sijne tafel/ende op sijnen thoon.

E Nde schrijft aen den Enghel der Gheympte die te Sardis/is/ Dit seght die a de sefen Gheesten Gods heeft/ ende b de sefen sterren / Ick weet uwe wercken / dat ghy den naem hebt dat ghy leeft / ende ghy zijt doodt. Zijt waeckende / ende versterckt het oberighe dat sterben soude: want ick en hebbe uwe wercken niet vol gevonden voo? Godt. Gedenckt dan hoe ghy 't ontfangen

ende ghehoort hebt / ende bewaert het/ende c bekeert u. Indien ghy dan niet en wakert/soo sal ick over u komen d als een dief / en de ghy en sult niet weten op wat upre ick over u komen sal.

Doch ghy hebt [eenige] wepnighe namen oock te Sardis/die hare kleederen niet bebleekt en hebben / ende sy sullen met my

wandelen in witte [kleederen]: overmits sy 't weerddigh zijn. Die overwint/die sal bekleedt worden met witte kleederen: en de ick en sal sijnen name geensins up doen e up het boeck des lebens/

vens/ ende ^f ick sal sijnen name belijden vooz mijnen Vader/ ende ^f Matt. 10.
 6 vooz sijne Engelen. Die ooren heeft/ die hooze wat de Geest tot ^{Luc. 12. 8.}

7 de Gemeenten segt. Ende schrijft aen den Engel der Gemeen-

te die in Philadelphia is/ Dit seght de heplighe/ ^g de waerachtige/ ^g Apoc. 3. 14.

^h die den sleutel Davids heeft: die opent/ ende niemandt en sluyt: ^h Joh. 12. 12.

gende hy sluyt/ ende niemant en opent: Ick weet uwe wercken: ^h Joh. 22. 22.

siet ick hebbe een gheopende deure vooz u gegheben/ ende niemant ^{Apoc. 1. 18.}

en kan die sluyten: want ghy hebt klepne kracht/ ende ghy hebt

mijn woort bewaert/ ende en hebt mijnen name niet verloochent.

9 Siet/ ick geve [u eenige] ⁱ uyt de Synagoge des Satans/ der ⁱ Apoc. 2. 9.

gene die seggen datse Joden zijn/ ende en zijn't niet/ maer liegen:

siet/ ick sal maken/ dat sy sullen komen/ ende aenbidden vooz uwe

voeten/ ende bekennen dat ick u lief hebbe. Om dat ghy het

woort mijner lijdt saemheydt bewaert hebt/ so sal ick oock u bewa-

ren uyt de upze der versoeckinge/ die over de geheele werelt komen

sal/ om te versoecken die op de aerde woonen. Siet/ ick kome

haestelick: ^k houdt dat ghy hebt/ op dat niemandt uwe kroone en ^k Apoc. 2. 10.

neme. Die overwindt/ ick sal hem maken ^l tot een pilaer in den ^l 1. Reg. 7.

tempel mijns Godts/ ende hy en sal niet meer daer uptgaen/ ende

ick sal op hem schrijven ^m den naem mijnes Godts/ ende den naem ^m Apoc. 2.

der stadt mijns Godts/ [namelick] ⁿ des nieuwen Jerusalems/ die ⁿ Apoc. 21.

uyt den hemel van mijnen Godt afdaelt/ ende [oock] mijnen nieu- ^{10.}

wen naem. Die ooren heeft/ die hooze wat de Geest tot de Ghe-

meenten seght. Ende schrijft aen den Engel van de Gemeente

der Laodicensen/ Dit seght ^o de Amen/ de trouwe ende waerach- ^o Apoc. 1.

tighe Ghetughe/ ^p het begin der scheppinghe Godts: ^p Col. 1.

Ick weet uwe wercken/ dat ghy noch koudt en zijt/ noch heet:

soch oft ghy koudt waert/ ofte heet! Soo dan om dat ghy lauw

zijt/ ende noch koudt noch heet/ ick sal u uyt mijnen mondt spou-

wen. Want ghy seght/ Ick ben rijck/ ende verrijckt ghewor-

den/ ende en hebbe gheens dinghs ghebreck: ende ghy en weet niet

dat ghy zijt elendigh/ ende jammerlick/ ende arm/ ende blindt/

ende naeckt. Ick rade u dat ghy van my koopt gout beproeft

komende uyt het vuer/ op dat ghy rijck mooght worden: ende ^{g. 2. Cor.}

9 witte kleederen/ op dat ghy mooght bekleedt worden/ ende de ^{Apoc. 7.}

schande uwer naecktheydt niet gheopenbaert en worde: ende salst ^{ende 16.}

uwe ooghen met ooghen-salve/ op dat ghy sien mooght. ^{ende 19.}

Soo ^{1. Joh. 1.}

wie ick lief hebbe/die bestraffe ende castijde ick: weest dan pverich/
ende bekeert u. Siet / ick staen aen de deure/ende ick kloppe: in-
dien pemandt mijne stemme sal hoorzen / ende de deure open doen/
ick sal tot hem inkomen / ende ick sal met hem avondmael hou-
den/ende hy met my. Die overwint/ick sal hem geven met my
te sitten in mijnen thoon/ghelijck als ick overwonnen hebbe/en-
de ben gheseten met mijnen Vader in sijnen thoon. Wie ooren
heeft/die hoorze wat de Gheest tot de Gemennten seght.

Het iij. Capittel.

1 Dan hier af tot het eynde des sebanden Capittels wordt het tweede Ghesichte beschreuen/ende be-
grijpt in sich de eerste prophete der dingen die na desen geschieden souden. 2 Waer in den Apostel eerst
wozt berouwt eenen Coninckliken thoon inden geopeniden hemel. 3 ende de heerlijckheyt Gods/die
op den thoon sat. 4 Daer nae vier-en-twintigh ghesitronde Ouderlinghen / sittende rontom den
thoon/met donder-slaghen / blicksemen / brandende lampen/ 6 ende een glazen-zee/ende vier dieren
met veer ooghen ende vleughen. 9 Coninck woerde verhaelt de lof-sanck die de vier dieren ende de
vier-en-twintigh Ouderlinghen Gode hebben toe-ghesongen.

NA desen sagh ick/esi siet een deure was geopent in den hemel/
en de eerste stemme/die ick ghehoort hadde/als eener basunne
met my sprekende/seynde/Comt hier op/ende ick sal u toonen 't ge-
ne na desen gheschieden moet. Ende terstont wierdt ick inden
geest:ende siet daer was een thoon gheset in den hemel/ ende daer
sat een op den thoon. En die daer op sat/was in 't aensien den
steen Jaspis/ende Sardius ghelijck: ende een reghen-boge was
rontom den thoon/in 't aensien den [steen] Smaragdus gelijck.

Ende rontom den thoon waren vier-ende-twintich thoonen
ende op de thoonen sach ick de vier-ende-twintigh Ouderlingen
sittende/bekleet met witte kleederen: ende sy hadden gouden croo-
nen op hare hoofden. Ende van den thoon gingen upt blickse-
men/ende donderslagen/ende stemmen:ende seven vierige lampen
waren brandende vooz den thoon/welcke zijn de seven Gheesten
Gods. Ende vooz den thoon was een glazen zee/crystal ge-
lijck. Ende in het midden des thoons / ende rontom den thoon/
vier dieren zijnde vol ooghen van vozen ende van achteren. En
het eerste dier was eenen leeuw ghelijck / ende het tweede dier een
kalf gelijck / en het derde dier hadde het aensicht als een mensche/
ende het vierde dier was eenen vliegenden arent ghelijck. Ende
de vier dieren hadden elck een vooz hem selven ses vleugelen ront-
om/ende waren van binnen vol ooghen: ende en hebben geen ruste
dagh ende nacht/seggende/ ^bHeyligh/heyligh/heyligh is de hee-
re Godt / de Almachtighe / ^cDie was / ende Die is / ende die ko-
men

men sal. Ende wanneer de dieren heerlickheydt/ ende eere/ ende
danck-segginghe gaven hem die op den throon sat/ die in alle eeu-
wichheit leeft. Soo vielen de vier-ende-twintigh Ouderlingen
voor hem die op den throon sat/ ende aenbaden hem die leeft in alle
eewighheydt/ ende wierpen hare kroonen voor den throon/ seg-
gende/ ^a Ghy Heere zijt weerdigh te ontfangen de heerlickheit/
ende de eere/ ende de kracht: want ghy hebt alle dingen ghescha-
pen/ ende doo: ulwen wille zijn sy/ ende zijne geschapen.

d Apoc. 7.2

Het v. Capittel.

¹ Na de beschrijvinge des genen die op den throon sat/ verhaelt den 5^{en} postel de eygenschappen des
verzegelden boecks/ dat in sijne hande was. ² Welck also het gheen schepel in hemel ofte op aerde
en konde openen/ ³ soo wo:dt de Leulu uit den geslachte Juda alleen verclaert des selven weerdigh
te zijn. ⁴ die het boeck uit sijne hand ontfanght. ⁵ Maer op de vier dieren met de vier-ende-twint-
igh Ouderlinghen sijne weerdicheydt lohen. ⁶ ende de menichte der Enghelen met haeren lof-sangh
doek erkennen. ⁷ ende alle schepelen in hemel ende aerde nevens haer toestemmen.

¹ Ende ick sagh in de rechter-[hand] des genen die op den throon
sat/ ^a een boeck geschreven van binnen ende van buuten/ verze- ^a Ezer. 2
² gelt met seuen zegelen. En ick sagh eenen stercken Engel upt-
³ roepende met een groote stemme/ Wie is weerdich het boeck te
⁴ openen/ en sijne zegelen op te breken? En niemant ^b in den he- ^b Phil. 2
mel/ noch op de aerde/ noch onder de aerde en konde het boeck ope- ^c Apoc. 5.1
⁵ nen/ noch het selve [in] sien. Ende ick weende seer/ dat niemant
weerdich gebondē en was om dat boeck te openen/ en te lesen/ noch
⁶ het selve [in] te sien. En een vande Ouderlingen seide tot my/
En weent niet: siet/ ^c de Leulu die upt de stamme Juda is/ ^d de ^c Gen. 4
wortel Davids/ heeft overwonnen/ om het boeck te openen/ ende ^{10.}
⁷ sijne seuen zeghelen op te breken. Ende ick sagh/ ende siet in het ^d Jes. 11
midden van den throon/ ende van de vier dieren/ ende in het mid- ^e Mont. 1
den van de Ouderlingen/ een Lam staende als geslachtet/ hebben- ^f Apoc. 2
de seuen hoozen/ ende ^e seuen ooghen: de welcke zijn de ^f seuen ^e Zach.
⁸ Gheesten Godts die uptghesonden zijn in alle landen. Ende ^{ende 4.}
het quam/ ende heeft het boeck ghenomen upt de rechter-[handt] ^f Apoc.
⁹ des ghenen die op den throon sat. Ende als het dat boeck ghe- ^g Apoc.
nomen hadde/ vielen de vier dieren/ ende de vier-ende-twintigh ^h Psal.
Ouderlinghen voor het Lam [neder]/ hebbende elck ⁱ cicheren en- ⁱ Apoc.
de gouden phiolen zijnde vol reuck-wereks/ welck zijn ^k de gebe- ^k Apoc.
den der heylighe. Ende sy songhen ^l een nieuwt liedt/ seggende/ ^l Act. 2
¹⁰ Ghy zijt weerdigh dat boeck te nemen/ ende sijne zegelen te ope- ^m Ephes.
nen: want ghy zijt gheslachtet/ ende hebt ons Gode ⁿ gekocht met ^{Coloss.}
¹¹ ^{ende 1.}
¹² ^{10.}
¹³ ^{1. Pet.}
¹⁴ ^{1. Joh.}

Ii iij

ulwen

utwen bloede upt allen geslachte/ ende tale/ ende volcke/ en natie:

Exo. 19.6

1. Pet. 2.9

1. Pet. 1.6

1. Cor. 7.10

1. Cor. 12.22

1. Cor. 4.11

Ende ghy hebt ons onsen Gode gemaect tot Coningen en: de Priesteren: ende wy sullen als koningen heerschen op de aerde.

Ende ick sagh/ ende ick hoorde een stemme veler Engelen ront: om den throon/ ende de dieren/ ende de Ouderlinghen: ende haer ghetal was tien duysentmael tien duysenden/ ende duysent-mael duysenden: Seggende met een groote stemme / Het Lam dat geslachtet is/ is weerdigh te ontfanghen de kracht/ ende rijckdom/ ende wijsheyt/ ende sterckte/ ende eere/ ende heerlickheyt/ ende danck-segginge. Ende alle schepsel dat in den hemel is/ ende op de aerde/ ende onder de aerde/ ende die in de zee zijn/ ende alles wat in de selve is/ hoorde ick segghen/ Hem die op den throon sit/ ende den Lamme sy de danck-segginge/ ende de eere/ ende de heerlickheyt/ ende de kracht in alle eeuwichheyt.

Ende de vier Dieren seiden/ Amen. Ende de vier-ende-twintigh Ouderlingen vielen [neder]/ ende aenbadten den ghenen die leeft in alle eeuwichheyt.

Het vj. Capittel.

De eerste zegel wort geopent/ ende een wit peert komt te voorschijn/ waer op een sit die overwint. Daer nae wordt de tweede zegel geopent/ ende een rood peert komt te voorschijn/ waer op een sit/ die den brede wech neemt van de aerde. De derde zegel wort gheopent/ waer nae een swart peert wort gesien/ op welck een sit met een weegh-schale in de handt. De vierde zegel wort gheopent/ waer op een bael peert hoort-komt/ daer de doot op sit. Daer nae wordt de vyfde zegel gheopent/ waer op de zielen onder den Altaer tot Gode roepen/ ende worden vertroost. Syndelich wort de sesste zegel gheopent/ waer nae groote teekenen volghen in hemel ende op aerde. 15 hoorde ick teekenen alle soorten van menschen verschrieken/ ende bidden dat de rotzen haer bedecken hoorde den rooie des Lams.

Ende ick sagh/ doe het Lam een van de zegelen geopent hadde/ Ende ick hoorde een upt de vier Dieren seggen/ als een stemme van eenen donder-slagh/ Comt ende siet.

19.11

Ende ick sagh/ ende siet/ een wit peerdt: ende die daer op sat hadde eenen boghe: ende hem is een kroont ghegheven/ ende hy ginck upt overwinnende/ ende op dat hy overwonne.

Ende doe het den tweeden zegel gheopent hadde/ hoorde ick het tweede Dier seggen/ komt ende siet. Ende een ander peert ginck upt dat rood was: ende dien die daer op sat wierdt [macht] gegeven den breede te nemen van der aerde/ ende dat sy malkanderen souden dooden: ende hem wiere een groot sweert gegeven. Ende doe het den derden zegel geopent hadde/ hoorde ick het derde Dier seggen/ Comt ende siet. Ende ick sagh/ ende siet/ een swart peert/ ende die daer op sat hadde een weegh-schale in sijne handt.

6 Ende

6 Ende ick hoorde een stemme in het midden van de vier Dieren/
die seyde / Een maetgen tarwe voor eenen penningh / ende d'yn
maetgens gerste voor eenen penningh: ende de olve ende den wijn/
7^b en beschadicht niet. Ende doe het den vierden zegel geopent ^{b Apoc. 9}
hadde / hoorde ick een stemme des vierden Diers / die seyde / Comt
8 ende siet. Ende ick saghe ende siet / een vael peert / ende die daer op
sat / sijnen naem was de Doodt: ende de Helle volghde hem nae.
Ende haer wierdt macht ghegheven om te dooden tot het vierde
[deel] der aerde / met sweert / en met honger / ende met de doodt / ende
9 door de wilde beesten der aerde. Ende doe het den vijfden zeghel
geopent hadde / saghe ick onder den altaer ^{c Apoc. 10} de zielen der gene die ge-
doodet waren om het woort Gods / ende ^{d Apo. 19} om het getuygenisse
10 dat sy hadden. Ende sy riepen met grooter stemme / segghende /
Hoe lange / O Heplighe ende waerachtighe Heerscher / en oordeelt
en en weect ghy ons bloet niet van de gene die op de aerde woo-
11 nen? Ende aeneen pegelick wierden lange witte kleederen ghe-
geven / en haer wiert geseght dat sy noch eenen kleynen tijt rusten
souden tot dat oock hare mede-dienst-knechten / ende hare broe-
ders souden verbult zijn / die gedoodet souden wordē gelijck als sy.
2 Ende ick sach / doe het den seften zegel geopent hadde / ende siet /
daer wiert een groote aerdt-bevinghe: ^{e Act. 2} ende de Sonne wierdt
swart als een haren sack / ende de Maene wierdt als bloedt.
3 Ende de sterren des hemels vielen op de aerde / gelijck een vijge-
boom sijne onrijpe vijghen afwoypt / als hy van eenen grooten
windt gheschuddet wordt. Ende de hemel is wech geweecken /
als een boeck dat toe-gerolt wort: ende alle berghe ende eylanden
zijn betweecht upt hare plaetsen. Ende de Coningen der aerde /
ende de Grooten / ende de Rijke / en de Overste over dunsent / ende
de Machtige / ende alle dienst-knechten / ende alle vyne / verbergh-
den haer selven in de speloncken / en in de steen-roizen der bergen:
Ende seiden tot de berghe ende tot de steen-roizen / ^{f Jes. 2} Wilt op
ons / ende verberght ons van het aengesichte des ghenen die op
den thron sit / ende van den toorn des Lams: ^{g Jos. 10. 8} Want de groote
dagh sijnes toorns is ghekomen: ende wie kan bestaen? ^{h Luc. 23}
^{i Apoc. 9. 6}

Het vij. Capittel.

1 Joannes siet vier Engelen / die macht ghegheven was om het aertich te beschadigen door het
inhouden der winden. 2 ende eenen anderen Engel / hebbende den zegel Gods / die haer sulchs belet /
dat alle dienst-knechten Gods sijn geweecken. 4 Welcke getal is hondert en vier-en-beertigh
wysent upt alle gheslachten Israels. 5 Daer na siet hy een ontallike menichte upt alle natien staen-
de voor.

A. 15

de voor.

de vooz den thoon ende vooz het Lam. 10 die Godt ende t Lam lof-singen. 11 welke alle de Ent
g den ende de 4 dieren ende de 24 Ouderlingen met eenen ghelijcken lof-sangh naboigen. 12 Joannes
ontfanght van een van de 24 Ouderlingen bericht/ welke de ghene zijn die in witte kleederen versche-
men. 15 ende waer in hare ghelucksalicheyt is gheleggen.

Ende nae desen sagh ick vier Engelen staen op de vier hoecken
der aerde / houdende de vier winden der aerde / op dat gheen
windt en soude waeren op de aerde / noch op de zee / noch tegen ee-
rtigen boom / Ende ick sach eenen anderen Engel opkomen van
den opganck der Sonne / hebbende den zeghel des levendighen
Godts : ende hy riep met een groote stemme tot de vier Engelen /
welcken [macht] gegeven was de aerde ende de zee te beschadigen /

Apoc. 9.4.

Ezech. 9.4

Apoc. 14.1

Seggende / ^a En beschadighe de aerde niet / noch de zee / noch de
boomen / tot dat wy de dienst-knechten onses Godts sullen verze-
gelt hebben ^b aen hare voozhoofden. Ende ick hoorde het ge-
tal der gene die verzegelt waren : ^c hondert ende vier-en-veertigh
dusent waren verzegelt upt alle gheslachten der kinderen Is-
raels : Upt het gheslachte Juda waren twaelf dusent verze-
gelt : upt het gheslachte Ruben waren twaelf dusent verzegelt :
upt het gheslachte Gad waren twaelf dusent verzegelt : Upt het
gheslachte Asar waren twaelf dusent verzegelt : upt het gheslachte
Nephthali waren twaelf dusent verzegelt : upt het gheslachte Ma-
nasse waren twaelf dusent verzegelt : Upt het gheslachte Syme-
on waren twaelf dusent verzegelt : upt het gheslachte Levi wa-
ren twaelf dusent verzegelt : upt het gheslachte Isachar waren
twaelf dusent verzegelt : Upt het gheslachte Zabulon waren twaelf
dusent verzegelt : upt het gheslachte Joseph waren twaelf dusent
verzegelt : upt het gheslachte Benjamin waren twaelf dusent ver-
zegelt. Nae desen sagh ick / en siet / een groote schare / die niemant
tellen en konde / upt alle natie / ende gheslachten / ende volcken / ende
talen / staende vooz den thoon / ende vooz het Lam / bekleedt zijn-
de met lange witte kleederen : ende palm-[tacken] waren in hare
handen. Ende sy riepen met groote stemme / segghende / De sa-
lighheidt zy onsen Gode / die op den thoon sit / ende den Lamme.

Ende alle de Engelen stonden rondtom den thoon / ende [cont-
om] de Ouderlingen ende de vier Dieren : ende vielen vooz den
thoon [neder] op haer aengesichte / ende aenbaden Godt /

Seggende / Amen. De lof / ende de heerlickheidt / ende de wijs-
heidt / ende de dancksegginge / ende de eere / ende de kracht ende de
sterckte zy onsen Gode in alle eeuwigheyt / Amen. Ende een upt
de

de Onderlinghen antwoorde / segghende tot my / Dese die be-
 kleedt sijn met de langhe witte kleederen / wie zijn sy / ende van
 14 waer zijn se gekomen? Ende ick sprack tot hem / Heere ghy weet
 het. Ende hy sende tot my / Dese zijn 't die upt de groote verdru-
 kinge komen: ende sy hebben hare lange kleederen gewasschen / en
 hebben hare lange kleederen wit gemaect in het bloet des Lams.
 15 Daerom zijn sy vooz den throon Godts / ende dienen hem dach
 ende nacht in sijnen tempel: ende die op den throon sit sal haer
 16 overschaduwē. Sy en sullen niet meer ^d hongerē / noch en sul-
 len niet meer dorsten / noch ^e de Sonne en sal op haer niet vallen /
 17 noch eenige hitte. Want het Lam dat in 't midden des throons
 is / salse ^f wepde / en sal haer een lepts-mān sijn tot levende fonteyne
 der wateren: en Godt sal alle tranē van hare oogen ^g af-wisshen.

^d Ies. 49.
^e Ies. 11.

^f Psal. 23.
^g Ies. 49.
 Apoc. 21.

Het viij. Capittel.

¹ De sevendē zeghel wordt gheopent / waer op een stilte volghet in den hemel. ² nae welcke stilte
 seben Engelen met seben basynnen gesien worden. ³ Doch komt eerst een ander Engel te voorschijn
 die reuck-werck leght op den gouden altaer hy de gebeden der heylige. ⁴ Dult daer na het wierock-
 vat met vyer van den altaer / ende werpt dat op de aerde. ⁵ Dit ghedaen zijnde basynnt de eerste En-
 gel. ⁶ ende de tweede: waer upt schrickelicke dinghen volghen. ⁷ Dit ghedaen zijnde basynnt de derde En-
 gel ende een sterre genaemt Alseim valt upt den hemel in de wateren. ⁸ Opdelick basynnt de vierde
 Engel / ende het derde deel der Sonne / der Maene / ende der Sterren / wordt niet dysterheyt geslagen.
 13 Waer nae een ander Engel wec roept van wegen de plagen der dzy volgende basynnen.

¹ Ende doe het den sebesten zeghel / geopent hadde / wiert daer
 een stil-swijghen in den hemel / ontrent van een halve upze.

² Ende ick sagh de seben Engelen / die vooz Godt stonden: ende
 3 haer wierden seben basynnen gegeven. En daer quam een an-
 der Engel / ende stont aen den altaer / hebbende een gouden wie-
 roock-vat: en hem wiert veel reuck-wercks gegeven / op dat hy 't

[met] ^a de gebeden aller heylighen soude legghen op den gouden
 4 altaer die vooz den throon is. ^b Ende de roock des reuck-wercks

[met] de gebeden der heylighen / ginck op van de hant des Engels
 5 vooz Godt. Ende de Engel nam het wierock-vat / ende vulde
 dat met het vyer des altaers / ende wierp 't op de aerde: en daer ge-
 schiedden stemmen / ende donder-slagen / ende blicksemen / en aerdt-
 6 bevinge. Ende de seben Engelen / die de seben basynnen had-
 7 den / bereyden haer om te basynnen. En de eerste Engel heese
 gebasynnt / ende daer is geworden hagel ende vyer / gemenght met
 bloedt / ende sy zijn op de aerde geworpen: ende het derde- [deel] der
 boomen is verbrandt / ende alle het groen gras is verbrandt.

8 Ende de tweede Engel heese gebasynnt / ende daer wiert [met]

als

^a Apoc.

^b Psal. 11.

als eenen grooten bergh van vuer brandende in de zee geworpen: ende het derde- [deel] der zee is bloedt geworden. Ende het derde- [deel] der schepselen in de zee/ die leven hebben/ is ghestorven: ende het derde- [deel] der schepen is vergaen. Ende de derde Engel heeft gebasuynt/ ende daer is een groote sterre/ brandende als een sackel/ gheballen upt den hemel/ ende is gheballen op het derde- [deel] der rivieren/ ende op de fonteynen der wateren. Ende de de naem der sterre wort ghenaeint Alsem: ende het derde- [deel] der wateren wiert tot alsem: ende vele mensche zijn gestorven van de wateren/ want sy waren bitter gheworden. Ende de vierde Engel heeft gebasuynt/ ende het derde- [deel] der Sonne wiert gheslaghen/ ende het derde- [deel] der Maene/ ende het derde- [deel] der sterren: op dat het derde- [deel] der selve soude verdupstert worden/ ende dat het derde- [deel] van den dach niet en soude lichten/ ende van den nacht desghelycks. Ende ick sagh/ ende ick hoorde eenen Engel vliegghen in 't midden des hemels/ segghende met grooter stemme/ Wee/ wee/ wee/ den geenen die op de aerde woonen van de overige stemme der basupne der dyn Engelen die [noch] basupnen sullen.

Het ix. Capittel.

¹ De vijfde Engel basuynt/ ende een sterre valt upt den hemel/ die den sleutel des afgronts heeft. ² waer upt roock voortkomt als eenes oven. ³ ende upt den roock komen spynck-hanen/ welke de menschen steke/ die den zeghel Godts niet en hebben. ⁷ Deser spynck-hanen gedaente ende rustinge wort beschreuen. ¹¹ ende de name haer Commix Chaddon. ¹³ Hier nae basuynt de sesste Engel. Maer op de vier Engelen aen den Euphrates ontbonden worden/ ende een groote menichte van ruyters te voorschijn komen/ die het derde- deel der menschen dooden. ²⁰ Ma welck alles de menschen haer noch niet en bekeeren van hare afgoderpe ende andere sonden.

Ende de vijfde Engel heeft gebasuynt/ ende ick sach een sterre gheballen upt den hemel op de aerde/ ende haer wiert gegeven de sleutel van ^a den put des afgronts. Ende sy heeft den put des afgronts geopent: ende daer is roock op-gegaen upt den put/ als roock eenes grooten oven: ende de Sonne ende de lucht is verdupstert gheworden van den roock des puts. Ende upt den roock quamen spynck-hanen op de aerde/ ende haer wierdt macht gegeven ghelijck de scoepioenen der aerde macht hebben. Ende ^b haer wiert geseght/ dat sy het gras der aerde niet en souden ^c beschadighen/ noch eenighe groente/ noch eenighen boom: dan de menschen alleen die ^d den zeghel Godts aen hare vooz-hoofden niet en hebben. Ende haer wiert [macht] gegeven/ niet dat sy ^e se souden dooden/ maer dat sy souden [van haer] gepijnicht worden

Ec. 8. 31.
Ec. 17. 8.

Ec. 6. 6.
Ec. 9. 4.
Ec. 7. 2.

den vijf maenden: ende hare pijnighe was als de pijnighe van
 een scorpioen wanneer het een mensche ghesteken heeft. ^d Ende ^d Ier. 2. 19.
 in die daghen sullen de menschen den doot soecken / ende en ^{Ier. 8. 3.}
 sullen die niet vinden: ende sy sullen begeeren te sterven / ende en ^{Yos. 10. 8.}
 doot sal van haer blieden. ^e Ende de ghedaenten der spzinck- ^{Luc. 23. 30.}
 hanen waren den peerden gelijk/die tot de oorlooge bereydt zijn: ^{Apoc. 6. 10.}
 ende op hare hoofden waren als kroonen den gonde gelijk / ende ^e Exod. 10.
 hare aenghesichten als aenghesichten van menschen. Ende sy
 hadden hant als hant der vrouwen / ende hare tanden waren als
 [tanden] der leeuwen. Ende sy hadden borst-wapenen als pfe-
 ren borst-wapenen: ende het gedruysch harer vleugelen/ was als
 een gedruysch der waghnen/ wanneer vele paerden na den strijde
 loopen: Ende sy hadden steerten den scorpioenen ghelijck/ ende
 daer waren anghels in hare steerten: ende hare macht was de
 menschen te beschadighen vijf maenden. Ende sy hadden over
 haer tot eenen koninck/ den Engel des afgronds: sijnen name ^f Apoc. 6.
 was in 't Hebzeensch Abaddon / ende in de Griecksche [tale] had-
 de hy den naem Apollyon. ^g Het een wee is wech ghegaen/ siet/ ^g Apoc. 8.
 daer komen noch twee ween na desen. Ende de seste Enghel
 heeft gebasumt / ende ick hoorde eene stemme uyt de vier hoornen
 des gouden altaers/ die voer Godt was. Segghende tot den
 sesten Engel/die de basumme hadde/ ^h Ontbindt de vier Engelen/ ^h Apoc. 7.
 die ghebonden zijn by de groote riviere Euphrates. Ende de
 vier Enghelen zijn ontbonden ghe worden/ welcke berendt waren
 tegen de upre/ende dagh/ende maent/ende jaer/op dat sy het der-
 de-[deel] der menschen sonden dooden. Ende het ghetal van de
 heylighers der ruiterre was tweemaal tien duysenden der tien
 duysenden / ende ick hoorde haer ghetal. Ende ick sagh alsoo de
 peerden in dit ghesicht/ende die daer op saten/hebbende vyerighe
 ende hemel-blauwe/ende sulpher-vertwige borst-wapenen: ende de
 hoofden der peerden waren als hoofden van leeuwen / ende uyt
 hare monden ginck uyt vyer / ende roock / ende sulpher. Dooz
 dese drie wiert het derde-[deel] der menschen gedoodt / [namelick]
 dooz het vyer / ende dooz den roock / ende dooz het sulpher dat uyt
 hare monden uytginck. Want hare macht is in haren mondt/
 ende in hare steerten. Want hare steerten zijn den slangen gelijk/
 ende hebben hoofden / ende beschadighen met deselve. Ende de
 overige

1. Psal. 115.
5. 6. 7.
ende 135. 15.

overighe menschen / die niet ghedoodt en zijn door dese plaghen / en hebben haer niet bekeert van de wercken harer handen / dat sy niet en souden aenbidden de Duyvelen / ende de gouden ende silberen / ende koperen / ende steenen / ende houten afgoden / die noch sien en koimen / noch hoozen / noch wandelen: Ende en hebben haer [ook] niet bekeert van hare doodsclagen / noch van hare vernijngingen / noch van hare hoerere / noch van hare dieverien.

Het x. Capittel.

1. Als dat de plaghen verhaelt sijn / die ander de sefte Basyme de Christenheyde uit Dosten ende Adesten souden overkomen / so wordet nu in dit Capittel verhaelt / gene tot rooft der Gemeente onder deselve basyme / noch souden volghen. Ende hoor: ert werd een Enghel ghelien van den hemel afkomende in groote heerlichheyde / met een open boeckken in de handt. 2. Die met een groote stemme roept / waer op seven donder-slaghen volghen. 3. Ende swaert hy den die in ewigheyt leeft / datter gheen tijdt meer en soude zijn nae dat de sevendende basyme soude ghebasymt hebben. 4. Gheeft daer nae het open boeckken aen den Apostel / om te eten. 5. Welck wel soet was in den mont / in aer-bitter in den buck. 6. Daerna verhaelt hy aen den Apostel / dat hy wederom moest propheteren.

Ende ick saghe eenen anderen stercken Enghel afkomende van den Hemel: die bekleedt was met een wolcke: ende een reghenboghe was boven [sijn] hooft: ende sijn aengesichte was als de Sonne: ende sijne voeten waren als pilaren van yser. Ende hy hadde in sijne hant een boeckken dat geopent was: ende hy settede sijnen rechteren voet op de zee / ende den linker op de aerde. Ende hy riep met een groote stemme / gelijcker wijs een leeuw brult: ende als hy getoepen hadde / spraken de seven donder-slagen hare stemmen. Ende doe de seven donder-slagen hare stemmen gesproken hadden / so soude ick se geschreven hebben: ende ick hoorde eene stemme uit den hemel / die tot my sende / Versegelt 't geen de seven donder-slaghen ghesproken hebben / ende en schrijft dat niet. Ende de Enghel dien ick saghe staen op de zee / ende op de aerde / hief sijne hant op nae den hemel / Ende hy swoer hy dat die leeft in alle ewigheyt / die den hemel geschapen heeft ende gene daer in is / ende de aerde ende 't geen daer in is / ende de zee ende het geen daer in is / dat daer geen tijdt meer en sal zijn: Maer in de dagen der stemme des sevendenden Engels / wanneer hy basymen sal / so sal de verborghentheyt Gods verbult worden / gelijck hy sijnen dienst-knechten den Propheten verkondicht heeft. Ende die stemme die ick gehoorde hadde uit den hemel / sprack wederom met my / ende sende / Gaet henen / neemt het boeckken / dat geopent is / ende in de handt is des Enghels die op de zee ende op de aerde staet. Ende ick ginck henen tot den Enghel / segghende tot hem

Dan. 8. 26
ende 12. 4.

Dan. 12. 7

Apor. 11.

hem/Geest my dat boeckken. Ende hy sende tot my/ ^f Permt dat
en eet het op: ende het sal uwē bupck bitter maken/maer in uwen
mont sal het soet zijn als honinch. Ende ick nam dat boeckken
uyt de handt des Engels/ende ick at dat op: ende het was in mij-
nen mondt soet als honich/ende als ick het ghegeten hadde/wiert
mijnen bupck bitter. ^f En hy sende tot my/ Ghy moet wederom
propheteren vooz vele volcken/en natiën/en talen/ende koningen.

Het xj. Capittel.

¹ Den Engel wort een riet-stock gegeven om den Tempel te meten. ² maer niet den vooz-hof
³ Christus geest sijne twee Getuygen macht om te propheteren/ ende om hare vanden plaghen toe te
senden. ⁷ Wer beest komt uit den afgront/ ende doot de Gheuyghen. ⁹ waer over haer de volc-
keren verheughen. ¹¹ maer nae dyp dagen ende eenen halben worden sy weder levendigh. ¹² ende
worden op-ghenomen in den hemel. ¹³ waer nae aerdebevinghe volght/ ende schade over de groote
stadt. ¹⁵ De sevendē Engel basijnt/ende de Coninckrijcken worden Godes ende Christi. ¹⁶ Waer
op de 4 Ouderlingen Gods looben. ¹⁸ ende de toone Gods komt over de volckeren/maer de bereyde
de loon wort gegeven aen de heylige. ¹⁹ ende de Tempel Godes in den hemel wort geopent.

¹ **E**nde my wiert een riet-stock ghegeven/ eene [meer] rede ge- ^a Gech. 4
lijck: ende de Enghel stont/ ende seide/ Staet op/ ende meet ^{3/4} ^{ende cap. 4}
den Tempel Godes ende den altaer/ ende de gene die daer in aen- ^{42. 43.}
bidden. Ende den vooz-hof die van buyten den Tempel is/ laet
uyt/ ende en meet dien niet/ want hy is den heydenen ghegheven:
ende sy sullen de heylighe stadt betreden ^b twee ende veertich ^b Apoc. 3
maenden. Ende ick sal mijne twee Getuygen [macht] gheben/
ende sy sullen propheteren dupsent twee hondert tsestich daghen/
met sacken bekleedt. ^c Dese zijn de twee olijf-boomen/ ende de ^c Zac. 4
twee kandelaren/ die vooz den Godt der aerde staen.

Ende soo pemandt die wil beschadigen/ een vner sal uit harer
mondt uit gaen/ ende sal hare vanden verflinden: ende soo pe-
mandt haer wil beschadigen/ die moet alsoo gedoot worden.

^d Dese hebben macht den hemel te sluyten/ op dat geen reghen ^d 1. Reg.
en regene in de dagen harer propheteringe: ende sy hebben macht
over de wateren/ ^e om die in bloede te verkeerē/ ende de aerde te ^e Exod.
slaen met allerley plage/ so menichmael als sy sullen willen. ^{9. 10. 12. 1}

^f Ende als sy haer getuygenisse sullen ge-eyndicht hebben/ sal ^f Dan.
het Beest dat ⁸ uit den afgront opkomt/ haer krijgh aendoen/ ^{Apoc. 13}
ende het salse overwinnen/ ende salse dooden. ^{8. Apoc.}

Ende hare doode lichamen [sullen legghen] op de straete ^h der ^h Apoc. 1
groote stadt/ die geestelick genoemt wort Sodomā ende Egyp-
tus/ alwaer dock onse Heere ghekrust is. Ende [de menschen]
uit de volcken ende geslachten/ ende talen/ende natiën sullen hare
doode

doode lichamen sien d'yn daghen ende eenen halven / ende en sullen niet toe laten dat hare doode lichamen in graben geleght worden.

Ende die op de aerde woonen die sullen verblijft zijn ober haer / ende sullen vrechde bedriyven / ende sullen malkanderen gheschencken senden : om dat dese twee Propheten / de ghene die op de aerde woonen / ghepijnicht hadden. Ende na die drie daghen ende eenen halven / is eenen geest des lebens upt Godt in haer ge-gaen : ende sy stonden op hare voeten / ende daer is groote vreesse gheballen op de ghene die haer aenschouwden. Ende sy hoor-den een groote stemme upt den hemel / die tot haer seide / Komt herwaerts op. Ende sy boeren op na den hemel inde wolcke : ende hare vanden aenschouwden se. Ende in die selve ure geschieden een groote aerdbevinghe / ende het tiende- [deel] der Stadt is geval-len / ende daer zijn in de aerdbevinge gedoot seven duysent namen van menschen : ende de overige zijn seer bedreeft geworden / ende hebben den Godt des hemels heerlickheyt ghegheven.

por. 8. 13.
u 15. 18

Het tweede wee is wegh ghegaen : siet / ¹ het derde wee komt haest. Ende de sevende Engel heeft ghebasunt / ende daer gheschiedden groote stemmen in den hemel / segghende / De Coninck-rijcken der werelt zijn gheworden onses Heeren / ende sijnes Chri-sti / ende hy sal als Coninck heerschen in alle eeuwichheyt.

por. 1. 1.
ende 4.
de 10. 5.

Ende de vier-en-twintich Ouderlinghen / die voor Godt sitten op hare thronen / vielen [neder] op hare aenghesichten / ende aen-baden Godt. Segghende / Wij danchen u Heere Godt almach-tigh / ^k Die is / ende Die was / ende Die komen sal / dat ghy uwe groote kracht hebt aenghenomen / ende als Coninck hebt ghe-heerscht : Ende de volkeren waren toornich gheworden / ende uwen toorne is ghekomen / ende de tijdt der dooden om geoordeelt te worden / ende om den loon te gheven uwen dienst-knechten den Propheten / ende den heylighen / ende den ghenen die uwen name vreesen / den kleynen ende den grooten : ende om te verderven de ghene die de aerde verdozen. Ende de tempel Godts in den hemel is ¹ geopent geworden / ende de Arke sijnes verbonts is ge-sien in sijnen Tempel : ende daer wierden blicksamen / ende stem-men / ende donderlaghen / ende aerdbevinge / ende grooten hagel.

Het xij. Capittel.

¹ Den Wyffel wort vertoont een Ghesichte van een Vrouw / die in havens-noodt is. ³ ende van een roode Dierh. / die voor haer stont om het kindt te verslinden. ⁵ Maer het kindt wordt opge-nomen

namen voor Godts thoon / ende de Vrouw vliedt in de woestijne / alwaer haer plaetse bereydt is 1260
 dagen. 7 Daer ontfiaet krijgh in den hemel tusschen Michael ende den Dzaeck. 9 Doch de Dzaeck
 wort overwonnen / ende gheworpen op de aerde. 10 Waer op eenen lof-sanck volghet in den hemel.
 13 De Dzaeck verholghet de Vrouw / die dreent-bleughelen ontfanght / om in de woestijne te bluch-
 ten. 15 achter welcke de Dzaeck water-stroomen upwerpt / die de aerde in-dynckt. 17 Ende de
 Dzaeck voert krijgh tegen de overige van haer zaedt. 18 ende Joannes staet op den oever van de zee.

Ende daer wiert een groot teecken gesien in den hemel: [name-
 lick] een Vrouw bekleedt met de Sonne / ende de Maene was
 onder hare voeten / ende op haer hooft een kroone van twaelf ster-
 ren: Ende sy was swanger / ende riep barens noodt hebbende /
 zende zijnde in pijn om te baren. Ende daer wierdt een ander
 teecken gesien in den hemel; ende siet / daer was een groote roode
 Dzaeck / hebbende seven hoofden / ende tien hoozen / ende op sijne
 4 hoofden seven Conincklike hoeden. Ende sijnen steert trock
 het derde-[deel] der sterren des hemels / ende wierp die op de aer-
 de: Ende de Dzaeck stont voor de Vrouw die baren soude / op
 dat hy haer kindt soude verflinden / wanneer sy het soude gebaert
 hebben. Ende sy haerde eenen mannelicken sone / ^a die alle de
 Heydenen soude hoeden met een pseren roede: ende haer kint wiert
 wech gheruckt tot Godt ende sijnen thoon. Ende de Vrouw
 vluchtede in de woestijne / alwaer sy een plaetse hadde [haer] van
 Godt bereydt / op dat sy se aldaer souden voeden ^b dupsent twee
 7 hondert t'sestich dagen. Ende daer wiert krijgh in den hemel:
 Michael ende sijne Engelen krijghden teghen den Dzaeck / ende
 8 de Dzaeck krijghde ^c [doek] ende sijne Engelen: Ende sy en heb-
 ben niet vermogen / ^c noch hare plaetse en is niet meer ghevonden
 in den hemel. Ende ^d de groote Dzaeck is gheworpen / [name-
 lick] de oude slanghe / welcke ghenaeemt wort Dupbel ende Sata-
 nas / die de gheheele werelt verleydt / hy is [segge ick] geworpen op
 der aerde: ende sijne Engelen zijn met hem geworpen. Ende ick
 hoorde een groote stemme segghende in den hemel / Nu is de salic-
 hendt / ende de kracht / ende het Coninckrijcke gheworden onses
 Godts / ende de macht sijnes Christi: want de verklagher onser
 broederen / die haer verclaeghe voor onsen Godt dagh en nacht /
 is neder geworpen: Ende sy hebben hem overwonnen door het
 bloet des Lams / ende door het woort harer getuygenisse: ende sy
 en hebben haer leven niet lief gehad tot de doot toe. ^e Hierom
 bedrijft vreughde ghy hemelen / ende ghy die daer in woonet.
 Wee den genen die de aerde en de zee bewoonen: want de Dup-
 bel is

^a Psal. 2. 9.
^b Apoc. 2. 2.

^b Apoc. 11.

^c Dan. 2. 3.
^d Luc. 10.
^e Apoc. 20. 2.

^e Psal. 96.
^f Psal. 49.
^g Apoc. 8.

K k

bel is

vel is tot u afgekome/ en heeft grooten roem/ wetende dat hy eenē kleynen tijdt heeft. Ende doe de Dzaeck sach dat hy op de aerde geworpen was/ so heeft hy de Vrouwe vervolght die het Wanneken gebaert hadde. ^{Apoc. 12.6} Ende de Vrouwe zijn gegeven twee vleugelen eenes grooten Arents/ op dat sy soude vliegen in de woestijne/ in hare plaetse/ alwaer sy geboedt wordt ^{Apoc. 12.6} eenen tijdt/ ende tijden/ ende eenen halven tijt/ buyten het ghesichte der Slanghe. Ende de Slanghe wierp uyt haren mont achter de Vrouwe water als een riviere/ op dat hy haer door de riviere soude doen wechboeren. Ende de aerde quam de Vrouwe te hulpe/ ende de aerde opende haren mondt/ ende verswolgh de riviere/ welke de Dzaeck uyt sinen mont hadde geworpen. Ende de Dzaeck vergrimde op de Vrouwe/ en ginck henem om krijgh te voeren tegen de overigen van haer zaet/ die de geboden Godes bewaren/ ende het getugnisse Jesu Christi hebben. Ende ick stont op het zandt der zee.

Het xiiij. Capittel.

1 Den Apostel wort in een ghesichte vertoont een Beest met seven hoofden ende tien hoornen
2 waer van het een hoofd ter doot gewondet/ wort ghesen. 4 De geheele aerde aanbide het Beest
ende den Dzaeck/ den tijdt van twee en veertigh naenden. 6 Het Beest lastert God/ ende sijne heilige
7 ende krijgh tegen deselve. 8 ende overwint alle de gene/ welcke namen niet en zijn ghescheyden
in het boeck des Lams. 10 De vergevinghe van ghelijcke straffe wordt den verbolgers ghezeght
11 Dae nae komt een ander Beest op uyt de aerde/ hebbende twee hoornen als het Lam: maec
doende de wercken van het eerste Beest. 13 Dit doet groote teckenien/ ende verleyde de inwoonderen
der aerde/ dat sy een beest maken/ t welck alle moreen aanbidden. 16 Ende maect dat een vegelic
zen merckteeken moet dazghen/ ofte den naem des Beests/ ofte sijn getal/ welck is ses hondert ses
en tseftigh.

^{Apoc. 7.22}
^{Apoc. 17.3}

Ende ick saghe uyt de zee ^{Apoc. 17.3} een Beest opkomen hebbende seven hoofden/ ende tien hoornen/ ende op sijne hoornen waren tien Conincklike hoeden/ ende op sijne hoofden was een naem van [Godes]-lasteringhe. Ende het Beest dat ick saghe/ was eenen pardel ghelijck/ ende sijne voeten/ als eens beys [voeten]/ ende sinen mondt als de mont eenes leuwes: ende de Dzaeck gaf hem sinen kracht/ ende sinen thoon/ ende groote machte.

Ende ick saghe een van sijne hoofden als tot der doot gewonde/ ende sijne doodelicke wonde wiert genesen: ende de gheheel aerde verwonderde haer achter het Beest. Ende sy aanbade den Dzaeck/ die het Beest macht gegeven hadde: ende sy aanbade het Beest/ seggende/ Wie is dit Beest^b gelijk? wie kan krijgh voeren tegen het selve? En hem wiert een mont gegeven/ om groote dinghen ende [Godes]-lasteringen te spreken: ende hem wien ^{Apoc. 18.3} mac!

macht gegeven om [sulcks] te doen/ twee-ende-veertigh maenden.
 6 Ende het opende sinen mont tot lasteringe teghen Godt / om
 sinen Naem te lasteren/ende sinen tabernakel/ende die in den he-
 7 mel woonen. Ende ^d t selve wiert [macht] gegeven om krijgh
 den Hepligen aen te doen/ende om die te overwinnen: ende ^t selve
 8 wiert macht gegeven over alle gheslachte/ tale/ende volcke. En-
 de alle die op de aerde woonen sullen het selve aenbidden/ ^o welcker
 namen niet en zijn geschreven in het Boeck des lebens/des Lams
 9 dat gheslachtet is / ⁱ van de gront-legginge der werelt. Indien
 opemant ooren heeft/ die hoorde. Indien niemant in de ghevangene-
 10 nisse leydet / die gaet [selve] in de ghevangnisse: ^s indien niemant
 niet den sweerde sal dooden / die moet selve niet den sweerde ghe-
 doot worden. ^h Hier is de lijdtzaamheyt ende het gheloove der
 Heiligen. Ende ick sagh een ander Beest ⁱ upt de aerde op ko-
 men / ende het hadde twee hoornen/ des Lams [hoornen] gelijk/
 ende het sprack als de Dzaeck. Ende het oeffent alle de macht
 van t eerste Beest ^k in tegenwoordichheit van het selve / ende het
 11 mreekt dat de aerde ende die daer in woonen / het eerste Beest aen-
 bidden/ wiens ^l dootclieke wonde genesen was. Ende het doet
 12 ^m groote teekenenen / soo dat het oock vper upt den hemel doet af-
 komen op de aerde/ vooz de menschen. Ende ⁿ verleydt de ghene
 die op de aerde woonen / dooz de teekenenen die t selve te doen ghe-
 13 geven zijn in de tegenwoordichheit van het Beest: seggende tot de
 gene die op de aerde woonen / dat sy het Beest / dat de wonde des
 sweerts hadde/ ende [weder] leefde/ een beelde souden maken.
 Ende t selve wiert [macht] gegeven om den beelde des Beests
 eenen geest te geven / op dat het beelt des Beests oock soude spre-
 14 ken/ ende maken dat alle die ^o het beelt des Beests niet en souden
 aenbidden / gedoodet souden worden. Ende het maeckt dat het
 aen alle/ kleyne ende groote/ ende rijke ende arme/ ende vrye ende
 dienst-knechten / ^p een merck-teecken geve aen hare rechterhant/
 ofte aen hare voozhoofden: Ende dat niemant en mach koopen
 ofte verkoopen/ dan die dat merck-teecken heeft/ ^q ofte den naem
 des Beests / ofte het getal sijns naems. Hier is ^r de wijsheyt:
 die het verstant heeft rekene het getal des Beests: want het is een
 15 getal eenes menschen: ende sijn getal is ses hondert ses-ende-se-
 stigh.

1 Den Apostel liet in een gesichte het Lam staende op den bergh Sion met sijne 144000 geteekende. 2 In den hemel wort een nieuw gesangh gesongen dat niemant en kan leeren dan deselve. 4 Dese zijn maeghden/ende volgen het Lam waer het gaet. 6 Daer op vlieghe een Engel vooz het midden des hemels/ ende verkondighet het eeuwigh Euangelium. 8 Welken een ander Enghe volghet/die den val der grooter stadt Babel hoorseggt. 9 ende een derde/die de eeuwigh straffe dreghet den genen die het Beest aenbidden/ ofte sijn merck-tecken hebben. 12 De heplighe worden tot tijdsaemheyde vermaent/ ende die in den Heere sterben van hare saligheyde verskeret. 14 Daer nae wort een op een witte wolcke ghesien: met een kroone op het hooft/ ende een sichel in de hand/welcke vermaent wort sijnen sichel in den rijpen oogst te senden. 17 Eendelick komt noch een Enghe up den tempel des hemels/ met noch een sichel/ die vermaent wort de druys-tacken der aerde te snijden. 19 Welcke hy werpt inde Wijn-pers-back des toorns Godts/ die getreden wordte/ende bloeyt tot aen de toomen der peerden dupsent ses hondert stadien verre.

Ende ick saghe/ ende siet/ het Lam stondt op den bergh Sion/ Apoc. 7.4. Ende met hem^a hondert vier-en-veertigh dupsent/ hebbende den naem sijns Vaders gheschreven aen hare vooz-hoofden. Ende ick hoorde een stemme up den hemel als^b een stemme veler wateren/ ende als een stemme van eenen grooten donder-slagh: Ende Apoc. 1.15 ick hoorde een stemme^c van cither-speelbers/ spelende op hare Apoc. 5.8. chiters: En sy songen als^d een nieuw gesangh vooz den thron/ ende vooz de vier Dieren/ende de Ouderlinghen: ende niemant en konde dat gesangh leeren/ dan de hondert vier-en-veertigh dupsent/die van de aerde gekocht waren: Dese zijn^e die met vrouwen niet bebleekt en zijn: want sy zijn maeghden. Dese zijn^f die het Lam volgen waer het oock henen gaet. Dese zijn gekocht up de menschen/ [tot] eerstelingen Gode ende den Lamme.

Eph. 5.13 Ende in haren mont en is geen bedroch gebonden: want sy Eph. 5.27 zijn^g onberispelick vooz den thron Godts. Ende ick sach eenen anderen Enghe vliegende in het midden des hemels/ ende hy hadde het eeuwigh Euangelium/ om te verkondighen den genen die op de aerde woenen/ ende allen natie/ende geslachte/ende tale/ende volcke: Seggende met een groote stemme/Vreest Gode/ en geeft hem heerlickheyt/ want de upze sijns oordeels is gekomen. Mat. 1.1 Ende aenbidt hem^h die den hemel/ende de aerde/ende de zee/ende Mat. 3.6. de fonteynen der wateren gemaecht heeft/ Ende daer is een ander Enghe gevolgt/ seggende/ Mat. 13.4.15. Sy is gevallen/ sy is gevallen/ Babilon^k die groote stadt/ om dat sy up den wijn des toorns harer Mat. 21.9. hoerterpe alle volcken heeft gedrenckt. Ende een derde Enghe is Mat. 21.13. haer gevolgt/ seggende met een groote stemme/ Indien yemant het Mat. 22.16.19. Beest aenbidt ende sijn beelde/ ende ontfanghet het merck-tecken aen sijn vooz-hoofte/ ofte aen sijne hant/ Die sal oock drincken Mat. 23.8.10. up den wijn des toorns Godts/ die ongemenght ingeschoncken

is^m in den drinck-beker sijnes roorns: ende sal^o gepijnicht worden
met vper en sulphet/voor de heylige Engelen/en voor het Lam.

11 Ende de roock van hare pijninge gaet op in alle eeuwigheyt/
ende sy en hebben gheen ruste dach ende nacht die het Beest aen-
bidden ende sijn beelt/ ende soo pemandt het merck-teecken sijns
12 naems ontfanght. Hier is de lijfsaemheyt der heylighen: hier
zijns die de geboden Godts bewaren/ende het gheloove Jesu.

13 Ende ick hoorde een stemme upt den hemel die tot my seide/
Schrijft/ Saligh sijn de doode/ die in den Heere sterben/ van nu
aen: Ja seght de Geest/op dat sy rusten mogen van haren arbeyt:
14 ende hare wercken volgen met haer. Ende ick sagh/ende siet een

witte wolcke/ ende op de wolcke was een geseten^r des menschen
Sone gelijck/ hebbende op sijn hooft een gouden kroone/en in sij-
15 ne handt een scherpe sickel. Ende een ander Enghel quam upt
den Tempel/roepende met een groote stemme tot den genen die op
de wolcke sat/ Sent ulwen sickel/ ende maect: want de upre om-
te maepen is u ghekomen/ derwijle den ooght der aerde is rijp ge-
16 worden. Ende die op de wolcke sat/ sonde sijnen sickel op de

17 aerde/ende de aerde wiert gemaect. Ende een ander Enghel quam
upt den Tempel die in den Hemel is/ hebbende oock selve eenen
18 schermen sickel. Ende een ander Enghel quam upt van den al-
taer/die macht hadde ober het vper:ende hy riep met een groot ge-
roep tot den genen die den schermen sickel hadde/ segghende/ Sent
ulwen schermen sickel/ ende snijt af de druysf-tacken van den wijn-
19 gaert der aerde/want sijn druysen zijn rijp. En de Enghel sone
sijnen sickel op de aerde/ ende sneet [de druysen] af van den wijn-
20 gaert der aerde/ ende wierpse in den grooten wijn-pers-back^t des
toorns Godts. Ende^v de wijn-pers-back wierdt bukten de
21 stat getreden/ ende daer is bloet upt de wijn-pers-back gekomen/
tot aen de toomen der peerden/ duysent ses hondert stadien verre:

Het xv. Capitil.

1 Seuen Engelen worden gesien/ die de laetste plaghen hebben. 2 ende een glazen-zee/ aen welcke
de overwinners des Beests staen met eyghers voorsien. 3 die eenen lof-sanck singen/ waer in sy Gode
ende sijne oordeelen prisen. 4 Daer nae wort de tempel in den hemel gheopent. 5 waer upt seuen
Engelen in blinkende kleederen voortkomen. 6 welke van een der vier dieren seuen phioten vol des
toorns Godts ontfanghen. 8 waer op de tempel wort verbult met den roock der heerlichheyt
Godts.

Ende ick sach een ander groot ende wonderlick teecken in den
hemel/ [namelick] seuen Engelen/ hebbende^a de seuen laetste
1 k k iij plaghen/

plagen/want in dese is de toorne Godts ge-eyndicht. Ende ick
 sagh ^b als een glazen zee met vier gemengt: ende die de overwin-
 ninghe hadden van het Beest/ ende van sijn beeldt/ende van sijn
 merck-teecken/ [ende] van het getal sijns naems/ welke stonden
 aen de glazen zee/hebbende de cithers Gods: En si songen het
 gesangh Moysis des dienst-knechts Gods/ende het gesangh des
 Lamis/seggende/^c Groot ende wonderliek zijn uwe werken/Hee-
 re/ ghy almachtige Godt: ^d rechtveerdigh ende waerachtich zijn
 uwe weghen/ ghy Coninck der hepligen. ^e Wie en soude u niet
 blyuen/ Heere/ ende uwen name [niet] verheerlicken: want ghy
 zijt alleen heyligh: want alle volckeren sullen komen/ende voor u
 aenbidden: want uwe oordeelen zijn openbaer geworden. Ende
 na desen sagh ick/ende siet/ ^f de Tempel des Tabernakels der ge-
 tungenisse in den Hemel wiert gheopent. Ende de seuen Enge-
 len/die de seuen plagen hadden/quamen upt den Tempel/ bekleet
 met reyn ende blinckende lijnwaet/ ende ^g omgoort om de borst met
 gouden gordels. Ende een van de vier Dieren gaf den seuen
 Engelen seuen gouden phiolen vol des toorns Gods/ die in alle
 eeuwichheid leeft. Ende de Tempel wiert ^h verbult met roock
 upt de heerlichheit Gods ende upt sijne kracht: ende niemant en
 konde inden Tempel ingaen tot dat de seuen plaghen der seuen
 Engelen ge-eyndicht waren.

Het xvj. Capittel.

¹ Den seuen voorszemelde Engelen wort bevel ghegeuen om hare phiolen upt te gieten. ² Wier
 welke de eerste wort uptgestort op de aerde. ³ De tweede in de zee/ ⁴ de derde in de ribieren: waer
 der de rechtveerdichheit Gods niet eenen lof-sangh wort gheprezen. ⁵ De vierde phiole wort upt-
 gegoten in de Somme. ⁶ De vyfde op den thron der Beeste na welke de menschen op aerden haer
 dalwel niet en bekeeren. ⁷ De sesste / op de groote ribiere Euphrates. ⁸ Dap onreine geesten/
 also booschen / komen voort ende gaen tot de Coninghen der aerde / om die te vergaderen tot den kriegh
 den grooten daegh. ⁹ Ende een yeghelich word daer ober tot waken vermaent. ¹⁰ Ten laetsten
 was de sevende phiole uptgegoten in de locht/ ende alle dinghen hebben een eynde, oock de groote Sa-
 tylon. ¹¹ Waer na eenen swaeren haghel valt op de menschen/ die Godt daer ober lasteren.

Ende ick hoorde een groote stemme upt den Tempel / segghen
 De tot de seuen Engelen/Gaet henen/ende giet de [seuen] phio-
 len des toorns Gods upt op de aerde. Ende de eerste ginck he-
 nen/ ende goot sijne phiole upt op de aerde: ende daer wiert eer
 quaedt ende boos: ghesweer aen de menschen / die ^b het merck-
 teecken des Beests hadden/ende ^c die sijn beelt aenbaden. En
 de de tweede Engel goot sijne phiole upt in de zee / ende si wierd
^d bloed.

bloedt als eens dooden: ende alle levende ziele is ghestorven in de
 43ee. Ende de derde Engchel goot sijne phiole upt in de rivieren/
 ende in de foteptnen der wateren: ende [de wateren] wierden bloedt.
 5 Ende ick hoorde den Engchel der wateren seggen/ghy zijt recht=
 veerdigh Heere/ Die is/ ende Die was/ ende Die zijn sal/ dat ghy
 6dit geoordeelt hebt: Dewisse sy ^e het bloot der Heyligen/ en der
 7Propheten vergoten hebben/soo hebt ghy haer doek bloet te drine=
 7ken gegeven. Want sy zijn ^e tweerdich. Ende ick hoorde eenen
 8anderen van den altaer seggen/Ja/Heere ghy almachtige Godt/
 8uwe oordeelen zijn waerachtich ende rechtveerdich. Ende de
 9vierde Engchel goot sijne phiole upt op de Sonne: ende haer is
 9[macht] gegeven de menschen te verhitten door vper. Ende de
 10menschen wierden verhittet met groote hitte/ ende ^h lasterden den
 10name Godts/ die macht heeft over dese plagen: ende sy en bekeer=
 10den haer niet om hem heerlickheyt te geven. Ende de vijfde En=
 11gel goot sijne phiole upt op den thoon des Beests: ende sijn Rijs=
 11ke is verduystert geworden: ende sy kaeuden hare tonghen van
 11pijne. Ende sy lasterden den Godts des Hemels van wegen hare
 12pijnen/ende van wegen hare gesweeren: ende sy en bekeerden haer
 12niet van hare werken. Ende de sesste Engchel goot sijn phiole
 13upt op de groote riviere Euphrates/ ende sijn water is uptghe=
 13droocht/ op dat bereyt soude worden de wegh der Coningen/ die
 13van den opganck der Sonne [komen sullen]. Ende ick sach
 14upt den mondt des Draecks/ende upt den mondt des Beests/ende
 14upt den mondt des valschen Propheetes / dyp onreynne gheesten
 14[gaen]/ den booschen gelijck. Want het zijn geesten der Dup=
 14velen/ende ⁱ doen teekenen/welcke upt gaen tot de Coningen der
 15aerde/ en der geheele werelt/ om die te vergaderen ^k tot den krijgh
 15van dien grooten dach des Almachtigen Godts. Siet/ ick kome
 15als een dief. Saligh is hy die waeckt/ ende sijne kleederen be=
 16waert/ op dat hy niet ^m naecte en wandele/ en men sijne schaemte
 16[niet en] sie. Ende sy hebben se vergadert in de plaetse/welcke in
 17't Hebreusch ghenaeint wordt Armageddon. Ende de sevende
 17Engel goot sijne phiole upt in de lucht: ende daer quam een groo=
 17te stemme upt den Tempel des Hemels/ van den Thoon/ seg=
 18gende/ ⁿ Het is geschiet: Ende daer geschieden stemmen/ ende
 18kkk ^o ^{Apoc.} ^{ende 1}
 donder=

Donderflaghen / ende blyemen : ende daer gheschiedde een groote aerdt-bevinge / hoedanige niet en is geschiet van dat de menschen op de aerde gheweest zijn / [namelick] een sodanighe aertbevinge / [ende] soo groot. Ende ¹ de groote stadt is in d'n deelen ghescheurt / ende de steden der Heydenen zijn gevallen : ende de groote Babylon ² is ghedaecht geworden voor Godt / om haer te gheven den d'ynckbeker van den wijn des toorns sijner gramschap. Ende alle eylandt is ghebloden / ende de bergen en zijn niet gebonden. En eenen grooten ³ hagel / [elck] als een talent. [pont] swaer / viel neder uyt den hemel op de menschen : ende de menschen ⁴ lasterden Godt van wegen de plaghe des hagels : want des selfs plage was seer groot.

Het xvij. Capittel.

¹ Een van de boogaende seiven Enghelen brenghet den Apostel in een woestijne / ende toont hem de groote hoere van Babylon / sittende op een roodt Beest / dat seiven hoofden / ende tien hoornen heeft. ² Haer kledinge / vercielinghe / eytelen / ende bloet-dorsticheit wort gheschreven. ³ De Engel verklaert Joanni / eerst de verborghentheit van het Beest. ⁴ Daer nae van sijne seiven hoofden / ende van den achtsten Coninc die volgen soude. ⁵ Ende van de tien hoornen / die so veel Coningen zijn / die hare macht ontfangen met het Beest. ⁶ Welcke met het Lam strijden / maer worden van het selve overwonnen. ⁷ Den Engel verklaert welcke de wateren zijn / daer dese hoere op sit. ⁸ En hoe de Coningen hare macht de Beeste wederom sullen ontnemen. ⁹ Ende elck verklaert hy welcke dese hoere zy.

Ende een uyt de seiven Enghelen / die de seiven phiolen hadden / Equam ende sprack met my / en sende tot my / Komt herwaerts / ick sal u toonen het oordeel der groote Hoere / die daer sit op vele wateren. Met welcke de Coningen der aerde gehoereert hebben / ende die de aerde bewoonen zijn droncken geworden van den wijn harer hoererie. Ende hy bracht my wech in een woestijne / in den gheest / ende ick sach een vrouwe sittende op een scharlaken-roodt ¹ beest / dat vol was van namen der [Godts] -lasteringhe / ende hadde seiven hoofden / ende tien hoornen. Ende de vrouwe was ² bekleet met purper ende scharlaken / ende verciert met gout ende kostelick ghesteente / ende peerlen / ende hadde in hare handt eenen gouden d'ynck-beker vol van grouwelen / ende van onrepelicheydt harer hoererie. Ende op haer voor-hoofst was eenen naem gheschreven / [namelick] ³ Verborghentheit / de groote Babylon / de moeder der hoererien ende der grouwelen der aerde. Ende ick sagh dat de Vrouwe droncken was van ⁴ het bloedt der heylighen / ende van het bloedt der ghetuyghen Jesu. Ende ick verwonderde my / als ickse sagh / met groote verwonderinge. En de Enghel sende tot my / Waerom verwondert ghy u? Ick sal u seggen.

ghen de verborghentheyt der Vrouwe/ende des Beests dat haer
draeght / 't welck de seven hoofden heeft / ende de tien hooznen.

8 Het Beest dat ghy gesien hebt/ was en is niet: en het sal op-
komen uyt den afgront/ en ten verderve gaen: ende die op de aerde

woonen sullen verwondert zijn / (welcker namen niet en zijn ge-
schreven in het boeck des levens van de grontlegginghe der we-
relt) siende het Beest dat was/ ende niet en is/ hoewel het is. Hier

is 't verstant: dat wijsheyt heeft. ^b De seven hoofden zijn seven
berghen/ op welke de Vrouwe sit. Ende zijn [oock] seven Co-
ningen: de vijfde zijn gevallen/ ende de een is/ de ander en is noch

niet gekomen/ en wanneer hy sal gekomen zijn/ moet hy een wen-
nich [tijds] blijven. Ende het Beest dat was/ ende niet en is/

die is oock de achtste [Coninck] / en is uyt de seven/ ende gaet ten
verderve. Ende de tien hooznen die ghy gesien hebt / zijn tien

Coningen/ die het Coninckrijk noch niet en hebben ontfangen/
maer als Coningermacht ontfangen op eene uyze met het Beest.

Dese hebben eenerley meyninghe/ ende sullen hare kracht ende
macht het Beest overgeven. Dese ^k sullen tegen het Lam kris-

gen/ ende het Lam salse overwinnen/ (' want het is een Heere der
heeren / ende een Coninck der coninghen) ende die met hem zijn/

de gheroepene / ende uytverkorene / ende gheloovighe. Ende
hy seide tot my/ ^m De wateren die ghy ghesien hebt/ daer de Hoer-

re sit / zijn volcken ende scharen / ende natien / ende tonghen.

Ende de tien hooznen die ghy ghesien hebt op het Beest / die
sullen de Hoere haren / ende sullense woest maken / ende naeckt:

ende sy sullen haer vleesch eten / ende sullense ⁿ niet vper ver-
branden. Want Godt heeft [haer] in hare herten ghegheven

dat sy sijne meyninghe doen / ende dat sy eenerley meyninghe
doen / ende dat sy haer Coninckrijk het Beest gheven tot dat de

woorden Godts voleyndicht sullen zijn. Ende de Vrouwe die
hy ghesien hebt / is ^o de groote stadt / die het Coninckrijk heeft
ver de Coninghen der aerde.

Het xvij. Capittel.

1 Een Engel komt af uyt den Hemel. 2 Die op een nieuwen den val verkondicht van de groote Ba-
ylon/ om hare hoererye ende weelde. 3 Waer oer 't volck Gods vermaent woert uyt haer te gaen.
ende beloft woert datmen haer dobbel vergelde. 4 Ende hoe wel hy roemt datse geen weduwe zijn
sal/ so sullen nochtans hare plagen seffens oer haer komen. 5 De Coninghen der aerden bedriegen
uwe oer haven val. 6 gelijk oock de kooplieden / die allerhande kostelike waren in haer hebben
geheyt.

At k b.

g. ¹⁷ Desgelijcks de vierhuyden ende de zee-luyden. ²⁰ Daer haer tegen wort den Hemel
met de Heilige Apostelen ende Propheten vermaent om vreughd te bedynken. ²¹ Enen stercken En-
ghel werpt enen seer grooten steen in de zee/ om den eyndelicken val van dese groote Babylon af te beel-
den. ²² ende verclaert dat gheene instrumenten van vreughde in haer meer en sullen gehoort worden.
²³ Om dat sy alle volckeren hadde verleyde/ ende het bloet der Heilige in haer is gebonden.

Ende nae desen sagh ick eenen anderen Enghel afkomen upt
den Hemel / hebbende groote macht / ende de aerde is verlicht
geworden van sijne heerlickheyt. Ende hy riep krachtelick met
een groote stemme seggende / ^a Sy is gevallen/ sy is ghevallen/ de
groote Babylon/ ende is gheworden ^b een woonstede der Dupbe-
len/ ende een bewaer-plaetse van alle onreynne geesten/ ende een be-
waer-plaetse van alle onreyn ende hatelick ^c ghebogelte. De-
wisle upt den ^d wijn des toozns harer hoererpe alle volckeren ge-
droncken hebben/ ^e ende de Coningen der aerde met haer ghehoe-
reert hebben/ ende de koop-luyden der aerde rijck zijn gheworden
upt de kracht harer weelde. Ende ick hoorde een andere stemme
upt den hemel/ segghende/ ^f Gaet upt van haer mijn volck/ op dat ghy
aen hare sonden gheen gemeynschap en hebt/ ende op dat ghy
van hare plaghen niet en ontfanght. Want hare sonden zijn
[d'een op d'andere] gevolght tot den hemel toe / ende Godt is ha-
rer ongherechteden ^g gedachtigh geworden. Vergeldet haer
gelijck als sy u lieden vergolden heeft / ende verdubbelt haer dub-
bel/ na hare wercken: in den drinck-beker ^h daer in sy gheschon-
ken heeft/ schencket haer dubbel. So veel als sy haer selven ver-
heerlickt heeft/ ende weelde gehadt heeft / so groote pijninge ende
rouwe doet haer aen. Want sy seght in haer herte/ ⁱ Ick sitte [als]
een Coninginne/ ende en ben gheen weduwe/ ende en sal gheener
rouwe sien. ^k Daerom sullen hare plaghen op eenen dagh ko-
men/ [namelick] doot/ ende rouwe/ en honger/ ende sy sal ^l met vren
verbzant worden/ want sterck is de Heere Godt/ die haer oordeelt
weelde ghewilt hebben/ sullense beweenen/ ende rouwe over haer
bedrijven/ wanneer sy ^m den roock hares bzants sullen sien: Van
verre staende upt vreesse van hare pijninge/ seggende/ ⁿ Wee/ wee
de groote stadt Babylon / de stercke stadt: want uw' oordeel is in
een mynse ghekomen. Ende de koop-lieden der aerde sullen wee-
nen/ ende rouwe maken over haer / om dat niemant hare war-
meer en koopt: Ware van goudt ende van silver/ ende van ko-
stelic

Jes. 21.9.
Jer. 51.8.
Apo. 14.8.
Jes. 13.21.
Jes. 34.14.
Jer. 50.39.
Jes. 34.11.
Apo. 14.8.
Apo. 17.2.
Genes. 19.
Jes. 48.20.
Jes. 52.11.
Jer. 51.6.45.
Ez. 6.17.
Apo. 16.9.

Apo. 14.
9.

Jes. 47.2.

1. The. 2.8

Apo. 17.16

Apo. 17.
ende 18.3.

Apo. 18.

Jes. 21.9.

Jer. 51.8.

Apo. 14.8.

stelick gesteente/ ende van peerlen/ ende van fijn lijnwaet/ en van
 purper/ ende van zijde/ en van scharlaken: ende allerley wel-riet-
 kend hout/ ende allerley roozen baren/ en allerley baten van het
 kostelickste hout/ ende van koper/ en van yser/ ende van marmer-
 steen: Ende canneel/ ende reuck-werck/ ende weltrickende salve/
 ende wyperooch/ ende wijn/ ende olpe/ en meel-bloeme/ ende tarwe/
 ende last-beesten/ ende schapen: ende van peerden/ ende van koets-
 wagenen/ en van lichamen/ ende ^p de zielen der menschen. Ende ^p Ezech. 2.
 de vrucht der begeerlickheyt uwer ziele is van u wech gegaen: en- ^{13.}
 de al dat lekker/ ende dat heerlick was is van u wech gegaen/ ende
 ghy en sult dat selve niet meer vinden. De kooplieden deser din-
 gen/ die rijk geworden waren van haer/ sullen van verre staen ont-
 vreesse van hare pijninge/ weenende/ ende rouwe makende: En-
 de segghende: Wee/ wee/ de groote Stadt/ ^q die bekleet was met ^q Apo. 17
 fijn lijnwaet/ ende purper/ ende scharlaken/ ende verciert met goud
 ende [met] kostelick ghesteeften ende [met] peerlen: want in eene
 uyze is soo grooten rijkdom verwoest. Ende alle stierluyden/
 ende alle het volck op de schepen/ ende boots-gesellen ende alle die
 ster zee handelen/ stonden van verre: Ende riepen/ siende: den ^r Jer. 34.
 rooch van haren bzant/ [ende] segghende/ ^{Apoc. 18.} ^[Apoc. 13] Wat [stadt] was dese
 groote stadt gelijk? En si wierpen/ stof op hare hoofden/ en rie-
 pen/ weenende/ ende rouwe bedrjvende: segghende/ Wee/ wee/ de
 groote stadt/ in dewelcke alle die schepen in de zee hadden/ van
 hare kostelickheyt rijk gheworden zijn/ want si is in eene uyze
 verwoest gheworden. Bedrjft vreughde oder haer ghy hemel/
 ende ghy heylige Apostelen en ghy Propheten/ want Godt heeft
 uw' oordeel: aen haer geoordeelt. Ende een sterck Enghel hief ^r Apoc. 18
 eenen steen op als eenen grooten meulen-steen/ en wierp [dien] in
 de zee/ seggende/ Aldus sal de groote stadt Babylon met gewelt ^v Jerem
 geworpen worden/ en en sal niet meer worden gevonden. Ende ^{64.}
 de stemme der eithet-speelders/ ende der fangers/ en der fluyters/
 ende der basunners/ en sal niet meer in u ghehoort worden: ende ^{10.}
 gheen konstenaer van eenighe konste en sal meer in u ghevon- ^{Ezech. 2.}
 den worden: ende ⁷ geen gheluyt des meulens en sal in u meer ge- ⁷ Jerem
 hoort worden. Ende het licht der keerse en sal in u niet meer ^{10.}
 schijnen: ende de stemme eenes byndegoms en eener bynt en sal ² Jerem
 in u ^{ende 16} ^{ende 25}

in niet meer ghehoort worden: want utwe koop-lieden waren de
 Grootte der aerde / want dooz utwe tooverpe zijn alle volcken ver-
 leyd gheweest. Ende in deselve is ghevonden het bloedt der
 Propheten / ende der Heylighen / ende aller der gene die ghedoot
 zijn op der aerde.

Het xix. Capittel.

In den hemel worde Halleluja gesongen ober het oordeel der grooter Hoere. 5 Een ander stem-
 me uit den thoon vermaendt alle dienst-knechten Godts tot vreughte/om dat de Waploft des Lams
 is ghekomen / ende sijne Waploft haer met sijn blinkende lijnwaet heeft toe-beropen. 9 Sy worden
 saligh ghesproken / die tot dese Waploft zijn geroepen. 10 Den Apostel valt den Engel aen de voeren/
 maer wort daer ober berispt / ende bevolen Godt aen te liden. 11 Joannes liet in een nieuwe gesicht
 ten vier peert / ende eenen die daer op sat / wiens gherechticheit / blaminge oogen / bloet-berwich klee-
 der borghen naem / ghehoigh / suet / ende vseren roede worden beschreven. 15 Dese treedt den wijn-
 pers-bach van Godts roem / ende is een Coninck der koninghen. 17 Een ander Engel roept alle
 hogheien tot het eren van het vleesch aller Welt-oberste ende aller anderen in de grootte slachtinghe
 Gods / 19 die vergaderd waren om te krighen tegen dien die op het peert sat. 20 Maer het Beest
 mer den valschen Propheten worden gheworpen in den poel des vyers. 21 Ende alle hare aenhangers
 ghedoot dooz het sweert.

Ende nae desen hoorde ick als een grootte stemme eener grootte
 schare in den hemel seggende / Halleluja : de salicheit / ende de
 heerlicheit / ende de eere ende de kracht yn den Heere onsen Godt.

Want sijne oordeelen zijn waerachtich ende rechrveerdich: de-
 wijle hy de grootte Hoere geoordeelt heeft / die de aerde verdozben
 heeft met hare hoererepe / ende hy het bloet sijner dienaren van ha-
 re hant gewroken heeft. Ende sy senden ten tweedemaal / Hal-
 lelusa. Ende haren roock gaet op in alle eeuwichheit. Ende de
 vier-ende-twintich ouderlingen / ende de vier Dieren vielen [ne-
 der] ende aenbaden Godt / die op den thoon sat / seggende / Amen /
 Halleluja. Ende een stemme quam uit den thoon / seggende /
 Looft onsen Godt / ghy alle sijne dienst-knechten / en ghy die hem
 vrees / beyde kleyn ende groot. Ende ick hoorde als een stemme
 eener grootte schare / ende als een stemme veler wateren / ende als
 een stemme van stercke donder-flagen / seggende / Halleluja : want
 de Heere de Almachtige Godt heeft als Coninck geheerscht.

Laet ons blijde zijn / ende vreught bedrijven ende hem de heer-
 licheit geven : want de Waploft des Lams is ghekomen / ende
 sijn wijs heeft haer selven bereydt. Ende haer is ghegeven / dat
 sy bekleet worden met reyn ende blinkende sijn lijnwaet : want
 dit sijn lijnwaet zijn de rechrveerdichmakinghen der heylighen.

Ende hy sende tot my / Schrijft / Salig zijns die geroepen zijn
 tot het Avondemaal van de Waploft des Lams. Ende hy sende
 tot my / Dese zijn de waerachtige woorden Godts. Ende ick
 viel

viel [neder] booz sijne voeten om hem te aenbidden/ ende hy seide
 tot my / ^h Siet dat ghy dat niet [en doet] / ick ben u mede-dienst-
 knecht / ende utwer broederen/die het ghetuygenisse Jesu hebben.
 Aenbidt Godt. Want het ghetuygenisse Jesu is de gheest der
 1 propheten. Ende ick saghe den hemel gheopent: ende siet / ⁱ een
 wit peerdt/ ende die op 't selve sat/was ghenaeamt ghetrouw' ende
 Waerachtich/ ende hy oordeelt ende voert krijsch in gerechtigheyt.
 2 Ende sijne oogē waren ^k als een vlamme vpers/ en op sijn hooft
 waren vele Conincklike hoeden: ende hy hadde eenen naem ghe-
 3 schreven/dien niemandt en wist dan hy selve. Ende hy was be-
 kleedt met een kleedt / ^l dat met bloedt geuerwet was: ende sijnen
 4 name wort genaemt / ^m het Woort Godts. Ende de heylegers
 in den hemel volchden hem op witte peerden/gekleet met wit ende
 5 reyn ⁿ sijn lijnwaet. Ende upt sijnen mondt ginck een scherp
 sweert / op dat hy daer mede de Heydenen slaen soude. Ende hy
 6 false hoeden ^o met een pseren roede: en hy treet den wijn-persback
 van den wijn des toozns ende der gramschap des Almachtighen
 7 Godts. Ende hy heeft op [sijn] kleet / ende op sijne dye desen
 naem geschreven/ Coninck/ der coningen/ ende Heere der heeren.
 8 Ende ick saghe eenen Engel/ staende in de Sonne: ende hy riep
 met een groote stemme/ seggende tot alle de vogelen/ die in 't mid-
 9 den des hemels vloghen/ Komt herwaerts/ ende vergadert u tot
 het avontmael des grooten Godts: Op dat ghy etet het vleesch
 der Coningen/ende het vleesch der Overste over dupsent/ende het
 vleesch der stercke / ende het vleesch der peerden/ ende der gene die
 daer op sitten/ende het vleesch van alle vyte ende dienst-knechten/
 ende klepne ende groote. Ende ick sach het Beest / ende de Co-
 10 minghen der aerde / ende hare heyl- legers vergadert om krijsch te
 voeren tegen hem die op het peert sat/ende tegen sijnen heyl- leger.
 Ende het Beest wiert gegrepen / ende niet het selve de valsche
 11 Propheet / die de teekenen in de regenwoordighen van het selve
 ghedaen hadde / dooz welcke hy verlept hadde die het merck-teec-
 12 ken des Beests ^v ontfangen hadde/ende die des selfs Beest ^x aen-
 baden. Dese twee zijn levendich geworpen in den poel des vpers
 13 die ^y met sulpher verbrant. Ende de overighe wierden ghedoot
 met het sweert des ghenen die op het peert sat / ^z 't welck upt sijnen
 14 mont

^h Mat. 10. 41
ⁱ ende. 14. 1
^k Apoc. 22. 9

ⁱ Apoc. 6.

^k Apoc. 1. 1.

^l Jesa. 63.

^m Joan. 1. 1.
 ende 1.

ⁿ Joan. 1. 1.
 Mat. 3.

^o Apoc. 4. 4.
 ende 7. 9.

^p Apoc. 2. 2.
 ende 19. 21

^q Psal. 2. 9
 Apoc. 2. 2

^r Jer. 63.
 Apoc. 14. 2

^s 19. 20.
 11. Tim. 6.

^t Apocal. 17.
 Ps. 14.

^u Jer. 12. 9
 Ezech. 39.

^v Dent. 13.
 Mat. 24.

^w Apoc. 13. 3
 12. 13.

^x ende. 16. 1
 v Apoc. 13.

^y 16.
 x Apoc. 13.

^z y Dan. 2.
 Apoc. 10. 10

^z Apoc. 14.
 10.

Het xx. Capittel.

1. Een Engel komt af van den hemel / hebbende den seutel des afgronts / ende bindt den Satan al
naer duysent jaren. 4. De heilige Martelaren / ende die het Doodt niet en hebben aengebeeden / sitren
op thronen / ende regneen met Christo duysent jaren. 5. Doch de andere blyben in de doot. 6. Sy
worden alle saligh gesproken / die deel hebben aen de eerste opstandinge. 7. Siet het eynde van duysent
jaren wordt de Satan ontbonden. 8. ende verleydt de volcken wederom / ende verwekt Sog ende
Magog tot den krijgh. 9. Welcke de ghelede Stadt onrenigen maer worden van het vyer verflonden.
10. ende de Dymbel wort in den poel des vyers ghesloopen. 11. Eenen witten thron wort gesien / met
en daer op sitende / boog witten hemel ende aerde blyet. 12. De doode kleyn ende groot vershijnen boog
doot / ende de boecken worden shepene / ende een yeder wort gheschreeven na sijn wercken. 14. De
Doodt ende Helle wort in den poel des vyers ghesloopen / met alle die niet en sijn gescreven in 't boeck
des levens.

1. 18. **E**nde ick sach eenen Engel afkomen upt den hemel / hebben
de den seutel des afgronts / en een groote keten in sijne handt:

1. Pet. 2. 4.
Apoc. 12. **E**nde hy greep den Dyaek / de oude Slanghe / welcke is de
Dymbel ende Satanas : ende bandt hem duysent jaren.

1. 10.
1. 10. **E**nde wierp hem in den afgrondt / ende sloot hem daer in / ende
verzeghelde [dien] boven hem / op dat hy de volckeren niet meer
verleypden en soude / tot dat de duysent jaren souden ghe-eyndicht
zijn. En daer nae moet hy eenen kleynen tijt ontbonden worden.

1. 10. 6.
1. 10. 6. **E**nde ick sach thronen / ende sy saten op deselve : ende het ooz
deel wiert haer gegeven : ende [ick sagh] de zielen der gene die ont
hoofst waren om het ghetuyghnisse Jesu / ende om het woord
Godts / ende die het Doodt noch des selfs Weeldt niet aenghebe
den en hadden / ende die het merck-teecken niet ontfanghen en
hadden aen haer voorhoofst / ende aen hare hant : ende sy leefden
ende heerschten als Coninghen met Christo de duysent jaren.

1. 10. 6.
1. 10. 6. **M**aer de oberighe der doode en wierden niet weder levendich
tot dat de duysent jaren ge-eyndicht waren. Dese is de eerste op
standinge. Saligh en heyligh is hy die deel heeft in de eerste op
standinge : over dese en heeft de tweede doot geen macht / maer sy
sullen Priesters Godts ende Christi sijn / en sy sullen met hem als
Coningen heerschen duysent jaren. Ende wanneer de duysent
jaren sullen ge-eyndicht sijn / sal de Satanas upt sijne gevangene
nisse ontbonden worden. Ende hy sal yntgaen om de volcken
verleypden / die in de vier hoeken der aerde sijn / den Sog ende den
Magog / om haer te vergaderen tot den krijgh : welker getal is
als het zant aen de zee. Ende sy sijn opgekomen op de bzeete de
aerde / ende omringhden de leger-plaetse der heyligen / ende de ge
heest

hiefde stadt: ende daer quam vper neder van Godt upt den hemel/
 ende hreeft se verflonden. Ende de duyvel die haer verlepde/
 n wierdt gheworpen/ in den poel des vpers ende solphers/ al waer
 o het Beest ende de valsche propheet is: ende sy sullen p gepijnicht
 worden dagh ende nacht in alle eeuwichheidt. Ende ick sach ee-
 nen grooten witten thoon / ende den ghenen die daer op sat / van
 wiens aengesichte de aerde ende de hemel wech vloot / ende gheen
 2 plaetse en is vooz die ghebonden. Ende ick sach de doode kleyn
 ende groot / staende vooz Godt: ende de boecken wierden ghe-
 opent: ende een ander Boeck wiert gheopent q dat des levens is/
 ende de dooden wierden geoordeelt upt het gene in de boecken ge-
 3 schreven was / r na hare wercken. Ende de zee gaf de doode die
 in haer waren; ende sy wierden gheoordeelt een pegelick nae hare
 4 wercken. Ende de doot ende de helle wierden geworpen in den
 5 poel des vpers: dit is de tweede doot. Ende so nemant niet ghe-
 bonden en wierdt gheschreven in het boeck des levens / die wiert
 gheworpen in den poel des vpers.

n Dan. 7. 11.
 Apo. 19. 20.
 o Apo. 19. 20
 p Apo. 14. 10
 q Exod. 32.
 32.
 Psal. 69. 29.
 Phil. 4. 3.
 Apoc. 3. 5.
 ende 21. 27.
 r Psal. 62. 13
 Iere. 17. 10
 ende 32. 19.
 Mat. 16. 27
 Rom. 2. 6.
 ende 14. 12.
 2. Cor. 5. 10.
 Galat. 6. 5.
 Apoc. 2. 23.

Het xxj. Capittel.

1 Joannes siet eenen nieuwen hemel/ ende een nieuwe aerde. 2 met het nieuwe Jerusalem/ verciert
 als Christi Brudt. 3 Hy hoorde een stemme upt den hemel / waer dooz Godt belooft/ dat hy haer Godt
 sal zijn / alle tranen van hare ooghen afwischen/ ende haer de erfenisse van allen sal gheben. 8 Maer
 blypht dat de vreesachtige ende andere onboerbeerdige sondaren haer deel sullen hebben in den poel des
 vpers. 9 Een van de Engelen der seven ptiolen boert Joannem op eenen hooghen bergh/ ende toont
 hem klaerder de gheheele ghesalte van het nieuwe Jerusalem. 11 hare heerlicheit/ 12 haren myer
 met twaelf poorten/ nae de namen der kinderen Israels. 14 hare twaelf fondamente / nae de namen
 der twaelf apostelen. 16 hare lenghte ende bysette. 18 hare stoffe van Goudt. 19 hare twaelf
 fondamente upt twaelf kostelycke steenen. 21 hare poorten upt twaelf peerlen. 22 haren tempel
 Godt selve / ende het Lam. 23 Godts heerlicheit in plaetse van Son ende Mone. 24 hare ma-
 27 woonders / alle salighe volckeren / zelfs oock de salighe Coninghen. 25 hare poorten alrijdt open.
 27 Maer niemant die onreynigheyt doet en konit daer in.

1 Ende ick saghe eenen nieuwen hemel / ende eenen nieuwe aerde /
 Want de eerste hemel / ende de eerste aerde was vooz- by ghe-
 2 gaen / ende de zee en was niet meer. Ende ick Joannes saghe
 b de heylige stadt het nieuwe Jerusalem/ neder- valende van Godt
 upt den hemel / toe- berendt als een brudt die haren manne ver-
 ciert is. Ende ick hoorde een groote stemme upt den hemel/ seg-
 gende / c Siet / de Tabernakel Godts is by de menschen / ende hy
 sal by haer wonen / ende sy sullen sijn volck zijn / ende Godt selve
 sal by haer / [ende] haren Godt zijn. d Ende Godt sal alle tra-
 nen van hare ooghen af- wischen ; ende de doot en sal niet meer
 3 zijn.

a Jes. 65. 17
 ende 66. 22
 2. Petr. 3. 4
 b Apoc. 3.
 ende 21. 10
 c Ezech. 7.
 d Jesa. 25
 Apoc. 7. 17

vucht: en de bladeren des booms waren tot genesinge der Heydenen. Ende geen vervloekinghe en salder meer tegen [nemant] zijn: en de thoon Godts ende des Lams sal daer in zijn/ en sijne dienstknechten sullen hem dienen: Ende sullen sijn aengesichte sien/ en sijnen naem sal op hare voor-hoofden zijn. ^cEn aldaer en sal geen nacht zijn/ ende sy en sullen geen keerse noch licht der Sonne van noode hebben: want de Heere Godt verlichtse: en sy sullen als koningen heerschē in alle eeuwichheit. En hy seide tot my/ ^eDese woorden zijn getrou ende waerachtigh: en de Heere de Godt der Heylige Propheten heeft sijnen Enghel gesonden/ om sijnen dienstknechten te toonen/ t ghene haest moet geschieden. Siet / ick kome haestelick : ^g saligh is hy die de woorden der prophetie deses boecks bewaert. Ende ick Joannes ben de gene die dese dingen gesien ende gehoozt hebbe. Ende doe ick se gehoozt ende gesien hadde/ viel ick [neder] om aen te bidden voor de voeten des Engels/ die my dese dingen toonde. En hy seide tot my/ ^h Siet dat ghy t niet [en doet]: want ick bē uwe mede-dienstknecht/ ende uwer broederen der Propheten/ ende der gene die de woorden deses boecks bewaren. Aenbidt Godt. Ende hy seide tot my/ ⁱ En verzegelt de woorden der prophetie deses boecks niet: want ^k de tijdt is na hy. Die onrecht doet/ dat hy noch onrecht doe: ende die vuyl is/ dat hy noch vuyl worde: ende die rechtveerdigh is/ dat hy noch gerechtveerdigt worde: ende die heyligh is/ dat hy noch geheylight worde. En siet/ ick kome haestelick: ende mijnen loon is met my/ ^l om een pegelick te vergelden/ gelijk sijn werck sal zijn. ^m Ick ben de Alpha ende de Omega / het begin ende het eynde/ ⁿ de eerste ende de laetste. Saligh zijnse die sijne gheboden doen / op dat hare macht sy aen den boom des levens/ ende sy door de poorten mogē ingaen in de stadt. ^o Maer die bukten sullen zijn de honden / ende de tovenaers/ en de hoereers/ ende de doot-slagers/ ende de afgoden-dienaers/ ende een pegelick die de leugen lief heeft en doet. ^p Ick Iesus hebbe mijnen Enghel gesonden/ om u-lieden dese dingen te getuygen in de Gemeenten. ^q Ick ben de wortel ende het geslacht Davids/ ^r de blinckende morgen-sterre. Ende de Gheest ende de Bruyt segghen/ komt. Ende die het hoozt/ segghe/ komt. ^s Ende die dorst heeft/ kome: ende die wil/ neme het water des levens om niet. Want

^c Apoc. 3. 12.
^d Ies. 60. 19.
^e Zach. 14. 7.
^f Apoc. 21. 23.

^e Apoc. 19. 9.
ende 21. 5.
^f Apoc. 1. 1.

^g Apoc. 1. 3.

^h Acto. 2. 10.
26.
ende 14. 14.
Apoc. 19. 10.

ⁱ Dan. 8. 26.
ende 12. 4.

^k Apoc. 1. 3.

^l Psal. 62. 1.

^m Jer. 17. 10.

ende 32. 19.

ⁿ Mat. 16. 27.

^o Rom. 2. 6.

ende 14. 12.

^p 1. Cor. 3. 8.

^q 2. Cor. 5. 10.

^r Galat. 6. 5.

^s Apoc. 2. 23.

^t m Apoc. 1. 8.

ende 21. 6.

^u Ies. 41. 4.

ende 44. 6.

ende 48. 12.

^v Apoc. 1. 8.

ende 21. 6.

^w 1. Cor. 6. 10.

^x Ephes. 5. 5.

^y Col. 3. 6.

^z Apoc. 1. 1.

^{aa} Ies. 11. 10.

^{ab} rom. 15. 12.

^{ac} Apoc. 5. 5.

^{ad} 2. Pet. 1. 19.

^{ae} Ies. 55. 1.

^{af} Ioan. 7. 37.

18 Want ick betunge aen een pegelick die de woorden der prophe-
tie deses boeck hoort/indien nemant tot dese dingen toedoet/Godt
sal over hem toedoen de plagen die in dit boeck geschreven zijn :

9 Ende indien nemant afdoet van de woorden des boecks deser
propheetie / Godt sal sijn deel afdoen upt ^{t Deut. 4.24} het boeck des levens/
ende upt de heplige stadt/ende ^{ende 12.32} [upt] het gene in dit boeck geschre-
ven is. ^{Prov. 30.6} Die dese dingen getunght/seght/^{v Apoc. 13.8} Iae ick kome haeste-
lijck/ Amen. Iae komt Heere Jesu. De ghenade onses Heeren
Jesu Christi [3p] met u allen/ Amen. ^{ende 17.8}

Eynde der Openbaringe I O A N N I S, ende oock des geheelen
NIEUWEN TESTAMENTS.

